T. B. Mosher

107

4/81

Aurelij augustini de ciuitate dei pmi libri incipiunt rubrice.

d E aduersarijs nõis christi qb' in vastatione vrbis propt christum barbari pepercerunt victis.c.j. Gliosissimã.
Qõ nlla vnq bella ita gesta st: ut uictores ppter deos eorq quos vicerãt pcerẽt uictis.c.ij. Tot bella.
Quã iprudent romãi penates q troiã custodire ñ poterant:sibi crediderunt pfuturos.c.iij. Ecce quibus.
De asylo iunonis i troia:q neminem liberauit a grecis:z basilicis aplorq q ões ad se cõfugiẽtes a barbaris defenderunt.c.iiij. Uel quas.
De generali psuetudine hostiũ uictas ciuitates euertentium quid cato sensit.c.v. Nisi forte.
Quod ne romani quidem ita ullas ceperunt ciuitates vt in tẽplis earq parcerent victis.c.vi. Quid er.
Qõ in euersione vrbis:q aspe gesta st de consuetudine acciderit belli:q vero clemẽter õ potẽtia puenerit nominis christi.c.vij. Cũ igitur.
De commodis atq incommodis que bonis ac malis plerunq communia sunt.c.viij. Ista vero.
De causis correctionuz:propter quas z boni z mali pariter flagellant.c.ix. Quid igit.
Quod sanctis in amissione rerum temporalium nihil pereat capitulũ.x. Quibus i.
De fine temporalis uite siue lõgioris siue breuioris.c.xi. Sed enim.
De sepultura humanorum corporum que christianis etiam si fuerit negata nil adimit.c.xij. At enim.
Que sit ratio sanctorum corporum sepeliendi.c.xiij. Hec ideo.
De captiuitate sanctorum:quibus nũq diuina solatia defuerunt capituluz .xiiij. Sed mlti.
De regulo iq captiuitatis ob religionẽ ẽt spõte tolerãde extat exemplũ: q tñ illi deos colenti prodesse non potuit.c.xv. Habet tñ.
An stupr q ẽt sca fore uirginũ ẽ passa captiuitas:cõtamiari potuerit virt' animi sine voluntatis assensu.c.xvi. Magnuz.
De morte voluntaria ob metum pene siue dedecoris.c.xvij. Ac.
De aliena violentiarũ libidie quaz in oppresso corpore ñs iuita perpetitur .c.xviij. Et enim.
De lucretia:q se ob illatũ sibi stupruz peremit.c.xix. An fo.
Nullã eẽ auctoritatem:q christiãis in qualibet causa ius voluntarie necis attribuat.c.xx. Neq enim.
De itfectiõib' hõinũ q ab hõicidij crimie excipiũt.c.xxi. Quasdã vo
Qõ nunq possit mors voluntaria ad magnitudinẽ ai ptinẽ.c.xxij. His ergo
Quale exẽplũ sit catonis:q se uictoriam cesaris non ferens interemit.c.xxiij. Sed tamẽ.
Qõ i ea virtute q regul' catone pstãtior fuit.mlto magis emineat christiãi .c.xxiiij. Nolunt.
Qõ peccatũ non per peccatuz debeat declinari.c.xxv. At.
De his q fieri ñ lz:cũ a scis fca noscũt qua ratione facta credẽda sint.c.xxvi Sed qdã.
An ppt pecci decliationẽ mors spõtanea appetẽda sit.c.xxvij. Restat.
Qõ iudicio dei i corpora cõtinentiuz libido hostil peccare permissa sit.c.xxviij. Quod si.
Quid fãilia christi rndẽ debeat ifidelib':cũ exprobrant q eã a furore hostium non liberauerit christus.c.xxix. Habet.
Quam pudendis prosperitatibus affluere velint:qui de christianis temporib' pqrũt.c.xxx. Cur enim.
Quibus vitiorum gradibus aucta sit

i romanis cupido regnandi capitulus .xxxi. Nam qñ.
De scenicorum institutione ludorum .c.xxxij. Ueruntñ.
De vitijs romanorum quos prima non correxit euersio capitulus .xxxiij. O mētes.
De clementia dei: que vrbis excidium temperauit.c.xxxiiij. Et tamen.
De latentibus inter impios ecclesie filijs: ⁊ de falsis intra ecclesiam christianis.c.xxxv. Mēinerit.
De quibus causis sequenti disputatione sit differendum capitulum.xxxvi. Sz adhuc.

Rubrice secundi libiri aurelij augustini de ciuitare dei incipiunt.

d E modo q̄ necessitati disputationis adhibendus est capitulū primum. Si rationi.
De his que primo volumine expedita sunt.c.ij. Superior.
De assumenda historia: qua ostunditur: que mala acciderint romanis cuz deos colerent: ante quam religio christiana obcresceret capitulum.iij: Memēto.
Quod cultores deorum nulla unquā a dijs suis precepta probitatis acceperint: ⁊ in sacris eorum turpia queqz celebrauerint capitulum.iiij. Deus.n.
De obscenitatibus quibus mater deorum a cultoribus suis honorabatur .c.v. Nequaq̄:
Deos paganorum nūnquam beneuiuendi sanxisse doctrinam. capitulum .vi. Hinc est.
Inutilia esse inuenta philosophica sine auctoritate diuina: ubi quenque ad uitia pronum magis mouet quod dij fecerint: q̄ quod homines disputauerint.c.vij. An nobis.
De ludis scenicis: in quibus dij non offenduntur edictione suarum turpitudinum: sed placantur.capitulū.viij. At eniz.
Quid romani veteres de cohibenda peccati licentia senserint: quam greci deorum secuti iudicium liberam esse voluerunt.c.ix. Quid.
Qua nocendi arte demones velint uel falsa de se crimina vel vera narrari.c. .x. Sz malig.
De scenicis apud grecos in reip.administrationem receptis eo q̄ placatores deorum iniuste ab hominibus spernerentur.c.xi. Ad hanc.
Quod romani auferendo libertatem poetis in hominibus quam dederunt in deos: melius de se q̄ de dijs suis senserunt.capitulum.xij. At romāi.
Debuisse intelligere romanos: q̄ dij eorum qui se turpibus ludis coli expetebant indigni essent honore diuino .c.xiij. Sz rñdēt.
Meliorem fuisse platonem: qui poetis locum in bene morata urbe non dederit q̄ hos deos qui se ludis scenicis uoluerunt honorari.capitulum.xiiij. Deiñ q̄ri.
Quod romani quosdam sibi deos non ratione sed adulatione instituerunt.capitulum.xv. Que aūt.
Quod si dijs vlla esz cura iustitie ab eis romani accipere debuerint precepta uiuendi: potius q̄ leges ab alijs hominibus mutuare.capitulum.xvi. Si autez.
De raptu sabinarum alijsqz iniquitatibus: que in ciuitate romana etiam laudatis uiguere temporibus .c.xvij. An forte.
Que de moribus romanorum aut metu cōpressis: aut securitate resolutis salustij probat historia.capitulum xviij: Itaqz ha.

De corruptione humane reipublice p
usq; cultum deorum christus auferret
.c.xix. Ecce ro.
Quali velint felicitate gaudere: ⁊ qui
bus morib' viuere: qui tempora chri
stiane religionis incusant capitulũ.xx.
Ueruntñ.
Que sententia fuerit ciceronis de ro
mana republica capitulum.xxi.
Sed si cõ.
Quod dis romanorum nulla unq;
cura fuerit:ne malis moribus respu-
blica deperisset capitulum.xxij.
Sed qõ.
Uarietates rerũ temporalium non ex
fauore aut impugnatione demonum:
sed ex dei veri pendere iudicio.c.xxiij.
Quid q..
De syllanis actibus quorum se demo
nes ostentauerunt adiutores.c.xxiiij.
Sylla.
Quantum maligni spiritus ad flagi-
tia incitant homines:cum committen
dis sceleribus:quasi diuinam exempli
sui interponunt auctoritatem .c.xxv.
Illinc vo.
De secretis demonum monitis: que
pertinebant ad bonos mores cum pa
lam in sacris eorum omnis nequitia
disceretur capitulum.xxvi.
Que cum.
Quanta euersione publice discipline
romani dis suis placandis sacraue-
rint obscena ludorum capitulum .xx
vij. Uir gra.
De christiane religionis salubritate.c.
.xxviij. Ab ista.
De abijciendo cultu deorum cohorta
tio ad romanos capitulum.xxix.
Nec poti'.

Libri tertij rubrice aurelij augustini
ò ciuitate dei incipiunt.

d E aduersitatib' quas soli mali
metuũt:⁊ quas sẽper passus est
mundus cum deos coleret.c.primus.
Jam satis.
An dij qui ⁊ a romanis ⁊ a grecis si-
militer colebantur:causas habuerint
quibus iliius paterentur excidere.c.ij.
Primum.
Non potuisse offẽdi deos paridis ad-
ulterio:quod inter ipsos traditur fre
quentatum.c.iij. Urbem ro
mam.
De sententia uarronis: qua utile esse
dixit:vt se homines dis genitos men
tiantur.c.iiij Dixerit.
Non probari q; dij adulterium pari-
dis punierint: quod in mare romuli
non ulti sunt capitulum.v.
Sed vtrũ.
De parricidio romuli: quod dij non
uindicarunt capitulum.vi.
Aliud adi.
De euersione ilij quod dux marij fim
bria excidit.c.vij. Certe eim.
An debuerit dis iliacis roma cõmit-
ti.c.viij. Dis itaq;.
An illam pacem que sub numa fuit:
deos prestitisse credendum sit cap.ix.
Dij etiam.
An optandum fuerit:ut tanta bello-
rum rabie romanum augeretur im-
perium cum eo studio quo sub numa
auctum est:⁊ quietum esse potuit ⁊ tu
tum.c.x. An respon
dent.
De simulacro cumani appollinis cu-
ius fletus est cladem creditus grecorũ
quibus opitulari non poterat indicaẽ
.c.xi. Neq;.n.
Quantos sibi deos romani preter cõ
stitutionem nume adiecerint quorum
eos numerositas nihil iuuerit.c.xij.
Nec his.
Quo iure quo fedẽ rõani optinuerũt
pria piugia.c.xiij. Quõ nec.
De ipietate belli quod albanis rõani
intulerunt:⁊ de dñandi libidie adepta
uictoria.c.xiiij. Quid ò iñ.

Qualis romanorum regum vita atq; exitus fuerit.c.xv. Null' ergo
De primis apud romanos consulib': quorum alter alterum prima pepulit moxq; rome post atrocissima parricidia a vulnerato interijt hoste uulneratus.c.xvi. Huic tpi.
Post initia consularis imperij quibus malis vexata fuerit romana respublica dijs non opitulantibus quos colebant.c.xvij. Finito.s.
Quante clades romanos sub bellis punicis triuerint:frustra deorum presidijs expetitis capitulum .xviij
Jam vero.
De afflictione belli punici secūdi: qua vires utriusq; consumpte sunt.c.xix.
Secūdo.
De exitio saguntinorum:quibus ꝓpter romanorum amicitiam pereuntibus: dij romani auxilium nō tulerūt .c.xx. Sed in.
Quam ingrata fuerit romana ciuitas scipioni liberatori suo:⁊ i quibus moribus egerit quando eam salustius optimam fuisse describit.c.xxi.
Porro it.
De mitridatis edicto:quo ōnes ciues romanos qui intra asiam inuenirentur iussit occidi capitulum.xxij.
Quāuis.
De interioribus malis:quibus romana respublica exagitata est: precedente prodigio quod in rabie omnium animalium que hominibus seruiunt fuit.c.xxiij. Sz iam.
De discordia ciuili quam gracchie seditiones excitauerunt capitulū.xxiiij.
Initium.
De ede concordie senatusconsulto in loco seditionum ⁊ cedium condita.c.xxv. Eleganti.
De diuersis generibus belli:que post conditam edem concordie sunt secuta .c.xxvi. Preclarū.
De bello ciuili mariano atq; syllano .c.xxvij. Cum vo.
Qualis fuerit syllana uictoria.videx mariane crudelitatis.c.xxviij.
Syllana.
De cōparatione gotthice irruptiōis: cū eis cladibus quas romani a gallis ⁊ a bellox ciuilium auctorib' excepe-runt.c.xxix. Quid rōa.
De connexione bellox:q aduētū christi pluria ⁊ grauissima precesserunt.c.xxx. Crudelia.
Quā ipudenter pītia incōmoda christo iputent:qui deos colere ñ sinuntur cum tante clades ꝑ eos tempore quo colebātur extiterūt.c.xxxi.Deos.

Quarti libri rubrice aurelij augustini de ciuitate dei incipiunt.

d De his que prio uolumie disputata sunt.c.j. De ciuitate
De his que libro secundo ⁊ tertio cōtinentur c.ij. Promiseramus.
An altitudo imperij que non nisi bellis acquiritur in bono siue sapientiuz habenda sit siue felicium.c.iij.
Jam ita vi.
Quam similia sint latrocinijs regna asq; iustitia capitulum.iiij.
Remota.
De fugitiuis gladiatoribus:quox potentia similis fuerit regie dignitati .c.v. Proinō.
De cupiditate nini regis: qui vt latiꝰ dominaretur primus intulit bella finitimis.c.vi. Justinus.
An regna terrena iter profectus suos atq; defectus:deorum uel iuuentur vl deserantur auxilio capitulum.vij.
Si nullo.
Quorum deorum presidio putant romani imperium suum auctum:atque seruatum:cum singulis vix singularū

rerum tuitionez cõmittendam esse cre diderunt.c.viij. Deinde q.
An imperij romani amplitudo ⁊ diuturnitas ioui fuerit ascribenda: quẽ summum deum cultores ipsius opinantur.c.ix. Ni miruz.
Quas opiniones secuti sunt:qui diuõsos deos diuersis mũdi partibus prefecerunt.c.x. Cur illi ẽt.
De multis dijs quos doctores paganorum vnum eundemq; iouem esse ỏfendunt.c.xi. Quotquot
De opinione eorum qui deum animam mundi: ⁊ mundum corpus dei putauerunt.c.xij. Quod ⁊.
De his qui sola rationabilia animantia partes esse unius dei asserunt.c.xiij. Si autez.
Augmenta regnorum ioui incongruenter ascribi: cum si vt volunt dea est victoria:ipsa huic negotio sola sufficeret.c.xiiij. A rege igĩ.
An congruat bõis latius uelle regnare.c.xv. Uideant.
Quid fuerit q̃ romani õib̃ reb̃ ⁊ õibus moribus deos singulos deputantes edẽ ḋetis extra portam esse uoluerunt.c.xvi. Miror.
An si iouis summa potestas est: etiaz victoria dea debuerit existiari.c.xvij. An forte.
Felicitatem et fortunam qui deas putant qua ratione fecerunt.c.xviij. Quid q̃ ⁊.
De fortuna muliebri.c.xix. Tm̃ sane.
De virtute ⁊ fide quas pagani tẽplis ⁊ sacris honorauerunt:pretermittẽtes alia bona que silĩ colenda fuerunt:si recte alijs diuinitas tribuebat.c.xx. Uirtutez.
Quod vnum non intelligentes deum virtute saltem felicitate debuerunt eẽ contenti.c.xxi. Dec enim.
De scientia colendorum deorum:quã a se varro gloriatur collatam esse romanis capitulum.xxij. Quid er.
De felicitate quam romani multoruz veneratorez deorum diu nõ coluerũt honore diuino:cum pro omnibus sola sufficeret capitulum.xxiij. Sed vnõ.
Qua ratione defendant pagani:q̃ inẽ deos colant ipsa dona diuina.c.xxiiij. Usqz adeo.
De vno tantum colendo deo:qui licet nomine ignoretur: tamen felicitatis dator esse sentitur capitulum.xxv. Si enim.
De ludis scenicis quos sibi dij celebrari a suis cultoribus exegerũt.c.xxvi. Sz finge.
De tribus generibus deorum:de quibus sceuola pontifex disputauit.c.xxvij. Relatuz ẽ.
An ad optinẽdũ dilatandunqz regnũ profuerit romanis cultus deoꝝ .c.xxviij. Nullo igĩ.
De falsitate auspicij:quo romani regni fortitudo ⁊ stabilitas uisa est iudicari.c.xxix. Nã illud.
Qualia de dijs gentium etiam cultores eorum se sentire fateantur .c.xxx. Cicero au.
De opinionibus uarronis:qui reprobata suasione populari:licet ad noticiam veri dei non peruenerit unum tamen deum colendum esse censuerit .c.xxxi. Quid ipse.
Ad quam speciez vtilitatis principes gentium apud subiectos sibi populos falsas religiones uoluerunt permanere.c.xxxij. Dicit etiã.
Quod iudicio ⁊ potestate ueri dei: omnium regum atqz regnorum ordinata sint tempora capitulum.xxxiij. Deus igit.
De regno iudeorum:quod ab vno et vero deo institutum atqz seruatum ẽ: donec in uera religione manserũt.c.xxxiiij. Itaqz ut.

Rubrice libri quinti aurelij augustini de ciuitate dei incipiunt.

c Rusam romani imperij omni unqz regnorum: nec fortuitam esse nec in stellarum positione consistere.c.primum Qm.
De geminoum simili dissimiliqz ualitudine.c.ij. Cicero dic.
De argumento quod ex rota figuli nigidius mathematicus assumpsit in questione geminorum.c.iij. Frustra.
De esau ⁊ iacob geminis multum inter se morum ⁊ actionum qualitate disparibus capitulum.iiij. Nati sunt.
Quibus modis conuincantur mathematici vanam scientiaz profiteri .c.v. Quid.
De geminis disparis sexus.c.vi Noui.
De electione diei quo uxor ducitur quove in agro aliquid plantatur aut seritur .c.vij. Jam illud.
De his qui non astrorum positionem sed connexionem causarum ex dei uoluntate pendēte: fati noie appellant.c.viij. Qui vo.
De prescientia dei ⁊ libera hōis uolūtate: contra ciceronis diffinitionem.c.ix. Hos cice.
An voluntatibus hominum aliqua dominetur necessitas capitulum.x. Uñ nec.
De uniuersali prouidentia dei: cuius legibus omnia continentur.c.xi. Non ergo.
Quibus moribus antiqui romani meruerunt: ut deus verus q̄uis non eum colerent eoruz augeret imperiū.c.xij. Proinde.
De amore laudis: qui cum sit uitium ob hoc uirtus putatur: quia per ipsuz uitia maiora cohibentur.c.xiij. Quāobrē.
De resecando amore laudis humane quoniam iustoruz gloria omnis i deo sit.c.xiiij. Huic.
De mercede tpali: quā de⁹ reddidit bonis moribⁿ rōanoꝝ.c.xv. Quibus.
De mercede sanctoꝝ ciuiū ciuitatis et ne: quibⁿ utilia sunt romanoꝝ exēpla uirtutum.c.xvi. Merces.
Quo fructu romani bella gesserint ⁊ quantū his quos uicere cōtulerint.c.xvij. Nam q̄d.
Quā alieni a iactantia debeāt eē christiani: si aliquid fecerint p dilectiōe et ne patrie: cum tanta rōani gesserint p humana gloria ⁊ ciuitate terrena.c.xviij. Quid er.
Quo iter se differant ⁊ cupiditas glie ⁊ cupiditas dominationis.c.xix. Interest.
Tam turpiter seruire virtutes humane glorie: q̄ corporis uoluptati.c.xx. Solent.
Romanoꝝ regnū a deo vo eē dispositum. a quo est omnis potestas: ⁊ cuⁿ prouidentia reguntur vniuersa.c.xxi. Que cum.
Tempora exitusqz bellorum ex dei pendere iudicio capitulum.xxij. Sic etiam tempora.
De bello in quo radagaysus rex gotthorum demonum cultor: uno die cum ingentibus copijs suis victus est .c.xxiij. Quod tñ.
Que sit christianorum imperatorum ⁊ q̄ vera felicitas.c.xxiiij. Neqz eniz.
De prosperitatibus quas constantino imperatori christiano deus contulit.c.xxv. Naz bonⁿ.
De fide ⁊ pietate theodosij augusti.c.xxvi. Unde ⁊.

Incipiunt sexti libri rubrice de ciuitate dei beati augustini cpi.

d Ex his qui dicunt deos a se non propter presentem uitaz coli sz propter eternam.c.j. Nunc er.

Quid varronē de dijs gentiū sensisse credendum sit:quorum talia ⁊ genera ⁊ sacra detexit:ut reuerentius cum eis ageret si de illis omnino reticeret.c.ij. Quis.

Que sit partitio varronis librorum suoꝝ:quos de antiquitatibus rerum humanarum diuinarunq; composuit .c.iij. Quadragita.

Quod ex disputatione varronis apō cultores deoruz antiquiores res hūane q̄ diuine repiant.c.iiij. Uarronis.

De tribus generib' theologie ꝓm varronē.s.vno fabuloso altero naturali:⁊ tioq; ciuili.c.v. Deinō illō.

De theologia mythica id est fabl'osa: ⁊ de ciuili contra uarronem.c.vi. O marce.

De fabulose atq; ciuilis theologie similitudine atq; concordia.c.vij. Reuocat.

De interpretationibus naturaliuz rationum:quas doctores pagani ꝑ dijs suis conantur ostendere.c.viij. At enim.

De officijs singulorum deorum.c.ix. Quid.

De libertate senece:qui vehementius ciuilem theologiam reprehēdit q̄ varro fabulosam.c.x. Libertas.

Quid de iudeis seneca senserit.c.xi. Hic inter.

Quod gentilium deorum natiuitate detecta nequeat dubitari eternam eos uitam nemini prestare:qui nec ipsam adiuuant temporalem.c.xij. Nunc aūt.

De ciuitate dei septimi libri augustini epi incipiunt rubrice.

a Ncum in theologia ciuili deita tem non esse constiterit: in selectis dijs eam inueniri posse credenduz sit .c.primum: Diligenti'.

Qui sint dij selecti:⁊ an ab officijs uiliorum deorum habeantur excepti.c. .ij. Hos certe.

Quam nulla sit ratio que de selectione quorundam deorum possit ostendi:cur multis inferioribus excellentior administratio deputetur.c.iij. Que igit'.

Melius actum est cum dijs inferioribus qui nullis infamantur opprobriis: q̄ selectis quorum tante turpitudines celebrantur capitulum.iiij. Gratulet'.

De paganoruz secretiore doctria phy siciſq; rationibus capitulum.v. Sz ipoꝝ.

De opinione uarronis qua arbitratus est deum esse animam mundi qui tamen in in partibus suis habeat animas multas quarum diuia natura sit .c.vi. Dicit ergo.

An rationabile fuerit ianum ⁊ terminum in duo nomina separari.c.vij. Janus igī.

Ob quam causam cultores iani bifrōtem imaginem ipsius finxerunt:quaz tamen etiam quadriformem videri uolunt.c.viij. Sed iani.

De iouis potestate:atq; eiusdem cum iano comparatione capitulum.ix. Jouem.

An iani ⁊ iouis recta discretio sit.c.x. Luz ergo.

De cognominibus iouis que non ad multos deos:sed ad unum eundenq; referuntur.c.xi. Dixerunt.

Quod iuppiter etiam pecunia nuncupatur capitulum.xij. Quam vero eleganter.

Quod dum exponitur quid saturnus quidve sit genius vterque unus iuppiter esse doceatur capitulum.xiij.

Sed qd.

De mercurij ⁊ martis officijs.c.xiiij.

Mercurium vero.

De stellis quibusdam quas pagani deorum suorum nominibus nuncuparunt.c.xv. Nisi forte.

De apolline ⁊ diana ceterisq; selectis dijs:quos partes mundi esse voluerunt cap.xxvi. Apollinez.

Quod etiam ipse varro opiniones suas de dijs pronunciauerit ambiguas.c.xvij. Nam ut.

Que credibilior causa sit qua error paganitatis inoleuerit capi.xviij.

De quib'.

De interpretationibus quibus colendi saturni ratiocinantur.c.xix.

Saturnū.

De sacris cereris eleusine.c.xx.

In cereris.

De turpitudine sacrorum que libero celebrantur.c.xxi. Iam vero.

De neptunno ⁊ salacia ac uenilia .c.xxij. Iam vtiq;.

De terra quam uarro deam esse cōfirmat: eo q; ille animus mundi quem opinatur deum:etiam hanc corporis sui infimam partem permcet:eiq; viz diuinam impertiat capitulum.xxiij.

Nēpe vna.

De telluris cognominibus eorunq; significationib':que etiam si non erant multarum rerum iudices:non debuerunt multorum deorum firmare opiniones.c.xxiiij. Debuit er.

Quam interpretationem de abscisiōe atys grecorum sapientium doctrina reppererit.c.xxv. Et atys.

De turpitudine sacrorum matris magne.c.xxvi. Itēq; de.

De figmentis physiologorum : qui nec veram deitatē colunt:nec eo cultu q̄ colenda ē uera diuinitas.c.xxvij.

Ipas phy.

Qd doctna varrōis d theologia i nlla sibi pte ꝓcordet.c.xxviij. Quid igi.

Qd oia q̄ physiologi ad mūdum partesq; ipsius retulerunt ad vnū ueꝝ deuz referre debuerūt.c.xxix. Nāq; oia.

Qua pietate discernat a creatis creatore:ne pro uno tot dij colant quot sūt opa vni' auctoris.c.xxx. Illū deuz.

Quib' ꝓpe beneficijs dei excepta generali largitate sectatores ueritatis utantur.c.xxxi. Habem'.

Qd sacramētū redēptiōis christi nullī retro temporib' defuerit sēpq; sit diuersis significationibus ꝑdicatū .c.xxxij.

Hoc myste.

Qd p solā christianā religionē manifestari potuerit fallacia spuū malignorū:de hōinū errore gaudentium .c.xxxiij. Per hanc.

De libris nume pōpillij quos senat' ne sacrorum cē quales i eis hēbant' innotescerent iussit incendi.c.xxxiiij.

Sed ꝓtra.

De hydromantia:p quā numa uisis quibusdā imaginibus ludificabatur .c.xxxv. Nā ⁊ ipe.

Libri octaui rubrice aurelij augustini d ciuitate dei incipiunt.

E questione naturalis theologie cum philosophis excellentioris scie discutienda.c.primum Nunc iutē.

De duorum philosophorum generibus : id est italico ⁊ ionico eorunq; auctoribus capitulum.ij.

Quantum enim.

De socratica disciplia.c.iij.Socrates.

De precipuo inter discipulos socratis platone qui omnem philosophiam triplici partitione distinxit.c.iij.

Sed inter.

Quod de theologia cum platonicis potissimum disceptandum sit:quorum opinioni omnium philosophorum

postponenda sint dogmata.c.v.
Si ergo.
De platonicorum sensu i ea parte philosophie que physica nomiatur.c.vi.
Uiderunt.
Quanto excellentiores ceteris logica .i.rōnali philosophia platōici sint habendi.c.vij.
Qd aūt.
Quod etiam in morali philosophia platonici obtineant principatū.c.viij.
Reliqua.
De ea philosophia que ad veritatem fidei christiane propinquius accessit .c.ix.
Nunc sa.
Que sit inter philosophicas artes religiosi excellentia christiani.c.x.
Nec si lras
Unde plato eam intelligentiam potuerit acquirere: qua christiane scientie propinquauit.c.xi.
Mirant.
Quod etiam platonici lz de vno vero deo bene senserint:multis tamen dijs sacra facienda senserunt.c.xij.
Deos qp.
De sñia platonis:qua diffiniunt deos non esse nisi bonos:amicosq virtutū .c.xiij.
Quāq er.
De opinione eorum qui rōnales animas trium generum esse dixerunt: id est in dijs celestibus:in demonibus aereis:z in hominibus terrenis.c.xiiij.
Expōim.
Qd neq propter aerea corpora neq ppt superiora bitacla:demones hōib' ancellunt.c.xv.
.Quāobrē
Quid de moribus demonum apulei' platonicus senserit capitulum.xvi.
De morib'
An dignū sit eos sps ab hoine coli:a quoz vitijs et oporteat liberari.c. xvij.
Qua igī.
Qualis sit religio: in qua docetur q hoies vt cōmendēt dijs bōis deonib' vti debeant aduocatis.c.xviij.
Frustra.
De impietate artis magice:que prioci nio utit spuum malignorum.c.xix.
Porro.
An credendum sit q dij boni libenti' deonib' q hominibus misceantur .c. .xx.
At enim.
An demōibus nūcijs z intpribus dij utant fallicq se ab eis aut ignorāt aut uelint.c.xxi.
Uellez vt.
De abijciendo cultu demonū ? apuleium.c.xxij.
Quia igit.
Quid hermes trismegistus d idolata senserit:z vnde scire potuerit superstitiones egyptias auferendas.c.xxiij.
Nam.
Quō hermes patenter parentū suoz sit confessus errorem quem tamen doluerit destruendum .c.xxiiij.
Qm.
De his que sanctis angelis z hominibus bonis pnt esse communia.c.xxv.
Nullo igī.
Qd ōis religio paganoz circa hoies mortuos fuerit ipleta.c.xxvi.
Sane ad.
De modo honoris quē christiāi martyribus impendunt capitulum .xxvij.
Nec tamē.

Incipiūt noni libri rubrice d ciuitate dei augustini episcopi.

a D quem articulū disputatio pmissa peruenerit:z quia discutiendum sit de residua questione capitulum primum.
Et bonos.
An it deones dbus dij supiores st sit aliqua pars bonoz quoz presidio ad verā beatitudinē possit hūana aia peruenire.c.ij.
Apud ple.
Que deonib' apulei' ascribat db' cuz rōnem non subtrahat nihil virtutis assignat.c.iij.
Que igit.
De per turbationibus que animo accidunt:que sit peripateticorum stoicorunq sententia capitulum.iiij.
Que sunt.

Quod passiones que christianos animos afficiunt non in uitium trahant sed uirtutem exerceant capitulum.v.
Non est.
Quibus passionibus demones confitente apuleio exagitantur:quorum ope homines apud deos asserit adiuuari.c.vi. Qua interi
de sanctis.
Quod platonici figmentis poetarum infamatos deos asserant:de contrariorum studiorum certamine: cum he partes demonum non deorum sint.c.
.vij. Quod si
dsq.
De dijs celestibus ⁊ demoibus aeris: hominibusq; terrenis apuleij plato nici diffinitio capitulum.viij.
Quid illa.
An amicitia celestium deorum per intercessionem demonum possit homini prouideri capitulum.ix.
Ac p hoc.
Quod secundum platonis sententiaz minus miseri sint homines in corpoz mortali: q̃ demones in eternum.c.x.
Plotinus.
De opinione platonicorum : qui putant animas hominum demones esse post corpora capitulum.xi.
Dicit ddē.
De terrenis contrarijs:quibus secundum platonicos demonum hominūq; natura distinguitur capitulum.xij.
Sed nunc.
Quomodo demones si nec cum dijs beati:nec cum hominibus sunt miseri:inter vtranq; partem sine vtriusq; communione sint medij.capitulum.xiij.
Est itaq;.
An homines cum sint mortales possint vera beatitudine esse felices:c.xiij.
Utrum.
De mediatore dei ⁊ hominum homie christo iesu.c.xv.
Si autem.
An rōnabilz platonici diffinierit deos celestes declinantes trena ptagia hōibus ñ misceri:dbus ad amicitiā deoz demones suffragentur.c.xvi
Ergo dēo.
Ad cōmendādā vitā beatā:q̃ i pticipatione ē sūmi boni:ñ tali mediatore indigē hoiem:qualis est demon:sed tali qualis ē unus christ̄.c.xvij.
Hoc ut sa.
Q.ō fallacia demonū dum sua intercessione uiā spondet ad deuz hoc conat̄ vt hoies a uia veritatis auertat.c.xvi
ij. Falsi autē.
Qō appellatio demonum iā nec apō cultores eoz assumat̄ i significatiōez alicuius boni.c.xix. Sed ne ō.
De qualitate scientie:q̃ demones supbos facit.c.xx. Quanq̃ ēt.
Ad quem modū dñs uolnerit demoibus innotescī.c.xxi. Contra.
Quid intēsit iter sciaz scōz angelōz ⁊ ⁊ scientiam demonum.c.xxij.
His igit̄.
Nomen deorum falso ascribi dijs gentiuz:quod tamē ⁊ angelis sāctis ⁊ hōinibus iustis ex diuinarum scripturarū auctoritate cōe ē.c.xxiij. Nos si.

Libri decimi rubrice aurelij augustini de ciuitate dei incipiunt.

v Erā beatitudinē siue angelis siue hōibus p unum deuz tribui etiam platonicos diffinisse:sed vtrum hi quos ad hoc ipsum colendos putant:vni tantum deo an etiam sibi sacrificari uelint esse querendum.c.primum. Omnium.
De superna illūinatione dd plotinus platonicus senserit capitulum.ij.
Sed nō ē.
De uero dei cultu:a quo platonici q̃uis creatorem uniuersitatis intellexerint deuiarunt colendo angelos siue bonos siue malos honore diuino.c.
.iij. Quecum.

Dei ac voluntate:quia semper illi vni uersa que fecit sic placuerunt faciēda: quemadmodum facta capitulu3.xxi. Quid est.

De his quibus in vniuersitate rerum a bono creatore bene conditarum quedam displicent. ⁊ putant nullam malam esse naturaum capitulū.xxij. Hanc tñ.

De errore in quo origenis doctrina inculpatur capitulum.xxiij. Sed mlto.

De trinitate diuina:que per omnia opera sua significationis sue sparsit indicia.c.xxiiij. Credim⁹.

De tripartita totius philosophie disciplina.c.xxv. Quātum

De imagine summe trinitatis que secundum quendam modum in natura est nec dum beatificati hominis.c.xxvi. Et nos.

De essentia ⁊ scia:⁊ utriusq3 amore.c.xxvij. Ita vero.

An ēt ipsū amorem quo ⁊ esse ⁊ scire diligimus diligere debeam⁹: quo magis diuine trinitatis imagini propinquamus.c.xxviij. Sed ō du.

De sanctorum angelorum scia qua trinitatem in ipsa eius deitate nouerunt qua operum causas prius in operante arte:q̄ in ipsis operibus artificis intuentur.c.xxix. Illa quip.

De senarij numeri perfectione:qui partium suarz quantitate completur cap.xxx. Hec.

De die septimo in quo plenitudo ⁊ requies cōmendatur.c.xxxi. In septio.

De opiniōe eorz q̄ angelorum creatiōe anteriorē volunt eē q̄ mundi.c.xxxij. Ne quis.

De duabus angelorz societatib⁹ diuersis atz disparibus:q̄ ñ incōgrue itelligunt lucis ⁊ tenebrarz nōibus nuncupate.c.xxxiij. Peccasse.

De eo q̄ quidā putāt incōditōe firma mentis:aquarz discretarz noie angelos signatos:⁊ q̄ quidā aquas existimant non creatas.c.xxxiiij. Quanq̄.

Aurelij augustini de ciuitate dei rubrice libri duodecimi incipiunt.

d Ex una bonorum angelorunq3 natura.c.j. Anteq̄.

Nullam essentiā deo eē cōtrariā:quia ab eo qui summe ē ⁊ sēp ē hoc totum videt diūsū eē qō ñ ē.c.ij. Hec:

De inimicis dei nō p naturā sz p ꝓtariam voluntatem:que cum ipsis nocz bone vtiq3 nature nocet:quia vicium si non nocet non est.c.iij. Dicuntur.

De natura irrōnalium aut vita carentium:que in suo genē atq3 ordine ab vniuersitatis decore nō discrepat.c.iiij. Ceterum.

Quod in omni natura specie ac mō laudabilis sit creator.c.v. Nature.

Que causa sit beatitudinis angelorum bonorum:⁊ que causa sit miserie āgelorum malorum.c.vi. Proinde.

Causam efficientem male voluntatis non esse querendam.c.vij. Nemo igz.

De amore peruerso:quo voluntas ab incommutabili bono ad bonum mutabile deficit.c.viij. Item scio.

An sancti angeli quem habent creatorem nature:eundem habeāt bone voluntatis auctorem:per spiritum sanctum in eis caritate diffusa semper fuisse existimant.c.ix. Cum.

De falsitate eius historie que multa milia annorum preteritis temporib⁹ ascribit.c.x. Fallunt.

De his qui hunc quidem mundū ñ sempiternum putant:sed aut innumerabiles:aut eundem unum certa conclusione seculorum semper nasci:⁊ resolui opinant.c.xi. Alij vero.

Quid rñdendū sit his q̄ primā conditionē hōis tardam esse causantur.c.xij. Qō autē.

De reuolutione seculorꝫ: qb' certo fi-
ne conclusis: vniusa sēp in eūdē ordiez
eandēqꝫ spem reditura quidam philo
sophi crediderūt.c.xiij. Hanc aūt.
De temporali conditione generis hu-
mani: quam deus nec nouo consilio
constituerit nec mutabili volūtate.c.
.xiiij. Quid.
An vt deus semper etiam dominus
fuisse semper intelligatur: credendum
sic: creaturam quoque nunquam de-
fuisse cui dominaretur: ⁊ quomodo
dicatur semper creatum: quod dici
non potest coeternum capitulum .xv.
Ego qui-
dem
Quomodo intelligendum sit promis
sa homini a deo vita eterna aut tem-
pora eterna.c.xvi. Que secu-
la.
Quod ō incommutabili consilio aut
voluntate fides sana descendat contra
ratiocinationes eorum: qui opera ex e
ternitate repetita per eosdem semper
volunt seculorum redire circuitus.c.
.xvij. Illud qꝫ.
Contra eos qui dicunt ea que infinita
sunt nec dei posse scientia compreben
di.c.xviij. Illud aūt.
De seculis seculorum.c.xix. Qō vtrum.
De impietate eorum qui asserunt ani
mas summe vereqꝫ beatitudinis par-
ticipes iterum atqꝫ iterum p circuitus
temporum ad easdem miserias labo-
resqꝫ redituras.c.xx. Quorꝫ .n.
De conditione vnius primi hominis
atqꝫ in eo generis humani capitulum
.xxi. Hac igitur.
Quod prescierit hominem quem pri
mum deus condidit peccaturum: si-
mulqꝫ preuiderit quantum piorum
populorum ex eius genere in angelo-
rum consortium sua esset gratia trans
laturus.c.xxij. Nec igno.
De natura humane anime create ad
imaginem dei.c.xxiij. Fecit ergo.

An ullius vl' minime creature possint
dici angeli creatores capitulum.xxiiij.
Sed cum.
Omniam naturam ⁊ omnium speci-
em vniuerse creature non nisi opere
dei formari.c.xxv. Cum.enim.
De platonicorum opinione qua puta
uerunt angelos quidem a deo condi-
tos: sed ipsos esse humanorum corpo
rum conditores capitulum.xxvi.
Ita sane.
In primo homine ortam fuisse om-
nem plenitudinem generis humāi: in
qua preuidit deus que pars honoran
da esset premio que damnanda sup-
plicio.c.xxvij. Nunc qm̄.

Incipiunt.xiij.libri rubrice de ciuita-
te dei aurelij augustini.

d Elapsu primorum hominum
per quem est contracta mortalitas.c.
primum. Expeditis.
De ea morte: que anime semper vtcun
qꝫ uicture accidere potest: ⁊ ea cui cor
pus obnoxium est capitulum secundū.
Sed ō ipo.
Utrum mors que per peccatum pri-
morum hominum in omnes homies
pretransijt: etiam sanctis pena peccati
sit.c.iij. Nō aūt.
Cur ab eis qui per gratiam regenera-
tionis sunt absoluti a peccato non
auferatur mōs id ē pena peccati.c.iiij
Non eim.
Quod sicut iniqui male vtuntur lege
que bona est: ita iusti bene vtuntur
morte que mala est capitulum.v.
Apostolus
cum.
De generalis mōtis malo quo anime
⁊ corporis societas separatur capi.vi.
Qua prop
ter.

Quod uni uero deo sacrificium debe
atur.c.iiij. Huc nos.
De sacrificijs q̃ deus ñ requirit sed ad
significationem eorũ obseruari uoluit
que requirit.c.v. Quis aũt.
De uero profectoq̃ sacrificio.c.vi.
Proinde.
Quod sanctorum angelorũ ea sit in
nos dilectio:ut nos non suos sed uni-
us ueri dei uelint esse cultores.c.vij.
Merito.
De miraculis que deus ad corrobo-
randam fidem piorum etiam per ãge
lorum ministerium promissis suis ad
hibere dignatus est.c.viij. Nã nimis.
De illicitis artibus erga demonũ cul
tum:in quibus porphyrius platonic'
quedam probando:quedam quasi im
probando uersatur.c.ix. Hec ⁊ alia
De theurgia:que falsam purgationẽ
animis demonum iuocatione promit
tit.c.x. Ecce.
De epistola porphyrij ad anebuntem
egyptium:in qua petit de diuersitate
demonum se doceri capitulum.xi.
Melius.
De miraculis que per sanctorum an-
gelorũ ministerium deus uerus ope-
ratur.c.xij. Porro.
De inuisibili deo qui se uisibilem sepe
prestitit:non secundum quod est: sed
secundum quod poterant ferre cernen
tes.c.xiij. Nec mouẽ
De vno deo colendo non solum prop
ter eterna sed etiam propter tempora
lia beneficia:que vniuersa in ipsius p
uidentie potestate consistũt capituluz
.xiiij. Sicut aũt.
De ministerio sanctorum angelorum
quo prouidentie dei seruiunt cap.xv.
Sic itaq̃.
An de promerẽda beata vita his ãgel'
sit credendum:qui se exigunt coli ho-
nore diuino:an uero illis qui non se
sed uni deo sancta precipiunt religiõe
seruiri capitulum.xvi. Quibus.
De arca testamenti miraculisq̃ signo
rum:q̃ ad commendandaz legis ac p
missionis auctoritatem diuinitus fac
ta sunt.c.xvij. Proinde.
Contra eos qui de miraculis quibus
dei populus eruditus est:negant eccle
siasticis libris esse credendum.c.xviij.
An dicet.
Que ratio sit visibilis sacrificij:q̃ vni
vero ⁊ inuisibili deo offerri docet ue-
ra religio.c.xix. Qui aũt.
De summo uerooq̃ sacrificio:quod ip
se dei ⁊ hominum mediator effectus ẽ
.c.xx. Unde.
De modo potestatis demonibus date
ad glorificandos sanctos qui pertule-
runt iaz passionem:qui ereos spiritus
non placando ipsos sed in deo perma
nendo vicerunt.c.xxi. Modera-
tis autem.
Unde sit sanctis aduersum demones
potestas:⁊ vnde cordis uera purgatio
.c.xxij. Uera pie.
De principijs in quibus platonici pũ
gationem anime esse profitentur.c.xx
iij. Dicit etiaz.
De vno uerooq̃ principio:quod solaz
humanam naturam purgat atq̃ re-
nouat.c.xxiiij. Sed sb̃.
Omnes sanctos ⁊ sub legis tempore
⁊ sub prioribus seculis:in sacramen
to ⁊ fide christi iustificatos fuisse.c.x
xv. Cuius sa.
De inconstantia porphyrij inter con
fessionem ueri dei ⁊ cultum demonũ
fluctuantis.c.xxvi. Nescio quõ
De impietate porphyrij : qua etiam
apuleij transcendit errorez capituluz
xxvij. Quanto.
Quibus persuasionibus porphyrius
occecatus non potuerit ueram sapien
tiã quod est christ' agnoscẽ.c.xxviij.
Mittis et.
De incarnatione domini nostri iesu
christi:quam confiteri platonicorum
erubescit impietas capitulum.xxix.

Predicas.
Quanta platonici dogmatis porphyrius refutauerit:⁊ dissentiẽdo cõrexit .c.xxx. Si post.
Contra argumentum platonicorum: quo aiam humanã asserant deo eẽ coeternam.c.xxxi. Falso.
De vniuſali via aie liberande:quã porphyrius male querẽdo ñ repit ⁊ quaꝫ sola gratia christiana reꝑauit.c.xxxij. Hec ẽ ẕligio

Incipiunt libri.xi.rubrice ꝺ ciuitate dei beati augustini epi

d E ea pte operis:q̃ duaꝭ ciuitatũ.i.celestis ac ẕrene iitia ⁊ fines ẕcipiũt demonstrari.c.j. Ciuitatez.
De cognoscendo deo:ad cuius notitiam nemo hominum peruenit:nisi per mediatorem dei ⁊ hominum hominẽ iesum christũ.c.ij. Magnuz.
De auctoritate canonice scripture diuino spiritu condite capitulum .iij. Uisibiliuz.
De conditione mundi:que nec intemporalis sit nec nouo dei ordinata consilio:quasi postea voluerit quod antea noluerit.c.iiij. Sed ꝗd.
Tam non esse cogitandum de infinitis temporum spacijs ante mundum ꝙ nec de infinitis locoruz capitulũ.v. Deiñ videẽ.
Creationis mundi temporum unum esse principium:nec aliud alio preueẽiri.c.vi. Si enim.
De qualitate primorum dierum quia antequam sol fieret uesperam ⁊ mane traduntur habuisse capitulum.vij. Illoꝭ aũt.
Que qualisue intelligenda sit dei requies ꝙ post opera sex dierum requieuit in septimo capitulum.viij. Luz ergo.
De angelorum conditione quidsec un dum diuina testimonia sentiendum sit.c:ix. Nunc.
De simplici ⁊ incommutabili trinitate patris ⁊ filij ⁊ spiritus sancti unius dei:cui nõ est aliud qualitas aliud sb̃stantia.c.x. Est itaqꝫ
An eius beatitudinis quam sancti angeli ab initio sui semper habuerunt: etiam illos spiritus qui in ueritate nõ steterunt participes fuisse credendum sit.c.xi. Que cum.
De comparatione beatitudinis iustorum necdum tenentium promissionis diuine premium:⁊ primorum in paradiso hominum ante peccatum.c.xij. Nec ipos.
An ita vnius felicitatis omnes angeli sint creati:vt neqꝫ lapsuros se posse nosse qui elapsi sunt:⁊ post ruinam labentium perseuerãtie sue prescientiaz acceperint qui steterunt capitulum.xiij. Aut si duꝭ
Quo genere locutionis dictum sit de diabolo ꝙ in ueritate nõ steterit: quia ueritas non est in eo capitulum.xiiij. Subiecit.
Quid sentiendum sit de eo quod scriptum est ab initio diabolus peccat.c xv. Illud ẽt.
De gradibus ⁊ differẽtijs creaturaꝭ: ꝙ aliter pendet vtilitatis usus: aliter ordo rationis.c.xvi. In his q̃.
Uitium malicie non naturam esse sed contra naturam:cui ad peccadum nõ conditõ causa est sed voluntas.c.xvij. Propter.
De pulchritudine vniuersitatis:que p ordinationem dei etiam ex contrariorum fit oppositione lucentiõ.c.xviij. Neqꝫ eim.
Quid sentiendu videatur:diuisit deꝰ iter lucẽ ⁊ tenebras.c.xix. Quãuis
De eo ꝙ pꝰ discretionez lucis atz tenebrarũ dictum est ⁊ vidit deus lucez et qꝛ bona ẽ.c.xx. Deiqꝫ nec.
De eterna ⁊ incommutabili scientia

De morte quā nō regenerati p christi
cōfessionē suscipiūt.c.vij. Nā ḋcūqz.
Quod i sācris ꝑme mortis ꝑ ueritate
susceptio secūde sit mortis absolutio
.c.viij. Si enim.
Tempus mortis quo vite sensus au-
ferť:i moriētibus an i mortuis eē di-
cendū ē.c.ix. Sed id tpꝭ
De vita mortaliū:que mors potiusq;
uita dicēda ē.c.x. Ex quo eiz
An quisq; simul ⁊ uiuēs possit esse et
mortuus.c.xi. Si autem.
Quā mōtē ꝑmis hoīb' de' si mādatū
ei' trāsgrederentur fuerit cominatus
.c.xij. Cum ergo.
Preuaricatio primorū hominū quā
primā senserit penā.c.xiij. Nā postea
Qualis homo sit factus a deo: ⁊ in
quam sortem deciderit sue uolunta-
tis arbitrio.c.xiiij. Deus eim.
Quod adam peccans prius reliquē-
rit deum q̄ relinqueretur a deo:⁊ pri
mam fuisse anime mortem a deo re
cessisse.c.xv. Quāobrē.
De philosophis qui separationem a
corpore nō putant esse penalem:cum
plato inducat summum deum mino-
ribus promittentem:q̄ nunq̄ sint cor
poribꝰ exuēdi.c.xvi. Sed phi.
Contra eos qui asserunt terrena cor-
pora incorruptibilia fieri eterna non
posse.c.xvij. Cōtēdūt ēt
De terrenis corporibus que philoso-
phi firmāt i celestibus esse nō posse:
quia quod terrenū ē naturali pondē
uocetur ad terraz.c.xviij. Sz necesse.
Contra eorum dogmata:qui primos
homines si nō peccassent imortales
fuisse nō credūt.c.xix. Nunc de.
Quod caro sanctorum que nunc re-
quiescit in spe:in meliorem recuperā-
da sit qualitatem q̄ fuit primorum
hominum añ peccatum capitulū.xx.
Proinde.
De paradiso in quo primi homines
fuerant:q̄ recte possit significatione
eius spirituale aliquid intelligi: salua
ueritate narrationis historice de cor-
porali loco.c.xxi. Unde nō.
De corporibus sanctorum post resur
rectionem:que sic spiritalia erunt ut
nō in spiritum caro uertatur.c.xxij.
Corpa ergo
Quid intelligendum sit de corpore a
nimali ⁊ de corpore spirituali:ut q̄ mo
riuntur in adam:qui nō uiuificātur i
christo.c.xxiij. Naz sicut.
Qualiter accipiēda sit ul' illa insuffla
tio in qua primus homo factus ē in
anima uiuēte uel illa quam dominus
fecit dicens accipite spiritum sanctuz
.c.xxiiij. Unō ⁊ illō.

Rubrice.xiiij.libri de ciuitate dei
beati augustini episcopi incipiūt.

p Er inobedientiam primi homi
nis in secūde mortis perpetui-
tatem ruituros fuisse:nisi multos dei
gratia liberaret.c.i. Diximus.
De uita carnali que nō ex corporis tā
tum:sed etiam ex animi intelligenda
sit uitiis.c.ij. Pri' ergo.
Peccati causaz ex anima nō ex carne
prodisse:⁊ corruptionem ex peccato
contractam nō peccatum esse sed pe-
nam.c.iij. Quāuis.
Quid sit secundum hominez quidue
secūdum deum uiuē.c.iiij. Cum ergo.
Quod de corporis animeq̄ natura
tolerabilior quidem platonicorū q̄
manicheorum sit opinio sed ⁊ ipsi re-
probant' quoniā uitiorū causas na-
ture carnis ascribūt.c.v. Nō igitur.
De qualitate uolūtatis humane: sub
cuius iudicio affectiones animi aut
praue habēť aut rēe.c.vi. Intest autē.
Amorem ⁊ delectationem indifferēť
⁊ in bono ⁊ in malo apud sacras lās
inueniri.c:vij. Nam cui'.
De tribus perturbationibus quas in
animo sapientis stoici esse uoluerūt:

exclusis dolore siue tristitia: quã uir-
tus animi sentire nõ debeat cap.viij.
Quas eim.
De perturbationibus animi quarum
affectus rectos habet uita iustorum
.c.ix. Apud.
An primos homines in paradiso cõ-
stitutos:nullis perturbationibus pri-
usq; deliquerint affectos fuisse credẽ-
dum sit.c.x. Sed utrũ.
De lapsu primi hominis in quo bene
condita natura ẽ:nec potest nisi a suo
auctore reparari.c.xi. Sed qz de⁹.
De qualitate primi hominis peccati
admissi.c.xij. Si quẽ uõ.
Quod in preuaricatione ade ad op⁹
malum uolũtas precessit mala.c.xiij.
In occulto.
De superbia transgressionis:que ipsa
fuit transgressione deterior cap.xiiij.
Sed est.
De iustitia retributionis: quam p̃mi
homines pro sua inobedientia rece-
perũt.c.xv. Quia ergo
De libidinis malo:cuius nomen cum
multis uitijs congruat:proprie tamẽ
motibus obscenis corporis ascribit
.c.xvi. Cũ igitur.
De nuditate primorum hominum:
quam post peccatum turpem puden-
damque uiderunt.c.xvij. Merito.
De pudore concubitus non solum
uulgari sed etiam coniugali.c.xviij.
Opus.
Quod partes ire atq; libidinis tam
uiciose mouentur: ut eas necesse sit
frenis sapientie cohiberi:que i illa an-
te peccatum nature sanitate nõ fuerũt
.c.xix. Hinc etiã.
De uanissima turpitudine cynicoruz
.c.xx. Hoc illi.
De benedictione multiplicande fecũ-
ditatis humane ante peccatum: quaz
preuaricatio nõ adimeret:ꝛ cui libi-
dinis morbus accesserit capitulũ.xxi.
Absit itaq;

De copula cõiugali a deo primitus i-
stituta atque benedicta capitulũ.xxij.
Nos autẽ.
An etiam in paradiso generandũ fuis-
set si nemo peccasset:uel utruz contra
actum libidinis pugnatura illic fuis-
set traditio castitatis capituluz.xxiij.
Quisquis.
Quod insontes homines ꝛ merito o-
bedientie in paradiso permanẽtes:ita
genitalibus membris fuissent usuri
ad generationem prolis:sicut ceteris
ad arbitrium uoluntatis cap.xxiiij.
Semiaret.
De uera beatitudine quam tempora-
lis uita nõ obtinet.c.xxv. Quãq; si.
Quod felicitas in paradiso uiuentiũ
sine erubescendo appetitu generandi
officium credẽda sit implere potuisse
.c.xxvi. Uiuebat.
De peccatoribus ꝛ angelis ꝛ homini
bus quorum peruersitas nõ pertur-
bat prouidentiam dei capitulũ.xxvij.
Proinde.
De qualitate duarum ciuitatum ter-
rene atq; celestis.c.xxviij. Fecerunt.

Rubrice.xv.libri de ciuitate dei be
ati augustini episcopi incipiũt.

d E duobus ordinibus genera-
tionis humane in diuersos fi-
nes ab initio procurrentis c. primuz
De felicitate
De filijs carnis ꝛ filijs promissionis
.c.ij. Natus est.
De sterilitate sare quam dei gratia fe
cundauit.c.iij. Sara qppe
De terrene ciuitatis cõcertatione uel
pace.c.iiij. Terrena.
De primo terrene ciuitatis auctore
fratricida:cuius impietati romane ur
bis cõditor germani cede respondeuit
.c.v. Primus.
De languoribus quos ex pena pecca
ti etiam ciues ciuitatis dei in huius

uite peregrinatione patiũtur: ⁊ a quibus deo medente ſanantur capitu. vi.
Languor.
De cauſa ⁊ pertinacia ſceleris cain: quem a facinore concepto nec dei ſermo reuocauit cap. vij. Sed hoc.
Que ratio fuerit ut cain inter principia generis humani conderet ciuitatem. c. viij. Nũc autẽ.
De longa uita hominum que fuit ante diluuium: ⁊ de ampliore humanorum corporum forma capitulum. ix.
Quãobrẽ.
De differentia qua inter hebreos et noſtros codices uidentur annorum numeri diſſonare capitulum decimũ.
Quo circa.
De annis matuſalem: cuius etas. xii ij. annis uidetur diluuium excedere .c. xi. Per hãc.
De opinione eorum qui primorum temporum homines tam longeuos ꝗ ſcribitur fuiſſe nõ credunt cap. xij.
Neque eiz.
An in dinumeratione annorum hebreorum magis ꝗ .lxx. interpretum ſit ſequenda auctoritas capitulũ. xiij.
Sz cũ hoc.
De parilitate annorum: qui ijſdem quibus nunc ſpatijs ⁊ in prioribus ſeculis concurrerunt capituluz. xiiij.
Nũc iam.
An credibile ſit: primi ſeculi uiros uſq ad eã etatez qua filios generaſſe referuntur: a concubitu continuiſſe capitulum. xv. Dicet.
De iure coniugiorum: ꝗ diſſimiliter a ſubſequentibus matronis habuerint prima connubia capitulum .xvi.
Cũ igitur.
De duobus ex uno genitore procreatis patribus atque principib⁹. c. xvij.
Cum ergo.
Quid ſignatum ſit in abel ⁊ ſeth et enos: quod apparet ad chriſtum et corpus eius id eſt ad eccleſiam. pertinere. c. xviij. Et ſeth.
De ſignificatione que i enoch trãſlatione monſtratur. c. xix. Nam iſta.
De eo ꝗ cain ſucceſſio in octaua ab adam generatione clauditur: ⁊ in poſteris ab eodem patre adam noe decimus inuenitur capitulum uiceſimuz.
Dicet aliq̃ſ
Qua ratione commemorato enoch qui fuit filius cain: totius generationis eius uſq ad diluuium ſit continuata narratio: commemorato autẽ enos qui fuit filius ſeth ad conditionis humane principium ſit reditum .c. xxi. Primo.
.De lapſu filiorum dei alienigenarum mulierum amore captorum unde et omnes exceptis octo hominibus diluuio perire meruerũt capitulũ. xxij.
Hoc itaqz⁹
An credendum ſit angelos ſubſtantie ſpiritalis amore ſpecioſarum mulierum captos eorundem iniſſe coniugia: ex quibus gigantes ſunt creati .c. xxiij. Nã i eadẽ.
Quomodo intelligendum ſit ꝗ eis qui diluuio perdendi erant dominuſ dixerit: erunt dies eoruz centũuiginti anni. c. xxiiij. Quod.
De ira dei que incommutabilem trãquillitatem nulla inflammatione perturbat. c. xxv. Jra dei.
Quod arca quam noe iuſſus eſt facere: in omnibus chriſtum eccleſiamque ſignificet capitulum .xx. ſextum
Jam uero.
De arca atque diluuio nec illis eſſe conſentiendum: qui ſolam hiſtoriam recipiunt ſine allegorica ſignificatione: nec illis qui ſolas figuras defendunt: repudiata hiſtorica ueritate .c. .xxvij. Non tamẽ.

Incipiũt. xvi. libri rubrice de ciuitate dei auguſtini epiſcopi.

a Ñ post diluuium a noe usque
ad abraam alique familie secū-
dum deum uiuentium reperiantur.c.
primū. P' diluuiū.
Quid in filijs noe prophetice fuerit
pfiguratum capitulum secundum.
Sed nūc.
De generationibus trium filiorum
noe.c.ij. Generatiōes.
De diuersitate linguarum principio-
que babylonis capitulum quartum.
Cū ergo.
De descentione domini ad confundē-
dam linguam edificantium turrim.c.
.v. Quod eiz.
Qualis intelligenda sit locutio qua
deus angelis loquitur capitulū.vi.
Poterat.
An omne bestiarūm genus etiam re-
motissime a terris insule ex eo nume-
ro acceperunt:qui in arca diluuij in-
undatione seruatus est capitulū vij.
Sed q̄stio.
An ex propagine adam uel filiorum
noe quedam genera hominum mon-
struosa prodierint capitulū octauū.
Queritē et.
An inferiorem partem terre que no-
stre habitationi contraria est antipo-
das habere credenda sit capitulū.ix.
Quod vo.
De generatione sem: in cuius proge-
nie tendens ad abraam ciuitatis dei
ordo dirigitur capitulum decimum.
Tenēda ē.
Quod ea primitus lingua in usu ho-
minum fuerit:que postea hebrea ab
heber nomine nūcupata est:ꝛ i cuius
familia remansit cum diuersitas esset
facta linguarum capitulū vndecimū.
Quāobrē.
De articulo temporis in abraam: a
quo sancte successionis nouus ordo.
contexitur capitulum duodecimum.
Nūc iam.
Que ratio fecisse uideatur:ut i trans-
migratione thare qua chaldeos dese
rens in m sopotamiam transiuit:nul
la filij eius nachor facta sit mentio.c.
.xiij. Deinde.
De annis thare qui in charra uite tē-
pus impleuit capitulum .xiiij.
Defuncta.
De tempore promissionis abrae:qua
secundum preceptum dei exiuit de
charra capitulum decimūquintum.
Quod vo.
De ordine ꝛ qualitate promissionuz
dei que ad abraam facte sunt.c.xvi.
Jam.
De tribus excellentioribus gentium
regnis:quorum id est assyriorum iaz
abraam sublimius eminebat.c. xvij.
Per idem.
De iterato alloquio dei ad abraam
quo ei ꝛ semini eius chanaan terra
promittitur capitulum.xviij.
Egressus.
De sare pudicitia in egypto per domi
mum custodita:quam abraam nō ux
orem suam esse dixerat:sed sororem.
capitulum decimumnonum.
Deinde.
De secessione loth ꝛ abrae: que illis
salua caritate complacuit.c.xx.
Reuerso.
De tertia promissione dei qua terraz
chanaan abrae ꝛ semini eius in per-
petuum pollicetur capitulū.xxi.
Luz ergo.
De superatis ab abraam hostibus so
domorum:quando loth de captiuita
te eripuit: ꝛ a melchisedec sacerdote
benedictus est capitulum.xxij.
Hoc rñso.
De uerbo domini ad abraam:quo ei
promittitur secundum multitudinez
stellarum multiplicanda posteritas:
quod credens iustificatus ē adhuc in
preputio constitutus.c.xxiij.
Etiam.
De significatiōe sacrificij quod abraā

offerre preceptus est:cum poposcisset ut de his que crederet doceretur.c.xxiiij.
In eodem.
De agar ancilla sare quam eadem sara abrae uoluit esse concubinam.c.xxv.
Iam hinc.
De testificatione ad abraam: qua eidem seni de sterili sara filium spopondit:patremque eum gentium statuit ⁊ promissi fides sacramento circuncisionis obsignatur capitulum.xxvi.
Post hec.
De masculo qui si octauo die nō fuerit circuncisus perit anima eius quia testamētum dei dissipauit.c.xxvij.
Itē potest.
De commutatione nominum abrae ⁊ sare:qui cum ob unius sterilitatem ob utriusque autem senectutem gene rare nō possent:munus fecunditatis adepti sumus capitulum.xxviij.
Facta igit.
De tribus uiris uel angelis: in quib' ad quercum mambre apparuisse abrae dominus manifestatur.c.xxix.
Itē deus.
De loth a sodomis liberato:atque eisdem celesti igne consumptis:⁊ de abimelech cuius cōcupiscētia castitati sare nocere nō potuit.cap.xxx.
Post hāc.
De isaac secundum promissionem nato:cuius nomen ex risu utriusque parentis est inditum cap.xxxi.
Post hec.
De obedientia ⁊ fide abrae: quā per oblationem immolandi filij probat' est:⁊ de morte sare cap.xxxij.
Inter hec.
De rebecca nepte nachor:quam isaac accepit uxorem capitulum.c.xxxiij.
Deinde.
Quid intelligendum sit in eo ꝙ abraam post mortem sare accepit uxorez ceturam capitulum.xxxiiij.
Quid aūt.

De geminis adhuc in utero rebecce matris inclusis: quid indicauerit diuina responsio capitulum.xxxv.
Iā ex hoc.
De oraculo ⁊ benedictione quam isa ac nō aliter ꝙ pater ipsius: merito e iusdem ac dilectione accepit.c.xxxvi.
Accepit.
De his que in esau ⁊ iacob mystice p figurantur capitulum.xxxvij.
Duo.
De missione iacob in mesopotamiam ad accipiendam uxorem: ⁊ de uisione quā in itinere somniauit: ⁊ de quatuor ipsius feminis cum unaz petisset uxorem capitulum.xxxviij.
Mittitur.
Que ratio fuerit ut etiam israel cognominaretur capitulum.xxxix.
Genuit.
Quomodo cum septuaginta quinq; animabus egyptum narretur ingressus cum plerique ex eis ꝗ cōmemorātur tēpore posteriori sunt geniti.c.xl.
Ingressi.
De benedictione quam in iudam filium suum promisit capitulum.xli.
Igit ꝓpter.
De filijs ioseph quos iacob prophetica manuum suarum transmutatione benedixit capitulum.xlij.
Sicut aūt.
De temporibus moysi ⁊ iesu naue ac iudicum:atque exinde regum quorū quidem saul primus est:sed dauid p cipuus ⁊ sacramento habetur ⁊ merito capitulum quadragesimūtertiū
Defuncto'

Rubrice.xvij.libri de ciuitate dei beati augustini episcopi incipiūt.

d E temporibus prophetarum capitulū primū. Promissiōes.

Quo tempore sit impleta promissio dei de terra chanaan: quam in possionem etiam israel carnalis accepit .c.ij. In pcedēte

De tripartitis significationibus prophetarum: que nunc ad terrenaz nūc adcelestem hierusalem: nunc autem ad utranque referūtur cap.iij.

Quocirca.

De prefigurata commutatione israelitici regni ⁊ sacerdotij ⁊ de his que āna mater samuelis personam gerens ecclesie prophetauit.c.iiij.

Procursus.

De his que ad heli sacerdotez homo dei prophetice locutus est significans sacerdotium quod secundum aaron institutum fuerat auferendū.c.v.

Sed hoc.

De iudaico sacerdotio ⁊ regno: que cum in eternum dicantur statuta nō permanent: ut alia intelligantur que spondentur eterna capitulū.vi.

Cum igit.

De diruptione regni israelitici: qua p figurarur perpetuo diuisio israelis spiritalis ab israele carnali.c.vij.

Rursus.

De promissionibus ad dauid in filio eius: quod nullatenus in salomone sz plenissime inueniūtur i christo.c.viij.

Jam nūc.

Quam similis in psalmo.lxxxviij: sit prophetia de christo his que in regnorum libris nathan prophetante pmittuntur.c.ix. Propter

Quam diuersa acta sint in regno terrene hierusalem: ab his que promiserat deus: ut intelligeretur promissionis ueritas ad alterius regis ⁊ regni gloriam pertinere.c.x. Post.

De substātia populi dei: que per successionem carnis in christo ē: qui solus eruendi animā suam ab inferis habuit potestatem.c.xi. Post hec.

Ad quorum personam pertinere intelligenda sit flagitatio promissoruz: de quibus in psalmo dicitur: ubi sunt misericordie tue antique domine.c.xij. Sz cetera.

An promisse pacis ueritas illis temporibus possit ascribi: que sub salomone fluerunt.c.xiij. Hoc tam.

De studio dauid in dispositione psalmorum.c.xiiij. Procurrēte.

An omnia que in psalmis de christo ⁊ ecclesia prophetātur: ad contextum huius operis coaptanda sint.c.xv.

Nūc iam.

De his que in.xliij.psalmo ad christum ⁊ ecclesiam pertinētia: aut aperte dicūtur aut tropice.c.xvi.

Quālibet.

De his que ad sacerdotiū christi in psalmo centesimonono: ⁊ de his que in psalmo .xxi.ad passionē ipsi spectant.c.xvij. Sicut etiā.

De psalmo tertio ⁊ de.xl.⁊ de.xv.⁊ ō .lxvij.in quibus mors ⁊ resurrectio domini prophetantur.c.xviij.

De resurre.

De psalmo.lxviij.in quo iudeox pertinax infidelitas declaratur.c.xix.

Sed ut.

De regno ac merito dauid: ⁊ de filio ipsius salomone: eaque prophetia q̄ ad christum pertineus inuenitur: uel in eis libris qui scriptis ipsius copulantur: uel in eis quos ipsius esse nō dubium est.c.xx. Regnauit.

De regibus post salomonem: siue in iuda siue in israel capitulum.xxi.

Ceteri p.

De ieroboam qui impietate idolatrie subditum sibi populum prophanauit: in quo tamen non destitit deus ⁊ prophetas inspirare: ⁊ multos sub idolatrie crimine custodire.c.xxij.

Uex israel.

De uario utriusqz regni hebreorum statu: donec ambo populi in captiuitatem diuerso tempore ducerentur

reuocato postea iuda in regnum suũ quod nouissime in romanorum trãsꝛt potestatem capitulum.xxiij.

Itẽq; in.

De prophetis qui uel apud iudeos postremi fuerunt:uel quos circa tempus natiuitatis christi euangelica p̃dit historia capitulum.xxiiij.

Toto aũt.

Aurelij augustini de ciuitate dei rubrice libri.xviij.incipiũt.

d Ex his que usq; ad tempora saluatoris decem ⁊ septem uoluminibus disputata sunt.c.primũ.

De ciuitatũ.

De terrene ciuitatis regibus atque tẽporibus:quibus ex ortu abrae sanctorum tempora supputata cõueniũt .c.ij. Societas.

Quibus regnantibus apud assyrios atque sicyonios abrae cẽtenario isaac de promissione sit natus:ul' ipsi isaac sexagenario esau ⁊ iacob gemini de rebecca sunt editi capitulum.iij.

Huius tẽ.

De temporib' iacob ⁊ filij eius ioseph .c.iiij. Regnãtib'.

De api rege argiuorum: quem egyptij seraphin nominatum diuino honore coluerunt capitulum quintũ.

His tp̃ib'.

Quo regnante apud argiuos quoue apud assyrios iacob i egypto mortu' sit.c.vi. Apis ergo.

Quorum regum tempore ioseph in egypto defunctus est.cap.vij.

Regnãtib'.

Quorum regum etate moyses natus sit:⁊ quorum demum ijsdem temporibus sit orta religio.cap.viij.

Cũ ergo.

Quãdo athenienſiũ ciuitas sit cõdita:⁊ quã cãm nominis eius uarro p̃hibeat.c.ix. Nam ut.

Quid uarro tradat de nũcupatione ariopagi:⁊ de diluuio deucaliõis.c.x.

At tamen.

Quo tempore moyses populum dei de egypto eduxerit:⁊ iesu naue qui eidem successit quorum regum etate sit mortuus capitulum.xi.

Hoc aũt.

De sacris feliorum deorum: que reges grecie illis temporibus instituerunt:que ab exitu israel de egypto usq; ad obitũ iesu naue dinumerãtur.c. .xij. Post hec.

Qualium fabularum figmenta exorta sint eo tempore quo hebreis iudices preesse ceperunt capitulũ.xiij.

Post mõtẽ.

De theologis poetis.c.xiiij.

Per idem.

De occasu regni argiuorum:quo tempore apud laurentes picus saturni filius regnum patris primus accipit.c. .xv. Per ea tpa.

De diomede post troie excidium i deos relato:cuius socij traditi sunt i uolucres esse conuersi capitulũ.xvi.

Nos ante.

De incredibilibus hominum commutationibus quid uarro crediderit.c. .xvij. Hoc.

Quid credendum sit de transformationibus:que arte demonum hominibus uidentur accidere.c.xviij.

Hec aũt.

Quod eo tempore eneas in italiã uenerit:quo lapidon iudex p̃sidebat hebreis.c.xix. Eo tẽpore.

De successiõe ordinis regni apud israelitas post iudices.c.xx. Mox eisdẽ.

De regibus latij:quorũ primus eneas ⁊ duodecimus aucentinus dij facti sũt .c.xxi. Latiũ post.

Quod eo tempore roma sit condita quo regnum assyriorũ intercidit quo ezechias regnauit in iudea.c.xxij.

Nã altissia.

De sibylla erythrea: que inter alias sibyllas cognoscitur de christo euidē tia multa cecinisse capitulum.xxiij.

Eodē tpe.

Quod regnante romulo septem sapi entes claruerint:quo tempore decem tribus que israel dicebantur in capti uitatem a caldeis ducte sunt: idemq; romulus mortuus diuino honore donatus est capitulum.xxiiij.

Eodē ro.

Qui philosophi enituerint regnante apud romanos tarquinio prisco:apd hebreos zedechia:cū hierusalem cap ta est templūq; subuersum.c.xxv.

Regnāte vo.

Quod eo tempore quo impletis.lxx. annis iudeorum est resoluta captiui tas:romani quoq; a dominatu sunt regio liberati.c.xxvi. Per idem.

De temporibus prophetarum quo rum oracula habentur in libris:qui que tunc de uocatione gentium mul ta cecinerunt:quando romanorum re gnum cepit:assyriorumq; defecit .c.x xvij: Tempora.

De his que ad euangeliū christi perti nent quid osee ⁊ amos prophetaue rint.c.xxviij. Osee.

Que ab esaia de christo ⁊ ecclia sint predicta.c.xxix. Esaias.

Que mycheas ⁊ ionas ⁊ iohel nouo testamēto cōgruētia prophetauerunt .c.xxx. Mycheas.

Que in abdia in naum ⁊ abacuc de salute mundi in christo prenunciata reperiātur.c.xxxi. Tres ꝓphe.

De prophetia que in oratione abacuc ⁊ cantico continetur.c.xxxij.

In oratiōe.

De christo ⁊ uocatione gentium: que hieremias ⁊ sophonias prophetico spiritu sunt prefati.c.xxxiij.

Hieremias.

De prophetia danielis ⁊ ezechielis: que in christum ecclesiamq; concor dat.c.xxxiiij. In ipsa.

De trium prophetarum uaticinio id est aggei zacharie ⁊ malachie.c.xxxv.

Restant.

De esdra ⁊ machabeorum libris.c.x xxvi. Post hos.

Quod prophetica auctoritas omni origine gentilis philosophie inuenia tur antiquior capitulū.xxxvij.

Tpe igit.

Quod quedam sanctorum scripta ecclesiasticus canon propter nimiam nō receperit uetustatem:ne per occa sionem eorum falsa ueris inserentur. .c.xxxviij. Jam uero.

De hebraicis litteris que unquam i sue lingue proprietate nō fuerunt.c.x xxix. Nō itaq;.

De egyptiorum mendacissima uani tate:que antiquitati scientie sue centū milia ascribit annorum.c.xl.

Frustra ita.

De philosophicarum opinionum dis sensionibus:⁊ canonicarum apud ec clesiam concordia scripturarum.c.xli.

Ut autem.

Qua dispensatione prouidentie dei scripture sacre ueteris testamēti ex he breo in grecū eloquiū translate sint: ut uniuersis gentibus innotescerent .c.xlij. Has sacras.

De auctoritate.lxx.interpretum: que saluo honore hebraice lingue ōnibus sit interpretibus preferēda.c.xliij.

Nam cum.

Quid intelligendū sit de niniuitarum excidio: cuius denūciatio in hebreo quadraginta dierū spatio tendit i sep tuaginta autem tridui breuitate ꝓclu ditur.c.xliiij. Sed ait.

Quod post instaurationē tēpli pro phetas iudei habere destiterūt ⁊ exin de usq; ad natiuitatē christi cōtinuis aduersitatib' sint afflicti ut ꝓbaret al terius tēpli edificationē ꝓpheticis uo cib' fuisse promissā.c.xlv. Posteaq;.

De ortu saluatoris nostri secundum q̃ uerbum caro factum ē: ⁊ de dispersione iudeorum p omnes gentes sicut fuerat prophetatum.c.xlvi.

Regnante.

An ante tēpora christi aliqui fuerint extra israeliticum genus.qui ad celestis ciuitatis cōsortiū puenirēt.c.xlvij.

Quapropt.

Prophetiam aggei qua dixit maiorē futuram gloriam domus dei q̃ primum fuisset:nō in reedificatione templi:sed in ecclesia christi esse completā .c.xlviij. Hec dom⁹.

De incerta multiplicatione ecclie:qua in hoc seculo multi reprobi miscētur electis capitulum.xlix. In hoc.

De predicatione euangelij: que per passiones predicantium clarior ⁊ potentior facta est capitulum.l.

Deinde fm

Quod etiam per hereticorum dissensiones fides catholica roboret.c.li.

Uidēs aūt.

An credendum sit quod quidam putant:impletis decem persecutionibus que fuerunt: nullam superesse preter undecimam:que in ipso antichristi tēpore sit futura capitulum.lij.

Proinde.

De tempore nouissime persecutionis occulto capitulum.liij. Cōiecturis.

De stultissimo mēdacio paganorum: quo christianam religionem non ultra trecentos sexaginta quinque annorum mansuram esse fixerunt.c.liiij.

Hec atq̃.

Rubrice.xix. libri de ciuitate dei beati augustini episcopi incipiunt.

q Uod in questione quam de finibus bonorum ⁊ malorū philosophica disputatio uentilauit:ducētas octuaginta ⁊ octo sectas esse marcus uarro perspexerit.c.primū.

Quoniā.

Quomodo remotis omnibus differētijs que nō secte sed questiones sunt: ad tripartitam summi boni diffinitionem uarro perueniat: quarum tamē una sit eligenda capitulum.ij.

In tribus.

De tribus sectis summum hominis bonum querētibus quā eligendā uarro diffiniat:sequens ueteris academie antiocho auctore sententiā.c.iij.

Quid ergo.

De summo bono ⁊ summo malo q̃d christiani sentiant cōtra phōs:q̃ summum bonū i se sibi esse dixerūt.c.iiij.

Si igitur.

De sociali uita:que cū maxime expetenda sit multis offensionib⁹ sepe subuertitur.c.v. Quod aūt.

De errore humanorum iudiciorum cum ueritas latet capitulum.vi.

Quid ipsa.

De diuersitate linguarum qua societas hominum dirimitur:⁊ de miseriis bellorum etiam que iusta dicūt.c.vij.

Post ciui.

Quod amicitia bonorum secura esse nō possit:dum a periculis que in hac uita sunt trepidari necesse ē.c.viij.

Si autem.

De amicitia angelorum que homini in hoc mundo nō potest esse manifesta propter fallaciam demonum: in quos inciderunt qui multos sibi deos colendos putauerunt cap.ix.

In societate.

Qui fructus sanctis de superata huiuite tentatione pariatur.c.x.

Sed neq̃.

De beatitudine pacis eterne: in qua sanctis finis ē id est uera perfectio.c.xi. Hanc.

Quod etiam bellantium seuitia omnesque hominū iquietudies ad pacis

finem cupiant peruenire: sine cuius appetitu nulla natura sit cap. xij.

Quod eiz.

De pace uniuersali: que inter quaslibet perturbationes priuari nō potest lege nature: dum sub iusto iudice ad id quisque peruenit ordinatione: qō meruit uoluntate capitulum xiij.

Pax itaqz.

De ordine ac lege siue terrena siue celesti: per quā societati humane etiam dominādo cōsulitur: ⁊ cōsulendo seruitur. c. xiiij.

Dis igit.

De libertate naturali: ⁊ de seruitute cuius prima causa peccatum ē: qz hō male uoluntatis etiam si nō est mancipum alterius hominis: seruus est ꝓprie libidinis cap. xv

Hoc natal.

De equo iure dominandi. c. xvi.

Quo circa.

Unde celestis societas cum terrena ciuitate pacē habeat ⁊ vñ discordiam. c. xvij.

Sed.

Quā diuersa sit academie noua ambiguitas a cōstantia fidei christiane. c. xviij.

Qō aūt.

De habitu ⁊ moribus populi christiani. c. xix.

Nihil sane.

Quod ciues sanctoꝝ ī huius uite tpe spe beati sint. c. xx.

Quāobrē.

An secundum diffinitiones scipionis que in dialogo ciceronis sunt: unquā fuerit romana resp. cap. xxi.

Quapropt

An uerus sit deus cui christiani seruiūt: cui soli debeat sacrificari. c. xxij.

Sed rīderi.

Que porphyrius dicat oraculis deorum responsa de christo. c. xxiij.

Nā ī libris.

Qua diffinitione constet ppli ⁊ reipublice nūcupationem recte sibi non solū romanos sed etiaz regna alia uēdicare. c. xxiiij.

Si autem.

Quod nō possint ibi uere esse uirtutes: ubi nō est uera religio. c. xxv.

Quālibet.

De pace populi alieni a deo: qua utitur ad pietatem populus dei dum in hoc peregrinus est mundo. c. xxvi.

Quocirca.

De pace seruientium deo: cuius perfecta tranquillitas in hac temporali uita nō potest apprehendi. c. xxvij.

Pax aūt.

In quē finē uēturus sit exitus ipiorū. c. xxviij.

Eoz aūt.

De ciuitate dei augustini episcopi incipiūt rubrice libri. xx.

q Uod quamuis omni tempore deus iudicet: in hoc tamē libro de nouissimo eius iudicio sit proprie disputandum capitulum primum.

De die ulti.

De uarietate rerum humanarum cui nō potest dici deesse iudicium dei quāuis nequeat inuestigari. cap. ij.

Nūc autē.

Quid in libro ecclesiasten salomon ō his que in hac uita ⁊ bonis ⁊ malis sunt communia disputauit. c. iij.

Nempe.

Quod ad differendum de nouissimo iudicio dei: noui primū testamenti ac deinde ueteris testimonia ꝓlaturus sit. c. iiij.

Dui itaqz

Quibus sententijs domini saluatoris: diuinum iudicium futurum in fine seculi declaretur capitulum. v.

Ergo ipse.

Que sit prima resurrectio: que secūda. c. vi.

Deinde.

De duabus resurrectionibus ⁊ ō mille annis ꝗd ī apocalypsi ioannis scriptum sit: ⁊ quid de eis rationabiliter sentiatur. c. vij.

De his.

De alligatione ⁊ solutione diaboli. c. viij.

Et clausit.

Quid sit regnū sanctoꝝ cū christo ꝑ mille annos: ⁊ in quo discernatur a

regno eterno.c.ix. Interea dū.
Quid respondendum sit eis qui putant resurrectionem ad sola corpora nō etiam ad animas pertinere.c.x.
Sunt qui.
De gog ⁊ magog:quos ad persequēdam ecclesiam dei solutus prope finem seculi diabolus incitabit.c.xi.
Et cū finiti.
An ad ultimum supplicīū pertineat impiorum:q̄ descendisse ignis de celo ⁊ eosdē comedisse memorat.c.xij.
Qō vo ait.
An ante tempus persecutionis antichristi mille āni ānumerandi sint.c.xiij. Dec psecu.
De damnatione diaboli cum suis: et per recapitulationem de resurrectione corporum omnium mortuorum: ⁊ de ultima retributione.c.xiiij.
Post hāc.
Qui sūt mortui quos ad iudicīū exhibuit mare:ul' quos mors ⁊ inferi reddiderūt.c.xv. Hoc ē eim.
De celo nouo ⁊ terra noua.c.xvi.
Et uidi.
De ecclesie glorificatione sine fine p' mortē.c.xvij. Et ciuitatē.
Quid apostolus petrus ō nouissimo dei iudicio predicare docuerit mortuorum capitulum decimum.xviij.
Nūc iam.
Quid apostolus paulus thesolonicēsibus scripserit: ⁊ de manifestatione antichristi:cuius tempus dies domini subsequetur capitulum.xix.
Multas.
Quid idem apostolus in prima ad eosdem epistola de resurrectione mortuorum docuerit capitulum.xx.
Sed hic.
Quid esaias propheta de mortuorū resurrectione ⁊ retributione iudicīj sit locutus capitulum uicesimum.i.
Propheta.
Qualis futura sit egressio sanctorum ad uidendas penas malorū.c.xxij.
Sed quō.
Quid prophetauerit daniel de persecutione antichristi:⁊ de iudicio dei regnoque sanctorum capitulū.xxiij.
Daniel de.
In psalmis dauiticis que de fine seculi huius ⁊ que de nouissimo dei iudicio prophetantur capitulum.xxiiij.
Multa de.
De prophetia malachie qua dei iudicium ultimum declaratur:⁊ quorum dicitur per purificatorias penas faciēda mundatio capitulū.xxv.
Propheta.
De sacrificīis que sancti offerunt deo sic placituraquomodo in diebus pristinis ⁊ annis prioribus placuerunt .c.xxvi. Uolens.
De separatione bonorū ⁊ malorū: per quā nouissimi iudicīj discretio declaratur.c.xxvij. Illud etiā.
De lege moysi spiritaliter intelligenda:ne in damnabilia murmura carnalis sensus incurrat capitulū.xxviij.
Quod vo.
De aduentu helie ante iudicium cui' predicatione scripturarum secreta reserante iudei conuerterentur ad christum.c.xxix. Cū autem.
Quod in libris ueteris testamenti cū deus legitur iudicaturus:nō euidenter christi persona monstretur:sed ex quibusdam testimonīis ubi dominus deus loquitur appareat nō dubie q̄ ipse sit christus.c.xxx. Multa.

Rubrice.xxi.libri de ciuitate dei beati augustini,episcopi incipiūt.

d E ordine disputatiōis qua prius disserēdū ē de perpetuo supplicio damnatorum cum diabolo: q̄ de eterna felicitate sanctorū.c.i.
Cū p iesū.
An possūt corpora in ustione ignis

esse perpetua capitulū secundū. Quid igit.
An consequens sit ut corporeum dolorem sequatur carnis interitus.c.iij. Sed nullū.
De naturalibus exemplis: quorum consideratio doceat posse inter cruciatus uiuentia corpora permanere.c.iiij. Quapropt
Quanta sint que non recte agnosci queant:z tamen eadem esse non sit ambiguū.c.v. Uerūtamē.
Quod nō omnia miracula naturalia sint:sed pleraque humano igenio modificata:aut demonū arte cōposita.c.vi. Hic forte.
Quod in rebus miris summa credēdi ratio sit omnipotētia creatoris .c.vij. Cur itaqz.
Non esse contra naturam cum in aliqua re cuius natura innotuit:aliquid ab eo quod erat notū: incipit esse diuersum.c.viij. Si autē.
De gehenna:eternarūqz qualitate penarum.c.ix. Qd igit.
An ignis gehennalis si corporalis ē possit malignos spiritus id ē demones incorporeos tactu suo adurere .c.x. Hic occurrit.
An hoc ratio iustitie habeat: ut non sint extēsiora penarū tēpora q̄ fuerūt peccatorū.c.xi. Sic autez.
De magnitudine preuaricationis prime:ob quam eterna pena omnibus debeatur qui extra gīam fuerit saluatoris.c.xij. Sed pena.
Contra opinionem eorum qui putāt criminosis supplicia post mortē causa purgationis adhiberi.c.xiij. Platonici
De penis temporalis huius uite:quibus subiecta est humana cōditio.c.xiiij. Quanq̄.
Quod omne opus gratie dei eruētis nos de profunditate ueteris mali: ad futuri seculi pertineat nouitatē.c.xv. Uerūtamē.
Sub quibus gratie legibus omnes regeneratorum habeant etates.c.xvi. Uerū tāta.
De his qui putant nullorum hoīum penas in eternum eē māsuras.c.xvij. Nūc iam.
De his qui nouissimo iudicio ꝓpter intercessionē sanctorū neminem putant damnandum esse.c.xviij. Sūt etiā.
De his qui impunitatem omniū peccatorum promittūt etiā hereticis ꝓpter participationē corporis christi.c.xix. Itē sunt.
De his qui nō omnibus: sed eis tātū qui apud catholicos sunt regenerati: etiam si postea in multa crimina erroresq̄ proruperint indulgētiam pollicentur.c.xx. Itē sunt.
De his qui eos qui permanēt in catholica fide:etiam si pessime uixerint z ob hoc uri meruerint tamē ꝓpter fidei fundamentū saluos eē diffinūt.c.xxi. Sunt aūt.
De his qui putāt ea crimia que inter elemosynarū opera cōmittūt ad dānationis iudiciū nō uocari.c.xxij. Comperi.
Contra opinionē eorū qui dicunt nec diaboli nec hominū malorū perpetua futura supplicia.c.xxiij. Ac primū.
Contra eorum sensum qui in iudicio dei omnibus reis propter sanctorum preces putant esse parcendū.c.xxiiij. Hoc aūt.
An hi qui inter hereticos baptizati sunt z deteriores postea male uiuēdo sunt facti:uel hi qui apud catholicos renati ad hereses aut scismata trāsierunt: uel hi qui a catholicis apud quos renati sunt nō recedentes criminose uiuere perstiterunt: possint priuilegio sacramentorum remissionem eterni sperare supplicij.c.xxv. Sed iam.

Quid sit in fundamento habere christum: ⁊ quibus spondeatur salus quasi per ignis usturā .c.xxvi. Sz habēt.
Contra eorum persuasionem qui putant sibi nō obfutura peccata in quibus cum elemosynas facerent perstiterūt.c.xxvij. Restat.

Aurelij augustini de ciuitate dei incipiunt rubrice libri.xxij.

d De conditione angelorum ⁊ hominum capitulum primum.
Sicut in.
De eterna dei ⁊ incommutabili eius uoluntate capitulum secundum.
Multa eiz.
De promissione eterne beatitudinis sanctorum ⁊ perpetuis supplicijs impiorum.c.iij. Quapropt
Contra sapientes mundi: qui putant terrena hominum corpora ad celeste habitaculum nō posse transferri .c.iiij. Sz uidelz.
De resurrectione carnis: quam quidam mūdo credētes nō credūt.c.v.
Sed hoc.
Quod roma conditorem suum romulum diligendo deum fecerit ecclia autem christum dominum credendo dilexit.c.vi. Recolam⁹.
Quod ut mundus in christum crederet: uirtutis fuerit diuine nō persuasionis humane capitulum septimum
Sed ualde.
De miraculis que ut mundus in christum crederet facta sunt: ⁊ fieri mundo credente nō desinunt cap.viij.
cur inq̄unt.
Quod uniuersa miracula q̄ per martyres in christi nomine fiunt ei fidei testimonium ferant qua in christum martyres crediderunt capitulum.ix.
Cui nisi.
Quanto dignius martyres honorantur: qui ideo multa mira obtinent ut deus uerus colatur: q̄ demones qui ob hoc quedam faciunt: ut ipsi dij ēē credantur capitulum decimum.
Hic forte.
Contra platonicos: qui de naturalibus elementorum ponderibus argumentantur terrenum corpus in celo esse nō posse capitulum vndecimum.
Contra qo.
Contra calumnias infidelium: quibus christianos de credita resurrectione carnis irrident .c.xij. Sz scrupu.
An abortiui nō pertineant ad resurrectionem: si pertinēt ad numerum mortuorum capitulum decimūtertiū
Ad hec.
An infantes in ea sint resurrecturi habitudine corporis: quā habituri erant etatis accessu capitulum.xiiij.
Quid ergo.
An ad corporis dominici modū omniū mortuoꝝ resurrectura sint corpora.c.xv. Si utique.
Qualis intelligentia sit sanctorum conformatio ad imaginem filij dei.c.xvi. Illud.
An in suo sexu resuscitanda atq̄ mā̄sura sint corpora feminarum mortuarum.c.xvij. Nōnulli.
De uiro pfecto id ē christo: ⁊ corpore id ē eccla q̄ ē ipsius plenitudo.c.xviij.
Proide qō.
Quod omnia uitia que ī hac uita humano contraria sunt decori: ī resurrectione nō sint futura: ubi manēte naturali substātia in unam pulchritudinem ⁊ qualitas concurret ⁊ quātitas.c.xix. Quid iam.
Quod in resurrectione mortuorum natura corporum quibuslibet mōis dissipatorum: in integrum undecūque reuocanda erit capitulum .xx.
Nescio quo.
De nouitate corporis spiritalis: in quam sanctoꝝ caro mutabit.c.xxi.
Restituet.

De miserijs ac malis quibus humanum genus merito prime prevaricationis obnoxiū ē: ⁊ a quibus nemo nisi per christi gratiam liberat.c.xxij.
Nā quod.
De his que preter illa mala que bonis malisque communia sunt: ad iustorum laborem specialiter pertinent .c.xxiij.
Preter.
De bonis quibus etiam hāc uitā dānationi obnoxiam creator impleuit .c.xxiiij.
Nūc iam.
De peruicacia quorūdam: qui resurrectionem carnis quā sicut predictū ē totus mūdus credit impugnāt.c.xxv.
Ucrū de.
Quomodo porphyrij diffinitio: qua beatis animis putatur corpus eē fugiendum ipsius platonis sentētia destruatur:qui dicit summū deum dijs promisisse:ut nūquam corporib' exurētur.c.xxvi.
S' porphy.
De cōtrarijs diffinitionibus platonis atqs porphyrij: i quibus si uterque alteri crederet:a ueritate neuter deuiaret.c.xxvij.
Singula.
Quid ad uerā resurrectionis fidem uel plato uel labeo uel etiam uarro cōferre potuerint:si opiniones eorum i unam sniam conuenissent .c. xxviij.
Nōnulli.
De qualitate uisionis:qua in futuro seculo sancti deum uidebunt .c.xxix.
Nunc iam.
De eterna felicitate ciuitatis dei sabbatoque perpetuo capitulum .xxx.
Quāta erit.

Aurelij augustini de ciuitate dei rubrice feliciter expliciunt.

Aurelij Augustini epi de ciuitate dei liber primus feliciter incipit.

NTEREA CUM ROma gotthoꝝ irruptiõe agentium sub rege Alarico atq; ipetu magne cladis eusa est: eius euersionẽ deorum falsoꝝ:mutorũq; cultores:quos usitato noie paganos uocam⁹:i christianã iligionẽ iferre conãtes:solito acerbi⁹ ⁊ amari⁹ deũ ueꝝ blasfẽare ceperũt. Uñ ego exardescẽs zelo dom⁹ ȯi:adusus eoꝝ blasphemias uel errores:libros de ciuitate dei scribere institui. Quod opus per aliquot annos me tenuit:eo ꝙ alia multa int̃ currebãt:que differri non oporteret: ⁊ me prius ad soluendũ occupabant. Hoc autem de ciuitate dei grãde op⁹ tandem.xxij.libris est terminatũ:quorũ quinq; primi eos ifellunt: qui res hũanas ita pſperari uolũt:ut ad hoc mutoꝝ deoꝝ cultũ:quos pagãi colẽ ꝓsueuerũt:necessariũ eẽ arbitrẽt. ⁊ qꝝ pbibẽt:mala ista exoriri atq; abũdare contendunt. Sequentes autem quiq; aduersus eos loquũt:q̃ fatẽt hec mala nec ȯfuisse ũq̃ nec defuta mõtalib⁹ ⁊ ea nũc magna nũc pua locis tpibus psonisq; uariari. Sed deoꝝ mutoruz cultũ quo eis sacrificat: ꝓpter uitaz post mortem futuram esse utilem disputant. His ergo.x.libris due iste uane opiniones christiane religioni adusarie refellunt. Sed ne quisq̃ nos alie na tantum redarguisse: non autẽ nia asseruisse reprehenderet:id agit pars altera operis huius:que.xij.libris cõtinet. Quãq̃ ubi opus ẽ:⁊ in poribus .x.que nostra sunt asseramus:⁊ i.xij. posteriorib̃us idarguamus aduersa. Duodecim ergo libroꝝ sequẽtium pmi quatuor continẽt exortum duaruz ciuitatum:quarum est una dei:altera huius mundi. Secũdi quatuor excursum eaz: seu procursum. Tertij uero: qui ⁊ po.tremi:debitos fines. Ita omnes.xxij.libri cum sint de utraq; ciuitate conscripti: titulũ tamẽ a meliore acceperunt:ut de ciuitate dei poti⁹ uocarent. In quoꝝ decimo libro nõ debuit pro miraculo poni:in Abrae sacrificio flammam celitus factam int̃ diuisas uictimas cucurrisse: qm̃ hoc illi i uisione monstratum est. In.xij.libro quod dictum est de Samuele:nõ erat de filijs Aaron:dicenduz potius fuit:non erat filius sacerdotis. Filios quippe sacerdotuz defunctis sacerdotibus succedere magis legitimi moris fuit. Nam in filijs Aaron reperit̃ pater Samuel: sed sacerdos nõ fuit: nec ita i filijs ut eũ ipe genuerit Aarõ: sz sicut omns illi⁹ popli dñr filij israel.

De aduersarijs nois Christi:q̃b⁹ i uastatiõe urbis ꝓpt̃ Christũ barbari pepercerunt uictis capitulum primũ.

g Loriosissimã ciuitatez dei:siue i hoc tporum cursu cũ it̃ ipios pegrinat̃ ex fide uiuẽs: siue i illa stablitate sedis etne:quã nũc expectat p patiẽtiã: quoadusq; iustitia ꝓuertat̃ i iudiciũ:deinceps adeptura p excellẽtiã uictoria ultia ⁊ pace pfecta:hoc ope ad te istituto:⁊ i ea pmissiõe debito:defẽdẽ adusus eos q̃ ꝓditori ei⁹ deos suos preferunt fili carissime Marcelline:suscepi magnũ op⁹ ⁊ arduũ:sz ȯs adiutor nr̃. Nam scio quibus uiribus opus sit:ut persuadeatur superbis quanta sit uirtus humilitatis:qua fit ut omnia terrena cacumina temporali mobilitate nutantia:non humano usurpata fastu:sed diuia gratia donata celsituo transcendat. Rex enim ⁊ conditor ciuitatis hui⁹:ȯ qua loq̃ istituimus: in

Sed ro ues adiutor

ſcriptura populi ſui ſententiam diuie legis aperuit:qua dictum eſt deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autem dat gratiam. Hoc uero quod dei eſt: ſuppe quoq; anime ſpus iflatus affectat: amatq; ſibi in laudib⁹ dici: Parcē ſbiectis ⁊ debellare ſupbos. Unde etiaz de terrena ciuitate: q̄ cū dñari appetit ⁊ ſi populi ſeruiant: ipſa ei dominandi libido dominatur: non eſt pretercūdum ſilentio quicquid dicere ſuſcepti huius operis ratio poſtulat ⁊ facultas datur. Ex hac nanq; exiſtunt inimici: aduerſus quos defendēda eſt dei ciuitas: quorum tamen multi correcto ipietatis errore ciues in eo fiunt ſatis idonei. Multi uero in eam tantis exardeſcunt ignibus odioꝝ: tanq; manifeſtis beneficiis redemptoris eius ingrati ſunt: ut hodie cōtra eam liguas mouerent: niſi ferrū hoſtile fugientes in ſacratis eius locis uitā de qua ſupbiunt inuenirent. An non etiam illi romani chriſti nomini iſeſti ſunt: q̄b⁹ propter chriſtuz barbari pepercerūt. Teſtātur hoc martyꝝ loca ⁊ baſilice apoſtoloꝝ: que i illa uaſtatione urbis ad ſe confugientes ſuos alienoſq; iceperunt. Huc uſq; cruentus ſeuiebat inimic⁹. Ibi accipiebat limitē trucidatoris furor. Illo ducebāt a miſantib⁹ hoſtibus: quibus etiā extra ipſa loca pepcerant: ne in eos incurrerent qui ſimilem miſericordiam non habebāt. Qui tamen etiā ipſi alibi truces atq; hoſtili more ſeuientes: poſteaq̄ ad loca illa ueniebāt ubi fuerat interdictuz quod alibi iure belli licuiſſet: tota ferendi īfrenabat imanitas ⁊ captiuādi cupiditas frāgebat. Sic euaſerūt multi: qui nūc chriſtianis temporibus detrahunt: ⁊ mala que illa ciuitas ptulit chriſto iputant. Bona uero qne in eos ut uiuerent propt chriſti honorez facta ſunt: non imputant chriſto nīo: ſed fato ſuo. Cum potius deberent ſi quid recte ſaperent illa que ab hoſtibus aſpa ⁊ dura ppeſſi ſūt: illi diuie prouidentie tribuere: que ſolet corruptos hominum mores bellis emendare atq; conterere. Itēq; uitam mortaliū iuſtam atq; laudabilē talib⁹ afflictionibus exercere īprobatāq; uel in melior transferre: uel in his adhuc terris propter uſus alios detinere. Illud vo quod eis uel ubicunq; propter chriſti nomen uel in locis chriſti nomini dicatiſſimis ⁊ ampliſſimis: ac p largiōe miſicordia ad capacitatē multitudis electis preter bellorꝝ morē truculenti barbari pepercerunt: hoc tribuere tēporibus chriſtianis. hinc deo agē gratias: hinc ad eius nomē ueraciter currere: ut effugiant penas ignis eterni. Quod nomē multi eorꝝ mendaciter uſurparūt: ut effugerent penas pītis exitū. nam quos uides petulanter ⁊ procaciter iſultare ſeruis Chriſti: ſūt in eis plurimi qui illum interitum cladēq; non euaſiſſent: niſi ſeruos chriſti ſe eſſe finxiſſent: ⁊ nunc ingrata ſuperbia atq; impūſſima iſania ei⁹ nomini reſiſtunt corde peruerſo: ut ſempiternis tenebris puniāt. ad qō nom̄ ore l ſbdolo ꝓfugerꝝt: ut tpali luce frueret.

Q. nulla unq̄ bella ita geſta ſunt: ut uictōes propter deos eorꝝ quos uicerant pcerent uictis cap. ij.

t Ot bella geſta conſcripta ſunt: ul' añ cōditā romā: uel ab eius exortu ⁊ imperio: legāt ⁊ proferāt ſic ab aliēigenis aliquā captā eē ciuitatē: ut hoſtes qui ceperāt: pcerēt eis quos ad deoruz ſuorum templa confugiſſe cōpererāt: aut aliquem ducē barbarū precepiſſe: ut irrupto oppido nullus feriretur: qni in illo ⁊ illo tēplo fuiſſet inuētus. Nōne uidit eneas priamum per aras ſanguine fedantē: quos ipſe ſacrauerat ignis? Nonne diomedes

Satis fatum gilum

7 ulyxes cesis sũme custodibus arcis
cõripuere sacrã effigiẽ manibusq; cru
entis uirgineas ausi diue contingere
uittas? Nec tñ quod sequitur uerum
est ex illo fluere ac retro sublapsa ĩfer
ri spes danaũ: postea quippe uicerũt:
postea troiam ferro ignibusq; ŏlerũt.
Postea confugientẽ ad aras p̃amum
obtruncauerũt. Nec ideo troia perĩt
q; mineruam p̃didit. Quid enim p̃us
ipsa minerua perdiderat ut periret:
an forte custodes suos? Hoc sane uer
est: illis quippe interemptis potuit au
ferri. Neq; enim homines a simula-
cro: sed simulacrum ab hominibus ꝓ
uabatur. Quomodo ergo colebatur
ut patriam custodiret 7 ciues: que su-
os non ualuit custodire custodes?

Quam imprudenter romani pe-
nates. qui troiaz custodire non pote-
rant: sibi crediderunt profuturos. ca
pitulum tertium.

e Ecce quibus dĩis urbem romaz
seruandã se commendasse gau
debant. Omnium miserabilem erro-
rem: 7 nobis succensent: cum de dĩis
eorum talia dicimus: nec succensent
auctoribus suis: quos ut ediscerent
mercedem dederunt. Doctoresq; ip-
sos isup 7 salario publico 7 honorib'
dignissios habuerĩt. Nẽpe apd̃ uirgi
lium quem propterea paruuli legunt:
ut uidelicet poeta magnus omniũq;
preclarissimus atq; optimus teneris
ebibitus annis non facile obliuione
possit aboleri secundum illud Oratĩ
quo semel est imbuta recens seruabit
odorem testa diu. Apud hunc er-
go uirgilium nempe iuno inducitur
infesta troianis eolo uentorum regi
aduersus eos iritando dicere: Gens
inimica mihi tyrrhenum nauigat e-
quor ilium in italiã portans: uictosq;
penates. Ita ne istis penatibus uictis
romam ne uincerentur prudentes cõ
mendare debuerunt? Sed hec iuno
dicebat uelut irata mulier quid loque
retur ignorans? Quid eneas ipse pi-
us totiens appellatus nonne ita nar-
rat panthus otriades arcis phebiq;
sacerdos sacra manu uictosq; deos
paruũq; nepotem ipse trahit: cursu
q; amens ad limina tendit? Nõne de-
os ipsos quos uictos non dubitat di
cere: sibi potius q̃ se illis phibet cõm
datos cũ ei dĩ: Sacra suosq; tibi com
mdat troia penates? Si igĩt uirgilius
tales deos 7 uictos dicit: 7 ut uel uic
ti quoquo mõ cuaderent homini cõ
mdatos: que dementia est existimare
his tutoribus romam fuisse sapiẽter
commissam: 7 nisi eos ãmisisset non
potuisse uastari? Immo uero uictos
deos tãq; p̃sides ac defensores colere
q̃d est aliud q̃ tenere non numina bo
na: sed demonia mala. Quanto enim
sapientius creditur romã ad istã cla-
dem nõ fuisse uenturam: nisi prius il
li periissent: sed illos potius oliz fuisse
perituros: nisi eos quantũ potuisset
roma seruasset? Nam quis non cum
aduerterit uideat quanta sit uanitate
presumptũ nõ posse uinci sub defẽso-
ribus uictis: 7 ideo perisse: quia cu
stodes perdidit deos: cum uel sola po
tuerit esse causa pereundi: custodes
habere uoluisse perituros? Nõ itaq;
cũ de dĩis uictis illa conscriberentur:
7 canerentur poetas libebat mentiri:
sed cordatos homines cogebat vĩtas
confiteri. Uerĩ ista opportunius alio
loco diligẽtiz copioseq; tractãda sũt.
Nunc quod institueram de ingratis
dicere hominibus: parump explicem
ut possuz: qui ea mala que pro suorũ
morĩ peruersitate merito blasphemã
tes patiuntur christo imputant. Qd̃
autem illis etiam talibus propter chri
stum parcitur nec dignantur attẽdeĩ:
7 eas linguas aduersus eius nomen

dementia sacrilege peruersitatis exercent: quibus linguis usurpauerũt mẽdaciter ipsũ nomẽ ut uiuerent.

De asylo iunonis in troia: q̃ nemi nem liberauit a grecis ⁊ basilicis apostolorũ: que omnes ad se cõfugientes a barbaris defenderunt. cap. iiij.

u El quas linguas i locis ei sacratis metuẽdo p̃sterũt: ut illic tuti atq̃ muniti ubi ꝓpter eũ illesi ab hostibus fuere: inde in eum maledictis hostilibus p̃silirent. Ipsa ut dixi troia mater populi romani: sacratis i locis deorũ suorum munire nõ potuit ciues suos ab ignibus ferroq̃ grecorũ eosdem deos colentium: q̃n etiã iunonis asylo custodes lecti phenix ⁊ dirus ulixes predam asseruabant. Huc ũdiq̃ troia gaza icẽsis erepta adytis m̃seq̃ deorũ cateresq̃ auro solidi captiuaq̃ uestis congerit: pueri ⁊ pauide longo ordie matres stant circũ. Electus est uidelicet locus tante dee sacratus: nõ unde captiuos nõ liceret educere: sed ubi captiuos liberet includere. Cõpa nũc asylum illud nõ cuiuslibet dei gregalis uel de turba plebis: sꝫ iouis ip̃i sororis ⁊ coniugis ⁊ regine oiuꝫ d̃orũ cum memorij̃s nr̃orum apostolorum. Illuc incensis templis ⁊ dij̃s erepta spolia portabant: nõ reddenda uictis sed diuidenda uictoribꝰ. huc aũt ⁊ q̃d alibi ad ea loca compertum est pertinere: cum honore ⁊ obsequio religiosissimo reportatum est. Ibi ãmissa: hic seruata libertas. Ibi clausa: hic interdicta captiuitas. Ibi possidenda a dominãtibus hostibus p̃mebant: huc liberandi a miserantibus hostibus ducebãt. Postremo illud iunonis tẽplum sibi elegerat auaricia ⁊ superbia leuiũ grecorũ: istas christi basilicas misericordia ⁊ hũilitas ẽt immaniũ barbarorũ.

De generali ꝓsuetudie hostiũ uictas ciuitates euertẽtiũ: q̃d cato sẽsit. capitulum quintum.

n Isi forte greci q̃dẽ i illa sua uictoria tẽpl' deorũ cõmuniũ pepcerũt: atq̃ illo cõfugiẽtes m̃isos uictosq̃ troiãos ferire l' captiuare ñ ausi sũt. Sꝫ uirgilij poetarũ more illa m̃tit ẽ. Immo vo morẽ hostiũ ciuitates euertẽtiũ ille descripsit. Quẽ morẽ etiã cato: sicut scribit salustius nobilitate ueritatis historic: sñia sua: quã ò ꝓiuratis in senatu hũit: cõmẽorare ñ p̃termittit. Rapi vgies: pueros: diuelli liberos a pentuꝫ cõplexu: matressamiliarum pati q̃ uictoribꝰ collibuisset: phana atq̃ domos spoliari: cedẽ icendia fieri. Postrẽo armis atq̃ cadauerib' cruore atq̃ luctu oia cõpleri. Hic si phana tacuisset: deorũ sedib' solere hostes p̃cere putaremus: ⁊ hec nõ ab alienigenis hostibus: sꝫ a catilina ⁊ sotij̃s eius nobilissimis senatõibus ⁊ romanis ciuibus romana templa metuebant. Sed hi uidelicet perditi ⁊ patrie parricide.

Q̃ò ne romani quidẽ ita ullas cepunt ut ciuitates i templis eaꝝ parcerent uictis. cap. sextum.

q Uid ergo p multas gentes q̃ it̃ se bella gesserũt: ⁊ nusq̃ uictis i deorũ suorũ sedibus pepercerunt noster sermo discurrat: Romanos ip̃os uideamus: ip̃os inq̃ recolam: respiciamusq̃ romanos: ò quorũ p̃cipua lauò dictũ ẽ: p̃cere subiectis ⁊ debellare sup bos: ⁊ q̃ accepta iniuria ignoscere malebãt q̃ p̃seq̃. Q̃n tot tantasq̃ urbes: ut late dominarent: expugnatas captasq̃ euerterunt: legatur nobis q̃ templa excipere solebant: ut ad ea quisq̃ confugisset liberaret. An illi faciebãt ⁊ scriptores earundẽ rerum gestarum

ista reticebant? Ita ne uero q̃ ea q̃ laudarent maxime requirebant: ista preclarissima secundũ ipsos pietatis indicia preterirent? Egregius romani nominis marcus marcellus: q̃ syracusas urbẽ ornatissimã cepit: referẽt eaz ꝓus fleuisse ruiturã: ⁊ ante eius sanguinez suas illi lachrymas effudisse. Gessit ⁊ curã pudicitie etiam in hoste seruãde. Nam priusq̃ oppidum uictor iussisz inuadi: constituit edicto: ne quis cõp̃ liberum uiolaret. Euersa est tamen ciuitas more bellorꝫ: nec uspiam legitur ab imperatore tã casto atqz clementi fuisse preceptum: ut q̃sq̃s ad illud uel illud templũ fugisset haberet illesus. Quod utiqz nullo mõ preteriret: qñ nec eius fletus nec quod edixerat pro pudicitia minime uiolanda potuit taceri. Fabius tarentine euersor urbis a simulacrorum depredatione abstinuisse laudat. Naz cũ ei scriba suggessisset: quid de signis deorꝫ que mlta capta fuerant fieri iuberet: continentiam suam etiam iocando condiuit. Quesiuit enim cuiusmodi essent: ⁊ cum ei ñ solum multa grandia: uerum etiam renunciarentur armata. relinquamus inquit tarentinis deos iratos.

Quod i euersione urbis que aspe gesta sunt: de consuetudine acciderint belli: que uero clementer: de potentia prouenerint nominis christi. cap. vij.

c Um igit nec illius fletũ nec huius risum: nec illi castã miam: nec huius facetam continentiã rõanorum rerꝫ gestarꝫ scriptores tacere potuerunt: quando ꝑtermitteretur si aliquibus hoibus in honorẽ cuiuspiam deorum suorum sic pepercissent: ut in quocũq̃z templo cedem uel captiuitatem fieri ꝓhiberẽt? Quicq̃d ergo uastationis: trucidationis: depredationis: concremationis: afflictionis ĩ ista recentissima rõana clade cõmissũ ẽ: fecit hoc consuetudo bellorꝫ. Qd autez more nouo factũ ẽ: q̃ inusitata rerum facie ĩmanitas barbara tã mitis apparuit: ut amplissime basilice implende populo cui pceret eligerent ⁊ decernerentur: ubi nemo feriretur: unde nẽo raperetur: quo liberandi multi a miserantibus hostibus ducerent: ũde captiuandi nulli nec a crudelibus hostibus abducerent: hoc christi nomini: hoc christiano tempori tribuendũ q̃sq̃s nõ uidet cecus: quisquis uidet nec laudat: ingratus: quisquis laudãti reluctatur insanus est. Absit ut prudẽs quisq̃ hoc feritati iputet barbarorꝫ. Truculentissimas ⁊ seuissimas ñtes ille terruit: ille frenauit: ille mirablĩter tempauit: qui per prophetam tanto ante predixit: uisitabo in uirga iniquitates eorꝫ: ⁊ in flagell peccata eorꝫ: misericordiam aũt meam nõ dispergã ab eis. Dicet aliquis: cur ergo ista diuina misericordia etiam ad impios ingratosqz peruenit: Cur putamus nisi q̃a eaz prebuit: qui quotidie facit oriri solem suum super bonos ⁊ malos: ⁊ pluit super iustos ⁊ iiustos? Quãuis enim quidam ista eorum cogitantes penitendo ab impietate se corrigant. quidam uero sicut apls dicit diuitias bonitatis ⁊ longaminitatis dei ꝓtẽnẽtes secundum duriciam cordis sui: ⁊ cor impenitens thesaurizẽt sibi iraz in die ire ⁊ reuelationis iusti iudicij dei: qui reddet unicuiqz secunduz opa eius: tñ patientia dei ad penitentiam inuitat malos: sicut flagelluz dei ad patientiam erudit bonos. Itemqz misericordia dei fouendos amplectitur bonos: sicut seuerritas dei punienos corripit malos. Placuit quippe diuĩe prouidentie preparare imposterum bona iustis quibus nõ fruentur iniusti: ⁊ mala impijs quibus nõ excruciabuntur boni.

De cõmodis ⁊ icõmodis q̃ bonis ac mal' plerq; coia sunt.cap.viij.

Ista uero tp̃alia bona ⁊ mala utrisq; uoluit esse coia: ut nec bona cupidius appetantur: que mali quoq; habẽ cernuntur:nec mala turpiter cuitentur:quibus ⁊ boni plerq; afficiuntur. Interest autem plurimuz qual' sit usus uel earꝫ rerꝫ que ꝓspere: uel earum que dn̄r aduerse. Nam bonus temporalibus nec bonis extollit' nec malis frangitur. Malus aũt iõo huiuscemodi ifelicitate punitur: quia felicitate corrũpit'. Ostẽdit'tn̄ deus sepe etiam in his distribuendis euidẽtꝫ operationẽ suam. Nam si nunc omne peccatum manifesta plecteret pena:nihil ultimo iudicio reseruari putaret'. Rursus si nullum peccatum nunc puniret aperta diuinitas:nulla eẽ ꝓuidẽtia diuia crederetur. Siliter i ĩb' secũdis: si nõ eas deus quibusdã petẽtib' euidentissima largitate concederet:n̄ ad cũ ista pertinere diceremus. Itẽq; si oibus eas petentibus daret:nõ nisi ꝓpter talia premia seruiendum illi eẽ arbitrarentur.nec pios nos faceret talis seruitus:sed potius cupidos ⁊ auaros. Hec cũ ita sint:q̃cũq; bõi maliq; pit' afflicti sunt:nõ iõ isti distincti non sunt:qr distinctũ n̄ ẽ qõ utriq; ꝓpessi sunt. Manet enim dissimilitudo passorum etiaz in similitudine passionũ: licet sub eodem tormento non ẽ idem uirtus ⁊ uicium. Nam sicut sub uno igne aurꝫ rutilat ⁊ palea fumat:⁊ sub eadem tribula stipule comminuuntur frumenta purgantur:nec ideo cum oleo amurca cõfunditur: qr eodẽ prelipondere exprimitur:ita una eademq; uis irruens bonos ꝓbat ac purificat: eliquat malos:dãnat:uastat:⁊ extĩminat. Un̄ i eadẽ afflictione mali detestãtur deũ atq; blasphemãt:boni autem precantur ⁊ laudant. Tn̄ interest nõ qualia sz qualis quisq; patiatur. Naz pari motu exagitatũ ⁊ exhalat horribiliter cenũ:⁊ suauit' fragrat ũguẽtũ.

De causis correctionũ ꝓpter quas ⁊ boni ⁊ mali pariter flagellantur.capitulum.ix.

Uid igitur in illa rerꝫ uastitate christiani passi sũt:qõ n̄ eis magis fideliter ista considerantibus ad ꝓuectũ ualeret? Prio q ipsa peccata q̃bus deus indignatus ipleuit tantis calamitatibus mũdũ humiliter cogitantes:q̃uis longe absint a facinorosis flagitiosis atq; ipijs:tn̄ n̄ usqzadeo se a delictis õputãt aliẽos: ut nec tp̃alia pro eis mala ꝓpeti se iudicẽt dignos. Excepto.n.q unusq̃sq; quãlibet laudabiliter uiuens cedit in quibusdã carnali concupiscẽtie: ⁊si nõ ad facinorũ imanitatẽ ⁊ gurgitẽ flagitiorꝫ atq; impietatis abominationẽ: ad aliqua tn̄ peccata ul' rara ul' tãto celebriõa q̃to miora. Hoc ergo excepto q̃s tandẽ facile repitur:qui eosdem ipsos propter quorꝫ horrendã superbiã:luxuriãq; ⁊ auariciã:atq; execrabiles iũq̃tates ⁊ impietates os sicut minando p̃dixit:p̃tit ̃tras:sic hẽat ut hn̄di sunt:sic cum eis uiuat:ut cũ talib' uiuendũ ẽ? Plerũq; eim ab eis docendis:admonendis:aliquando etiã obiurgandis ⁊ corripiẽdis male dissimulatur: uel cũ laboris piget:ul' cũ os eorꝫ corã quib' uerecũdamur offendẽ:uel cum eorꝫ inimiciti as deuitamus:ne ipediãt ⁊ noceãt in istis tp̃alib' rebus:siue quas adipisci adhuc appetit nostra cupiditas: siue quas ãmittere formidat infirmitas: ita ut q̃uis bonis malorꝫ uita displiceat:⁊ ideo cũ eis nõ incidant in illaz dãnationẽ: que post hãc uitã talibus prepatur: tn̄ quia propterea peccatis eorꝫ dãnabilib' parcunt:dũ eos i suis lz leuib' ⁊ uẽialib' metuunt: iure cuz

eis tpalr flagellat: quis ictnũ mime puniantur. Iuze istam uitam quando diuinitus affliguntur cũ eis amarã sẽtiunt: cuius amando dulcedinem peccantibus eis amari eẽ noluerũt. Nã si ꝓpterea quisq; obiurgandis ⁊ corripiendis male agentibus pcit: qz opportunius tps iqrit: uel eisdem ipsis metuit: ne deteriores ex hoc efficiant: uel ad bonã uitam ⁊ piam erudiendos impediãt infirmos alios ⁊ premãt atq; euertant a fide: non uidet esse cupiditatis occasio: sz ꝓsilium caritatis. illõ ẽ culpabile q; hi q̃ dissimiliter uiuunt ⁊ a malorꝫ factis abhorrent: pcũt tñ peccatis alienis que deuocere aut obiurgare deberẽt: dũ eorꝫ offensiões cauent: ne sibi noceant i his rebus q̃b⁹ licite boni atq; inocenter utũt: sz cupidius q; oportebat eos q̃ in hoc mũdo peregrinant ⁊ spẽ supne patrie pre se gerunt. Nõ solũ q̃ppe infirmiores uitaz ducẽtes ꝓiugalẽ filios hñtes ⁊ habere querentes domos ac familias possidentes: quos apls in ecclesia alloq̃t docens ⁊ monens quenadmodum uiuere debeant uxores cum maritis: ⁊ mariti cũ uxoribus: ⁊ filij cũ pentib⁹: ⁊ pẽtes cũ filijs: ⁊ serui cũ dñis: ⁊ dñi cum seruis: multa temporalia: multa terrena libenter adipiscunt: ⁊ moleste ãmittunt: ꝓpter que non audent offẽdere homines: quorꝫ sibi uita cõtaminatissima ⁊ consceleratissima displicet: uerꝫ etiã hi qui superiorem uite graduz tenẽt: nec cõiugalib⁹ uiculi irretiti sũt: ⁊ uictu paruo ac tegumento utuntur: plerꝫq; sue fame ac saluti duz insidias atq; impetus malorum timent: ab eorum reꝑhensione sese abstinent: ⁊ q̃uis non in tãtum eos metuant: ut ad similia perpetranda q̃buslibet eorum terroribus atq; iprobitatibus cedãt: ea ipa tñ que cum eis non perpetrant nolunt plerꝫq; cõripere: cum fortasse possint aliquos corripiendo corrigẽ: ne si non potuerint: sua salus ac fama in piculum exitiumq; perueniat. Nec ea consideratione qua suam famam ac salutẽ uident esse necessariã utilitati erudiendorꝫ hominum: sz ea potius infirmitate qua delectat ligua blãdiẽs ⁊ hũanus dies: ⁊ reformidat uulgi iudicium: ⁊ carnis excrutiatio l' pẽptio. Hoc ẽ ꝓpter quedã cupiditatis uicla: ñ ꝓpt officia caritatis. Nõ mihi itaq; uidetur hec parua esse cã quare cum malis flagellentur ⁊ boni: quãdo deo placet perditos mores etiã temporalium penarum afflictione punire. Flagellant enim simul: non quia simul agunt malã uitã: sed quia simul amãt temporalem uitam. nõ quidem equaliter: sz tamẽ simul quam boni cõtemnere deberent: ut illi correpti atq; correcti consequerent eternam. ad quam consequẽdã si nolent esse socij: ferrẽt ⁊ diligerentur inimici: quia donec uiuunt semp incertũ est utrum uoluntatem sint in melius mutari. Qua in re nõ utiq; parem sz longe grauiorem hñt cãm: quibus per prophetam dr: Ille quidem i suo peccato morietur: sanguinem aũt eius de manu speculatõis reqram. Ad hoc.n. speculatores hoc est populorꝫ prepositi constituti sũt i ecclesijs: ut non pcant obiurgãdo peccata. Nec ideo tñ ab huiuscemodi culpa penitus alienus ẽ: qui licet ꝓposit⁹ nõ sit: in eis tamẽ quibus uite huius necessitate coniungit multa monẽda uel arguẽda nouit ⁊ negligit: deuitãs eorꝫ offensiones: propter illa quibus i hac uita nõ indebitis utitur: sed plus q̃ debuit delectatur. Deinde hñt aliã causam boni quare temporalibus affligãt mali: qualẽ hũit iob: ut sibi ipe hũan⁹ animus sit ꝓbat⁹ ⁊ cognit⁹: q̃ta vtute pietatis gratis deũ diligat.

Qz sãctis i ãmissione rerꝫ tpaliũ nihil pereat. capitulum decimum.

q Uib' recte ꝓsideratis atq; per
spectis attende utrũ aliq̃d mali
acciderit fidelibus ⁊ pẋs: qõ eis ñ i bo
nũ uerteret: nisi forte putandũ ē apo-
stolicam illam uacare sententiam ubi
ait: Scimus qm̃ diligentibus deum
oia cooperantur in bonum: amiserũt
oia que habebant. Nunquid fidem:
nunquid pietatez: nũq̃d interioris bo
minis bona qui est ante deum diues?
He sunt opes christianorꝫ: quibus o
pulentos dicebat apostolus: ubi ait:
Est aũt questus magnus pietas cum
sufficientia. Nihil enim intulimus in
hunc mundum: sz nec auferre aliquid
possumus. hñtes autem uictum ⁊ te-
gumtum his contenti simus. Nã qui
uolũt diuites fieri. icidũt i tẽtationem
⁊ laqueũ ⁊ desideria multa ⁊ noxia
que mergunt homines in interitum
⁊ perditionẽ. Radix eim ē oiuz malo
rum auaricia: quã quidam appetẽtes
a fide pererrauerũt ⁊ inseruerũt se do
loribus multis. Quibus ergo trene
diuitie illa uastatione perierũt: si eas
sic hẽbant quẽadmodũ ab isto foris
paupere intus diuitie audierant: idest
si mũdo utebant' tanq̃ non utentes
potuerunt dicere q̃ ille grauiter tẽta-
tus ⁊ minime superatus. Nudus iq̃t
exẋ de utero matris mee: nudus i ter
rã reuertar: dñs ꝺdit dominus abstu
lit: sicut domino placuit ita factum ē.
sit nomeu domini benedictum: ut bo
nus seruus magnas facultates hẽret:
ipam dñi sui uoluntatem cui pediſſe-
quus mente diteſceret: nec ꝓtristaret'
eis rebus uiuens relictis: quas fuerat
cito moriens relicturus. Illi autem in
firmiões qui tertenis his bonis q̃uis
ea ñ preponerent christo: aliquantula
tñ cupiditate coherebant: quantum
hec amando peccauerint: perdẽdo sen
serunt. Tm̃ quippe doluerunt: q̃tum
se doloribus inseruerant. sicut aplum
dixisse supra cõmẽorauí. Oportebat
enim ut eis adderet' etiã expimentorũ
disciplina: a quibus fuerat tam diu
neglecta uerborꝫ. Naz cuz dixit apls:
qui uolunt diuites fieri in tentationẽ
incidunt ⁊ cetera: profecto in diuitꝫs
cupiditatem reprehendit: non faculta
tem: quã precepit alibi dicens. Preci-
pe diuitibus huius mundi ñ superbe
sapere: neq̃ sperare in incerto diuitia-
rum suarꝫ: sz i deo uiuo q̃ pstat nobis
oia abundanter ad fruendũ: bñ faciãt
diuites: sint in operibus bonis: facile
tribuant: cõmunicẽt: thensaurizẽt sibi
fundamentum bonum in futuruz: ut
apprehendant ueram uitam. Hec qui
de suis faciebant diuitꝫs magnis sũt
lucris leuia damna solati: plusq̃ leta-
ti ex his que facile tribuendo tutius
fuauerunt: q̃ ꝓtristati ex his q̃ timiꝺ
retinendo facilius amiserunt. Hoc.n.
potuit in terra perire qꝺ piguit inde
transferre. Nam qui receperũt ꝓsiliuz
dñi sui dicentis: nolite condere uobis
i terra thesauros: ubi tinea ⁊ rubigo
exterminãt: ⁊ ubi fures effodiunt ⁊ fu
rant': sed thesauizate uobis i celo the
sauros quo fur nõ accedit neq̃ tinea
corrumpit. ubi.n.ē thesaur' tuus: ibi
erit ⁊ cor tuũ: tribulationis tpe ꝓba-
uerũt q̃ recte sapuerint: non contem-
nẽdo ueracissimũ preceptorẽ: ⁊ thesau
ri sui fidelissimum inuictissimumq̃
custodẽ. Nã si multi sunt gauisi ibi se
habuisse diuitias suas: quo contigit
ut hostis nõ accederet: quanto certius
⁊ securius gaudẽ potuerũt: qui mõi-
tu sui dei illuc migrauerãt: quo acce-
di oio non posset? Unde paulinus nz
nolẽsis eps ex opulẽtissimo diuite uo
luntate pauperrimus ⁊ copiosissime
sanctus: qñ ⁊ ipsam nolam barbari
uastauerunt cum ab eis teneretur sic
in corde suo: ut ab eo postea cognoui-
mus precabatur. Domie nõ excrucier
ꝓpter aurum ⁊ argentnm: ubi.n. sint
omnia mea tu scis. Ibi eniz habebat

omnia ſua ubi eũ condere ⁊ theſauri-
zare ille monuerat: q̃ hec mala mũdo
uentura predixerat. Ac p hoc q̃ dño
ſuo monẽti obedierant: ubi ⁊ quomõ
theſaurizare deberẽt: nec ipſas trẽas
diuitias barbaris incurſantibus ami
ſerunt. Quos aũt nõ obediſſe penitu
it: q̃d de talibus rebus faciendũ eſſet
ſi nõ precedente ſapiẽtia certe ꝓſequẽ-
te expientia didicerunt. At eim q̃daz
boni etiam chriſtiani tormentis excru
ciati ſunt: ut bona ſua hoſtibus ꝓde-
rent. Illi uero nec prodere nec ꝓdere
potuerũt bonũ quo ipſi boni erant.
Si aũt torqueri q̃ mammona iniq̃ta
tis prodere maluerunt boni nõ erãt.
Admonendi aũt fuerant qui tãta pa-
tiebant pro auro: quanta eſſent ſuſti-
nenda pro chriſto: ut eũ potius diligẽ
diſcerent: q̃ pro ſe paſſos eterna felici
tate ditaret: nõ aurum ⁊ argentũ pro
quo pati miſerrimum fuit: ſeu menti-
endo occultaret: ſeu uex dicendo pro
deretur. Nãq; inter tormenta nemo
chriſtum confitendo ãmiſit: nemo au-
rum niſi negando ſeruauit. Quocirca
utiliora erant fortaſſe torm̃ta: que bo
num incõruptibile amãdũ docebant:
q̃ illa bona que ſine ullo utili fructu
dños ſui amore torquebant. Sz q̃daz
ẽt nõ hñtes quod proderent dum nõ
credunt torti ſunt: ⁊ hi forte habere
cupiebant: nec ſancta uoluntate pau-
peres erant. Quibus demonſtrandũ
fuit: nõ facultates ſz ipſas cupiditates
talib' eẽ dignas cruciatib'. Si uero
melioris uite ꝓpoſito reconditũ aurũ
argentũq; nõ habebant: neſcio quidẽ
utq; cuiq; talium acciderit: ut dũ hẽc
creditur torqueretur. Ueruntamen ẽt
ſi accidit: profecto qui inter illa torm̃-
ta paupertatem ſanctam ꝓfitebatur:
chriſtũ confitebat. Quapropt ⁊ ſi nõ
meruit ab hoſtibus credi: non potuit
tñ ſancte pauptatis confeſſor ſine ce-
leſti mercede torqueri. Multos iq̃unt
etiam chriſtianos fames diuturna ua
ſtauit: hoc quoq; i uſus ſuos bõi fide
les pie tolerãdo vterũt. quos.n. fães
necauit: a malis uite hui' ſicut corpis
mõbis eripuit. Quos aũt ñ necauit:
docuit pci' uiuẽ: docuit ꝓducti' ieiũaz

De fine temporalis uite ſiue longi
oris ſiue breuioris. cap. xi.

Sed eiz multi etiã chriſtiani int-
fecti ſunt: multi multaq; mõtiũ
feda uarietate conſumpti. Hoc ſi egre
ferenduz eſt: omnibus qui in hanc ui
tam ꝓcreati ſunt utiq; cõmune ẽ. Hoc
ſcio neminem fuiſſe mortuum: qui nõ
fuerat aliquando moriturus. finis au
tem uite tam longã q̃ breuem uitam
hoc idem facit. Neq;.n. aliud melius
aliud deterius: aut aliud maius ⁊ ali-
ud breuius eſt: quod iam pariter non
eſt. Quid autem intereſt quo mortis
genere uita iſta finiat: qñ ille cui finit
itex mori non cogit? Cũ aũt unicuiq;
mortalium ſub quotidianis uite hu-
ius caſib' innũerabiles mõtes quodã
mõ cõtinent q̃diu incertũ eſt quenaz
earum uentura ſit: quero utrũ ſatius
ſit unam perpeti moriendo an oñs ti
mere uiuendo. Nec ignoro q̃ iertius
eligatur diu uiuere ſnb timõe tot mõ
tiuz q̃ ſemel moriendo nullã deiceps
formidare. Sz aliud eſt quod carnis
ſenſus ifirmiter pauidus ifugit: aliud
qõ mentis rõ diligenter enucleata cõ
uincit. Mala mors putanda non eſt:
quam bona uita preceſſerit. Neq; eiz
facit malaz mortem: niſi quod ſequit
mortem. Non itaq; multũ curanduz
ẽ eis q̃ neceſſario morituri ſunt: quid
accidat ut moriant: ſz moriendo quo
ire cogant. Cũ igit chriſtiãi nouerint
lõge meliorem fuiſſe religioſi paupis
mortẽ inter lingentiũ canũ linguas q̃
ipꝝ diuitis in purpura ⁊ byſſo: horrẽ
da illa genera mortiuz quid mortuis

obfuerunt qui bene uixerunt?

De ſepultura humanorum corporum que chriſtianis etiam ſi fuerit negata nil adimit.cap.xij.

a Tei3 in tanta ſtrage cadauerū nec ſepeliri potuerūt. Neq3 iſtō pia fides nimiū reformidat: tenēs predictū. Nec abſumtes beſtias reſurrecturis corporibus obſuturas: quorū capilli capitis ñ pibit: nullo mō diceret ueritas: nolite tiere eos qui cōpus occidunt: aiam autem non poſſunt occidere: ſi quicq̄ obeſſet future uite: q̄cq̄d inimici de corporibus occiſorū facere uoluiſſēt. Niſi forte quiſpiā ſic abſurdus eſt: ut contendat eos qui corpus occidunt ñ debere timeri añ mortem ne corpus occidāt: ⁊ timeri debere p̄ mortem: ne corpus occiſum ſepeliri ñ ſināt. Falſū ē ergo q̄d ait chriſtus: qui corpus occidunt ⁊ poſtea nō hñt q̄d faciant: ſi habent tanta que de cadaueribus faciant: abſit ut falſu3 ſit quod ueritas dicit. Dictum eſt eim aliquid eos facere cum occidūt: q̄ in corpore ſenſus ē occidendo: poſtea uero nihil habere quid faciant: q̄ nullus ſenſus eſt in corpore occiſo. Multa itaq3 corpa chriſtianorū terra nō texit: ſ3 nullū eorū quiſq̄ a celo ⁊ a terra ſeparauit: quā totā implet pñtia ſui qui nouit ū de reſuſcitet quod creauit. Dicitur q̄dem in pſalmo: poſnerunt mortalia ſeruorum tuorum eſcas uolatilib̄ celi: carnes ſanctorū tuorū beſtiis terre. Effuderunt ſanguinē eorū ſicut aquam i circuitu hierualē: ⁊ ñ erat q̄ ſepeliret. Sed magis ad exaggerandam crudelitatem eorum qui iſta fecerunt: ñ ad eorū infelicitatē qui iſta perpeſſi ſunt. Quāuis eim hec in conſpectu hoiu3 dura ⁊ dira uideant: ſ3 precioſa eſt in conſpectu domini mors ſanctorū eī. Proinde oia iſta idest curatio fūeris: conditio ſepulture pompa exequarum magis ſunt uiuorum ſolatia q̄ ſubſidia mortuorū. Si aliquid prodeſt impio ſepultura precioſa: oberit pio uil̄ aut nulla. Preclaras exequias i conſpectu hominū exhibuit purpurato illi diuiti turba famulorū: ſ3 multo clariores i cōſpectu dñi ulceroſo illi pauperi miniſterium p̄buit āgl̄orum: qui eum non extulerunt in marmoreum tumulū: ſed in abrahe gremiū ſuſtulerūt. Rident hic illi contra quos defēdendā ſuſcepimus ciuitatē dei. Uerū tamē ſepulture curam etiam eorum philoſophi p̄tempſerunt: ⁊ ſepe univ̄ſi exercitus dū pro terrena patria morerent: ubi poſtea iacerent uel quibus beſtiis eſca fierent ñ curarūt. Licuitq3 ō hac re poetis plauſibl̄r dicere. Celo tegit̄ qui non habet urnam. Quāto minus debēt de corpib̄ inſepultis inſultaī chriſtianis: quibus ⁊ ipſius carnis ⁊ membrorum omnium reformatio: non ſolum ex terra: uerum etiam ex aliorum elementorum ſecretiſſimo ſinu quo dilapſa cadauera receſſerūt in temporis puncto reddenda ⁊ reintegranda promittitur?

Que ſit ratio ſanctorum corporū ſepeliendi.cap.xiij.

n Ec iō tñ cōtēnēda ⁊ abīciendaſūt corpora defūctorū maxieq3 iuſtorū atq3 fideliū: quibus taq̄ organis ⁊ uaſis ad oia bona opera ſāctus uſus eſt ſpiritus. Si enim paterna ueſtis ⁊ annulus ac ſiquid huiuſmodi tanto carius eſt poſteris: quanto erga parentes maior extitit affectus: nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora: que utiq3 multo familiarius atq3 coniunctius q̄ quelibet indumēta geſtamus. Hec eim nō ad ornamtū uel adiutoriū quod adhibetur extriſecus: ſed ad ipſam naturam hominis

pertinēt. Unde ⁊ antiquorꝫ iustorum funera officiosa pietate curata sunt: ⁊ exequie celebrate: ⁊ sepultura puisa: ipsiq; dum uiuerent hoc de sepeliēdis uel etiā trāsferendis suis corporibus filijs mandauerūt: ⁊ thobias sepelien do mortuos deū pmeruisse teste āgło cōmēdatur. Ipse quoq; dñs die tertio resurrecturus: ⁊ religiose mulieris bo num opus predicat: predicandumq; cōmendat q̄ unguētū preciosū super m̄bra eius effuderit: atq; hoc ad eum sepeliendū fecerit: ⁊ laudabilit cōmēo rant in euangelio: qui corpus eius de cruce acceptum diligēt atq; honorifi ce tegēdū sepeliendūq; curarūt. Uerū iste auctes non hoc admonent q̄ insit ullus cadauceribus sensus: sed ad dei prouidēciā: cui placent ēt talia pieta tis officia: corpora quoq; mortuorū ptinere significant ꝓpter fidē resurrec tionis astruendā. Ubi ⁊ illō salubrit discit q̄ta possit esse remuneratio ꝑ elemosinis: quas uiuentibus ⁊ sentiē tibus exhibemus: si neq; hoc apō deū perit quod ex animis hominū m̄bris officio diligenticq; psoluit. Sūt q̄dē ⁊ alia que sancti patriarche ō corpib' suis uel ꝓdendis uel transferendis ꝑ phetico spiritu itelligi dicta uoluerūt. Non aūt hic locus ē ut ea pertracte m': cū sufficiant ea que dixius. Sed si ea que sustentandis uiuentibus sunt necessaria: sicut uictus ⁊ amictus: q̄ uis cum graui afflictione desint: non frangūt in bonis perferēdi tolerādiq; uirtutē: nec eradicāt ex aio pietatē: sz exercitatam faciunt fecundiorē: q̄to magis cū desūt ea que curandis fune rib' cōdendisq; corporibus ōfūctorꝫ adhiberi solent: nō efficiunt miseros i occultis piorꝫ sedibus iā quietos. Ac per hoc qñ ista cadauerib' christiano rū in illa magne urbis uel etiam alio rum oppiorꝫ uastatione defuerunt: nec uiuorꝫ culpa est qui non potuerūt ista prebere: nec pena mortuorum qui non possunt ista sentire.

De captiuitate sanctorꝫ: q̄b' nunq̄ diuina solacia defuerunt. cap. xiiij.

f Ed multi iq̄ūt christiani ēt captiui ducti sūt. Hoc sāe miſrimū ē: si aliquo duci potuerūt ubi deū suū nō inuenerūt. Sunt in scripturis sāctis huius etiā cladis magna solacia. Fuerunt i captiuitate tres pueri: fuit daniel: fuerunt alij prophete: nec de' defuit cousolator. Sic nō deseruit suos fideles sub dñatione gentis: lz barbare: tñ humane: qui prophetam nō deseruit: nec i uisceribus belue. Hoc quoq; illi cū q̄b' agim' malunt irridē q̄ credere: qui tñ in suis litteris credūt arionem metymneum nobilissimum citharistam cum esset eiectus de naui exceptum delphini dorso: ⁊ ad terraz esse prouectum. Uerum illud uostruz de iona propheta incredibilius est. Plane incredibilius: quia mirabiliuſ: ⁊ mirabilius quia potentius.

De regulo in quo captiuitatis ob religionem etiam sponte tolerande ex tat exemplum: quod tamen illi deos colenti prodesse non potuit. capitulu xv.

h Abēt tñ isti ō captiuitate ēligio nis cāz ēt spōte tolerāda ⁊ i suis preclaris uiris nobilissimū exēplum. Marcus regulus ipator populi rōani captiuus apud carthaginēses fuit: qui cū sibi mallent a rōanis suos red di q̄ eorum tenere captiuos: ad hoc impetranduz etiam istum precipue re guluz cuz legatis suis romā miserūt: prius iuratione constrictum: si quod uolebant minime pegisset: redituꝫ eē carthaginē. Perrexit ille atq; i senatu cōtraria persuasit: quoniam non arbi

trahat utile esse rōane reipu. mutare captiuos. Nec post hanc psuasionem a suis ad hostes redire compulsus ē: sz qz iurauerat: id spōte impleuit. At illi eum excogitatis atqz horrendis ex cruciatibus necauerunt. Inclusū qppe angusto ligno ubi stare cogeret: clauisqz acutissimis undiqz cōfixo: ut se in nullā eius partē iclinaret sine pēis atrocissimis etiā uigilando pemerūt. Merito certe laudant uirtutē tā magna infelicitate maiorē. Et p deos ille iurauerat: quoz p cultu phibito has generi humano clades isti opinantur infligi. Qui ergo ppter ea colebant: ut uitam istam psperā redderēt: si ueruz iuranti has irrogari pēas seu uoluere seu pmisere: qd periuro grauius irati facere potuerunt? Sz cur ratiociatōez meam ñ potius ad utrūqz pcludam? Deos certe sic ille coluit: ut ppt iurisiurandi fidem nec remaneret i patria nec inde quo libet ire: sz ad suos acerrimos inimicos redire mīme dubitaret. Hoc si huic uite utile existimabat: cui tā horrēdū exitū meruit: pculdubio fallebat. Suo quippe docuit exēplo nihil deos ad istā temporalem felicitatē suis prodesse cultoribus: qñq dem ille eoz deditus cultui: z uictus z captiuus adductus ē. z qz noluit aliter q̄ per eos iurauerat facere: nouo ac prius inaudito nimiumqz horribli supplicij genere cruciatus extinctus ē. Si autez cultus deoz post hanc uitaz uelut mercedē reddit felicitatē: cur calūniāt tpib' christiāis iō dñtes urbi accidisse illā calamitatē: quia deos suos colere destitit: cū potuerit ēt illos diligētissime colēs tā ifelix fieri q̄ ille regulus fuit? Nisi forte cōtra clarissimā ueritatē tanta quisq̄ demētia mire cecitatis obnititur: ut ptēdē audeat uniuersam ciuitatē deos colētē ifelicē esse nō posse: unū uero hominē posse: quod uidelz potentia deorum suoruz multos potius sit idonea conseruare q̄ singl'os: cū mlt'tudo pstet ex singulis. Si aūt dicūt marcū regulū etiā i illa captiuitate illisqz cruciatibus corpis animi vtute beatū ē potuisse: vt' poti' va q̄rat: qua beata possit eē z ciuitas. Neqz. n. aliunde beata ciuitas: aliunde homo: cū aliud ciuitas nō sit q̄ concors hominū multitudo. Quāobrē ñdū interi disputo qual i regulo uirtus fuerit. Sufficit nūcq̄ isto nobilissimo exemplo cogunt fateri ñ ppt corporis bona: uel eaz rez q̄ extrisec' homini accidunt colendos deos: quāqquidē ille carere his omnibus maluit: q̄ deos p quos iurauit offendere. Sz quid faciemus hoibus q̄ gloriāt talem se habuisse ciuem: qualez timēt habere ciuitatem. Qd si non timent: tale ergo aliquid quale accidit regulo etiam ciuitati tam diligenter q̄ ille deos colenti accidere potuisse fateantur: z christianis tempōib' nō calumniēt. Uez quia de illis christianis orta questio ē: qui ēt captiui ducti sunt: hoc intueantur z taceant: qui saluberrime religioni ex hinc impudenter atqz imprudēt illudūt: qz si dīs eoz probro non fuit q̄ attentissimus cultor illoz dū eis iurisiurandi fidem seruaret patria caruit dū aliā non haberet: captiuusqz apud hostes per longā mortem supplicio noue crudelitatis occisus ē: multo minus nomen criminandum ē christianum in captiuitate sacratoz suorum: qui supernam patriam uerac̄i fide expectantes: etiam in suis sedibus peregrinos se esse nouerunt.

An stupris que etiam sanctarum forte uirginum passa est captiuitas: cōtaminari potuerit uirtus animi sine uoluntatis assensu. cap. xvi.

m Agnū sane se crim̄ putāt obīcē christiāis: cū eoz exaggerantes

captiuitatē addunt stupra ēt cōmissa. non solū in aliena matrimōia vgiesq; nupturas: sz ēt ī quasdā sāctimōiales. Hic uero non fides: non pietas : non ipsa uirtus que castitas dī: sed nostra potius disputatio inter pudorez atq; rōez quibusdam coartatur angustijs. Nec tm̄ curamus hic alienis responsionē reddere: quantū ipsis nostris cōsolationem. Sit igitur imprimis positum atq; confirmatum: uirtutē qua recte uiuitur ab animi sede membris corporis imperare : sanctumq; corp̄ usu fieri sancte uoluntatis. Qua incōcussa ac stabili pmanente: q̄cq̄d alius de corpore ul' in corpore fecerit: quod sine peccato proprio ñ ualeat euitari pret' culpam eē patiētis. Sed quia nō solum qō ad dolorem: uerū etiam qō ad libidinem pertinet in corpore aliēo perpetrari pōt: quicquid tl'e perpetratum fuerit: ⁊ si retentā constantissimo aio pudicitiam ñ excutit: tm̄ pudorem incutit: ne credatur factum cum m̄tis etiam uoluntate: quod fieri fortasse sine carnis aliqua uoluptate ñ potuit.

De morte uoluntaria ob metū pene siue dedecoris. cap. xvij.

a Q per hoc ⁊ que se occiderūt ne q̄cq̄ huiusmōi paterēt' q̄s hūanus affectus eis nolit ignosci? Et q̄ se occidere noluerūt: ne suo facinore alienū flagitiuz deuitarēt: q̄sq̄s eis hoc crimini dederit: ipse crie insipientie non carebit. Naz utiq; si nō lz priuata potestate hominē occidere uel nocentez: cuius occidendi licentiā lex nulla concedit: pfecto etiā q̄ seipsū occidit hōicida ē: ⁊ tāto fit nocētiō cū se occiderit: q̄to inocētior ī ea cā fuit qua se occidēdū putauit. Nā si iude factū mēito ōtestāur: eūq; vitas iudicat cū se laqo suspendit scelerate illius traditionis auxisse potī' q̄ expiasse cōmissū: qm̄ dei miaz desperando exitiabiliter penitens: nullū sibi salubris penitētie locū ēliquit: q̄to magis a sua nece se abstinere debet: qui tali supplicio quid ī se puniat non hēt? Judas enim cuz se occidit sceleratum hominē occidit : ⁊ tm̄ non solum christi: uerum etiam sue mortis reus finiuit hanc uitam: q; licz ppter suū scelus: alio suo scelere occisus ē. Cur aūt homo qui mali nihil fecit sibi male faciat: ⁊ seipsum iterficiēdo: hoiez inficiat inocētē: ne aliū patiatur inocētem: atq; ī se ppetret peccatum proprium : ne in eo perpetretur alienum.

De aliena uiolentia q̄ libidine: quā in oppsso corpore mens inuita perpetitur. capitulum. xviij.

e Tenim ne uel aliena cū polluat libido metuit: non polluet si aliena erit: si autē polluet alēa ñ erit? Sz cū pudicitia vtus sit animi: comitēq; hēat fortitudinē: qua potius q̄lz mala tolerare q̄ malo consentire decreuit. Nullus aūt magnanim' ⁊ pudicus in potestate habeat quid de sua carne fiat: sz tantuz quid annuat m̄te uel renuat: quis eadem sane mente putauerit se pdere pudicitiā: si fortem in app̄hensa uel oppressa carne sua exerceatur ⁊ expleatur libido non sua? Si enim hoc mō pudicitia perit: profecto pudicitia animi uirtus non erit: nec pertinebit ad ea bona q̄b' bñ uiuitur: sed in bonis corporeis nūerabitur: qualia sūt uires: pulchrituo: sana integraq; ualituo? ac siq̄d huiuscemōi ē. Que bōa ēt si minuāt': bonam iustamq; uitam omnino non minuunt. Quod si tale aliquid ē pudicitia: ut quid pro illa ne āmittatur etiam cū periculo corporis laborat'. Si autem bonum āimi est: etiaz oppsso corpore ñ āmittit': q̄n etiam sancte continentie bonum cum

immũdicie carnalium ꝓcupiſcẽtiarum nõ cedit: ⁊ ipſũ corpus ſanctificatur: ⁊ ideo nõ cum eis cedere inconcuſſa intentione perſiſtit. Nec de ipſo cõpore perit ſanctitas: quia eo ſancte utendi perſeuerat uoluntas: ⁊ quantum ĩ ipſo eſt ⁊ facultas. Neq; n. eo corpus ſanctum ẽ q̃ eius membra ſunt integra: aut eo q̃ nullo cõtrectantur a tactu cũ poſſint diuerſis caſibus ⁊ uulnerata uim ꝓpeti: ⁊ medici aliqñ ſaluti opitulantes hec ibi faciant que horret aſpect̃. Obſtetrix uirgis cuiuſdã integritatẽ manu uelut explorans ſeu maliuolentia ſeu inſcia ſiue caſu dum inſpicit perdidit. Non opinor quenq̃ tam ſtulte ſapere: ut huic periſſe aliqd exiſtimet etiã de ipſius corporis ſãctitate: q̃uis mẽbri illius itegritate iam perdita: quocirca propoſito animi p̃manente: per qõ etiam corp̃ ſanctificari meruit: nec ipſi corpori aufert ſanctitatem uiolentia libidinis aliene: quam ſeruat perſeuerantia continentie ſue. An uero ſi aliqua feia mente corrupta uiolatoq; ꝓpoſito qõ ꝺo uouerat: pergat uitianda ad deceptorem ſuum: adhuc eam ꝓgentem ſanctã ul̃ corpore dicimus: ea ſanctitate animi p̃ quam corp̃ ſãctificabat̃ ãmiſſa atq; deſtructa. Abſit hic error: ⁊ hinc potius admoneamur ita ñ ãmitti corpis ſcitatẽ manẽte animi ſanctitate etiã corpore oppreſſo: ſicut ãmittit̃ corpõis ſãctitas uiolata animi ſanctitate etiã corpore intacto. Quãobrem non habet quod in ſe morte ſpontanea puniat feia ſine ulla cõſenſiõe ſua uiolent̃ oppreſſa ⁊ alieno cõpreſſa peccato: q̃to minus añq̃ hoc fiat: ne admittat̃ hõicidiũ certũ: cum ipſum flagitium q̃uis alienum adhuc pendet incertum.

De lucretia q̃ ſe ob illatũ ſibi ſtuprum peremit. cap. xix.

a Ñ forte huic perſpicue rationi qua dicius corpore oppreſſo nequaq̃ ꝓpoſito caſtitatis ulla i malum ꝓſenſione mutato: illius tantum eſſe flagitiũ q̃ oppmens ꝓcubuerit: nõ illius que oppreſſa concumbenti nulla uoluntate conſenſerit: contradicẽ audebunt hi contra quos feminarũ chriſtianarum in captiuitate oppreſſarũ: non tantum mentes uerum etiam cõpora ſancta defendimus. Lucretiã certe matronam nobilẽ uetereq; rõanam pudicitie magnis efferunt laudibus. Huius corpore cum uiolẽter oppreſſo tarquinij regis filius libidiõſe potitus eſſet: illa ſcelus ĩprobiſſimi iuuenis marito collatino ⁊ ꝓpiquo bruto uiris clariſſimis ⁊ fortiſſimis indicauit: eoſq; ad uindictam conſtrinxit. Deide fedi in ſe cõmiſſi egra atq; ĩpatiens ſe peremit: Quid dicemus? adultera hec an caſta iudicanda eſt? Quis in hac controuerſia laborandũ putauerit? Egregie quidam ex hoc uerac̃it̃q; declamãs ait mirabile dictũ. Duo fuerunt: ⁊ unus adulterium admiſit. Splendide atq; ueriſſime. intuẽs cũm in duum corporũ cõmixtione: unius inquinatiſſimã cupiditatẽ: alteriuſ caſtiſſimã uoluntatẽ: ⁊ ñ q̃d coniunctione mẽbrorũ: ſz q̃d aiorũ diuerſitate agere tur attẽdens. duo inquit fuerunt: ⁊ adulterium unus admiſit? Sz q̃d eſt hoc qõ i eã grauius uidicat̃ que adulterium ñ admiſit? Nam ille patria ẽt cũ pẽe pulſus ẽ: hec ſũmo mactata eſt ſupplicio. Si nõ ẽ illa ĩpudicitia qua inuita cõprimit̃: ñ eſt hec iuſtitia qua caſta punit̃: uos appello leges iudiceſq; rõani. Nempe poſt perpetrata facinora nec quenq̃ ſceleſtũ ⁊ indẽnatum impune uoluiſtis occidi. Si ergo ad ueſtrum iudiciũ quiſq̃ deferret hoc crim̃: uobiſq; ꝓbaret̃ ñ ſolũ indemnatã: ueꝝ etiam caſtã ⁊ inocẽtem infectam eſſe mulierem. nonne eum qui id

feciſſet ſeueritate cōgrua plecteretis. Hoc fecit illa lucretia:illa ſic p̄dicata lucretia:inocētē:caſtā: uim ppeſſam: lucretiā inſup intemit. Proferte ſententiā:qō ſi propterea non poteſtis:q̄ non aſtat quā punire poſſitis: cur interfectricē innocētis ⁊ caſte tāta predicatione laudatis? Quā certe apud infernos iudices etiā tales quales poetarū uīorū carmibus cantitant: nulla ratione defenditis conſtitutā? ſcilicet inter illos qui ſibi letū inſontes pepēr manu lucemq̄ peroſi piecē aias: cui ad ſuperna redire cupienti fas obſtat: triſtiq̄ palus innabilis unda alligat. An forte ideo ibi non eſt:quia ñ iſontem:ſed male ſibi conſciam ſe penit? Quid ſi enim qō ipſa tantummodo noſſe poterat: q̄uis iuueni uiolenter irruenti etiam ſua libidine illecta conſenſit. Idq̄ in ſe puniēs ita doluit:ut morte putaret expiandū: q̄q̄ nec ſic quidē occidere ſe debuit:ſi fructuoſaz poſſz apō deos falſos agē pñiaz. Verūtñ forte ita ē:falſūq̄ ē illō q̄ fuerūt duo ⁊ adulterium unus admiſit: ſed potius ābo adulteriū cōmiſerūt: unꝰ manifeſta inuaſione:altera latente cōſenſione.non ſe occidit inſontē:⁊ ideo poteſt a litteratis eius defenſoribus dici nō eſſe apud inferos inter illos q̄ ſibi letum inſontes peperere manu. Sz ita hec cauſa ex utroq̄ latere coartatur:ut ſi extenuatur homicidiū:adulteriū ꝓfirmetur:ſi purgat adulteriū: homicidiū cumuletur. Nec omnino īuenitur exitus:ubi dī ſi adultera: cur laudata:ſi pudica:cur occiſa. Nobis tñ ī hoc tā nobili femie huius exēplo ad iſtos refutādos:q̄ chriſtianis feminis ī captiuitate cōpſſis alieni ab omni cogitatione ſanctitatis inſultāt: ſufficit qō ī p̄claris eius laudibus dictuz ē:duo fuerūt:⁊ adulteriū unus admiſit.tal.n.lucretia ab eis magis credita ē:que ſe nullo adulterino potuerit maculare ꝓſenſu. Qō ergo ſeipſā qm̄ adulteriū pertulit:etiam nō adultera occidit:nō ē pudicitie caritas: ſed pudoris infirmitas. Puduit eā enim turpitudis aliene in ſe cōmiſſe:etiam ſi ñ ſecuz ⁊ romana mulier laudis auida nimiū uerita ē:ne putaret q̄ uiolenter eſt paſſa:cum uiueret libenter paſſa ſi uiueret. Unde ad oculos hominum mentis ſue teſtem illam penam adhibendam putauit:quibus conſcientiaz demonſtrare non potuit. Sociā q̄ppe facti ſe credi erubuit: ſi quod alius in ea fecerit turpiter:ferret ipſa patiēter. Non hoc fecerunt feie chriſtiane: que paſſe ſimilia uiuunt. Tñ nec ī ſe ulte ſunt crimē alienū:ne alioz ſceleribus adderent ſua:ſi qm̄ hoſtes in eis concupiſcendo ſtupra cōmiſerāt:ille in ſe ipſis homicidia erubeſcendo committerent. Hñt qnippe intus gloriam caſtitatis teſtimoniū cōſciētie:hñt autez corā oculis dei ſui:nec requirunt amplius:niſi quid recte faciant:ñ āplius hñt:ne deuient ab auctoritate legis diuine:cuz male deuitant offenſionem ſuſpicionis humane.

Nullā eſſe auctoritatē que chriſtianis in qualz cauſa ius uolūtarie necis attribuat.cap.xx.

n Eqz.n.fruſtra ī ſcis canoniciſq̄ libris nuſq̄ nobis diuinitus p̄ceptū pmiſſum ue reperiri pōt:ut uel ipſius adipiſcende immortalitatis: ul' ullius carēdi cauēdiq̄ mali cā nobis metipſis necem inferamus. Naz ⁊ p̄hibitos nos eſſe intelligenō ē: ubi lex ait:non occides: p̄ptiz q: non addidit p̄ximuz tuū: ſicut falſū teſtimonium cum uetaret: falſū inquit teſtimoniuz nō dices aduerſus proximum tuum. Nec iō tñ ſi aduerſus ſeipſum quiſq̄ falſum teſtimoniū dixerit ab hoc crie ſe putauerit alienuz: quoniam regl'az

nō [illegible]
[illegible] laudis
[illegible]

diligendi proximū a semetipso dilectō accepit: qñ q̃dē scriptum est: diliges proximū tuū sicut teipsuz. Porro si falsi testimonij non minus reus est q̃ de seipso falsuz fatet: q̃ si aduersus p̃ximū hoc faceret: cum in eo precepto quo falsū testimoniū p̃hibetur: adv̄sus p̃ximū prohibeat: possitq̃ ñ recte intelligentibus uideri nō eē p̃hibitū: ut aduersus seipsum quisq̃ falsus testis assistat: q̃to magis itelligendū ē non licere homini seipsum occidere: cū i eo qd̄ scriptum ē non occides: nihilo deide addito nullus nec ipe utiq̃ cui precipitur intelligatur exceptus? Uñ quidam hoc preceptū ēt i bestias ac pecora conant extendere: ut ex hoc etiaz nullū eoz̄ liceat occidere. Cur ñ ergo ⁊ herbas ⁊ q̃cq̃d humore radicitus alit ac figit? Naz ⁊ hoc genus rerū q̃uis non sentiat dī uiuere: ac per hoc potest ⁊ mori: proinde etiam cuz uis adhibetur occidi. Uñ ⁊ apostolus cum de huiuscemodi seminibus loq̃retur: tu inq̃t quod seminas nō uiuificatur nisi prius moriatur. ⁊ i psalmo scriptū ē: occidit uites eoz̄ i grandie. Nunquid igitur ob hoc cum audiuimus non occides uirgultū uellere nefas ducimus: ⁊ manicheorum errori insanissime acquiescimus? Dis igitur deliramentis remotis: cū audimus ñ occides: si propterea nō accipius hoc dictum esse de frutetis: quia nullus ē eis sensus: nec de irrationabilib̄ animālib̄: uolatilibus: natatilibus: ābulātibus: reptilibus: q̃ nulla nobis ratiōe sociāt: quā ñ eis datū ē nobiscuz habere cōmunem. Uñ iustissima ordinatione creatoris ⁊ uita ⁊ mors eorum nostris usibus subditur. Restat ut de hoie intelligamus quod dictū est non occides. Non alteꝫ ergo: nec te. neq̃ enim qui se occidit: aliud q̃ hominez occidit.

De iterfectiōib̄ hoiuz que ab hōicidij crimine excipiuntur. cap. xxi.

q Uasdā uero exceptiones eadez ipa diuia fecit auctas: ut ñ liceat hoiem occidi: sz his exceptis quos ōs occidi iubet: siue data lege siue ad psonam pro tempore expressa iussiōe. Nō aūt ipse occidit: qui ministerium debet iubenti: sicut adminiculum gladius ē utenti: ⁊ iō nequaq̃ cōtra hoc preceptum fecerunt: quo dictum ē: nō occides qui deo auctore bella gesserūt aut psonā gerētes publice potestatis secūdū eī leges: hoc ē iustissime rōis imperio sceleratos morte punierunt. Et abraā ñ solū ñ ē culpatus crudelitatis crie: uerū etiam laudatus ē noie pietatis: q̃ uoluit filiū nequaq̃ scelerate sz obediēter occidere. Et merito q̃rit utꝫ p iussu dei sit hōdum quod iepte filiā que patri occurrit occidit: cū se imolatuꝫ deo id uouisset: quod redeūti de plio uictori p̃mit occurrisset. Nec sāpsō alit excusat: q̃ seipsū cū hostib̄ ruina domus oppssit: nisi q̃a spus latent hoc iusserat: q̃ per illum miracula faciebat.

Q̃ nūq̃ possit mors uolūtaria ad magnitudinē animi ptinere. cap. xxij.

h Is ergo exceptis quos uel lex iusta generalr: l ipe fōs insticie ōs spalr occidi iubet: q̃sq̃s hominē ul seipsū ul quēlibet occiderit: homicidij crimine innectitur. Et quicunq̃ hoc in seipsis perpetrauerunt: animi magnitudine fortasse mirandi: non sapientie sanitate laudandi sunt: quāq̃ si rationē diligētius consulas: nec ipsa quidē animi magnitudo recte notat: ubi quisq̃ nō ualēdo tolerare uel q̃q̃ aspa: uel aliena peccata se ipse interemerit. Magis. n. mēs infirma deprehēditur: que ferre non potest uel durā

ſui corporis ſeruitutē:uel ſtultā uulgi opinionem. Maiōq; animus merito dicendus ē:qui uitam erūnoſā magis poteſt ferre q̄ fugere:ꝛ humanum iudicium maxieq; uulgare:qd plerunq; caligine erroris inuoluitur pre ꝓſcie luce ac puritate conténere. Quāobrē ſi magno animo fieri putandum eſt: cum ſibi homo ingerit mortē: ille potius theobrot' i hac āimi magnitudie repitur:quē ferūt lecto platonis libro ubi de imortalitate anime diſputauit ſe precipitē dediſſe de muro: atq; ita ex hac uita emigraſſe ad eā quā credidit eē meliorē. Nihil.n.urgebat aut calamitatis aut crimis:ſeu ueruz ſeu falſum:qd nō ualendo ferre ſe auferret:ſed ad capeſcendam mortem atq; ad huius uite ſuauia uicula rūpēda: ſola affuit animi magnitudo. Quod tñ male potius factuz eſſe q̄ bñ teſtis ei potuit eſſe plato ipſe quez legerat: qui profecto id precipue potiſſimūq; feciſſet uel etiā precepiſſet:niſi ea mēte qua imortalitatem anime uidit: ne quaq̄ faciendum: q̄netiā prohibēduz eſſe iudicaſſet. At eim multi ſe iteīmerūt:ne in manus hoſtiū peruenirent: nō modo querimus utrū ſit factum: ſz utr̄ fuerit faciendū. Sana quippe rō etiam exemplis āteponēda eſt: cui quidem ꝛ exempla concordant. ſed illa que tanto digniora ſunt imitatiōe: q̄to excellentiora pietate. Nō fecerūt patriarche:nō ꝓphete:nō apoſtoli:qr ꝛ ipſe dominus ieſus chriſtus quādo eos qui perſecutionem paterentur:fugere admonuit de ciuitate in ciuitatē: potuit admonere ut ſibi manus inferrent:ne in manus perſequentium peruenirēt. Pōro ſi hoc ille nō iuſſit aut monuit:ut hoc modo ſui ex hac uita emigrarēt:qb' emigrātib' ſe māſiōes etnas ꝓpatuz eē ꝓmiſit: q̄lz exempla opponāt gētes q̄ ignorāt deū: māiſeſtum ē hoc non licere colētibus unuz uerum deum.

Quale exēplum ſit catōis: qui ſe uictoriam ceſaris non ferens interemit.capitulum.xxiij.

Sed tñ etiā illi pꝛeter lucretiam de qua ſupra ſatis quod uiōbatur dixius:ñ facile repiūt ō cuius auctoritate preſcribāt: niſi illum catonez qui ſe utice occidit:nō qꝛ ſolus id fec: ſed qꝛ uir doctus ꝛ probus habebat: ut merito putaret recte etiā fieri potuiſſe l' poſſe qd fecit. De cuius facto q̄d potiſſimū dicā:niſi q̄ amici eius ēt docti quidam uiri:qui hoc fieri prudentius diſſuadebant:imbecilliōis q̄ fortioꝛis animi facinus eſſe cēſuerūt: quo demonſtraret ñ honeſtas turpia precauens:ſz infirmitas aduerſa non ſuſtinēs. Hoc ꝛ ipſe cato in ſuo cariſſimo filio iudicauit. Nam ſi turpe erat ſub uictoꝛia ceſaris uiuere:cur auctoꝛ huius turpitudis peioꝛ filio fuit: quē de ceſaris benignitate omnia ſperare precepit? Cur non ꝛ illum ſecum coegit ad mortem? Nam ſi cū filium qui cōtra imperiū in hoſtem pugnauerat: etiā uictorē laudabiliter tōquatus occidit:cur uictus uicto filio pepercit cato:qui nō pepcit ſibi? An turpi' erat cōtra ipiū eſſe uictorē:q̄ cōtra decus ferre uictorē? Nullo mō igit' cato tpe eē iudicauit ſub uictoꝛe ceſare uiuere: alioq̄n ab hac turpitudie paterno ferro filiū liberaret. Quid ē ergo niſi q̄ filiū quātū amauit:cui parci a ceſare ꝛ ſpauit ꝛ uoluit:tm̄ glorie ipſius ceſaris:ne ab illo etiam ſibi parceretur: ut ipſe ceſar dixiſſe fertur inuidit:aut ut aliquid nos mitius dicamus erubuit.

Q̄ in ea uirtute qua regulus catone preſtantioꝛ fuit:multo magis emie ant chriſtiani.cap.xxiiij.

n Olunt autem isti contra quos agimus: ut sanctũ uirũ iob q̃ tã horrẽda mala i sua carne perpeti maluit: q̃ illata sibi morte oibus carere cruciatibus: uel alios sanctos ex niis litteris summa auctoritate celsissimis fideq̃ dignissimis: qui captiuitatẽ dominationẽq̃ hostium ferre: q̃ sibi necem inferre maluerint: catoni preferamus. Sed ex litteris eorum eundem illum marco catoni marcum reguluz preferam⁹. Cato enim nunq̃ cesarem uicerat cui uictus dedignatus ẽ subiici: ⁊ ne subiiceret a seipso elegit occidi. Regulus aũt penos iã uicerat: ipsoq̃ romano romanus imperator non ex ciuibus dolendam: sed ex hostib⁹ laudandam uictoriam reportauerat: ab eis tamẽ postea uictus maluit eos ferre fuiendo: q̃ eis se auferre moriẽdo. Proinde seruauit ⁊ sub carthaginẽsium dñatione patientiam: ⁊ in romãorum dilectione constantiam nec uictũ auferens corpus ab hostibus: nec iuictum animum a ciuibus. Nec q̃ se occidere noluit: uite huius amore fecit. hoc probauit cuz causa pmissi iurisq̃ iurandi ad eosdẽ hostes: quos grauiⁿ in senatu uerbis q̃ i bello armis offẽderat sine ulla dubitatione remeauit. Tantus itaq̃ uite huius contemptor cũ seuiẽtibus hostibus per quaslibet penas eam finire: quã se ipse pimere maluit: magnũ scelus eẽ si se homo interimat proculdubio iudicauit: inter suos oms laudabiles ⁊ vtutũ isignib⁹ illustres uiros nõ pferũt romani meliorem: quem neq̃ felicitas corruperit: nã in tanta uictõia pauprim⁹ pmãsit: nec infelicitas fregerit: nam ad tanta exitia reuertit itrepidus. Porro si fortissimi ⁊ preclarissimi uiri terrene patrie defensores: deorũq̃ licet falsorum ñ tñ fallaces cultores: sed ueracissimi etiaz iuratores qui hostes uictos more ac iure belli ferire potuerunt: hi ab hostibus uicti seipsos ferire noluerũt: ⁊ cum mortem minime formidarent: uictores tñ dominos ferre q̃ eaz sibi inferre maluerunt: quãto magis christiani uerum deũ colentes: ⁊ supne patrie suspirantes ab hoc facinore temp abũt: si eos diuia dispositio uel pbando uel emẽdando ad tps hostib⁹ sb iugauerit: quos in illa humilitate nõ deserit qui ppt eos tã humiliter uenit altissimus: pserti5 quos nulli⁹ militaris potestatis uel talis militie iura cõstringunt ipsũ hostẽ ferre superatum. Quis ergo tam malus error obrepit: ut homo se occidat: uel quia in eũ peccauit: uel ne in eum peccet inimic⁹: cũ uel peccatorem uel peccatuz ipsuz occidere non audeat inimicum?

Q: peccatum non per peccatuz debeat declinari. capitulum. xxv.

a T enim timẽdũ ẽ ⁊ cauendũ: ne libidini hostili subditũ corpus illecebrosa uoluptate ãimũ alliciat cõsentire peccato. Proide inquiũt nõ iã propter alienũ: sz ppter suum peccatũ anteq̃ hoc quisq̃ committat se debet occidere. Nullo modo quidem hoc faciat animus ut consentiat libidini carnis sue aliena libidine concitate: q̃ ꝏ potius eiusq̃ sapientie: q̃ corporis cõcupiscentie subiectus est. Ueruntamẽ si detestabile facinus ⁊ damnabile scelus est etiam seipsum hominem occidere: sicut ueritas manifesta pclamat: quis ita desipiat ut dicat iam nũc peccemus: nepostea forte peccemus? Jam nũc ppetremus homicidiũ: ne fõte postea incidamus in adulterium. Nõne si tantũ dñatur iniquitas: ut ñ innocẽtia sed potius peccata eligant̃ satius ẽ incertum pro futuro adulteriũ: q̃ certũ de pnti hõicidiũ? Nonne satius est flagitiũ committere qꝏ penitẽdo sanetur: q̃ tale facinus ubi locus salubris

penitentie non relinquitur ? Hec dixi propter eos uel eas q̃ non alieni sed proprij peccati deuitandi causa: ne sb̃ alterius libidie etiã excitate sue forte consentiant: uim sibi qua moriãt̃ inferendã putant. Ceterum absit a mente christiana que deo suo fidit: ĩ eoq̃ spe posita eius adiutorio nititur. absit iq̃ ut mẽs talis cuiuslibet carnis uoluptatib̃ ad consensuz turpitudis cedat. Quod si illa cõcupiscentiat̃ inobediẽtia que adhuc in mẽbris moribundis habitat: pret̃ nostre uoluntatis legem quasi lege sua mouet̃: quanto magis absq̃ culpa ẽ in corpõe nõ ꝓsentiẽtis: si absq̃ culpa est ĩ corpore dormiẽtis.

De his q̃ fieri ñ lz cũ a sãctis facta noscunt̃ qua ratione facta credenda sit cap. xvi.

S Ed quedã inq̃unt sancte femie tẽpore persecutionis: ut insectatores sue pudicitie deuitarent in rapturũ atq̃ necatuz se fluuiũ ꝓiecerũt: eoq̃ mõ defuncte sunt: earũq̃ martyria in catholica eccl̃ia ueneratiõe celeberrima frequentant̃. De his nihil temere audeo iudicaẽ: utrum. n. ecclesie aliquibus fide dignis testificatiõibus ut eoz memoriã sic honoret diuina p suaserit auctoritas nescio: ⁊ fieri põt ut ita sit. Quid si enim hoc fecerunt non humanitus decepte: sz diuinitus iusse: nec errantes: sz obedientes: sicut ꝺ sampson aliud nobis fas ñ ẽ credẽ? Cum autem deus iubet: seq̃ iubere sine ullis ambagibus ĩtimat: q̃s obedientiã in crimẽ uocet? Quis obsequiuz pietatis accuset? Sz non ideo sine scelere facit quisquis deo immolare filiũ decreuerit. Sed hoc abraã etiam laudabiliter fecit. Nam ⁊ miles cum obediens potestati sub qua legitime constitutus est hominem occidit: nulla ciuitatis sue lege reus hõicidij: imo nisi fecerit: reus est imperij deserti atq̃ cõtempti. Quod si sua spõte atq̃ auctoritate fecisset: crimẽ effusi hũai sãguis icidisset. Itaq̃ uñ punit̃ nisi fecit iiussus: ide punie t̃ nisi fecerit iussus. Qꝺ si ita ẽ iubẽte ipatore: q̃to magis iubẽte creatore? Qui ergo audit nõ licẽ se occidẽ: faciat: si iussit cuius ñ lz iussa contemnere. Tantũmõ uideat utrum diuina iussio nullo nutet incerto: nos per aurem conscientiã conuenimus: occnltorum nobis iudicium ñ usurpamus. Nemo scit quid agat̃ ĩ homine: nisi spiritus hois qui in ipso est: hoc dicimus: hoc asserimus: hoc modis omnibus approbamus: neminẽ spontaneã mortẽ sibi inferre debere uelut fugiẽdo molestias tẽporales ne icidat in perpetuas. Neminem propter alie na peccata ne hoc ipso incipiat habẽ t̃ grauissimũ propriũ: quẽ ñ polluebat alienum. Neminẽ ꝓpter sua peccata preterita: ꝓpter que magis hac uita opus est ut possint penitendo sanari. Neminẽ uelut desiderio uite melioris que post mortẽ sperat̃: qz reos sue mõtis melioz post mortem uita non suscipit.

An ꝓpter peccati decliationẽ mõs spontanea appetenda sit. cap. xxvij.

r Estat una cã de qua dicẽ cepã: qz utile putat̃ ut se q̃sq̃ ĩt̃ficiat: scilicet ne irruat in peccatũ uel blandiente uoluptate uel dolore seuiẽte. quã causam si uoluerimus admittere: eo usq̃ progressa perueniet ut hortandi sint hoies tunc se potius interimere: cum lauacro sancte regenerationis abluti: uniuersoz remissionẽ accepint peccatorum. Tunc enim tempus est cauendi omnia futura peccata: cũ sũt omnia deleta pret̃ita. Quod si morte spõtanea recte fit: cur ñ tũc potissimũ fit? Cur baptizatus sibi quisq̃ parcit?

Cur liberatũ caput tot rursus uite hu
ius periculis inserit:cum sit facillime
potestatis illata sibi nece oia deuitaẽ:
cum scriptum sit:qui amat periculuʒ
icidit in illud. Cur ergo amantur tot
⁊ tanta pericula:uel certe etiaʒ si non
amant' suscipiuntur:cur manet in hac
uita cui abscedere licitũ est? An uero
tã insulsa peruersitas cor euertit ⁊ a
consideratiõe ueritatis auerti: ut si se
quisqʒ interimere debet:ne uni' capti
uantis dñatu corruat in peccatum:ui
uendum sibi existiet: ut ipsum pferat
mundum per omnes horas tentatio
nibus plenum ⁊ talibus qualis sub
uno domino formidatur:⁊ innumera
bilibus ceteris:sine quibus hec uita
non ducit? Quid igit' cause est cur in
eis exhortationibus tempora psuma
mus:quibus baptizatos alloquendo
studemus accendere:siue ad uirgialeʒ
integritatem:siue ad continentiam ui
dualem:siue ad ipsam thori coniugal'
fidem:cum habeamus meliora ⁊ ab
omnibus peccandi periculis rẽota cõ
pẽdia:ut q̃buscũq̃ post remissionem
recentissimam peccatorꝫ: arripiendaʒ
mortẽ sibiqʒ ingerendam persuadere
potuerimus eos ad dominũ saniores
purioresqʒ mittamus? Porro si q̃sqʒ
hoc aggrediendum atqʒ psuadenduʒ
putat:ñ dico desipit ſʒ insanit. Qua
tandeʒ fronte homini dicit:interfice te:
ne puis tuis peccatis adꝫcias grauĩ':
dum uiuis sub dño barbaris moribꝰ
impudico:qui non potest nisi scelera
tissime dicere. Interfice te peccatis tu
is oibus absolutis:ne rursus talia u'
etiam peiora committas dum uiuis i
mundo tot impuris uoluptatibus il
lecebroso:tot nefandis crudelitatib'
furioso tot erroribus ⁊ terroribꝰ ini
mico. Hoc qr nefas est dicere:nefas ẽ
pfecto se occidere. Nã si hoc sponte
faciendi ulla cã iusta esse posset:pcul
dubio iustior q̃ ista ñ esset: quia uero
nec ista ẽ:ergo nulla est. Nõ itaqʒ uo
bis o fideles christi sit tedio uita uĩa:
si ludibrio fuit hostib' castitas uĩa:ha
betis magnã uerãqʒ consolationeʒ:si
fidã psciẽtiã ĩtrietis ñ uos psẽsisse pec
catis eorꝫ q̃ i uos peccaẽ pmissi sũt.

Qd iudicio dei i corpõe ptiẽtiũ li
bido hostil' peccaẽ pmissa sit ca. xxviij.

q Quod si forte cur pmissi sũt que
ritis: alta q̃dẽ ẽ puidẽtia crea
toris mundi atqʒ rectoris:⁊ iscrutabi
lia sũt iudicia ei':⁊ inuestigabiles uie
eius. Ueruntñ iterrogate fideliť aias
uestras:ne forte d̃ isto itegritatis ⁊ cõ
tinentie uel pudicitie bono uos iflati'
extulistis:⁊ humanis laudibus delec
tate in hoc etiam aliquibus iuidistis.
Non accuso quod nescio: nec audio
quod uobis introgata corda uĩa res
pondent:tñ si ita esse responderint:no
lite mirari hoc uos ãmisisse:unde ho
mibus placere gestistis:illud uobis re
mansisse quod ostendi hoibus ñ põt.
Si peccantibus nõ consensistis: diui
ne gratie ne ãmitteretur diuinũ acces
sit auxiliũ:humane glorie ne amaret'
humanũ successit obprobriũ. i utroqʒ
cõsolamini pusillamines illinc pbate
hinc castigate illinc iustificate hic em̃
date. Quarum uero corda itrogata
respõdent nunq̃ se de bono vgitatis
uel uiduitatis uel cõiugalis pudicitie
superbisse:sed humilib' psentiendo d̃
dono dei cum tremore exultasse: nec
inuidisse cuiq̃ paris excellẽtiã sãctita
tis ⁊ castitatis:ſʒ humana laude post
posita:que tanto maior deferri solet:
quãto ẽ bonũ rarius qd̃ exigit laudeʒ
optasse potius:ut eaꝫ ãplior nũerus
esset:q̃ ut ipse in paucitate amplius
eminerent. Nec iste quidẽ q̃ tales sũt:
si eaꝫ quoqʒ aliquas barbarica libi
do cõpsit:pmissum hoc esse causent':
nec ideo credant deum ista negligere

quia pmittit quod nēo ipune committit. Quedam enim ueluti pōdera malaꝫ cupiditatū: ⁊ per occultū diuinum presens iudicium relaxantur: ⁊ manifesto ultio reseruant. Fortassis aūt iste que bñ sibi sunt conscie nō se ex isto castitatis bono cor inflatum extulisse: ⁊ tamen uim hostilem in carne perpesse sunt: habebant aliquid latentis infirmitatis: que possent in superbie fastū si hanc humilitatē i uastatione illa euasisset extolli. Sicut ergo q̄dam morte rapti sunt: ne malicia mutaret intellectum eorum: ita quiddam ab istis ui raptū ē: ne prospitas mutaret modestiam earum. Utrisq; igitur que de carne sua q̄ turpē nullī essent ppesse cōtactum: uel iā superbiebant: uel superbire: si nec hostiū uiolētia cōtrectate essent forsitā poterant: non ablata ē castitas: sz humilitas psuasa. Illaꝫ tumori occursum est manenti: istarum occursū est imminēti. Quāq̄ ⁊ illud ñ sit tacendum: q̄ quibusdam que ista perpesse sunt: potuit uideri cōtinentie bonum in bonis corporalib̄ deputandum: ⁊ tunc manere si nullī libidine corp̄ attrectaret: non autem esse positum in solo adiuto diuinitus robore uoluntatis: ut sit sēctū ⁊ corp̄ ⁊ spiritus: nec tale bonū esse q̄ inuito aio possit auferri: qui errō eis fortasse sublatus ē. Cum.n. cogitant qua conscētia deo seruierit: ⁊ fide inconcussa non de illo sentiunt q̄ ita sibi seruientes: eumq; ita inuocantes deserere ullo modo potuerit: quātūcūq; illi castitas placeat dubitare non possunt. uident esse consequens nequaq̄ illū fuisse pmissuꝫ: ut hec acciderent sāctis suis: si eo mō perire posset sanctitas: quā cōtulit eis ⁊ diligit in eis.

Quid fāilia christi ꝛndē ōbeat ifiōlib̄ cū exprobrāt q̄ eaz a furore hostiū non liberauerit christus. cap. xxix.

b Abet itaq; oīs familia sūmi ⁊ ueri dei consolationē suā nō fallacē: nec in spe rerum nutantium uel labentium constitutam: uitāq; etiam ipsam tēporalem mime penitendam: i qua eruditur ad eternam: bonisq; terrenis tanq̄ peregrina utit̄ nec capit̄: malis autē probatur aut emendatur. Illi vo qui probitati eius insultant: eiq; dñt cū forte in aliqua tēporalia mala deuenerit: ubi est deus tuus? Ip si dicant: ubi sunt dij eoꝝ: cū talia patiant̄ pro q̄bus euitandis eos uel colunt uel colendos esse contendūt? Nā ista respōdet: deus meus ubiq; pñs ē ubiq; totus: nusq̄ inclusus: qui possit adesse secretus abesse ñ mot̄. Ille cuz me aduersis reb̄ exagitat: aut merita examinat: aut peccata castigat: mercedemq; mihi eternā pro toleratis pie malis tempalibus seruat. Uos autez qui estis cum quibus loq̄ dignum sit saltem de dīis uestris: q̄to magis de deo meo: q̄ terribilis est super omnes deos: qm̄ oīs dij gentium demonia: dominus autem celos fecit. Si nasica ille scipio quondam pontifex uiueret: quē sub terrore belli punici in suscipiē dis phrygijs sacris cum uir optimus quereretur uniuersus senatus elegit: cuius os fortasse non auderetis aspicere: ipse uos ab hac impudentia cohiberet.

Quaz pudendis prosperitatibus affluere uelint: q̄ de christianis tēpib̄ conqueruntur. cap. xxx.

c Ur eim afflicti rebus aduersis ō tp̄orib̄ q̄rimini christiāis: nisi qr uīam luxuriā cupitis hīe securam: ⁊ perditissimis moribus remota omni molestiarum asperitate diffluere? Neqz.n. propterea cupitis hīe pacem ⁊ ōni genere copiaꝫ abūdare: ut his bōis honeste utamini: hoc ē modeste:

sobrie:tẗpanter:pie:sed ut infinita ua
rietas uoluptatum insanis effusiõib⁹
exquiratur:secundisq; rebus ea mala
oriant in moribus : que seuientibus
peiõa sunt hostibus. At ille scipio põ
tifex maximus uester:ille iudicio toti⁹
senatus uir optimus istã uobis metu
ens calamitatem nolebat emulaz tũc
impũ romani carthaginem dirui:⁊ de
cernenti ut diruereturcontradicebat
catoni:timens infirmis animis hostẽ
securitatem:⁊ tanquam pupillis ciui
bus iooneum tutorem necessariuz ui
dẽs esse terrorem. Nec eũ sententia fe
fellit: re ipsa probatum est q̃ uerum
diceret. Deleta quippe carchagine ma
gno.s.terrore romane reipublice ꝏpul
so ⁊ extincto:tanta de rebus ꝓsperis
orta mala continuo subsecuta sunt:ut
corrupta diruptaq; concordia prius
seuis cruentisq; seditionibus: deinde
mox malaꝝ connexione causaruz:bel
lis etiã ciuilibus tante strages ederẽt:
tantus sanguis effunderet:tanta cupi
ditate proscriptionum ac rapinarum
ferueret imanitas:ut romani illi q̃ ui
ta integriore mala metuebant ab ho
stibus perdita integritate uite crudeli
ora paterẽt a ciuibus:eaq; ipsa libido
dñandi:que iter alia uicia generis hu
mani imoderatior erat uniṽso poplo
romano:postea q̃ in paucis potentio
ribus uicit:obtritos fatigatosq; cete
ros etiam iugo seruitutis oppressit.

Quib⁹ uicioꝝ gradib⁹ aucta sit in
romanis cupido regnandi. capituluz
xxxi.

n Am qñ illa ꝓescẽt i supbissimis
mentibus:donec cõtinuatis ho
noribus ad potestatez regiã pueniret
ambitio: Honorum porro continuan
doꝝ facultas nõ esset:nisi ambitio p̃
ualeret.minime aũt p̃ualeret ãbitio:
nisi in populo auaricia:luxuriaq; cor
rupto. Auarus uero luxuriosusq; po
plꝰ secũdis rebus effectus ẽ:quas na
sica ille prudentissime cauendas esse
censebat:qñ ciuitatẗ hostium maxiaz
fortissimam opulentissimamq; nole
bat auferri. Ut timore libido premẽt:
libido pressa nõ luxuriaretur:luxuria
q; cohibita nec auaricia crassaretur.
quibus uitiis obseratis ciuitati utilis
uirtus floreret ⁊ crescere:eiq; uirtuti
libertas congrua permaneret. Hic ẗ
erat:⁊ ex hac ꝓuidentissima p̃ie cari
tate ueniebat:q̃ idem ipse uĩ pontifex
maximus a senatu tp̃is illius qõ sepe
dictum est electus:sine ulla sententiaꝝ
discretione uir optimus.caueam the
atri senatũ cõstruere molientẗ ab hac
dispositione ⁊ cupiditate compescuit:
persuasitq; oratione grauissima : ne
grecã luxuriam uirilibus patrie mori
bus paterentur obrepere:⁊ ad v̊tutez
labefactandam eneruandãq; romanã
peregrie consentire nequitie : tantũq;
aucte ualuit:ut v̊bis eius cõmota sẽa
toria prouidentia:etiam subsellia qui
bus ad horam congestis in ludorum
spectaculo iã uti ciuitas ceperat:dein
ceps prohiberet apponi. Quãto stu
dio iste ab urbe roma ludos ip̃os sce
nicos abstulisset: si auctoritati eorum
quos ꝏs putabat resistẗ audẽt:quos
eẗ noxios demões ñ intelligebat: aut
si itelligebat;placandos etiam ipse po
tius q̃ contẽnẗdos deos existimabat.
Nondum enim fuerat declarata gen
tibus superna doctrina : que fide cor
mundans ad celestia uel supercelestia
capescenda humili pietate humanuz
mutaret affectum:⁊ a dñatu supboꝝ
demonum liberaret.

De scenicorum institutione ludo
rum.cap.xxxij.

u Erũtñ scitote q̃ ista nescitis ⁊ q̃
uos ista nescire dissimulatis ad

uertite: q̃ aduersus liberatorẽ a talib⁹ dñis murmuratis ludi scenici spectacula: turpitudinũ ⁊ licentia uanitatuz non hominum uitijs: sed deorum uestroz iussis rome istituta sunt. Tolerabilius diuios honões deferretis illi scipiõi: q̃ deos eiusmodi colẽtis. neqz eiz erãt illi dij suo põtifice meliozres. Ecce attẽdite si mẽs tã diu potatis erroribus ebria uos aliquid sanũ ꝓsidere rare pmittit. Dij ꝓpt sedãdã corporũ pestilentiam ludos sibi scenicos exhiberi iubebant. põtifex aũt uester ꝓpt aiozꝫ cauendam pestilentiam ipsam scenã construi prohibebat. Si aliqua luce mentis animum corpori preponitis: eligite quem colatis. Neqz enim ⁊ illa corpozꝫ pestilentia ideo conquieuit: quia populo bellicoso ⁊ sol antea ludis circẽsibus assueto ludozꝫ scenicozꝫ delicata subintrauit insania: sed astutia spirituũ nefandozꝫ preuidens illã pestilentiã iã fine ȯbito cessaturã: aliam longe grauiozem qua plurimũ gaudet: ex hac occasione ñ corpibus: sz morib⁹ curauit imittere: que aias miserozꝫ tãtis obcecauit tenebris: tanta deformitate fedauit: ut etiaz modo qȯ incredibile forsitan erit: si a nostris posteris audietur zõana urbe uastata: quos pestilentia illa possedit: atqz ide fugientes carthaginẽ pueuire potuerunt in theatris quotidie certatiz pro histrionibus insanirent.

De uitijs romanozꝫ: quos patrie ñ correxit euersio. cap. xxxiij.

o Mẽtes amẽtes: q̃s ẽ hic tãtus ñ error sed furor: ut exitiũ uẽm sicut audiuimus plãgẽtib⁹ oriẽtalib⁹ populis: ⁊ maximis ciuitatibus in remotissimis terris publicũ luctũ mẽoremqz ducentibus: uos theatra quereretis: intraretis: impleretis: ⁊ multo insaniora q̃ fuerant antea faceretis? Hanc aiozꝫ labez ac pestem: hanc ꝓbitatis ⁊ honestatis euersionem uobis scipio ille metuebat: qñ cõstrui theatra ꝓhibebat: quando rebus ꝓsperis uos facile corrumpi atqz euerti posse cernebat: quãdo uos ab hostili troze securos esse nolebat. Neqz eiz cẽsebat ille felicem esse remp. stantibus menibus: ruentibus morib⁹: sed in uobis plus ualuit: q̃ demones impij seduxerũt: q̃ q̃ hoies prouidi precauerunt. Hic ẽ q̃ mala q̃ facitis uobis iputare nõ uultis. mala vo que patimini christianis tẽporibus imputatis. neqz eim ẽ in uza securitate pacatã remp. sz luxuriam queritis impunitam: q̃ depra uati reb⁹ ꝓsperis: nec corrigi potuistis aduersis. Uolebat uos ille scipio terreri ab hoste: ne in luxuriaz fluueretis: uos nec contriti ab hoste luxuriam repressistis: perdidistis utilitatem calamitatis: ⁊ miserrimi facti estis: ⁊ pessimi permansistis.

De clementia dei que urbis excidium temperauit. cap. xxxiiij.

e Ꝛ tamen quod uiuitis dei est: q̃ uobis parcẽdo admonet: ut corrigamini penitendo: qui uobis etiam ingratis prestitit: ut uel sub nomine seruorum eius: uel in locis martyrum eius hostiles manus euaderetis. Romulus ⁊ remus asylum constituisse perhibentur: quo quisquis confugeret ab omni noxa liber esset: augere querentes creande multitudinem ciuitatis. Mirandum in honorem christi processit exemplum: hoc ꝓstituerꝫt euersores urbis: quod instituerant antea conditores. Quid autem magnuz si hoc fecerũt illi: ut ciuium suorum numerus suppleret: quod fecerũt isti: ut suozꝫ hostiũ numerositas fuaret? Hec ⁊ alia siqua uberi⁹ ⁊ cõmodius potuerit respondeat inimicis suis:

asylum

redempta familia dñi christi: ⁊ pegria ciuitas regis christi.

De latētib⁹ it ipios ecclie filijs: ⁊ ꝺ falsis itra ecclīā christianis. cap. xxxv.

m Eminerit sane in ipis inimicis latē ciues futuros: ne ifructuosū uel apꝺ ipsos putet: q ꝺōec pueiat ad confessos portat infestos: sicut ex illoꝝ numero etiā dei ciuitas hēt secuꝫ q̄ diu peregrinatur in mundo connexos communione sacramētorum: nec secum futuros in eterna sorte sāctoꝝ: q̄ partim in occulto ptim in apto sūt. Qui etiā cuꝫ ipsis inimicis aduersus deum: cuius sacramentum gerunt murmurare non dubitant: modo cuꝫ illis theatra: modo ecclesias nobiscuꝫ replentes. De correctione autem quorundam etiam talium multo minus est desperandum: si apud aptissimos aduersarios predestiati amici latitāt: adhuc ignoti etiam sibi. Perplexe q̄p pe sunt iste due ciuitates in hoc secl'o: inuicem quia permixte: donec ultimo iudicio dirimantur: de quaꝝ exortu ⁊ procursu ⁊ debitis finibus: quod dicendum arbitror quantum diuinitus adiuuabor expediam: propter gloriaꝫ ciuitatis dei: que alienis a contrario comparatis clarius eminebit.

De quibus causis sequēti disputatione sit differendum. cap. xxxvi.

s Ed adhuc quedā mihi dicenda sūt adꝟsus eos q̄ romane reip. clades in religionem nostrā referunt: quia dijs suis sacrificare prohibent. Commemoranda enim sūt q̄ ⁊ quāta occurrere potuerunt: uel uidebuntur satis esse mala: que illa ciuitas ptulit: uel ad eius impiū puincie pertinentes anteq̄p eoꝝ sacrificia phibita fuissent: q̄ oia proculdubio nobis tribuerēt: si iam uel illis clareret nostra religio: ul' ita eos a sacris sacrilegis prohiberet. Deinde demonstrandū ē quos eoruꝫ mores ⁊ quam ob causam uerus ꝺs ad augendū impiū adiuuare dignat' ē: in cuius potestate sūt regna omnia: quāq̄ nihil eos adiuuerint hi: quos deos putant: quin potius quantum decipiendo ⁊ fallendo nocuerint. Postremo aduersus eos dicetur: qui manifestissimis documentis confutati atq̄ deuicti: conantur asserere non propter uite pñtis utilitatem: sꝫ propter eaꝫ que post mortē futura est colēdos esse deos. Que nisi fallō: questio m'to erit oposior: ⁊ subtilior disputatione dignior: ut ⁊ cōtra philosophos in ea disserat: ñ quoslibet: sꝫ qui apud illos excellentissima gloria clari sunt: ⁊ nobiscum multa sentiunt: scilicet de anie immortalitate: ⁊ q̄p deus uerus mūdū condiderit: ⁊ ꝺ prouidentia eius: qua uniuersum quod condidit regit. Sed quoniam ⁊ ipsi in illis que cōtra nos sentiunt: refellendi sunt. deesse huic officio non debemus: ut refutatis impijs contradictionibus: pro uiribus quas deus impercierit: asseramus ciuitatē dei: ueramq̄ pietatem ⁊ dei cultū: in quo una ueraciter sempiterna beatitudo pmittitur. Dic itaq̄ mod⁹ sit huius uoluminis: ut deinceps disposita: ab alio sūmamus exordio.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber secundus.

De mō qui necessitati disputationis adhibendus est. capitulum. i.

IRATIONI perspicue ueritatis infirmus humāe consuetudinis sēsus ñ auderet obsistere: sed

doctrine salubri lãgorẽ suũ tanquam medicie subderet:donec diuino adiuto rio fide pietatis impetrãte sanaret:nõ multo sermõe opus eẽt ad conuicẽdũ quẽlibet uane opinationis errorẽ:his qui recte sentiunt:⁊ sensa uerbis suffi cientib' explicãt. Nũc uero qm̃ ille ẽ maior ⁊ tetrior insipientium morbus animorum quo irrationabiles motus suos etiam post rationem plene reddi tam:quanta homini ab homine debe tur:siue nimia cecitate qua nec aperta cernuntur:siue obstinatissima peruica cia:qua ⁊ ea que cernuntur non ferũt tanq̃ ipsam rationem ueritatemq; de fendunt: fit necessitas copiosius dicẽ cendi plerunq; res claras : uelut eas non spectantibus intuendas:sed quo dam modo tangendas palpantibus ⁊ contuentibus offeramus. Et tamen quis disceptandi finis erit ⁊ loquẽdi modus:si respondendum esse respon dentibus semper existimemus? Nam qui uel non possunt intelligere quod dicitur:uel tam duri sunt aduersitate mentis : ut etiam si intellexerint non obediant respondent ut scriptum est ⁊ loquuntur iniquitatem: atq; infati gabiliter uani sunt . Quorum dicta contraria si totiens uelimus refellere: quotiens obnixa fronte statuerint nõ curare q̃d dicãt:dũ quocumq; modo nõis disputationibus contradicant q̃ sit infinitum ⁊ erũnosum ⁊ infructuo sum uides. Quamobrem nec teipsuz mi fili marcellie:nec alios quibus hic labor noster in christi caritate utiliter ac liberaliter seruit:tales meorũ scrip torum uelim iudices: qui responsiões semper desiderent:cum his que legũt audierint aliquid contradici: ne fiant similes earum muliercularum: quas cõmemorat apostolus:semper discen tes:⁊ ad ueritatis scientiam nunquaz peruenientes.

De his que primo uolumine expe dita sunt.cap.ij.

S Upiore itaq; libro cũ ò ciuitate dei dicẽ istituissez:unde hoc uni uersum opus illo adiuuante in man' suptũ ẽ:occurrit mihi respondendum esse p̃mitus eis:qui hec bella quibus mũdus iste conterit:maximeq; rõane urbis recentẽ a barbaris uastationez christiane religiõi tribuũt:qua p̃hibẽt nefandis sacrificijs seruire dẽonibus: cũ potius hoc deberẽt tribuẽ christo q̃ ꝓpter eius nomen cõtra institutum moreq; bellorũ eis quo confugerent religiosa ⁊ amplissima loca barbari li bera prebuerũt:atq; i mltis famlatuz debitũ christo.nõ solũ uerũ:sed etiam tiore confictum sic honorauerunt: ut qõ in eos belli iure fieri licuisset:illici tum sibi esse iudicarent . Inde incidit q̃stio:cur hec diuia bñficia ⁊ ad ipios ingratosq; peruenerit:⁊ cur illa itidez dura que hostilr facta sunt:pios cum impijs pariter afflixerint. Quam que stionẽ p multa diffusam in huius eui quotidianis:uel dei muneribus : uel hoium cladibus: q̃ qm̃ utraq; bñ uel male uiuentibus p̃mixte atq; indiscre te sepe accidunt:solz multos mouere: ut pro suscepti opis necessitate dissol uerem:aliquantum imoratus suz:ma xime ad consolandas sanctas feias:⁊ pie castas:in q̃bus ab hoste aliq̃d per petratum est quod intulit uerecundie dolorem:⁊si non abstulit pudicitie fir mitatem: ne peniteat eas uite : quas non est unde possit penitere nequitie. Deinde pauca dixi in eos qui christia nos aduersis illis rebus affectos : ⁊ precipue pudorem humiliatarum fe minarum quãuis castarum atq; sanc tarum proteruitate impudentissima exagitant: cum sint nequissimi ⁊ irre uerentissimi longe ab eis ipsis rõanis degeneres : quorum preclara multa

Quesito

laudant: ⁊ ĕa⁊ memõia celebrantur:
ímo illo⁊ glorie uehemẽter adv́si. Ro
mã quippe cura ſtructam ueterũ auc
tamq; laboribus ſedior em ſtantẽ fece
rãt q̃ ruentem: quandoquidem in rui
na eius lapides ⁊ ligna: in iſto⁊ autez
uita oia: non muro⁊: ſed morum mu
nimenta atq; õnamenta ceciderũt: cũ
funeſtioribus eo⁊ corda cupiditatib⁹:
q̃ ignibus tecta illius urbis arderent.
Quibus dictis primum terminaui li
b⁊: deinceps itaq; dicẽ inſtitui quãta
mala ciuitas illa perpeſſa ſit ab origi
ne ſua: ſiue apud ſeipſã: ſiue in prouí
cijs iam ſibi ſubiectis: que omnia chri
ſtiane religiõi tribuerent: ſi iã tũc euã
gelica doctrina aduerſus falſos ⁊ fal
laces eo⁊ deos teſtificatione liberria
perſonaret.

De aſſumenda hiſtoria: qua oſten
ditur que mala acciderint romanis:
cum deos colerent anteq̃ religio chri
ſtiana abcreſceret. cap. iij.

m Em̃to aũt me iſta cõmẽorantẽ
adhuc cõtra ipitos agẽ: ex quo
rũ ipitia illd quoq; exortũ eſt uulgare
p v̀biũ: pluuia defecit cã chriſtiani no
mis. Sũt nãq; d̃ eo⁊ ſtudijs liberali
b⁹ iſtituti amãt hiſtoriã: d̃ facillie iſta
nouerunt. Sz ut nobis ineruditorum
turbas infeſtiſſimas redderẽt ſe noſſe
diſſimulãt: atq; hoc apud uulg⁹ affir
mare nitunt: clades quibus per certa
interualla loco⁊ ⁊ tp̃o⁊ gẽus huma
nũ oportet affligi: cã accidẽ nois chri
ſtiani: qd̃ contra deos ſuos ingenti fa
ma ⁊ p̃clariſſima celebritate p cũcta
diffunditur. Recolant ergo nobiſcum
anteq̃ chriſtus ueniſſet in carne: añq̃
eius nomẽ ea cui fruſtra inuident glo
ria populis innoteſceret: quibus cala
mitatibus res romane multipliciter
uariecq; contrite ſunt: ⁊ i his defendãt
ſi poſſunt deos ſuos: ſi propterea
coluntur: ne mala iſta patiantur cul
tores eorum: quorum ſiquid nunc paſ
ſi fuerint: nobis imputanda eſſe con
tendunt. Cur enim ea que dicturus
ſum permiſerunt accidere cultoribus
ſuis: antequam eos declaratum chri
ſti nomen offenderet: eorunq; ſacrifi
cia prohiberet: primo ipſos mores:
ne peſſimos haberent: quare dij eo⁊
curare noluerunt?

Q̃ cultores deorum nulla unq̃ a
dijs ſuis precepta probitatis accepe
rint: ⁊ in ſacris eorum turpia queq;
celebrauerint. cap. iiij.

d Eus eiz uerus eos a q̃bus non
colebat merito neglexit: dij aũt
illi a quo⁊ cultu ſe prohiberi homi
nes ingratiſſimi conqueruntur: culto
res ſuos ad bene uiuendum quare nul
lis legibus adiuuerũt? Utiq; dignum
erat: ut quomõ iſti illo⁊ ſacra: ita illi
iſto⁊ uitã aut facta curarent. Sed reſ
pondetur q̃ uoluntate propria q̃ſq;
malus ẽ: quis hoc negauerit? Uerũtñ
pertiebat ad cõſultores deos: uite bo
ne precepta nõ occultare populis cul
toribus ſuis: ſed clara predicatione p̃
bere: per uates etiam conuenire atq;
arguere peccantes: palam miari pẽas
male agẽtibus: premia recte uiuẽtib⁹
polliceri. Quid unq̃ tale i deo⁊ illo
rũ templis prompta ⁊ eminenti uoce
concrepuit? Ueniebamus nos ẽt aliq̃
do adoleſcẽtes ad ſpectacula ludibria
q; ſacrilegio⁊: ſpectabam⁹ arrepticioſ:
audiebam⁹ ſymphoniacos: ludis tur
piſſimis: qui dijs deabuſq; exhibebãt
oblectabamur: celeſti uirgini ⁊ bere
cyntie deorũm matri omnium: ante
cuius lecticã die ſolenni lauationis e
ius talia per publicum cantitabantur
a nequiſſimis ſcenicis: qualia nõ dico
matrẽ deo⁊: ſz mĩez qualiũcũq; ſena
to⁊: uel quorũlz honeſto⁊ uirorum:

imo uero qualia:nec mīem ipsoꝝ scenicoꝝ deceret audire. Habet enim q̄d dā erga parentes humana uēcundia: q̄ nec ipsa nequitia possit auferre: Illam ꝓinde turpitudinem obscenorum dictoꝝ atq̄ factoꝝ:scenicos ipsos oomi sue pro ludendi causa coram matribus suis agē puderet:quam per publicum agebant coram deoꝝ matre spectante ⁊ audiēte utriusq̄ sexus frequētissima multitudie. Que si illecta curiositate adesse potuit circunfusa:saltem offensa castitate debuit abire cōfusa. Que sunt sacrilegia si illa erāt sacra? aut que inquinatio si illa lauatio? Et hec fercula appellabāt:quasi celebraret ꝓuiuiū:quo uelut suis epul' imunda demonia pascerentur. Quis enim nō sentiat cuiusmodi sp̄us talibus obscenitatib' delectent: nisi uel nesciens utq̄ oio sint ulli imundi sp̄us deorum noie decipientes:ul' talē agēs uitā: in qua istos potius q̄ deū ueꝝ ⁊ optet propitios ⁊ formidet iratos.

De obscenitatibus quibus mat̄ deorum a cultoribus suis honorabatur. capitulum.v.

n Equaq̄ istos: q̄ flagitiosissime ꝓsuetudis uitijs oblectari poti' q̄ obluctari student:ꝯ illū ipsum nasicā scipionē: qui uir optimus a senatu electus ē:cuius manibus eiusdem demonis simulacrum susceptum est in urbēq̄ peruectum hīe de hac re iudicē uellem: Diceret nobis utrum mīem suātam optie de rep.uellet mereri: ut ei diuini honores decernerent: sicut ⁊ grecos ⁊ romanos:aliasq̄ gentes cōstat quibusdam decreuisse mortalib': quoꝝ erga se beneficia magnipenderant:eosq̄ immortales factos atq̄ in deorum numeꝝ receptos esse credideꝝrant: profecto ille tantam felicitatem sue matri si fieri posset optaret. Pōro si ab illo deinde quereremus: utrum inter eius diuinos honores uellet illa turpia celebrari nōne se malle clamaret:ut sua mater sine ullo sensu mortua iaceret:q̄ ad hoc dea uiueret: ut illa libēter audiret? Absit ut senator populi romani ea mīte preditus: qua theatrum edificari in urbe fortiū uirorū ꝓhibuit: sic uellet coli matrem suā: ut talibus dea sacris ꝓpiciaret:qualibus matrōa urbis offenderetur. Nec ullo mō crederet uerecundiā laudabilis femine ita in contrarium diuinitate mutari:ut honoribus eā talibus ad uocarent cultores sui:qualibus cōuicijs in quempiam iaculatis cum inter homines uiueret:nisi aures clauderet: seseq̄ subtraheret:erubescerent ꝓ illa ⁊ ꝓpinqui:⁊ maritus ⁊ liberi. Proinde talis mater deoꝝ qualem hīe matrem puderet quenlibet etiam pessimū uirum:rōanas occupatura mentes q̄ siuit optimū uiꝝ:non quem monendo ⁊ adiuuando faceret:sed quē fallēdo deciperet:ei similis de qua scriptū est. mulier autē uiroꝝ preciosas aias captat:ut ille magne indolis animus: hoc uelut diuio testimōio sublimat': ⁊ uere se optimum existimans ueram pietatem religionenq̄ non quereret: sine qua omne quāuis laudabile ingenium supbia uanescit ⁊ decidit. Quo mō igitur nisi insidiose quereret dea illa optimum uirum:cū talia querat ī suis sacris:qualia uiri optimi abhorrent suis adhibere conuiuijs?

Deos paganoꝝ nunq̄ bñ uiuendi sanxisse doctrinam.cap.vi.

h Inc ē q̄ ō uita ⁊ morib' ciuitatū atq̄ ppl'oꝝ a q̄bus colebant' illa numina ñ curarūt:ut tā horrēdis eos ⁊ detestabilibus malis: non in agro ⁊ uitibus:non in domo atq̄ pecunia:nō deniq̄ in ipso corpore quod

menti subditur:ſz ĩ ipſa mente: ĩ ipſo rectore carnis animo : eos impleri ac peſſimos fieri ſine ulla ſui terribili ꝓhibitione ꝑmitterent:aut ſi ꝓhibebãt: hoc oſtendatur potius:hoc ꝓhibetur. Nec nobis neſcio quos ſuſurros pauciſſimoꝝ auribus ãbclatus:⁊ arcana uelut religione traditos iactent:q̃bus uite probitas caſtitaſq; diſcatur : ſed demonſtrentur uel commemorentur loca talibus aliquando conuẽticulis ꝓſecrata:ñ ubi ludi agerent̃ obſcenis uocibus ⁊ moribus hiſtrionũ:nec ubi fugalia celebrarent̃ effuſa omnium licentia turpitudinum. Et uere fugalia ſz pudoris ⁊ honeſtatis : ſed ubi ꝑpl̃i audirent quid dij ꝓceperũt de cohibẽda auaritia:ãbitione frangenda:luxuria refrenãda:ubi diſcerẽt miſi q̃ diſcẽdũ pſius increpuit dicens . Diſcite o miſi:⁊ cãs cognoſcite reꝝ. Quid ſum⁹:⁊ q̃dnã uicti gigniur:ordo. Quis dat⁹:ãt mete q̃ mol̃ flex⁹:⁊ uñ. Quiſ modus argẽti:q̃d fas optare: q̃d aſp. Utile nummus hẽt:p̃ie cariſq; ꝓpiq̃s. Quãtũ largiri deceat:quẽ te deus eẽ: Juſſit:⁊ humana qua ꝓte locat⁹ es in re. Dicat̃ ĩ q̃bus locis hec docẽtiũ deorũ ſolebant ꝓcepta recitari:⁊ a cultõib⁹ eoꝝ ꝑpl̃is frequẽt audiri:ſicut nos oñdimus ad hoc eccl̃as iſtitutas qua quaꝝſũ religio chriſtiana diffunditur.

Inutilia eſſe inuẽta philoſophica ſine aucte diuina:ubi quenq; ad uicia ꝓnũ magis mouz q̃ dij fecerit: q̃ q̃ homines diſputauerint.cap.vij.

a Nnobis forte philoſophorum ſcholas diſputatiõeſq; mẽorabũt:Prio hec ñ rõana ſz greca ſũt:ãt ſi ꝓpt̃ea iã rõana:q: ⁊ grecia facta eſt rõana ꝓuicia:ñ deoꝝ ꝓcepta ſunt:ſed hoium inuẽta:qui utcũq; conati ſunt ingenijs acutiſſimis prediti ratiocinãdo iueſtigare:q̃d ĩ reꝝ nat̃a latitaret: quid in moribꝰ appetẽdũ eẽt atq; fugiẽdũ : q̃d in ipſis ratiocinandi regulis certa connexione trahẽt̃:aut q̃d ñ eſſz conſequens uel etiam repugnaret: Et q̃dam eoꝝ quedam magna q̃tũ diuinitus adiuti ſunt inuenerunt: quantũ aũt humanitus impediti ſunt erraueruũt:maxime cum eoꝝ ſuperbie iuſte ꝓuidentia diuina reſiſtẽt:ut uiã pietatis ab humilitate in ſupna ſurgentez: ẽt iſtoꝝ compatione monſtraret:unde poſtea nobis erit ĩ dei ueri domini uoluntate diſq̃rendi ac diſſerendi locus. Uerũtñ ſi philoſophi aliq̃d iuenerũt: q̃ agende bone uite beatecq; adipiſcẽde ſatis eẽ poſſit: quãto iuſtius talib⁹ diuini honores decernerent̃ : quanto melius ⁊ honeſtius in platonis templo libri eius legerẽt̃:q̃ in templis demonũ galli abſcinderent̃ :molles conſecrarent̃:iſani ſecarent̃: ⁊ q̃cq̃d aliõ: uel crudele:uel turpe:uel turpiter crudelet:uel crudel̃r turpe:in ſacris taliũ dꝰ celebrari ſolet: Quãto ſati⁹ erat ad erudiendã ad iuſtitiã iuuentutem: publice recitari leges deoꝝ:q̃ laudari ianiter leges atq; inſtituta maiorum? Omnes eim cultores talium deorum mox ut eos libido pertulerit:feruenti ut ait perſius ticta ueneno:magis ituent̃ q̃d iuppiter fecerit:q̃ q̃d docuerit plato uel cẽſuerit cato. Hinc apud terentiũ flagitioſus adoleſcens ſpectat tabulã quandam pictam in pariete: ubi inerat pictura hec. Jouẽ quo pacto dãne miſiſſe aiũt in gremiũ quẽdã imbrẽ aureũ:atq; ab hac tanta aucte adhibet patrociniuz turpitudini ſue: cũ in ea ſe iactat imitari deũ. At quez deũ inquit:qui templa celi ſummo ſonitu concutit:ego humuncio ñ facerẽ id. Ego uero illud feci ac libens.

De ludis ſcenicis:in quib⁹ dij non offenduntur edictione ſuaꝝ turpitudinum:ſed placantur.cap.viij.

a T enim non traduntur ista sacris deorum: sed fabulis poetarum. Nolo dicere illa mystica: q̃ ista theatrica esse turpiora. hoc dico q̃ negantes conuincit historia eosdẽ illos ludos in quibus regnant figmẽta poetarꝫ: nõ per impium obsequiũ sacris deorꝫ suorꝫ intulisse romanos: sz ipos deos ut sibi sollenniter ederentur ⁊ honori suo consecrarẽt acerbe ipãdo ⁊ quodammodo extorquendo fecisse: quod in ꝑmo libro breui cõmẽoratione perstrinxi. Nam ingrauescente pestilentia: ludi scenici auctoritate pontificum rome primitus instituti sunt. Quis igitur in agenda uita non ea sibi potius sectanda arbitretur: que actitantur ludis auctoritate diuina institutis: q̃ ea que scriptitantur legibus humão consilio ꝓmulgatis? Adulterum ioue si poete fallaciter ꝓdiderũt dq̃ utiq̃ casti: qz tm̃ nefas per humanos ludos confictum ẽ: non quia neglectum irasci ac uindicare debuerũt. Et hec sunt scenicorꝫ tolerabiliora ludorꝫ: cõmedie scilicet ⁊ tragedie: hoc ẽ fabule poetarum agende ĩ spectaclis multa rerũ turpitudie: sed nulla saltem sicut alia multa uerborum obscenitate composite. quas ẽt int̃ studia q̃ hõesta ac liberalia uocant̃: pueri legẽ ⁊ discere coguntur a senibus.

Q̃ romani ueteres de cohibenda peccati licentia senserint: quam greci deorum secuti iudicium liberam esse uoluerunt. cap. ix.

q Uid aũt hic senſerint rõani ueteres: cicero testat̃ in libris: quos de rep. scripsit: ubi scipio disputãs ait. Nunquam cõmedie nisi consuetudo uite pateret̃ ꝓbare sua theatris flagitia potuissent. Et greci q̃dã antiq̃ões uitiose sue opionis quandam ꝓueniẽtiã fuauerunt: apud quos fuit etiam lege concessum: ut qõ uellet cõmedia nominatim: uel de quo uellet diceret. Itaq̃ sicut in eisdẽ libris loq̃t̃ africanus: quẽ illa non attigit: uel poti⁹ quẽ non uexauit: cui pepcit? Esto ppl'ares homines improbos in rep. sediciosos. Cleonẽ cleofontẽ hipbolũ lesit: patiamur inquit: ⁊ si huiusmodi ciues a cẽsore melius ẽ q̃ a poeta notari. Sz pericles cum iã sue ciuitati maxima auctoritate plurimos annos domi ⁊ belli prefuisset: uiolari uersibus: ⁊ eos agi in scena non plus decuit: q̃ si plautus inquit noster uoluisset: aut neuius publio ⁊ gneo scipioni: aut cecilius marco catoni maledicere. Deide paulop⁹: nostre inquit cõtra. xij. tabule: cum ꝑ paucas res capite sanxissent: i his hãc quoq̃ sanxiendam putauerunt: siq̃s actitauisset siue carmen cõdidisset: qõ infamiam faceret: flagitium ue alteri preclare: iudicij̃s eim magistratuum disceptationibus legittimis propositam uitam: non poetarũ ingenij̃s hẽ debemus: nec probꝫ audire: nisi ea lege: ut respondere liceat: ⁊ iudicio defẽdere. Hec ex ciceronis quarto de rep. libro ad uerbum excerpenda arbitratus sum: nonnullis propter faciliorẽ intellectũ uel pretermissis uel paululum commutatis. Multum enim ad rem pertinet q̃ molior explicare si potero. Dicit deinde alia: ⁊ sic concludit hunc locum: ut ostendat ueteribus displicuisse romãis? uel laudari quẽq̃ in scena uiuum hominem uel uituperari. Sed ut dixi hoc greci q̃q̃ inuerecundius: tamen conuenientius licere uoluerunt: cum uiderent dij̃s suis accepta ⁊ grata esse opprobria: nõ tãtũ hoĩum: uexꝫ ⁊ ipsorꝫ deorꝫ in scenicis fabulis: siue a poetis essent illa conficta: siue flagitia eorꝫ uera commemorarentur ⁊ agerentur in theatris: atq̃ ab eorum cultoribus: ut solo risu ac non etiam imitatione digna uiderent.

Nimis enim supbum fuit fame pcere principũ ciuitatis ⁊ ciuiũ: ubi sue fãe parci numina noluerunt. Nam quod affertur pro defensione non illa uera in deos dici: ſz falsa atqz conficta idipsum est scelestius: si pietatem cõsulas religionis. Si aũt maliciam demonũ cogites quid astutius ad decipiendũz atqz callidius? Cũ enizz probz iacitur in principem patrie bonuz atqz utilẽ: nonne tanto est indignius: quanto a ueritate remotius: ⁊ a uita illius alienum? Que igitur supplicia sufficiunt: cũ deo fit ista tã nefaria tam insignis iniuria.

Qua nocendi arte demones uelit: uel falsa de se crimina: uel uera narrari. cap. x.

s Ed maligni spus: quos isti ꝺos putãt: ẽt flagitia q̃ ñ admiserũt de se dici uolunt: dũ tñ humanas mẽtes his opinionibus uelut retibus inducant: ⁊ ad predestinatum suppliciũ secuz trahant: siue homines ista commiserunt: quos deos haberi uolunt: q̃ humanis erroribus gaudent: pro quibus etiã se colendos mille nocendi fallendiqz artibus interponunt: siue etiã nullorum hominuz illa crimina uera sint: que tamen de numinibus fingi libenter accipiunt fallacissimi spiritus: ut ad celestia ac turpia perpetranda: uelut ab ipso celo traduci in terras satis idonea uideat̃ auctoritas. Luz igit̃ greci talium numinum suos se eẽ sentirent: int̃ tot ⁊ tanta eorum theatrica opprobria parcendũ sibi a poetis nullo mõ putauerũt: uel dis suis etiã sic consimulari appetentes: uel metuẽtes ne honestiorem famam ipsi requirendo ⁊ eis se hoc modo preferẽdo: illos ad iracundiam prouocarent.

De scenicis apud grecos in reipublice administratione receptis: eo q̃ placatores iniuste ab hominibus spernerentur. cap. xi.

a D hãc ꝓuẽiẽtiã ptiet: q̃ ẽt scenicos auctores earũdẽ fabl'az nõ puo ciuitatis sue honore dignos existiarũt. Siq̃dẽ qꝺ i eo quoqz ꝺ repu. libro cõmẽorat̃: Eschies ciuis athenieẽsis uir eloquẽtissim': cũ adolescens tragedias actitauisset rẽp. capessiuit: ⁊ aristodemũ tragicũ itẽ auctorẽ maxiuz de reb' pacis ac belli legatuz ad philippũ atheniẽses sepe miserũt. Nõ eim consentaneũ putabat̃: cũ easdem artes eosdẽqz scẽicos ludos ẽt dis suis acceptos uiderent: illos p quos agerent̃ ifamiũ loco ac nũero deputari. Hec greci turpiter q̃dẽ: ſz sane dis suis oio ꝓgruẽt̃: q̃ nec uitã ciuiũ lacerandã linguis poetaz ⁊ histrionũ subtrahere ausi sunt: a q̃b' cernebãt deoz uitam eisdẽ ipsis dis uolẽtib' ⁊ libẽtib' carpi: ⁊ ip̃os hoies p quos ista i theatris agebant̃: q̃ numib' quibus sꝺditi erant grata esse cognouerunt: nõ solũmime spnendos in ciuitate: ueruz etiã maxie honorandos putauerũt. Quid eim cãe repire possent: cur sacerdotes honorarent: qz per eos uictimas dis acceptabiles offerebãt: ⁊ scenicos probrosos hẽnt: p quos illã uoluptatem siue honorẽ dis exhiberi petẽtib': ⁊ nisi fieret irascẽtibus: eoz admõitiõe didicerãt: cũ ꝑfriz labeo: quẽ huiuscemodi rez pitissimũ predicãt: numina bona a numinibus malis ista ẽt cult' diuersitate distinguat: ut malos deos ꝓpiciari cedibus ⁊ tristib' supplicationib' asserat: bonos aũt obseq̃is letis atqz iocũdis: qualia sũt ut ip̃e ait ludi ꝓuiuia: lectisternia. Qꝺ totũ quale sit postea si ꝺs iuuerit: diligẽt' differem'. Nũc ad rẽ pñtez qꝺ attiet differam': siue oibus oia tanq̃ bonis pmixte

tribuāt. Neq; eiz eē decet ōos malos: cū potius isti qz imūdi sūt spus omīs sint mali: siue certa discretiōe: sicut labeoni uisū ē: illis illa: istis ista distribuant obseqa. Cōpetētissime greci utrosq; honore ducūt: z sacerdotes p quos uictie mistrāt: z scenicos p quos ludi perhibēt. Ne uel oibus dīis suis: si z ludi oibus grati sunt: ul quod ē indigni: his quos bonos putant: si ludi ab eis solum amāt: facere conuincant iniuriam.

Qz romāi auferendo libertatē poetis in hominibus: quam dederunt in deos: melius de se q̄ de dīis suis sensezunt. cap. xij.

a T rōani sicut in illa de rep. disputatione scipio gloriat: pbris z iūriis poetarū subiectā uitā famāq; habere noluerunt: capite etiam sanxientes tale carmē condere siqs auōret: quod erga se quidē satis honeste constituerunt: sed erga deos suos supbe z irreligiose. Quos cū scirent: non solum patienter: sz etiā libent poetarum probris maledictisq; lacerari se potius: q̄ illos huiuscemodi iniuriis indignos esse duxerunt: seq; ab eis ēt lege munierūt: illoz aūt ista etiā sacris sollēnitatibus miscuerunt. Ita ne tandez scipio laudas hanc poetis romanis negatā esse licētiā: ut cuiq̄ opprobriū infligerent romanoz: cum uideas eos nulli deoz pepcisse uīorum? Ita ne pluris tibi habēda uisa ē existiatio curie uestre: q̄ celestis curie: capitolij imo rome uni: q̄ celi totius: ut liguā maledictā i ciues tuos exercere poete ēt lege phiberēt: z in deos tuos securi tanta conuitia: nullo senatore: nullo censore: nullo principe: nullo pōtifice prohibēte iacularenē. Indignū uidez fuit ut plautus aut neuius publio: z gneo scipioni: aut cecilius marco cato ni malediceret: z dignū fuit ut terētius uester flagitio iouis optimi maximi adolescentium nequitiam concitaret?

Debuisse intelligē romanos: q̄ dij eoz: qui se turpibus ludis coli expetebāt idigni eēnt honōe diuio. cap. xiij.

f Ed rñdēret mihi fortasse si uiuere. Quō nos ista ipūita eē nollem: q̄ ipi dij sacra eē noluerūt: cū ludos scēicos: ubi tlia celebrāt: dictitāt: actitāt: z rōanis moribz iuexerūt: z suis honoribz dicari exhiberiq; iussērūt? Cur ergo ñ hic magis ipi itellecti sūt ñ esse dij vi nec oio digni: qbz diuios honores ōferret illa resp? quos. n. colimine deceret mimeq; optēt: si ludos expetēnt agēdos puitijs rōanorz quomō q̄so colēdi putati sūt: quomō ñ detestādi sps itellecti: q̄ cupiditate fallendi it suos honores sua celebrari cria poposcerūt? Itēq; rōani q̄uis iā supstitiōe noxia pmerēt: ut illos deos colēnt: quos uidebāt sibi uoluisse scenicas turpitudies psecrari: sue tñ dignitatis meōres ac pudoris auctores: tali fabla nequaq̄ honorauerūt more grecorz: sz sicut apō ciceronē idē scipio loqt: cū artē ludicrā scenāq; totā in probro ducerēt genus id hoiuz: nō mō honore ciuiū reliquorz carē: sz ēt tribu amoueri notatione cēsoria uoluerūt. Preclara sane z rōanis laudibz ānumeranda prudētia. Sz uellē seipa sequeretur se imitaretur. Ecce enim recte quisquis ciuiuz romanorz eē scenicus elegissz: nō solū ei null ad honorē dabat locus: uerz ēt censoris nota tribū tenere ppā mime sinebatur. O animū ciuitatis laudis auidū germaneq; romanū. Sed respondeat mihi: qua psentanea rōe hoies scenici ab oī honōe pellūt: z ludi scēici ōorz honoribz admiscētur illas theatricas artes diu vt rōana nō nouerat: que zsi ad

oblectam̃tũ uoluptatis hũane q̃rerẽt: ⁊ uicio mox irreperent humanorum dij eas exhiberi petiuerũt. Quomõ ergo abijcit scenic⁹ p quẽ colit ös? Et theatrice illius turpitudis: qua fronte notat actor: si adorat exactor? In hac controuersia greci rõanique concertãt: greci putãt recte se honõãt hoies scenicos: cũ colãt ludox scẽicox flagitatores deos. Rõani vo hoib⁹ scenicis nec plebeã tribum: q̃to min⁹ scenatoriam curiã dehonestari sinunt. In hac disceptatione huiuscemodi rõcinatio summã q̃onis absoluit. Proponunt greci: si dij tales colẽdi sunt: pfecto ẽt tales homines honorandi sunt. Assumũt rõani: ſz nullo modo tales homines honorandi sunt. Cõcludunt christiani: nullo igitur modo dij tales colendi sunt.

Meliorem fuisse platonem: q̃ poetis locum in bene morata urbe non dederit: q̃ hos deos qui se ludis scenicis uoluerunt honorari. cap. xiiij.

d Eide q̃riz⁹ ipsi poete taliũ fabulax cõpositores: q̃. xij. tabulax lege pbibent famã ledere ciuiũ: taz pbrosa in deos conuitia iaculãtes. Cur nõ ut scenici hẽant inhõesti? Qua rõe rectum est: ut poeticox figmẽtorum ⁊ ignominiosox deox infamenter actores: honorentur exactores? An forte platoni greco potius palma danda ẽ: q̃ cũ rõe formaret qualis esse ciuitas debeat: tanq̃ adv̊sarios ciuitatis poetas censuit urbe pellẽdos? Iste uero ⁊ deox iniurias indigne tulit: ⁊ fuscari cõrumpiq̃ figm̃tis aios ciuiũ noluit. Confer nunc platonis humanitatem a ciuibus decipiendis poetas urbe pellentem: cum deox diuinitate honori suo ludos scenicos expetente. Ille ne talia uel scriberentur: ⁊ si nõ obtinuit disputando tam̃: ne scripta recipent: psuasit leuitati lasciuieq̃ grecox: isti ut talia ẽt agerẽt iubendo extorserũt grauitati ⁊ modestie rõanox. Nec tm̃ hec agi uoluerunt: sed sibi dicari: sibi sacrari: sibi sollenniter exhiberi. Cui tandẽ honestius diuios honores ö̃cerneret ciuitas: utx platoni hec turpia: ⁊ nefanda prohibenti: an demonibus hac hominum deceptiõe gaudentib⁹: quibus ille uera psuadere nõ potuit? Hũc platonẽ labo inter semideos cõmemorandum putauit: sicut herculẽ: sicut romuluz. semideos aũt heroib⁹ anteponit: sed utrosq̃ inter numina collocat. Ueruntamen istuz quem appellat semideum: non heroibus tãtũ: sed etiã dijs ipsis preferendum eẽ nõ dubito. Propinquant autem romãorum leges disputationibus platonis: quando illa cuncta poetica figmenta pdẽnat. Isti aũt poetis romanorum adimunt: saltẽ in hoies maledicendi licentiã ille poetas ab urbis ip̃i⁹ habitatiõe repellit: isti saltem auctores poeticax fabulax a ledẽda societate ciuitatis compescunt. Etsi contra deos ludox scenicox expetitores aliq̃d audirent: forte undiq̃ ĩmouerent. Nequa q̃ igitur leges ad instituendos bonos aut corrigendos mores malos a dijs suis possent accipere romani sunc spare quos legibus suis uincunt atq̃ cõuincũt. Illi eiz honori suo deposcunt ludos scenicos: isti ab honoribus omnib⁹ repellũt hoies scenicos. Illi celebrari sibi iubẽt figm̃tis poeticis opprobria ö̃ox: isti ab opprobrijs hoiũ deterẽt ipudẽtia poetax. Semiös aũt ille plato ⁊ tliũ ö̃ox libidini restitit: ⁊ ab iuole rõanox q̃d pficiẽdũ eẽt oñdit: q̃ poetas ipsos: ul pro arbitrio m̃tiẽtes: uel hoibus miseris quasi deorum facta pessima imitãda proponentes: oio ĩ ciuitate bñ istituta uiuẽ noluit. Nos quidem platonẽ: nec deũ: nec semideũ perhibemus: nec ulli sancto angelo

plato

ſũmi dei:nec ueridico ꝓphete:nec apo
ſtolo alicui : nec cuilz chriſti martyri:
nec cuiq̃ chriſtiano homini cõpam̃:
cuius nĩe ſñie rõ deo ꝓſperãte ſuo lo-
co explicabĩ.Sz eũ tñ qñq̃dem ipi uo
lũt fuiſſe ſemideum preferendum eſſe
cenſemus:ſi ñ romulo ⁊ herculi:q̃uiſ
iſtũ nec occidiſſe fzem: nec aliquod p-
petraſſe flagitiũ quiſq̃ hiſtoricorum l'
poetaꝝ dixit aut finxit:certe uel pria-
po uel alicui cynocephalo:poſtremo l'
febrio:que romani numia partim pe-
regrina receperunt:ptiz ſua ꝓpa ſacra
uerũt. Quomõ igit' tãta animi ⁊ mo-
rũ mala bonis preceptis ⁊ legib' uel ĩ
minẽtia ꝓhiberẽt:uel inſita extirpãda
curarent dij tales:q̃ ẽt ſeianda ⁊ augẽ
da flagitia curauerũt:talia uel ſua ul'
quaſi ſua facta ꝑ theatricas celebrita
tes ppl'is inoteſcẽ cupientes : ut tanq̃
aucte diuina ſua ſponte nequiſſima li
bido accenderet' humana:fruſtra hoc
exclamante ciceroue:q̃ cũ de poetis a
gẽs ad eos acceſſiſſet:clamor iq̃t ⁊ ap
probatio popli:quaſi magni cuiuſdã
⁊ ſapiẽtis magiſtri:quas illi obducũt
tenebras:quos inuehũt metus: quas
inflammant cupiditates?

Qd rõani quoſdã ſibi ỏos:ñ rõe:
ſz adulatiõe inſtituerunt.cap.xv.

q Ue aũt illis eligendoꝝ deorũz
ẽt ipoꝝ falſoꝝ rõ ac nõ potius
adulatio ẽ.qñ iſtũ platonẽ:quẽ ſeideũ
uolũt tãtis diſputationib' laborantẽ:
ne ĩ animis malis: q̃ precipue cauẽda
ſunt:mores corrũpẽt' humani:nulla e
dicula ſacra dignũ putarũt: ⁊ romu-
lum ſuũ dij mltis ꝑtulerũt : quãuis
⁊ ipſũ ſemideũ potius q̃ deũ uocaue-
runt:uelut ſecretior eoꝝ doctrina cõ-
mẽdat? Nã etiã flam̃ illi inſtituerunt:
quod ſacerdotij genus adeo i romãis
ſacris teſtante apice excelluit : ut tres
ſolos flamines haberent tb' numib'
inſtitutos:dialem ioui:martialẽ mar-
ti:quirinalem romulo. Nam beniuo-
lentia ciuium uelut receptus in celum
quirinus eſt poſtea nominatus:ac per
hoc ⁊ neptuno ⁊ plutoni fratribus io
uis:⁊ ipſi ſaturno patri eorum iſto ro
mulus honõe prelatus eſt:ut pro ma
gno ſacerdotiũ quod ioui tribuerunt
huic etiã hoc tribuerent: ⁊ marti tãq̃
patri eius forſitam propter ipſum.

Qd ſi dij ulla eſſet cura iuſtitie:ab
eis romani accipere debuerint ꝑcepta
uiuẽdi potius: q̃ leges ab alij hoib'
mutuare.cap.xvi.

f Ꝑ aũt a dij ſuis rõani uiuendi
leges accipe potuiſſẽt:ñ aliquot
ãnos p' romã ꝓditã ab athenieſibus
mutuarẽt' leges ſalonis:quas tñ ñ ac-
cepũt tenuerũt:ſz meliores ⁊ emẽdatio
res facẽ conati ſũt:q̃uis lycurg' lace-
demonij leges ex apollinis aucte ſe ĩ
ſtituiſſe ꝓfinxerit . Qd prudẽt' rõani
credẽ noluerũt:ꝓpterea ñ ide accepũt.
Numa põpili':q̃ romulo ſucceſſit i re
gnũ:quaſdã leges:q̃ q̃dẽ ĩgẽde ciuita-
ti nequaq̃ ſufficerent:ꝓdidiſſe fertur.
Qui eis ẽt multa ſacra ꝓſtituit:nõ tñ
ꝓhibet' eaſdem leges a numibus acce
piſſe. Mala igit' animi:mala uite:ma
la moꝝ:que ita magna ſunt : ut his
doctiſſimi coꝝ uiri ẽt ſtãtib' orbibus
reſp.perire confirment:dij coꝝ:ne ſu-
is cultoribus acciderent minime cura
runt:immo ỏo ut augerentur ſicut ſu
pra diſputatũ ẽ oi mõ curauerunt.

De raptu ſabinarũz:alijſq̃ iniqui-
tatibus: que in ciuitate romana etiaz
laudatis uiguere tꝑibus.cap.xvij.

a Nforte ppl'o rõano ꝓpt'ea leges
ñ ſũt a numinibus conſtitute:
qr ſicut ſaluſti' ait . Jus bonũq̃ apd
eos nõ legib' magis q̃ nat'a ualebat.

Ex hoc iure ac bono creoo raptas eē
ſabinas. Quid.n.iuſti⁹ ⁊ meli⁹ q̄ fili-
as alienas fraude ſpectaculi inductas
ñ a pētibus accipi: ſed ui ut quiſq̄ po
terat auferri: Nam ſi inique ſabini fa-
cerēt negare poſtulatas: q̄to fuit iniq̄
us rape nō datas: Juſtius aūt bellum
cū ea gēte geri potuit: q̄ filias ſuas ad
mōimoniū cū regiōalibus ⁊ cū finali-
b⁹ ſuis negaſſet petitas: q̄ cū ea q̄ īpe
tebat ablatas. Jll'd ergo poti⁹ ibi fiēt:
ubi mars filiū ſuū pugnantē iuuaret:
ut cōiugiorq̄ negatorq̄ armis ulciſceret
iiuriā: ⁊ eo mō ad feias quas uoluēat
puēiret. aliquo.n. fortaſſe iuī belli iiu-
ſte negatas iuſte uictō auferret. Nll'o
aūt iuī paucis ñ datas rapuit: ⁊ iiuſtū
bellū cū eaq̄ parētibus iuſte ſuccenſē-
tibus geſſit. Hoc ſane utili⁹ faciliuſq̄
ſucceſſit: quod ⁊ ſi ad memoriam frau
dis illius circēſiū ſpectacl'z mā ſit: faci
noris tñ in illa ciuitate ⁊ imperio nō
placuit exēpluz: faciliuſq̄ rōani i hoc
errauerūt: ut poſt illā iniquitatez deū
ſibi romulū cōſecrarēt: q̄ ut i feminis
rapiēdis factū eius imitādū ⁊ lege ul-
la uel more pmitterēt. Ex hoc iure ac
bono p⁹ expulſū cuz liberis ſuis regē
tarquiniū: cuius filius lucretiā ſtupro
uiolēter oppreſſerat: iunius brutus cō-
ſul lutiū collatinū maritū eiuſdē lucre
tie collegā ſuū bonū atq̄ inocentem
uirum: propter nomē ⁊ ppinquitatez
tarquinorq̄ coegit magiſtratu ſe abdi-
care: nec uiuēī in ciuitate pmiſit. Qō
ſcelus fauente uel patiente populo fe-
cit: a quo populo conſulatū idē colla
tinus: ſicut etiā īpe brutus acceperat.
Ex hoc iure ac bono marcus camill⁹
illius tp̄is uir egregius: qui uehentes
grauiſſimos hoſtes populi rōani poſt
decēnale bellum: quo roman⁹ exercit⁹
totiens male pugnādo grauit afflict⁹
ē: iam ipſa roma de ſalute dubitante
atq̄ trepidāte facillie ſupauit: eorq̄
urbem opulentiſſimam cepit: inuidia
obtrectatorum uirtutis ſue ⁊ inſolen-
tia tribunorum reus plebis factus: tā
quā ingratam ſenſit q̄ liberauerat ci-
uitatez: ut de ſua damnatione certiſſi-
mus in exilium ſponte diſcederet: ⁊
decem milibus eris abſens etiam dā-
nareť: mox iterum a gallis uindex pa
trie futurus ingrate. Multa comme-
morare iam piget feda ⁊ iniuſta: q̄b⁹
agitabat' illa ciuitas: ⁊ cū potētes ple
bē ſibi ſubdere conarēť: plebſq̄ illis
ſubdi recuſaret: ⁊ utriuſq̄ partis ōfē-
ſores magis ſtudīs agerent amore uī
cēdi: q̄ equū ⁊ bonū q̄cq̄ cogitarent.

Que de moribus romanorum: aut
motu compreſſis: aut ſecuritate reſo-
lutis: ſaluſtī probat hiſtoria. capitu-
lum. xvij.

i Taq̄ hēbo modū: ⁊ īpm ſalu-
ſtiū teſtē poti⁹ adhibebo. Qui
cū in laude rōanorq̄ dixiſſet: uñ nobis
iſte ſermo exortus ē. Jus bonūq̄ apō
eos nō legibus magis q̄ natura uale
bat: p̄dicās illud tp̄s quo expulſis īgi
bus incredibl'iter ciuitas breui etatis
ſpacio plurimū creuit. Jdē tñ in p̄mo
hiſtorie ſue libro atq̄ eius exordio fa
teť: ēt tūc cum ad cōſules a regib⁹ eēt
trāſlata reſp. poſt punz interuallū iiu
rias ualidorq̄ ⁊ ob eas diſceſſionē ple
bis a patribus: aliaſq̄ i urbe diſceſſio
nes fuiſſe. Nam cū optimis moribus
⁊ maxia concordia populū romanuz
int' ſecūdū ⁊ poſtremū bellū carthagi
nēſe cōmēoraſſet egiſſe: cāmq̄ huius
boni ñ amorē iuſtitie: ſz ſtāte carthagi
ne metū pacis i fide fuiſſe dixiſſz. Uñ
⁊ Naſica ille ad reprimēdam nequtiam
ſeruandoſq̄ iſtos mores optimos: ut
metu uitia cohiberent': carthaginem
nolebat euerti. Continuo ſubiecit idē
ſaluſti⁹ ⁊ ait: At diſcordia ⁊ auaricia
atq̄ ambitio: ⁊ cetera ſecūdis reb⁹ ori
ri ſueta mala: poſt carthagis excidiuz

maxime aucta sunt: ut intelligeremus
ēt añ a ⁊ oriri solē ⁊ augeri. Unde sub
nectens cur hec dixerit: Nam iniurie
inquit ualidior ⁊ ob eas discessio ple-
bis a patribus: alieq; discessiones do-
mi fuere. Jāide a principio neq; āpli-
q̄ regib⁹ exactis: dū met⁹ a tarquinio
⁊ bellū graue cū hetruria positum ē:
equo ⁊ modesto iure agitatuz. Uides
quenadmodum etiam illo breui tp̄e:
ut regibus exactis idest eiectis aliq̄tu
lum equo ⁊ modesto iure ageret: me-
tum dixit fuisse cām: qm̄ metuebatur
bellum qd̄ rex tarquinius regno atq;
urbe pulsus: hetrusis sociatus contra
romanos gerebat. Attende itaq; q̄d
deinde contexat. Deide inquit seruili
impio patres plebē exercere: de uita
ac quiete erga se regio more consuleī:
erga alios de uiolētia ⁊ inquietudine
sibi regna moliri: illos agro pellere: ⁊
ceīis ex prib⁹ soli impio agē. Quibus
seuitiis ⁊ maxie fenore opp̄ssa plebs:
cū assiduis bellis tributū simul ⁊ mi-
litiam toleraret: armata montē sacrū
atq; auentinū insedit: tūq; tribunos
plebis ⁊ alia sibi iura parauit: discor-
diaq; ⁊ certaminis utriusq; finis fuit
secundū bellū punicū. Cernis ex quo
tp̄e idest paruo interuallo post reges
exactos: quales rōani fuerint: de q̄b⁹
ait: ius bonūq; apud eos non legibus
magis q̄ natura ualebat. Dōro si illa
tp̄a talia repiunt: quibus pulcherria
atq; optia fuisse predicat rōana resp.
quid iā de consequenti etate dicendū
aut cogitandum arbitramur: cū pau-
latim mutata: ut eiusdē historici v̄bis
utar: ex pulcherria atq; optia pessia
ac flagitiosissima facta ē p⁹ carthagis
uidelicet ut cōmēorauit excidiū. Que
tp̄a ipse salustius quenadmodum bre
uiter recolat ⁊ describat: i ei⁹ historia
legi potest: quantis malis moruz que
secundis rebus exorta sunt: usq; ad
bella ciuilia demonstret esse p̄uentuz.

Ex quo tempe ut ait maior mores ñ
paulatim ut antea: sed torrentis mō
precipitati adeo iuuēt⁹ luxu atq; aua-
ricia corrupta est: ut merito dicatur
genitos esse: q̄ neq; ipsi habere possēt
res familiares: neq; alios pati. Dicit
deinde plura salustius de sylle uitiis:
ceteraq; feditate reipu. Et alij scripto
res in hoc consentiunt: quāuis eloq̄o
multum impari. Cernis tñ ut opinō:
⁊ quisq̄s aduertit facillime perspicit
colluuie mor pessimor quo illa ciui
tas prolapsa fuerit añ nostri regis ad
uentū. Hec eim gesta sunt non solum
añq̄ christus in carne pñs docere ce-
pisset: uex etiam añq̄ de uirgine nat⁹
esset. Cum igit tot ⁊ tanta mala tem-
por illor uel tolerabiliora superius
uel post euersā carthaginē toleranda
⁊ horrēda: diis suis iputare ñ audeāt
opiones humanis mētibus unde talia
uicia siluescerēt maligna astutia inse-
rentib⁹: cur mala pñtia christo iputāt:
qui doctrina saluberrima ⁊ falsos ac
fallaces deos coli uetat: ⁊ istas hoiuz
noxias flagitiosasq; cupiditates diui-
ua auctoritate detestans atq; ꝓdēnās:
his malis tabescenti ac labenti mūdo
ubiq; familiā suam sensim sōtrahit:
qua ꝓdat eternā: ⁊ ñ plausu uāitatis:
sz iudicio v̄itatis gl̄iosissimā ciuitatē.

De corruptione humane reipublī-
ce priusq̄ cultum deorum christus au
ferret. cap. xix.

e Ecce rōana resp. qd̄ ñ ego prius
dico: sz auctores eor unde hec
mercede didicimus tāto añ dixerunt:
añ christi aduētum paulatim mutata
⁊ ex pulcherria atq; optia pessia atq;
flagitiosissima facta ē. Ecce ante chri-
sti aduētū: post deletā carthagiez ma-
ior mores non paulatim ut antea: sz
torrentis modo p̄cipitati: adeo iuuēt⁹
luxu atq; auaricia corrupta ē. Legant

nobis ꝓtra luxũ ⁊ auaritiã ꝑcepta de
oꝛ ſuoꝛ ppl'o rõano data. Cui utinã
tm̃ caſta ⁊ modeſta reticerẽt: ac ñ etiã
ab illo probroſa ⁊ ignominioſa depo
ſcerẽt: q̃b' ꝑ falſã diuinitatẽ pnitioſaꝫ
cõciliarẽt auctẽꝫ. Legãt nĩa ⁊ ꝑ ꝓphe-
tas ⁊ per ſanctum euangelium ⁊ per
apl'icos actus ⁊ epl'as: tam multa cõ-
tra auariciam atqꝫ luxuriaꝫ ubiqꝫ po
pulis ad hoc congregatis: q̃ꝑ excellent
q̃ꝑ diuiẽ: nõ tanq̃ꝑ ex philoſophoꝛ cõ-
certationibus ſtrepere: ſꝫ tãq̃ꝑ ex ora-
cl'is ⁊ dei nubibus ĩtonare: ⁊ tm̃ luxu
atqꝫ auaricia: ſcenicis ac turpib' mori
bus ante aduentũ chriſti rẽp. peſſimã
ac flagitioſiſſimã factã: ñ ĩputãt dñis
ſuis. Afflictionẽ uero eius quãcunqꝫ
iſto tẽpoꝛe ſupbia delicieqꝫ coꝛ ꝑpeſ-
ſe fuerint: religioni ĩcrepitãt chriſtiãe.
Cuius ꝑcepta de probis iuſtiſqꝫ mori
b' ſi ſimul audirent atqꝫ curarẽt ĩges
terre ⁊ omẽs populi: principes ⁊ omẽs
iudices terre: iuuenes ⁊ uirgines ſenio
res cũ iunioꝛib': etas omnis capax ⁊
utercꝫ ſexus: ⁊ quos baptiſta ioãnes
alloquit: exactoꝛes ipſi atqꝫ milites: ⁊
terras uite pñtis oꝛnaret ſua felicita-
te reſp. ⁊ uite eterne culmẽ beatiſſime
ĩgnatura conſcenderet. Sed quia iſte
audit: ille cõtẽnit: plureſqꝫ uitiis male
blandientibus: q̃ꝑ utili uirtutum aſpi
tati ſunt amicitioꝛes: tolerare chriſti
famuli iubẽt: ſiue ſint reges: ſiue ſint
principes: ſiue iudices: ſiue milites: ſi-
ue ꝓuiciales: ſiue diuites: ſiue paupes:
ſiue liberi: ſiue ſerui utriuſlibet ſexus:
peſſimã etiã ſi ita neceſſe ẽ flagitioſiſſi
mãqꝫ rẽp. ⁊ in illa angl'oꝛ quadã ſãc-
tiſſima atqꝫ auguſtiſſia curia celeſtiqꝫ
rep. ubi dei uolũtas lex ẽ: clariſſimuꝫ
ſibi locũ ẽt iſta tolerãtia compare.

Quali uelit felicitate gaudẽ: ⁊ q̃b'
moꝛib' uiuẽ: q̃ tẽpoꝛa chriſtiane ĩligio
nis incuſant. cap. xx.

u Erũtñ tales cultoꝛes ⁊ dilecto-
res deoꝛ iſtoꝛ: quoꝛ ẽt imita-
toꝛes ĩ ſceleribꝰ ⁊ flagitiis ſe eẽ letant:
nl'o mõ curãt peſſimã ⁊ flagitioſiſſi-
mã ñ eẽ rẽp. Tm̃ ſtet iq̃ũt: tm̃ floꝛeat
copiis referta: uictoꝛiis glorioſa: ul' q̃d
eſt felicꝰ pace ſecura ſit: ⁊ q̃d ad nos?
Immo id ad nos magis pertinet: ſi
diuitias quiſqꝫ ſemper augeat q̃ quot
tidianis effuſionib' ſuppetãt: ꝑ quas
ſibi etiã infirmioꝛes ſubdat q̃ſqꝫ potẽ
tentioꝛ: Obſeq̃ꝑ diuitibus pauperes
cã ſecuritatis: atqꝫ ut coꝛ patrociniis
q̃eta iertia perfruãt: diuites paupibuſ
ad clientelas ⁊ ad miniſteriũ ſui faſt'
abutant: ppl'i plaudãt ñ ꝓſultoribus
utilitatẽ ſuaꝛ: ſed uoluptatũ largito-
ribus. Nõ dura uidebãt: non prohi-
beãt impura: reges ñ curẽt q̃ꝑ bõis: ſꝫ
q̃ꝑ ſubditis regnẽt: ꝓuincie regibus ñ
tanq̃ꝑ rectoꝛibus moꝛ: ſꝫ tanq̃ꝑ rerum
dñatoꝛib' ⁊ deliciaꝛ ſuaꝛ ꝓuiſoꝛib'
ſeruiant: eoſqꝫ ñ ſinceriter honoꝛent:
ſꝫ neq̃ter ac ꝓuiliter timeãt: q̃d aliene
uinee potius q̃ꝑ quis ſue uite q̃ſqꝫ no-
ceat: legib' aduertat. Null' ducat ad
iudices: niſi q̃ alieẽ rei: oomui: ſaluti: l'
cuiq̃ꝑ iuito fuerit impoꝛtunus aut no
xius. Leteꝛ de ſuis: uel cũ ſuis: uel cũ
q̃buſcũqꝫ uolentib' faciat quiſqꝫ q̃ li
bet: abũdent publica ſcoꝛta: uel ꝓpter
omnes quibus frui placuerit: ul' ꝓpt
eos maxime q̃ hĩe ꝑuata ñ pñt. Extru
ant ãpliſſime atqꝫ oꝛnatiſſime oom'
ubi opipera cõuiuia frequẽtent: ubi
cuiqꝫ libuerit ⁊ potuerit die noctuqꝫ
ludat: bibat: uomatur: defluat. Sal
tationes undiqꝫ concrepent: theatra ĩ
hõeſte leticie uocibus: atqꝫ oĩ genere
ſiue crudeliſſime ſiue turpiſſime uo-
luptatis exeſtuẽt. Ille ſit publicꝰ ĩimi-
cus: cui hec felicitas diſplicet. Quiſq̃ſ
cã mutare l' auferre tentauerit: cũ libe
ra mltituoo auertat ab auribꝰ: eꝟtat
a ſedib': auferat a uiuentib'. Illi hẽãt
dñ ꝟi: q̃ hanc adipiſcendam populis

nota

procurauerint adeptãq; seruauerint. Colãtur ut uoluerit: ludos exposcant quales uoluerit: quos cũ suis l'ò suis possunt hẗe cultoribus: tm̃ efficiãt: ut huic felicitati nihil ab hoste: nihil a peste: nihil ab ulla clade timeat. Quis hanc rẽp. sanus: nõ dicã romão ipio: ſz oomui sardanapali cõparauerit: q̃ quõdã rex ita fuit uoluptatib' dedit': ut in sepulchro suo scribi fecerit ea sola se hẗe mortuũ: que libido eius etiã cũ uiueret: hauriẽdo psũpsat. Quẗ re gẗ isti si hẗent sibi i talib' idulgentez: nec in eis q̃cq̃ illa seueritate adʋsãtẗ: huic libẗius q̃ rõani uetẗes romulo templum ⁊ flamen consecrarent.

Que sentẗia fuerit ciceronis ò romana republica. cap. xxi.

S Ed si ptẗnit' q̃ romanã rempu. pessimã ac flagitiosissimã dixit: nec curant isti quanta mox pessimorũ ac flagitiosox labe ac dedecore impleat': sed tm̃mõ ut consistat ⁊ mãeat: audiant eam non ut salustius narrat pessimam ac flagitiosissimam factaz: sed sicut cicero disputat iam tunc prõsus perisse: ⁊ nullã oio ẗmansisse rẗp. Inducit enim scipionem eum ipsum qui carthaginẗ extinxerat de rep. disputantẗ: quãdo presentiebat' ea cõruptione: quã describit salustius eaz iam iamq; piturã. Eo quippe tempore disputatur quo iaz unus grecox occisus fuit: a quo scribit seditiones graues cepisse salustius. Nam mortis ei' fit i eisdem libris commemoratio. Cũ aũt scipio in secundi libri fine dixisset: ut i fidibus ac tibijs atq; cantu ipso ac uocibus concentus ẗ: quidã tenendus ex distinctis sonis: quem immutatuz aut discrepantem: aures erudite ferre nõ possunt: isq; cõcentus ex dissimilimarũ uocum moderatione: concors tam efficit' ⁊ congruens: sic ex summis ⁊ medijs ⁊ infimis ẗteriectis ordibus: ut sonus moderatã ratione ciuitatez psensu dissimilimox concinere: ⁊ que armonia a musicis dẗ in cantu: eaz eẗ in ciuitate concordiam artissimũ atq; optimũ oium in rep. uincl'z incolumitatis: eamq; sine iusticia nullo pacto esse posse. Ac deinde cum aliquanto latius ⁊ uberi' disseruisset: q̃tũq; prodesset iustitia ciuitati: q̃tũq; obesset si abfuisset. Suscepit deide pil' un' eox qui disputationi aderant: ⁊ popposcit ut hec ipa questio diligenti' tractat': ac de iustitia plura dicerent': propter illud qõ iã uulgo ferebat' rẗp. regi sine iniuria nõ posse. Hanc pinde q̃onem discutiendam ⁊ enodandam esse assẗsus ẗ scipio. Responditq; nihil esse qõ adhuc de rep. putaret dictum: ⁊ quo posset longius progredi: nisi esset confirmatuz non modo falsum esse illud sine iiuria nõ posse: sed hoc ueritissimũ esse sine summa iustitia rẗp. regi non posse. Cuius q̃onis explicatio cum in diẗ consequẗtẗ dilata eẗt: i tertio libro magna conflictatione res acta ẗ. Suscepit eim pilus ipse disputatiõez eox qui sentirẗt sine iniustitia regi nõ posse remp. purgans precipue: ne hoc ipẗ sentire crederet'. Egitq; sedulo pro iniustitia cõtra iustitiam: ut hanc eẗ utilem reip. illam ʋo inutilẗ ʋisimilibus rõibus ⁊ exẗplis uelut cõaret' oñdẗ. Tum lelius rogantibus omnibus iustitiã defendere aggressus ẗ: asseruitq; q̃tũ potuit nihil tã inimicũ: q̃ iniustitiam ciuitati: nec oio nisi magna iusticia geri aut stare posse remp. Qua q̃stione q̃tum satis uisũ ẗ pertractata Scipio ad intermissa reuertitur: recolitq; suã atq; cõmẗdat breuẗ reip. diffinitionẗ qua dixerat eam esse rem populi. Populũ aũt nõ õez cetũ multitudis: sed cetuz iuris consensu ⁊ utilitatis cõmunione sociatũ eẗ dẗmiat. Docet deinde quanta sit i disputando

nota

diffinitionis utilitas:atq; ex illis suis diffinitionibus colligit tũc eẽ rẽp.id ẽ rem ppli cũ bñ ac iuste gerit:siue ab uno rege:siue a paucis optimatibus:siue ab uniuerso populo. Cũ uero iniustus ẽ rex:quem tyrãnum more greco appellauit: aut iiusti optimates:quorũ consensũ dixit eẽ factiões:aut iiust' ipse ppls : cui nomẽ usitatũ nõ repit: nisi ut etiã ipsũ tyrãnũ uocaret: nõ iã uiciosam sicut pridie fuit disputatus: sed sicut ratio ex illis diffinitionibus connexa docuisset oio nullã esse rẽp. qm̃ ñ eẽt res ppli:cum tyrannus eam factioue capesceret: nec ipse populus iã ppls eẽt si eẽt iniustus: qm̃ non eẽt multitudo ⁊ iuris consensu ⁊ utilitatis communione sociata:sicut popul' fuerat diffinitus. Quando ergo resp. romana talis erat:quales illam describit salustius:nõ iã pessima ac flagitiosissima sicut ipse ait: sed omnino nlla erat secũdum istam rõem: quã disputatio de rep.inter magnos eius principes tunc hita patefecit. Sicut etiã ipe tullius non scipionis nec cuiusq; alti': sed suo sermone loquẽs testatur in ꝓncipio quinti libri:commemõato pri'. Ennij poete uersu quo dixerat:Moribus ãtiquis res stat romana uirisq;: quem q̃dẽ ille uersũ iq̃t uel breuitate uel ueritate tãq; ex oraculo mihi quodã eẽ affatus uidet'. Nã neq; uiri nisi ita morata ciuitas fuisset:neq; mores nisi isti uiri p̃fuissent:aut fundare:aut tandiu tenere potuissent tantas ⁊ tã iuste lateq; impantẽ remp. Itaq; ãte nr̃am memoriam ⁊ mos ipse patrius prestantes uiros adhibebat:⁊ ueterũ mores ac maiorũ instituta retinebant excellẽtes uiri. Nr̃a uero etas cũ rẽp. sicut picturam accepisset egregiam:sz euanescẽtes uetustate ñ mõ eã colõib' ijsdẽ q̃b' fuerat renouare neglexit:sed ne id quidẽ curauit:ut formã saltẽ ei' ⁊ extrema tanq; liniamenta seruaret. Quid.n.manet ex ãtiquis moribus: q̃bus ille dixit rẽ stare romanã:quos ita obliuione obsoletos uidem': ut ñ mõ ñ colant:sz etiam ignorentur. Nã de uiris quid dicã? Mores eiz ipsi iterierunt uirorũ penuria: cuius tãti mali non uidet' reddenda rõ nobis: sz ẽt tanq; reis capitis quodãmodo dicẽda cã ẽ. Nr̃is enim uicijs nõ casu aliquo rẽp.uerbo retinemus: rẽ ipsam uero iãpridẽ ãmisim'. Hec cicero fatebat': longe q̃dẽ p' mortẽ africani: quem in suis libris fecit de rep.disputare : adhuc tñ añ aduentum christi . Que si diffamata ⁊ p̃ualescente ãligione christiana sentirẽt' atq; dicerẽt:q̃s ñ istorũ ea christianis iputanda esse censeret? Quãobrem cur ñ curarũt dij eorũ:ne tũc piret atq; ãmitteret' illa resp. quã cicero lõge añq; christ' i carne uenissz tam lugubrit' deplorat ñmissã? Uiderit laudatores eius etiam ill' antiquis uiris ⁊ morib' qualis fuerit . Utrũ in ea uiguerit recta iustitia: an forte nec tunc fuerit uiua moribus: sz picta colorib' ? Qõ ⁊ ipse cicero nesciẽs cui eã preferret exp̃ssit:sz alias:si deus uoluerit:hec uidebimus. Enitar enim suo loco: ut oñdam fm diffinitiones ip̃i' ciceronis:q̃bus quid sit resp . ⁊ quid sit ppls:loquẽte scipione breuit' posuit:attestantibus ẽt multis siue ipsius siue eorũ quos loqui fecit i eadẽ disputatione sententijs: nunquaz illã fuisse rẽp.qz nunq; in ea fuit v̄a iustitia. Secũduz ꝓbabliores aũt diffinitiones ⁊ pro suo mõ q̃dã resp.fuit: ⁊ melio' ab antiq̃oribus romanis:q; a posterioribus administrata ẽ. Uera aũt iustitia non est:nisi in ea rep . cuius conditor rectõq; christus ẽ:⁊ si ip̃am rẽp.placz dicere:quoniam eam rem populi esse negare nõ possumus. Si aũt hoc nomen quod alibi aliterq; uulgatuz est ab usu nostre locutionis est forte rẽotus:in ea certe ciuitate est uera iustitia

Resp.

de qua ſcriptura ſancta dicit:gloriosa de te dicta ſunt ciuitas dei.

Q; dis romanorum nlla unq; cura fuerit: ne malis moribus reſpublica deperiſ/ ſet.cap.xxij.

S Ed qd ptinet ad pntem qonem qualz laudabile dicat ista fuiſſe uel ee rep.ſecudum eorum doctiſſimos auctores ia longe an chriſti aduentuz peſſia ac flagtioſiſſia facta erat.Im/ mo uero nulla erat atq; oio perierat perditiſſimis moribus. Ut ergo non periret:dij cuſtodes eius populo cul/ tori ſuo dare precipue uite ac morum p/ cepta debuerunt:a quo tot templ tot ſacerdotib7 7 ſacrificiorum generib7 : ta multiplicib7 uarijſq;:tot feſtis ſolleni/ tatib7:tot tantorumq; ludorum celebritati bus colebat:ubi nihil deones niſi ne/ gociu ſuum egerunt:n curantes que/ admodum illi uiuerent:imo curates ut etiam pdite uiuerent: dum tamen ho noi ſuo illa omnia metu sditi miſtra rent.Aut ſi dederunt proferat oſten/ datur:legatur quas deorum leges illi ci uitates datas cotempſerint gracchi: ut ſeditionibus cucta turbaret: quas marius 7 ſylla 7 carbo : ut in bella et pgrederetur:ciuilia:cauſis iniqſſimis ſuſcepta:7 crudelr geſta : crudeliuſq; finita.Quas deniq; ſylla ipſe : cuius uita:mores:facta:deſcribente ſaluſtio alijſq; hiſtorie ſcriptoribus:quis non exhorreat?Quis illam rempublicam no tunc periſſe fateat?An forte ppter huiuſcemodi ciuium mores vgiliana illam ſniam ſicut ſolent p defenſione ſuorum deorum opponere audebunt. Diſ/ ceſſere omns adytis ariſq; relictis dij: db7 impiu hoc ſteterat.Primu ſi ita e n hnt cur querant de religione chriſti/ ana:q hac offeſi eos dij ſui deſerue/ runt:qmqdem maiores eorum iampdez moribus ſuis ab urbis altaribus taz multos ac miuros deos tanq; muſcaſ abegerunt. Sed tamen hec numinuz turba ubi erat:cum longe anteq; mo res corrumperent antiqui:a gallis ro ma capta 7 incesa eſt? an forte pntes dormiebant?Tunc.n.tota urbe in ho ſtium poteſtate redacta : ſolus collis capitolinus:qui etia ipſe capetur:niſi ſaltem aſeres dis dormietibus uigila rent.Unde pene in ſuperſtitione egyp tiorum beſtias aueſq; colentiu roma deciderat:cu aſeri ſolenia celebrabat. Uerum de his aduetici;s 7 corpis poti7 q animi malis: que uel ab hoſtibus uel alia clade accidunt : nondum in terim diſputo. Nunc ago de labe mo ru:quibus pmu paulatiz decolorates: deide torrentis mo pcipitatis:tata q/ uis itegris tectis meibuſq; fca e ruina reip.ut magni auctores eorum ea tuc a/ miſſa n dubitet dice.Recte aut abſceſ ſerant: ut ammitteret omnes adytis ariſq; relictis dij:ſi eorum o boa uita at q; iuſtitia ciuitas pcepta ptempſerat. Nuc vo quales qſo dij fuerut : ſi no/ luerut cu pplo cultore ſuo uiuei: quez male uiuete n docuerunt bn uiuere.

Uarietates rerum tpaliu n ex fauore aut ipugnatione demonum:ſz ex ueri dei iudicio pendere.cap.xxiij.

Q Uid q etia uident eorum affuiſſe cupiditatib7 implediſ:7 ondut no pfuiſſe refrenandis.Qui.n.mariu nouum hominem 7 ignobilem cruen/ tiſſimum auctore bellorum ciuiliu atq; geſtorem:ut ſepties conſul fieret adiu uerut:atq; ut i ſeptimo ſuo coſulatu moreret ſenex:ne in manibus ſylle fu turi mox uictoris irrueret:cur n etiaz iuuerut:ut a tatorum ſe copeſcet imani/ tate faciorum?Si.n.ad hoc eu dij eorum n iuuerut:n paruum eſt quod fatentur 7 et n ppitijs dijs ſuis poſſe accidere homini iſtam temporalem : q; nimis

diligunt tantã felicitatẽ. ⁊ posse hoies sicut fuit marius salute: uiribꝰ: opibꝰ: honoribus: dignitate: longeuitate cumulari ⁊ perfrui dñis iratis: posse etiã hoies sicut fuit reguluꝰ: captiuitate: fuitute: iopia: uigilijs: doloribus excruciari ⁊ emori dñis amicis. Quod si ita esse concedunt: compendio nihil eos prodesse ⁊ coli supfluo confitẽt. Naꝫ si uirtutibus animi et ꝓbitate uite: cuius premia post mortem spanda sunt magis contraria: ut populus disceret institerũt: si nihil etiã in his transeuntibus ⁊ temporalibus bonis: uel eis quos oderunt nocent: uel eis quos diligũt prosunt: ut q̃d colũt: ut q̃d tãto studio colẽdi req̃rũt? Cur qꝛ laboriosis t̃stibusq̃ tp̃ibꝰ tãq̃ offẽsi abscesserit mũmurat: ⁊ ꝓpt eos christiana ĩligio ꝓuitijs idignissis ledit. Si aũt hñt in his rebꝰ uel bñficij uel maleficij potestatẽ. cur in eis affuerunt pessimo uiro mario: ⁊ optio uiro regulo defuerũt? An ex hoc ipi itelligũt iustissimi ⁊ pessimi? Qõ si propterea magis timendi ⁊ colendi putant: neq̃ hoc putetur. Neq̃ cũm minus eos inuenitur regulus coluisse q̃ marius: ideo nec uita pessima eligẽda uideat: qꝛ magis mario q̃ regulo dij fauisse existiant. Metellus eiꝫ romãoꝝ laudatissimꝰ: q̃ habuit quiq̃ filios cõsulares: etiam rexꝝ tp̃aliũ felix fuit: ⁊ catilina pessimꝰ oppressus inopia ⁊ ĩ bello sui sceleris prostratus infelix: ⁊ uerissima atq̃ certissima felicitate prepollent boni deũ colentes: a quo solo conferri potest. Illa igitur respu. malis moribus cuꝫ periret: nihil dij eoꝝ pro dirigendis t̃ corrigendis egerunt moribus ne periret: immo deprauandis ⁊ corrumpendis addiderunt moribus ut periret. Nec se bonos fingant q̃ uelut offensi ciuiũ iniquitate discesserunt: prorsus ibi erant: produnt cõuincunt. Nec ꝓ uenire ꝓcipiendo: nec latere tacendo potuerũt. Omitto q̃ mariꝰ a mifãtibꝰ miturnensibus marice dee in luco eius cõmendatus ẽ: ut ei oia ꝓsparet: ⁊ ex summa reṽsus despatione incolumus in urbem: duxit crudelẽ crudeꝫ exercitum. Ubi q̃ cruenta q̃ indicibiꝫ hostiliq̃ imanior eius uictoria fuerit: eos qui scripserũt legant qui scire uolunt. Sed hoc ut dixi omitto: nec marice nescio cui tribuo marij sãguineaꝫ felicitatẽ: ſꝫ occulte potius ꝓuidentie dei ad istoꝝ ora claudenda: eosq̃ ab erroribus liberandos qui nõ studijs agunt: sed nec prudenter aduertunt. Quia ⁊ si aduertũt: aliq̃d in his rebꝰ demones pñt: tantum q̃tum secreto oipotentis arbitrio ꝑmittunt: ne magnipẽdamus terrenã felicitatẽ: q̃ sicut mario: malis ẽt plexq̃ concedit. Nec etiã rursus quasi malaꝫ arbitremur: cũ ẽt in ea multos pios ac bonos unius dei ueri cultores inuitis demonibꝰ prepolluisse uideamus. Nec cosdẽ immundissimos spiritus: uel propt hec ipsa bona malaue terrena ꝓpitiãdos aut timẽdos existimemus: quia sicut ipsi mali hoies in terra: sic ẽt illi ñ oia q̃ uolũt facẽ pñt: nisi q̃tũ illꝰ ōdiatõe sinũt: cuiꝰ plene iudicia nẽo cõphẽdit: nemo reprehendit iuste.

De syllanis actibꝰ: quoꝝ se demones ostẽtauerũt adiutores. cap. xxiiij.

Sylla certe ipse: cuiꝰ tp̃a t̃lia fuerũt: ut supiora quoꝝ uidex esse uidebat illiꝰ cõpatiõe q̃rerẽt: cũ ꝑmũ ad urbẽ cõtra mariũ castra mouisset: adeo leta exta imolanti fuisse scribit liuius: ut custodiri se postumius aruspex uoluerit: capitis suppliciũ subditurus: nisi ea que in animo sylla haberet: dijs iuuantibꝰ impleuisset. Ecce ñ discesserant adytis arisq̃ relictis dij qñ de rexꝝ cuẽtu predicebãt: nihilq̃ de ipsius sylle correptione curabant.

Promittebāt presaganoo felicitatem magnā:nec malā cupiditatē minanoo frangebāt. Deinde cū esset in asia bellum mitridaticū gerēs:p lutiū titiū ei mandatū ē a ioue:q̄ eēt mitridatē supaturus:⁊ factū ē. Ac postea molīēti redire in urbē:⁊ suas amicorūq̄ iniurias ciuili sanguine ulcisci:itez̄ mādatum ē ab eodē ioue:p militē quendaz̄ legionis sexte:prius se de mitridate p nuntiasse uictoriam:⁊ tunc promittēz datuz̄ se potestatē:qua recuparet ab inimicis rēp.nō sine multo sanguine. Tum pcunctatus sylla:q̄ forma militi uiso fuerit:cū ille indicasset eā:recordatus ē q̄ prius ab illo audierat: qui de mitridatica uictoria ab eo mādata pertulerat. Quid hic responderi pōt quare dij curauerint uelut felicia ista uuntiare: ⁊ nullus eoz̄ curavit syllaz̄ monenoo corrigere:tāta mala factuz̄ scelestis armis ciuilibus:qualia nō solum fedarent: sz̄ auferrent oio remp? Nempe intelligūt demones:sicut sepe iam dixi: notūq̄ nobis ē i lītis sacris: resq̄ ipse satis indicāt negotium suuz̄ agere:ut p dijs hēant:ut colāt: ut ea illis exhibeāt:q̄bus hi q̄ exhibent sociati unā pessimā cām cū eis habeant in iudicio dei. Deide cū uenisset tarentū sylla:atq̄ ibi sacrificasset:uidit i capite uitulini iecoris similitudinē coronē aureē. Tunc postumius auruspex ille respondit:preclaram ei uictoriā significari:iussitq̄ ut extis ill' solus uescerēt. Postea puo facto interuallo fuus cuiusdā lutij pontij uaticinanoo clamauit. A bellona nuntius uenio:uictoria tua ē sylla. Deide adiecit arsurū esse capitolium. hoc cum dixisset continuo egressus e castris:postera die p̄citatior regressus est:⁊ capitolium arsisse clamauit. arserat aūt reuera capitolium. Q̄d quidem demoni ⁊ preuidere facile fuit ⁊ celerrime nuntiare. Illud sane attende quod ad causam maxie pertinet sb̄ qualibus dijs cupiant esse:q̄ blassemāt saluatorē:uolūtates fideliū a dñatu demonū liberātē. Clamauit homo uaticinando uictōia tua est sylla: atq̄ ut id diuino spiritu clamasse crederetur: nuntiauit etiam aliq̄d ⁊ ppe futuz̄ ⁊ mox factum. Uñ longe aberat per quem ille sp̄s loq̄batur: nō tñ clamauit ab sceleribus pce sylla:que illic uictor tam horrenda cō misit:cui corona aurea ipsius uictōie illustrissimum signuz̄ in uitulino iecore apparuit. Qualia signa si dij isti dare solerent:ac nō demones ipij pfecto illis extis nefaria potius atq̄ ip̄i sylle grauiē noxia mala futura mōstrarēt. Neq̄ eim eius dignitati tm̄ profuit illa uictoria : q̄tum nocuit cupiditati. Qua factū ē:ut imoderatius inhiās: ⁊ secundis rebus elatus ac p̄cipitat?: magis ipse periret in moribus: q̄ inimicos i corporibus perderet. Dec illi dij uere tristia uereq̄ lugenda:nō extis:non augurijs: nō cuiusq̄ sōnio uel uaticinio prenuntiabant. magis enim tiebant ne corrigeretur: q̄ ne uiceret. Immo vo satis agebāt:ut uictō ciuiū gloriosus:uictus atq̄ captiuus: ⁊ nefandis uitijs:⁊ p hoc ipsi etiā dēonib? multo obstrictius subderetur.

Quantum maligni sp̄us ad flagitia incitant homes : cum cōmittendis scelerib? quasi diuinā exempli sui int̄ponunt auctoritatem. cap. xxv.

i Ilinc vo quis ñ intelligat:q̄s ñ uideat:nisi q̄ tales deos imitari magis eligit:q̄ diuia gīa ab eorum societate separari:q̄tum moliantur maligni isti spiritus exēplo suo: uelut diuinā auctoritatē prebere sceleribus? Quinetiā in quadā cāpanie lata planicie : ubi nō multo post ciuiles acies nefario prelio cōflixerūt: ipsi iter se p̄us pugnare uisi sūt. Nanq̄ ibi auditi

ſũt primũ igẽtes fragores:moxq; mlti ſe uidiſſe nũtiarũt per aliquot dies duas acies preliari. Que pugna ubi deſtitit:ueſtigia q̃q; uelut hominuz ⁊ equox q̃ta de illa cõflictatiõe exp̃mi poterant iuencrũt. Si ergo vacit inter ſe numina pugnarũt : iã bella ciuilia excuſant hũana. Cõſideret tñ q̃ ſit taliũ deox uel malicia uel miſeria . Si aũt ſe pugnaſſe finxerũt:q̃d aliud egerunt:niſi ut ſibi romani bellãdo ciuilit tãq̃ deox exemplo nullũ nefas admittere uiderent? Jam eim ceperãt bella ciuilia:⁊ aliqua nefandox preliorum ſtrages execranda preceſſerat. Jã mltos mouerat:q̃ miles q̃dam dũ occiſo ſpolia detraheret frẽz nudato cadauere agnouit: ac deteſtat bella ciuilia ⁊ ſeipſũ ibi perimẽs fratno corpori adiunxit. Ut ergo tãti h mali mime tedẽt : ſz armox ſceleſtox magisq; ardõ icreſceret:mox hi dẽones quos illi deos putant:⁊ colendos ac ueneran dos arbitrant:inter ſe pugnantes hoibus apparere uoluerũt: ne imitari tales pugnas ciuica trepidaret affectio: ſz potius humanũ ſcelus diuino excuſaretur exemplo. Hac aſtutia maligni ſp̃us etiã ludos : unde multa iã dixi: ſcenicos ſibi dicari ſacrariq; iuſſerũt: ubi deox tanta flagitia theatricis cãticis atq; fabulax actionib celebrata ſunt:ut q̃ſq̃s eos talia feciſſe crederet ⁊ q̃ſq̃s nõ crederet:ſed tamen illos libentiſſime ſibi uelle talia exhiberi cerneret:ſecurus imitaret. Ne quis itaq; exiſtimaret in deos cõuitia potiusq̃ eis dignũ aliquid ſcriptitaſſe:ubicũq; illos inter ſe pugnaſſe poete cõmemorarunt: ipſi ad decipiendos homines poetax carmia firmauerunt: pugnas uidelicet ſuas nõ ſolum p ſcenicos in theatro: uexetiam per ſeip̃os i cãpo humanis oculis exhibentes. Hec dicẽ compulſi ſumus : quoniam peſſimis moribus ciuium romanam rempub. iam antea perditã fuiſſe:nullanq; remanſiſſe ante aduentum domini nñi ieſu chriſti auctores eox dicẽ ⁊ ſcribẽ mime dubitauerunt. Quã perditiõez dij ſuis non imputant:qui mala trãſitoria quibus mali:ſiue inuoluant:ſiue euadant pereunt:⁊ in quib boni ſiue uiuant ſiue moriant:perire nõ p̃nt: chriſto nõ imputant:cum chriſtus nõ tanta frequenter pro moribus optis precepta contra perditos mores : dij uero ipſorum nullis talibus p̃ceptis egerint aliq̃d cum ſuo cultore populo pro illa republica ne periret:immo eoſdem mores uelut ſuis exemplis auctoritate noxia corrumpẽdo egerũt potius ut periret. Quã ñ iõ ut arbitror tunc periſſe q̃ſq̃ iam dicere audebit: q̃ diſceſſere omnes adytis:ariſq; ĩlictis dij uelut amici uirtutib cũuitijs hoĩum offenderent:quia tot ſignis extox:auguriox:uaticiniorum:quibus ſe tanq̃ preſcios futurox adiutoreſq; prelioz iactare ⁊ cõmdare geſtiebant conuincuntur fuiſſe preſentes:q̃ ſi uere abſceſſiſſent:mitius romani ĩ bella ciuilia ſuis cupiditatibus:q̃ illorum ĩſtigationibus exarſiſſent.

De ſecretis demonum monitis q̃ pertinebant ad bonos mores:cuz palam in ſacris eorum omnis nequitia diſceretur.cap.xxvi.

q Ue cum ita ſint:cum palam aperteq; turpitudines crudelitatibus mixte:⁊ obprobria numinum: ⁊ crimina ſiue prodita ſiue conficta: ipſis expoſcentibus: ⁊ niſi fierent iraſcentibus:⁊ iam certis ⁊ ſtatutis ſollẽnitatibus conſecrata illis ⁊ dicata claruerint: atq; ad omnium oculos : ut imitanda proponerentur ſpectanda p ceſſerint:quid eſt q̃ ijdem ipſi demones:qui ſe huiuſcemodi uoluptatib immiſcent:immundos ſpiritus ſe eſſe

pfitent:In quo.n.suis flagitijs ⁊ facinoribus siue indicatis siue simulatis: eorq; sibi celebratione petita:ipudentes ⁊ immūdos gaudent habere consortes:auctores se uite sceleste imūdeq; testant. Perhibent tñ in abditis suis secretisq; penetralib⁹ dañ q̄dā bōa p̄cepta de moribus q̄busdā:uelut electis sacratis suis. Qd̄ si ita ē: hoc ipso callidior adv̄tēda ē ⁊ puicēda malicia sp̄uū noxior. Tāta eiz uis ē pbitatis ⁊ castitatis:ut oīs l' pene oīs ei⁹ laude moueat hūana natura: nec usqadeo sit turpitudie uitiosa: ut totū āmittat sensū honestatis. Proide malignitas demonū:nisi alicubi se quenadmodū scriptum in nīis lītis nouimus transfiguret in angelos lucis:non implet negocium deceptionis. Foris itaq; ppl'is celeberrimo strepitu impietas ipura circunsonat:⁊ intus paucis castitas simulata uix sonat. Prebētur ppatula pudendis:⁊ secreta laudādis. Decus latet:⁊ dedecus patet. Qd̄ malū gerit omnes cōuocat spectatores: qd̄ bonū dicitur uix aliquos inuenit auditōres: tanq̄ honesta erubescenda sunt: ⁊ inhonesta gloriāda. Sed ubi hoc:nisi in demonū templis:ubi nisi i fallacie diuersorijs:Illud eim fit:ut hōestiores q̄ pauci sunt capiant:hoc autez ne plures qui sunt turpissimi corrigantur. Ubi ⁊ qñ secreti celestis audiebant castitatis precepta nescimus: añ ip̄m tñ delubr : ubi simulacr illud locatuz conspiciebamus:uniuersi undiq; pfluentes:⁊ ubi quisq; poterat stantes: ludos qui agebāt intentissimi spectabamus:intuentes alternante conspectu: hinc meretriciam pompam:illinc uirginem illā deam suppliciter adorari: añ illaz turpia celebrari. Nō ibi pudibundos mimos: nullā uerecundiorez scenicam uidimus:cūcta obscenitatis implebāt officia. Sciebatur uirginali numini quid placeret:⁊ exhibebat qd̄ de templo domū matrona doctior reportaret. Nōnulle pudētiores auertebant facie ab impuris motibus scenicor:⁊ artem flagitij uidere erubescentes furtiua intentiōe discebāt. Hoib⁹ nāq; uerecūdabantur: ne auderēt ipudicos gestus ore libero cernē: sz m'lto minus audebāt sacra eius quā uenēabant casto corde dānare. Hoc tamen palā discendū p̄bebat i templo:ad qd̄ perpetrandum saltem secretum querebat in domo. Miz nimium si ullus ibi erat pudor mortaliuz: quo hūana flagitia non libere hoies cōmitterēt: que apud deos etiam religiose discēnt iratos habituri:nisi etiaz exhibere curarent. Quis enim alius spiritus occulto instinctu nequissimas agat mentes ⁊ instat faciendis adulterijs:⁊ pascitur factis:nisi qui etiam sacris talibus oblectatur: constituens in tēplis simulacra demonum: amans i ludis simulacra uiciorum: susurrans in occulto uerba iustitie ad decipiendos ēt paucos bonos: frequentās in aperto inuitamenta nequitie ad possidendos innumerabiles malos:

Quanta euersione publice disci pline romani dij suis placandis sacrauerint obscena ludorum.ca.xxvij.

u Iz grauis ⁊ philosophus tertulius edilis futurus clamabat in auribus ciuitatis inter cetera sui magistratus officia: sibi floram matrem ludorr celebritate placandaz. Qui ludi tāto deuotius:q̄to turpi⁹ celebrari solent. Dicit in alio loco iā consul i extremis pericul' ciuitatis ⁊ ludos per decē dies factos:neq; rē ullā q̄ ad placādos deos pertineret p̄termissa:quasi nō satius erat tales deos irritare tēperantia:q̄ placare luxuria:⁊ eos honestate etiam ad inimicitias puocare: q̄ tāta disformitate lenire. Neq; enim

grauius fuerāt qualibet crudelissima immanitate nocituri homines propt quos placabantur: q̃ nocebant ipi cū uitiositate fedissima placarent: qñq̃dē ut auerteretur qd metuebatur ab hoste in corporibus eo mō dij ꝓciliabāt: quo uirtus debellaret in mentib̃: qui nō opponerēt defensores oppugnatoribus mēium: nisi ꝓus fierēt expugnatores mox bonox. Hanc talium numinum placationē petulātissimā: ipurissimā: ipudentissimā: nequissimam: immūdissimā: cuius auctores laudāda rōane uirtutis iooles honore ꝓuauit: cū amouit: agnouit turpes: fecit infames. Hanc inq̃ pudēdam uereq̃ religioni auſandā ⁊ detestandā taliuz numinum placationē: has fabulas in deos illecebrosas atq̃ criosas: hec ignomiosa deox facta scelerate turpit q̃ conficta uel sceleratius turpiusq̃ commissa oclis ⁊ auribus publicis ciuitas tota discebat: hec cōmissa numinibus placere cernebat: ⁊ ideo ñ soluz illis exhibenda: sz sibi quoq̃ imitāda credebat. Non illud nescio quid uelit bonum uel honestū: quod tā paucis ⁊ tam occulte dicebat: si tam̃ dicebat ut magis ne innotesceret q̃ ne non fieret timeretur.

De christiane religionis salubritate. cap. xxviij.

a B istax imūdissiax potestatuz tartareo iugo ⁊ societate penali erui ꝑ christi nomē hoies in lucē salubrie pietatis ab illa pniciosissime ipietatis nocte transferri q̃runt: ⁊ murmurāt iniqui ⁊ ingrati: ⁊ illo nefario ſpu altius obstructiusq̃ oppſſi: qz populi cōfluunt ad eclas casta celebritate: honesta utriusq̃ sexus discretione: ubi audiant q̃ bñ hic ad tpe uiuē debeāt: ut post hanc uitam beate semꝑ uiuē mereant: Ubi sancta scripta iustitieq̃ doctrina de superiore loco i conspectu omnium personāte: ⁊ q̃ faciunt audiāt ad ꝓmiū: ⁊ qui non faciunt audiāt ad iudicium. Quo ⁊si ueniunt q̃dā taliū ꝓceptox irrisores: oiseox petulantia aut repentina imutatione deponitur: aut timore uel pudōe comprimitur. Nihil eim eis turpe ac flagitiosum spectādū imitandumq̃ ponitur: ubi ueri dei: aut precepta insinuantur: aut miracla narrant: aut dona laudāt: aut beneficia postulantur.

De abiciēdo cultu deox cohortatio ad romanos. cap. xxix.

b Ec poti̇ ꝓcupisce: o iooles rōane laudabilis: o ꝓgenies ig̃lox: sceuolax: scipionū: fabritiox: hec potius cōcupisce: hec ab illa turpissima uanitate ⁊ fallacissima demonū malignitate discerne. Siq̃d i te laudabile naturaliter eminet: nō nisi ua pietate purgat atq̃ pficit: impietate aūt dispgitur ⁊ pūitur. Nūc iā elige q̃d sequaris: ut non in te sed in deo uero sine ullo errore lauderis. Tunc eim t̃ glia popularis affuit: sed occulto iudicio diuine prouidentie: ⁊ uera religio quā eligeres defuit. Expgiscere: dies est: sicut experrecta es in q̃busdā de quox uirtute pfecta ⁊ ꝑ fide uera passiōib̃ gloriamur: q̃ usq̃quaq̃ aduersus potestates inimicissimas confligentes: easq̃ fortiter morienoo uincentes: sanguine nobis hanc patriam peperere suo. Ad hāc pīiam te inuitamus ⁊ exhortamur. ut eius adiciaris nūero ciuiū: cuius quodāmō asylū ē ua rēissio peccatorum. Non audeas degeneres tuos christo christianisue detrahētes: ⁊ accusantes uelut tpa mala: cuz querant tpa quibus non sit q̃eta uita: sed potius secura neq̃tia. Hec tibi nunq̃ nec pro terrena patria placuerunt. Nunc iam celestem arripe: pro qua

mimū laborabis: ⁊ i ea vacit sempq̃ regnabis. Illic eim t ñ uestal focus: ñ lapis capitolinus: sz ōs un⁹ ⁊ vus: qui nec metas rex nec tpa ponet: ipiū sine fine dabit. Noli deos falsos fallacesq̃ req̃rē: abijce potius atq̃ ꝓtēne in vaz emicans libertatē. Nō sūt dq̃: maligni sūt spīs: q̃bus eterna tua felicitas pēa ē. Nō tā iuno troianis a quib⁹ carnalē originē ducis ⁊ arces uidet iuidisse romanas: q̃ isti dēones: quos adhuc deos putas omni generi hoiuz sedes iuidēt sempitnas. Et tu ipa ñ pua ex parte de talibus spiritibus iudicasti: qñ ludis eos placasti: ⁊ p quos hoies eosdē ludos fecisti: infames esse uolui sti. Patere asseri libertatē tuā advsus imūdos spūs: q̃ tuis ceruicib⁹ iposuerāt sacrādā sibi ⁊ celebrandā ignominiaz suā. Auctores criminū diuinorū remouisti ab honoribus tuis: supplicia deo uero ut a te remoueat illos deos: q̃ delectāt crib⁹ suis: siue ueris qd̄ ignominiosissimum est: siue falsis qd̄ malicioſissimum ē. Bñ q̃ tua sponte histrionibus ⁊ scenicis societatem ciuitatis patere noluisti. cuigila plen⁹: nullo modo his artibus placatur diuina maiestas: q̃bus hūana dignitas inquinatur. Quo igitur pacto deos q̃ talibus delectantur obsequijs haberi putas in numero sanctarum celestiuz potestatum: cū hoies per quos eadez aguntur obsequia non putasti habendos in nūero qualiūcūq̃z ciuiū rōanorum? Incomparabiliter superna est ciuitas clarior: ubi victoria: ueritas: ubi dignitas: sanctitas: ubi pax: felicitas: ubi uita: eternitas. Multo minus habet in sua societate tales deos: si tu in tua tales hoies hīc erubuisti. Proide si ad beatā puenire desiderās ciuitatē: deuita demonū societatē. Indigne ab honestis colunt: q̃ per turpes placāt. Sic isti a tua societate remoueāt purgatiōe christiana: quomodo illi a tua dignitate remoti sūt notatiōe cēsoria. De bonis autem carnalibus: quibus solis mali perfrui uolunt: ⁊ de malis carnalib⁹ q̃ sola ppeti nolūt: q̃ neq̃z i his habeant quā putant hīc isti dēones potestatem: Quāq̃ si haberent: deberemus potius ista contemnere: q̃ ppter ista illos colere: ⁊ eos colendo ad ea que nobis inuident puenire nō posse: tñ nec i istis eos hoc ualere qd̄ hi putant: qui propter eos hoc colt oportere contendunt:: deinceps uidebimus: ut hic sit huius uoluminis modus.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber tertius.

De aduersitatibus quas soli mali metuunt: ⁊ quas semper passus ē mūdus: cum deos coleret. capituluz. i.

AM SATIS DICTUM esse arbitroz de morum malis ⁊ animorum que precipue cauenda sunt: nihil deos falsos populo cultori suo: quo minus eoruz malorum aggere premeretur: subuenire curasse: sed potius ut maxime premeretur egisse. Nunc de illis malis uideo dicenduz: que sola isti ppeti nolunt: qualia sūt: fames: morb⁹: bellum: expoliatio: captiuitas: trucidatio: ⁊ siqua similia iam in primo libro commemorauimus. Hec enim sola mali deputant mala que non faciunt malos: nec erubescūt inter bona que laudant ipsi mali esse qui laudant: magisq̃z stomachātur si illa mala habeant: q̃ si malam uitaz: quasi hoc sit hominis maximum bonum habere bona omnia pret seipsū: sed neq̃z talia mala que isti sola formidant: dq̃ eoz quando ab eis libere colebantur: ne illis acciderēt obstiterūt.

Cum enim uarijs p diuersa loca tem
poribus ante aduentum redemptoris
nri innumerabilibus nonnullisq; eti
am incredibilibus cladibus genus cõ
tereretur humanũ: quos alios q̃ istos
deos mundus colebat: excepto uno
populo hebreo: ⁊ q̃busdã extra ipsum
populũ: ubicũq; gratia diuina digni
occultissimo atq; iustissimo dei iudi
cio fuerũt? Uerũ ne nimiũ longũ faciã
tacebo aliarum usq;quaq; gentium
mala grauissima: qõ ad romã ptinet:
romanũq; impiũ tm̃ eloquar: id ẽ ad
ipsã proprie ciuitatem: ⁊ quecunq; illi
terrarum: l' societate cõiũcte: l' cõditio
ne sbiecte sũt: q̃ sint perpesse ante ad
uẽtũ christi: cum iam ad eius quasi cõ
pus reip. pertinerent.

An dij qui ⁊ a troiãis ⁊ a grecis si
militer colebãtur: cãs habuerint: q̃b'
ilium paterentur excindere. cap. ij.

p Rimũ ipa troia uel iliũ uñ ori-
go ẽ populi rõani: neq; eim pre
tereũdũ aut dissimulandum est quod
⁊ in primo libro attigi: eosdem habẽs
deos ⁊ colens: cur a grecis uictũ cap-
tum atq; deletũ ẽ? Priamo inquiunt
sunt reddita laomedõtea paterna piu
ria. Ergo uerũ ẽ q̃ apollo atq; neptu-
nus eidẽ laomedonti mercennarijs o-
peribus seruierunt. Illis quippe pmi-
sisse mercedem falsunq; iurasse phibe
tur. Miror apollinem nominatum di
uinatorẽ in tãto opificio laborasse ne-
scientẽ: q̃ laomedon fuerat pmissa ne
gaturus. Quãq̃ nec ipsum neptunus
patruum eius fratrem iouis regẽ ma
ris decuit ignarum esse futurorũ. Nam
hunc homerus de stirpe enee de poste
ris cuius roma est: cũ añ illã urbẽ con
ditã idem poeta fuisse dicatur: iducit
magnum aliquid diuinantem: quẽ ẽt
nubes rapuit: ut dicit: ne ab achille oc
ciderretur: cuperetq; cõuertẽ ab imo:
quod apud uirgiliũ confitetur: Struc
ta suis manibus periure menia troie.
Nesciẽtes igitur tanti dij ⁊ neptunus
⁊ apollo laomedontem sibi negaturũ
esse mercedem: structores menium tro
ianorũ gratis ⁊ ingratis fuerunt. Ui
deant ne grauius sit tales deos crede
re: q̃ dijs talibus peierare. Hoc enim
nec ipse homer' facile credit: qui nep-
tunum quidem contra troianos: apol
linem autem pro troianis pugnantes
facit: cum illo periurio ambos fabula
narret offensos. Si igitur fabulis cre-
dunt: erubescant talia colere numina.
Si fabulis non credunt: non obten-
dant troiana periuria: aut mirentur
deos periuria punisse troiana: amasse
romana. Unde enim coniuratio catili
ne in tanta tanq; corrupta ciuitate ha
buit etiam eorum grandem copiam:
quos manus atq; ligua periurio aut
sanguine ciuili alebat? Quid enim ali
ud totiens senatores corrupti in iudi-
cijs: totiens populus in suffragijs uel
in quibusq; causis: que apud eum cõ-
cionibus agebantur: nisi etiam peie-
rando peccabant? Nam corruptissimis
moribus ad hoc mos iurandi serua-
batur antiquus: non ut a scelerib' me
tu religionis prohiberentur: sed ut p-
iuria quoq; sceleribus ceteris adderẽ
tur. Nulla itaq; causa est: quare sint
dij quibus ut dicunt steterat illud im
perium: cum a grecis preualentibus
probentur uicti: troianis peierantib'
fingantur irati: nec adulterio paridis:
ut rursus a quibusdam defenduntur:
ut troiam desererẽt succensuerunt. auc
tores eim doctoresq; peccatorum esse
assolent: non ultores.

Nõ potuisse offẽdi ẽos pidis adl'-
tio: qõ it' ipos tradit' freq̃ntatũ. ca. iij.

u Rbẽ rõam iq̃t salusti' sicuti ego
accepi condidere atq; habuere

in initio troiani:qui enea duce ꝓfugi incertis ſedibus uagabantur.Si ergo adulteriũ paridis uindicandũ numi na cenſuerunt:aut magis in troianis aut etiam in romanis puniendũ fuit: quia enee mater hoc fecit. Sꝫ qũo in ullo hominũ illud flagitium oderãt: qui in ſua ſocia uenere non oderant: ut alia omittaꝫ:quod cum anchiſe cõ miſerat:ex quo eneam pepererat? An quia illud factum eſt indignante me nelao:illud autẽ concedente uulcano? Dij enim credo non zelant coniuges ſuas uſqꝫadeo: ut eas etiam cum hominibus dignentur habere cõmuneſ. Irridere fabulas fortaſſis exiſtimor: nec grauiter agere tanti ponderis cãz. Non ergo credamus ſi placet eneam eſſe ueneris filium:ecce cõcedo ſi nec romulus martis.Si autem illud: cur non ⁊ illud? An deos fas ẽ hominibus feminis:mares autem homines deabus miſceri nefas?Dura uel potius ñ credenda conditio:quod ex iure ueneris in concubitu marti licuit:hoc ĩ iuĩ ſuo ipſi ueneri non licere. At utrunq̃ firmatum eſt auctoritate romana. Ne q̃ enim minus credidit recẽtior ceſar auiam uenerem:q̃ patrem antiquior romulus martem.

De ſententia uarronis : qua utile eſſe dixit: ut ſe homines dijs genitos mentiantur.cap.iiij.

d Iixerit aliquis ita ne tu iſta credis ? Ego uero iſta non credo. Nam ⁊ uir doctiſſimus eorum uarro falſa hec eſſe:q̃uis non audent neq̃ fidenter:pene tamen fatetur. Sed utile eſſe ciuitatibus dicit : ut ſe uiri fortes etiam ſi falſum ſit ex dijs genitos eſſe credãt: ut eo modo animus humanꝰ uelut diuine ſtirpis fiduciam gerens: res magnas aggrediendas preſumat audacius:agat uehemẽtius:⁊ ob hoc impleat ipſa ſecuritate felicius. Que uarronis ſententia expreſſa ut potui: meis uerbis cernis q̃latuꝫ locum aperiat falſitati:ubi itelligamus plura iã ſacra ⁊ quaſi religioſa potuiſſe cõfingi:ubi putata ſunt ciuibus etiã de ipſis dijs prodeſſe mendacia.

Non probari q̃ dij adulterium paridis punierint;quod in matre romuli non ulti ſunt.cap.v.

ſ Ed utq̃ potuerit uenus ex cõcubitu ãchiſe eneã parere: ⊂ mars ex ilie cõcubitu filie numitoris romulum gignere in medio relinquamus. Nam pene talis q̃o etiam de ſcriptis niis oboritur:qua queritur utrum p̃uaricatores angeli cum filiabꝰ hoium concubuerint:unde natis gigantibus id ẽ nimiũ grandibus ac fortibꝰ uiris tunc terra completa eſt . Proinde ad utrũq̃ interim mõ nĩa diſputatio referatur.Si eim uera ſunt que apud illos de matre enee ⁊ de patre romuli lectitãt:qũo pñt dijs adulteria diſplicere hoium:q̃ in ſeipſis concorditer ferunt.Si autem falſa ſunt: nec ſic d̃dẽ poſſunt iraſci ueris adulterijs humanis:qui etiam falſis ȯlectãt ſuis. Huc accedit:qm̃ ſi illud de marte nõ creditur: ut hoc quoq̃ de uenere nõ creda tur. Nullo diuini concubitus obtentu ⁊ matris romuli cauſa defenditur. Fuit autem ſacerdos ilia ueſtalis: ⁊ ideo dij magis in romanos ſacrileguꝫ illd flagitiuꝫ:q̃ in troianos paridis adulterium uindicare debuerunt. Nam ⁊ ipſi romani ãtiqui in ſtupro detectas ueſtales ſacerdotes uiuas etiam defodiebant:adulteras autẽ feias quãuis aliqua dãnatiõe:nulla tñ mõte plectebant.uſqꝫadeo grauius ſeueriuſq̃ uidicãda putabant adyta diuina q̃ humana cubilia uindicabant.

De parricidio romuli: qd dij non uindicarūt.cap.vi.

a Liud adijcio: quia si cousq; peccata hominum illis numinibus displicerēt: ut offensi paridis facto de desertam troiaz ferro igniq; donarēt: magis eos contra romanos moueret romuli frater occisus: q̄ contra troianos grecus maritus illusus magis irritaret parricidium nascentis: q̄ ignātis adulteriū ciuitatis. Nec ad cām quam nūc agimus interest: utz hoc fieri romul' iussēit: aut romul' fecēit: qd mlti impudentia negant: mlti pudore dubitāt: mlti dolore dissimlant. Nec nos itaq; in ea re diligenti' reqrēda p mltoz scriptorum perpensa testimonia demoremur romuli fratrez palam constat occisum: non ab hostib': non ab alienis. Si aūt perpetrauit āt imperauit hoc romul' magis ipse fuit romanoz: q̄ paris troiāoz caput. Cur igitur troianis iram deorum prouocauit ille aliene coniugis raptor: ⁊ eorundem deorum tutelam romanis inuitauit iste sui fratris extinctor. Si aūt illud scelus a facto ipioq; romuli alienuz est: qd debuit utiq; uindicari: quod tota hec illa ciuitas fecit: quod tota consensit: ⁊ non iā fratrē: sz pīem quod peius est occidit. uterq; eiz fuit conditor: ubi alter scelere ablatus ⁊ ñ permissus ē esse regnator? Non est ut arbitror quod dicatur quid mali troia meruerit: ut eam dij desererēt: quo posset extingui: ⁊ quid boni roma ut eam dij inhabitarēt quo posset augeri: nisi q̄ uicti inde fugerunt: ⁊ se ad istos quos pariter deciperent contulerunt. Immo uero ⁊ illic manserunt: ad eos more suo decipiēdos: q̄ rursus easdem terras habitarent: ⁊ hic easdē artes fallacie sue magis etiā exercēdo maioribus honoribus gloriati sunt.

De euersione ilij: quod dux marij fimbria excidit.cap.vij.

c Erte enim ciuilibus iam bellis scatentibus quid miserum commiserat ilium: ut a fimbria marianarum partium homine pessimo euertetur: multo ferocius atq; crudelius q̄ olim a grecis? Nam tunc ⁊ multi inde fugerunt ⁊ multi captiuati saltem in seruitute uixerunt. Porro autem fimbria prius edictum proposuit: ne cui parceret: atq; urbē totā cūctosq; in ea homies icēdio cōcremauit. Hoc meruit ilium: non a grecis quos sua irritauerat iniquitate: sed a romanis quos sua calamitate propagauerat. dijs illis communibus ad hec repellēda nihil iuuantibus: siue quod ueruz est nihil ualentibus. Nunquid ⁊ tunc abscesserе omnes adytis arisq; relictis dij: quibus illud oppidum steterat post antiquos grecoz ignes ruinasq; reparatum? Si aūt abscesserant: cām reqro: ⁊ oppidanoz quidē q̄to iuenio meliorem: tanto deteriorem deorum. Illi eim contra fimbriam portas clauserant: ut sylle seruarēt integrā ciuitatē: hic eos irat' incēdit: uel potius pēitus extinxit. Adhuc autem meliorum ptium ciuiliū sylla dux fuit: adhuc armis rempublicam recupare molieba tur: horz bonoz initioz nondum malos euentus habuit. Quid ergo melius ciues illius urbis facere potuerūt: quid honestius: quid fidelius: quid romana parentela dignius: q̄ meliori cause romanorum ciuitatem seruare: ⁊ cōtra parricidiam romane reip. portas claudere? At hoc eis inquātū exitium uersuz sit: attendāt defensores eorū. Deseruerunt dij adulteros: iliūq; flāmis grecoz reliquerūt: ut ex eis cineribus roma castior nasceretur. Cur ⁊ postea deseruerūt eandem ciuitatez romanis cognatam: non rebellantem

aduersus romã nobilẽ filiaꝫ:sed iustiorũbus eius partibus fidẽ cõstãtissimã pijssimanq; seruantem:eãq; delendaꝫ reliquerũt:non grecoꝝ uiris fortib⁹: sed uiro spurcissimo romanorũ? Aut si displicebat dijs causa partiũ syllanaꝝ:cui seruantes urbẽ miseri portas clauserant: cur eidem sylle tanta bõa ꝓmittebant ⁊ prenuntiabãt? An ⁊ hic agnoscuntur adulatores feliciũ poti⁹ q̃ infeliciũ defensores? Non ergo iliuꝫ etiam tunc ab eis cum euerteretur desertum est. Nam demones ad decipiendum semper uigilantissimi qd̃ potuerunt fecerunt. Euersis q̃ppe ⁊ incẽsis omnibus cum oppido simulacris solũ minerue simulacꝝ sb̃ tãta ruina templi illius:ut scribit liuius integrũ stetisse perhibetur. Non ut diceretur dij patrij:quorum semper sb̃ numine troia est ad eorum laudem:sꝫ ne dicẽt̃ excessere omnes adytis ariscq; relictis dij ad eorum defensionem. Illud eim posse permissi sunt:non unde probarentur potentes : sed unde presentes conuincerentur.

An debuerit dijs iliacis roma cõmitti.cap.viij.

d Jis itaq; iliacis post troie ipsi⁹ documẽtũ qua tandem prudentia roma custodienda commissa est? Dixerit quispiaꝫ iam eos rome habitare solitos:quando expugnante fimbria cecidit ilium.Unde ergo stetit minerue simulacꝝ? Deide si apud romaꝫ erant quando fimbria deleuit ilium: fortasse apud ilium erant quando a gallis ipsa roma capta ⁊ incensa est. Sed ut sũt auditu acutissimi motuq; celerrimi:ad uocem anseris cito redierunt:ut saltem capitolinum collem:q̃ remanserat tuerentur.Leterũ ad alia ꝏfendenda serius sunt redire commoniti.

An illam pacem que sub numa fuit deos prestitisse credendum sit.capitulum.ix.

d Ji etiã numã põpiliũ successorem romuli adiuuisse credunt⁹: ut toto regni sui tempore pacẽ hẽret: ⁊ iam portas que bellis patere assolẽt clauderet:eo merito.s.quo romanis multa sacra constituit.Illi vo homini pro tãto ocio gratulandũ fuit : si mõ id rebus salubribus scisset impẽdet: ⁊ pniciosissia curiositate neglecta uerũ deũ uera pietate perq̃rere. Nũc autem nõ ei dij contulerunt illud ociuꝫ: sꝫ eum minus fortasse decepissent:si ociosum mime reppissent. Quãto eim minus eum occupatum inueuerunt: tanto magis ipsi occupauerũt. Nã q̃d ille molitus sit:⁊ quibus artibus tl̃es deos sibi uel illi ciuitati cõsociare potuerit uarro prodit: quod si domino placuerit:suo diligẽtius disseret̃ loco. Modo aũt quia de beneficijs eorum q̃o est:magnum bñficium est pax. Sꝫ dei ueri bñficium est plexq; etiã sicut sol:sicut pluuia uiteq; alia subsidia super ingratos ⁊ nequã. Sed si hoc tã magnum bonũ dij illi rome uel pompilio contulerunt:cur imperio rõano per ipsa tempora laudabilia id nunq̃ postea prestiterũt? An utiliora erant sacra cũ instituerent̃:q̃ cũ instituta celebrarentur? Atq̃ tunc nondũ erãt: sꝫ ut essent addebãt̃: postea vo iã erãt q̃ ut ꝓdessent custodiebant̃. Quid ergo est q̃ illi quadragintatres : uel ut alij uolunt.xxxix.ãni in tanta pace trãsacti sunt regnante numa:⁊ postea sacris institutis:dijsq; ipsis qui eisdẽ sacris fuerant inuitati iã presidibus atq; tutorib⁹:uix post tã multos annos ab urbe condita usq; ad augustũ unus ꝓ magno miraculo cõmẽorat̃ ann⁹ post primũ bellũ punicũ:quo belli portas romani claudere potuerunt.

An optandum fuerit:ut tanta bellorum rabie romanũ augeretur ipiũ: cum eo studio quo sub numa auctuz est:7 quietũ esse potuit 7 tutũ.cap.x.

a N respondent q̃ nisi assiduis sibiq̃ continuo succedentib̃ bell̃ romanũ iperiũ tã longe lateq̃ ñ possz augeri:7 tã grandi gloria diffamari: iooncа uero cã ut magnũ esset ipium cur esse deberet inquietum. Nõne in corporibus hominũ satius ẽ modicaz staturã cũ sanitate hãe:q̃ ad molẽ aliquã giganteã ꝓpetuis afflictionib̃ ꝓuenire:nec cũ perueneris requiescere: sz q̃to grãdioribus m̃bris: tanto maioribus agitari malis? Quid aũt mali esset ac ñ potius plurimũ boni:si eatp̃a ꝓdurarẽt:q̃ ꝓstrinxit salustius ubi ait. Igit̃ in initio reges:nã i t̃ris nom̃ ipũ id primũ fuit:divsi ꝓs igeniũ: alq̃ corpus exercebãt:ẽt tũ uita hoiuz sine cupiditate agitabatur:sua cuiq̃ satis placebãt. An ut tã multũ augẽt̃ ipiũ: debuit fieri quod uirgilius detestatur dicens. Deterior donec paulatiz ac decolor etas. Et belli rabies 7 amõ successit hñdi? Sed plane pro tantis bell̃ susceptis 7 gestis iusta defensio romanoz est:q̃ irruentibus sibi importune inimicis ĩsistẽ cogebat non auiditas adipiscende laudis humane: sz necessitas tuende salutis 7 libertatis. Ita sit plane:naz postq̃ res coz sicut scribit ipse salustius legibus:moribus:agris aucta:satis prospera: satisq̃ pollens uidebat̃:sicuti pleraq̃ mortalium habentur: inuidia ex opulentia orta est. Igitur reges populiq̃ finitimi bello eos tentare: pauci ex amicis auxilio esse. Nam ceteri metu perculsi: longe a periculis aberant. At romani domi militieq̃ itenti:festinare:parare alq̃s: aliũ hortari:hostib̃ obuiã ire:libertatẽ:pr̃iaz:pentesq̃ armis tegere. Post ubi pcl̃a ṽtute ꝓpulerant:sotq̃s atq̃ amicis auxilia portabant:magisq̃ dãdis q̃ accipiendis beneficq̃s amicitias parabant. Decent̃ his artib̃ rõa creuit:sz regnante numa: ut tã lõga pax eẽt:utq̃ irruebant iprobi bellaq̃ tẽtabãt? An nihil eoz fieret ut posset pax illa persistẽ? Si enim bellis etiam cuz roma lacessebatur: nec armis arma obuia ferebantur:quibus modis agebat̃:ut nulla pugna supati:nullo martio impetu territi sedarẽt̃ inimici: his modis semp ageretur: ut sẽper roma clausis iã portis pacata ignaret? Q.ỏ si in potestate non fuit: non ergo rõa pacem habuit q̃diu dq̃ coz: sz q̃diu hoies finitimi circũquaq̃ uoluerunt: qui etiam nullo bello prouocauerũt. Nisi forte dq̃ tales ẽt id hoi uendẽ audebunt:quod alius homo uoluit siue noluit.interest q̃dem iã uicio proprio malas mentes quatenus sinantur isti demones uel terere uel excitare. Sed si semp hoc possent:nec aliud secretiore ac superiore potestate cõtra eoz conatuz sepe aliter ageret̃:semper in potestate haberẽt paces bellicasq̃ uictorias: que semp fere per humanorum animorum motus accidunt: quas tñ plerũq̃ cõtra eoz fieri uoluntatẽ non solũ fabule multa mẽtientes: 7 uix ṽi aliquid uel indicantes uel significantes:sed etiam ipsa romana confitetur historia.

De simulacro cumani apollinis: cuius fletus creditus cladem grecorũ quib̃ opitulari ñ potat idicat̃.cap.xi.

n Eqz.n.aliũde apollo ille cumanus cũ adṽsus bacceos regenq̃ aristonicũ a romanis bellaret̃:quatri duo fleuisse nuntiatus ẽ. Quo ꝓdigio aruspices territi:cum id simulacz in mare putauissent esse ꝓq̃tiendum: cumani senes it̃cesserũt atq̃ retulezt tale prodigium 7 antiochi 7 persidis

bello in eodē appāruisse figmento. Et
q: romanis felicit prouenisset: ex sena
tusconsulto eidē apollini sua dona eē
missa testati sunt. Tunc uero pitiores
acciti aruspices respōderūt: simulacri
apollinis fletū iō psperum esse roma-
nis: quoniam cumana colonia greca
eēt: suisq; terris uñ accitus eēt id ē ipi
grecie ⁊ luctū ⁊ cladē apollinem signi
ficasse plorantē. Deinde mox regem
aristonicum uictū ⁊ captum esse nun-
tiatum est: quez uinci utiq; apollo no
lebat ⁊ dolebat: ⁊ hoc sui lapidis etiā
lachrymis indicabat. Unde non usq;-
quaq; incongrue: q̄uis fabulosis: tñ
ueritatis similibus mores demonum
describuntur carmibus poetarū. Nā
camillam diana doluit apud uirgiliū:
⁊ pallantem morituz hercules fleuit.
Hinc fortassis ⁊ numa pompilius pa
ce abundans: sed quo donante nesciēs
nec requirens: cuz cogitaret ociosus:
quibus nam dīis tuendam romanaz
salutem regnunq; committeret: nec
uerum illum atq; impotentem sūmū
deum curare opinaretur ista terrena:
atq; recoleret troianos deos: q̄os e-
neas aduexerat: neq; troianum: neq;
lauiniense ab ipso enea conditū regnū
diu conseruare potuisse: alios proui-
denoos existimauit: quos illis porib̄:
siue qui cum romulo iam romam trā
sierant: siue quādoq; alba ēvsa fuerāt
transituri: l' tāq; fugitiuis custodes ad
hiberet: ul' tanq; inualidis adiutores.

Quantos sibi deos romani preter
cōstitutionē nume adiecerint: quoruz
eos nūcrositas nihil iuuerit. cap. xij.

n Ec his sacris tñ rōa dignata ē
esse contenta: que tā multa illic
pompilius constituerat. Nam ipsius
summum templum nondū habebat
iouis. Rex q̄ppe tarquinius ibi capi-
tolium fabricauit. Esculapius aūt ab
epidauro abiuit romam: ut peritissi-
mus medicus in urbe nobilissimā ar-
tem gloriosius exerceret. Mater aūtē
deorum nescio unde nata penestrinuz
montem insedit. Indignum eim erat:
ut cum eius filius iam colli capitolio
presideret: adhuc ipsa in loco ignobili
latitaret. Que tamen si omnium deo
rum mater est: non secuta est soluz ro
mam quosdam filios suos: uerum ⁊
alios precessit etiaz secuturos. Miror
sane si ipsa peperit cynocephalnm: q̄
longe postea uenit ex egypto: Utrum
etiam dea febris ex illa nata sit: uiderit
esculapius pronepos eius. Sed unde
cunq; nata sit: non opinō: audebūt eā
ignobilem dicere dij peregrini deam
ciuem romanam. Sub hoc tot deorū
p̄sidio: quos numerare quis potest: i-
digenas ⁊ alienigenas: celestes: terre-
stres: infernos: marinos: fontanos: flu
uiales: ⁊ ut uarro dicit certos atq; in-
certos: in omnibusq; generibus ꝺoz:
sicut in aialibus mares ⁊ feias. Sub
hoc ergo tot deoz presidio cōstituta
roma: non tam magnis ⁊ horrendis
cladib̄: quales ex multis paucas cō
memorabo: agitari affligiq; debuit.
Nimis eniz multos deos grādi fumo
suo tanq̄ signo dato ad tuitionem cō
gregauerat. quib̄ tēpla: altaria: sacri-
ficia: sacerdotes instituendo atq; p̄bē-
do: sūmū ꝺo deū: cui uni hec rite ge-
sta debent offenderet. Et felicior q̄dez
cū pauciorib̄us uixit. Sed quāto ma-
ior facta ē: sicut naui nautas: tāto plu
res adhibēdos putauit: credo despās
pauciores illos sub quib̄ i cōpatione
peioris uite melius uixerat: non suffi-
cere ad opitulandū grāditati sue. Pri
mo eim sb̄ ipsis regibus: excepto nu-
ma pompilio: de quo iam supra locu-
tus sum: quantum malum discordio-
si certaminis fuit: quod fratrez romu
li coegit occidi:

Quo iure: quo federe romani opti
nuerunt prima coniugia. capitulum
xiij.

q Uomō nec iuno q̄ cū ioue suo
iā fouebat rōanos rex dños gē-
tēq; togatā: nec uenus ipa eneadas su
os potuit adiuuare: ut bono ⁊ equo
more cōiugia mererent: cladesq; tāta
irruit huius inopie: ut ea dolo rapēt:
moxq; cōpellerent pugnare cū socerīs
suis: ⁊ mise femine nondum ex iuria
maritis conciliare: iam parentū sāgui
ne dotarentur. At eim uicerunt i hac
conflictatione romani uicinos suos.
Quātis ⁊ q̄ multis utrinq; uulneribꝰ
ac funeribus tam ppinquox q̄ ⁊ con
finium iste uictorie cōstiterunt. Prop-
ter unum cesarem socerum: ⁊ unū ge-
nerum eius pompeium: iam mortua
cesaris filia uxore pompeij: quanto ⁊
q̄ iusto doloris istinctu lucanus excla
mat. Bella per emathios plus q̄ ciui-
lia campos: Iusq; datum sceleri cani-
mus. Uicerūt ergo romani: ut strage
socerorum manibus cruentis ab eox
filiabus amplexus miserabiles extor-
querent: nec ille auderent flere patres
occisos: ne offenderent uictores mari
tos: que adhuc illis pugnantibus pro
quibus facerent uota nesciebant. Ta-
libus nuptijs populum romanum nō
uenꝰ sed bellona dotauit: aut fortassis
alecto illa inferna furia iam eis fauen
te iunōe plus in illos habuit licentie:
q̄ cum eius precibus contra eneā fue
rat excitata. Andromacha felicꝰ cap-
tiuata est: q̄ illa cōiugia romana nup
serunt: licet seruiles: tamen post eius
amplexus nullus troianox pyrrhus
occidit. Romani autem soceros inter
ficiebant in prelijs: quox iā filias am
plexabantur in thalamis. Illa uictori
subdita dolere tantum suox morte po
tuit non timere: ille sociate bellantibꝰ
parentū suox mortes pcedētibꝰ uiris
timebant: redeuntibus dolebāt: nec ti
more hñtes libex nec dolorem. Nam
ppt interitū ciuiū: ppinquorum: fratrx:
parentum: aut pie cruciabantur: aut
crudeliter letabātur uictorijs marito-
rum. Huc accedebat: q̄ ut sunt altna
bellox: alique parentum ferro āmise-
runt uiros: aliq; utroxq; ferro ⁊ pa
rentes ⁊ uiros. Neq; enim ⁊ apud ro
manos parua fuerunt illa discrimia.
Siquidē ad obsidionē quoq; puentū
ē ciuitatis: clausisq; portis se tuebāt.
Quibus dolo aptis admissisq; hosti-
bus itra menia: in ipso foro scelerata
⁊ nimis atrox inter generos soceroſq;
pugna cōmissa ē: ⁊ raptores illi ēt sup
abāt: ⁊ crebro fugiētes intra domos
suas: ⁊ grauius fedabāt pristinas: q̄-
uis ⁊ ipsas pudendas lugendasq; uic
torias. Hic eim romulus de suorum
iam uirtute desperans ioue rogauit
ut starent: atq; ille hac occasiōe nomē
statoris inuenit. Nec finis esset tanti
mali: nisi rapte ille laceratis crinibus
emicarēt: ⁊ prouolute parentibus irā
eorum iustissimam non armis uictri-
cibus: sed supplici pietate sedarēt. De
inde titum tatium regem sabinorum
socium regni romulus ferre cōpulsus
est: germani consortis impatiens: sed
quando ⁊ istum diu toleraret: q̄ frem
geminunq; non pertulit. Unde ⁊ ipso
interfecto ut maior deus esset: regnuz
solus obtinuit. Que sunt ista iura nup
tiarum: que irritamenta bellorum: que
federa germanitatis: affinitatis: socie-
tatis: diuinitatis? Que postremo sub
tot dijs tutoribus iura ciuitatis? Ui-
des q̄ta hinc dici ⁊ q̄ multa possent:
nisi que supersunt nostra curaret intē
tio: ⁊ sermo in alia festinaret.

De impietate belli quod albāis ro
mani intulerunt: ⁊ de dominandi libi
dine adepta uictoria. cap. xiiij.

q Uid deide p' numã sb' alijs regib'? Quanto malo non soluz suo: sz etiam romanoꝝ in bellũ albãi ꝓuocati sunt? Quia uidelicet pax nume tam longa uiluerat: quam crebre strages romani albaniq; fuerunt exercitus: ⁊ utriusq; cõminutio ciuitatis. Alba nãq; illa quã filius enee creauit ascanius: rome mater propior ipsa: q̃ troia a tullo hostilio rege ꝓuocata cõflixit. Confligẽs aũt ⁊ afflicta ẽ ⁊ afflixit: donec multoꝝ cederet pari defectione certaminum. Tunc euentũ belli de tergeminis hinc atq; inde fratrib' placuit expiri: a romãis tres horatij: ab albãis autẽ tres curiatij ꝓcesserẽt: a curiatijs tribus duo hõatij: ab uno aũt horatio tres curiatij supati ⁊ extincti sũt. Ita rõa extitit uictrix ea clade ẽt i certamie extremo: ut de sex uiuis unus rediret domũ. Cui dãnũ in utrisq;? Cui luctus: nisi enee stirpi: nisi ascanij posteis: nisi ꝓli ueneris: nisi ne potibus iouis? Nam ⁊ hoc plusq; ciuile bellum fuit: qñ filia ciuitas cuz ciuitate matre pugnauit. Accessit aliud huic tergemioꝝ pugne ultie atrox atq; horrenduz malum. Nam ut erant ãbo populi prius amici: uicini q̃ppe atq; cognati uni curiatiorum desponsata fuerat horatiorum sorori. Hec postea q̃ sponsi spolia i uictore fratre cõspexit: ab eodẽ fratre qm̃ fleuit occisa ẽ. Humanior huius unius feie: q̃ uniuersi populi romani mihi uidet' fuisse affectus. Illa quẽ uiꝝ iã fiõ media retinebat: aut forte ẽt ip̃z fiez dolẽs q̃ eũ occiderat: cui sorori promiserat: puto q̃ non culpabl'iter fleuerit. Unde eim apud uirgilium: pius eneas laudabiliter dolet hostem etiã sua peremptum manu. Unde marcellus syracusanam ciuitatem recolens eius pauloante culmẽ ⁊ gloriam sub manus suas subito concidisse: cõem cogitãs cõditiõez flẽdo miseratus ẽ. Queso ab humano impetremus affectu: ut feia sponsum suũ a fratre suo peremptũ sine crie fleuerit: si uiri hostes a se uictos etiã cuz laude fleuerunt. Ergo sponso a fratre illatã mortem qñ feia illa flebat: tunc se contra mrem ciuitatẽ tanta strage bellasse: ⁊ tãta hinc ⁊ inde cognati cruoris effusione uicisse gaudebat roma. Quid mihi obtendit' nom̃ laudis nom̃q; uictorie? Remotis obstaculis isane opionis: facinora nuda cernantur: nuda pẽsent': nuda iudicentur. Causa dicatur albe: sicut troie adulterium dicebatur: nulla tal': nulla simil' inuẽit'. Tm̃ ut desides mouẽt tullus in arma uiros: ⁊ iam desueta triũphis agmia. Illo itaq; uitio tm̃ scelus ꝓpetratũ est socialis belli atq; cognati: quod uitiũ salustius magnũ trãseũter attigit. Cũ enim laudans breuiter antiquiora cõmemorasset tẽpora: quando uita hominũ sine cupiditate agitabatur: ⁊ sua cuiq; satis placebant. Postea vo inq̃t q̃ in asia cyrus: in grecia lacedemonij ⁊ athenienses cepere urbes atq; nationes subigere: libidinẽ dñandi causam belli habere: maxiam gloriã i magno iperio putare: ⁊ cetera: que ipse istituerat dicere. Mihi hucusq; satis sit ei' uerba posuisse. Libido ista dominãdi magnis malis agitat ⁊ conterit gen' hũanuz. Hac libidine roma tunc uicta albaz se uicisse triumphabat: ⁊ sui sceleris laudez gloriam nominabat: quoniaz laudatur inquit scriptura nostra peccator in desiderijs aie sue: ⁊ q̃ iniqua gerit benedicitur. Fallacia igit' tegmia ⁊ ꝏceptõie ꝏalbatiões auferãt' a reb': ut sincero inspiciãt' examie. Nemo mihi dicat magn' ille atq; ille: q̃a cum illo ⁊ illo pugnauit ⁊ uicit. Pugnant etiaz gladiatores: uincũt ⁊ ipsi: habet premia laudis ⁊ illa crudelitas. Sz puto eẽ sati' cuiusz inertie penas luere: q̃ illoꝝ armoꝝ gloriam q̃rere: ⁊ tñ si in arenã procederẽt pugnaturi

inter se gladiatores:quorꝫ alter eēt filius alter pater esset:tale spectaculum quis ferret:quis nō auferret? Quō ergo gloriosum altius mālis altius filie ciuitatis inter se armorꝫ potuit eē certamē? An ideo diuersū fuit q̃ arēa ulla non fuit:⁊ latiores campi nō duorꝫ gladiatorꝫ:sz in duobus populis multorꝫ funeribus implebant:nec amphitheatro cingebantur illa certamina:sz uniuerso orbi? Et tūc uiuis ⁊ posteris quousqꝫ ista fama porrigit ipiū spectaculum p̄bebat. Uim tñ patiebantur studij sui dij illi presides imperij rōani:⁊ talium certaminū tanq̃ theatrici spectatores: ꝺōec horatiorꝫ soror ꝓpt curiatios tres peremptos ēt ipsa ttia ex altera parte fraterno ferro duobus fratribus adderetur: ne minus hēret mortiū ēt roma que uicerat. Deide ad fructū uictorie alba sbuersa ē. Ubi p̄iliuz:quod greci euerterūt ⁊ post lauinium: ubi rex latinus eneam regē pegrinum atqꝫ fugitiuum cōstituerat: tertio loco habitauerant numina illa troiana. Sed more suo etiam inde iā fortasse migrauerāt:iō deleta ē. Discesserant uidelicet omnes adytis arisqꝫ relictis dij:q̃bus impium illud steterat. Discesserint sane:ecce iā tertio: ut eis quarto roma ꝓuidentissime crederet. Displicuerat enim ⁊ alba: ubi amuli expulso fratre:⁊ roma placuerat: ubi romulus occiso fratre regnauerat. Sz añq̃ alba dirueretur transfusus est iquiunt ppls eius in romā:ut ex utraqꝫ una ciuitas fieret. Esto ita factū sit: urbs tñ illa ascanij regnum: ⁊ tertiuz domicilium troianorꝫ deorꝫ ab urbe filia mater euersa est. Et ut belli iliqe e duobus populis unum facerent miserabile coagulum multus ante fusus utriusqꝫ sanguis fuit. Quid iam sigillatim dicam: sed ceteris regibus totiens eadē bella renouata:que uictorijs finita uidebantur: ⁊ tantis stragibus iterꝫ atqꝫ iterꝫ confecta:iterꝫ iterꝫqꝫ pfedus ⁊ pacē iter generos ⁊ soceros ⁊ eorꝫ stirpem posterosqꝫ repetita. Non puuz indiciū calamitatis huius fuit: q̃ portas belli nullus clausit illorum.

Qualis romanorum regum uita atqꝫ exitus fuerit. cap. xv.

n Ull' ergo illorꝫ sb tot dijs presidib' in pace regnauit: ipsorꝫ aūt regum qui exitus fuerunt? De romulo uiderit adulatio fabulosa: qua perhibetur receptus in celum. Uiderint q̃dam scriptores eorum:qui eum propter ferocitatem a senatu discerptum esse dixerunt:suborꝫnatūqꝫ nescio quem iulium proculum:qui eum sibi apparuisse diceret:eumqꝫ per se populo mandasse romano: ut inter numia coleretur:eoqꝫ modo populuz qui cōtra senatum itumescere ceperat repressum atqꝫ sedatum. Acciderat enim ⁊ solis defectio:quam certa ratione sui cursus effectaz imperita nesciēs multitudo meritis romuli tbuebat. Quasi vo si luctus ille solis fuisset: ñ magis iō credi debēt occisus: ipmqꝫ scel' avsione etiam diurni luminis indicatū. sicut reva factū est cū dominus crucifixus ē crudelitate atqꝫ impietate iudeorum. Quam solis obscurationem non ex canonico syderum cursu accidisse satis oñdit:q̃ tūc erat pascha iudeorꝫ. Nam plena lūa pasche sollemnitas agit. Regl'aris aūt solis ōfectio non nisi lūe fine contingit. Satis ⁊ cicero illam inter deos romuli ĩceptōez putataz magis significat esse q̃ factā: q̃do ⁊ laudans eum in libris de rep. scipionisqꝫ sermone: tantum est inq̃t consecutus: ut cum subito sole obscurato non comparuisset: deorum in numero collocatus pūtaretur: quam opinionem nemo ūq̃ mortalis assequi potuit sine eximia vtutis gl'ia. Quod

autem dicit eum subito non comparu
isse: pfecto ibi intelligitur: aut uiolētia
tempestatis: aut cedis facinorisq; secre
tū. Nā ⁊ alij scriptores eorp defectioni
solis addunt etiā subitā tēpestatem. q̄
pfecto aut occasionē sceleri prebuit:
aut romulū ipsa cōsumpsit. De tullo
quippe etiam hostilio: qui tertius a
romulo rex fuit: qui ⁊ ipse fulmine ab
sumptus ē: dicit in eisdem libris idem
cicero propterea ⁊ istū non creditum
inter deos receptum tali morte: quia
fortasse quod erat in romulo pbatus
idest persuasum: romani uulgare no-
luerunt: idē uili facere: si hoc ⁊ alteri
facile tribuerēt. Dicit etiam aperte i in
uectiuis. Illū qui hanc urbē cōdidit
romulum ad deos immortales bēiuo
lentia famaq; sustulimus: ut non uere
factum: sz propter merita uirtutis ei⁹
beniuolentia iactatū diffamatūq; mō
straret. In hortensio uero dialogo cū
de solis canonicis defectionib⁹ loqre-
tur: ut easdem inquit tenebras efficiat
quas effecit in interitu romuli: qui in
obscuratione solis est effectus. Certe
hic timuit mime interitum hois dicē:
quia disputator magis q̄ laudator fu
it. Ceteri aūt reges populi romani ex-
cepto numa pompilio ⁊ anco martio
qui morbo interierunt: q̄ horrendos
exitus habuerunt. Tullus ut dixi ho-
stilius uictō ⁊ euersor albe: cū tota do
mo sua fulmine concrematus ē. Pris-
cus tarquini⁹ per sui decessoris filios
interemptus ē. Seruius tullus gener
ipsius tarquinij supbi qui ei successit
in regnum nefario scelere occisus est.
Nec discessē adytis arisq; relictis dij:
tanto in optimū illius populi regem
parricidio ppetrato: quos dñt ut hoc
misere troie facerēt: eāq; grecis diruē-
dā exurēdāq; relinqrēt: adultio fuisse
paridis cōmotos. Sz isup interfecto
a se socero tarquinius ipe successit. Huc
dij illi nefarium parricidam soceri
interfectiōe regnātē: insup multis bell'
uictorijsq; triumphātē: ⁊ de bellorum
manubijs capitoliū fabricantē: ñ ab-
scedētes: sed pñtes manētesq; uiōrūt:
⁊ regē suū iouē i illo altissimo templo
hoc ē i ope parricide sibi psidere atq;
regnare perpessi sunt. Neq; eiz adhuc
inocēs capitoliū istruxit: ⁊ postea mal'
meritis urbe pulsus ē: sz ad ipsū ignū
in quo capitoliuz fabricaret: immanis-
simi sceleris ppetratiōe peruenit. Qō
uero eum romani regno postea depu-
lerunt: ac secluserunt menibus ciuita-
tis: non ipsius de lucretie stupro: sed
filij peccatū fuit: illo ñ solū nesciēte: sz
etiam absente commissum. Ardeam
ciuitatē tunc oppugnabat: ⁊ pro ppl'o
romāo bellū gerebat. Nescimus quid
faceret si ad eius notitiaz flagitiū filij
deferretur. Et tamen inexplorato eius
iudicio ⁊ inexperto ei populus ademit
imperiuz: ⁊ recepto exercitu a quo de
seri iussus est: clausis deinde portis ñ
sunt passi intrare redeuntem. At ille
post bella grauissima q̄bus eosdē rōa
nos cōcitatis finitimis attriuit: postea
q̄ deftus ab eis quorp fidebat auxilio
regnū recipe ñ ualuit: i oppido tuscl'o
rome uicino quatuordecim ut fert' an
nos puatā uitā q̄et' habuit: ⁊ cū uxo-
re psenuit optablīōe fortassis exitu: q̄
socer eius: genezi sui facinore nec igno
rante filia sicut perhibet' extict'. Nec
tñ istū tarquinium romani crudelem
aut sceleratuz sz supbū appellauerpt:
sed fortassis regios eius fastus: alia su
perbia nō ferētes. Nā scelus occisi ab
eo soceri optimi rēgis sui usqadeo cō-
tēpserūt: ut cū regē suū facerēt: ubi mi
ror si non scelere grauiore mercedem
tantam tanto sceleri reddiderunt: nec
discessē adytis arisq; relictis dij. Nisi
forte quispiā sic defendat istos deos:
ut dicat eos iō māsisse rōe: quo possēt
rōanos magis punire supplicijs: q̄
bñficijs adiuuaī: seducētes eos uauis

uictoriis ⁊ bellis grauissimis conterē-
tes. Hec fuit rōanorū uita sub regibus
laudabili tpe illius reip. usq; ad expul
sionē tarquinij superbi p ducentos fer
me ⁊ quadraginta ⁊ tres annos: cum
ille omnes victorie taz multo sanguie
⁊ tantis empte calamitatibus: iuxta
illud iperiū itra. xx. ab urbe miliaria
dilatauerint: quantum spacium absit
ut saltem alicuius getule ciuitatis nec
territorio comparemus.

De primis apud romanos consuli
bus: quorum alter alterum patria pe-
pulit: moxq; rome post atrocissima
parricidia a uulnerato interijt hoste
uulneratus. cap. xvi.

h Uic tēpori adijciamus ēt tēpus
illd quousq; dicit ille salustius
equo ⁊ modesto iure agitatū: dū met'
a tarquinio ⁊ graue bellū cū hetruria
positū ē. Quādiu cim hetrusci tarqui
nio redire in regnū conanti opitulati
sunt: graui bello roma pcussa ē. Ideo
dicit equo ⁊ modesto iure gestā remp.
metu pmente: ñ psuadente iustitia: in
quo grauissimo tpe q̄ funestus ille an
nus fuit: quo pmi consules creati sūt
expulsa regia potestate; annum q̄ppe
suuz ñ compleuerunt. Nā iunius bru
tus exhonoratum eiecit urbe collegā
luciū tarquiniū collatinum. Deinde
mox ipse in bello cecidit mutuis cum
hoste uulneribus: occisis a seipo pmi-
tus filijs suis ⁊ uxoris sue fratribus:
q̄ eos p restituēdo tarq̄nio cōiurasse
cognouerat. Quod factum uirgilius
postq̄ laudabliter commemorauit: cō
tinuo clemēter exhorruit. Cum enim di
xisset natosq; pater noua bella mouē
tes ad penā pulchra p libertate voca-
uit: mox deinde exclamauit ⁊ ait. Infe
lix utcūq; ferēt ea facta minores. Quo
libet iquit ea facta posteri ferāt. i. pre
ferāt ⁊ extollāt: q̄ filios occidit infelix
ē: ⁊ tanq̄ ad cōsolandū infelicē subiū-
xit: Uincet amō patrie: laudūq; imm̄-
sa cupido. Nonne in hoc bruto q̄ ⁊ fi-
lios occidit: ⁊ a se pcusso hosti ⁊ filio
tarquinij ⁊ mutuo percussus supuiuē
non potuit: eiq; potius ipse tarq̄nius
superuixit: collatini college uidet' ino
centia uindicata: qui bonus ciuis ob
hoc tarq̄nio pulso passus ē: qō tyran
nus ipse tarquinius? Nam ⁊ idē brut'
consanguineus tarq̄nij fuisse phibet:
sed collatinū uidelicet similitudo nois
pressit: qz etiam tarquinius uocabat'.
Mutare ergo nomē non patriam co
geretur: postremo in eius nomine hoc
uocabulum minus esset: lutius colla
tinus tm̄mō uocaret'. Sz iō nō āmisit
q̄ sine ullo detrimēto possz āmittere:
ut ⁊ honore primus consul: ⁊ ciuitate
bonus ciuis carere iuberetur. Etiā ne
ista est gloria iunij bruti: detestanda
iniquitas: ⁊ nihilo utilis reip? Et etiaz
ne ad hanc ppetrādā uicit amor pīie:
laudūq; immensa cupido? Jā expulso
utiq; tarquinio tyranno: consul cum
bruto creatus ē martius lucretie luti'
tarquinius collatinus: q̄ iuste popul'
mores in ciue non nomen attendit: q̄
iniuste brutus collegā prime ac noue
illi' potestatis: quē posset: si hoc offē
debatur: noie tantum priuare: ⁊ pīia
puauit ⁊ honore. Hec mala facta sūt:
hec aduersa acciderunt: quando i illa
rep. equo ⁊ modesto iure agitatum ē.
Lucretius quoq; q̄ in locū bruti fuēat
subrogatus: morbo anteq̄ idem ānus
termiaretur absumptus ē. Jta publi'
ualerius qui successerat collatino: ⁊
marcus hōatius qui p defuncto lucre
tio suffectus fuerat: annum illuz fune
reum atq; tartareū: q̄ cōsules q̄nq; ha
buit cōpleuerunt. Quo anno ipsius
cōsulatus nouū honorē ac potestatez
auspicata ē rōana resp. Tūc iā dinuto
paululū metu: ñ qz bella cōqeuerāt: sz
quia non graui pondere urgebant.

Post initia consularis imperij qui bus mal' uexata fuerit rōna resp. dūs ñ opitulātibus quos colebāt. ca. xvij.

f Inito. s. tpe quo equo ⁊ modesto iuē agitatū ē: secuta sūt que idē salustius breuiter sic explicat. Deinde seruili imperio patres plebem exercere de uita ac quiete erga se regio more consulere: erga alios de uiolētia ⁊ inquietudie: sibi ēgna moliri: illos a gro pellē: ⁊ ceteris expertib⁹ soli ī ipe rio agere. Quibus agitata seuitēs ⁊ maxime fenore oppressa plebs cum assiduis bellis tributū ⁊ militiā simul toleraret: armata montem sacrū atq; auentinum insedit. Tūq; tribunos plebis ⁊ alia sibi iura parauit: discordiarū ⁊ certamis utriusq; finis fuit secūdū bellū punicū. Quid itaq; ego tantas moras uel scribens patiar: ul' lecturis afferaz? Quāmisa fuit illa resp. tam lōga etate: p tot ānos usq; ad secūdū bellū pūicū: bell' forisec⁹ iqetate nō desistentibus: ⁊ int⁹ discordiēs seditionibusq; ciuilibus a salustio breuit intimatum ē. Proinde uictorie ille nō solida beatorū gaudia fuerunt: sz inania solatia miserorū: ⁊ ad alia atq; alia terribilia mala subeunda illecebrosa incitamenta mīme quietorū. Nec nobis qz hec dicimus boni romāi pudētesq; succenseant: q̄q̄ de hac re nec pauendi sunt nec monendi: qñ eos minime succensuros eē certissimū ē. Neq; eiz grauius uel grauiora dicius auctoribus eorū ⁊ stilo ⁊ ocio multū ipes. Quib⁹ tñ ediscēdis ⁊ ipi elabōauerūt: ⁊ filios suos elaborare cōpellūt. Qui aūt succensent: qñ me ferrēt: si ego dicerē quod salustius ait: plurime turbe seditiōes ⁊ ad postremū bella ciuilia orta sunt: dū pauci potentes: quorum in gratiam pleriq; concesserant sb̄ honesto patrū aut plebis noie dñatiōes affectabant: bōiq; ⁊ mali ciues appellati: non ob merita in rēp. incesserant oibus pariter corruptis: sed uti d̄sq; locupletissimus ⁊ iniuria ualidior: qz presentia defendebat pro bono ducebatur. Porro si illi scriptores historie ad honestā libertatez ptiere arbitrati sunt mala ciuitatis ꝓpe nō tacē: quaz multis locis magno preconio laudaī cōpulsi sunt: cum aliam ueriorez quo ciues eterni legendi sunt nō haberent: d̄d nos facere conuenit: quorū spes q̄to in deo melior ⁊ certior: tanto maiō debet esse libertas: cum mala presentia christo nostro imputant: ut infirmiores imperitioresq; mentes alienētur ab ea ciuitate: in qua sola iugiter feliciterq; uiuendum est? Nec in deos eorum horribiliora nos dicimus: q̄q̄ eorum ēdem auctores: quos legunt ⁊ predicant: q̄ooquidem ⁊ ex ipsis q̄ diceremus accepimus: ⁊ nullo modo dicere uel talia uel cuncta sufficimus. Ubi erant ergo illi dū qui propter exiguam fallacemq; huius mundi felicitatem colendi existimantur: cum rōani quibus se colenoos mendacissima astutia uendicabant tantis calamitatibus uexarentur? Ubi erant quando ualerius consul ⁊ ab exulibus ⁊ hostis incensum capitolium cum defensaret occisus est: faciliusq; ipse prodesse potuit edi iouis q̄q̄ illi turba tot numinū cum suo maximo atq; optimo rege: cuius templum liberauerat subueniē? Ubi erant quando densissimis fatigata ciuitas seditionum malis: cum legatos athenas missos ad leges mutuādas paululū d̄eta oppiret: graui fame pestilētiaq; uastata ē? Ubi erant quādo rursus populus cum fame laboraret prefectum annone primū creauit: atq; illa fame inualescente spurius emili⁹: qui esuriēti multitudini frumēta largit⁹ ē ēgni affectati crīm incurrit: ⁊ eiusd̄ p̄fecti istātia p dictatorem lutium quintum etate decrepitum

a quinto ſeruilio magio equitū cū ma
ximo ⁊ periculoſiſſimo tumultu ciui-
tatis occiſus ē:Ubi erāt qñ imminēte
peſtilentia maxima exportandis inuti
libus populus diu multúq; fatigat⁹:
noua lectiſternia : quod nunq̃ antea
fecerat exhibenda arbitratus ē : lecti
aūt ſternebāt in honorē deorū:uñ hoc
ſacr̃ uel potius ſacrilegiū nom̃ acce-
pit:Ubi erāt qñ per.x.cōtinuos ānos
male pugnādo crebras ⁊ magnas cla
des apd̃ ueios exercitus rōanus acce-
perat:niſi p furiū camillū tandē ſ̃bue
niret:quem poſtea ciuitas ingrata dā
nauit:Ubi erant qñ galli romā cepe-
runt:ſpoliauerūt:incenderunt: cedib⁹
ipleuerūt:Ubi erāt cū illa inſignis pe-
ſtilentia tam ingentem ſtragem ēdit:
qua ⁊ ille furius camillus extictus ē:
qui remp.ingratā ⁊ a ueientibus ante
defendit:⁊ de gallis poſtea uidicauit:
Inde in hac peſtilētia ſcenicos ludos
aliā nouā peſtē:ñ corporib⁹ rōanorū:
ſed quod eſt multo pernitioſius mori
bus intulerunt.Ubi erāt qñ alia peſti
lentia grauis de uenenis matronarum
exorta credita eſt:quarum ſupra fidem
multarū atq; nobilium mores deph̃ē-
ſi ſunt omni peſtilētia grauiores: ꝓ qñ
in caudinas furculas a ſannitibus ob
ſeſſi:ābo cū exercitu cōſules fedus cum
eis fedū facere coacti ſunt:ita ut equi-
tib⁹ rōanis ſexcētis obſidibus datis:
ceteri ammiſſis armis alīq̃ſq; ſpoliati
priuatiq; tegmīibus:ſub iugū hoſtium
cū ueſtimītis ſingulis mitterent:Ubi
qñ graui peſtilētia ceteris laborātib⁹
multi etiā in exercitu ictu fulmis peri
erunt:Uel qñ etiā inter alia intolera-
bl̃is peſtilentia eſculapium ab epidau
ro quaſi medicū deū roma aduocare
atq; adhibere compulſa eſt:qm̃ regem
omniū iouē:q̃ iam diu in capitolio ſe-
debat multa ſtupra quibus adoleſcēs
uacauerat:non pmiſerant fortaſſe di-
ſcere medicinā: uel cum cōſpirantibus
uno tp̃e hoſtib⁹:lucanis:brutīs: ſan-
nitibus : etruſcis ⁊ ſcenonibus gallis
p̃mo ab eis legati pēpti ſūt.Deide cū
p̃tore oppſſus exercitus:ſeptem tribu
nis cū illo peūtib⁹: ⁊ militū tredecim
milibus:uel quando poſt graues ⁊ lō
gas rome ſeditiones:q̃bus ad ultimū
plebs ianiculū hoſtili direptiōe ceſſe
rat:cui⁹ mali tā dira calamitas erat:
ut eius rei cā quod in extremis picul⁹
fieri ſolebat ⁊ dictator crearetur hor-
tenſius: qui plebe reuocata in eodem
magiſtratu expirauit: quod nulli dic-
tatori ante contigerat: ⁊ quod ill⁹ dīs
iam preſente eſculapio grauius crimē
fuit:Tū uero tam multa bella ubiq;
crebuerunt:ut inopia militum plctarū
illi qui eo q̃ proli gignēde uacabant:
ob egeſtatē militare ñ ualētes hoc no
mē acceperāt: militie conſcriberētur.
Accitus etiā a tarētinis pyrrhus rex
grecie tunc ingenti gl̃ia celebratus:ro
manorū hoſtis effectus ē.Cui ſane de
rerū futuro euentu conſulenti ſatis ur
bane apollo ſic ābiguū oracl̃ edidit:
ut e duobus q̃cq̃d accidiſſet:ipſe diui
nus haberetur.Ait eis:dico te pyrrhe
uincere poſſe romanos : atq; ita ſiue
pyrrh⁹ a rōanis ſiue rōani a pyrrho
uincerentur: ſecurus fatidicus utrūlz
expectaret cuētum.Que tunc ⁊ q̃ hor
renda utriuſq; exercitus clades:i qua
tamē ſupior pyrrhus extitit : ut iam
poſſet apollinem p ſuo intellectu pre-
dicare diuinum: niſi proxīe alio prelio
romani abſcederent ſuperiores : atq;
in tanta ſtrage bellorum etiā peſtilētia
grauis exorta eſt mulierum.Nam pri
uſq; maturos pt⁹ ederēt grauide mo
riebātur. Ubi ſe credo eſculapius ex-
cuſabat:q̃ archiatrū ſe nō obſtetricem
pfitebatur. Pecudes quoq; ſimiliter
interibant:ita ut iam defectuū genus
aialium crederetur.Quid hyems illa
commemorabilis tam incredibili im-
manitate ſeuiens: ut niuibus hōrēda

altitudie etiã in foro per dies.xl. mañ tibus: tyberis quoqꝫ glacie duraret: si nñis temporib⁹ accidisset:q̃ isti ⁊ q̃ ta dixissent? Quid illa itidẽ ingens pestilẽtia q̃diu seuiuit:q̃multos pemit? Que cum in annuꝫ alium multo graui us tenderet:frustra pñte esculapio aditũ est ad libros sibyllinos. In quo genere oraculoꝝ sicut cicero in libris de diuinatione commemorat: magis interpretibus ut possunt siue uolunt dubia cõiectãtib⁹ credi solet. Tunc ergo dictũ ẽ eam esse cãm pestilentie: q̃ plurimas edes sacras multi occupatas priuatim tenerent:sic iterim a magno impericie uel desidie crimine escu lapius liberatus est. Unde autẽ a mltis edes ille fuerant occupate nemine prohibẽte:nisi qꝫ tante numinum turbe diu frustra fuerat supplicatuꝫ:atqꝫ ita paulatim loca deserebãt a cultoribus:ut tanq̃ uacua sine ulli⁹ offẽsiõe possent humanis saltem usib⁹ uẽdicari. Nãqꝫ tũc uelut ad sedandã pestilẽtiam diligenter repetita fuerunt atqꝫ reparata:nisi postea eodem modo neglecta atqꝫ usurpata latitarẽt: ñ utiqꝫ magne peritie uarronis tribuereturꝫ q̃ scribens de edibus sacris tam multa ignorata commemorat. Sꝫ tũc iteriꝫ elegans non pestilẽtie depulsio:sꝫ deorum excusatio procurata est.

Que clades romanos sub bellis punicis triuerint frustra deorum presidijs expetitis.cap.xviij.

i Am uero punicis bellis cum inter utrunqꝫ imperium uictoria diu anceps atqꝫ incerta penderet: populiqꝫ duo p̃ualidi impetus i alterutrũ fortissimos ⁊ opulentissimos agerẽt: quod munitiora regna contrita sunt: que urbes ãple nobilesqꝫ delete:quot afflicte:quot perdite ciuitates: q̃lõge lateqꝫ tot regiões terreqꝫ uastate sũt: quotiens uicti hinc atqꝫ inde uictões: q̃d hoiuꝫ cõsũptũ ẽ uel pugnãtiũ militum:uel ab armis uacantiũ ppl'oruꝫ: quanta uis nauium marinis ẽt plijs oppressa:⁊ diuersarum tempestatum uarietate summersa ẽ: si enarrare uel cõmemorare conemur: nihil aliud q̃ scriptores etiã nos erius histõie. Tũc magno metu perturbata romana ciuitas ad remedia uana ⁊ ridenda currebat. Instaurati sunt ex auctoritate libroꝝ sibyllinoꝝ ludi seculares:quorũ celebritas inter centũ ãnos fuerat instituta:feliciorib⁹qꝫ tempib⁹ mẽoria negligente perierat. Renouarunt etiã pontifices ludos sacros iferis: ⁊ ipos abolitos ãnis retrõsũ melioribꝰ. Nimiꝝ eim qñ renouati sunt:tãta copia morientium ditatos inferos etiaꝫ ludere delectabat: cũ profecto miseri hoies ipsa rabida bella ⁊ cruentas ãimositates funerasqꝫ hinc atqꝫ inde uictorias magnos agerent ludos demonum:⁊ optimas epulas inferoꝝ. Nihil sane miserabilius prio punico bello accidit:q̃ q̃ romani ita uicti sunt: ut etiã regulus ille caperet:cuius in p̃mo ⁊ in altero libro mentiõeꝫ fecius: uir plane magnus ⁊ uictor antea domitorqꝫ penoꝝ. Qui etiã ipsũ p̃mum bellũ punicũ confecisset:nisi auiditate nimia laudis ⁊ glorie duriores cõdictiones q̃ ferre possent fessis carthaginensibus impasset. Illius uiri ⁊ captiuitas inopinatissima:⁊ seruitus indignissima:⁊ iuratio fidelissima:⁊ mõs crudelissima:si deos illos ñ cogit erubescere:ueꝝ est q̃ erei sunt: ⁊ nõ hñt sanguinẽ. Nec mala illo tempore grauissima intra menia defuerunt. Nam exundante nimis ultra morem fluuio tyberino: pene omnia urbis plana subuersa sunt: alijs impetu quasi torrentis impulsis: alijs uelut stagno diuturno madefactis atqꝫ sublapsis. Istam deinde pestem ignis

pernitiosior subsecutus ē: q̃ cōceptis circa fox q̃busq̃ celsiorib⁹: etiā tēplo uestē suo familiarissimo ñ pepcit: ubi ei ueluti uitā perpetuā diligentissima substitutione lignox: nō tā honorate q̃ dānate uirgies donare cōsueuerāt. Tum uero illic ignis nō tm̃ uiuebat: sed etiam seuiebat. Cuius impetu exterrite uirgines: sacra illa fatalia que iam tres ī quibus fuerāt presserant ciuitates: cū ab illo incendio liberare ñ possent: metellus pontifex sue quodā mō salutis oblitus irruens ea semiustulatus abripuit. Neq̃ eim uel ipsuz ignis agnouit: aut uero erat ibi num̃: qd̃ nō etiam si fuisset fugisset. Homo igitur potius sacris uestē: q̃ illa homini prodesse potuerunt. Si aūt a semet ipsis ignem nō repellebant a ciuitate: cuius tueri salutez putabant: quid cō contra illas aquas formasq̃ poterāt adiuuare: sicut etiam res ipsa nihil ea prorsus potuisse patefecit. Hec istis ne quaq̃ obijcerētur a nobis: si illa sacra dicerent non tuendis his bonis tēporalibus instituta: sz signādis etnis: z iō cū ea que corporalia uisibiliaq̃ essent perire contingeret: nihil his rebus minui ꝓpter quas fuerant instituta: z posse ad eosdē usus denuo repari. Nunc uero cecitate mirabili eis sacris q̃ perire possent fieri potuisse existimant: ut salus terrena z temporalis felicitas ciuitatis pire nō posset. Proide cū illē etiā manentibus sacris: uel salutis cō tritio: ul' infelicitas irruisse monstrat: mutare sñiam quam defendere neq̃ūt erubescunt.

De afflictōe belli pūici secūdi: qua uires utriusq̃ cōsumpte sunt. ca. xix.

S Secūdo aūt bello pūico: nimis longum est cōmēmorare clades duox ppłox taz longe secū lateq̃ pugnantiū: ita ut his quoq̃ fatētib⁹ qui nō tam narrare bella romana: q̃ rōanum imperiū laudare istituerūt: similior uicto fuerit ille qui uicit. Hāniba le quippe ab hispania surgente: z pireneis mōtibus supatis: gallia transcursa alpibusq̃ diruptis: tā lōgo circuitu auctis uirib⁹ cūcta uastando aut subigendo: torrētis mō italie faucib⁹ irruente q̃ cruēta bella gesta sūt: q̃ multa plia: quotiēs rōani supati: q̃ multa ad hostē oppida defecerūt: q̃ multa capta z oppressa: q̃ dire pugne z totiens hannibali rōana clade glorioso: sz hec hactenus. De cānēsi aūt mirabiliter horrendo malo q̃d dicā? Ubi hānibal cum esset crudelissimus: tamen tanta inimicox atrocissimox cede satiat⁹: parci iussisse perhibet. Uñ tres modios ānulox aureox carthaginē misit: quo intelligerent tantam in illo plio dignitatē cecidisse romanā: ut faciliuz eaz caperet mensura q̃ numerus: atq̃ hinc strages turbe cetere tanto utiq̃ nūerosioris q̃to infirmioris que sine annulis iacebat: conqcienda potius q̃ nuntianda putaretur. Deniq̃ tanta militū inopia secuta est: ut rōani reos facinox ꝓposita ipunitate colligerēt: seruitia libertate donarēt: atq̃ ex illis pudendus nō tā suppleret q̃ istitueret exercitus. Seruis itaq̃: imo ne faciam⁹ iniuriā iā libertis pro rōana rep. pugnaturis arma defuerūt. Detracta sunt templis: tāq̃ rōani dīis suis dicerent. Ponite q̃ tādiu inaniter hūistis: si forte aliquid utile inde facē possint nostra mācipia: uñ uos nīa numina nihil facere potuistis. Tunc etiam stipendīis sufficiendis cuz defecisset erarium: in usus publicos opes uenere p uate: adeo unoquoq̃ id qd̃ habuit cōferente: ut preter singłos ānulos aureos singłasq̃ bullas mirabłia dignitatis insignia: nihil sibi auri senat⁹ ipse q̃to magis ceti ōdies tbusq̃ ālīq̃rēt. Quis ferret istos: si nostris tēporibus

ad hanc inopiaz cogerent: cũ eos mõ uix feramus:qñ ꝑ supflua uoluptate plura donãt histrionib⁹:q̃ tũc legiõibus ꝑ extrẽa salute collata sunt.

De exitio saguntinoꝝ:q̃bus ꝓpter rõanoꝝ amicitiã peũtib⁹ dñ romani auxiliũ non tulerunt.cap.xx.

Sed in his omnibus belli punici secundi malis nihil miserabilius ac miserabili querela dignius: q̃ exitium saguntinoꝝ fuit. Hec quippe hispanie ciuitas amicissima populi romani dum eidez populo fidem seruat euersa est. Hinc enim hannibal fracto federe romanoꝝ causas quesiuit:q̃b⁹ eos irritaret ad belluz. Saguntũ ergo ferociter obsidebat: quod ubi rõe auditum est:missi sunt legati ad hãnibalem:ut ab eius obsidione discederet. Contempti carthaginem pergunt:q̃rimonianq̃ deponunt federis rupti:infectoq̃ negocio romam redeunt. Duz hec moze agunt:misera illa ciuitas opulentissima sue reip.romaneq̃ carissima octauo uel nono a penis mense deleta est: cuius interitum legere q̃to magis scribere horroris est. Breuit tñ eum commemorabo: ad rem quippe que agitur multum pertinet. Primo fame contabuit:naz etiam suoꝝ cadaueri⁹ a nonuullis pasta perhibetur. Deide fessa omniuz rezꝝ:ne saltez captiua in manus hannibalis peueniret: ingentẽ rogum publice struxit:in quẽ ardẽtem ferro:etiam trucidatos omẽs se suosq̃ miserunt. Hic aliquid agẽt dñ heluões atq̃ nebulones sacrificiorum adipibus inhiantes:ꝛ fallaciũ diuinationũ caligine decipientes:hic aliquid agerent: ciuitati populi romani amicissime sꝫueniret:ꝛ fidei ꝓfuatiõe peũtem perire nõ sinerent. Ipsi utiq̃ medũ prefuerunt:cũ rõane reip.interiecto fedẽ copulata ẽ. Custodiẽs itaq̃ fideli⁹ quod ipis presidibus placito iũxerat:fide uinxerat:iuratione constrixerat:a perfido obsessa oppssa ꝓsũpta est. Si ipsi dñ tempestate atq̃ fulminibus:hãnibalem postea romanis ꝓximum menibus terruerunt lõgeq̃ miserũt:tunc ꝑmũ tale aliq̃d facerẽt: audeo quippe dicere:honestius illos pro amicis rõanozum ideo periclitantib⁹: ne romanis frangerent fidem:ꝛ nullã opem tunc habentibus:q̃ ꝑ ipis rõanis qui pro se pugnabãt:atq̃ adꝟsus hannibalem opulenti erant potuisse tẽpestate seuire. Si ergo tutozes eẽt romane felicitatis ꝛ glie taz graue ab ea crimen saguntine calamitatis auerterent. Nunc vo q̃stulte creditur:dñs illis defensozibus romam uictoze hãnibale non perisse:q̃ saguntine urbi ñ potuerunt:ne pro eius piret amicitia subuenire? Si saguntinoꝝ christiãus populus esset:ꝛ huiusmodi aliq̃d pro fide euangelica pateret:q̃q̃ se ipe nec ferro nec ignibus corrupisset:sz tam̃ si ꝑ fide euangelica excidium pateretur: ea spe pateret qua in christuz credideꝛat:nõ mercede breuissimi tpis:sz eternitatis interminate potiret. Pro istis aũt dñs:q̃ ꝓpterea coli phibentur:ꝓpterea colendi requiruntur: ut harum labentium atq̃ trãseũtiũ rezꝝ felicitas tũta sit:quid nobis defensozes ꝛ excusatozes eozuz de saguntinis peuntib⁹ respondebunt: nisi quod de illo regio extincto? Hoc quippe interest:q̃ ille unus homo:hec tota ciuitas: utriusq̃ tamen interitus causa conseruatio fidei fuit:propter hanc enim ad hostes ꝛ redire ille uoluit:ꝛ noluit ista trãsiẽ. Conseruata ergo prouocat deoꝝ irã fides. An pñt ꝛ dñs propiciꝰ pire:nõ solum quiq̃ homines: ueruz etiam integre ciuitates? Utꝝ uolunt eligãt. Si eim fidei seruate irascunt illi dñ: querant perfidos a quibus colant. Si autem ẽt illis ꝓpitꝰ multis grauibusq̃

cruciatibus afflicti interire homines ciuitatesq; possunt:nullo fructu felicitatis hui' colūt'. Desināt igit' succēsē: qui sacris deorū suorum perditis se infelices factos eē putāt. Posset eiz illis ñ solum manētibus:uerum etiam fauentibus: non sicut modo de miseria murmurare: sed sicut tunc regulus ⁊ saguntini excruciati horribiliter etiaz penitus interire.

Quā ingrata fuerit rōana ciuitas scipioni liberatori suo:⁊ i quibus moribus egerit:qñ eam salustius optimā fuisse describit.cap.xxi.

p Orro it' secūdū ⁊ postremū bellū carthaginēse:qñ salustius optis moribus ⁊ maxima cōcordia dixit egisse rōanos.multa eiz preteo suscepti operis modum cogitās. Eodē ergo ipso tempore morum optimorum maximeq; cōcordie scipio ille rōe italieq; liberator:eiusdēq; belli punici secūdi: tam horrendi:tam exitiosi:tam periclosi preclarus mirabilisq; confector victor hannibalis domitorq; carthagis: cuius ab adolescentia uita describit' dīs dedita templisq; nutrita:inimicorū accusationibus cessit:carensq; patria:quam sua uirtute saluaz ⁊ liberā reddidit:i oppido linternēsi egit reliq; compleuitq; uitam:p' insignē suū triumphum nullo illi' urbis captus desiderio:ita ut iussisse perhibeatur: ne saltem mortuo in ingrata pria fun' fiēt. Deide tunc primū p Cneū malleū p consulez ō gallo grecis triumphantē asiatica luxuria romā omni hoste peior irrepsit. Tunc eim primū lecti erati ⁊ preciosa stragula uisa phibentur. Tunc iducte in conuiuia psaltrie ⁊ alia licentiosa nequitia. Sed nūc ō his malis que intolerabiliter hoies patiūtur:nō de his q̄ libent' faciunt dicere institui. Unde illud magis quod de scipione commemorauī: q̄ cedēs inimicis extra patriam quam liberauit mortuus ē:ad pñtem pertinet disputationem:q̄ ei romana numia a quorum templ' avtit hannibalē non reddiderunt uicem:que propter istā tātū mō colunt' felicitatē. Sed quia salustius eo tempore ibi dixit mores optios fuisse:ppterea hec de asiana luxuria commemoranda putaui:ut intelligat' etiam illud a salustio in compatione aliorū temporū dictum:quibus tēporibus peiores utiq; in grauissimis discordijs mores fuerunt. Nam tūc id ē inter secundū ⁊ postremum bellū carthaginense lata ē etiā illa lex uoconia ne quis heredem feiam faceret:nec unicam filiā. Qua lege quid iniquius dici aut cogitari possit ignoro. Uerum tñ toto illo interuallo duuz bellorum punicorū tolerabilior infelicitas fuit: bellis tantummodo foris pterebatur exercitus:sed uictorijs consolabatur. Domi aūt nulle sicut alias discordie seuiebāt. Sz ultio bello punico uno i pete alterius scipionis:q̄ ob hoc etiaz ipse africanī cognomē inuenit: emula impij romāi ab stirpe deleta est:ac deinde tantis malorū aggeribus oppressa romana resp.ut prosperitate ac securitate rerum unde nimium corruptis moribus mala illa congesta sunt:plus noc[illegible] onstretur tam cito euersa: q̄ prius [illegible]cuerat taz diu aduersa carthago. Hoc toto tēpe usq; ad cesarez augustum:qui uidetur non adhuc ul' ipsorum opinione gloriosam:sed contentiosam ⁊ exitiosam ⁊ plane iam eneruem ac languidam libertatem omnimodo extorsisse romanis:⁊ ad regale arbitrium cuncta reuocasse:⁊ quasi morbida uetustate collapsam : ueluti instaurasse ac renouasse remp. Toto ergo isto tpe omitto ex alijs atq; alijs cāis ēt:atq; ēt bellicas clades ⁊ numātinū feo' horēda ignomia macl'osum.

uolauerant enim puli de cauea: ⁊ mãcino consuli: ut aiunt augurium malũ fecerant: quasi p tot annos: quibus illa exigua ciuitas romanũ circunfessa exercitũ afflixerat: ipsiq; rõane reip. terrori esse iaz ceperat. Alij contra eũ malo augurio processerunt: sed hec ĩ q̃ omitto.

De mitridatis edicto: quo omnes ciues romanos: qui intra asiam inuenirentur iussit occidi. cap. xxij.

q Uãuis illud nequaq̃ tacuerĩz: q̃ mitridates rex asie ubiq; ĩ asia pegrinantes ciues romanos: atq; ĩ numerabili copia suis negocijs itẽtos uno die occidi iussit: ⁊ factum ẽ. Quã illa miſabilis rex facies erat: subito quẽq; ubicũq; fuisset iuẽt̃: ĩ agro: in uia: in oppido: in domo: in uico: in foro: in tẽplo: ĩ lecto: in priuio iopinate atq; ipie fuisse trucidatum. Quis gẽitus moriẽtiũ: que lachryme spectãtiũ fõtasse etiã feriẽtiũ fuerũt? Quã dura necessitas hospitũ: nõ solũ uidendi nefarias illas cedes domi sue: uex ẽt perpetrandi. ab illa blãda cõitate hũanitatis repente mutatis uultibus ad hostile negociũ in pace peragendum: mutuis ut ita dicã oio uulneribus: cuz percussus in corpore: ⁊ percussor in aio feriretur. Nuz ⁊ isti omnes auguria cõtempsant? Num deos ⁊ dõesticos ⁊ publicos cum de sedibus suis ad illaz irremeabilem pegrinationẽ pfecti sũt: quos consulerẽt non habebant. Hoc si ita est: non hñt cur isti in hac cã de nostris tẽporibus conquerantur. Oli romani hec uana contemnunt. Si autem consulerunt: respondeatur quid ista profuerũt: qñ p hũanas dũtaxat leges nemine prohibente ꝗlia licuerẽt.

De iteriorib̃ malis: q̃b̃ rõana resp. exagitata ẽ p̃cedẽte pdigio: qõ ĩ rabie oiz aialiũ: q̃ hoib̃ fuiũt fuit. capitulũ xxij.

s Ed iã illa mala breuit q̃tũ possumus cõmemoremus: q̃ q̃to iteriora: tãto miſiora extiterũt: discordie ciuiles uel potius inciuiles: nec iaz seditiones: sz ẽt ipsa bella urbana: ubi tantus sanguis effusus est: ubi prium studia: non contionũ dissensionib̃ uarijsq; uocibus in alterutrum: sz plane iam ferro armisq; seuiebant bella sociali a: bella seruilia: bella ciuilia: q̃tum romanum cruorẽ fuderũt: q̃tã italie uastationẽ desertionẽq; fecerũt? Nãq; añq̃ se aduersus romã sociale latium cõmoueret: cuncta aialia hũanis usibus sb̃dita: canes: equi: asini: boues: ⁊ q̃q; alia pecora sb̃ hominũ dñio fuerunt: subito efferata ⁊ dõestice lenitatis oblita: relictis tectis libera uagabãt̃: ⁊ omnẽ non solũ alioꝝ: uex etiã dñoꝝ auersabant̃ accessũ: ñ sine exitio t̃ pic̃o audẽtis siquis de primo urgeret. Quod q̃ti mali signũ fuit? Qõ si hoc signum fuit qõ tantum malum fuit: q̃tum malũ fuit illud: cuius hoc signum fuit? Hoc si nostris tẽporibus accidisset: rabidiores istos q̃ illi sua animalia paterentur.

De discordia ciuili: quã gracchane seditiones excitauerunt. cap. xxiiij.

i Niciũ aũt ciuiliũ maloꝝ fuit sedicio gracchorum agrarijs legibus excitata. Uolebãt eim agros populo diuidẽ: quos nobilitas perperaz possidebat. Sz tã uetustã iniq̃tatẽ audere conuellere periculosissimum immo vo ut ipa res docuit pniciosissiuz fuit. Que funera facta sunt: cũ prior gracchus occisus est: que etiã cũ aliusf frat̃ eius non longo interposito tempore. neq; enim legibus ⁊ ordine potestatuz: sed turbis armoꝝq; pflictib̃

nobiles ignobilesq; necabant. Post gracchi alterius interfectionem luci opimius consul: qui aduersus eū ītra urbem arma commouerat: eoq; cum socijs oppresso ⁊ extincto: ingentem ciuiū stragem fecerat: cūm q̄onez hīet iam iudiciaria inquisitione ceteros p sequēs tria milia hominum occidisse perhibetur. Ex quo intelligi pōt: q̄tā multitudinem mortium hīc potuerit turbidus conflictus armorum: qñ tantam habuit iudiciorūm uelut exaiata cognitio. Percussor gracchi ipsius caput quantum graue erat: tanto auri pondere consuli uendidit. Hec enim pactio cedē p̄cesserat: in qua ēt occisus ē cū liberis marcus fului p̄sularis.

De ede concordie ex senatusconsulto in loco seditionum ⁊ cedium condita. cap. xxv.

e Legāti sane senatusconsulto eo ipso loco: ubi funere tumult il le cōmissus ē: ubi tot ciues ōdis cuiusq; ceciderunt: edes p̄cordie facta ē: ut gracchorū pene testis ⁊ concionantiū oculos feriret: mēoriāq; cōpūgēt. Sz hoc quid aliud fuit q̄ irrisio deorum: illi dee templū cōstituere: que si esset i ciuitate non tantis dissensionib dilacerata corrueret? Nisi forte sceleris huius rea concordia: qz deseruerat aios ciuiū: meruit in illa ede tanq̄ in carcere includi. Cur enim si reb gestis cōgruere uoluerunt: non ibi potius edē discordie fabricarūt? An ulla rō redditur cur concordia dea sit: ⁊ discordia dea non sit: ut secundū labeonis distictōez bona sit ista: illa vo mala? Nec ipse aliud secutus uidet: q̄ qō advtit rōe ēt febri: sicut saluti templū cōstitutū. Eo igitur mō nō tm concordie: uez etiaz discordie constitui debuit. Periculose itaq; romani tam mala dea irata uiuere uoluerunt: nec troianū excidium recoluerunt originem ab eius offensione sumpsisse. Ipsa quippe quia inter deas nō fuerat inuitata: triū dearū litē aurei mali suppositiōe commētata ē. Unde rixa numinū: ⁊ uenus victrix: ⁊ rapta helena: ⁊ troia deleta est. Quapropter si forte indignata: q̄ it deos i urbe nullū templū hīe meruit: ideo iā turbabat tantis tumultibus ciuitatē: q̄to atrocius potuit iritari: cū i loco illius cedis: hoc ē in loco sui opis adversarie sue constitutam edē esse uideret: Hec uana ridentibus nobis illi docti sapiētesq; stōachāt: ⁊ tñ numinuz bonorum malorūq; cultores: de hac q̄one concordie discordieq; non exeūt: siue pretermiserint harum dearū cultum: eisq; febrē bellonāq; pretulerit: quib antiqua phana fecerūt: siue ⁊ istas coluerint: cuz sic eos discedēte cōcōdia: discordia seuiens usq; ad ciuilia bella perduxerit.

De diuersis generibus belli: q̄ post p̄ditā edē cōcordie sūt secuta. ca. xxvi.

p Reclarū vo seditionibus obstaculū edē concordie testem cedis supplicijq; gracchorū cōcionātib opponendam putarunt. Quantū ex hoc p̄fecerint indicāt secuta peiora. Laborarunt enim deinceps concionatores ñ exemplū deuitare gracchorū: sz superare propositū. Lutius saturninus tribunus plebis: ⁊ caius cesar: seruili pretor: ⁊ multo post marcus drusus: quorum omnium seditionibus cedes primo iam tunc grauissime: deinde socialia bella exarserūt: quibus italia uehementer afflicta: ⁊ ad uastitatem miserabilē desertionēq; perducta ē. Bellū de ide fuile successit: ⁊ bella ciuilia. In q̄bus que prelia commissa sunt: quid sanguinis fusum: ut omnes fere itale gentes: quibus rōanū maxime p̄pollebat iperium: tanquam seua barbaries

domarent. Jam ex pauciſſimis hoc ē min' q̄ ſeptuaginta gladiatorib': quē admodū bellū ſeruile cōtractū ſit: ad q̄tum numerꝰ ⁊ q̄ acrē ferocēq̄ puenerit: quos ille numerus imperatores populi rōani ſuperauerit: quas ⁊ quo modo ciuitates regioneſq̄ uaſtauēit: uix q̄ hiſtoriam conſcripſerunt: ſatis explicare potuerūt. Neq̄ id ſolū fuit ſeruile bellum: ſed ⁊ macedoniā p̄uinciam prius ſeruitia depopulata ſunt: deinde ſiciliaz oraq̄ maritimā. Quāta etiam ⁊ q̄ horrenda cōmiſerint primo latrocinia: deinde ualida bella piratarum: quis pro magnitudine rerū ualeat eloqui?

De bello ciuili mariano atq̄ ſyllano. cap. xxvij.

c Um vo mari' ciuili ſanguie iā cruent' multis adv̄ſaꝰ ſibi p̄tium p̄ēptis: ⁊ uict' urbe p̄fugiſſet: uix paululū reſpirante ciuitate: ut uerbis tulianis utar: ſupauit poſtea cinna cū mario. Tū vo clariſſimis uiris iterfectis lumina ciuitatis extincta ſunt. Ultus ē huius uictōie crudelitatē poſtea ſylla. nec dici quidē opus ē quanta diminutione ciuium: ⁊ quāta calamitate reipu. De hac enim uindicta que perniciioſior fuit: q̄ ſi ſcelera q̄ puniebant impunita relinq̄rēt: ait ⁊ lucan'. Exceſſit medicina modum: nimiūq̄ ſecuta ē qua morbi duxere manus: periere nocentes. Sed cuz iā ſoli poſſēt ſupereſſe nocentes: tunc data libertas odijs: reſolutaq̄ legū frenis ira ruit. Illo bello mariāo atq̄ ſyllano exceptis his: qui forīs in acie ceciderunt: in ipſa quoq̄ urbe cadaueribus uici: platee: fora: theatra: templa cōpleta ſunt: ut difficile iudicaret' qñ uictores plus funerꝰ ediderint: utrum prius ut uincerent: an poſtea q: uiciſſent. Cū p̄mū uictoria mariana qñ de exilio ſe ipſe reſtituit: exceptis paſſim quaquaverſuz cedibus factis: caput octauij cōſulis poneretur in roſtris: ceſar ⁊ fimbria i domibus trucidarentur ſuis: duo craſſi pater ⁊ filius in conſpectu mutuo mactarent': bebius ⁊ numitorius unco tracti ſparſis uiſcerib' iterierēt: Catulus hauſto ueneno ſe manibus inimicoꝰ ſ̄traheret: merula flamen dialis preciſis uenis ioui etiā ſuo ſanguine litaret. In ipſius autem marij oculi' continuo feriebant': q̄b' ſalutātibus dexteram porrigere noluiſſet.

Qualis fuerit ſyllana uictoria: uindex mariane crudelitatis. capitulū xxviij.

ſ Yllana uero uictoria ſecuta huius uidelz uidex crudelitatis: p' tm̄ ſanguinē ciuiū quo fuſo cōpata fuerat: finito iā bello inimicicijs uiuētib' crudelius in pace craſſata ē. Jā ēt poſt marij maioris p̄ſtinas ac recētiſſimas cedes: addite fuerāt alie grauiores a mario iuuene atq̄ carbōe eaꝰ p̄tium marianaꝰ. Qui ſylla imminēte nō ſolū uictoriā: ueꝰ etiā ipſam deſpantes ſalutē: cuncta ſuis alijſq̄ cedibus impleuerunt. Nam preter ſtragē late per diuerſa diffuſam: obſceſſo ēt ſenatu: de ipſa curia tanq̄ de carcē p̄ducebantur ad gladium. Mutius ſceuola pontifeꝰ qm̄ nihil apud romāos templo ueſte ſanctius hēbat': arā ipāz āplexus occiſus ē: ignēq̄ illum qui p̄petua cura uirginum ſemper ardebat ſuo pene ſanguine extinxit. Urbē deinde ſylla uictor intrauit: qui in uilla publica non iam bello ſed ipſa pace ſeuiente: ſeptem milia peditū undecunq̄ inermia non pugnando: ſed iubendo p̄ſtrauerat. In urbe autem tota quem uellet ſyllanus quiſq̄ feriebat. Unde tot funera numerari omnino nō poterant: donec ſylle ſuggereret' ſinendos

mutius ara amp[illegible] occiſus eſt

esse aliquos uiuere: ut essent quibus posset ipaꝰ q̃ uicerat. Tũc iã cohibita q̃ hac atq; hac passiꝫ furibunda ferebat licentia iugulandi: tabula illa cuꝫ magna gratulatione proposita ē: que hominũ ex utroq; ordine splendido equestri scilicet atq; senatorio occidendorũꝫ atq; proscribendorũ duo milia continebat: cõtristabat numerus: sꝫ cõsolabatur modus. Nec quia tot cadebant tantũ erat merõis: q̃tũ leticie ceteri non timebant. Sed i q̃busdam eorũ qui mori iussi erant: ẽt lꝫ ipsa crudelis ceterorũ securitas genera mõtiũ exquisita cõgemuit. Quendam enim sine ferro laniãtiũ manus diripuerũt: immanius boies boiem uiuum: q̃ bestie solent discerpere cadaueꝛ abiectũ. Alius oculis effosis: ⁊ particulatim membris amputatis: in tantis cruciãtibus diu uiuere uel potius diu mori coactus est. Subuastate sunt etiam tã q̃ uille quedaꝫ nobiles ciuitates: una uero uelut unus reus duci iuberetur: sic tota iussa ē ciuitas trucidari. Hec facta sunt in pace post bellum: non ut acceleraret obtinenda uictoria: sed ne contemneretur obtẽta. Pax cũ bello de crudelitate certauit ⁊ uicit. Illꝰ.n. prostrauit armatos: ista nudatos. bellum erat: ut q̃ feriebat si possꝫ feriret. pax aũt non ut qui euaserat uiueret: sed ut moriens non repugnaret. Que rabies exterarum gentiũ: que seuicia barbarorũ: huic ò ciuibus uictorie ciuiũ cõparari potest?

De comparatione gotthice irruptionis: cũ eis cladibus: quas romani uel a gallis uel a bellorũ ciuilium auctoribus exceperunt. cap. xxix.

q Uid rõa funestius tetriꝰ amariusq; uidit? utrũ olim gallorũꝫ ⁊ pauloante gotthorũ irruptionesꝫ: an marij ⁊ sylle aliorũq; in eorum ptibus uirorũ clarissimorũ tanquã suorum luminum in sua mẽbra ferocitatesꝫ? Galli quidẽ trucidauerunt senatum: q̃cq̃d eius in urbe tota preter arcem capitolinã: que sola utcũq; defensa ē repire potuerũt. Sed in illo colle cõstitutis auro uitaꝫ saltẽ uẽdiderũt: quã ⁊si ferro rapere non possent: possent tamen obsidione consumere. Gotthi vo tam multis senatoribus pepercerũt: ut magis mirũ sit q̃ aliquos pemerũt. At uero sylla uiuo adhuc mario ipsum capitolium qò a gallis tutũ fuit: ad decernendas cedes uictor insedit. Et cuꝫ fuga marius esset lapsus ferocior cruentiorq; rediturus: iste in capitolio p senatus etiam consultum multos uita rebusq; priuauit. Marianis autẽꝫ partibus sylla absente quid sanctum cui pcerent fuit: qñ mutio ciui sẽatori pontifici arã ipsam ubi erãt ut aiunt fata romana miseris ambienti ãplexibus ñ pepcerũt? Syllana porro tabla illa postrema: ut omittamus alias innũerables mortes: plẽs iugulauit sẽatores: q̃ gotthi l' expoliare potuerũt. Qua igit' fronte: quo corde: qua ipudẽtia: qua insipiẽtia ul' potius amẽtia illa dñis suis non imputant: ⁊ hec nõ imputant christo?

De connexione bellorũ: que aduentum christi plurima ⁊ grauissima precesserunt. cap. xxx.

c Rudelia bella ciuilia omnibus bellis hostilibus auctoribꝰ etiã eorũ fatẽtibꝰ amaziora: q̃bus illa resp. nec afflicta: sꝫ pdita oio iudicata ē: lõge añ aduẽtũ christi exorta sũt: ⁊ scelerataꝫ ꝓcatenatiõe cãꝫ a bello mariano atq; syllão ad bella sertorij ⁊ catiline: quorũꝫ a sylla fuerat ille ꝓscriptꝰ ille nutꝰ: ide ad lepidi ⁊ catuli bellum: quorũꝫ alt' gesta syllana rescindẽ: alt' defendẽ cupiebat: ide ad põpeij ⁊ cesaris

quoꝫ pōpei' ſectatō ſylle fuēat:eiuſqꝫ potentiā uel equauerat: uel iam etiaꝫ ſuperauerat. Ceſar aūt pōpeij potētiā nō ferebat:ſed quia nō habebat: quā tñ illo uicto interfectoqꝫ tranſcendit. Hinc ad aliū ceſareꝫ:qui poſt auguſt' appellatus peruenerunt : quo ipante natus ē chriſtus. Nā ⁊ ipſe auguſtus cum multis geſſit bella ciuilia: ⁊ i eis etiam multi clariſſimi uiri perierunt: inter quos ⁊ cicero diſertus ille artifex regende reip. Pompeij q̄ppe uicto rem caiū ceſarē:q̄ uictoriaꝫ ciuileꝫ clementer exercuit:ſuiſqꝫ adꝟſarijs uitā dignitatēqꝫ donauit:tanq̄ regni appetitorem quorundam nobilium coniuratio ſenatoꝝ:uelut pro reip. libertate in ipſa curia trucidauit. Huius deinde potentiam multum moribus diſpar: uitijſqꝫ oībus iquinatus atqꝫ cōruptus affectare uidebatur ātonius. Cui uehementer pro eadem illa uelut p̄tie libertate cicero reſiſtebat. Tunc emerſerat mirabilis indolis adoleſcēs ille alius ceſar:illius caij ceſaris filius adoptiuus:qui ut dixi poſtea appellatus ē auguſtus. Huic adoleſcenti ceſari ut eius potentia contra antonīū nutriretur:cicero fauebat:ſpans eum depulſa ⁊ oppreſſa antonij dñatione inſtauratuꝫ reip.libertatem : uſqꝫadeo cecus atqꝫ improuidus futuroruꝫ: ut ille ipſe iuuenis: cuius dignitatem ac poteſtatem fouebat : ⁊ eundem ciceronem occidendum antonio quadaꝫ quaſi concordie pactione pmitteret:⁊ ipſā libertatē reip.p qua multum ille iclamaꝟat ditioni p̄pe ſbiugaret.

Quā ipudēt p̄ntia incōmoda chriſto imputent:qui deos colē nō ſinunt cū tāte clades cōtra eos tpe: quo colebantur extiterūnt.cap.xxxi.

d Eos ſuos accuſent de tātis malis:q̄ nro chriſto ingrati ſūt de tantis bonis. Forte quando illa mala fiebant: calebāt are numinū ſabeo thure:ſertiſqꝫ recentibus halabant: clarebāt ſacerdotia:phana rēitebant: ſacrificabat:ludebat:furebat i tēplis: qñ paſſim tantus ciuiū ſāguis a ciuibus:nō mō in cetis locis: uerꝫ it ipſa quoqꝫ deoꝝ altaria fundebatur. Nō elegit templū quo confugēt tullius:qr fruſtra elegerat mutius. Hi uero qui multo indignius inſultant chriſtiāis tpib':aut ad loca chriſto dicatiſſima confugerunt:aut illuc eos ut uiuerēt etiam ipſi barbari deduxerunt. Illud ſcio:⁊ hoc mecū quiſquis ſine ſtudio partium iudicat facillime agnoſcit:ut omittam cetera que multa cōmemoraui:⁊ alia multo plura: que cōmēorare longum putaui:ſi humanū gen' añ bella punica reciperet chriſtianam diſciplinā: ⁊ cōſequeretur rerꝫ tāta uaſtatio:q̄ta illis bellis europā africāqꝫ contriuit:nullus taliū:quales nūc patimur:niſi chriſtiane religioni illa mala tribueret. Multo aūt minus eoruꝫ uoces tolerarent:q̄tum attiet ad rōanos:ſi chriſtiane religionis receptiōeꝫ ⁊ diffamationē:uel irruptio illa gallorum:uel tyberini flūmis igniūqꝫ illa depopulatio:uel quod cuncta mala p̄cedit:bella ciuilia ſequerent. Mala ēt alia:q̄ uſqꝫadeo incredibiliter accideruntut inter prodigia numerarent:ſi chriſtianis temporibus accidiſſent:q̄bus ea niſi chriſtianis hoibus tanquā cria obijcerent? Omitto quippe illa q̄ magis fuerunt mira q̄ noxia : boues locutos : infantes nondum natos de uteris matrū q̄dā uerba clamaſſe: uolaſſe ſerpētes:feminas ⁊ gallias:⁊ omnes i maſculinum ſexū fuiſſe conuerſas:⁊ cetera huiuſmodi: que in eoruꝫ libris:nō fabuloſis:ſed hiſtoricis ſeu uera ſiue falſa ſint: non inferunt hoibus pniciem:ſed ſtupoꝝem. Sed ⁊ cū pluit terra:cum pluit creta:cū pluunt

mirabilia

lapides:nō ut grando appellari solet
hoc noie:sed omniuo uel terre uel cre
te uel lapidū pluuia. Hec profecto eti-
am grauiter ledere potuerūt. Legius
apd eos etneis ignib' ab ipso montis
vtice usq; ad littus proximum decur-
rentib' ita ferbuisse maretu: rupes ex
urerent: ⁊ pices nauiū soluerentur.
Hoc utiq; non leuiter noxium fuit:q̄-
uis incredibiliter mix. Eodem rursus
estu ignium tāta ui fauille scripserūt
oppletā eē siciliā:ut cathinēsis urbis
tecta obruta ⁊ oppssa diruēt: qua ca-
lamitate pmoti misericorditer eiusdez
āni tributum ei ilaxare romāi. Locu-
stax etiam in africa multitudinem p-
digū similem fuisse:cum iam esset po-
puli romani prouincia litteris māda-
uerunt. Consumptis enim fructibus
folijsq; lignox ingenti atq; inextiabli
nube in mari dicūt esse deiectā. Qua
mortua redditaq; littorib': atq; hinc
acre corrupto tātā ortā pestilētiā: ut i
solo regno māsinisse octigenta hoiuz
milia perisse referant: ⁊ multo āplius
in terris littoribusq; pxis. tūc utice ex
xxx. milib' uirox q̄ ibi erant: decē re-
mansisse confirmant. Tal' itaq; uani-
tas qualem ferimus:eiq; respondē cō
pellimur:q̄d hox ñ christiane religio
ni tribuēt:si tp̄ibus christianis uidēt:
Et tñ dis suis ista non tribuūt: quo-
rum cultum ñ reliquerūt: ne ista l' mi
nora patiantur:cum ea maiora pertū
lerint:a q̄b' antea colebant.

Aurelij augūstini de ciui
tate dei liber quartus.

De his q̄ē primo uolumie dispu-
tata sunt. cap. primum.

d

E LIUITA-
te dei dicē exor-
sus prius respō
denduz putaui
eius inimicis: q̄
terrena gaudia
consectantes re
busq; fugacibus
ihiātes: quicq̄d
in eis triste mia poti' admonētis dei
q̄ punientis sevitate patiūt: religiōi i-
crepitāt christiane: q̄ una ē salubris ⁊
uera religio. Et qm̄ cū sit i eis ēt uul-
g' idoctū: uelut doctox auctē i odiuz
nīz graui' iritāt: existimantib' ipitis:
ea q̄ suis tp̄ib' isolite acciderūt: p alia
retro tp̄a accidē ñ solē: coxq; opionez
ēt his q̄ eā falsā cē nouerūt: ut adversuz
nos iusta murmura habere uideant:
sue scientie dissimulatione firmātib':
de libris quos auctores eorum ad co-
gnoscendam preteritorum temporuz
historiam memorie mandauerunt: lō-
ge aliter q̄ putant demonstranduz fu
it: ⁊ simul docendum deos falsos:
quos uel palam colebant uel occulte
adhuc colūt: eos esse immundissimos
spiritus ⁊ malignissimos ac fallaciss-
mos demones: usq; adeo ut aut ueris
aut fictis etiam: suis tamen criminib'
delectentur: que sibi celebrari per sua
festa uoluerunt: ut a perpetrandis dā-
nabilibus factis: humana reuocari
non possit infirmitas: dum ad hec imi
tanda uelut diuina prebetur auctori-
tas. Hec non ex nostra coniectura
probauimus: sed partim ex ĩcenti me
moria: quia ⁊ ipsi uidimus talia ac ta
libus numinibus exhiberi: partim ex
litteris eorum qui non tanquam in
contumeliam: sed tanquam in hono-
rem deorum suorum ista conscripta
posteris reliquerunt: ita ut uir doctis-
simus apud eos uarro ⁊ grauissime
auctoritatis: cum rerum humanaruz
atq; diuinax dispertitos faceret libros

alios humanis : alios diuinis ꝑ sua cuiusq; rei dignitate distribuens:non saltem in rebus humanis: sed in reb⁹ diuinis poneret ludos scenicos : cum utiq; si tm̃modo bõi ⁊ honesti hoies in ciuitate essent:nec in rebus hũanis ludi scenici esse debuissent. Quod pro fecto non auctoritate sua fecit:sꝫ quoniam eos rome natus ⁊ educatus in diuinis rebus inuenit. Et quoniam ĩ fine primi libri que deinceps dicenda essẽt breuiter posuimus:⁊ ex his quedam in duobus consequentibus dixi mus:expectationi legentiũ que restãt reddenda cognoscimus.

De his que libro secundo ⁊ tertio continentur.cap.ij.

P Romiseramus ergo quedã nos esse dicturos aduersus eos qui romane reip.clades in religionẽ nĩaꝫ referũt: ⁊ cõmẽorarurus quecunq; ⁊ q̃tacũq; occurrere potuissent:ul' satis esse uiderentur mala que illa ciuitas pertulit:uel ad eius imperium prouicie pertinentes:añq̃ eorꝫ sacrificia ꝑhibita fuissent. Que omnia proculdubio nobis tribuerent : si iam uel illis clareret nĩa religio:uel ita eos a sacris sacrilegis prohiberet. Hec ⁊ secundo ⁊ tertio libro satis quantum existimo absoluimus:in secũdo agentes ȯ malꝫ morꝫ : que mala uel sola uel maxima deputanda sunt . In tertio autẽ libro de his malis que stulti sola perpeti exhorrent:corporis uidelicet externarũq; rerum que plerũq; patiuntur ⁊ boni. Illa uero mala non dico patienter sed libenter habent:quibus ipsi fiunt mali. Et q̃pauca dixi de sola ipsa ciuitate atq; eius imperio: nec ide omnia usq; ad cesarem augustum. Quod si cõmẽorare uoluissem ⁊ exaggerare illa mala q̃ nõ sibi inuicẽ hoies faciũt: sicut sunt uastationes:euersiõesq; bellantiũ:sꝫ ex ipsius mundi elementis ẽ renis accidunt rebus:que uno loco apuleius breuiter stringit : in eo libro: quem de mundo scripsit: terrena omnia dicens mutationes euersiones ⁊ ĩtẽsiones ⁊ rẽissiones atq; iteritũ hĩe. Nãq; in modicis tremoribus terraꝫ: ut uerbis eius utar:dissoluisse humuꝫ ⁊ interceptas urbes cum populis dicit:abruptis etiaꝫ imbribus prolutas totas esse regiones: illas etiam que ꝑ us fuerant continentes hospitibus atq; aduenis fluctibus ĩsulatas: aliasq; desidia maris pedestri accessu puias factas:uentis ac procellis euersas esse ciuitates:incendia de nubibus emicuisse:quibus orientis regiones conflagrate perierunt:⁊ in occidentis plagis scaturigines quasdam ac proluuiões easdem strages dedisse. Sic ex etne ỽticibus quondam effusis crateribus diuini incendij per decliuia torrentis uice flammarum flumina cucurrisse. Si hec atq; huiusmodi que habꝫ historia unde possem colligere uoluissẽ: quando finissem que illis temporibus euenerunt:anteq̃ christi nomen ulla istorꝫ uana ⁊ uere saluti pernitiosa cõprimeret? Promiseram me etiã demõstraturum:quos eorum mores:⁊ quã ob cãm deus uerus ad augendum impium adiuuare dignatus est:in cuius ꝓate sunt regna oia:q̃q; eos nihil adiuuerint hi quos deos putant:⁊ potiq̃tũ decipiendo ⁊ fallendo nocuerint. Uñ nũc mihi uideo eẽ dicẽdũ ⁊ magis de incrementis imperij rõani. Naꝫ de noxia fallacia demonum: quos uelut deos colebant:q̃tũ malorꝫ inuexerit moribus eorum : in secundo maxime libro nõ pauca iã dicta sũt. Per omns autem absolutos tres libros: ubi opportunum usũ est cõmdauimus etiã in ipsis bellicis malis:quantum solacioꝫ deus ꝑ christi nomẽ:cui tantum honoris barbari detulerunt : preter

bellorꝫ morē bonis malisqꝫ cōtulerit: quomodo qui facit solem suum oriri super bonos ⁊ malos: ⁊ pluit sup iustos ⁊ iniustos.

An altitudo imperij que non nisi bellis acquiritur: in bonis siue sapientiū hñda sit: siue feliciū. cap. iij.

I Am itaqꝫ uideamus quale sit: q̃ tantā latitudinē ac diuturnitatē impij rōani ill' dijs audēt tribuere: quos etiā p turpiū luborꝫ obsequia: ⁊ p turpiū hoiuꝫ misteria se honeste coluisse contendūt. Quanq̃ prius uellē paululum inquirere: q̃ sit rō: que prudentia: cum hominum felicitatem nō possis oñdē semp in bellicis cladibus ⁊ in sanguine ciuili uel hostili: cuꝫ humano ⁊ cum tenebroso timore ⁊ cruēta cupiditate uersantium: ut uitro letitia eorꝫ cōpareť fragiliter splendida: cui timeatur horribilius: ne ipēte frāgať: de impij magnitudine ac latitudine uelle gloriari. Hoc ut facilius diiudicetur: nō uanescamus inani uentositate iactati atqꝫ obtūdam' intētionis aciē altisonis uocabul' rerꝫ: cū audim' populos: regna: puincias: sed duos cōstituam' hoies. Nā singlus quisqꝫ hō ut in sermone una līa: ita quasi elemētuꝫ ē ciuitatis ⁊ regni quātalꝫ terrarū occupatione latissimi. Quorum duorum hoium paupem unum uel potū' mediocrem: alterum prediuitē cogite m': sꝫ diuitē tiorib' anxiū: merorib⁹ tabescentem: cupiditate flagrātem: nūquam secuꝫ: semp inquietū: perpetuis inimicitiarꝫ contentionibus anhelātem: augentē sane his miserijs patmonium suum in immensum modū atqꝫ illis augmntis curas quoqꝫ amarissimas aggregantē. Mediocrē vo illum re familiari parua atqꝫ succincta sibi sufficientē: carissimū suis cognatis: uicinis amicis dulcissima pace gaudētē: pietate religiosū: begninū mte: sanum corpore: uita parcū: moribus castum: conscia securum. Nescio utꝫ dsq̃ ita desipiat: ut audeat dubitare quē pferat. Ut ergo in his duob' hoib' : ita i duabus familijs: ita in duob' pplis: ita in duob' regnis īgula seqť equitatis. Qua uigilanť adhibita: si nīa ītētio corrigať: facillie uiobimus ubi habitet uanitas: ⁊ ubi felicitas. Quappť si uerus deus colať: ciqꝫ sacris vacib' ⁊ bonis moribus seruiať: utile ē ut boni longe lateqꝫ diu regnent. Neqꝫ hoc tā ipsis q̃ ill' utile ē quib' regnāt. Nā q̃tum ad ipsos pertinet pietas ⁊ probitas eorꝫ q̃ magna dei doa sūt: sufficit eis ad ueram felicitatezꝫ: qua ⁊ ista uita bñ agatur : ⁊ postea percipiatur eterna. In hac ergo terra regnum bonorum nō tā illis pstať: q̃ rebus hūanis. Malorꝫ vo regnum magis īgnātibus nocet: qui suos aios uastant: scelerum maiore licentia. his aūt qui eis seruiendo sbdunt: non nocet nisi iniqtas ppa. Nam iustis q̃cqd malorum ab iniquis dñis irrogatur : non ē pēa criminis: sed uirtutis examen. Proinde bonus si seruiat liber ē: malus aūt etiam si regnet seruus est. Nec unius hominis: sꝫ qd ē grauius tot dñorum quot uitiorꝫ: de qb' uitijs cū agēt scriptura diuia. a quo eiꝫ qs inqt deuict' est: huic ⁊ seruus addictus est.

Quā similia sint latrocinijs īgna absqꝫ iustitia. cap. iiij.

r Emota itaqꝫ iustitia: quid sunt regna nisi magna latrocinia? Quia ⁊ latrocinia quid sunt nisi parua regna? Manus enim ipsa hominum cum imperio principis regitur pacto societatis astringitur: placiti lege preda diuiditur. Hoc malum si in tantum perditorum hominum accessibus crescit : ut ⁊ loca teneat : sedes

constituat:ciuitates occupet:populos
sbiuget:euidentius regni nomen assu
mit. Quod eis iam in manifesto con-
fert:non adempta cupiditas:sed addi
ta impunitas. Eleganter enim ⁊ uera
citer alexandro illi magno quidem cō
prehensus pirata respondit. Nam cū
idem rex hominez interrogasset quid
ei uideretur ut mare haberet infestū:
ille libera contumacia:quid tibi inqt:
ut orbem terrarum habeas infestum.
Sz quia id ego exiguo nauigio facio
latro uocor:quia tu magna classe im-
perator.

De fugitiuis gladiatoribus:quorū
potentia similis fuerit regie dignitati.
cap.v.

p Proinde omitto querere quales
romulus congregauerit: quoni
am multum eis consultum est:ut ex il
la uita dato sibi consortio ciuitatis pe
nas debitas cogitare desisterent: qua-
rum metus eos in maiora facinora p
pellebat:ut deinceps pacatiores essēt
rebus humanis. Hoc dico q̄ ipsuz ro
manum imperium iam magnum mlt-
tis gentibus sbiugatis:ceterisqz terri-
bile:acerbe sensit:grauiter timuit: nō
paruo negocio deuitāde ingentis cla-
dis oppressum:quādo paucissimi gla
diatores in cāpania de ludo fugiētes:
exercitū magnum compararunt: tres
duces habuerunt:italiam latissime ⁊
crudelissime uastauerunt. Dicant ds
istos deus adiuuerit:ut ex paruo ⁊ ex
contemptibili latrocinio peruenirent
ad regnū:tātis iā rōanis uiribus arci-
busqz metuendū. An qz nō diu fuerūt
iō diuinitus negabūt adiuti:quasi vo
ipsa cuiusl3 hois uita diutna sit? Isto
ergo pacto neminem dū adiuuāt ad
regnandum:quoniam singuli quiqz
cito moriuntur. Nec beneficium depu
tandum est: quod exiguo tempore in
unoquoqz homie:ac p hoc sigillatim
utiqz i oibus uice uaporis euanescit.
Quid.n.interest coz q̄ sb romulo de
os coluerunt ⁊ olim sunt mortui? q̄
post eoz mortem romanū tātū creuit
impium:cum illi apud inferos causas
suas agant? Utz bonas an malas ad
rē pñtem non pertinet. Hoc autem de
oibus intelligendum est: qui p ipsum
imperium q̄uis decedentibus succedē
tibusqz mortalibus i longa spacia pro
tēdatur:paucis diebus uite sue cursiz
raptiqz transierunt:actuū suoz sarci-
nas baiulantes. Sin uero etiam ipsa
breuissimi tporis bñficia ōoz adiuto
rio tribuenda sunt: nō parum adiuti
sunt illi gladiatores:qui seruilis cōdi-
tiōis uicta ruperūt:fugerūt:euaserūt:
exercitū magnū ⁊ fortissimū college-
rūt:obedientes regum suorum consi-
liis ⁊ iussis:multū romane celsitudini
metuendi:⁊ aliquot romanis impera
toribus insuperabiles:mlta ceperunt:
potiti sunt victoriis plurimis: usi uo-
luptatibus quibus uoluerunt: quod
suggessit libido fecerunt:postremo do
nec uincerent quod difficillime ē fac-
tum:sublimes regnantesqz uixerunt.
Sed ad maiora ueniamus.

De cupiditate nini regis:qui ut la-
tius dominaretur:primus intulit bel-
la finitimis.cap.vi.

i Ustinus q̄ grecā ul potiꝰ pegri-
nam trogum pompeiū secutus
non latine tantum sicut ille:uez etiaz
breuiter scripsit historiā:opus libroz
suoz sic incipit. Principio rez genti-
um nationūnqz imperium penes re-
ges erat:quos ad fastigiuz huius ma-
iestatis:non ambitio popularis:sz spe
ctata it bonos moderatio pueebat:
populi nullis legibus tenebantur: ar-
bitria principum pro legibus erant:fi
nes imperij tueri:magisq̄ pferre mos

etat. Intra suã cuiqꝫ ꝓiaꝫ regna finie-
bãt. Prius oiuꝫ ninus rex assyrioꝝ:
uetere ⁊ quasi habitũ gẽtib⁹ more no
ua ipꝫ cupiditate mutauit. hic ꝑmus
intulit bella finitimis: ⁊ rudes adhuc
ad resistendũ populos ad ĩmios usqꝫ
libye ꝑoomuit. Et paulopost: ninus
inquit magnitudinẽ quesite dñatiõis
ꝓtinua possessione firmauit. Domitis
ergo ꝓximis: cum accessione uirium
fortior ad alios transiret: ⁊ ꝓxia q̃qꝫ
uictoria instrumentum sequentis essꝫ
totius orientis populos sꝫegit. Qua-
libet aũt fide rerum uel iste uel trogus
scripserit: nã q̃dam illos fuisse m̃titos
⁊ alie fideliores lĩe ostendunt: constat
tam̃ ⁊ inter alios scriptores regnum
assyrioꝝ a nino rege fuisse longe late-
qꝫ porrectum. Tãdiu aũt pseuerauit:
ut romanũ nõdũ sit eius etatis. Nam
sicut scribũt q̃ chronicã historiã ꝓse-
cuti sunt: mille ducẽtos ⁊ quadragita
ãnos ab ãno ꝑmo quo ninus regnare
cepit ꝑmansit hoc regnũ: doec trãsfer-
ãt ad medos. Inferre aũt bella finiti
mis ⁊ ide ĩ cetera procedere: ac ꝑpl'os
sibi nõ molestos sola regni cupiditate
conterere ⁊ sꝫdere: quid aliud q̃ gran
de latrocinium nominandum est?

An regna terrena int̃ ꝓfectus suos
atqꝫ defectus deoꝝ uel iuuentur uel
desecantur auxilio. cap. vij.

S Inullo deoꝝ adiutorio tã ma-
gnum hoc regnuꝫ ⁊ ꝓlixũ fuit:
quare dns romanis tribuitur rõanuꝫ
regnum: locis amplum: temporibusqꝫ
diuturnum. Quecunqꝫ enim causa ẽ
illa: eadem est etiam ista. Si autem ⁊
illud deorum adiutorio tribuendum
esse contendunt: quero quorum. Non
enim alie gentes quas ninus domuit
⁊ sꝫegit alios tunc colebãt deos. Aut
si proprios habuerunt assyrij quasi
peritiores fabros imperij construendi
atqꝫ seruandi: nunquid nam mortui
sunt quando ⁊ ipsi imperium perdide
runt? Aut mercede non sibi reddita: ꝯ
alia promissa maiore ad medos tran-
sire maluerunt: atqꝫ inde rursus ad p
sas cyro inuitante ⁊ aliquid commo-
dius pollicẽte? Que gens non ãgustis
orientis finibus post alexandri mace-
donis regnum magnum locis: sꝫ bre-
uissimum tẽpore in suo regno adhuc
usqꝫ perdurat. Hoc si ita ẽ: aut infide-
les dij sunt: qui suos deserũt ⁊ ad ho-
stes transeunt: quod nec homo fecit
camillus: quando uictor ⁊ expugnatõ
aduersissime ciuitatis romam cui ui-
cerat sensit ingratam: quam tm̃ postea
oblitus iniurie memor ꝓtie a gall' iteꝝ
liberauit: aut non ita fortes sunt ut de
os esse fortes decet: qui possunt hũa-
nis uel consilijs uel uiribus uici. Aut
si cum inter se belligerãt: nõ dij ab ho
mibus: sꝫ dij ab alijs dijs forte uicũt:
qui sunt quarũcũqꝫ ꝓprij ciuitatum.
Hm̃t ergo ⁊ ipsi iter se ĩimicitias: quas
pro sua quisqꝫ pte prorsus suscipiũt:
Nõ itaqꝫ deos suos ulla debuit colẽ
ciuitas: magis q̃ alios a quibus adiu
uarẽt̃ sui. Postremo quoqũo se hẽat
deoꝝ iste transit⁹: uel fuga: uel migra-
tio: uel in pugna defectio. nõdum illis
temporib⁹ atqꝫ in ill' terraꝝ partibus
christi nomẽ fuerat predicatũ: quãdo
illa regna p ingentes bellicas clades
ãmissa atqꝫ translata sunt. Nam si p⁹
mille ducentos ⁊ quadraginta annos
qñ regnum ab assyrijs ablatum est: iã
ibi christiana religio aliud regnũ pre-
dicaret eternum: ⁊ deoꝝ falsoꝝ cult⁹
sacrilegos inhiberet. quid aliud gẽtis
illi⁹ uani hoies dicerent: nisi regnum
quod tandiu ꝓseruatũ ẽ: nulla alia cã
nisi suis religionibus desertis ⁊ illa re
cepta perire potuisse? In qua uoce ua-
nitatis que poterat esse ⁊ isti attẽdãt
speculum suũ ⁊ similia cõqueri: si ull⁹
in eis pudor est erubescant. Quanq̃

romanū impiū afflictū ē potī q̃ mutatū:quod ⁊ alijs ante christi nomen temporibus ei contigit:⁊ ab illa est afflictione recreatū:quod nec istis temporibus desperandum est. Quis eim de hac re nouit uoluntatem dei?

Quor deor p̃sidio putāt rōani i piū suū auctū atq; seruatū:cū singlis uix singlar rerum tuitionē cōmittendam esse crediderunt.cap.vij.

d Ēinde q̃ramus si placet:ex tāta deor turba:quā rōani colebāt: quē potissimū uel quos deos credant illud ipiū dilatasse atq; seruasse. Neq; eim i hoc tā p̃claro ope ⁊ tante plenissime dignitatis:audent aliquas partes sb̄ noie deorum uel dearum dee cloacine tribuere: aut uolupie que a uoluptate appellata ē:aut libentine : cui nomen ē a libidine: aut uagitano qui infantum uagitibus presidet.aut cunine que cunas eor administrat. Quando aūt possunt uno loco libri huius cōmemorari omnia noia deorum aut dearū:que illi grandibus uoluminib̄ uix comprehendē potuerunt:singulis rebus propria dispertiētes officia numinum? Nec agrorum munus uni alicui deo committendū arbitrati sunt: sed rura dee rusine:iuga montium ōo iugatino:collibus deam collatinā:uallibus uallonīam prefecerunt. Nec saltem potuerunt unam segetiam talem inuenire:cui semel segetes cōmēdarēt: sed sata frumēta q̃diu sb̄ terra essent: prepositam uoluerunt habere deam seiam. Cū ōo iā essent super terram:⁊ segetem facēnt deam segetiam. frumētis uero collectis atq; ēconditis:ut tuto seruarentur deam tutilinam prepo suerunt : cui non sufficere uideret illa segetia:q̃diu seges ab initijs herbidis usq; ad aristas aridas pueniret:nō tñ satis fuit boibus deor multitudinem amantibus:ut aia misera demonior turbe pstituerēt:unius dei ueri castum dedignata cōplexum. Prefecerūt ergo pserpinam frumentis germinātibus: geniculis nodisq; culmor deū nodatum:iuuolumentis folliculorum dea uolutinam:cum folliculi patescunt ut spica exeat deam patelenam:cum segetes nouis aristis equāt : quia ueteres equare hostire dixerūt deā hostilinā: florētib̄ frumētis deā florā:lactescentibus deam lacturciam: maturescētib̄ deam maturam. Cum runcantur.i.a terra auferuntur deam runcinā. Nec oia commemoro:quia me piget quod illos non pudet . Hec aūt paucissima ideo dixi:ut intelligeret nullo mō eos dicere audere ista numina imperium constituisse:auxisse:cōseruasse rōanū: que ita suis quoq; adhibebantur officijs:ut nihil uniuersum uni alicui crederet. Quando ergo segetia curaret imperium:cui curam gerere simul ⁊ segetibus ⁊ arboribus non licebat. Qñ ō armis cunina cogitaret:cuius prepositura paruulor cunas non pmittebat excedere? Quādo nodatus adiuuaret in bello:qui nec ad folliculum spice sz tantum ad nodum geniculi ptinebat? Unusquisq; domui sue ponit hostiarium:⁊ qz homo est oio non sufficit: tres deos isti posuerunt:forculum foribus:cardeam cardini:limentinuz limini. Ita ne non poterat forculus sil̄ fores ⁊ cardinē limēq; seruare? Omissa igitur turba ista minutorum deorum uel aliquantum intermissa:officia maiorum deorum debemus inquirere:quo roma tam magna ē facta:ut tandiu tot gentibus imperaret.

An imperij romani amplitudo ⁊ diuturnitas ioui fuerit ascribēda:quē summuz deum cultores ipsius opinātur.cap.ix.

n Jmiꝫ ergo iouis hoc opus eſt.
Jpſũ eim deoꝫ omniũ deaꝫq; regẽ uolunt: hoc eius indicat ſceptꝫ: hoc i alto colle capitoliũ. De iſto deo q̃uis a poeta dictũ ꝓuenientiſſime p̃dicatur. Jouis oia plena. Hũc uarro credit ẽt ab his coli: qui unum deum ſolũ ſine ſimulacro colũt: ſz alio noie nũcupari. Qd ſi ita ẽ: cur tã male tractatus eſt rome: ſicut q̃dam ⁊ in ceteris gentib⁹: ut ei fieret ſimulacrũ: qd ipſi etiam uarroni ita diſplicet: ut cum tãte ciuitatis peruerſa conſuetudie premeret: nequaq̃ tamen dicere ⁊ ſcribere dubitaret: q̃ hi q̃ ppl'is iſtituerꝫt ſimulacra: ⁊ metũ dẽpſũt ⁊ ẽrõẽ addiderũt.

Quas opiones ſecuti ſunt: qui diuerſos deos diuiſis mundi partibus prefecerũt. cap. x.

c Ur illi etiã iuno vxor adiũgit̃: q̃ dicat̃ ſoror ⁊ coniũx? Quia iouẽ inq̃unt in ethere accipim⁹: in aere iunonẽ. Et hec coniũcta duo elemẽta ſũt: alterꝫ ſuperi⁹: alterꝫ inferi⁹. Non ẽ ergo ille de quo dictũ ẽ: iouis omnia plena: ſi aliquam ptem iplet ⁊ iuno. An utercꝫ utrũq; implet: ⁊ ambo iſti coniuges: ⁊ in duob⁹ iſti elemẽtis: ⁊ in ſingulis ſimul ſunt? Cur ergo ether dat̃ ioui: aer iunoni? Poſtremo ſi ipſi duo ſatis eſſent: quid eſt q̃ mare neptuno tribuit̃: terra plutoni? Et ne ipſi quoq; ſine coniugib⁹ remanerent: addit̃ neptuno ſalatia: plutoni ꝓſpina. Nam ſicut inferiorem celi partem: id eſt aerem inq̃ũt iuno tenet: ita inferiorem maris ſalatia: ⁊ terre inferiorem proſerpina. Querũt quenadmodum ſartiant fabl'as nec inueniũt. Si eim hec ita eſſent: tria poti⁹ elementa mũdi eſſe: non quatuor eoꝫ ueteres ꝓderent: ut ſingl'a deoꝫ coniugia diuidẽtur ſingl'is elementis. Nũc vo omni modo affirmauerũt aliud eſſe etherẽ: aliud aerem: aliud terram. Aqua vo ſiue ſuperior ſiue inferior utiq; aqua eſt: puta q̃a diſſimilis: nũq̃d in tantũ ut aqua non ſit? Et inferior terra: q̃d aliud poteſt eſſe q̃ terra quantalibet diuſitate diſtincta? Deinde ecce iaz totus in his quatuor uel tribus elementis corporeus completus eſt mũdus. Minerua vbi erit: quid tenebit: quid implebit? Simul enim cum his in capitolio conſtituta ẽ: cum iſta filia non ſit amborum. Aut ſi etheris partem ſuperiorem mineruam tenere dicunt: ⁊ hac occaſione fingere poetas: q̃ o iouis capite nata ſit: cur non ergo ipſa potius deorum regina deputatur q̃ ſit ioue ſuperior? An quia indignum erat preponere patri filiam: cur non de ioue ipſo erga ſaturnum iuſticia iſta ſeruata eſt? An quia uictus eſt? Ergo pugnarũt. Abſit inq̃ũt. fabl'aꝫ eſt iſta garrulitas: ecce fabl'is ñ credat̃: ⁊ de dꝯ ſẽtiat̃ meliora. Cur ergo ñ data ẽ p̃ri iouis ⁊ ſi ñ ſublimiõ equal'certe ſedes honoris? Qr ſaturn⁹ ñ iq̃ũt tp̃is lõgituo ẽ. Tp̃s igit̃ colũt: q̃ ſatnũ colũt: ⁊ rex deoꝫ iuppiter inſinuat̃ natus ex tempore. Quid eiz indignũ d̃: cum iuppiter ⁊ iuno nati dicuntur ex tempore: ſi celum ẽ ille ⁊ illa terra: cũ facta ſint utiq; celum ⁊ terra? Naz hoc quoq; in libris ſuis habent eorũ docti atq; ſapientes. Neq; de figmentis poeticis: ſed de philoſophorum libris a uirgilio dictum ẽ. Tum pater omnipotens fecũdis imbrib⁹ ether: coniugis in gremiũ lete deſcendit: id ẽ in gremiũ telluris aut terre. Qr ⁊ hic aliquas differentias uolũt eſſe: atq; i ipſa terra: aliud terrã: aliud tellurẽ: aliud telluuionẽ putãt. Et omnes hos deos habẽt ſuis noib⁹ appellatos: ſuis officiis diſtictos: ſuis aris ſacriſq; ueneratos. Eandẽ terrã ẽt mãem deorũ uocant: ut iam poete tolerabl'iora cõfingant: ſi ſecundũ iſtoꝫ non poeticoſ

ſed ſacroꝝ libros ñ ſolũ iuno ſoꝛoꝛ ⁊ coniunx:ſed ẽt mater ẽ iouis:eandem terram cererẽ:eandẽ etiã ueſtã uolũt: cũ tamen ſepius ueſtam non niſi ignẽ eſſe perhibeãt ptinentẽ ad focos: ſine quibus ciuitas eſſe non poteſt. Et ꝛõo illi uirgiues ſolere ſeruire:q̃ ſicut ex v̊ gine:ita nihil ex igne naſcatur. Quaꝫ totaꝫ uanitatẽ aboleri ⁊ extĩgui utiq̃ ab illo opoꝛtuit:qui eſt natus ex v̊gie. Quis enim ferat q̃ cũ tantũ honoꝛis ⁊ quaſi caſtitatis igni tribuerint:aliq̃ do ueſtã non erubeſcunt ẽt uenerẽ dicere:ut uaneſcat in ancillis eius hono rata uirginitas? Si enim ueſta uenus eſſet:quomodo ei rite uirgies a uenereis opibus abſtinendo ſeruirent? An uẽeres due ſũt:una v̊go:alta mulier? An potius tres:una v̊ginũ que etiam ueſta eſt:alia coiugatarum:alia meretricum? Cui ẽt phenices donũ dabãt de proſtitutione filiarum : anteq̃ eas iungerent uiris. Que illaꝫ matrona eſt uulcani? Non utiq̃ uirgo:quoniaꝫ habet maritum. Abſit autem ut meretrix:ne filio iunonis ⁊ cooperario minerue facere iniuriaꝫ uideamuꝛ. Ergo hec ad coniugatas intelligit̃ ptinere: ſed eã nolumus imitent̃ in eo q̃d fecit illa cum marte. Rurſus inquiunt ad fabulas redis. Que iſta iuſtitia ẽ nobis ſuccenſere q̃ talia dicimus de dij̃ ſ eoꝝ : ⁊ ſibi non ſuccenſere qui hec in theatris libentiſſime expectant cꝛia de oꝛum ſuoꝝ? Et quod eſſꝫ incredibile: niſi conſtantiſſime probaret̃ hec ipſa theatrica crimina deoꝝ ſuoꝝ ĩ bonorem inſtituta eſſe eoꝛundem deoꝛum.

De multis dij̃s:quos doctoꝛes paganoꝛum unum eundẽq̃ ioucm eſſe defendunt.cap.xi.

q Uotquot igit̃ libet philoſophicis rõib⁹ ⁊ diſputatiõibus aſſerant. Mõ ſit iuppiter coꝛpoꝛei huius mundi aĩus:qui uniuerſam iſtã molẽ ex quatuoꝛ uel q̃ eis placet elementis cõſtructam atq̃ cõpactã implet ⁊ mouet:modo inde ſuas ptes ſoꝛoꝛi ⁊ fratribus cedat. Modo ſit ether:ut aerẽ iunonem ſ̊teꝛ fuſam deſup amplectatur:modo totũ ſimul cum aere ſit ip̃e celum. terram uero tanq̃ coniugẽ eãdẽq̃ matrem:quia hoc in diuinis turpe non eſt:fecundis imbribus ⁊ ſeminibus fetet. Modo aũt ne ſit neceſſe per cuncta diſcurrere : deus unus de quo multi a poeta nobiliſſimo dictuꝫ putant?. Deum nãq̃ ire per oms tras tractuſq̃ maris celunq̃ profundum. Ipſe in ethere ſit iuppiter : ipſe i aere iuno:ipſe in mari neptunus:in inferioꝛibus etiam maris ipſa ſalacia:⁊ i tꝛa pluto:in terra inferioꝛe p̃ſerpina:ĩ focis domeſticis ueſta:in fabroꝝ foꝛnace uulcanus:in ſyderibus ſol ⁊ luna ⁊ ſtelle:in diuinantibus apollo:mercurius in merce:in iano initiatoꝛ: in t̃mio termiatoꝛ:ſatuꝛnus in tempoꝛe:mars ⁊ bellõa in bellis:liber in uineis:ceres in frumentis:diana in ſiluis:mineꝛua in ingenijs. Ipſe ſit poſtremo etiã i illa turba quaſi plebeioꝝ deoꝝ. Ipſe p̃ ſit noie liberi uiroꝛum ſemibus:⁊ nomie libere feminarum. Ipſe ſit dieſpiter qui partum perducat ad diem. Ipſe dea mena : quam prefecerunt menſtruis feminarum. Ipſe lucina que a parturientibus inuocetur. Ipſe opem ferat naſcentibus excipiens eos ſinu terre:⁊ uocetur ops. Ipſe in uagitu oſ aperiat ⁊ uocetur deus uagitanus Ipſe leuet de terra ⁊ uocetur dea leuana. Ipſe cunas tueatur ⁊ uocetur dea cunina. Non ſit alius:ſed ipſe in deabus illis:que fata naſcentibus canũt: ⁊ uocantur carmentes:preſit foꝛtuitis uoceturq̃ foꝛtuna. In diua rumina mammam paruulo immulgeat: quia ꝛumam dixerunt ueteres mammã. In diua potina potiõem miſtret. In diua

edulica escam p̄beat. De pauore ifātū pauentia nuncupet: de spe que uenit uenilia: de uoluptate uolupia: de actu agenoria: de stimul' quibus ad nimiū actū hō ipellit: dea stimla noiet. Strē nua dea sit strēnuum faciendo. Numeria que numerare doceat. Camena q̄ canere. Ipse sit ⁊ deus consus p̄bēdo consilia: ⁊ dea sentia sententias inspirando. Ipse dea iuuētas que post pretextatā excipiat iuuenilis etatis exordia. Ipse sit fortuna barbata: q̄ adl'tos barba induat quos honorare uoluerit: ut hoc qualecūq̄ numē saltē masculū deū: uel a barba barbatū: sicut a nobis nodatū: uel certe non fortunā: sz qr barbas barbatū hēt fortunium nominarent. Ipse in iugatino deo coniuges iungat: ⁊ cum uirgini uxori zona soluitur ipse inuocetur: ⁊ dea uirginensis uocetur. Ipse sit mutumus uel tutumus: qui est apud grecos priap' si non pudet. Hec omnia que dixi: ⁊ quecunq̄ non dixi: non enim omnia dicenda arbitratus sum: hi omnes dī deeq̄ sit unus iuppiter: siue sint ut q̄dā uolūt oia ista ptes eius: siue uirtutes eius: sicut eis uidetur quibus euz placet esse mūdi animū. Que sma uelut magnox multoxq̄ doctorum ē. Hec si ita sunt: qō quale sit nōdū itcrī quero quid perderent si unum deum colerent prudentiore cōpendio? Quid enim eius contemneret: cum ipse coleretur? Si aūt metuendū fuit: ne pretermisse siue neglecte partes eius irascerent: nō ergo ut uolūt uelut uni' aiantis hec tota uita ē que contiet omnes deos quasi suas vtutes uel m̄bra uel partes: sed suam queq̄ pars hēt uitā a ceteris separata: si p̄ter alterā irasci altera pōt: ⁊ alia placari: alia cōcitari. Si aūt dicitur om̄s simul id ē totum ipsum iouē potuisse offendi si partes eius non etiam sigillatim minutatiq̄ colerent: stulte dī. Nulla quippe eaxq̄ pretermitteret: cum ipse unus q̄ hīet omnia coleret. Nam ut alia omittam que sunt innumerabilia: cū dicūt oia sydera ptes iouis esse: ⁊ omnia uiuere atq̄ rōnales animas habere: ⁊ iō sine controuersia deos esse: nō uidēt q̄ml'tos non colant: q̄ multis edes non cōstruāt: aras non statuant: quas tamē paucissimis sydexq̄ statuendas eē putauerunt ⁊ sigillatim sacrificandū. Si igitur irascunt qui nō sigillatiz colūt: non metuūt paucis placatis toto celo irato uiuere. Si aūt stellas om̄s ideo colunt qr i ioue sunt quē colūt: isto cōpendio possent in illo uno oib' supplicare. Sic eim nemo irasceret: cū i illo uno omnibus supplicaret: nēo cōtemneret potius q̄ cultis quibusdā iusta irascendi cā illis qui pretermissi essēt multo numerosius preberet: prestim cum eis de superna sede fulgentibus: turpi nuditate distentus preponeret ⁊ priapus.

De opione eoxq̄: q̄ deū aiaz mūdi: ⁊ mūdum cōp' ōi esse putavunt. capitulum. xij.

q Uid ⁊ illud nō debet mouē acutos hoies l' qualescūq̄ hoies? Nō eim ad hoc ingenij op' ē excellentia: ut deposito studio contentionis attendāt: si mundi aius deus ē: eiq̄ aio mundus ut corp' ē: ut sit unum anial constans ex aio ⁊ corpore: atq̄ iste ōs ē sinus quidaz nature in seipo ptinēs oia: ut ex ipsius aia qua uiuificat tota ista moles: uite atq̄ aie cunctorum uiuentiū pro cuiusq̄ nascentis sorte sumantur: nihil oio remanere potest qō non sit pars dei. Quod si ita ē: quis nō uideat q̄ta ipietas ⁊ irreligiositas consequat: ut qō calcavit q̄sq̄ ptē dei calcet: ⁊ in omni animante occidendo ps dei trucidet? Nolo oia dīe q̄ possūt occurrere cogitantibus: dici autem

ſine uerecundia non poſſunt.

De his qui ſola rationabilia aiantia partes eſſe unius dei aſſerūt. cap. xiij.

ſ Si aūt ſola aialia rōnalia: ſicut ſūt homines ptes dei eē cōtendūt: nō uideo quidē ſi totus mūdus ē ōs: qūo beſtias ab eius ptib' ſeparet: ſed obluctari quid opus ē? De ipo rōnali aiante id ē homine: quid infelicius credi pōt: q̄ dei ptē uapulare cū puer uapulat? Iā vo partes dei fieri laſciuas: iniquas ipias: atq̄ oio dānabiles q̄s ferre poſſet: niſi q̄ prius inſanit? Poſtrēo q̄d iraſcit eis a quib' nō colit: cū a ſuis partib' nō colat? Reſtat ergo ut dicāt omīs deos ſuas hīe uitas: ſibi quēq̄ uiuēt: nullū eorū eſſe ptē cuiuſq̄: ſz ōnes colendos: q̄ cognoſci ⁊ coli pnt: qr tā multi ſunt: ut omīs non poſſint. Quorū iuppiter qr rex preſidet: ipſuz credo ab eis putari ꝓſtituiſſe regnum uel auxiſſe romanū. Nā ſi hoc ipſe nō fecit quē aliū deum opus tam magnū potuiſſe aggredi credatur: cū omīs occupati ſint officijs ⁊ opib' ꝓprijs: nec alter irruat in alterius.

Augmenta regnorū ioui incōgruēter aſcribi: cū ſi ut uolūt dea ē uictōia ipſa huic negocio ſola ſufficeret. cap. xiiij.

a Rege igit' deorū īgnū hoiuz potuit ⁊ propagari ⁊ augeri. Hic pmū q̄ro cur ñ ēt ipſū regnū alq̄s ōs ē? Cur. n. nō ita ſit ſi uictoria dea eſt? Aut quid ipſo ioue in hac cā opus eſt ſi uictoria faueat ſitq̄z propitia: ⁊ ſēpeat ad illos quos uult eſſe uictores? Hac dea fauente ⁊ ꝓpitia: ēt ioue uacante l' aliud agente: q̄ gētes ñ ſ̄ōdite remāerēt? Que regna ñ cederēt? An forte non diſplicet bonis iniq̄ſſima imꝑbitate pugnare: ⁊ finitimos quietos nullāq̄z iniuriā facientes ad dilatādū regnū bello ſpontaneo ꝓuocare? Pla ne ſi ita ſentiunt approbo ⁊ lauoo.

An congruat bonis latius uelle regnare. cap. xv.

u Ideant ergo ne forte ñ ptineat ad uiros bonos gaudē de īgni latitudie. Iniquitas eiz eorū cū q̄bus iuſta bella geſta ſūt regnū adiuuit ut creſceret. qō utiq̄z puū eſſet: ſi quies ⁊ iuſtitia finitimorum cōtra ſe bellum geri nulla ꝓuocaret iniuria: ac felicioribus ſic rebus humanis oia regna pua eſſent cōcordi uicinitate letantia. ⁊ ita eſſent in mūdo regna pluria gētiū ut ſunt ī urbe domus plurie ciuium. Proinde belligerare ⁊ poomitis gētibus dilatare īgnū: mal' uidet' felicitas: bōis neceſſitas. Sz quia peius eſſet: ut iniurioſi iuſtioribus dñarēt: iō nō icōgrue dī ēt iſta felicitas. Sz procul dubio felicitas maior ē uicinū bonuz hīe concordē: q̄ uicinuz malū ſ̄biugat bellantem. Mala uota ſunt optare habere quem oderis uel quem timeas: ut poſſit eſſe quem uincas. Si ergo iuſta gerendo bella non impia nō iniqua romani imperium taz magnū acquirere potuerunt: nunquid tanq̄ aliqua dea colenda eſt eis etiam inquitas aliena? Multum enim ad iſtaz latitudinem imperij eam cooperatam uidemus que faciebat iniurioſos: ut eſſent cuz quibus iuſta bella gererēt: ⁊ augeretur imperium. Cur autem ⁊ iniquitas dea non ſit uel externarum gentium: ſi pauor ⁊ pallor ⁊ febris dij romani eſſe meruerunt? His igitur duabus: id eſt aliena iniquitate ⁊ dea uictoria: dum bellorum cauſas iniquitas excitat: uictoria eadem bella feliciter terminat: etiaz feriato ioue creuit imperium. Quas eiz hic ptes

iuppiter haberet: cum ea que possent
bñficia eius putari dñ hñtur: dñ uocã
tur: dñ colunt: ipsi p suis partibus in
uocant? Haberet hic aũt ẽt ille aliquã
ptem: si regnum etiam ipse appellaret
sicut appellat illa uictoria: aut si ignũ
mun' ẽ iouis: cur ñ ⁊ uictoria munus
eius hẽat? Qd pfecto hẽt: si non la-
pis in capitolio: sz vus rex regũ ⁊ do-
minus dñantiũ cognoscẽt atqz colẽt.

Quid fuerit: q romani omnibus
rebus ⁊ omnib' motibus deos singu
los deputantes edẽ quietis: extra por-
tam esse uoluerunt. cap. xvi.

m Iroz aũt plurimũ: q cũ ꝺos sin
glos singlis rebus ⁊ pene singu
lis motib' attribuerẽt: uocauerũt deã
agenoriã: que ad agendũ excitaret: de
am stimulã que ad agendũ ultra mo-
dum stimularet: deam murtiam que
preter modũ non moueret: ac facẽt ho
minẽ ut ait pomponius murcidũ: id
ẽ nimis desidiosũ ⁊ inactuosũ: deam
strẽnuã que faceret strẽnuũ. His oib'
dñs ⁊ deabus publica sacra facere su
sceperunt. Quietã uero appellantes q̃
faceret quietum: cũ edem hẽt ex' por
tam collinam publice illã suscipẽ no
luerunt. Utqz indiciũ fuit animi iq̃eti:
an potius ita significatũ ẽ: q q illam
turbam colere pseuezaret: nõ plãe ꝺo
rũ sed demonioqz cũ q̃etẽ hẽe ñ posse:
ad quã uocat uerus medicus dicẽs:
discite a me qz mitis sũ ⁊ hũilis cõde:
⁊ inuenietis requiẽ aiab' uestris?

An si iouis sũma potestas ẽ: etiam
uictoria dea debuerit existiari. ca. xvñ.

a N forte dñt q deã uictoriã iup
piter mittat: atqz illa tanq̃ regi
deoqz obtẽpãs ad quos iusserit uẽiat:
⁊ i eoqz pte considat? Hoc uere dĩ non
de illo ioue quẽ deorũ regẽ p sua opi
nione cõfingũt: sz de illo vo rege seculo
rũ q mittat: nõ uictoriã: que nulla sb
stantia ẽ: sed angelũ suũ ⁊ faciat uincẽ
quẽ uoluerit: cuius consiliũ occultum
eẽ põt: iniquum esse non põt. Nam si
uictoria dea ẽ: cur ñ de' ẽ ⁊ triumph': ⁊
uictorie iungit uel maritus uel frat
uel filius? Talia q̃ppe isti de dñs opia
ti sunt: qualia si poete fingerẽt: atqz a
nobis exagitarent: responderẽt isti ri
denda esse figm̃ta poetaqz: non ueris
attribuenda numĩbus: ⁊ tñ seipsi non
ridebant: cum talia deliramenta non
apud poetas legebãt: sed i templis co
lebant. Jouẽ igitur de oib' rogarent:
ei uni tm̃mõ supplicarent. Non enim
pmisisset uictoriam: si dea esset sb illo
rege ⁊ posset ⁊ auderet resistere: ⁊ suã
potius facere uoluntatem.

Felicitatẽ ⁊ fortunã q̃ deas putãt:
qua ratione secernũt. cap. xviij.

q Uid q ⁊ felicitas dea est? Edẽ
accepit: araz meruit: sacra ei cõ
grua persoluta sunt. Ipsa ergo sola
coleretur: ubi enim ipsa esset quid bõi
non esset? Sed quid sibi uult: q ⁊ for
tuna dea putatur ⁊ colitur? An aliud
est felicitas: aliud fortuna? Quia fõtu
na potest esse ⁊ mala: felicitas autem
si mala fuerit: felicitas non erit. Certe
omnes deos utriusqz sexus si ⁊ sexuz
habent: non nisi bonos existimare de
bemus. Hoc plato dicit: hoc alij phi
losophi: hoc excellẽtes reip. ppl'oqz
rectores. Quõ ergo dea fortuna aliq̃
ꝺo bona ẽ: aliq̃ ꝺo mala? An forte qñ
mala ẽ dea nõ ẽ: sz in malignũ demo
nem repente conuertitur? Quot sunt
ergo dee iste? profecto quotquot sunt
hoies fortunati: hoc ẽ bõe fortũe. Nã
cũ sint ⁊ alij plurimi simul: hoc ẽ uno
tempore male fortune: nunquid si ip
sa esset: simul ⁊ bona esset ⁊ mala:
his aliud: illis aliud? An illa que

dea ē ſemper eſt bona? Ipſa ē ergo felicitas? Cur adhibentur diuerſa noia? ſed ⁊ hoc ferendum eſt. ſolet eiz ⁊ una res diuerſis noibus appellari. Quid diuerſe edes: diuſe are: diuerſa ſacra? Eſt cauſa inquiunt: qz felicitas illa ē: quam bōi habēt precedentib⁹ mēitis. Fortuna uero que dī bona: ſine ullo examie meritoz fortuitu accidit boibus ⁊ bonis ⁊ malis: unde etiam fortuna noiatur. Quomodo ergo bona eſt que ſine ullo iudicio uenit ⁊ ad bonos ⁊ ad malos? Ut quid aūt colitur q̄ ita ceca ē: paſſiz i quoſlibet icurrēs: ut ſuos cultores plerq̄ pretereat: ⁊ ſuis contemptoribus hereat? Aut ſi aliq̄d pficiunt cultores eius: ut ab illa uideantur ⁊ amentēt: iam merita ſeqt̄: ñ fortuitu uēit. Ubi ē ergo diffinitio illa fortune? Ubi eſt qd̄ a fortuitis etiaz nomen accepit? Nihil enim prodeſt eam colē: ſi fortuna ē. Si autē ſuos cultores diſcernit ut proſit: fortuna nō ē. An ⁊ ipſaz quo uoluerit iuppiter mittit? Colat̄ ergo ipſe ſolus. Nō eiz pōt ei iubenti ⁊ eam quo uoluerit mittēti fortuua reſiſtere. Aut certe ipſam mali colant: qui nolunt habere merita: q̄ bus poſſit dea felicitas inuitari.

De fortuna muliebri. cap. xix.

t Antum ſane huic uelut uni numini tribuunt: quod fortuna.. uocant: ut ſimulacr̄ eius quod a matronis dedicatum eſt ⁊ appellatum ē fortuna muliebris: etiaz locutum eſſe memorie cōmēdarint: atq̄ dixiſſe nō ſemel: ſed iterū quod eam rite matrone dedicauerint. Quod q̄dem ſi uerū ſit: mirari nos non oportet. Non eim malignis demonibus etiam ſic difficile eſt fallere: quorum artes atq̄ uerſutias hinc potius iſti aduertere debuerūt q̄ illa dea locuta eſt: que fortuitu accidit: non que meritis uenit. Fuit. n. fortuna locax ⁊ muta felicitas. Et ad quid aliud niſi ut homines recte uiuere non curarent: conciliata ſibi fortuna: que illos ſine ullis bonis meritis faceret fortunatos. Et certe ſi fortuna loquitur: non ſaltem mulieribus: ſed uiris potius loqueretur: ut non ipe q̄ ſimulacruz dedicauerunt putarentur tantum miraculum muliebri locacitate finxiſſe.

De uirtute ⁊ fide quas pagani tēplis ⁊ ſacris honorauerunt: pretmittentes alia bona: que ſimiliter colēda fuerunt: ſi recte aliq̄s diuinitas tribuebatur. cap. xx.

u Irtutē quoq̄ deā fecerūt: q̄ q̄dē ſi dea eēt: mltis fuēat pferēda. Et nūc qz dea ñ ē ſz donū dei: ipa ab illo ipetret̄: a quo ſolo dari pōt: ⁊ ois falſorz deorz turba uaneſcat. Sz cur ⁊ fides dea credita ē: ⁊ accepit ēt ipa tēplū ⁊ altaz? Quā q̄ſq̄s prudēt̄ agnoſcit: hitacl̄z illi ſeipſū facit. Uñ aūt ſciūt illi q̄d ſit fides: cui⁹ pmū ⁊ maxiuz offciiū ē: ut i uerz credat̄ deū? Sz cur ñ ſuffecerat uirt⁹? Nōne ibi ē ⁊ fides? Q̄ñq̄dē virutē i quattuor ſpes diſtribuēdā eſſe uiderūt: prudētiā: iuſtitiaz: fortitudinē: tēpātiā? Et qm̄ iſte ſingle ſpes ſuas hñt: i ptib⁹ iuſtitie fides eſt: maxim. ..p locū apud nos hēt q̄cūq̄ ſcimus q̄d ſit q̄ iuſt⁹ ex fide uiuit. Sz illos miror appetiores mltitudis deorū: ſi fides dea ē: quare aliq̄s tā mltis deab⁹ iiuriā fecerūt: pmittēdo eas q̄ b⁹ ſimilr edes ⁊ aras dedicare potuerunt? Cur tēpātia dea eē ñ meruit: cuz eius noie nōnulli rōani pricipes non puam gliam cōparint? Cur deiq̄ fortitudo dea nō ē: que affuit mutio cum dexterā porrexit in flammas: q̄ affuit curtio cum ſe p patria in abruptam terram precipitē dedit: q̄ affuit decio patri ⁊ decio filio cum pro exercitu

fides

se uouerũt: Si tñ his oibus uera inerat fortitudo: uñ modo nõ agit. Quare prudentia: quare sapiẽtia nulla numinum loca meruerunt? An qꝛ i noie generali ipsius vtutes omñ colũt? Sic ergo posset ⁊ unus deus coli. cui⁹ ptes ceti dꝫ putant. Sed in illa una vtute ⁊ fides est ⁊ pudicicia: q̃ tñ extra in edibus ꝓpis altaria meruerũt. Has deas non ueritas: sed uanitas fecit.

Q̃ unum non intelligentes deum uirtute: saltem felicitate debuerunt esse contenti. capitulum uigesimum primum.

h Ec cim ueri dei mũera sũt: non ipse dee sũt. Ueruntam̃ ẽ ubi ẽ vtus ⁊ felicitas: quid aliud queritur? Quid ei sufficit cui uirt⁹ felicitasq̃ ñ sufficit? Omnia q̃ppe agenda cõplecti tur vtus: omnia optanda felicitas. Si iuppiter ut hec daret iõ colebat: quia si bonuꝫ aliquid ẽ latitudo regni atq̃ diuturnitas ad eandem ptiet felicitatem: cur nõ intellectum est dõa dei eẽ non deos? Si autem putate sunt dee: saltem alia tanta deorum turba non quereret. Considerates. n. officiꝫ deorũ deaꝝq̃ oium: q̃ sicut uoluerunt ꝓ sua opiatione finxerũt. inueniãt si pñt aliquid quod ab aliquo deo prestari possit homini habenti vtutem: habẽti felicitatem. Quid doctrine uel a mercurio uel a minerua petendũ eẽt: cum vt⁹ oia secũ hẽt? Ars q̃ppe ipsa bene recteq̃ uiuendi uirtus a ueteribus diffinita ẽ. Unde ab eo q̃ grece arete dĩ vtus: nomen artis latinos traduxisse putauerunt. Sꝫ si uirtus non nisi ad ingeniosum posset uenire: q̃d op⁹ erat deo tatio patre: qui catos id ẽ acutos faceret: cũ hoc possꝫ ꝓferre felicitas? Ingeniosũ quippe nasci felicitatis ẽ. Unde ẽt si nõ potuit a nõdũ nato coli dea felicitas: ut hoc ei conciliata do

naret: conferret hoc parentibus eius cultoribus suis: ut eis ingẽiosi filij nascerentur: quid opus erat pturiẽtibus inuocare luciná: cũ si adeẽt felicitas: ñ solũ bñ parerent: sed ẽt bonos? Quid necesse erat opi dee cõmdare nascẽtes: deo uagitano uagientes: dee cunine iacentes: dee rumine sugentes. deo statilino stãtes: dee adeone adeũtes: abeone abeuntes: dee menti: ut bona hẽent mtẽ: deo uolũno ⁊ dee uolũne: ut bõa uellẽt: dꝫs cõiugalibus: ut bñ ꝓiugarẽt: dꝫs agrestibus: ut fructus uberrimos caperẽt: ⁊ maxime ipsi diue fructese: marti ⁊ bellõe ut bñ belligerarẽt: dee uictorie ut uincerent: deo honori ut honorarent: dee pecunie ut pecũio si essent: deo esculano ⁊ filio eius argẽtio ut hẽrent erea argenteaq̃ pecuniã. Nã iõ patrem argentini esculanũ posuerũt: quia prius erea pecunia in usu esse cepit: post argentea. Miror aũt q̃ argentinus nõ genuit aurinuꝫ: qꝛ ⁊ aurea subsecuta ẽ. Quẽ deũ isti si hẽent: sicut saturno iouẽ: ita ⁊ primi argentino ⁊ auo esculano aurinũ ꝓponerẽt. Quid ergo erat necesse ꝓpt hec bõa l' animi l' corpis l' externa tantam deoꝝ turbã colere ⁊ inuocare: quos neq̃ omñ cõmẽoraui: nec ipsi potuerũt oib⁹ hũanis bõis minutati singulatiq̃ digestis ⁊ deos minutos ⁊ singulos ꝓuidẽ: cũ posset magno faciliq̃ cõpendio una dea felicitas cũcta ꝓferre: nec solum ad bona capienda quisq̃ alius: sꝫ neq̃ ad depellenda mala quereret? Cur eim esset inuocãda ꝓpter fessos diua fessonia: propter hostes depellendos diua pellonia: ꝓpt egros medic⁹ l' apollo l' esculapi⁹ l' ãbo siml: q̃do esset grãde periculũ? Nec ds spinẽsis ut spias ex agris eradicaret: nec dea rubigo ut non accederet rogat: una felicitate pñte ⁊ tuente: ut uel nulla mala exorirent: uel facillie pellẽt. Postremo quoniam de duabus istis

virtus

deabus uirtute ⁊ felicitate tractam⁹: si felicitas vtutis est premium: nõ dea sed dei donũ est. Si aũt dea ē: cur nõ dicat⁹ ⁊ uirtutē ipsa conferre: qñq̃dem ēt vtutē cõseq̃ felicitas magna est?

De scia colendoꝝ deoꝝ: quã a se uarro gloriatur collatam esse romãis cap. xxij.

q Uid ergo ē q̃ pro ingẽti bñficio uarro iactat prestare se ciuibus suis: q̃ nõ solũ cõmemorat ỏos quos coli oporteat a romanis: ueꝝ ēt dicit q̃d ad quẽ pertineat. Qm̃ nihil ꝓdest inq̃t hoi alicuius medici nom̃ formã q̃ nosse: ⁊ q̃d sit medicus ignõare: ita dicit nihil prodest scire deũ eẽ escula piũ: si nescias eũ ualitudini opitulari: atq̃ ita ignores cur ei debeas supplicare. Hoc ēt affirmat alia simlitudine dicẽs: ñ mõ bñ uiuẽ: sz uiuẽ oio neiez posse: si ignoret q̃sna sit faber: q̃s pictor: quis rector: a quo quid utẽsile petere possit: quẽ adiutorẽ assumẽ: quez ducem: quem doctorem. Eo mõ nulli dubiũ esse asserens ita esse utilẽ cognitionem deoꝝ: si sciat⁹ quam quisq̃ ỏs uim ⁊ facultatẽ ac pt̃atem cuiusq̃ rei habeat. Ex eo eim poterimus inquit scire quẽ cuiusq̃ cã deũ aduocat⁹ atq̃ inuocare debeamus: ne faciamus ut mimi solent: ⁊ optemus a libero aq̃: a nymphis uinum. Magna sane utilitas. Quis ñ huic gr̃as agẽt si va mõstraret: ⁊ si unũ ueꝝ deum a quo eẽnt oia bõa: ⁊ oib⁹ colẽdũ doceret?

De felicitate quã romani multoꝝ ueneratores deoꝝ diu non coluerunt honore diuino: cum pro omnibus sola sufficeret. cap. xxiij.

s Ed uñ nũc agit⁹: si libri ⁊ sacra eoꝝ va sũt: ⁊ felicitas dea ē: cur nõ ipsa una q̃ colẽt⁹ cõstituta ē: q̃ possz uniuersa conferre: ⁊ compendio facẽ felicẽ? Quis.n. optat aliquid propter aliud q̃ ut felix fiat? Cur deniq̃ tam sero huic tãte dee p⁹ tot rõanos prici pes: lucullus edẽ cõstituit? Cur ipse romulus felicẽ cupiẽs condẽ ciuitatẽ: nõ huic tẽplũ potissimuz struxit? Nec ꝓpter aliquid dũs ceteris supplicauit: q̃ do nihil deesset si hec adesset. Nam ⁊ ipse nec prius rex: nec ut putãt postea ỏs fiẽt: si hanc deã ꝓpiciã nõ hẽt. Ut q̃d ergo romulus constituit romanis deos ianum: iouez: martẽ: picũ: faunũ tyberinũ: herculẽ ⁊ siquos alios? Ut q̃d titus tatius addidit saturnũ: opẽ: solem: lunam: uulcanũ: lucem: ⁊ quosq̃ alios addidit: inter quos etiaz deaz cloacinam felicitate neglecta? Ut q̃d numa tot ỏos ⁊ tot deas sine ista? An eam forte in tanta turba uidere nõ potuit? Hostilius certe rex deos ⁊ ipe nouos pauorẽ atq̃ pallorem ꝓpiciãdos non introduceret: si deam istam nosz aut coleret: pñte quippe felicitate ois pauor ⁊ pallor non propiciatus abscederet: sed pulsus aufugeret. Deide q̃d ē hoc quod iam romanum imperium longe lateq̃ crescebat: ⁊ adhuc nemo felicitatem colebat? An iõ grandius i piũ q̃ felicius fuit? Nã quõ ibi esz va felicitas: ubi uera non erat pietas? Pietas enim uera est uera ueri ỏi cult⁹: non cultus falsoruz tot deorũm quot demoniorum. Sed ⁊ postea iam in deorum numerum felicitate suscepta: magna bellorum ciuilium infelicitas subsecuta est. An forte iuste est indignata felicitas: q̃ ⁊ tam sero ⁊ non ad honorem sed ad contumeliam potius inuitata est: ut cum ea coleretur priapus ⁊ cloatina: ⁊ pauor ⁊ pallor ⁊ febris: ⁊ cetera non numina colendorũ: sed crimina colentium? Ad extremuz si cum turba indignissima tanta dea colenda uisa est: cur non uel illustrius ceteris colebatur? Quis enim ferat q̃

edulica escam pbeat. De pauore ifatũ pauentia nuncupet: de spe que uenit uenilia: de uoluptate uolupia: de actu agenoria: de stimul' quibus ad nimiũ actũ bõ ipellit: dea stimla noiet. Strẽnua dea sit strẽnuum faciendo. Numeria que numerare doceat. Camena q̃ canere. Ipse sit ⁊ deus consus pbẽdo consilia: ⁊ dea sentia sententias inspirando. Ipse dea iuuẽtas que post pretextatã excipiat iuuenilis etatis exordia. Ipse sit fortuna barbata: q̃ adltos barba induat quos honorare uoluerit: ut hoc qualecũq̃ numẽ saltẽ masculũ deũ: uel a barba barbatũ: sicut a nobis nodatũ: uel certe non fortunã: sz qr barbas barbatũ hẽt fortunium nominarent. Ipse in iugatino deo coniuges iungat: ⁊ cum uirgini uxori zona soluitur ipse inuocetur: ⁊ dea uirginensis uocetur. Ipse sit mutumus uel tutumus: qui est apud grecos priap' si non pudet. Hec omnia que dixi: ⁊ quecunq̃ non dixi: non enim omnia dicenda arbitratus sum: hi omnes dñ deeq̃ sit unus iuppiter: siue sint ut q̃dã uolũt oia ista ptes eius: siue uirtutes eius: sicut eis uidetur quibus euz placet esse mũdi animũ. Que sma uelut magnoꝝ multoꝝq̃ doctorum ẽ. Hec si ita sunt: qd̃ quale sit nõdũ iteri quero quid perderent si unum deum colerent prudentiore cõpendio? Quid enim eius contemneret: cum ipse coleretur? Si aũt metuendũ fuit: ne pretermisse siue neglecte partes eius irascerent: nõ ergo ut uolũt uelut uni' aiantis hec tota uita ẽ que contiet omnes deos quasi suas vtutes uel mbra uel partes: sed suam queq̃ pars hẽt uitã a ceteris separata: si pter alterã irasci altera põt: ⁊ alia placari: alia cõcitari. Si aũt dicitur omns simul id ẽ totum ipsum iouẽ potuisse offendi si partes eius non etiam sigillatim minutatiq̃ colerent: stulte dr. Nulla quippe eaꝝ pretermitteret: cum ipse unus q̃ hiet omnia coleret. Nam ut alia omittam que sunt innumerabilia: cũ dicũt oia sydera ptes iouis esse: ⁊ omnia uiuere atq̃ rõnales animas habere: ⁊ iõ sine controuersia deos esse: nõ uidẽt q̃ml'tos non colant: q̃ multis edes non cõstruãt: aras non statuant: quas tamẽ paucissimis sydeꝝ statuendas eẽ putauerunt ⁊ sigillatim sacrificandũ. Si igitur irascunt qui nõ sigillatiz colũt: non metuũt paucis placatis toto celo irato uiuere. Si aũt stellas omns ideo colunt qr i ioue sunt quẽ colũt: isto cõpendio possent in illo uno oib' supplicare. Sic eim nemo irasceret: cũ i illo uno omnibus supplicaret: nẽo cõtemneret potius q̃ cultis quibusdã iusta irascendi cã illis qui pretermissi essẽt multo numerosius preberet: prestim cum eis de superna sede fulgentibus: turpi nuditate distentus preponeret ⁊ priapus.

De opione eoꝝ: q̃ deũ aiaz mũdi: ⁊ mũdum cõp' ỏi esse putauunt. capitulum. xij.

q Uid ⁊ illud nõ debet mouẽ acutos hoies l' qualescũq̃ hoies? Nõ eim ad hoc ingenij op' ẽ excellentia: ut deposito studio contentionis attendãt: si mundi aius deus ẽ: eiq̃ aio mundus ut corp' ẽ: ut sit unum anial constans ex aio ⁊ corpore: atq̃ iste ỏs ẽ sinus quidaz nature in seipo ptinẽs oia: ut ex ipsius aia qua uiuificat tota ista moles: uite atq̃ aie cunctorum uiuentiũ pro cuiusq̃ nascentis sorte sumantur: nihil oio remanere potest qỏ non sit pars dei. Quod si ita ẽ: quis nõ uideat q̃ta ipietas ⁊ irreligiositas consequat: ut qỏ calcauit q̃sq̃ ptẽ dei calcet: ⁊ in omni animante occidendo ps dei trucidet? Nolo oia dĩe q̃ possũt occurrere cogitantibus: dici autem

ſine uerecundia non poſſunt.

De his qui ſola rationabilia aiantia partes eſſe unius dei aſſerūt. cap. xiij.

S J aūt ſola aialia rōnalia: ſicut ſūt hoies ptes dei eē cōtendūt: nō uideo quidē ſi totus mūdus ē ds: qūo beſtias ab eius ptib' ſeparet: ſed obluctari quid opus ē? De ipo rōnali aiante id ē hoie: quid infelicius credi pōt: q̄ dei ptē uapulare cū puer uapulat? Jā vo partes dei fieri laſciuas: iniquas ipias: atq̄ oio dānabiles q̄s ferre poſſet: niſi q̄ prſus inſanit? Poſtrēo q̄d iraſcit eis a quib' nō colit: cū a ſuis partib' nō colat? Reſtat ergo ut dicāt omīs deos ſuas hīe uitas: ſibi quēq̄ uiuēt: nullū eorū eſſe ptē cuiuſq̄: ſz ōnes colendos: q̄ cognoſci ⁊ coli pnt: qr tā multi ſunt: ut omīs non poſſint. Quorū iuppiter qr rex preſidet: ipſuz credo ab eis putari pſtituiſſe regnum uel auxiſſe romanū. Nā ſi hoc ipſe nō fecit quē aliū deum opus tam magnū potuiſſe aggredi credatur: cū omīs occupati ſint officijs ⁊ opib' ꝓprijs: nec alter irruat in alterius.

Augmenta regnorū ioui incōgruēter aſcribi: cū ſi ut uolūt dea ē uictōia ipſa huic negocio ſola ſufficeret. cap. xiiij.

a Rege igit' deorū ignū hoiuz potuit ⁊ propagari ⁊ augeri. Hic pmū q̄ro cur ñ ēt ipſū regnū alq̄s ds ē? Cur. n. nō ita ſit ſi uictoria dea eſt? Aut quid ipſo ioue in hac cā opus eſt ſi uictoria faueat ſitq̄ propitia: ⁊ ſēpeat ad illos quos uult eſſe uictores? Hac dea fauente ⁊ ꝓpitia: ēt ioue uacante l' aliud agente: q̄ gētes ñ ſūdite remānerēt? Que regna ñ cederēt? An forte non diſplicet bonis iniq̄ſſima impbitate pugnare: ⁊ finitimos quietos nullāq̄ iniuriā facientes ad dilatādū regnū bello ſpontaneo ꝓuocare? Plane ſi ita ſentiunt approbo ⁊ lauoo.

An congruat bonis latius uelle regnare. cap. xv.

u Jdeant ergo ne forte ñ ptineat ad uiros bonos gaudē de ignī latitudie. Jniquitas eiz eorū cū q̄bus iuſta bella geſta ſūt regnū adiuuit ut creſceret. qō utiq̄ puū eſſet: ſi quies ⁊ iuſtitia finitimorum cōtra ſe bellum geri nulla ꝓuocaret iniuria: ac felicioribus ſic rebus humanis oia regna pua eſſent cōcordi uicinitate letantia. ⁊ ita eſſent in mūdo regna pluria gētiū ut ſunt i urbe domus plurie ciuium. Proinde belligerare ⁊ poomitis gētibus dilatare ignū: mal' uidet' felicitas: bōis neceſſitas. Sz quia peius eſſet: ut iniurioſi iuſtioribus dñarēt: iō nō icōgrue dī ēt iſta felicitas. Sz procul dubio felicitas maior ē uicinū bonuz hīe concordē: q̄ uicinuz malū ſūbiugat bellantem. Mala uota ſunt optare habere quem oderis uel quem timeas: ut poſſit eſſe quem uincas. Si ergo iuſta gerendo bella non impia nō iniqua romani imperium taz magnū acquirere potuerunt: nunquid tanq̄ aliqua dea colenda eſt eis etiam inquitas aliena? Multum enim ad iſtaz latitudinem imperij eam cooperatam uidemus que faciebat iniurioſos: ut eſſent cuz quibus iuſta bella gererēt: ⁊ augeretur imperium. Cur autem ⁊ iniquitas dea non ſit uel externarum gentium: ſi pauor ⁊ pallor ⁊ febris dij romani eſſe meruerunt? His igitur duabus: id eſt aliena iniquitate ⁊ dea uictoria: dum bellorum cauſas iniquitas excitat: uictoria eadem bella feliciter terminat: etiaz feriato ioue creuit imperium. Quas eiz hic ptes

iuppiter haberet: cum ea que possent
bñficia eius putari dñ hñtur: dñ uocã
tur: dñ colunt: ipsi p suis partibus in
uocant: Haberet hic aũt ẽt ille aliquã
ptem: si regnum etiam ipse appellaret
sicut appellat illa uictoria: aut si ignũ
mun' ẽ iouis: cur ñ ⁊ uictoria munus
eius hẽat? Qd̃ pfecto hẽt: si non la-
pis in capitolio: sz vus rex regũ ⁊ do-
minus dñantiũ cognoscẽt atq; colẽt.

Quid fuerit: q romani omnibus
rebus ⁊ omnib' motibus deos singu
los deputantes edẽ quietis: extra por-
tam esse uoluerunt. cap. xvi.

m Iroz aũt plurimũ: q cũ ꝺos sin
glos singlis rebus ⁊ pene singu
lis motib' attribuerẽt: uocauerũt deã
agenoriã: que ad agendũ excitaret: de
am stimulã que ad agendũ ultra mo-
dum stimularet: deam murtiam que
preter modũ non moueret: ac facẽt ho
minẽ ut ait pomponius murcidũ: id
ẽ nimis desidiosũ ⁊ inactuosũ: deam
strẽnuã que faceret strẽnuũ. His oib'
dñs ⁊ deabus publica sacra facere su
sceperunt. Quietã uero appellantes q̃
faceret quietum: cũ edem hẽt ex' por
tam collinam publice illã suscipẽ no
luerunt. Utq; indiciũ fuit animi iq̃eti:
an potius ita significatũ ẽ: q q̃ illam
turbam colere pseuerarent: nõ plãe ꝺo
rũ sed demonioz cũ q̃etẽ hẽe ñ posse:
ad quã uocat uerus medicus dicẽs:
discite a me qz mitis sũ ⁊ hũilis cõde:
⁊ inuenietis requiẽ aiab' uestris?

An si iouis sũma potestas ẽ: etiam
uictoria dea debuerit existiari. ca. xvij.

a N forte dñt q deã uictoriã iup
piter mittat: atq; illa tanq̃ regi
deoz obtẽpãs ad quos iusserit uẽiat:
⁊ i eoz pte considat? Hoc uere dĩ non
de illo ioue quẽ deorũ regẽ p sua opi
nione cõfingũt: sz de illo vo rege seculo
rũ q mittat: nõ uictoriã: que nulla sb̃
stantia ẽ: sed angelũ suũ ⁊ faciat uincẽ
quẽ uoluerit: cuius consiliũ occultum
eẽ põt: iniquum esse non põt. Nam si
uictoria dea ẽ: cur ñ de' ẽ ⁊ triumph': ⁊
uictorie iungit uel maritus uel frat
uel filius? Talia q̃ppe isti de dñs opia
ti sunt: qualia si poete fingerẽt: atq; a
nobis exagitarent: responderẽt isti ri
denda esse figm̃ta poetaz: non ueris
attribuenda numĩbus: ⁊ tñ seipsi non
ridebant: cum talia deliramenta non
apud poetas legebãt: sed i templis co
lebant. Jouẽ igitur de oib' rogarent:
ei uni tñmõ supplicarent. Non enim
pmisisset uictoriam: si dea esset sb̃ illo
rege ⁊ posset ⁊ auderet resistere: ⁊ suã
potius facere uoluntatem.

Felicitatẽ ⁊ fortunã q̃ deas putãt:
qua ratione secernũt. cap. xvij.

q Uid q̃ ⁊ felicitas dea est? Edẽ
accepit: aras meruit: sacra ei cõ
grua persoluta sunt. Ipsa ergo sola
coleretur: ubi enim ipsa esset quid bõi
non esset? Sed quid sibi uult: q ⁊ for
tuna dea putatur ⁊ colitur? An aliud
est felicitas: aliud fortuna? Quia fõtu
na potest esse ⁊ mala: felicitas autem
si mala fuerit: felicitas non erit. Certe
omnes deos utriusq; sexus si ⁊ sexuz
habent: non nisi bonos existimare de
bemus. Hoc plato dicit: hoc alij phi
losophi: hoc excellẽtes reip. ppl'oz q̃
rectores. Quõ ergo dea fortuna aliq̃
ꝺo bona ẽ: aliq̃ ꝺo mala? An forte qñ
mala ẽ dea nõ ẽ: sz in malignũ demo
nem repente conuertitur? Quot sunt
ergo dee iste? profecto quotquot sunt
hoies fortunati: hoc ẽ hõe fortũe. Nã
cũ sint ⁊ alij plurimi simul: hoc ẽ uno
tempore male fortune: nunquid si ip
sa esset: simul ⁊ bona esset ⁊ mala:
his aliud: illis aliud? An illa que

dea ē ſemper eſt bona? Ipſa ē ergo felicitas? Cur adhibentur diuerſa noia? ſed ⁊ hoc ferendum eſt. ſolet eiz ⁊ una res diuerſis noibus appellari. Quid diuerſe edes: diuſe are: diuerſa ſacra? Eſt cauſa inquiunt: qz felicitas illa ē: quam bōi habēt precedentib' mēitis. Fortuna uero que dī bona: ſine ullo examie meritoz fortuitu accidit hoibus ⁊ bonis ⁊ malis: unde etiam fortuna noiatur. Quomodo ergo bona eſt que ſine ullo iudicio uenit ⁊ ad bonos ⁊ ad malos? Ut quid aūt colitur q̄ ita ceca ē: paſſiz i quoſlibet icurrēs: ut ſuos cultores plezq̄ pretereat: ⁊ ſuis contemptoribus hereat? Aut ſi aliq̄d pficiunt cultores eius: ut ab illa uideantur ⁊ amenť: iam merita ſeqť: ñ fortuitu uēit. Ubi ē ergo diffinitio illa fortune? Ubi eſt qd a fortuitis etiaz nomen accepit? Nihil enim prodeſt eam colē: ſi fortuna ē. Si autē ſuos cultores diſcernit ut proſit: fortuna nō ē. An ⁊ ipſaz quo uoluerit iuppiter mittit? Colať ergo ipſe ſolus. Nō eiz pōt ei iubenti ⁊ eam quo uoluerit mittēti fortuua reſiſtere. Aut certe ipſam mali colant: qui nolunt habere meritis: q̄ bus poſſit dea felicitas inuitari.

De fortuna muliebri. cap. xix.

t Antum ſane huic uelut uni numini tribuunt: quod fortuna uocant: ut ſimulacz eius quod a matronis dedicatum eſt ⁊ appellatum ē fortuna muliebris: etiaz locutum eſſe memorie cōmēdarint: atq̄ dixiſſe nō ſemel: ſed iterū quod eam rite matrone dedicauerint. Quod q̄dem ſi uerū ſit: mirari nos non oportet. Non eim malignis demonibus etiam ſic difficile eſt fallere: quorum artes atq̄ uerſutias hinc potius iſti aduertere debuerūt q̄ illa dea locuta eſt: que fortuitu accidit: non que meritis uenit. Fuit. n. fortuna locax ⁊ muta felicitas. Et ad quid aliud niſi ut homines recte uiuere non curarent: conciliata ſibi fortuna: que illos ſine ullis bonis meritis faceret fortunatos. Et certe ſi fortuna loquitur: non ſaltem mulieribus: ſed uiris potius loqueretur: ut non ipe q̄ ſimulacruz dedicauerunt putarentur tantum miraculum muliebri locacitate finxiſſe.

De uirtute ⁊ fide quas pagani tēplis ⁊ ſacris honorauerunt: pretmittentes alia bona: que ſimiliter colēda fuerunt: ſi recte alīs diuinitas tribuebatur. cap. xx.

u Irtutē quoq̄ deā fecerūt: q̄ q̄dē ſi dea eēt: mltis fuēat pferēda. Et nūc qz dea ñ ē ſz donū dei: ipa ab illo ipetret: a quo ſolo dari pōt: ⁊ ois falſoz deoz turba uaneſcat. Sz cur ⁊ fides dea credita ē: ⁊ accepit ēt ipa tēplū ⁊ altaz? Quā q̄ſq̄s prudēť agnoſcit: hitacłz illi ſeipſū facit. Uñ aūt ſciūt illi q̄d ſit fides: cui' pmū ⁊ maxiuz offciū ē: ut i uez credať deū? Sz cur ñ ſuffecerat uirť? Nōne ibi ē ⁊ fides? Q̄ñq̄dē virtutē i quattuor ſpes diſtribuēdā eſſe uiderūt: prudētiā: iuſtitiaz: fortitudinē: tēpātiā? Et qm̄ iſte ſingle ſpes ſuas hñt: i ptib' iuſtitie fides eſt: maxim. ꝓ locū apud nos hēt q̄cūq̄ ſcimus q̄d ſit q̄ iuſt' ex fide uiuit. Sz illos miror appetiores mltitudis deorū: ſi fides dea ē: quare alīs tā mltis deab' iiuriā fecerūt: pmittēdo eas q̄ b' ſimilr edes ⁊ aras dedicare potuerunt? Cur tēpātia dea eē ñ meruit: cuz eius noie nōnulli rōani pricipes non puam gliam cōparint? Cur deiq̄ fortitudo dea nō ē: que affuit mutio cum dexterā porrexit in flammas: q̄ affuit curtio cum ſe p patria in abruptam terram precipitē dedit: q̄ affuit decio patri ⁊ decio filio cum pro exercitu

fidro

se uouerũt? Si tñ his oibus uera inerat fortitudo: uñ modo nõ agit. Quare prudentia: quare sapiẽtia nulla numinum loca meruerunt? An q: i noie generali ipsius vtutes omns colũt? Sic ergo posset ⁊ unus deus coli. cui' ptes ceti dq putant. Sed in illa una vtute ⁊ fides est ⁊ pudicicia: q tñ extra in edibus ꝓpis altaria meruerũt. Has deas non ueritas: sed uanitas fecit.

Q: unum non intelligentes deum uirtute: saltem felicitate debuerunt esse contenti. capitulum uigesimum primum.

h Ec cim ueri dei mũera sũt: non ipse dee sũt. Ueruntam ẽ ubi ẽ vtus ⁊ felicitas: quid aliud queritur? Quid ei sufficit cui uirt' felicitasq ñ sufficit? Omnia qppe agenda cõplecti tur vtus: omnia optanda felicitas. Si iuppiter ut hec daret iõ colebat: quia si bonus aliquid ẽ latitudo regni atq diuturnitas ad eandem ptiet felicitatem: cur nõ intellectum est dõa dei eẽ non deos? Si autem putate sunt dee: saltem alia tanta deorum turba non quereret. Consideratis. n. officijs deorũ deaꝝq oium: q sicut uoluerunt ꝓ sua opiatione finxerũt. inueniãt si pñt aliquid quod ab aliquo deo prestari possit homini habenti vtutem: habẽti felicitatem. Quid doctrine uel a mercurio uel a minerua petendũ eẽt: cum vt' oia secũ hiet? Ars qppe ipsa bene recteq uiuendi uirtus a ueteribus diffinita ẽ. Unde ab eo q grece arete dr vtus: nomen artis latinos traduxisse putauerunt. Sz si uirtus non nisi ad ingeniosum posset uenire: qd op' erat deo tatio patre: qui catos id ẽ acutos faceret: cũ hoc possz ꝓferre felicitas? Ingeniosũ quippe nasci felicitatis ẽ. Unde ẽt si nõ potuit a nõdũ nato coli dea felicitas: ut hoc ei conciliata do naret: conferret hoc parentibus eius cultoribus suis: ut eis ingẽiosi filq nascerentur: quid opus erat pturiẽtibus inuocare lucinã: cũ si adeẽt felicitas: ñ solũ bñ parerent: sed ẽt bonos? Quid necesse erat opi dee cõmdare nascẽtes: deo uagitano uagientes: dee cunine iacentes: dee rumine sugentes. deo statilino stãtes: dee adeone adeũtes: abeone abeuntes: dee menti: ut bonã hient mtẽ: deo uolũno ⁊ dee uolũne: ut bõa uellẽt: dqs cõiugalibus: ut bñ ꝓiugarẽt: dqs agrestibus: ut fructus uberrimos caperẽt: ⁊ maxime ipsi diue fructese: marti ⁊ bellõe ut bñ belligerarẽt: dee uictorie ut uincerent: deo honori ut honorarent: dee pecunie ut pecũio si essent: deo esculano ⁊ filio eius argẽtio ut hẽrent erea argenteaq pecuniã. Nã iõ patrem argentini esculanũ posuerũt: quia prius erea pecunia in usu esse cepit: post argentea. Miror aũt q argentinus nõ genuit aurinuz: q: ⁊ aurea subsecuta ẽ. Quẽ deũ isti si hient: sicut saturno iouẽ: ita ⁊ primi argentino ⁊ auo esculano aurinũ ꝓponerẽt. Quid ergo erat necesse ꝓpt hec bõa l' animi l' corpis l' externa tantam deoꝝ turbã colere ⁊ inuocare: quos neq oms cõmẽoraui: nec ipsi potuerũt oib' hũanis bõis minutati singulatiq digestis ⁊ deos minutos ⁊ sigulos ꝓuidẽ: cũ posset magno faciliq cõpendio una dea felicitas cũcta ꝓferre: nec solum ad bona capienda quisq alius: sz neq ad depellenda mala quereret? Cur eim esset inuocãda ꝓpter fessos diua fessonia: propter hostes depellendos diua pellonia: ꝓpt egros medic' l' apollo l' esculapi' l' ãbo siml: qdo esset grãde periculũ? Nec ds spinẽsis ut spias ex agris eradicaret: nec dea rubigo ut non accederet rogat: una felicitate pñte ⁊ tuente: ut uel nulla mala exorirent: uel facillie pellẽt. Postremo quoniam de duabus istis

deabus uirtute ⁊ felicitate tractam⁹: si felicitas vtutis est premium: nō dea sed dei donū est. Si aūt dea ē: cur nō dicat⁹ ⁊ uirtutē ipsa conferre: qñq̄dem ēt vtutē cōseq̄ felicitas magna est?

De scia colendoꝝ deoꝝ: quā a se uarro gloriatur collatam esse romānis cap. xxij.

q Uid ergo ē q̄ pro ingēti bñficio uarro iactat prestare se ciuibus suis: qz nō solū cōmemorat ōos quos coli oporteat a romanis: uerꝝ ēt dicit q̄d ad quē pertineat. Qm̄ nihil ꝓdest inq̄t hoī alicuius medici nom̄ formā q̄ nosse: ⁊ q̄d sit medicus ignōare: ita dicit nihil prodest scire deū eē escula piū: si nescias eū ualitudini opitulari: atq̄ ita ignores cur ei debeas supplicare. Hoc ēt affirmat alia simlitudine dicēs: ñ mō bñ uiuē: sz uiuē oio neiez posse: si ignoret q̄sna sit faber: q̄s pictor: quis rector: a quo quid utēsile petere possit: quē adiutorē assumē: quez ducem: quem doctorem. Eo mō nulli dubiū esse asserens ita esse utilē cognitionem deoꝝ: si sciat⁹ quam quisq̄ ōs uim ⁊ facultatē ac pt̄atem cuiusq̄ rei habeat. Ex eo eim poterimus inquit scire quē cuiusq̄ cā deū aduocaī atq̄ inuocare debeamus: ne faciamus ut mimi solent: ⁊ optemus a libero aq̄: a nymphis uinum. Magna sane utilitas. Quis ñ huic gias agēt si vā mōstraret: ⁊ si unū uerꝝ deum a quo eēnt oia bōa: ⁊ oib⁹ colēdū doceret?

De felicitate quā romani multoꝝ ueneratores deoꝝ diu non coluerunt honore diuino: cum pro omnibus sola sufficeret. cap. xxiij.

s Ed uñ nūc agit⁹: si libri ⁊ sacra eoꝝ vā sūt: ⁊ felicitas dea ē: cur nō ipsa una q̄ colēt⁹ cōstituta ē: q̄ possz uniuersa conferre: ⁊ compendio facē felicē? Quis.n. optat aliquid propter aliud q̄ ut felix fiat? Cur deniq̄ tam sero huic tāte dee p⁹ tot rōanos prici pes: lucullus edē cōstituit? Cur ipse romulus felicē cupiēs condē ciuitatē: nō huic tēplū potissimuz struxit? Nec ꝓpter aliquid dūs ceteris supplicauit: q̄ do nihil deesset si hec adesset. Nam ⁊ ipse nec prius rex: nec ut putāt postea ōs fiēt: si hanc deā ꝓpiciā nō hīet. Ut q̄d ergo romulus constituit romanis deos ianum: iouez: martē: picū: faunū tyberinū: herculē ⁊ siquos alios? Ut q̄d titus tatius addidit saturnū: opē: solem: lunam: uulcanū: lucem: ⁊ quosq̄ alios addidit: inter quos etiaz deaz cloacinam felicitate neglecta? Ut q̄d numa tot ōos ⁊ tot deas sine ista? An eam forte in tanta turba uidere nō potuit? Hostilius certe rex deos ⁊ ipe nouos pauorē atq̄ pallorem ꝓpiciādos non introduceret: si deam istam nosz aut coleret: pñte quippe felicitate ois pauor ⁊ pallor non propiciatus abscederet: sed pulsus aufugeret. Deide q̄d ē hoc quod iam romanum imperium longe lateq̄ crescebat: ⁊ adhuc nemo felicitatem colebat? An iō grandius ī piū q̄ felicius fuit? Nā quō ibi esz vā felicitas: ubi uera non erat pietas? Pietas enim uera est uerax ueri ōi cult⁹: non cultus falsorum tot deorūm quot demoniorum. Sed ⁊ postea iam in deorum numerum felicitate suscepta: magna bellorum ciuilium infelicitas subsecuta est. An forte iuste est indignata felicitas: q̄ ⁊ tam sero ⁊ non ad honorem sed ad contumeliam potius inuitata est: ut cum ea coleretur priapus ⁊ cloatina: ⁊ pauor ⁊ pallor ⁊ febris: ⁊ cetera non numina colendorū: sed crimina colentium? Ad extremuz si cum turba indignissima tanta dea colenda uisa est: cur non uel illustrius ceteris colebatur? Quis enim ferat q̄

neq̃ inter deos consentes: quos dicũt in consilium iouis adhiberi: nec inter deos quos selectos uocant felicitas cõstituta est: ut templum aliquod ei fieret: quod ⁊ loci sublimitate ⁊ operis dignitate preemineret? Cur enim non aliquid melius q̃ ipsi ioui? Naz neq̃ etiaz ioui regnum nisi felicitas dedit: si tamen cum regnaret felix fuit: ⁊ potior est felicitas regno. Nemo eniz dubitat facile inueniri hominem q̃ tieat se fieri regem: nullus autem inuenitur qui se nolit esse felicem. Ipsi ergo dñ si per auguria uel quolibet modo eos posse consuli putant: de hac re consulerentur utrum uellent felicitati loco cedere: si forte aliorum edibus uł altaribus iaz fuisset locus occupatus: ubi edes maior atq̃ sublimior felicitati cõstrueretur: etiaz ipse iuppiter cederet: ut ipsum uerticem collis capitolini felicitas potius obtineret. Non enim quispiam resisteret felicitati: nisi quod fieri ñ potest: qui eẽ uellet infelix. Nullo mõ omnino si consuleretur faceret iuppiter qõ ei feceruut tres dñ: mars: terminus: ⁊ iuuentas: qui maiori ⁊ regi suo nullo modo cedere locõ uoluerunt. Naz sicut habent eorũ littere cuz rex tarquinius capitolium fabricare uellet: eũq̃ locũ qui ei dignio aptioq̃ uidebat a dñs alijs cerneret ꝓoccupatum: ñ audẽs aliq̃d cõtra deorũ facere arbitum: ⁊ credens eos tanto numini suoq̃ principi uoluntate cessuros: qz multi erant illic ubi capitoliũ cõstitutum est: per augurium quesiuit utruz cõcedere locum uellent ioui: atq̃ ipsi ĩ de cedere: omẽs uoluerunt preter illos quos cõmemõauĩ: martem: terminũ: iuuentantẽ: atq̃ iõ capitoliũ ita constructũ est: ut etiam isti tres int̃ essent tam obscuris signis: ut hoc uix hoies doctissimi scirent. Nullo mõ igit̃ felicitatem iuppiter ipse cõtẽneret: sicut a termino: marte: iuuentante cõtẽpt̃ est. Sed ipsi etiam qui non cesserant ioui: profecto cederent felicitati: q̃ illis regem fecerat iouez. Aut si ñ cederẽt: nõ id contemptu eius facerent: sz q̃ in homo felicitatis uł obscuri eẽ mallẽt: q̃ sine illa in locis proprijs eminere. Ita dea felicitate in loco amplissimo ⁊ celsissimo constituta: discerent ciues unde omnis boni uoti petendum essz auxiliuz. Ac si ipsa suadente natura: aliorum deorum superflua multitudine derelicta coleret̃ una felicitas: uni supplicaretur: unius templum frequẽtaretur a ciuibus qui felices eẽ uellẽt: quorum esset nemo q̃ nollet: atq̃ ita ipsa a seipsa peteret̃: que ab oib̃ petebat̃. Quis eim aliquid ab aliquo deo nisi felicitatẽ uelit accipe: uel quod ad felicitatem existiat ptinere? Proinde si felicitas hẽt ĩ pt̃ate cũm quo homine sit: hẽt aũt si dea ẽ: q̃ tandẽ stulticia est ab aliquo eã deo petere: quã possis a seipsa ipetrare? Hanc ergo super deos ceteros honorare ẽt loci dignitate debuerunt. Sicut eim apud ipsos legit̃: romani ueteres nescio quẽ sũmanum cui nocturna fulmina tribuebãt coluerũt magis q̃ iouẽ: ad quẽ diurna fulmia pertinebant. Sed postq̃ ioui tẽplũ insigne ac sublie cõstructũ ẽ: pptez edis dignitatẽ sic ad eũ multitudo cõfluxit: ut uix inueniatur q̃ sũmani nomẽ qõ audire iã ñ põt: se saltẽ legisse memierit. Si aũt felicitas dea ñ ẽ: qm̃ qõ uez ẽ munus ẽ dei: ille õs q̃rat̃: q̃ eã dare possit: ⁊ deorũ falsorũ multitudo noxia relinquat̃: quã stultorũ hoinũ multitudo uana sectat̃: dõa dei deos sibi faciens: ⁊ ipz cuius ea dõa sũt obstinatiõe superbe uolũtatis offendens. Sic eim carere non põt ifelicitate: q̃ tanq̃ deã felicitatẽ colit: ⁊ deum datorem felicitatis relinquit: sicut carẽ nõ põt fame: q̃ panẽ pictũ lingit: ⁊ ab hoie q̃ uerũm hẽt non petit. Libet autẽ eorum rationes considerare.

Qua ratione defendant pagani: q̃ inter deos colant ipsa dona diuina. cap. xxiiij.

u Sqzadeo ne iq̃ũt maiores nr̃os insipiẽtes fuisse credendum ẽ: ut hec nescirẽt munera diuia eẽ ñ deos? Sz qm̃ sciebãt nẽini talia: nisi aliquo deo largiẽte cõcedi: quoz deoz noia ñ iuẽiebãt. eaz rez noib' appellabãt deos quas ab eis sentiebant dari: aliqua uocabula inde flectentes: sicut a bello bellonã nũcupauerunt ñ bellũ: sicut a cunis cuninã nõ cunã: sicut a segetib' segetiã nõ segetẽ: sicut a pomis pomonã nõ pomũ: sicut a bobus bobonã nõ bouẽ: aut certe nulla uocabuli declinatione sicut res ipe noiant: ut pecunia dicta ẽ dea q̃ dat pecuniã: nõ oio pecunia dea ipsa putata ẽ. Ita uirtus q̃ dat uirtutẽ: honor q̃ honorẽ: cõcordia q̃ concordiam: uictoria q̃ uictoriam dat. Ita iquiunt cũ felicitas dea dĩ nõ illa q̃ dat: sz numẽ illud attẽdit a quo felicitas dat. Ista nobis reddita rõe: multo facilius eis quorum cor non nimis obduruit persuadebimus fortasse quod uolumus.

De uno tm̃ colẽdo deo: q̃ lz nomie ignoret: tm̃ felicitatis datõ eẽ sentitur. cap. xxv.

s I eiz iã humana ifirmitas sensit nõ nisi ab aliquo deo dari posse felicitatẽ: ⁊ hoc senserunt hoies: q̃ taz multos colebant deos: in quib' ⁊ ipz eoz regẽ iouẽ: quia nomẽ eius a quo daret felicitas ignorabãt: ⁊ inde ipius rei noie quã credebãt ab illo dari: euz appellare uoluerunt. Satis ergo indicant nec ab ipso ioue dari posse felicitatẽ quam iam colebant: sed utiq̃ ab illo quem noie ipsius colendũ esse censebant. Confirmo prorsus a quodam deo quem nesciebãt: ⁊ eos credidisse dari felicitatẽ. Ipse ergo q̃rat: ipe colatur: ⁊ sufficit. Repudiet strepitus inũerabilium dẽoniorz: illi nõ sufficiat hic deus: cui nõ sufficit munus eius. Illi inq̃ non sufficiat ad colendum deus dator felicitatis: cui non sufficit ad accipiendum ipsa felicitas. Cui aũt sufficit: nõ eiz hẽt homo quid ãpli' optare õbeat: seruiet uni õo datori felicitatis. Nõ ẽ ipse quẽ noiant iouem. Nã si eũ datorẽ felicitatis agnoscerẽt: ñ utiq̃ aliũ uel aliã a quo daret felicitas noie ipsius felicitatis inquirerẽt: neq̃ ipm iouem cũ tantis iniurijs colẽdũ putarẽt. Iste aliẽaz dĩ adultatõ uxoz: iste pueri pulchri ipudic' amatõ ⁊ raptõ.

De ludis scenicis: quos sibi dij celebrari a suis cultoribus exegerunt. cap. xxvi.

s Ed fingebat hec homerus ait tullius: ⁊ humana ad deos trãsferebat: diuina mallem ad nos. Merito displicuit uiro graui diuinorum criminum poeta confictor. Cur ergo ludi scenici ubi hec dictitant: cantitant: actitantur: deorum honoribus exhibẽtur: inter res diuinas a doctissimis conscribuntur? Hic exclamat cicero: ñ contra figmenta poetarum: sed cõtra instituta maiorum. An non exclamarent ⁊ illi: quid nos fecimus? Ipsi dij ista suis honoribus exhibenda flagitauerunt: atrociter imperarunt: cladem nisi fierẽt prenunciarunt: quia neglectuz est aliquid seuerissime uindicazt: quia id quod neglectum fuerat factũ est placatos se esse monstrazunt. Interea eorum commemoratur uirtutes ⁊ miranda facta quod dicam. Tito latino rustico romano patrifamilias dictum est in somnijs ut in senatu nũtiaret: ut ludi romani instaurarẽtur: quod prio eorum die in quodam scelerato: qui populo spectante ad supplicium duci

iussus est: numibus uidelz ex ludis hilaritatem querentibus: triste displicuisset imperium. Cum ergo ille qui sono cõmonitus erat: postera die iussa facere non ausus esset: secunda nocte hoc idem rursus seuerius imperatuz ẽ: ãmisit filiũ quia non fecit: tertia nocte dictũ ẽ hoi: ꝙ maior ei pena si non faceret imminneret. Cũ ẽt sic nõ audẽt: in morbũ incidit acrẽ ⁊ horribilem. Tum vo ex amicoꝝ sñia ad magiat' rem detulit: atq; in lectica allatus est in senatum. Expositoq; somnio recepta continuo ualitudine pedibus suis sanus abscessit. Tanto stupefact' miraculo senatus quadruplicata pecũia luoos censuit instaurari. Quis nõ uideat qui sanum sapit sõditos homies malignis demonibus: a quoꝝ dñatione non liberat: nisi gia dei per iesum christum dñm nim ui cõpulsos eẽ exhibere talib' pũs: q̃ recto consilio poterant turpia iudicari? In ill' certe ludis poetica numinũ cria frequentant': qui ludi cogentibus numibus iussu senatus instaurabãt. In ill' ludis cõrup tozẽ pudicitie iouẽ turpissimi histriones cantabant: agebant: placebant: si illud fingebat': ille irasceret. Si autez suis cribus etiam fictis delectabatur: qñ coleret nisi diabolo seruiit? Ita ne iste romanũ cõderet: dilataret: cõfuaret impiũ: quouis rõano cui displicebant talia abiectioz? Iste daret felicitatem: qui taz infeliciter colebatur: ⁊ nisi ita coleret infelicius irascebatur?

De trib' generibus deoꝝ: de q̃bus sceuola põtifex disputauit. cap. xxvij.

r Elatũ est in liis doctissimũ pontificẽ sceuolam disputasse: ⁊ ta genera tradita deoꝝ: unũ a poetis: altezꝝ a philosophis: tertiũ a pricipibus ciuitatis. Primũ genus nugatorium dicit eẽ: ꝙ mlta de dñis fingãt idigna. Secũdũ vo ꝓgruere ciuitatib' q̃ habeat aliqua supuacua: aliqua ẽt q̃ obsint ppl'is nosse. De supuacuis nõ magna cã ẽ. Solet eim ⁊ a uiris peritis dici: supflua non nocent. Que sũt aũt illa q̃ plata in multitudine nocẽt? Hec inquit: nõ eẽ deos herculẽ: esculapiũ: castorem: pollucem. Prodit' eiz a doctis ꝙ hoies fuerint: ⁊ humana conditione defecerint. Quid aliud q̃ d̃ eoꝝ qui sint dñ: nõ hẽbant ciuitates uera simulacra: ꝙ uerus deus nec sexũ habeat nec etatem nec diffinita corporis membra? Hec pontifex nosse populos nõ uult: nã falsa esse nõ putat. Expedire igitur existiat falli in religione ciuitates. Quod dicere ẽt in libris rerum diuiaꝝ ipse uarro non dubitat. Preclara religio quo confugiat liberand' infirmus: ut cũ ueritatẽ qua liberetur inquirat: credat' ei expedire ꝙ fallit'. Poeticũ sane deoꝝ gẽus cur sceuola respuat eisdẽ liis non tacet': qz sic uidelicet deos deformant: ut nec bois hoibus compent': cũ aliũ faciũt furari: alium adulterare. Sic item inquit aliq̃d aliter turpiter atq; inepte dicẽ aut facere: tres inter se deas certasse õ pmio pulchritudis: uictas duas a uenere troiam euertisse. Jouem ipsum conu'ti in bouem aut cygnũ: ut cũ aliqua concumbat: deam homini nubere: saturnum filios deuorare. Nihil deniq; posse cõfingi miraculoꝝ atq; uitiorũ non ibi reperiatur: atq; a deorum natura longe absit. O sceuola pontifex maxime ludos tolle si potes: precipe populis: ne tales honores dñis immõ talibus deferant: ubi crimina deorum libeat mirari: ⁊ que fieri possunt placeat imitari. Si autem tibi responderit populus: uos nobis importastis ista pontifices: deos ipsos roga: quibus instigantibus ipsa iussistis: ne talia sibi iubeant exhiberi. Que si mala sũt: ⁊ propterea nullo modo de deorum

maiestate credēda:maior ē eorꝫ iiuria de quibus impune fingūt. Sed non te audiūt:demones sūt:praua docēt:turpib⁹ gaudēt:non solū nō deputāt iniuriā si de illis ista fingāt:sed eā prsus iiuriam ferre nō possunt:si per eorū sollēnia non agāt. Jam uero si aduersus eos Jouē interpelles:maxime ob eā causā quia eis plura crimina ludis scenicis actitāt:nōne etiā si deū Jouē nuncupatis : a quo regit totus atqꝫ administrat hic mūdus:eo illi fit a uobis maxima iiuria : q̄ eum cum istis colendū putatis: eorꝫqꝫ regē esse perhibetis.

An ad optinēdum dilatādūqꝫ regnū pfuerit romanis cultus deorum cap.xxviij.

n Ullo igit mō dij tales qui talib⁹ placāt l' poti⁹ accusāt hōrib⁹ ut maius sit crimē q̄ eis falsis oblectāt: q̄ si de illis uera dicerētur:rōanū ipiū augere ⁊ cōseruare potuissēt. Hoc eni si possēt:grecis potius donū tā grāde cōferrēt:qui eos i huiuscemōi reb⁹ diuinis hoc est ludis scenicis hōrabiliuſ digniusqꝫ coluerūt:q̄do et morsib⁹ poetarꝫ q̄bus ōos dilacerari uidebāt se nō subtraxerūt:dādo eis licētiā male tractādi homines quos liberet: et ipsos scenicos nō turpes iudicauerunt:sed dignos etiam preclaris honoribus habuerunt. Sicut autem potuerunt auream pecūiam habere rōani:q̄uis deum aurinum non colerēt: sic ⁊ argenteam habere potuerunt ⁊ eream:si nec argentinum nec ei⁹ piez colerent esculanum:sic omnia que retexere piget. Sic ergo ⁊ regnum inuito quidem deo uero nullo modo hīe possēt:dij ūo istis falsis ⁊ mltis ignoratis siue contemptis:atqꝫ uno illo cognito ⁊ fide sincera ac morib⁹ culto: ⁊ melius hic regnum haberent q̄tuncūqꝫ haberent:⁊ post acciperent sempiternum:siue hic haberent siue non haberent.

De falsitate auspicij : quo romani regni fortitudo ⁊ stabilitas uisa est iudicari.cap.xxix.

n Am illud quale est quod pauloante commemorauī:pulcherrimum auspicium fuisse dixerūt:martem ⁊ terminum ⁊ iuuentantem nec ioui regi deorum loco cedere uoluisse. Sic enim inquiunt significatum est martiam gentem:id est romanam nemini locum quem teneret daturam: romanos quoqꝫ terminos propter deum terminum neminem cōmoturuꝫ: iuuentutem etiam romanam propter deam iuuentantem nemini esse cessuram. Uideant ergo quomodo habeant istum regem deorum suorum ⁊ datorem regni sui:ut ei auspicia ista pro adversario ponerent:cui nō cedere pulchrꝫ est. Quāq̄ hec si vera sūt:nō habent omnino quid timeant. Non eim confessuri sūt q̄ dij cesserunt christo: qui ioui cedere noluerunt. Saluis q̄ppe imperij finib⁹ christo cedere potuerūt:⁊ de sedibus locorum : ⁊ maxime de corde credentium. Sed anteq̄ christus ueniret in carne:anteq̄ ista deiqꝫ scriberentur:que de libris eorum proferimus:sed tamen postea q̄ factum est sb rege tarquinio illud auspiciuꝫ: aliquotiens romanus exercitus fusus est:hoc est vsus in fugam:falsūqꝫ ostēdit auspicium:q̄ iuuentas illa nō cesserit ioui:⁊ gens martia superantibus atqꝫ irrumpentibus gallis in ipsa urbe contrita est:⁊ termini imperij deficientibus multis ab hannibale ciuitatib⁹ in anguſtuꝫ fuerant coartati. Ita euacuata est pulchritudo auspiciorꝫ: remansit contra iouem contumacia: non deorꝫ:sed demoniorꝫ. Aliud eim

ē non cessisse: aliud uñ cesseras ĩdisse. Quāq̃ ēt postea in orientalib⁹ ptib⁹ adriani uolūtate mutati sūt termini ĩ perq̃ romani. Ille nāq̃ tres ꝓuincias nobiles: armeniā: mesopotamiā: assyriā persaꝝ cōcessit impio: ut ōs ille terminꝰ: q̃ rōanos t̃mios secūdū istos tuebat: ⁊ per illd pulcherrimū auspiciū loco nō cesserat ioui: plus adrianum regē hoiuꝫ q̃ regē deoꝝ tiuisse uidēt. Receptis q̃ alio tpe ꝓuicijs mēoratis nīa pene mēoria ĩtrorsus t̃minꝰ cessit: qñ iulianꝰ deoꝝ illoꝝ oracul dedituꝰ ĩmoderato ausu naues iussit incēdi: q̃ bus alimonia portabat: qūa exercitus destitutus mox ēt ipso hostili uulnere extinctus in tantā ē redactus iopiā: ut ide nullus euaderet undiq̃ hostib⁹ incursantib⁹: milite ipatoris morte turbato: nisi placito pacis illic ipij fines ꝓstituerēt: ubi hodie q̃ psistunt: nō q̃ dē tāto detrimēto q̃tuꝫ ꝓcesserat adrianus: sꝫ media tm̃ ꝓpositione defixi. Ualno igit augurio deꝰ terminus nō cessit ioui: q̃ cessit adriāi uoluntati: cessit ēt iuliani temeritati: ⁊ iouiniani necessitati. Uiderunt hec ĩtelligētiores grauioresq̃ rōani: sꝫ ꝓ⁹ ꝓsuetudinē ciuitatis: q̃ dēoniacis ritibus fuerat obligata paꝝ ualebāt. Qz ⁊ ipsi ēt si illa uana sentiebant: nature tñ reꝝ sb̃ uniuſ ueri dei regimie atq̃ ipio ꝓstitute: religiosum cultuꝫ q̃ deo debet exhibēduꝫ putabāt: seruiētes ut ait apls creature potius q̃ creatori q̃ ē bñdictus i scla. Huius ueri dei erat auxiliuꝫ necessarium: a quo mitterent sancti uiri ⁊ vaciter pij: q̃ ꝓ va religione morerēt: ut falsa a uiuētibus tolleretur.

Qualia ō dijs gētiuꝫ ēt cultōes eorum se sentire fateant. cap. xxx.

c Icero augur irridet auguria: ⁊ reprhēdit hoies corui ⁊ cornicle uocibus uite cōsilia moderantes. Sꝫ iste academicus: q̃ oia cē ꝓtēdit ĩcerta indignus est q̃ hēat ullam ĩ his rebus auctez. Disputat apud eum q̃ntus lucilius balbus ĩ secundo de ōoꝝ nata libro: ⁊ cum ipse superstitiōes ex nata reꝝ uelut physicas ⁊ philosophicas ĩserat: indignat tñ institutioni simulacroꝝ ⁊ opinionibus fabulosis ita loquēs. Uidetis ne igit ut a physicis rebus bene atq̃ utiliter inuentis rō sit tracta ad commētitios ⁊ fictos deos? Que res genuit falsas opiones: erroresq̃ turbulentos: ⁊ supstitiōes pene aniles. Et forme.n.nobis deoꝝ ⁊ etates ⁊ uestitus ornatusq̃ noti sunt: genera ptā: ꝓiugia: cognatiōes: oiaq̃ tra ducta ad silitudinē ibecillitatis humane: nā ⁊ pturbatis ais inducunt. Accepiūs.n.ōoꝝ cupiditates: egritudines: iracūdias. Nec vo ut fable fuerūt dij bell plijsq̃ caruerūt. Nec solū ut apō homeꝝ duos exercitus cōtrarios alij dij ex alia pte defenderēt: sed etiā cum titanis aut cū gigantib⁹ sua ꝓpa bella gesserūt. Hec ⁊ dñr ⁊ creduntur stultissime: ⁊ plena sunt uanitatis sūmeq̃ leuitatis. Ecce interim q̃ confitentur q̃ defendunt deos gentiū. Deinde cuꝫ hec ad supstitionē ptinere dicat: ad religionē vo quā ipse secundū stoicos uidet docere. non eim philosophi soluꝫ inq̃t: ueꝝ etiā maiores nīi supstitionē a religione sepauerunt. Nā qui totos dies pcabāt iq̃t ⁊ imolabāt: ut sibi sui liberi supstites eēnt: superstitiosi sunt appellati. Quis nō intelligat cū conari: dū cōsuetudinē ciuitatis timet religionē laudare maioꝝ: cāq̃ a supstitione uelle seiūgere: sꝫ qūo id possit non inuenire? Si eim a maioribꝰ illi sunt appellati superstitiosi: qui totos dies pcabant ⁊ imolabāt: nunq̃d ⁊ illi qui instituerunt quod iste reprehendit deorum simulacra diuersa etate ⁊ ueste distincta ōoꝝ gēera: ꝓiugia: cognatōes: Hec utiq̃ cū tanq̃ superstitiosa clpāt:

implicat ista culpa maiores talium simulacrorꝫ istitutores atqꝫ cultores: implicat ⁊ seipsũ: q̃ q̃tolibet eloq̃o se i libertatẽ nitat̃ euoluere: necesse habeat ista uenerari: nec qd̃ i hac disputatiõe disertus insonat mutire auderet in populi concione. Agam⁹ itaqꝫ christiani dño deo nro gias: ñ celo ⁊ terre sicut iste disputat: sꝫ ei qui fecit celũ ⁊ trã: qui has supstitiones quas iste balbus uelut balbutiẽs ũix reprehendit p altissimã christi humilitatem: p aplorꝫ predicationem: per fidem martyꝫ p ueritate morientiũ: ⁊ cũ vitate viuẽtium non solũ i cordib⁹ religiosis: ueꝫ etiam in edibus superstitiosis libera suorum seruitute sbuertit.

De opionibus varronis: q̃ reprobata suasione populari: lꝫ ad notitiaꝫ ueri dei non peruenerit: unum tamen deuꝫ colendũ esse censuerit. cap. xxxi.

q Uid ipse varro quẽ uolem⁹ i rebꝰ diuinis ludos scenicos: q̃uis non iudicio propo posuisse: cũ ad deos colendos mltis locis uelut ẽligiosus hortet̃: nonne ita confitet̃: ñ se illa iudicio suo seq̃: q̃ ciuitatẽ romanã instituisse cõmemorat: ut si eam ciuitatẽ nouã cõstituẽt: ex natuze potius fõmula deos noiaqꝫ eorꝫ se fuisse dedicaturum ñ dubitet cõfiteri? Sꝫ iam qm̃ in uere pplo esset acceptũ: ab antiqs nominũ ⁊ cognominuꝫ historiam tenere ut tradita ẽ debere se dicit: ⁊ ad eum finẽ illa scribere ac pscrutari: ut pot⁹ eos magis colere q̃ despicere uulgus uelit. Quibus vbis hõ acutissimus satis indicat nõ se apire oia q̃ nõ sibi tãtum ꝓtẽptui essent: sꝫ ẽt ipsi uulgo despicienda uiderent̃: nisi tacerent̃. Ego ista cõiicere putari debui: nisi euidẽt alio loco ipse diceret de religiõib⁹ loquens. multa esse uera que ñ mõ uulgo scire non sit utile: sꝫ etiã tã ⁊si falsa sunt aliter existimare populum expediat: ⁊ iõ grecos theletas ac mysteria taciturnitate pietibusqꝫ clausisse. Hic certe totum ꝓsilium ꝓdidit uelut sapientium p quos ciuitates ⁊ ppli regerẽtur. Hac tñ fallacia miris modis maligni demones delectant̃: q̃ ⁊ deceptões ⁊ deceptos piter possident: a quorum dñatione ñ liberat nisi gia dei p iesuꝫ christũ dominum nrm. Dicit ẽt idẽ auctor acutissimus atqꝫ doctissimus: q̃ hi soli ei videant̃ aiadvtisse q̃d esset deus: qui crediderũt eũ eẽ aiaꝫ motu ac rõe mundum gubernantẽ: ac p hoc ⁊si nondum tenebat quod vitas hẽt: deus enim uerus non aia sed aie quoqꝫ est effector ⁊ conditor: tñ si cõtra p̃iudicia consuetudis liber esse posset: unum deũ colendum fateret̃ atqꝫ suaderet: motu ac rõe mundum gubernãtem: ut ea cum illo de hac re q̃o remaneret: q̃ eum diceret esse aiam: nõ potius ⁊ aie creatorem. Dicit ẽt ãtiquos romanos plus annos centũ ⁊ septuagita deos sine simulacro coluisse. Qd̃ si adhuc inquit mansisset: castꝰ dij obseruarentur. Cuius sententie sue testem adhibet inter cetera ẽt gentem iudeã: nec dubitat eũ locũ ita concludere: ut dicat qui p̃mi simulacra deorum populis posueruut: eos ciuitatibus suis ⁊ metũ depersisse ⁊ errorem addidisse prudent̃ existimans deos facile posse in simulacrorꝫ stoliditate cõtẽni. Qd̃ vo non ait errorem tradiderunt sꝫ addiderunt: iam utiqꝫ fuisse etiam sine simulacris intelligi uult errorẽ. Quappter cũ solos dicit aiadvtisse quid eẽt deus: qui cum crederent aiam mũduꝫ gubernãtẽ castiusqꝫ existiat sine simulacris obseruari religionẽ: q̃s non uideat quantuꝫ propinquauerit vitati? Si enim aliud contra uetustatem tãti posset erroris: profecto ⁊ unum deuꝫ a quo mũdũ crederet gubernari: ⁊ sine simulacro colendum esse censeret:

atq; in tam proximo inuentus facile fortasse de anime mutabilitate cõmoneretur: ut naturam potius incommutabilem: q̃ ipsam quoq; animam condidisset: deus uex esse sentiret. Hec cũ ita sint: quecũq; tales uiri in suis lĩis multox deox ludibria posuerunt: cõfiteri ea potius occulta dei voluntate cõpulsi sunt: q̃ psuadere cõati. Siqua igitur inde a nobis testimonia pferũt: ad eos redarguendos pferũt: q̃ nolũt aduertere de q̃ta ⁊ q̃ maligna dẽonũ potestate nos liberet singulare sacrificium tam sancti sanguinis fusi: ⁊ donum spiritus impertiti

Ad quã spem utilitatis principes gentiũ apd subiectos sibi ppl'os falsas religiões uoluerũt pmãere. cap xxxij.

d Icit etiam de generationib' deorum magis ad poetas q̃ ad physicos fuisse populos inclinatos: ⁊ ido ⁊ sexum ⁊ generationes deox maiores suos. i. ueteres credidisse romãos: ⁊ eox cõstituisse coniugia. Qd utiq; non aliam ob cãm factum uidet: nisi qx hominum uelut prudentium ⁊ sapientiũ negotium fuit ppl'm in religionibus fallẽ: ⁊ in eo ipso ñ solũ colẽ sed imitari ẽt demones: quib' maxia ẽ fallendi cupiditas. Sicut eim demones: nisi eos quos fallendo deceperit possidere non possunt: sic ⁊ homines principes non sane iusti: sed dẽonum similes: ea q̃ uana esse nouerunt: religiõis noĩe populis tãq̃ va suadebãt: hoc modo eos ciuili societati uelut artius alligantes: quo siliter subditos possiderent. Quis aũt infirmus ⁊ indoctus euaderet simul fallaces ⁊ principes ciuitatis ⁊ demones:

Qx iudicio ⁊ pt'ate dei ueri omniũ regum atq; regnox ordinata sint tempora. cap. xxxiij.

d Eus igitur ille felicitatis auctõ ⁊ dator: qx solus est uer' ds: ipe dat regna terrena ⁊ bonis ⁊ mal'. Neq; hoc temere ⁊ quasi fortuitu: qx ds ẽ non fortuna sed p rex ordie ac tpe occulto nobis: notissimo sibi. Cui tñ ordini tẽpox non sbditus seruit: sed eũ ipse tanq̃ dñs regit moderatorq; disponit: felicitatẽ vo non dat nisi bonis. Hãc enim possunt hĩe ⁊ non hĩe seruientes: pñt ⁊ non habere ⁊ habere regnãtes. Que tamẽ plena in ea uita erit: ubi iã nemo seruiret ulli. Et ideo regna mundi huius deus bonis ⁊ malis cõmuniter prestat: ne boni ea tãq̃ munera dei magna concupiscãt. Et iõ regna terrena ⁊ bonis ab illo dantur ⁊ malis: ne eius cultores adhuc i proiectu animi paruuli hec ab eo mũera quasi magnũ aliquid ꝓcupiscãt: ⁊ hoc est sacramtũ uetis testamti: ubi occultum erat nouum: q̃ illic pmissa ⁊ terrena dona sunt intelligentibus ⁊ tunc spualibus: q̃uis nõdũ i manifestatiõe predicãtibus: ⁊ que illis temporalib' rebus significaret' eternitas: ⁊ in q̃bus dei donis esset uera felicitas.

De regno iudeorum: quod ab uno ⁊ uero deo institutum atq; seruatum est: donec in uera religione manserũt. cap. xxxiiij.

i Taq; ut cognoscerentur etiam illa terrena bona: quibus solis inhiant qui meliora cogitare nõ pñt: ⁊ in ipsius unius dei esse posita pt'ate: non in multorum falsorum: quos colendos romani ante crediderunt: populum suum in egypto de paucissimis multiplicauit: ⁊ inde signis mirabilibus liberauit. Nec lucinam mulieres ille inuocauerunt: quando earum partus ut miris modis multiplicarẽt ⁊ gens illa incredibiliter crescere: ab egyptiox persequẽtium ⁊ ifãtes omns

necare uolentium manibus ipse liberauit:ipse seruauit. Sine dea rumina suxerunt. sine cunina in cunis fuerūt: sine edulica ⁊ potina escam potunq; sumpserunt:sine dīis tot puerilibus educati sunt:sine dīis coniugalibus cōiugati:sine cultu priapi cōiugib⁹ mixti:sine inuocatione neptuni mare trāseuntibus diuisum patuit: ⁊ sequētes eorum inimicos fluctibus in se redeūtibus obruit. Nec consecrauerunt aliquam deam mannaz:quando de celo māna sumpserunt:nec qñ sitientibus aquā percussa petra profudit nymphas lymphasq; coluerunt. Sine isanis sacris martis ⁊ bellone bella gesserunt:⁊ sine uictoria quidem non uicerunt:non eaz tamen deam: sed dei sui munus habuerunt : sine segetia segetes:sine buboa boues:mella sine mellona:poma sine pomona. Et prorsus omnia pro quibus tante falsorz deorz turbe romani supplicandum putauerunt:ab uno uero deo multo felicius acceperunt:⁊si non in eum peccassent impia curiositate:tanq̄ magicis artibus seducti ad alienos deos:⁊ ad idola defluendo ⁊ postremo christum occidendo:in eodem regno ⁊si non spaciosiore tamen feliciore māsissent. Et nunc q̄ per omnes fere terras gētesq; dispersi sunt unius ueri dei prouidentia est:ut q̄ deorz falsorz usq;quaq; simulacra:arc:luci:templa euertuntur: ⁊ sacrificia prohibētur: de codicibus eorum probetur quemadmodum hoc fuerit tanto ante prophetatum:ne forte cuz legeretur in nostris:a nobis putaretur esse confictum. Jam quod scq̄tur in uolumine sequenti uidenduz ē: ⁊ hic dandus huius prolixitati modus.

Aurelij augūstini de ciuitate dei liber quintus.

Causam romani imperij omniūq; regnorum : nec fortuitam esse: nec in stellarz positione cōsistē. capitulum. i.

UONIAM constat omniuz rerum optandarum plenitudinem esse felicitatem:que non est dea sed donum dei: ⁊ ideo nullum deum colendū esse ab hoibus:nisi qui potest eos facere felices. Unde si illa dea esset:sola colenda merito diceretur. Jaz consequenter uideam⁹ qua causa deus qui potest ⁊ illa bona daz̄ que habere possunt etiam non boni: ac per hoc etiam non felices:romanū imperium tam magnum tāq; diuturnum esse uoluerit. Quia enim hoc deorum falsorum illa quā colebant multitudo non fecit:⁊ multa iam dixius: ⁊ ubi uisum fuerit opportunum eē dicemus. Causa ergo magnitudis iperij romani nec fortuita ē nec fatalis: secūdum eorum sententiam siue opionem qui ea dicunt esse fortuita:que uel nullas causas habent:uel non ex aliquo rationabili ordine uenientes:⁊ ea fatalia que preter dei ⁊ hominum uolūtatem cuiusdam ordinis necessitate contingunt: prorsus diuina prouidentia regna constituuntur humana. Que si propterea quisq̄ fato tribuit:quia ipsam dei uoluntatem uel potestatez fati nomiue appellat: sententiaz teneat: linguam corrigat. Cur enim non hoc primum dicat quod postea dictuz⁹ ē: cum ab illo quisq̄ quesierit quid dixerit fatū: Nā id hoies qñ audiūt usitata loq̄ndi ꝓsuetudie: ñ intelligunt nisi uim positionis sydez:qualis ē qñ q̄d

nascit siue cōcipit: qd aliqui alienāt a dei voluntate: aliq ex illa ēt hec pēdē cōfirmāt. Sz illi q sine dei uoluntate decernere opinant sydera qd agam⁹: ul qd bōz hēam⁹ malorūue patiāur: ab auribus omniū repellēdi sūt. Non solū eoz qui vā religionē tenēt: sz qui deoz qualiūcūq lz falsoz uolūt esse cultores. Hec cim opio qd agit aliud nisi ut null⁹ colat āt roget de⁹? Cōtra quos mō nobis disputatio ñ ē istituta: sz ⁹ eos q p defensione eoz: quos ōos putant: christiāe religiōi advsāt. Illi vo qui positiōi stellaz quodāmō discernētiū qualis quisq sit: ⁊ qd proueniat bōi qdue mali accidat ex ōi uoluntate suspēdūt: si easdem stellas putāt hīe hanc pīatē traditā sibi a summa illi⁹ pīate: ut uolētes ista decernāt magnā celo faciūt iniuriā: i cui⁹ uelut clarissimo sēatu ac splendidissia curia opināt scelera faciēda decerni: qualia si aliqua terrēa ciuitas decreuisset genere hūano decernēte fuerat evtēda. Quale deide iudiciū de hoiuz factis deo reliqt: qb⁹ celestis necessitas adhibet: cū dñs ille sit ⁊ sydez ⁊ hoiz? Aut si ñ dnt stellas accepta qdē pīate a sūmo deo arbitio suo ista decernere: sz i talib⁹ necessitatibus ingerēdis illius oio iussa cōplere: ita ne de ipo sētiēdū ē: qd idignissimū uisū ē de stellaz uoluntate sentire? Qd si dnr stelle significare potius ista q̄ facere: ut quasi locutio q̄dā sit illa positio p̄dicēs futa nō agens. nō eiz mediocriter doctoz hominū fuit ista sententia: nō quidem ita solent loqui mathēatici: ut vbigīa dicāt: Mars ita positus homicidam significat: sz hōicidā ñ facit. Uez tam ut cōcedam⁹ nō eos ut debēt loqui: ⁊ a philosophis accipe oportere fmonis regulā ad ea p̄nuntianda: que in sydez positione se putāt repire: qd sit de quo nihil unq̄ dicere potuerūt: cuz i uita geioz: in actionib⁹ ⁊ in euentis: in professionibus: artib⁹: honoribūs: ceterisq rebus ad hūmanā uitā ptientib⁹: atq i ipsa morte sit plezq tanta diuersitas: ut similiores eis sint q̄tuz ad hec attinet multi extranei: q̄ ipsi inter se gemini p exiguo tpis itūallo in nascēdo sepati: in cōceptu aūt p unuz cōcubitū uno etiā momto seminati.

De geminorum simili dissimiliq ualitudine. cap. ij.

c Icero dicit hippocratē nobilissimū medicuz scriptū reliquisse: quosdā fīes cū simlr egrotare cepissēt: ⁊ eoz morb⁹ eodē tpe ingrauesceret: eodē leuarēt geios suspicatū. Quos possidonius stoicus multū astrologie deditus eadem constitutione astrorū natos: eadēq conceptos solebat asserere. Ita qd medicus pertinē credebat ad simillimā temperiem ualitudis: hoc philosophus astrologus ad ūim constōenq syderum: que fuerat quo tempore cōcepti natiq sūt. In hac cā multo ē acceptabilior ⁊ de primo credibilior cōiectura medicialr: quoniam pentes ut erant corpore affecti dū concumberent: ita p̄mordia cōceptoz affici potuerūt: ut consecutis ex materno corpore prioribus incrementis paris ūalitudis nascerent: deide in una domo eisdem alimtis nutriri: ubi aerē ⁊ loci positionē ⁊ uim aquarum plimū ualē ad corpus uel bñ uel male accipiendū medicina testatur: eisdem etiam exercitatiōibus assuefacti tam similia corpora gererēt: ut ēt ad egrotandum uno tempore eisdem causis silr mouerentur. Constōnē vo celi ac sydez que fuit quando concepti siue nati sūt: uel le trahere ad istā egrotādi parilitatē: cum tam multa diuersissimi generis diuersissimorum effectuum ⁊ euentuū eodem tempore in unius regionis terra eidem celo sōdita potuerūt concipi

⁊ nasci:nescio cuius sit insolētie. Nos aūt nouimus geios non solum actus ⁊ peregrinationes hīe diuersas: uerū ēt dispares egritudines ppeti. De qua re facillimam q̄tum mihi uidet rōem redderet hippocrates:diuersis alimē tis ⁊ exercitationibus q̄ nō ȯ corpōis temperatione:sed de animi uoluntate uenīunt:dissimiles eis accidere potu isse ualitudies. Porro aūt possiooni' uel quilibet fatalium sydeꝝ asserto: miꝝ si pōt hic inuenire quid dicat: si nolit imperitoꝝ mentibus in eis quas nesciūt rebus illudere. Qȯ eim conā tur efficere de interuallo exigui tp̄is quod inter se gemini dum nascerētur habuerunt: propter celi particulam ubi ponitur hore notatio: quā horo scopum uocant:aut nō tm̄ ualet: q̄ta inuenitur in geminoꝝ uoluntatibus actibus:moribus: casibusq̄ diūsitas: aut plus ēt ualet:q̄ ē geiorum uel hu militas generis eadem uel nobilitas: cuius rei maxima diuersitatē non nisi in hora qua quisq̄ nascitur ponunt. Ac per hoc si tam celeriter alter post alterum nascitur: ut eadem pars ho roscopi maneat:paria cūncta quero q̄ in nullis possunt gemis inueniri. Si autem sequentis tarditas horoscopū mutat parentes diuersos:quero quos gemini habere non possunt.

De argumento quod ex rota figu li nigidius mathematicus assumpsit in questione geminorum.cap.iij.

f Rustra igit' affert' nobile illud cōmētū de figuli rota:qȯ respō disse ferūt nigidiū hac q̄one turbatū: unde ⁊ figulus appellatus ē. Dum.n. rotam figuli ui quanta potuit intorsis set: currente illa bis numero de atra mento tanq̄ uno eius loco summa p cussit celeritate:deinde inuenta sunt si gna que fixerat desistente motu:nō p uo interuallo in rote illius extremi tate distantia. Sic inquit in tanta celi rapacitate etiam si alter post alterum tanta celeritate nascatur: q̄ta rotam bis ipse percussit:i celi spacio plurimū est. Hinc sunt inquit quecūq̄ dissimil lima perhibentur in motibus casibus q̄ geminorum. Hoc figmentum fragi lius est:q̄ uasa que illa rotatione fin guntur. Nam si tam multum in celo interest:quod constellationibus com prehendi non potest:ut alteri gemino rum hereditas obueniat:alteri nō ob ueniat:cur audent ceteris qui gemini non sunt:cum inspexerint eorum con stellationes talia pronūtiare: que ad illud secretum pertinent:quod nemo potest comprehendere ⁊ momentis ā notare nascentium? Si aūt propterea talia dīt in alioꝝ genituris:quia hec ad productiora spacia tp̄oꝝ pertinēt. Momta uero illa partium minutaꝝ: que inter se gemini possunt habere na scentes:rebus minimis tribuuntur:ȯ qualib' mathematici non solent cōsu li. Quis eniz consulat quādo sedeat: qn̄ deambulet:quando uel q̄d prande at:nunquid ista dicimus qn̄ i moribⁿ: operibus:casibusq̄ geminoꝝ plima plurimūq̄ diuersa monstramus?

De esau ⁊ iacob geminis multūm inter se moꝝ ⁊ actionuz qualitate dis paribus.cap.iiij.

n Ati sunt duo gemini antiqua patrum memoria:ut de insigni bus loquar:sic alter post alterum: ut posterior plantam prioris teneret:tan tum in eorum uita fuerunt moribus q̄ diuersa:tanta in actibus disparili tas:tanta in parentum amore dissimi lituo:ut etiam inimicos eos inter se faceret ipsa distantia. Nunquid hoc dicitur qz uno ambulāte ali' sedebat: ⁊ alio dormiente alius uigilabat: alio

loquente tacebat alius: q̃ ptinẽt ad il-
las minutias que non possunt ab eis
cõphendi: q̃ constõni sydere qua q̃sq;
nascat ascribunt. unde mathematici
consulant: unus duxit mercẽnariã fui
tutẽ: alius non seruiuit: unus a matre
diligebat: alius nõ diligebat: unus ho
nõẽ q̃ magnus apd eos hẽbat ãmisit:
alter adeptus ẽ. Quid de vxorib⁹: q̃d
de filijs: q̃d de reb⁹: q̃ta diuersitas?
Si ergo hec ad illas ptinẽt minutias
tpum q̃ inter se habent gemini: ⁊ pstel
lationib⁹ ñ ascribũt: quare alioꝝ pstel
lationib⁹ inspectis ista dicunt? Si aũt
iõ dñr quia non ad minuta icõphẽsi-
blia: sed ad tpum spacia ptinẽt q̃ obſ-
uari notariq; possũt. q̃d hic agit rota
illa lutifiguli: nisi ut boies luteum cor
hñtes in gyꝝ mittant: ne mathemati
coꝝ uaniloquia conuincantur?

Quib⁹ modis cõuincant mathẽa-
tici uanã sñiam profiteri. cap. v.

q Uid dẽiq; idẽ ipi quoꝝ morbũ
q̃ cod tpe grauior leuiorq; ap-
pebat ãboꝝ medicialr inspiciẽs hip-
pocrates geios suspicatus ẽ: nõne sa-
tis istos redarguũt q̃ uolũt syderibus
dare qd de corpoꝝ sili tẽpatõe uenie-
bat? Cur. n. silr eodẽq; tpe nõ alter p̃-
alter posterior egrotabãt sicut nati fu-
erãt? qr utiq; simul nasci ãbo ñ potãt.
Aut si nihil momenti attulit ut divsis
tpib⁹ egrotarent q̃ diuersis tpib⁹ na-
ti sunt: quare tps in nascendo diuersũ
ad aliaꝝ reꝝ diuersitates ualere con-
tendunt? Cur potuerũt diuersis tpib⁹
pegriari: diuersis tpib⁹ ducere uxões:
diuersis temporibus filios procreare:
⁊ multa alia: ppterea qr diuersis tem-
poribus nati sunt: ⁊ non potuerũt ea-
dẽ cã divsis ẽt tpibus egrotare? Si. n.
dispar nascendi mora mutauit horo-
scopũ ⁊ dispilitatem intulit celis ẽb⁹:
cur illud in egritudibus mansit quod
hẽbat in tpis equalitate cõcept⁹? Aut
si fata ualitudis in conceptu sunt: alia
rum vo reꝝ in ortu eẽ dñr: non debe-
rent inspectis nataliũ pstellationibus
de ualitudie aliq̃d dicere: qñ eis inspi-
cienda conceptionalis hora ñ dat. Si
aũt iõ pnũtiãt egritudies nõ inspecto
conceptionis horoscopo: qr idicãt eas
momta nascẽtiũ: quo dicerẽt cuilibet
coꝝ geioꝝ ex natiuitatis hora q̃do e-
grotaturus esset: cũ ⁊ alt q̃ nõ hẽbat
eandẽ horam natiuitatis necesse hẽt
piter egrotare? Deide q̃ro si tãta distã
tia ẽ temporis in natiuitate geiorũ: ut
p hanc oporteat eis constellationes fi
eri diuersas propter diuersũ horosco-
pũ: ⁊ ob hoc divsos omẽs cardies ubi
tãta uis põit: ut hic ẽt divsa sint fata:
uñ hoc accidere potuit: cũ coꝝ pcept⁹
divsũ tps habere non possit? Aut si
duoꝝ uno momento tpis cõceptoruꝫ
potuerũt ẽe ad nascẽdũ fata dispania:
cur nõ ⁊ duoꝝ uno momto tpis nato
rũ possint ẽe ad uiuẽdũ atq; moriẽdũ
fata disparia? Naꝫ si unũ momtũ quo
ambo pcepti sunt ñ ipediuit ut alt põ
alter posterior nascẽt: cur uno momto
si duo nascantur impedit aliquid ut
alter prior alt posterior moriat? Si cõ
ceptio unius momenti diuersos cãus
in utero geios hẽ permittit: cur nati-
uitas unius momti nõ ẽt quosꝫ duos
i terra diuersos cãus hẽ pmittat? Ac
ut oia hũius artis uel potius uanita-
tis cõmta tollant: quid est hoc q̃ uno
tempore uno momẽto sb una eadẽq;
celi positione concepti diuersa habent
fata: que illos perducant ad diuersaꝝ
horarum natiuitatem: ⁊ uno momto
temporis sub una eadẽq; celi positiõe
de duabus matribus duo pariter na-
ti: diuersa fata habere non possunt: q̃
illos perducãt ad diuersã uiuẽdi l mo
riendi necessitatem? An concepti non-
dum habent fata: que nisi nascantur
habere non potuerunt? Quid ẽ ergo

qd dñt si hora conceptionis inueniat: multa ab istis dici posse diuinit⁹: Unde etiam illud a nonnulli predicatur: quidam sapiens horam elegit: qua cum uxore concubaret: unde filium mirabilem gigneret. Unde postremo et hoc est quod de illi pariter egrotantibus gemis possidonius magn⁹ astrologus idemque philosoph⁹ respondebat: id fieri quod eodem tpe fuissent nati eodemque ꝛcepti: Nam utique propter hoc addebat ꝛceptoez: ne diceret ei non ad liquidum eodem tpe potuisse nasci: quos ꝛstabat oio eodem tpe fuisse conceptos: ut hoc qd similiter simulque egrotabant non daret de proximo pari corporis tempamto: sed eadem quoque ualitudis parilitatem sydereis nexib⁹ alligaret. Si igit i ꝛceptu tata uis est ad equalitatem fatorum: non debuerunt nascendo eadem fata mutari. Aut si ꝓpta mutant fata geiorum: qz temporib⁹ diuisis nascunt: cur non potius intelligam⁹ ia fuisse mutata: ut diuersis tpib⁹ nascent: Ita ne non mutat fata natiuitatis uoluntas uiuentium: cum mutet fata conceptionis ordo nascentium: Quamq et in ipis geiorum conceptibus ubi certe ambo eadem momta sunt temporum: sepe fit ut sb eadem constellatione fatali alter concipiatur masculus altera femina.

De gemis disparis sex⁹.cap.vi.

n Quim⁹ geios diuisi sex⁹ ambo adhuc uiuunt: ambo etate uigent adhuc: quorum cum sint int se similes corporum spes quantum in diuerso sexu pot: instituto tm et ꝓposito uite ita sunt dispares: ut preter actus quos necesse est a uirilibus distare feieos: q ille i officio comitis militat: et a sua domo pene semp pegrinat: illa de solo patrio et domo rure propo nm recedit. Insuper quod est incredibilius si astralia fata credant: non autem miz si uoluntates hominum et dei munera cogitent: ille coniugat⁹: illa uirgo sacra est: ille numerosam plem genuit: illa nec nupsit. At.n. plurimum uis horoscopi ualz. Hoc q nihil sit ia satis differui: sz qualecumq sit in ortu ualem dñt. Numqd et in conceptu ubi et unum cocubitum manifestum est: et tata natiuis est: ut cum conceperit femina: deide alterum concipere oio non possit: Unde necesse est eadem esse in geminis momenta coceptus. An forte qz diuerso horoscopo nati sunt: aut ille in masculum dum nascerent: aut illa in feia comutata est: Qd cum agit nm usqquaq absurde dici possit ad solas corporum differentias afflatus quosdam ualem sydereos: sicut in solarib⁹ accessib⁹ et decessib⁹ uidem⁹ et ipsius ani tpa uariari: et lunarib⁹ incrementis atq decremntis augeri et minui qdam genera rerum: sicut echios et cochas et mirabiles est⁹ oceani: non autem et animi uolutates positioib⁹ sydeum subdi: nunc isti cum et nros act⁹ inde religare conant: admonent ut queramus: unde nec in ipsis qdem corporibus eis possit ro ista constare. Quid eim tam ad corpus pertinens q copois sexus: Et tamen sub eadem positione sydeum diuersi sexus gemini ꝛcipi potuerunt. Unde quid insipient⁹ dici aut credi pot: q sydeum positionem: que ad horam conceptionis eadem ambobus fuit facere non potuisse: ut cum quo heat eandem constellationem sexum diuersum a fre no hzet: et positionem sydeum: que fuit ad horam nascentium facere potuisse: ut ab eo taz multum uirginali sanctitate distaret:

De electione diei quo uxor ducit: quoue in agro aliquid plantatur aut seritur.cap.vij.

i az illd qs ferat q i eligendis diebus noua qdam suis actibus fata moliunt: Non erat uidelz ille ita nat⁹: ut haberet admirabilem filium: sed

ita potius ne contēptibilē gignēt: ⁊ iō uir doctus elegit horā qua misceretur uxori. Fecit ergo fatum qd nō hēbat: ⁊ ex ipsius fato cepit esse fatale: quod in eius natiuitate non fuerat. O stulticiam singularē: eligitur dies ut ducat uxor. Credo ꝓpterea qr pōt in diem ñ bonum nisi eligatur incurri ⁊ infelicit duci. Ubi est ergo qd nascenti iam sydera decreuerūt? An potest homo qd ei iam constitutū est diei electione mutare: ⁊ quod ipse in eligendo die cōstituerit: nō poterit ab alia potestate mutari? Deide si soli homines: ñ aūt oia que sb celo sunt ꝓstellatiōib⁹ sbiacent: cur alios eligūt dies accōmodatos ponēdis uitib⁹ uel arboribⁿ uel segetibus: alios dies pecoribus: uel domandis l admittendis maribus: qbus equarum uel boū fetent arm̄ta ⁊ cetera huiusmodi? Si aūt propterea ualēt ad has res electi: qr terrenis omnibus corporib⁹ siue aiantib⁹ siue nō aiantib⁹ secūdū diuersitates tp̄alium momentorum ⁊ syderum positio dñat: cōsiderēt q̄ imūerabilia sb uno tp̄is puncto uel nascāt nel oriant uel inchoēt: ⁊ tā diuersos exit⁹ habeāt: ut istas obseruatiōes cuiuis puero ridendas eē psuadeant. Quis enim est tā excors ut audeat dicere omnes arbores: omīs herbas: omīs bestias: ꝓpentes: aues: pisces: uermiculos momēta nascendi sigillatim hīe diuersa? Solēt tm̄ homines ad tentādā pitiam mathematicorum: afferre ad eos constellationes mutorum aialiū: quorum ort⁹ ꝓpter hanc explorationē domi sue diligēter obſuāt: eosq̄ mathematicos p̄ferunt ceteris: qui cōstellationibus his inspectis dñt nō eē hominem natū sed pecus. Audēt ēt dicere quale pecus: utrum aptū lanicio: an uectationi: an aratro: an custodie domus. Nam ⁊ ad canina fata tētāt: ⁊ cū magnis admirantium clamoribus ista respondēt. Sic desipiunt homines: ut existient cū hō nascit ⁊ ceteros rerum ort⁹ ita ihiberi: ut cū illo sb eadē celi plaga nec musca nascatur. Nā si hāc admiserit: ꝓcedit rōcinatio q̄ gradati accessib⁹ modicis eos a muscis ad cāelos elephātosq̄ perducat. Nec illd uolunt adūtē: q̄ electo ad seminādū agrum die: tā multa grana i ira simul ueniūt: simul germināt: ⁊ exōta segete simul herbescūt: pubescūt: flauescūt: ⁊ tm̄ ide spicas cetis coeuas atq̄: ut ita dixeri: cōgermiales alias rubigo interimit: alias aues depopulāt: alias boies auellūt. Quō istis alias cōstellationes fuisse dicti sūt: quas tm̄ diuisos exit⁹ hīe ꝓspiciūt? An eos pēitebit his rebus dies eligē: easq̄ ad celeste negabūt ptiere decretū: ⁊ solos sydereib⁹ sb dēt homines: qb⁹ solis i ira dedit liberas uoluntates? His oib⁹ ꝓsideratis nō imerito credit cū astrologi mirabliter multa ūa respōdeāt: ⁊ occlto istinctū fieri spiuum nō bonorum: quorum cura est has falsas ⁊ noxias opiones de astralibus fatis inserere humanis mentib⁹ atq̄ firmare: non horoscopi notati ⁊ inspecti aliqua arte que nūlla est.

De his qui nō astrorum positionem: sed connexionem causarum ex dei uoluntate pendentem fati nomine appellant. cap. viij.

q Ui ūo ñ astrorum ꝓstōnē sicūti est cū q̄cq̄d ꝓcipit l nascit l icboat sz oiū ꝓnexionē seriēq̄ cārum qua fit ōe qd fit fati noie appellāt: ñ mltū cū cis ō ūbi ꝓtroūsia laborāō atq̄ certāō ē: qñq̄dē ip̄z cārum ōdinē ⁊ q̄dā ꝓnexiōem dei sūmi tbuūt volūtati ⁊ ptati: q̄ optie ⁊ ūacissime credit: ⁊ cūcta scit añq̄ fiāt: ⁊ nihil iordiatū reliquē: a quo sūt omīs ptates: q̄uis ab illo ñ sint oium uolūtates. Ipsā itaq̄ p̄cipue dei summi uoluntatē: cuius ptas insupabliter per cuncta porrigit: eos appellat fatū sic probatur. Annei senece sunt: nisi

fallor hi uersus. Duc sume pat altiq; dominator poli: Quocũq; placuerit: nulla parendi mora ē. Adsum ipiger: fac uelle: cõitabor gemns: Maluſq; patiar facere: qd licuit bono. Ducunt uolētē fata: nolētē trahūt. Nēpe euidētissime hoc ultio vsu ea fata appellauit: q̃ supra dixerat sumi patris uolūtatē. Cui se paratũ obedire dicit: ut uolens ducat: nolens trahat: qm̃. s. ducũt uolētē fata: nolentē trahūt. Illi quoq; vsus homerici huic sententie suffragantur: quos cicero in latinũ vtit. Tales sunt hominũ mentes qualis pater ipse Juppiter auctifiras lustrauit lumine terras. Nec in hac q̃one auctem hiet poetica sententia. Sed qm̃ stoicos dicit uim fati asserentes istos ex homero uersus solere usurpare: nõ d illi poete: sz de istor phõr opione tractatur: cum per istos uersus quos disputationi adhibēt quã de fato hnt: qd sentiãt eē fatũ aptissime declarat: qm̃ iouem appellãt: quē sumũ deũ putãt: a quo cõnexionē dnt pendere fatorum.

De pscientia dei ⁊ libera hois uolũtate: contra ciceronis diffinitionem. cap. ix.

Os cicero ita redarguere nitit: ut ñ existiet aliqd se advsus eos ualere: nisi auferat diuinationē. Quã si conat auferre: ut neget eē sciam futuror: eãq; oibus uirib nullã eē oio contendat uel in deo uel in homine: nullãq; rer predictionē. Ita ⁊ dei prescientiã negat: ⁊ omnem pphetiã luce clariorē conat evtere uanis argumentationib: ⁊ opponēdo sibi quedam oracula: q̃ facile possunt refelli: q̃ tñ nec ipse conuincit. In his autē mathematicor cõiecturis refutandis ei ignat oio: qr uere tales sunt: ut se ipse destruant ⁊ refellant. Multo sunt autē tolerabliores: q̃ l sydera fata constituunt: q̃ iste qui tollit presciam futurorum. Nam ⁊ confiteri esse deum ⁊ negare prescium futuror aptissima isania ē. Qd ⁊ ipe cur uideret: ēt illud tentauit asserere qd scriptur ē: Dixit insipiens in corde suo non est d: sed non ex psõa sua. Uidit eim q̃ esset inuidiosur ⁊ molestur: ideoq; cottã fecit disputantē de hac re aduersum stoicos in libris de dor natura: ⁊ p lucilio balbo: cui stoicor ptes defendendas dedit: maluit ferre sententiam: q̃ p cotta: q̃ nullam naturã diuinã esse cõtendit. In libris uero de diuinatione ex seipso aptissie oppugnat psciam futuror. Hoc autē totur facē uidet: ne fatur eē psētiat: ⁊ pdat liberã uoluntatē. putat. n. pcessa scia futuror ita eē consequēs fatur: ut negari oio nõ possit. Sz quoquomõ se hēant tortuosissime pcertationes ⁊ disputationes phõr: nos ut pfitemur summur ⁊ uer deur: ita voluntatem summãq; pstatē ac psciar ei pfitēur. Nec tiem ne iõ ñ voluntate faciam qd uoluntate facim: qr id nos facturos ille presciuit: cuius prescia falli nõ pōt: qd cicero timuit: ut oppugnaret prescientiã: ⁊ stoici ut non omnia necessitate fieri dicerēt: q̃uis oia fato fieri contenderēt. Quid ē ergo qd cicero timuit in prescientia futuror: ut eã labefactare disputatione detestabli niteret? Uidelz qr si pscita sũt oia futura: hoc ordie ueient quo uēta eē prescita sunt. Et si hoc ordie uēiēt: cert ē ōdo rer pscieti d: ⁊ si cert ē ordo rer: certus ē ordo cãr. Nõ. n. aliqd fieri pōt: quod non aliqua efficiens cã precesserit. Si autē certus ē ordo cãrum quo fit omne quod fit: fato inquit fiunt oia q̃ fiunt. Qd si ita ē: nihil ē i nra potestate: nullunq; ē arbitrur voluntatis. Qd si cõcedim iqt: omnis humana uita sbuertit: frustra leges dantur: frustra obiurgationes: laudes: uituperationes: exhortatiões adhibentur: neq;

ulla iustitia bonis premia: ⁊ malꝰ sup-
plicia ꝓstituta sūt. Hec ergo ne ꝓsequꝰ
indigna ⁊ absurda ⁊ perniciosa rebꝰ
hūanis: non vult esse prescientiam fu
turorꝫ: atq; in has ãgustias cicero co-
artat animum religiosum: ut unum e-
ligat e duobus: aut esse aliq̃d ĩ nr̃a vo
lūtate: ãt esse prescientiã futurorꝫ: qm̃
utrq; arbitratꝰ esse nõ posse: sz si alte-
rũ ꝓfirmatꝰ: alterꝫ tolli: si elegerimꝰ p̃-
scia futurorꝫ tolli volūtatis arbitrũ: si
elegerimꝰ volūtatis arbitrũ: tolli p̃sciẽ
tiã futurorꝫ. Ipse itaq; ut vir magnus
⁊ doctus ⁊ uite hūane plurimũ ac pe-
ritissime cõsulens: ex his duobꝰ elegit
liberum uoluntatis arbitriuz. Qd̃ ut
confirmaretꝰ negauit presciam futuro
rũ: atq; ita dũ uult facẽ liberos: facit
sacrilegos. Religiosus aũt aiuſ utrq;
eligit: utrq; confitetur: ⁊ fide pietatis
utrũq; cõfirmat. Quomodo inquit?
Nam si est prescientia futurorum: se-
quũtꝰ oia illa q̃ connexa sūt: donec eo
perueniatꝰ: vt nihil sit in nostra volun-
tate. Porro si est aliquid in nostra vo
lũtate: eisdem recursis gradibꝰ eo per
ueniꝰ: ut non sit prescientia futurorũ.
Nam per illa omnia sic recurritur: si
est volũtatis arbitriũ: nõ omnia fato
fiũt. Si non omnia fato fiũt: non est
omnium certus ordo causarum: si cer
tus causarum ordo non est: nec rerũ
certus est ordo prescienti deo: q̃ fieri ñ
possũt: nisi precedentibꝰ ⁊ efficientibꝰ
causis: si rerꝫ ordo prescienti deo certꝰ
non est: non omnia sic veniũt ut ea vẽ
tura presciuit. Porro si non omnia sic
eueniũt vt ab illo uentꝰa prescita sūt:
non est inq̃t in deo prescientia omniũ
futorꝫ. Nos adꝟsus istos sacrilegos
ausus atq; impios: ⁊ deũ dicimꝰ om-
nia scire añq̃ fiant: ⁊ volũtate nos fa-
cere q̃cq̃d a nobis non nisi volentibꝰ
fieri sentimꝰ ⁊ nouimꝰ. Omnia vo fa-
to fieri non dicimꝰ: immo nllꝰa fieri fa
to diciuſ: qm̃ fati nom̃ ubi solz a loq̃n
tibꝰ põi. i. i cõstõne syderꝫ: qua q̃sq; cõ
ceptꝰ ãt natꝰ est: qm̃ res ipsa inaniter
asseritur: nihil valere monstramus.
Ordinem aũt cãrum vbi volũtas dei
plimum potest: neq; negamꝰ: neq; fati
uocabło nũcupamꝰ: nisi forte ut fatũ
a fãdo dictũ intelligamꝰ: id ẽ a loquẽ-
do. Non eim abnuere possumus esse
scriptũ in litteris sanctis semel locutꝰ
ẽ deus: duo hec audiui: qm̃ potestas
dei est: ⁊ tibi domine misericordia: q̃a
tũ reddes unicuiq; secũdũ opera eiꝰ.
Qd̃ eim dictũ ẽ semel locutꝰ ẽ: itelligi
tur imoblitꝰ: hoc ẽ icõmutablitꝰ ẽ locu-
tꝰ: sicut nouit icõmutablitꝰ oia q̃ futꝰa
sūt: ⁊ q̃ ipse facturus ẽ. Hac itaq; rõe
possemꝰ a fãdo fatũ appellaꝰ: nisi hoc
nom̃ iã ĩ alia re solẽt intelligi: quo cõ-
da hoium volumꝰ iclinari. Nõ ẽ autẽ
ꝓsequens: ut si d̃o certꝰ ẽ oiuz d̃do cã-
rũ iõ nihil sit ĩ nr̃e volũtatis arbitio: ⁊
ipse q̃ppe nr̃e volũtates ĩ cãꝫ d̃die sūt
q̃ certꝰ ẽ d̃o eiusq; p̃scia ꝓtinetꝰ: qm̃ ⁊
hūane volũtates hūanorꝫ operꝫ cause
sūt. Atq; ita qui om̃s rerꝫ cãs p̃sciuit:
pfecto in eis causis ẽt nr̃as volũtates
ignorare non potuit: quas nr̃orꝫ ope-
rũ cãs esse p̃sciuit. Nã ⁊ illud qd̃ idez
cicero contẽdit nihil fieri: si cã efficiẽs
ñ p̃cedat: satis ẽ ad eũ in hac q̃one re-
darguendũ. Quid eim eũ adiuuat: q̃
dicit nihil q̃dẽ fieri sine cã: sz ñ d̃ez cãz
esse fatalẽ: qz ẽ cã fortuita ẽ: ẽ naturalꝰ:
est volũtaria? Sufficit qz omne qd̃ fit
nõ nisi cã precedẽte fieri cõfiteꝰ? Nos
eim eas cãs q dñr fortuite unde etiaz
fortuna nomẽ accepit: ñ eẽ dicimꝰ nul
las: sz latẽtes: easq; tribuimꝰ uel ueri
dei l̃ quorũlz spirituũ volũtati: ipsas-
q; naturales nequaq̃ ab illiꝰ volũta-
te seiũgimꝰ: q̃ ẽ auctor ois conditorq;
nature. Iam vo cãe volũtarie: aut dei
sūt: aut angelorꝫ: aut hoiuz: aut quo-
rũcũq; aialiũ: si tñ appellãde uolunta
tes sūt aialiũ rõis exptiũ motꝰ illi q̃bꝰ
aliqua faciũt secũdũ naturã suã: cum

quid uel appetunt uel euitant. Angl'o
rū aūt uolūtates dico siue bōx: quos
angelos dei dicius: siue malox: quos
angelos diaboli uel etiā demones ap'
pellamus. Sic ⁊ hoium ⁊ bonox. s. ⁊
malox: ac ꝑ hoc colligit' non esse cās
efficientes omnium q̄ fiunt: nisi uolū'
tarias illius nature. s. quē sp̄us uite ē.
Nam ⁊ aer iste siue uent' dī spiritus.
Sz qm̄ corpus est: non est sp̄us uite.
Spiritus ergo uite que uiuificat oia:
creatōq̄ ē oīs corpis ⁊ oīs creati sp̄s:
ipse est deus utiq̄ spirit' nō creat'. In
eius uoluntate summa pt̄as est: q̄ cre'
atox spirituū uoluntates bōas adiu'
uat: malas iudicat: oīs ordinat: ⁊ q̄'
busdā tribuit pt̄atem: q̄busdā ñ tbuit.
Sicut eiz oīuz naturax creator ē: ita
oīuz pt̄atū dator non uolūtatū. Ma'
le quippe uoluntates ab illo non sūt:
qm̄ cōtra naturā sunt q̄ ab illo est. Cō
pora igitur magis subiacent uolunta
tibus: q̄dam nostris. i. omniū aiantiū
mortalium: ⁊ magis hoium q̄ bestia'
rū: q̄dam uero angelorum: sed omnia
maxime dei uoluntati subdita sunt.
Cui etiam uoluntates oīs subiciūt':
quia non habent potestatem: nisi quā
ille concedit. Cā itaq̄ rerum que facit
nec fit deus est. Alie uero cause ⁊ faci'
unt ⁊ fiunt: sicut sūt omnes creati spi'
ritus ⁊ maxime rationales. Corpales
aūt cause que magis fiunt q̄ faciunt:
non sunt inter cās efficientes annume
rande: qm̄ hoc possunt quod ex ipsis
faciunt spirituum uoluntates. Quō
igitur ordo cārum: q̄ prescienti certus
est deo id effecit: ut nihil sit in nīa uo'
luntate: cum in ipso causax ordie ma'
gnū hēant locū nīe uoluntates? Cōtē'
dat ergo cicero cū eis: q̄ hunc cārum
ordinem dicunt esse fatalem: uel potī'
ipsum fati noie appellant: quod nos
abhorrēus precipue ꝓpter uocabulū:
quod nō in re uera consueuit itelligi:
q̄ vo negat ordinē omnium cāx esse
certissimum ⁊ dei p̄sciētie notissimuz:
plus eū q̄ stoici detestamur. Aut eim
deū eē negat: qō q̄dē inducta alterius
persona in libris de deox natura facē
molitus ē: aut si esse confitet' deū quez
negat presciū futurox: etiam sic nihil
dicit aliud: q̄ qō ille dixit isipiēs i cor'
de suo nō ē deus. Qui eim ñ ē p̄scius
omniū futurox: ñ ē utiq̄ ōs. Quapp
ter ⁊ uolūtates nīe tm̄ ualēt q̄tū de'
eas ualere uoluit atq̄ p̄sciuit: ⁊ ideo
quicq̄d ualent certissime ualēt: ⁊ qō
facture sunt ipse oīo facture sūt: quia
ualituras atq̄ facturas ille presciuit:
cuius prescia falli nō pōt. Quapropt'
si mihi fati nomē alicui rei adhibēdū
placeret: magis diccrē fatū esse ifirmi'
oris: potētioris uoluntatem qui cum
habet in pt̄ate: q̄ illo cāx ordine: quē
non usitato: sz suo more stoici fatum
appellāt arbitū nīe uolūtatis auferri.

An uoluntatibus hominū aliqua
dominetur necessitas. cap. x.

Nde nec illa necessitas formidā
da ē: quā formidāoo stoici labo
rauerūt: cās rex ita distiguē: ut quas'
dā sb̄trahēnt necessitati: quasdā sb̄de'
zēt: atq̄ i his quas eē sb̄ necessitate uo
luexnt: posuexnt ēt nīas uolūtates: ne
uidelz ñ eēnt libē si sb̄dēnt' necessitati.
Si. n. necessitas nīa illa dicēda ē: q̄ ñ ē
in nīa pt̄ate: sz ēt si nolumus efficit qō
pōt: sicut est necessitas mortis: manife
stuz est uoluntates nīas quibus recte
uel perpetā uiuit' sub tali necessitate ñ
esse. Multa eim facius q̄ si nollemus
ñ utiq̄ facerem'. Quo primit' ptinet
ipsum uelle: nā si uolum' ē: si nolum'
non ē. Non. n. uellemus si nollemus.
Si aūt illa diffinit' eē necessitas: secun
dū quā dicūs ncce eē ut ita sit aliq̄d:
uel ita fiat: nescio cur eā timeam': ne
nobis libertatem auferat uoluntatis.
Neq̄. n. ⁊ uitam dei ⁊ p̄sciaz dei sub

necessitate pōim⁹ si dicaz⁹: necesse ē de uz sēp uiuere ⁊ cuncta pscire: sicut nec ptas eius minuitur cum dicitur mori falliq; nō posse. Sic eim hoc nō pōt: ut potius si posset minoris esset utiq; ptatis. Recte quippe omnipotēs dī: q̄ tam̄ mori ⁊ falli non pōt. Dī eim omnipotens faciendo quod uult: nō patiendo quod nō uult: qō si ei accideret: nequaq̄ essz omps. Unde ppta q̄dam ñ pōt qz omnipotens est. Sicut etiā cuz dicimus necesse est esse: ut cum uolumus: libero uelimus arbitrio: ⁊ ueruz pculdubio dicimus: ⁊ non iō ipsum liberz arbitrium necessitati sbīcim⁹: q̄ adimit libertatem. Sunt igit̄ nīe uoluntates: ⁊ ipse faciunt q̄cq̄d uolendo facimus: qō nō fierez si nollēs: Quicq̄d aūt aliorz hoīum uoluntate q̄sq; nolēs patit̄: etiā sic uolūtas ualet: ⁊ si nō illius tm̄ hois uolūtas: sz ptas dei. Nā si uoluntas tm̄ eēt: nec posset qō uellet: potentiore uoluntate ipediret̄. Nec sic tm̄ uoluntas nisi uolūtas eēt: nec alter⁹ sz eius eēt q̄ uellet: ⁊ si non poss̄z iplere quod uellet. Unde q̄cq̄d pt̄ sua uoluntate patit̄ hō ñ debet tbuēi humanis uel angelicis uel cuiusq̄ creati spūs uoluntatibus: sed eius potī⁹ qui dat potestatem uolentibus.

De uniuersali prouidentia dei: cui⁹ legibus omnia continentur. cap. xi.

n On ergo propterea nihil est in nostra uoluntate: qz deus prescit quid futurum esset in nostra uolūtate. Non enizz qui hoc presciuit nihil presciuit. Porro si ille presciuit quid futurum esset in nostra uoluntate: nō utiq; nihil sed aliquid pscīuit. pfecto ⁊ illo presciente ē aliquid in nostra uoluntate. Quocirca nullo modo cogimur aut retenta prescientia dei tollere uoluntatis arbitrium: aut retento uoluntatis arbitrio: deuz quod nefas est negare prescium futurorum. Sed utrq; amplectimur: utrq; fideliter ⁊ ueraciter confitemur: illud ut bñ credamus: hoc ut bene uiuamus. Male autem uiuitur: si de deo non bene creditur. Unde absit a nobis eius negare prescientiam: ut liberi esse uelimus: quo adiuuāte sumus liberi uel erim⁹. Proinde nō frustra sunt leges: obiurgationes: exhortationes: laudes ⁊ uituperationes: quia ⁊ ipsas futuras esse pscīuit: ⁊ ualent plurimum q̄tum eas ualituras esse presciuit. Et preces ualent ad ea impetranda: quē se precantibus concessurum esse presciuit. Et iuste premia bonis factis: ⁊ peccatis supplicia constituta sunt. Neq; eim ideo peccat homo: quia deus illum peccaturum esse presciuit: immo ideo ñ dubitatur ipsum peccare cum peccat: qz ille cuius presciētia falli non potest: ñ fatum: non fortunam: non aliquid aliud: sed ipsum peccaturum esse presciuit: qui si nolit utiq; non peccat: sed si peccare noluerit: etiam hoc ille presciuit. Deus itaq; summus ⁊ uerus cuz uerbo suo ⁊ spiritu sancto: que tria unum sunt: deus unus omnipotens creator ⁊ factor oīs aie atq; oīs corpis: cuius sunt participatione felices: q̄cūq; sunt vitate nō uanitate felices: qui fecit hoīem rōale aial ex anima ⁊ corpore: q̄ eū peccantē nō impunitū eē pmisit: nec sine misericordia dereliquit: q̄ bōis ⁊ mal̄ essentiā ēt cum lapidibūs: uitā seminalem etiam cū arboribus: uitā sēsualē ēt cū pecorib⁹: uitā itellectualē cū solis angel̄ dedit: a quo est oīs modus: oīs spēs: oīs ordo: a quo est mensura: numerus: pondus: a quo ē q̄cq̄d natural̄r ē: cuiuscūq; generis ē cuiuscūq; estimatiōis ē: a quo sūt semina formarum: forme seiuz: mot⁹ seium atq; formarum. Qui dedit carni originez: pulchritudinē: ualitudinē: ppagatiōis fecūditatem: mēbrorz dispōez: salutē:

ou creatio
mni Dini

cōcordiā:q̄ ⁊ aīe irrōali dedit mēoriā:
ſenſū:appetitū:rōali aūt iſuper mētē:
intelligentiā:uoluntatē:q̄ ñ ſolū celuz
⁊ terrā:nec ſolū angelū ⁊ hominem:
ſed nec exigui ⁊ contēptibil' aīantis ui
ſcera:nec auis pēnulā:nec herbe floſcu
lū:nec arboris foliū ſine ſuaꝫ ptiū cō
uenientia ⁊ quadā ueluti pace dereli-
quit:nullo mō ē credendus regna hoī
nū eoꝫq̄ dñatiōes ⁊ ſeruitutes a ſue
ꝓuidentie legibus alienas eē uoluiſſe.

Quibus moribus antiqui romani
meruerunt:ut deus uerus: q̄uis non
cum colerent:eorum augeret impium
cap.xij.

P Roide uideāus quos rōanorum
mores:⁊ quā ob cāz ōs v̄us ad
augēdū ipiū adiuuaī dignat' ē: ī cui'
pt'ate ſūt ēt regna t'rena. Q.ō ut abſo-
luti' diſſerē poſſem':ad hoc ptinētē ⁊
ſupiorē libꝫ ꝓſcripſim':q̄ ī hac re po
teſtas nll'a ſit eoꝫ deoꝫ:quos ēt reb'
nugatoriis colendos putarūt:⁊ pñtis
uolumīs ptes ſupiores quas hucuſq̄
pduxīus de fati q̄one tollēda: ne d'ſq̄
cui iā pſuaſū eſſet non illoꝫ deoꝫ cul
tu romanū imperiū propagatū atq̄ ꝓ
uatum:neſcio cui fato poti' id t'ouēt:
q̄ dei ſūmi potentiſſime uolūtati. Ue
teres igitur primiq̄ romani q̄tū eorū
docet ⁊ cōmdat hiſtoria:q̄uis ut alie
gentes excepta una populi hebreorum
deos falſos colerent:⁊ ñ ōo uictīaſ:ſz
dēonis imolarēt: tñ laudis auidi pe-
cunie liberales erant:gl'iam ingentez:
diuitias hōeſtas uolebāt:hāc ardētiſ-
ſime dilexerūt:ppt' hāc uiuē uolerūt:
ꝓpter hanc ⁊ mori nō dubitauerunt.
Leteras cupiditates hui' unius īgēti
cupiditate preſſerūt:ipſam deniq̄ pa-
triam ſuā:qm̄ fuire uidebat' igloriuz:
dñari v̄o atq̄ impare gloriosū: prius
oī ſtudio liberā:deide dñaz eē concu-
pierūt. Hinc ē q̄ regalē dñationē non
ferentes:annua impia:binoſq̄ ipato-
res ſibi fecerūt:q̄ ꝓſules appellati ſūt
a conſulendo:ñ reges aut dñi a regnā
do atq̄ dñando:cū ⁊ reges utiq̄ a re-
gēdo dicti meli' uideāt': ut regnum a
regib'.īges aūt ut dictū ē a regēdo:ſz
faſtus regius ñ diſciplina putat' ē īgē
tis:uel beniuolentia conſulentis:ſz ſu
pbia dñantis. Expulſo itaq̄ rege tar-
quinio ⁊ cōſulib' iſtitutis: ſecutum ē
qō idem auctor in romanoꝫ laudib'
poſuit:q̄ ciuitas incredibile mēoratu
ē:adepta libertate q̄tū breui creuerit:
tāta cupido gl'ie inceſſerat. Iſta ergo
laudis auiditas ⁊ cupido gl'ie multa
illa mirāda fecit:laudabl'ia.ſ.atq̄ glo
rioſa ſecūdū hoiuz extiatōez. Laudat
idē ſaluſtius tp̄ibus ſuis magnos. ⁊ p̄
claros uiros marcū catonē ⁊ caiū ce-
ſarem dicens:q̄ diu illa reſp. non ha-
buit quenq̄ uirtute magnum: ſed ſua
mēoria fuiſſe illos duos ingenti uirtu
te:diuerſis moribus. In laudib' autē
ceſareis poſuit:q̄ ſibi magnū impiuz:
exercitū:bellū nouū exoptabat:ubi v̄-
tus enitescere poſſet:ita fidebat in uo-
tis uiroꝫ uirtute magnoꝫ: ut excita-
ret in bellū miſas gentes:⁊ flagello a
gitaret bellona ſāguineo:ut eſſz ubi v̄
tus eoꝫ enitescēt. Hec illa ꝓfecto lau-
dis auiditas ⁊ gl'ie cupido faciebat:a-
more itaq̄ ꝓmitus libertatis:poſt eti-
am dñationis ⁊ cupiditate laudis ⁊
gl'ie multa magna fecerūt. Reddit eiſ
utriuſq̄ rei teſtioniū ⁊ poeta iſignis e
oꝫ. Inde d'ppe ait:necnō tarquinium
eiectū porſena iubebat: Accipe:ingē-
tiq̄ urbē obſidiōe premebat. Eneade
in ferꝫ ꝓ libertate ruebāt. Tūc itaq̄
magnū illis fuit:aut fortiter emori:āt
liberos uiuē. Sz cū eſſz adepta liber-
tas:tāta cupido gl'ie iceſſerat:ut parū
eſſz ſola libertas:niſi ⁊ dñatio q̄rerēt:
dū pro magno h'ēt:q̄ uelut loquente
ioue idē poeta dicit. Quin aſpa iuno:
Que mare nūc terraſq̄ metu celūq̄

fatigat: Cōsilia i meli' referet: mecūq; fouebit: Rōanos ꝛ dños gētēq; toga tā: Sic placitū: uciet lustris labētibus etas: Cū dōus assarici phthiā claraſq; mycenas Seruitio pmet: ac uictis dña bit argis. Quequidē uirgilius iouem iducēs tāq; futura pdicētē: ipe iā facta ꝛcolebat cernebatq; pnia. Uer ppter cōmēoraī illa uolui: ut oñderē dñationem post libertatem sic habuisse rōanos: ut i eoꝛ magnis laudib' ponēt: Hinc ē ⁊ illud eiusdem poete: q; cum aliaꝛ gentium artibus eas ipas ppas rōanorum artes regnandi atq; ipādi ⁊ subigēdi ac debellādi populos añponeret ait. Excudent alij spirantia mollius era: Credo equidē uiuos ducēt ō marmore uultus. Orabunt cās melius: celiq; meatus Describēt radio: ⁊ surgētia sydera dicēt. Tu regē iperio ppl'os rōane meñto. He t erūt artes: paciq; imponere mores. Parcere subiectis: ⁊ debellare supbos. Has artes illi tāto pitius exercebant: q;to minus se uoluptatibus dabāt. Et eneruatiōe animi ⁊ corporis in cōcupiscendis ⁊ augendis diuitijs: ⁊p illas morib' cōrumpendis: rapiēdo mipis ciuib': largiendo scenicis turpibus. Uñ q; tales iā moꝛ labes supabāt atq; abundant qñ scribebat ista salustius: canebatq; uirgilius: nō illis artib' ad hōres ⁊ gl'iam: sz dolis atq; fallacijs ābiebāt. Uñ idē dicit: sz primo magis ābitio q; auaricia aios hoium exercebat: qō tñ uitiū propius uirtuti erat. Nam gl'az bonōē impiū bonus ⁊ ignauus equa sibi exoptant. Sz ille iqt va uia nitit': huic qz bōe artes desūt: dolis atq; fallacijs contēdit. He sunt ille bōe artes p vtutē. s. ñ p fallacē ambitionē ad honorē ⁊ gl'iam ⁊ impiūm puenire: q; tñ bonus ⁊ ignauus eq; sibi exoptāt. Sz ille. i. bonus va uia nitit': uia uirtutis est: qua nitit' tanq; ad possessionis finē. i. ad gloriam honorez impiū. Hoc insitū habuisse rōanos ēt deoꝛ apūd illos edes indicant: quas piūctissimas pstituerūt vtutis ⁊ hōris: p dijs habētes q; dant' a deo. Uñ intelligi pōt quē finem uolebant esse uirtutis: ⁊ quo eā referebant qui boni erant: ad hōrem scilicet: nā mali nec hēbāt ea q;uis hōrē hie cupent: quē mal' artib' conabātur adipisci. i. dolis atq; fallacijs. Melius laudatus est cato de illo quippe ait. Quo minus petebat gl'iaz: eo magis illum seqbat'. Qñquidem gl'ia est cuius illi cupiditate flagrabant: iudicium hoium bñ de hoibus opinantiū. Et iō melior ē vtus: que humano testionio cōtēta ñ ē: nisi conscientie sue. Uñ dicit apl's: nam gloria nīa hec est testimoniū conscientie nostre. Et alio loco: opus aūt suum pbet unusq;sq;: ⁊ tunc in semetipso tantum gloriam habebit ⁊ non in altero. Gl'iam ergo ⁊ honorem ⁊ imperium q; sibi exoptabant ⁊ quo hōis artib' pueniī nitebātur boni: nō debet sequi uirtus: sz ipa vtutem. Neq; eim est uera uirtus: nisi q; ad unum finē tendit ubi ē bonū homis quo meli' ñ ē. Uñ ⁊ hōres quos expetiuit cato: petere non debuit: sed eos ciuitas ob eius uirtutem ñ petēti dare. Sed cum illa mēoria duo rōani essent vtute magni cesar ⁊ cato: longe uirtus catonis vitati uidet' ppinquior fuisse q; cesaris. Proide qual' esset illo tpe ciuitas: ⁊ aña qual' fuissz uidam' i ipsa sententia catōis. Nolite iqt existimare maiores nīos armis rēp. ex pua magnā fecisse. Si ita ēet mlto pulcherrimā eā nos hīemus. Quippe socioꝛ atq; ciuiū: ptea armoꝛ ⁊ equoꝛ maiō copia nobis q; ill' ē. Sed alia fuere: q; illos uiros magnos fecerunt: q; nobis nulla sūt: domi industria: foris iustuz iperiū: aīus i cōsulēdo liber: neq; libidini neq; delicto obnoxius. Pro his nos hēus luxuriā atq; auaricia: publice egestatez: puatim opulētiam:

laudamus diuitias seqmur iertiã:iter bõs ⁊ malos discrim̃ nullũ:oia vtutis p̃mia ãbitio possidet. Neqꝫ miꝫ ubi uos separi sibi dsqꝫ psilia capitis: ubi domi voluptatib⁹:hic pecunie aut gre seruitis. Eo fit ut impetus fiat i uacuam rẽp. Qui audit hec catonis uerba siue salustij putat quales laudãt roani uetes:omnes eos tales tũc fuisse ut plures. Nõ ita ẽ:alioqn va non essent que ipse idẽ scribit:ea q̃ cõmemorauí in secundo libro huius opis:ubi dicit iniurias ualidoꝫ:⁊ ob eas discessionẽ plebis a p̃rib⁹:aliasqꝫ discessiones domi fuisse iam inde a principio. neqꝫ ãplius equo ⁊ modesto iuꝫ actũ q̃ expl̃sis regibus q̃ diu metus a tarquinio fuit:donec bellũ graue quod ꝓpter ipsũ cũ hetruria susceptũ fuerat finiret. Postea vo seruili iperio patres exercuisse plebẽ:regio more vberasse:agro pepulisse:⁊ ceteris expertibus solos egisse in ipio. Quaꝫ discordiaꝫ dũ illi dñari uellẽt:illi seruire nolent: finem fuisse bellũ punicũ secũdũ. Qꝫ rursus grauis metus cepit urgere:atqꝫ ab ill̃ perturbatiõibus alia maiore cura cohibere aios inquietos:⁊ ad concordiã reuocare ciuilẽ. Sed ꝑ quosdam paucos:qui pro suo modo bõi erant magna admistrabãt: atqꝫ illis toleratis ac tẽpatis mal̃:paucoꝫ bonoꝫ ꝓuidẽtia res illa crescebat. sicut idẽ historic⁹ dicit multa sibi legenti ⁊ audienti: q̃ ppl̃s romanus domi militieqꝫ mari atqꝫ terra preclara facinora fecerit se libuisse attendẽ:q̃ res maxie tanta negocia sustinuisset:qm̃ sciebat sepenũero pua manu cũ magnis legionibus hostium contendisse romanos:cognouerat paruis copis bella gesta cũ opulentis regibus: sibiqꝫ multa agitanti constare dixit:paucoꝫ ciuiũ egregiaꝫ uirtutẽ cũcta patrauisse:eoqꝫ factũ ut diuitias pauptas:mltitudiẽ paucitas superaret. Sꝫ postq̃ luxu atqꝫ desidia iqt ciuitas corrupta ẽ:rursus resp. magnitudine sui ipatoꝫ atqꝫ magistratuuꝫ uitia sustentabat. Paucoꝫ igit̃ uirtus ad gl̃iam:honorẽ:iperiũ:uera uia. i. vtute ipsa nitentiũ:ẽt a catone laudata ẽ. Hinc erat domi industria:quã commẽorauit cato:ut erariũ esset opulentũ:tenues res priuate. Unde cõruptis moribus:uitiũ esse contrariũ posuit: publice egestatẽ: priuatim opulentiã.

De amore laudis: q̃ cũ sit uitiũ ob hoc vtus putat̃:qꝫ ꝑ ipsum uitia maiora cohibent̃. cap̃ xiij.

q Uãobrẽ cũ diu fuisset regna orientis illustria:voluit os ⁊ occidentale fieri:qõ tp̃e ẽet posteri⁹: sꝫ ip̃ latitudie ⁊ magnitudine illustrius. Id qꝫ talib⁹ potissimum ꝓcessit hoib⁹ ad domãda grauia mala multaꝫ gẽtiũ: q̃ cã hõris laudis ⁊ gl̃ie cõsulucerunt patrie:in qua ip̃am gl̃iam requirebãt salutẽqꝫ eius saluti sue ꝓponere nõ dubitauerunt:ꝑ isto uno uitio. i. amore laudis:pecunie cupiditatẽ ⁊ mltra alia uitia cõpmentes. Nã sanius uidet:qui ⁊ amorẽ laudis uitiũ esse cognoscit. Qõ nec poetã fugit horatiũ qui ait. Laudis ãore tumes: sunt certa piacl̃a q̃ te Ter pure lecto poterunt recreare libello. Idẽ in carmie lyrico ad rep̃mẽdam dñandi libidinẽ ita cecinit. Lati⁹ regnes auidũ domando sp̃m:qua si libyã remotis gadibus iungas: ⁊ utqꝫ penus fuiat uni. Uerũtm̃ qui libidies turpiores fide pietatis ipetrato spiritu sancto ⁊ amõe intelligibl̃is pulchritudis non refrenant: melius saltem cupiditate humane laudis ⁊ gl̃ie:non q̃dẽ iã sancti: sꝫ min⁹ iaꝫ turpes sunt. Etiã tullius ide silẽ nõ potuit i eisdeꝫ libris:quos de rep. scripsit:ubi loquit̃ de instituendo principe ciuitatis:queꝫ dicit alendũ ẽe gl̃ia:⁊ consequenter cõmemorat maiores suos multa mira

atq; preclara glie cupiditate fecisse. Huic ergo uitio non solũ nõ ĩsistebãt: uerũ ẽt id excitandũ ⁊ accẽdẽdũ ẽe censebãt putãtes hoc utile ẽe reip. Quãq; nec in ipsius phie libris tullius ab hac peste dissimulet: ubi ea luce clariꝰ confitet. Cũ eim de studijs talibꝰ loqret: q̃ utiq; sectãda sũt fine ueri boni: nõ uentositate laudis humane: hanc intulit uniuersalẽ generalẽq; sñiam. Bonos alit artes omnesq; accendũt ad studia glie: iacẽtq; ea semp que apud quosq; improbantur.

De resecando amore laudis humane: quoniam iustorũ gloria omnis in deo sit. cap. xiiij.

h Hic igit cupiditati melioꝰ resistitur sine dubitatiõe cũ cedit. Tãto eiꝰ dñsq; est deo similior: q̃to ⁊ ab hac imũdicia mũdior. Que i hac uita ⁊si ñ funditus eradicat ex corde: qr ẽt bñ pficiẽtes aios tentare nõ cessat. saltem cupiditas glie superat dilectione iustitie: ut si alicubi iacẽt q̃ apud quosq; iprobãt. si bõa si recta sũt: ẽt ipe amor humane laudis erubescat ⁊ cedat ãori ueritatis. Tam enim est hoc uitiuꝫ inimicum pie fidei: si maior in cõde sit cupiditas glie q̃ dei timor uel amor: ut dñs diceret. Quomõ potestis credere gliam ab inuicẽ expectãtes: ⁊ gloriam que a solo deo ẽ nõ querentes? Itẽ ò quibusdã q̃ i eũ crediderãt: ⁊ uerebantur palã cõfiteri ait euangelista. Dilexerũt gliam hoium magis q̃ dei. Qò sancti apostoli non fecerunt: qui cum in his locis pdicarẽt christi nom̃ ubi nõ solũ improbat sicut ille ait: iacẽtq; ea semp q̃ apò quosq; improbãtur: uerũ ẽt summe detestationis habebatur: tenentes q̃ audierant a bono magistro eodẽq; medico ñtiũ. Siq̃s me negauerit coram hoib̃: negabo eum coram patre meo q̃ i cel ẽ: ul coram ãgel ẽi. Inter maledicta ⁊ opprobria: inter grauissimas persecutiones crudelesq; penas nõ sũt deterriti a predicatione salutis hũane: tanto fremitu offensionis humãe. Et q̃ eos diuina facientes atq; dicentes: diuiteq; uiuentes: debellatis quodãmõ cordibus duris: atq; introducta pace iustitie: igẽs in eclia christi glia consecuta ẽ: nõ in ea tanq̃ i sue uirtutis fine quieuerũt: sed eã quoq; ipsam ad dei glaꝫ referẽtes: cuius gẽa tales erãt. Isto q̃q; fomite eos quibus consulebant ad amorẽ illius a quo ⁊ ipsi tales fierẽt accendebant. Nãq; ne propt humanã glam boni essent: docuerat eos magi illorũ dicẽs. Cauete facere iustitiã uãꝫ corã hominibus ut uideamini ab eis: alioq̃n mercedem nõ habebitis apò pẽm uestũ qui in celis est. Sed rursus ne hoc puerse intelligentes hoibus placẽ metuerent: minusq; prodessent latendo q̃ boni sunt: demonstrans quo fine innotescere deberent. luceant inq̃t opera uestra coram hoibus: ut uideãt bona facta uãa: ⁊ glorificent patrẽ uãꝫ qui in celis est. Non ergo ut uideamini ab eis. i. hac intentione: ut eos ad uos conuerti uelitis: quia non p uos aliquid estis: sed ut glorificent patrẽ uestrum qui in celis est: ad quem conuersi fiant quod estis. Hoc secuti sũt martyres: qui sceuolas ⁊ curtios ⁊ decios: nõ sibi inferendo penas sꝫ illatas ferendo: ⁊ uirtute uera: qm̃ uera pietate ⁊ innumerabili multitudiue superarunt. Sed cum illi essent in ciuitate t̃rena: quibus propositus erat omniuꝫ pro illa officiorum finis incolumitas eius: ⁊ regnum non in celo sed in t̃ra: non in uita eterna: sed in decessiõe morientium ⁊ successione mortuorum: quid aliud amarent q̃ gloriam: qua uolebant etiam post mortem tanquã uiuere in ore laudantium?

De mercede temporali: quam de⁹ reddidit bōis moriḇ⁹ rōanorꝫ.ca.xv.

q Uiḇ⁹ ergo nō erat de⁹ daturus uitam eternā cum sanctis āgel⁹ suis in ciuitate sua celesti: ad cuius societatē pietas ṽa perducit: que non exhibet seruitutē religionis: quā latriaꝫ greci uocant: nisi uni uero deo: si neqꝫ hanc eis terrenā gloriaꝫ excellētissimi impij concederet: nō redderet merces bonis artiḇ⁹ eorꝫ.i. ṽtutiḇ⁹: q̄bus ad tātā gl'am puenire nitebāt. De taliḇ⁹ enim: q̄ poropter hoc bōi aliq̄d facere uident: ut glorificent ab hoiḇ⁹ etiam dominus ait. Amen dico uobis receperunt mercedē suā. Sic ⁊ isti p̄uatas res suas p̄ re communi hoc est reip. ⁊ p̄ eius erario cōtēpserūt: auaritie resti terunt: cōsuluerunt patrie consilio libero: neqꝫ delicto secūdū suas leges: neqꝫ libidini obnoxij. Sꝫ his omniḇ⁹ artiḇ⁹ tāq̄ ṽa uia nisi sūt ad hōres: ĩpiū gloriam: hōrati sūt in oiḇ⁹ fere gētiḇ⁹: ĩpij sui leges ĩposuerūt multis gētibus: hodieqꝫ lēis ⁊ historia gloriosi sunt pene in oiḇ⁹ gentibus: non est q̄ō de summi ⁊ ueri dei iustitia cōq̄rant: perceperunt mercedem suam.

De mercede sāctorꝫ ciuiū ciuitatis eterne: quibus utilia sunt romanorū exempla uirtutum.cap.xvi.

m Erces.n. sāctorꝫ lōge alia ē: etiā hic opprobria sustinētiū pro ueritate dei: q̄ mūdi huiꝰ dilectoriḇ⁹ odiosa est. Illa ciuitas sempiterna ē: ubi nullus orietur: qr nullus moritur. Ibi est uera ⁊ plena felicitas: non dea sed donum dei. Inde fidei pignus accepimus: q̄diu peregrinantes eius pulchritudini suspiramus. Ibi nō oriet sol sup bonos ⁊ malos: sꝫ sol iustitie solos p̄tegit bonos. Ibi nō erit magna industria ditare erariū publicū p̄uatis reḇ⁹ āgustis: ubi thesaūr⁹ cōmunis ē ṽitatis. Proinde nō solū ut talis merces taliḇ⁹ hominibus redderet rōanū ĩpiū ad hūanā gl'iam dilatatū est: uerꝫ etiā ut ciues eterne illius ciuitatis q̄diu hic peregrinātur diligenter ⁊ sobrie: illa intueātur exempla: ⁊ uideāt q̄ta dilectio debeat supne patrie propter uitā eternam: si tm̄ a suis ciuibus terrena dilecta ē p̄ pter hoium gl'iam. Quantum enim p̄tinet ad hanc uitā mortaliū: q̄ paucis diebus ducitur ⁊ finitur: q̄d interest sb̄ cuius iperio uiuat hō moriturus: si illi qui impant ad impia ⁊ iniqua non cogant? Aut ṽo aliquid nocuerūt rōani gentiḇ⁹ q̄b⁹ sb̄iugatis ĩposuerūt leges suas: nisi qr id factū ē ingenti strage bellorꝫ: q̄ō si cōcorditer fieret: idiqꝫ fieret meliore successu: sed nulla esset gl'ia triumphantiū? Neqꝫ.n. ⁊ romani nō uiuebāt sb̄ legibus suis: quas ceteris imponebant. Hoc sufficeret reip. nisi qr marti ⁊ bellone displicebat: ut nec uictoria locū hret nemine uincēte: ubi nemo pugnauerat. Nonne rōanis ⁊ ceteris gentibus una esset eadēqꝫ cōditio: p̄ftiꝫ si mox fieret: q̄ō postea gratissime atqꝫ humanissime factum est: ut omnes ad romanū ĩpiū p̄tinētes societatē accipent ciuitatis: ⁊ romani ciues essent: ac si esset omniū q̄ō erat añ paucorum: tantum q̄ plebs illa q̄ suos agros nō haberet: de publico uiueret: qui apparatus eis p̄ bonos administratores reip. gratius a concordiḇ⁹ prestaret: q̄ uictis extorqueretur?

Quo fructu romani bella gesserit: ⁊ quantū his quos uicere contulerit. cap.xvij.

n Am quid interfit ad incolumitatem bonorꝫ mores: ⁊ ipsas certe hominum dignitates: q̄ alij uicerunt alij uicti sunt omnino nō uideo: preter illum glorie humane ianissimū

fastum:in quo perceperunt mercedez suam:qui eius ingenti cupiditate arse runt:⁊ ingentia bella gesserunt. Nunquid eniz illoꝝ agri tributa ñ soluũt? Nunquid eis licet discere: quod alijs non licet? Nunquid non multi senatores sunt in alijs terris: qui romã nec facie quidem norunt? Tolle iactantiã ⁊ omnes homines quid sunt nisi homines? Quod si peruersitas seculi admitteret ut honoratiores essent quiq; meliores:nec si pro magno haberi debuit honor humanus: quia nullius ẽ ponderis fumus. Sed utamur ⁊ i his rebus beneficio domini dei nostri:cõsideremus quanta contempserint que pertulerint: quas cupiditates subegerint pro humana gloria: qui eam tanq̃ mercedẽ talium uirtutum accipere meruerunt: ⁊ ualeat nobis etiam hoc ad opprimendam superbiam:ut cum illa ciuitas in qua nobis regnare promissum est:tantum ab hac distet:q̃tũ distat celum a terra: a temporali letitia uita eterna:ab ianib⁹ laudibus solida gloria:a societate mortalium societas angelorum:a lumine solis ⁊ lune lumen eius qui fecit solem ⁊ lunam: nihil sibi magnũ fecisse uideantur tante patrie ciues: si pro illa adipiscenda fecerit bõi opis aliq̃d:uł mala aliqua sustinuerint: cum illi pro hac terrena iam adepta tãta fecerint: tãta perpessi sint:presertim qꝛ remissio peccatoruz que ciues ad eternam colligit patam: habet aliquid cui per umbrã quandã simile fuit asylum illud romuleũ:quo multitudinẽ qua illa ciuitas condeꝛt: quorũlz delicto ꝓ ꝓgregauit ipunitas.

Quam alieni a iactantia debeant esse christiani:si aliquid fecerint ꝑ dilectione eterne patrie: cum tanta rõani gesserint ꝑ humana gloria ⁊ ciuitate terrena.cap.xviij.

q Uid ergo magnũ est ꝑ illa etna celestiq; patria cũcta seculi hui⁹ quãlz iocunda bladimta cõtemnẽ: si pro hac temporali atq; terrena filios brutus potuit ⁊ occidere: qd illa facẽ neminem cogit? Sed certe difficilius ẽ filios interimere: q̃ qd pro ista faciendum ẽ: ea que filijs congreganda uid̃bant atq; seruanda: uel dõare pauperibus: uel si existat tentatio que id pro fide atq; iustitia fieri compellat ãmittere. Felices eniz uel nos uel filios nostros ñ diuitie terrene faciũt: ãt nobis uiuentibus amittende: aut nobis mõtuis a quibus nescius: uel forte a q̃b⁹ nolumus possidende. Sz ds felices facit: q̃ ẽ mtium uera opulentia. Bruto aũt qꝛ filios occidit: ifelicitatis phibet testioniũ ẽt poeta laudatõ. Alit.n. Natosq; pꝛ noua bella mouentes Ad penaz pulchra pro libertate uocabit Infelix: utcũq; ferẽt ea facta miores. Sz uersu sequenti cõsolatus ẽ infelicẽ. Licet amõ patrie: laudũq; imsa cupido. Hec sũt duo illa libertas ⁊ cupiditas laudis hũane: q̃ ad facta cõpulit mirãda romãos. Si ergo ꝑ libertate morituroꝝ ⁊ cupiditate laudũ: q̃ a mõtalib⁹ expetũt occidi filij a pꝛe potuerũt: quid magnũ ẽ si ꝑ ꝛa libertate: q̃ nos ab iniquitatis ⁊ mortis ⁊ diaboli dominatu liberos facit: nec pro cupiditate humanaꝝ laudum: sz caritate liberandoꝝ hoium: non a tarquinio ĩge: sed a demonibus ⁊ demonum pricipe non filij occidunt: sed christi pauper inter filios computantur? Si alius ẽt romanus princeps cognomie torquatus filium nõ qꝛ cõtra ipsam patã: sed etiam pro patria: tamen quia contra imperium suum.i.cõtra qd ipauerat pater imperator ab hoste prouocatus iuuenili ardore pugnauerat: licet uicisset occidit: ne plus mali esset in exẽplo imperij contempti: q̃ boni in gloria hostis occisi: ut quid se iactẽt: qui pro

immortalis patrie legibus omnia que multominus ꝗ filij diliguntur bõa ter rena contemnunt. Si furius camillus etiam ingratam patriam: a cuius cer uicibus acerrimorum hostium uicen tium iugum depulerat: dãnatusq; ab emulis fuerat: a gallis iterum libera uit: quia non habebat potiorem ubi posset uiuere gloriosus: cur extollatur uelut grande aliquid fecerit: qui forte in ecclesia ab inimicis carnalibus ue lut grauissimam exhonorationis pas sus iniuriam: non se ad hostes et hereticos transtulit: aut aliquam contra aliam ipse heresim condidit: sed eã po tius quantum ualuit ab hereticorum pnicioſissima prauitate defendit: cum alia non sit non ubi uiuatur in horum gloria: sed ubi acquiratur uita eterna? Si mutius ut cum porsena rege pax fieret: quia grauissimo bello romanos premebat: qr porsenam ipsum occidẽ nõ potuit: ⁊ pro eo alterum deceptus occidit: in ardentem aram añ et oculos dexteram extendit dicẽs: multos tles qualem illum uideret in eius exitium coniurasse. Cuius ille fortitudinem ⁊ coniurationem talium perhorrescens sine ulla dubitatione se ab illo bello facta pace compescuit: q̃ regno celorũ imputaturus est merita sua: si ꝑ illo ñ unã manũ neq; hoc sibi ultro faciẽs: sed persequente aliquo patiens totum flammis impenderit: Si curtius armatus equo concito in abruptum hiatũ terre se precipitem dedit: deorũ suorum oraculis seruiens: q̃ iusserant ut illuc id quod romani habent optimũ mitte rent: nec aliud itelligere potuerunt: ꝗ uiris armisq; se excellere: uñ uidelicet oportebat: ut deorũ iussis i illũ iteritũ uir precipitaretur armatus: q̃d se ma gnum pro eterna pata fecisse dicturũ ẽ: qui aliquẽ sue fidei passus inimicum: non se ultro i talẽ mortẽ mittens: sz ab illo missus obierit: qñq̃dem a dño suo eodẽq; rege patrie sue certius oracũm accepit: nolite timere eos qui corpus occidunt: aiam autem non possunt oc cidere? Si se occidendos certis uerbis quodãmodo consecrantes decũ deuo uerunt: ut illis cadentibus ⁊ irazꝫ deo rum sanguine suo placantibus roma nus liberaretur exercitus: nullo modo superbiant sancti martyres tanꝗ di gnũ aliquid pro illius p̃ie pticipatiõe fecerint: ubi eterna est ⁊ uera felicitas: pro qua usq; ad sui sanguinis effusio nem: non solum suos fratres pro qui bus fundebatur: ũerum ⁊ ipsos inimi cos a quibus fundebatur: sicut eis ꝑ ceptum est diligentes caritatis fide: ⁊ fidei caritate certarunt. Si marcus puluillus dedicans edem iouis iuno nis minerue falso sibi ab inuidis mor te filij nuntiata: ut illo nuntio pertur batus abscederet: atq; ita dedicatiõis gloriam collega eius consequeretur: ita contempsit: ut eum proiici etiam insepultum iuberet: ⁊ sic in eius corde orbitatis dolorem glorie cupiditas ui cerat: quid magnum se pro euangelij sancti predicatione: qua ciues superne patrie de diuersis liberant ⁊ colligun tur erroribus fecisse dicturũ ẽ: cui do minus de sepultura patris sui solicito ait: sequere me ⁊ sine mortuos sepeliẽ mõtuos suos? Si marcus regulus ne crudelissimos hostes iurãdo falleret: ad eos ab ipsa roma reuersus est: qm̃ sicut romanis eum tenere uolentibus respondisse fertur: postea ꝗ afris ser uierat: dignitatẽ illic honesti ciuis ha bere non posset: eũq; carthaginenses qm̃ contra eos in romani senatu ege rat grauissimis supplicijs necauerũt: qui cruciatus ñ sũt pro fide illius p̃ie contemnendi: ad cuius beatitudinem fides ipsa perducit? Aut quid retribue tur domino pro omnibus que retri buit: si pro fide que illi debetur talia fuerit homo passus: qualia pro fide

quã pernitiosissimis inimicis obebat passus est regulus? Quomodo autez se audebit extollẽ de uoluntaria pauptate christianus: ut in huius uite pegrinatiõe expeditiõ ãbulet uiã q̃ pducit ad patrãz: ubi uerẽ diuitie ipse deꝰ ẽ: cũ audiat uel legat luciũ ualeriũ: qui ĩ suo defunctus ẽ consolatũ usqꝫadeo fuisse paupem: ut numis a populo collatis eius sepultura curaẽtur. Audiat uel legat quintium cincinatum: cum quatuõ iugera possidẽt: ⁊ ea suis manibus colẽt: ab aratro esse abductũm ut dictatõ fiẽt: maior utiqꝫ honore q̃ cousul: uictisqꝫ hostibus ingentez gloziam consecũtum in eadem pauptate mansisse. Aut quid se magnum fecisse predicabit: qui nullo premio mundi huius fuerit ab eterne illius patre societate seductus: cum fabritium didicerit tantis muneribus pyrrhi ĩgis epirotarum: promissa etiam quarta pte ĩgni romana ciuitate ñ potuisse diuelli: ibiqꝫ in sua pauptate p̃uatum mãere uoluisse? Nam illud puod rempublicam. i. rem populi: rem patrie: rem communem cum haberẽt opulẽtissimam atqꝫ ditissimam: sic ipsi in suis domibus paupes erãt: ut quidaz eoꝝ qui iam bis consul fuisset: ex senatu paupeꝝ hoium pellẽt̃ notatiõe censoria: q̃ decem pondo argenti in uasis hĩe comptus est. Ita ũdem ipsi pauperes erant: quorum t̃umphis publicuz ditabat̃ erarium. Nõne omꝰ christiãi qui excelsiõe pposito diuitias suas cõmunes faciũt: secũdũ q̃ scriptum est ĩ actibus apostolorum: ut distribuatur sicut cuiqꝫ opus est: ut nemo dicat aliquid ppũm: sed sint illis omnia communia: itelligunt se nulla ob hoc uentilari oportere iactantia: id faciendo p obtinenda societate angeloꝝ: cũ pene tale aliquid illi fecerit p pfuanda gl̃ia rõanoꝝ? Hec ⁊ alia siqua huiusmodi reperiuntur in litteris eoꝝ: qñ sic innotescerent: qñ tanta fama predicarent̃: nisi romanũ ipiũ longe lateqꝫ porrectum magnificis successib̃ augẽtur? Proinde per illud impium tã magnum tanqꝫ diuturnum utroꝝqꝫ paucoꝝ vtutibus preclarum atqꝫ gl̃osuz: ⁊ illoꝝ intentioni merces quam querebãt ẽ reddita: ⁊ nobis ppposita necessarie cõmõitiõis exẽpla: ut si uirtutes quaꝝ iste utcũqꝫ sũt similes quas isti pro ciuitatis terrene gloria tenuerũt: p dei gloriosissima ciuitate non tenuerimus pudore pũgamur: si tenuerius: superbia non extollamur. Quoniam sicut dicit apl̃s: Indigne sunt passiões huius mũndi ad futuram gl̃am: que reuelabitur in nobis. Ad humanã vo gl̃am pñtisqꝫ temporis satis uita digna estimabitur illorum. Unde etiaz iudei q̃ui christum occiderunt: reuelãte testamento nouo: quod in ueteri uelatum fuit: ut non pro tertenis ⁊ temporalibus beneficiis: que diuina prouidentia pmixte bonis malisqꝫ concedit: sz p eterna uita muneribusqꝫ ppetuis: ⁊ ipsius supne ciuitatis societate colatur deus unus ⁊ ũerus: rectissime istorum gl̃ia donati sunt: ut hi q̃ qualibuscunqꝫ vtutibus terrenam gl̃iam quesierunt ⁊ acquisierunt: uincerent eos qui magnis uitiis datorem uere gl̃ie ⁊ ciuitatis eterne occiderunt atqꝫ respuerunt.

Quo inter se differant cupiditas glorie ⁊ cupiditas dominationis. capitulum. xix.

i Nterest sane ĩt̃ cupiditatẽ hũane gl̃ie: ⁊ cupiditatẽ dñationis. Nam lz pcliue sit: ut qui hũana gl̃ia nimium delectatur: ẽt dñari ardẽt̃ affectet: tñ q̃ vã lz hũanaꝝ laudũ gl̃iam pcupiscũt: dãt opã bñ iudicãtib̃ ñ displiceẽ. Sũt. n. ml̃ta ĩ mõib̃ bõa: ꝺ q̃bus ml̃ti bñ iudicãt: q̃uis ea ml̃ti ñ hẽãt: ⁊

per ea bona mox nitūt ad gl'iam ⁊ i-
pium uel dñationem de q̄bus ait salu
stius. sed ille va uia nititur : Quisq̄s
autem sine cupiditate glorie: qua uere
tur homo bene iudicantib⁹ displicere:
dominari atq̄ imperare desiderat: et
per apertissima scelera q̄rit plexq̄ ob
tinere qd diligit. Proinde q̄ gloriam
concupiscit: aut va via nitit: aut certe
dolis atq̄ fallacijs contendit: volens
bon⁹ videri qd non est. Et ideo vtutes
habenti magna vt⁹ est contemnē glo-
riam: q̄a contemptus eius in cōspectu
dei est: iudicio aūt non reperit huma
no. Quicq̄d enim fecerit ad oculos
hominum quo glorie contemptor ap
pareat: ad maiorez laudem hoc est ad
maiorem gloriam facere si credatur:
non est vnde se suspicantium sensibus
aliter esse q̄ suspicantur ostendat. Sz
qui contemnit iudicia laudantium: cō
temnit etiam suspicantiū temeritatez:
quox tamen si uere bon⁹ est: non con
temnit salutem: quoniam tante iusti-
tie est qui de spiritu dei vtutes habet:
ut etiam ipsos diligat inimicos: ⁊ ita
diligat: ut suos osores vt detractores
velut correctos habere consortes: non
i terrena patria sz supna. Jn laudato-
rib⁹ aūt suis q̄uis puipēdat q̄ eū lau-
dant: non tñ puipendit qd amant: nec
eos vult fallere laudantes: ne decipiat
diligentes. Jdeoq̄ instat ardenter: vt
poti⁹ ille laudet: a quo habet homo
q̄cq̄d in eo iure laudat. Qui aūt con-
temptor glorie dominationis ē auid⁹:
bestias supat siue crudelitate vite siue
fluxu luxurie. tales q̄dem romani fue
rūt. Non enim cura existimationis ā-
missa dominationis cupiditate carue
rūt. Mlt'os tales fuisse ꝓdit histōia.
Sed hui⁹ vitij summitatez ⁊ quasi ar
cem q̄dam nero cesar primus obtinu
it. Cui⁹ fuit tanta luxuries: vt nihil ab
eo putaret uirile metuendū: tanta cru
delitas : vt nihil molle habere credēt
si nesciret. Etiam talib⁹ dominādi po
testas non dat: nisi summi dei proui-
dentia: q̄do res hūanas iudicat talib⁹
dominis dignas. Apta de hac re vox
diuina est: loquente dei sapientia. Per
me reges regnant: ⁊ tyrāni per me te-
nent terram. Sed ne tyranni non pes-
simi atq̄ improbi reges: sed veteri no
mine fortes dicti existiment: vnde ait
virgilius. Pars mihi pacis erit dex-
tram tetigisse tyrāni. apertissime alio
loco de deo dictū est: qui regnare facit
hominem hypocritam ꝓpt̄ pervitatē
ppl'i. Quāobrem q̄uis ut potui satis
exposuerij qua cā de⁹ vn⁹ vus ⁊ iust⁹
romanos secūdū q̄dam formam ter-
rene ciuitatis bonos adiuvit: ad tanti
imperij gloriam consequendaz: potest
tamen ⁊ alia cā esse latentior: propter
diuisa merita generis hūani do magis
nota q̄ nobis: dū ill'd cōstet inter om-
nes veraciter pios : neminem sine va
pietate: id est ueri dei cultu vam posse
habere vtutem: nec eaz veram esse q̄-
do glorie seruit humane. Eos tamē q̄
ciues non sunt ciuitatis eterne: que in
sacris litteris nostris dicit ciuitas dei:
utiliores esse terrene ciuitati: q̄do hñt
vtutem vel ipsam: q̄ si nec ipsam. Jlli
aūt q̄ va pietate prediti bene viuunt:
si hanc scientiam regendi ppl'os cōsec
tati sūt: nihil est felici⁹ reb⁹ hūanis: q̄
si deo miserante habeant potestatem.
Tales aūt hoies vtutes suas q̄tascū-
qz in hac uita possūt habere nō tribu
unt nisi gie dei: q̄ eas volētib⁹ credēti
bus petentibusq̄ dederit. Simulq̄ i-
telligūt q̄tum sibi desit ad perfectio-
nem iustitie qualis est in illorum sanc
torum angelorum societate: cui se ni-
tūt aptare. Quātūlz aūt laudet atq̄
predicet vtus: q̄ sine va pietate seruit
hominum glorie: nequaq̄ sanctorum
exiguis initijs comparanda est : quo-
rum spes posita est in gratia ⁊ miseri-
cordia ueri dei.

Tam turpiter seruire ūirtutes humane glorie:q̃ corporis uoluptati.capitulum.xx.

S Olent philosophi q̃ finem boni hūani i ipsa vtute pstituūt ad igerendū puorē q̃busdā phis:q̃ vtutes quidē pbāt:sz eas voluptatis corporal' fine metiūt:7 illā p seipsā putāt appetēdā:istas ppt ipsā:tabulā q̃daz vbis pingere:ubi uoluptas in sella regali:quasi delicata quedā regina cōsideat : eiqz vtutes famule sbūciāt:obpuantes eius nutum : ut faciāt qd illa imperauerit. Que prudētie iubeat:ut diligēt inquirat qūo voluptas regnet 7 salua sit. Justitie iubeat:ut pstet bnficia:q̃ potest ad comparandas amicitias corporalibus cōmodis necessarias:nulli faciat iniuriam:ne offensis legibus voluptas uiuēt secure n̄ possit. Fortitudini iubeat:ut si dolor corpori acciderit qui n̄ cōpellat i mortē:teneat dominā suam id est voluptatez fortit in animi cogitatione : ut p pstinarum deliciarum suarum recordationē miti get pnātis doloris aculeos. Tēpātie iubeat:ut tantū capiat alimtorz:7 siqua delectant:ne per imoderationē noxiū aliquid valitudinē turbet:7 voluptas quam etiaz in corporis sanitate epicurei maximā ponunt grauiter offēdat. Ita vtutes cum tota sue glie dignitate:tanq̃ imperiose cuidā etiā inhoneste muliercule fuiēt voluptati . Nihil hac pictura dicūt esse ignominiosius 7 deformius:7 quod minus bonorum ferre possit aspectus:7 vum dicūt. Sz non existio satis debiti decoris eē picturam:si etiam talis fingatur:ubi vtutes hūane glie seruiant. Iz.n.ista glia delicata mulier non sit:inflata tn̄ est 7 multū ianitatis hēt. Un̄ non ei digne fuit soliditas quedam firmitasqz vtutum : ut nihil prouideat prudentia: nihil distribuat iustitia : nihil toleret fortitudo:nihil temperātia moderet: nisi unde placeat hoībus:7 uētose glorie seruiatur. Nec illi se ab ista defēderunt feditate: q̃ cū aliēa spnāt iudicia uelut glorie contemptores:sibi sapientes uidēt 7 sibi placēt. Nam eorū uirtus si tam̄ ulla est:alio modo quodaz humane sbditur laudi. Neqz eiz ipse qui sibi placet homo non ē. Qui aūt uera pietate in deum quem diligit credit 7 spat:plus itendit i ea i quibus sibi displicz:q̃ in ea siqua i illo sūt:que non tam ipsi q̃ ueritati placent. Neqz id tribuit unde iam potest placē : nisi eius misericordie cuz metuit displicē: de his sanatis gratias agēs de illis sanandis preces fundens.

Rōanū ignū a do vo eē dispositū: a quo ē ois ptas:7 cuius puidētia igūtur uniuersa.cap.xxi.

q Ue cū ita sint:nō tbuam' dādi regni atqz imperij potestatem: nisi deo uero qui dat felicitatē i regno celorz:non nisi sol' pūs.regnū vo terrenum 7 pūs 7 impūs sicut ei placet cui nihil iiuste placet. Quāuis.n.aliquid dixerius qd aptū nobis eē uoluit : tn̄ multū est ad nos 7 ualde supar uires nostras hominum occulta discutere: 7 liquido examine merita diiudicare regnorum. Ille igitur unus uerus deus:qui nec iudicio nec adiutorio deserit genus humanum quando uoluit 7 quantum uoluit romanis regnum dedit:qui dedit assyrijs uel etiam persis:a quibus solos duos deos coli: unum bonum:alterum malum continent littere istorum:ut taceaz de populo hebreo de quo iam dixi quantum satis uisum est:qui preter unum deuz non coluit 7 quando regnauit:q̃ ergo persis dedit segetes sine cultu dee segetie:qui alia dōa trazz sine cultu tot deorz:quos isti reb' singlis singlos:l' ēt singlis ib' pl'es pposerzt:ipe ēt ignū

dedit sine cultu eorꝫ: p quorꝫ cultū se isti regnasse crediderunt. Sic etiam horibus qui mario: ipse caio cesari: q̃ augusto: ipse ⁊ neroni: qui uespasiāis uel patri uel filio suauissimis impatoribus: ipse ⁊ crudelissimo domiciano. Et ne p singlos ire necesse sit: qui constantino christiano: ipse apostate iuliano: cuius egregiam iuolē decepit āore dominandi sacrilega ⁊ detestanda curiositas: cuius uanis deditus oracul' erat: quādo fretus securitate uictōie: naues quibus uictus necessarius portabatur incendit. Deinde feruide istās imodicis ausibus: ⁊ mox merito temeritatis occisus in locis hostilibus egenum reliquit exercitum: ut alit' ide nō posset euadi: nisi p̄ illd auspiciū dei termini de quo superiore libro diximus rōani impij termini mouerent'. Cessit eim terminus ōs necessitati: q̃ non cesserat ioui. Hec plane unus de⁹ ⁊ uerus regit ⁊ gubernat ut placet. Et si occultis causis ⁊ nunquid iniustis:

Tempora exitusq̃ bellorꝫ ex dei pēdere iudicio. cap. xxij.

¶ Hc ēt tpa ipsa bellorꝫ: sicut i ei⁹ arbitrio est iustoq̃ iudicio ⁊ misericordia: uel atterere uel cōsolari genus humanū: ⁊ alia citius: alia tardi⁹ finiant' bellū piratarꝫ a pōpeio: bellum punicum tertium a scipiōe incredibili celeritate ⁊ temporis breuitate p̄fecta sunt. Bellum q̃q̃ fugitiuorꝫ gladiatorꝫ q̃uis multis rōanis ducib⁹ ⁊ duobus consulibus uictis: italiaq̃ horribiliter contrita atq̃ uastata: tertio tam̄ anno post multa consumpta p̄sumptum ē: Picentes: marsi: ⁊ peligni gentes non extere sed italice p⁹ diuturnā ⁊ deuotissimam sub rōano iugo fuitutē i libertatē caput erigē tentauerūt: iā mltis natiōib⁹ rōano ipio sbiugatis deletaq̃ carthagie. In quo bello italico rōanis sepissime uictis: ubi ⁊ duo cōsules perierunt: ⁊ alij nobilissimi senatores: nō diuturno tm̄ tpe tractū ē hoc malum. Nam quintus ei annus finem dedit: sed bellum punicū secūdū cum maxis detrimentis ⁊ calamitate reip. per annos decem ⁊ octo rōanas uires extenuauit ⁊ pene consumpsit: in duobus prelijs ferme. lxx. rōanorꝫ milia occiderunt. Bellum punicum primum p. xx. ⁊ tres annos pactum est. Bellum mitridaticū xl. annis. Ac ne q̃sq̃ arbitret' rudimēta rōanorꝫ fuisse fōtiōa ad bella citius pagenda: supiorib⁹ tpibus multum i omni vtute laudatis: bellum samniticum annis tractum est ferme quinquagita: in quo bello ita romani uicti sunt: ut sb̄ iugum etiam mitterē'tur. Sed quia non diligebant gliam propter iustitiā: sed iustitiam propter gliam diligere uidebantur: pacē factā feduſq̃ ruperunt. Hec iō cōmemoro: quoniam multi preteritarum rerꝫ ignari: quidam etiam dissimulatores sue scie: si temporibus christianis aliquod bellū paulo diutius trahi uident: ilico in nostram religionem proteruissime insiliunt: exclamantes q̃ si illa nō essent uetere ritu numina colerentur: iam rōana illa uirtute q̃ adiuuante marte ⁊ bellōa tāta celeriter bella cōfecit: id quoq̃ celerrime finiretur. Recolāt igit' qui legerunt: q̃ diuturna bella: q̃ uariis euentibus: q̃ luctuosis cladibus a ueteribus sint gesta rōanis: sicut solet orbis terrarum uelut p̄cellosissimū pelagus uaria talium malorꝫ tēpestate iactari: ⁊ quod nolunt aliqn̄ fateāt': nec insanis aduersus deum linguis se interimāt: ⁊ decipiant imperitos.

De bello in quo rhadagaysus rex gothorꝫ demonū cultor uno die cum igētib⁹ copijs suis uict⁹ est. capitulum xxiij.

q Uod tñ nĩa mẽoria recẽtissimo tpe ds mirabl'r ⁊ misericorditer fecit: non cum gĩarꝫ actione cõmemorant: sed quantum in ipsis est omniuꝫ si fieri potest hominuꝫ obliuione sepelire conant'. Quod a nobis si tacebit': similiter erimus ingrati. Cum rhadagaysus rex gotthorꝫ agmie ingenti ẽt ĩmani iam in urbis uicinia cõstitutus: romanis ceruicibus imineret: uno die tanta celeritate sic uictus ẽ: ut ne uno q̃dẽm ñ dicam extincto sꝫ uulnerato romanorꝫ: multo ãplius q̃ cẽtũ miliũ prosterneret' eius exercitus: atqꝫ ipse cum filiis mox captus pẽa debita necaret'. Nã si ille ipi' cũ tãtis ⁊ tã ipis copiis romã fuisset ĩgressus: cui pepcisset? Quib' honorẽ locis martyrũꝫ detulisset? In qua psona deũ timeret? Cuius non sanguinem effusum: cuius pudicitiam uellet intactã? Quas autẽ isti p diis suis uoces haberent: quãta insultatione iactarent: q ĩõ ille uicissꝫ: ĩõ tãto potuisset: quia quotidianis sacrificiis placabat atqꝫ iuitabat deos: quod romanos facẽ christiana religio non sinebat? Nam ppinquãte iaꝫ illo his locis ubi nutu summe maiestatis oppressus est: cuꝫ eius fama ubiqꝫ crescerẽt: nobis apd carthaginem dicebatur: hoc credẽ: spgẽ: iactare pagãos: q ille dis amicis ptegentib' ⁊ opitulantibus quib' imolare quotidie fere cebat': uinci oio nõ posset ab eis: qui talia dis rõanis sacra nõ facerẽt: nec fieri a quoq̃ pmitterent. Et nõ agũt miseri gĩas tante misericordie dei: qui cũ statuisset irruptione barbarica graiore dignos mores hominũ castigaĩ: indignationẽ suam tanta mansuetudine tempauit: ut illũ ꝑmo faceret mirabl'iter uinci: ne ad infirmorꝫ animos euertendos gloria dare' demonibus: quibus eum supplicare cõstabat. Deide cũ ab his barbaris roma capere': qui contra omnes ꝓsuetudinẽ bellorꝫ añ gestorꝫ ad loca sancta confugiẽtes christiane religiõis reuentia tuerent': ipsisq̃ demonib' atqꝫ ipiorꝫ sacrificiorũm ritibus: de quibus ille psũpserat sic aduersarent' pro noie christiano: ut longe atrocius bellum cum eis q̃ cuꝫ hoib' gerere uiderent': ita uerus dominus gubernatorq̃ rerũ ⁊ romãos cuꝫ misericordia flagellauit: ⁊ tñ icredibiliter uictis supplicatorib' demonũ nec saluti teruꝫ presentium necessaria eẽ sacrificia illa monstrauit: ut ab his q̃ nõ puicaciter cõtendũt sꝫ prudent' attendũt: nec propter pñtes necessitates religio uera deseratur: ⁊ magis eterne uite fidelissima expectatiõe teneatur.

Que sit christianorꝫ imperatoriuꝫ ⁊ q̃uera felicitas. cap. xxiiij.

n Eqꝫ eiꝫ nos christiãos quosdã ipatores iõ felices dicimus: quia uel diuti' iparũt: uel ipãtes filios mõte placida reliquerũt: uel hostes reip. domuerunt: uel inimicos ciues aduersus se insurgentes ⁊ cauere ⁊ oppmere potuerunt. Hec ⁊ alia uite huius erũnose uel munera uel solacia: quidã ẽt cultores demonum accipere meruerũt: qui non ptinent ad regnuꝫ dei quo ptinent isti: ⁊ hoc ipsius mia factũ ẽ: ne ab illo ista qui in eũ crederẽt uelut sũma bona desiderarent. Sꝫ felices eos dicimus: si iuste impãt: si iter linguas sublimiter honorantiũ: ⁊ obseqa nimis humiliter salutantiũ non extolluntur sꝫ se hoies esse meminerũt: si suã pstatem ad dei cultum maxie dilatandũ maiestati eius famulam faciunt: si deum timent diligunt ⁊ colunt: si plus amãt illud regnũ ubi nõ timẽt hĩe cõsortes: si tardius uindicãt facile ignoscunt: si eandem uidictã p necessitate regendeq̃ reip. non pro saturandis inimiciis odiis exerũt: si eandẽ ueniam non ad impunitatem iniquitatis: sed

ad ſpem correctionis indulgent: ſi qd̄ aſpere cogūtur plerūq; decernere: miſericordie lenitate ⁊ bñficiorꝫ largitate compenſant: ſi luxuria tanto eis eſt caſtigatiō q̄to poſſet eſſe liberior: ſi malūt cupiditatibus prauis q̄ d̄buſlibet gentibus ĩperare. Et ſi hec omnia faciunt nō propter arborē ianis glie: ſed caritatē felicitatis etne: ſi pro ſuis peccatis hūilitatis ⁊ miſeratiōis ⁊ orōniſ ſacrificium deo ſuo vo imolare ñ negligunt. Tales chriſtiāos ĩpatores dicimus eē felices iterī ſpe: poſtea re ipa futos: cū id qd̄ expoſcius aduenerit.

De pſpitatib̄ quas pſtātio ĩpatori chriſtiano deus contulit. cap. xxv.

n Am bon̄ ōs ne hoies d̄ eū crederēt ppt etnā uitā colēdū: has ſublimitates ⁊ regna trena exiſtiarēt poſſe neiez conſeq̄: niſi dēonib̄ ſupplicaret: qd̄ hi ſps i talib̄ multū valēt: pſtātinū ĩpatorē ñ ſupplicātē dēonib̄: ſed ipſū vū deū colentē tantis terrēis impleuit munerib̄: q̄ta optare nulluſ auderet. Cui ēt condere ciuitatem rōano imperio ſociaz: velut ipī rōe filiā: ſed ſine aliquo demonum templo ſimulacroq; conceſſit. Diu ĩpauit: univſum orbem romanū unus auguſt̄ tenuit ⁊ defendit: i admiſtrandis ⁊ gerēdis bellis uictoriosiſſimuſ fuit: in tyrānis oppmendis per oia pſperatus ē. Grandeuus egritudine ⁊ ſenectute defunctus eſt: filios impantes reliquit. Sed rurſus ne imperator quiſq̄ ideo chriſtianus eſſet: ut felicitatē conſtantini mereretur: cum propter uitā eternam quiſq; debeat eſſe chriſtianus: iouinianum multo citius q̄ iulianuz abſtulit: gratianum ferro tyrannico pmiſit interimi. Longe quidem mitius q̄ magnum pompeiū colentē uidelz rōanos deos. Nam ille uindicari a catōe ⁊ potuit: quem ciuilis belli quodāmō heredem reliquerat: iſte autem quāuis pie anime ſolacia talia nō reqrāt: a theodoſio uindicatus eſt: quem regni participem fecerat: cum paruuluz haberet ⁊ fratrem: auidior fide ſocietatis q̄ nimie poteſtatis.

De fide ⁊ pietate theodoſij auguſti cap. xxvi.

u Nde ⁊ ille ñ ſolum uiuo ſuauit quā debebat fidem: uez ēt poſt eius mortē pulſū ab eius interfectore maximo ualentinianum eius puuluz fratrē in ſui partes ĩperij tāq̄ chriſtianus excepit pupillum: paterno cuſtodiuit affectu: quē deſtitutum omnib̄ opibus nullo negocio poſſet auferre: ſi latius regnandi cupiditate magis q̄ bñfaciendi caritate flagraret. Uñ potius euz ſeruata eius impatoria dignitate ſuſceptuz: ipſa humanitate ⁊ gīa conſolatus ē. Deinde cuz maximus ēzibiles faceret illi ſucceſſus: hic in anguſtijs curarum ſuaez nō ē lapſus ad curioſitates ſacrilegas atq; illicitas: ſed ad ioannem in egypti heremo conſtitutum: quem dei ſeruū pphetandi ſpiritu preditum fama crebeſcente didicerat miſit: atq; ab eo nuntiū uictorie certiſſimum accepit. Mox tyranni maximi extinctor: valētinianuz puerū impij ſui ptibus unde fugatus fuerat cum miſericordiſſima ueneratione reſtituit: eoq; ſiue p inſidias: ſiue quo alio pacto uel caſu proxime extinctor: alium tyrannum eugeniū: qui in illius impatoris locum non legitime fuerat ſubrogatus: accepto rurſus prophetico reſponſo fide certus oppſſit: contra cuius robuſtiſſimū exercitū magiſ orādo q̄ feriendo pugnauit. Milites nobis qui aderant retulerunt: exorta ſibi eſſe de māib̄ q̄cūq; iaculabantur cum a theodoſij partib̄ i aduerſarioſ uehemens uentus iret: ⁊ non ſolum

quecunq; in eos iaciebāt ꝓcitatissimè rapet: uerum etiam ipsorum tela i eorꝫ corpora retorquerent. Unde & poeta claudianus: q̃uis a christi noie alienus in eius tamen laudibus dixit. O nimium dilecte deo cui fudit ab astris Se iouis armatus: uehemēs ꝫ militat ether. Et coniurati ueniunt ad classica uēti. Victor aūt sicut crediderat & predixerat: iouis simulacra que aduersus cū fuerāt nescio quibus ritibus uelut cōsecrata: & in alpibus cōstituta deposuit: eorꝫq; fulmina q̃ aurea fuissent iocantibus qd̄ illa leticia permittebat cursoribꝰ: & se ab eis fulmiari uelle dicentibus: hilariter benignecq; dōauit. Inimicorum suorꝫ filios quos ñ ipsi iussus: sed belli abstulerat impetus: ēt nondū christianos ad eccl'am confugientes christianos hac occasione fieri uoluit: & christiana caritate dilexit: nec p̄uauit rebꝰ: sed auxit honoribꝰ. In neiem post uictoriam p̄uatas inimicitias ualere permisit: bella ciuilia non sicut cinna & mariꝰ & sylla & alij tales nec finita fine uoluerūt: sed magis doluit exorta q̃ cuiq̃ nocere uoluit ꝫmiata. Inter hec oia ex ipso initio imperij sui non quieuit iustissimis & misericordissimis legibus adūsus ipios laborāti eccl'e sb̄uenire: quā ualēs hēticus fauens arrianis uehementer afflixerat: cuius eccl'ie se mēbꝫ esse magis q̃ i ꝫris regnare gaudebat. Simulacra gētium ubiq; euertēda p̄cepit satis intelligens nec terrena munera in demonū sed i dei ueri posita eē p̄ate. Quid aūt eius religiosa humilitate mirabilꝰ qñ in thessalonicensium grauissimū scelꝰ: cui iam episcopis intercedentibus p̄miserat indulgētiā: tumultu quorūdā qui ei coherebant uindicare cōpulsus ē: & eccl'astica coercitus disciplina sic egit pñiam: ut imperatoriā celsitudinē pro illo populus orans magis fleret uidendo prostratam: q̃ peccando tieret iratam. Hec ille secum & siqua silia que commemorare longum est bona opera tulit: ex isto tp̄ali uapōe cuiusd̄ culmis & sb̄litatis humane: quorum operꝫ merces est eterna felicitas: cuius dator est deus solis ueraciter pij. Cetera vo bona uite huius uel fastigia ꝫ sb̄sidia: sicut ipsum mundūm: lucē: auras: terras: aquas: fructꝰ: ipsiusq; homis ā̃iam: corpus sensus: mentē: uitā: bonis malisq; largit. In q̃bus est etiā quedam imperij magnitudo: quam pro tempoꝫ gubernatiōe dispensat. Proinde et iam illis respondendum uideo eē: q̃ manifestissimis documētis q̃bus ostendit: q̃ ad ista tp̄alia que sola stulti hīe concupiscunt: nihil deorꝫ falsorꝫ numerositas prosit: confutati atq; cōuicti conant asserere: ñ propt uite presentis utilitatem: sed propter eam que post mortē futura est eē colēdos dos. Nam istis qui propter amicitias mūdi huius uoluit uana colere: & non se permitti puerilibus sensibꝰ cōquerit: his quiq; libris satis arbitror esse respondsum. Quorum tres priores cum edidissem: & in multorꝫ manibꝰ esse cepissent; audiui quosdam nescio quam aduersus eos responsionē scribēdo p̄parare. Deinde ad me perlatum ē q̃ iaꝫ scripserint: sed tp̄s q̃rant quo sine pic'o possint edere. Quos admoneo nō optent qd̄ eis non expedit. Facile est eim cuiq̃ uideri respondisse: qui tacere noluit. Aut quid est loquacius uāitate: que non ideo potest quod ueritas: q̃a si uoluerit etiam plus potest clamare q̃ ueritas? Sed considerent omnia diligenter: & si forte sine studio ptium iudicantes esse talia prospexerit: que potius exagitari q̃ conuelli possint: garrulitate ipudētissima & quasi satyrica uel mimica leuitate cohibeāt suas nugas: & potius a prudentibꝰ emendari: q̃ laudari ab imprudētibꝰ eligant. Naꝫ si non ad libertatem uera dicēdi: sed ad

licentiã maledicẽdi tempus expectãt: absit ut eis euẽiat quod ait tullius de quodam: qui peccãdi licentia felix appellabatur. O miserum cui peccare licebat: unde quisquis est qui maledicẽdi licentia felicem se putat: multo erit felicior si hoc illi omnino non liceat: cum possit deposita inãitate iactantie: etiam isto tempore tanq̃ studio consulendi quicquid uoluerit contradicere: ⁊ quantum possit ab eis quos consulit amica disputatione: hoc est hõeste grauiter libere quod oportet audire.

Aurelij augũstini de ciui tate dei liber sextus.

Prohemium.

q UNQ; SUperiorib⁹ libris satis mihi adversus eos uideor disputasse: qui multos deos ⁊ falsos: quos eẽ inutilia simulacra uel immundos spiritus ⁊ pernitiosa demonia: uel certe creaturas non creatorem ueritas christiana conuicit propter uite huius mortalis rerunq; terrenarum utilitatem: eo ritu ac seruitute que grece latria dicit: ⁊ uni vo deo debetur: ueneranoos ⁊ colenoos putant. Et nimie quidem stulticie uel pertinacie: nec istos quinq; nec ullos alios quanticũq; numeri libros satis esse posse quis nesciat? Quãdo ea putatur gloria uanitatis nullis cedere uiribus ueritatis: in perniciem utiq; eiꝰ cui uitium tam immane dñatur. Naq; ⁊ contra omnem curantis industriam non malo medici sed egroti insanabilꝰ morbus inuictus est. Hi uero qui ea que legunt: uel sine ulla uel non cum magna ac nimia uetis erroris obstinatione intellecta ⁊ considerata perpendunt: facilius nos isto numero terminatorum quinq; uoluminum: plusq̃ questionis ipsius necessitas postulabat satisfecisse: q̃ minus disseruisse iudicabunt. Totãq; inuidiam quaq; christiane religioni de huius uite cladibꝰ: terrenaq;q; contritione ac mutatione rerum imperiti facere conantur: nõ solum dissimulantibus: sed contra suaq; conscientiam fauentibus etiam doctis quos impietas uessana possedit: omnino esse inanẽ recte cogitationis atq; ratiõis: plenãq; leuissime temeritatis ⁊ perniciosissime animositatis dubitare non poterunt.

De his qui dicũt deos a se non ꝓpter presentem uitam coli: sed propter eternam. capitulum primum.

n Unc ergo qm̃ deinceps ut promissus ordo expetit etiam hi refellendi ⁊ docendi sunt: qui non ꝓpter istam uitam: sed propter illam que pꝰ mortem futura est: deos gentiũ: quos christiana religio destruit siue deseruit colenoos esse contendunt: placet a uerídico oraculo sancti psalmi sumere exordium disputationis mee: beatus cuius est dominus deus spes ipsius ⁊ non respexit in uanitates ⁊ insanias mendaces. Ueruntamen in omnibus uanitatibus insanisq; mẽdacibus lõge tolerabilius philosophi audiendi sunt: quibus displicuerunt iste opiniones erroresq; populorum: qui populi constituerunt simulacra numinibus: multaq; de eis quos deos immortales uocant: falsa atq; indigna siue finxerũt: siue ficta credidẽrt: ⁊ credita eorũ cultui sacroq;q; ritibꝰ miscuerunt. Cum his ergo hoibꝰ qui ⁊si nõ libere predicando: saltem utcunq; disputationibus mustando talia se iprobare testati sunt: nõ usqadeo iconueniẽter

q̃o ista tractatur. Utꝫ non vnũ deum qui fecit omnem spiritualem corpora lẽq; creaturam: propter uitam que p̃ mortem futura est coli oporteat: ſz mlt̃os deos quos ab illo uno factos ⁊ ſb̃limiter collocatos: q̃dam eorundem philosophorum ceteris excellentiores nobiliores q̃ senserunt. Ceterum quis ferat dici atq; cõtendi: illos deos: quorum in quarto libro quosdam cõmemorauí: quibus rerum exiguarum singulis singula distribuuntur officia vitam eternam cuiq̃ prestare. An vo illi peritissimi ⁊ acutissimi viri: q̃ se ꝓ magno beneficio conscripta docuisse gloriantur: ut scirẽt quare cuiq; deo supplicandum esset: quid a quoq̃ ſſz petendum: ne absurditate turpissima qualis iocularíter in mimo fieri solet peterẽt a libero aqua: a nymphis vinum: auctores erũt cuipiam hominũ dñs immortalibus supplicanti: ut cuz a nymphis petierit vinum: eiq; respõderint nos aquam habemus hoc a libero pete: possit recte dicere: si vinum non habetis: saltem date mihi vitam eternam. Quid hac absurditate monstruosius? Nõne illi cachinnantes solent enim esse ad risum faciles: si non affectent fallere: ut demones supplici respondebũt? O homo putas ne ĩ potestate nos habere vitam: quos audis non habere uel uitem? Impudentissime igitur stultitie est uitam eternam a talibus dñs petere uel sperare: qui uite huius erumnosissime atq; breuissime: ⁊ siqua ad eam pertinent adminiculandam atq; fulciendam: ita singulas particulas tueri asserũt: ut si id qd̃ ſb̃ alterius tutela ac potestate est petatur ab altero: tam sit incõueniẽs ⁊ absurdũ: ut mimice scurrilitati uidẽtur esse simillimum. Qd̃ cum fit a scientibus mimis digue ridentur in theatro: cum vo a nescientibus stultis: dignius irridentur in mundo. Cui ergo deo uel dee propter quid supplicaret̃: q̃tum ad illos deos attinet: quos istituerunt ciuitates: a doctis solerter inuentum memorieq; mandatuz est: q̃d a libero vbi gratia: quid a nymphis: q̃d a vulcano: ac sic a ceteris: quos p̃tim cõmemorauí in quarto libro: partim pretereũdos putaui. Porro si a cerere vinum: a libero panem: a vulcão aquam: a nymphis ignem petere erroris est: q̃to maioris deliramẽti esse ĩtelligi debet: si cuiq̃ istorum pro uita supplicetur eterna. Quãobrem si cum de regno terreno quereremus quosnam illd̃ deos vl̃ deas hoĩbus credendum esset posse conferre: discussis oĩbus lõge alienũ a vitate mõstratũ est: a quoq̃ istorꝫ mltorꝫ nũinuz atq; falsorꝫ saltẽ regna trena existiare cõstitui: nõne insanissime ĩpietatis ẽ: si etna vita que terrenis oĩbus regnis sine vlla dubitatione uel comparione preferenda est: ab istorꝫ quoq̃ dari cuiq̃ posse creda tur? Neq; eniz ꝓpterea dñ tales ul̃ terrenum regnum dare nõ posse uisi sũt: q̃a illi magni ⁊ excelsi sũt: hoc q̃ddaz puum ⁊ abiectum qd̃ nõ dignarentur in tanta sublimitate curare: sed q̃talz consideratione fragilitatis hũane caducos apices terreni regni merito q̃sq; contemnat: illi dñ tales appuerũt: ut indignissimi uiderent̃ q̃bus dãda atq; seruanda esse deberent l̃ ista committi: ac per hoc sicut superiora ꝓris duob̃ libris ꝓtractata docuerũt: nullus deus ex illa turba l̃ quasi plebeiorum uel ꝓceꝫ quasi deorꝫ idoneus est regna mortalia mortalibus dare: q̃to minus potest imortales ex mortalib̃ facere? His accedit q̃ si iam cum illis agimus qui non ꝓpter istã: ſz ꝓpt̃ uitã que post mortem futura est existimãt colendos deos: iã nec ꝓpt̃ illa saltem que deorum talium potestati tanquã disparrita ⁊ propria: nõ ratione vitatis: sed uanitatis opinione tribuuntur

oio colendi sunt: sicut credunt hi qui cultum eorum huius uite mortalis utilitatibus necessarium esse ꝓtēdūt: cōtra quos iam quinq; precedentib⁹ uoluminibus satis q̄tum potui disputaui. Que cum ita sint: si eorum qui colunt deam iuuentatem etas ipa florēt insignius: contemptores autem eius ꝑ intra ānos occūberēt iuuētutis: uel in ea tanq̄ seruili corpore frigescerēt: si maxillas cultorꝫ suorum speciosius ⁊ festiuius fortūna barbata uestiret: a q̄ bus autem sperneret glabros aut male bardatos uideremus: ēt si rectissime dicēmus hucusq; istas deas singulas posse suis officiis quodāmō limitari: ac ꝑ hoc nec a iuuentate oportere peti uitam eternaz: que non daret barbā: nec a fortuna barbata boni aliq̄d post hanc uitam esse spandū: cuius in hac uita potestas nulla esset: ut eandē saltem etatē q̄ barba iduit ipa prestaret. Nunc vo cuz eaꝫ cultus nec ꝓpt ista ipsa que putant eis subdita sit necessarius: quia ⁊ multi colentes iuuētatem deam minime in illa etate uiguerūt: ⁊ multi non eam colētes gaudēt robore iuuentutis: itēq; multi fortune barbate supplices: ad nullam uel deformem barbaz peruēire potuerunt: ⁊si qui cā pro barba impetranda uenerabantur a barbatis eius cōtēptoribus irridēt. Ita ne desipit cor humanū: ut quoruz deorꝫ cultum ꝓpter ista ipsa tp̄alia ⁊ cito p̄tereuntia mūera: quib⁹ singulis singuli preesse perhibēt: inanem ludibriosuq; esse cognoscit: ꝓpt uitā etnā credat esse fructuosum? Hāc daz illos posse nec hi dicere ausi sunt: q̄ eis ut ab insipientibus populis colerentur ista opa tēporalia: qm̄ multos nimis putauerunt: ne quisq̄ eorum sederet ociosus minutatim diuisa tbuerunt.

Quid varronē de dīis gētiū sensisse credēdū sit: quoꝫ tlia ⁊ genera ⁊ sacra detexit: ut reuerenti⁹ cū eis ageret: si de illis omnino reticeret. cap. ij.

q Uis marco varrone curiosius ista quesiuit? quis inuenit doctius: quis considerauit attentius: quis distinxit acutius: quis diligenti⁹ plenius q; conscripsit? Qui tamⁿzi minus ē suauis eloquio: doctrina tamen atq; sententiis ita refertus est: ut in omni eruditione quaz nos secularem: illi aūt liberalem uocant: studiosum rerū tm̄ iste doceat: q̄tum studiosum vborum cicero delectat. Deniq; ⁊ ipse tullius huic tale testimonium perhibet: ut in libris academicis dicat: eam que ibi vsatur disputationem se habuisse cum marco varrone: homine inquit omnium facille acutissimo: ⁊ sine ulla dubitatione doctissimo: nō ait eloquētissimo uel facundissimo. Quoniaz ne va in hac facultate multum impar ē: sed omnium inquit facile acutissimo. Et i eis libris. i. academicis: ubi cuncta dubitanda esse contendit: addidit sine ulla dubitatione doctissimo. Profecto de hac re sic erat certus: ut auferret dubitationem quam solet in omnib⁹ adhibere. tanq̄ de hoc uno etiam pro academicorum dubitatiōe disputaturus se academicum fuisset oblitus. In primo autem libro cum eiusdem varronis litteraria opera predicaret: nos inquit in nostra urbe peregrinantes errātesq; tanq̄ hospites cui libri quasi domum reduxerunt: ut possemus aliqñ qui ⁊ ubi essemus agnoscere. Tu etatem prie: tu descriptiōes tp̄oꝫ: tu sacrorum iura: tu sacerdotum: tu domesticam: tu publicam disciplinam: tu sedium regionum: locorum: tu omniū diuinarū humanarūq; reꝫ noia: genera: officia: cās aperuisti. Iste igitur uir tam insignis excellentisq; peritie: ⁊ quod de illo etiaz terentianus elegantissimo uersiculo breuiter ait.

Uir doctissimus undecũq; varro: qui tam multa legit: ut aliquid ei scribere uacasse miremur: tam multa scripsit: q̃ multa uir quēq̃ legere potuisse credamus. Iste inq̃ uir tãtus ingenio tãtusq; doctrina: si rerum uelut diuinarum: de quibus scribit oppugnator eēt atq; destructor: easq; non ad religiōes sed ad superstitionem diceret ptinere: nescio utrum tam multa in eis ridēda: contemnenda: detestandaq; conscriberet. Cum uero deos eosdem ita coluerit colendosq; censuerit: ut in eo ipso opere litterarum suarum dicat se tiere ne pereant: ñ incursu hostili: sed ciuiũ negligentia: de qua illos uelut ruina liberari a se dicit: ⁊ in memoria bonorũ per huiusmodi libros recondi atq; seruari: utiliore cura q̃ metellus de incēdio sacra uestalia: ⁊ eneas de troiano excidio penates liberasse predicatur. Et tamen ea legenda seculis prodit: q̃ a sapientibus ⁊ insipientibus merito abiciendа: ⁊ ueritati religionis inimicissima iudicentur. Quid existimare debemus: nisi hominem acerrimum ac peritissimum: ñ tamen sancto spiritu liberum: oppressum fuisse sue ciuitatis consuetudine ac legibus: ⁊ tamen ea q̃ bus mouebatur sub specie cōmendãde religionis taccre noluisse?

Que sit partitio varronis librorũ suorum: quos de antiquitatibus rerum humanarum diuinarunq; cōposuit. cap. iij.

q Quadragita ⁊ unum libros scripsit antiquitatum. Hos in res hūmanas diuinasq; diuisit: rebus humanis. xxv. diuinis xvi. tribuit: istam secutus rationem in ea partitione: ut rerum humanarum libros senos quatuor partibus daret. Intendit enim q̃ agant: ubi agant: quando agant: quid agãt. In sex itaq; pmis de hoib̄ scripsit: i secũdis sex de locis: sex tertios de tpib̄: sex quartos eosdēq; postremos de rebus absoluit. Quater aũt seni uigiti ⁊ quatuor fiũt. Sz unũ singularē q̃ cōmuniter priũs de omnib̄ loq̃rer̄ in capite posuit. In diuinis identidem rebus eadē ab illo diuisionis forma ꝓuata est: q̃tum attinet ad ea que dij exhibenda sunt. Exhibēt̄ eim ab hoibus in locis ⁊ temporibus sacra. Hec quatuor que dixi: libris complexus ē ternis. Nam tres priores de hominibus scripsit: sequentes de locis: tertios de temporibus: quartos de sacris etiam hic qui exhibeãt: ubi exhibeãt: qñ exhibeant: quid exhibeãt sbtilissima distinctione cōmēdans. Sz q: opōtebat dicere: ⁊ maxime id expectabatur quibus exhibeãt: de ipsis quoq; dijs tres conscripsit extremos: ut quiquies terni quindecim fierent. Sũt aũt omīs ut diximus. xvi. q: ⁊ istorum exordio unũ singularem: qui prius de hoib̄ loqueretur apposuit. Quo absoluto consequent̄ ex illa quinq; partita distribũtione: tres precedentes: q̃ ad homines pertinēt ita sbdiuisit: ut primus sit de pontificibus: secundus de augurib̄: tertius de. xv. uiris sacrorũ. Secũdos tres ad loca ptinētes: ita ut i uno eorũ de sacellis: altero de sacris edibus diceret: ttio de locis religiosis. Tres pōro q̃ istos sequũt̄: ⁊ ad tpa ptinēt. i. ad dies festos: ita ut unum faceret de ferijs: alterum de ludis circensibus: de scenicis tertium. Quartorum trium ad sacra pertinentium uni dedit consecrationes: alteri sacra priuata: ultimo publica. Hanc uelut pompam obseq̃orũ in tribus qui restant dij ipi sequũt̄ extremi: quib̄ iste univsus cultus impensus ē. In primo dij certi: i secundo incerti: in tertio cunctorũ i nouissimo dij precipui atq; selecti. In hac tota serie pulcherrime ac sbtilissime distributionis ⁊ distinctionis uitam eternã

frustra queri ⁊ sperari impudẽtissime uel optari: ex his que iam diximus ⁊ q̃ deinceps dicenda sunt: cuiuis hominum: qui corde obstinato sibi ñ fuerit inimicus facillime apparet. Uel hominum eim sũt ista istituta uel demonũ: non quales uocant illi dẽones bonos: sed ut loquar aptius immũdorꝫ spuũ ⁊ sine controuersia malignorꝫ: qui noxias opiones: q̃bus aia hũana magis magisq̃ uanescat: ⁊ icõmutabili etnerq̃ ueritati coaptari atq̃ inherere non possit: inuidentia mirabili ⁊ occulte iserunt cogitationibus impiorꝫ: ⁊ apte aliqñ ingerũt sensibus: ⁊ qua possunt fallaci attestatione cõfirmant. Iste ipe varro ꝓpterea se prius de rebus hũanis: de diuinis autem postea scripsisse testatur: q̃ prius extiterint ciuitates: deinde hec ab eis instituta sũt. Uera autẽ religio: nõ a terrena aliqua ciuitate ẽ: sed plane celestes ipsa istituit ciuitatẽ. Eã vo inspirat ⁊ docet uerus deus dator uite eterne ueris cultoribus suis.

Quod ex disputatione varronis apud cultores deorꝫ antiquiores: res humane q̃ diuine reperiantur. capitulum. iiij.

u Arronis igitur confitentis idõ se prius de rebus humãis scripsisse: postea de diuinis: quia diuie iste ab hominibus institute sunt: hec rõ ẽ. Sicut prior est inquit pictor q̃ tabla picta: prior faber q̃ edificium: ita priores sunt ciuitates: q̃ ea que a ciuitatibus sunt instituta. Dicit autem se prius scripturum fuisse de dijs: postea ꝺ hominibus: si de omni natura deorꝫ scriberet: quasi hic de aliqua scribat ⁊ non de omni: aut uero etiam aliqua licet non omnis deorum natura nõ ꝑdebeat esse q̃ hominum. quid est q̃ i illis tribus nouissimis libris deos certos ⁊ incertos ⁊ selectos diligenter explicans: nullam deorum naturam pretermittere uidetur? Quid est ergo qꝺ ait: si de omni natura deorum ⁊ hominum scriberemus: prius diuina absoluissemus: q̃ humana attigissemus. Aut enim de omni natura deorum scribit: aut de aliqua: aut omnino de nulla. Si de omni: preponenda est utiq̃ rebus humanis. Si de aliqua: cur nõ etiam ipsa res precedat humanas? An indigna est preferri etiam uniuerse nature hominum pars aliqua deorum? Quod si multum est: ut aliqua pars diuina preponatur uniuersis rebꝰ humanis: saltem digna est uel romanis. Rerum quippe humanarum libros non quantum ad orbem terrarum: sꝫ quantum ad solam romam pertinet scripsit. Quos tñ rerum diuinarum libris se dixit scribendi ordine merito ꝑtulisse uel prescripsisse: sicut pictorẽ tabule picte: sicut fabrum edificio apertissime confitens: q̃ ẽt iste res diuine sicut pictura: sicut structura ab hominibus institute sunt. Restat ut de nulla deorum natura scripsisse intelligatur: neq̃ hoc aperte dicere uoluisse: sꝫ itelligentibus reliquisse. Ubi enim dicit nõ omnis: usitate quidẽ intelligit aliqua. Sꝫ põt intelligi ⁊ nulla: quoniam que nulla ẽ: nec ois nec aliqua est. Nã ut ipse dicit: si omnis esset natura deorum de qua scriberet: scribẽdi ordine rebus humanis preponenda esset. Ut aũt ⁊ ipso tacente ueritas clamat: preponenda esset certe rebus humanis: etiã si nõ ois sed saltem aliqua esset. Recte aũt postponitur: ergo nulla ẽ: Nõ itaq̃ rebus diuinis añferre uoluit res humanas: sed ⁊ rebus ueris noluit anteferre res falsas. In his enim q̃ scripsit de rebus humanis: secutus est historiam rerum gestarꝫ. Que autem de his quas diuinas uocat: quid nisi opiniones rerum uanarum? Hoc ẽ mirum quod uoluit subtili significatiõe

monstrare:non solum scribens de his posterius q̃ de illis:sed etiam rationē reddens cur id fecerit. Quod si tacuisset:aliter hoc factum eius ab alijs fortasse defenderetur. In ea uero ipsa ratione quam reddidit:nec alijs quicq̃ reliquit pro arbitrio suspicari:7 satis probauit homines se preposuisse institutis hominum:non naturam hominum nature deorum. Ita se libros rerum diuinarum:non de ueritate que pertinet ad naturam: sed de falsitate que pertinet ad errorem scripsisse est confessus. Quod apertius alibi posuit: sicut in quarto libro commemorauí ex nature formula se scripturum fuisse:si nouam ipse conderet ciuitatem. Quia uero iam ueterem inuenerat:ñ se potuisse nisi eius consuetudinem sequí.

De tribus generibus theologie secundum varronem:scilicet uno fabuloso:altero naturali:tertioq̃ ciuili.capitulum.v.

d Deinde illud quale est:q̃ tria genera theologie dicit esse: id ē rationis que de dijs explicatur:eorunq̃ unum mythicon appellari: alterum physicon:tertiuz ciuile. Latine si usus admitteret genus quod primum posuit fabulare appellaremus: sed fabulosum dicamus. a fabulis enim mythicon dictum est:quoniam mythos grece fabula dicitur. Secundum autem ut naturale dicatur:iaz 7 consuetudo locutionis admittit. Tertium etiam ipse latine enunciauit: quod ciuile appellatur. Deinde ait mythicon appellant:quo maxime utuntur poete:physicon quo philosophi: ciuile quo populi. Primum inquit quod dixi:in eo sunt multa contra dignitatem 7 naturam immortalium ficta. In hoc enim est:ut deus alius ex capite:alius ex femore sit:alius ex guttis sanguis nat⁹. In hoc ut dij furati sint: ut adulterauerint:ut seruierent homini. Deniq̃z i hoc omnia dijs attribuuntur: que nō modo in hominem: sed etiam que in contemptissimū hominem cadere possunt. Hic certe ubi potuit:ubi ausus ē: ubi impunitum putauit quauta mendacissimis fabulis nature deorz fieret iniuria: sine caligine ullius ābiguitatis expressit. Loq̃batur eim nō de naturali theologia:non de ciuili:sed ō fabulosa:quam libere a se putauit esse culpandam. Videamus quid de alīa dicat. Secūdū genus est inquit qō demonstrauí:de quo multos libros phī reliquerūt. In quibus ē dij q̃ sūt:ubi: quod genus:quale:ex quo nā tpe: an a sēpitno fuerit:an ex igne sint ut credit heraclitus: an ex numeris: ut pythagoras: ex athomis ut epicur⁹. Sic alia q̃ facili⁹ itra pietes in schola: q̃ ex ī foro ferre pñt aures. Nihil in hoc genere culpauit: qō physicon uocauit:7 ad phōs ptinet: tm̄ eorz inter se controuersias commemorauit: per quos facta est dissidentiuz multitudo sectarum. Remouit tamen hoc genus a foro.i.a populis: scholis uero 7 parietibus clausit. Illud autem primuz mendacissimum atq̃z turpissimum a ciuitatibus nō remouit? O religiosas aures popīares:atq̃z i his ēt rōanas. Quod de dijs immortalibus phī disputant:ferre non possunt: quod uero poete canunt 7 histriones agunt:quia contra dignitatem ac naturam immō talium ficta sūt:quia non modo i hominem:sed etiam in contemptissimuz hominem cadere possunt: non solum ferunt:sed ēt libenter audiūt. Neq̃z id tantum:sed dijs quoq̃z ipsis hoc placere:7 per hoc eos placādos eē decernūt. Dixerit aliq̃s:hec duo genera mythicon 7 physicon .i. fabulosum atq̃z naturale: decernamus ab hoc ciuili

de quo nūc agitur:uñ illa ⁊ ipe discreuit: ianq; ipsum ciuile uideamus: qualr explicet? Uideo quidē cur debeat decerni fabulosum:quia falsum:q̄a turpe:quia indignum est. Naturale eiz a ciuili uelle discernere: q̄d ē aliud q̄ ⁊ ipsum ciuile fateri esse m̄oosum? Si eiz illud naturale est: quid habet reprehensionis ut excludatur? Si autem hoc quod ciuile dī naturale non est: quid habet meriti ut admittatur? Hec nempe illa causa ē quare prius scripserit de rebus humanis: posteri' de diuinis:quoniam in diuinis rebus non naturam sed hominum institūta secut' ē. Intueamur sane ⁊ ciuilē theologiā. Tertiū gen' ē inq̄t:qd̄ i urbib' ciues maxie sacerdotes nosse atq; admistrare debent: In quo ē:quos deos publice colere:que sacra ⁊ sacrificia facere quenq̄ par sit. Adhuc qd̄ seq̄tur attendamus. Pria inquit theologia maxime accōmodata ē ad theatrū:secunda ad mundum:tertia ad urbem. Quis ñ uideat cui palmā d̄derit? Utiq; secūde quā supradixit esse philosophoz. Hāc eiz ptinere testat' ad mundum:quo isti nihil esse excellēti' opināt' in reb'. Duas vo illas theologias p̄mā ⁊ tertiā:theatri.s. atq; urbis distinxit ac iunxit. Uidēus enim nō continuo quod est urbis ptinere posse ⁊ ad mundū:q̄uis urbes uideamus esse in mundo. Fieri eim potest:ut in urbe secundum falsas opiones ea colantur ⁊ ea credant':quoruz in mūdo uel ex mundum natura sit nusq̄. Theatruz vo ubi ē nisi in urbe? Quis theatrum instituit nisi ciuitas? Propt' q̄d institu it:nisi propt' ludos scenicos? Ubi sunt ludi scenici:nisi in rebus diuinis:de q̄ bus hi libri tanta solertia cōscribūt'.

De theologia mythica.i.fabulosa: ⁊ de ciuili cōtra uarronem.cap.vi.

o Marce varro cū sis hō oium acutissimus:⁊ sine ulla dubitatione doctissimus: sz tñ hō nō ds nec spiritu dei ad uidenda ⁊ annūtianda diuina in vitatē libertatēq; sbuectus: cernis quidē q̄ sint res diuine ab hūanis nugis atq; mendacijs dirimende: sed uitiosissimas ppl'orum opiones ⁊ consuetudies in superstitionibus publicis uereris offendere:quas ab doz natura abhorrere:uel taliū quales in huius mundi elementis hūani animi suspicatur infirmitas: ⁊ sentis ipse cū eas usq̄quaq; psideras: ⁊ omnis uīa lītatura circūsonat. Quid hic agit humanum q̄uis excellētissimū ingeniū? Quid tibi humana lz m'tiplex igēsq; doctrina in his angustijs suffragatur? Naturales deos colere cupis: ciuiles cogeris. Inuenisti alios fabulosos: in quos liberi' qd̄ sentis euōas: ūde ⁊ istos ciuiles uelis nolisue profundas. Dicis q̄ppe fabulosos accōmodatos esse ab theatrū:naturales ad mundū: ciuiles ad urbem:cū mundus opus sit diuinū:urbes uero ⁊ theatra sint hominum:nec alij dij rideant' in theat's: q̄ qui adorantur in templis: nec alijs ludos exhibeatis: q̄ cū q̄b' uictimas imolatis. Quanto liberius sbtiliusq; ista diuideres dicēs:alios esse deos naturales: alios ab hoibus institutos. Sz de istitutis aliud hīe lias poetaz: aliud sacerdotum: utrasq; tamen ita esse inter se amicas psortio falsitatis: ut grate sint ūtreq; dēonibus:quibus inimica ē doctrina vitatis. Sequestrata igit' paululū theologia:quā naturalem uocant:de qua postea disserendū ē:placet ne tandem uitam eternam peti aut superari a dijs poeticis ⁊ theat'cis:ludicris scenicis? Absit:imo avtat ds uerus tam imanē sacrilegāq; demtiam. Nunquid ab eis dijs: quibus hec placent ⁊ quos hec placant: cum eorum illic crimina frequententur:

uita eterna poſcēda ē? Nēo ut arbitrō uſq; ad tantum precipitium furioſiſſi me ipietatis inſanit. Nec fabloſa igit nec ciuili theologia ſempiternā quiſq; adipiſcitur uitā. Illa.n.de dīs turpia fingendo ſciat: hec fauendo merit. Illa mēdacia ſpgit: hec colligit. Illa res diuinas falſis cribus inſectat: hec eorum criminum ludos in diuinis reb' amplectitur. Illa de dīs nefanda figmenta boium carmibus pſonat: hec ea deorū ipſorum feſtiuitatibus conſecrat. Facinora ⁊ flagitia numinuz illa cantat: hec amat. Illa pdit aut fingit: hec aūt aut atteſtat ueris: aut oblectatur ⁊ falſis: ambe turpes: ambeq; dānabiles. Sed illa q̄ theatrica ē publicam turpitudinē profitetur: iſta q̄ urbana ē illius turpitudie ornatur. Hiccine uita eterna ſperabitur: vñ iſta breuis temporaliſq; polluitur? An vo uitā polluit conſortium nefariorum hominum: ſi ſe iſerunt affectionib' ⁊ aſſēſionibus nīis: ⁊ uitam non polluit ſocietas demonum: q̄ colunt crib' ſuis? Si vis q̄ mali? ſi falſis q̄ male? Hec cum dicimus uideri fortaſſe cuipiam nimis harum rerum ignaro pōt: ea ſola de dīs talibus indigna maieſtati diuina ⁊ ridicula deteſtabiliaq; celebrari: q̄ poeticis cantant carmib': ⁊ ludis ſcenicis actitant. ſacra vo illa q̄ nō hiſtriones ſed ſacerdotes agunt: ab omni eſſe dedecore purgata ⁊ aliena. Hoc ſi ita eſſet: nunq̄ theatricas turpitudines in eorū honorem d;ſq̄ celebrādas eſſe cenſeret: nunq̄ eas ipſi dī precipe rent ſibimet ⁊ exhiberi. Sed iō nihil pudet: ad obſequium deorū talia gerē in theatris: q̄ ſimilia gerunt i tēplis. Deniq; cum memoratus auctor ciuilē theologiam a fabuloſa ⁊ naturali: tertium quandam ſui generis diſtinguē conaretur: magis eam ex utraq; temperatam: q̄ ab utraq; ſeparatam itelligi uoluit. Ait enim ea que ſcribunt poete minus eſſe q̄ ut populi ſequi debeant: que autem philoſophi pluſq̄ ut ea uulgus ſcrutari expediat. Que ſic abhorrent inquit: ut tñ ex utroq; genere ad ciuiles rōes aſſumpta ſint ñ pauca. Quare cū ſint cōmunia cuz proprīs: una cum ciuilibus ſcribem'. Et quibus maior ſocietas debet eſſe nobis cum philoſophis q̄ cum poetis: non ergo nulla cum poetis. Et tamen alio loco dicit de generationibus deorum: magis ad poetas q̄ ad phyſicos fuiſſe populos inclinatos. Hic.n. dixit quid fieri debeat: ibi quid fiat. Phyſicos dixit utilitatis cā ſcripſiſſe: poetas delectationis. Ac per hoc ea q̄ a poetis conſcripta populi ſequi non debent: crimina ſunt deorum: que tñ delectant ⁊ populos ⁊ deos. Delectationis enim cauſa ſicut dicit ſcribunt poete: nō utilitatis. Ea tamen ſcribūt que dī expectant: populi exhibeant.

De fabuloſe atq; ciuilis theologie ſimilitudine atq; concordia. capitulū vij.

r Euocatur igitur ad theologiaz ciuilē theologia fabuloſa ⁊ theatrica: ſcenica indignitatis ⁊ turpitudinis plena. Et hec tota que merito culpanda ⁊ reſpuenda iudicatur: pars huius eſt que colenda ⁊ obſeruanda cenſetur. Non ſane pars incongrua ſicut oſtendere inſtitui: ⁊ que ab uniuerſo corpore aliena importune illi cōnexa atq; ſuſpenſa ſit: ſed omnino cōſona: ⁊ tanquam eiuſdem corporis m̄b; conuenientiſſime copulata. Quid enim aliud oſtendunt illa ſimulacra: forme: etates: ſexus: habitus deorum? Nunquid barbatum iouem imberbem mercurium poete habent: pontifices non habent? Nunquid priapo minimi? Nōne ēt ſacerdotes ernōmia pudēda fecerūt? An alter ſtat adorāo'

in locis sacris: q̃ procedit ridendus i theatris? Nam saturnus senex: apollo ephebus: ita sunt psone histrionũ: nõ ut sint statue delubroꝝ. Cur forculus qui foribus preest: ⁊ limentinus qui limini dꝫ sunt masculi: atqꝫ inter hos cardea femina est: que cardinem seruat? Nonne ista in rerum diuinaꝝ libris reperiunt: q̃ graues poete suis carminibus indigna duxerunt? Nũqd diana theatrica portat arma: ⁊ urbana simpliciter uirgo est? Nunquid scenicus apollo citharista est: ⁊ ab hac arte delphicus uacat? Sed hec hõestiõa sunt in comparatiõe turpioꝝ. Quid de ipso ioue senserunt: qui eius nuticẽ in capitolio posuerũt? Nonne attestati sunt euemero: qui oms tales deos ñ fabulosa garrulitate: sed historica diligentia hoies fuisse mortalesqꝫ cõscripsit? Epulones etiam deos parasitos iouis ad eius mensam qui cõstituerẽt: q̃d aliud q̃ mimica sacra eẽ uoluerũt? Naꝫ parasitos iouis ad eius cõuiuiũ adhibitos: si mimus dixisꝫ: risũ utiqꝫ quesisse uideretur varro dixit: non cũ irridẽt deos: sed cuꝫ commãdaret hoc dixit: diuinarum non humanarum rerum libri hoc eum scripsisse testãtur. Nec ubi ludos scenicos exponebat: sꝫ ubi capitolina iura pandebat. Deniqꝫ a talibus uincitur ⁊ fatetur: sicut forma humana deos fecerunt: ita eos delectari humanis voluptatibus credidisse. Non enim ⁊ maligni spiritus suo negocio defuerunt: ut has noxias opiniones humanarum mãtium ludificatione firmarent. Unde etiam illud est q̃ hercules edituus ociosus atqꝫ feriatus lusit tesseris secum utraqꝫ manu alternãte: in una constituens herculẽ: in altera seipsum: sub ea cõdictiõe: ut si ipse uicisset de stipe templi sibi cenã pararet amicãqꝫ conduceret. Si autẽ uictoria herculis fieret: hoc idem de pecunia sua voluptati herculis exhibẽt: ⁊ deinde cuꝫ a seipso tanq̃ ab hercule uictus esset: debitam cenam ⁊ nobilissimam meretricem laurentinam deo herculi dedit. At illa cum dormiuissꝫ in templo: uidit i somnis herculem sibi esse cõmixtum: sibiqꝫ dixisse q̃ inde discedens cui primum iuueni obuia fieret: apud illum esset inuentura mercedem: quã sibi credere debẽt ab hercle psolutam. Ac sic abeunti cum primus iuuẽis ditissimus tarũtius occurrissꝫ: eãqꝫ dilectã secũ diutius habuissꝫ: illa herede relicta defunctus est. Que amplissimam adepta pecuniam: ne diuie mercedi uideret ingrata: quod acceptissimum putauit esse numibus: ppl̃ꝫ romanum etiam ipsa scripsit heredẽ. Atqꝫ illa nõ comparente inuentum ẽ testamẽtum. Quib̃ meritis eã ferũt ẽt honores meruisse diuinos. Hec si poete fingerẽt: si mimi agerent: ad fabulosam theologiam dicẽt proculdubio ptinere: ⁊ a ciuilis theologie dignitate separanda iudicarentur. Cũ uero hec dedecora nõ poetarum sed ppl̃orꝫ: ñ mimorum sed sacrorum: nõ theatroꝝ sed temploꝝ. i. non fabulose sed ciuil̃ theologie a tãto auctore produntur: non frustra histriones ludicris artib̃ fingunt deorum que tanta est turpitudinem: sed plane frustra sacerdotes velut sacris ritibus conantur fingere deoꝝ que nulla est honestatem. Sacra sunt iunonis: ⁊ hec in eius dilecta insula samo celebrantur: ubi ad nuptum data est ioui. Sacra sunt cereris: ubi a plutone rapta proserpina querit̃. Sacra sunt veneris: ubi amat̃ eius adon aprino dente extinctus iuuenis fortissimus plangit̃. Sacra sũt matris deoꝝ: ubi atys pulcher adolescens ab ea dilectus: ⁊ muliebri zelo abscisus: etiam hominum abscisorum quos gallos uocant infelicitate deploratur. Hec cuꝫ deformiora sint omni scenica feditate: quid est q̃ fabulosa de

dūs figmenta poetarū ad theatrū uide licet pertinentia : uelut secernē nitunt a ciuili theologia:quam ptinere ad urbē volunt:quasi ab honestis ⁊ dignis indigna ⁊ turpia:Itaq; potius ē ūde gratie debeantur histrionibus q̄ oculī hominum pepercerūt:nec omnia spectaculis nudauerunt:que sacrorum edium parietibus occultunt. Quid de sacris eorū boni sentiendum est que tenebris opiunt:cum tam sint detestabīlia que proferuntur in lucē:Et certe q̄d in occulto agāt per abscisos ⁊ molles ipsi uiderint. Eosdem tamen homines infeliciter ac turpiter eneruatos ac cōruptos minime occultare potuerunt. Persuadeāt cui possunt se aliquid sāctum per tales agere homines:quos iter sancta sua numerari atq; uersari negare non possunt. Nescimus quid agant:sed scimus ꝑ quales agant. Nouimus autem que agantur i scēa que nunquam uel in choro meretricū:ubi nemo abscisus aut mollis intrauit : ⁊ tñ etiam ipsa turpes ⁊ infames agūt. neq; enim ab honestis agi debuerūt. Que sunt ergo illa sacra quibus agēdis tales elegit sanctitas : quales nec thymelica in se admittit obscenicas:

De interpretationibus naturaliū rationum:quas doctores pagani pro dūs suis conant ostendere.cap.viij.

a T enim habent ista physiologicas quasdam sicut aiunt.i.naturalium rationum iterpationes. Quasi vo nos in hac disputatione physiologiam querimus ⁊ non theologiam: .i.rationem nō nature sed dei. Quanuis enim qui uerus deus est nō opiōe sed natura sit deus:non tamen omnis natura deus est:qr hominis ⁊ pecoris ⁊ arboris ⁊ lapidis utiq; natura est: quorū nihil est deus. Si autem huius interpretationis quando agitur de sacris matris deorum caput est certe:q̄ mater deorū terra est. Quid ultra querimus:quid cetera perscrutamur: q̄d euidentius suffragatur eis qui dicunt omnes istos deos homies fuisse: Sic enim sunt terrigene: sicut terra eis est mater. In uera autem theologia:op' dei est terra non mater. Uerūtamen quoquomodo sacra eius interpretēt: ⁊ referant ad rerum naturam : viros muliebria pati non est secundum naturam:sed contra naturam. Hic moribus:hoc crimen : hoc dedecus habet inter illa sacra professionem:quod in uitiosis hominum moribus uix habē iter tormenta confessionē . Deinde si ista sacra que scenicis turpitudinibus conuincuntur esse fediora:hic excusātur atq; purgantur:q̄ habent interp̄tationes suas:quibus ostendantur rerum significare naturam:cur non etiam poetica similiter excusentur atq; purgentur:Multi enim ⁊ ipsa ad eūdē modū interp̄tati sūt usqadeo:ut q̄d ab eis immanissimum ⁊ ifandissimū dicitur saturnum filios suos deuorasse:ita nōnulli interpretent:q̄ longiquitas tēporis que saturni nomine significatur:quicquid gignit ipsa consūat. Uel sicut idem opinatur varro q̄ pertineat saturnus ad semina que in trā de qua oriunt iterū recidunt. Itēq; alīq; alio modo ⁊ similiter cetera. Et tamē theologia fabulosa dicitur:⁊ cum omnibus huiuscemodi interpretationibus suis reprehenditur:abiicit: improbat: nec solum a naturali que philosophorum est:uerum etiam ab ista ciuili de qua agimus:que ad urbes populosq; pertinere asseritur:eo q̄ de dūs idigna confinxerit merito repudianda discernitur. Eo nimirū consilio: ut quoniam acutissimi homines atq; doctissimi a quibus ista conscripta sunt : ambas improbādas intelligebāt : ⁊ illā.s.fabulosam: ⁊ istam ciuilem . Illā uero

audebāt improbare:hanc ñ audebāt: illam culpandam proposuerunt: hāc eius similem comparandam exposuerūt:ñ ut hec pre illa tenenda eligētur: sed ut cum illa respuēda itelligeretur: atq; ita sine piculo eorum qui ciuilem theologiam reprehendere metuebant: utraq; contempta ea quam naturalē vocāt apud meliores aios iueniret locum. Nam ⁊ ciuilis ⁊ fabulosa ambe fabulose sunt:ābeq; ciuiles: ambas iueniet fabulosas:q̄ vanitates ⁊ obscenitates ābarum prudenter ispexerit ā bas ciuiles: qui ludos scenicos pertinētes ad fabulosam in deorꝫ ciuilium festiuitatibus: ⁊ i urbium diuinis ĩb⁹ aduerterit. Quomodo igitur uite etne dande potestas cuiq̄ deorum istorꝫ tribuitur:quos sua simulacra ⁊ sacra cōuincunt dūs fabulosis apertissime reprobatis esse simillimos:fōmis:etatibus:sexū:habitu:piugūs: generationibus:ritibus:in quibus omnib⁹ aut homines fuisse intelligūt:⁊ pro uniuscuiusq; vita uel morte:sacra eis ⁊ sollēnia constituta hunc errorem insinuantibus firmantibusq; demonibus: aut certe ex qualibet occasione immūdissimi spiritus fallendis humāis mētibus irrepsisse.

De officijs singulorꝫ deorꝫ.cap.ix.

q Uid ipsa numinuꝫ officia tā vilit minutatiq; concisa:propter quod eis dicunt pro uniuscuiusq; proprio munere supplicari oportē. Unde non quidem omnia:sed multa iam diximus:nōne scurrilitati mimice:q̄ diuine consonāt dignitati.Si duas q̄sq̄ nutrices adhiberet infanti : quarum una nihil nisi escam:altera nihil : nisi potum daret:sicut isti ad hec duas adhibuerunt deas edulicam ⁊ potinam: nempe desipere ⁊ aliquid mimo simile in sua domo agere uideretur:liberꝫ a liberamēto appellare volunt:q̄ mares in coeundo per eius beneficium emissis seminibus liberentur. Hoc idē dicunt in femis agere liberam: quam etiam venerem putant:q̄ ⁊ ipsas perhibeant semina emittere. Et ob hoc libero eandem uirilem corporis partem in templo poni:femineam libere. Et ob hoc addunt mulieres attributas libero ⁊ vinum propter libidinē cōcitandā. Sic bacchanalia sūma celebrant insania : ubi varro ipse ꝓfitet a bacchantib⁹ talia fieri ñ potuisse:nisi mīte cōmota. Hec tamē postea displicuerunt senatui saniori:⁊ ea iussit auferri.Saltem hic tandem forsitan sēserūt:q̄d immūdi spūs dum pro dūs hūtur in hominum possint mētibus. Hec certe ñ fierent in theatris:ludunt quippe ibi : non furiunt : quanuis deos habere qui etiam ludis talibus delectentur simile sit furoris . Quale aūt illud est:q̄ cum religiosum a supstitioso ea distinctione discernat : ut a supstitioso dicat timeri deos:a religioso autem tātum uereri ut parentes: ñ ut hostes timeri: atq; omīs ita bonos dicat:ut facilius sit eos nocētibus pcē q̄ ledere quēq̄ inocentem:tamē mulieri fete post ptum tres deos custodes adhiberi cōmemorat:ne siluanus de⁹ per noctem igrediatur ⁊ uexet:eorꝫq̄ custodum significādorum causa tres homines circuire limina domus : ⁊ primo limen securi ferire:postea pilo: tertio deuerrere scopis : ut his datis culture signis:deus siluanus prohibeatur intrare:quia neq; arbores cedunt ur ac putantur sine ferro:neq; far cōficitur sine pilo:neq; fruges coaceruātur sine scopis. Ab his aūt trib⁹ reb⁹ tres nuncupatos deos. Interciponeꝫ a securis itercisione : pilūnum a pilo: deuerram a scopis:q̄b⁹ dūs custodib⁹ contra uim dei siluani feta ꝓfuaret. Ita cōtra dei nocentis seuitiā bonorꝫ

custodia ñ ualeret:nisi plures esset ad uersus unũ:eiqꝫ aspero:horrendo: inculto utpote siluestri signis culture tã quam cõtrarijs repugnarent. Ista ne ista ē inocẽtia deorum:ista concordia? Heccine sunt numina salubria urbiuꝫ magis ridenda q̃ ludibria theatroꝝ? Cum mas ⁊ femina cõiunguntur adhibetur deus iugatinus:sit hoc ferendum. Sed domum est ducenda que nubit:adhibet deus domiducus. Ut maneat cum uiro additur dea mãturna. Quid ultra queritꝰ? Parcat huma ne uerecundie: peragat cetera concupiscentia carnis ⁊ sanguis:pcurato secreto pudoris: quid iplet cubiculum turba numinum:qñ ⁊ paranymphi ide discedunt:⁊ ad hoc implet:ñ ut eorum pñtia cogitata maior sit cura pudicitie:sed ut femine sexu infirme: nouitate pauide: illis cooperãtibus sine ulla difficultate v̊ginitas auferat? Ad est enim dea uirginensis:⁊ deus pater subigus:⁊ dea mater prema:⁊ dea pmunda:⁊ venus ⁊ priapus. Quid est hoc? Sed omnino laborantem in illo ope uiruꝫ ab dijs adiuuari oportebat non sufficiebat aliquis unus aut aliqua una. Nũq̃d ven' sola paꝝ esset q̃ ad hoc etiam dr̃ nuncupata: q̃ sine eius in femina uirgo esse nõ desinat? Si ulla ē frons in hoibus que non est in numinibus:nonne cum credunt cõiugari tot deos utriusqꝫ sexus esse pre sentes ⁊ huic operi instantes ita pudore afficiunt:ut ⁊ ille minus moueatur ⁊ illa plus reluctetur. Et certe si adest uirginensis dea ut uirgini zona solũatur:si adest deus subigus ut uiro subigat:si adest dea p̃ma ut sb̃acta ne se cõmoueat cõprimatur: dea partũda ibi quid facit? Erubescat:eat foras: agat aliquid ⁊ maritus. Ualde inhõestũ ē: ut quod uocatur illa impleat d̃sq̃ nisi ille. Sed forte iõ tolerat: quia dea dr̃ esse non deus. Nam si masculus crederet ⁊ partũndus uocaretur: magis cõtra eiꝫ pro vxoris pudicitia poscẽt marit' auxiliũ:q̃ feta cõtra siluanuꝫ. Sꝫ quid hoc dicam cũ ibi sit ⁊ papus nimius masculus:sup̃ cuius imanissimum ⁊ turpissimum fascinum sedere noua nupta iubebat:more hõestissio ⁊ religiosissimo matronarum? Eãt ad huc ⁊ ciuilem theologiam a theologia fabulosa:urbes a theatris:tẽpla a scenis:sacra pontificum a carmib' poetarũ:uelut res hõestas a turpibus:vaces a fallacib':graues a leuibus: serias a ludicris:appetẽdas a respuẽdis qua possũt quasi cõẽt sb̃tilitate discernẽ. Intelligimus q̃d agãt:illã theatricã ⁊ fabulosã theologiã ab ista ciuili pẽdẽ nouerũt:⁊ ei de carmib' poetaꝝ tanq̃ de speculo resultare. Et iõ ista exposita quã dãnare non audent: illã eius imaginem liberius arguunt ⁊ reprehendunt:ut qui agnoscũt q̃d velit: ⁊ hanc ipsam faciem: cuius illa imago est detestentur. Quam tamen ipsi dij tanquam in eodem speculo se intuentes ita diligũt:vt q̃ qualesqꝫ sint in uitaqꝫ melius videant. Unde etiaꝫ cultores suos terribilibũs imperijs compulerũt:ũt immũdiciam theologie fabulose sibi dicarent:in suis solennitatib' ponerent:in reb' diuis haberent: atqꝫ ita ⁊ seipsos immũdissimos sp̃s manifestus esse docuerũt:⁊ huius urbane theologie velut electe ⁊ pbate:illam theatricam abiectam atqꝫ reprobatam m̃brum partẽqꝫ fecerũt:ut cũ sit vniv̊sa turpis ⁊ fallax atqꝫ in se cõtineat commenticios deos: una pars ei' sit in litteris sacerdotum: altera in carminibus poetarum. Utrum hẽat ⁊ alias partes:alia questio est. Nunc propter diuisionem varronis: ⁊ urbanam ⁊ theatricam theologiaꝫ ad unã ciuilem pertinere:satis ut opinõ oñdi. Uñ quia sũt ãbe similis turpitudinis: absurditatis:indignitatis: falsitatis:

absit a uiris religiosis:ut siue ab hac siue ab illa vita spē eterna. Deniq; ⁊ ipse varro cōmemorare ⁊ enumerare deos cepit a cōceptione hominis:quorum numerus exorsus est a iano:eāq; seriem perduxit usq; ad decrepite hominis mortem:⁊ deos ad ipsū hoiem pertinentes clausit ad neniam deam: que in funeribus senum cantatur. Deinde cepit deos alios ostendere:qui pertinerent non ad ipsum hominem: sed ad ea que sunt hominis:sicuti est uictus atq; uestitus: ⁊ quecūq; alia que huic vite sunt necessaria:ostendens in omnibus quid sit cuiusq; mun°:⁊ pp ter quid cuiq; debeat supplicari. In qua uniuersa diligentia nullos demōstrauit uel nominauit deos:a quibus uita eterna poscenda sit:propter quas unam proprie nos christiani sumus. Quis ergo usq;adeo tardus sit:ut nō intelligat istum hominēz ciuilēz theologiam tam diligenter exponendo ⁊ aperiendo:eāq; illi fabulose indigne atq; probrose similem demonstrādo: atq; ipsam fabulosam partem esse huius satis euidenter docendo: non nisi ipsi naturali: quam dicit ad philosophos pertinere in animis hominum moliri locuz:ea sbtilitate ut fabulosā reprehendat. ciuilem uero reprehēdē quidem non audeat:sed prodendo reprehensibilez ostendat. atq; ita utraq; iudicio recte intelligentiuz reprobata: sola naturalis remaneat eligenda: de qua suo loco in adiutorio dei ueri diligentius disserendum est.

De libertate senece:q̄ uehemēt° ciuilē theologiā reprhēdit:q̄ varro fabulosam. cap. x.

Libertas sane q̄ huic defuit:ne istaz urbanā theologiā tā diligēter theatrice simillimā apte sicut illaz reprehēdē audēt: anneo senece quem nōnullis indicijs inuenimus apl'oruz nostroz claruisse temporibus:nō q̄dē ex toto:uez ex aliqua parte ñ defuit. Affuit enim scribenti: uiuenti defuit. Nam in eo libro quē contra supstitiones scripsit:multo copiosius atq; uehemētius reprehendit ipse ciuilē istaz ⁊ urbanā theologiam:q̄ varro theatricam atq; fabulosam. Cum enim de simulacris ageret:sacros inquit immōtales inuiolabilesq; deos in materia uilissima atq; immobili dedicant:habitus illis hominuz ferarūq; ⁊ pisciū. quidam vo mixto sexu diuersis cōporibus induunt:numina uocant:que si spu accepto subito occurrerēt mōstra hīentur. Deinde aliq̄to post cū theologiam naturalez predicans quoxdā phōz sententias digessisset: opposuit sibi questionem ⁊ ait. Hoc loco dicit aliquis. Credam ego celum ⁊ terram deos esse:⁊ supra lunam alios: infra alios. Ego ferā aut platonē: aut peripateticum stratonem:quoz alter deū fecit sine corpore:alter sine animo. Et ad hoc respondens quid ergo tandez inq̄t:Ueriora ē uidentur titi tatij:aut romuli:aut tulli hostilij somnia:Cloatinam titus tatius dedicauit deam: picum tyberinūq; romulus:hostilius pauorem atq; palloren: teterrimos hominum affectus:quorum alter mētis territe motus est:alē corporis: ne morbus quidem sed color. Hec numina potius credes ⁊ celo recipies: De ipsis vo ritib° crudelīr turpib° q̄ libē scripsit. Ille iq̄t uiriles sibi ptes amputat:ille lacertos secat. Ubi iratos dos timent:qui sic ppitios merent:Dq̄ autem nullo debent coli genere:si ⁊ hec volunt. Tantus est perturbate mētis ⁊ sedibus suis pulse furor: ut sic dq̄ placentur quenadmodum ne quidem homies seuiunt teterrimi:⁊ in fabl'as traditi crudelitatis. Tyrāni laceraue-runt aliquorum membra: neminem

ſua lacerare iuſſerunt:in regie libidis voluptatem caſtrati ſunt quidam:ſed nemo ſibi ne uir eſſet iubente dño manus intulit. Se ipſi in templis cõtrucidãt:vulneribus ſuis ac ſanguie ſupplicant. Sicui intueri uacet que faciũt queq; patiunt:inueniet tam indecora honeſtis:tam indigna liberis:taz diſſimilia ſanis:ut nemo fuerit dubitatur? furere eos. Si cum pauciorbus furerent utcunq; ferendi eſſent:nunc ſanitatis patrocinium eſt inſanientiũ turba. Jaz illa que ĩ ipſo capitolio fieri ſolere commemorat:⁊ itrepide omnino coarguit:quis credat niſi ab irridentibus aut furentibus fieri? Nam cum ĩ ſacris egyptus oſiri lugeri perditum: mox autem de inuento magnũ fuiſſe gaudium deriſiſſet:cum perditio eius inuentioq; fingatur:dolor tñ ille atq; leticia ab eis q̃ nihil pdiderũt nihilq; inuenerũt ueraciter exprimatur: huic tamen inquit furori certuz tempus ẽ. Tolerabile eſt ſemel in anno iſanire: in capitolium peruenire. Pudebit publicate dementie:quia quod ſibi uan' furor attribuit officij:alius nomia dõ ſubij̃cit:alius horas ioui nuntiat:ali' lictor eſt:alius unctor:qui uano motu brachiorũ imitatur ungentem. Sunt que iunoni ac minerue capillos diſponant:longe a templo non tantum a ſimulacro ſtantes digitos mouent õnãtium modo:ſunt que ſpeculuz teneãt: ſunt que ad uadimonia ſua deos aduocent:ſunt qui libellos offerant:⁊ illos cauſam ſuam doceant. Doctus archiminus ſenex iam decrepitus quotidie in capitolio mimum agebat:quaſi dij̃ libenter expectarent:quem illi homines deriſerant. Omne illic artificũ genus operantium dij̃s immortalib' deſidet. Et paulo poſt. Hi tamen iq̃t etiam ſi ſuperuacũum uſum:nõ turpẽ nec infamẽ deo promittunt. Sedẽt q̃dam in capitolio que ſe a ioue amari putant:nec iunonis quidem ſi credere poetis uelis iracũdiſſime reſpectu terrentur. Hanc libertatem uatio nõ habuit:tm̃modo poeticam theologiam reprehendere auſus eſt:ciuilem nõ auſus eſt:quam iſte concidit. Sed ſi uerꝫ attendamus:deteriora ſunt tẽpla ubi hec aguntur:q̃ theatra ubi fingunt. Uñ in his ſacris ciuilis theologie haſ partes potius elegit ſeneca ſapiẽti:ut eas in animi religione nõ habeat: ſz i actibus fingat. Ait enizq; que omnia ſapiens ſeruabat tanq̃ legibus iuſſa:nõ tãq̃ dij̃s grata. Et paulo poſt. Quid q̃ ⁊ matrimonia inquit deorꝫ iũgius ⁊ ne pie quidem: fratrũ.ſ.⁊ ſororum? Bellonam marti collocamus:uulcão uenerem:neptuno ſalaciam. Quoſdã tamen celibes relinquimus:quaſi conditio defecerit:preſertim cuz quedam uidue ſint: ut populonia uel fulgora: ⁊ diua rumina:quibus non miror petitorez defuiſſe. Omnez iſtaz ignobilẽ deorum turbaz:quaz longo euo longa ſuperſtitio cõgeſſit. Sic inquit adorabius:ut mẽinerius cultũ eius magis ad morez q̃ ad rez pertinere. Nec leges ergo ille nec mos in ciuili theologia id inſtituerunt: quod dij̃s gratuz eſſet:uel ad rez pertineret. Sz iſte quẽ philoſophi quaſi liberuz fecerunt: tm̃ q: illuſtris populi rõani ſenator erat: colebat quod reprehendebat: agebat quod arguebat:quod culpabat adõabat: quia uidelicet magnum aliquid eum philoſophia docuerat: ne ſupſtitioſus eſſet in mundo:ſed ꝓpter leges ciuium moreſq; hominum:nõ quidez ageret fingentez ſcenicum in theatro: ſed imitaretur in templo:eo dãnabilius:quo illa que mendacitez agebat ſic ageret:ut eum populus ueraciter agere exiſtimaret. Scenicus autem ludendo potius delectaret: q̃ fallendo deciperet.

Quid de iudeis seneca senserit.capitulum.xi.

b Ic iter alias ciuil' theologie supstitiões reprhēdit ēt sacrāmta iudeorū: ⁊ maxīe sabbata iutiliter eos facere affirmans: q̃ per illos singulos septēz interpositos dies: septiaz fere pte3 etatis sue pdant vacando: ⁊ mlta in tempore urgentia ñ agendo ledāt. Christianos tamen iaz tūc iudeis inimicissimos in neutram partez cōmēorare ausus est: ne uel laudaret contra sue patrie veterem consuetudinē: vel reprehenderet contra propriam forsitaz volūtatem. De illis sane iudeis cū loqueretur ait. Cum interiz usq; eo sceleratissime gentis cōsuetudo cōualuit: ut per omīs iaz terras recepta sit uicti victorib' leges dederūt. mirabat hoc dicēs: ⁊ q̃d diuinit' agēt ignōās. Subiecit plane sñiaz: qua significaret quid de illorū sacrāmtorū rōe sentiret. Ait eiz. Illi tamen causas ritus sui nouerūt: ⁊ maiō pars populi facit: quod cur faciat ignorat. Sed de sacrāmtis iudeorum: uel cur uel quatenus instituta sint auctoritate diuīa: ac postmodum a populo dei: cui vite eterne mysteriū reuelatuz est: tempore quo oportuit eadem auctoritate sublata sint: ⁊ alias diximus: maxime cum aduersus manicheos agēmus: ⁊ in hoc opere loco opportuniore dicendū est.

Quod gentiliuz deorum natiuitate detecta: nequeat dubitari eternam eos vitam nemini prestare: qui nec ipsaz adiuuāt tēporalez. cap. xij.

n Unc aūt ppter tres theologias quas greci dñt mythicē: physicē: politicē: latīe aūt dici pñt: fabl'osa: naturalis: ciuilis: q̃ neq; de fabulosa quaz ⁊ ipsi multorū falsorūq; deorum cultores liberrime reprhenderūt: neq; de ciuili cuius illa pars esse cōuincit: eiusq; ⁊ ista simillima vel etiaz deīor inuenitur: speranda est eterna vita: si cui satis nō sunt que in hoc uolumīe dicta sunt: adiūgant etiam illa que in superioribus libris ⁊ maxime quarto: de felicitatis datore deo pluria disputata sūt. Nam cui nisi uni felicitati ppter uitam eternam consecrandi hoies essent: si dea felicitas esset? Quia uero non dea sed munus est dei: cui deo nisi datori felicitatis consecrandi sum': qui eternam uitam ubi uera est ⁊ plēa felicitas pia caritate diligimus? Non autem datorem esse felicitatis quenq̃ istorum deorum qui tanta turpitudīe coluntur: ⁊ nisi ita colantur multo turpius irascuntur: atq; ob hoc se spūs imundissimos cōfitentur: puto ex his que dicta sunt neminez dubitare opōtere. Porro qui non dat felicitatem: vitam quomodo possit dare eternā? Eam quippe vitaz eternam dicimus: ubi est sine fine felicitas. Nam si aia ī penis viuit eternis: quibus ⁊ ipsi spiritus cruciabuntur immūdi: mors illa potius eterna dicēda ē q̃ uita. Nulla ḋppe maior ⁊ peior est mors q̃ ubi non moritur mors. Sed q̃ anime natura per id q̃ immortalis creata est sine qualicūq; vita esse non potest: summa eius mors est alienatio a uita dei in eternitate supplicij. Uitam igit' eternam idest sine vllo fine felicem: solus ille dat qui dat uerā felicitatem. Quā q̃ illi quos colit theologia ista ciuilis dare ñ posse conuicti sunt: ñ solū ppter ista temporalia atq; terrena quod superioribus quinq; libris ostendius: sed multo magis propter uitam eternam que post mortem futura est: qō isto vno etiaz illis cooperantibus egimus: colendi non sunt. Sed quoniaz veternose consuetudinis uis nimis in alto radices habet: sicui de ista ciuili theologia respuenda atq; vitāda paxū

videor disputasse: i aliud volumē qō huic opitulante deo sbiūgēdum est animum intēdat.

Aurelij augūstini de ciuitate dei liber septimus.

An cum in theologia ciuili deitatē ñ esse cōstiterit: in selectis dij eam inueniri posse credēdū sit. capitulum. i.

JLIGENTI
us me prauas ⁊
veteres opiones
d veritati pietatis
inimicas: quas
tenebrosis anis
altius ⁊ tenaci⁹
diuturnus hūa-
ni generis error infinxit: euellere atq; extirpare conātem: ⁊ illius gratie qui hoc ut verus deus potest ꝓ meo modulo in eius adiutorio cooperantem ingenia celeriora atq; meliora quibus ad hāc rem superiores libri satis supq; sufficiunt: patienter ⁊ equaminiter ferre debebūt: ⁊ propter alios ñ putare supfluum: quod iam sibi sentiunt ñ necessarium. Multum magna res agitur: cum uera ⁊ uere sancta diuinitas: quāuis ab ea nobis etiam huic: quam nunc gerimus fragilitati necessaria subsidia prebeantur: non tantū propter mortalis vite transitoriuz uapozem: sed propter vitam beataz que non nisi eterna est querenda ⁊ colēda predicatur. Hanc diuinitatem uel ut sic dixerim deitatem: nam ⁊ hoc vbo uti iam nostros nō piget: ut e greco expressius transferunt: quod illi theotēta appellant. Hanc ergo diuinitatem siue deitatez ñ esse i ea theologia: quā ciuilem uocant: que a marco uarrone xvi. volumibus explicata est. i. ñ peruenire ad eterne uite felicitatem taliuz deoz cult⁹: quales a ciuitatibus quas-
literqz colendi instituti sūt: cui nōdum persuasit sextus liber: quem proxime absoluimus: cum istum forsitaz legerit: quid de hac questione expedienda vlterius desideret non habebit. Fieri enim non potest: ut saltem deos selectos atqz precipuos quos varro volumine complexus est ultimo: de quib⁹ parum diximus: quisq; colendos ꝓpter uitam beatam: que non nisi eterna est opinetur. Qua in re non dico: qō facetius ait tertulianus fortasse q̄ uerius. Si dij seliguntur ut bulbi: utiqz ceteri reprobi iudicantur. Non hoc dico. video eniz etiam ex electis seligi aliquos ad aliquid maius atqz prestātius: sicut in militia: cum tyrones electi fuerint: ex his quoqz eliguntur ad opus aliquod maius armorum. Et cum eligūtur in ecclesia qui fiant prepositi: non utiqz ceteri reprobantur: cum omnes boni fideles electi merito nūcupentur. Eligūntur in edificio lapides angulares: non reprobatis ceteris qui structure partibus alijs deputant. Eligūt uue ad vescendū: nec reprobantur alie: quas relinq̄mus ad bibendū. Non op⁹ est mlta perq̄rere. cū res in aperto sit. Quāobrem non ex hoc q̄ dij ex mltis q̄dem electi sūt: ul is q̄ scripsit: l eorū cltores: l dij ipsi cituperandi sūt: sed advtendū potius q̄nam isti sint: ⁊ ad quam rem selecti uideant.

Qui sint dij selecti: ⁊ an ab officijs uiliorū deorū habeantur excepti. capitulū. ij.

h Os certe deos selectos uarro unius libri contexione commendat. Janū: iouem: saturnū: geniū: mercuriū: apollinem: martez: uulcanū: neptunū: solem: orcū: liberꝫ patrem: tellurem: cererem: iunonem: lunam: dianam: minerua m: uenerem: uestam. In quibus

omnibus ferme uiginti duodeciz mares octo sunt femine. Hec numia utrũ propter maiores in mundo administrationes selecta dicuntur: an ꝙ populis magis inotuerunt maiorq̃ est eis cultus exhibitus. Si propterea q̃ opera maiora ab his administrantur in mundo non eos inuenire debuimꝰ inter illam quasi plebeiam numinum multitudinem minutis opusculis deputatam. Nam ipse primuz ianus cũ puerperium concipitur: unde illa cũcta opera sumunt exordium: minutatim minutis distributa numinibus adituz aperit recipiendo semini. Ibi est ⁊ satinus propter ipsum semen. Ibi liber q̃ marem effuso semine liberat. Ibi libera: quam ⁊ uenerem uolunt: que hoc idem beneficium conferat femine: ut etiam ipsa emisso semine libereť. Omnes hi ex illis sunt qui selecti appellantur. Sed ibi est ⁊ dea mena: que menstruis fluoribus preest: quãuis iouis filia tamen ignobilis est. Et hanc prouinciam fluorum m̃struorum i libris selectorum deorum ipsi iunoni idem auctor assignat: que in dñs selectis etiam regina est: ⁊ hic tanquam iuno lucina cum eadem mena priuigna sua eidem cruori presidet. Ibi sunt ⁊ duo nescio qui obscurissimi uitũnus ⁊ sentinus: quorum alter uitam: alter sẽsus puerperio largiuntur. Et nimirũ multo plus prestant cum sint ignobilissimi: q̃ illi tot proceres ⁊ selecti. Nam profecto sine uita ⁊ sensu quid est illd totuz quod muliebri utero geritur: nisi nescio quid abiectissimuz limo ac pulueri cõparandũ?

Quaz nulla sit ratio q̃ de selectione quorũdaz deoꝝ possit ostendi: cur multis inferioribus excellentior administratio deputetur. cap. iij.

Q Ue igiť causa tot selectos deos ad hec opa mima cõpulit: ubi a vitũno ⁊ sentino quos fama obscura recõdit: in huius munificentie partitione superentur? Confert eniz selectus ianus aditũ ⁊ quasi ianuaz semini confert: selectus saturnus sem̃ ipsũ. Confert selectus liber eiusdez sẽinis emissionez uiris. Confert hoc idez libera: que ceres seu venus est feminis. Confert selecta iuno: ⁊ hec non sola sed cuz mena filia iouis fluores menstruos ad eius quod conceptuz est incrementuz. Et confert vitũnus obscurus ⁊ ignobilis vitam: confert sentinus obscurus ⁊ ignobilis sensum. Que duo tanto illis rebus prestãtiora sunt: quanto ⁊ ipse res ab his in intellectu ac ratione uincuntur. Sicut enim que ratiocinantur ⁊ intelligunt: profecto potiora sunt his que sine intellectu atq̃ ratione ut pecora viuũt ⁊ sentiunt: ita ⁊ illa que uita sensuq̃ sunt predita: his que nec viuunt nec sentiunt merito preferuntur. Inter selectos itaq̃ deos uitũnus viuificator: ⁊ sentinus sensificator: magis haberi debuerunt q̃ ianus seminis admissor: ⁊ saturnus seminis dator uel sator: ⁊ liber ⁊ libera seminuz cõmotores uel emissores: que semina indignuz est cogitare: nisi ad uitam sensũq̃ peruenerint: que munera selecta non dantur a dñs selectis: sed a quibusdaz incognitis ⁊ pre istoruz dignitate neglectis. Quod si respondetur omniuz initiorum ianuz habere potestatem: ⁊ ideo illi etiaz quod aperiat conceptum non immerito attribui: ⁊ omniuz seminuz saturnuz: ⁊ ideo seminationez quoq̃ hominis nõ posse ab eius operatione seiungi: ⁊ omniuz seminuz emittendoruz liberum ⁊ liberam: ⁊ ideo etiaz his preesse que ad substituendos hoies pertinent omniũ purgandorum ⁊ pariendoruz iunonez

7 ideo eam non deesse purgationibus feminarum 7 partubus hominum. Querant quid respondeāt de uitūno 7 sentino: utrum 7 ipsos uelint habē omnium que uiuunt 7 sentiunt potestatem. Quod si concedunt: attendāt q̄ eos sublimius locaturi sint. Nam seminibus nasci i terra 7 ex terra est: uiuere autem atq; sentire etiam deos sydereos opinātur. Si autem dicunt uitūno atq; sentio hec sola attributa que in carne uiuescūt 7 sensibus adminiculātur: 7 cur ñ deus ille qui facit omnia uiuere atq; sentire: etiaz carni uitam prebet 7 sensum: uniuersali opere hoc munus etiam partubus tribuēs: 7 quid opus est uitūno atq; sentino: si ab illo qui uite 7 sensibus p̄est ūniuersaliter cūcta regūtur: 7 his quasi famulis ista carnalia uelut extrema 7 ima cōmissa sunt? Ita ne sunt illi selecti destituti familia: ut ñ iuenirent quibus etiam ipsi ista cōmitterent: sz cum tota sua nobilitate qua uisi sunt eligendi opus facere cum ignobilibus cogerentur? Juno selecta 7 regina: iouisq; soror 7 coniunx: hec tamen iterduca est pueris: 7 opus facit cum deabus ignobilissimis abeona 7 adeona. Jbi posuerunt 7 mentem deam: que faciat pueris bonam mentem: 7 inter selectos ista nō ponitur: quasi quicq̄ maius prestari homini potest. Ponitur autez iuno: quia iterduca est 7 domiduca: quasi quicq̄ prosit iter carpere: 7 domum duci: si mens non est bona. Cuius muneris deam selectores isti inter selecta numina minime posuerunt. Que profecto 7 minerue fuerat preferēda: cui per ista minuta opera puerorum memoriam tribuerunt. Quis enim dubitet multo esse melius habere bonam ñtem: q̄ mēoriaz quantalibet ingentem. Nemo ciz malus est qui bonam habet ñtem. Quidaz uero pessimi memoria sunt mirabili: qui tanto peiores sunt quanto minus possunt quod male cogitant obliuisci. Et tamen minerua est inter selectos deos. Mētem autem deam turba uilis operuit. Quid de uirtute dicam: quid de felicitate: de quibus in quarto libro plura iaz diximus: quas cum deas haberent: nulluz eis locuz inter selectos deos dare uoluerunt: ubi dederūt marti 7 orco uni effectori mortiuz: alteri receptori? Cuz igitur i his minutis operibus: que minutatiz dīs pluribus distributa sunt: etiam ipsos selectos uideamus tanquaz sēatuz cū plebe pariter operari: 7 iueniamus a quibusdam dīis: qui nequaq̄ seligēdi putati sunt: mlto maiora atq; meliora administrari q̄ ab illis qui selecti uocantur: restat arbitrari nō ꝓpter prestantiores in mundo administrationes: sed quia prouenit eis ut populis magis innotescerent: selectos 7 precipuos nuncupatos. Unde dicit etiaz ipse uarro: q̄ dīis quibusdaz patribus 7 deabus matribus: sicut hominibus ignobilitas accidissz. Si ergo felicitas ideo fortasse inter selectos deos esse ñ debuit: q̄ ad istaz nobilitatez ñ merito sed fortuitu peruenerit: saltez inter illos uel potius pre illis fortuna pōderetur: quaz dicunt deaz nō rationabili dispositione: sz ut temere acciderit sua cuiq; dona conferre. Hec in dīis selectis tenere apicez debuit: i quibus maxime quid posset ostendit: quando eos uidemus non precipua uirtute: nō rationabili felicitate: sed temeraria sicut eorum cultores de illa sentiunt fortune potestate selectos. Nam 7 uir disertissimus salustius etiam ipsos ōos fortassis attendit cum diceret. Sed ꝓfecto fortuna in omni re dominatur: ea res cunctas ex libidine magis q̄ ex uero celebrat obscuratq;. Non enim possunt inuenire causam: cur celebrata sit venus: 7 obscurata sit uirtus: cū

ab istis ambarum consecrata sint numina: nec comparanda sint merita. Aut si hec nobilitari meruit: q̃ plures appetunt venerem q̃ uirtutem: cur celebrata est dea minerua: ⁊ obscurata est dea pecunia: cum in genere humano plures alliciat auaricia q̃ peritia: ⁊ in eis ipsis qui sunt artificiosi: raro inuenies hominem qui non habeat artem suam pecuniali mercede uenalem: pluriscq̃ pendatur semper propter quod aliquid fit: q̃ id propter quod illud fit? Si ergo insipientis iudicio multitudinis facta est deorum ista selectio: cur dea pecunia minerue prelata non est: cum propter pecuniaz sint artifices multi? Si autem paucorum sapientium est ista distinctio: cur non prelata est veneri uirtus: cum eaz longe ratio preferat? Saltem certe ut dixi ipsa fortuna que sicut putant qui ei plurimum tribuunt in omni re dominatur: ⁊ res cunctas ex libidine magis q̃ ex uero celebrat obscuratq̃: si tantum ⁊ in deos ualuit: ut temerario iudicio suo quos vellet celebraret: obsuraretq̃ quos uellet: precipuum locum haberet in selectis: que in ipsos quoq̃ deos tam precipue est potestatis. An ut illic esset nõ posset: nihil aliud etiam ipsa fortuna nisi aduersam putanda est habuisse fortunam? Sibi ergo aduersata est: que alios nobiles faciens: nobilitata non est.

Melius actum est cum dñis iferioribus: qui nullis infamantur opprobriis: q̃ selectis quorum tante turpitudines celebrantur. cap. iiij.

g Ratuletur autem dñis istis selectis quisquam nobilitatis ⁊ claritudinis appetitor: ⁊ deos dicere fortunatos: si non eos magis ad iniurias q̃ ad honores selectos uideret. Nam illã infimã turbã ipsa ignobilitas texit: ne obruerctur opprobriis. Ridemus quidez cuz eos uidẽus figmẽtis humanaruz opinionuz partitis inter se operibus distributos: tãq̃ minuscularios vectigaliuz conductores: uel tanq̃ opifices in uico argentario: ubi unum vasculum ut perfectũ exeat per multos artifices trãsit: cuz ab uno profecto perfici posset. Sed aliter nõ putatuz est operãtiuz multitudini cõsulẽdum: nisi ut singulas artis partes cito ⁊ facile discerent singuli: ne omẽs ĩ arte una tarde ⁊ difficile cogerentur esse perfecti. Verũtamẽ uix q̃sq̃ repit deoruz nõ selectorum: qui aliquo crie famaz traxit infamẽ: vix autez selectorum quispiam qui nõ in se notaz contumelie insignis acceperit: illi ad istorum humilia opera descenderunt: isti in illoruz sublimia crimia nõ uenerũt. De iano quidez ñ mihi facile quicquã occurrit: quod ad probz pertineat. Et fortassis talis fuit ut inocẽtius uixerit: ⁊ a facinoribus flagitiisq̃ rẽotius. Saturnum fugiẽtem benignus excepit: cum hospite partitus est regnũ: ut etiam ciuitates singulas conderẽt: iste ianiculum: iste saturniaz. Sed isti in cultu deorum omnis dedecoris appetitores: cuius uitam minus turpez iuenerunt: eum simulacri monstruosa deformitate turparunt: nunc eum bifrontem: nunc etiam quadrifrontem tanq̃ geminũ faciẽtes. An forte uoluerunt: ut quoniã plurimi dq̃ selecti eru bescẽda ppetrãdo ãmiscrãt frõtẽ: q̃to iste inocẽtiõ cẽt: tãto frõtosiõ appẽt.

De paganorũ secretiore doctrina: physicisq̃ rationibus. cap. v.

f Ed ipsoz poti' intẽptationes physicas audiamus: quibus turpitudinẽ miserrimi erroris velut altiõis doctrine spe colõare conãt. Primũ eas

interpretationes sic uarro cõmdat:ut dicat antiquos simulacra deorꝫ ⁊ insignia ornatusq; finxisse. Que cuꝫ oculis aie aduertissent:hi qui adisset doctrine mysteria possent animaꝫ mundi ac partes eius id est deos ueros aio uidere:quorꝫ qui simulacra specie hominis fecerũt hoc uideri secutos : q̃ mortaliuꝫ animus qui est in corpore hũano simillius est ĩmortalis animi: tanquaꝫ si uasa ponerentur causa notandorꝫ deorꝫ:⁊ in liberi ede enophorum sisteretur quod significaret uinũ: per id quod continet id quod continetur:ita per simulacrũ quod formã haberet hũanã:significari aiaꝫ rationaleꝫ:q̃ eo uelut uase natura ista soleat contineri:cuius nature deum uolunt esse uel deos. Hec sunt mysteria doctrine:que iste uir doctissimus penetrauerat unde in luceꝫ ista proferret. Sꝫ o homo acutissime:nuꝫ in istis doctrine mysteriis illã prudentiã perdidisti: qua tibi sobrie uisuꝫ est: q̃ hi qui primum populis simulacra constituerũt ⁊ metum dempserunt ciuibus suis ⁊ errorem addiderunt:castiusq; deos sine simulacris ueteres obseruasse rõanos ? Hi enim tibi fuerunt auctores: ut hec contra posteriores romanos dicere auderes. Naꝫ ⁊si illi antiquissimi simulacra coluissent : fortassis torum istuꝫ sensũ de simulacris non cõstituendis interim ueri timoris silentio premeres:⁊ in huiuscemodi perniciosis uanisq; figmtis mysteria ista doctrine loquatius ⁊ elatius predicares. Aia tam̃ tua tã docta ⁊ ingeniosa ubi te multũ dolemus per hec mysteria doctrine : ad deuꝫ suuꝫ id est a quo facta est:non cum quo facta est: nec cuius portio sed cuius conditio ẽ: nec qui est õniuꝫ anima : sed qui fecit omneꝫ aiaꝫ:quo solo illustrante fit anima beata:si eius gratie non sit ingrata:nullo modo potuit peruenire.

Uerum ista mysteria doctrine qualia sint quantiq; pendenda:que sequunt ostendunt. Fatetur interiꝫ uir iste doctissimus:animaꝫ mundi ac partes eiꝰ esse ueros deos : unde intelligitur totaꝫ eius theologiaꝫ eaꝫ ipsaꝫ scilicet naturaleꝫ cui primuꝫ tribuit:usq; ad anime rationalis naturam se extendere potuisse. De naturali eniꝫ paucissima preloquitur in hoc libro : in quo uidebimus utruꝫ per interpretatiões physiologicas ad hanc naturaleꝫ possit referre ciuileꝫ:quaꝫ de dꝫs selectis ultimã scripsit:quod si potuerit : tota naturalis erit . Et quid opus erat ab ea ciuilẽ tãta cura distictiõis abiũgẽ? Si autẽ recto discrimie separata est : quãdo nec ista uera est que illi naturalis placet:peruenit eiꝫ usq; ad aiam: ñ usq; ad uerum deum qui fecit ⁊ animam : quanto est abiectior ⁊ falsior ista ciuilis : que maxime circa corporum est occupata naturam: sicut ipse interpretationes eius ex quibus quedã necessaria cõmẽorare me oportet: tãta ab his exquisite ⁊ enucleate diligẽtia demõstrabũt.

De opinione uarronis: qua arbitratus est deum esse animam mũdi: qui tamen in partibus suis habeat animas multas:quaruꝫ diuia natura sit.cap.vi.

d Icit ergo idẽ uarro adhuc õ naturali theologia preloquẽs:deuꝫ se arbitrari esse aiaꝫ mũdi:quẽ greci uocãt cosmon:⁊ hũc ipsum mũduꝫ esse deũ. Sed sicut hominem sapiẽtẽꝫ cũ sit ex corpore ⁊ animo : tamen ab animo dici sapiẽtem:ita mundum deum dici ab animo cum sit ex animo ⁊ corpõe. Hic uidetur quoquomodo cõfiteri unum deum:sed ut plures etiaꝫ ĩtroducat: adiũgit mũdum diuidi in duas partes : id est celum ⁊ terram.

Et celum bifarium in ethera ⁊ aera: ꝯ ram vo ī aquam ⁊ humum. E quibus summum esse ethera: secūdum aera: tertiam aquam: infimaz terrā. Quas omnes partes quatuor animaruz esse plenas: in ethere ⁊ aere immortaliuz: in aqua ⁊ terra mortalium. A sūmo autem circuitu celi usqz ad circulum lune ethereas animas esse astra ac stellas: easqz celestes deos non modo intelligi esse: sed etiam uideri. Inter lūe vo gyrum ⁊ nimborum ac uentorum cacumina aereas esse animas: sed eas animo non oculis uideri: ⁊ uocari heroas ⁊ lares ⁊ genios. Hec est uidelz breuiter in ista prelocutione proposita theologia naturalis: que non huic tm̄: sed ⁊ multis phis placuit: de qua tunc diligentius differendum est: cum de ciuili quantum ad deos selectos attinet: ⁊ opitulante deo uero quod restat impleuero.

An rōnabile fuerit ianū ⁊ terminū ī duo noia separari. cap. vij.

ī Anus igit a quo sūpsit exordium: quero quis nā sit. Respōdetur mūd̄ est. Breuis ē hec plane atqz aperta responsio. Cur ergo ad eum dicūtur rerum initia pertinere: fines vo ad alterum quem terminum vocant? Naz propter initia ⁊ fines: duob̄ istis dīis duos m̄ses perhibent dedicatos: preter illos decē quibus usqz ad decēbrem caput est martius: ianuariū iano: februarium termio. Ideo ꝫmialia eodem m̄se februario celebrari dicūt: cū fit serū purgatoriū: qd̄ uocāt febr: unde mensis nomen accepit. Nunqd ergo ad mūduz qui ianus est initia rerum pertinent: ⁊ fines nō pertinent: ut alter illis deus preficeret? Nonne omnia que in hoc mūdo fieri dicunt: in hoc etiam mūdo terminari fatentur? Que est ista vanitas: in opere illi dare potestatem dimidiam: in simulacro faciem duplam? Nonne istum bifrontez multo elegantius interpretarentur: si eundem ⁊ ianum ⁊ terminum dicēnt: atqz initīis unam faciem finibus alteram darent: quoniam qui operatur utrūqz debet intendere? In omni eniz motū actionis sue qui non respicit initiū: non prospicit finem. Unde necesse est: ut memorie respicienti prospiciens connectatur intentio. Nam cui excide rit quod ceperit qūomodo finiat non inueniet. Quos si vitaz beatam ī hoc mundo inchoari putarent: extra mundum perfici: ⁊ ideo iano id est mūdo solam initiorūm tribuerent potestatē: profecto ei preponerent terminum: eūqz a dīis selectis non alienarent. Quanq̄ etiam nunc cum in istis duobus dīis initia rerum temporalium finesqz tractantur. Termino debuit dari plus honoris. Maior enim letitia est: cum res queqz perficitur: solicitudinis autem plena sunt cepta: donec perducantur ad finem: quem qui aliquid incipit: maxie appetit: intendit: expectat: exoptat: nec de re inchoata nisi terminetur exultat.

Ob quam causam cultores iani bifrontem imaginem ipsius finxerunt: quam tamen etiam quadriformez uideri volūt. cap. viij.

ſ Ed iam bifrontis simulacri ītp̄tatio proferat. Duas eniz facies ante ⁊ retro habē dicit: q̄ hiatus noster cum os aperimus mundo similis uideat: unde ⁊ palatum greci ora nororum appellant: ⁊ nōnulli inquit poete latini celūz uocauerūt palatum: a quo hiatu oris ⁊ foris esse aditum ad dentes uersus: ⁊ introrsus ad fauces. Ecce quo perditus est mundus ꝓpter palati nostri vocabulum uel grecū ūl poeticum. Quid aūt hoc ad animam

q̃d ad vitaz eternã propter solas sali-
uas colatur hic deus: quibus partim
glutiendis partiz expuendis sub celo
palati utraqz pandit ianua? Quid est
porro absurdius: q̃ in ipso mundo nõ
inuenire duas ianuas ex adviso sitas:
per quas uel admittat ad se aliquid i-
tro: vel emittat a se foras: ⁊ de nro ore
⁊ gutture: quoz similitudinẽ mũdus
ñ habet: velle mundi simulacrum cõ-
ponere iano: propter solum palatuz:
cuius similitudinem ianus nõ habet?
Cum vo eum faciũt quadrifrontem:
⁊ ianum geminuz appellant: a quatu-
or mũdi partibus hoc iterpretãt: qua
si aliquid spectet mũdus foras: sicut
per omnes facies ianus. Deide si ian?
est mũdus: ⁊ mũdus quatuor partib?
constat: falsum est simulacruz iani: qz
ianus ⁊ si quadrifrons legitur: nunq̃
tamen quadriianus inuenitur. Aut si
propterea uerum est: quia etiam no-
mine orientis ⁊ occidentis: totus solet
mundus intelligi: nunquid cum duas
partes alias nominamus septẽtrionis
⁊ austri: sicut illum quadrifrontẽ dñt
geminum ianum: ita quisq̃ geminum
ducturus est mũduz? Non habẽt om-
nino ũde quatuor iãuas: que itrãtib?
⁊ exeũtib? pateant interpretentur: ad
mũdi similitudinem: sicut de bifrõte
quod dicerent saltem in ore hominis
inuenerunt: nisi neptunus forte subue
niat ⁊ porrigat piscem: cui pret hiatũ
oris ⁊ gutturis etiaz dextra ⁊ sinistra
fauces paterent. Et tñ hanc vanitatez
per tot ianuas nulla effugit aia: nisi q̃
audit vitatẽ dicẽtẽ: ego sũ ianua.

De iouis potestate: atqz eiusdẽ cũ
iano cõparatione. cap. ix.

i Quẽ aũt q̃ etiam iuppiter dicit:
quem velint intelligi exponant.
Deꝰ est iquiũt habens potestatez cau-
sarum: quibus aliquid fit in mundo.
Hoc q̃ magnum sit nobilissimus uir-
gilq̃ vsus ille testatur: Felix qui potuit
rerum cognoscere causas. Sed cur ei
preponit ianus: hoc nobis uir ille acu
tissimus doctissimusqz respondeat.
Quoniam penes ianum inquit sũt p-
ma: penes iouẽ summa. Merito ergo
rex omnium iuppiter habetur. Pria
enim vincũt a summis: qz licet prima
precedãt tempore: summa superãt di-
gnitate. Sed recte hoc diceretur: si p-
ma factoz discernerẽtur ⁊ sũma. Si-
cut enim initium facti est proficisci: sũ
mum peruenire: initium facti inceptio
discendi: sũmũ pceptio doctrine: ac sic
i omnibus prima sũt initia: summaqz
sũt fines. Sed iam hoc negociũ itez ia
num terminũqz discussum est. Cause
aũt que dãt ioui: efficientia sũt ñ effec-
ta: neqz ullo mõ fieri potest: ut uel tpe
preueniãtur a factis initiis sue factorũ.
Semper eniz prior est res que facit q̃
illa que fit. Quapropter si ad ianum
pertinẽt initia factorum: ñ ideo priõa
sunt efficientibus causis quas ioui tri
buunt. Sicut enim nihil fit: ita nihil i-
choatur ut fiat: quod ñ faciens causa
precesserit. Hunc sane deum penes
quem sunt omnes cause factoruz om-
nium naturarum naturaliũqz rerum
si iouem populi appellant: ⁊ tantis cõ
tumeliis tãqz scelestis crimiationibus
colũt: tetriõe sacrilegio sese obstrigũt:
q̃ si prorsus nullum putarẽt deũ. Uñ
satius esset eis alium aliquẽ iouis no-
mie nũcupare: dignum turpibus ⁊ fla
gitiosis honoribus: supposito vano
figmẽto quod potius blasphemarẽt:
sicut saturno dĩ suppositus lapis: quẽ
pro filio deuoraret: q̃ istum deum di
cere ⁊ tonantem ⁊ adulterantem: ⁊ to
tum mundum regentem: ⁊ per tot stu
pra diffluentem: ⁊ naturam omnium
naturaliũqz rerum causas summas
habentem: ⁊ suas causas bonas ñ ha
bẽtem. Deinde quero quem iam locũ

inter deos huic deo tribuãt ioui:si ianus est mundus:Deos eiz ueros aiaz mũdi ac eius ptes iste definiuit. Ac p hoc quicqd hoc nõ est:nõ est utiqz secundum istos uerus deus. Num igit ita dicturi sunt iouem animam mũdi ut ianus sit corpus eius.i.iste uisibilis mundus:Hoc si dicunt:non erit quemadmodum ianum deum dicant: qm mundi corpus non est deus uel secundum ipsos: sed anima mundi ac ptes eius.Unde idem varro apertissime dicit deum se arbitrari esse animam mũdi:7 hunc ipsum mundum esse deuz: sed sicut hominem sapientem cum sit ex animo 7 corpore:tantum ex aio dici sapientem: ita mũdũ deum dici ab aio:cum sit ex aio 7 corpore. Solum itaqz mundi corpus non est deus: sed aut sola aia eius: aut simul corpus 7 animus:ita tamen ut non sit a corpõe sed ab animo deus.Si ergo ianus est mundus 7 deus est ianus:nunquid iouem ut deus esse possit:aliquã ptẽ iani esse dicturi sunt:Magis.n.ioui uniuersũ solẽt tribuere:unde est illd iouis omnia plena.Ergo 7 iouem ut ds sit: 7 maxime ut rex deorz:non alium pñt existimare q̃ mundum:ut in dñs ceteris secundum istos suis partibus regnet.In hanc sentẽtiã ẽt quosdã vsus valerij sorani exponit idem varro i eo libro quem seorsum ab istis de cultu deorum scripsit: qui uersus hi sunt. Juppiter omnipotens regum rex ipse deusqz:Progenitor genitrixqz deũ ds unus 7 omnis. Exponuntur autem i eodem libro ita: Cum marem existiarent:qui semen emitteret: feminam q̃ acciperet:iouẽqz esse mundum 7 eum omnia semina ex se emittere 7 in se recipere:cum causa inquit scripsit soranus.Juppiter progenitor genitrixqz: nec minus cum causa unum:7 omnia eundem esse.Mundus eiz unus: 7 in eo uno omnia sunt.

An iani 7 iouis recta discretio sit. capitulum.x.

c Um ergo 7 ianus mũdus sit: 7 iuppit mũdus sit: unusquiusqz sit mũdus:quare duo dq̃ sunt ian' 7 iuppiter:Quare seorsuz hñt templa: seorsum aras:diuersa sacra:dissimilia simulacra:Si propterea qz alia uis ẽ pmordiorum:alia cãrum: 7 illa iani: 7 illa iouis nomen accepit:nunquid si unus homo in diuersis reb' duas habeat ptates aut duas artes: quia singularum diuersa uis est:iõ duo iudices:aut duo dñr artifices:Sic ergo 7 unus de':cũ ipse hẽat ptatem pmõdiorum:ipse cãz:num propter hoc illũ duos deos esse necesse est putari:quia pmordia causeqz res due sunt:Quod si hoc iustum putant etiã ipsum iouẽ tot deos esse dicant quotquot ei cognomina propt mltas ptates dederint: qm rex oms ex quib' illa cognomina sunt adhibita multe atqz diuerse sũt: ex quibus pauca cõmẽoro.

De cognomib' iouis:q̃ ñ ad mltos ds:sz ad vnũ eũdẽqz iferũt.cap.xi.

d Jxerunt eum uictorem:iuictuz: opitulum:ipulsorez:statorẽ:stabilitorẽ:supinalem:tigillum:alumnũ: ruminum: 7 alia que per se prosequi longum est.Hec autem cognomina iposuerunt uni deo propter cãs potestatesqz diuersas: non tamen propter tot res ẽt tot ds eũ eẽ coegerint:q̃ oia uinceret:q̃ a nemine uiceretur: q̃ opẽ idigentibus ferret:q̃ hẽret ipellẽdi:statuendi:stabiliendi: resupinãdi ptatez: q̃ tãq̃ tigillus mũdũ contineret ac sustineret: q̃ aleret oia:q̃ ruma id est mãma aleret aialia. In his ut aduertius quedaz magna sunt:quedam exigua: 7 tñ unus utraqz facẽ phibet. Puto iter se ppiqora eẽ cãs izz atqz pmõdia:

ppt quas res unũ mũdũ duos ꝺos eẽ voluerit: ioue atq; ianũ: quẽ ptiet mũ dũ: ⁊ mãmã dat aialib⁹: nec tñ ꝓpter hec duo opa tã lõge iter se ui ⁊ dignitate diuſa duo dq eẽ cõpulſi ſunt: ſed unuſ iuppit: propter illud tigillus: ꝓpter hoc ruminus appellatus ẽ. Nolo dicẽ ꝙ aialibus mãmã prebere ſugentibus magis iunonez potuit dicere ꝙ iouem: preſertim cum eſſet etiaz diua rumina: que in hoc opus adiutorium illi famulatũue ꝑbẽt. Cogito enim poſſe reſponderi: ⁊ ipſã iũonẽ nihil aliud eſſe ꝙ ioue: ſecũdũ illos valerij ſorani uerſus: ubi dictũm ẽ. Juppit oipotẽs regũ rex ipſe deuſq; Progenitor geni trixq; deũ. Quare ergo dictus ẽ ⁊ ruminus: cũ diligẽti⁹ fortaſſe q̃rẽtibus ipſe inuenit eſſe ẽt illa diua rumina? Si eim maieſtate deoꝝ recte uidebat idignũ: ut i una ſpica alt ad curã geniculi: alt ad folliculi ptieret: ꝙto ẽ idigniuo unã rẽ ifimã. i. ut mãmis alant aialia: duoꝝ deoꝝ ptates curat: quorũ ſit un⁹ iuppit rex ipe cũctoꝝ: ⁊ hoc agat ñ ſaltẽ cũ ꝓiuge ſua: ſz cũ ignobili neſcio qua rumia: niſi qr ipe ẽ ẽt ipſa rumia: ipſe rumin⁹? Rumin⁹ fõtaſſe ꝓ ſugẽtib⁹ marib⁹: rumia ꝓ feis. Dicere ꝙppe voluiſſẽ illos ioui femininũ nomẽ iponẽ: niſi ⁊ in illis vſib⁹: Progẽitor genitrixq; diceret: ⁊ inter alia ei⁹ cognomia legerem: q; etiam pecunia uocaret: quã deã iter illoſ minuſcularioſ inuenimus: ut i quarto libro iã cõmemorauius. Sz cũ ⁊ mares ⁊ feie hẽãt pecũiã: cur ñ ⁊ pecũia ⁊ pecuni⁹ appellat⁹ ſit: ſicut rũina ⁊ rumin⁹ ipi uiꝺit.

Quod iuppiter etiam pecunia nũcupatur. cap. xij.

q Uã vo elegant rõez hui⁹ nois reddiderũt: ⁊ pecũia iqũt uocat q; eius ſint omnia. O magnã rõez diuini nois: imo vo ille cui⁹ ſũt oia uiliſſime ⁊ ꝓtumelioſiſſime pecunia nũcupat. At oia iouis ſunt q̃ celo ⁊ tra cõtinẽt: iter q̃ ⁊ ipa pecunia i oib⁹ oio rebus q̃ ab hoibuſ noie pecunie poſſidẽtur. Sed nimiꝝ hoc auaricia ioui nomẽ iponit: ut q̃ſq; amat pecuniã: nõ quẽlibet deũ ſz ipſũ regem omniũ ſibi amare uideat. Longe aũt aliud eſſet: ſi diuitie uocaret. Aliũd nãq; ſunt diuitie aliud pecunia. Nam dicimus diuites: ſapientes: iuſtos: bonos: quibuſ pecunia uel nulla ẽ uel pua. Magis enim ſunt vtutibus diuites: ꝓ quaſ eiſ ẽt i ipſis corporaliũ rerꝝ neceſſitatib⁹ ſatis ẽ qꝺ adeſt. Pauper vo auaros dicimus ſẽp inhiãtes ⁊ egentes. Quãlibet. n. magnas pecũias hẽ pñt: ſed i eaꝝ ꝙtacũq; abũdãtia ñ egẽ ñ pñt. Et deũ ipſũ uerꝝ recte dicius diuitẽ: ñ tñ pecunia ſed omnipotẽtia. Dicũt itaq; ⁊ diuites pecunioſi: ſz interius egeni ſi cupidi. Itẽ dñr pauper pecunia carentes: ſz interi⁹ diuites ſi ſapiẽtes. Qualis ergo iſta theologia ꝺbet cẽ ſapiẽti: ubi rex deoꝝ ei⁹ rei nomẽ accepit quã nẽo ſapiẽs cõcupiuit? Quãto. n. facilius ſi aliquid hac doctrina qꝺ ad uitã ptieret eternã ſalubrit diſceret: ꝺs mũdi rector ñ ab eis pecunia ſz ſapientia uocaret: cuius amor purgat a ſordib⁹ auaricie: hoc ẽ ab amore pecunie.

Quod dum exponitur quid ſatũrnus: quidue ſit ianus: uterq; un⁹ iuppiter eſſe doceatur. cap. xiij.

ſ Ed quid de hoc ioue plura: ad quẽ fortaſſe ceti referẽdi ſũt: ut inanis rẽaneat deoꝝ opio plimoꝝ: cũ hic ipſe ſit omnes: ſiue quando ptes eius uel poteſtates exiſtimant: ſiue cũ uis aie quã putant ꝓ cuncta diffuſã expartib⁹ mollis huius: in quas uiſibil mũdus iſte cõſurgit: ⁊ multiplici adminiſtratiõe nature quaſi pluriũ ꝺoꝝ noia accepit. Quid ẽ. n. ⁊ ſatñ⁹? Unuſ

inq̃t de ꝑncipib⁹ de⁹:penes quez ſatio
num omnium dñatus eſt. Nõne expo
ſitio vſuũ illoꝝ valerij ſorani ſic ſe ha
bet:iouem eſſe mũdum ⁊ eum omnia
ſemina ex ſe emittere ⁊ in ſe recipere:
Ipſe ẽ igit̃ penes quem ſationũ oiũm
dñatus ẽ. Quid ẽ genius:Deus ẽ inq̃t
qui prepoſitus ẽ:ac viz habet omniũ
rerꝝ gignẽdarꝝ. Quẽ aliũ hãc uiz hĩc
credunt q̃ mundum : cui dictum eſt.
Iuppiter omnipotẽs ꝓgẽitor gẽitorq;.
Et cũ alio loco genium dicit eſſe uni
uſcuiuſq; animum rõnalẽ:⁊ iõ eẽ ſin
gl'os ſingl'oꝝ:talem autez mundi ani
mum deum eẽ ad hoc idẽ utiq; reuo
cat:ut tãq̃ uniuerſalis gẽius ipſe mũ
di aius eẽ credat̃. Hic ẽ igit̃ quẽ appel
lant iouẽ. Nam ſi omnis genius de⁹:
⁊ omnis uiri animus gen⁹:ſeq̃t̃ ut ſit
omnis viri animus ds. Qd ſi ⁊ ipſos
abhorrẽ abſurditas ipa cõpellit:reſtat
ut eum ſingl'ariter ⁊ excellẽter dicant
deum geniũ:quem dñt mũdi animuz:
ac per hoc iouem.

De mercurij ⁊ martis officijs.capi
tulum.xiiij.

m Ercuriũ vo ⁊ martẽ quõ refer
rẽt ad aliquaſ ꝑtes mũdi:⁊ opa
dei que ſũt i elẽntis ñ iuenerũt : ⁊ iõ
eos ſaltem operibus hominum ꝓpo
ſuerũt ſermocinandi ⁊ belligerãdi mi
niſtros: Quoꝝ mercurius ſi ſermoniſ
ẽt deoꝝ ꝑatẽ gerit:ipſi quoq; regi de
oꝝ dñat̃:ſi ſecundum eius arbitrium
iuppiter loq̃t̃:aut loquẽdi ab illo acci
pit facultatem:quod utiq; abſurdum
eſt. Si aũt illi humani tñ fmõis ꝑaſ
tributa phibet̃:nõ ẽ credibile ad lactã
dos mãma ñ ſolũ pueros ſz ẽt pecõa:
vñ ruminus cognomiat⁹ ẽ:iouẽ deſcẽ
dẽ voluiſſe:⁊ curã nõi fmõis qua pe
coribus antecellimus ad ſe pertinere
noluiſſe:ac per hoc idẽ ipſe eſt iouis
atq; mercurius. Quod ſi ſermo ipſe
dĩ eſſe mercurius:ſicut illa que de eo
interpretantur oſtendunt. Nam ideo
mercurius quaſi medius currens dici
tur appellatus:q̃ ſermo currat inter
homines medius. Ideo hermes gre
ce qd̃ ſermo uel interp̃tatio que utiq;
ad ſermonẽ pertinet hermenia dĩ:iõo
⁊ mercib⁹ preeſſe:qr int̃ uẽdẽtes ⁊ em̃
tes ſermo fit medius:iõ alas ei in ca
pite ⁊ pedibus ponunt:volentes ſigni
ficare volucrẽ ferri ꝑ aera ſermonẽ:iõ
nũtium dictum:quoniam per fmonẽ
oia cogitata enuntiant̃. Si ergo mer
curius ipſe ſermo ẽ:ẽt ipſis confitenti
b⁹ ds ñ ẽ:ſz cũ ſibi deos faciũt eos q̃
nec demones ſunt:ĩmũdis ſupplicãdo
ſpiritib⁹ poſſident̃ ab eis:q̃ non dq ſz
demones ſunt. Itẽ qr nec marti aliqd̃
elẽntuz uel partem mũdi inuenire po
tuerũt:ubi agẽt opera qualiacũq; na
ture:deũ belli eſſe dixerunt : qd̃ opus
ẽ boium ⁊ optabile eis ñ ẽ. Si ergo
pacez ꝑpetuã felicitas daret:mars q̃d
ageret nõ haberet. Si aũt ipſuz bellũ
mars ẽ ſicut ſermo mercurius:utinaz
q̃manifeſtum eſt q̃ ñ ſit deus:tam nõ
ſit ⁊ bellum : quod uel falſo uocetur
deus.

De ſtellis quibuſdã:quas pagani
deoꝝ ſuoꝝ noibus nũcuparũt.ca.xv.

n Iſi fõte ille ſtelle ſũt hi dij quas
eoꝝ appellauẽ noib⁹. Nã ſtellã
quãdã uocãt mercuriũ:quãdã itidem
martẽ. Sed ibi eſt ⁊ illa quam uocãt
iouem:tametſi mũdus eſt iouis. Ibi
quam uocant ſaturnum:⁊ tamen ei ꝑ
ter eam dãt ñ puam ſb'am:omniũ ui
delicet ſeminum. Ibi ẽ ⁊ illa omnium
clariſſima que ab eis appellat̃ uenus:
⁊ tñ eandẽ uenerẽ eſſe etiam lunaz uo
lunt. Quãuis de illo fulgẽtiſſimo ſy
dẽ apd̃ eos tãq̃ de malo aureo iuno
uenuſq; cõtendant. Lucifeꝝ eim q̃daz
ueneris : quidam dicunt eſſe iõonis.

ſed vt ſolet venus iunonē uicit. Nam multo plures eam ſtellā veneri tbuūt: ita ut uix eoꝝ quiſq̃ repiat q̃ aliud opietur. Quis aūt non rideat cum igez omniū dicāt iouē: q̃ ſtella eius a ſtella veneris tāta uicit claritate? Tāto eim eſſe debuit ceteris illa fulgētior: q̃to ē ipſe potētior. Reſpondent ideo ſic uideri: qz illa que putat obſcurior ſupiō eſt: atqꝝ a terris lōge remotior. Si ergo ſupiorem locū maior dignitas meruit: quare ſaturn' ibi ē ioue ſupior? An vanitas fabule q̃ regem iouē facit ñ potuit uſq̃ ad ſydera puenire: ⁊ q̃ ñ ualuit ſaturnus i regno ſuo neqꝝ in capitolio: ſaltē ē pmiſſus obtiere i celo? Quare aūt ianus ñ accepit aliquā ſtellā: ſi ꝓpterea qz mūdus eſt: ⁊ omꝫ i illo ſunt ⁊ iouis mūdus ē: ⁊ hēt tñ? An iſte cām ſuam compoſuit ut potuit: ⁊ ꝓ una ſtella quā ñ hēt it ſydēa tot facies accepit in tra? Deide ſi propter ſolas ſtellas mercurium ⁊ martem ꝑtes mūdi putant: ut eos deos hīe poſſint: quia utiq̃ ſermo ⁊ bellū nō ſunt partes mundi: ſed actus hominum: Cur arieti ⁊ tauro ⁊ cancro ⁊ ſcorpioni: ceteriſqꝝ huiuſmodi que celeſtia ſigna numerant: ⁊ ſtell' nō ſinglis: ſed ⁊ ſingula pluribus cōſtāt: ſupiuſqꝝ iſtis i ſummo celo ꝓhibēt collocata: ubi cōſtātior motus i errabilē meatū ſyderibus ꝑbet: nullas aras: nulla ſacra: nulla templa fecerūt: nec deos ñ dico iter hos ſelectos: ſz nec iter illos quidem quaſi plebeios habuerunt?

De apolline ⁊ diana ceteriſqꝝ ſelectiſ dijs: quoſ ꝑtes mūdi eē voluerūt. c. xvi.

a Pollinē q̃uis diuiatorē ⁊ medicū uelit: tñ ut i aliqua ꝑte mūdi ſtatuerēt: ipz ēt ſolem eſſe dixerūt: diānāqꝝ germanā eius ſimiliter lunam: ⁊ vjs preſidere: uñ ⁊ vginē volūt: q̃ uia nihil pariat: ⁊ ideo ambos ſagittas habere: q̃ ipſa duo ſydera de celo radios uſqꝝ terras pertēdant. Vulcanū volūt ignē mūdi: neptunū aquas mūdi: ditē piem hoc ē orcū: terrenam ⁊ infimā partem mūdi: libez ⁊ cererem ꝑponūt ſemibus: uel illum maſculinis: illā femininis: vel illū liquori: illaz vo ariditati ſeminum. Et hoc utiqꝝ totū refert ad mūdum. i. ad iouem: qui ꝓpterea dictus eſt progenitō genitrixq̃: q̃ oia ſemina ex ſe emitteret ⁊ in ſe recipet. Qñquidem etiam matrem magnam eandē cererē volūt: quam nihil aliud dicunt eſſe q̃ terram: eāqꝝ phibēt ⁊ iunonē. Et iō ei ſecundas cās tbuunt rerum: cum tamen ioui ſit dictū ꝓgenitor gēitrixq̃ deum: qz ſecūdū eos totus iſte mundus eſt iouis. Mineruam etiam qz eā humanis artibuſ prepoſuerunt: nec inuenerunt uel ſtellam ubi eā ponerent: eādē uel ſummū ethera uel etiā lunā eſſe dixerunt. Veſtā quoq̃ ipſā ꝓpterea deaz maxiam putauerūt: q̃ ipſa ſit terra: quāuiſ ignē mūdi leuiorem qui pertineat ad uſus hominū facilem ñ uiolentiorē qualis vulcani eſt: ei deputādū eē cediderūt. Ac per hoc omnes iſtos ſelectos ꝑos hūc eſſe mūdū volūt: in quibuſdam uniuerſum: in quibuſdam partes eī': uniuerſum ſicut iouem: ꝑtes eius ut genium: ut matrem magnam: ut ſolē: ut lunā: vel potius apollinē ⁊ dianaz. Et aliquando unum deum res plres: aliqñ unā rē deos plures faciunt. Nā unus deus res plures ſunt: ſicut ipſe iuppiter. Et mūdus eiz tot' iuppiter: ⁊ ſolum celū iuppiter ⁊ ſola ſtella iuppiter habetur ⁊ dicitur. Itēqꝝ iuno ſecundarum cauſarum domina: ⁊ iuno aer: ⁊ iuno terra: ⁊ ſi venerem uiceret: iuno ſtella ſimiliter. Minerua ſūmus ether: ⁊ minerua itidē luna: quam eſſe in etheris ifimo limite exiſtimāt. Unā uero rē deos plures ita faciūt. Et ian' eſt mūdus ⁊ iuppiter. Sic ⁊ iuno eſt

terra:⁊ mater magna ⁊ ceres. Et sicut hec que exempli gratia commemorauī:ita ⁊ cetera nō explicant:sed potius implicant. Sicut impetus errabunde opiniōis impulerit:ita huc atq; illuc: hinc atq; illinc insiliunt ⁊ resiliunt:ut ipse varro de omnibus dubitare:q̄ aliquid affirmare maluerit.

Quod etiam ipse varro opiniōes suas de dīis pronuntiauerit ābiguas. cap.xvij.

n Am ut tum extremorū primus de dīis certis absoluisset libr:in altero de dīis incertis dicē ingressus ait:cū i hoc libello dubias de dīis opiones posuero:rep̄hendi nō debeo. Qui eis putauit iudicari optere ⁊ posse:cū audierit faciet ipse. Ego citī per duci possum ut in primo libro q̄ dixi in dubitationē reuocē:q̄ in hoc q̄ prescribam omnia ad aliquam dirigam summā. Ita ñ solū istū de dīis icertis: sed etiam illū de certis fecit incertus. In tertio porro isto de dīis selectis postea q̄ prelocutus ē:q̄ ex naturali theologia p̄loquendū putauit:ingressur hui ciuilis theologie vanitates ⁊ insanias mendaces:ubi eū nō solū non ducebat rerū vitas:sed etiam maiorus premebat auctoritas:de dīis iqt ppli romani publicis quibus edes dedicauerunt:eosq; pluribus signis ornatos notauerūt:i hoc libro scribā. Sz ut xenophānes colophonius scribit:q̄d putē ñ q̄d cōtendā ponā. hoīs.n.ē hec opinari: dei scire. Rerū igit ñ cōp̄hēsarū nec firmissime creditarū: sed opiatarū ⁊ dubitādarū ēmonē trepidus pollicetur:dicturus ea q̄ ab hoīb instituta sunt. Neq; eis sicut sciebat esse mūdū: esse celū ⁊ terram:celū syderib fulgidū:terrā seibus fertilē:atq; huiusmōi ceta:sicut hanc totā molem atq; naturā ui quadā iuisibili atq; p̄potēti regi atq; mistrari certa āimi stabilitate credebat:ita poterat affirmare de iano q̄ mundus ipse esset:aut de saturno iuenire quomodo ⁊ iouis pī esset:⁊ ioui regnanti subditus factus eēt:⁊ cetera talia.

Que credibilior cā sit:qua error paganitatis inoluerit. cap.xviij.

d E q̄bus credibilior reddit rō cū phibēt hoies fuisse:⁊ unicuiq; eorū ab his actib:cāib:morib:quos in vita duxerunt:uel uitupiuz:uł laudem:uel nobilitatē:uel ignominiā:ł cognomē accessisse:uel nomē ex eorū igenio qui eos adulando deos esse voluerunt:atq; hec paulatim p aias hoiuz demonibus similes ⁊ ludicrarū reruz auidas irrependo lōge latecq; vulgarūt:ornātib ea mīdacīs poetarū:⁊ ad ea fallacibus spiritibus seducentibus. Facilius eīm fieri potuit:ut iuuēis ipius uel ab ipio patre interfici metuēs: ⁊ auidus īgni p̄iem pellēt regno:q̄ id quod iste interp̄tat:ideo saturnum patrem a ioue filio supatū:q̄ añ sit eius cā q̄ pertinet ad iouē : q̄ semen quod ptinet ad saturnū. Si enis hoc ita eēt: nunq̄ saturnus prior fuisset:nec pater iouis esset. Sēp eīm semē cā precedit: nec unq̄ generatur ex femine. Sed cū conantur uanissimas fabulas : siue hominum res gestas velut naturalib interpretationibus honorare:etiā homines acutissimi tantas patiuntur angustias: ut eorū quoq; vanitatem volere cogamur.

de interpretationibus quib colēdi saturni ratiocinantur. cap.xix.

f Aturnū iqt dixerūt q̄ nata ex eo eēnt solitū deuorare : eo q̄ scia unde nascerēt redirēt. Et q̄ illi p ioue gleba obiecta ē deuorāda : significat

inquit manibus hũanis obrui ceptas
serendo fruges: añq; utilitas arãdi cẽt
inuenta. Saturn⁹ ergo dici debuit ipa
terra ñ seia. Ipsa enim quodammodo
deuorat q̃ genuerit: cũ ex ea nata seia
in eã rursus recipiẽda redierint. Et q;
p ioue accepisse dr̃ glebam: q̃d hoc ad
id ualet: q; manibus hoiuz semen gle-
ba cooptum est? Nũq̃d iõ nõ ẽ ut ceta
deuoratum: q; quasi gleba coopertuz
est? Ita enim hoc dictum est: quasi q̃
glebam opposuit semen abstulit: sicut
saturno perhibent oblata gleba abla-
tum iouem: ac non potius gleba semẽ
opiendo fecerit illud diligenti⁹ deuõa
ri? Deinde isto mõ semen est iuppiter:
nõ seis cã quod pauloante dicebatur.
Sed quid faciant hoies: q̃ cũ res stul-
tas interp̃tantur: non inueniũt q̃d sa-
pienter dicant? Falcem habet inquit
ppt̃ agriculturã. Certo illo ignãte nõ-
dũ erat agricultura: ⁊ iõ priora eius
tempora phibẽt: sicut idẽ ipse fabellas
interpretatur: quia primi homines ex
his uiuebant seminibus: q̃ terra spõ
te gignebat. An falcem sceptro pdito
accepit: ut q̃ pmis tp̃ib⁹ rex fuerat oci
osus: filio regnante fieret operari⁹ la-
boriosus. Deide iõ dicit a quibusdam
pueros ei solitos immolari: sicut a pe
nis: ⁊ a q̃busdã ẽt maiões sicut a gall̃:
quia omnium seminum optimum est
genus hũanum. De hac crudelissima
uanitate q̃d op⁹ ẽ plura dicẽ? Hoc po-
tius adutamus atq; teneamus: has ĩ-
t̃pretationes non referri ad uerum de
um: uiuam icorporeã: icõmutabilenq;
naturam: a quo uita ieternum beata
poscenda est: sz eax eẽ fines in rebus
corporalibus: tp̃alibus: mutabilibus:
atq; mortalibus. Q̃d celũ iq̃t patrem
saturnus castrasse in fabulis dicitur:
hoc significat penes saturnũ nõ penes
celũ semen esse diuinũ. Hoc propterea
q̃tum intelligi dat̃: qr nihil in celo de
seminibus nascit̃. Sed ecce saturnus si
celi est filius: iouis est filius. Celũ.n.eẽ
iouẽ inumerabliter ⁊ diligẽt̃ affirmãt.
Ita ista que a uitate non ueniunt: ple-
xq; ⁊ nullo impellente seipsa sb̃ut̃t.
Cronõ appellatum dicit: q; greco vo-
cabulo significat tp̃is spaciũ: sine quo
semen inquit non potest esse fecundũ.
Hec ⁊ alia de saturno mlta dñr: ⁊ ad
semen omnia referuntur. Sed saltem
saturnus seminibus cum tanta ista pt̃a-
te sufficere:: quid ad hec dũ alũ req̃rũ
tur: maxime liber ⁊ libera que ẽ ceres?
De q̃b⁹ rursus q; ad semen attinet tã-
ta dicit quasi de saturno nihil dixerit.

De sacris cereris eleusine. cap. xx.

i Ñ cereris aũt sacris p̃dicãt̃ illa
eleusina: que apud athenienses
noblissima fuerunt. De quibus iste ni
hil interp̃tat̃: nisi quod attinet ad fru
ñtum q̃ ceres inuenit: ⁊ ad pserpiaz
quam rapiente orco perdidit. Et hanc
ipsam dicit significare fecunditatẽ se-
minum. Que cum defuisset quodam
tp̃e eadẽqz sterilitate terra mẽret: exor
tã esse opionẽ q; filiam cereris. i. ipsaz
fecunditatem que a proserpendo pro
serpina dicta esset orcus abstulerat: ⁊
apud inferos detinuerat. Que res cũ
fuisset luctu publico celebrata: qr rur-
sus eadem fecũditas redũt: proserpia
reddita exortã esse leticiã: ⁊ ex hoc ei
solẽnia instituta. Dicit deinde multa ĩ
mysterũs eius tradi: que nisi ad frugũ
inuentionem ñ pertineant.

De turpitudine sacroruz: que libẽo
celebrantur. cap. xxi.

i Am uo liberi sacra: quẽ liq̃dis
seib⁹: ac p hoc nõ solũ liquõib⁹
fructuũ quoxz quodãmõ pmatũ uinũ
tenet. Vum etiam seibus aialium pre-
fecerunt: ad quantaz turpitudinẽ pue-
nerint: piget quidem dicẽ, ppt̃ Fmonis

lōgitudinē:ſz propt ſupbā iſtoꝝ hebe
tudinē ñ piget. Inter cetera que pretez
mittere qm̄ multa ſunt cogoz : i italie
compitis quedam dicit ſacra liberi ce
lebrata cum tāta licētia turpitudinis:
ut i eius honorem pudenda uirilia co
lerentur: nō ſaltem aliq̄tū uēcūdiore
ſecreto:ſed in propatulo exultante ne
quitia. Nam hoc tempore m̄brum li-
beri per dies feſtos cum honore ma
gno pro ſtellis impoſitū priuſ p rura
i compitis:⁊ uſq̄ in urbez poſtea uec
tabat. In oppido aūt lauinio unus li-
bero totus menſis tribuebatur:cuius
dieb' om̄s uerbis flagitioſiſſimis ute
bātur:nōec illud m̄brum per foꝝ trāſ
uectum eſſet:atq̄ i loco ſuo q̄eſceret.
Cui mēbro inhoneſto matrēfamilias
hōeſtiſſimaz palam coronam neceſſe
erat imponere. Sic uidelicet liber de'
placādus fuerat pro cuētib' ſeminuz:
ſic ab agris faſciatio repellēda: ut ma
trona facere cogeretur i publico : qō
nec meretrix ſi matrone ſpectarent p-
mitti debuit in theatro. Propter hoc
ſaturnus ſolus creditus ē ñ ſufficere
poſſe ſemibus:ut occaſiones multipli
cādoꝝ deoꝝ imūda anima reperiret:
⁊ ab uno uero deo merito immūditie
deſtituta:ac p multos falſos auidita-
te maioris imūditie proſtituta:iſta ſa-
crilegia ſacra nomiaret: ſeſeq̄ ſpurco
rū dēonū turbis cōuioladam polluē-
dāq̄ preberet.

De neptuno ⁊ ſalacia ac venilia.
cap.xxij

i Az utiq̄ hēbat ſalaciā neptun'
vxorem:quam inferiorem aquā
maris eſſe dixerūt. vt quid illi adiunc
ta eſt ⁊ venilia:niſi ut ſine ulla cauſa
neceſſarioꝝ ſacroꝝ ſola libidine aie p
ſtitute multiplicaret iuitatio demōio
rum? Sed proferatur interpretatio p
clare theologie:q̄ nos ab iſta ip̄hēſiōe
reddita rōe compeſcat. Venilia inquit
ūda eſt que ad littus uenit: ſalacia q̄ i
ſalū redit. Cur ergo dee fiunt due:cuz
ſit una ūda que uenit ⁊ redit? Nempe
ipſa ē exeſtuās i multa numia libido
veſana. Quāuis.n.aqua ñ geminetur
que it ⁊ redit:huius tm̄ occaſione uāi
tatis duobus demonq̄s inuitatis:am
pli' aia cōmaculat q̄ it ⁊ ñ redit. Que
ſo te varro:vt uos q̄ tam doctoꝝ hoī
num talia ſcripta legiſtis: ⁊ aliq̄d ma-
gnū uos didiciſſe iactatis : itp̄tamini
hoc.nolo dicē ſecūdū illā eternā icom
mutabilēq̄ naturam que ſolus ē ōs:
ſed ſaltem ſecūdū aiam mūdi ⁊ partes
eius:quos deos ueros eſſe exiſtiatis.
Partem aie mūdi que mare permeat
deum vobis feciſſe neptunum:utcūq̄
tolerabilioris eſt errozis. Ita ne unda
ad littus ueniens ⁊ in ſalum rediens
due ſūt partes mūdi : aut due partes
aie mūdi. Quis ueſtꝝ ita deſipiat:ut
hoc ſapiat? Cur ergo vobis duas de-
as fecerūt:niſi qz puiſum eſt a ſapiēti-
bus maiorib' ueſtris : ñ ut dij plures
uos regerent: ſz ut ea q̄ iſtis vāitatib'
⁊ falſitatibus gaudēt:plura uos dēo-
nia poſſiderent. Cur aūt illa ſalacia p
hāc interpretationē iferiorē maris p-
tez qua viro erat ſ̄bdita pdidit? Nāq̄
illā mō cū refluētem fluctū eſſe perbi-
betis:i ſupficie poſuiſtis. An qz venili
az pelicē accepit : irata ſuū maritū de
ſupernis maris excluſit?

De terra quā varro ōū eē ꝓfirmat:
eo q̄ ille aius mūdi quē opiat deū : ēt
hāc corporis ſui ifimā ptē pmeet:eiq̄
uni diuinā ipertiat. cap.xxiij.

n Empe una ē tra:quā q̄dē plenā
videūs aialibus ſuis. Verūtam
ip̄z magnū corpus i elem̄tis : mūdiq̄
ifimā ptem:cur eam uolunt deaz? An
quia fecūda eſt? Cur ergo ñ magis ho
mines dij ſunt : qui eam fecundiorem

faciũt excolẽdo: ſz cũ arãt ñ cũ adõãt? Sed pars anime mũdi inq̃ũt que per illam pmeat: deã illã facit. Quaſi nõ euidentiõ ſit in homibus anima: que utq̃ ſit nulla fit queſtio: ⁊ tñ homes dñ non habent. Et q̃ ẽ grauiter dolẽdũ: his qui dñ nõ ſũt: ⁊ quibus ipſi melio res ſunt: colendis ⁊ adorandis mirabili ⁊ miſerabili errore ſubduntur. Et certe idez varro in eodem libro de dñſ ſelectis: tres eẽ affirmat anime grad' in omni uniuerſaq̃ natura. Unum q̃ omñs partes corporis que viuũt tranſit: ⁊ non habet ſenſum: ſed tantuz ad uiuendũ ualitudinẽ. Hanc uim i nro corpore permanere dicit in oſſibus unguibuſ ⁊ capillis: ſicut i mũdo arbões que ſine ſenſu alunt ⁊ creſcunt: ⁊ mõ quodã ſuo viuũt. Secũdũ gradũ aie dicit: in quo ſenſus eſt. Hanc uim pue nire in oculos: aures: nares: os: tactũ. Tertium gradũ anime eſſe ſummuz: qui ñocat aiũs: i quo intelligẽtia p̃mi net. hoc preter homem omnes carere mortales. in qua quoniã homes ho uident eſſe ſimiles: hanc ptẽ aie mundi dicit deũ: deũ autem i nobis geniũ uocari. Sic ergo ⁊ in aia mũdi tres gradus inſtituens unã ptem eius lapides eſſe dicit ac ligna: ⁊ hanc terram quã uidẽus: quo nõ permanat ſenſus. Aliam uero quam ſenſum uocat eius ut ethera. Tertiam porro quam ⁊ aiam ei' nũcupat: q̃. ſ. peruenit in aſtra: eam quoq̃ aſſerit facere deos: ⁊ per eã qñ in terram permanat deam tellurem. Quod autem inde permanat i mare atq̃ oceanũ: deũ eſſe neptunũ. Redeat ergo ab hac quã theologiam naturalez putat: quo velut req̃eſcẽdi cã ab his ambagibus atq̃ anfractibus fatigat' poſtq̃ egreſſus ẽ. Redeat inq̃ redeat ad ciuilem. hic eũ adhuc teneo: tãtiſp de hac ago. Nõdũ dico ſi terra ⁊ lapides noſtris ſũt oſſib' ⁊ ũguibuſ ſimiles: ſilr eos itelligẽtiã nõ hẽt: ſicut ſenſu carent. Aut ſi iccirco hẽt dñr oſſa ⁊ ungues noſtri intelligentiam: q̃a in homine ſunt qui habet itelligẽtiaz: tam ſtultus eſt qui hos deos in mundo dicit: q̃ ſtultus ẽ qui in nobis oſſa ⁊ ungues homes dicit. Sed hec cũ philoſophis fortaſſis agenda ſunt: nunc aũt iſtũ adhuc politicũ uolo. Fieri eiz poteſt: ut licet in illam naturalis theologie veluti libertatem caput erigere paululũ voluiſſe uideatur: adhuc tñ hũc libz vſans: ⁊ ſe in illo uerſari cogitãs: eũ ẽt inde reſpexit: ⁊ hoc ppter̃a dixerit: ne maiores eius ſiue alie ciuitates: tellurẽ aeq̃ neptunum coluiſſe ianiter credantur. Sed hoc dico: pars animi mundani que p terram permanat: ſicut una eſt terra: cur etiã ñ unaz deam fecit: quã dicit eſſe tellurẽ? Qõ ſi ita fecit: ubi erit orcus frater iouis atq̃ neptũi: quẽ ditẽ p̃iem uocãt? Ubi eius coniunx proſerpina: que ſecũduz aliam in eiſdem libris poſitam opionem non terre fecunditas: ſz ps iferiõ phibetur. Quod ſi dñt animi mũdãi partẽ cũ pmeat terre ptem ſupiorem ditem p̃iem facere deũ: cũ vo iferiorẽ pſerpinam deam. Tellus illa q̃d erit? Ita enim totũ qõ ipſa erat i duas iſtas ptes deoſq̃ diuiſum ẽ: ut ipſa tertia q̃ ſit aut ubi ſit inueniri ñ poſſit: niſi q̃s dicat ſimul iſtos deos orcum atq̃ proſerpinam unam deam eſſe tellurem: ⁊ non eſſe iam tres: ſed ut unam aut duos. *Et tñ tres dñr: tres hñt: tres co*luntur: aris ſuis: delubris ſuis: ſacris ſuis: ſimulacris ſuis: ſacerdotib' ſuiſ: ⁊ per hec etiam fallacibus proſtitutã animam conſtuprantibuſ demonibuſ ſuis. Adhuc teſpõdeatur quam ptem terre pmeet ps mundani animi: ut ñ faciat telluuionez. Nõ inquit: ſed una eadẽq̃ terra habet geminam uim ⁊ maſculinam q̃ ſemina producat: ⁊ feminam q̃ recipiat atq̃ nutrat: inde a ui femine dictam eẽ tellurẽ: a maſculi

telluuionē. Cur ergo pontifices ut ipe indicat: additis quoq; alijs duobus: quatuō dijs faciunt rē diuinā: telluri: telluuiōi: altori: rusori? De tellure ⁊ telluuione iam dictuz est. Altori quare? q̃ ex terra inquit aluntur omnia que nata sunt. Rusori quare? q̃ rursus inquit cuncta eo ꝺ reuoluuntur.

De telluris cognomibus eorq; significationibus: que etiam si non erāt multarz rerum iudices: non debuerūt multorum deorum firmare opiones. cap. xxiiij.

d Ebuit ergo una terra ꝓpt istam quatergeminā uim quatuō hīe cognomina: ñ quatuor facere deos: sicut tot cognomibus unus iuppiter: ⁊ tot cognomibus una iuno: in quibus oib⁹ uis multiplex eē dī: ad unuz deuz uel ad unā deā pertinēs: non multitudo cognominum deorum etiam multitudinem faciens. Sed profecto sicut aliquando etiam ipsas uilissimas feminas earum quas libidine quesiuerunt tedet penitetq; turbaruz: sic aiaz uilē factam ⁊ immundis spiritib⁹ prostitutam: deos sibi multiplicare q̃bus contaminanda prosternētur: sicut plurimum libuit sic aliquando ⁊ piguit. Nam ⁊ ipse varro quasi de ipsa turba uēcundatus: vnam deam uult esse telluzem. Eandem inquit dicunt matrez magnā: q̃ tympanuz hēat significari esse orbem terre: q̃ turris in capite oppida: q̃ sedes fingāt circa eam: cū oia moueantur ipsam ñ moueri. Quod gallos huic dee ut seruirēt fecerunt: significat eos qui semine indigeant terram sequi oportere: in ea quippe oia reperiri. Quod se apud eam iactant: ꝓcipitur inquit qui tram colunt ne sedeant: semp. n. esse quod agant. Cymbalorum sonitus ferrañtorum ritus iactandorz ac manuū: ⁊ eī rei crepit⁹ in colēdo agro qui fit: significat q̃ ferrañta illa erāt ió ex re: q̃ eā ātiq; colebāt ere añq; ferrum eēt inuētum. Leonem inquit adiungit solutuz atq; mā suetum: ut ostēdant esse nullum gēus terre tam īmotum ac uehemēter ferū: quod nō subiici coliq; conueniat. Deinde adiungit ⁊ dicit: tellurem matrē ⁊ noibus plurib⁹ ⁊ cognominibus qꝺ nominatur: deos existimatos eē q̃plures. Tellurem inquit putant esse opē q̃ ope fiat melior: matrē q̃ pluria pariat: magnā q̃ cibū pariat: prospinaz q̃ ex ea ꝓspāt fruges: uestā q̃ uestiat herbis. Sic alias deas inquit ñ absurde ad hanc īuocant. Si ergo una dea ē: q̃ quidē consulta vitate nec ipsa est interim: quia diuidit in multas. Uni⁹ sint ista multa noia: non tam dee multe q̃ noia. Sz ērantiuz maiorz auctas deprimit: ⁊ eundē varronem post hāc sententiam trepidare compellit. Adiūgit enim ⁊ dicit: cum quibus opinio maiorz de his deab⁹ q̃ plures eas putarūt esse nō pugnat. Quo ñ pugnat: cū valde aliud sit unā deā noia habē multa: aliud eē ꝺas multas? Sz pōt ī ḋt fieri: ut eadē res ⁊ una sit: ⁊ in ea q̃ dā res sint plures. Concedo ut ī uno hoie esse res plures: nūq̃d ió ⁊ hoies plres? Sic ī una dea eē res plures: nunq̃d ió ⁊ deas plures? Uerz sicut volūt diuidāt: coflent: multiplicent: replicēt: īplicēt. Hec sunt telluris ⁊ matris magne preclara mysteria: uñ omnia īferūtur ad mortalia semina: ⁊ exercēdam agriculturam. Ita ne ad hec relata ⁊ hūc finē habentia: tympanū: turres: galli iactatio insana membrorum: crepitus cymborz: confictio leonū: vitā cuiq̃ pollicentur eternam? Ita ne ꝓpterea galli abscisi huic magne dee fuiunt: ut significēt qui semine indigeant tram sequi oportē: quasi non eos īpa poti⁹ fuitus semine faciat indigere? Utrz enim sequēdo hāc deā cū idigeāt

ſem̃ acquirãt:an potiꝰ ſequẽdo hãc de am cum habeant ſemen ammittant: hoc interp̃tari an deteſtari eſt. Nec at tẽditur quantum maligni demones prenaluerint : qui nec aliqua magna his ſacris polliceri auſi ſunt: ⁊ taꝫ cũ delia exigere potuerunt. Si dea ẽra ñ eſſet:manus ei homines operando in ferret ut ſemina conſequerentur per il lam non ⁊ ſibi ſeruiendo ut ſemina p̃ derent propter illam. Si dea non eẽt: ita fecunda fiẽt manibus alienis:ut ñ cogẽt hominem ſterilem fieri manib̃ ſuis . Jam q̃ in liberi ſacris honeſta matrõa pudẽda virilia coronabat ſpec tante multitudine:ubi rubẽs ⁊ ſudãs ſi eſt ulla frõs in hoibus:aſtabat forſi tã ⁊ maritus. ⁊ q̃ i celebratiõe nuptia rum ſuper priapi ſcapuꝫ noua nupta ſedẽ iubebatur : lõge cõtemptibilioꝛa atq̃ cõfuſibiliõa ſunt pre iſta turpitu dine crudeliſſima:uel crudelitate tur piſſima. Jbi demõicis artibus ſic utq̃ ſexus illuditur:ut neuter ſuo vulnere perimatur:ibi faſciatio timetur agro rum:hic m̃broꝝum amputatio ñ time tur. Jbi ſic debõeſtat̃ noue nupte uẽ cũdia:ut ñ ſolum fecũditas:ſed nec ṽ gitas adimatur:hic ita amputatur ui rilitas:ut nec conuertatur i feminaꝫ: nec uir reliquatur.

Quam interpretatiõem de abſciſi one atyis grecorum ſapiẽtiũ doctrina repperit.cap.xxv.

e T atys ille ñ eſt cõmẽorat̃: nec eiuſ ab iſto iterpretatio iq̃ſita ẽ: i cuius dilectiõis mẽoriam gallus ab ſcidit̃. Sed docti greci atq̃ ſapiẽtes ne quaq̃ rõem tam ſãctam atq̃ p̃claraꝫ tacuerũt. Propt̃ vernalem quippe fa ciem terre q̃ ceteris tẽporibus eſt pul chrior. Porphyrius philoſophus no bilis atyn floꝛes ſignificare phibuit: ⁊ iõ abſciſũ qꝛ flos decidit añ fructum. Nõ ergo ipſum hoieꝫ uel quaſi hoieꝫ qui eſt uocatus atys : ſed virilia eius floꝛi cõpauerũt. Jpſa quippe illo uiuẽ te deciderũt:imo ṽo non deciderunt: neq̃ decerpta ſed plane diſcerpta ſũt. Nec illo floꝛe ãmiſſo q̃ſq̃ poſtea fruc tus:ſed potius ſterilitas conſecuta ẽ. Quid ergo ipſe reliquus: ⁊ q̃d ĩmãſit abſciſo:quid eo ſignificari dĩ: quo re fertur: que interpretatio ide p̃fertur? An hec fruſtra molienꝺo nihilq̃ iue niendo:p̃ſuadent illud potius eſſe cre dendum:quod de homine caſtrato fa ma iactauit:litteriſq̃ mãdatũ ẽ: Me rito huic aduerſatus eſt ⁊ varro nĩ:ne q̃ hoc dicẽ uoluit. non enim doctiſſi mum hoieꝫ latuit.

De turpitudine ſacrorum matriſma gne.cap.xxvi.

i Tẽq̃ de mollibus eidẽ mat̃ ma gne cõtra õneꝫ uiroꝝ mulieꝝq̃ uẽcundiam conſecratis:q̃ uſq̃ i heſter nũ diẽ madidis capill̃:facie dealbata: fluẽtib̃ mẽbris incceſſu feminino : per plateas uicoſq̃ carthaginis etiã a po pulis unde turpiter uiuerẽt exigebãt: nihil varro dicere uoluit: nec uſpiam me legiſſe cõmemini. Defecit ĩt̃pretatio: erubuit ratio:cõticuit oõ. Uicit ma tris magne omnes deos filios nõ nu minis magnituꝺo ſꝫ cris. Huic mon ſtro nec iã mõſtruoſitas cõparat̃. Jlla in ſimulacris habebat ſolam deformi tatem:iſta in ſacris deformem crudeli tatem. Jlla mẽbra in lapidibus addi ta:hec in hoibus perdita. Hoc dedec̃ tot iouis ipſius uitia ⁊ tanta ſtupra ñ uincũt. Jlle int̃ feieas cõruptelas uno ganymede celum infamauit : iſta tot mollibus profeſſis a publicis inq̃na uit terram: ⁊ celo fecit iniuriam. Sat̃ num fortaſſe poſſemus huic in iſto ge nere turpiſſime crudelitatis ſiue con ferre:ſiue preferre:qui patrẽ caſtraſſe

perhibet. Sed in saturni sacris homines aliēis manibus potius occidi q̄ suis abscidi potuerūt. Deuorauit ille filios suos ut poete ferūt: ⁊ physici ex hoc interpretantur quod uolunt: ut aūt historia ꝓdit necauit. Sz q̄ ei peni suos filios sacrificarūt: non recepe rōani. At vo ista magna deorum mat̄ ēt rōanis tēplis castratos itulit: atq̄ istaz seuitiam moresq̄ seruauit: credita uires adiuuare rōanorz: execādo uirilia uirorz. Quid eiz sūt ad hoc malū furta mercurij: veneris lasciuia: stupra ⁊ turpitudies ceterorz: q̄ pferremus o libris: nisi quotidie cātarēt ⁊ saltarent i theatris? Sz hec quid sūt ad tātū malū: cuius magnitudo magne matri tm̄mō cōpetebat: pfitiz q̄ illa dñr a poetis eē ficta: quasi poete id ēt finxerit: q̄ ea sint dijs grata ⁊ accecpta? Ut ergo canerēt uel scribēnt: audacia fuit uel petulātia poetarz. Ut vo diuis ib⁹ ⁊ hominib⁹ cisdē imperātib⁹ ⁊ extorquētib⁹ numib⁹ addēnt: q̄d ē nisi crim̄ oorz: imo vo ꝓfessio deōniorz ⁊ oceptio miserorum? Ueruz illud qo de abscisorz consecratione mater deorum coli meruit: ñ poete cōfinxerūt: sed homē magis q̄ canē maluerzt. His ne dijs selectis quisq̄ consecrandus est: ut p⁹ mortem uiuat beate: q̄bus consecratus añ mortem honeste ñ potuit viuē: tam fedis supstitionibus sōditus: ⁊ imūdis demonibus obligatus? Sed hec oia inquit referuntur ad munduz: videat ne potius ad immundum. Cui enim hic mūdus ē os: nec aio religiosus existit: nec hōestus viuet ille nec mūdus. nos aūt animū querimus qui va religiōe ꝓfisus: nō tāq̄ deū suū adoret mūdū: sz tāq̄ opus dei ꝓpter deū laudet mūdum: ⁊ mundanis sordibus expiatus: mūdus pueiat ad deū q̄ cōdidit mundum. Istos vo selectos deos videmus quidem clarius innotuisse q̄ ceros: ñ tm̄ ut eorz illustrarēt meita: sz ne occultarētur opprobria. ūde magis eos homines fuisse credibile est: sicut ñ soluz poetice lie: uerz ēt historice tradidezt. Nam quod virgilius ait. Primus ab ethereo uēit saturnus olympo Arma iouis fugiēs: ⁊ regnis exul ademptis. ⁊ q̄ ad hanc rem ptinētia sōsecūt: totā de hoc homerus pandit historiā: quā ēnius in latinū vtit eloquium: uñ q̄a plura posuerunt: qui contra huiusmodi errores añ nos uel greco fmōe uel latino scripserunt: nō i eo mihi placuit immorari.

De figm̄tis physiologorz: qui nec vaz deitatē colūt: nec eo cultu quo colēda ē va diuinitas. cap. xxvij.

i Psas physiologias cū cōsidero quib⁹ docti ⁊ acuti homines has res hūanas conāt evtē in res diuinas: nihil uideo nisi ad tpalia terrenaq̄ opa naturāq̄ corporeā: uel etiā si inuisibilem: tm̄ mutabilem potuisse iuocari: qo nullo modo est uerus os. Hoc autem si saltem religiositati congruis significationibus agēt: esset equidem dolendum nō his uerū deū ānuntiari atq̄ predicari: tm̄ aliquo mō ferenduz tam feda ⁊ turpia non fieri nec iubēi. At nunc cum pro deo uero quo solo aia se inhabitante fit felix: nefas sit colere aut corpus aut animam: quanto magis nefarium est ista sic colere: ut nec salutem nec decus humanum corpus aut aia colētis obtieat? Quāobrē si templo: si sacerdote: si sacrificio qo o uero debeatur colat̄ aliqo elem̄tū mundi: vel creatus aliquis sp̄s etiam si ñ immūdus ⁊ malus: nō ideo ē malum qz illa mala sūt q̄bus colit̄: sz q̄a illa sunt talia quibus solus ille colēd⁹ sit: cui talis cultus seruitusq̄ debetur. Si aūt stoliditate uel mōstruositate simulacrorz: sacrificijs homicidiorum: coronatione uirilium pudendorum:

mercede ſtuprorũ: ſectione mẽbrorũ: abſciſione genitalium : conſecratione mollium:feſtis impurorum obſceno-rũq; ludorum:unum uerum deum.i. omnis anime corporiſq; creatorẽ colẽ ſe quiſq; contendat: non ideo peccat quia ñ eſt colendus quem colit:ſed qr colẽdũ ñ ut colendus eſt colit. Qui ue ro7 rebus talibus id eſt turpibus 7 ſceleſtis:7 non deum uerum id eſt aĩe corporiſq; factorem:ſ3 creaturã:q̃uis ñ uitioſam colit ſiue illa ſit aĩa ſiue cõ pus:ſiue aĩa ſimul 7 cõpus:bis peccat in deũ:q̃ 7 pro ipſo colit quod non ẽ ipſe:7 talibus rebus colit qualibus nec ipſe colendus eſt: necnõ ipſe ſ3 hi quonãmodo id eſt q̃turpiter nefarie-q; coluerint in promptu eſt. Quid au tem uel quos coluerint eſſet obſcurũ: niſi eor teſtaret hiſtoria:ea ipſa q̃ fe-da 7 turpia confitemur numib' tribꝰ ter exigentibus reddita. Uñ remotis cõſtat ambagibus:nefarios demones atq; imũdiſſimoſ ſpus:hac omni ciui li theologia iuiſẽdis ſtolidis imagib': 7 p eas poſſidendis etiam ſtultis cor-dibus iuitates.

Quod doctrĩa varrõis de theolo-gia i nulla ſibi pte cõcõdet.cap.xxviij.

q Uid igit valet:q̃ uir doctiſſim' 7 acutiſſimuſ varro velut ſbtili diſputatiõe hos omns deos i celuz 7 t̃ rã redigẽ:ac referre cõat 7 ñ pot:Flu-unt de manibus:reſiliũt:labũt 7 deci dũt.Dicturus enim de feis hoc eſt de deabus:qm̃ iquit ut in primo libro di xi de locis: duo ſunt principia deorum animaduerſa ò celo 7 terra:a quo dũ partim dicũtur celeſtes:partim terre-ſtres:ut in ſuperiorib' initium fecim' a celo cum diximus de iano:quez alũ celum alũ dixerunt eſſe mundum: ſic de ſemis initium ſcribendi fecimus a tellure.Sentio quãtam moleſtiã tale ac tantũ patiatur igenũ.Dicitur eim quadam ratiõe ueriſimili celũ eſſe qò faciat:terrã que patiat:7 ideo illi maſ culinam uim tribuit:huic feiam:7 nõ attẽdit eum potius eſſe qui hec faciat qui utrũq; fecit. Hinc ẽt ſamothracũ nobilia myſteria in ſuperiore libro ſic iterpretatur:eaq; ſe que nec ſuis nota ſunt ſcribẽdo expoſituz:eiſq; miſſuz quaſi religioſiſſime pollicetur . Dicit enim ſe ſibi multis indicijs collegiſſe i ſimulacris aliud ſignificare celum: aliud terraz:aliud exempla rez:quas plato appellat ideas:celum iouem:ter ram iunonem : ideas mineruam vult itelligi. Celum a quo fiet aliq̃d: tram de qua fiat exemplum ſecũdũ qò fiat. Qũa in re omitto dicẽ: q̃ plato illas ideas tãtã vim hĩe dicit:ut ſecũdũ caſ non celum aliquid fecerit:ſed ẽt celuz factum ſit. Hoc dico iſtum in libro ſe-lectoz deoz rõem illam tum ò̃orum: q̃bus quaſi cuncta complexus eſt per didiſſe. Celo enim tribuit maſcl'os de-os:feias terre. Inter quas poſuit mi-neruam quã ſupra ipſum celum ante poſuerat:deinde maſcl's ò̃s neptunuſ in mari eſt:quod ad terram potius q̃ ad celum pertinet. Dis pat poſtremo qui grece pluton dicitur:etiã ipſe maſ culus frater amborum terrenus deuſ eſſe phibetur:ſuperiorem terrã tenẽſ: in inferiori habens proſerpinam con-iugem. Quomodo ergo ò̃os in celo: deas in terra eſſe perhibent: q̃ rurſus deos ad terram:ò̃as ad celum referre conant? Quid ſolidum: quid cõſtãs: q̃d ſobrium:quid definitũ hẽt hec diſ putatio? Illa autem eſt tellus initium dearum:mat.ſ.magna:apò quã mol-liũ 7 abſciſoz ſeſeq; ſecãtiũ atq; iactã tiũ iſana pſtrepit t̃pituoo. Quid ẽ er go qò dicitur caput deorum ianus:ca put dearum tellus:nec ibi facit unum caput errõ nec hic ſanũ furõ? Cur hec fruſtra ĩferre nituntur ad mundum:

quasi possit pro ꝺo uero mundus:uel opus ꝑ factõe coli? Et tñ eos nec hoc posse ꝓitas apta cõuincit. Referãt hec potiꝰ ad hoies mortuos ⁊ ad dẽones pessimos:⁊ nulla q̃o ĩmanebit.

Qꝛ omnia q̃ physiologi ad mũduꝫ partes ipsius retulerunt:ad unum uerum deum ĩferre debuerũt.cap.xxix.

n Anqꝫ oia q̃ ab eis ex istoꝝ deorũ theologia velut physicis rationibus ĩferũt ad mundũ:nos qualr sine ullo scrupulo sacrilege opiõis ꝺo potius ꝓo qui fecit mundũ:omnis aie ⁊ omnis corporis cõditõi tribuantur aduertamus hoc modo. Nos deum colimus:ñ celũ ⁊ terram quibus duabus partibus mũdus hic cõstat:nec animam uel animas per uiuẽtia q̃cunq̃ diffusas:sꝫ deum qui fecit celum ⁊ ꝛram ⁊ omnia que in eis sunt. Qui fecit omnem aiam siue quocũq̃ mõ uiuẽtem:⁊ sensus ⁊ rationis exptez:siue ẽt sentiẽtẽ siue ẽt intelligẽtẽ. Et ut iam icipiã illa unius ⁊ ueri dei opera pcurrẽ:ꝓpter que isti sibi dũ quasi hõeste conãt sacramta turpissima ⁊ scelectissima itẽptari:ꝺos mltos falsosq̃ fecerunt.

Qua pietate discernat a creaturis creator:ne pro uno tot dn colãt:quot sunt opa ꝟnius auctõis.cap.xxx.

i Llũ deũ colius:q̃ natis a se creatis ⁊ sbsistẽdi ⁊ mouẽdi initia finesq̃ cõstituit:qui ꝛeruꝫ causas haber:nouit atqꝫ dispõit : qui uim seminum cõdidit:qui rationalem animaꝫ quod dicitur animus quibus uoluit ꝓiuẽtibus indidit:qui sermõis facultatem usunq̃ ꝺonauit:qui munus fuꝛa dicendi quibus placuit spiritibus impriuit. Et ꝑ quos placet ipse futura ꝑdicit:⁊ ꝑ quos placꝫ malas ualitudies pellit. Qui bellorꝫ quoqꝫ ipsorum cũ sit emndandum ⁊ castigandum ẽ genus humanum: exoꝛdnis ꝓgressibus finibusq̃ modẽat:qui huius mundi ignẽ uehemntissimum ⁊ violẽtissimum pro ĩmse nature tempamto ⁊ creauit ⁊ regit: qui ꝟniuꝛsarum aquarum creatoꝛ ⁊ gubernator ẽ:qui solem fecit cõpõallium clarissimum luminũ:eiqꝫ uiꝫ cõgruaꝫ ⁊ motũ dedit. Qui ipis etiam inferis ꝺom nationẽ suaꝫ potestatẽq̃ non sbtrahit:q̃ seia ⁊ alimta mõtaliũ siue arida siue liquida naturis cõpetẽtibus attributa sbstituit . Qui ꝛam fũdat atqꝫ fecundat:q̃ fructus eiꝰ aialibus hominibusq̃ largit:qui causas non solum principales sed etiam sbsequẽtes nouit atqꝫ õdinat:qui lune statuit modum suum : qui uias celestes atqꝫ ꝛestres locoꝛum mutationibus prebet. Qui humanis ingenijs q̃ creauit:etiam scias artiũ uariarum ad adiuuandã uitam naturãq̃ concessit. Qui coniunctionem maris ⁊ femine ad adiutoꝛium ꝓpagãde ꝓlis istituit: Qui hominũ cetibꝰ quẽ focis ⁊ luminibꝰ adhibẽnt ad facillimos usus munus ꝛeni ignis indulsit. Ista sũt certe que dns scelectis nescio ꝑ quas physicas intẽptationes vir acutissimus atqꝫ ꝺoctissimus varro:siue q̃ aliũde accepit:siue q̃ ipse coniecit distribuẽ iabõauit. Hec aũt facit atqꝫ agit unus ⁊ uerus deus. Sed sicut idem ꝺs ubiqꝫ totus nullis inclusus locis: nullis uiculꝰ alligatus:in nullas ꝑtes sectilis:ex nlla ꝑte mutabilis:implens celũ ⁊ ꝛam pñte potẽtia non absente natura : sic itaqꝫ admistrat omnia que creauit:ut etiam ipsa ꝓprios exercẽ ⁊ agẽ motũs sinat. Quanuis enim nihil esse possit sine ipso:non tam sunt ulla quod ipse. Agit autem multa etiam per angelos sed non nisi ex seipso beatificat ãgl'os. Ita quanuis propter aliquas causas hominibus angelos mittat: non tam

ex angelis hoies:sed ex seipso sicut an gelos beatificat. Ab hoc vno ⁊ vo ꝏ vitā spāus etnaz.

Quib⁹ proprie beneficijs dei excep ta generali largitate sectatores vitatis utant.cap.xxxi.

h Abēus.n.ab illo pret huiuscēo di bñficia:que ex hac de qua ñ nulla diximus administratione nate bonis malisqz largitur:magnuz ⁊ bo norum proprium magne dilectionis indicium. Quanq̄ enim q̄ sumus:q̄ viuimus:q̄ celum terrāqz conspiciuſ: q̄ habemus m̄tem atqz rationez qua cūm ipsum qui hec omnia condidit i quiramus:nequaquam valeamus ac tioni sufficere gratiaruz:tamen q̄ nos oneratos obrutosqz peccatis:⁊ a con templatione sue lucis avsos: ac tene brarum.i.iniquitatis dilectiōe cecatos nō omnino deseruit. Misitqz nobis v̄ bum suum:q̄ est eius unicus filiꝰ:quo pro nobis in assūpta carne nato atqz passo:q̄ti deus hominem pendēt no scēmus:atqz illo sacrificio singulari a peccatis omnibus mundarēur:eiusqz spiritu in cordibus nostris dilectione diffusa:omnibus difficultatibus supa tis in eternam requiem ⁊ ꝓtēplatiōis eius ineffabilē dulcedinez ueniremus. Que corda quot lingue ad agēdas ei gr̄as satis esse contenderint?

Q.ꝏ sacrañtū redemptionis chri sti nullis retro temporibus defuerit: semperqz sit divsis significationib⁹ p dicatū.cap.xxxij.

h Oc mysteriū vite etne:iā ide ab exordio generis humani p q̄dā signa ⁊ sacramenta tp̄oribꝰ congrua: quibꝰ oportuit per angl'os p̄dicatū ē. Deinde ppl's hebreus in vnam q̄dazꝛ rempublicam que hoc sacramentum ageret congregatus est:ubi p quosdā scientes:per quosdaz nescientes:id qꝏ ex aduētu christi usqz nūc ⁊ deinceps agitur:prenunciaret esse venturum. Sparsa etiaz postea eadem gente per gētes propter testimoniū scripturarum quib⁹ eterna salus in christo futura p dicata ē. Omnes eiz ñ soluz ꝓphetie que in vbis sunt: nec tantuz precepta vite que mores pietatēqz conformāt: atqz illis litteris continentur:vū etiaz sacra sacerdotia:tabernaculuz siue tē plum:altaria:sacrificia: cerimōie dies festi:⁊ q̄cq̄d aliud ad eam fuitutem p tinet que deo debet:⁊ grece ꝓpe latria dicitur:ea significata ⁊ p̄nūtiata sūt:q̄ propter eternam vitam fideliuz i chri sto:⁊ impleta credimus:⁊ impleri cer nimus:⁊ implenda confidimus.

Quod per solam christianam reli gionem manifestari potuerit fallacia spirituū malignorum : de hominum erroze gaudentium.cap.xxxiij.

p Er hanc ergo r̄ligionē vnam ⁊ vam potuit aperiri ꝏs gentiū esse ímundissimos demones:sꝏ defūc torum occasionibus animarum : vel creaturaꝝ specie mūdanarum ꝏs se putari cupientes: ⁊ quasi diuinis ho noribus eisdēqz scelestis ac turpibus rebus superba impuritate letātes:atqz ad uerum deum conuersionē hūanis animis iuidētes. Ex quoꝝ imanissimo ⁊ impūissimo dñatu hō liberatur : cū credit in eum qui p̄buit ad exurgēdū tante humilitatis exemplum : q̄ta illi superbia ceciderunt . Hinc sunt non solum illi de quibus multa iam dixi mus:⁊ alij atque alij similes ceteraruz gentium atque terrarum:sed etiaz hi de quibus nunc agimus tanq̄ i senatu deorum selecti:sed plane selecti nobili tate criminum non dignitate vtutuz. Quorum sacra varro dum quasi ad

naturales rationes referre conat: q̃rẽs
honestare res turpes: quomõ his qua
dret ⁊ consonet non potest inuenire:
quoniaz non sunt ipse illoꝝ sacroruz
cause quas putat: uel potius uult pu-
tari. Naz si non solum ipse: ueꝝ etiaz
quelibet alie huius generis essent: q̃-
uis nihil ad deum uerum uitãq̃ eter-
nam: que in religione querenda est pe-
tinerent: tamen qualicunq̃ de rerum
natura reddita ratione: aliquãtulum
mitigarent offensionem: quam non i-
tellecta in sacris aliqua velut turpitu-
do aut absurditas fecerat: sicut in qui
busdã theatroꝝ fabulis uel delubroꝝ
mysteriis facẽ idez varro conatus est.
Ubi non theatra delubroꝝ similitudi
ne absoluit: sed theatroꝝ potius simi
litudine delubra damnauit: tamen ut
cũq̃ conatus est: ut sensum horribili-
bus rebus offensum velut naturaliuz
causarum ratione reddita deliniret.

De libris nume pompilij: quos se-
natus ne sacrorum cause: quales i eis
habebantur innotescerent iussit incen
di. cap. xxxiiij.

S Ed contra inuenimus: sicut ipe
vir doctissimus prodidit de nu
me pompilij libris redditas sacroruz
causas nullo modo potuisse tolerari:
nec dignas habitas que non soluz lec
te innotescerent religiosis: sed saltem
scripte reconderentur in tenebris. Jaz
enim dicaz: quod in tertio huius ope-
ris libro me suo loco dicturum esse p
miseram. Naz sicut apud eundez var-
ronem legitur in libro de cultu deorũ
terentius quidam cum haberet ad ia-
niculum funduz: ⁊ bubulcus eius iux
ta sepulcrũ nume pompilij traiciẽs
aratrum eruisset ex terra libros eius:
ubi sacrorum institutoruz scripte erãt
cause: in urbem pertulit ad pretorem.
At ille cum inspexisset principia rem
tantam detulit ad senatum. Ubi cum
primores quasdam causas legissent:
cur quicq̃ in sacris fuerit institutuz:
nume mortuo senat' assensus ẽ: cosq̃
libros tanq̃ religiosi patres conscrip-
ti pretor ut comburẽt censuerunt. Lie
dat quisq̃ quod putat: imo vo dicat
quod dicendum suggesserit vesana cõ
tẽtio quilibet tante impietatis defẽsor
egregi'. Me admonẽ sufficiat: sacro-
rum causas a rege pompilio romano
rum sacroꝝ institutore conscriptas:
nec populo: nec senatui: nec saltez ipis
sacerdotibus inotescẽ debuisse: ipmq̃
numaz pompilium curiositate illicita
ad ea demonum peruenisse secreta: q̃
ipe quidez scribẽt: ut habẽt unde legẽ
do cõmonẽtur. Sed ea tamen cũ rex
esset: qui minime quenq̃ metuẽt: nec
docẽ aliquem: nec delẽdo uel quoquo
modo consumendo perdẽ audẽt: ita
quod scire neminem voluit: ne homes
nefaria docẽt. violare autez timuit: ne
demones iratos habẽt: obruit ubi tu-
tum putauit: sepulcro suo propiqua
re aratrum posse nõ credens. Senat'
autem cum religiones formidaret dã-
nare maiorum: ⁊ ideo nume assentire
cogẽtur: illos tamen libros tam perni
ciosos esse iudicauit: ut nec obrui rur-
sus iubẽ: nec humana curiositas mul-
to uehementius rem iam perditam q̃-
rẽ: sed flammis aboleri nefanda moni
menta: ut quia iam necesse esse existia
bant sacra illa facẽ tolerabilius erraze
tur causis eoꝝ ignoratis: q̃ cognitis
ciuitas turbaretur.

De hydromantia: per quaz numa
uisis quibusdam imagibus ludifica-
batur. cap. xxxv.

n Am ⁊ ipe numà ad quẽ nullus
di ꝓpheta: nullus sanctus ãgls
mittebatur: hydromantiã facẽ cõpul-
sus est: ut in aqua uideret imagines

deorꝫ: uel potius ludificationes dēo-
nuꝫ: a quibus audiret quid in ſacris
cōſtitueret atq; obſuaē deberet. Q.ō
genus diuinationis idem varro a pſis
dicit allatū:quo ⁊ ipſꝫ numā: ⁊ poſtea
pythagoram philoſophuꝫ uſū fuiſſe
cōmēorat:ubi adhibito ſanguine etiā
inferos perhibet ſciſcitari:⁊ necyomā
tiam grece dicit uocari: que ſiue necro-
mantia dicatur idipſum eſt:ubi uident
mortui diuinare. quibus hec artib'
fiant ipſi uiderint. Nolo enim dicere:
has artes etiā ante noſtri ſaluatoris
aduentum in ipſis ciuitatibus gentium
legibus ſolere prohiberi:⁊ pena ſeue-
riſſima uindicari. Nolo inquam hoc
dicere.fortaſſis enim talia tunc licebāt.
His tam̄ artibus didicit ſacra illa pō-
pilius: quorꝫ ſacrorꝫ facta prodidit:
cauſas obruit:ita timuit ⁊ ipſe quod
didicit:quarum cauſarum proditos li-
bros ſenatus incendit. Quid mihi er
go uarro illorꝫ ſacrorum alias neſcio
quas cauſas uelut phyſicas interpre-
tatur:quales ſi libri illi habuiſſent nō
utiq; arſiſſent:aut ⁊ iſtos uarronis ad
ceſarem pontificē ſcriptos atq; editos:
patres conſcripti ſimiliter incendiſſēt:
Quod ergo aquam egeſſerit:id eſt ex
portauerit:numa pompilius unde hy
dromantiam faceret:ideo nymphaꝫ e-
geriaꝫ coniugem dicitur habuiſſe:quē-
admoduꝫ in ſūpradicto libro varrōis
exponitur. Ita enim ſolent res geſte aſ-
pſione m̄dacioruꝫ in fabulas uerti. In
illa igitur hydromantia curioſiſſimuſ
rex ille rōanus ⁊ ſacra dicit: que in li-
bris ſuis pontifices haberent: ⁊ eorum
cauſas quas preter ſe neminem ſcire
uoluit. Itaq; eas ſeorſum ſcriptas ſe-
cū quodāmodo mori fecit: quādo ita
ſbtrahendas hominum noticie ſepeli
ēdaſq; curauit. Aut ergo dēonū illic
tam ſordide ⁊ noxie cupidates erant
pſcripte:ut ex his tota illa theologia
ciuilis etiam apud tales homines exe-
crabilis apparet:qui tā multa in ipſis
ſacris erubeſcenda ſuſceperant. Aut
illi omnes nihil aliud q̄ homines mō
tui prodebantur:quos tam prolixa tē
poris uetuſtas:⁊ fere oms populi gen
tium dos imortales eſſe crediderāt: cū
⁊ talibus ſacris ꝗdem illi demones ob-
lectarentur:qui ſe colendos pro ipſis
mortuis:quos deos putari fecerat: q̄-
buſdam fallaciū miraculorū atteſtatio
nibus ſupponebāt. Sed occulta ueri
dei prouidentia factum eſt: ut ⁊ pom-
pilio amico ſuo illis conglutinati arti
bus:quibus hydromātia fieri potuit:
cuncta illa confiteri permitterentur:⁊
tamen ut moriturus incenderet ea po
tius q̄ obrueret admonere non pmit-
terentur:qui ne innoteſcerent:nec ara
tro quo ſunt eruta obſiſtere potuerūt:
nec ſtilo uarronis:quo ea que de hac
re geſta ſunt in noſtram memoriā per
uenerunt. Non enim poſſunt quod ñ
ſinuntur efficere. ſinuntur autem alto
dei ſummi iuſtoq; iudicio pro meritis
eorum quos ab eis uel affligi tātū:ul'
etiam ſbꝗci ac decipi iuſtum eſt: Quā
vo pernicioſe uel a cultu uere diuinita
tis aliene ille littere iudicate ſint: hinc
intelligi poteſt:q̄ eas maluit ſenatus
incendere:quas pōpilius occultauit:
q̄ timere quod timuit:qui hoc audere
non potuit. Qui ergo nec felicem i fu
turo uitam:nec modo habere uult pi-
am:talibus ſacris mortem querat eter
nam. Qui autem cum malignis dēo-
nibus non uult habere ſocietatem:nō
ſuperſtitionem qua coluntur noxiam
pertimeſcat:ſed ueram religionem qua
produntur ⁊ uincuntur agnoſcat.

Aurelij augustini de ciui-
tate dei liber octauus.

De questione naturalis theologie cum philosophis excellentioris sciētie discutienda.capitulū primum.

n UNC INTentiore nobis op' est animo m'to q̄ erat in supio-rum questionuz solutiōe ⁊ explicatōe libroꝝ.de theologia q̄ppe quam naturalem uocant : non cum quibuslibet hominibus:non enim fabulosa est uel ciuilis:hoc est uel theatrica:uel urbana:quarūm altera iactitat deorum crimina:altera indicat deorum desideria criminosiora : ac per hoc malignorum potius demonuz q̄ deorum:sed cum philosophis est habenda collatio:quorum ipsum nomē si latine interpretemur:amorem sapiētie profitetur. Porro si sapientiaz profitemur:⁊ sapientia deus est per quez facta sunt omnia:sicut diuina auctoritas ueritasq̄ monstrauit:uerus philosophus est amator dei. Sed quia res ipsa cuius hoc nomen est non est in omnibus qui hoc nomine gloriantur: neq̄ enim continuo uere sapientie sūt amatores quicunq̄ appellantur philosophi:profecto in omnibus quorum sententias ex litteris nosse potuimus: eligendi sunt cum quibus nō indigne questio ista tractetur. Neq̄ enim hoc opere omnes omnium philosophorū vanas opiniones refutare suscepi: sed eas tantum que ad theologiam pertinent:quo uerbo greco significari intelligimus de diuinitate rationem siue f̄monem.nec eas omnium: sed eorum tantum qui cum ⁊ esse diuinitatem ⁊ humana curare consentiant:non tam̄ sufficere unius incommutabilis d̄i cultum ad uitam adipiscendaz etiam p' mortem beatam:sed ab illo sane multos uno conditos atq̄ institutos ob eam causam colendos putant. Hi etiā iam varronis opinionem ueritatis p' pinquitate transcendunt. Siquidem ille totam theologiam naturalez usq̄ ad mundum istum: uel eius animam extendere potuit:isti uero supra omnē anime naturam confitentur deum : q̄ non solum mundum istum uisibilem qui sepe celi ⁊ terre nomine nuncupatur:sed omnem etiam omnino aiam fecerit:⁊ qui rationalem ⁊ intellectualem:cuius generis anima humana ē: participatione sui luminis incommutabilis ⁊ incorporei beatā fecerit. Hos philosophos platonicos appellatos a platone doctore uocabulo deriuato nullus q̄ hec uel tenuiter audiuit ignorat. De hoc igitur platone que necessaria huic questioni existimo breuiter attingam:prius illos commemorans:q̄ euz in eodez genere litteraruz tempōe precesserunt.

De duorum philosophorum generibus:id est ital co ⁊ ionico : eorunq̄ auctoribus.cap.ij.

q Uantum enim attinet ad litteras grecas:que lingua inter ceteras gentium clarior habetur : duo philosophorum genera traduntur : unum italicum ex ea parte italie : que quondam magna grecia nuncupata est:alterum ionicum in eis terris : ubi ⁊ nunc grecia nominatur. Italicum genus auctorem habuit pythagoram samium.a quo etiam ferunt ipsum philosophie nomen exortum. Nam cum antea sapientes appellarentur: qui modo quodam laudabilis uite alq̄s prestare uidebantur:iste interrogatus quid profiteret philosophuz se

esse respondit.i.studiosum uel amatorem sapientie:quoniam sapientem p̄fiteri arrogantissimum uidebatur. Jonici uero generis princeps fuit thales milesius:unus illorum septem q̄ appellati sunt sapientes. Sed illi sex uite genere distinguebant:⁊ quibusdā p̄ceptis ad bene uiuendum accōmodatis. Iste autem thales ut successores etiam ꝓpagaret:rerum naturam scrutatus suasq̄ disputationes litteris mandās eminuit:maximeq̄ admirabilis extitit q̄ astrologie numeris comprehensis defectus solis ⁊ lune etiā p̄dicē potuit. Aquā tamen putauit rerum eē principium:⁊ hinc omnia elementa mundi ipsūq̄ mundum ⁊ q̄ in eo gignuntur existē. Nihil autem huic operi q̄ mūdo considerato tā mirabile aspicimus ex diuina mente preposuit. Huic successit anaximāder eius auditor: mutauitq̄ de rerum natura opinionem. Nō enim ex una re sicut thales ex hūore: sed ex suis proprijs principijs quasq̄ res nasci putauit. Que rerum principia singulaꝝ esse credidit infinita:⁊ innumerabiles mundos gignere:⁊ quecunq̄ in eis oriuntur : eosq̄ mundos modo dissoluit:mō iterum gigni existimauit: quanta quisq̄ etate sua manē potuerit:nec ipse aliquid diuine menti in his rerum operibus tbuens. Iste anaximenem discipulum ⁊ successorem reliquit:qui omnes rerum causas infinito aeri dedit:nec ōos negauit autem cuit:nō tamē ab ipsis aerem factum: sz ipsos ex aere ortos credidit. Anaxagoras vo eius auditor harum rerum omnium quas uidemus effectorē diuinum animum sensit: ⁊ dixit ex ifinita materia que cōstaret dissimilib⁹ inter se particulis rerum omnium genera pro modulis ⁊ speciebus proprijs singula fieri:sz aio faciente diuino. Diogenes quoq̄ anaximenis alter auditō aerem quidem dixit rerum esse materiam de qua omnia fierēt: sed eum esse compotem diuine rationis : sine qua nihil ex eo fieri posset. Anaxagore successit auditor eius archelaus etiā ipse de particulis inter se dissimilibus q̄b⁹ singula queq̄ fierent: ita omnia cōstare putauit:ut inesse etiā mīrez diceret: que corpōa dissimilia id ē illas pticulas cōiungēdo ⁊ dissipādo agēt oia. Socrates huius discipl's fuisse perhibetur magī platōis:propt̄ quē breuit cūcta ista recolui.

De socratica disciplina.cap.iij.

Socrates ergo p̄mus univsā philosophiā ad corrigēdos componendosq̄ mores inflexisse memorat: cum ante illum omnes magis physicis:id est naturalibus rebus perscrutandis operam maximam impenderint. Non mihi autem uidetur posse ad liquidum colligi utrum socrates ut hoc facēt tedio rerum obscuraruz: ⁊ incertarum ad aliquid approbatuz ⁊ certum reperiendum animum intēdit:quod esset beate vite necessariuz: propter quam uitam omnium philosophorum inuigilasse ac laborasse uidetur industria: An vero sicut de illo quidaz beniuolētius suspicantur:nolebat imundos terrenis cupiditatibus animos se extendē in diuina conari ꝓ doquidem ab eis causas rez videbat iquiri:quas prias atq̄ sūmas ñ nisi ī vnius ueri ac summi dei uoluntate eē credebat:Unde nō eas putabat nisi mūdata mente posse comprehendi:⁊ iōo purgande bonis moribus uite cēsebat instandum:ut deprimentibus libidinibus exoneratus animus naturali uigore in eterna se attoleret: naturanq̄ incorporei ⁊ icommutabilis luminis ubi cause omnium factaꝝ naturaruz stabiliter uiuunt intelligētie puritate cōspicēt . Cōstat cum tam̄ iperitorum

ſtultitiam ſcire ſe aliquid opinantiū: etiam in ipſis moralibus queſtionib⁹: quo totū animū itendiſſe videbat:vel confeſſa ignorātia ſua vel diſſimlata ſciētia:lepore mirabili diſſerendi ⁊ acutiſſima urbanitate agitaſſe atq; uerſaſſe.Unde ⁊ concitatis inimicitijs calūnioſa criatiōe damnatus mōte multatus eſt.Sed eū poſtea illa ipſa que publice damnauerat athenienſium ciuitas publice luxit:i duos accuſatōes eius uſqadeo populi indignatiōe cōuerſa:ut unus eorum oppreſſus i multitudine operiret:exilio aūt volūtario atq; perpetuo penam ſimilem alt eua dēt.Tā preclara igitur vite mortiſq; fama ſocrates ēliquit plurimos ſue philoſophie ſectatores:quorū certatim ſtudium fuit in queſtionum mōtalium diſceptatione uerſari:ubi agit de ſummo bono quo fieri homo beatus pōt. Quod i ſocratis diſputationibus dū omnia mouet:aſſerit:deſtruit:quoniā non euidenter apparuit : quod cuiq; placuit inde ſumpſerunt: ⁊ ubi cuiq; viſum eſt conſtituerunt finem boni. Finis autem boni appellatur: quo dſq; cum peruenerit beatus eſt.Sic autem diuerſas inter ſe ſocratici de iſto fine ſententias habuerunt:ut quod uix credibile eſt unius magiſtri potuiſſe facē ſectatores:quidam ſummum bonum eſſe dicēt voluptatem:ſicut ariſtipp⁹: quidam uirtutem ſicut antiſthenes: ſic alij atque alij aliud atq; aliud opinati ſunt:quos cōmēorare longū eſt.

De precipuo inter diſcipulos ſocratis platone:qui omnem philoſophiā triplici partitione diſtinxit.cap.iiij.

ſ Ed inter diſcipulos ſocratis nō quidem imerito excellentiſſima gloria claruit:qui omnino ceteros obſcuraret plato. Qui cum eſſet athenienſis honeſto apud ſuos loco natus:⁊ i genio mirabili longe ſuos condiſcipulos anteiret:parum tamen putans proficiende philoſophie ſufficere ſeipſum: ac ſocraticam diſciplinam:q̄ longe lateq; potuit peregrinatus eſt:quaquauerſum eum alicuius nobilitate ſcientie percipiende fama rapiebat . Itaq; ⁊ in egypto didicit quecunq; illic magna habebantur atq; docebantur : ⁊ inde in eas italie partes ueniens : ubi pythagoreorum fama celebrabatur: q̄cq̄d italice philoſophie tūc florebat: auditis eminētioribus in ea doctorib⁹ facillime comprehēdit.Et qr magiſtr̄ ſocratem ſingulariter diligebat:eum loquentem fere in omnibus ſmonibus ſuis faciens:etiā illa que uel ab alij̄s didicerat:vl ipe q̄ta potuerat itelligētia uiderat:cū illius lepore ⁊ moralib⁹ diſputationibus temperauit.Itaq; cū ſtudium ſapientie in actione ⁊ contemplatione uerſet:unde vna parſ eius actiua:altera contēplatiua dici poteſt: quarum actiua ad agendam vitam id eſt ad mores inſtituendos pertinet:cōtēplatiua autem ad conſpiciendas natura cauſas ⁊ ſyceriſſimam vitatem.Socrates in actiua excelluiſſe memorat. Pythagoras vo magis contēplatiue quibus potuit intelligentie uiribus inſtitiſſe.Proinde plato utrūq; iungendo philoſophiam perfeciſſe laudatur: quam in tres partes diſtribuit.Unam moralē que maxie in actione uerſat: alteram naturalem que contēplationi deputata eſt:tertiam rationalem qua uerū determinatur a falſo. Que licet utriq;.i.actioni ⁊ contemplationi ſit neceſſaria:maxime tamē contēplatio pſpectionem ſibi uendicat ueritatis. Ideo hec tripartitio non eſt contraria illi diſtinctioni:qua intelligitur omne ſtudium ſapientie in actione ⁊ contēplatione conſiſtere. Quid autē in his uel de his ſingulis partibus plato ſentit:id eſt ubi finem omnium actionū:

ubi cās omnium naturaꝝ: ubi lumen omnium rationū esse cognouerit uel crediderit: disserendo explicare ⁊ longum eē arbitrō: ⁊ temē esse affirmādū ñ arbitrō. Cum enim magistri sui socratis: quem facit in suis volumibus disputantem notissimū morē dissimulande scie uel opiniōis sue seruaī affectat: qz ⁊ illi ipse mos placuit: factum ē ut etiam ipsius platonis de rebus magnis sententie nō facile pspici possint. Ex his tñ que apud eum leguntur: siue que dixit siue que ab alijs dicta eē narrauit: atq; conscripsit que sibi placita uidēntur: quedam cōmēorari ⁊ huic operi inseri opōtet a nobis uel ubi suffragatur religioni uere quam fides nostra suscipit ac defendit: uel ubi ei uidetur esse contrarius: quantum ad istam de uno deo ⁊ pluribus pertinet questionem: quem propter uitam que post mortem futura est ueraciter beatam: colendum esse catholice religionis asserit disciplina. Fortassis enim qui platonem ceteris philosophis gentium lōge recteq; prelatum acutius atq; vacius intellexisse atq; secuti esse fama celebriore laudantur: aliquid tale de ōo sentiunt: ut in illo inueniatur ⁊ causa sōsistendi: ⁊ ratio intelligendi: ⁊ ordo viuendi. Quorum trium unum ad naturalem: alterum ad rationalem: tertium ad moralem partem intelligitur pertinē. Si enim homo ita creatus ē: ut per id quod i eo precellit: attigat ad illud quod cuncta precellit: id ē unū uerum optimum deum: sine quo nlla natura sōsistit: nulla doctrina istruit: nullus usus expedit: ipse queratur ubi nobis omnia sunt secura: ipse cernat ubi nobis certa sunt omnia: ipse diligat: ubi nobis recta sūt oia.

Q.ō de theologia cū platonicis potissimū disceptādū sit: quoꝝ opioni oiū phōꝝ postponēda sint dogmata. c. v.

Ergo plato dei huius imitatorem: cognitorem: amatorem dixit esse sapientem: cuius participatiōe sit beatus: quid opus est discutē ceteros: quorum nulli nobis q̄ iste propi⁹ accesserunt. Cedat igitur eis non solū theologia illa fabulosa deorum criminibus oblectans animos impiorum: nec solum etiam illa ciuilis ubi impuri demones terrestribus gaudijs deditos populos deorum nomine seducentes: humanos errores tanquam suos diuinos honores habē volucrunt: ubi ad spectandos suorum criminum ludos cultores suos tanquam sue uanitatis administratores habuerunt: ubi per eos ad suum cultum studijs īmūdissimis alios excitantes: ⁊ sibi delectabiliores ludos de ipsis spectatorib⁹ exhibentes. Ubi siqua velut honesta geruntur in templis cōiuncta sibi theatrorum obscenitate turpantur: ⁊ que cunq; turpia geruntur in theatris: cōparata sibi templorum feditate laudātur. Et ea que varro ex his sacris quasi ad celum ⁊ terram rerūq; mortaliū semina ⁊ actus interpretatus est: quia nec ipsa illis ritibus significantur que ipse insinuare conat: ⁊ ideo veritas conantes non sequitur. Et si ipsa essent: tamen anime rationali ea que infra illam nature ordine constituta sunt: p deo suo colenda non essent: nec sibi debuit preferre tanquam deos: eas res quibus ipsam pretulit verus ōs: ⁊ ea que numa pompilius re vera ad sacra eiusmodi pertinentia secum sepeliendo curauit abscondi: ⁊ aratro eruta senatus iussit incēdi. In eo genere sūt etiam illa: ut aliquid de numa mutius suspicemur: que alexander maceoo scribit ad matrem: sibi a magno antistite sacrorum egyptiorum quodā leone patefacta: ubi non picus ⁊ faunus: ⁊ eneas ⁊ romulus: vel etiam hercules ⁊ esculapius: ⁊ liber semela

natus ⁊ tyndaride fratres:⁊ ſiquos a
lios ex mortalibus pro dis habēt: ſz
ipſi etiā maiores gentium dī:quos ci
cero in tuſculanis tacitis nomibus ui
detur attingē. Juppiť:iuno ſaturnus:
uulcanus:ueſta:⁊ alī plurimi : quos
varro conatur ad mundi partes ſiue
elem̄ta tranſferre:homines fuiſſe pro
duntur. Timēs.n.⁊ ille quaſi ꝛuelata
myſteria petēs admōet alexādrū : ut
cuz ea matri conſcripta inſinuauerit:
flammis iubeat concremari. Nō ſolū
ergo iſta que due theologie cōtinent
fabuloſa.ſ.⁊ ciuilis:platonicis philo-
ſophis cedant:qui uerum deū ⁊ reruz
auctorē:⁊ ueritatis illuſtratorez:⁊ bea
titudis largitorē eſſe dixerunt: ſz alī
quoq; philoſophi qui cōporalia naťe
principia corpori deditis m̄tibus opi-
nati ſunt:cedant his tantis ⁊ tanti dei
cognitoribus uiris:ut thales i hūore:
anaximenes in aere:ſtoici in igne:epi-
curus in atomis:hoc eſt minutiſſimiſ
corpuſculiſ:que nec diuidi nec ſētiri q̄-
unt. Et quicunq; alī quorum enume
ratione immorari non eſt neceſſe:ſiue
ſimplicia ſiue coniuncta corpora: ſiue
vita carentia ſiue uiuentia:ſz tm̄ cōpo-
ra cām principiūq; ꝛrū eē dixerūt. Nā
quidam eorum a rebus non uiuis reſ
uiuas fieri poſſe crediderunt:ſicut epi
curei. Quidam vo a uiuēte q̄dam ui-
uētia q̄dam non uiuētia : ſed tamen a
corpore corporea. Nam ſtoici ignem
id ē corpus unuz ex quatuor elem̄tis
quibus uiſibilis mundus hic conſtat:
⁊ uiuētem ⁊ ſapiētem ⁊ ipſius muudi
fabricatorem:atq; omniū que ſunt in
eo:eūq; omnino ignem eſſe deum pu-
tauerunt. Hi ⁊ ceteri ſimiles eorum id
ſolum cogitare potuerunt:quod cum
eis corda eorum obſtricta carnis ſēſi-
bus fabulata ſūt. In ſe quippe hēbāt
quod non uidebant:⁊ apud ſe imagia
bant quod foris uiderant:etiam q̄oo
non uidebant:ſed tantummodo cogi
tabant. Hoc aūt in conſpectū talis co
gitationis iam nō eſt corpus:ſed ſimi
lituo corporis.illud aūt unde uidet ī
animo hec ſimilituo corporis nec cō
pus eſt nec ſimilituo corporis:⁊ ūde
uidetur atq; utrū pulchra an ōformiſ
ſit iudicatur:profecto eſt melius q̄ ip
ſa que iudicatur. Hec mens hominis
⁊ ipſa rationalis anime natura eſt: q̄
utiq; corpus non eſt:ſi iam illa corpo-
ris ſimilituo cum in animo cogitan-
tis aſpicitur atq; iudicatur : nec ipſa
corpus eſt. Non ē ergo nec terra : nec
aqua:nec aer:nec ignis: quibus qua-
tuor corporibus que dicuntur quatu-
or elem̄ta:mundum corporeum uide-
mus eſſe compactum. Porro ſi noſter
animus corpus non eſt:quomodo ōs
creator animi corpus eſt? Cedant ēgo
⁊ iſti ut dictum ē platōicis:cedant ⁊ il
li quos quidem puduit dicē deū cōp'
eſſe:uerūtamē eiuſdem nature cuius
ille eſt animos noſtros eē putauunt.
Ita non eos mouit tanta mutabilitas
anime:quam dei tribuē nefas eſt. Sz
dicunt corpore mutatur anime naťa:
nam per ſeipſam incommutabilis eſt.
Poterant iſti dicē corpore aliquo uul
neratur:nam per ſeipſam inuulnera-
bilis ē. Prorſus quod mutari nō po-
teſt:nulla re poteſt. Ac per hoc q̄ cor-
pore mutari poteſt:aliqua re poteſt:⁊
ideo incommutabile recte dici non po
teſt.

De platonicorz ſenſu i ea pte phie:
q̄ phyſica nominatur.cap.vi.

u Iderūt ergo iſti phi:quos ceťis
ñ immerito fama atq; gloria p̄-
latos uidemus:nullu corpus eſſe de-
um:⁊ ideo cuncta corpora traſcende-
runt querētes deum. Uiderunt quic-
quid mutabile eſt: non eſſe ſummum
deum:⁊ ideo omnem animam muta-
bileſq; omnes ſpiritus tranſcenderūt

eo quod amat:uerq; ⁊ summum bo-
num amat:quis eum beatum nisi mi
serrimus negat? Ipsum aũt uerum ac
summum bonum plato dicit deum.
Unde uult esse philosophum amato
rẽ dei:ut quoniaꝫ philosophia ad be
atam uitaꝫ tendit:fruens ꝺo sit beat⁹
qui deum amaꝟit. Quicunq; igitur
philosophi de ꝺo summo ⁊ ꝟo ista se-
serunt:q ⁊ ĩruꝫ creatarum sit affectõ:
⁊ lumẽ cognoscẽdarum:⁊ bonum agẽ
darum:q ab illo nobis principium sit
nature:⁊ ueritas ꝺoctne:⁊ felicitas ui
te siue platonici accommodatius nun
cupẽt:siue quodlibet aliud secte sue
nomen imponant: siue tantummodo
ionici generis:qui in eis precipui fue-
runt ista senserint:sicut idem plato: ⁊
qui eum bene intellexerunt:siue etiam
italici propter pythagoram ⁊ pytha-
goreos:⁊ siqui forte alq eiusdẽ sñie in
id idem fuerunt: siue aliarum quoq;
gẽtium qui sapientes uel philosophi
habiti sunt: athlantici:libyci:egyptij:
indi:perse:chaldei:scythe:galli:hispa-
ni:alq; ẽpiũtur qui hoc uiderit ac do
cuerint:eos oms ceteris añponimus:
eosq; nobis propinquiores fatemur.
Quãuis enim hõ christianus litteris
tm̃ ecclasticis eruditus:platonicorum
forte nom̃ ignoret:nec utrum duo ge-
nera philosophoruꝫ extiterit ĩ greca
lingua ionicoruꝫ ⁊ italicorum sciat: ñ
tam̃ ita surdus est in rebus humanis
ut nesciat philosophos uel studiuꝫ sa-
piẽtie:uel ipsam sapientiam profiteri.
Lauet eos tamẽ qui secũdũ elementa
huius mundi philosophantur:non se
cundum deuꝫ a quo ipse factus ẽ mũ-
dus. Admonetur enim precepto apo-
stolico:fideliterq; audit quod dictum
est. Lauete ne quis uos decipiat per
philosophiaꝫ ⁊ inanem seductionẽ se-
cunduꝫ elemta mundi. Deinde ne om
nes tales esse arbitretur:audit ab eo-
dem apostolo dici de quibusdam: ꝙ a

quod notum est dei manifestum est ĩ
illis:ꝺs enim illis manifestauit. Inuisi
bilia enim eius a constitutione mũdi:
p ea que facta sunt intellecta conspici
untur: sempitna quoq; uirtus eius ⁊
diuinitas. Et ubi atheniẽsibus loqns:
cum rem magnam de deo dixisset:⁊ q̃
a paucis posset intelligi:q in illo uiui-
mus ⁊ mouemur ⁊ sumus: adiecit ⁊
ait sicut ⁊ uestri quidaꝫ dixerunt. No
uit sane etiam ipsos in quibus errant
cauẽ. Ubi enim dictum est: q per ea
que facta sunt ꝺs illis manifestauit in
tellectu conspicienda inuisibilia sua:
ibi etiam dictum est non illos ipsũ de
um recte coluisse:quia ⁊ alijs reb⁹ qui
bus non oportebat:diuinos honores
illi vni tantum debitos detulerũt:qm̃
cognoscẽtes deum non sicut deuꝫ glo
rificauerunt aut gratias egerunt: sed
euanuerunt in cogitationibus suis: ⁊
obscuratum est insipiẽs cor eoruꝫ. Di-
cẽtes enim se sapientes esse:stulti facti
sunt:⁊ immutauerunt gloriam incor-
ruptibilis dei in similitudinem imagi
nis corruptibilis hominis:⁊ volucrũ:
⁊ quadrupedum:⁊ ꝓpẽtium:ubi ⁊ ro-
manos ⁊ grecos ⁊ egyptios:qui ꝺ sa-
piẽtie nomine gloriati sunt fecit intelli
gi. Sꝫ de hoc cum istis postmodum
disputabimus. In quo aũt nobis con
sẽtiunt de uno deo huius univsi auc-
tore:qui non solum super omnia cor
pora ẽ incorporeus: vum etiam super
omnes animas incorruptibilis:princi
pium nostrum:lumen nostrum: bonũ
nostrum: in hoc ⁊ eos ⁊ ceteris ante-
ponimus.

Que sit inter philosophicas artes
religiosi excellẽtia christiani. cap. x.

n Ec si lĩas eor christian⁹ ignõãs
vbis que nõ didicit ĩ disputatio
ne nõ utit: ut uel naturalẽ latine: uel
physicam grece appellet eam partem

in qua de inquisitione nature tractat: ⁊ rationalē siue logicam in qua q̄rit quonam modo ueritas percipi possit: ⁊ moralem uel ethicam in qua de moribꝰ agit: bonorūq̄ finibꝰ appetendis: maloq̄q̄ uitandis: ideo nescit ab uno uero deo atq̄ optimo: ⁊ naturam nobis esse: qua facti ad eius imaginē sumus: ⁊ doctrinam qua eum nosq̄ nouerimus: ⁊ gratiam qua illi coherēdo beati sumus. Hec itaq̄ cā est cur istos ceteris preferamus: quia cum alij phi losophi ingenia sua studiaq̄ cōtriuerint in requirendis rerum causis: ⁊ q̄ nam esset modus discendi atq̄ uiuendi: isti deo cognito reperierunt ubi essent ⁊ cause constitute uniuersitatis: ⁊ lux percipiende ueritatis: ⁊ fons uiuentis felicitatis. Siue ergo isti platonici siue quicunq̄ alij quarūlz gētiū phi de deo ista sentiunt nobiscum sentiunt. Sed ideo cum platonicis magis placuit hanc causam agere: quia eorū sunt littere notiores. Naz ⁊ greci quorum lingua in gentibus preminet: eas magna predicatione celebrarunt: ⁊ latini permoti earum uel excellentia uel gloria uel gratia: ipsas libentius didicerunt: atq̄ in nīm eloquiū transferēdo nobiliores clarioresq̄ fecerūt.

Unde plato eam intelligentiaz potuerit acquirere: qua christiane scie ꝓpinquauit. cap. xi.

m Irantur autem quidam nobis in christi gratia sociati: cū audiunt uel legunt platonem de deo ista sēsisse: que multum congruere vitati nostre religionis agnoscunt. Unde nonnulli putauerunt eum quando prexit in egyptum hieremiam audisse ꝓphetam. uel scripturas propheticas in eadem peregrinatione legisse: quorum q̄dem opinionem in quibusdam libris meis posui. Sed diligenter computata temporuz ratio que chronica historia continetur: platonem indicat a tēpore quo prophetauit hieremias centum ferme annos postea natuz fuisse. Qui cum octoginta ⁊ unum uixisset: ab anno mortis eius usq̄ ad tempus quo ptolemeus rex egypti scripturas propheticas gentis hebreorum de iudea popposcit: ⁊ per septuaginta uiros hebreos: qui etiam grecam linguam nouerant: interpretandas habēdasq̄ curauit: anni ferme repiūt sexaginta. Quapropter ī illa pegriatiōe sua plato nec hieremiam uidere potuit: tāto ante defunctum: nec easdem scriptas legere que nondum fuerant in grecaz linguam translate qua ille pollebat: nisi fōte quia fuit acerrimi studij: sicut egyptias ita ⁊ istas ꝑ interpretē didicit: non ut scribendo transferret: quod ptolemeus pro ingenti beneficio: qui regia potestate etiam timeri poterat meruisse perhibetur: sed ut colloquendo quid continerent quantum capere potuisset addisceret. Hoc ut existimet illa suadere uidentur indicia: q̄ liber geneseos sic incipit. In principio fecit deus celū ⁊ terrā: terra autem erat inuisibilis ⁊ incomposita: ⁊ tenebre erāt super abyssum: ⁊ spiritus dei ferebat super aquas. In timeo aūt plato quē libz de mundi constitutione conscripsit: deum dicit in illo opere terram ꝑmo ignēq̄ iunxisse. Manifestum est autem q̄ igni tribuit celi locum. Hēt ergo hec sententia quandam illius similitudiuez qua dictum est in ꝓncipio fecit deus celuz ⁊ terram. Deinde illa duo media quibꝰ interpositis sibimet hec extrema copularentur: aquam dicit ⁊ aerez: uī putat sic intellexisse qō scriptum est: spiritus dei ferebatur super aquas. Harum q̄ppe attēdēs quo more soleat illa scriptura appellare spiritū dei: quoniā ⁊ aer spiritus dicitur: quatuor opinatus elementa loco

illo commemorata uideri poteſt. De inde ꝙ plato dicit amatorem dei eſſe philoſophuz: nihil ſic i illis litteris ſacris flagrat: ⁊ maxime illud qd ⁊ me plurimũ adducit: ut pene aſſẽtiar platonez illoꝝ librorum expertuz fuiſſe: quod cum ad ſanctum moyſẽ ita vba dei per angelum perferantur: ut querenti quod ſit nomen eius: qui eũ pergere precipiebat ad populum hebreũ ex egypto liberãdum reſpondeatur. Ego ſum qui ſuz: ⁊ dices filijs iſrael: qui eſt miſit me ad uos: tanquam i eꝰ comparatione qui uere eſt qꝛ incõmutabilis eſt: ea que mutabilia facta ſũt non ſint. Uehementer hoc plato tenuit ⁊ diligentiſſime commẽdauit. Et neſcio utrũ hoc uſpiam reperiatur in libris eorum qui ante platonez fuerãt: niſi ubi dictum eſt ego ſum qui ſuz: ⁊ dices eis qui eſt miſit me ad uos. Sz undecũqꝫ ille iſta didicerit: ſiue precedentium eum ueterum libris: ſiue potius quomodo dicit apoſtolus: qꝛ qd notum eſt dei manifeſtum eſt in illis. deus enizz illis manifeſtauit: inuiſibilia enim eius a conſtitutione mundi: p ea que facta ſũt intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoqꝫ eius uirtus ⁊ diuinitas non immerito me platonicos philoſophos elegiſſe: cum quibꝰ agaz quod i iſta queſtione quam modo ſuſcepius agitur de naturali theologia: utrum propter felicitatem que poſt mortem futura eſt: uni deo an pluribꝰ ſacra facere oporteat. Nam utꝫ unus deus an plures propꝛ huius vite ſint bona colẽdi: ſatis ut exiſtio expoſui.

Quod etiã platõici licz de uno vo deo bñ ſenſerint: multis tñ dijs ſacra facienda cenſuerunt. cap. xij.

d Eos ꝯppe hos potiſſimũ elegi: qm̃ de vno deo qui fecit celuz ⁊ terram quãto melius ſenſerũt: tanto ceteris glorioſiores illuſtrioreſqꝫ habẽtur: in tantum alijs prelati iudicio poſteroruz: vt cũ ariſtoteles platonis diſcipls vir excellẽtis ingenij ⁊ eloquio platoni quidem impar: ſed multos facile ſuperans: cum ſectam pipatetica condidiſſet: ꝙ deambulans diſputare conſueuerat: plurimoſqꝫ diſciplos pclara fama excellẽs: viuo adhuc pceptore i ſuã hẽſim cõgregaſſet. Poſt mõtem vo platõis ſpeuſippus ſororis eꝰ filꝰ: ⁊ xenocrates dilectꝰ eius diſciplꝰ i ſcholaz eius que academia uocabat eidem ſucceſſiſſent: atqꝫ ob hoc ⁊ ipſi ⁊ eoruz ſucceſſores academici appellarentur: recentiores tñ phi nobiliſſimi quibuſ plato ſectandus placuit noluerunt ſe dici peripateticos aut academicos ſed platonicos. Ex quibuſ ſũt ualde nobilitati greci: plotinꝰ: iamblicus: porphyriꝰ. In utraqꝫ aũt lingua. i. ⁊ greca ⁊ latia: apuleius afer extitit platonicus nobilis. Sed hi omnes ⁊ ceti eiuſmodi ⁊ ipſe plato: dijs pluris eſſe ſacra facienda putavunt.

De ſentẽtia platõis: qua diffiniuit deos ñ eſſe niſi bonos: amicoſqꝫ vtutũ. cap. xij.

q Uãꝫ ergo a nobis ⁊ in alijs multis rebꝰ magniſqꝫ diſſentiant: i hoc tñ qd mõ poſui: qꝛ neqꝫ parua reſ eſt: ⁊ inde nunc queſtio eſt. Primũ ab eis quero quibus dijs iſtum cultum exhibendum arbitrentur: utrum bonis an malis: an ⁊ bonis ⁊ malis. Sz de hoc habemus ſententiam platoniſ dicentis omnes deos bonos eſſe: nec eſſe omnino vllum deorum malum. Conſequens eſt igitur: ut bõis hec exhibenda intelligantur. Tũc enim dijs exhibentur: qm̃ nec dij erunt ſi boni non erunt. Hoc ſi ita eſt: nam de dijs quid aliud decet credẽ? Illa profecto uacuatur opinio: qua nonnulli putãt

deos malos sacros placandos eē: ne ledāt: bonos aūt ut adiuuent iuocandos. Mali aūt nulli sunt dij: bōis pōro debitus ut dñt honor sacrorum est deferēdus. Qui sunt ergo illi q̄ ludos scenicos amant: eosq̄ diuinis rebus adiungi ⁊ suis honoribus flagitant exhiberi: quorum uis nō eos indicat nullos: sed iste affectus nimirum idicat malos? Quid enim de ludis scenicis plato senserit notum est: cum poetas ipos q̄ tam indigna deorum maiestate atq̄ bonitate carmina cōposuerant: censet ciuitate pellēdos. Qui sunt igitur isti dij: qui de scenicis ludis cum ipso platone contendunt? Ille quippe ñ patiť dos falsis criminibus infamari: isti eisdem cribus suos honores celebrari iubent. Deniq̄ isti cum eosdem ludos istaurari preciperent: poscentes turpia maligna gesserunt. Tito latino auferentes filium: ⁊ imittentes morbus q̄ eorum abnuisset impium: eūq̄ mōbū retrahentes cū iussa complesset. Iste autem illos nec tam malos timōdos putat: sed sue sententie robur cōstātissime retinēs: omnes poetarum sacrilegas nugas quibus illi per immunditie societatem oblectantur: a populo bene istituto remouere non dubitat. Hunc autem platonem: quem iam in secūdo libro commemoraui: inter semideos labeo ponit. Qui labeo numia mala uictimis cruentis atq̄ huiusmodi supplicationibus placari existimat: bona uero ludis ⁊ talibus quasi ad letitiam ptinētibus rebus. Quid est ergo q̄ semideus plato nō semideis sed deis ⁊ hoc bonis illa oblectamēta q̄ iudicat turpia tam constanter audet auferre? qui sane dij refellunt sententiam labeonis. nam se i latino nō lasciuos tantū atq̄ ludibundos: sed ēt sceuos terribiles q̄ monstrarūt. Exponant ergo nobis ista platonici: qui omīs deos secundum auctoris sui sententiam bonos ⁊ honestos ⁊ uirtutibus sapiētiū eē socios arbitrantur: aliterq̄ de ullo dorum sentiri nefas habēt.

De opione eorum qui ratiōales aias triū generum eē dixerūt. i. i dijs celestib̄: i dēoibus aerijs: ⁊ in hoibus terrēis. cap. xiiij.

e Exponius iquiūt: attente igitur audiamus. Omnium inquiunt animalium i quibus est anima ratiōalis tripartita diuisio ē: in deos: hoies: demōes. Dij excelsissimum locū tenent: homines infimum: demones medium. Nam deorum sedes in celo est: hominum in terra: in aere demonum. Sicut eis diuersa dignitas est locorum: ita etiā naturarum. Proinde dij sunt hominibus demonibusq̄ potiores: homines uero infra dos ⁊ demones constituti sunt: ut elementorum ordine sit differentia meritorum. Dēones igitur medij: quemadmodum dijs quibus inferius habitant postponendi: ita hominibus quibus superius preferendi sūt. Habent enim cum dijs cōmunem imortalitatem corporum: animorum aūtem cum hominibus passiones. Quapropter non est mirum inquiūt si etiam ludorum obscenitatibus ⁊ poetarum figmētis delectantur: qñquidem ⁊ hūanis capiuntur affectibus: a quibus dij longe absunt ⁊ modis omnibus alieni sunt. Ex quo colligitur platonem poetica detestando ⁊ prohibendo figmenta: non deos qui omnes boni ⁊ excelsi sunt priuasse ludorum scenicorum voluptate: sed demones. Hec si ita sunt: que licet apud alios quoq̄ reperiantur. Apuleius tamen platonicus maudazēsis de hac re solum unū scripsit librum: cuius titulum esse uoluit ō deo socratis ubi differit ⁊ exponit ex quo genere numinum numen sibi socrates hēbat adiūctū ⁊ amicitia

quadam conciliatum:a quo perhibet solitus admoneri ut desisteret ab agendo:quando id quod agere uolebat ꝑspere fuerat euenturum. Dicit eiz apertissime ⁊ copiosissime asserit: non illū deum fuisse sed demonez diligenti disputatione pertractans istam platonis de deorum sublimitate:⁊ hominū humilitate:⁊ demonum medietate sentētiam. Hec ergo si ita sunt : quonāmō ausus est plato etiaz si non dīs quos ab omni huma cogitatione semouit: certe ipsis demōibus poetas urbe pellendo auferre theatricas uoluptates: nisi quia hoc pacto admonuit animū humanum:quāuis adhuc in his mōibundis membris positum ꝑ splēdore honestatis impura iussa demonuz cōtēnē eorūq; immunditiam detestari? Nam si plato hec honestissime arguit ⁊ prohibuit:profecto demones turpissime popoſcerunt atq; iusserunt. Aut ergo fallitur apuleius:⁊ non ex isto genere numinum habuit amicum socrates:aut contra se sensit plato:mō dēones honorando:modo eorum delitias a ciuitate bñ morata remouendo: aut non est socrati amicitia demonis gratulanda:de qua usq;adeo ⁊ ipse apuleius erubuit:ut de deo socratis prenotaret librum:quem secūdū suā disputationem:qua deos a demonibus taz diligenter copioseq; discernit:non appellare de deo:sed de demōe socratis debuit. Maluit autem hoc in ipsa disputatiōe:q̄ ī titulo libri pōere. Ita.n. ꝑ sanā doctrinā q̄ humanis rebus illuxit:oīs uel pene omnes demonuz nomen erhorrent: ut quisq̄s aī disputationem apuleij: qua demonum dignitas cōmdatur:titulum libri de demōe socratis legēt: nequaquam illum hominem sanum fuisse sentiret . Quid autem etiam ipse apuleius quod in demonibus laudaret inuenit: preter sūtilitatem ⁊ firmitatem corporuz: ⁊ habitationis altiorem locum ? Nam de moribus eorum:cum de omnibus generaliter loqueretur: nō solum nihil boni dixit:sed etiam plurimum mali. Denique lecto illo libro : prōsus nēo miratur eos etiaz scenicā turpitudiez in rebus diuinis habere uoluisse:⁊ cū deos se putari velint deorꝫ criminib̄ oblectari potuisse:⁊ quicq̄d in eorum sacris obscena solēnitate seu turpi crudelitate uel ridetur uel horretur eoruz affectibus conuenire.

Quod neq; propter aerea corpōa neq; propter superiora habitacula:demōes hoibus antecellunt.cap.xv.

q Uamobrem absit ut ista cōsiderans anius ueraciter religiosus ⁊ uero ōo subditus ideo arbitretur demones seipso esse meliores:q̄ habeāt corpora meliora. Alioq̄n multas sibi ⁊ bestias prelaturus est:q̄ nos ⁊ acrionia sensuum:⁊ motu facillio atq; celerrimo:⁊ ualentia uirium:⁊ ānosissima firmitate corporum uincunt. Quis hominum uidendo equabitur aquilis ⁊ uulturibus? Quis odorando canib̄? Quis velocitate leporibus:ceruis:oībus auibus? Quis multum valendo leonib̄ ⁊ elephātibus? Quis diu uiuēdo ꝓpētibus:q̄ etiā deposita tunica senectutem depōer: atq; in iuuentutem redire perhibentur? Sz sicut his oib̄ ratiocinando ⁊ intelligendo meliores sumus:ita ēt demonibus bene ⁊ honeste uiuendo meliores esse debemus. Ob hoc enim ⁊ prouidentia diuia eis quibus nos constat esse potiores data sunt quedā potiora corporuz mūera: ut illud quo eis preminemus : etiam isto modo nobis cōmendaret: multo maiore cura excolendum esse q̄ cōp̄: ipsāq; excellentiam corporalem quaz demones habere nossemus:pre bonitate vite qua illis anteponimur ꝑtēnē

disceremus habituri ⁊ nos immortalita
tē corporū: nō quaz supplicioz eterni-
tas torqueat: sed quaz puritas p̄cedat
animoruz. Jaz uero de loci altitudie:
q̄ demones in aere nos autez habita-
mus in terra: ita permoueri: ut hinc
eos nobis esse preponendos existime-
mus: omnino ridiculum est. Hoc eniz
pacto nobis ⁊ omnia uolatilia prepo
nimus. At enim uolatilia cuz volādo
fatigantur: uel reficienduz alim̄tis cō-
pus habent: terram repetunt: uel ad
requiem: uel ad pastum quod dēones
inquiunt nō faciunt. Nunquid ergo
placet eis ut volatilia nobis: dēones
autem etiaz uolatilibus antecellant.
Quod si dementissimum est opinari:
nihil est quod de habitatione superio
ris elementi dignos esse demones exi-
stimemus: quibus nos religiōis affec-
tu sōdere debeamus. Sicut enim fieri
potuit: ut aeree uolucres terrestribus
nobis non solum non preferantur: ue
rum etiam subꝯciantur propter ratio
nalis anime que in nobis est dignita-
tem ita fieri potuit: ut demones q̄uis
magis aerei sint terrestribus nobis: ñ
ideo meliōes sint quia est aer q̄ terra
superiō: sed ideo eis homines prefe-
rendi sunt: quoniam spei piorum ho-
minum. nequaquam illorum despera
tio comparanda est. Nam ⁊ illa ratio
platonis: qua elementa quatuō pro-
portione cōtexit atq̄ ōdinat: ita duo-
bus extremis: igni mobilissimo ⁊ tre
imobili media duo aerem ⁊ aquam i-
terserens: ut quanto aer est aquis ⁊ ae
re ignis: tanto ⁊ aque superiores sint
terris: satis nos admonet animalium
merita non pro elemetorum gradibus
estimare. Et ipse quippe apuleius cuz
ceteris terrestre animal hominem di-
cit: qui tamen lōge prepōitur animali
bus aquatilibus: cum ipsas aquas ter
ris preponat plato: ut intelligamus ñ
eundez ōdinez tenenduz cum agitur
de meritis animarum: qui videtur or
do esse in gradibus corporum: sed fiēi
posse: ut inferius corpus anima meliōs
inhabitet: deteriōq̄ superius.

Quid de moribus demonū apule
ius platonicus sentit. cap. xvi.

d Ex mōibus ergo demonuz cum
idem platonicus loqueretur: di-
xit eos eisdez quibus homines animi
perturbatiōib̄ agitari: iritari iniurij̄s:
obsequij̄s vōisq̄ placari: gaudē hono
ribus: diuersis sacroruz ritibus oblec
tari: ⁊ in eis siquid neglectum fuerit
cōmoueri. Inter cetera etiam dicit ad
eos pertinere diuinationes auguruz:
haruspicuz: uatum: atq̄ somniorum:
ab his quoq̄ esse miracula magorū.
Breuiter aūt eos diffiniens ait. Dēo-
nes esse genē anialia: animo passiua:
m̄te ratiōalia: corpōe aerea: tempōe et
na. Horum uere quinq̄ tria priora ill̄
esse que nobis: quartum ꝓprium: qui
tum eos cum dij̄s habere commune.
Sed uideo trium superiorum que no
biscū habent: duo etiam cum dij̄s ha-
bē. Animalia quippe esse dicit ⁊ deos:
sua cuiq̄ elementa distribuens. In ter
restribus animalibus nos posuit cuz
ceteris que in terra uiuunt ⁊ sentiunt:
in aquatilibus pisces ⁊ alia natatilia:
in aereis demōes: in ethereis ōos. Ac
per hoc q̄ demōes genere sunt aialia:
nō solum eis cum hominibus uerum
etiam cuz dij̄s pecoribusq̄ cōmune ē:
q̄ mente rationalia cuz dij̄s ⁊ homini
bus: q̄ tempore eterna cum dij̄s sol̄:
q̄ aio passiua cū hoibus solis: q̄ cor-
pore aerea ipsi sunt soli. Proide q̄ ge-
nere sūt aialia non est m^gnū: qz hoc
sunt ⁊ pecora: q̄ mente rationalia nō
est supra nos: quia sumus ⁊ nos: q̄
tempore eterna: quid boni est si non
beata? Meliō est eniz tempōalis felici
tas: q̄ misera eternitas. q̄ aio passiua

quomõ ſupra nos ẽ quãdo ⁊ nos hoc ſumus:nec ita eſſet niſi miſeri eẽmuſ: Quod corpore aerea quanti eſtimãdum eſt:cum omni corpori preferatur aie qualiſcunq; natura: Et iõ ẽligiõis cultus qui debetur ex animo nequaq̃ debetur ei rei que animo eſt inferior. Porro ſi inter illa que demonum eſſe dicit annumerẽt uirtutem: ſapientiã: felicitatem:⁊ hec eos diceret habẽ cuꝫ dñs eterna atq; communia : profecto aliquid diceret exoptandum magniq; pendenduꝫ:nec ſic eos tamen propter hec tanquam deum colere deberẽus: ſed potius ipſum a quo hec illos accepiſſe noſſemus . Quãto minus nunc honore diuino aerea digna ſunt animalia:ad hoc rationalia ut miſera eẽ poſſint:ad hoc paſſiua ut miſera ſint: ad hoc eterna ut miſeriam ſuã finiẽ ñ poſſint: Quapropt̃ ut omittaꝫ ceta ⁊ hoc ſolum pertractem q̃ nobiſcum demones dixit habere commune : id eſt animi paſſiones ſi omnia quatuõ elementa ſuis aialibuſ plena ſunt:immõ talibuſ ignis ⁊ aer : mortalib̃ aqua ⁊ tra: quero cur animi demonũ paſſionum turbelis ⁊ tempeſtatib̃ agitent̃. Perturbatio enim eſt que grece pathoſ dicitur:unde illa voluit uocare animo paſſiua : quia uerbum de vbo pathoſ paſſio dicẽtur:motuſ animi cõtra rationem. Cur ergo ſunt iſta i animis demonum:que in pecoribuſ non ſunt: Quoniam ſiquid in pecore ſimile apparet nõ ẽ perturbatio:quia non eſt cõtra rationem qua pecora carẽt. In hominib̃ autem ut ſint iſte perturbationeſ:facit hoc ſtultitia aut miſia. Nõdum enim ſumus in illa perfectione ſapiẽtie beati:que nobis ab hac mõtalitate liberatis in fine promittitur: Deoſ uero ideo dicunt iſtaſ perturbationeſ non perpeti : quia non ſolum eterni uerum etiam beati ſunt. Eaſdẽ quippe animaſ rationaleſ etiam ipoſ habere perhibent : ſed ab omni labe ac peſte puriſſimaſ. Quamobrem ſi propterea dij non perturbant̃:q̃ aialia ſunt q̃ nec beata poſſũt eſſe nec miſa:reſtat ut demoneſ ſicut homineſ iõ pt̃bẽt̃:q̃ aialia ſũt ñ beata ſꝫ miſera.

An dignuꝫ ſit eoſ ſpirit̃ ab homie coli:a quorum uitijſ etiã opõteat liberari.cap.xvij.

q Ua igitur inſipiẽtia uel potiuſ amẽtia per aliquã religioneꝫ demonibuſ ſubduntur:cũ p vã religiõeꝫ ab ea uitioſitate in qua illiſ ſumuſ ſimileſ liberemur: Cum enim demoneſ quod ⁊ iſte apuleius quãuiſ eiſ plurimum parcat:⁊ diuiniſ honoribuſ dignoſ cenſeat:tamen cogitur confiteri ut ira inſtigentur:nobiſ uera religio p̃cipit ne ira inſtigemur:ſed ei potiuſ reſiſtamuſ. Cum demoneſ donis inuitẽtur:nobiſ va religio precipit: ne cuiq̃ donorum acceptione faueamuſ. Cum demõeſ honoribuſ mulceantur:nobiſ uera religio precipit ut talibuſ nullo modo moueamur. Cuꝫ demoneſ quorundam hominum oſoreſ quorundaꝫ amatoreſ ſint:non prudenti tranquilloq; iudicio : ſed ut ipſe aio appellat paſſiuo:ipſa nobiſ uera religio p̃cipit ut inimicoſ noſtroſ etiam diligamuſ. Poſtremo omnem motum cordis ⁊ ſalum ñtis:omneſq; turbelas ⁊ tempeſtates animi quibus demones eſtuare atq; fluctuare aſſerit:nos uera religio deponere iubet. Que igitur cauſa niſi ſtultitia errorq; miſerabilis : ut ei te facias ueneando humilem : cui te cupias uiuendo diſſimilem:⁊ religione colas quem imitari nolis:cum religionis ſumma ſit imitari quem colis:

Qualis sit religio in qua docetur: q̃ homines ut cõmẽdentur dijs bonis dẽonib⁹ uti debeãt aduocatis.c.xviij.

f Rustra igitur eis apuleius ⁊ q̃ cũq̃ ita sentiũt hũc detulit honorẽ: sic eos in aere medios it̃ ethereũ celũ terrãq̃ cõstituens: ut quoniam nullus deus miscet̃ homini q̃d platonẽ dixisse perhibẽt: isti ad deos pferãt preces hominum inde ad homines ipetrata que poscunt. Indignum enim putauerunt qui ista crediderunt miscerí homines dijs: ⁊ deos hominibus. Dignũ aũt miscerí dẽones ⁊ dijs ⁊ hominibus: hinc petita qui assignent: inde concessa qui apportent: ut uidelz hõ castus ⁊ ab artium magicarum sceleribus alienus eos patronos adhibeat per quos illum dij exaudiant: qui hec amant que ille nõ amando fit digniõ: quem facilius ⁊ libentius exaudire debeant. Amant quippe illi scenicas turpitudines quas non amat pudicitia. Amant in maleficijs magoꝝ mille nocendi artes: quas nõ amat innocẽtia. Ergo ⁊ pudicitia ⁊ innocentia siquid a dijs impetrare uoluerit: nec poterit suis meritis nisi suis interuenientibus inimicis: ñ est q̃ ista poetica figmenta ⁊ theatrica ludibria iustificare conet̃. Habemus contra ista magistrũ eorũ ⁊ tãte apud eos auctoritatis platonẽ: si pudor humanus ita de se male mẽt̃: ut nõ solum diligat turpia: uerũ etiam diuinitati existimet grata.

De impietate artis magice: que patrocinio utitur spirituum malignorũ. cap.xix.

p Oro aduersus magicas artes: de quib⁹ quosdã nimis ifelices ⁊ nimis impios ẽt gloriari libet i noie demonum: ipsam publicam lucem testem citabo. Cur enim tã grauit̃ ista plectunt̃ seueritate legũ: si opera sunt numinum colendorum? An forte istas leges christiani instituerunt: q̃b⁹ artes magice puniuntur: secundum quem aliũ sensum: nisi q̃ hec maleficia generi humano pnitiosa eẽ ñ dubiũ ẽ? Ait poeta clarissimus. Testõ cara deos: ⁊ te germana: tuũq̃ Dulce caput magicas inuitã accingier artes. Illud ẽt q̃d alio loco de his artib⁹ dicit. Atq̃ satas alio uidi traducẽ messes. Eo q̃ hac pestifera sceleratacq̃ doctria: fruct̃ aliẽi i alias ẽras transferri pbibẽt: nõne in duodecim tabulis.i.rõanorũ antiquissimis legibus cicero commemorat eẽ conscriptũ: ⁊ ei qui hoc fecerit supplicũ cõstitutũ? Postremo ipe apuleius: nunquid apud iudices christianos de magicis artibus accusatus est? Quas utiq̃ sibi obiectas si diuias ⁊ pias esse nouerat: ⁊ diuiaꝝ potestatum operibus congruas: non solum eas cõfiteri debuit: sed ẽt pfiteri: leges culpans potius quibus hec prohiberentur ⁊ damnanda putarentur: q̃ haberi miranda ⁊ ueneranda oporteret. Ita enim uel sententiaꝫ suã persuadẽt iudicib⁹: vel si illi secundum iniquas leges saperent: eũq̃ talia predicantes atq̃ laudantem morte mulctarent digna anime illius demões dona reperderent: pro quorum diuinis operibus predicandis humanã uitã sibi adimi non timerent. Sicut martyres nostri cũ eis pro crie obijcẽtur christiana religio: qua nouerant se fieri saluos ⁊ gloriosissimos in eternum: non eaꝫ negando temporales penas euadere delegerunt: sed potius confitendo: profitendo: predicando: ⁊ pro hac oia fideliť fortiterq̃ tolerando: ⁊ cũ pia securitate moriendo: leges quib⁹ pbibebãt erubescẽ cõpulerũt: mutariq̃ fecerũt. Huius autem philosophi platonici copiosissima ⁊ disertissima extat oro: qua crimen artium magicarum a se

alienuz esse defendit: seqz aliter ñ uult innocentem uideri: nisi ea negando q̃ non possunt ab innocente committi. At omnia miracula magorz: quos rec te sentit esse damnandos doctrinis fiunt ⁊ operibus demonum: quos uiderit cur censeat honorandos eē: necessarios eos asserens preferēdis ad deos nīis precibus: quorū debemus opera deuitare: si ad deum uerum p̃ces nīas volumus p̃uenire. Deinde quero quales preces hominum dñs bonis p demones allegari putat: magicas an licitas. Si magicas: nolūt tales: si licitas nolunt per tales. Si aūt peccator peniteus preces fundit: maxime si aliquid magicūm admisit: ita ne tandem illis intercedentibus accipit ueniam: q̃bus impellentib' aut fauētibus se cecidisse plangit in culpā? An ⁊ ipsi demones ut possint penitētib' mereri indulgēti am: priores agunt q̃ eos deceperint penitentiaz? Hec nemo unq̃ de dēonibus dixit: quia si ita esset: nequaquaz sibi auderent diuios honores expetē: qui penitendo desiderarēt ad gr̃az uenie peruenire. Ibi eiz est detestāda supbia: hic humilitas miseranda.

An credendū sit q̃ dñ boni libēti' dēonib' q̃ hoib' misceāt. cap. xx.

a Teiz urgens cā ⁊ artissima cogit demones medios iter ds ⁊ homines agere: ut ab hominibus auferant desiderata: ⁊ ad eos ĩferāt ipetrata. Quenā tādē cā ē ista ⁊ quanta necessitas? Quia nullus ds inquiunt miscetur homini. Preclara igitur sanctitas dei q̃ nō miscet homini penitēti supplicāti: ⁊ miscet dēōi arrogāti. Nō miscetur homini confugienti ad diuinitatē: ⁊ miscet dēoni fingēti diuinitatem. Non miscetur homini petenti indulgētiā: ⁊ miscet demoni suadēti nequitiam. Non miscetur homini per philosophicos libros poetas de bñ istituta ciuitate pellenti: ⁊ miscetur demoni a principibus ⁊ pontificibus ciuitatis per scenicos ludos poetarum ludibria requirēti. Nō miscetur homini deorū crimina fingere prohibenti: ⁊ miscet demoni se falsis deorum criminibus oblectanti. Non miscetur homini magorūm scelera iustis legibus puniēti: ⁊ miscetur demoni magicas artes docenti ⁊ implenti. Non miscet homini imitationem demonum fugienti: ⁊ miscetur demoni deceptionem hominis aucupanti. Sed nimirum tante huius absurditatis ⁊ indignitatis est magna necessitas: q̃ scilicet deos ethereos humana curantes quid terrestres hoies agēt utiq̃ latēt: nisi dēones aerei nūtiarent: qm̄ ether lōge a terra ē altecz suspēsus: aer vo etheri terrecz cōtiguus. O mirabilē sapiētiā. Quid aliud de dñs istis sentiunt: quos omnes optimos uolunt: nisi eos ⁊ humana curare ne cultu uideantur indigni: ⁊ ppter elemtorum distātiam humana nesciū: ut credantur demones necessarij: ⁊ ob hoc etiam ipsi putentur colendi: per quos dñ possint ⁊ quid in rebus hūanis agatur addiscere: ⁊ ubi opōtet hominibus subuenire. Hoc si ita est: dñs istis bonis magis notus est demon p corpus uicinum: q̃ homo p animum bonum. O multū dolenda necessitas: an potius irridenda uel detestanda uanitas: ne sit uana diuinitas. Si.n. aio ab obstaculo corporis libero animuz nīm dñ videē possunt: non ad hoc dēonibus indigent nuntijs. Si autem aiorum indicia corporalia: qualia sūt uultus: locutio: mor': p corpus suū etherei dñ sentiunt: ⁊ inde colligunt q̃d ēt demones nuncient: possunt ⁊ mendacijs demonum decipi. Porro si deorū diuinitas a demonib' falli non potest: ab eadem diuinitate quod agimus ñ potest ignorari.

An demonibus nuntiis ⁊ interpretibus dij utantur:falliq; se ab eis aut ignorant aut velint.cap.xxi.

u Ellē aūt mihi isti dicēt:utrum dijs demones nuntiauerint de cribus ꝺoꝛ poetica platoni displicere figmenta:⁊ sibi ea placē celauerint an utrūq; occultauerit:deosq; esse maluerit totius rei hui⁹ ignaros:an utrūq; indicauerint:⁊ religiosam erga deos platonis prudentiam: ⁊ in deos iniuriosaꝫ libidinem suam: an sñiam q̄dē platonis qua noluit deos per impiaꝫ licentiam poetarum falsis criminibus infamari:ignotam dijs esse uoluerint: suam uero nequitiam qua luꝺos scenicos amant quibus illa deoꝛum dedecora celebrātur:prodē non erubuerint uel timuerint. Hoꝛum quatuoꝛ q̄ interrogāꝺo proposui quodlꝫ eligāt: ⁊ in quolibet eoꝛum quantum mali ꝺ dijs bonis opinētur attendant. Si.n. primum elegerint:confessuri sunt non licuisse dijs bonis habitare cuꝫ bono platone:qñ eoꝛū iniuriaꝫ prohibebat: ⁊ habitasse cūꝫ demonibus malis:qñ eoꝛum iniurijs exultabant:cuꝫ dij bono hominem bonūm longe a se positū non nisi per malos demones nossent: quos sibi uicinos nosse non possent. Si autē secundum elegerint: ⁊ utq;q; occultatum a demonibus dixerint:ut dij omnino nescirent ⁊ platonis religiosissimam legem:⁊ demonum sacrilegam delectationem:quid in rebus humanis per internuntios demones dij nosse utiliter possunt:quanꝺo illa nesciunt que in hoꝛoꝛem deoꝛum bonoꝛum per religionem bonoꝛum hoꝛum contra libidinē maloꝛ demonum decernuntur. Si uero tertium elegerint: ⁊ ñ solum sñiam platonis deoꝛ iniuriaꝫ prohibentem:sed etiam demonū nequitiam deoꝛum iniurijs exultātē: per eosdem demones nūtios dijs inotuisse responderint:⁊ hoc nuntiare est an insultare:Et dij utrūq; sic audiūt: sic utrūq; cognoscunt:ut non solum malignos demones deoꝛuꝫ dignitati ⁊ platōis religioni contraria cupiētes atq; facientes a suo accessu nō arceāt: sed etiam per illos malos propiquos platoni bono longinquo ꝺona transmittāt. Sic enim eos elementoꝛ quasi cathena series colligauit:ut illis a q̄ bus criminant coniungi possint:huic a quo defenduntur nō possint.utq;q; sciētes:sed aeris ⁊ terre pondera trāsmūtare ñ ualētes. Jam quod reliquū est si quaꝛtum elegerint:peius est ceteris. Quis enim ferat si poetarum de dijs immoꝛtalibus criminosa figmenta:⁊ theatroꝛum indigna ludibria:suāq; in his omnibus ardētissimam cupiditatem:⁊ suauissimam voluptateꝫ dijs demones nuntiauerūt:⁊ q̄ plato philosophica grauitate de optima republica hec omnia censuit remouēda tacuerunt:ut iaꝫ dij boni per tales nūtios nosse cogantur mala pessimoꝛū: nec aliena sed eoꝛūdem nuntioꝛū:atq; his cōtraria ñ sinātur nosse bōa philosophoꝛum: cum illa sint in iniuriā: ista ī hoꝛem ipsoꝛū deoꝛū.

De adijcienꝺo cultu demonum cōtra apuleium..cap.xxij.

q Uia igitur nihil istoꝛum quatuoꝛ eligēduꝫ est:ne in quolibet eoꝛum de dijs tam male sentiatur : restat ut nullo moꝺo credendum sit q̄ꝺ apuleius persuadere nititur. Et quicū q; alij philosophi sunt eiusdem sentētie:ita esse medios demones iter deos ⁊ homines:tanquam inter nuntios ⁊ iterp̄tes q̄ hic ferāt petiōes nr̄as:inde referāt res a nobis petitas : sed esse spiritus nocēdi cupidissimos:a iustitia penitus aliēos:sūperbia tumiꝺos : in uidētia liuiꝺos:fallacia calliꝺos : qui

i hoc quidez aere habitāt: quia de celi superiozis sublimitate deiecti: merito irregressibilis transgressionis in hoc sibi cōgruo uelut carcere predānati sunt. Nec tam quia supra terram ⁊ aquas aeri locus est: ideo ⁊ ipsi sūt meritis superiores hominibus qui eos non corpore sed electo in auxiliuz deo uero pia mente facillime superāt: sed multis plane participatione uere religiōis indignis tanquaz captis subditisq; dominantur: quozuz maxime parti mirabilibus ⁊ fallacibus signis siue factoruz siue predicatozuz: deos se esse persuaserūnt. Quibusdaz uero uitia eoruz attentius ⁊ diligētius intuentibus: non potuerunt persuadere q̄ dū sint: atq; ideo inter deos ⁊ homines: inter nūtios ac beneficiorum interpretatores se esse finxerunt. Si tamē ñ istū saltez honorez homines eis deferendū putarunt: qui illos nec deos esse credebāt quia malos uidebant. Deos autē omnis bonos uolebant: nec audiebant tamē omnino idignos dicere honore diuino: maxie ne offenderent populos a quibus eis cernebant inueterāta superstitione per tot sacra ⁊ templa seruiri.

Quid hermes trismegistus de ioolatria senserit: ⁊ unde scire potuerit superstitiones egyptias auferendas. capitulum. xxiij.

n Az diuersa de illis hermes egyptius: quez trismegistū uocant scripsit ⁊ sensit. Apuleius quidē deos illos negat: sed cuz dicit ita inter hoies deosq; quadaz medietate uersari: ut hominibus apud ipsos deos necessariū uideantur: cultum eozum a supernoz deozuz religiōe non separat. Ille autē egyptius alios dicit a sūmo deo factos: alios ab hominibus. Hoc qui audit sicut a me positū ē: putat dici de simulacris quia opera sunt manuuz hominuz. At ille visibilia ⁊ cōtrectabilia simulacra velut corpora deozum ēē asserit. inesse autem his quosdaz spiritus ī uitatos: qui ualeāt aliquid siue ad nocendum siue ad desideria eozum nōnulla complenda: a quibus eis diuini honores ⁊ cultus obsequia deferuntur. Hos ergo spiritus inuisibiles per artez quandam uisibilibus rebus corporalis materie copulare: ut sint quasi aiata corpora illis spiritibus dicata ⁊ subdita simulacra: hoc esse dicit deos facere: eāq; magnā ⁊ mirabilez deos faciēdi accepisse hominis potestatem. Huius egyptū uerba sicut in nostraz linguaz interpretata sunt ponamus. Et qm ō cognatione inquit ⁊ consortio hoium deozūq; nobis idicitur sermo: potestatem hominis o asclepi uiq; cognosce. Dominus inquit ⁊ pater: uel quod est sūmuz deus ut effector est deozuz celestiuz: ita homo factō est deozuz qui in templis sunt: humana proximitate cōtenti. Et paulo post. ita humanitas inquit semper memor nature ⁊ originis sue: in illa diuinitatis imitatiōe perseuerat: ūt sicuti pater ac dominus ut sui similes essent deos facit eternos: ita ut humanitas deos suos ex sui uultus similitudine figuraret. Hic cuz asclepius ad quez maxime loquebatur ei respōdisset atq; dixisset: statuas dicis o trismegiste. Tum uero ille statuas inquit o asclepi uides ne quatēus tu ipe diffidas: statuas animatas sēsu ⁊ spiritu plenas: tantaq; facientes ⁊ talia: statuas futūrozum prescias: ea que forte uates omnis ignozet in multis ⁊ uariis reb' predicētes: imbecillitates hominibus facientes easq; curantes: tristitiam letitiāq; pro meritis. An ignoras o asclepi q̄ egyptus imago sit celi: aut q̄ ē uerius translatio aūt descensio oium que gubernantur atq; exercentūr in celo: ac sic dicendum est uerius: terra nostra mundi totius est templum. Et

tamen quoniam prescire cuncta prudentes decet: illud uos ignorare fas non est. futurum enim tempus est: cuz appareat egyptios incassum pia mente diuinitati sedulam religionem seruasse: ⁊ omnis eorum sancta uenerationis in irritum casura frustrabitur. Deinde multis uerbis hermes hunc locū exequitur: in quo uidetur hoc tempus predicere: quo christiana religio q̃to est uerazior atqz sanctior: tanto uehementius ⁊ liberius cuncta fallacia figmenta subuertit: ut gratia uerissimi saluatoris liberet hominem ab his diis quos facit homo: ⁊ ei deo subdat a quo factus est homo. Sed cum hermes ista predicit: velut amicus eisdem ludificationibus demonum loquitur: nec christianum nomen euidēter exprimit: sed tanquam ea tollerentur atqz delerentur: quorum obseruatione celestis similitudo custodiretur in egypto: ita hec futura deplorās: luctuosa quodammodo predicatione testatur. Erat enim de his de quibus dicit apostolus: q̃ cognoscentes deum non sicut deū glorificauerunt aut gratias egerunt: sed euanuerunt in cogitationibus suis: ⁊ obscuratum est insipiens cor eorum. dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt: ⁊ immutauerunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis: ⁊ cetera que commemorare longum est. Multa quippe talia dicit de uno uero deo fabricatore mundi: qualia ueritas habet. Et nescio quomodo illa obscuratione cordis ad ista delabitur: ut dij quos confitetur ab hominibus fieri semper uelit homines subdi: ⁊ hec futuro tempore plangat auferri: quasi quicq̃ sit infelicius hoie cui sua figmenta dominantur: cum sit facilius fieri deos colendo quos fecit ne ipse sit homo: q̃ ut per eius cultuz dij esse possint quos fecit homo. Cū enim fit ut homo in honore positus pecoribus non intelligens comparet: q̃ ut operi dei ad eius imaginez facto id est ipsi homini opus hominis preferatur. Quapropter merito homo deficit ab illo qui eum fecit: cum sibi preficit ipse quod fecit. Hec uana deceptoria: perniciosa: sacrilega: hermes egyptius quia tempus quo auferētur uenturum sciebat dolebat: sed tam impudenter dolebat: q̃ imprudenter sciebat. Non enim hoc ei reuelauerat spiritus sanctus sicut prophetis sanctis: qui hec preuidentes cum exultatione dicebant. Si faciet homo deos: ⁊ ecce ipsi non sunt dij. Et in alio loco. Erit in illo die dicit dominus: extermiabo nomina simulacrorum a terra: ⁊ non erit eorum memoria. Proprie uero ò egypto quod ad hanc rem attinet: ita sanctus esaias prophetat. Et mouebū tur manufacta egypti a facie eius: ⁊ cō eorum nuntietur in eis: ⁊ cetera huius modi. Ex quo genere ⁊ illi erant qui uenturum quod sciebant uenisse gaudebant: qualis simeon: qualis anna: qui mox natū iesum: qualis elisabeth que etiam conceptum in spiritu agnouit: qualis petrus reuelante patre dicens: tu es christus filius dei uiui. Hui ic autem egyptio illi spiritus indicauerant futura tempora perditionis sue: qui etiam presenti in carne trementes domino dixerunt. Quid uenisti ante tempus perdere nos? Siue quia subitum illis fuit quod futurum quidem sed tardius opinabantur: siue quia perditionem suam hanc ipsam dicebāt: qua fiebat ut cogniti spernerentur. Et hoc erat ante tempus id est ante tempus iudicij: quo eterna damnatione puniendi sunt cum omnibus etiaz hominibus: qui eorum societate detinentur: sicut religio loquitur: que nec fallit nec fallitur: non sicuti iste quasi oiuento doctrine hinc atqz inde pflat:

⁊ falsis ūera permiscens uolet quasi parituram religionem : quem postea confitetur errorem. Post multa enim ad hoc ipsuz redit: ut itez dicat ō dūs quos homines fecerunt ita loquens: sed iam de talibus sint satis dicta talia. Iterum inquit ad hominem ratio nēqz redeamus : ex quo diuino dono homo aial dictum est rationale. Minus enim miranda ⁊si miranda sunt: que de homine dicta sunt. Omnium enim mirabilium uicit admirationez: q̄ homo diuinam potuit inuenire naturam: eāqz efficere.

Quomodo hermes patenter parētum suorum sit confessus errorez: quē tamen voluerit destruendū. capituluz xxiiij.

q Uoniā ergo proaui nostri multū errabant circa deoz rationē increduli: ⁊ nō aiaduertentes ad cultū religionēqz diuinam: inuenerunt artē qua efficerent deos. Cui inuente aditū xerunt uirtutem de mundi natūra cōuenientem : eāqz miscentes quoniam animas facere non potūerunt: euocantes animas demonum uel angl'orum eas indiderunt imaginibus sanctis diuinisqz mysteriis: per quas idola ⁊ bñ faciendi ⁊ male uires hīe potuissent. Nescio utrū sic cōfiterent' ipsi demōes adiurati: quomodo iste confessus est. Qm̄ inquit proaui nostri multum errabant circa deorum rationem: increduli: ⁊ non animaduertentes ad cultū religionēqz diuinam: inuenerūnt artē qua efficerent deos. Nunquid saltem mediocriter eos dixit erraſſe ut hāc artem inuenirent faciendi deos: aut cōtentus fuit dicere errabant: nisi addēt ⁊ diceret multū errabāt? Iste ergo multus error ⁊ incredulitas non aiaduertentium ad cultū religionēqz diuinaz: inuenit artem qua efficeret deos. Et tamen q̄ multus error ⁊ incredulitas: ⁊ a cultu ac religione diuina auersio animum inuenit : ut homo arte facēt deos: hoc uolet vir sapiens tanquam religionem diuinam uenturo certo tē pore auferri. Uide si nō ⁊ diuinas maiorum suorum errorem preteritum p dere: ⁊ etiam diabolicam penam dēonum futuram uolere compellitur. Si enim proaui eorum multum erranoo circa deorum rationem incredulitate ⁊ auersione animi a cultu ac religiōe diuina: inuenerūt artem qua deos efficēnt: quid miz si hec ars detestanda quicquid facit avsa a religione diuia: auferet' a religione diuia: cum ueritas emendet errorem: fides redarguat icredulitatē: conuersio corrigat avsionez? Si enim tacitis causis dixisset prauos suos inuenisse artē qua deos facerēt: nīm fuit utiqz siquid rectum piunqz saperemus attendere ⁊ uidere: nequaq̄ illos ad hāc artem peruenturos fuisse qua homo deos facit: si a ueritate non aberrarent : si ea que deo digna sunt crederent: si animuz aduerterent ad cultum religionēqz diuinam. Et tamen si causas artis huius nos dicere mus: multum errorem hominum ⁊ icredulitatem: ⁊ animi errantis atqz ifidelis a diuia religiōe avsionē : utcūqz ferenda esset impudentia resistentium ueritati. Cuz uero idē ipse qui potestatem huius artis super omnia cetera miratur in homine qua illos deos facē concessum est: ⁊ uolet uenturū esse tempus quo hec omnia deoz figmēta ab hoibus instituta etiam legibus iubeantur auferri: cōfitet' tamen atqz exprimit causas: quare ad ista peruentū sit dicens: proauos suos multo errore ⁊ incredulitate ⁊ animū ñ aduertēdo ad cultū religionēqz diuinaz: inuenisse hanc artem qua facerent deos. Nos quid oportet dicere uel poti' q̄d agē: nisi quantas possumus gratias dño

deo nostro: qui hec contrariis causis
q̃ istituta sunt abstulit. Nam quod in
stituit multitudo errois abstulit uia
ueritatis: quod instituit incredulitas:
abstulit fides: qd instituit a cultu diui
ne religionis auersio: abstulit ad unũ
uerꝫ deũ sanctũq̃ cõuersio. Nec in so
la egypto quam solam in isto plangit
demonum spiritus: sed in omni terra
qua cantatur domino canticum no
uum: sicut uere sacre ⁊ uere ꝓphetice
litteze prenuntiauerunt: ubi scriptum
ẽ. Cantate dño canticum nouum: can
tate domio omnis terra. Titulus q̃p
pe psalmi huius ẽ: qñ domus edifica
batur post captiuitatem. Edificabit
enim domus domini ciuitas dei que ẽ
sancta ecclesia in omni terra: post eam
captiuitatem qua illos homines de q̃
b̃ credẽtib̃ in deũ tanquam lapidib̃
uiuis domus edificabat: captos dẽo
nia possidebant. Neq̃ enim qz homo
deos faciebat: iõ non ab eis possideba
tur ipse qui fecerat: qñ in eozum socie
tatem colendo traducebatur. Societa
tem dico non idolozꝫ stolidozum: sed
uersutozum demoniozum. Naz quid
sunt idola nisi quod eadem scriptura
dicit oculos habent ⁊ non uidebunt:
⁊ quicqd tale de materiis licet a fabro
effigiatis: tñ uita sensuq̃ carentibus
dicendum fuit? Sed imundi spiritus
eisdem simulacris arte illa nefaria col
ligati: cultozꝫ suozum aias in suam so
cietatem redigendo miserabiliter cap
tiuauerãt. Unde dicit apls. Scimus q̃a
nihil est idolum: sz q̃ sacrificant gẽtes
demoniis immolant ⁊ non deo. nolo
uos socios fieri demoniozum. Post
hanc ergo captiuitatem qua homines
a malignis demonib̃ tenebantur: dei
domus edificatur in omni terra: unde
titulũ ille psalmus accepit ubi dicitur:
Cantate domino ⁊ benedicite nomen
eius. Cantate dño canticũ nouũ: can
tate domino omnis terra. Cantate
dño ⁊ benedicite nomen eius: bene nũ
tiate diem ex die salutare eius. Annũ
tiate in gentibus gloziam eius: in om
nibus populis mirabilia eius. Quo
niam magnus dominus ⁊ laudabilis
nimis terribilis est super omnes deos.
Quoniam omnes dii gentium demo
nia: dominus autem celos fecit. Qui
ergo doluit uenturum fuisse tempus
quo auferretur cultus idolozum: ⁊ in
eos qui colerent dominatio demonio
rum: malo spiritu instigatus semper
uolebat istam captiuitatem manere:
qua transacta psalmus canit edificari
domũ i oi terra. Prenũtiabat illa her
mes dolẽdo: prenũtiabat hec ꝓpheta
gaudendo. Et qz spiritus uictoz est q̃
hec per sanctos prophetas canebat:
etiam hermes ipse ea que nolebat ⁊
dolebat auferri: non a prudentibus ⁊
fidelibus ⁊ religiosis: sed ab errãtib̃
⁊ incredulis: ⁊ a cultu diuie religiõis
auersis esse instituta miris modis co
actus ẽ cõfiteri. Qui q̃uis eos appel
lazet dos: tñ cũ dicit a talib̃ hoib̃ fac
tos quales esse utiq̃ non debemus: ue
lit nolit ostendit colendos non esse ab
eis qui tales non sunt: quales fuerũt
a quibus facti sunt: hoc ẽ a prudẽtib̃:
fidelibus: religiosisq̃: simul etiam de
monstrans ipsos homines qui eos fe
cerunt sibimet ipoztasse: ut eos hzent
deos qui dii non erant. Uerꝫ ẽ quippe
illud propheticum: si facit homo dos:
⁊ ecce ipsi non sunt dii. Deos ergo ta
les: talium deos arte factos a talib̃:
cuz appellasset hermes: id ẽ idolis de
mones p artez nescio quã cupiditatuz
suarum uinculis illigatos: cũ appella
ret factos ab hoibus deos: non tamẽ
eis dedit quod platonicus apuleius
ũde iã satis diximus: ⁊ q̃p sit incõuẽiẽs
absurdũq̃ mõstrauimus: ut ipsi eẽnt
interpretes ⁊ intercessozes inter deos
quos facit deus: ⁊ homines quos idẽ
ipe fecit deus: hic afferentes uota:

inde munera referentes. Nimis enim stultum est credere deos quos fecerūt hoies: plus ualere apud deos quos fecit ōs: q̄ valēt ipsi homines quos idē ipe fecit deus. Demon quippe simulacro arte impia colligatus: ab homine factus est deus: sed tali homine ñ omni homine. Qual' est ergo iste de' quē non faceret homo nisi errans ⁊ incredulus: ⁊ auersus a uero deo? Porro si demones qui coluntur in templis per artem nescio quam: imaginibus iditi hoc est uisibilibus simulacris: ab eis hominibus qui hac arte fecerūt ōos: aberrarent auersiq̄ essent a cultu ⁊ religione diuina: non sunt internuntiq̄ nec interpretes inter homines ⁊ deos: ⁊ propt' suos pessimos ac turpissimos mores ipsi ēt hoies: q̄uis errantes ⁊ increduli ⁊ auersi a cultu ac religione diuina: tamen eis sine dubio meliores sunt quos deos ipsi arte fecerūt: restat ut quod possunt tāq̄ dēones possint: uel quasi beneficia prestando magis nocentes quia magis decipientes: uel aperte male faciēdo. Nec tamen quod libet eorum nisi quando ⁊ quantum permittūntur alta ⁊ secreta dei prouidentia: nō autem tanquam medij iter homines ⁊ deos per amicitiam deorū multum apud homines ualeant. Si enim dīis bonis quos sanctos angelos uocamus rationalesq̄ creaturas sancte celestis habitatiōis: siue sedes: siue dñationes: siue principatus: siue potestates: amici esse omnino nō pñt: a quibus tā longe absunt animi affectione: q̄ longe absunt a uirtutibus uitia: ⁊ a bonitate malitia.

De his q̄ne sanctis ãgelis ⁊ hoib' bonis pñt eē communia. cap. xxv.

n Ullo mō igitur quasi p dēonū medietatem ambiendum est ad beniuolentiam seu beneficentiam deorum uel potius bonorum angelorum sed per bone uoluntatis similitudinē qua cum illis sumus: ⁊ cum illis uiuimus: ⁊ cum illis deum quem colunt colimus: ⁊ si eos carnalibus oculis uidere non possumus: inquantum autē dissimilitudine uoluntatis ⁊ fragilitate infirmitatis miseri sumus: intantuꝫ ab eis longe sumus: vite merito non corporis loco. Non enim quia in terra conditione carnis habitamus: sed si p immunditiam cordis terrena sapius: non eis iungimur. Cuꝫ uero sanamur ut quales ipsi simus: fide interim illos propinquamus: si ab illo nos fieri beatos a quo ⁊ ipsi facti sunt: etiam ipis fauentibus credimus.

Quod omnis religio paganorum circa homines mortuos fuerit impleta. cap. xxvi.

s Ane aduertendū est quomodo iste egyptius cū dolēt tps eē uēturum quo illa auferent' ex egypto: q̄ fatetur a multum errantibus ⁊ incredulis: ⁊ a cultu diuine religionis auersis esse instituta: ait inter cetera. Tunc terra ista sanctissima: sedes delubrorū atq̄ templorum: sepulcroruꝫ erit mōtuorunq̄ plenissima. Quasi uero si illa non auferrentur: non essent homines morituri: aut alibi essent mortui ponendi q̄ in terra. Et utiq̄ quanto plus uolueretur temporis ⁊ dieruꝫ lōgitudo: tanto maior esset numerus sepulcrorum propter maiorem numerū mortuorū. Sed hoc uidetur dolere: q̄ memorie martyrūm nostrorum templis eorum delubrisque succederent: ut uidelicet qui hec legūt animo a nobis auerso atq̄ puerso: putēt a pagãis ōos cultos fuisse in templis: a nobis autem coli mortuos in sepulcris. Tãta enim homines impij cecitate i montes quodãmō offendunt: res q̄ oclos

ſuoſ ferientes nolunt uidē: ut cūm in omnibus litteris paganorum aut nullatenus aut uix inueniantur qui non homines fuerint: omnibus tamen honores ſtudeant exhibere diuinos quaſi nihil unq̃ humanitatis habuerit. Omitto q̃ varro dicit omnes ab his mortuos eſtiari ianes ꝺos: ⁊ probat per ea ſacra q̃ oibus fere exhibēt mortuis: ubi ⁊ ludos commemorat funebres: tanq̃ hoc ſit maximum diuinitatis indicium: q̃ non ſoleāt ludi niſi numinibus celebrari. Hermes ipſe de quo nunc agitur in ipſo eodem libro ubi quaſi futura prenuntiando deplorans ait. tunc tra iſta ſāctiſſima ſedes delubrorꝫ atq̃ templorum: ſepulcrorum erit mortuorūq̃ pleniſſima: deos egypti homines mortus eſſe teſtatur. Cum enim dixiſſet pauos ſuos multum errantes circa deorꝫ rationē: incredulos ⁊ non animaduertētes ad cultum religionēq̃ diuinam: inueniſſe artem qua efficerent deos: cui inuente inquit adiunxerunt uirtutem de mundi natura conuenientem: eāq̃ miſcentes: quoniam animas facere non poterant: euocantes animas demonum uel angelorum: eas indiderunt imagibus ſanctis diuiniſq̃ myſterijs: per quas ioola ⁊ bene faciendi ⁊ male uires habere potuiſſent. Deinde ſequitur tāq̃ hoc exēplis probaturus ⁊ dicit. Auus enim tuus o aſclepi medicine primus inuentor: cui templum conſecratum ē in mōte libye circa littus crocodilorꝫ: in quo eius iacet mundanus homo. i. corpus. Reliquus enim uel potius totus ſi eſt homo totus: in ſenſu uite melior remeauit in celum: omnia etiam nunc hominibus adiumenta preſtans infirmis numine nunc ſuo: que ante ſolebat medicine arte prebere. Ecce dixit mortuum coli pro deo in eo loco ubi habebat ſepulcrum: falſus ac fallens dicendo q̃ remeauit in celum: omnia etiam nunc hominibus adiumenta preſtans infirmis. Adiungens deinde aliud. Hermes inquit cuius auitum mihi nomen eſt: illi nomine nō in cognomine patria conſiſtēs: omnes mortales undiq̃ ueniētes adiuuat atq̃ conſeruat. Hic enim hermes maiō id eſt mercurius: quem dicit auum ſuum fuiſſe: in hermopoli: hoc eſt in ſui nominis ciuitate phibetur eſſe ſepultus. Ecce duos deoſ dicit homines fuiſſe: eſculapiuz ⁊ mercuriū. Sz de eſculapio ⁊ greci ⁊ latini hoc idez ſentiūt. Mercurium autem multi non putāt fuiſſe mortalem: quem tamen iſte auū ſuum fuiſſe teſtatur. ait enim: alius eſt ille alius iſte: quāuis eodem nomine nuncupentur. Non multum pugno: alius ille ſit alius iſte. Ueruz iſte ſicut eſculapius ex homine deus: ſecunduz teſtimonium tanti apud ſuos uiri huius triſmegiſti nepotis ſui. Adhuc addit ⁊ dicit: ſim uero uxorem oſiris quam multa bona preſtare propitiaz: quantis ſcimus obeſſe iratam. Deinde ut oſtenderet ex hoc genere eſſe deos quos illa arte homines faciunt: unde dat intelligi demones ſe opinari ex hominum mortuorū animis extitiſſe quos per artem quaz inuenerunt homines multum errantes increduli ⁊ irreligioſi: ait inditoſ ſimulacris: quia hi qui tales deos faciebant: aias non utiq̃ facere poterant. Cum de iſide dixiſſet quod commemoraui: quantis obeſſe ſcimus irataz: ſecutus adiūxit. Terrenis ⁊enim dijs atq̃ mundanis facile eſt iraſci: utpote qui ſunt ab hominib̄ ex utraq̃ natura facti atq̃ cōpoſiti. Ex utraq̃ natura dicit ex anima ⁊ corpore: ut pro anima ſit demō: pro corpore ſimulacrum. Unde contigit inquit ab egyptijs hec ſancta animalia nuncupari: colique per ſingulaſ ciuitates eorum animas: qui eas conſecrauere uiuentes: ita ut eorum

legibus incolantur: ⁊ eorꝫ nomib' nũcupentur. Ubi est illa velut querela luctuosa q̃ terra egypti sanctissima sedes delubrorum atq̃ templorum: sepulcrorũq̃ futura eẽt mortuorũq̃ plenissima. Nempe spiritus fallax: cuius instinctu hermes ista dicebat: per euꝫ ipsum coactus est confiteri iam tunc illam terram sepulcrorum ⁊ mortuorum quos pro dĩis colebãt fuisse plenissimam. Sed dolor demonum per eum loquebatur: qui suas futuras penas apud sanctorum martyruꝫ memorias imminere merebant. In multis eiꝫ talibus locis torquentur ⁊ cõfitẽtur: ⁊ de possessis corporib' hoiuꝫ eĩciũtur.

De mõ honoris: quẽ christiãi martyribus ipẽdũt' cap. xxvij.

b Ec tam̃ nos eisdem martyribus exempla: sacerdotia: sacra ⁊ sacrificia cõstituimus: quoniam ñ ipsi sꝫ deus eorum nobis est deus. Honoramus sane memorias eorum tanquam sanctorum hominum dei: qui usq̃ ad mortem sacrorum suorũq̃ corporum pro ueritate certarunt: ut innotesceret uera religio falsis religionibus uictis atq̃ conuictis. quod etiam siqui aña sentiebant: timendo repriebãt. Quis autem audiuit aliquando fidelium stantem sacerdotem ad altare: etiam super sanctum corpus martyris ad dei honorẽ cultũq̃ constructum dicere in precibus: offero tibi sacrificium petre uel paule uel cypriane: cũꝫ apud eorum memorias offeratur deo: qui eos homines ⁊ martyres fecit: ⁊ sanctis suis ãgelis celesti honore sociauit: ut ea celebritate ⁊ deo uero de illorũꝫ uictorĩis gratias agamus: ⁊ nos ad imitationem talium coronarum atq̃ palmarum eodem inuocato in auxilium: ex eorum memorie renouatione adhortemur? Quecunq̃ igitur adhibentur religiosorũ obsequia i martyꝫ locis: ornamẽta sunt memoriarum nõ sacra uel sacrificia mortuorum tãquam deorum. Quicunq̃ etiam epulas suas eo deferunt: quod quidem a christiãis melioribus ñ fit: ⁊ i plerisq̃ terrarum nulla talis est consuetudo: tam̃ quicunq̃ id faciunt: quas cũ apposuerint orant ⁊ auferunt ut uescãtur: uel ex eis etiam idigẽtibus largiãtur: sãctificari ibi eas volũt per merita martyruꝫ in nomine domini martyꝫ: ñ autẽ ista esse sacrificia martyꝫ: nouit qui nouit unuꝫ quod deo illic offertur sacrificiuꝫ christianorũ. Nos itaq̃ martyres nostros nec diuinis honoribus nec humanis cribus colimus: sicut colunt illi deos suos: nec sacrificia illis offerimus: nec eoruꝫ probra i eoruꝫ sacra cõuertimus. Naꝫ de iside vxore osiris egyptia dea: ⁊ de parẽtibus eorꝫ qui om̃s reges fuisse scribũt: quibus parẽtib' suis illa cuꝫ sacrificaret iuenit ordei segetẽ: atq̃ ide spicas marito regi ⁊ eius cõciliario mercurio demõstrauit: ũde eãdeꝫ ⁊ cererẽ uolũt: que ⁊ quanta mala non a poetis sed mysticis eoruꝫ litteris mẽorie mãdata sint: sicut leone sacerdote prodente ad olympiadeꝫ matreꝫ scribit alexãder: legãt qui volunt uel pñt: ⁊ recolant qui legerunt: ⁊ uideãt quibus hominibus mortuis: uel de quibus eorũ factis tanquaꝫ dĩis sacra fuerint instituta. Absit ut eos quãuis deos habeant: sanctis martyribus nostris: quos tam̃ deos ñ habẽus: ulla ex parte audeãt cõparare. Sic. n. ñ cõstituius sacerdotes: nec offerimus sacrificia martyribus nostris: quia icongruuꝫ ⁊ indebitum illicitunq̃ est: atq̃ uni deo tantummodo debitum: ut nec criminibus suis nec ludis eos turpissimis oblectemus: ubi uel flagitia isti celebrãt deorꝫ suorum: si cum

homines essent talia commiserunt: vl' conficta delectamenta demonum noxiorum si homies nõ fuerunt. Ex isto genere demonum socrates non habẽt deum si habẽt deum: sed fortasse homini ab illa arte faciendi deos alieo ⁊ innocenti illi impõtauerunt talẽ deũ: qui eadem arte excellere voluerunt. Quid ergo plura? Non esse spiritus istos colendos propter vitam beatam que post mortem futura est: nullus ul' mediocriter prudens ambigit. Sz fõtasse dicturi sunt dos quidẽ eẽ bonos: demones autem alios bonos: alios malos: ⁊ eos per quos ad uitam eternum beatam perueniamus colendos esse censebunt: quos bonos opinant': quod quale sit iam in volumine sequẽti uidendum est.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber nonus.

Ad quem articulum disputatio p̃missa peruenerit: ⁊ quia discutiendum sit de residua questione. capitulum. i.

e I BONOS ⁊ malos dos eẽ quidam opinati sunt. Quidã vo de dijs meliora sentientes tantũ eis honoris laudisq; tribuerũt: ut nullum deorũ malum credere auderent. Sed illi qui deos quosdam bonos: quosdam malos esse dixerunt: demones quoq; appellauerunt nomine deorum: q̃q̃ ⁊ deos sed rarius nomine demonum: ita ut ipsum iouem quem volunt esse regem ac principem ceterorum: ab homero fateantur deonem nuncupatum. Hi autem qui om̃s dos non nisi bonos esse asserunt: ⁊ lõge prestantiores eis hominibus q̃ bõi perhibentur: merito mouentur demonum factis que negare non possunt: eaq; nullo modo a dijs quos bonos esse volunt committi posse existimantes differentiam inter deos ⁊ demones adhibere coguntur: ut quicquid eis merito displicet in operibus uel affectibus prauis: quib' uiz sua mãifestãt occulti spiritus: id credãt esse deonuz nõ deorũ. Sz quia eosdem demones inter homines ⁊ dos ita medios cõstitutos putant: tanq̃ nullus os homini misceatur: ut hinc perferant desiderata: ide referãt impetrata: atq; hoc platonici precipui phõrũ ac nobilissimi sẽtiãt: cũ q̃b' velut cũ excellẽtioribus placuit istam exaiare questionẽ: utrũ cult' plurimorum deorum prosit ad consequendam vitam beatam que post mortem futura est: libro superiore quesiuimus quo pacto ipsi demones qui talibus gaudent qualia boi ⁊ prudẽtes homines auersant ⁊ dãnant. i. sacrilega: flagitiosa: facinorosa: non de quolibet homine sed de ipsis dijs figm̃ta poetarum ⁊ magicarum artium scelerata puniendãq; violentiaz: possint quasi propiquiores ⁊ amicitiores dijs bonis conciliare hoies bonos: ⁊ hoc nulla ratione posse cõpertum est. Proinde hic liber sicut in illius fine p̃misimus disputationẽ cõtinẽ debebit o differentia siquam volunt esse non dorũ inter se quos omnes bonos dicunt: nec differẽtia deorum ⁊ demonũ: quorum illos ab hominibus longe lateq; seiũgũt: istos iter dos ⁊ hoies collocãt: sed de differentia ipsorum demonuz: quod ad presentẽ ptinet questionez.

An inter demones quibus dij superiores sunt sit aliqua pars bonorũ: quorum presidio ad ueram beatitudinem possit humana anima peruenire. cap. ij.

a Pud pleroſq; enim uſitatũ ē dí
ci alios bonoſ alios malos dēo
nes. Que ſiue ſit etiã platonicoꝝ phi
loſophoꝝ ſiue quorumlibet ſentētia:
nequaq̃ eius eſt negligēda diſcuſſio:
ne quiſq̃ velut demones bonos ſequē
dos ſibi eē arbitret:p quos tãq̃ medi
os ꝺos quos oms bonos credit:dum
conciliari affectat ⁊ ſtudet:ut quaſi cũ
eis poſſit eſſe poſt mortem irretitus
malignoꝝ ſpirituũ ꝺceptuſq; fallacia
longe aberret a uero deo:cum quo ſo
lo ⁊ i quo ſolo ⁊ de quo ſolo aia hũa
na.i.ratiõalis ⁊ itellectualis beata ē.

Que demonibuſ apulei⁹ aſcribat:
quibus cuꝫ ratiouē nõ ſꝺtrahat nihil
uirtutis aſſignat.cap.iij.

q Ue igit ē differentia dēonũ bo
noꝝ ⁊ maloꝝ:qñq̃dē platonic⁹
apuleius de his uniuerſalr differens:
⁊ tam multa loquēs de aereis eorum
corporib⁹:de uirtutibus tacuit aiorũ:
quib⁹ eſſent prediti ſi boni eſſent. Ta
cuit ergo beatitudis cãꝫ: indiciũ uero
miſerie tacere non potuit : confitens
eorum ñtem qua rõnales eē phibuit:
ñ ſaltē imbutam munitãq; uirtutem
paſſiõib⁹ animi irratiõablib⁹ nequaq̃
cedē:ſed ipſam quoq; ſicut ſtultarum
ñtiuꝫ mos eſt:procelloſis quodãmõ
pturbationibus agitari. Uerba nãq;
eius de hac re iſta ſunt. Ex hoc ferme
demonũ nũero iquit poete ſolēt haud
q̃q̃ ꝓcul a ueritate oſores ⁊ amatōes
quoꝝdam hominum deos fingē:hos
proſperari ⁊ euehere:illos contra adv̄
ſari ⁊ affligē. Igitur ⁊ miſereri ⁊ indi
gnari:⁊ angi ⁊ letari: omnēq; humãe
anime faciem pati:ſimili motu cordis
⁊ ſalo mentis per oms cogitationum
eſtus fluctuare:que omnes turbele tē
peſtateſq; procul a deoꝝ celeſtiuꝫ trã
quillitate exulant. Num eſt in his ue
bis ulla dubitatio:q̃ nõ aioꝝ aliquaſ
inferiores partes: ſed ipſas demonuꝫ
ñtes quibuſ rationalia ſunt aialia ue
lut procelloſũ ſalũ dixit paſſionum tē
peſtate turbari:ut ne hoibus quidem
ſapientibus comparandi ſint:qui hu
iuſmodi perturbationibus animoruꝫ
a ꝗb⁹ hũana nõ eſt imunis ifirmitas:
ēt cũ eas huius uite cõditiõe patiunt:
ñte imperturbata reſiſtunt : non eis
cedentes ad aliquid approbandũ uel
perpetranduꝫ quod exorbitet ab itinē
ſapientie ⁊ lege iuſtitie:ſed ſtultis mõ
talibus ⁊ iiuſtis nõ cõporibus:ſed mo
ribus ſimiles:ut nõ dicam deteriões
eo q̃ uetuſtiões:⁊ debita pena inſana
bilis ipſius quoq; mētis ut iſte appel
lauit ſalo fluctuant:nec i ueritate atq;
uirtute qua turbulentis ⁊ prauis affec
tionibus repugnatur: ex nulla animi
parte conſiſtunt.

De pturbationib⁹ que aio accidũt:
que ſit peripateticoꝝ ſtoicoꝝq; ſentē
tia.cap.iiij.

q Ue ſunt ſententie philoſophoꝝ
de his animi morib⁹:quos gre
ci pathe:noſtri autem quidam ſicut ci
cero perturbationes: quidam affectio
nes uel affectus: quidã uero ſicut iſte
de greco expreſſius paſſiones uocant.
Has ergo perturbationes ſiue affecio
nes ſiue paſſiones : quidam philoſo
phi dicunt etiam in ſapientem cadē:
ſed moderatas rationiq; ſubiectas:ut
eis leges quodammodo quibus ad
neceſſarium redigantur modum: do
minatio mentis imponat. Hoc qui ſē
tiunt platõici ſunt ſiue ariſtotelici: cũ
ariſtoteles diſcipulus platonis fuerit:
qui ſectã pipateticã cõdidit. Alij aũt
ſicut ſtoicis cadere ullas omnino hu
iuſcemodi paſſiones i ſapiētē ñ placꝫ.
Hos autem id eſt ſtoicos cicero in li
bris de finibus bonorũ ⁊ malorũ:uer
bis magis q̃ reb⁹ aduerſus platõicos

ſeu pipateticos certaẽ cõuincit. qñq̃dẽ ſtoici nolunt bõa appellare ſed cõmoda cõpõis ⁊ externa: eo q̃ nullũ bonũ volũt eẽ hominis preter virtutem tãq̃ artẽ bñ uiuendi: q̃ non niſi in aio ẽ. Hec aũt iſti ſimpliciter ⁊ ex communi cõſuetudine loquẽdi appellant bona: ſz in cõparatione uirtutis qua recte uiuitur pua ⁊ exigua. Ex quo fit ut ab utriſq; quomodolz uocentur ſeu bõa ſeu cõmoda: pari tñ eſtimatõe pẽſent: nec ĩ hac queſtiõe ſtoici delectent: niſi nouitate vboꝝ. Videt ergo mihi etiã ĩ hoc ubi querit utrũ accidant ſapiẽti paſſiões animi: an ab eis ſit prorſus alienus: de uerbis eos potius q̃ ȯ ĩb̃ facẽ cõtrouerſiaz. Nã ⁊ ipſos nihil hic aliud q̃ platonicos ⁊ peripateticos ſentire exiſtimo: q̃tum ad uim rerum attinet ñ ad vocabloꝝ ſonũ. Ut.n. alia omittã: q̃b̃ id oſtendẽdũ ne lõgũ faciam: aliq̃d unũ quod ſit euidẽtiſſimuz dicã. In libris quib̃ titulus ẽ noctiũ acticaꝝ ſcribit agelli vir elegãtiſſimi eloquij ⁊ multe facunde ſcie ſe nauigaſſe aliq̃ diu cum quodã philoſopho nobili ſtoico. Is phũs ſicut latius ⁊ uberius quod ego breuiter attingam narrat agellius: cum illd nauigiũ horribili celo ⁊ mari periculoſiſſime iactaret: uiolentiorie expalluit phũs. Id aiaduerſum ẽ ab eis q̃ aderãt: q̃uis ĩ mortis uicinia curioſiſſime attentis: utruz ne phũs in animo turbaret. Deinde tẽpeſtate tranſacta: mox ut ſecuritas p̃buit colloquẽdi uel ẽt garriẽdi locũ: q̃dã ex his quos nauis illa portabat diues luxurioſus aſiatic̃ phũz cõpellabat illudẽs q̃ extimuiſſet atq; palluiſſet: cũ ipſe manſiſſet intrepid̃ ĩ eo qd̃ ĩpẽdebat exitio. At ille ariſtippi ſocratici reſponſum retulit: q̃ cũ ĩ re ſimili eadẽ uerba ab hoie ſimili audiſſz: reſpondit illũ p aia nequiſſimi nebulõis merito nõ fuiſſe ſolicitũ: ſe aũt p ariſtippi anima timere debuiſſe. Hac illo diuite reſpõſione depulſo: poſtea que ſiuit agellius a philoſopho non exagitandi aio ſz diſcendi: quenam illa rõ eſſet pauoris ſui. Qui ut doceret hominem ſciendi ſtudio grauiter accenſũm: protulit ſtatim de ſarcinula ſua ſtoici epicteti librũ: ĩ quo ea ſcripta eſſent: q̃ cõgruerent decretis zenonis ⁊ chryſippi: quos fuiſſe ſtoicoꝝ principes nouimus. In eo libro ſe legiſſe dicit agelliuſ hoc ſtoicis placuiſſe: q̃ animi uiſa quas appellãt phãtaſias nec ĩ pt̃ate ẽ utq; ⁊ qñ icidãt aio: cũ ueiant ex terribilib̃ ⁊ formidabl̃ibus rebus: neceſſe ẽ etiã ſapiẽtis animũ moueãt: ita ut pauliſper uel paueſcat metu uel triſtitia cõtrahat: tanq̃ his paſſiõib̃ p̃ueniẽtib̃ mñtis ⁊ rationis officium: nec ideo tamen in mẽte fieri opionem mali: nec approbari iſta eiſq; ꝓſẽtiri. hoc.n. eẽ volũt ĩ pt̃ate idq; inter eẽ cẽſẽt iter animũ ſapiẽtis ⁊ ſtulti: q̃ ſtulti animus eiſdẽ paſſiõib̃ cedit atq; accõmodat mñtiſ aſſenſũ. ſapiẽtes aũt q̃uiſ eas neceſſitate patiant: retinẽt tamẽ ȯ his q̃ appetẽ uel fugẽ rationabilit̃ debent: ueram ⁊ ſtabilẽ icõcuſſa mente ſñiam. Hec ut potui nõ q̃dẽ cõmodi agellio: ſed certe breuiuſ ⁊ ut puto planius expoſui: que ille ſe ĩ epicteti libro legiſſe cõmẽorat: eũ ex decretis ſtoicorũ dixiſſe atq; ſenſiſſe. Que ſi ita ſũt: aut nihil aut pene nihil diſtat it̃ ſtoicorũ alioꝝũq; philoſophoꝝ opinionẽ: ȯ paſſionibus ⁊ pturbatiõib̃ aioꝝ. Ut̃ q; enim mñtem rationẽq; ſapientis ab eaꝝ dñatione defendũt. Et tõ fortaſſe dñt eas in ſapientem nõ cadere ſtoici: quia nequaq̃ eius ſapiẽtiã qua utriq; ſapiẽs ẽ ullo errõe obnubilãt: aut labe ſ̃uertunt. Accidunt aũt aio ſapientis ſalua ſerenitate ſapientie propter illa q̃ cõmoda uel icõmoda appellãt: q̃uiſ ea dicẽ nolit bona uel mala. Naz profecto ſi nihilipẽderet eas res ille phũſ quas amiſſurũ ſe naufragio ſẽtiebat:

ſicuti eſt vita iſta ſaluſq; cōpōis:ñ ita illud periculū phorreſcēt:ut pallōis ēt teſtimonio prodētur. Uerūtamē ⁊ illā poterat permotionem pati : ⁊ fixam tenē mente ſententiam:vitam illaz ſalutēq; corporis: quorum āmiſſionem minabatur tempeſtatum immanitas: ñ eē bona q̄ illos quibus ineſſent facerent bonoſ:ſicut facit iuſtitia. Qd aūt aiunt ea nec bona appellāda eſſe ſed cōmoda vbor certamini: ñ rerū examini deputandum ē. Quid.n.intereſt utr aptius bōa vocētur an cōmoda: dum tāmē ne his priuetur ñ minus ſtoicuſ q̄ peripateticuſ paueſcat ⁊ pallear:ea ñ equalr appellando:ſed equalit extimando. Ambo ſane ſi bonorum iſtor ſeu cōmodorū periculis ad flagitium uel facinus urgeantur:ut alit ea retinere non poſſint : malle ſe dicunt hec āmittē quibus natura corpōiſ ſalua ⁊ incolumis habetur:q̄ illa cōmittē quibus iuſtitia violat. Ita mēs ubi fixa eſt iſta ſentētia:nullas perturbationes ēt ſi accidunt inferiōibus animi partibus in ſe cōtra rationē preualē pmittit:quiimo eis ipſa dominat: eiſq; nō ꝓſentiendo ⁊ potius reſiſtendo ignuz vtutis exercet. Talē deſcribit etiā uirgilī eneaz ubi ait: Mēs imota mānet: lachryme voluuntur inaneſ.

Qd paſſiōes q̄ chriſtiānos aios afficiunt:ñ in vitiū trahant ſed vtutem exerceant.cap.v.

n On ē nunc neceſſe copioſe ac diligēter oſtendē:quid de iſtis paſſiōib' doceat ſcripta diuina: qua chriſtiana eruditio continet. Deo ꝓpe illam ipſam mntem ſbīcimus igendam ⁊ iuuandā:mentiq; paſſiones ita moderandas atq; frenandas:ut in uſum iuſtitie conuertantur. Deniq; ſi in diſciplina noſtra non tam queritur utr pius aūs iraſcatur:ſed quare iraſcat: nec utrū ſit triſtis ſed unde ſit triſtis: nec utrum timeat ſed quid timeat:ira ſci enim peccanti ut cōrigatur: contriſtari pro afflicto ut liberetur:timē periclitanti ne pereat:neſcio utrum d̄ſq; ſana conſideratione reprehendat. Nā ⁊ ſtoicorum eſt miſericordiam ſolere culpare. Sed quāto honeſtius ille ſtoicus miſericordia perturbaretur hois liberandi:q̄ timore naufragū : longe melius ⁊ humanius ⁊ piorum ſenſib' accommodatius:cicero in ceſaris laude locutus eſt ubi ait. Nulla de vtutibus tuis nec admirabilior nec gratiō miſicordia eſt. Quid eſt aūt miſericordia niſi aliene miſerie quedam in nro corde cōpaſſio:qua utiq; ſi poſſumuſ ſbuēire compellimur? Seruit aūt motuſ iſte rōni:qñ ita prebet miſericōdia ut iuſtitia conſeruet. ſiue cū indigenti tribuitur:ſiue cū ignoſcit pēitēti. Hāc cicero locutor egregiuſ non dubitauit appellare vtutē:quā ſtoicos int uitia numerare ñ pudet. Qui tñ ut docuit liber epicteti nobiliſſimi ſtoici ex ōcretis zenonis ⁊ chryſippi: q̄ huius ſecte pmatum habuerūt:huiuſcemodi paſſiōes in animū ſapiētis admittūt:quē vitijs omnib' liberē eē uolunt. Unde fit cōſequēs:ut hec ipſa nō putēt uitia:q̄ do ſapiēti ſic accidunt:ut cōtra vtutē mentis rationēq; nihil poſſint: ⁊ una ſit eadēq; ſententia pipateticor:uel ēt platōicor ⁊ ipſor ſtoicor. Sz ut ait tullius: vbi cōtrouerſia iandiu torq̄at hoies garrulos:contentionis cupidioreſ q̄ ueritatis. Sed adhuc merito queri poteſt : utrum ad vite preſentis pertineat infirmitatē : ēt in quibuſq; bōis officijſ huiuſcemōi ppeti affect'. Sācti vo āgeli ⁊ ſine ira puniāt quos accipiunt eterna dei lege punienoos: ⁊ miſeris ſine miſerie compaſſione ſbueniāt : ⁊ periclitatibus eis quoſ diligūt ſine tiore opitulēt:⁊ tñ iſtar noia paſſionū cōſuetudine locutiō.ſ hūane

etiã in eos uſurpẽt:propter quandam opeꝝ ſimilitudinẽ: ñ ꝓpter affectionũ infirmitatez:ſicut ipſe ös ſecũdũ ſcrip turas iraſcitur: nec tamẽ ulla paſſiõe turbatur . Hoc enim uerbum uidicte uſurpauit effectus:non illius turbulẽ tus affectus.

Quibus paſſionibus demones cõ fitente apuleio exagitant:quorũ ope homines apud deos aſſerit adiuuari. cap.vi.

q Ua interim de ſanctis angelis q̃one dilata:uideãus quẽadmo dũ dicãt platonici medios dẽones int ös ⁊ hoies cõſtitutos iſtis paſſionũ eſtibus fluctuare. Si.n.m̃te ab his li bera eiſq; dñante mot' huiuſcemõi ñ paterent:ñ eos dicẽt apulei' ſimili mo tu cordis ⁊ ſalo mentis per omnes co gitationum eſtus fluctuare. Ipſa igit' mẽs eorũ:i.ꝑs animi ſuperior:qua ra tiones ſunt:in qua vtus ⁊ ſapientia ſi ulla eis eſſet: paſſionibus turbulẽtis inferiorum animi partiũ regẽdis mo derãdiſq; dñaret'.Ipſa inq̃ mẽs eorũ ſicut iſte platonicuſ confiteť:ſalo ꝓtur bationũ fluctuat.Subiecta ẽ ergo mẽs demonum paſſionibus libidinuz:for midinũ:iraꝝ:atq; huiuſcemodi ceteris. Que igitur pars i eis libera ẽ cõpoſq; ſapientie:qua placeant dñſ ⁊ ad bono rum deorum ſimilitudinẽ hoibus cõ ſulant:cum eorum mens paſſionum uitiis ſubiugata ⁊ oppreſſa: q̃cq̃d ra tionis naturaliter habet:ad fallenduz ⁊ decipiendũ tanto acrius intedat: q̃to eã magis poſſidet nocẽdi cupiditas.

Quod platonici figm̃tis poetaruz infamatos deos aſſerant:de cõtrario rum ſtudioꝝ certamine:cũ he partes demonũ ñ deoꝝ ſint.cap.vij.

q Uod ſi quiſq; dicit nõ ex oium ſed ex maloꝝ dẽonũ nũero eẽ: quos poete quorundam hominum o ſores ⁊ amatores deos non procul a vitate fingũt.hos.n.dixit apulei' ſalo m̃tis ꝑ om̃s cogitationũ eſtus fluctua re:quo iſto intelligẽ potim': qñ cũ hoc dicẽt:ñ quorũdã.i.maloꝝ ſz oiuz dẽo nũ medietatẽ:ꝓpt aerea corpora inter ös ⁊ hoies deſcribebat ? Hoc.n.ait fingẽ poetas:q; ex iſtoꝝ dẽonũ nũero ös faciunt: ⁊ eis öoꝝ noia iponunt: ⁊ quibus uoluerint hominibus ex his amicos inimicoſq; diſtribuunt: fictis carminibus impunita licentia:cum ös ab his demonũ moribꝰ: ⁊ celeſti loco ⁊ beatitudis opulentia : remotos eſſe perhibeant.Hec eſt ergo fictio poeta rum deos dicere qui dij nõ ſunt:eoſq; ſub deoꝝ nominibus inter ſe decerta re:propter homines quos pro ſtudio partium diligunt uel oderunt . Non procul autem a ueritate dicit hanc eẽ fictionem:quoniam deorũz appellati uocabulis qui dij nõ ſunt:tales tamẽ deſcribuntur demones : quales ſunt. Deniq; hinc eſſe dicit homerus iniq; illam mineruam : que medijs coetibꝰ graiũ cohibẽdo achilli. Quod ergo minerua illa fuerit poeticum uult eſſe figmentum : eo q; mineruam deam putant:eamque inter deos quos om̃ſ bonos beatoſq; credit i alta etherea ſede collocat:ꝑcul a cõuerſatiõe mor talium. Quod autem aliquis demon fuerit grecis fauens:troianiſq; cõtra rius:ſicut alius aduerſus grecos tro ianoꝝ opitulator:quẽ veneriſ ſeu mar tis nomine idem poeta cõmemorat: quos öos iſte talia nõ agẽtes i celeſti bꝰ habitationibꝰ põit: ⁊ hi dẽones ꝑ his quos amabant contra eos quos oderant inter ſe decertauerint:hoc nõ ꝑcul a ueritate poetas dixiſſe ꝓfeſſus eſt.De his quippe iſta dixerũt : quos hominibus ſimili motu cordis ⁊ ſalo

ñtis per oñs cogitationuz estus fluctuare testatur: ut possent amores ⁊ odia non pro iustitia: sed sicut populus similis eorum in uenatoribus ⁊ aurigis secūdū suaz studia partium pro alys aduersus alios exercē. Id enim uidetur philosophus curasse platonicus: ne cū hec a poetis canerentur: nō a deonib⁹ medys: sz ab ipis dys quoz noia poete fingēdo ponūt fiēi credēnt.

De dys celestibus ⁊ demonib⁹ aerys: hominibusqz terrenis apuley platonici diffinitio. cap. vij.

q Uid illa ipsa definitio demonū parum ne intuenda est? Ubi certe oñs determinando cōplexus est: q ait deones esse genere aialia: aio passiua: mente rationabilia: corpore aerea: tpe eterna: In q̄bus quinqz cōmēoratis: nihil dixit omnino: q deones cum bōis saltē hoibus id uiderentur habē commune: qd ñ esset in malis. Nam ipsos homines cum aliquanto latius describendo complectētur: suo loco de illis dicens tanquā de infimis atqz terrenis: cum prius dixisset de celestibus dys: ut cōmdatis duab⁹ partib⁹ ex summo ⁊ infimo ad vltimū tertio loco de medys demonibus loquētur. Igitur hoies inquit ratione gaudētes: oratione pollentes: imortalibus animis: moribundis mbris: leuibus ⁊ anxys mtibus: brutis ⁊ obnoxys corporibus: dissimilibus moribus: similib⁹ erroribus: peruicaci audacia: pertiaci spe: casso labore: fortuna caduca: sigillati mortales: cūcti tñ i univso genere perpetui: vicissim sufficiēda prole mutabiles: volucri tempore: tarda sapientia: cita morte: querula uita terras icolūt. Cū hic tā multa dicēt: que ad plurimos hoies ptinēt: nūquid etiā illud tacuit quod nouerat esse paucorum: ubi ait tarda sapientia cita mōte? Qd si pretermisisset: nullo mō recte genus humanū descriptionis huius tam intenta diligentia terminasset. Cum vo deoz excellentiā commendaret: ipam beatitudinem quo uolunt homines p sapientiā peruenire: in eis affirmauit excellere. Proinde si aliquos dēones bonos uellet intelligi: aliquid etiam i ipsoruz descriptione poneret: unde ul cum dys aliquam beatitudis partez: uel cū homibus qualēcūqz sapiētiam putarentur habere communem. Nūc uero nullum bonum eoz commemorauit: quo bōi discernerentur a mal: quāuis ⁊ eorum malitie liberius exp̄mende pepercerit: non tam ne ipos q̄ ne cultores eoz apud quos loquebat offēdēt. Significauit tamen prudentibus quid de illis sentire deberent quā doquidem deos quos omnes bonos beatosqz credi uoluit: ab eoz passiōibus atqz ut ait ipse turbelis omnimodo separauit: sola illos corporum eternitate coniungens: animo autem non dys sed hominibus similes demones apertissime inculcans: ⁊ hoc non sapientie bono cuius ⁊ homines possūt esse participes: sed perturbatiōe passionum que stultis mentibus dominat: a sapientibus uero ⁊ bonis ita regit: ut malint eā nō habere q̄ uicere. Naz si non corporum sed animorum eternitatem cum dys habere demones uellet intelligi: non utiqz homines ab huius rei consortio separaret: quia ⁊ hominibus eternos esse animos: procul dubio sicut platonicus sentit. Ideo cū hoc genus animantium describeret: imortalibus animis moribundis mēbris dixit esse homines.

An amicitia celestium deorum per intercessionez demonum possit homini prouideri. cap. ix.

a Per hoc ſi propterea cõmunẽ cũ dijs eternitatem non habent hoies:quia corpore ſunt mortales:pp terea ergo demones habent:quia corpore ſunt immortales.quales igit̃ mediatores ſunt inter homines ⁊ deos: per quoſ ad deorꝫ amicitias homineſ ambiant:qni hoc cum hominibus habent deteriuſ:quod eſt i animante melius.i.animum:hoc aũt hẽbãt cũ dijs melius : quod eſt in animante deterius id eſt corpus ? Cum enij aians id eſt anial ex aia cõſtet ⁊ corpore:quorum duorum anima eſt utiqꝫ corpore melior:⁊ſi uitioſa ⁊ infirma meliõ certe corpore etiam ſaniſſimo atqꝫ firmiſſimo:quoniam eius natura excellentior:nec labe uitiorum poſtponitur corpori:ſicut aurum etiam ſordidum argento ſeu plumbo lij puriſſimo cariuſ eſtimatur.Iſti mediatores deorꝫ ⁊ hominum: p quos interpoſitos diuinis humana iunguntur: cũ dijs hñt cõp̃ eternum:uitioſum autem cum hominibus animum:quaſi religio qua uolunt dijs hoies p demones iungi:i corpore ſit non in aio conſtituta. Quenã tandem iſtos mediatores falſos atqꝫ fallaces quaſi capite deorſum neqtia l̃ pena ſuſpendit: ut inferiorem animal̃ partem.i.corpus cũm ſuperioribus : ſuperiorem uero.i.animum cum inferioribus habeant:⁊ cum dijs celeſtib̃ in parte ſeruiente coniuncti:cum hoibus autej terreſtribus in parte dominante ſint miſeri? Corpus quippe ſeruum eſt:ſicut etiaj ſaluſtius ait animi iperio corporis ſeruitio magis utiur. Adiunxit autej ille:alterum nobis cũ dijs:alterum cum beluis commune ẽ: qm̃ de hominibus loquebatur: quib̃ ſicut beluiſ mortale corpus eſt.Iſti autem quos inter nos ⁊ deos mediatores nobis philoſophi prouiderũt.pñt quidem dicere de animo ⁊ corpore:alterum nobis cum dijs : alterum cum hominibus commune eſt.ſj ſicut dixi tanquam in peruerſum ligati atqꝫ ſuſpenſi:ſeruum corpus cum dijs beatis:dominum animum cum hoibus miſeris habentes:parte inferiore exaltati:ſuperiori deiecti.Unde etiam ſi q̃ſquam propter hoc eos putauerit ĩmõtalitatem habere cum dijs:quia nulla morte ſicut animaliuj terreſtrium animi eorum ſoluuntur a corpore: nec ſic eſtimandum eſt eorum corpus tanq̃ honoratorum eternum uehiculum:ſj eternum uinculum damnandorum.

Qõ ſecundũ platonis ſñiam miñ miſeri ſint hoieſ in corpore mortali:q̃ demones in eternum.cap.x.

p Lotinus certe noſtre mẽorie uicinus temporibus platonẽ cetiſ excellẽtius intellexiſſe laudatur. Is cũ de humanis animis ageret:pater inqt miſicors: mortalia illis uincula faciebat. Ita hoc ipſũ q̃ mõtales ſũt hoieſ corpore ad miam dei patris ptinere arbitratus eſt:ne ſemper huius uite miſeria teneantur. Hac miſicõdia idigne iudicata eſt iniquitas demonum:que in animi paſſiui miſeria:ñ mortale ſicut hominem:ſed eternum corpus accepit. Eſſent quippe feliciores homib̃: ſi mortale cum eis hẽent corpus:⁊ cũj dijs beatum animum. Eſſent autẽ pares hominibus:ſi cum animo miſero ſaltem mortale cum eis habere meruiſſent ⁊ corpus : ſi tamen acquirerent aliquid pietatis:ut ab erũnis uel i mõte requieſcẽnt. Nunc vo non ſolum feliciores homibus non ſunt animo miſero:ſj etiam miſeriores ſũt perpetuo corporis uinculo. Non enij aliqua pietatis ⁊ ſapientie diſciplia pficientes itelligi uolunt ex demonibus fieri deos : cum apertiſſime dixerit demones eternos.

ñtis per oñs cogitationuz estus fluctuare testatur:ut possent amores ⁊ odia non pro iustitia:sed sicut populus similis eorum in uenatoribus ⁊ aurigis secūdū suaz studia partium pro alys aduersus alios exercē. Id enim uidetur philosophus curasse platonicus:ne cū hec a poetis canerentur:nō a deonib⁹ medys:sz ab ipis dys quoz noia poete fingēdo ponūt fiēi credēnt.

De dys celestibus ⁊ demonib⁹ aerys:hominibusqz terrenis apuleij platonici diffinitio.cap.vij.

q Uid illa ipsa definitio demonū parum ne intuenda est? Ubi certe oñs determinando cōplexus est:q̄ ait deones esse genere aialia:aio passiua:mente rationabilia:corpore aerea: tpe eterna? In q̄bus quinqz cōmēoratis:nihil dixit omnino:q̄ deones cum hōis saltē hoibus id uiderentur habē commune:qd ñ esset in malis. Nam ipsos homines cum aliquanto latius describendo complectētur: suo loco de illis dicens tanquā de infimis atqz terrenis:cum prius dixisset de celestibus dys:ut cōmdatis duab⁹ partib⁹ ex summo ⁊ infimo ad vltimū tertio loco de medys demonibus loquētur. Igitur hoies inquit ratione gaudētes: oratione pollentes: imortalibus animis:moribundis mbris:leuibus ⁊ anxys mtibus:brutis ⁊ obnoxys corporibus:dissimilibus moribus: similib⁹ erroribus:peruicaci audacia: pertiaci spe:casso labore:fortuna caduca:sigillati mortales:cūcti tñ i univso genere perpetui:vicissim sufficiēda prole mutabiles:volucri tempore:tarda sapientia:cita morte:querula uita terras icolūt. Cū hic tā multa dicēt:que ad plurimos hoies ptinēt:nūquid etiā illud tacuit quod nouerat esse paucorum: ubi ait tarda sapientia cita mōte? Qd si pretermisisset:nullo mō recte genus humanū descriptionis huius tam intenta diligentia terminasset. Cum vo deoz excellentiā commendaret:ipam beatitudinem quo uolunt homines p sapientiā peruenire: in eis affirmauit excellere. Proinde si aliquos dēones bonos uellet intelligi:aliquid etiam i ipsoruz descriptione poneret: unde ul cum dys aliquam beatitudis partez: uel cū homibus qualecūqz sapiētiam putarentur habere communem. Nūc uero nullum bonum eoz commemoratuit:quo bōi discernerentur a mal: quāuis ⁊ eorum malitie liberius exp̄mende pepercerit:non tam ne ipos q̄ ne cultores eoz apud quos loquebat offēdēt. Significauit tamen prudentibus quid de illis sentire deberent quā doquidem deos quos omnes bonos beatosqz credi uoluit:ab eoz passiōibus atqz ut ait ipse turbelis omnimodo separauit:sola illos corporum eternitate coniungens:animo autem non dys sed hominibus similes demones apertissime inculcans: ⁊ hoc non sapientie bono cuius ⁊ homines possūt esse participes:sed perturbatiōe passionum que stultis mentibus dominat: a sapientibus uero ⁊ bonis ita regit: ut malint eā nō habere q̄ uicere. Naz si non corporum sed animorum eternitatem cum dys habere demones uellet intelligi:non utiqz homines ab huius rei consortio separaret:quia ⁊ hominibus eternos esse animos:proculdubio sicut platonicus sentit. Ideo cū hoc genus animantium describeret:imortalibus animis moribundis mēbris dixit esse homines.

An amicitia celestium deorum per intercessionez demonum possit homini prouideri.cap.ix.

a Per hoc si propterea cōmūnē cū dīis eternitatem non habent hoīes: quia corpore sunt mortales: propterea ergo demones habent: quia corpore sunt immortales. quales igit̄ mediatores sunt inter homines ⁊ deos: per quos ad deorū amicitias homines ambiant: qui hoc cum hominibus habent deterius: quod est i animante melius. i. animum: hoc aūt hēbāt cū dīis melius: quod est in animante deterius id est corpus? Cum enim aians id est anial ex aia cōstet ⁊ corpore: quorum duorum anima est utiq; corpore melior: ⁊ si uitiosa ⁊ infirma meliō certe corpore etiam sanissimo atq; firmissimo: quoniam eius natura excellentior: nec labe uitiorum postponitur corpori: sicut aurum etiam sordidum argento seu plumbo lz purissimo carius estimatur. Isti mediatores deorū ⁊ hominum: p quos interpositos diuinis humana iunguntur: cū dīis hnt cōp̄ eternum: uitiosum autem cum hominibus animum: quasi religio qua uolunt dīis hoīes p demones iungi: i corpore sit non in aio constituta. Quenā tandem istos mediatores falsos atq; fallaces quasi capite deorsum neqtia l' pena suspendit: ut inferiorem animal' partem. i. corpus cūm superioribus: superiorem uero. i. animum cum inferioribus habeant: ⁊ cum dīis celestib̄ in parte seruiente coniuncti: cum hoibus autez terrestribus in parte dominante sint miseri? Corpus quippe seruum est: sicut etiaz salustius ait animi iperio corporis seruitio magis utiur. Adiunxit autez ille: alterum nobis cū dīis: alterum cum beluis commune ē: qm̄ de hominibus loquebatur: quib̄ sicut beluis mortale corpus est. Isti autem quos inter nos ⁊ deos mediatores nobis philosophi prouiderūt. pnt quidem dicere de animo ⁊ corpore: alterum nobis cum dīis: alterum cum hominibus commune est. sz sicut dixi tanquam in peruersum ligati atq; suspensi: seruum corpus cum dīis beatis: dominum animum cum hoibus miseris habentes: parte inferiore exaltati: superiori deiecti. Unde etiam si qs quam propter hoc eos putauerit imō talitatem habere cum dīis: quia nulla morte sicut animaliuz terrestrium animi eorum soluuntur a corpore: nec sic estimandum est eorum corpus tanq̄ honoratorum eternum uehiculum: sz eternum uinculum damnandorum.

Qd̄ secundū platonis sñiam min̄ miseri sint hoies in corpore mortali: q̄ demones in eternum. cap. x.

p Lotinus certe nostre mēorie uicinus temporibus platonē cetis excellētius intellexisse laudatur. Is cū de humanis animis ageret: pater inqt mificors: mortalia illis uincula faciebat. Ita hoc ipsū q̄ mōtales sūt hoies corpore ad miam dei patris ptinere arbitratus est: ne semper huius uite miseria teneantur. Hac mificōdia idigne iudicata est iniquitas demonum: que in animi passiui miseria: ñ mortale sicut homines: sed eternum corpus accepit. Essent quippe feliciores homib̄: si mortale cum eis hzent corpus: ⁊ cūz dīis beatum animum. Essent autē pares hominibus: si cum animo misero saltem mortale cum eis habere meruissent ⁊ corpus: si tamen acquirerent aliquid pietatis: ut ab erūnis uel i mōte requiescēt. Nunc vo non solum feliciores homibus non sunt animo misero: sz etiam miseriores sūt perpetuo corporis uinculo. Non enim aliqua pietatis ⁊ sapientie disciplia pficientes itelligi uolunt ex demonibus fieri deos: cum apertissime dixerit demones eternos.

De opione platōicoꝝ q̄ putāt aias hoiuz dēones eē p' corpora.cap.xi.

d Jcit quidē ⁊ aias hominū dēones esse: ⁊ ex hoibus fieri lares: laruas: ⁊ manes. Lares si meriti boni sunt: lemures si mali seu laruas. Manes aūt deos dicunt: sed incertūm est bonorum eos seu malorum esse meritorum. in qua opinione quantam noraginem aperiant sectandis pditisqz moribus qūis non uideat si uel paulum attendat? Q̄ñquidez quālibet nequam fuerint homines: uel laruas se fieri dum opinantur: uel dum manes ꝺos: tanto peiores fiunt q̄to sunt nocendi cupidiores: ut etiam quibusdaz sacrificijs tanq̄ diuinis honoribus p' mortē se iuitari opinēt' ut noceant. laruas quippe dicit esse noxios dēones ex hoibus factos. Sed hinc alia q̄o ē. Jnde autem perhibet appellari grece beatos seu demones: q̄ boni sint aio: hoc est boni demones: animos quoqz hoium demones esse confirmans.

De terrenis contrarijs: quibus ꝓm platonicos demonū hominūqz natura distinguitur. cap. xij.

f Ed nūc de his agimus: quos in natura propria descripsit: inter ꝺos ⁊ hoies genere aialia: mente rationalia: aio passiua: corpore aerea: tp̄e eterna. Nempe cū prius ꝺos i sublimi celo: hoies aūt i terra ifima disiūctos locis ⁊ nature dignitate secerneret: ita conclusit. Hētis inq̄t inter hōa aialia deos ab hoibus plurimū differentes loci sublimitate: uite perpetuitate: nature perfectiōe: nullo inter se ꝓpiquo communicatu: cum ⁊ habitacula summa ab infimis tanta intercapedo fastigij despiciat: ⁊ uiuacitas illic eterna ⁊ idefecta sit: hic caduca ⁊ succisiua. Jngenua illa ⁊ ad beatitudiez sblimata: hec ad miserias infimata: hic celestia: ibi terrena uideo commemorata: ꝓtraria de duabus nature partibus ultis: id ē summis atqz infimis. Nam ta q̄ proposuit de dijs laudabilia eadē ipe tiuit alijs quidem uerbis: ut eis alia ta aduersa ex hoibus reddēt. Tria deoꝝ hec sūt: loci sblimitas: vite ꝓpetuitas: perfectio nature. Hec alijs uerbis ita repetiuit: ūt eis tria contraria hūane conditionis opponeret: cū ⁊ habitacula q̄ summa ab infimis tāta intercapedo fastigij despiciat: q̄ dixerat loci sblimitatē. Et uiuacitas illic iq̄t eterna ⁊ indefecta sit hic caduca ⁊ succisiua: quia dixerat uite ꝓpetuitatē. Et ingenia illa iquit ad beatitudinē sblimata: hec ad miserias infimata: quia dixerat naē perfectionem. Tria igit' ab eo posita sunt deoꝝ: id est locus sublimis: eternitas: beatitudo: ⁊ his contraria tria hominuz. i. locus infimus: mōtalitas: miseria. Jnter hec terna ꝺoꝝ ⁊ hoiuz qm̄ demones medios posuit: de loco nulla est controuersia. Jnter sublimē quippe ⁊ infimum: medius locus aptissime habetur ⁊ dicitur. Cetera bia restant: quibus cura attentior adhibēda est: quēadmodū ūel esse aliena a de mōib' oñdant': uel sic eis distribuant': ut medietas uidetur exposcere: sed ab eis aliena esse non pñt. Non eniz sicut dicimus locum mediuz nec esse summum nec infimū: ita demones cū sint aialia rationalia nec beatos eē nec miseros: sicuti sunt arbusta uel pecora q̄ sunt sensus uel rationis expertia: recte possumus dicere. Quorum ergo rō mentib' ineſt: aut miseros esse aut beatos esse necesse est. Jtem nō possum' recte dicere: nec mortales esse dēones nec eternos. Omnia nāqz uiuentia aut ineternum uiuūnt: aut finiunt morte quod uiuunt. Jam uero iste tempore eternos dēones dixit. Quid igit' restat nisi ut hi medij de duobus summis

unum habeant: ⁊ de duobus infimis alterum. Nam si utraq; de imis habebunt: aut utraq; de summis: medij nõ erunt: sed in alterutram partem uel resiliunt uel recumbunt. Quia ergo his bonis sicut demonstratum est carere utrisq; non possunt: exceptis ex utraq; parte singulis mediabunt. Ac per hoc quia de infimis habere non possunt eternitatem que ibi nõ ē: unũ hoc de summis habent: ⁊ ideo non est alterum ad complendam medietatē suam: quod de infimis habeant nisi miseriam.

Quõ dēones si nec cuz dijs beati: nec cũ hoibus sũt miseri: inter utrãq; partē sine utriusq; cõmunioe sint me dij. cap. xiij.

e St itaq; secũdũ platõicos sublimiũ deoz: uel beata etnitas: uel etna beatitudo: hoiuz vo infimoz: uel miseria mõtalis: uel mortalitas misa: dēonũ aũt medioz: uel misa etnitas: uel eterna miseria. Nam ⁊ quinq; illi que in diffinitione demonũ posuit: nõ eos medios sicut promittebat oñdit: qm̃ ta dixit eos habere nobiscum: q; genere animalia: q; mente rationalia: q; animo passiua sunt: cum dijs autez unũ q; tpe eterna: ⁊ unũ ꝓpũ q; cõpõe aerea. Quõ ergo medij qñ unũ habēt cum sũmis: tria cum infimis. Quis ñ uideat relicta medietate quantum inclinent ⁊ deprimãt in infima. Sz plãe ibi etiam medij possunt ita inueniri: ut unũ habeant propriuz quod est cõpus aereũ: sicut ⁊ illi de summis atq; ifimis singula propria. dij corpus ethereuz: hominesq; terrenũ: duo uero cõmũia sint omnib⁹: q; genē sunt aialia: ⁊ mente ratiõalia. Nã ⁊ ipse cũ ò dijs ⁊ hoibus loqueret: habetis inq̃t bina aialia. Et nõ solēt isti deos nisi rõales mente perhibere. Duo sunt residua: q; sunt animo passiua: tempore eterna. Quorum habent unum cũ infimis: cũ summis alterz: ut ꝓportiõali rõe liberata medietas neq; sustollat i summa: neq; i ifima deprimat. Ipa ē autē illa demonũ misera eternitas: vl etna miseria. Qui enim ait aio passiua: ēt misera dixisset: nisi ꝓ eorũ cultoribus erubuisset. Porro qz prouidētia sũmi dei sicut etiã ipsi fatentur: nõ fortuita temeritate regitur mũdus: nũq; essz istoz eterna miseria: nisi esset magna malicia. Si ergo beati recte dñr: iã de mões nõ sunt: cũ demones sint quos inter hoies ⁊ ò os isti i medio locauerũt. Quis ergo est loc' bõz demonũ: qui supra hoies: ifra ò os: istis ꝓbeant adiutoriũ: illis misteriũ. Si. n. bõi etni q; sunt: ꝓfecto ⁊ beati sunt. Eterna autez beatitudo medios eos esse ñ finit: qz multum dijs comparat: multunq; ab hoibus separat. Unde frustra isti conabunt ostendē quõ demones boni si ⁊ immortales sunt ⁊ beati: recte medij constituantur int ò os imortales ac beatos: ⁊ homines mortales ac miseros. Cũ enim utrũq; habeãt cũ dijs: ⁊ beatitudinē scilicet ⁊ imõtalitatem: nihil autem hoz cum hoibus ⁊ misis ⁊ mortalibus: quomodo non potius remoti sunt ab hominibus dijsq; coniuncti: q; inter utrosq; medij cõstituti. Tunc enim medij essent si hẹrent ⁊ ipsi duo quedã sua: ñ cũ binis alterutrorũ sz cũ singulis utrozq; cõmunia. sicut hõ medium q̃ddam est inter pecora ⁊ angelos: ut qz pecus ē aial irrationale atq; mortale: angelus autem animal rõnale ⁊ imortale: medius homo essz inferior angelis superior pecoribus: habẹs cũ pecorib⁹ mortalitatem: rõez vo cum angelis: animal rationale mortale. Ita ergo cũ q̃rimus mediũ it̃ beatos imortales miserosq; mõtales: hoc inuenire debẽus: quid aut mortale sit beatũ: aut imortale sit misez.

An homines cuz sint mortales possint va beatitudi: esse felices.ca.xiiij.

u Trū ⁊ beatus ⁊ mortalis hō eē possit magna est inter homines questio. Quidā eiz cōditionē suaz humilius inspexerūt: negauerūtq; hoiez capacem esse beatitudis posse: q̄diu mortaliter uiuit. Quidam uero extulerūt se ⁊ ausi sunt dicere sapientie cōpotes beatos esse posse mortales. Q̄ō si ita est: cur non ipsi potius medij cōstituuntur inter mortales miseros ⁊ immortales beatos: beatitudinem habentes cum immortalibus beatis: mōtalitatē cū mortalibus miseris? Profecto enim si beati sunt inuident nemini? Nā quid miserius inuidentia? Et iō mortalibus miseris quantum pñt ad consequendam beatitudinem consulant: ut etiā immortales ualeant eē post mortem: ⁊ angelis immortalibus beatisq; coniungi.

De mediatore dei ⁊ hominum homine christo iesu.cap.xv.

f Si aūt qō multo credibilī ⁊ probabilius disputatur: omīs hoies q̄diu mortales sunt etiam miseri sint necesse est: q̄rendus est medius: q̄ ñ solū homo uez ēt deus sit: ut homines ex mortali miseria ad beatam imōtalitatem huius medij beata mortalitas interuenienoo pducat: quē neq; nō fieri mortalē oportebat: neq; pmāere mortalē. Mortalis quippe factus ē: ñ ifirmata uerbi diuinitate: sz carnis ifirmitate suscepta. Nō aūt permansit in ipsa carne mortal': quam resuscitauit a mortuis: qm̄ ipe ē fructī mediationis ei': ut nec ipsi propter quos liberādos mediator effectus est: i ppetua l' mōtis carne remanerent. Proinde mediatorē inē nos ⁊ deum ⁊ mortalitatez hīe oportuit transeuntem: ⁊ beatitudinez permanētē: ut ⁊ id qō trāsit ꝓgrueret mōituris: ⁊ ad id quod pmāet trāsferret ex mortuis. Boni igit angeli inter miseros mōtales ⁊ beatos imortales medij esse ñ pñt: qz ipsi quoq; beati ⁊ imortales sunt. Pñt aūt medij eē āgeli mali: qz imortales sunt cum illis: miseri cum istis. Dis cōtrari' ē mediatō bon': q̄ aduersus eoz imortalitatē ⁊ miseriā ⁊ mortalis eē ad tēp' voluit: ⁊ beat' in eternitate persistere potuit: ac si eos ⁊ imortales superbos ⁊ miseros noxios: ne p imōtalitatis iactātiā seducerēt ad miseriaz: ⁊ sue mortis humilitate: ⁊ sue beatitudis benignitate destruxit in eis: quoz cōda p suā fidē mūdās: ab illoz imundissima dñatōe liberauit. Homo itaq; mortal' ⁊ miser lōge seiūct' ab imortalib' ⁊ beatis: q̄d eligat mediū per qō imortalitati ⁊ beatitudini copuletur? Quod possit ōlectare i demonū imortalitate misez est: quod possit offendē in christi mortalitate iam non est. Ibi ergo cauenda est miseria sempiterna: hic mors timēda non est: que esse non potuit sempitna: ⁊ beatitudo amanda est sempiterna. Ad hoc quippe se interponit medius immortalis ⁊ miser: ut ad immortalitatem beatam transire non sinat: qm̄ in hoc persistit quod impedit id est in ipsa miseria. Ad hoc autem se interposuit mortalis ⁊ beatus: ut mortalitate transacta ⁊ ex mortuis faceret immortales: quod in se resurgendo monstrauit: ⁊ ex miseris beatos: quia beatitudo nunquam ab ipso discessit. Alius est ergo medius malus qui separat amicos: alius bonus qui reconciliat inimicos. Et ideo multi sunt medij separatores: quia multitudo que beata est unius dei participatione fit beata. Cuius participationis priuatione misa multitudo malorum angelorum: que se opponit potius ad impedimentū: q̄ interponit ad beatitudinis adiutoriū:

⁊ ēt ipsa multitudine obstrepit quodā mō ne possit ad illud unum beatificū peruenirī: ad quod ut perduceremur non multis sed uno mediatore opus e rat: ⁊ hoc eo ipso cuius participatiōe sumus beati: hoc est uerbo dei ñ facto sed per qō facta sunt omnia. Nec tñ ob hoc mediator est quia uerbuz: maxime quippe immortale ⁊ maxie beatum uerbum longe est a mortalibus miseris: sz mediator per quōd homo: eo ipso ostendens utiqz ad illud ñ solum beatum: uerum etiam beatificuz bonum non oportere queri alios mediatores: per quos arbitremur nobis peruentionis gradus esse molienoos: quia beatus ⁊ beatificus deus factus particeps humanitatis nostre cōpēdium prebuit participande diuinitatis sue. Neqz eniz nos a mortalitate ⁊ miseria liberans ad angelos immortales beatosqz ita perducit: ut eorum participatione etiam nos immortales ⁊ beati simus: sed ad illam trinitatem cuī ⁊ angeli participatione beati sunt. Jō quādo in forma serui ut mediator eēt infra angelos esse uoluit: i forma dei super angelos mansit: Jdē i inferiōib' uia uite: qui in superioribus uita. Nō enim uerum est quod idem platonic' ait dixisse platonem: nullus ōs miscet' homini. Et hoc precipuum eorum sublimitatis ait esse speciē: q̄ nulla attrectatione hominum contaminantur.

An rationabiliter platōici diffinierint ōos celestes decliantes trēa cōtagia hoibus nō misceri: quib' ad amicitiā deoz dēones suffragēt. cap. xvi.

e Ergo dēones contaminari fatēt: ⁊ iō eos a q̄b' cōtamiāt' mūdaī nō pñt: omñsqz imundi pariter fiunt ⁊ demones contrectatione hominum: ⁊ hoies cultu dēonū. Aut si ⁊ contrectari misceriqz hoibus: nec tamen contaminari dēones possunt: dūs profecto meliores sunt: quia illi si miscerentur contaminarent'. Nā hoc deoz dī esse precipuū: ut eos sublimiter separatos hūana contrectatio cōtamiaī ñ possit. Deā q̄dē sūmū omniū creatorē: quez nos uerū deū dicius: sic a platone predicari asseuerat: q̄ ipse sit solus qui ñ possit penuria sermonis hūani q̄uis ratione uel modice comprehendi: uix aūt sapiētibus uiris cum se uigore animi q̄tum licuit a corpore remouerūt: intellectum hui' dei: id quoqz iterduz uelut i altissimis tenebris rapidissimo coruscamie lum candidū itmicare. Si ergo sūpra oia uere summus deus intelligibili ⁊ ineffabili quādā pñtia: ⁊ si interdū: ⁊ si tanquam rapidissimo coruscamine lumē candidū intermicās: adest tamen sapientium mentib' cum se qūantum licuit a corpore remouerunt: nec ab eis ꝓtaminari pōt. Quid est q̄ isti dūs propterea constituunt' longe in sublimi loco: ne contrectatione contaminent' humana: quasi corpora illa etherea tactu tantū queāt hūano ⁊ non etiā uisu contaminari? Porro si non contaminant' sydera cū uidentur quos deus oms uisibiles dicit: nec demones hominū contamināt' aspectu: q̄uis de proximo uideāt'. An forte uocibus humanis contamiaēntur: qui acie non contaminantur oculoz: ⁊ iō dēones medios habent per quos eis uoces hominuz nuntiēt: a quib' lōge absunt: ut incontaminatissimi perseuerent? Quid iā de ceteris sensib' dicaz? Non enim olfaciendo contaminari ul' dūs possent si adessent: uel cum adsunt dēones possunt uiuoz corpoz uaporibus humanoruz: si tantis sacrificiorum cadauerinis non contaminantur niooribus. Jn gustandi aūt sēsu nulla necessitate reficiende mortalitatis urgentur: ut fame adacti cibos ab hominibus querant. Tactus uero in ꝓate

est. Nam ꝓ ab eo potissimuꝫ sensu cõ
trectatio dicta uideatur: hactenus tñ
si uellent miscerentur hominibus: ut
uiderent ⁊ ab hominibus uiderentur:
audirent ⁊ audirent: tangẽdi aũt que
necessitas? Nam neqꝫ homines id con
cupiscere auderent: cũ deoꝝ uel demo
num bonoꝝ conspectu uel colloquio
fruerent. Etsi intantum curiositas p
grederetur ut uellet: quonam pacto
quispiam posset inuitũ tangẽ deũ uel
demonem: qui nisi captum non potest
passerem? Uidendo igit uisibusq; se p
bendo: ⁊ loquendo ⁊ audiendo dij cõ
corporaliter misceri hominibus possẽt.
Hoc autem modo demones si miscẽt
ut dixi ⁊ ñ contaminantur: dij autem
contaminarentur si miscerentur: incõ
taminabiles dicunt demones: ⁊ conta
minabiles deos. Si autẽ contaminãt
⁊ demones: quid conferunt hoib' ad
uitam post mortem beatam: quos cõ
taminati mundare nõ possunt: ut eos
mundos dijs incontaminatis possint
adiungere: int quos ⁊ illi medij ꝓstitu
ti sunt? Aut si hoc eis beneficij non cõ
ferunt: quid prodest hoibus demonũ
amica mediatio? An ut post mortem
non ad deos hoies p dẽones trãseãt:
sed simul uiuant utriq; contaminati:
ac per hoc neutri beati? Nisi forte ds
dicat more spongiarum uel huiuscẽo
di rerum mundare demones amicos
suos: ut tanto ipsi sordidiores fiant: q;
to fiunt homines eis uelut tergẽtibus
mundiores. Quod si ita est: contamia
tioribus dij miscent demonibus: qui
ne contaminarentur: hominum ꝓpin
quitatem cõtrectationẽq; uitarũt. An
forte dij possunt ab hominibus conta
minatos mũdare demones: nec ab eis
cõtaminari: ⁊ eo modo non possunt ⁊
homines? Quis talia sentiat: nisi quẽ
fallacissimi dẽones deceperunt? Quid
q; si uideri ⁊ uidere contaminat: uidẽ
tur ab hominibus dij: quos uisibiles
dicit clarissima mundi lumina ⁊ cela
sydera: utioresq; sunt demões ab ista
hominuꝫ contaminatione: qui nõ pñt
uideri nisi uelint? Aut si non uideri ꝓ
uidere contaminat: negent ab istis cla
rissimis mundi luminibus quos deos
opinantur uideri homines: cum radi
os suos terras usque pertẽdant. Qui
tñ eorum radij per queq; diffusi ĩmun
da inde non contaminantur: ⁊ dij con
taminarentur: si hominibus misceren
tur: etiam si esset necessarius in subue
niendo contactus. Nam radijs solis
⁊ lune terra contingitur: nec ista con
taminatur luce. Miror autem plurimũ
tam doctos homines: qui cuncta cor
porea ⁊ sensibilia que pre incõpõalib'
⁊ intelligibilibus postponenda iudica
uerunt: cum agitur de beata uita: cor
poralium contrectationum facere mẽ
tionem. Ubi est illud platonis ubi ait.
Fugiendum est igitur ad clarissimam
patriã: ⁊ ibi parebũt tibi omnia. Que
igitur classis inquit effugiat similẽ do
fieri? Si ergo deo tãto similior quãto
ds fit ꝓpiquior: nulla est ab illo alia
lõgiqtas q; ei' dissimilitudo. In corpo
rali uero illi eterno ⁊ incommutabili
tanto est aia hominis dissimilior: q;to
rep tpaliũ mutabiliũq; cupidior.

Ad cõmendandã uitã beatã: q ĩ ptici
patiõe ẽ sũmi bomi: nõ tali mediatore
indigere hominẽ: qual est demõ: ꝓ ta
li qualis ẽ unus christus. cap. xvij.

Hoc ut sanetur qm̃ ĩmortali pu
ritati que in summo est: ea que
in imo sunt mortalia ⁊ ĩmũda cõuẽire
non possunt: opus est quidem media
tore: non tamen tali qui corpus ds
habeat immortale propinquum sum
mis: animum autem morbidum simi
lem infimis: quo morbo nobis iuiõat
potius ne sanemur: q; adiuuet ut sane
mur: sed tali ds nobis ĩfimis ex cõpõis

mortalitate coaptatus imortali ſpe iu
ſtitia per quam nō locorꝫ diſtantia ſz
ſimilitudinis excellentia manſit i ſum
mis:mundandis liberandiſqꝫ nobis
uere diuinū prebeat adiutoriū . Qui
profecto incontaminabilis deus abſit
ut cōtaminationē timeret ex hoie quo
indutuſ eſt:aut ex hominibus it quoſ
in homine conuerſatus eſt. Non enizꝫ
parua ſunt hec interim duo que ſalu-
briter ſua incarnatiōe monſtrauit:nec
carne poſſe contaminari ueram diui-
nitatem:nec ideo putandos demones
nobis eſſe meliores quia ñ habent car
nem. Hic eſt ſicut eum predicat ſancta
ſcriptura mediator dei ⁊ hominū hō
chriſtus ieſus : de cui⁹ diuinitate qua
patri eſt ſemp equal:⁊ hūanitate qua
nobis factus eſt ſimil:ñ hic locuſ ē ut
cōpetent pro nra facultate dicamus.

Qd fallacia demonū dum ſua int
ceſſione uiam ſpondet ad deum hoc
conatur:ut homines a uia ueritatis
auertat.cap.xviij.

f Alſi aūt illi fallaceſqꝫ mediato-
res dēones:q cū p ſpe īmūditiā
miſi ac maligni multis effectib⁹ clare-
ūt:p corporaliū tñ locorꝫ itualla: ⁊ p
aereorꝫ corporꝫ leuitatē a pnectu aio-
rū nos auocare atqꝫ evtē moliūt: nec
uiā prebēt ad deū:ſed ne uia teneatur
impediūt:qñqdē ⁊ in ipſa uia cōpōali
q falſiſſima eſt ⁊ pleniſſima erroris:
qua nō iter agit iuſtitia:qm nō p cor-
poralem altitudinē ſz p ſpualē : hoc ē
incorporalem ſimilitudinem ad deū
debemus aſcendere:in ipſa tamen cor
pōali uia quā dēonū amici p elem̄to-
rū grad⁹ ōdināt:it ethereos dos ⁊ tre
nos hoies aereis dēonib⁹ medꝫs ꝓſti-
tutis hoc deos opināt hīe p̄cipuū: ut
ꝓpter hoc interuallum locorꝫ ꝓtecta-
tione ñ cōtaminēt hūana. Ita dēones
cōtamiari potius ab hoibus:q̄ hoies
mūdari a dmōib⁹ credūt:⁊ iō ipos cō
tamiari potuiſſe:niſi loci altitudie mu
nirentur. Quis tā infelix ē ut iſta uia
mundari ſe exiſtiet:ubi homines cōta
minantes:demones contaminati: dū
contaminabiles predicantur:⁊ nō po
tius eligat uiā ubi ꝓtaminātes magis
demoneſ euitentur:⁊ ab incōtamiabli
deo ad ineundam ſocietatē icōtamia-
torꝫ angelorꝫ hoies a cōtaminatione
mundentur.

Qd appellatio dēonū iā nec apud
cultōes eorꝫ aſſumat in ſignificationē
alicuius boni.cap.xix.

f Ed ne de vbis etiā nos certaī ui
deāur:qm nōnulli iſtorꝫ ut ita
dixeri dēonicolorꝫ i qb⁹ ⁊ labeo ē:eoſ-
dē phibēt ab alīs angelos dici: quos
ipſi dēones nuncupant:iā mihi d bōiſ
angeliſ aliquid uideo diſſerendū quoſ
iſti eē nō negant:ſz eos bonos dēones
uocare q̄ angelos malūt. Nos autem
ſicut ſcriptura loquit fm quā chriſtia
ni ſumus:āgl'os qdē partim bōs ptiz
malos:nūq̄ uero bōs dēones legius.
Sed ubicūqꝫ illaruz liaruz hoc nom
poſitū reperit:ſiue dēoneſ ſiue dēonia
dicāt:nō niſi maligni ſignificant ſpe.
Et hāc loquēdi cōſuetudinē i tm̄ ppli
uſqquaqꝫ ſecuti ſunt: ut eoruz etiaz q
pagani appellātur: ⁊ deos multos ac
dēones colēdos eſſe contendunt:null⁹
fere ſit tam liatus ⁊ doctus:q audeat
in laude uel ſeruo ſuo dicere demonez
habes:ſed quilibz hoc dicere voluēit:
non ſe aliter accipi q̄ maledicere uolu
iſſe dubitare non poſſit. Que igit noſ
cauſa compellit:ut poſt offenſionē au-
rium tam multarum:ut iam pene ſint
omniūm que hoc uerbum niſi in ma-
lam partem audire conſueuerunt: qd
dixímus cogamur exponere:cum poſ
ſimus angelorum nomine adhibito:
eandem offenſionem que noie dēonū

fieri poterat euitare.

De qualitate scientie:que demones superbos facit.cap.xx.

q Uanq̃ etiaz ipsa origo hui' nominis:si diuinos intueamur libros aliquid affert cognitione dignissimum. Demões enim dicuntur:qm̃ uocabulũm grecum est ob sciam noiati. Apostolus autem spiritu sancto locutus ait: Scientia inflat:caritas uẽo edificat. Quod recte aliter non intelligitur:nisi scientiam tunc prodesse cuz caritas inest:sine hac autem inflare.i. in superbiam inanissime quasi uentositatis extollere. Est ergo in demõibus scientia sine caritate:ꝛ ideo tam inflati.i.tam superbi sunt:ut honores diuinos ꝛ religionis seruitutem quam vo deo deberi sciunt:sibi satis egerint exhiberi:ꝛ quãtum possunt ꝛ apõ quos possunt adhuc agunt.

Ad quem modum dominus uoluerit demonibus innotescere.cap.xxi.

c Ontra superbiam porro demonum qua pro meritis possiõbatur genus humanum:dei humilitas q̃ in christo apparuit quantam vtutem habeat:anime hominum nesciunt immunditia elationis inflare: demonib' similes superbia non scientia. Ipsi autem demones ẽt hoc ita sciunt:ut eidẽ domino infirmitatem carnis induto dixerint. Quid nobis ꝛ tibi iesu nazarene:Uenisti ante tempus perdẽ nos. Clarum est in his uerbis:q̃ in eis ꝛ tãta sciẽtia erat:ꝛ caritas non erat. Penam suam quippe formidabant ab illo:non in illo iustitiaz diligebant. Tãtum uero eis innotuit quantum uoluit:tantum autem uoluit quantuz opõtuit. Sed sic innotuit non sicut angel' sanctis:qui eius secundum id quod oi uerbuz est participata eternitate pfruuntur:sed sicut eis terrendis innotescẽdum fuit:ex quorum tyrannica quodãmodo potestate fuerat liberaturus pdestiatos in suũ regnũ:ꝛ glam sempueracẽ ꝛ ueraciter sempiẽnã. Innotuit ergo demonibus:nõ p id qõ est uita eterna ꝛ lumen incommutabile quod illuminat pios:cui uiuendo p fidem q̃ i illo ẽ corda mundãt: sed per quedaz tpalia sue uirtutis effecta ꝛ occultissime signa pñtie:que angelicis sensibus etiam malignoꝝ spirituum potius q̃ infirmitati hominum possent esse conspicua. Deniq̃z quando ea paululum suppm̃da iudicauit:ꝛ aliquanto altius latuit:dubitauit de illo demonũ princeps:eũq̃z tẽtauit an christus esset explorans:quantũ se tentari ipse permisit:ut hominem quem gerebat ad nostre imitationis temperaret exemplũ. Post illam uero tentationem cum angeli sicut scriptum est ministrabant ei boni utiq̃z ꝛ sancti:ac per hoc his spiritibus immundis metuendi ꝛ tremẽdi:magis magisq̃z innotescebat demonibus quantus esset:ut ei iubẽti q̃uis in illo contemptibilis uideretur carnis infirmitas:resistere nullus auderet.

Quid intersit inter sciam sanctoꝝ ãgloꝝ ꝛ sciam demonuz.cap.xxij.

b Is igit' angel' bõis ois cõpõaliũ tpaliũq̃z rex scia qua inflantur dẽones uilis ẽ:ñ q̃ eaꝝ ignari sint:sed q̃ illis dei qua sanctificantur caritas cara est:pre cuius non tantum incõporali:uex ẽt icõmutabili ꝛ ieffabli pulchritudine:cuius sancto amore inardescunt:omnia que infra sunt ꝛ quod illud est non sunt:seq̃z ipsos inter illa contẽnunt:ut ex toto q̃ boni sunt eo bono ex quo boni sunt perfruantur. Et ideo certius etiam temporalia ꝛ mutabilia ista nouerunt:quia eorum

ꝑncipales cās ī vbo dei cōſpiciūt ꝑ qō factus eſt mundus:qb⁹ cauſis q̄dā ꝓbāt:q̄dā reprobāt:cūcta ordināt. Dēones aūt ñ etnas tp̄m cās: ⁊ quodāmō cardinales in dei ſapientia contēplāt: ſed quorūdā ſignoꝝ nobis occultorū maiore experientia multo plura q̄ homines futura ꝓſpiciunt:diſpoſitiones quoq̄ ſuas aliqñ prenunciant. Dēiq̄ ſepe iſti: nunq̄ illi omnino falluntur. Aliud eſt.n.tp̄alib⁹ tp̄alia ⁊ mutabilibus mutabilia coniectare: eiſq̄ tp̄alē ⁊ mutabilē modū ſue uoluntatis ⁊ facultatis inſerere:quod demonibuſ certa ratiōe permiſſū eſt. Aliud aūt in etnis atq̄ icōmutablib⁹ dei legibus q̄ ī eius ſapientia uiuunt mutatiōes tp̄uz preuidere:deiq̄ voluntatem que tam certiſſima q̄ potētiſſima eſt diuini ſp̄ſ eius participatione cognoſcere: quod ſanctis angelis recta diſcretione donatū ē. Itaq̄ nō ſolū eterni uez etiā beati ſunt. Bonū aūt quo beati ſunt: de⁹ illis eſt a quo creati ſunt. Illius q̄ppe indeclinabiliter participatione ⁊ contemplatione perfruuntur.

Nom̄ deoꝝ falſo aſcribi dij̄s gentiū:quod tam̄ ⁊ angel̄ ſanctis ⁊ hoib⁹ iuſtis ex diuinaꝝ ſcripturaꝝ aucte cōmune eſt.cap.xxiij.

b Os ſi platōici malūt ōos q̄ demōes dicē:eiſq̄ ānumerai quoſ a ſummo ōo cōditos ōos ſcribit eoꝝ auctor ⁊ magī plato:dicāt qō uolunt. Non eim cum eis de vboꝝ cōtrovſia laborandū ē. Si.n.eos ſic imortales aſſerūt:ut tñ a ſūmo ōo factos:⁊ſi nō ꝑ ſeipſos:ſed ei a quo facti ſunt adherendo beatos eſſe dñt:hoc dñt quod dicimus:quolibet eos noie appellent. Hanc aūt platōicoꝝ eē ſñiaz ſiue omniū ſiue melioꝝ:in eoꝝ liis iueīri pōt. Nam ⁊ de ipo noie quo huiuſmodi īmortalē beatāq̄ creatā ōos appellāt: iō int̄ nos ⁊ ipſoſ pene nulla diſſentio eſt:q: ⁊ in noſtris ſacris litteris legit: deus deoꝝ dñs locutuſ eſt. ⁊ alibi. Cōfitemini deo deoꝝ. ⁊ alibi. Rex magn⁹ ſuper omnes deos. Illud aūt ubi ſcriptum eſt. Terribilis ſuper omnes ōos: cur dictū ſit deinceps oſtenditur. ſequit enim. Qm̄ omnes dij̄ gentiūm demonia:dñſ aūt celos fecit. Sup om̄ſ ergo ōos dixit: ſed gentium.i.quos gentes ꝑ dij̄s hñt:q̄ ſunt demonia. Iō tribil: ſb quo terrore dño dicebant. cur uenisti ante temp⁹ perdere nos? Illd vo ubi dī deus deorum : nō pōt intelligi ōs demonioꝝ:⁊ rex magnus ſup om̄ſ deos:abſit ut dicat ⁊ rex magnus ſup omnia demonia. Sed hoies quoq̄ in ppl̄o dei eadem ſcriptura deos appellat. Ego inquit dixi dij̄ eſtis: ⁊ filij̄ excelſi omnes. Poteſt itaq̄ itelligi hoꝝ deoꝝ ōs:qui dictus eſt deus deorum: ⁊ ſuper hos deos rex magnus: q̄ dictus eſt rex magnus ſuper omnes ōoſ. Verūtamen cum a nobis queritur:ſi homines dicti ſunt dij̄:q̄ ī populo dei ſunt quem per angelos uel per hoies alloquitur deus:quanto magis imortales eo noie digni ſunt:qui ea fruunt beatitudie:ad quā deū colēdo cupiūt hoies peruenire? Quid reſpōdebimus: niſi non fruſtra in ſcripturis ſanctis expreſſius hoies nuncupatos deos:q̄ illos immortales ⁊ beatos quib⁹ nos equales futuros in reſurrectione promittitur:ne ſcilicet propter illorum excellentiam aliquem eorum nobis conſtituere deū infidel̄ auderet ifirmitas. Quod in homine facile eſt euitare. Et euidentiuſ dici debuerunt homies dij̄ in ppl̄o dei:ut certi ac fidētes fierent: eſſe eum deum ſuum qui dictus ē de⁹ deoꝝ:quia ⁊ſi appellentur dij̄ imortales illi ac beati qui in celis ſunt : non tamen dicti ſunt dij̄ deorum.i. dij̄ hominum in populo dei cōſtitutorum: quibus dictum eſt:ego dixi dij̄ eſtis: ⁊

filij excelsi omnes. Hinc est quod ait apostolus. Et si sunt qui dicant dij sive in celo sive i terra: sicuti sūt dij multi ⁊ dominj multi: nobis tamen unus ds pater ex quo omnia ⁊ nos in ipso: ⁊ unus dominus iesus christus: per quem omnia ⁊ nos per ipsum. Non multum ergo de noie disputandum est: cum res ipsa ita clara sit: ut a scrupulo dubitationis aliena sit. Illud uero quod nos ex eorum immortalium beatorum numero missos angelos esse dicimus: q̃ dei uoluntatem hoibus ānunciarent: illis aūt nō placet: qr hoc ministerium ñ per illos quos deos appellant. i. immōtales ⁊ beatos: sed per demōes fiēi credūt: quos immortales tm̄ ñ ēt beatos audent dicere: aut certe ita immortales ac beatos: ut tam̄ dēones bonos ñ deos sblimiter collocatos: ⁊ ab hūana cōtrectatiōe semotos. Quāuis nomis controuersia uideatur: tamen ita detestabile est nomen demonū: ut hoc modis omnibus a sanctis angel' nos remouere debeamus. Nunc ergo ita liber iste claudat': ut sciamus imōtales ac beatos quomodolibet uocēt': q̃ tm̄ facti ⁊ creati sunt: medios non esse ad imōtalem beatitudinem perducendis mortalibus miseris: a quibus utraq̃ differentia separantur. Qui aūt medij sūt: cōmūnē hm̄oo imortalitatem cum superiorib': miseriā cū inferiorib': qm̄ merito malitie miseri sunt: beatitudinem quā ñ hm̄t inuidere nobis possunt potius q̃ prebere. Unde nihil hm̄t amici demonum quod nobis dignū afferāt: cur eos tanquam adiutores colere debeamus: quos potius ut deceptores uitare debem'. Quos aūt bōs ⁊ iō ñ solū imortales: uerū ēt beatos dorū nomine sacris ⁊ sacrificijs propter uitā beatā post mortē adipiscendā colēdos putant: qualescūq̃ illi sint ⁊ quolibet uocabulo digni sint: ñ eos uelle p tale religionis obsequū nisi unū deum coli: a quo creati ⁊ cuius participatiōe beati sunt: adiuuante ipso in sequenti libro diligentius differemus.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber decimus.

Ueram beatitudinem sive angelis sive hominibus per unum deum tribui etiam platonicos diffinisse: sz utq̃ hi quos ob hoc ipsum colendos putāt uni tantum deo an etiam sibi sacrificari uelint esse querendum. capitulū. i.

O MNIUM certa sententia ē qui ratione quo quomō uti possunt: beatos esse omnes homies uelle. Qui autē sint uel ūde fiāt dum mortalium querit infirmitas: multe magneq̃ controuersie cōcitate sūt: i quibus philosophi sua studia ⁊ ocia contriuerunt: quas in medium adducere atq̃ discutere ⁊ longum est ⁊ nō necessarium. Si enim recolit qui hec legit: quid in libro egerimus octauo: i eligendis philosophis cum quibus hec de beata uita que post mortem futura est questio tractaretur: utrum ad eam uni deo uero qui etiam est deorū effector: an plurimis dijs religione sacrisq̃ seruiendo peruenire possimus: non etiam hic eadem repeti expectet: presertim cum possit relegendo si forte oblitus est adminiculari memoriā. Elegimus enim platonicos omnium philosophorum merito nobilissimos: propterea quia sapere potuerunt: licz immortalē ac rationalez l' itellectualē hominis animam: nisi participato lumine illius dei a quo ⁊ ipsa ⁊ mundus factus est: beatam esse non posse. Ita ⁊ illud quod omnes hoies appetunt

id est uitam beatam quenquam isti assecutorum negant: qui non illi uni optimo quod est incommutabilis deus puritate casti amoris adheserit. Sed quia ⁊ ipsi quoq; siue cedentes uanitati erroriq; populorum: siue ut ait apostolus euanescentes in cogitationibus suis: multos deos colendos ita putauerunt: uel putari uoluerunt: ut etiam quidam eorum demonibus diuinos honores sacrorum ⁊ sacrificiorum deferendos esse censerent: quibus iam ex parte non parua respondimus: nunc uidendum ac differendum est quantū deus donat: immo: tales ac beati in celestibus sedibus: dominationibus: principatib⁹: potestatibus constituti: quos isti deos ⁊ ex quibus quosdam uel bonos demones uel nobiscum angelos nominant: quomodo credendi sunt uelle a nobis religionem pietatenque seruari: hoc est ut apertius dicam: utrū etiam sibi an tantum deo suo: qui etiam noster est placeat eis ut sacra faciamus ⁊ sacrificemus: uel aliqua nostra seu nosipsos religionis ritibus consecremus. Hic est enim diuinitati: uel si expressius dicendum est deitati debitus cultus: propter quem uno uerbo significandum: quoniam satis mihi idoneum non occurrit latinum: greco ubi necesse est insinuo quid uelim dicere. Latriam quippe nostri ubicunq; sanctarum scripturarum positum est: interpretati sunt seruitutem. Sed ea seruitus que debetur hominibus: secundum quam precepit apostolus seruos dominis suis subditos esse debē alio nomine grece nūcupari solet. Latria uero secundūm consuetudinem qua locuti sunt qui nobis diuina eloquia condiderunt: aut semper aut tam frequenter: ut pene semper ea dicitur seruitus: que pertinet ad colendum deum. Proinde si tantummodo cultus ipse dicatur: non soli deberi uidetur. Dicimur enim colere homines: quos honorificatione uel recordatione uel presentia frequentamus. Nec solum ea quibus nos religiosa humilitate sūdimus: sed quedam etiā q̄ subiecta sunt nobis coli perhibēt. Nā ex hoc uerbo agricole ⁊ colōi ⁊ icole uocāt. Et ipos dos ñ ob aliud appellāt celicolas: nisi q̄ celū colant: ñ utiq; ueneando: sed ĩhabitando tanquam quosdam celi colonos. ñ sicut appellantur coloni qui ꝓditionē debēt gēitali solo ꝓpter agriculturā sub dominio possessoꝝ: sicut ait quidam latini eloquij magnus auctō. Urbs antiqua fuit: tyrij tenuere colōi. Ab incolendo enim colonos uocauit: ñ ab agricultura. Hic ⁊ ciuitates a maiōib⁹ ciuitatibus uelut ppl'orum examinibus cōdite: colōie nuncupant. Ac per hoc cultū quidem ñ deberi nisi deo: ꝓpria quadam notatiōe uerbi huius uerissimum est. Sed qr ⁊ aliarum rerum dī cult⁹: iō latine uno uerbo signari cultus deo debitus non potest. Nā ⁊ ipsa religio q̄uis distinctius ñ quēlibet sed dei cultum significare uideat: ūde isto noie interpretati sunt nostri eam q̄ grece threscia dicitur: tamen quia latia loquendi cōsuetudine ñ solum imperitorum: uerum etiam doctissimorum: ⁊ cogitatiōibus humanis atq; affinitatib⁹ ⁊ quibusq; necessitidinibus dicit exhibēda religio: nō eo uocabl'o utat ābiguū cum de cultu ueritatis utitur q̄o: ut fident dicere ualeamus religionem ñ esse nisi dei cultum: qm̄ uidetur hoc ubū a significāda obseruantia ꝓpinquitatis humane insolent auferri. Pietas quoq; ꝓpe dei cultus itelligi solet: quā greci eusebiā uocant. Hec tamen ⁊ erga parentes officiose haberi dicit. more autem uulgi hoc nomen ēt in opibus misericordie frequentat. Quod ideo arbitror euenisse: qr hec fieri precipue deus mandat: eaq; sibi uel pro sacrificijs uel pre sacrificijs

placere testatur. Ex qua loquēdi consuetudine factum est: ut ⁊ deus ipse dicatur pius: quē tñ greci nullo suo sermonis usu euseben uocant: quanuis eusebian pro mia illoꝝ etiam uulgus usurpet. Unde in quibūsdam scripturarum locis: ut distinctio certior appareat: nō eusebiā quod ex bono cultu: ſz theosebiā qò ex dei cultu cōpositū resonat: dicē maluerunt. Utrūlz autez hoꝝ nos uno uerbo enūtiare ñ possumus. Que itaqz latria grece nūcupat ⁊ latine interpretatur seruitus: sed ea qua colimus deū: uel que trescia grece latine autē religio dī: ſz ea q̄ nobis est erga deū: uel quaz illi theosebian: nos uero nō uno uerbo exp̄mere: sed dei cultū possumus appellare: hanc ei tm̄ deo deberi dicius qui uerus est deus: facitqz suos cultores deos. Quicunqz igit̄ sunt in celestib⁹ habitationibus i'mortales ⁊ beati: ii nos non amāt nec beatos esse nos uolunt: colēdi utiqz ñ sunt. Si aūt amant ⁊ beatos uolunt: pfecto inde uolūt unde ⁊ ipsi sūt. An aliunde ipsi beati: aliunde nos?

De superna illumiatiōe q̄d plotin⁹ platonicus senserit. cap. ij.

f Ed nō ē nobis ullūs cū his excellētioribus philosophis i hac q̄one conflictus. Uiderūt eiz suisqz litteris multis modis copiosissime mandauerūt: hinc illos ūde ⁊ nos fieri beatos: obiecto quodam lumine intelligibili qò deus est illis: ⁊ aliud est q̄ illi: a quo illustrantur ut clareant: atqz ei⁹ participatione pfecti beatiqz sb̄sistāt. sepe multūqz plotinus asserit sensum platonis explanans: nec illā q̄dē quaz credunt esse uniuersitatis aiam aliūde beatā eē q̄ nīam: idqz esse lumē quod ipsa nō est: sed a quo creata est: ⁊ quo intelligibiliter illuminante intelligibliter lucet. Dat etiam similitudinem ad illa incorporea: de his celestib⁹ ꝓspicuis amplisqz corporibus tanq̄ ipse sit sol ⁊ ipsa sit luna. Lunam q̄ppe solis obiectu illumiari putat. Dicit ergo ille magnus platonicus animā rōnabilez siue potius intellectual' dicenda sit: ex quo genē ēt imortaliū beatoꝝqz aias esse intelligit: quos in celestibus sedib⁹ habitare non dubitat: nō hīe supra se naturam: nisi dei qui fabricatus est mundum: a quo ⁊ ipsa facta est: nec aliunde illis supernis preberi uitaz beatam ⁊ lumen intelligentie ueritatis: q̄ unde prebetur ⁊ nobis: consonans euangelio ubi legit'. Fuit hō missus a deo cui nomen erat ioannes: hic uēit in testimoniū: ut testimoniū phiberet de lumine: ut omnes crederent per eū: non erat ille lux: sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lumen uerum quod illuminat omnem hominē uenientem in hunc mundum. In qua differentia satis ostenditur: animam rationalem uel intellectualem: qualis erat in ioanne sibi lumen esse ñ posse: sed alterius ueri luminis participatōe lucere. Hoc ⁊ ipse ioannes fatetur: ubi ei perhibens: testimonium dicit. Nos omnes de plenitudine eius accepimus.

De uero dei cultu: a quo platonici q̄uis creatorez uniuersitatis intellexerit: deuiarūt colēdo ãgelos siue bonos siue malos honore diuino. cap. iij.

q Ue cū ita sint: si platonici uel q̄ cūqz alij ita senserūt cognoscentes deū: sicut deū glorificarent ⁊ gīas agēt: nec euanescerent i cogitatiōib⁹ suis: nec populorum erroribus ptim auctores fierent: partim resistere non aūderent: profecto confiterentur ⁊ ill' immortalibus ac beatis ⁊ nobis mortalibus ac miseris: ut immortales ⁊ beati esse possimus: unū deum deorū

colendum qui ⁊ noſter ē ⁊ illoꝝ.

Qd̄ uni vo d̄o ſacrificiū d̄beat.capitulum.iiij.

b Uic nos fuitutē q̄ latria grece dī:ſiue in quibuſq̄ ſacramētis: ſiue in nobiſipſis debēus. Duius eim tēplum ſimul omīs : ⁊ ſinguli templa ſumus:quia ⁊ omniū concordiā ⁊ ſingulos inhabitare dignat:nō in oībus q̄ in ſingulis maior:qm̄ nec mole diſtē ditur:nec partitione minuitur . Cum ad illum ſurſum eſt: eius ē altare cor nīz:ei⁹ unigēito cū ſacerdote placāur: ei cruētas uictimas cedimus:qn̄ uſq̄ ad ſanguinem pro eius ueritate certamus:ei ſuauiſſimum adolemus incenſum:cuz in eius conſpectu pio ſāctoq̄ amore flagramus:ei dōa eius i nobis noſq̄ ipſos uouemus ⁊ reddimus: ei bn̄ficioꝝ eius ſollennitatibus feſtis ⁊ diebus ſtatutis dicamus ſacramuſq̄ memoriaz:ne uolumine temporꝝ igrata ſubrepat obliuio : ei ſacrificamus hoſtiam humilitatis ⁊ laudis: in ara cordis igne feruide caritatis. Ad hūc uidendum ſicut uideri poterit:eiq̄ coherendū ab oi peccatoꝝ ⁊ cupiditatū malaꝝ labe mundamur : ⁊ eius noīe conſecramur. Ipſe enim fons nīe beatitudis:ipſe oīs appetitionis eſt finis: hūc eligentes uel potius reeligenteſ: amiſeramus enim negligentes:hūc ergo reeligentes unde ⁊ religio dicta p̄hibetur:ad eū dilectione tendimus:ut puenienoo quieſcamus: iō beati quia illo fine perfecti. Bonū.n.nīz de cuius fine inter phōs magna cōtentio ē:nullū ē aliud q̄ illi coherere:cuius unius aia intellectualis īcorporeo ſi dici pōt amplexu:ueris impleť fecundaturq̄ vtutibus. Hoc eiz bonū diligere ī toto corde:in tota aia:⁊ in tota uirtute p̄cipimur. Ad hoc bonū debemus ⁊ a q̄bus diligimur duci:⁊ quos diligimuſ ducē:ſi cōplent illa duo precepta in q̄bus tota lex pendet ⁊ pphete. Diligeſ dn̄m deum tuū in toto corde tuo:⁊ in tota aia tua:⁊ in tota mente tua:⁊ diliges proximū tuum tanq̄ teipſū. Ut eiz hō ſeſe diligere noſſet:cōſtitutus ē ei finis:quo referret oīa que ageret ut beatus eſſet. Nō.n.qui ſe diligit aliud uult eſſe q̄ beatus. hic aūt finis ē adhē deo. Jam igit ſcienti diligē ſeipſuz cōm̄dat de proximo diligendo ſicut ſe ipſum. In quo quid aliud mādat:niſi ut ei q̄tum poteſt commendet diligēdum deum? Hic eſt dei cultus: hec va religio:hec recta pietas:hec tm̄ d̄o debita ſeruitus. Quecūq̄ igit imortalis p̄tas quantalibet uirtute p̄dita:ſi nos diligit ſicut ſeipſam:ei uult eſſe ſubditos ut beati ſimuſ:cui ⁊ ſubdita beata eſt. Si ergo non colit deum miſera ē: qz d̄o priuatur. ſi aūt colit deū: n̄ uult ſe coli pro d̄o. Illi enim potius diuie ſententie ſuffragat: ⁊ dilectiōis uirib⁹ fauet:qua ſcriptū ē:ſacrificās dīs era dicabit niſi dn̄o ſoli. Nam ut alia nūc taceam que ptinēt ad religionis obſequm quo colitur deus:ſacrificium certe nullus hoium ē q̄ audeat dicē deberi niſi dn̄o ſoli. Multa deniq̄ d̄ cultu diuio uſurpata ſunt:que honorib⁹ deferuntur humanis:ſiue humilitate nimia:ſiue adulatiōe peſtifera: ita tn̄ ut q̄bus ea deferuntur homines hīent: qui dn̄r colendi ⁊ uenerandi. ſi aūt eis multū addit ⁊ adorandi. Quis uero ſacrificandum cenſuit:niſi ei quē deuz aut ſciuit aūt putauit aut finxit? Quā p̄ro ātiquus ſit i ſacrificando dei cult⁹:duo illi fratres cain ⁊ abel ſatis indicant: quoꝝ maioris d̄s reprobauit ſacrificiū:minoris aſpexit.

De ſacrificijs que deus non requirit: ſed ad ſignificationē eoꝝ obſeruari uoluit que requirit.cap.v.

q Uuis autem ista desipiat ut existimet aliquibus usibus dei esse necessaria que in sacrificijs offerunt? Quod cum multis locis diuina scriptura testetur: ne longuz faciamus: breue illud de psalmo cõmemorare sufficiat. Dixi domino deus meus es tu: quoniam bonorum meorum nõ egeſ. Non solum igitur pecore uel qualibz alia re corruptibili atqz terrena: sed ne ipsa quidem iustitia hominis deũ egẽ credendum est: totũqz qd̃ recte colitur deus homini prodesse non deo. Neqz enim fonti se quisq̃ dixerit profuisse si biberit: aut luci si uiderit. Nec q̃ ab antiquis patribus talia sacrificia facta sunt in uictimis pecorum: que nunc d̃i populus legitime nõ facit. aliud intelligenduz est: nisi rebus illis eas res fuisse significatas: que aguntur in nobis ad hoc ut inhereamus deo: ⁊ ad eundem finem proximo consulamus. Sacrificium ergo uisibile: iuisibilis sacrificij sacramentum id est sacrum signũ est. Unde illud penitens apud ꝓphetam uel ipse propheta querens deum peccatis suis habere propicium: si uoluisses inquit sacrificium dedissem: utiqz holocaustis non delectaberis. Sacrificium deo spꝰ contribulatus: cor contritum ⁊ humiliatum d̃s ñ spnit. Intueamur quenadmodum ubi deuz dixit nolle sacrificium: ibi deũ ondit uelle sacrificium. Non uult ergo sacrificium trucidati pecoris: sed uult sacrificium contriti cordis. Illo igitur qd̃ euz nolle dixit: hoc significatur quod euz uelle subiecit. Sic itaqz illa deũ nolle dixit: quomodo a stultis ea uelle credi tur: uelut sue gĩa uoluptatis. Nam si ea sacrificia que uult: quorum hoc uuũ ẽ cor contritum ⁊ humiliatum dolore penitendi: nollet eis sacrificijs significari: que uelut sibi delectabilia desiderare putatus est: non utiqz de his offerendis in lege ueteri precepisset: ⁊ idõ mutanda erant oppõtuno certoqz iaz tpe: ne ipsi deo desiderabilia uel certe in nobis acceptabilia: ac non potius que his significata sunt crederentur. Hinc ⁊ alio loco psalmi alterius: si esuriero inquit: ñ dicam t̃. meus est eiz orbis terre ⁊ plenitudo eius. Nunqd manducabo carnes taurorum: aut sãguinem hircorꝫ potabo? Tãq̃ diceret: utiqz si mihi necessaria eẽnt: ñ a te peterem q̃ hẽo in pt̃ate. Deinde subiũgẽs quid illa significent. Immola inquit deo sacrificium laudis: ⁊ redde altissimo uota tua. Et inuoca me in die tbulationis ⁊ eripiam te ⁊ magnificabis me. Item apud alium prophetam. In quo inquit apprehendam dominum ⁊ assumam deum meum excelsuz? Si apprehendã illũ i holocaustis: i uitul' anniculis? Si acceptauerit dominus in milibus arietum: aut in denis milibus hircorum pinguium? Si dedero primogenita mea pro impietate mea: fructum uentris mei pro peccato aie mee? Si annuntiatum est tibi hõ bonum: aut quid deus exquirat a te: nisi facere iudicium ⁊ diligẽ miam: ⁊ patũ esse ire cum domino deo tuo? Et i huius prophete uerbis utrũqz distictum est satisqz declaratum illa sacrificia ñ requirere deum: quibus significantur hec sacrificia que requirit deus in epl'a que scribitur ad hebreos. Bñfacere inquit ⁊ commũicatores esse nolite oblituisci. talib' eiz sacrificijs placatur d̃s. Ac per hoc ubi scriptum ẽ: miam magis uolo q̃ sacrificium: nihil aliud q̃ sacrificio sacrificium prelatum opõtet intelligi: quoniam illud quod ab hominibus appellatur sacrificium signũ est ũeri sacrificij. Porro autem misericordie uerum sacrificium est: unde dictuz est quod pauloãte commemõaui. talibus enim sacrificijs placatur de'. Quecunqz igitur in ministerio tabernaculi siue templi: multis modis de

ſacrificijs leguntur diuinitus eſſe pre cepta : ad dilectionem dei ⁊ proximi ſignificando referuntur. In his enim duobus preceptis ut ſcriptuz eſt: tota lex pendet ⁊ prophete.

De uero perfectoqꝫ ſacrificio.capitulum.vi.

Proide uezꝫ ſacrificiũ ē oñe opꝫ qꝗ agitur:ut ſancta ſocietate inhereamus ꝗo:relatũ.ſ.ad illum finez boni quo ueraciter poſſimuſ eē beati. Unde ⁊ ipſa miſericōdia qua homini ſꝗuenitur:ſi propter deum non fit:nō eſt ſacrificium. Etſi enim ab hoīe fit ⁊ offertur:tñ ſacrificium res diuina eſt: ita ut hoc quoqꝫ uocabꝛo id latini ueteres appellauerint. Unde ipſe homo dei nomini cōſecratus eſt ⁊ deo deuotus:iquantum mundo moritur ut ꝗo uiuat:ſacrificiũ eſt. Nã ⁊ hoc ad miaz pertinet:quam quiſqꝫ in ſeipſuz facit. Propterea ſcriptum eſt . miſerere aīe tue placens ꝗo. Corpus etiam noſtrũ cum per temperantiam caſtigamuſ ſi hoc quenadmodum debemus propꝫ deum facimus:ut non exibeamus mē bra nīa arma iniquitatis peccato:ſed arma iuſtitie deo:ſacrificiũ eſt. Ad qꝗ exhortans apoſtolꝰ ait. Obſecro itaqꝫ fratres uos per miam dei:ut exhibeatis corpora uīa hoſtiam uiuētē ſāctaz deo placentē:rōnabile obſequiũ uīm. Si ergo corpus quo inferiore tanq̄ famulo uel tanq̄ inſtrumto utitꝫ aia:cuz eius bonus ⁊ rectus uſus ad deũ īferꝫ ſacrificiũ eſt:q̄to magis aia ip̄a cũ ſe refert ad deũ:ut igne amoris eiꝰ accenſa formā cōcupiſcentie ſecularis amittat: eiqꝫ tā q̄ icommutabili forme ſꝗdita reformetur: hinc ei placens:q̄ ex eius pulchritudine accepit:fit ſacrificium. Qꝗ idē apꝛs conſequētꝫ adiũgēs: ⁊ nolite inquit conformari hui c ſecꝛo: ſz reformamini in nouitate mētis uīe: ad pbandum que ſit uoluntas dei:qꝗ bonũ ⁊ bñplacitum ⁊ perfectum. Cuz igitur uera ſacrificia opera ſint mie: ſiue in noſipſos ſiue in proximos que referuntur ad deum . opera uero mie non ob aliud fiant:niſi ut a miſeria liberemur:ac per hoc ut beati ſimuſ:qꝗ non fit niſi a bono illo de qũo dictum eſt: mihi autem adherere deo bonum eſt:pfecto efficitur:ut tota ipſa redēpta ciuitas:hoc ē cōgregatio ſocietaſqꝫ ſanctorum:uniuerſale ſacrificium offeratur deo per ſacerdotem magnum:q̄ etiam ſeipſum obtulit in paſſione pro nobis:ut tanti capitiſ corpus eſſemuſ ſecundum formaz ſerui. Hāc.n.obtulit:in hac oblatus eſt: qr ſecundũ hāc mediator eſt:ī hac ſacerdos:in hac ſacrificium ē. Cũ itaqꝫ noſ hortatus eēt apꝛs : ut exhibeamus corpora noſtra hoſtiā uiuam ſanctā deo placentem: rōnabile obſequium nīm:⁊ non cōformemur huic ſeculo:ſz reformēur i nouitate ſenſus nīi:ad probandũ que ſit voluntas dei:quod bonum ⁊ bñplacitum ⁊ perfectum:qꝗ totum ſacrificiũ nos ipſi ſumus. Dico enim inquit per gīam dei que data eſt mihi omnibus qui ſunt inter uos:non plus ſapere q̄ oportet ſapere:ſed ſapere ad tēpantiā: ſicut unicuiqꝫ deus partitus eſt fidei menſurā . Sicut enim in uno corpore multa membra hēmus:oia aūt mbra ñ eoſdē actꝰ hñt:ita multi unũ corpuſ ſumus in chriſto : ſinguli autem alter alterꝰ mbra hñtes dona diuerſa fm gīam que data eſt nobis. Hoc eſt ſacrificium chriſtianorum:multi unum cōpus ſumus in chriſto:quod etiam ſacramento altaris fidelibus noto frequentat eccleſia:ubi ei demonſtratur: q̄ in ipſa oblatione quam offert ipſa offeratur.

Qꝗ ſanctorum ãgꝛoꝝ ea ſit ī nos dilectio : ut nos non ſuos ſed unius

ueri dei uelint esse cultores.cap.vij.

m Erito illi in celestib⁹ sedib⁹ ꝓsti-
tuti imōtales ⁊ beati: q̃ creatōis
sui ꝓticipatione cōgaudēt: cui⁹ etnita-
te firmi: cui⁹ vitate certi: cui⁹ munē sāc
ti sūt: qm̃ nos mōtales ⁊ miseros ut i
mortales beatiq; simus miserior: diter
diligunt: nolunt nos sibi sacrificare: sz
ei cuius ⁊ ipsi nobiscū se eē nouerunt.
Cū ipsis enim sumus una ciuitas dei:
cui dī in psalmo. Gloriosa dicta sūt de
te ciuitas dei: cuius pars in nobis pe-
grinatur: parf in illis opitulat'. De illa
quippe superna ciuitate: ubi dei uolū-
tas itelligibil' atq; incōmutabil' lex ē:
de illa sup nos quodāmō cura gerit'.
Nāq; ibi cura de nobis bita: ad nos
admistrata per āgelos sācta illa scrip-
tura descēdit: ubi legit': sacrificans dūf
eradicabitur nisi ꝺo soli. Huic scriptē:
huic legi: talib⁹ p̄ceptis tāta sūt attesta
ta miracla: ut satis appareat cui nos
sacrificare uelit imortales ac beati: q̃
hoc nobis uolunt esse quod sibi.

De miracul' q̃ ꝺs ad corroborādā
fidē pior: ēt p āgl'or misteriū ꝓmissis
suis adhibere dignatus est. cap. viij.

n Am nimis uetera si cōmēorez:
longius q̃ satis ē reuoluē uide-
bor: q̃ miracula sint facta attestātia p-
missis dei: q̃b⁹ añ ānor milia p̄dixit
abrae: q̃ i seie eius omīs gentes bñdic-
tionē fuerant habitūre. Quis enim ñ
miretur eidē abrae filiū peperisse con
iugē sterilē: eo tempore senectutis qūo
nec parere nec esse fecunda iā posset:
atq; in eiusdem abrae sacrificio flam-
mā celitus factā inter diuisas uictias
cucurrisse: eidēq; abrae predictum ab
angelis celeste incendium sodomor:
quos hoibus similes hospitio suscepe
rat: ⁊ p eos de ꝓle uentura dei ꝓmissa
tenuerat: ipsoq; imminente iam incen
dio miram de sodomis p eosdē āgl'os
liberationē loth filij fratris eius: Cui⁹
uxō in uia retro respiciēs: atq; in salē
repente conuersa magno admonuit
sacramento neminem in uia liberatio
nis sue preterita desiderare debē. Illa
uero q̃ ⁊ quanta sunt que iā p moysez
populo dei de iugo seruitutis eruēdo
in egypto mirabiliter gesta sunt: ubi
magi pharaonis hoc est regis egypti:
qui populum illum dñatione deprie-
bat: ad hoc facere quedam mira per-
missi sunt: ut mirabilius uincerēt'. Illi
enim faciebant ueneficijs ⁊ icātatiōib⁹
magicis: q̃b⁹ sunt mali angeli hoc est
mali dēones dediti. Moyses aūt tāto
potentius q̃to iustius i noie dei q̃ fecit
celū ⁊ terrā: facientibus angelis eos
facile superauit. Dēiq; in tertia plaga
deficientibus magis: decem plage per
moysē magna mysterior: uz dispositiōe
complete sunt: quibus ad dei populū
dimittendū pharaonis ⁊ egyptior du
ra cōda cesserunt: moxq; penituit. Et
cū abscedētes hebreos cōseq̃ conarēt':
illis diuiso mari per siccū trāseūtib⁹:
ūda hinc atq; hic i sese redeūte coopti
⁊ oppressi sunt. Quid de ill' miraculis
dicā: q̃ cū in deserto idem populus du
ceret' stupenda diuinitate creb: uerūt:
aquas que bibi non poterāt: misso in
eas sicut ꝺs preceperat ligno amaritu
dine caruisse: sitiētesq; satiasse: māna
esuriētib⁹ uenisse de celo: ⁊ cum esset
colligentibus cōstituta mensura: q̃cq̃d
amplius quisq; collegerat exortis uer
mibus putruisse: añ uero diem sabba
tum duplum collectum: quia sabbato
colligere non licebat: nulla putredine
uiolatuz: desiderātib⁹ carne uesci q̃ tā-
to populo nulla sufficere posse uiōba-
tur: uolatilib⁹ castra cōpleta ⁊ cupidi-
tatis arorē fastidio sacietatis extinctū:
obuios hostes trāsitūq; ꝓhibētes atq;
preliātes: orante moyse māib⁹ ei⁹ i fi-
gura crucis extensis: nullo hebreorum

cadente pstratos:seditiosos ī ppło ȯi: ac se ab ordinata diuinitus societate diuidētes ad exemplū uisibile ūisiblis pene uiuos ̄tra debiscēte summersos: uirga pcussā petrā tante multitudini abūdātia fluēta fudisse:ꝓpētiū mōsus mōtiferos īmissos ad penā iustissimā percatorū:ī ligno exaltato atq; pspecto eneo ꝓpēte sanatos:ut ⁊ ppło sūueī ret afflicto : ⁊ mors morte destructa velut crucifixe mortis similitudine significarent? Quē sane serpentē ppter facti mēoriā reseruatū:cum postea populus errans tanquam idolum colere cepissz:ezechias rex īligiosa pate ȯo fuiēs:cū magna pietatis laude ꝓtuit.

De illicitis artibus erga dēonū cultū:in quibus porphyrius platonicus q̄dam probādo:q̄dā quasi īprobādo uersatur.cap.ix.

h Ec ⁊ alia multa huiuscemōi: q̄ omnia commemorare nimis lōgum est fiebāt ad cōmēdādū unī ūerī ȯi cltū:⁊ multorū falsorūq; ꝓhibēdū. Fiebant aūt simplici fide atq; fidutia pietatis:nōicātatiōib⁹ ⁊ carmibus nefarie curiositatis arte cōpositis:quaz uel magian uel detestabiliore nomine goetian:uel honorabiliore theurgian uocant:q̄ quasi conant ista decernere ⁊ illicitis artibus deditos alios dānables:quos ⁊ maleficos uulg⁹ appellat. hos eiz ad goetiā ptinere dnt : alios aūt laudabiles ūideri uelint quibus theurgiā deputant:cum sint utq; ritib⁹ fallacibus dēonū obstricti sub nomibus angelorū. Nam ⁊ porphyrius quandam quasi purgationem anime p theurgian:cunctantez tamen ⁊ pudibūda quodāmō disputatiōe ꝓmittit. reuersionē vo ad deū hanc artē pstare cuiq; negat:ut uideas eum inter uitiū sacrilege curiositatis ⁊ philosophie ꝓfessionē:sētentijs altnantib⁹ fluctuaz. Nunc enim hanc artem tanquam fallacem ⁊ in ipsa actione periculosam: ⁊ legibus prohibitam cauendam monet.nunc autem uelut eius laudatoribus cedens utilem dicit esse mundāde parti anime:non quidem intellectuali qua rerum intelligibilium percipitur ueritas nullas habentium similitudines corporum:sed spirituali qua cōporalium rerū capiuntur imagines. Hāc enim dicit per quasdam consecratiōes theurgicas quas teletas uocant: idoneam fieri atq; aptā susceptionem spirituum ⁊ angelorum ad uidendos deos.ex quib⁹ tñ theurgicis teleris fatet intellectuali aīe nihil purgatiōis accedere:quod eam faciat idoneam ad uidendum deum suum:⁊ perspiciēda ea que uera sunt. Ex quo itelligi potest: qualium deorum uel qualem uisionez dicat fieri theurgicis consecrationib⁹ in qua non ea uidentur que uere sunt. Deniq; aiam rationalem siue quod magis amat dicere intellectualem ī supna posse dicit euadē:etiam si qd̄ eius spirituale est nulla theurgica fuerit arte purgatuz.pōro aūt a theurgo spualem purgari hactenus: ut non ex hoc ad immortalitatem eternitatēq; peruniat. Quanq̄ itaq; discernat a demonibus āgelos:aerea loca esse demonū etherea uel empyrea differens angłorum : ⁊ admoneat utendum alicuius demonis amicitia:quo subuectante vł paululum possit eleuari a terra q̄sq; post mortem.aliam uero uiam esse ꝓhibeat ad āgelorū superna ꝓsortia:cauendam tamen demonum societatem expssa quodāmodo cōfessione testat: ubi dicit animā post mortē luendo penas cultū demonū a quib⁹ circūuenie bat hōrescere:ipsanq; theurgian quā uelut cōciliatricē angelorū deorūq; cōmendat : apud tales agere potestates negare non potuit:q̄ uel ipse inuideāt purgationi anime:uel artibus seruiāt

iuidoꝛ:q̃relã de hac re chaldei nescio cuius expromens. Conqueritur inq̃t uir in chaldea bonus: purgande anie magno molimine frustratos sibi esse successus:cũ uir ad eadẽ potens:tactꝰ inuidia adiuratas sacris precibus potẽtias alligasset:ne postulata ꝓcedẽt: Ergo ⁊ ligauit ille inquit:⁊ iste nõ soluit. Quo iudicio dixit apparẽ theurgian esse tam boni conficiendi q̃ mali ⁊ apud ꝏos ⁊ apud hoies disciplinã: pati etiã deos ⁊ ad illas perturbatiões passionesq̃ deduci:quas cõmunit demonibus ⁊ hominibus apuleius attribuit. Deos tamen ab eis etheree sedis altitudine separãs:⁊ platonis asserẽs in illa discretione sententiam.

De theurgia:que falsam purgationem animis demonum inuocatiõe ꝑmittit.cap.x.

e Lce nunc alius platonicus:quẽ doctiorẽ ferũt porphyriꝰ:nescio per quã theurgicã disciplinã ẽt ipsos ꝏos obstrictos passionibꝰ ⁊ ꝑturbatiõibus dicit:qm̃ sacris ꝑcibus adiurari terreriq̃ potuerꝭt:ne prestarẽt aie purgationẽ:⁊ ita terreri ab eo q̃ iperabat malũ:ut ab alio qui poscebat bonum per candẽ artem theurgicam solui timore illo ñ possent:⁊ ad dãdũ bñficiũ liberari. Quis nõ uideat hec oia fallacium demonũ esse comm̃ta:nisi eorũ miserrius fuus ⁊ a gratia ueri liberatoris alienus. Nam si hec apud deos agẽt bonos:plus ibi utiq̃ ualẽt bñficus purgator aie: q̃ maliuolus impeditor. Aut si dñs iustis homo pro quo agebatur purgatione uidebatur indignus:non ũtiq̃ ab inuido territi: nec sicut ipse dicit per metũ ualẽtioris numis impediti:sed iudicio libero id negare debuerunt. Miꝭ est autem q̃ benignus ille chaldeus:q̃ theurgicis sacris animam purgare cupiebat: nõ inuenit aliquem superiorem deum: qui uel plus terreret:atq̃ ad bñfaciendũ cogẽt territos deos:uel ab eis terrẽtẽ cõpesceret:ut libere bñfacerent. Sic tamen theurgo bono sacra defuerunt:q̃ bus ipsos deos quos inuocabat anie purgatores:ꝑpus ab illa timoris peste purgaret. Quid eiꝫ cause est:cur deus potentior adhiberi possit a quo ꝛeãt: nec possit a quo purgent? An inuenit deus qui exaudiat inuidũ ⁊ tiorẽ dñs incutiat ne benefaciant:nec inuenitur deus qui exaudiat beniuolum:⁊ tiorẽ dñs auferat ut benefaciãt? O theurgia ꝑclara:o aie predicãda purgatio: ubi plus impetrat imunda iuidẽtia: q̃ impetrat pura beneficentia: immo uero malignoꝝ spirituum cauenda ⁊ detestanda fallacia: ⁊ salutaris audienda doctrina. Quid eim qꝛ has sordidas purgationes sacrilegis ritibus opant: quasdã mirabiliter pulchras sicut iste cõmemorat uel angeloꝝ imagines:uꝰ deoꝝ tanquaꝫ purgato spiritu uidẽt: si tñ uel tale aliq̃d uidẽt:illud est qõ apostolus dicit:quoniã satanas transfigurat se uelut angelum lucis. Eius enim sunt illa phantasmata: q̃ misas aias multorum falsoꝝq̃ deorum fallacibus sacris cupiens irretire:⁊ a vo ueri dei cultu:quo solo mundantur ⁊ sanantur auertere:sicũt de proteo dictum est:formas se uertit in omnes hostiliter insequens:fallaciter sꝫueniẽs: ⁊ utrobiq̃ nocens.

De epistola porphyrij ad anebõtẽ egyptiumꝫ: in qua petit de diuersitate demonum se doceri.cap.xi.

m Elius sapuit iste porphyriꝰ: cuꝫ ad anebõtẽ scripsit egyptiũ:ubi consulẽti similis ⁊ querenti: ⁊ prodit artes sacrilegas ⁊ euertit. Et ibi q̃dez omnes demões reprobat: quos dicit ob imprudentiam trahere humidum

uapore: ⁊ iõ ñ in ethere ſz i aere eſſe ſ̃
luna: atq; in ipſo lune globo. Uerũtñ
non audet omẽs fallacias ⁊ malicias ⁊
ineptias quibus merito mouetur: om
nibus demonibus dare. Quoſdam
nanq; benignoſ demones more appel
lat aliorum: cuz omẽs generalit̃ iprudẽ
tes eſſe fateatur. Miratur autem q̃ ñ
ſolum dñ alliciantur uictimis: ſz ẽt cõ
pellant̃ atq; cogãt̃ facere quod hoies
volunt: ⁊ ſi corpore ⁊ icorporalitate dñ
a demonibus diſtinguntur: quõ deos
eſſe exiſtimandum ſit ſolem ⁊ lunam:
⁊ uiſibilia cetera in celo: q̃ cõpora eſſe
non dubitatur. Et ſi dñ ſunt: quõ alq̃
benefici: alq̃ malefici eſſe dicant̃: ⁊ quõ
incorporalibus cuz ſint corporei cõiũ-
gantur. Querit etiam uelut dubitans
utq; in diuinantibus ⁊ quedam mira
facientibus anime ſint potentiores an
aliq̃ ſp̃s extrinſecuſ ueiant p quoſ hec
ualeãt: ⁊ potius uenire extrinſecus cõ
ñcit: eo q̃ lapidibus ⁊ herbis adhibi-
tis ⁊ alligãt quoſdaz: ⁊ apiant clauſa
hoſtia: uel aliq̃d eiuſmõi mirabl̃it̃ ope
rãt̃. Uñ dicit alios opinari eſſe qõdaz
gen̄: cui exaudire ſit ꝓpũ: nam̃ fallax:
omniforme: multimodũ: ſimulãs ꝏs
⁊ demoneſ ⁊ aias defunctorũ: ⁊ hoc eẽ
quod efficiat hec omnia que uidẽtur
bona eſſe uel praua. Cetera circa ea q̃
uere bona ſunt nihil opitulari: immo
uero iſta nec noſſe: ſz ⁊ male ꝓciliai ⁊
inſimulare atq; impedire nõnũq̃ uir-
tutis ſedulos ſectatores: ⁊ plenũ eẽ te-
meritatis ⁊ faſtus: gaudẽ nidoribus:
adulationibus capi: ⁊ ceta q̃ ꝏ hoc ge
nere fallaciũ malignorũq; ſpirituũ: q̃
extriſecus in aiaz ueniũt: hũanoſq; ſẽ
ſus ſopitos uigilãteſq; deludunt: non
tanq̃ ſibi ꝑſuaſa cõfirmat: ſz tã tenuit̃
ſuſpicatur aut dubitat: ut hec alios aſ
ſerat opiari. Difficile q̃ppe fuit tanto
philoſopho cunctam diabolicam ſo-
cietatem uel noſſe uel fidẽt̃ arguere:
quã q̃libz anicula chriſtiana nec noſſe
cunctatur ⁊ liberrime deteſtatur. Niſi
forte iſte: ⁊ ipſum ad quem ſcribit ane
bontẽ tãq̃ taliũ ſacrorũ preclariſſimũ
antiſtitem: ⁊ alios talium operũ tanq̃
diuinorũ ⁊ ad deos colendos ꝑtinẽtiũ
admiratores: uerecundatur offendẽ.
Sequit̃ tamen ⁊ ea uelut inquirendo
commemorat: quẽ ſobrie conſiderata
tribui non poſſunt niſi malignis ⁊ fal
lacibus poteſtatibus. Querit enim
cur tanquã meliorĩbus inuocatiſ qua
ſi peiorĩbus imperetur: ut iuſta hois
precepta exequantur: cur attrectatũ re
venerea non exaudiant imprecãtẽ: cũ
tamen ipſi ad iceſtus quoſq; cõcubit̃
quoſlibet ducere nõ morentur: cur ab
animantibuſ ſuos antiſtites opõtẽ ab
ſtinere denuntient: ne uaporibus pro-
fecto corporeis polluant̃: ipi ꝏ ⁊ alq̃ſ
uaporibus illiciantur ⁊ nidoribus ho
ſtiarum. cunq; a cadaueris contactu
prohibeat̃ inſpector: ⁊ plerũq; illa ca-
daueribus celebrentur: q̃d ſit qõ non
demoni uel alicui anime defuncti: ſed
ipſi ſoli ⁊ lune aut cuicũq; celeſtiũ: hõ
cuilibet uitio obnoxius intẽdit mias:
eoſq; territat falſo: ut eis extorqueat
ueritatẽ. Nam ⁊ celũ ſe collidere com
miatur: ⁊ cetera ſimilia homini ipoſſi
bilia: ut illi dñ tãq̃ inſipientiſſimi puc
ri falſis ⁊ ridiculis comminatiõib̃ tri
ti: quod imperatur efficiant. Dicit̃ etiã
ſcripſiſſe ceremonem quendam taliuz
ſacrorum uel potius ſacrilegorum pe
ritũ: ea que apud egyptios celebrãt̃:
uel de iſide uel de oſiride marito eiuſ:
maximam uim habere cogendi deos
ut faciant imperata: quando ille qui
carminibus cogit ea ſe prodere uel e-
uertere comminatur: ubi ſe etiam o-
ſiridis membra diſſipaturũm terribi-
liter dicit: ſi facere iuſſa neglexerint.
Hec atq; huiuſmõi uana ⁊ iſana dñs
hominem minari: nec quibuſlibet ſed
ipſis celeſtibus ⁊ ſyderea luce fulgẽti-
b̃: nec ſine effectu ſed uiolentia ꝑate

cogentē:atq; his terroribus ad facien da que volūerit perducentē : merito porphyrius admiratur:immo uero sb specie mirantis ⁊ cās rerum talium re quirentis:dat intelligi illos hec agere spiritus: quorum genus superius sb alioꝝ opinatione descripsit: nō ut ipe posuit natura sed uitio fallaces:qui si mulant deos ⁊ aias defunctorū: dēo nes aūt nō ut ait ipse se simulant: sed plane sunt . Et ꝙ ei uidetur herbis ⁊ lapidibus ⁊ aiantibus: ⁊ sonis certis q̄busdam ac uocibus ⁊ figurationib⁹ atq; figmentis:quibusdam etiam obs uatis:in celi cōuersiōe motib⁹ sydeꝝ: fabricari in terra ab hominibus pote states iōōeas uarīs effectibus exequē dis:totum hoc ad eosdem ipsos dēo nes pertinet ludificatores animaꝝ si bimet subditarum ⁊ voluptaria sibi ludibria de hominū erroribus exhibē tes. Aut ergo reuera dubitans ⁊ iq̄rēs ista porphyrius ea tn̄ cōmēorat q̄bus cōuincāt ⁊ redarguant:nec ad eas po testates q̄ nobis ad beatam uitā capes sendam fauent:sed ad deceptores dēo nes pertinere monstrentur: aut ut me liora de philosopho suspicēur: eo mō voluit hominē egyptiū talib⁹ errorib⁹ deditū ⁊ aliqua magna se scire opinā tem:nō superba quasi auctoritate doc toris offendere:nec aperte aduersātis altercatione turbare: sed quasi q̄rētis ⁊ discere cupiētis humilitate ad ea co gitanda conuertere:⁊ ꝙ sint contēnen da uel etiā deuitanda monstrare. Dēi qs prope ad epistole finē petit se ab eo doceri:que sit ad beatitudinem uia ex egyptia sapientia. Cetez illos quibus conuersatio cum dīis ad hoc esset: ut ob inueniendum fugitiuum uel p̄diu cōparandum:uel propter nuptias uel mercaturam:uel quid huiusmodi mē tem diuinam inquietarent:frustra eos uideri dicit coluisse sapiētiā:illa ēt ipa numina cum quibus conuersarentur:

⁊ si de ceteris rebus uera predicerent: tamen qm̄ de beatitudine nihil cautū nec satis idoneum monerent:nec deos illos esse nec benignos demones : sed aut illum qui dī fallax:aut humanus omne commentum. Verum quia tan ta ⁊ talia gerunt his artibus:ut univ sum modum humane facultatis exce dant:q̄d restat nisi ut ea q̄ mirifice tan quā diuinitus predici uel fieri uident: nec cū ad unius dei cultum referunt: cui simpliciter inherē fatentib⁹ quoq; platonicis ⁊ per multa testantibus so lum beatificū bonum est:malignorum demonum ludibria ⁊ seductoria ipedi mēta que uera pietate cauenda sunt: prudenter intelligantur.

De miraculis que per sanctoꝝ an gelorūm ministerium deus uerus ope ratur.cap.xij.

p Oro aūt q̄cūnq; miracula siue p angelos siue quocūq; modo ita diuinitus fiunt:ut dei unius i quo solo beata uita est cultū religionenq; cōmdet:ea uere ab eis uel per eos qui nos secūdū ueritatē pietatēq; diligūt fieri:ipso deo in illis operante creden dum est. Neq; enim audiendi sunt: q̄ deum inuisibilem uisibilia miracula o perari negant:cum ipse etiam secūdū ipsos fecerit mundum:quem certe uisibilem negare non possunt. Quicq̄d igitur mirabile fit in hoc mundo:pro fecto minus est ꝙ totus hic mundus: id est celum ⁊ terra ⁊ omnia que in eis sunt:que certe deus fecit. Sicut autem ipse qui fecit: ita modus quo fecit oc cultus est ⁊ incomprehensibilis hoī. Quanuis itaque miracula uisibilium naturarum uidendi assiduitate uilue rint:tamen cum ea sapienter ituemur: inusitatissimis rarissimisque maiora sunt. Nam ⁊ omni miraculo quod fit per hominem: maius miraculum est

homo. Quapropter deus qui fecit uisibilia celum ⁊ terram: nō dedignatur facē uisibilia miracula in celo vl i tra: quibus ad se inuisibilem colendum excitet animā adhuc uisiblib⁹ deditam. Ubi vo ⁊ qñ faciat incommutabile cōsilium penes ipm est: i cui⁹ dispositiōe iam tempora facta sunt: quecunq; futura sunt. Nam temporalia mouens temporaliter ñ mouetur: nec aliter nouit facienda q̄ facta: nec alit iuocātes exaudit: q̄ inuocaturos uidet. Nam ⁊ cū exaudiūt angeli eius: ipe i eis exaudit tanq̄ i vo nec mānfacto tēplo suo: sicut i oib⁹ sanctis suis. eiusq; tpaliter fiūt iussa: etna eius lege conspecta.

De inuisibili deo qui se uisibilez sepe prestitit: non secundum quod est: sed secundum q̄ poterant ferre cernētes. cap. xiij.

n Ec mouere debet: q̄ cum sit inuisibilis: sepe uisibiliter patrib⁹ apparuisse memoratur. Sicut enim sonus quo auditur sententia in silētio itelligētie pstituta: ñ est hoc quod ipa: ita ⁊ species qua uisus est deus i natura inuisibili constitutus: nō erat quod ipe. Ueruntamen ipse in eadem specie cōpōali uidebatur: sicut illa sententia i ipso sono uocis auditūr: nec illi ignorabant inuisibilem deum i spe cōpōali nequaq̄ se posse uidere. Nam ⁊ loquebatur cum loquente moyse: ⁊ ei tamē dicebat. Si inueni gīam ante te: oñde mihi temetipsum scienter ut uideam te. Cum igitur oporteret dei legem in edictis angelorum terribiliter dari: ñ uni homini paucisue sapientibus: sed uniuerse genti ⁊ populo ingenti: corā eodem pplo magna facta sunt i mōte: ubi lex per unum dabat: conspiciente multitudine metuenda ⁊ tremenda q̄ fiebant. Non enim populus israel sic moysi credidit: quenadmodum suo lygurgo lacedemonij: q̄ a ioue seu apolline leges quas cōdidit accepisset. Cū enim lex dabatur pplo qua coli unus iubebatur deus: in cōspectu ipsi⁹ ppli quantum sufficere diuina prouidētia iudicabat: mirabilibus rerum signis ⁊ motibus apparebat: ad eandē legez dādā creatori fuire creaturam.

De uno vo colēdo: non solū ppter etna: sz etiā ppter tpalia bñficia: que uniuersa in ipsius prouidētie ptate cōsistunt. cap. xiiij.

s Icut aūt unius hois: ita hūani generis quod ad dei populum ptinet recta eruditio p quosdam articulos temporum tanquam etatum profecit accessibus: ūt a temporalibus ad eterna capienda: ⁊ a uisibilib⁹ ad inuisibilia surgētur: ita sane ut ēt illo tpe quo uisibilia promittebant diuinitus premia: unus tm̄ coleno⁹ commendaretur deus: ne mēs hūana uel pro ipis terrenis uite transitorie bñficijs: cuiq̄ nisi uero aie creatori ⁊ domino sbdēt. Omnia quippe que prestare hoibus uel angeli uel hoies possunt: in unius esse omnipotentis potestate: quisquis diffitetur insanit. De prouidentia certe plotinus platonicus disputat: eanq; a summo deo cuius est itelligibilis atq; ineffabilis pulchrituo: usq; ad hec terena ⁊ ima pertingere flosculorz atq; foliorum pulchritudinem comprobat: q̄ omnia quasi abiecta ⁊ uelocissime pereuntia decentissimos formarum suarum numeros habere non posse confirmat: nisi inde formentur: ubi fōma intelligibilis ⁊ incommutabilis simul habens omnia perseuerat. Hoc dominus iesus ibi ostendit: ubi ait. Considerate lilia agri quomodo crescunt: nō laborant neq; nent. Dico aūt uobis: quia nec salomon in omni gloria sua sic amictus est: sicut unum

ex his. Qd si fenum agri qd hodie ē: ⁊ cras in clibanū mittit sic de' uestit: q̃to magis uos modice fidei? Optime igitur anima humana adhuc terrenis desideriis infirma: ea ipa que tpaliter exoptat bōa infima atq; terrena: uite huic transitorie necessaria: ⁊ pre illius vite sempiternis beneficiis cōtēnēda: non tamen nisi ab uno ōo expectare consueuit: ut ab illius cultu etiam in istorū desiderio non recedat: ad quem contemptu eorum ⁊ ab eis auersione perueniat.

De misterio sanctorū ãgelorū: quo ꝓuidentie dei seruiunt. cap. xv.

f Sic itaq; diuine ꝓuidētie placuit ordinare temporum cursum: ut quēadmodū dixi ⁊ i actib' aplorū legi tur: lex in edictis angelorum daretur de unius ueri dei cultu: in qb' ⁊ psōa ipsius dei non quidem per suā sbam qua semper corruptibilibus oculis in uisibilis permanet: sed certis indicis p sbiectam creatori creaturam uisibli ter appareret: ⁊ syllabati p trāsitōias temporum morulas humane lingue uocibus loqueretur: qui i sua natura non corporaliter sed spiritualiter: non sensibiliter sed intelligibiliter: nō tem poraliter sz ut ita dicā eternaliter: nec icipit loqui nec desinit: quod apd illū syncerius audiunt: nō cē pōis aure: sz mentis ministri eius ⁊ nuntij: q̃ eius ueritate incommutabili perfruuntur immortaliter beati: ⁊ quod faciendus modis ineffablibus audiunt: ⁊ usq; i ista uisibilia atq; sensibilia perducēdū: incunctanter atq; indifficulter efficiūt. Hec aūt lex distributione temporum data est: q̃ prius haberet ut dictus est ꝓmissa terrena: q̃bus tñ significarent eterna: que uisibilibus sacramentis ce lebrarent multi: intelligerent pauci. Unius tamen dei cultus apertissima illic ⁊ uocum ⁊ rerum omnium conte statione precipitur: nō uni' de turba: sz qui fecit celum ⁊ terram: ⁊ omnem aiam ⁊ omnē spiritū: q̃ ñ ē qd ipe. Ille eis fecit: hec facta sunt: atq; ut sint ⁊ bñ se habeant: eius indigent a quo fac ta sunt.

An de promerēda beata uita his angelis sit credendū: qui se exigūt coli honore diuino: an ōo illis qui non se sed uni deo sancta precipiunt religiōe seruiri. cap. xvi.

q Uib' igit' angel' de beata ⁊ sem piterna uita credēdū ē cēsemus? Utrū eis qui se religiōis ritib' coli vo lūt sibi sacra ⁊ sacrificia flagitantes a mortalibus exhiberi: an eis q̃ hūc om nem cultum uni ōo creatori omnium deberi dñt: eiq; reddendū va pietate p cipiunt: cuius ⁊ ipsi cōtemplatiōe bea ti sunt: ⁊ nos futuros ē ꝓmittūt? Illa nāq; uisio dei tante pulchritudinis ui sio ē: ⁊ tanto amōe dignissima: ut sine hac quibuslibet alīs bonis preditum atq; abundantem: ñ dubitet plotinus infelicissimum dicere. Cum ergo ad hunc unū quidam angeli: quidam ōo ad seipsos latria colendos signis mi rabilibus excitēt: ⁊ hoc ita ut illi istos coli prohibeant: isti autem prohibē ñ audeant: quibus potius sit credēdus: respondeant platonici: respondeant quicūq; philosophi: respōdeāt theur gi uel potius periurgi. Hoc. n. sunt ille oms artes vocabulo digne. Postrēo respondeant homines: si ullus naturē sue sensus q̃ rōnales creati sunt: ex ali qua parte uiuit in eis. Respōdeāt iq̃ eis: ne sacrificandum sit dīs l' angel': qui sibi sacrificari iubent: an illi uni cui iubent hi qui ⁊ sibi ⁊ istis ꝓhibēt. Si nec isti nec illi ulla miracula face rent: sed tantum preciperent: alī q̃dem ut sibi sacrificarēt: alī uero id uetarēt:

ſed uni tm̃ iuberent ꝺo:ſatis debēt pie
tas ipſa diſcernere quid hoꝛ de faſtu
ſuperbie:quid de uera religione deſcē
dēt. Plus etiam dicam : ſi tantūm hi
mirabilibus factis humanas animas
pmouerent qui ſacrificia ſibi expetūt:
illi aūt qui hoc ꝓhibent ⁊ uni tantum
deo ſacrificari iubent:nequaq̃ iſta ui-
ſibilia miracula facere dignarent:pro
fecto non ſenſu coꝛporis ſed ratiōe mē
tis preponēda eoꝛum eſſet auctoꝛitas.
Cum uero deus id egerit ad commen
danda eloquia ueritatis ſue:ut p iſtoſ
immoꝛtales nuntios non ſui faſtū ſed
maieſtatem illius predicantes:faceret
maiora:certiōa:clariora miracula: ne
ifirmis pūs illi qui ſacrificia ſibi expe-
tunt:falſam religionem facilius pſua
deꝛent:eo q̃ ſenſibus eoꝛ quedaꝫ ſtu-
penda monſtrarent: quem tandeꝫ ita
deſipere libeat:ut non uera eligat que
ſectetur:ubi ⁊ ampliora inuenit q̃ mi-
ret?Illa quippe miracula deoꝛ genti-
lium que cōmendat hiſtoꝛia:ñ ea dico
que interuallis tempoꝛ occultis ipi
cauſis mundi:uerūtñ ſb diuina proui
dentia conſtitutis ⁊ oꝛdinatis:mōſtru
oſa contingunt: quales ſunt inuſitati
partus aialium ⁊ celi terreq̃ reꝛ inſo
lita facies:ſiue tantum terrens:ſiue ēt
nocens:q̃ procurari atq̃ mitigari dēo
nicis ritibus fallaciſſima eoꝛ aſtutia
perhibentur.Sꝫ ea dico que ui ac po-
teſtate eoꝛ fieri ſatis euidenter appet
ut eſt:q̃ effigies deoꝛum penatū quos
de troia eneas fugiēs aduexit:de loco
in locum migraſſe referuntur:q̃ cotes
tarquinius nouacula ſecuit:q̃ epidau
rius ſerpens eſculapio nauigāti romā
comes adheſit:q̃ nauim qua ſimula-
crum matris phrygie uehebatur:tan-
tis hominuꝫ boūq̃ conatibus immo-
bilem redditam:una muliercula zona
alligatam ad ſue pudicitie teſtionium
mouit ⁊ traxit:q̃ uirgo ueſtalis ꝺ cui
coꝛruptione queſtio uertebatur: aqua
impleto cribro de tyberi neq̃ ꝓfluēte
abſtulit controuerſiam. Hec ergo atq̃
alia huiuſcemodi nequaq̃ illis que in
populo dei facta legius uirtute ac ma
gnitudine conferenda ſunt. Quanto
minus ea que illoꝛ quoq̃ ppꝛoꝛum q̃
tales deoſ coluerunt:legibus iudicata
ſunt prohibenda atq̃ plectenda:magi
ca ſcilicet uel theurgica? Quoꝛ plera
q̃ ſpecietenus moꝛtalium ſenſus ima
ginaria ludificatione decipiunt:quale
eſt lunam deponere donec ſuppoſitas
ut ait lucanus propioꝛ deſpumet i heꝛ
bas. Quedam uero ⁊ ſi nonnullꝯ poꝛ
factis uideantur opere coequari:finis
ipſe quo diſcernuntur:incomparabliꝯ
hec nīa oñdit excellere. Illi eniꝫ multi
tanto minus ſacrificiis colendi ſunt:
quanto magis hec expetunt.his uero
unus commendatur deus:qui ſe nullꝯ
talibus indigere:⁊ ſcripturaꝝ ſuaruꝫ
teſtificatiōe:⁊ eoꝛdē poſtea ſacrificio-
rum remotione demonſtrat.Siq̃ ergo
angeli ſibi expetunt ſacrificiuꝫ:ꝓponē
di eis ſunt qui non ſibi ſed deo creato
ri omniuꝫ cui ſeruiunt. Hic eiꝫ oñdūt
q̃ ſyncero amoꝛe nos diligunt:quāto
per ſacrificium non ſibi ſed ei ſubdere
nos uolunt:cuius ⁊ ipſi contemplatio
ne beati ſunt:⁊ ad eum nos peruenire
querūt:a quo ipſi non receſſerunt.
Si autem angeli qui non uni ſed plu-
rimis ſacrificia fieri uolūt:non ſibi ſꝫ
eis dūs uolunt quoꝛum deoꝛum ãgeli
ſunt:etiam ſic eis preponendi ſunt il-
li qui ūniūs dei deoꝛum angeli ſunt:
cui ſacrificari ſic iubent:ut alicui alte-
ri uetent:cui eoꝛum nulluſ huic uetet:
cui uni iſti ſacrificari iubent. Poꝛro ſi
quod magis indicat eoꝛum ſuperba
fallacia:nec boni nec bonoꝛum deoꝛū
angeli ſunt ſed demones mali:qui nō
unum ſolum ac ſummum deum : ſed
ſeipſos ſacrificiis coli uolunt : quod
maius q̃ dei unius cōtra eos eligēdū
ē ꝓſidiū cui ſeruiunt angeli boni : qui

ñ sibi sz illi iubēt ut sacrificio fuiam⁹: cuius nosipsi sacrificiū esse debemus.

De arca testamenti miraculisq; signoꝝ: que ad commendandam legis ac promissionis auctoritatem diuinit⁹ facta sunt. cap. xvij.

Proinde lex dei q̄ i edictis data ē angeloꝝ: in qua unus ds doꝝ religione sacroꝝ iussus ē coli. alij vo qūlz prohibiti: in arca erat posita: q̄ arca testimonij nuncupata est. Quo nomine satis significatur: ñ deū qui p illa omnia colebatur circuncludi solē uel contineri loco: cum responsa ei⁹ ⁊ q̄dam humanis sensibus darēt signa ex illius arce loco: sed uoluntatis eius hinc testimonia perhiberi: q̄ ē ipa lex erat in tabulis conscripta lapideis: ⁊ i arca ut dixi posita: quā tpe pegriatōis in heremo cum tabernaculo qd similz appellatuz est tabernaculum testionij cum debita sacerdotes ueneratiōe pō tabant: signūq; erat q̄ per diē nubes apparebat: que sicut ignis nocte fulgebat. Que nubes cum moueret castra mouebantur: ⁊ ubi staret castra ponebantur. Reddita sunt autē illi legi magni miraculi testimonia: pret ista q̄ dixi: ⁊ pret uoces que ex illius arce loco edebantur. Nā cum terram pmissiōis intrantibus eadem arca transisset: iordanis fluui⁹ ex parte supiore sbsistēs: ⁊ ex inferiore decurrens: ⁊ ipi ⁊ ppl⁹ siccuz prebuit transeundi locū. Deide ciuitatis que prima hostilis occurrit more gētiū deos plurios colēs septies eadē arca circūacta muri ipente cecidezt: nlla mānu oppugnati: nllo ariete p cussi. Post hoc etiam cum in terra pmissionis essent: ⁊ eadem arca propter eorū peccata fuisset ab hostib⁹ capta: hi qui eam ceperant in templo dei sui quē p cetis colebāt honorifice collocarunt: abeuntesq; clauserūt: apertoq; post triduū simulacrū cui supplicabāt inuenerunt collapsum: deformiterq; confractum. Deinde ipsi pdigijs acti deformiusq; puniti: arcā diuini testionij populo unde ceperāt reddiderunt. Ipsa autem redditio qual fuit: Impo suerūt eā plaustro: eiq; iuuēcas a qb⁹ uitulos sugētes abstraxerāt sbiūxezt: ⁊ eas quo uellent ire scituerunt: ēt hic uim diuinā explorare cupientes. At ille sine homine duce atq; rectore ad hebreos uiam pertinaciter gradiētes: nec reuocate mugitibus esurientium filiorū: magnū sacramtū suis cultoribus reporrarunt. Hec atq; huiusmodi ōo parua sunt: sz magna terrēdis salubriter erudiendisq; mortalibus. Si enim phi preciputq; platonici rectu⁹ ceteris sapuisse laudāt: sicut pauloante cōmemorauī: q̄ diuinam prouidentiaz hec quoq; rez infima atq; terrena administrare docuerint. numerosaz testionio pulcritudinum: que non solum in corporibus animalium: uerum etiam in herbis fenoq; gignuntur: quanto euidentius hec attestant diuinitati que ad horaz predicationis eius fiunt: ubi ea religio cōmdatur: que omnibus celestibus terrestribus infernisq; sacrificari uetat: uni deo tm iubens: qui sol⁹ diligens ⁊ dilectus beatos facit: eorūq; sacrificioꝝ tempora imperata prefiniens: eaq; per meliorem sacerdotem in melius mutanda predicens: nō ista se appetere sed per hec alia potiora si significare testatur: non ut ipse his honoribus sublimetur: sed ut nos ad eū colendum eiq; cohezendūm igne amoris eius accensi: quod nobis non illi bonum est excitemur.

Cōtra eos qui de miraculis qūib⁹ dei populus eruditus est: negant ecclasticis libris esse credendū. cap. xviij.

s Ñ dicet aliquis ista falsa eē miracula:nec fuisse facta ſz mdaciter ſcripta ? Quiſquis hoc dicit:ſi de his reb' negat oio ull' lĩis eē credēdū: pōt ēt dicē:nec ĥos ullos curaz mortalia. Non enim ſe aliter colendos esse perſuaſerunt:niſi mirabĩbus operuz effectibus:quorum ⁊ hiſtoria gentiuz teſtis eſt:quaz dñ ſe oſtentare mirabiles:potius ꝓ utiles oñdere potuerẽt. Uñ hoc opere nro:cuius hunc iã decimum librum habemus in manibus: ñ eos ſuſcepimus refellendos:qui uel ullã esse uim diuinam negant:uel humana non curare contendũt:ſz eos q̃ nro deo conditori ſancte ⁊ glorioſiſſime ciuitatis deos ſuos preferũt:neſcientes eum esse ipſum etiam mũdi huius uiſibilis ⁊ mutabilis inuiſibilẽ ⁊ ĩcõmutabilem conditorem ⁊ uite beate:ñ de his que condidit:ſed de ſeipſo ueriſſimum largitorem. Eius enim ꝓpheta ueraciſſimus ait. Mihi autem adherere deo bonum eſt. De fine nãq̃ boni inter philoſophos queritur:ad qd̃ adipiſcendum omnia officia referẽda ſunt. Nec dixit iſte:mihi autem nimis diuitiis abundare bonum eſt:aut inſigniri purpura ⁊ ſceptro: uel diadẽate excellere:aut quod nonnulli etiaz philoſophoz dicẽ non erubuerunt:mihi voluptas corporis bonum ē: aut qd̃ melius uelut meliores dicere uiſi ſũt: mihi uirtus animi bonum eſt. Sz mihi inquit adherere deo bonũ eſt. Hoc euz docuerat:cui uni tantummõ ſacrificandum:ſancti quoq̃ angeli legaliũ ſacrificiorum etiam conteſtatione monuerunt. Uñ ēt ipe ſacrificiũ eiuſ factꝰ fuerat:cuius igne intelligibili cõcept' ardebat:⁊ in eius ineffabilem incorporeũq̃ complexum ſancto deſiderio ferebatur. Porro autem ſi multorũ dorum cultores: qualeſcunq̃ deos ſuos eſſe arbitrentur:ab eis facta eſſe miracula uel ciuilium rerum hiſtorie:uel libris magicis:ſiue quod honeſtius putant theurgicis credunt:quid cauſe ē cur illis litteris nolunt credere iſta facta eſſe:quibus tãto maior debet fides quanto ſup omẽs eſt magnus: cui uni ſoli ſacrificandum precipiunt.

Que ratio ſit uiſibilis ſacrificij: ꝓ uni uero ⁊ inuiſibili deo offerri docet uera religio. cap. xix.

q Ui autem putant hec uiſibilia ſacrificia dis alis congruere:illi uero tanquam inuiſibili inuiſibilia ⁊ maiora maiori: melioriq̃ meliora: qualia ſunt pure mentis ⁊ bone uolũtatis officia:profecto neſciunt hec ita eſſe ſigna illoruz:ſicut uerba uel ſonãtia ſigna ſunt rerum. Quocirca ſicut orantes atq̃ laudanteſ ad eum dirigimus ſignificantes uoces:cui res ipſas in corde:quas ſignificamus offerimꝰ: ita ſacrificantes non alteri uiſibile ſacrificium offerendum eſſe nouerimuſ: ꝓ illi cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium noſipſi eſſe debemus. Tunc nobis fauent nobiſq̃ congaudent:atq̃ ad hoc ipſum nos pro ſuis uiribus adiuuant angeli quiq̃ uirtuteſq̃ ſuperiores:⁊ ipſa bonitate ac pietate potentiores. Si aũt illis hec exhibere voluerimus:non libenter accipiunt. ⁊ cum ad homines ita mittuntur ut eorum preſentia ſentiat̃ aptiſſime uetant:ſunt de his exempla in lĩis ſãctis. Putauerunt quidam deferenduz angeliſ honorẽ uel adorando uel ſacrificando qui debetur deo:⁊ eorum ſũt admonitione prohibiti:iuſſiq̃ ſũt hec ei deferre:cui uni fas eſſe nouerunt. Imitati ſũt angelos ſanctos ēt ſancti homies dei. Nam paulus ⁊ barnabas ĩ lycaonia facto quodam miraculo ſanitatis putati ſunt dñ : eiſq̃ lycaonũ immolare uictimas uoluerunt: quod a ſe humili pietate remouentes eis in

quem crederent annuntiauerunt deū. Sz ne ob aliud fallaces illi supbe sibi hoc exigūt: nisi qz uero deo deberi sciunt. Non enizz reuera ut ait porphyriz z nonnulli putant: cadauerinis nidoribus sz diuinis honoribus gaudent. Copiam uero nidozz magnā hñt ūdi qz: z si amplius uellent: ipsi sibi poterant exhibere. Qui ergo diuinitatē sibi arrogant spus nō cuiuslibet cōpc̄ is fumo: sed supplicantis animo delectātur: cui decepto sbiectoqz dñentur intercludentes iter ad deum uerum: ne sit homo illius sacrificium: dū sacrificatur cuipiam preter illum.

De summo ueroqz sacrificio: quod ipse dei z hominum mediator effect̄ est. cap. xx.

u Nde uerus ille mediator inq̄tū formam serui accipiēs mediatō effect̄ est dei z hominū hō iesus christus: cum in forma dei sacrificium cuz patre sumat: cū quo z unus est deus: tamen in forma serui sacrificium maluit esse q̄ sumere: ne uel hac occasiōe quisq̄ existimaret cuilibet sacrificādū eē creature. Per hoc z sacerdos est ipse offerens: ipse z oblatio. Cuius rei sacramtum quotidianum esse uoluit ecclesie sacrificium: cum ipsius corporis ipse sit caput: z ipsius capitis ipsa sit corpus: tam ipa p ipm q̄ ipe per ipaz suetus offerri. Hui̇ uezi sacrificij multiplicia uariaqz signa erāt sacrificia p̄sca sanctorum: cum hoc unuz p multa figuraretur: tanquam uerbis multis res una diceretur: ut sine fastidio multum commendaretur. Huic summo ueroqz sacrificio: cuncta sacrificia falsa cesserunt.

De modo potestatis demōibus date ad glorificandos sanctos q̄ ptulerint sam passionē: q̄ aereos spus nō placā do ipos sed in deo permanendo uicerunt. cap. xxi.

m Oderatis aūt p̄finitisqz tp̄ibus ēt pt̄as permissa demonibus ut hoibus quos possidēt excitatis inimicias aduersus dei ciuitatē tyrannice exerceant: sibiqz sacrificia non solum ab offerentibus sumant: z a uolētib̄ expetāt: uezz ēt ab iuitis pseqūdo uiolenter extorqueant: non soluz pernicio sa non est: sed ēt utilis inuenitur ecclesie: ut martyruz numerus impleatur: quos ciuitas dei tanto clariores z honoratiores ciues habet: q̄to fortiū aduersus impietatem potestatum etiam usqz ad sanguinem certant. Hos multo elegantius si ecclesiastica loquendi consuetudo pateret: nostros heroas uocaremus. Hoc enim nom̄ a iunone dī tractum: quod grece iuno hera appellatur. z iō nescio quis filius eius secundum grecorum fabulas heros fuerit nūcupatus: hoc uidelicet uelut mysticum significante fabula: q̄ aer iuno ni deputetur: ubi uolunt cum demonibus heroas habitare: quo nomie appellant alicuius meriti animas defūctorum. Sed a contrario martyres nīi heroes nuncuparentur: si ut dixi usus ecclastici sermonis admitteret: non q̄ eis esset cum demonibus in aere societas: sed q̄ eosdem demones. i. aereas uincerēt potestates: z in eis ipaz d̄cd̄d putatur significare iunonem: que non usqzquaqz inconuenienter a poetis inducitur inimica uirtutibus: z celuz petentibus uiris fortibus inuida. Sz rursus eis succumbit infeliciter ceditqz v̄gilius: ut cū apud eum illa dicat: Uincor ab enea: ipsum eneam admoneat helenus: quasi concilio religioso z dicat. Junoni cane uota libens: dominā qz potentem supplicibus supera donis. Ex qua opinione porphyrius q̄uis non ex sua sententia: sed ex aliorū

bonũ dicit deũ uel geniũ ñ uenire ĩ hominẽ nisi malꝰ fuerit añ placatꝰ : tãq̃ fortiora sint apd̃ eos numia mala q̃ bõa. qñq̃dẽ mala ipediũt adiutõia bonoꝝ. nisi eis placata dẽt locũ: malisq̃ nolentibus bona prodesse nõ possũt: nocere aũt mala possunt ñ sibi ualentibus resistere bonis. Non est ista uere ueraciterq̃ sancte religionis uia: non sic iunonẽ hoc ẽ aereas potestates piorũ uirtutibus inuidentes nostri martyres uincunt. Non omnino si dici usitate posset: heroes nẽi supplicibꝰ oonis: sz vtutibꝰ diuinis heram supãt. Commodius q̃ppe scipio africanus est cognominatꝰ q̃ uirtute africã uicerit: q̃ si hostes oonis placasset ut pcerent.

Unde sit sanctis aduersum demones potestas: ⁊ unde cordis uera purgatio. cap. xxij.

u Era pietate hoies dei aereã potestatẽ inimicã cõtrariãq̃ pietati: exõcizando eꝗciunt ñ placãdo: omꝫ tentationes aduersitatesq̃ eius uicũt oranoo non ipsam sed suũ deũ aduersus ipsam. Non enim aliquem uincit aut sb̃iugat: nisi societate peccati. In eius ergo nomine uincitur qui hoiem assumpsit: egitq̃ sine peccato: ut ĩ ipo sacerdote ac sacrificio fieret remissio peccatoꝝ. i. p mediatorem dei ⁊ hoiũz hominem christum iesum : per quem facta peccatorum purgatione reconciliamur deo. Nõ enim nisi peccatis homines separantur a deo: quoꝝ in hac uita non fit nostra uirtute: sed diuina miseratione purgatio: p indulgentiaz illius non per nostram potentiam: q̃a ⁊ ipsa quantulacunq̃ uirtus que dicitur nostra illius est nobis bonitate cõcessa. Multũ aũt nobis in hac carne tribueremus: nisi usq̃ ad eius depositionẽ sb̃ uenia uiueremus. Propterea ergo nobis per mediatorem prestita ẽ gratia: ut polluti carne peccati: carnis peccati similitudie mundaremur. Hac dei gĩa qũa in nos oñdit magnã miaz suam: ⁊ in hac uita per fidez regimur: ⁊ post hanc uitam per ipsam speciem incommutabilis ueritatis ad pfectionem plenissimam perducemur.

De principꝗs in quibus platonici purgationem anime esse profitentur. cap. xxiij.

d Jcit ẽt porphyrius diuinis oraculis fuisse responsum: non nos purgari lune teletis atq̃ solis: ut hinc oñdẽt nulloꝝ deoꝝ teletis hoiez posse purgari. Cuius enim telete purgãt: si lune solisq̃ non purgant: quos inter celestes ẽos precipuos habent? Deiq̃ eodẽ dicit oraculo exp̃ssum principia posse purgare: ne forte cũ dictũ esset ñ purgare teletas solis ⁊ lune: alicuius alterius dei de turba ualẽ ad purgandum telete crederentur. Que autem dicat esse principia tanq̃ platonicꝰ nominus. Dicit eiz deũ patrem ⁊ deum filium: quẽ grece appellat paternũ intellectum uel paternam mentem. De spiritu aũt sancto aut nihil aut ñ apte aliquid dicit. Quãuis quem aliuz dicat horum medium nõ intelligo. Si enim tertiam sicut plotinus ubi de tribus principalibꝰ sb̃stantiis disputat: aie naturã ẽt iste uellet itelligi: ñ utiq̃ diceret horum medium id est patris ⁊ filij medium. Postponit q̃ppe plotinꝰ anime naturã paterno intellectui: iste autem cum dicit medium: non postponit sed interponit. Et nimirum hoc dixit ut potuit siue ut uoluit: quoniaz nos spiritum sanctum nec patris tantum nec filij tantum: sed utriusq̃ spiritum dicimus. Liberis enim uerbis loquuntur philosophi: nec in rebꝰ ad intelligendum difficillimis: offensionẽ religiosarum aurium pertimescunt.

Nobis aũt ad certam regulam loqui fas est:ne uerborum licentia etiam de reb⁹ que his significant impiã gignat opionem:Nos itaq; ita non dicimus duo uel tria principia cũ ò deo loquimur:sicut nec duos deos uel tres nobis licitũ ẽ dicẽ:q̃uis de unoquoq; loquentes:uel de patre uel filio uel de sp̃u sancto:etiaz singulum quẽq; deũ esse fateamur. Nec dicimus tãtuz qò heretici sabelliani eundem esse patrez qui est ⁊ filius:⁊ eundem esse spirituz sanctum qui est ⁊ pater ⁊ filius:sz patrem esse filij patrem:⁊ filium patris filium:⁊ patris ⁊ filij spiritum sãctũ: nec patrem esse nec filium. Uex itaq; dictum est non purgari hominem nisi principio:quanuis pluraliter apò eos sint dicta principia.

De uno ueroq; principio:quod solam humanam naturam purgat atq; renouat.cap.xxiiij.

s Ed sò ditus porphyri⁹ iuidis potestatibus de quib⁹ ⁊ erubescebat ⁊ eas libere redarguere formidabat:noluit itelligẽ dñm iesũ christum esse principiũ:cui⁹ incarnatiõe purgamur. Eũ ò ppe in ip̃a carne cõtempsit: quã ppt̃ sacrificium nõe purgationis assumpsit: magnum.s.sacramentum ea superbia ñ itelligẽs:quã sua ille humilitate deiecit:uerus benignusq; mediator in ea se oñdens mortalitate mõtalibus:quam maligni fallacesq; mediatores non habendo se superbi extulerunt:miserisq; hoibus adiutoriũ deceptoriũ uelut imortales mortalib⁹ promiserũt. Bonus itaq; ueruſq; mediator oñdit peccatum esse malum ñ carnis substantiam uel naturam: quecuz anima hominis ⁊ suscipi sine peccato potuit ⁊ haberi:⁊ morte deponi: ⁊ in melius resurrectione mutari: nec ipsaz mortẽ quãuis esset pena peccati quã tñ pro nobis sine peccato ip̃e persoluit:peccando esse uitandam: sz potius si facultas dat̃ pro iustitia perferendã. Jdeo enim soluere potuit moriendo peccata:quia mortuus ẽ ⁊ nõ p̃ suo peccato. Hunc ille platonicus nõ cognouit esse principiũ:nam cognosceret purgatorium. Neq; enim caro principium est:aut anima humana:sz uerbum per quod facta sunt omnia. Non ergo caro p̃ seipsam mundat: sz p̃ uerbum a quo suscepta est:cum uerbum caro factum est:⁊ habitauit ĩ nobis. Nam de carne sua manducanda mystice loquens:cum hi qui non intellexerũt offensi recederent dicentes:durus est hic ſmo:q̃s eũ põt audire: respondit manentibus ceteris. Sp̃us est qui uiuificat:caro aũt ñ p̃dest quicq̃. Principiũ ergo suscepta aia ⁊ carne ⁊ aiam credentium mundat ⁊ carnẽ. Jõ querentibus iudeis quis esset respõdit se esse principiuz. Qò utiq; carnales infirmi peccatis obnoxij ⁊ ignorantie tenebris obuoluti:nequaq̃ percipe possemus:nisi ab eo mũdarẽur ⁊ sanaremur:p̃ hoc qò eram⁹ ⁊ ñ eram⁹. Eram⁹.n.hoies:sz iusti ñ eraus. In illi⁹ aũt incarnatiõe natura humana erat:sz iusta ñ peccatrix erat. Hec est mediatio qua manus lapsis iacentibusq; correpta ẽ : hoc ẽ sem̃ dispositũ p̃ angelos:ĩ quox edictis ⁊ lex dabat̃:qua ⁊ unus ò̃s coli iubebat̃:⁊ hic mediator uenturus promittebatur.

Oñs sanctos ⁊ sò legis tp̃e ⁊ sub prioribus seculis in sacrãmto ⁊ fide christi iustificatos fuisse.cap.xxv.

c Ui⁹ sacrãmti fide: ẽt iusti antiq̃ mũdari pie uiuẽdo potuerũt:ñ solũ añq̃ lex pp̃lo hebreo daret̃:neq; eiz eis predicator deus uel angeli defuerũt:sed ip̃ius quoq; legis tp̃ib⁹ q̃uis in figuris reruz sp̃ualium habere

uidēt pmissa carnalia: ppt qd uet' dī testamentum. Nam ⁊ prophete tunc erāt: p quos sicut ⁊ p āgēlos eadē promissio predicata ē: ⁊ ex illoꝝ nūmero erat: cui' tā magnā diuinācq; sñiaz de boni hūani fine pauloañ cōmēoraui. Mihi autē adherere deo bonū ē. In qūo plane psalmo duū testamētoꝝ q̄ dñr uetus ⁊ nouū satis est declarata distinctio. Propt carnales.n. trenasq; pmissiones cū eas impijs abūdare p spiceret: dicit pedes suos pene fuisse cōmotos: ⁊ effusos in lapsū propemodū gressus suos: tanq̄ frustra deo ipe seruisset. Cūq; ea felicitate quā de illo expectabat contemptores eius florere ꝓspiceret: seq; in rei hui' iq̄sitiōe laborasse volentē cur ita esset appēhendēt: dōec intraret in sanctuariū dei: ⁊ intelligēt nouissima eoꝝ q̄ felices uidebāt errare tunc eos intellexit i eo q̄ se extulerūt: sicut dicit fuisse deiectos ⁊ defecisse ac pisse ppt iniqtates suas: totūq; illd culmī tpal' felicitatis ita eis factū tanq̄ somniū euigilantis: q̄ se repente inuenit suis q̄ sōniabat fallacib' gaudijs destitutū. Et qm̄ i hac terra l' ciuitate terrena magni sibi uidēbātur: dñe inquit in ciuitate tua imaginē illoꝝ ad nihilū rediges. Quid huic tñ utile fuerit ēt ipsa terrēa ñ nisi ab uno uero deo querere: in cuius pēate sunt omnia: satis oñdit ubi ait. Uelut pec' factus sum apd te: ⁊ ego semp tecum. Uelut pecus dixit: utiq; nō intelligēs. Ea quippe a te desiderare: que mihi cū impijs nō pñt esse cōmunia: q̄bus eos cum abundare cernerē putaui me incassum tibi seruisse: qñ ⁊ illi hec haberent qui tibi seruire noluissent. Tñ ego semp tecū: q̄ etiā in taliū rerū desiderio deos alios non quesiui. Ac per hoc sequit. Tēuisti manū dextē mee: ⁊ i voluntate tua deduxisti me: ⁊ cum gloria assumpsisti me: tāq̄ ad sinistrā cuncta illa pīneāt: q̄ abundare apud impios cū uidisset pene colapsus est. Quid.n. mihi est inq̄t in celo? Et a te quid uolui sup terrā? Rep̄hēdit seip̄z: iusteq; sibi displicuit: qz cū tā magnuz bonum haberet in celo quod post intellexit: rem transitoriam fragilem ⁊ quodāmō luteam felicitatez a suo ōo quesiuit in terra. Defecit inquit cō meum ⁊ caro mea: ōs cordis mei: defectu utiq; bono ab inferioribus ad supna. Uñ in al o psalmo dī desiderat ⁊ deficit aia mea in atia dñi. Itē i alio ōficit in salutare tuū aia mea. Tñ cū ō uzo q; dixisset. i. de corde ⁊ carne defic ēte: nō subiecit deus cordis mei ⁊ carnis mee: sed deus cordis mei. Per cor q̄ppe caro mūdatur. Uñ dicit dñs. Mūdate que intus sunt: ⁊ que foris sunt munda erunt. Partem deinde suā dicit ipsum deum: nō aliquid ab eo: sed ipsum. Deus inq̄t cordis mei: ⁊ pars mea ōs in eternū: q̄ inter multa q̄ ab hoibus eligunt': ipse illi placuerit eligeno'. Quia ecce inquit: qui se longe faciunt: a te pibunt: perdidisti omnē q̄ fornicat' abs te: hoc ē q̄ multoꝝ deoꝝ uult esse pstibulū. Uñ seq̄t' illd ppter qd ⁊ cetera de eodē psalmo dicenda uisa sunt. Mihi aūt adherē ōo bonū ē: non longe ire: non per plurima sōni cari. Adherē aūt ōo tūc pfectum erit: cum totum quod liberandum est fuerit liberatum. Nūc vo fit illud quod seq̄t': ponere in deo spem meam. Spes eiz q̄ uidet' nō est spes. Quod.n. uidet quis. quid speraat ait apostolus: Si autem quod nō uidemus spam': p patiētiam expectamus. In hac aūt spe nūc constituti agamus qd seqūit': ⁊ simus nos quoq; pro modulo nzo angeli ōi id est nuntij eius: annuntiantes eius voluntatem ⁊ gloriam gratianq; laudantes. Unde cum dixisset ponere in deo spem meam: ut annuntiem inq̄t omnes laudes tuas in portis filie sio. Hec est gloriosissima ciuitas dei: hec

unũ deũ nouit ⁊ colit:hanc ãgeli ſãcti nuntiauerunt:q̃ nos ad eius ſocietatẽ inuitauerunt: ciuesq; ſuos in illa eſſe uoluerunt. Quibus non placet ut eos colamus tanq̃ noſtros electos deos:ſed cuꝫ eis ⁊ illoꝝ ⁊ noſtrum deũ: nec eis ſacrificemus:ſed cũ ipſis ſacrificium deo ſimus. Nullo itaq; dubitãte:qui hec depoſita maligna obſtiatõe conſiderat:omnes immortales beati qui nobis non inuident: neq; enim ſi inuiderent eſſent beati:ſed potius noſ diligunt:ut ⁊ noſ cuꝫ ipſis beati ſim⁹: plus nobis fauent: plus adiuuant:q̃ do unum deum cum illis colimus:patrem ⁊ filium ⁊ ſpiritũ ſanctum: q̃ ſi eos ipſos per ſacrificia coleremus.

De inconſtantia porphyrij inter cõfeſſionem ueri dei ⁊ cultum demonuꝫ fluctuantis.cap.xxvi.

n Eſcio quõ q̃tũ mihi uidet:pro amicis ſuis theurgis erubeſcebat porphyrius. Nã iſta utcũq; ſapiebat:ſed contra multorum deoꝝ cultũ deũ ueꝝ non libere defendebat. Et angelos quippe alios eſſe dixit: q̃ deõſũ deſcendentes hoib⁹ theurgicis diuina pronuntient.alios aũt qui in terris eaq̃ patris ſunt ⁊ altitudinem eius profunditatẽq; declarẽt. Non igit hoſ angelos quorum miniſteriũ eſt declarat voluntatem patris:credendum eſt uel le nos ſbdi:niſi ei cui⁹ nobis ãnũtiant voluntatem. Uñ optime admonet ẽt ipe platonicus imitandos eos potius q̃ inuocandos. Non itaq; debem⁹ me tuere:ne imortales ⁊ beatos uni deo ſbditos:non eis ſacrificãdo offẽdãuſ. Qd.n.nõ niſi uni uero deo deberi ſciunt:cui ⁊ ipſi adherendo beati ſũt: p̃culdubio neq; p̃ ullã ſignificãtẽ figurã:neq; per ipſam rem que ſacrãmtis ſignificat ſibi exhiberi uolunt. Demonũ ẽ hec arrogantia ſuperboꝝ atq; miſoꝝ a quib⁹ lõge diuſa ẽ pietas ſbditoꝝ do:nec aliũde q̃ illi adherẽdo beatoꝝ. Ad qd bonũ pcipiendũ:ẽt nobis ſyncera bẽignitate opõtet ut faucãt: neq; ſibi arrogent quo eis ſubdũciãur: ſꝫ eũ ãnũtiẽt ſub quo eis i pace ſociemur. Quid adhuc trepidas o philoſophe:aduſus pdates ⁊ ueris vtutib⁹ ⁊ ueri dei munerib⁹ iuides hẽe liberaꝫ uocẽ? Jã dixiſti angelos qui patris annuntiant voluntatẽ:ab eis angelis eẽ diuſos:q̃ ad theurgicos hoies neſcio qua deducti arte deſcendunt. Quid adhuc eos honoras:ut dicis pnũtiaẽ diuina? Que tãdẽ diuia pnũtiãt:q̃ nõ uolũtatẽ patris nuntiãt? Nẽpe illi ſũt quos ſacris precibus inuidus alligauit:ne preſtarent aie purgationẽ: nec a bono ut dicis purgare cupientes ab illis uinculis ſalui:⁊ ſue poteſtati reddi potuerũt. Adhuc dubitas hec maligna eſſe demonia:uel te fingis fõtaſſe neſcire dũ nõ uis theurgos offendẽ: a q̃bus curioſitate deceptus iſta pniti oſa ⁊ inſana pro magno bñficio didiciſti. Audes iſtã iuidiã ñ potẽtiam ſꝫ peſtilẽtiã:⁊ ñ dicã dñam ſꝫ qd tu fateris ancillã potius inuidoꝝ: iſto aere tranſcenſo leuare in celum:⁊ int deos uios ẽt ſydereos collocare:l̃ ipa quoq; ſydera his opprobriis infamare.

De impietate porphyrij: qua etiaꝫ apuleij tranſcendit errorem.capitulũ xxvij.

q Uãto hũanius ⁊ tolerabilius cõſectane⁹ tuus platõic⁹ apuleius errauit:q̃ tm̃mõ demões a lũa ⁊ infra ordiatos agitari morbis paſſionũ mentiſq; turbelis honorãs eos q̃dez: ſꝫ uolẽs nolẽſq; pfeſſus ẽ. deos tamẽ celi ſuperiores ad etherea ſpacia ptinẽtes:ſiue uiſibles: quos pſpicuos lucẽ cernebat:ſolẽ ⁊ lunã ⁊ cetera ibidẽ lumia:ſiue inuiſibiles quos putabat ab

omni labe ista perturbationū aliēos
q̃ta potuit disputatiōe discreuit. Tu
aūt didicisti hoc nō a platōe ꝫ a chal-
deis magīis tuis: ut in ethereas uel ē-
pyreas mūdi sblimitates ⁊ firmamēta
celestia extolleres uitia hūana: ut pos-
sent dq̃ uestri theurgis prenuntiare di
uina. Quibus diuinis te tamen per in
tellectualem uitam facis altiorem: ut
tibi uidelicet tanq̃ philosopho theur-
gice artis purgationes nequaq̃ neces-
sarie uideant: sed alīs eas tamen ipor
tas: ut hanc veluti mercedem reddas
magistris tuis: q̃ eos qui philosopha
ri non possunt: ad ista seducis q̃ t̃ tāq̃
supior capaci esse inutilia cōfiteris: ut
uidelicet quicūq̃ a phie uirtute rēoti
sunt: que ardua nimis atq̃ paucor ē:
te auctore theurgos homines a q̃bus
ñ quidē in aia intellectuali: uer saltē
i aia spuali purgent inquirāt. Et qm̃
istor quos philosophari piget: incōp-
abiliter maior est mltitudo plures ad
secretos ⁊ illicitos magīos tuos q̃ ad
scholas platonicas uenire cogantur.
Hoc enim t̃ immundissimi demones
hos ethereos se esse fingentes: quorum
predicator ⁊ angelus factus es pmise
runt: q̃ in anima spirituali theurgica
arte purgati ad patrem quidem non
redeunt: sed super aereas plagas inter
deos ethereos habitabunt. Nō audit
ista hominum multitudo: ppt̃ quos
a demonū dñatu liberandos christus
aduenit. In illo enim habent misericō
dissimam purgationē: ⁊ mtis ⁊ spus:
⁊ corporis sui. Propter̃ea quippe totum
hominem sine peccato ille suscepit: ut
totum quo constat homo a peccatorum
peste sanaret. Quem tu quoq̃ utinam
cognouisses: eiq̃ te potius q̃ uel tue
uirtuti que humana fragilis ⁊ infir-
ma est: uel perniciosissime curiositati
sanandum tutius cōmisisses. Non.n.
te decepisset: quem uestra ut tuipse scri-
bis oracula sanctum immortalēq̃ cō
fessa sūt. De quo ēt poeta nobilissim⁹
poetice q̃dē q: i alterius adumbrata
psona: ueraciter tñ si ad ipm referas di
xit. Te duce siqua manent sceleris ue
stigia nīl: Irrita ppetua soluent for-
midine terras. Ea q̃ppe dixit: q̃ ēt mlt̃
tū pficientiū i uirtute iustitie pñt ppt̃
huius uite infirmitatē: ⁊ si nō scelera:
scelera tñ manē uestigia: q̃ nō nisi ab il
lo saluatore sanant̃: de quo iste uersus
expressus ē. Nā hoc utiq̃ nō a seipso
dixisse virgilius in egloge ipi⁹ quarto
ferme vsu indicat: ubi ait. Ultima cu-
mei uēit iā carmis etas. Unde hoc a cu
mea sibylla dictū eē incūctant̃ appet.
Theurgi uero illi: uel potius dēones
hor spes figurasq̃ fingentes: iq̃nant
potius q̃ purgant hūmanum spum:
falsitate phātasmatū ⁊ deceptoria ua
nar ludificatione formar. Quo enim
purgent hois spm: q̃ imūdū hñt ppū?
Alioqn nullo mō carmibus iuidi ho
mis ligarent̃: ipsūq̃ inane beneficium
qd̃ prestaturi uidebantur: aut metu p
merēt: aut simili inuidētia denegarēt.
Sufficit q̃ purgatiōe theurgica neq̃
intellectualē aiaz: hoc est mtē nostraz
dicis posse purgari: ⁊ ipsam spualem
id ē aie nze ptem mte inferiorē: quam
tali arte purgari posse asseris: immor
talem tamē eternāq̃ ñ posse hac arte
fieri confiteris. Christus aūt uitā pro-
mittit eternam: unde ad eū mūd⁹ uo-
bis q̃dem stomachantib⁹: mirantibus
tamen stupētibusq̃ concurrit. Qd̃ qr
negare ñ potuisti: intm̃ a teipso disen
tire uideris: ut primum doceas errare
homines theurgica disciplina: ⁊ q̃plu
rios fallē p cecā isipientēq̃ sñiaz: atq̃
esse certissimum errorem agēdo ⁊ sup
plicando ad pricipes angelosq̃ decur
rere: ⁊ rursum quasi ne operam perdi
disse uidearis ista dicendo: mittis ho-
mines ad theurgos: ut per eos anima
spiritualis purgetur illorum qui non
secundñ intellectualez animā uiuunt.

Quib⁹ persuasionibus porphyri⁹ occecatus nō potuerit uerā sapientiā qō est christus agnoscere.cap xxviij.

m Jttis ergo hoīes in errorē certissimū. Neqꝫ hoc tm̄ malū te pudet: cū vtutis ⁊ sapientie te ꝓfitearis amatorē. Quam si uere ac fideli⁹ amasses: christū dei vtutē ⁊ dei sapientiam cognouisses: nec ab eius saluberrima hūilitate tumore iflat⁹ uane scie resiluisses. Cōfiteris tm̄ ēt spualē aiam sine theurgicis artibus ⁊ sine teletis: q̄bus frustra discendis elaborasti posse continētie uirtute purgari. Aliqn̄ ēt dicis: q̄ telete nō post mortem eleuant aiaz: ut iam nec eidē ipsi quā spualē uocas: aliquid p⁹ huius uite finē prodesse uideantur. Et tm̄ uersas hoc multis modis ⁊ repetis: ad nihil aliud quantūm existio: nisi ut taliū quoqꝫ rerꝫ quasi pitus appeas: ⁊ placeas illicitarꝫ artiū curiosis: ⁊ ad eas facias ipe curiosos. Sz bn̄ q̄ metuendā dicis hāc artē uel legū picul⁹: uel ipsius actiōis. Atqꝫ utinā hoc saltē abs te miseri audiant: ⁊ inde ne illic absorbeāt⁹ abscedāt: aut eo penitus non accedant. Jgnorantiā certe ⁊ ꝓpter eā multa uitia ꝑ nullas teletas purgari dicis: sed per solum pīem ⁊ eius filium.i.paternam mentez siue intellectum: qui paterne est uolūtatis conscius. hunc aūt christū eē n̄ credis. Contēnis enim eum propter corp⁹ ex femina acceptū: ⁊ ꝓpt⁹ crucis opprobrium: excelsam uidelicet sapientiaz spretis atqꝫ abiectis infimis ꝛooneus ō superioribus carpere. At ille implet quod de illo prophete sancti ueraciter predixerunt. Perdam sapientiam sapiētiū: ⁊ prudētiā prudentiū reprobabo. Nō enim suā in eis perdit ⁊ reprobat quā ipse donauit: sz quam sibi arrogant q̄ n̄ habēt ipsius. Unde commemorato isto prophetico testimonio: sequitur ⁊ dicit apostol⁹. Ubi sapiēs: ubi scriba: ubi conquisitor huius seculi? Nonne stultā fecit ōs sapiam huius mundi? Nā qm̄ in dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam deum: placuit deo per stultitiā p̄dicationis saluos facere credentes. Qm̄quidem iudei signa petunt: ⁊ greci sapiam q̄rūt. Nos autem predicamus inquit christū crucifixū: iudeis q̄dē scandalū: gētib⁹ aūt stultitiam. Jpsis uero uocatis iudeis ⁊ grecis christū dei uirtutē ⁊ dei sapiētiam: qm̄ q̄ō stultum ē dei sapientius est hoībus: ⁊ quod infirmū ē dei fortius ē hoīb⁹. Hoc quasi stultū ⁊ ifirmū tāq̄ sua uirtute sapiētes fortesqꝫ cōtēnunt. Sz hec ē gia que sanat ifirmos: nō supbe iactātes falsā beatitudinē suam: sed humiliter potius ueram miseriam confitentes.

De icarnatione dn̄i n̄ri iesu christi: quā confiteri platonicorum erubescit impietas.cap.xxix.

p Redicas pīez ⁊ eius filiū quem uocas pat⁹nū intellectū seu mentē: ⁊ horꝫ mediū quē putam⁹ te dicere spm̄ sanctū: ⁊ more uīo appellas tres deos. Ubi⁹si vbis indisciplinatis utimini: uidetis tm̄ qualit⁹cūqꝫ ⁊ quasi ꝑ quedā tenuis imaginationis umbracula quo nitendū sit: sed incarnationē incōmutabl⁹is filij dei qua saluamur: ut ad illa que credimus ⁊ ex q̄tulacūqꝫ pte intelligimus puēire ualeāus: non uultis agnoscē. Jtaqꝫ uidetis utcūqꝫ ⁊si de longinquo: ⁊si acie caligāte patriaz in qua manendum est: sed uiā qua eundū est nō tenetis. Cōfitis tm̄ gīaz: quādoquidem ad deū ꝑ uirtutem intelligentie peruenire paucis dicis esse cōcessum. Non enim dicis paucis placuit: uel pauci uoluerunt: sz cū dicis eē cōcessū: ꝓculdubio dei gīam nō hoīs

sufficientia confiteris. Uteris ēt hoc uerbo apertius: ubi platonis sentētiā sequens: nec ipse dubitas in hac uita hoiem nullo mō ad perfectionem sapientie peruenire: ꝗm intellectū tamē uinētib⁹ omne quod deest prouidētia dei ⁊ gr̄a post hanc uitam posse cōplerī. O si cognouisses dei gr̄am per iesū christum dominum nostr̄: ipsāq; eius incarnationē qua hominis animā corpusq; suscepit: summum esse exemplū gratie uidere potuisses. Sed quid faciam? Scio me frustra loqui mortuo: sed quantum ad te attinet. Quantuz aūt ad eos qui te magnipendunt: ⁊ te uel qualicūq; amōe sapiētie uel curiositate artiū: quas ñ debuisti discē diligūt: quos potius in tua cōpellatione alloquor: fortasse ñ frustra. Gr̄a dei ñ potuit gratius cōmdari: q̄ ut ipe unicus dei filius ī se icōmutabl'ē manēs induerēt hoiem ⁊ spē dilectionis sue daret hominibus homine medio: qua ad illū ab hominib⁹ ueniret: qui tam longe erat ĩmortalis a mortalibus: incommutabilis a commutabilib⁹: iust⁹ ab impijs: beatus a miseris. Et quia naturaliter indidit nobis ut beati immortalesq; esse cupiamus: manēs beatus suscipiensq; mortalem: ut nobis tribueret quod amamus ppetiēoo docuit contemnere quod timemus. Sed huic vitati ut possemus acq̄escere: humilitate opus erat: que ceruici nostre difficillime persuaderi potest. Quid eim incredibile dī prestim uobis qui talia sapitis: quib⁹ ad hoc credenduz uosipsos admonere debeatis? Quid inq̄ uobis incredibl'e dī: cū ōs dicitur assumpsisse hūanam aiam ⁊ corpus: uos certe tm̄ tbuitis aie intellectuali que anima utiq; humana est: ut eam cōsbstantialem paterne illi menti quē dei filium confitemini fieri posse dicatis? Quid ergo incredibl'e ē: si aliqua una intellectualis aia modo quodam ineffabili ⁊ singulari: p multoz salute suscepta ē? Corpus uero anime coherere ut homo tot⁹ ⁊ plen⁹ sit: nata nostra ipsa teste cognoscimus. quod nisi usitatissimum esset: hoc pfecto esset incredibilius. Facilius quippe in fidem recipiendū ē: ⁊ si hūanū diuino: ⁊ si mutabilem incommutabili tamen sp̄m spiritui: aut ut vbis utar: q̄ ī usu hētis incorporeū icōpōeo: q̄ corpus incorporeo coherere. An forte uos offendit inusitatus corporis partus ex v̄gie? Neq; hoc debet offendere. immo potius ad pietatem suscipiendam debet adducere: q̄ mirabilis mirabiliter natus est. An uero q̄ ipsum corpus morte depositum: ⁊ in melius resurrectione mutatum: iam incorruptibl'e atq; immōtale in supna sbuexit? Hoc fortasse credere recusatis: intuētes pōphyrium in his ip̄is libris ex q̄b⁹ mlta posui: quos de ĩgressu anime scripsit: tam crebro p̄cipe omne corpus eē fugiendum: ut anima possit beata permanere cum deo. Sz ipse potius ista sentiens corrigeno⁹ fuit: p̄ptim cū de anima mundi hui⁹ uisibil' ⁊ tā ĩgētis corporee molis: cū illo tā incredibilia sapiatis. Platōe q̄ppe auctore aial eē dicitis mundū: ⁊ aial beatissimū qō uultis esse etiā sempitnū. Quō ergo nec unq̄ soluetur a corpore: nec unq̄ carebit beatitudine: si ut aia beata sit corpus ē omne fugiendū? Solē quoq; istū ⁊ cetera sydera ñ solū ī libris uīis corpora esse fatemini: quod uobiscuz oms hoies ⁊ cōspicē nō cunctant ⁊ dicere. Uex etiam altiore ut putaris peritia hec esse aialia beatissima phibetis: ⁊ cū his corporib⁹ sēpitna. Quid ergo est qō cum uobis fides christiana suadet: tūc obliuiscimini aut ignorare uos fingitis: q̄d disputare aut docē soleatis quod dicimus? Quid cause ē cur ppt opiones uīas quas uosipi oppugnatis christiani eē nolitis:

nisi quia christus humilit uenit ⁊ uos supbi estis? Qualia sanctorꝫ corpora in resurrectione futura sint pōt aliqto scrupulosius int christianarꝫ scriptarꝫ doctissimos disputari: futura tn sempiterna minime dubitamus: ⁊ talia futura quale sua resurrectione christus demōstrauit exemplū. Sz qualiacūqz sint: cū incorruptibilia ꝓ suis ⁊ imōtalia i nulloqz aie contēplationē qua in deū figit ipediētia predicent: uosqz ēt dicatis esse in celestibus imortalia corpora imōtalr beatorꝫ. q̄d ē q̄ ut beatisimus omne corp' fugiendū eē opiamini: ut fidē christianā quasi rōnabliter fugē uideamini: nisi quia illud ē quod itez dico: christus est humil: uos supbi? An forte cōrigi pudet? Et hoc uitium n nisi supborꝫ ē. Pudet uidelicet doctos homines ex discipul platōis fieri discipulos christi: q̄ piscatorem suo spu docuit sapere ac dicē. In pricipio erat vbū: ⁊ uerbū erat apud deū: ⁊ ds erat vbū: hoc erat in principio apud deuz: omnia per ipsum facta sunt: ⁊ sine ipso factuz est nihil. Quod factum ē in ipso uita erat: ⁊ uita erat lux hoīum: ⁊ lux in tenebris lucet: ⁊ tenebre eam nō cōpbenderunt. Qd initium sancti euangelij cui nomen est secundum ioannem: q̄dam platonicus sicut a sācto sene simpliciano: qui postea mediolanensi eccle presedit eps: solebāus audire aureis litteris conscribendū: ⁊ per omnes ecclas in locis eminentissimis ꝓponendum esse dicebat. Sed iō uiluit superbis deus ille magister: qr vbuz caro factum est ⁊ habitauit in nobis: ut parū sit miseris q̄ egrotant: nisi se in ipsa ēt egritudine extollant: ⁊ d medicina qua sanari poterant erubescāt. Non enim hoc faciunt ut erigant: sed ut cadendo grauius affligantur.

Quanta platonici dogmatis porphyrius refutauerit: ⁊ dissentiendo cōrexerit. cap. xxx.

S Ip' platonē aliquid emēdare existiat indignū: cur ipe porphyri' nnulla ⁊ n parua emēdauit? Nā platonē aias hominum post mortem reuoluui usqz ad corpora bestiarꝫ scripsisse certissimū ē. Hanc sententiam porphyrij doctor tenuit ⁊ plotinus. Porphyrio tamen iure displicuit. In hominū sane n sua que dimiserant: sed alia noua corpora īdire hūanas aias arbitratus ē. Puduit. s. illud credere: ne mat fortasse filiū i mulā īuoluta uectaret: ⁊ n puduit hoc credē: ne reuoluta mater i puellā filio forsitā nuberet. Quāto credit honestius quod sancti ⁊ vates angeli docuerunt: quod prophete dei spu acti locuti sūt: quod ipse quez uenturum saluatorem premissi nuntij pdixerunt: qd missi apostoli q̄ orbem trarum euangelio replenerūt. Quāto inq̄ hōestius credit reuerti semel aias ad corpora propria: q̄ reuerti totiens ad diuersa. Ueruntam ut dixi ex magna pte correctus est in hac opinione porphyrius: ut saltē in solos homines hūanas aias pcipitari posse sentiret: beluinos aūt carceres cuertē minime dubitaret. Dicit ēt deum ad hoc aiam mundo dedisse: ut matie corporal cognoscens mala: ad piem recurrēt: nec aliquādo iam talium polluta cōtagione teneretur. Ubi ⁊ si aliquid icōueniēter sapit: magis. n. data ē cōpori ut bona faceret: nō. n. mala discēt si n facēt. In eo tamē alioꝫ platōicoꝫ opionē ⁊ n in re parua emendauit: q̄ mōdatā ab omnib' mal aiam ⁊ cū pie constitutam nunq̄ iam mala mūdi hūius passuram esse confessus est. Qua sntia pfecto abstulit quod esse platonicum maxie pbibet: ut mortuos ex uiuis: ita uiuos ex mortuis sēp fieri: falsunqz eē ostendit quod platonice uidet dixisse virgilius in campos elysios purgatas

aias missas. Quo nomine tanq̃ p fa-
blam uident significare gaudia beato
rũ ad fluuiũ lerheũ euocari: hoc ē ad
obliuionē ptitoz.s. immemores supa
ut conuexa reuisant rursus: ⁊ incipiãt
ĩ corpora uelle reuerti. Merito displi
cuit hoc porphyrio: qm̃ re uera credē
stultũ ē: ex illa uita q̃ beatissima eē nõ
poterit: nisi de sua eternitate fuerit cer
tissima: desiderare animas corporum
corruptibilium labē: ⁊ inde ad ista re-
meare: tanq̃ hoc agat summa purga
tio: ut inquinatio requirat. Si.n.q̃ p
fecte mundãt hoc efficit: ut oiuz obli-
uiscantur malorz: malorz aũt obliuio
facit corporz desideriũ: ubi rursus im-
plicẽt mal': pfecto erit ifelicitatis cã sũ
ma felicitas: ⁊ stultitie cã pfectio sapie:
⁊ immunditie cã sũma munditia. Nec
ueritate ibi beata erit aia q̃diucunq̃
erit ubi oportet fallat ut beata sit. Nõ
eiz beata erit nisi secura. Ut aũt secu-
ra sit: falso putabit sẽp se beatã fore:
qm̃ aliquando erit ⁊ misera. Cui ergo
gaudendi cã falsitas erit qñ de vitate
gaudebit: Vidit hoc porphyrius: pur
gatãq̃ aiaz ob hoc reuerti dixit ad pa
trem: ne aliquando iam malorum pol
luta contagione teneatur.

Contra argumẽtum platonicorz:
quo animam humanam asserant deo
esse coeternam. cap. xxxi.

f Also igitur a quibusdã platõi-
cis ē credit' quasi necessari' or-
bis ille: ab eisdẽ abeũdi: ⁊ ad eaõ ĩvtẽ-
di: qõ ēt si uerz cẽt: q̃d hoc scit pdesz:
nisi forte inde se nobis auderent pferẽ
platonici: qr id nos in hac uita iam ne
sciremus: qõ ipsi in alia meliore uita
purgatissimi ⁊ sapientissimi fuerant
nesciuri: ⁊ falsũ credẽdo beati futuri:
Qõ si absurdissimum ⁊ stultissimum
ē dicẽ: porphyrũ profecto est pferenda
ententia: his qui animarum circulo:
alternante semp bõitate ⁊ miseria sus
picati sunt. Qõ si ita ē: ecce platõicus
in meli' a platone dissentit. Ecce uidit
hic qõ ille non uidit: nec post talez ac
tm̃ magistrz refugit correctionẽ: sz hoi
preposuit ueritatez. Cur ergo ñ poti'
diuinitati credimus de his reb' quas
humano igenio peruestigare ñ possu-
mus: que aiam quoq̃ ipsam non deo
coeternam sed creatã dicit esse que ñ
erat? Ut.n. hoc platõici nollent credẽ:
hãc utiq̃ cãm iooneam sibi uidebant
afferre: quia nisi qõ semp ãtea fuissz:
sempiternum deinceps esse nõ posset:
Quãq̃ ⁊ de mundo ⁊ de his qũos in
mundo deos a deo factos scribit pla-
to apertissime dicat eos esse cepisse ⁊
hẑe initium: finem tamen non habitu
ros: sed per conditoris potentissimaz
uoluntatem in eternum permãsuros
esse phibeat. Ueruz id qũo intelligãt:
uiderint non esse hoc uidelicet tpis: sz
sbstitutionis initium. Sicut enim inq̃
unt si pes ex eternitate semper fuisset
in puluere: semp ei subesset uestigiuz.
qõ tñ uestigium a calcante factum ne-
mo dubitaret: nec altez altero prius
esset: q̃uis alterum ab altero factum
esset. Sic inquiunt ⁊ mundus atq̃ in
illo dñ creati: ⁊ semper fuerunt semp
existente qui fecit: ⁊ tñ facti sunt. Nun
quid ergo si anima semper fuit: etiam
miseria eius semp fuisse dicenda est?
Porro si aliquid in illa qõ ex etno nõ
fuit esse cepit ex tempore: cur non fieri
potuerit ut ipsa esset ex tempore: que
antea non fuisset. Deinde beatitudo
quoq̃ eius post experimentum malo-
rum firmiõ: ⁊ sine fine mansura: sicut
iste confitetur: pcoculdubio cepit ex
tempore: ⁊ tamen semper erit cũ ãtea
nõ fuerit. Illa igit omnis argumẽtatio
dissoluta est: qua putat nihil eē posse
sine fine tpis: nisi quod initium non
habet temporis. Inuenta est enim ani
me beatitudo: que cum initiũ tẽporis

habuerit:finem temporis non hēbit. Quapropter diuie auctoritati hūana cedat infirmitas:eisq; beatis ⁊ immō talib' de uera religione credamus: q̄ sibi honorē non expetūt quē deo suo qui etiam noster est deberi sciunt: nec iubent ut sacrificium faciamus:nisi ei tm̄modo cuius ⁊ nos cum illis ut sepe dixi ⁊ sepe dicendum est sacrificiū esse debemus:per eum sacerdotem offerē di:qui in homine quem suscepit secundum quem ⁊ sacerdos esse uoluit: ēt usq; ad mortem sacrificium pro nobis dignatus est fieri.

De uniuersali uia anime liberāde: quam porphyrius male querendo nō reperit.⁊ quam sola gratia christiana reserauit.cap.xxxij.

b Ec est religio q̄ uniuersalem continet uiaz aie liberande:qm̄ nulla nisi hac liberari pōt. Hec ē enim quodammodo regal' uia:que una ducit ad regnum non temporali uestigio nutabunduz:sed eternitatis firmitate securum. Cum aūt dicit porphyrius in primo iuxta finē de regressu aie libro: mundum receptum in unam quandā sectam que uniuersalem uiam anime contineat liberande:uel a phia uerissima aliqua:uel ab indorum moribus ac disciplina:aut inductione chaldeorum:aut alia qualibet uia:nondūq; i suam noticiam eādē uiā historiali cognitione perlatam:proculdubio confitetur esse aliquam: sed nōdū in suam uenisse noticiā.Ita ei nō sufficiebat q̄c quid de aia liberanda studiosissime dicerat:sibiq; uel potius alijs nosse ac tenere uidebatur.Sentiebat.n.adhuc sibi deesse aliquam prestantissimam auctem:quam de re tāta seq̄ oportēt. Cum aūt dicit uel a philosophia vissima aliqua:nōdū in suam noticiā peruenisse sectam:que uniuersalem contineat uiam anime liberande:satis q̄tū arbitror ostendit: uel eam phiam in qua ipe philosophatus est nō ē ueris simam:ul' ea non contineri talem uiā. Et q̄o iam potest esse uerissima:qua nō continetur hec uia? Nam que alia uia est uniuersalis aie liberande: nisi qua uniuerse anime liberantur:ac per hoc sine illa nulla liberatur? Cū autē addit ⁊ dicit:uel ab indorum moribus ⁊ disciplina:uel ab inductione chaldeorum:uel alia qualibet uia:manifestissima uoce testatur neq; illis q̄ ab idis: neq; illis que a chaldeis didicerat hāc uniuersalem uiaz liberande anime cōtineri:⁊ utiq; se a chaldeis oracula diuina sumpsisse:quorum assiduam cōmemorationem facit: tacere non potuit. Quam uult ergo intelligi anime liberande uniuersalem uiam nonduz receptā:uel ex aliqua uerissima phia: uel ex earum gentium doctrinis q̄ magne uelut in diuinis rebus habebant: quia plus apud eas curiositas ualuit: quorunq; angelorum cognoscendorum: ⁊ colendorum:nondunq; in suam noticiam historiali cognitione perlataz? Quenam ista est uniuersalis uia: nisi que non sue cuiq; genti propria: sed uniuersis gentibus que communis esset diuinitus impertita est:quam certe iste homo non mediocri ingenio preditus esse non dubitat? Prouidentiaz q̄ppe diuinā sine ista univsali uia liberande anime:genus hūanū relinquē nō credit. Neq; enim ait non esse:sed hoc tantum bonuz tm̄q; adiutorium nondum receptum:nondum in suam noticiam esse perlatum: nec mirum. Tunc enim porphyrius erat in rebus humanis:qn̄ ista liberande anime uniuersalis uia: q̄ non est alia q̄ religio christiana oppugnari permittebatur ab idolorum demonunq; cultoribus: regibusq; terrenis propter asserendū ⁊ consecrandum martyr̄ numerum

hoc est testiuz ueritatis:per quos ostē
dētur omnia corporalia mala pro fide
pietatis ⁊ cōmēdatione vitatis eē tole
randa.Videbat ergo ista porphyriuſ:
⁊ p huiuſcemodi pſecutiones cito istā
uiam perituram:⁊ ꝓpterea nō eē ipaz
liberande aie uniuerſalem putabat ñ
intelligens hoc qō euz mouebat:⁊ qō
in eius electione perpeti metuebat:ad
eius confirmationem robuſtioreq; cō
mdationem potius pertinere. Hec est
igit aie liberande uniuerſalis uia:id ē
uniuerſis gentibus diuina miſeratiōe
pceſſa:cuius profecto noticia ad quoſ
cunq; tam uenit:⁊ ad quoſcunq; uen-
tura est:nec debuit nec debebit ei dici
quare modo:⁊ quare ſero:qm mitten
tis conſilium non est humano ingēio
penetrabile. Quod ſēſit etiā cū dixit.
Nondum receptum hoc donum dei:
⁊ nondum in ſuam noticiam fuiſſe p-
latum. Neq; enim propterea uerum ñ
eſſe iudicauit : quia nondum in ſuam
fidem receptum fuerat:uel in noticiaz
nondum peruenerat. Hec est inquam
liberandorum credentium uniuerſalis
uia:de qua fidelis abraā diuinuz acce
pit oraculum. In ſemine tuo bñdicēt
omēs gentes. Qui fuit quidem gente
chaldeuſ:ſed ut talia promiſſa pcipet:
q; ex illo propagaretur ſemen diſpoſi-
tum per angelum in manu mediato-
ris:in quo eſſet iſta liberande aie uni-
uerſalis uia:hoc est omnibus gentib⁹
data:iuſſus est diſcedere de terra ſua:
⁊ de cognatione ſua:⁊ de domo patꝭ
ſui. Tunc ipſe primitus a chaldeorum
ſupſtitionibus liberatus unum ueruz
deum ſequendo coluit:cui hoc etiā p-
mittenti fideliter credidit. Hec est uni-
uerſalis uia : de qua in ſancta pro-
phetia dictum est . Deus miſereatur
noſtri ⁊ benedicat nobis: illuminet uul
tum ſuum ſuper nos ⁊ miſeat nri : ut
cognoſcamus in terra uiā tuā : i oib⁹
gentibus ſalutare tuum : unde tanto
poſt ex abrae ſemine carne ſuſcepta de
ſeipſo ait ipſe ſaluator. ego ſum uia ⁊
ueritas ⁊ uita. Hec est uniuerſalis uia
de qua tanto āte prophetatū est. Erit
in nouiſſimis diebus manifeſtus mōſ
domus domini paratus in cacumine
montium:⁊ extolletur ſuper colles: ⁊
ueniēt ad eū omēs gentes: ⁊ ingrediēt
nationes multe ⁊ dicent. Venite aſcen
damus in montē domini ⁊ in domuz
dei iacob:⁊ annuntiabit nobis uiā ſu
am:⁊ ingrediemur in ea. Ex ſion eniz
pdiet lex:⁊ uerbū dñi ab hieruſalem.
Via ergo iſta ñ est unius gentis ſz uni
vſarum gentium. Et lex uerbūq; dñi
non in ſion ⁊ hieruſalem remanſit: ſz
inde proceſſit:ut ſe per uniuerſa diffū
deret. Unde ipſe mediator poſt reſur-
rectionem ſuam d ſcipul trepidantib⁹
ait. Oportebat impleri que ſcripta ſūt
in lege moyſi ⁊ prophetis ⁊ pſalmis
de me. Tunc aperuit illis ſenſum : ut
intelligerent ſcripturas:⁊ dixit eis. qr
oportebat chriſtum pati ⁊ reſurgere a
mortuis tertia die:⁊ predicari in noīe
eius penitentiam ⁊ remiſſionez pecca
torꝫ per omnes gentes: incipientibus
ab hieruſalem. Hec est igitur univſal
anime liberande uia:quam ſancti an-
geli ſanctiq; prophete prius in pauciſ
hominibus ubi potuerunt dei gratiaz
reperientibus:⁊ maxime in hebrea gē
te:cuius erat ipſa quodammō ſacrata
reſpublica:in prophetationem ⁊ pre-
nuntiationez ciuitatis dei ex omnib⁹
gentibus congregande:⁊ tabernaculo
⁊ templo ⁊ ſacerdotio ⁊ ſacrificiis ſi-
gnificauerunt : ⁊ eloquiis quibuſdaz
mānifeſtis pleriſq; myſticis predixerꝫt.
Preſens autem in carne ipſe mediatō
⁊ beati eius apoſtoli iā teſtamenti nō
gram reuelantes apertius indicarunt
que aliquanto occultius ſuprioribus ſūt
ſignificata temporibus:pro etatuz ge
neris humani diſtributione:ſicut eam
do ſapienti placuit ōdinare: mirabliū

operum diuinorum:quorq; supi' pauca iam posui contestantibus signis. Nō enim tm̃mō apparuerunt uisiones angelice ⁊ celestium ministrorum sola v̇ba sonuerunt:uerum etiam hoīb' dei uerbo simplicis pietatis agētibus: spiritus imundi de hominū corporibus ac sensibus pulsi sunt:uitia corpōis lāguoresq; sanati: fera aīalia trax ⁊ aquax:uolatilia celi:ligna:elemēta:sydera:diuina iussa fecerunt:inferna cesserunt:mortui reuixerunt:exceptis ipsius saluatoris ꝓpriis singularibusq; miraculis:maxime natiuitatis ⁊ resurrectionis:quorum in uno materne uirginitatis tantummodo sacramentum: i altero autē ēt eorq; qui i fine resurrecturi sunt demonstrauit exemplū. Hec uia totum hominem mundat:⁊ imortalitati mortalem ex omnibus quibus constat ptibus preparat. Ut enim nō alia purgatio ei parti quereret quam uocat intellectualē porphyrius:alia ei quam uocat spiritualem aliaq; ipi cōpōi:ꝓpterea totū suscepit ueracissim' potentissimusq; mundator atq; saluator. Pret̃ hanc uiam q̃ partim cū hec futura prenuntiantur:partim cū facta nuntiantur:nunq̃ generi defuit hūano:nemo liberatus est:nemo liberat:nemo liberabitur. Quod aūt porphyrius uniuersalē uiam aīe liberande ñdum in suā notitiam historiali cognitione dicit esse perlatam:quid hac historia uel illustrius iueniri potest: que uniuersum orbem tanto apice auctis obtinuit:uel fidelius:in qua ita narrātur preterita:ut futura etiam predicātur:quorūm multa uidemus impleta: ex quibus ea que restant sine dubio speramus implenda. Non enim potest porphyrius uel quicunq; platonici:ēt in hac uia quasi terrenarum rerum ⁊ ad istam uitam mortalem ptinentium: diuinationem predictionēq; contēnē: quod merito in alīs uaticinationibus ⁊ quorūlibet modorum uel artium diuinationibus faciunt. Negant enim hec uel magnorum fuisse hominum: uel magni esse pendenda:⁊ recte. Nam inferiorum fiunt presentione causax: sicut arte medicine quibusdam antecedentibus signis plurima uenture ualitudini preuidentur:uel immundi dēones sua disposita uel facta prenūtiāt: ⁊ in quorūuis mentibus atq; cupiditatibus iniquorum congrua factis dicta uel dictis facta compensant: ut sibi ius quodammodo uendicent in materia infirma fragilitatis humane. Nō talia sancti homines in ista uniuersali animarum liberandarūm uia gradiētes:tanquam magna prophetare curarunt:quāuis ⁊ ista eos non fugerit: ⁊ ab eis sepe predicta sint:ad eorum fidem faciendam que mortaliū sensib' non poterant intimari: nec ad experimtum celeri facilitate perduci. Sed alia erant uere magna atq; diuina:q̃ ꝗtum dabatur cognita dei voluntate futura nuntiabant. Christus quippe in carne uenturus:⁊ que in illo tam clara pfecta sunt atq; in eius noīe impleta:penitentia hominum ⁊ ad deum conuſio voluntatum:remissio peccatorum: gīa iustitie:fides piorum:⁊ per uniuersum orbem in ueram diuinitatem mltitudo credentium:culture simulacrorum demonunq; subuersio:⁊ a tentationibus exercitatio.proficientium purgatio: ⁊ liberatio ab omni malo: iudicij dies: resurrectio mortuorum : angelorum societas : impiorum eterna damnatio : regnunque eternum gloriosissime ciuitatis dei conspectū eius immōtaliter perfruentis:in huius uie scripturis predicta atq; promissa sunt.quorum tam multa impleta conspicimus: ut recta pietate futura esse cetera confidamus. Huius uie rectitudinem usq; ad deum uidendum : eiq; in eternum coherendum:in sanctuario scriptarū

esse locatã: qua predicat atq; asserit ueritate: quicunq; nõ credũt ⁊ ob hoc nec intelligunt: oppugnare possũt: sed expugnare non possunt. Quapropter in decem libris istis ⁊si minus q̃ non nullorũ de nobis expectabat intentio: tamen quorundam studio quantum uerus ds ⁊ dñs adiuuare dignatus ē satisfecius: refutando contradictiões impiorum: qui conditori sancte ciuitatis de qua disputare instituimus ds suos preferunt. Quorum decẽ librorũ quinq; superiores aduersus eos conscripti sunt: qui propter bona uite huius deos colendos putant. Quinq; autem posteriores aduersus eos qui cultũ deorũ propter uitam que p̃ mortem futura est seruandum existimant Deinceps itaq; ut in primo libro polliciti sumus: de duarum ciuitatũ quas in hoc seculo perplexas diximus inuicẽq; pmixtas: exõtu ⁊ pcursu ⁊ ds̃itis finib̃: qd̃ dicendum arbitror quantũ diuinitus adiuuabor expediam.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber ũdecimus.

De ea parte operis qua duarum ciuitatum: id est celestis ac terrene initia ⁊ fines incipiunt demonstrari. cap. i.

c CIUITATEM dei dicimus cuius ea scriptura testis est: que nõ fortuitis motib̃ animorum: sed plãe summe dispositione prouidentie super omẽs omniũ gentiũ liãs: omnia sibi genera ingeniorum humanorũ diuina excellens auctoritate sb̃iecit. Ibi quippe scriptum est. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei. Et i alio psalmo legimus. Magnus dominus ⁊ laudabilis nimis: i ciuitate dei nr̃i in monte sancto eius dilatãs exultatões uniuerse terre. Et paulopost in eodem psalmo. Sicut audiuimus ita ⁊ uidimus in ciuitate domini uirtutum: in ciuitate dei nostri: deus fundauit eam in eternum. Item in alio. Flumis impetus letificat ciuitatem dei: sanctificauit tabernaculum suum altissimus: deus in medio eius non commouebit̃. His atq; huiusmodi testimonijs q̃ omnia commemorare nimis longum ē: didicimus esse quandam ciuitatem dei: cuius ciues esse concupiscimus: illo amore quem nobis illius conditor inspirauit. Huic conditori sancte ciuitatis ciues terrene ciuitatis deos suos preferunt ignorantes eum deum esse deorum: non deorum falsorum hoc est impiorum ⁊ superborũ: qui eius incõmutabili omnibusq; communi luce p̃uati: ⁊ ob hoc ad quandam egenã potestatem redacti: suas quodãmõ priuatas potentias consectantur: honõesq; diuinos a deceptis sb̃ditis querunt: s̃ deorũ piorum atq; sanctorum: q̃ potius seipsos uni subdere q̃ multos sibi potiusq; deũ colere q̃ pro deo delectãtur coli. Sed huius sãcte ciuitatis inimicis: decem superioribus libris q̃tũ potuimus dño ⁊ rege nostro adiuuante respondimus. Nunc uero q̃d a me iam expectetur agnoscens: meiq; non immemor debiti: de duarum ciuitatũ terrene scilicet ⁊ celestis: quas in hoc interim seculo perplexas quodãmodo diximus inuicẽq; permixtas: exortu ⁊ excursu ⁊ debitis finibus quantum ualuero disputare: eius ipsiusq; domini ⁊ regis nostri ubiq; opitulatione fret̃ aggrediar. Primũq; dicam quemadmodum exordia duarum istarum ciuitatum in angelorum diuersitate precesserunt.

De cognoscendo deo: ad cuius noticiā nemo hoīuz puenit: nisi p mediatorē dei ⁊ hoiez iesū christū. cap. ij.

m Agnū est ⁊ admodū rarū universam creaturam corpoream ⁊ in corpoream consideratam cōptāq; mutabilē intentione mētis excedere: atq; ad incommutabilem dei substantiam peruenire: ⁊ illic discere ex ipso: q̄ cūctam naturam q̄ ñ ē qd ipse: nō fecit nisi ipse. Sic enim deus cum homine ñ p aliquam creaturam loquitur cōporalez corporalibus instrepens aurib' ut inter sonantem ⁊ audientem aerea spacia uerberentur: neq; p eiusmodi spiritualē que corpoz similitudibus figuratur: sicut in somnis uel quo alio tali modo. Nam ⁊ sic uelut corporis auribus loquit': quia uelut p corpus loquit': ⁊ uelut interposito corporaliū locorum interuallo. Multū. n. similia sunt talia uisa corporalibus. Sz loqt' ipsa ueritate: siquis sit idoneus ad audiendum mīte non corpore. Ad illud enim hois ita loquitur: quod i homīe ceteris quibus homo constat ē meli': ⁊ quo ipse deus solus est melior. Cum enim homo rectissime intelligatur: ul' si hoc non potest: saltez credat' factus ad imaginem dei: profecto ea sui pte ē propinquior superiori deo: qua supat inferiores partes suas: quas etiam cum pecoribus communes habet. Sz q̄ ipsa mēs cui ratio ⁊ intelligētia naturaliter inest: uitiis quibusdā tenebrosis ⁊ ueteribus inualida est: nō solum ad inherendū fruendo: uerum etiam ad pfruendum merendo incōmutabile lumen: donec de die in diem renouata atq; sanata fiat tāte felicitatis capax: fide primum fuerat imbuenda atque purganda. In qua ut fidentius ābularet ad ueritatem: ipa ueritas ōs dei filius: homine assunpto nō deo psūpto eandem constituit atq; fundauit fidez ut ad deum hominem it' esset hoī per hominem deum. Hic est eiz mediator dei ⁊ hominū hō christus iesus. Christus p id qd est mediator: est homo ⁊ uia perueniendi ad deū. Per hoc eim mediator per quod ⁊ homo: per hoc ⁊ uia. Quia si inter eum qui tendit ⁊ illud quo tendit uia media est: spes ē perueniendi. si aūt desit aut ignoretur qua eūdū sit: quid prodest nosse quo eundū sit? Sola ē autē aduersus oīs errores uia munitissima: ut idem ipse sit deus ⁊ homo: quo itur deus: qua it' hō. Hic prius per prophetas: deide per seipsum: postea per aplos: quātuz satis esse iudicauit locutus: etiā scripturā condidit: q̄ canonica nominatur eminentissime auctoritatis: cui fidem habemus de his rebus quas ignoraī nō expedit: nec per nosipsos nosse idonei sumus. Nam si ipsa sciri possunt testibus nobis: que remota non sunt a sensibus nīis: siue iteriorib' siue exterioribus: unde ⁊ presentia nūcupāt': q̄ ita ea dicimus esse pre sensib': sicut pre oculis que presto sunt oculis: profecto ea que remota sunt a sensib' nostris: quoniam nostro testimonio scire non possumus: de his alios testes req̄rimus: eisq; credimus: a quoz sēsib' remota esse uel fuisse non credimus. Sicut ergo de uisibilibus que non uidimus eis credimus qui uiderūt: atq; ita de ceteris que ad suum quenq; sensum corporis pertinent: ita de his que animo ac mēte sentiuntur: quia ⁊ ipse rectissime dicitur sensus: unde ⁊ sentētia uocabulum accepit: hoc est de inuisibilibus que a nostro sensu interiore remota sunt: his non oportet credere: qui hec in illo incorporeo lumine disposita didicerunt: uel manentia contuentur.

De auct'e canōice script'e diuio spiritu condite. cap. iij.

De auctōitate cāonice ſcripture di uino ſpiritu condite.cap.iij.

u Iſibilium omnium maximus ē mundus:inuiſibilium omnium maximus deus eſt.Sed mundū eē cō ſpicimus:deum eſſe credimus.Quod aūt deus fecerit mundum nulli poſſ' credimuſ q̄ ipſi deo.Ubi eū audiuiuſ: nuſq̄ interi meli' q̄ i ſcripturis ſāctis ubi dixit propheta ei'.In principio fe cit deus celum ⁊ terram.Nunq̄d naz ibi fuit iſte propheta:quando fecit ōs celum ⁊ terram? Non:ſed ibi fuit dei ſapientia per quam facta ſunt oia.: q̄ in animas ēt ſanctas ſe tranſfert: ⁊ a' micos dei ⁊ prophetas cōſtituit: eiſq̄ opera ſua ſine ſtrepitu intus enarrat. Loquunt' eis quoq̄ angeli dei:q̄ ſēp uident faciem patris: uoluntatēq̄ ei' quibus oportet annuntiant.Ex his u nus erat iſte propheta q̄ dixit ⁊ ſcrip' ſit.In principio fecit deus celū ⁊ trā. Qui tam idoneus teſtis eſt:per quem deo credendum ſit: ut eodem ſpu dei quo hec ſibi reuelata cognouit:etiam ipſam fidem noſtram futuram tanto ante predixerit.

De conditione mundi:que nec itē' poralis ſit:nec nouo dei ordinata con ſilio:quaſi poſtea uoluerit quod ātea noluerit.cap.iiij.

ſ Ed quid placuit etno deo tunc facere celū ⁊ terram:q̄ antea nō feciſſet? Qui hoc dicūt ſi mūdū fuiſſe eternū ſine ullo initio: ⁊ iō nec a deo factuz uideri volunt:nimis auerſi' ſūt a ueritate:⁊ letali morbo impietatis i' ſaniunt.Exceptis enim propeticis uo cibus:munduſ ipſe ordinatiſſima ſua mutabilitate ⁊ mobilitate ⁊ uiſibiliū omnium pulcherrima ſpecie:quodā' modo tacitus ⁊ factum ſe eſſe:⁊ ñ niſi a deo ineffabiliter atq̄ inuiſibilit' ma' gno ⁊ ineffabliter ac inuiſibiliter pul' chro fieri ſe potuiſſe proclamat. Qui aūt a deo quidē factum fatent': ñ tam̄ eum temporis uolunt hē:ſed ſue crea tionis initium:ut mō quodā velut uix intelligibili ſemper ſit factus.dīt q̄dē aliquid unde ſibi deuz uidentur uelut a fortuita temeritate defendere: ne ſu' bito illi ueniſſe credatur in mentē qō nunquam ante ueniſſet facē munduz: ⁊ accidiſſe illi uoluntatem nouam cuz in nullo ſit omnino mutabilis.Sed ñ uideo quomodo eis poſſit in ceteris rebus ratio iſta ſōſiſtere maximeq̄ i anima quam ſi deo coeternā eſſe cōtē derit:unde illi acciderit noua miſeria que nunq̄ antea per eternū:nullo mō poterunt explicare. Si enim alternaſſe ſemper eius miſeriam ⁊ beatitudinez dixerint:neceſſe eſt dicant etiam ſēper alternaturam.unde illa eos ſequetur abſurbitas:ut etiam cum beata dī: in hoc utiq̄ non ſit beata:ſi futuram ſu am miſeriam ⁊ turpitudinē preuidet. Si aūt nō preuidet:nec ſe turpem ac miſeram fore:ſed beatam ſemper exi' ſtimat:falſa opiniōe ſit beata:quo di' ci ſtultius nihil poteſt. Si autem ſēp quidem per ſecula retro infinita cum beatitudine alternaſſe anime miſeriā putant:ſed nunc iam de cetero cū fue' rit liberata ad miſeriam non eſſe redi turam:nihilominus conuincunt' nūq̄ eam fuiſſe uere beatam : ſed deincepe incipere eſſe noua quadam nec fallaci beatitudine.Et per hoc fatebuntur il li accidē aliquid noui ⁊ hoc magnum atq̄ preclaruz: quod nūquā retro p eternitatem accidiſſet. Cuius nouita' tis cauſam ſi deum negabuut i etno habuiſſe conſilio:ſimul eū negabunt etiā beatitudis eius auctorem : quod nefande impietatis eſt. Si aūt dicent etiam ipſum nouo cōſilio excogitaſſe: ut de cetero ſit anima in etnū beata: quomodo eum alienum ab ea que ill

quoq; displicet mutabilitate monstrabunt: Porro si ex tempore creatam ſz nullo ulterius tpe piturā: tanq; ueruz habere initium: ſed non habere finem fatentur: ⁊ ideo ſemel expertam miſeriam: ſi ab ea fuerit liberata nunquaz miſeram poſtea futuram: non utique dubitabunt hoc fieri manente incommutabilitate conſilij dei. Sic ergo credant ⁊ mundum ex tempore fieri potuiſſe: nec tñ ió deū i eo faciēdo etnuz conſilium uoluntatēq; mutaſſe.

Tam ñ eſſe cogitādū de infinitis tpum ſpatijs añ mūdū: q̄ nec de infinitis locorum. cap. v.

d Einde uidendū ē iſtis qui deuz conditorē mūdi eſſe conſentiūt: ⁊ tñ querūt de mūdi tpe q̄d reſpōdeam⁹: quid ipſi reſpondeāt de mūdi loco. Ita. n. q̄rit: cur poti⁹ tūc ⁊ nō añ factus ſit: quēadmodū q̄ri pōt cur hic potius ubi ē ⁊ ñ alibi. Nā ſi infinita ſpacia tpis añ mūdū cogitāt: i q̄b⁹ eis ñ uidet ds ab opere ceſſare potuiſſe: ſi militer cogitent extra mundū infinita ſpacia locorum: in quibus ſi quiſq; dicat non potuiſſe uacare omnipotētez: nonne conſequens erit ut inumerabiles mūdos cū epicuro ſōniare cogat? Ea tñ differentia q̄ eos ille fortuitis motibus atomorz gigni aſſerit ⁊ reſoluī. iſti aūt opere dei factos dicturi ſūt: ſi eum per interminabilē imēſitatē locorz extra mundū circūquaq; patentium uacare noluerint: nec eoſdē mundos quod etiam de iſto ſentiunt ulla cauſa poſſe diſſoluī. Cum his eim agimus: qui etiam deum incorporeum ⁊ omniuz naturarum q̄e non ſunt qd ipſe creatorez nobiſcum ſentiunt. Alios aūt nimis indignum eſt ad iſtam diſputationem religionis admittere: maxie q̄ apud eos qui multis dijs ſacrorz obſequium deferendum putant iſti philoſophi ceteros nobilitate atq; auctē uicerunt: nō ob aliud niſi quia longo quidem interuallo: uerūtamen reliquis propinquiores ſunt ueritati. An forte ſubſtantiam dei quam nec i cludunt nec determinant nec diſtēdūt loco: ſz de ea ſicut ō deo ſentire dignū eſt fatētur: incorporea preſentia ubiq; totam: a tantis locorum extra mundū ſpacijs abſentē eſſe dicturi ſunt: ⁊ uno tantum atq; in comparatione illius infinitatis tam exiguo loco in quo mūdus eſt occupatam? Non opinor eos in hec uaniloquia progreſſuros. Luz igitur unum mundū ingenti quidem mole corporea finitum tamen: ⁊ loco ſuo determinatum: ⁊ operante ō fac tum eſſe dicant: quid reſpondeant de infinitis extra mundum locis: cur i eis ab ope deuſ ceſſet. hoc ſibi reſpōdeāt: de infinitis añ mundū temporib⁹: cur in eis de⁹ ab opere ceſſauerit. Et ſicut non eſt conſequens: ut fortuitu potiuſ q̄ rōe diuina deus non alio ſed iſto in quo eſt loco mundum conſtituerit: cū ſpacijs locorum infinitis ubiq; patentibus: nullo excellentiore merito poſſz hic eligi potius q̄ alibi: q̄uis eandem diuinam rationem qua id factum eſt nulla poſſit humana comprehēdere: ita non eſt conſequens ut deo aliquid exiſtiemus accidiſſe fortuitum: q̄ illo poti⁹ q̄ añriore tpe cōdidit mundum: cum equaliter anteriora tempora per infinitum retro ſpacium preteriſſent: nec fuiſſet aliqua differentia unde tps tempori eligendo preponeretur. Qd ſi dicunt inanes eſſe hominum cogitationes quibus infinita imaginantur loca: cum locus nullus ſit preter mundum: reſpondetur eis iſto modo inaniter homines cogitare preterita tempora uacationis dei: cum tempus nullum ſit ante mundum.

Creationis mundi temporum unũ esse principiũ: nec aliud alio preueniri. cap. vi.

S Si enim recte discernũt eternitas ⁊ tempus: quod tempus sine aliqua mobili mutabilitate non est: i eternitate aũt nulla mutatio est: quis non uideat ꝙ tẽpora non fuissent nisi creatura fieret: que aliquid aliqua motiõe mutaret: cuius motionis ⁊ mutatiõis cũ aliud atq; aliud que simul esse non possunt cedit atq; succedit i breuiõib' uel productionibus morarum intuall' tempus sequeretur? Cum igitur deus in cuius eternitate nulla est omnino mutatio creator sit tempor ⁊ ōd atō: quomõ dicatur post tempor spacia mundum creasse non uideo: nisi dicat' ante mundum iam aliquam fuisse creaturam: cuius motibus tempora currerent. Porro si littere sacre maxieq; ueraces ita dñt: in principio fecisse deum celum ⁊ terram: ut nihil aña fecisse intelligatur: quia hoc potius in pncipio fecisse non diceret: siqd fecissz añ cetera cuncta que fecit: proculdubio ñ est mundus factus in tempore: sed cũ tempõe. Quod enim fit in tempore: ⁊ post aliquod fit: ⁊ ante aliquod tẽp': post id qũod preteritum est ante id qõ futurum est. Nullum aũt añ mundũ posset esse preteritum: quia nulla creatura cuius mutabilibus motib' agẽt. Cum tpe aũt factus est mundus: si in eius cõditione factus ē mutabilis motus: sicut uidetur se habere ēt ōoo ille primor sex uel septem diez: in quib' mãe ⁊ uespera nominant': donec oia que his diebus deus fecit sexto perficiãtur die: septimoq; in magno mysterio dei uacatio commendetur. Qui dies cuiusmodi sunt: aut perdifficile nobis aut impossibile est cogitare: quãto magis dicere? Uidemus quippe istos notos dies non habere uesperam nisi de solis occasu: nec mane nisi de solis exortu.

De qualitate primorum dierum q: antequam sol fieret uesperam ⁊ mane traduntur habuisse. cap. vij.

i Lux aũt pores tres dies sine sole pacti sũt: qui quarto die facti referi'. Et primitus quidem lux uerbo dei facta: atq; int' ipsam ⁊ tenebras ōs separasse narratur: ⁊ eandem lucẽ uocasse diem: tenebras autem noctem. Sed qualis illa sit lux: ⁊ quo altñãte motu: qualẽq; uesperam ⁊ mane fecerit: remotum est a sensibus nostris: nec ita ut est itelligi a nobis potest. qõ tñ sine ulla hesitatione credendũ ē. Aut enim aliqua lux corporea est: siue i superioribus mundi partibus longe a cõspectibus nostris: siue ũde sol postmodum accensus est: aut lucis nomine significata est sancta ciuitas in sanctis angelis ⁊ spiritibus beatis: de qũa dicit apostolus. Que sursum ē hierusalem mater nza eterna in celis. Ait ꝓpe ⁊ alio loco. Omns enim uos filij lucis estis ⁊ filij dei: non sumus noctis neq; tenebrarum. Fit tamen ⁊ uespa diei huius ⁊ mane aliquatenus: qm scia creature in comparatione sciẽtie creatoris quodammodo uespascit: itẽq; lucescit ⁊ manefit: cum ⁊ ipsa refertur ad laudẽ dilectiõẽq; creatoris: nec in noctem uergitur ubi non creator a creature dilectione relinquitur. Deiq; scriptura cum illos dies dinumeraret ex ordine: nusquam interposuit uocabulum noctis. Non enim ait alicubi facta est nox: sed facta est uespera ⁊ factum est mane dies unus: ita dies secũdus ⁊ ceteri. Cognitio quippe creature in seipsa decoloratior est ut ita dicam: qua cum in dei sapientia cognoscitur: uelut in arte qua facta est: ita uespera cõgruentius q̃ nox dici pōt.

que tantum ut dixi cum ad laudãdus ⁊ amandũ refertur creatorem: ĩcurrit in mane. Et hoc cũ fit in cognitiõem suiipsius dies unus est. Cũ i cognitionem firmamenti quod inter aquas inferiores ⁊ superiores celũm appellatũ est: dies secundus. Cum in cognitiões terre ac maris omniumq; gignentium que radicibus continuata sunt terre: dies tertius. Cũ in cognitionem luminariũ maioris ⁊ minoris omniũq; syderum: dies quartus. Cum in cognitionem omnium que ex aquis aĩalium natatiliuz atq; uolatilium: dies q̃nt⁹. Cum in cognitionem omnium aĩaliũ terrenorꝝ atq; ipi⁹ hoīs: dies sextus.

Que qualisue itelligenda sit ōi requies qua post opera sex dierum redeuit in septimo. cap. viij.

c Um vo in die septimo redescit ōs ab oibus operib⁹ suis ⁊ sãctificat eũ: neq; ãq; est accipiendũ puerilitER: tanquam deus laborauerit opanoo qui dixit ⁊ facta sunt vbo itelligibili ⁊ sempiterno: non sonabili ⁊ tẽporali. Sed requies dei requiem significat eorum qui requiescunt in deo: sic leticia oomus leticiã significat eorꝝ q̃ letantur in oomo: etiam si non eos oomus ipsa sed alia res aliqua letos facit. Quãto magis si eadez oomus pulchritudie sua faciat letos habitatões: ut non solum eo loquendi mooo leta dicatur quo significatur per id q̃ continet id quod continetur: sicut theatra plaudunt: prata mugiunt: cum in illis homines plaudãt: in his boues mugiant: sed etiam illo quo significat p efficientem id quod efficitur: sicut leta epistola dicit significãs eorꝝ leticiã quos legentes efficit letos. Cõuenientissime itaq; cum deum requieuisse ꝓphetica narrat auctas: significatur redes eorꝝ qui in illo requiescũt: ⁊ quos facit ipe requiescere. Hoc etiam hominibus q̃bus loquitur: ⁊ propter quos utiq; cõscripta ē promittente prophetia: q̃ et ipsi post bona opera que in eis ⁊ per eos operatur deus: si ad illum prius in ista uita per fidem quodammodo accesserint: in illo habebunt requiem sempiternam. Hoc enim ⁊ sabbati uacatione ex precepto legis in ueteri dei populo figuratum est: unde suo loco diligentius arbitror differendum.

De angelorum conditione quid ſz diuina testimonia sentiendus sit. c. ix.

n Unc qm̃ de sancte ciuitatis exõtu dicere institui: ⁊ prius q̃d ad sanctos angelos attinet dicendum putaui: que hui⁹ ciuitatis ⁊ magna ps est: ⁊ eo beatior q̃ nunquam peregrinata: q̃ hinc diuina testimonia suppetãt: q̃tũ satis uidebit deo largiente explicare conabor. Ubi de mundi cõstitutiõe sacre littere loquũt: ñ euident dĩ utrũ uel quo ordine creati sint angeli. sed si pretermissi non sunt: uel celi nomine ubi dictum est in principio fecit deus celum ⁊ terram: uel potius lucis hui⁹ de qua loquitur significati sunt. Non autem pretermissos esse hinc estimo: q̃ scriptum est requieuisse deum i die septimo ab omnibus operibus suis q̃ fecit: cum liber ipse ita sit exorsus. In principio fecit deus celũm ⁊ terram: ut ante celum ⁊ terram nihil aliud fecisse uideatur. Cum ergo a celo ⁊ tra ceperit: atq; ipsa terra quam p̃mitus fecit: sicut scriptura consequenter eloquit: inuisibilis ⁊ icomposita: nõdũq; luce facta utiq; tenebre fuerint super abyssum. i. super quandam terre ⁊ aq̃ indistinctam confusionem: ubi enim lux non est: tenebre sint necesse est: deide omnia creando disposita sint que per sex dies consũata narrantur: quo mooo angeli pretermitterentũr tanq̃

non essent in operibus dei a quibus die septimo requieuit? Opus autē dei esse angelos: hic quidem ⁊si non pretmissum: non tamen euidenter expressum est: sed alibi hoc sancta scriptura clarissima uoce testatur. Nā ⁊ in hymno trium in camino uirorum: cuz predictum esset benedicite omnia opera domini dominum: in executione eorūdem operum etiaz sancti angeli nominati sunt. Et in psalmo canitur. Laudate dominum de celis: laudate eum i excelsis. laudate euz omnes angeli eius: laudate euz omnes uirtutes eius. laudate eum sol ⁊ luna: laudate eum omnes stelle ⁊ lumen. laudate eum celi celorū ⁊ aque que super celos sunt laudent nomen domini. Qm̄ ipse dixit ⁊ facta sunt: ipse mandauit ⁊ creata sunt. Etiam hic apertissime a deo factos esse angelos diuinitus dictum est: cum eis inter cetera celestia commemoratis infertur ad omnia: ipse dixit ⁊ facta sūt. Quis porro audebit opinari post oia ista que sex diebus enumerata sunt angelos factos? Sed ⁊ si quisq̄ ita desipit: redarguit istā uanitatem illa scriptura paris auctoritatis: ubi de⁹ dicit. Quādo facta sunt sydera: laudauerūt me uoce magna omnes angeli mei. Jā uero erant angeli quando facta sunt sydera. facti sunt autem quarto die. Nunquidnam ergo die tertio factos esse dicemus? Absit. In promptu ē.n. quid illo die factum sit. Ab aqs utiqz terra discreta est: ⁊ distinctas sui generis species duo ista elementa sumpserunt: ⁊ produxit terra quicquid ei radicitus inheret. Nunquidnam secundo? Nec hoc quidem. Tunc enim firmamentum factum est inter aquas superiores ⁊ iferiores: celūqz appellatuz est: in quo firmamento quarto die facta sunt sydera. Nimirum ergo si ad istorum dierum opera dei pertinēt angeli: ipsi sunt illa lux que diei nomen accepit: cuius unitas ut commendaretur non est dictus dies primus: sed dies unus. Nec alius est secundus aut tertius aut ceteri: sed idem ipse un⁹ ad implendum senarium uel septenariuz nūmerum repetitus est: propter senariam uel septenariam cognitionem: senariaz. s. operum que fecit deus: ⁊ septenariam quietis diei. Cum eniz dixit deus fiat lux ⁊ facta est lux: si recte in hac luce creatio intellīgitur angelorū: profecto facti sunt participes lucis et ne: que est ipsa incommutabilis sapiētia dei: per quam facta sūt omnia: quē dicimus unigenitum dei filium: ut ea luce illuminati qua creati fierent lux: ⁊ uocarentur dies participatione icōmutabilis lucis ⁊ diei: quod est uerbū dei per quod ⁊ ipsi ⁊ omnia facta sūt. Lumen quippe uerum quod illumiat omnem hominem uenientem in hunc mundum: hoc illuminat ⁊ omnem angelum mundum: ut sit lux nō in seipso sed in deo: a quo si uertitur āgelus fit īmundus: sicut sūt omēs qui uocātur īmundi spūs: nec iam lux i dño: sed in seipsis tenebre priuati pticipatione lucis et ne. Mali eiz nulla natura ē: sed amissio boni: mali nom accepit.

De simplici ⁊ incommutabili trinitate patris ⁊ filij ⁊ spūs sācti unius ōi: cui nō est aliud qualitas aliud substātia. cap. x.

e St itaqz bonū solū simplex: ⁊ ob hoc solum incōmutabile qd est deus. Ab hoc bono creata sūt oia bona: sed non simplicia: ⁊ ob hoc mutabilia. Creata sane inquam: id est facta non genita. Quod eniz de simplici bono genitum est pariter simplex ē: ⁊ hoc est quod illud de quo genituz est. que duo patrem ⁊ filium dicimus: ⁊ utrqz hoc cum spiritu sancto unus ē deus. Qui spiritus patris ⁊ filij: spus

ſanctus propria quadam notione hu-
ius nominis in ſacris litteris nũcupa
tur. Alius autem eſt q̃ pater ⁊ filius:
quia nec pater eſt nec filius. Sed ali⁹
diri non aliud: quia ⁊ hoc pariter ſim
plex pariterq̃ incommutabile bonuꝫ
eſt ⁊ coeternum. Et hec trinitas unus
eſt deus: nec ideo non ſimplex quia tri
nitas. Neq̃ enim propter hoc naturã
iſtam boni ſimplicem dicimus: quia
pater in ea ſolus: aut ſolus filius: aut
ſolus ſpiritus ſanctus. non enim ſola
eſt iſta nominis trinitas ſine ſubſiſten
tia perſonarum: ſicut ſabelliani hereti
ci putauerunt. Pater qui genuit ſim-
plex eſt: ⁊ filius qui genitus eſt pariter
ſimplex eſt: ⁊ hoc ē quod illud ȯ quo
genitus eſt. Sed ideo ſimplex dicitur:
quoniaꝫ quod habet hoc eſt: excepto
q̃ relatiue queq̃ perſona ad alteram
dicitur. Nam utiq̃ pater habet filiũ:
nec tamen ipſe eſt filius: ⁊ filiuſ habet
patrem: nec tamen ipſe eſt pater. In
quo ergo ad ſemetipſum dicitur non
ad alterum: hoc eſt quod habet: ſicut
ad ſeipſum dī uiuens habendo utiq̃
uitam: ⁊ eadem uita ipſe eſt. Propter
hoc itaq̃ natura dicitur ſimplex: cui
non ſit aliud habere quod uel poſſit
amittere: uel aliud ſit habēs aliud qȯ
habet: ſicut uas aliquꝫ liquorem: aut
corpus colorem: aut aer lucem ſiue fe-
uorem: aut anima ſapientiam. Nihil
enim horũm eſt id quod habet. Nam
neq̃ uas liquor eſt: nec corpus color:
nec aer lux ſiue feruor: neq̃ anima ſa-
pientia eſt. Hinc eſt q̃ etiam priuari
poſſunt rebus quaſ habent: ⁊ in alioſ
habitus uel qualitates uerti atq̃ mu-
tari: ut ⁊ uas euacuet humõe quo ple
nuꝫ eſt: ⁊ corpus decoloretur: ⁊ aer te-
nebreſcat ſiue frigeſcat: ⁊ anima deſi-
piat. Sed ⁊ ſi ſit corpus incorruptibi-
le quale ſanctis in reſurrectione pro-
mittitur: habet quidem ipſius incor
ruptionis inamiſſibilem qualitatem:
ſed manente ſubſtantia corpotali: non
hoc eſt quod ipſa incorruptio. Nam
illa etiam per ſingulas partes corpo-
ris tota eſt: nec alibi maior alibi minor.
Neq̃ enim ulla pars eſt incorruptiõ:
q̃ altera. corpus uero ipſum maius ē
in toto q̃ in parte. ⁊ cum alia pars eſt
in ea amplior: alia minor: non ea que
amplior eſt incorruptior q̃ ea que mi-
nor. Aliud eſt itaq̃ corpus quod non
ubiq̃ ſui totum eſt: alia incorruptio q̃
ubiq̃ eius tota eſt: quia omnis pars
incorruptibilis corporis: etiam ceteris
inequalis equaliter incorrupta eſt. Ne
q̃ enim uerbi gratia quia digitus mi-
nor eſt q̃ tota manus: ideo incorrupti
bilior manus q̃ digitus. Ita cum ſint
inequales manus ⁊ digitus: equalis ē
tamen incorruptibilitas manus ⁊ di-
giti. Ac per hoc quãuiſ a corpore incõ
ruptibili inſeparabilis incorruptibili-
tas ſit: aliud eſt tamen ſubſtantia qua
corpus dicit: aliud qualitas eiuſ qua
incorruptibile nũncupatur. Et ideo ſic
etiam non hoc eſt quod habet anima
quoq̃ ipſa: etiam ſi ſemper ſit ſapiẽs:
ſicut erit cum a preſenti miſeria libera
bitur. quia licet tunc ſapiens ſit in eter
num: participatione tamen incommu
tabilis ſapientie ſapiens erit: que non
eſt quod ipſa. Neq̃ enim ſi aer infuſa
luce nunquam deſeratur: ideo non ali
ud eſt ipſe aliud lux qua illuminatur.
Neq̃ hoc ita dixeriꝫ quaſi aer ſit aia:
quod putauerunt quidam qui nõ po-
tuerunt incorporeaꝫ cogitare naturã.
Sed habent hec ad illa etiam in ma-
gna diſparilitate quandam ſimilitudi
nem: ut non inconuenienter dicatur
ſic illuminari animam incorpoream
luce incorporea ſimplicis ſapientie ȯi:
ſicut illuminatur aeris corpus luce
corporea: ⁊ ſicut aer tenebreſcit iſta lu
ce deſertus. Nam nihil ſunt aliud que
dicuntur locorum quorumcunque cor
poralium tenebre: q̃ aer carens luce.

ita tenebrescere animam sapientie lū-
ce priuatam. Secundus hoc ergo dñr
illa simplicia q̄ principaliter uereq; di
uia sunt: q̄ nō aliud ē in eis qualitas:
aliud sba: nec alioꝝ participatione ul̄
diuina uel sapientia uel beata sūt. Ce-
terum dictus est in scripturis sanctis
sp̄us sanctus sapientia multiplex: eo
q̄ multa in se habeat: sed q̄ habet hec
⁊ est: ⁊ ea omnia unus ē. Neq; eiz ml̄-
te sed una sapientia est: in qua sunt im
mensi quidam atq; infiniti thesauri re
rum intelligibiliū: in quibus sunt om
nes inuisibiles atq; incommutabiles
rōes rerum: etiam uisibilium ⁊ muta-
bilium q̄ per ipsam facte sunt: qm̄ de⁹
non aliquid nesciens fecit: quod nec ō
quolibet homine artifice recte dici po
test. Porro si sciens fecit omnia: ea uti
q; fecit que nouerat: ex quo occurrit a
nimo quiddam miꝝ: sed tamen ueruz
q̄ iste mundus nobis notus esse non
posset nisi esset: deo autem nisi notus
esset esse non possit.

An eius beatitudis quā sācti āgl̄i
ab initio sui semp̄ habuerunt: ēt illos
spiritus qui in ueritate nō steterunt p
ticipes fuisse credendum sit. cap. xi.

q Ue cū ita sint: nullo quidez mō
sm aliquod temporis spacium
prius erant sp̄s illi tenebre quos āge-
los dicimus: sed simul ut facti sūt lux
facti sunt: nō tam̄ ita tm̄ creat ut quo-
quomodo essēt ⁊ quoquomodo uiue
rent: sed etiam illuminati ut sapienter
beateq; uiuerent. Ab hac illumiatiōe
auersi quidam angeli: non solum non
obtinuerunt excellentiam sapiētis bea
teq; uite: que pculdubio ñ nisi eterna
ē eēnitatisq; sue certa atq; secura sz ⁊
rōnalē uitā lz insipientē sic hñt: ut eaz
nō possint amittere nec si uelint. Qua
tenus autem antequam peccassent: il-
lius sapientie fuerint pticipes: definire
quis potest? In eius tamen pticipatio
ne equales fuisse istos illis: qui ppter
uere pleneq; beati sunt: qm̄ nequaq̄ ō
sue beatitudis eternitate fallunt quō
dicturi sumus: quandoquidez si equa
les in ea fuissent: etiam isti in eius eter
nitate mansissent: pariter beati quia
pariter certi? Neq; enim sicut uita q̄-
diucunq; fuerit: ita eterna uita ueraci
ter dici poterit si finem habitura sit: si
quidem uita tantummodo uiuendo:
eterna uero finem non habendo nomi
nata est. Quapropter quanuis non
quicquid eternum continuo beatum
sit: dicitur enim etiam penalis ignis
eternus: tamen si uere perfecteq; bea-
ta uita non nisi eterna est: non erat tal̄
istorum quandoq; desitura: ⁊ propte-
rea non eterna siue id scirent siue nesci
entes aliud putarent: quia scientes ti-
mor: nescientes error beatos esse utiq;
non sinebat. Si autem hoc ita nescie-
bant ut falsis incertisue non fiderent:
sed utruz sempiternum an quandoq;
finem habiturum esset bonum suuz:
in neutram partem firma assensione
ferrentur: ipsa de tanta felicitate cūcta
tio eam beate uite plenitūdinem quaz
in sanctis angelis esse credius non ha
bebat. Neq; eniz beate uite uocabulū
ita contrahimus ad quasdā significa-
tionis angustias: ut solum deum dica
mus beatum: qui tamen ita uere bea-
tus est ut maior beatitudo esse non
possit. In cuius comparatione q̄ an
geli beati sunt: sua quadam summa
beatitudine quanta esse in angelis po
test: quid aut quantum est.

De cōpatiōe beatitudis iustoꝝ nec
dū tenentiū pmissionis diuie p̄miū ⁊
p̄moꝝ in padiso hoiuz añ peccatum.
cap. xij.

n Ec ip̄os eiz huic tāte beatitudi-
ni cōpatos qō attinet ad rōalē

uel itellectualē creaturā beatos nūcupādos putamus. Qui.n.ꝑmos illos hoies ī padiso negare audeat beatos fuisse añ peccatū: q̃uis de sua beatitū die q̃ diuturna uel utq̃ eēna eēt incertos: esset aūt eēna nisi peccassent: cum hodie ñ iprudēt beatos uocēus: quos uidēus iuste ac pie cū spe future imortalitatis hanc uitam ducere sine crie uastante consciam: facile imperantes peccatis huius infirmitatis diuinam misericordiam: qui licet ō sue pseuerātie premio certi sint: de ipsa tamen perseuerātia sua reperiuntur incerti? Quis enim hominuʒ se in actione puectuq̃ iustitie perseueraturum usq̃ in finem sciat: nisi aliqua reuelatione ab illo fiat certus: qui de hac re iusto latentiq̃ iudicio non omnes instruit: sed neiem fallit. Quantuʒ itaq̃ pertinet ad ōlectationem presentis boni: beatior erat ꝑmus homo in paradiso: q̃ quilibet iustus ī hac infirmitate mōtali. Quātum autem ad spem futuri boni bēior q̃lʒ in q̃buslʒ cruciatibus corporis: cui non opione sed certa ueritate manifestum ē: sine fine se habituū omni molestia carentem societatem angelorum in participatione summi dei: q̃ erat ille homo sui casus incertus in magna illa felicitate paradisi. Quocirca cuiuis iam non difficulter occurrit utroq̃ coniuncto effici beatitudinem: quā recto proposito intellectualis natura desiderat: hoc est ut ⁊ bono incommutabili quod deus est sine ulla molestia perfruatur: ⁊ in eo se in eternum esse mansurum: nec ulla dubitatione cunctetur: nec ullo errore fallatur. Hāc hīe angelos lucis pia fide credimus: hāc nec antequam caderent habuisse angelos peccatores: qui sua prauitate illa luce priuati sunt consequēti rōe colligimus. Habuisse tñ aliquam ⁊si non ꝑsciam beatitudinem: si uitā egerūt añ peccatum profecto credendi sunt.

An ita unius felicitatis omnes angeli sint creati: ut neq̃ lapsuros se possent nosse sui elapsi sunt: ⁊ post ruinā labentium perseuerantie sūe presciam acceperint qui steterunt. cap. xiij.

a Ut si duʒ uidēt qñ facti sūt angeli: alios credere ita factos: ut non acciperent ꝑsciam: uel ꝑseuantie uel casus sui: alios aūt ita factos: ut ueritate certissima eternitatem sue beatitudis nossent: sed equalis felicitatis omnes ab initio creati sunt: ⁊ ita fuerunt donec isti qui nunc mali sunt ab illo bonitatis lumine sua uoluntate cecidissent: proculdubio multo est durius nunc putare angelos: sanctos eterne sue beatitudis incertos: ⁊ ipsos de semetipsis ignorare: q̃ nos de illis per scripturas sanctas nosse potuimus. Quis enim catholicus christianus ignorat nullum bonum diabolum ex bonis ā-gelis ulterius futurum: sicut nec istuʒ in societatem bonorum angelorum ulterius rediturum. Ueritas q̃ppe ī euāgelio sāctis fidelibusq̃ ꝑmittit: q̃ erūt equales angelis dei: quib' ēt ꝑmittit q̃ ibunt in uitam eternam. Porro aūt si nos certi sumus: nunquam nos ex illa immōtali felicitate casuros: illi uero certi non sunt: iam potiores non erimus. Sed quia nequaq̃ ueritas fallit: ⁊ equales eis erimus: ꝑfecto etiā ipsi certi sunt sue felicitatis eterne. Cuius illi alīq̃ quia certi nō fuerunt: non enim erat coʒ eterna felicitas cuius certi essent: q̃ finē fuerat habitura: restat ut aut ipares fuerit: aut si pares fuerūt p' istoʒ ruinā ill' certa scia sue sēpiterne felicitatis accesserit. Nisi forte quis dicat id quod dñs ait de diabolo in euangelio. Ille homicida erat ab initio ⁊ ī vitate nō stetit: sic eē accipiendum ut non solum homicida fuerit ab initio: id est itio humani generis ex quo utiq̃ homo factus est:

quem decipiendo posset occidere: uex
ēt ab initio sue conditionis in ueritate
non steterit: ⁊ ideo nunquam beatus
cum sanctis angelis fuerit: suo recusās
esse sūditus creatori: ⁊ superbia sua ue
lut priuata potestate elatus: ac ꝑ hoc
falsus ⁊ fallax: quia neq; unq; pātem
omnipotentis euadit. Et qui per pia3
sūiectionem noluit tenere quod uere
est: affectat per superba3 elationem si
mulare quod non est: ut sic intelligat
etiam quod beatus apostolus ioānes
ait: ab initio diabolus peccat: hoc ē ex
quo factus est iusticiam recusauit: quā
nisi pia deoq; subdita uoluntas habē
non posset. Huic sententie quisquis ac
quiescit: non cum illis hereticis sapit:
id ē manicheis: ⁊ si que alie pestes ita
sentiunt: q̃ suam quandam propriam
tanquam ex aduerso quodam princi-
pio diabolus habeat naturam mali:
qui tāta uanitate desipiunt: ut cū uer-
ba ista euangelica in auctoritate nobis
cum habeant: non attendant non di-
xisse dominum a ueritate alien' fuit:
sed in ueritate non stetit: ubi a vitate
lapsum intelligi uoluit: in qua utiq; si
stetisset: eius particeps factus beatus
cum sanctis angelis permaneret.

Quo genē locutionis dictū sit de
diabolo: q̃ in vitate nō steterit: q̃ ueri
tas non est in eo. cap. xiiij.

f Ubiecit aūt iudiciū: quasi q̃sisse
mus uñ oñdatur q̃ in ueritate
non steterit: atq; ait q̃ ñ ē ueritas in
eo. Esset autem in eo si in illa stetisset.
Locutione autem dictum est minus
usitata. Sic enim uidet' sonare: in vita
te non stetit: quia non est ueritas i eo:
tanquam ea sit cā ut in ueritate non
steterit: q̃ in eo ueritas non sit: cū poti
us ea sit cā ut i eo ueritas non sit: q̃ i
ueritate non stetit. Ista locutio est ⁊ i
psalmo ubi ait. Ego clamaui quonia3
exaudisti me deus: cum dicendū fuisse
uideatur: exaudisti me deus quoniam
clamaui. Sed cum dixisset ego clama
ui: tanquam ab eo quereretur unde se
clamasse monstraret: ab effectu exau-
ditionis dei clamōis sui ostendit affec
tum: tanq̃ dicēt. Hinc oñdo clamasse
me qm̄ exaudisti me.

Quid sciendū sit de eo qd̄ scriptū
ē ab initio diabolus peccat. cap. xv.

i Illud ēt qd̄ ait de diabolo ioan
nes: ab initio diabolus peccat: ñ
intelligūt qui inde uolunt asserere pec
cati naturam: cu3 naturale nullu3 sit
omnino peccatum. S3 q̃d respondet'
pro physicis testionib̄: siue qd̄ ait esai
as sū figurata persona principis baby
lonie diabolu3 notans: quō cecidit lu-
cifer qui mane oriebatur: siue qd̄ eze-
chiel: in delicib̄ paradisi dei fuisti: om
ni lapide precioso ornatus: ubi intelli
gitur fuisse aliquando sine peccato:
Nam expressius ei paulopost dī. Am
bulasti in diebus tuis sine uitio. Que
si alit' conuenientius intelligi neq̃unt:
oportet ēt illud quod dictum ē in ueri
tate non stetit sic accipiamus: q̃ in ue-
ritate fuerit: sed non permanserit. Et
illud qd̄ ab initio diabolus peccat: nō
ab initio ex quo creatus est peccare
pūtādus ē: sed ab initio peccati quod
ab ipsius superbia cepit esse peccatū.
Nec illud quod scriptum est in libro
iob: cum de diabolo sermo esset. Hoc
est initiu3 figmenti domini quod fecit
ad illudendum ab angelis suis. Cui
consonare uidetur ⁊ psalmus ubi legi
tur. Draco hic quem finxisti ad illu
dendum ei sic intelligendum est: ut
existimemus talem ab initio creatu3:
cui ab angelis illuderetur: sed in hac
pena post peccatum ordinatum. Initi
um ergo eius figmentum est domini.
Non enim est ulla natura etiam in

extremis infimisq; bestiolis: quam nō ille constituit a quo est omnis modus: omnis spēs: omnis ordo: sine quibus nihil rerū inueniri uel cogitari potest. Quanto magis angelica creatūra: q̄ oīa cetera q̄ deūs condidit nature dignitate precedit.

De gradibus ⁊ differentijs creaturarum: q̄ alit pendet utilitatis usus: aliter ordo rationis. cap. xvi.

i Nbis enim q̄ quoquomō sunt: ⁊ non sunt quod ōs ē a quo facta sunt: preponunt uiuentia ñ uiuentib⁹: sicut ea que habent uim gignendi uel etiam appetendi: his q̄ isto motu carent. Et in his q̄ uiuunt p̄ponuntur sententia non sentientibus sicut arboribus animalia. Et in his que sentiūt preponuntur intelligentia non intelligētibus: sicut homines pecoribus. Et in his que intelligunt preponuntur ī mortalia mortalibus: sicut angeli hoībus altioris preponuntur nature ōdine. Est autēz alius atq; alius pro suo cuiusq; usu estimationis modus: quo fit ut quedam sensu carentia q̄busdaz sentientibus preponamus: intantum ut si potestas esset ea prorsus de natura rerum auferre uellemus: siue quez in ea locum habent ignorantes: siue etiam sciamus nostris ea commodis postponentes. Quis enim non domi sue panem habere q̄ mures nūmos q̄ pulices malit? Sed quid mirum cū in ipsorum etiam hominum estimatione quorum certe natura tante ē dignitatis: plezq; carius comparet equus q̄ seruus: gemma q̄ familia? Ita i tali libertate iudicandi plurimum distat ratio considerantis a necessitate indigentis: seu uoluptate cupientis: cū ista quid per seipsum in rerum gradibus pēdat. necessitas aūt q̄d propter quid expetat cogitet: ⁊ ista quid uerum lucimentis appareat: voluptas uero quid iocundum corporis sensibus blandiat exquirat. Sed tm̄ ualet in naturis rationalibus quoddam ueluti pondus uoluntatis ⁊ amoris: ut cum ordine nature angeli hoībus: tamē lege iusticie boni homines mal angel preferant.

Uitiū malicie non natūram ē: sed cōtra naturā: cui ad peccandum non conditor cā est: sed voluntas. cap. xvij.

p Ropter naturam igit ñ ppt malliciam diaboli dictū recte intelligitur. Hoc est initiū figmti dñi: qr sine dubio nisi esset uitiuz malicie: natura non uiciata precessit. Uitium aūt ita contra naturam ē: ut nō possit nisi nocere nature. Nō itaq; essz uitiū recedere a deo nisi nature cuius id uitiū est: potius cōpeteret esse cū deo. Quappt etiam uoluntas mala grande testimonium est nature bone. Sed deus sicut naturarum bonaruz optimus creatō est: ita malarum uoluntatum iustissimus ordinator: ut cum male ille utūt naturis bonis: ipse bñ utatur etiam uoluntatib⁹ malis. Itaq; fecit ut diabolus institutione illius bonus: uolūtate sua malus: in inferioribus ordinatus illudēt ab ãgelis eius. i. ut prosint tentationes eius sanctis: quibus eas obesse desiderat. Et qm̄ deus cum euz conderet future malignitatis eius nō erat ūtiq; ignarus: ⁊ preuidebat que bona de malis eius esset ipse facturus: propterea psalmus ait. Draco hic quē finxisti ad illudendum ei: ut in eo ipso q̄ eum finxit: licet per suam bonitatez bonum: iam per suam prescia p̄ppasse intelligatur quomō illo utēt i malo.

De pulchritudine uniuersitatis q̄ per ordinationem dei etiam ex contrario fit oppositione lucentiō. cap. xviij.

n Eq̃ enim deus ullum non dico angelo⁊ sed uel hoiu3 crearet: quem malum futurum esse presciſſet: niſi pariter noſſet quibus eos bono⁊ uſibus commodaret: atq̃ ita ordinem ſeculorum tanquam pulcherrimum carmen etiam ex quibuſdam quaſi antithetis honeſtaret. Antitheta enim q̃ appellantur in ornamentis elocutionis ſunt decẽtiſſima: que latine appellantur oppoſita: uel quod expreſſius dicitur contrapoſita. Non eſt apud nos huius uocabuli conſuetudo: cu3 tamen eiſdem ornamentis locutionis etiam ſermo latinus utat̃: immo lingue omnium gentium his antithetis. ⁊ paulus apoſtolus in ſecunda ad corinthios epiſtola illum locum ſuauit̃ explicat ubi dicit: per arma iuſtitie a dextris ⁊ a ſiniſtris: per gloriã ⁊ ignobilitatem: per infamiam ⁊ bonam famam: ut ſeductores ⁊ ueraces: ut qui ignoramur ⁊ cognoſcimur: quaſi morientes ⁊ ecce uiuimus: ut coerciti ⁊ ñ mortificati: ut triſtes ſemper autem gaudentes: ſicut egeni multos autem ditantes: tanquam nihil habentes ⁊ omnia poſſidentes. Sicut ergo iſta cõtraria contrarijs oppoſita ſermonis pulchritudinem reddunt: ita quadam non uerborum ſed rerum eloquentia contrariorum oppoſitione ſeculi pulchrituo componitur. Apertiſſime hoc poſitum eſt in libro eccleſiaſtico hoc modo. Contra malum bonũ ẽ: ⁊ contra mortem uita: ſic contra piu3 peccator. Et ſic intuere in omnia opa altiſſimi bina contra bina: unum contra unum.

Quid ſentiendũ3 uideatur diuiſit deus inter lucem ⁊ tenebras. capitulũ xix.

q̃ Vanuis itaq̃ diuini ſermonis obſcuritas etia3 ad hoc ſit util̃: q̃ plures ſententias ueritatis parit: ⁊ in lucem noticie producit: dum alius eu3 ſic alius ſic intelligit: ita tamen ut quod in obſcuro loco intelligitur: uel atteſtatione rerum manifeſtarum uel alijs locis minime dubijs aſſeratur: ſi ue cu3 multa tractantur: ad id quoq̃ perueniatur quod ſenſit ille q̃ ſcripſit: ſiue id lateat ſed ex occaſione tractande profunde obſcuritatis alia queda3 uera dicantur: non mihi uidetur ab operibus dei abſurda ſententia: ſi cum lux illa prima eſt facta angeli creati intelliguntur: ⁊ inter ſanctos angelos ⁊ immundos fuiſſe diſcretu3: ubi dictũ eſt ⁊ diuiſit deus inter lucẽ ⁊ tenebras: ⁊ uocauit deus lucẽ diem: ⁊ tenebras uocauit noctẽ. Solus quippe ille iſta diſcernere potuit: qui potuit etiã priuſ q̃ caderent preſcire caſuros: ⁊ lumine priuatos ueritatis in tenebroſa ſuperbia remanſuros. Nam inter iſtum nobis notiſſimum diem ⁊ noctem. i. inter hanc lucem ⁊ has tenebras uulgatiſſimas ſenſibus noſtris: luminaria celi ut diuiderent imperauit. Fiant inquit luminaria in firmamento celi ut luceant ſuper terram: ⁊ diuidant inter diẽ ⁊ noctem: Et paulopoſt. Et fecit inq̃t deus duo luminaria magna lumiare maius in principio diei: ⁊ luminaꝛ minus in principio noctis. Et ſtellas. ⁊ poſuit illas deus in firmamento celi lucere ſuper terrã: ⁊ preeſſe diei ⁊ nocti: ⁊ diuidere inter lucem ⁊ tenebras. Inter uero lucem que ſancta ſocietas angelorum eſt illuſtratione ueritatis intelligibiliter fulgens: ⁊ ei contrarias tenebras. i. malorum angelorum auerſorum a luce iuſtitie teterrimas mentes: ipſe diuidere potuit: cui etiam futurum non nature ſed uoluntatis malum occultum aut incertum eſſe non potuit.

De eo q̃ p' discretionē lucis atq̃ tenebrarū dictū ē ⁊ uidit deus lucem q̃ bona est.cap.xx.

d Enicq̃ nec illud ē pretereundus silētio:q̃ ubi dixit ōs fiat lux ⁊ facta ē lux:cōtinuo sbiūctū ē : ⁊ uidit deus lucē quia bōa ē. Nā posteaq̃ sepauit inter lucē ⁊ tenebras:⁊ uocauit lucem diem ⁊ tenebras noctem: ne sil' cum luce etiā talibus tenebris testimonium placiti sui perhibuisse uideret'. nam ubi tenebre inculpabiles sunt:int' quas ⁊ lucē istā his ocul' cōspicuā luminaria celi diuidunt:nō añ sed post i fertur. Et uidit deus quia bonum est: ⁊ posuit inquit illa in firmamēto celi: lucere sup terram ⁊ preesse diei ⁊ nocti:⁊ separe inter lucem ⁊ tenebras. Et uidit deus quia bonū est. Utrūq̃ placuit:q̃ utq̃ sine peccato est. Ubi autē dixit deus fiat lux ⁊ facta ē lux:⁊ uidit ōs lucē q̃ bona ē:⁊ postmodum i'ferr' ⁊ sepauit ōs inter lucē ⁊ tenebras uocauitq̃ deus lucē diem:⁊ tenebras uocauit noctem:non hoc loco additū ē:⁊ uidit ōs quia bonum ē:ne utrūq̃ appellaret' bonum:cum esset horuz alterum malum uitio ꝓpo:non natura. Et iō sola ibi lux placuit conditori:tenebre aūt angelice ⁊si fuerāt ordinande:non tñ fuerant approbande.

De etna ⁊ incōmutabili scia dei ac uolūtate:q̃ semp illi univsa q̃ fecit sic placuerūt facienda quēadmodū facta. cap.xxi.

q Uid ē.n.aliud itelligēdū i eo q̃ p oia dī:uidit ōs q̃ bonū ē:nisi opis approbatio fm artē facti q̃ sapia dei ē? Deus aūt ñ usq̃adeo cū dicit factum ē:tunc didicit bonū:ut nihil eorū fieret si ei fuisset incognitum. Dū ergo uidit quia bonum ē:qō nisi uidisset ā' teq̃ fieret:non utiq̃ fieret:nocet bōnū eē ñ discit. Et plato quidē plus ausus ē dicē:elatum esse.s.deum gaudio mūdi uniuersitate perfecta. Ubi ⁊ ipse nō usq̃adeo desipiebat:ut putaret deum sui operis nouitatē factum beatiorez: sed sic oñdē uoluit artifici suo placuisse iam factum:quod placuerat in arte faciendum: nō q̃ ullo mō dei scia uariet':ut aliud in eo faciant q̃ nondum sunt:aliud q̃ iam sunt:aliud q̃ fuerūt. Non enim more nostro ille uel quod futurum est prospicit:uel quod pñs ē aspicit:uel quod preterituz ē respicit: sed alio modo quodam a nostrarūm consuetudine cogitationū lōge alteq̃ diuerso. Ille quippe non ex hoc i ill'd cogitatione mutata:sed omnino incōmutabl'iter uidet:ita ut illa quidem q̃ temporaliter fiunt:⁊ futura nondum sint:⁊ presentia iam sint : ⁊ preterita iam non sint. Ipse uero hec oia stabl'i ac sempiterna presentia cōprehēdat: nec alit' oculis:alit' mente: non eim ex aio constat ⁊ corpore. Nec aliter nūc: aliter antea:⁊ aliter postea: qm̄ nō sic nostra:ita quoq̃ eius scientia triuz tēporum:pñtis uidelicet ⁊ preteriti uel futuri uarietate mutatur:apud quem non est immutatio nec momenti obūbratio. Neq̃ enim eius intentio de cogitatione in cogitationem transit : in cuius incorporeo contuitu simul adsunt cuncta que nouit. Qm̄ tempora ita nouit null' suis tpalib' notionib': quenadmodum temporalia mouet nullis suis temporalibus motibus. Ibi ergo uidit bonum esse quod fecit: ubi bonum esse uidit ut faceret . Nec quia factūm uidit scientiam duplicauit:uel ex aliqua parte auxit:tanquaz mioris scientie fuerit priusq̃ faceret qō uideret:q̃ tam pfecte nō oparetur: nisi tā pfecta scia cui nihil ex eius operibus adderet'. Quapropt' si tm̄modo nobis insinuandum esset quis fecerit

lucē:sufficēt dicē fecit de' lucē. Si aūt non solū quis fecerit:uex ēt per quid fecerit:satis esset ita enūcrari. ⁊ dixit deus fiat lux:⁊ facta ē lux: ut ñ tantū deū:sz ēt p uerbū lucē fecisse nosseūs. Qz vo tria quedam maxime scienda de creatura nobis intimari oportuit: ds eam fecerit:p quid fecerit:quare fecerit:deus dixit inquit fiat lux:⁊ facta est lux:⁊ uidit deus lucē qz bōa ē. Si ergo q̄rius quis fecerit:ds ē:si p q̄d fecerit:dixit fiat ⁊ facta ē:si quare fecerit: qz bōa ē. Nec auctor ē excellētior deo: nec ars efficacior dei vbo:nec cā melio q̄ ut bonū crearet a bono deo. Hanc etiā plato cām condendi mūdi iustissimam dicit:ut a bono ds bōa opa fierent:siue ista legerit:siue ab his qui legerant forte cognouerit:siue acerrio ingenio inuisibilia dei p ea q̄ facta sunt iteilecta ꝓspexerit:siue ab his q̄ ista cō spexerant ⁊ ipse didicerit.

De his quibus in uniuersitate rex a bono creatore bene conditarum q̄dā displicent ⁊ putant nullam malam eē naturam.cap.xxij.

b Hanc tñ cām.i.ad bona creanda dicit bonitatē dei.hanc inq̄ cāz tam iustaz atq̄ iooneam:q̄ diligenter considerata ⁊ pie cogitata:oms cōtro uersias querentiū mundi originē tmīnat: Quidam hētici non uiderunt:q̄a egenā carnis huius fragilēq̄ mortalitatem iā de iusto supplicio uenientez: dum ei ñ conueniūt pluria offendunt: sicut ignis aut frigus aut fera bestia:l' quid eiusmodi. Nec attendūt q̄ uel in suis locis naturisq̄ uigeāt:pulchroq̄ ordine disponant:q̄tūcūq̄ universitati rex p suis portionibus decoris tanq̄ i cōmunem rempublicam conferant:l' nobisipsis si eis congruenter atq̄ sciēter utāur cōmoditatis attbuant:ita ut uenena ipsa q̄ per inconuenientiam p niciosa sunt: conuenient adhibita in salubria medicamta uertantur: q̄q̄ a contrario ēt hec quibus delectant:sic cibus ⁊ potus ⁊ ista lux imoderato ⁊ importuno usu noxia sentiant. Unde nos admonet diuina prouidentia nō res insipient uituperare: sz utilitatem rerum diligent inquirē: ⁊ ubi nostruz ingenium uel infirmitas deficit:ita credere occultam sicut erant q̄dā q̄ uix potuimus inuenire:quia ⁊ ipsa utilitatis occultatio:aut hūilitatis exercitatō ē:aut elationis attritio: cū oio natura nulla sit malum:nomēq̄ hoc non sit nisi priuatiōis boni.sed a terrēis usq̄ ad celestia:⁊ a uisiblib' usq̄ ad inuisibilia: sunt alīs alia bōa:alīs alia meliora:ad hoc ineqūalia ut essent oia. Deus aūt ita ē artifex magnus in magnis:ut minor non sit in paruis. Que pua nō sua granditate: nā pene nulla ē:sed artificis sapientia metienda sūt: sicut in specie uisibili bois:si unum radatur supercilium: q̄ propemodū nihil corpori ⁊ q̄ multum detrahit pulchritudini. qm̄ non mole constat sed distat a parilitate ac dimsiōe mbrorz. Nec sane multum mirandum est:q̄ hi qui nōnullam malam putāt eē naturam:suo quodam proprio exortam p pagatāq̄ pncipio:nolunt accipere istā cām creationis rerum:ut bonus deus conderet bona:credentes eum potius ad hec mundana molimina rebellātis aduersum se mali repellendi:extrēa necessitate pductum suāq̄ naturam bonam malo coercēdo supādoq̄ miscuisse:q̄ turpissime pollutā ⁊ crudelissime captiuatā:⁊ oppssā labore magno uix mundet ac libēt: nō totam tamē: sz qd eius non potuerit ab illa inqnatione purgari:tegmen ac uinculum futurum hostis uicti ⁊ inclusi. Sic autē māichei ñ desiperēt uel poti' isanirēt: si dei naturā sicuti ē incommutabilez atq̄ omnino icorruptibilē crdēnt: cui

nocere nulla res possit: aiam vo q̃ uoluntate mutari in deterius ⁊ peccato corrumpi potuit: atq; ita incõmutabil' vitatis luce priuari: ñ dei ptẽ nec eius nate q̃ dei est: ſz ab illo conditam lõge ipatẽ ꝓditori christiana ſãitate ſẽtirẽt.

De errore in quo origenis doctria inculpatur. cap. xxiij.

Sed multo est mirandũ ampliꝰ: q̃ ẽt q̃dam q̃ unũ nobiscũ credũt oium rerꝝ eẽ principiũ: nullãq; naturã q̃ non est quod deus ẽ: nisi ab illo conditore esse ñ posse: noluerũt tñ istã cãz fabricandi mundi tam bonam ac simplicem bñ ac simplr credere: ut ds bonus conderet bona: ⁊ essent post deuz q̃ non essent quod est deus: bona tñ que non faceret nisi bonus deus. Sz aias dñt non quidẽ ptes dei ſz factas a deo: peccasse a deo conditore ĩcedendo. ⁊ diuſis progressibus ꝑ diuſitate peccatorꝝ: a celis uſq; ad terras diuſa corpora quasi uincula meruisse: ⁊ hũc eẽ mundũ eãq; cãm mũdi fuisse faciẽdi: ñ ut conderent bõa: ſz ut mala cohiberent. Hinc origenes iure culpat. In libris. n. quos appellat periarchon id est de principijs hoc sensit: hoc scripsit. Ubi plusq̃ dici põt miror hoiem ĩ ecclesiasticis lĩis tam doctum ⁊ exercitatũ: ñ attendisse primũ q̃ hoc eẽt contrariũ scripture huius tante auctis intentioni: q̃ ꝑ omnia opa dei sbiungẽs: ⁊ uidit ds quia bonũ est: cõpletisq; oĩb' inferens ⁊ uidit ds omnia que fecit: ⁊ erant bona ualde: nullam aliam cãz faciendi mundi intelligi uoluit: nisi ut bona fierent a bono deo. Ubi si nemo peccasset: tñmõ naturis bonis eẽt mũdus ornatus ⁊ plenus. Et qr peccatuz ẽ: non ideo cũcta sunt ipleta peccatis: cũ bonorꝝ longe maior nũmerus in celestib' sue nature ordinẽ seruet. Nec mala ueluntas quia nature ordinem seruare noluit: iõ iusti dei leges oia bñ ordinantis effugit: qm̃ sicut pictura cũ colore nigro loco suo posita: ita uniuſitas rerꝝ siquis possit intueri: ẽt cum peccatorib' pulchra ẽ: q̃uis per seipos cõsideratos sua deformitas turpet. Deinde uidere debuit origenes ⁊ q̃cũq; ista sapiũt: si hec opio uera eẽt: mũdũ iõ factũ ut aie pro meritis peccatorũ suorꝝ tanq̃ ergastula q̃b' penaliter includerẽt corpora accipent: superiõa ⁊ leuiora que minus: inferiora uero ⁊ grauiora q̃ ãplius peccauerũt: dẽonesq; quibus deterius nihil ẽ: terrẽa cõpõa quib' iferi' ⁊ grauiꝰ nihil ẽ: potius q̃ hoies ẽt bonos: potius ẽtq̃ malos habere debuisse. Nunc vo ut itelligẽmus aiarꝝ merita non qualitatib' corporũ esse pẽsanda: aereũ possidet pessimus demon. homo aũt ⁊ nũc licet malus longe minoris mitiorisq; malicie: ⁊ certe ante peccatum tñ luteum corpus accepit. Quid aũt stultiꝰ põt dici: q̃ istũ solem ut in uno mundo ũnus esset: ñ decori pulchritudinum uel etiã saluti rerꝝ corporalium consuluisse artificez deum: sed hoc potius euenisse: qr una aia sic peccauerat: ut tali corpore mereretur includi? Ac ꝑ hoc si contigisset ut non una sed due: immo non due ſz decem uel centum similiter equaliterq; peccassent: centũ soles hĩet hic mũdꝰ. Qd ut nõ fieret non opificis ꝑuisiõe mirabili ad rerꝝ corporalium salutem decoremq; consultum est: ſz cõtigit potius tãta uniuſ aie ꝑgressiõe peccãtis: ut sola corpus tale mereret. Nõ plãe aiarꝝ de quib' nesciunt q̃d loquãt: sed eorꝝ ipsorꝝ qui talia sapiunt multũ lõge a ueritate ⁊ merito ẽ coercẽda progressio. Hec ergo ta q̃ supr' cõmdauiũ i unaquaq; creatura reqrũt: quis eã fecerit: per quid fecerit: quare fecerit: ut respondeat deus ꝑ uerbũ suuz: qr bona ẽ: utrum altitudie mystica nobis ipa trinitas intimet: hoc est pater

⁊ filius ⁊ ſpus ſanctus:an aliq̃d occurrat quod hoc loco ſcripturarum id accipiendũ eſſe perhibeat:multi ſmonis eſt q̃o : nec omnia uno uolumine ut explicemus urgendum eſt.

De trinitate diuia q̃ per oia opera ſua ſignificationis ſue ſparſit indicia. cap.xxiiij.

c Redius ⁊ tenẽus ⁊ fidelr p̃dicamus: ꝙ pater genuerit uerbuz: hoc ē ſapiaz p quã facta ſunt omnia: unigenitũ filiũ:unus unũ:eꝛnus coeꝛnũ:ſũme bonus equalr bonũ:⁊ ꝙ ſp̃s ſanctus ſimul ⁊ p̃ris ⁊ filij ſit ſp̃s:⁊ ip ſe conſb̃ſtantialr ⁊ coeꝛnus ãbobus : atqz hoc totum ⁊ trinitas ſit propter ꝓpetatem pſonarꝫ:⁊ unus deus ꝓpter inſeparabilem diuinitatem:ſicut unuſ omnipotens ꝓpr inſepabilẽ oipotẽtiã: ita tñ ut etiam cum de ſingulis q̃rit: unuſq̃ſqz eorꝫ ⁊ ds ⁊ oipotẽs cẽ reſpõdeat.cum vo de oibus ſimul:non tres dij uel tres omnipotentes:ſed unꝰ ds omnipotens:tanta ibi ē in trib̃ iſepabilis unitas:que ſic ſe uoluit predicari.Utꝫaũt boni patris ⁊ boni filij:ſp̃s ſanctus qꝛ communis ãbobus ē:recte bonitas dici poſſit amborꝫ:nõ audeo temerariam p̃cipitare ſententiam: uerũtñ amborꝫ eum dicere ſanctitatem facilꝰ auſus fuero:ñ ãborꝫ quaſi qualitatem:ſed ipſam quoqz ſb̃am ⁊ ttiaz i trinitate pſonaz.Ad hoc.n.me ꝓbabilꝰ ducit:ꝙ cũ ſit ⁊ p̃r ſp̃s ⁊ filꝰ ſp̃s: ⁊ p̃r ſanctus ⁊ filꝰ ſanctus:ꝓpe tamẽ ipſe uocatur ſpiritus ſanctus:tanquã ſanctitas ſb̃alis ⁊ cõſubſtantialis amborꝫ.Sed ſi nihil ē aliud bõitas diuia q̃ ſanctitas:pfecto ⁊ illa diligẽtia rõis ē non preſumptionis audacia:ut i operib̃ dei ſecreto quodam loquẽdi mõ quo noſtra exerceatur intentio: eadez nobis iſinuata itelligat trinitas: unãquãqz creaturam quis fecerit: per q̃d fecerit:propter quid fecerit.Pat q̃ppe intelligit uerbi q̃ dixit ut fiat: qd aũt illo dicente factũ ē:pculdubio p vbuz factũ ē.In eo uero quod dr uidit deuſ qꝛ bonũ ē:ſatis ſignificat deũ nulla neceſſitate:nulla ſue cuiuſq̃ utilitatis indigentia:ſz ſola bonitate feciſſe quod factum eſt.i.quia equaliter bonum: ⁊ ꝙ ſp̃s ſanctuſ ſimul ⁊ p̃ris ⁊ filij bonũ ē.Qd ideo poſtea q̃ factũ ē dr: ut res q̃ facta eſt congruere bonitati propter quã facta ē indicetur.Que bonitas ſi ſp̃s ſanctus recte intelligit: univſa nobis trinitas in ſuis operibus intimat. Inde eſt ciuitatis ſancte q̃ in ſanctis ãgelis ſurſuz eſt:⁊ origo:⁊ informatio: ⁊ beatitudo.Nã ſi querat unde ſit:ds eam condidit.Si unde ſit ſapiens : a deo illuminatur.Si ũde ſit felix : deo fruit:ſb̃ſiſtens modificat:cõtemplanſ illuſtrat:inherẽs iocundatur:ē:uidet: amat:in eternitate dei uiget: in vitate dei lucet:in bonitate dei gaudet.

De tripartita totius philoſophie diſciplina.cap.xxv.

q Uuantum intelligi datur hinc philoſophi ſapientie diſciplinã tripartitam eſſe uoluerunt: immo vo tripartitam eſſe aiaduertere potuerꝫt. Neqz enim ipſi inſtituerunt ut ita eẽt: ſed ita eſſe potius inuenerunt : cuius una parſ appellaret phyſica:altera logica:tertia ethica. Quaꝫ noia latina iã multorꝫ liis frequentata ſunt:ut naturalis:rõnalis: moraliſqz uocarent: quas ẽt i octauo libro breuit ſtrixius. nõ qõo ſit cõſequẽs ut iſti i his trib̃ aliquid ſm deum de trinitate cogitauerint.Quãuis plato primus iſtã diſtributionem reperiſſe ⁊ cõmendaſſe dicat:cui neqz naturaꝫ omniũ auctor niſi deus uiſus eſt : neqz intelligentie dator:neqz ãoriſ quo bñ beateqz uiuatur iſpiratõ.Sz certe cũ de natura ipꝫ

⁊ de rõe indagande ueritatis: ⁊ ꝺ fine boni ad quem cuncta que agimus re' ferre debẽus: diuersi diuersa sentiant: in his tamẽ tribus magnis ⁊ generali bus q̃onibus oꝰ eorum uersatur intẽ tio. Ita ut cum in unaqũaqꝫ earuꝫ ꝯd quisqꝫ sectetur multiplex sit discrepã' tia opionũm: esse tamen aliquã natuꝫ cãm. scie formã: vite sũmã nemo cũcte tur. Tria enim sunt que in unoquoqꝫ homine artifice spectant ut aliq̃d effi' ciat: natura: doctrina: usus. Natura ingenio: doctrina scientia: usus fructu diiudicandus est. Nec ignoro ꝙ ꝓprie fructus fruentis: usus uero utẽtis sit. atqꝫ hoc interesse uideat': ꝙ ea re frui dicimur: q̃ nos non ad aliud referẽda per seipsam delectat. Uti vo ea re quã ꝓpter aliud querimus: uñ tp̃alib' ma gis utenduꝫ est: q̃ fruendũ ut frui me reamur eternis. Non sicut peruersi q̃ frui uolunt nummo: uti aũt deo: qm̃ nõ nũmũ ꝓpter deũ ipẽdũt: sed deum ꝓpter nummum colunt. Uerũtam̃ eo loquẽdi modo quem plus obtinuit cõ' suetudo: ⁊ fructibus utiur: ⁊ usib' fru imur. Naꝫ ⁊ fructus iã ꝓpe dñr agro' rum: quib' utiqꝫ omnes temporaliter utimur. Hoc itaqꝫ more usũ dixerim: i his tribus que in homine spectanda cõmonui: que sunt natura: doctrina: usus. Ex his propter obtinẽdã beataꝫ uitã tripartita ut dixi a phis inuẽta ẽ di' sciplia: natural' ꝓpter naturã: rõnalis ꝓpter doctrinã: moral' ꝓpter usũ. Si ergo natura nostra esset a nobis: pfec to ⁊ nr̃am nos genuissẽus sapientiaꝫ: nec eam ex doctrina. i. aliunde discen' do percipere curaremus: ⁊ nr̃ amor a nobis profectus ⁊ ad nos relatus ad beate uiuẽdũ sufficeret: nec bono alio quo frueremur ullo indigeret. Nũc ue ro quia natura nostra ut esset deũ hẽt auctorem: proculdubio ut va sapiãus ipsuꝫ debemus habere doctoreꝫ: ipsũ etiaꝫ ut beati simus suauitatis itime largitorem.

De imagine summe trinitatis: q̃ ſ̃ quendam modũ in natura ẽ nec dum beatificati hois. cap. xxvi.

e Tnos quidẽ in nobis tã ⁊ si nõ equalẽ: imo ualde lõgeqꝫ distan tẽ: neqꝫ coeternã: ⁊ quo breuius totuꝫ dr̃ nõ eiusdem sb̃stantie cuius est de': tamen quia deo nihil sit in rebus ab eo factis natura ꝓpiq̃us: imaginẽ dei hoc ẽ sũme illi' trinitatis agnoscius: ad hoc reformatiõe perficiendã: ut sit ẽt similitudine ꝓxia. Nã ⁊ sumus: ⁊ nos eẽ nouimus: ⁊ nostꝫ esse ac nosse diligiũs. In his aũt tribus que dixi: nulla nos falsitas uerisimilis turbat. Non. n. ea sicut illa q̃ foris sunt ullo sensu corporis tangimus: uelut colo' res uidendo: sonos audiendo: odores olfaciendo: sapores gustando: dura ⁊ mollia contrectando sentius: quoꝫ se sibiliũ ẽt imagies eis simillimas: nec iam corporeas cogitatione vsãus: me' moria tenemus: ⁊ per ipsas in istoruꝫ desideria cõcitãur: ſ̃ sine ulla phãta siaꝫ uel phantasmatũ imaginatione ludificatoria me esse me idqꝫ nosse ⁊ amare certissimũ ẽ. Nulla in his uerisi academicoꝫ argũmta formido dicen' tium. Quid si falleris? Si. n. fallõ: sũ. Nã qui non ẽ: utiqꝫ nec falli põt: ac p hoc sũ si fallor. Quia ergo sũ q̃ fallõ: quomõ esse me fallor: qm̃ certũ est me esse si fallor? Quia igitur essem qui fallerer: etiam si fallar proculdubio i eo ꝙ me noui esse nõ fallor. Cõsequẽs ẽ aũt ut etiã in eo ꝙ me noui nosse: nõ fallar. Sicut enim noui me esse: ita no ui ẽt hoc ipsum nosse me. Eaqꝫ duo cum amo: eundeꝫ quoqꝫ amorem q̃d dã ẽtiũ nec imparis estiatiõis eis quas noui rebus adiungo. Neqꝫ enim fallõ amare me: cũ in his q̃ amo nõ fallar. Quanq̃ ⁊ si illa falsa essent: falsa me

amare uerum esset. Nã quo pacto rec te reprehenderer: ⁊ recte ꝓhiberer ab amore falsorꝫ: si me illa amaẽ falsum esset? Cũ vo ⁊ illa uera atq; certa sint: q̃ dubitet ꝙ eorꝫ que amãt ⁊ ipe ãor uerus ⁊ certus est? Tã porro nemo est q̃ eẽ se nolit: q̃ nẽo ẽ q̃ ñ eẽ bt̃us uelit. Quõ.n.pot beatus eẽ si nihil sit.

De essentia ⁊ sciẽtia ⁊ ut̃usq; amore.cap.xxvij.

i Ta vo ui quadã naturali ipsuz eẽ iocũdũ ẽ: ut nõ ob aliud ⁊ hi qui miseri sunt nolint interire. Et cuz se miseros esse sentiant: nõ seipos de rebus: sed miseriã suã poti' auferri uelit. Illis ẽt ⁊ q̃ sibi miserrimi appent: ⁊ plane sunt: ⁊ nõ solũ a sapientibus qm̃ stulti: uerꝫ ẽt ab his qui beatos se putant: miseri iudicant: qr pauperes atq; mendici sunt: siquis imortalitatẽ daret qua nec ipsa miseria moreret: ꝓ posito sibi ꝙ si in eadẽ miseria sẽp esse nollent: nulli ⁊ nusq̃ essent futuri: sed oimodo perituri: pfecto exultarent letitia: ⁊ sic semp eligerent eẽ q̃ oio nõ esse. Huius rei testis est notissimus sẽsus eorꝫ. Unde.n.mori metuũt: ⁊ malunt in illa erũna uiuere: q̃ eã morte finire: nisi qr satis appet q̃ ẽfugiat natura nõ esse? Atq; iõ cũ se nouerint eẽ moritos: pro magno bñficio sibi hãc impendi misericordiam desiderãt: ut aliq̃to pducti' in eadẽ miseria uiuãt: tardiusq; moriant. Proculdubio ẽgo indicãt: imortalitatẽ saltẽ talẽ q̃ ñ habeat finem mendicitatis: quanta gratulatione susciperent. Quid aialia oia ẽt irrationabilia: quib' datũ ñ est ista cogitare: ab iñsis dracõibus usq; ad exiguos uermiculos? Nonne se eẽ uel le atq; ob hoc intitũ fugere: oib' q̃b' pñt motibus indicant? Quid arbusta oñsq; frutices: quib' nullus ẽ sẽsus ad uitandã mãifesta motiõe perniciẽ? Nonne ut in auras tutũ cacumis germẽ emittant: altius terre radices affigunt quo aliñtũ trahãt: atq; ita suuz quodãmõ eẽ ꝓfuẽt? Ipa postrẽo cõporã q̃b' nõ solũ sensus: sz nec ulla saltẽ sciãlis est uita: ita tamen uel exiliunt ĩ supna: uel in ima descendunt: l' libratur in medũ: ut essentiã suã ubi fm naturã pñt esse custodiant. Iã vo nos se q̃tũ amet: q̃q; falli nolit natura humana: uel hic intelligi põt: ꝙ lañtari q̃sq; sana ñte malunt: q̃ letari ĩ amẽtia. Que uis magna ⁊ mirabilis mortalib' preter homini animantibus nl' la ẽ: lz eorꝫ q̃busdã ad istã lucẽ cõtuendã multo q̃ nobis sit acrior sensus oculorꝫ: sz lucẽ illã icorporeã cõtingere neq̃ũt: qua mens nostra quodãmodo radiat: ut de his oibus recte iudicare possimus. Nã inq̃tũ eam capimus: ĩtantũ id possumus. Uerũtñ iest sẽsib' irrationaliũ: ⁊ si scia nullo mõ: at certe q̃dã scie similitudo. Leta aũt rerꝫ corporaliũ non quia sentiunt: sed qr senti untur sensibilia nũcupata sunt. Quorum in arbustis hoc simile est sensib': ꝙ alunt ⁊ gignunt. Uerũtñ ⁊ hec oia corporalia latentes in natura cãs hñt: sz formas suas quib' mundi huius uisibilis structura formosa ẽ: sentiendas sensibus prebent: ut pro eo ꝙ nosse ñ possunt: quasi innotescere uelle uideãtur. Sed nos ea sensu corporis ita capimus: ut de his nõ sensu corporis iudicemus. Habemus.n.aliũ interioris hois sensũ isto onge prestãtiorẽ: quo iusta ⁊ iniusta sentimus: iusta per intelligibilem speciem: iniusta sentimus p eius priuationem. Ad huius sensus officium non acies pupille: nõ foramẽ auricule: non spiramenta nariũ: ñ gustus faucium: non ullus corporeꝰ tactus accedit. Ibi me ⁊ esse: ⁊ hoc nosse certus sum: ⁊ hoc amo: atq; amaẽ me similiter certus sum.

An ēt ipsum amorem quo ⁊ esse ⁊ scire diligimus diligere debeamus: quo magis diuine trinitatis imagini propinquamus.cap.xxviij.

Sed de duobus illis essentia.s.⁊ noticia:q̄tum amentur i nobis: ⁊ quēadmodum ēt in ceteris reb⁹ que infra sūt:eorq̄ repiat̄ ⁊si differens q̄dā tm̄ similitudo:q̄tum suscepti huius operis rō uisa ē postulare:satis dixius. De amore aūt quo amant̄:utq̄ ⁊ ipse amor amet̄:non dictū ē. Amat̄ autez: ⁊ hinc probamus:q̄ in hoibus q̄ rectius amant̄:ipse magis amet̄. Neq̄ ciz uir bonus merito dī q̄ scit qō bonū ē: sz q̄ diligit. Cur ergo ⁊ in nobisipsis nō ⁊ ipsum amorem nos amaī sētius: quo amamus q̄cq̄d bōi amamus? Est enim ⁊ amō quo amat̄:⁊ qō amāduz nō est. Et istum amorem odit in se: q̄ illum diligit quo id amat̄ qō amādū est. Possunt enim ambo esse in uno homine: ⁊ hoc bonum est homini ut illo proficiente quo bn̄ uiuimus: iste deficiat qūo male uiuimus: donec ad pfectum sanet̄:⁊ in bonū cōmutet̄ omne qō uiuimus. Si enim pecora eēm⁹: carnalem uitam ⁊ quod secunduz sensum eiusdem est amaremus:idq̄ esset sufficiens bonum nostr̄: ⁊ ꝗm hoc cū esset nobis bn̄:nihil aliud querēmus. Item si arbores essemus: nihil q̄dem sentiente motu amare posseūs:uerūtm̄ id quasi appetere uideremur quo feracius essemus:uberiusq̄ fructuose. Si essemus lapides:aut fluctus:aut uēt⁹: aut flamma uel quid eiusmodi:sine ullo quidem sensu atq̄ uita: ñ tm̄ nobis deceēt quasi quidā nostrorū locorū atq̄ ordis appetitus. Nam velut amores corporū momenta sunt ponderū: siue deorsū grauitate:siue sursū leuitate nitant̄:ita.n.corpus pondē: sicut animus amore fert̄:quocūq̄ fert̄.. Qm̄ igitur hoies sumus ad nīi creatoris imagiez creati:cuius est uera eternitas: etna ueritas:etna ⁊ uera caritas:ēq̄ ipe etna ⁊ uera trinitas :neq̄ confusa neq̄ separata.in his quidē reb⁹ que ifra nos sunt:qm̄ ⁊ ipsa nec aliquo modo eēnt nec aliqua specie continerentur:nec aliquem ordinem uel appeterent uel tenerent:nisi ab illo facta essent q̄ sūme est:qui summe sapiens est: qui sūme bonus est:tanquam per omnia q̄ fecit mirabili stabilitate currentes:quasi q̄dam eius alibi magis alibi minus impssa uestigia colligamus:in nobis aūt ipsis eius imaginē contuentes: tanq̄ minor ille euangelicus filius ad nosmetipsos reuersi surgamus: ⁊ ad illū redeamus a quo peccando recessera mus. Ibi eē nīz ñ hēbit mōtē:ibi nosse nīm non habebit errorez:ibi amaī nostrum non habebit offensionem. Nūc aūt ista tria nīa q̄uis certa teneamus: nec alīs ea credamus testibus:sz nos ipsi presentia sentiamus:atq̄ interiōe ueracissimo cernamus aspectu: tamē q̄diu futura:uel utrum nunquam defutura:⁊ quo si male: quo aūt si bene agant̄ peruentura sint:qm̄ per nosipsos nosse non possumus:alios hinc testes uel querimus uel habemus:de quorum fide cur nulla debeat esse dubitatio:ñ est iste sz posterior erit diligenti⁹ differendi locus. In hoc aūt libro de ciuitate dei q̄ nō pegrinat̄ in hui⁹ uite mortalitate: sz imortal̄ semp i cel̄ ē.i. de angelis sanctis deo coherentibus: qui nec fuerūt unq̄ nec futuri sunt desertores:int̄ quos ⁊ illos qui eternam lucem deserentes tenebre facti sūt:deum pmitus diuisisse iaz diximus: illo adiuuāte quo ⁊ cepimus ut possum⁹ explicemus.

De sanctorum angelorum scientia: qua trinitatem in ipsa eius deitate nouerunt: qua operum causas prius

in operante arte q̃ in ipsis operibus artificis intuentur.cap.xxix.

i Illi q̃ppe ãgeli sancti ñ per vba sonantia deũ discunt:sz p ipam pñtiam immutabilis ueritatis:hoc est vbum eius unigenitum. Et ipsum uerbum ⁊ patrem ⁊ eorum sp̃m sanctuz: eãqz esse inseparabilem trinitatem:singulasqz in ea personas unã esse sb̃am: ⁊ tamen omnes non tres deos esse: sz unum deũm ita nouerunt: ut eis magis ista sit nota q̃ nosipsi nobis cogniti sumus:ipsam quoqz creaturam melius ibi:hoc est in sapientia dei tanq̃ i arte qua facta ẽ:q̃ in ea ipsa sciũt: ac p hoc ⁊ seipsos ibi melius q̃ in seip̃is: ueruntñ ⁊ in seipsis.facti sunt.n.⁊ aliud sunt q̃ ille qui fecit. Jbi ergo tanq̃ i cognitione diurna:in seipsis aũt tãq̃ in uespria:sicut supra iã dixius. Multum autem differt utrum in ea rõe cognoscatur aliquid secundũ quam factum ẽ:an in seip̃o:sicut aliter scit̃ rectituoo lineaz seu ueritas figuraz cum intellecta conspicit̃:alit̃ cũ i puluẽ scribitur:⁊ aliter iustitia describit̃ i vitate icõmutabili:aliter in aia iusti sic deidecta:sicut firmamẽtum inter aquas superiores ⁊ inferiores:quod celum uocatum est:sicut deorsum aquaz cõgeries terreqz nudatio ⁊ herbarum istitutio atqz lignoz : sicut solis ac lune stellazqz conditio:sicut ex aquis aialium uolucrum.s.atqz piscium beluarũqz natantium:sicut quorũcũqz i terra gradientium atqz repentium: ⁊ ip̃ius hominis qui cunctis in terra rebus excelleret. Omnia hec aliter in uerbo v̄bi cognoscuntur ab angelis:ubi habent cãs rationesqz suas.i.secundum quas facta sunt incommutabiliter permanẽtes:aliter i seipsis:illic clariore:hic obscuriore cognitione:uelut artis atqz operum. Que tamen opera cum ad ipsius creatoris laudem ũenerationẽqz referuntur:tanquam mane lucescit in ñtibus contẽplantiũ.

De senarij numeri perfectione:qui partium suarum quantitate complet̃. cap.xxx.

h Et autez propter senarij numeri perfectionez eodem die sexies repetito sex diebus perfecta narrant̃. non quia deo necessaria fuerit mora temporum:quasi qui non potuerit creare omnia simul:que deinceps cõgruis motibus peragerent tempora : sed quia per senarium numerum est operum signata perfectio. Numerus quippe senarius primus completur suis ptibus.i.sexta sui parte ⁊ tertia ⁊ dimidia:que sunt unum ⁊ duo ⁊ tria : que in summam ducta sex fiunt . Partes autem in hac consideratione numerorum ille intelligende sunt que quote sint dici pōt:sicut dimidia:tria : quarta:⁊ deiceps ab aliquo numero denominate. Neqz enim exempligratia:q̃a in nouenario numero quatuor pars aliqua eius est:ideo dici potest quota eius sit:unum autem potest: nã nona eius est:⁊ tria potest:naz tertia ẽ eius. Coniuncte uero iste due partes eius: nona.s.atqz tertia:id est unũ ⁊ tria:lõge sunt a tota summa eius:quod ẽ nouem. Jtẽqz in denario quaternarius ẽ aliqua pars eius:sed quota sit dici nõ potest.unum autem potest:nam decia pars eius est. Habet ⁊ quintam q̃ sũt duo:habet dimidiam que sunt q̃nqz. Sed he tres partes eius:decima ⁊ q̃nta ⁊ dimidia:id est unum ⁊ duo ⁊ q̃nqz simul ducte non complent decem: sunt enim octo. Duodenarij uero partes numeri in summam ducte:transeunt eum. Habet enim duodecimã qõ est unum:habet sextaz que duo sunt: habet quartam que sunt tria : habet tertiam que sunt quatuor: habet

⁊ dimidiam que sunt sex: unum aũt ⁊ duo ⁊ tria ⁊ quatuõ ⁊ sex non duodecim sed amplius: id est sexdecies fiunt. Hoc breuiter cõmemorandũ putaui: ad commendandam senarij numeri pfectionem: qui primus ut dixi ptibus suis in summas redactis ipse perficit: in quo perfecit deus opera sua. Unde ratio numeri cõtemnenda non ē: que in multis sanctarum scripturarum locis q̃ magni estimãda sit elucet diligẽt intuentibus. Nec frustra in laudibus dei dictus est: omnia in mensura ⁊ numero ⁊ pondere disposuisti.

De die septimo in quo plẽitudo ⁊ requies commẽdatur. cap. xxxi.

i Ꝛ septio aũt die. i. eodẽ die septies repetito: qui numerus etiã ipse alia ratione pfectus ē: dei requies cõmẽdatur: in qua primũ sanctificatio sonat. Ita deus uoluit istum diem in illis suis operibus sanctificare: sed in requie sua que non habet uespam. Neqꝫ eim ulla creatura est: ut etiam ipsa aliter in dei vbo: aliter in se cognita faciat aliã uelut diurnã: aliam velut uespertinas noticiam. De septenarij põro numeri pfectione dici quidẽ plura possunt: ſz liber iste iam plixus est: ⁊ uereor ne occasione comperta scientiolam nostras leuiter magis q̃ utiliter iactare uelle uideãur: hñda est itaqꝫ rõ moderationis atqꝫ grauitatis: ne forte cum ō numero multum loqmur: mſurã ⁊ põo negligẽ iudicemur. Hoc itaqꝫ satis sit admonẽ: q̃ totus ipar pmus nũerus ternarius est: totus par quatnarij: ex quibus duobus septenarius constat. Ideo p uniuerso sepe ponit: sicuti est septies cadet iustus ⁊ resurget. i. quotiẽscunqꝫ ceciderit non peribit. Qõ ñ de iniquitatibus sed de tbulationibus ad humilitatem pducentib' intelligi uoluit. Et septies ī die laudabo te. qõ alibi alio mõ dictũ ē: semp laus eius ī ore meo. Et multa huiusmodi ī diuis auctibus reperiuntur: in quibus septenarius numer' ut dixi pro cuiusqꝫ rei uniuersitate poni solet. Propter hoc eodẽ sepenumero signatur spirit' sãctus de quo dñs ait. Docebit uos omnem ueritatem. Ibi requies dei qua re quiescitur in deo. In toto quippe id ē plena perfectione requies: in pte autẽ labor. Ideo laboramus q̃diu ex parte scimus: sed cum uenerit quod pfectus est: quod ex parte ē euacuabitur. Hic est q̃ etiam scripturas istas cũ labore rimamur. sancti uero angeli quorum societati ⁊ congregationi in hac peregrinatione laboriosissima suspiram': sicut habent permanendi eternitatem: ita cognoscendi facilitatem: ⁊ requescẽdi felicitatẽ. Sic difficultate quippe nos adiuuãt: qm̃ spualibus motib' puris ⁊ liberis non laborant.

De opione eorũ: q̃ ãgl'orũ creationẽ aũriorẽ uolũt eẽ q̃ mundi. cap. xxxii.

n Ꝛ quis aũt cõtẽdat ⁊ dicat: nõ sanctos angelos esse signatos ī eo qõ scriptũ est: fiat lux ⁊ facta ē lux: sed quãlz lucem tunc primũ factã esse corpoream aut opinetur aut doceat. angelos aũt ꝑius esse factos: ñ tantus ante firmamentum quod inter aquas ⁊ aquas factum appellatum est celus: sed ante illud quod dictum est: in principio fecit deus celũ ⁊ terram: atqꝫ illud quod dictum est in principio: non ita dictum tanquam primum hoc factum sit: cum ante fecerit angelos: ſz qꝫ omnia in sapientia fecit: quod est uerbum eius: ⁊ ipsus scriptura principiũ nominauit: sicut ipse in euangelio iudeis querentib' quis esset: respondit se esse principium: non e contrario referam contentionem: maxime quia hoc me delectat plurimum: q̃ etiam ī

ſummo exordio ſancti libri geneſeos trinitas cõmẽdatur: Cum enim ita dr̃ in principio fecit deus celum ⁊ terram atq; pater itelligat̃ feciſſe i filio: ſic̃ at teſtatur pſalm⁹ ubi legit̃: q̃ magnificata ſunt opera tua dñe: oia in ſapientia feciſti: conuenientiſſime paulo p⁹ cõmemorat̃ ẽt ſpiritus ſanctus. Cum enim dẽm eẽt qualem terram deus p̃ mit̃ fecerit: ul̃ quã molem materiam ue future conſtructionis mundi celi ⁊ terre noie nũcupauerit: ſubĩciẽdo et addendo: terra autem erat inuiſibilis ⁊ cõpoſita: ⁊ tenebre erant ſup abyſſũ mox ut trinitatis cõmemoratio cõpleretur: ⁊ ſp̃us inquit dei ſuperferebat̃ ſuper aquas. Proinde ut uolet unuſquiſq; accipiat abhorrentes: quod ita pfundũ ẽ: ut ad exercitationem legẽtium a fidei regula ñ aberrantes: plʒ poſſit generare ſententias: dum tñ angelos ſanctos in ſublimibus celi ſedibus non q̃dẽ deo cõeternos: ſ̃ tñ de ſua ſempiterna ⁊ uera felicitate ſecuros ⁊ certos eſſe nemo ambigat. Ad quorum ſocietatem pertinere paruulos ſuos dñs docens. non ſolum illo ait. erunt equales angelis dei: uerum ipſi quoque angeli qua cõtẽplatione fruentur oñdit ubi ait. uidete ne ꝓtemnatis unum ex his puſillis. Dico eim uobis: q̃ angeli eorũ ĩ celis ſemper uident faciem p̃is mei: qui in celis eſt.

De duabus ãgelorũ ſocietatib⁹ diuerſis atq; diſparibus que non incõgrue intelligũt̃ lucis ⁊ tenebrarũ nomibus nuncupate. c. xxxiij.

p Eccaſſe aũt quoſdã angelos: ⁊ in huius mũdi ima detruſos: qui eis uelut carcer ẽ uſq; ad futuram in die iudicij ultimã dãnationem: apoſtolus petrus apertiſſime oñdit dicẽs q̃ deus angelis peccantibus non pepcit: ſ̃ carceribus caliginis inferni detrudẽs in iudicio puniẽdos tradiderit reſeruari. Inter hos ergo ⁊ illos deũ ul̃ preſciẽtia l̃ ope diuiſiſſe quis dubitet? Illoſq; lucem merito appellari q̃s contradicat? Qñ q̃dem nos adhuc in fide uiuentes: ⁊ eorũ equalitatem adhuc ſperantes utiq; nondum tenẽtes: iã lux dicti ab apoſtolo ſum⁹? Fuiſtis enim inq̃t aliq̃ tenebre: nunc aũt lux in dño. Iſtos uero deſtores tenebras apertiſſime nuncupari: pfecto aduertunt q̃ peiores eẽ eos hoibus infidelibus: ſiue intelligũt ſiue credũt. Qua ppt̃ ⁊ ſi alia lux in iſto hui⁹ libri loco intelligẽda ẽ: ubi legim⁹ dixit deus fiat lux: ⁊ alie tenebre ſignate ſũt in eo q̃ ſcriptũ ẽ: diuiſit de⁹ int̃ lucẽ ⁊ tenebras: nos tñ iſtas duas ãgelicas ſocietates unã fruentẽ deo: alterã tumentẽ ſupbie typo: una cui dr̃ adorate eum ões angeli ei⁹: aliã cui⁹ princeps dicit hec õia t̃ dabo ſi pſtratus adorauerĩs me: unam dei ſancto amore flagrãtẽ: alterã proprie celſitudinis immundo amore fumãtẽ: ⁊ qm̃ ſicut ſcriptum ẽ: deus ſuperbis reſiſtit: humilibus aũt dat gratiam. Illam in celis celorum habitantẽ: iſtã inde deiectam in hoc ĩfimo aereo celo tumultuantem. Illam illuminoſa pietate tranquillam: iſtam tenebroſis cupiditatibus turbulentã: Illã dei nutu clem̃t̃ ſubueniẽtẽ: iuſte ulciſcentẽ: iſtã ſuo faſtu dñandi ⁊ nocẽdi libidine exeſtuãtẽ: Illam ut quã: tũ uult cõſulat dei bõitatis miniſtrã: iſtã ne quãtũ uult noceat dei poteſtate frenatã. Illam huic illudentẽ ut nolẽs proſit pſecutiõib⁹ ſuis: hãc illi iuidentẽ cũ pegrinos colligit ſuos. Nos ergo has duas ſocietates angelicas inter ſe diſpares atq; contrarias: unã et natura bonam et uoluntate rectam: aliam uero natura bonam ſed uoluntate peruerſam alijs manifeſtioribus diuinarum ſcripturarum teſtimonijs declaratas quod etiam in hoc

libro cui nomen est genesis lucis tene
brarũq; uocabulis signatas existima
uimus: et si aliud sensit hoc loco forte
q̃ scripsit: non est inutiliter obscuritas
hui⁹ ptractata sñie: quia ⁊ si uolunta
tem auctoris libri huius idagare neq;
uimus: a regula tñ fidei que per alias
eiusdem auctis sacras litteras satis fi
delibus nota ē: non aberrauimus. Et
si.n. corporalia hec cõmemorata sunt
opera dei: hñt proculdubio nõ nullaz
silitudinem spualium: sm quod dicit
apostolus. Omnes eim uos filij lucis
estis ⁊ filij diei: non sumus noctis ne
q; tenebrarum. Si aũt hoc sensit etiã
ille qui scripsit ad pfectionem dispu
tationis finẽ nostra peruẽit intentio.
ut homo dei tã eximie diuineq; sapiẽ
tie: immo per eũ spus dei in cõmemo
randis operib⁹ dei que oia sexto die
dicit esse perfecta: nullo mõ angelos
pretmisisse credat: siue in principio.
qr primo fecit: siue qõ cõuenienti⁹ in
tellr: in principio qr in verbo unigeni
to fecit: scriptum sit: in principio fecit
de⁹ celum ⁊ terrã. q̃b⁹ nominibus uni
uersalis est signata creatura: ul spual
⁊ corporalis qõ ē credibilius: uel ma
gne due mundi ptes: quib⁹ omnia q̃
creata sunt ptinent: ut pmit⁹ eaz totã
pponeret: ac deinde partes ei⁹ secun
duz mysticũ dierũ numerꝰ exequeret.

De eo q̃ q̃daz putãt in ꝓditione fir
mamenti aquarũ discretarũ nomine
angelos signatos ⁊ q̃ q̃dam aquas
existimant non creatas. c. xxxiiij.

q Uanquaz nonnulli putauerũt
aquarum noie signatos quodã
mõ populos angelorũ: ⁊ hoc esse qõ
dictum ē. Fiat firmamentũ iter aquaz
⁊ aquam: ut supra firmamẽtũ angeli
intelligãt: infra uero l aque iste uisibi
les: uel malorum angelorꝰ multitudo
uel õium hominũ gẽtes. Quod si ita
ē: non illic apparet ubi facti sunt an
geli: sz ubi discreti. Quãuis ⁊ aquas
quod peruersissime atq; impie uani
tatis ē negent q̃dem factas a deo: qm̃
nusq̃ scriptum ē: dixit deus fiant aq̃.
Quod pñt simili uanitate ēt de terra
dicere. Nusquã eniz legit. Dixit deus
fiat terra. Sed inquiunt: scriptuz est:
in principio fecit deus celum ⁊ terraz
illic ergo ⁊ aqua intelligenda ē. Uno
enim noie utrunq; comprehensuz ē.
Nam ipsius est mare sicut in psalmo
legitur: ⁊ ipse fecit illud: ⁊ aridam ma
nus eius finxerũt. Sed hi qui in noie
aquarum que super celos sunt: ange
los intelligi uolunt: ponderibus elem̃
torum mouentur: ⁊ ideo non putant
aquarũ fluidam grauẽq; naturam in
superioribus mundi locis potuisse cõ
stitui. Qui secundum rationes suas
si ipsi hominem facere potuissent: nõ
ei pituitam quod grece phlegma dici
tur: ⁊ tanquam in elementis corporis
nostri aquarum uicem obtinet: in ca
pite ponerent. Ibi enim sedes est phle
gmatis: secundum dei opus utiq; ap
tissime: secundum istorum autem con
iecturam tam absurde: ut si hoc nesci
remus: ⁊ in hoc libro similiter scrip
tum esset: q̃ deus humorem fluidum
⁊ frigidum ac per hoc grauem: in
superiore omnibus ceteris humani
corporis parte posuerit: isti trucinato
res elementorum nequaquam crede
rent. Et si auctoritati eiusdem scriptu
re subditi essent: aliquid aliud ex hoc
intelligenduz esse censerent: Sed quo
niam si diligenter singula scrutemur
atq; tractemus: que in illo diuino li
bro de constitutione mundi scripta
sunt: ⁊ multa dicenda: ⁊ a proposito
instituti operis longe digrediendum
est: ianq; de duabus istis diuersis in
ter se atq; contrarijs societatibus an
gelorum: in quibus sunt quedam ex
ordia duarum etiam i rebus hũanis

ciuitatum:de quibus deinceps dicere institui.quantum satis esse uisum est disputauimus.hunc quoqz librum a liquando claudamus.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber duodecim⁹.

De una bonorz ãgelorũqz natura .c.primum.

NTEQUAꝫ de institutione hominis dicaꝫ: ubi duarum ciuitatum quantũ ad ratiõaliũ mõtaliũ que gen⁹ attiet : appebit exõtus:sicut supiore libro apparuisse in angelis iã uidet: pri⁹ mihi q̃dã de ipsis ãgelis uideo esse dicenda:q̃b⁹ demonstretur quantum a nobis potest:quam non inconueniens neqz incongrua dicatur esse hominibus angelisqz societas:ut non quatuor: duescilicet angelorũꝫ totidemqz hominũ sed due potius ciuitates hoc est societates merito esse dicantur: una in bonis altera in malis non soluꝫ angelis uerumetiam ĩ hominibus constitute. Angelorum bonorum ⁊ malorum inter se contrarios appetitus:non naturis principijsqz diuersis:cum deus õium substantiarum bonus auctõ ⁊ cõditor utrosqz creauerit:sed uoluntatibus ⁊ cupiditatibus extitisse dubitaẽdas non est. dum alij constantes in cõmuni omnibus bono quod ipse illis deus est:atqz in eius eternitate:ueritate caritate persistunt. Alij sua postate potius delectati:uelut suum bonum sibiipsi essent:a superiore cõmuni omnium beatifico bono ad propria defluxerunt:⁊ habentes elationis fastuꝫ pro excellentissima eternitate:uanitatis astutiam pro certissima ueritate: studia partium pro indiuidua caritate:superbi fallaces inuidi effecti sunt. Beatitudinis igitur illorum causa est adherere deo. quo circa istorum miserie causa ex cõtrario ẽ itellenda:qõ ẽ ñ adherẽ deo. Quam obrem si cum queritur quare illi beati sint:recte respondetur:quia adherent deo. Et cuꝫ queritur:cur isti sunt miseri:recte respondetur:quia non adherẽt deo. Nõ est creature rationalis uel intellectualis bonuꝫ quo beata sit:nisi deus. Ita quãuis non omnis beata possit esse creatura:neqz enim hoc munus adipiscuntur:aut capiũt fere:ligna: saxa: ⁊ siquid huiusmodi est:ea tamen que potest:non ex seipsa potest:quia ex nihilo creata est:sed ex illo a quo creata est. Hoc enim adepto beata est:quo a misso misera est. Ille uero qui nõ alio sed seipso beatus est:ideo miser non potest esse:quia non se potest amittere. Dicimus itaqz immutabile bonuꝫ non esse:nisi unum uerum deum beatum:ea uero que fecit bona quidem esse ꝙ ab illo: uerũtamen mutabilia: ꝙ non de illo sed de nihilo facta sunt. Quanquam ergo summa non sint quibus est deus maius bonũ: magna sunt tamẽ ea mutabilia bona: que adherere possunt:ut beata sint immutabili bono : quod usqzadeo bonum est eorum:ut sine illo misera necesse esse sit. Nec ideo cetera in hac creatura uniuersitate melioza sunt: quia misera esse non possunt:neqz enim membra cetera corporis nostri ideo dicendum est occulis esse meliora: quia ceca esse non possunt. Sicut autem melior est natura sentiens ⁊ cuꝫ dolet:q̃ lapis qui dolere nullo modo potest: ita rationalis natura prestantior est etiam misera:q̃ illa que rationis uel sensus est expers: ⁊ ideo in eam non

cadit miseria. Quod cum ita sit: huic nature que in tanta excellentia creata est: ut licet sit ipsa mutabilis: inherendo tamen incommutabili bono id est summo deo beatitudinem consequatur: nec expleat indigentiam suam: nisi utiq; beata sit: eiq; explende nō sufficiat nisi deus: profecto non illic adherere uitium est: omne autem uitiuz nature nocet: ac per hoc contra naturam est. Ab illa igitur que adheret deo: non natura differt ista: sed uitio: quo tamen uitio etiam ualde magna multumq; laudabilis ostenditur ipsa natura. Cuius enim recte uituperatū uitium: proculdubio natura laudatū. Nam recta uitij uituperatio est: q̃ illo dehonestatur natura laudabilis. Sicut ergo cum uitium oculorum dicitur cecitas: id ostenditur q̃ ad naturam oculorum pertinet usus: ⁊ cum uitium aurium dicitur surditas: ad earum naturam pertinere demonstratur auditus. Ita cum uitium creature angelice dicitur: q̃ non adheret deo hinc apertissime declaratur eius nature: ut deo adhereat conuenire. Quaz porro magna sit laus adherere deo: ut ei uiuat: inde sapiat: illo gaudeat: tantoq; bono sine morte: sine errore: sine molestia perfruatur: quis cogitare digne possit aut eloqui? Qua propter etiam uitio malorum angelorum quo non adherent deo: quoniam omne uitium nature nocet: satis manifestatur deum tam bonam corum creasse naturam: cui noxium sit non esse cum deo.

Nullam essentiam deo esse contrariam: quia ab eo qui summe est ⁊ semper est: hoc totum uidetur diuersum esse quod non est. c. ij.

h Ec dicta sunt ne quisquam cū de angelis apostaticis loq̃mur: existiet eos aliam l' ex alio principio habere potuisse naturam: nec eorum nature auctorem deuz. Cuius erroris impietate tanto quisq; carebit expeditius ⁊ facilius: quanto perspicatius intelligere potuerit: quod per angeluz dixit deus quando moysem mittebat ad filios israel: ego sum qui sum. Cuz .n. deus sūma essentia sit: hoc est summe sit: ⁊ ideo immutabilis sit: rebus quas ex nihilo creauit: esse dedit: sed non summe esse: sicut ipse est: ⁊ alijs dedit esse amplius alijs minus: atq; ita naturas essentiarum ordinauit. Sicut enim ab eo q̃ est sapere uocatur: sapientia: sic ab eo q̃ est esse uocatur: essentia. nouo quidem nomine quo usi ueteres non sunt latini sermōis auctores: sed iam nostris temporibus usitato: ne deesset etiam lingue nostre quod greci appellant usiam. Hoc enim uerbum e uerbo expressum est ut diceretur essentia. Ac per hoc ei nature que summe est: qua faciente sunt quecunq; sunt: contraria natura non est: nisi que non est. Ei quippe quod ē non esse contrarium est. Et propterea deo: id est summe essentie ⁊ auctori ōium qualiuncunq; essentiarum: essentia nulla contraria est.

De inimicis dei non per naturam sed per contrariam uoluntatem: que cum ipsis nocet bone utiq; nature nocet: quia uitiū si non nocet non ē. c. ij.

d Icuntur autem in scripturis inimici dei: qui non natura sed uitijs aduersantur eius imperio: nihil ei ualentes nocere sed sibi. Inimici eiz sunt resistendi uoluntate: non potestate ledendi. Deus nanq; mutabilis est ⁊ omni modo incorruptibilis. Idcirco uitium quo resistunt deo: qui eius appellantur inimici: non est deo sed ipsis malum: neq; hoc ob aliud nisi

quia corrumpit in eis nature bonum Natura igitur contraria non est deo sed uitium: quia quod malum est: cõtrarium est bono. Quis autem neget deum summe bonum? Uitium ergo contrarium est deo: tanq̃ malum bono. Porro autem bonum est: ⁊ natura quam uitiat: vnde ⁊ huic bono utiq̃ contrariũm est. Sed deo tantum modo tanq̃ bono malum: nature uero quam uitiat non tantum malum: sed etiam noxium. Nulla quippe mala noxia: sed mutabilibus corruptibilibusq̃ naturis: bonis tamen ipsorũ quoq̃ testimonio uitiorum. Si enim bone non essent: eis uitia nocere non possent. Nam quid eis nocendo faciunt nisi adimũt integritatem: pulchritudinem: salutem: virtutem: ⁊ quicq̃d boni nature per uitium detrahi siue minui consueuit? Quod si omnio desit nihil boni adimendo nõ nocet. Ac per hoc nec uitium est. Nam esse uitium: ⁊ non nocere non potest: vnde colligitur quamuis non possit uitiũ nocere incommutabili bono: non tamen posse nocere nisi bono: quia non inẽ nisi ubi nocet. Hoc etiam isto modo dici potest: uitium esse nec in summo posse bono: nec nisi in aliquo bono. Sola ergo bona alicubi esse possunt: sola mala nusq̃: quoniam nature etiã ille que ex male voluntatis uitio uitiate sunt: inquantum vitiate sunt: male sunt: inquantum autem nature sũt bone sunt. Et cum in penis est natura vitiosa. excepto eo q̃ natura est: etiam hoc ibi bonum est: q̃ impunita non ẽ Hoc enim est iustum: ⁊ omne iustum proculdubio bonum. Non enim quisq̃ de vitijs naturalibus: sed de uoluntarijs penas luit. Nam etiam q̃ vitiũ consuetudine nimio ue progressu roboratum velut naturaliter inoleuit a uoluntate sumpsit exordium: De vitiis quippe nunc loquimur: eius natuã cui mens inest capax intelligibilis lucis qua discernitur iustum ab iiusto.

De natura irrãcionaliũ: aut uita carentiũ: que in suo genere atq̃ ordine ab vniuersitatis decore non discrepat. c. iiij.

c Eterum uitia pecorum ⁊ arborum: aliarunq̃ rerum mutabilium atq̃ mortalium: vel intellectu vel sensu vel vita omnino carentium: quibus eorum dissolubilis natura corrũpitur: damnabilia putare ridiculũ ẽ: cum iste creature eum modum nutu creatoris acceperint: ut cedẽdo ac succedendo peragant: infimam pulchritudinem temporum ingenere suo istũ mundi partibus congruentem. Neq̃ enim celestibus fuerant terrena coequanda: aut ideo vniuersitati deesse ista debuerunt: quoniam sunt illa meliora. Cum ergo in his locis vbi esse talia competebat: alijs alia defficientibus oriuntur: ⁊ succumbunt minora maioribus: ⁊ in qualitates superantium superata vertuntur: rerum est ordo transeuntium. Cuius ordinis decõnos propterea non delectat: quoniam parti eius pro conditione nostre mortalitatis intexti vniuersum cui particuleque nos offendunt satis apte decenteq̃ conueniunt: sentire non possumus. Unde nobis in quibus eam ⁊ templari: minus idonei sumus: rectissime credenda precipitur prouidentia conditoris: ne tanti artificis opus in aliquo reprehendere uanitate humane temeritatis audeamus. Quanquã ⁊ vitia rerum terrenarum non uoluntaria neq̃ penalia: naturas ipsas quarum nulla omnino est cuius non sit auctor ⁊ conditor deus: si prudenter attendamus: eadem ratione comendant: quia ⁊ in eis hoc nobis per uitium tolli displicet: quod in natura pla

cet:nisi quia hominibus etiaꝫ ipse natu re plerunqꝫ displicet:cum eis fiunt noxie.non eas considerantibus sed u tilitatem suaꝫ sicut illa animalia quo rum abundantia egyptiorum superbi a uapulauit. Sed isto modo possunt ipsi ⁊ solem uituperare:quoniam qui dam peccantes vel debita non reddē tes poni a iudicibus iubētur ad solē: Non itaqꝫ ex commodo ꝑ incōmodo nostro:sed per seipsa cōsiderata natu ra:dat artifici suo gloriam. Sic est ⁊ natura ignis eterni sine ulla dubi tatione laudabil:q̄uis dānatis ipīs futura penalis. Quid .n. est igne flā mante uigēte atqꝫ lucente pulchrius? Quid calefaciente:curante:coquēte u tilius:quāuis eo nihil sit urēte mole stius? Idē igī ipse penal: appositus p nitiosus est:q̄ cōuenienter adhibitus commodissimus iuenitur. Nam eius in vniuerso mundo vtilitates verbis explicare quis possit? Nec audiendi sunt qui laudant in igne lucē:ardoreꝫ autem vituperant videlicet non ex sui natura:sꝫ ex suo cōmodo ꝑ incōmodo. Uidere enim uolūt:ardere nolūt. Sꝫ parum attendūt:eā ipsam lucem que certe ⁊ illis placet:oculis infirmis per inconuenientiam nocere: ⁊ in illo ar dore qui eis displicet:nonnulla aīalia per inconuenientiam salubriter uiuē.

Q̄ in ōni natura specie ac modo laudabilis sit creator.c.v.

n Ature igitur omnes quoniam sunt:⁊ ideo habent modum su um:speciē suā:⁊ quandam secū pacē suā:pfecto bone sunt: Et cū ibi sunt vbi esse per nature ordinem debent: quātum acceperūt suum esse custodi unt:⁊ q̄ semper esse non acceperunt: p vsu casu motuqꝫ rex quibus crea toris legi sōdūtur:in melius deriusue mutantur:in eum diuina puidentia tendentes exitum:quē ratio gubernā de vniuersitatis includit:ita vt hec tā ta corruptio quanta vsqꝫ ad interitū naturas mutabiles mortalesqꝫ perdu cit:sic faciat non esse quod erat:vt nō inde fiat consequenter quod esse debe bat. Que cum ita sint :deus qui sum me est:atqꝫ ob hoc ab illo facta est omnis essentia: que non summe est: quia neqꝫ illi equalis esse deberet que de nihilo facta esset:neqꝫ ullo modo esse posset:si ab illo facta nō esset:nec vllorum vitiorum offensione vitupe randus:sed omnium naturarum cōsi deratione laudandus est.

Que causa sit beatitudinis angelo rum bonorum:⁊ que causa sit miserie angelorum malorum.c.vi.

p Roinde causa beatitudinis an gelorꝫ bonorꝫ ea verissima repi tur:q̄ ei adherent qui sūme ē. Cum vero causa miserie malorꝫ angelorum queritur:ea merito occurrit:q̄ ab illo qui sūme est auersi ad seipsos conuersi sunt:qui non summe sunt:⁊ hoc viti um quid aliud q̄ superbia nūcupat? Initiū quippe omnis peccati supbia. Noluerunt ergo ad illum custodire for titudinem suam:⁊ qui magis essent: si ei qui summe est adhererent: se illi preferendo id quod minus est pretule rūt. Hic primus defectus ⁊ prima in opia:primūqꝫ vitium eius nature q̄ ita creata est:vt nec summe esset:⁊ ta men ad beatitudinem habendam eo qui summe est frui posset:a quo auer sa. non quidem nulla sed tamen mi nus esset:atqꝫ ob hoc misera fieret. Huius porro male uoluntatis causa efficiens si queratur nihil iuēit. Quid est enim quod facit voluntatem malā cū ipsa faciat op malū? Ac per hoc mala uoluntas efficiēs est operis ma li: male autem voluntatis efficiens

nihil est. Quoniam si res aliqua est: aut hz aut non habet aliquam volũtatẽ. Si hz: aut bonã profecto hz aut malam. Si bonam: quis ita desipiat: vt dicat: q̃ bona voluntas faciat volũtatem malam? Erit enim si ita est bõa volũtas cã peccati: quo absurdius putari nihil potest. Si autez res ista que putatur facẽ voluntatem malaz: ipsa quoqz habet voluntatem malam: etiã eam que fecerit: res consequenter inq̃rogo: Atqz vt sit aliquis iq̃rẽdi modꝰ causam prime voluntatis male inquiro. Non est enim prima voluntas mala: quam nulla facit voluntas ẽt mala: sed illa prima est quam nulla facit Nam si precessit a qua fieret: illa priõ est que alteram fecit. Si respondeatũ q̃ eam nulla res fecerit: ⁊ ideo semper fuerit: quero utrum in aliqua natura fuerit. Si enim ĩ nulla fuit: omnino ñ fuit. Si autem in aliqua: vitiabat eaz ⁊ corrumpebat: eratqz illi noxia: ac p hoc bono priuabat. Et ideo in mala natura voluntas mala esse non poterat: sz in bono mutabili tamen cui vitium hoc posset nocere. Si.n. non nocuit: nõ vtiqz vitium fuit: ac p hoc nec voluntas mala fuisse dicenda ẽ. Dõro si nocuit: bonum auferẽdo l̃ minuendo: vtiqz nocuit. Non igitur esse potuit sẽpiẽna voluntas mala in ea re: ĩ qua bonum naturale ꝯcesserat: quod mala voluntas nocendo possit adimere. Si ergo non erat sẽpiterna: quis ẽ az fecerit quero. Restat vt dicat: q̃ ea res fecerit malã volũtatez: in qua nulla voluntas fuit. Hec vtrum superior sit requiro: an inferior: an equalis. Sz si superior vtiqz melior. Quomodo ergo nullius: ac non potius bone voluntatis? Hoc idem pfecto ⁊ equalis si fuerit: dici potest. Duo quippe q̃diu sũt pariter voluntatis bone: non facit alter in altero uoluntatem malam. Relinquitur vt inferior res cui nulla voluntas est: fecerit angelice nature pria peccauit voluntatem malam: Sed etiam res ipsa quecunqz est inferiõ usqz ad infimam terram: quoniam natura ⁊ essentia est: procul dubio bona est: habens modum et speciem suam in genere atqz ordine suo. Quomodo ergo res bona efficiens est voluntatis. male. Quomodo inquã bonuz est cã mali? Cum enim se voluntas relicto superiore ad inferiora conuertit: efficitur mala. Non quia maluz est quo se cõuertit: sed quia peuersa est ipsa peuersio: Idcirco nõ res inferior uolũtatez malam fecit: sed quia rẽ inferiorẽ praue atqz inordinate ipsa que facta est appetiuit. Si enim aliqui duo equalit̃ affecti in animo ⁊ corpore: uideant unius corporis pulchritudinez: qua uisa vnus eorum ad illicite fruendum moueatur: alter in voluntate pudica stabilis perseueret: quid putamus esse cause vt in illo fiat: in illo non fiat voluntas mala: quam illa res fecit ĩ qua facta est? Neqz enim pulchritudo illa corporis eam non fecit in ambobus: quando quidem amborum non dispiliter occurrit aspectibus. An caro ituẽtis ĩ cã est? Cur non ⁊ illius? An vero ⁊ animus? Cur non vtriusqz? Ambos enim ⁊ animo ⁊ corpore equaliter affectos fuisse predixim̃. An dicenduz est alterum eorum occulta maligni spiritus suggestione temptatum: quasi non eidem suggestioni ⁊ qualicunqz suasioni propria voluntate ꝯsenserit? Hanc igitur consensionem: hanc malam quaz male suadenti adhibuit voluntatem: que in eo res fecerit queri m.ꝰ. Nã vt hoc quoqz ipedimentum ab ista questione tollatur: si eadem tẽtatione ambo tententur: ⁊ unus ei cedat atqz consentiat: alter vero idem q̃ fuerit perseueret: quid aliud apparet: nisi vnum voluisse alterum noluisse a castitate deficere? Unde nisi propria

voluntate: vbi eadem fuerat i vtroq; corporis ⁊ animi affectio? Amborum oculis pariter visa est eadem pulchritudo: ābobus pariter istitit occulta tentatio ꝓpriā igī in vno eorum voluntatem malā que res fecerit scire volēti b⁹ si bene itueātur: nihil occurrit. Si .n. dixerimus: ꝙ ipe eā fecerit: q̄d erat ipse ante voluntatem malā nisi natura bona: cuius auctor bonus deus q̄ est incommutabile bonum? Qui ergo dicit eum qui consensit: tentanti atq; suadenti: cui non consensit alius ad illicite vtendum pulchro corpore quod videndus ambobus pariter affuit: cū ante illam uisionem ac tentationem similes ambo animo ⁊ cōpore fuerit: ipsum sibi fecisse voluntatem malam: qui vtiq; bonus ante voluntatem malam fuerit: querat cur eam fecerit: vtrū quia natura est: an q: ex nihilo fēa ē: ⁊ inueniet voluntatem malam non ex eo esse incipere quia natura est: sed ex eo ꝙ de nihilo facta natura est. Nam si natura causa est voluntatis male: q̄d aliud cogimur dicē: nisi a bono fieri malum: ⁊ bonū esse causam mali: si quidem a natura bona fiat voluntas mala? Q̄d vñ fieri potest: vt natura bona q̄uis mutabilis anteq̄ habeat voluntatem malam faciat aliquid mali: hoc est ipsam voluntatem malam?

Causam efficientem male voluntatis non esse querendam. c. vij.

n Emo igit querat efficientem cām male voluntatis. Non enim est efficiens. sed deficiens: quia nec illa effectio sed defectio. Deficere nanq; ab eo quod summe est ad id quod min⁹ est: hoc est incipere habere volūtatem malam. Causas porro defectionum ita cū efficientes nō sint: vt dixi: sed deficientes velle inuenire tale est: ac si quisq̄ uellet videre tenebras vel audire silentium. Quod tamen vtrunq; nobis notum est: neq; illud nisi per oculos: neq; hoc nisi per aures: non sane in specie sed in speciei priuatione. Nemo ergo ex me scire querat: quod me nescire scio: nisi forte vt nescire discat: quod scirī non posse sciendum ē. Ea quippe que non in specie sed in eius priuatione sciuntur: si dici aut intelligi potest: quodammō nesciendo sciuntur at sciendo nesciantur. Cū .n. acies etiam oculi corporalis currit p species corporales: nusq̄ tenebras videt: nisi vbi ceperit non videre. Ita etiam non ad alium aliquem sensum: ꝗ ad solas aures pertinet sentire silentium: quod tamen nullo modo nisi nō audiendo sentitur. Sic species intelligibiles mens quidem nostra intelligēdo conspicit: sed vbi deficiunt uescendo condiscit. Delicta enim quis intelligit? Hoc scio: naturam dei nunq̄ nusq̄ nulla ex parte deficere: ⁊ ea posse ōficere que ex nihilo facta sunt. Que tamen quanto magis sunt: ⁊ bona faciunt: tunc enim aliquid faciunt cum causas habent efficientes. in quantuꝗ autem deficiūt: ⁊ ex hoc mala faciūt. quid enim tunc faciūt nisi uana: Causas habent deficientes.

De amore puerso quo volūtas ab īmutabili bono ad bonū mutabile deficit. c. vij.

i Teꝗ scio in quo fit mala volūtas id in eo fieri q̄ si nollet nō fieret: ⁊ iō non necessarios sed volūtarios defectus iusta pena ꝓsequit. Deficitur enim non ad mala ſ ꝗ male. i. nō ad malas naturas: ſ ꝗ ideo male quia contra ordinem naturarum ab eo q̄ summe est ad id quod min⁹ est. Neq; enim auri vitium est auaritia vel cupiditas: sed hominis peruerse amātis auꝝ iustitia derelicta: que incōperabi

lit̃ auro debuit apponi. Nec luxuria ē vitium pl̃chrorꝫ suauiũq; corporum sed aīe peruerse amantis cōporeas voluptates: neglecta tēperātia qua reb' sp̃ualiter pulchrioribus ⁊ incorrupti biliter suauioribus coaptamur. Nec iactantia vitium est laudis humāe: ſ; aīe perv̄se amātis laudari ab hoībus spreto testimonio conscientie. Nec superbia vitium est dantis potestatem: vel etiam ipsius potestatis: sed anime peruerse amantis potestatem suam: potentioris iustitia contenta. Ac per qui peruerse amat cuiuslibet nature bonum: etiam si adipiscatur: ipse fit ī bono malus: ⁊ miser meliore priuat'.

An sancti angeli quem habent creatorem nature: eundē habeant bone voluntatis autorem per spiritum sanctum in eis caritate diffusa semper fuisse existimant. c. ix.

c Ut; ergo male volūtatis efficiēs naturalis: l' si dici potest essētial' nulla sit cā: ab ipsa quippe incipit spirituum mutabilium malu; quo minuitur atq; deprauat' nature bonū: nec talē voluntatē facit: nisi defectio qua deseritur deus: cuius defectionis ēt cā vtiq; deficit: si dixerimus nullam esse efficientem causa; etiā voluntatis bone: cauendu; est ne voluntas bōa bonorum angelorum non facta sed deo coeterna esse credatur. Cum enim ipi facti sunt quomodo illa nō esse facta dicetur? Porro quia facta est: vtrum cum ipsis facta est: an sine illa fuerunt prius? Sed si cum ipsis: non dubium ꝙ ab illo facta sit a quo ⁊ ipsi: simlq; ut facti sunt ei a quo facti sunt amore cum quo facti sūt adheserunt. Eoq; sunt isti ab illorum societate discreti: ꝙ illi in eadem bona volūtate manserunt: isti ab ea deficiendo mutati sūt mala scilicet volūtate: hoc ipso ꝙ a bono defecerunt: a quo non defecissent: si vtiq; noluissent. Si autem boni angeli fuerūt prius sine bona volūtate: eanq; in seipsis deo non operante fecerunt: ergo meliores a seipsis q̃ ab illo facti sunt. Absit. Quid. n. erant sine bona volūtate nisi mali? Aut si propt̃ ea nō mali: q: nec mala voluntas eis inerat: neq; enim ab ea quam nondū ceperant habere defecerant: certe nondum tales: nondū tam boni q̃ esse cū bona voluntate ceperunt. Aut si non potuerunt seipsos facere meliores q̃ eos ille fecerat: quo nemo melius quic q̃ facit: profecto ⁊ bonam voluntatē qua meliores essēt: nisi operante adiutorio creatoris habere non possēt. Et cum id egit eorum voluntas bona: vt non ad seipsos qui minus erāt: sed ad illum qui summe est conuerterēt' eiq; adherentes magis essent: eiusq; participatione sapienter beateq; uiuerent: quid aliud ostenditur nisi voluntatem quanlibet bonam inopem fuisse in solo desiderio remānsurā: nisi ille qui bonam naturam ex nihilo sui capacem fecerat: ex seipso faceret ipsendo meliorē pus faciēs excitando auidorē? Nā ⁊ hoc discutiendū est: si boni angeli ipsi in se fecerunt uoluntatem bona; utrum aliqua eam an nulla uoluntate fecerunt: si nulla: utiq; nec fecerunt si aliqua: utru; mala an bōa. Si mala: quomodo potuit esse mala uoluntas bone uolūtatis effectrix? Si bōa: iam ergo habebant: Et istā q̃s fecerat nisi ille qui eos cum bona uoluntate .i. cum amore casto quo illi adhererēt creauit: simul in eis ⁊ condens naturā ⁊ largiens gratiam? Unde sine bona uoluntate hoc est dei amore: nunq̃ sanctos angelos fuisse credendum est. Isti aūt qui cum boni creati essēt: tamen mali sunt: mala propria uolūtate quam bona natura ñ fecit: nisi cū a bono sponte defecit: ut mali causa ñ

ſit bonum:ſed defectus a bono: aut
miorē acceperunt amoris diuini gīaz
q̄ illi q̄ i eadē perſtiterūt:aut ſi vtriq;
boni equaliter creati ſunt: iſtis mala
voluntate cadentibus:illi ap̄li⁹ adiuti
ad eā beatitudinis plenitudinez vñ ſe
nunq̄ caſuros certiſſimi fierent pue
nerunt:ſicut iam ēt in libro quē ſeqūt:
iſte tractauim⁹. Confitendū ē igī cū ō
ibita laude creatoris:non ad ſolos ſā
ctos hōies pertinere:verum ēt de ſāc
tis angelis poſſe dici:q̄ caritas dei dif
fuſa ſit in eis per ſpiritum ſāctū qui
datus ē eis:nec tantū hoīnuz ſz p̄mit⁹
precipueq; angelorū bonum eē quod
ſcriptū eſt:mihi aūt adherē deo bonū
eſt. Hoc bonum quibus cōe eſt: hñt ⁊
cū illo cui adherent ⁊ int̄ ſe ſocietatez
ſanctā:⁊ ſūt una ciuitas dei:eadēq; vi
uum ſacrificium eius viuunq; tēpluz
eius. Cui⁹ pars que coniūgenda im
mortalibus angelis ex mōtalibus ho
minibus congregat̄:⁊ nunc mortalit̄
peregrinat̄ in terris:vel i eis q̄ morte
obierūt ſecretis animarū receptacul̄
ſedibuſq; requieſcit:eodē deo creante
quenadmodū exorta ſit:ſicut de ange
lis dēm eſt iam video eſſe dicendum.
Ex vno quippe hoīe quem deus p̄mū
condidit: genus humanū ſumpſit ex
ordiū:ſm ſancte ſcripture fidem: que
mirabilem auct̄em non imerito habz
in orbe terrarū atq; in omnib⁹ genti
bus:quas ſibi eſſe credituras inter ce
tera vera que dixit vera diuinitate p̄
dixit. Omittamus igī coniecturas ho
minū neſcientium quid loquāt̄ de na
tura vel inſtitutione generis humāi.
Alq̄ nanq; ſicut de ipſo mundo credi
derūt:ſemper fuiſſe homines opinan
tur. Unde ait ⁊ apuleius cuz hoc ani
mantium genus deſcriberet ſigillatiz
inquit mortales cuncti:tamen vniuer
ſo genere perpetui. Et cum illis dictū
fuerit:ſi ſemper fuit humanum gen⁹
quo nam modo verum eorum loqua
tur hiſtoria:narrans qui fuerint qua
rūcūq; rex inuentores:qui primi libe
ralium diſciplinarum aliarūq; artiuz
inſtitutores:vel a quibus: primum il
la vel illa regio parſq; terrarum: illa
atq; illa inſula incoli ceperit. Reſpon
dent:diluuijs ⁊ conflagrationibus p
certa interualla temporum ñ quidem
omnia:ſed plurima terrarum ita va
ſtari:vt redigantur homies ad exigu
am paucitatem:ex quorum progenie
rurſus multitudo priſtina reparetur:
ac ſi identidē reparari ⁊ inſtitui quaſi
prima reſtituantur:potius que fuerāt
illis nimijs vaſtationibus interrupta
⁊ extincta. Ceterum hominez niſi ex
homine exiſtere omnino nō poſſe. Di
cunt autem:quod putant: ñ qd̄ ſciūt.

De falſitate eius hiſtorie que mul
ta milia annorum preteritis tempori
bus aſcribit.c.x.

f Allunt etiam eos quedam mē
daciſſime litere:quas phibēt i
hiſtoria tp̄orum mlta annorum milia
cōtiez cū ex litteris ſacris ab iſtitutio
ne hōis nondū completa annoruz ſex
milia computemus. Unde ne multa
diſputem:quenadmodum illarum lit
terarum in quibus longe plura āno
rum milia referuntur vāitas refellat̄:
⁊ nlla in illis rei huius idonea repia
tur auctoritas:illa epiſtola alexandri
magni ad olympiadē matrē ſuaz quā
ſcripſit:narrationem cuiuſdaz egiptij
ſacerdotis inſinuans:quam protulit
ex litteris que ſacre apud illos haben
tur:continet etiaz regna que greca q̄z
nouit hiſtoria. In quibus regnum aſ
ſyriorum in eadem epiſtola alexandri
quinq; milia excedit annorum:in gre
ca vero hiſtōia mille ferme ⁊ trecētos
habet ab ipſius belli principatu:quez
regem ⁊ ille egiptius in eiuſdē regni
ponit exordio. perſarum autem ⁊ ma

cedonum imperium vsq; ad ipsuz alexandrum cui loquebatur : plusquã octo annorum milia ille constituit: cũ apud grecos macedonum u.q; ad mortẽ alexandri quadrigẽti octogita q̃nq; repiantur. persarũ vero donec ipsius alexandri uictoria finiret:ducẽti 7 trigintatres cõputentur. Lõge ita q; hi numeri annorum illis egyptij̃s sunt minores:nec eis etiam si ter tantum coputarentur equarẽtur. Perhibẽt.n.egyptij̃ quõdã tã breues ãnos habuisse:vt quaternis mensibus finirentur.Unde annus plenior 7 verior qualis nunc 7 nobis 7 illis est:tres eorum annos cõplectebatur ãtiquos. Sz nec sic quidem vt dixi:greca egyptie numero temporum concordat historia.Et ideo grece potius fides hñda est:quia veritatem non excedit annorum:qui litteris nostris que vere sacre sunt continetur. Porro si hec epistola alexandri que maxime innotuit:multum abhorret in spacij̃s temporum a probabili fide reruz:q̃to min⁹ credendum est illis litteris quas plenas fabulosis uelut antiquitatibus p̃ ferre voluerunt:contra auctoritatem notissimorum diuinorũq; librorum que totum orbem sibi credituruz esse preoixit:cui totus orbis sicut ab ea p̃ dictum est credidit:que vera se narrasse preterita ex his que futura prenunciauit cum tanta veritate implentur ostendit?

De his qui hunc quidem munduz non sempiternum putant:sed aut innumerabiles aut eundem unuz certa conclusione seculorum semper nasci 7 resolui opinantur.c.xi.

a Lij̃ vero qui mundum istum ñ existimant sempiternum:siue ñ eum solum sed innumerabiles opinẽtur siue solum quidem esse: sed certis seculorum interuallis innumerabilit oriri 7 occidere: necesse est fateantur hominum genus prius sine hominibus gignentibus extitisse. Neq; enim vt alluuionibus incendij̃sq; terrarum quas vbi non putant:toto prorsus orbe contingere:7 ideo paucos homies ex quibus reparetur multitudo pristina semper ĩmanere contendunt: ita 7 hi possunt putare: q̃ aliquid hominũ pereunte mundo relinquatur in mundo:sed sicut ipsum mundum ex materia sua renasci existimant:ita in illo ex elementis eius genus humanum: ac deide a parentibus pullulare mortalium sicut aliorum animalium.

Quid rñdendũ his q̃ p̃mã conditionẽ hominis tardã eẽ causãt.c.xij.

q Uod autem respondimus cuz de mundi origine questio uerteretur.eis qui nolunt credere non cuz semper fuisse sed esse cepisse:sicut etiã plato apertissime confitetur:q̃ uis a ñ nullis contra q̃ loquitur: sensisse credatur:hoc etiam de prima hominis conditione responderim:ppt̃ eos qui similiter mouentur:cur homo per innumerabilia atq; ifinita retro tp̃a creatus non sit:tanq; sero sit conditus: vt min⁹ q̃ sex milia sint annoz̃ ex q̃ esse cepisse in sacris litteris inuenituz. Si enim breuitas eos offendit temporis:q̃ tam pauci eis videntur anni ex quo institutus homo i nostris auctoritatibus legit̃:cõsiderẽt nihil esse diuturnum in quo est aliquid extremum 7 oia seculoz̃ spacia definita:ac si eternitati interminate comparẽt̃:ñ exigua existimanda esse sz nulla. Ac p hoc si ñ quiq; vl̃ sex:verũ etiã sexagita milia siue sexcenta:aut sexagesies aut sexcẽties milia dicerent̃ annozum : aut itidem per totidez tociens multiplicaretur hec summa : vbi iam nullum

numeri nomen haberemus ex quo de us hominem fecit:similiter queri pos set cur ante nō fecerit. Dei quippe ab hominis creatione cessatio retrorsus etna sine initio tāta ē:ut si ei conferat quālibet magna ⁊ ineffabilis numero sitas temporū:que tamen fine cōclusa certis spaciis terminat:nec saltez tāta uideri debeat:quanta si humoris bre uissimam guttam uniuerso mari etiā quantum oceanus circunfluit cōpare mus:quoniam istorum duorū unum quidem perexiguum est alterum incō parabiliter magnum:sed utrunq; fini tum. Illud uero temporis spaciuz qō ab initio aliquo progreditur:⁊ aliquo termino coercetur:magnitudine quā tacunq; tendatur comparatum illi quod initium non habet:nescio utrū pro minimo an potius pro nullo de putandum est. Huic enim si a fine uel breuissima sigillatim momenta de trahantur:decrescēte numero licet tā ingenti ut uocabulum non inueniat retrorsum redeundo:tanq̄ si hominis dies ab illo in quo nunc uiuit usq; ad illum in quo natus est detrahas:quā doq; ad initium illa detractatio pdu cetur. Si autē detrahant retrorsus in spacio quod a nullo cepit exordio:nō dico sigillati minuta momēta uel ho rarum:aut dierū aut mensiū aut āno rum ēt quātitates:sed taz magna spa cia:quanta illa summa comprehēdit annorū:que iam dici a quibuslibet cō putatoribus: non potest:que tamen momentorū minutarum detractione cōsumit:⁊ detrahantur hec tanta spa cia nō semel atq; iterū sepiusq; sz sēp: quid fit:quid agitur: quando nunq̄ ad initium quod omnino nullum per uenitur? Quapropter quod nos mō querimus post quinq; milia ⁊ qō am plius excurrit annorum:possent ⁊ po steri etiam post annorum sexcēties mi lies eadem curiositate requirere si in tantum hec mortalitas hominum ex oriendo ⁊ occumbendo ⁊ imperita p seueraret infirmitas. Potuerūt ⁊ qui fuerunt ante nos ipsis recentibus ho minis creati temporibus istam mouē questionem. Ipse deniq; primus ho mo uel postridie uel eodem die postea q̄ factus est:potuit inquirere cur non ante sit factus. Et quandocunq; ātea factus esset:non uires tunc alias ⁊ ali as nunc uel etiaz postea istā de initio rerū tpaliū ꝓtrouersiā reperiret.

De reuolutione seculorū quib' cer to fine cōclusis uniuersa semper in eū dem ordinem eādēq; speciem ēditura qdā philosophi crediderunt. c. xiij.

h Hanc autem se philosophi mū di huius nō aliter putauerunt posse l' debē dissoluē:nisi ut circuitus tporuz inducerēt:qbus eadem semp fuissent renouata atq; repetita i rerū natura:atq; ita deiceps fore sine cessa tiōe asseuerarent volumina venientiū pretereuntiunq; seculorum: siue in mundo permanente isti circuitus fie rent:siue certis iteruallis oriens ⁊ oc cidens mundus eadem semper quasi noua que transacta ⁊ uenturza sunt ex hiberet. A quo ludibrio prorsus im mortalem animam etiam cū sapiētiā perceperit liberare non possunt:euntē sine cessatione ad falsā beatitudinem ⁊ ad verā miseriam sine cessatione re deuntē. Quomodo enim vera beatitu do est:de cuius nunq̄ eternitate confi ditur: duz anima uenturam miseriaz aut imperitissima veritate nescit:aut īfelicissima ībeatitudine pertimescit? At si ad miserias nunq̄ ulterius redi tura ex his ad beatitudinem pergit: fit ergo aliquid noui in tempore qō fi nem non habet temporis: cur non er go ⁊ mundus:cur non ⁊ homo fac tus in mundo:vt illi nescio qui falsi

circuit' a falsis sapiētibus fallacibus q̃ comperti insana doctrina: tramite recti itineris euitentur: Nam quidam ⁊ illud quod legitur in libro salomonis: q̃ vocatur ecclesiastes: quid ē qd̃ fuit ipsum: quod erit: ⁊ quid est quod factum est: ipsum quod fiet: ⁊ non ē ō ne recens sub sole: nec quisq̃ loquitur ⁊ dicit hoc nouum est: iam fuit in secul' que fuerunt ante nos: propter hos circuitus in eadem redeuntes: ⁊ in eadē cuncta reuocantes: dictum itelligi uolunt: q̃ ille aut de his rebus dixit de quibus superius loquebatur: hoc est de generationibus alīs euntibus: alis venientibus de solis anfractibus ō torrentum lapsibus: aut certe de omnium rerum generibus que oriunt' atq̃ occidunt. Fuerunt enim homines ā te nos: sunt ⁊ nobiscum: erunt ⁊ post nos ita quoq̃ animantia vel arbusta. Monstra quoq̃ ipsa que inusitata nascuntur: q̃uis iter se diuersa sint ⁊ quedam eorum semel facta narrēt': tamen secundum id q̃ generaliter miracula ⁊ monstra sunt: vtiq̃ ⁊ fuerūt erunt: nec recens ⁊ nouum est vt monstrum sub sole nascatur. Quāuis hec vba q̃dam sic intellexerint: tanquam i predestinatione dei iam facta fuisse ō nia sapiens ille voluisset intelligi: ⁊ iō nihil recens sub sole. Absit autem a recta fide: ut his salomonis verbis illos circuitus significatos esse credamus quibus illi putant sic eadem tē rum temporaliunq̃ rerum volumina repeti: vt verbi gratia sicut in isto seculo plato philosophus in vrbe athenienſi ⁊ in ea schola que academia dicta est discipulos docuit: ita per innumerabilia retro secula multum prolixis quidē interuallis sed tamen certis ⁊ idem plato ⁊ eadem ciuitas: eadem q̃ schola iidemq̃ discipuli repetiti: ⁊ per innumerabilia deinde secula repetendi sint. Absit ā inqu vt nos ista credamus. Semel enim christus mortu' est pro peccatis nīis: surgens autem a mortuis iam ñ morit'. ⁊ mors ei vltra non dñabitur: ⁊ nos post resurrectionē sēp cum dño erimus: cui modo dicimus quod sacer admonet psalm': Tu domine seruabis nos ⁊ custodies nos a generatione hac in eternum. Satis autem istis existio ꝓuenire quod sequitur. In circuitu ipm̃ ambulāt. Nō quia per circulos quos opinantur eorum vita est recursura: sed quia mō tal' est erroris eorum uia id est falsa doctrina.

De temporali conditione generis humani q̃ deus nec nouo consilio cō stituerit nec mutabili volūtate. c. xiiij.

q Uid autem mirū est: si i his circuitibus errantes nec aditū nec exitū inueniunt: q̃ gen' humanū atq̃ ista nīa mortalitas nec quo initio cepta sit sciunt: nec quo fine claudat': quādo quidē altitudinem dei penetrare ñ possunt: qr cum ipse sit eternus ⁊ sine initio: ab aliquo tamen initio exorsus est tempora: ⁊ hominem quem nunq̃ ante fecerat: fecit in tempore non tam nouo ⁊ ꝛpentino: sed immutabili eterno q̃ consilio. Quis hanc valeat altitudinem inuestigabilem inuestigare: ⁊ inscrutabilem perscrutari: secundum quam deus hominem temporalem ante quam nemo unq̃ hominum fuit: non mutabili voluntate in tempore condidit: ⁊ genus humanum ex vno multiplicauit: quandoquidem psalmus iste cū premisisset atq̃ dixisset: tu domine seruabis nos atq̃ custodies nos a generatione hac i eternū: ac deiñ repcussisset eos in quorum stulta impiaq̃ doctrina nulla liberatiōis ⁊ beatitudinis anime seruatur eternitas: continuo subꝗciens i circuitu ipm̃

ambulant? Tanq̃ ei diceretur. Quid ergo tu credis: sentis: intellis? Nunqd nam existimandũ est subito deo placuisse hominẽ facere: quem nunq̃ antea infinita retro etnitate fecisset: cui nihil noui accidere potest. in quo mutabile aliquid non est? Et ne nos hec audiẽtes aliqua forte turbaret ambiguitas ꝓtinuo respondit ad ipsum deum loquens: secundum altitudinẽ tuam mltiplicasti filios hominũ. Sentiant inquit homies qõ putãt: ⁊ quod eis placet opinentur ⁊ disputent: secũdum altitudinem tuam quam nullus potest nosse hominum: multiplicasti filios hominum. Ualde quippe altuz est: ⁊ semper deum fuisse: ⁊ hominem quem nunq̃ fecerat ex aliquo tempoꝛ primum facere voluisse: nec consiliuz voluntatẽq̃ mutasse.

An vt deus sẽper ẽt dñs fuisse semper intelligatur: credendum sit creaturaz q̃z nunq̃ defuisse cui dñaretur: ⁊ quomodo dicatur semp creatũ qõ dici non potest coeternum. c. xv.

e Go quidem sicũt dominuz deũm aliqñ dñm non fuisse diceꝛ non audeo: ita hominem nunq̃ antea fuisse: ⁊ ex quodam tempoꝛe primuz hoiez creatũ esse dubitare nõ debeo. Sz cum cogito cuius rei dominus sẽper fuerit: si semper creatura nõ fuit. affirmaꝛ aliquid pertiesco: quia ⁊ me ipsum intueoꝛ: ⁊ scriptũ esse recolo. Quis hominũ potest scire consiliũ dei? Aut quis poterit cogitaꝛ: quid uelit dominus? Cogitationes enim moꝛtalium timide: ⁊ incerte adinuentões nostre. Coꝛruptibile enim coꝛpus aggrauat aiam ⁊ deprimit terrena ĩbitatio sensum multa cogitantez. Ex his igitur q̃ in hac terrena ĩbitatione multa cogito: deprimũt me iõ vtiq̃z multa: qꝛ unum quod ex illis vl̃ preter illa quod forte non cogito: verum est iuenire non possum. Si dixero sẽp fuisse creaturã: cui dominus esset: qui dñs semper est: nec dominus unq̃ nõ fuit: sed nunc illam nunc aliam per alia atq̃z alia tempoꝛum spacia: nec aliquaz creatori coeternaz esse dicam: quod fides ratioq̃z sana condamnat: cauendum est: ne sit absurdum ⁊ a luce ueritatis alienum: moꝛtalẽ quidem aliam per vices tempoꝛum cedentez: aliam succedentem: imoꝛtalem vero ñ esse cepisse: nisi cum ad nostrum seculum ventum est: quando ⁊ angeli creati sunt: si eos recte lux illa primuz facta significat aut illud potius celum de quo dictum est: in pricipio creauit deus celum ⁊ terram: cum tamen nõ fuerint anteq̃ fierent: ne immoꝛtales si semper fuisse dicantur: deo coeterni esse credantur. Si autem dixero non in tempoꝛe creatos esse ãgelos: sed ante omnia tẽpoꝛa ⁊ ipsos fuisse: quoꝛ deus dominus esset: qui nũq̃ nisi dominus fuit: queritur a me etiam si ante omnia tempoꝛa facti sunt: vtrum sẽper potuerunt esse qui facti sunt. Hic respondendum forte videatur: q̃ quodammodo non inconuenienter semp esse dicatur. Usqꝫadeo autem isti omni tempoꝛe fuerunt: vt etiam ante omnia tempoꝛa facti sunt: si tamen a celo cepta sunt tempora: ⁊ illi iam erant ãte celuz. At si tempus non a celo uex ⁊ ante celum fuit: non quidem in horis ⁊ diebus ⁊ mensibus ⁊ ãnis. nam iste dimensiones tempoꝛalium spaciorum: que vsitate ac proprie dicuntur tempoꝛa: manifestuz est: q̃ a motu sydꝛum ceperint: vnde ⁊ deus cum hec institueret dixit: ⁊ sint insigna ⁊ in tẽpoꝛa ⁊ in dies ⁊ in annos: sed in aliquo mutabili motu: cuius aliud anteꝛius preterierit: aliud posteꝛius suc

cesserit:eo q̃ simul esse non possunt. Si ergo ante celum i ãgelicis motib⁹ tale aliquid fuit:⁊ ideo tempus iã fuit atq̃ angeli ex quo facti sunt tp̃aliter mouebantur:etiaꝫ sic omni tẽpore fuerunt:quando quidẽ cum illis facta sunt tempora. Quis autem dicat nõ semper fuit:quod omni tempore fuit? Sed si hoc respondero dicetur mihi. Quomõ ergo non sunt coeterni creatori:si sẽper ille:sẽper illi fuerũt. Quõ etiam creati dicendi sunt:si semper fuisse intelliguntur? Ad hoc quid respõdebitur? An dicendum ⁊ semp eos fuisse quoniam omni tẽpore fuerũt: qui cũ tẽpore facti sunt: facti sunt autem cum quibus facta sunt tempora:⁊ tamen creatos? Neq̃ enim ⁊ ipsa tẽpora creata esse negabimus:quamuis õni tp̃e tempus fuisse nemo ambigat. Nam ⁊ si non omni tempore fuit tempus:erat ergo tempus quando nullũ erat temp⁹. Quis hoc stultissimus dixerit? Possumus enim recte dicẽ:erat tempus quãdo non erat roma:erat tẽpus quando non erat hierusalez:erat tempus quando non erat abraham: erat tempus quando nõ erat homo:⁊ si quid huiusmodi. Postremo si non cum initio tẽporis sz post aliquod tẽpus fact⁹ est mũd⁹:possumus dicere erat tempus:quando non erat mund⁹ At uero erat tempus quando nullus erat tp̃us:tam incõuenienter dicim⁹: ac si quisq̃ dicat:erat homo quando nullus erat homo:aut erat iste mũd⁹ quando iste non erat mundus. Si.n. de alio atq̃ alio intelligatur:potest dici aliquo modo:hoc est:erat alius homo:quando non erat iste homo. Sic ergo erat aliud tempus:quãdo non erat hoc tẽpus recte possum⁹ dicẽ. At vero erat tempus qñ nullum erat tẽpus:quis vel insipientissim⁹ dixerit? Sicut ergo dicimus creatum temp⁹: cum ideo semper fuisse dicatur qz õni tempore tempus fuit:ita nõ est consequens:vt si semper fuerũt ãgeli:ideo non sint creati:vt propterea sẽper fuisse dicantur:quia omni tẽpore fuerũt: ⁊ propterea omni tẽpore fuerũt: quia nullo modo sine his tempora esse potuerunt. Ubi enim nulla creatura est: cui⁹ mutabilibus motibus tempora peragantur: tempora omnino esse nõ possunt. Ac per hoc ⁊ si sẽper fuerũt: creati sunt. Nec si semper fuerũt:ideo creatori coeterni sunt. Ille enim semp fuit eternitate immutabili isti autem facti sunt. Sz ideo semp fuisse dicũt: quia omni tempore fuerunt: sine q̃b⁹ tempora nullo modo esse potuerunt. Tempus aũt quoniam mutabilitate trãscurrit eternitati imutabili non potest esse coeternum. Ac per hoc etiam si immortalitas angelorum nõ trãsit: in tempore nec preterita est quasi iam nõ sit:nec futura quasi nondum sit: tamen eorum motus quibus tempora peraguntur: ex futuro in preteritũ transeunt:⁊ ideo creatori in cuius motu dicendũ nõ est vel fuisse quod iam non sit vel futurum esse quod nondũ sit coeterni esse nõ pñt. Quapropter si deus semper dominus fuit:semper habuit creaturam suo dñatui seruiẽtẽ ueruntamen non de ipso genitam:sz ab ipso de nihilo factam:nec ei coeternã. Erat quippe ante illam quamuis nullo tp̃e sine illa.non eam spacio trãscurrente:sed manente perpetuitate p̃cedens. Sed hoc si respondeo eis qui requirunt quomodo semper creator semper fuit dominus:si creatura fuiens nõ semp fuit:aut quomodo creatura creata: ⁊ non potius creatori coetna ẽ si sẽper fuit? Uereor ne facili⁹ iudicer affirmare quod nescio q̃ docẽ qõ scio. Redeo igitur ad id qõ creatõ noster scire nos voluit: illa vero que vel sapientioribus in hac vita scire p̃misit:vl domino perfectis in alia vita

ſcienda ſeruauit:ultra uires meas eē profiteor. Sed ideo putaui ſine affirmatione tractāda:vt q̄ hec legunt: uideant a quibus queſtionū piculis de beāt temperare nec ad oia ſe idoneos arbitrētur: potiuſq̄ intelligant q̄ ſit apoſtolo obtemperandum precipienti ſalubriter vbi ait. Dico autem per gratiā dei que data eſt mihi omnib' q̄ ſūt in uobis:non plus ſapere q̄ oz ſapere:ſed ſapere ad temperantiam:unicuiq̄ ſicut deus partitus eſt mēſurā fidei. Si enim pro uiribus ſuis alat' ī fans:fiet ut creſcendo plus capiat. Si aūt uires ſue capacitatis excedat: deficiet anteq̄ creſcat.

Quō intelligēdū ſit pmiſſa hōi a deo vita eēna aut tp̄a eēna.c.xvi.

q Ue ſecula preterierint ātēq̄ genus inſtitueret' humanū me fateor ignorare. Nō tñ dubito nihil omnino creature creatori eſſe coeternuz. Dicit etiam apoſtolus:tp̄a eterna:nec ea futura:ſed quod magis eſt mirādū preterita:ſic enim ait: In ſpem uite et' ne quam pmiſit:non mendax deus ante tempora eterna. Mānifeſtauit autem temporibus ſuis verbū ſuū Ecce dixit retro:q̄ fuerint tempora eterna q̄ tamen non fuerūt deo coeterna. Si quidem ille ante tempora eterna non ſolum erat:uerumetiam promiſit uitā eternā:quaz manifeſtauit temporibus ſuis.i.congruis. Quid aliud q̄ verbum ſuum? Hoc ē enim vita eterna. Quomodo autem promiſit cum hominibus vtiq̄ pmiſerit: qui nōdū erant ante tempora eterna:niſi quia ī ipſius eternitate:atq̄ in ipſo eius verbo eidez coeterno iam predeſtinatione fixū erat:quod ſuo tp̄e futux erat.

Q̄ de immutabili cōſilio aut uoluntate fides ſana deſcēdat ꝓtra rōnationes eorum qui opera ex eternitate repetita p eoſdē ſemp volunt ſeculoꝝ redire circuitus.c.xvij.

i Illud quoq̄ non dubito: ante q̄ primus homo creat' eēt nū q̄ quēq̄ hominem fuiſſe:nec eundem ipſū neſcio:quibus circuitibus:neſcio quotiens reuolutum:nec aliū aliquez natura ſimilem: neq̄ ab hac fide me philoſophorum argumenta deterrēt: quorum acutiſſimum illud putatur: quod dicunt nulla infinita ulla ſcientia poſſe comprehēdi. Ac per hoc deus inquiunt rerum.quas fecit omnium finitarum omnes finitas apud ſe rationes habet:bonitas autem eius nunq̄ vacua fuiſſe credenda eſt:ne ſit temporalis eius operatio:cuius retro fuerit:eterna ceſſatio:quaſi pēituerit eum prioris ſine initio vacationis: ac propterea ſit operis aggreſſus initium. Et ideo neceſſe ē inquiunt eadē ſemper repeti:eadenq̄ ſemper repetēda tranſcurrere:vel manente mundo mutabil':qui licet nunq̄ non fuerit: ⁊ ſine initio temporis tamen factus ē: vel eius quoq̄ ortu ⁊ occaſu ſemper illis circuitibus repetito ſemperq̄ repetendo:ne uidelicet ſi aliquando primum dei opera cepta dicunt' p̄orez ſuam ſine initio uacationem tanq̄ iertē ac deſidioſā:⁊ ideo ſibi diſplicentem dānaſſe quodammodo atq̄ ob hoc mutaſſe credatur. Si autem ſemper q̄dem temporalia ſed alia atq̄ alia phibetur operatus:ac ſi aliquando etiaz ad hominem faciendum quem nunq̄ ātea fecerat peruenſſe:non ſcienti a qua putant non poſſe quecunq̄ infinita comprehendi:ſed quaſi ad horam ſicut ueniebat in mentem fortuita quadam inconſtantia uideatur fecſſe q̄ fecit. Porro ſi illi circuit' admittāt' inq̄unt:quibus uel manēte mūdo uel ipſo quoq̄ ꝛuolubiles ortus ſuos

⁊ occasus eisdem circuitibus iserẽte: eadẽ tpalia repetuntur: nec ignauum ocium preserti taz longe sine initio diuturnitatis deo tribuitur: nec iprouida temeritas operum suoꝝ. Quoniã si non eadem repetant: non possunt infinita diuersitate uariata ulla eius scientia l' prescientia cõprehendi. Has argumentationes quibus impij nizaz simplicem pietatem: ut cum illis in circuitu ambulemus de uia recta conãt auertere: si ratio refutare non posset: fides irridere deberet. Huc accedit q̃ in adiutorio domini dei nostri hos circulos volubiles quos opinio cõfingit: ratio manifesta cõfringit. Hic eim maxime isti errant: ut in circuitu falso ambulaẽ q̃ vero ⁊ recto itinẽ malint: q̃ mentem diuinam omnino immutabilem cuiuslibet infinitatis capacem ⁊ innumera omnia sine cogitationis alternatione numerantem de sua humana mutabili angustaq̃ metiuntũ. Et fit ill': quod ait apostolus. Comparantes enim semetipsos sibimetipsis ñ intelligunt. Nã qz illis quicquid noui faciendũ uenit in mentem: nouo cõsilio faciunt: mutabiles q̃ppe mentes gerunt: profecto non deum quez cogitare non possunt: sed semetipsos ꝓ illo cogitantes: non illũ sed seipsos nec illi sed sibi comparant. Nobis autez fas non est credere alit' affici deũ cum uacat: alit' cum opatur: qz nec affici dicendus est: tanq̃ in eius natura fiat aliquid quod ante non fuerit. Patitur quippe qui afficitur: ⁊ mutabile est õe quod aliquid patitur. Non itaq̃ in eius uacatione cogitetur ignauia: desidia: inertia: sicut nec in eius opere laborz conatus: industria. Nouit quiescens agẽ: ⁊ agẽs quiescere. Potest ad opus nouum non nouum sed sẽpiternũ adhibẽ cõsiliũ: nec penitẽdo qz pri⁹ ⁊ si pri⁹ cessauit ⁊ posterius opat⁹ est: cessauerat: cepit facẽ qd ñ fecerat. Sz quod nescio quenadmodum ab homine possit intelligi: hoc proculdubio quod dicit' pri⁹ ⁊ posteri⁹: in rebus prius non existentibus: ⁊ posterius existentibus fuit. In illo autez non alteram precedentem altera subsequẽs mutauit aut abstulit voluntatem: sed una eadẽq̃z sempiterna ⁊ immutabili uoluntate: res quas condidit: ⁊ ut prius non essent egit q̃diu non fuerũt: ⁊ ut posterius essent quando esse ceperunt: hinc eis qui talia uidere possũt: mirabiliter fortassis ostendens: q̃ nõ eis indiguerit: sed eas gratuita bõitate condiderit: cũ sine ill' ex eternitate initio carente in non minore beatitudie permansit.

Contra eos qui dicunt: ea que infinita sunt nec dei possunt scientia cõprehendi. c. xviij.

i Illud autez aliud quod dicũt: nec dei scientia que infinita sũt posse comprehendi: restat eis: ut dicere audeant: atq̃ huic se voraginī pfũde impietatis imergãt: q̃ non omnes numeros deus nouerit. Eos quippe infinitos esse certissimum ẽ: quoniam in quocunq̃z numero finem faciendũ putaueris: idem ipse non dico uno addito augeri: sed quamlibet sit magu⁹ ⁊ quamlibet ingentem multitudinez continens in ipsa ratione atq̃z scientia numerorum: non solum duplicari verumetiam multiplicari potest. Ita vo suis quisq̃z numerus proprietatibus terminatur: ut nullus eorum par esse cuiquam alteri possit. Ergo ⁊ dispares inter se atq̃z diuersi sunt: ⁊ singuli quiq̃z finiti sunt: ⁊ omnes infiniti sũt. Ita nec numeros propter infinitatem nescit omnipotens deus: ⁊ si usq̃z ad quandam summam numerorum sciẽtia dei puẽit: ⁊ ceteros ignorat: q̃s hoc l' dementissimus dixerit? Nec audebũt

isti contendere: ⁊ numeros eos dicere ad dei scientiam non pertinere: apud quos plato deū magna auctōitate cōmendat mundū numeris fabricantē. ⁊ apud nos deo dictum legitur: omnia in mensura ⁊ numero ⁊ pondere dispōsuisti. De quo ⁊ propheta dic̄ qui profert numero seculum. Et saluator in euangelio. Capili inquit uestri omnes numerati sunt. Absit itaq; ut dubitemus: q̄ ei notus non sit omnis numerus cuius intelligentie sicut in psalmo canitur: non est numerus. Infinitas itaq; numeri: q̄uis infinitorum numerorum nullus sit numerus: non est tamen incomprehēsibilis ei cuius intelligentie non est numerus. Qua propter si quicquid scia comprehēdit̄ scientis comprehensione finitur: profecto ⁊ omnis ifinitas quodā ieffabili modo deo finita est: quia scientia eius ipsi incomprehensibilis non est. Quare si infinitas numerorum scientie dei qua cōprehenditur esse nō potest ifinita: qui tandē nos sumus homūculi: q̄ eius scientie limitē figere presumam⁹: dicentes q̄ nisi eisdem circuitibus tēporum eadē temporalia repetantur: non potest deus cuncta que fecit l' prescire ut faciat: uel scire cum fecerit: cuius sapientia simpliciter multiplex: ⁊ uniformiter multiformis: tam incomprehensibili comprehensione omnia incomprehensibilia comprehendit: ut quecunque noua ⁊ dissimilia consequentia precedentibus: si semper facē uellet: inordinata ⁊ improuisa habere non posset: nec ea preuideret ex primo tempore: sed eterna prescientia ꝯtineret.

De seculis seculorum. c. xix.

q Uod utrum ita faciat: ⁊ continuata sibi cōnexione copulentur q̄ appellāt̄ secula seculorum: alia tn̄ atq; alia ordinata dissimilitudine pcurrentia: eis duntaxat q̄ ex miseria liberāt̄ in sua beata imortalitate sine fine manētib⁹: an ita dicāt̄ secula seculorum: ut itelligāt̄ secla i sapiētia dei icōcussa stabilitate manentia istorum que cum tēpore transeūt tāq̄ efficiētia seculorum diffinire non audeo. Fortassis eni possit dici seculum q̄ sūt secula: ut nihil aliud dicatur seculū seculi q̄ secula seculorum: sicut nihil aliud dicitur celū celi q̄ celi celorum. Nam celū deus uocauit firmamentum super quod sunt aque: ⁊ tamen in psalmo ⁊ aque inq̄t que super celos sunt laudent nomen domini. Quid ergo istorum duum sit: an preter hec duo aliquid aliud de secul' seculorum possit itelli: profundissima questio est. Neq; hoc quod nūc agimus impedit: si indiscussa interim differatur siue aliquid in ea diffinire ualeam⁹: siue nos faciat cautiores diligentior ipsa tractatio: ne i tāta obscuritate rerum affirmare temere aliq̄d audeam⁹. Nunc enim contra opinionē disputam⁹ qua illi circuitus asserūtur: quibus semper eadem p interuallā tp̄um necesse esse repeti existimantur. Quelibet aūt illarum sētentiarum de seculis seculorum uera sit: ad hos circuitus nihil pertinet: quoniam siue secula seculorum sint: non eadem repetita: sed alterū ex altero cōnexione ordinatissima procurrentia: liberatorū beatitudine sine ullo recursu miseriarum certissima permanente: siue secula seculorum et̄na sint tēporaliū tanq̄ dominātia subditorū circuitus illi eadē reuoluētes locum ñ hnt: quos maxime refellit eterna uita sanctorum.

De impietate eorū qui asserunt animas summe uereq; beatitudinis participes iterum atq; iterum per circuitus tēporum ad easdē miserias laboresq; redituras. c. xx.

q Uorum enim aures piorum ferant post emensam tot tantisq; calamitatibus uitam: si tamen uita ista dicenda est que potius mors est: ita grauis ut mors que ab hac liberat mortis huius amore timeatur: post tam magna mala tanq; multa hōrenda: tandem ⁊ aliquando per ueram religionem atq; sapientiam expiata atq; finita: ita peruenire ad conspectum dei: atq; ita fieri beatum contemplatione incorporee lucis: per participationez incommutabilis immortalitatis eius cuius adipiscende amore flagramus: ut eam quandoq; necesse sit deseri: ⁊ eos quī deserunt ab illa eternitate: ueritate: felicitate deiectos tartaree mortalitati: turpi stultitie: miseriis execrabilibus implcari: ubi deus amittatur: ubi odio ueritas habeatur: ubi per immundas nequitias beatitudo queratur: ⁊ hoc idem atq; idem sine ullo fine priorum ⁊ posteriorum: certis interuallis ⁊ dimensiōib⁹ seculoꝝ factū eē ⁊ futurū: ⁊ hoc ꝓpter ea ut possint deo circuitib⁹ definitis euntib⁹ sēper atq; redeuntib⁹ per nīas falsas beatitudines ⁊ ueras miserias alternati quidē sed in reuolutione incessabili sempiternas: nota eē opera sua: quoniam neq; a faciēdo quiescē: nec quiescendo possit que infinita sunt indagare? Quis hec audiat? q̄s credat? quis ferat? Que si uera essent: non solū tacerentur prudentius: uerūetiam ut quomodo ualeo dicam qd̄ uolo: docti⁹ nesciētur. Nā si hec illic i memoria non hūerim⁹: ⁊ ideo beati erim⁹: cur hic per eorum scientiam grauatur amplius nostra miseria? Si autez ibi ea necessario sciturí sumus: hic saltem nesciamus: ut hic felicior sit expectatio q̄ illic adeptio summi boni: q̄n hic eterna uita cōsequenda expectatur: ibi autem beata sed non eterna quandoq; amittenda cognoscitur. Si autem dicunt nemi nem posse ad illam beatitudinem peruenire: nisi hos circuitus ubi beatitudo ⁊ miseria uicissim alternant in huius uite eruditione cognouerit: quo modo ergo fatentur quanto pl⁹ q̄sq; amauerit deum: tanto eu3 facilius ad beatitudinem peruenturu3: qui ea docent quibus amor ipse torpescat? Na3 quis non remissius ⁊ tepidius amet eum: quem se cogitat necessario deserturum: ⁊ contra eius ueritatem sapientiāq; sensurum: ⁊ hoc cum ad eius plenam pro sua capacitate notitiam beatitudinis perfectione peruenerit: quando nec hominem amicum possit quisq; amare fideliter: cui se futurum nouit inimicum? Sed absit ut uera sint que nobis minantur veram miseriam nunquam finiendam: sed inter positionis false beatitudinis sepe ac sine fine rumpendam. Quid enim illa beatitudine falsius atq; fallacius: vbi nos futuros miseros aut in tanta veritatis luce nesciamus: aut in summa felicitatis arce timeamus. Si enim futuram ibi calamitatem ignoraturi sumus: peritior est hic nostra miseria ubi futuram beatitudinez nouimus: si autem nos illic clades imminens non latebit: beatius tempora transigit anima misera: quibus transactis ad beatitudinem subleuetur. q̄ beata quibus transactis in miseriam reuoluatur. Atq; ita spes nostre infelicitatis est felix: ⁊ felicitatis ifelix. Uñ fit: ut q: hic mala pñtia patimur: ubi metuim⁹ iminentia: ueri⁹ semp miseri q̄ beati aliquando esse possimus. Sed quoniam hec falsa sunt clamante pietate: cōuincente ueritate: illa eniz nobis ueraciter promittitur uera felicitas: cuius erit semper ītinenda ⁊ nulla felicitate rumpēda certa securitas. uiam rectam sequentes que nobis est christus: eo duce ac saluatore:

a uano ⁊ inepto impiorꝫ circuitu iter
fidei mentenq̃ auertam⁹. Si enim de
istis circuitibus ⁊ sine cessatione alter
nãtib⁹ itionibus ⁊ reditionib⁹ anima
rũ: Porphyrius platõic⁹ suorum opi
nionem seq̃ noluit: siue ipsius rei ua
nitate permotus: siue iã tp̃a christia
na reuerit⁹: ⁊ qd̃ i libro decimo cõme
moraui dicere maluit: animam ꝓpter
cognoscenda mala traditam mũdo:
ut ab eis liberata atq̃ purgata: cum
ad patrem redierit nihil ulterius tale
patiat̃: quanto magis nos istã inimi
cã christiane fidei falsitatem detestari
ac deuitare debem⁹. His aũt circuiti
bus euacuatis atq̃ frustratis: nulla
necessitas nos cõpellet iõ putare non
hẑc initiũ tp̃is ex q̃ cepit esse gen⁹ hu
manũ: qz nescio per quos circuitus ni
hil fit i reb⁹ noui: qd̃ non ⁊ antea cer
tis interuallis tp̃m fuerit ⁊ postea fit
futurum. Si enim liberat̃ ania ñ redi
tura ad miserias: sicut nunquã antea
liberata ẽ: fit in illa aliquid qd̃ antea
nũquã fẽm ẽ: ⁊ hoc quidẽ ualde ma
gnum. i. que nũq̃ ei desinat eterna fe
licitas. Si aũt in natura ĩmortali fit
tanta nouitas: nullo repetita: nullo re
petenda circuitu: cur in rebus morta
libus fieri non posse contẽditur? Si
dñt non fieri in aia beatitudinis noui
tatem: qm̃ ad eam reuertit̃ in qua sẽp
fuit: ipsa certe liberatio noua fit: cum
de miseria liberatur in qua nũq̃ fuit:
⁊ ipsa miserie nouitas i ea facta est q̃
nunq̃ fuit. Hec autem nouitas si non
i reb⁹ que diuina ꝓuidentia gubernã
tur: ordine sz cãu poti⁹ uenit: ubi sunt
illi determiati dimẽsiq̃ circuit⁹ i q̃b⁹
nulla noua fiunt: sz repetũt̃ eadẽ q̃ fu
erũt? Si aũt ⁊ hec nouitas ab ordina
tione diuine prouidentie non excludi
tur: siue elata sit anima siue lapsa sit:
possunt fieri noua que neq̃ antea fẽa
sint: nec tñ a rerũ ordine aliena sint.
Et si potuit anima ꝑ iprudẽtiam facẽ
sibi nouã miseriã que nõ esset impro
uisa diuine prouidentie: ut hanc quo
q̃ in rerum ordinem includeret: ⁊ ab
hac eam non improuide liberaret: q̃
tãdẽ temeritate humane uanitatis au
dem⁹ negaẑ diuinitatẽ faceẑ posse res
non sibi sz mundo nouas: quas neq̃
antea fecerit nec unquã hũerit impro
uisas? Si aũt dñt liberatas q̃dem ani
mas ad miseriã ñ reuersuras: sz cum
hoc fit i rebus nihil noui fieri: qm̃ sẽ
ꝑ alie atq̃ alie liberate sunt ⁊ liberan
t̃ ⁊ liberabũt̃: hoc certe concedunt si
ita est nouas animas fieri: q̃bus fit z
noua miseria ⁊ noua liberatio. Nã si
antiquas eas dñt eẽ ⁊ retrorsũ sẽpit̃
nas: ⁊ ex quib⁹ quotidie noui fiãt ho
mies: de quorũ corporib⁹ si sapienter
uixerit ita liberent̃: ut nũq̃ ad miseri
as reuoluant̃: cõsequẽter dicturi sũt
infinitas. Quãtuslibet nanq̃ finitus
nũerus fuisset animarũ: ifinitis retro
seculis sufficere non ualeret: ut ex illo
sẽp hoies fierẽt quorꝫ eẽnt anie ab is
ta sẽp mortalitate liberande: nũq̃ ad
eam deinceps rediture. Nec ullo mo
do explicabunt quomõ in reb⁹ quas
deo notas eẽ: eo q̃ sint ifinite: nõ uo
lunt: infinit⁹ sit nũerus aniarꝫ. Qua
ꝓter qm̃ circuitus illi iam explosi sũt:
q̃b⁹ ad easdẽ miserias necessario pu
tabat̃ aia reditura: q̃d restat ꝓuẽiẽti⁹
pietati q̃ credere nõ esse ipossibile de
o: ⁊ ea q̃ nunquã fecerit noua facere:
⁊ ieffabili prescientia uolũtatem mu
tabilem non habere? Porro autem u
trum animarum liberatarum nec ul
terius ad miserias rediturarum: nu
merus possit semper augeri: ipsi uide
rint qui de rerum nouitate cohiben
da tam subtiliter disputant: nos ue
ro raciotinationem nostram ex utro
q̃ latere terminamus. Si enim po
test: quid cause est: ut negetur creari
potuisse quod nunquam antea crea
tum esset: si liberatarum animarum

numerus qui nūq̃ antea fuit non solum factus est semel: sed fieri nūq̃ ō sinet: Si autem opōtet ut certus sit li liberatarum aliquis numerus animarum que ad miseriam nūq̃ redeant: neq; iste numerus vlterius augeatur: etiam ipse sine dubio quicunq; erit ā te: vtiq; nūq̃ fuit: qui profecto crescere ⁊ ad sue quantitatis terminum peruenire sine aliquo non posset initio. Quod initium quoniam antea nūq̃ fuit: hoc ergo vt esset: creatus ē homo ante quem nullus fuit.

De conditione vnius primi hominis atq; in eo generis humani. c. xxi.

h Ac igitur questiōe difficillima propter eternitatē dei noua creantis sine nouitate aliqua voluntatis quantum potuimus explicata: non ē arduum videre mlto fuisse melius qō factum est: vt ex vno homine quē primum condidit: multiplicaret genus humanum: q̃ si id inchoasset a pluribus. Nam cum animantes alias solitarias ⁊ quodammodo soliuagas id est que solitudinem magis appetant: sicuti sunt aquile milui: leones: lupi: ⁊ quecunq; alia ita sunt: alias vero greges instituerit: que congregate atq; in gregibus malint viuere: vt sūt columbe: sturni cerui: damule ⁊ cetera huiusmodi: vtrunq; tamen genus nō ex singulis propagauit: sed plura sil' iussit existere. Hominem vero cuius naturam quodammodo mediam int angelos bestiasq; condebat: vt si creatori suo tanq̃ vero domino subditus preceptum eius pia obedientia custodiret: in consortium transiret angelicum: sine morte media beatam imortalitatem sine ullo termino consecut'. Si autem dominum deum suum libera voluntate superbe ac inobedienter vsus offenderet: morti additus bestialiter uiueret libidinis seru': eternoq; post mortem supplicio destiatus: vnū ac singulum creauit: non vtiq; solum sine humana societate deserendum: ſ; vt eo modo vehementius ei commendaretur ipsius societatis unitas uinculunq; concordie: si non tantum inter se nature similitudine: verum cognationis affectu homines nectentur: quādo nec ipsam quidem feminam copulandam viro sicut ipsuz creare illi placuit sed ex se ipso: vt omne ex homine vno diffunderetur genus humanum.

Q; prescierit quem primum deus condidit peccaturum: simulq; preuiderit: quantum piorum populorum ex eius genere in angelicum consortium sua esset gratia translaturus. c. xxij.

n Ec ignorabat deus hominem peccaturum: ⁊ morti iaz ob noxium morituros propagaturuz: eoq; progressuros peccati immanitate mōtales: vt tutius atq; pacatius inter se rationalis voluntatis expertes bestie sui generis viuerent: quaruz ex aquis ⁊ terris plurimum pullulauit exordium: q̃ homines quoruz genus ex vno est ad commēdandum concordiam ꝓpagatum. Neq; enim unq̃ inter se leones aut inter se dracones: qualia hōines bella inter se gesserunt. Sed preuidebat etiam deus gratia sua populum piorum in adoptionem vocādū: remissisq; peccatis iustificatuz ſpu sācto sanctis angelis in eterna pace sociādum: nouissima inimica mōte destructa: cui populo esset huius rei consideratio profutura: q̃ ex vno homine deus ad commendādum hominibus q̃ ei grata sit etiam in pluribus vnitas genus instituisset humanum.

De natura humāe anime crate ad imaginem dei. c. xxiij.

f Ecit ergo deus hominem ad imaginem ⁊ similitudinez suã. Talem q̃ppe illi animã creauit:q̃ per rõnẽ atqz intelligẽtiã omnibus esset prestantior animalibus terrestrib⁹ ⁊ natatilibus ⁊ volatilib⁹:que mentem huiusmõi non haberent. Et cum virũ terreno formasset ex puluere:eiqz animam qualem dixi:siue quam iaz fecerat sufflando ididisset:siue potius sufflando fecisset:eunqz flatum quez sufflando fecit.nam quid est aliud sufflare q̃ flatum facere:animam hõis esse voluisset:etiam coniugez illi ĩ adiutoriũ generandi ex eius latẽ osse detracto fecit vt deus. Neqz enim hec carnali consuetudine cogitãda sũt:vt videẽ solemus opifices ex materia quacũqz terrena corporalibus mẽbris: qõ artis idustria potuerũt fabricãtes. Manus dei potẽtia dei ẽ:qui ẽt visibilia ĩuisibiliter operatur. Sed hec fabulosa potius q̃ vera esse arbitrant:q̃ virtutẽ ⁊ sapiẽtiã dei qua nouit ⁊ potest ẽt sine seminibus ipsa certe facẽ semina:ex his vsitatis ⁊ quotidianis metiuntur operibus.ea vero que primit⁹ ĩstituta sunt quoniam non nouerunt ĩfideliter cogitant:quasi non hec ipsa que nouerũt de humanis cõceptibus atqz partubus: si ẽt inexptis narrarẽtur:ĩcredibiliora viderẽt:q̃uis ⁊ ea ipsa pleriqz magis nature corporalib⁹ causis q̃ opib⁹ diuie mẽtis assignent.

An vllius ul' minime creature possint dici angeli creatores.c.xxiiij.

s Ed cum his nullum nobis est ĩ his libris negociũ:qui diuinã mentẽ facẽ vl' curare ista non credũt. Illi aũt qui platõi suo credũt:non ab illo summo deo qui fabricatus ẽ mũdũ:sz ab alijs mioribus quos quidez ipse creauerit permissu siue iussu eius aĩalia facta esse cuncta mortalia:in q̃ bus homo precipuum dijsqz ipsis cognitum teneret locum si superstitione creauit qua q̃rũt:vñ iuste videãtur sacra ⁊ sacrificia facẽ quasi cõditorib⁹ suis:facile carebunt ẽt huius opinationis errore. Neqz enim fas est vllius nature quãlibet minie mõtalisqz creatorem suum nisi deum credere ac dicere anteq̃ possit intelli. Angeli autez quos illi deos libentius appellant:ẽt si adhibẽt vel iussi vel permissi opationem suam rebus que gignunt' ĩ mũdo:non eos dicimus creatores aĩaliũ q̃ nec agricolas frugium atqz arborũ.

Omnium naturam ⁊ omniũ spez vniuerse creature non nisi opere dei formari.c.xxv.

c Um enim alia sit spes q̃ adhibetur extrinsecus cuicũqz materie corporali:sic opantur hoies figuli ⁊ fabri:atqz id genus opifices qui ẽt pingũt ⁊ effingũt formas similes corporibus animaliuz:alia vero que ĩtrĩsecus efficientes causas habẽt de secreto ⁊ occulto nature viuentis atqz ĩtelligentis arbitrio:que non solum naturales corporum species:verum etiam ipsas animantium animas dum non sint facit:supradicta illa species artificibus quibusqz tribuatur:hec autem altera non nisi vni artifici creatori ⁊ ꝓditori deo:qui mundũ ipsũ ⁊ angelos sine vllo mundo ⁊ sine vllis angelis fecit. Ab illa enim vi diuina que õium reruz diuisiua ⁊:vt ita dicã: effectiua est:que fieri nescit sed facere:a q̃ accepit spem cum mũdus fieret: ⁊ rotunditas celi ⁊ rotunditas solis:eadẽ vi diuina ⁊ effectiua qui fieri nescit sz facere accepit speciem rotunditas oculi ⁊ rotunditas pomi: ⁊ cetere figure naturales quas videm⁹ in reb⁹ q̃busqz nascentibus:nõ extrinsec⁹ adhibẽt sed intima creatoris potẽtia q̃ dixit:

celū ⁊ terrā ego ipleo: ⁊ cui⁹ sapiētia est que attingit fine vsq̃ ad finem fortiter: ⁊ disponit oia suauiter. Proinō facti primitus angeli si huiusmōi ministerium prebuerunt creatori cetera facienti nescio: nec tribuē illis audeo quod forte non possunt: nec debeo derogare quod possunt. Creationem tñ conditionemq̃ omnium naturarum: qua fit vt omnino natuī sint eis quoq̃ fauentibus non faciētibus: illi ōo tribuo cui se etiam ipsi debere: q̃ sunt cum gratiarum actione nouerūt. Nō solum igitur agricolas non dicimus fructuum quoruncūq̃ creatores: cuī legam⁹ neq̃ q̃ plātat est aliq̃d: neq̃ q̃ rigat: sed q̃ icremtū dat de⁹: sī ne ipsā quidē terrā q̃uis mat omniū fecūda uideatur: que germinibus eūpētia p mouet ⁊ fixa radicibus continet: cum itidem legam⁹ deus illi dat corpus quomodo voluerit: ⁊ vnicuiq̃ semi num pprium corpus. Ita nec feminā sui puerpū creatricē appellaī debem⁹: sed potius illū q̃ cuidam suo famulo dixit: priusq̃ te formarem i vtero noui te. Et quāuis anima sic uī sic effecta pregnantis valeat aliquib⁹ velut induere qualitatib⁹ fetū: sicut ō uirgis variatis fecit iacob vt peccora colore vario gignerēt: natura tamen illa que gignitur tam ipsa nō fecit: q̃ nec ipsa se fecit. Quelibet igitur corporales ī seminales. cause gignandis reb⁹ adhibeātur: siue operationib⁹ angelorum aut hominum aut quoruncūq̃ animalium: siue marium feminarūq̃ mixtiōibus q̃libet ēt desideria motusve animi matris valeant aliq̃d lineamētoꝝ aut coloꝝ aspgē teneris mobilibusq̃ cōceptibus: ipsas oio naturas que sic vel sic in suo genere afficiātur: ñ facit nisi sūmus deus: cui⁹ occulta potētia cuncta penetrans icōtamiabili pnitia facit esse quicquid aliquo mō ē: in q̃ tuncunq̃ ē: qr nisi faciente illo non tale vel tale esset: sī prorsus esse ñ possī. Quapropter si in illa specie quā forinsecus corporalibus opifices reb⁹ īponūt vrbē romā ⁊ vrbem alexādriā non fabros ⁊ architectos sī īges quoꝝ volūtate psilio ⁊ īperio fabricate sī: illam romulum illam alexandruī habuisse dicimus conditores: q̃to poti⁹ ñ nisi deū debem⁹ conditorē dicere naturarum qui neq̃ ex ea materia fāc a liquid quā ipse ñ fecerit: nec opariosī nisi quos ipse creauerit: ⁊ si potentiā suā vt ita dicam fabricatoriam rebus subtrahat: ita non erunt sicut antea q̃ fierēt ñ fuerūt: Sī āte dico: etnitate non tpe. Quis. n. alius creator ē tpum: nisi qui fecit ea quoꝝ motibus currerent tempora.

De platonicū opinione qua putauerunt angelos quidē a deo cōditos: sed ipsos esse humanorum corpoꝝ p ditores. c. xxvi.

i Ta sane plato minores ⁊ a sūmo deo factos deos effectōes eē voluit aialiū ceteroꝝ: vt imortalem partē ab ipso sumerēt: ipi vero mortalē attexerūt. Proiñ aiarū niarum eos creatores esse noluit sed corpoꝝ. Unñ qm porphyrius propter anime pūgationem dicit omne corpus fugiendū: simulq̃ cū suo platōe aliq̃ platōicis sentit: eos q̃ imoderate ac ihoneste uixerint ppt luendas penas ad corpōa redire mortalia. Plato quidē ēt bestiarū. Porphyrius tantūmodo ad hoinū seqt eos: vt dicāt deos istos quos a nobis volūt quasi parētes ⁊ poitores nīos coli: nihil eē aliud q̃ fabros ppedū carcerū ue nīoꝝ: nec istitutōes sī inclusores alligatoresq̃ nīos ergastulis erūnosis ⁊ grauissimis viculis. Aut ergo desinant platōici penas aiarū ex istis corporib⁹ cōmiari: aut eos nobis deos colēdos nō pdicēt: quoꝝ i

nobis opatione vt q̃tum possum⁹ fu
giam⁹ ⁊ euadam⁹ hortat:cũ tñ sit v
trunq; falsissimum: Nam neq; ita lu
unt penas anime cum ad istam vitaꝫ
penalem denuo reuoluuntur: ⁊ omni
um uiuentium siue in celo siue iu ter
ra nullus est conditor: nisi a quo fac
ta sunt celum ⁊ terra. Naꝫ si nulla cã
est viuendi in hoc corpore nisi propter
pẽdẽda supplicia: quomodo dicit idẽ
plato aliter mundum fieri non potuis
se pulcherrimum atq; optimum: nisi
omnium animalium id ẽ immortaliũ
⁊ mortalium generibus impleretur?
Si aũt nostra institutio qua vel mor
tales conditi sumus diuinum munus
est: quomodo pena est ad ista corpora
id est ad diuina beneficia remeare? Et
si deus quod assidue plato cõmemo
rat: sicut vniuersi mundi ita oiũ aiali
um spes eterna intelligentia ꝓtiebat:
quõ non ipse cuncta condebat? An ali
quorum esse artifex nollet: quoꝝ effi
ciẽdorũ artẽ ieffabil' eius ⁊ ineffabilit'
laudabilis mens haberet? Merito igr
vera est religio: que mundi vniuersi
eum aialium q̃ vniuersorum hoc est
⁊ aiaꝝ ⁊ corporꝝ conditorẽ agnoscit:
⁊ predicat. In quibus trenis precipu
us ab illo ad eius imaginem hõ prop
ter eã cãm quã dixi: ⁊ siqua forte alia
maior latet: factus est vnus: sed non ẽ
licet⁹ sol⁹. Nihil.n.ẽ q̃ hoc gen⁹ tã dis
cordiosum vitio. tã sociale natura. Ne
q; cõmodius contra vitiũ discodie vt
cauẽdũ cũ nondũ existeret: vel sanan
dũ cum extitisset: natura loqueret hu
mana: q̃ recordationem illi⁹ parentis
quem ꝓpter ea deus voluit creare vnuꝫ
de quo mltitudo ꝓpagaret: vt hac ad
mõitiõe ẽt i mltis ꝓcors vnitas fuare
tur. Quod vero femia illi ex eius latẽ
facta est: etiam hinc satis significatuꝫ
est q̃ cara mariti ⁊ vxoris debeat esse
cõiunctio. Hec opera dei propterea st
vtq; inusitata: quia pria: q̃ aũt ista ñ
credunt: nulla facta prodigia debent
credere. Neq;.n. ⁊ ipsa si vsitato natu
re curriculo gignerentur: prodigia di
cerentur. Quid aũt tã sub gubernati
one diuie ꝓuidẽtie: q̃uis eoruꝫ causa
lateat: q̃ monstra gignuntur? Ait q̃dã
psalmus sacer. Uẽite ⁊ videte opa do
mini q̃ posuit prodigia sr terram. Cur
ergo ex latere viri femina facta sit: ⁊
hoc primum quodãmõ prodigiũ q̃d
prefugauerit: alio loco q̃tum me de⁹
adiuuarit dicam.

In primo hoie ortã fuisse oem ple
nitudinẽ generis humãi i q̃ preuidit:
deus quc pars honorãda esset ꝓmio:
q̃ dãnanda supplicio. c. xxvij.

n Unc quoniam liber iste claudẽ
d⁹ est: in hoc prio hoie qui ꝓmi
tus factus est: ñdũ q̃dẽ fm euidẽtiam
iã tñ secundum dei prescientiam: exor
tas fuisse existimemus in genere hũa
no societates tanq̃ ciuitates duas.
Ex illo.n. futuri erant hoies: alij mal'
angelis in supplicio: alij bonis i ꝓmio
sociandi: q̃uis occulto dei iudicio: sꝫ
tñ iusto. Cũ.n. scriptũ sit: vniuerse vie
dñi misericõdia ⁊ veritas: nec iniusta
eius gratia: nec crudel' põt eẽ iustitia.

Aurelij augustini de ciuita
te dei liber tertiusdecim⁹.

De lapsu primorum hominum p
quez est contracta mortalitas. c. ꝓmũ.

EXPEDITIS
de nostri seculi
exortu ⁊ de ini
e tio generis hũa
ni difficillius q̃
stionibus: nunc
iam de lapsu pri
mi hominis im

mo primorum hominum: ⁊ de origie ac propagine mortis humane dispu tationibus a nobis istituram: rerum ordo deposcit. Non enim eo modo ꝙ angelos condiderat deus: ita cōdidit ⁊ homines: vt etiam si peccassent mo ri omnino non possent: sed ita vt per functos obedientie munere: sine inter uentu mortis angelica immortalitas ⁊ beata eternitas sequeretur: inobedi entes autem mors amplecteret dāna tione iustissima: quod etiam in libro superiore iam diximus.

De ea morte que anime semper v trunq; victure acidere potest: ⁊ ea cui corpus obnoxium est. c. ij.

S Ed de ipso genere mōtis video mihi paulo diligentius diseren duz. Quāuis .n. humana anima vera citer immortalis perhibeatur: habet tamen q̄dam etiam ipsa mortem suā. Nam ideo dicitur immortalis: quia modo quodam quantulocunq; non desinit viuere atq; sentire. Corpus au tem ideo est mortale: quoniam a vita quaz habet: deseri potest: nec per se ip sum aliquatenus viuit. Mors igitur anime fit cum eam deserit deus: sicut corporis cum id deserit anima. Ergo vtriusq; rei id ē totius hominis mōs est: cum anima a deo deserta: deserit corpus. Ita enim nec ex deo viuit ip sa: nec corpus ex anima. Huiusmodi autem totius hominis mortem illa se quitur quam secundam mortem diui norum elloquiorum appellat auctori tas. Hanc saluator significauit vbi ai it. Eum timete qui habet potestatem ⁊ corpus ⁊ animam perdere in gehen nam. Quod cum non antea fiat: q̄ cū anima corpori sic fuerit copulata vt nulla direptione separēt: mirum vide ri pōt quō corpus ea morte dicatur occidi: qua non ab anima deseritur: sz aiatū sentiensq; cruciatur. Nā illa pe na vltia ac sempitna: de qua suo loco diligentius disserēdū est. recte mors a nie dī: qz ñ viuit ex deo: mors autem corporis quo nā modo: cum viuat ex aia. Non. n. aliter possūt ipsa cōpora lia que p̄ resurrectionem futura sunt sentire tormēta. An qz vita qualiscun q; aliquod bonuz ē: dolor aūt malū: ideo nec viuere corpus dicēdum ē: in quo aia nō viuēdi cā est sed dolendi: Uiuit itaq; aia ex deo cū viuit bene: non. n. pōt bene uiuere: nisi deo opan te in se quod bonum est. Uiuit autez corp̄ ex aia: cum aia uiuit in corpore: seu viuat ipa seu nō viuat ex deo. Im pioz nanq; i corporibus vita ñ aiaz sed corporū vita est: quam pñt eis aie ēt mortue hoc est a deo deserte: quan tulacunq; propria vita ex qua etiam immortales st nō desistēte pferre. Ue rū in dānatione nouissima q̄uis hō sentire non desinat: tñ qz sensus ipse nec voluptate suauis: nec quiete salu bris: sed dolore penal ē: nō immerito mors ē poti appellata quaz vita. Jō aūt fa qz post illam primā ē: qua fit coherentiū direptio naturarū siue dei aie: siue aie ⁊ corporis. De pria igitur corporis morte dici potest: q̄ bonis bona sit: mal mala. secunda vero sine dubio sicut nullorum bonorum ē: ita nulli bona.

Utrū mors que per peccatū p̄mo ꝓ hoīum i ōes hoies pertransit: etiā sanctis pena peccati sit. c. iij

n On autem dissimulanda nasci citur questio: vtrū reuera mōs qua separantur anima ⁊ corpus hōis sit bona. Quia si ita est quomodo po terit obtineri: q̄ etiaz ipsa sit pena pec cati. Hanc enizz primi homies nisi pec cauissent: perpessi vtiq; non fuissent. Quo igitur pacto bona esse possit

bōis q̄ accidēr nō posset nisi malr:Sz rursus si nō nisi malis posset accidē ñ deberet bōis bona esse sz nulla.Cū .n.eēt ulla pena:in quibus non essent vlla punienda:Quapropter fatendū est:primos q̄dem hoies ita fuisse isti tutos:vt si non peccauissēt. nullū mō tis expirēt gen°:sz eosdē prios pecca tores ita fuisse mōte mlctatos:vt etiā q̄cquid eorū ex stirpe eēt exortū:eadez pena teneretur obnoxium.

Cur ab. his qui per gratiam rege nerationis sunt absoluti:a peccato ñ auferatur mors.i.pena peccati.c.iiij.

n Oo enim aliud ex eis q̄ quod ipsi fuerāt nasceretur.Pro ma gnitudine quippe culpe illius: naturā dānatio mutauit in pcius:vt quod pe naliter precessit in peccātib° hoib° pri mis:etiam naturaliter sequeretur in nascentibus ceteris.Neqz.n.hō ita ex hoie:sicut homo ex puluere. Puluis nanqz hoi faciendo materies fuit: hō autem homini gignendo parēs.Pro inde quod est terra:non hoc est caro q̄uis ex terra facta sit caro.Quod est autem parens homo:hoc ē ⁊ proles homo.In primo igitur hoie p femiaz in progeniem transiturum vniuersuz genus humanum fuit:qñ illa cōiugū copula diuinam sñiam sue dānatois excepit.Et quod homo fructus est:ñ cū crearetur:sed cuz peccaret vt puni retur:hoc genuit:q̄tum quidē attinet ad peccati ⁊ mortis originem.Nō eiz ad infantilem hebetudinem ⁊ infir mitatem animi ⁊ corporis quā vide mus in paruul:peccato vel pena illa ĩdacta st:que deus voluit esse tāq̄ p mordia catulorum:quoz parentes ĩ bestialem vitam mortēqz deiecerat:sic scriptum est.Homo cum in honore es set non intellexit: comparatus est pe coribus non intelligentib°:⁊ simil fac tus est illis.Nisi q̄ infantes infirmio res ēt cernimus in vsu motuqz mem brorum:⁊ sensu appetendi atqz viran di q̄ sunt aliorum tenerrimi fetus ani maliuz:tanq̄ se tanto attollat excellē tius supra cetera animātia vis huma na:quanto magis impetum suum ve lut sagitta cum arcus extēditur retrō sum reducta distulerit.Non ergo ad ista infantilia rudimenta p̄sūptiōe illi cita ⁊ dānatione iusta plapsus ĩipul sus est primus homo:sed hactenus ĩ eo natura humana vitiata atqz muta ta est:vt repugnantem pateretur ĩ mē bris inobedientiā concupiscendi:⁊ ob id obstringeretur necessitate morien di:atqz ita quod vitio pena que fact° est.i. obnoxios peccato mortiqz gene raret.A q̄ peccati viculo si p media toris christi gratiam soluūtur ifātes: hanc solam mortem perpeti pñt que animam seiungit a corpore: in secun dam vero illā sine fine penalē:liberati a peccati obligatione non transeunt. Si quē vero mouet cur vel ipsā ñ pa tiātur:si ⁊ ipsa peccati pena est:quoz p gīaz reat° aboletur: iā ista q̄o ĩ alio nostro opere quod scripsimus ō bap tismo paruuloz:tractata ⁊ absoluta est.Ubi dictum est ad hoc ĩlinqui aie experimentum separationis a corpoz q̄uis ablato iam criminis nexu:quo niam si regenerationis sacramentum continuo sequeretur immortalitas: corporis ipsa fides eneruaretur:q̄ tūc est fides quando expectatur in spe:qd̄ in re nondum videtur.Fidei autez ro bore atqz certamine:in maioribus dū taxat etatibus etiam mortis fuerat su perandus timor:quod in sanctis mar tyribus maxie eminuit: cuius profec to certaminis esset nulla victoria nul la gloria:qz nec ipsum omnino posset esse certamen:si post lauacrum rege nerationis iam sancti non possēt mō tem ppeti corporalē. Cum paruulis

autem baptizandis ḋs non ad christi gratiaz propterea potius curreret: ne a corpore soluerentur? Atqz ita ñ iuisibili premio probaretur fides: sed iaz nec fides eēt: ꝓfesti sui operis querēdo ⁊ sumendo mercedem. Nūc vero maiore ⁊ mirabiliore gīa saluatoris: in vsus iustitie peccati pena ꝓvsa est. Tūc n. dictum est homini morieris si peccaueris: nunc dī martyri morere ne pecces. Tunc dictum ē si mandatum transgressi fueritis morte moriemini. nunc dicitur si mortem recusaueritis mandatum transgrediemini. Quod tunc metuendū fuerat: vt non peccaretur: nūc suscipiendū ē ne peccet. Sic p ineffabilem dei misericordiam: ⁊ ipsa pena vitiorum transit in arma uirtutis: ⁊ fit iusti meritū etiā suppliciū peccatoris. Tunc enim mors est acquisita peccando: nūc impletur iustitia moriendo. Verum hoc in sanctis martyribus: quibus alterutrum a persecutore proponitur. vt aut deserant fidem aut sufferant mortem. Justi. n. malūt credendo ꝓperi: quod sunt primi iniq̄ non credendo perpessi. Nisi enim peccassent illi ñ morerentur: peccabunt autem isti nisi moriantur. Mortui st̄ ergo illi quia peccauerunt: non peccāt isti quia moriuntur. Factum est p illorum culpam vt veniretur in penam: fit per istorum penam ne veniatur in culpaz: non quia mors bonum aliqd̄ facta est: que antea malum fuit: sed tāta deus fidei prestitit gratiā: vt mōs quam vite cōstat esse contrariam instrumentum fieret: per quod transire tur in vitam.

Q: sicut iniqui male vtuntur lege que bona est: ita iusti bene vtūtur mōte que mala est. c. v.

a Postolus enim cum vellet ostēdere quantum peccatum gratia non subueniente ad nocendū valeret: etiam ipsam legem qua prohibetur peccatum non dubitauit dicere virtutem esse peccati. Aculeus inquit mortis est peccatum: virtus autem peccati lex verissime omnino. Auget enim ꝓhibitio desiderium operis illiciti: quādo iustitia non sic diligitur: vt peccandi cupiditas eius delactatione vicat. Ut autem diligatur ⁊ delectet vera iustitia. non nisi diuina subuēit gratia. Sed ne propterea lex putaretur malum: quoniaz virtus est dicta peccati: ideo ipse alio loco uersans huiusmōi questionem inquit. Lex quidem sancta ⁊ mandatum iustum ⁊ sanctum et bonū. Quod ergo bonū inquit: mihi factum est mors? Absit: sed peccatum vt appareat peccatum: per bonum mihi operatum est mortez: vt fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. Supra modum dixit: quia ēt preuaricatio additur: cum peccandi aucta libidine etiam lex ipsa contemnitur. Cur hoc commemoranduz putauerimus? Quia scilicet sicut lex nō est malum quando auget peccantiuz concupiscentiam: ita nec mors bonuz est quando auget patientium gloriaz cum vel illa pro iniquitate deseritur ⁊ efficit preuaricatores: vel ista ꝓ veritate suscipitur ⁊ efficit martyres. Ac per hoc lex quidem bona ē: quia ꝓhibitio est peccati: mors autem mala: qz stipendium est peccati. Sed quēadmodum iniusti male vtuntur non tantuz malis verum etiam bonis: ita iusti bene non tantum bonis sed etiam mal. Hinc fit: vt ⁊ mali male lege vtantur q̄uis sit lex bonum: ⁊ boni bene mori antur q̄uis sit mors malum.

De generalis mōtis malo quo anime ⁊ corporis societas separat. c. vi.

q Ua propter quod attinet ad cō

poris mortem .i. separatione anime a corpore: cum eam patiũtur qui morientes appellantur: nulli bona est. hz enim asperum sensum ⁊ contra naturam: vis ipsa qua vtrũq; diuellit q̃ fuerat in viuente coniunctum atq; cõsertum: q̃diu moriatur: donec omnis adimatur sensus qui ex ipso inerat anime carnisq; cõplexu quã totã molestiã nõnũq̃ vnus ictus corporis l̃ anie raptus intercipit: nec eam sentiri p̃uenienti celeritate permittit. Quicq̃d tñ illõ est i morientibus: quod cum graui sẽsu adimit sensum: pie fideliterq; tolerando auget meritum patientie: non aufert vocabulum pene. Ita cũ ex hominis primi perpetuata propagine p̃culdubio sit mors pena nascentis: tamen si pro iustitia pietateq; pendatur fit gloria renascentis: ⁊ cum sit mors peccati retributio: aliquãdo impetrat ut nil retribuatur peccato.

De morte qua non regenerati per christi confessionem suscipiunt. c. vij.

n Am quicunq; ẽt non percepto regenerationis lauacro p̃ christi confessione moriuntur: tm̃ eis valz ad dimittenda pecca: quãtũ si abluerẽtur sacro fonte baptismatis. Qui. n. dixit si non renatus fuerit ex aqua et sp̃n sancto ñ intrabit in ẽgnum celorũ alia sñia istos fecit exceptos vbi non minus generaliter ait: qui me confessus fuerit coram hoĩbus confitebor ⁊ ego eum coram p̃re meo qui i celis ẽ. Et alio loco qui perdiderit animam suam propter me inueniet eam. Vnde ẽ qõ scriptũ e. Preciosa in conspectu dñi mors sãctorũ eius. Quid enim p̃ciosius q̃ mõs: per quam fit vt etiam delicta omnia dimittantur: ⁊ merita cumulatius augeantur. Neq; enim tãti sunt meriti: qui cum mortem differre ñ possent baptizati sunt: deletisq; õnibus peccatis ex hac vita emigrarũt: quanti sunt hi qui mortem differre cũ possent ideo non distulerũt: quia maluerunt christum confitẽdo finire hãc vitã: q̃ eum negãdo ad eius baptismũ peruenire. Quod vtiq; si fecissent: etiã hoc eis in illo lauacro dimitteretur: q̃ tiore mortis negauerãt christũ: i quo lauacro etiam ill̃ facinus tam immãe dimissum est: qui occiderãt christum: sed quando in abundantia gr̃e spiritũ illius qui vbi vult spirat: tantum christum amare possent: vt cum in tanto vite discrimine sub tanta spe venie negare non possent. Mors igitur p̃ciosa sãctorũ: q̃b̃ cũ tãta gr̃a p̃missa ⁊ p̃rogatiua mors christi: vt ad deum ac q̃rẽdũ suã nõ cõtrarẽtur ipẽdẽ aiam: i eos vsus redactũ esse mõstrauit q̃ ad penã peccãtis antea fuerat cõstitutum: vt iñ iustitie fructus vberior nasceret. Mors ergo ñ ió bonũ videri dz q: in tãtã hũilitatẽ ñ in sua sed diuia opitulatiõe conṽsa est: ut que tũc metuẽda p̃posita ẽ ne peccatũ cõmittere tur: nũc suscipiẽda propõit̃ vt peccatũ nõ cõmittat̃: cõmissũq; deleatur: magneq; victorie ob̃ita iustitie palma red datur.

Q: in sanctis prie mortis p̃ vitate susceptio fe sit mõtis absolutio. c. viij.

s J. n. diligentius consideremus ẽt cũ q̃sq; p̃ veritate fidel̃: ⁊ laudabl̃: morit̃: mors caueat̃. Jõ q̃ppe aliq̃d eius suscipit̃ ne tota cõtingat: ⁊ fa insi q̃ nũq̃ finiatur accedat. Suscipit̃ .n. aie a corpore separatio: ne deo ab aia separato ẽt ipsa separet̃ a corpore: ac sic totius hõis pria morte cõpleta fa excipiat̃ sẽpiterna. Quo circa mors q̃dẽ ut dixi cũ eã moriẽtes patiũt̃ cũq; in eis vt moriantur facit: nemini bõa ẽ: sz laudabiliter toleratur p̃ tenendo vel adipiscendo bono. Cum vero i ea

ſunt qui iaz mortui nuncupantur:nõ abſurde dĩ ⁊ malis mala:⁊ bonis bona. In requie enim ſunt aie piorum a corpore ſeparate: impiorꝫ aũt penas luunt:donec iſtaꝫ ad eternam vitam illarum vero ad eternam mortem q̃ ſecunda dicitur corpora reuiuiſcant.

Tempus mortis quo vite ſenſus aũfertur in morientibus an mortuis eſſe dicendum eſt.c.ix.

S Ed id tempus quo aie corpore ſeparate aut in bonis ſũt aut in mal': vtrum poſt mortẽ pot' an in mõte dicendum eſt. Si enim poſt mõtem eſt:iam non ipſa mors que tranſacta atqꝫ preterita eſt:ſed poſtea vita pñs aie ſiue bona ſeu mala eſt. Mors aũt tunc eis mala erat: quando erat: hoc eſt quando eam patiebantur cũ morerent':qm̃ grauis ⁊ moleſtus eis inerat ſenſus quo malo bene vtuntur boni. Peracta autẽ mors:quo nã mõ vel bona vel mala eſt:que iam ñ ẽ: Põro ſi adhuc diligentius attendamus: nec illa mors eſſe apparebit: cuius grauẽ ac moleſtum in morientibus dixim' ſenſum: Quãdiu enim ſentiunt adhuc vtiqꝫ uiuunt:⁊ ſi adhuc viuunt: ante mortem q̃ in morte potius cẽ dicẽdi ſunt:q; illa cum venerit aufert omnes corporis ſenſum:qui ea propinquãte moleſtus eſt. Ac p hoc quomodo morientes dicamus eos qui nondum mõtui ſunt ſed imminente morte iam extrema ⁊ mortifera afflictione iactãtũ: explicare difficile eſt:etiam ſi recte iſti appellantur morientes:quia cũ mõs que iam imminet aduenerit:non morientes ſed mortui nuncupantur. Nullus eſt ergo moriens niſi uiuẽs:qm̃ cũ in tanta eſt extremitate vite:in quãta ſunt quos agere animam dicimus ꝓ fecto qui nondum aia caruit adhuc uiuit. Idem ipſe igit' ſil' ⁊ moriens eſt ex uiuens:ſed morti accedens vita decedens:adhuc tamen in vita:quia ineſt anima corpori:nondum autem in mõte:q; nondum abſ eſſit a corpore. Sz ſi cuz abſceſſerit nec tunc in morte ſz poſt mortem potius erit: quando ſit in morte quis dixerit? Nam neqꝫ vll' moriens erit ſi moriens ⁊ viuẽs null' eſſe poteſt ſimul. Quandiu quippe aia in corpore eſt:non poſſum' negaẽ viuentem. Aut ſi moriens potius dicẽdus eſt:in cuius iam corpore agitur: vt moriatur:nec ſimul quiſq̃ poteſt eſſe viuẽs ⁊ moriẽs:qñ ſit viuẽs neſcio.

De vita mõtalium q̃ mors pot' q̃ vita dicenda eſt.c.x.

e Ex quo enim quiſqꝫ in iſto corpore morituro eſſe ceperit: nunq̃ in eo ñ agit' ut mors veniat. Hoc.n. agit ei' mutabilitas toto tp̃e vite huius: ſi tñ vita dicenda ẽ: ut ueniatur ĩ mortem. Nemo q̃ppe ẽ qui ñ ei p' annum ſit q̃ ante annum fuit: ⁊ cras q̃ hodie:⁊ hodie q̃ heri:⁊ paulopoſt q̃ nunc:⁊ nunc q̃ pauloante morti ꝓpĩquiõ:qm̃ q̃cquid temporis viuitur de ſpacio uiuendi demitur:⁊ quotidie fit minus minuſqꝫ quod reſtat: vt oino nihil ſit aliud tempus vite huius: q̃ curſus ad mortem. In quo nemo uel paululum ſtare vel aliquanto tardi' ire permittitur:ſed vrgentur ões pari motu:nec diuerſo ĩpellũt' acceſſu. Neqꝫ.n.cui vita breuior fuit:celerius diẽ duxit q̃ ille cui longior:ſed cum equalit' ⁊ equalia momenta raperentur ã bobus:alter habuit propius alter remotius quo ñ impari velocitate ãbo currebant. Aliud ẽ aũt amplius uie pegiſſe aliud tardius ambulaſſe. Qui ergo uſqꝫ ad mortẽ ꝓductiora ſpacia tp̃is agit:non lentius pergit:ſed plus itineris conficit. Porro ſi ex illo q̃ſqꝫ ĩcipit mori hoc eſt eſſe in mõte:ex q̃ in

mōte ex q̃ illo agi cepit ipsa mors.i. vite detractio qz cū detrahēdo finita fuerit p̄ mortem iā erit non in mōte: profecto ex quo esse incepit in hoc cō pore i morte ē. Quid.n. aliud diebus horis momentisq̃ singulis agit̄:dōec ea consumata mors que agebatur im pleatur:⁊ incipiat iam tp̄us esse post mortem:qō cum vita detraheret̄ erat in morte:Nunq̃ igitur in vita homo est:ex quo est in isto corpore morien te potī q̃ viuēte:si ⁊ in vita ⁊ i mōte simul non potest esse. An potī ⁊ in vi ta ⁊ i mōte sil̄ est:in vita .s.i qua viuit donec tota detrahatur:in morte autē quia iam moritur cui vita detrahit̄: Si enim non est in uita:quid est qō ō trahitur donec eius fiat perfecta con sumptio.

An quisq̃ simul ⁊ viuens possit es se ⁊ mortuus.c.xi.

S J autem non est in morte:q̄d ē vite ipsa detractio:Non enim frustra cū vita fuerit cōpōi tota detra cta:post mōtē iā dī:nisi qz mors erat cū detraheret̄. Nam si ea detracta nō ē homo in morte sed post mōtē qñ ni si cum detrahitur erit in morte:Si au tem absurdum est:ut hominem añq̃ ad mortem peruenīat iam esse dicam̄ in morte:cui enim propinquat pagen do vite sue tempora:si iā i illa est:ma xime quia nimis est insolens vt simł ⁊ viuens esse dicatur ⁊ moriens:cum vigilans ⁊ dōmiens simul esse nō pos sit: querendum est quando erit mori ens. Etenim anteq̃ mors veniat non est moriens sed viuens:cuz vero mōs venerit mortuus erit non moriens. Illud ergo est adhuc ante mortem hoc iam post mortem. Quando ergo in morte:Tunc enim est moriens: ut quemadmodum tria sunt cum dicim̄ ante mortem:i morte ⁊ p̄ mortē: ita tria singulis singl̄a:viuēs moriēs mō tuusq̃ reddant̄. Quando itaq̃ sit mo riens.i.in morte: ubi neq̃ sit viuens quod est añ mortem: neq̃ mortu̅ qō est post mortem:sed moriens id est in morte difficillime diffinitur. Quādiu quippe est anima incorpore maxime si etiam sensus adsit: proculdubio vi uit homo qui constat ex anima ⁊ cor pore:ac per hoc adhuc ante mortem non in morte esse dicendus est. Cum vero anima abscesserit:omnēq̃ abstu lerit corporis sēsū:iā post mortē mor tuusq̃ perhibetur. Perit igitur inter vtrunq̃:quo moriens vel in mōte sit: Quoniam si adhuc viuit ante mortē est:si viuē destitit iaz post post mortē est. Nūq̃ ergo moriens.i. in morte cē comprehenditur. Ita etiam in trāscur su temporū queritur pñs nec inuenit̄: quia sine vllo spacio ē:per quod trāsi tur ex futuro in preteritum. Nonne er go uidendum est:ne ista ratione mōs corporalis nulla esse dicatur: Si eniz est:quando est:q̄ in nullo ⁊ in qua ul lus esse non potest:quandoquidē si vi uitur adhuc nō est:quia hoc ante mō tem non i morte:Sed rursus si nulla mors est:ante quid vel post quid ē qō ō ante mortem siue post mortez:Nā ⁊ hoc inaniter dicitur:si mors nulla est. Atq̃ vtinam in paradiso bene ui uendo egissemus:ut reuera nulla cēt mors:Nunc autem non solum ē vez ēt tam molesta ē:vt nec ulla explicari locutione possit:nec ulla rōne vitari. Loquamur ergo ꝓm consuetudinem nō.n.aliter debemus:⁊ dicam̄ ante mōtē priusq̃ mors accedat:sicut scrip tū ē:añ mortem ne laudes hoiez quē q̃. Dicam̄ etiam cum accesserit: post mortē illius vel illius factum est illud vel illud. Dicamus ⁊ de presēti tp̄e vt possumus:uelut cum ita loq̄mur:mo riens:ille testatus est:⁊ illis atq̃ illis illud atq̃ illud moriēs dereliq̄t:q̃uis

hoc nisi viuens oio facere non possz: ⁊ potius hoc ante mortem fecerit nō in morte. Loquamur etiam sicut loqt̃ scriptura diuina: que mortuos quoqz ñ post mortē sed in morte esse non dubitat dicere. Hinc enim ē illud. Qm̃ ñ ē in morte qui memor sit tui. Donec enim reuiuiscant: recte esse dicuntur ī morte: sicut in somno esse quisqz dōec euigilet dicitur. Quamuis in somno positos dicam⁹ dormiētes: nō tñ eo mō possumus dicere eos q̃ iam sunt mortui morientes. Non enim adhuc moriunt̃ qui q̃tū attinet ad corporis mortē ō qua nūc differim⁹: iā sūt a cōporibus separati. Sed hoc est quod dixi explicari aliqua locutiōe ñ posse: quō uel morientes dicantur viuē: vel iam mortui ēt post mortem adhuc eē dicantur in morte. Quō.n. post mortem si adhuc in morte: presertim cum eos nec morientes dicam⁹: sicuti eos q̃ in sōno sunt dicim⁹ dormientes ⁊ q̃ in languore languentes: ⁊ q̃ in dolore vtiqz dolentes ⁊ q̃ in vita viuētes: At vero mortui prius q̃ resurgant esse dicuntur in morte: nec tamen possunt apellari morientes. Uñ ñ importune neqz incongrue arbitror dicere ⁊ si non hūana īdustria iudicio fortasse diuina vt hoc vbū qō est moriť. in latia lingua nec grāmatici decliare potuerint ea regula qua cetera talia declianť. Nāqz ab eo qō est oriť fit vbum p̄ti ti tp̄is ort⁹ ē: ⁊ si qua similia sunt que p tp̄is pretiti participia declinantur. Ab eo vo quod ē morituz si quezam⁹ preteriti tēporis vbum: responderi solet mortuus ē vt littera gemiata. Sic enizz dicitur mortuus quomodo fatuus: arduus: cardu⁹: cōspicu⁹: ⁊ si qua similia que non sūt preteriti tp̄is: sed qm̃ noia sunt sine tempore declināť. Illud autem quasi vt declinetur qō declinari non potest: p participio preteriti temporis ponitur nomen. Con uenienter itaqz factum ē: vt quēadmodum id quod significat nō potest agēdo: ita ipsū uerbuz ñ posset loquēdo declinari. Agit̃ tñ pōt in adiutorio gīe redemptoris nostri: vt saltem secundā mortem declinare possimus. Illa.n. est grauior ⁊ omniuz malorz pessima que non fit separatione anime ⁊ corporis: sed in eternam penam potius vtriusqz complexu. Ibi econtrario nō erunt homines ante mortem atqz p⁹ mortem: sed sēper in morte: ac p hoc nunq̃ viuentes: nunq̃ mortui: sed sin̄ fine morientes. Nunquā enim erit homini peius in morte: q̃ vbi erit mors ipsa sine morte.

Quaz mortē primis hoibus deus si mandatum eius transgrederentur fuerit comminatus. c. xij.

c Um ergo requiritur: quā mortē de⁹ primis hoib⁹ fuerit cōminatus si ab eo mandatum transgrederent̃ acceptum: nec obedientiam custodirent: vtrum anime an corporis: an totius hominis: an illā q̃ appellat̃ fa. Respondendū ē: ōes. Prima enim cōstat ex duabus: secunda ex omnibus tota. Sicut.n. vniuersa terra ex mltis terris: ⁊ vniuersa ecclesia ex multis ꝓstat eccl̃ys: sic vniuersa mors ex omnibus constat: quoniaz prima ex duabus: vna aie altera corporis: vt sit p̄ma totius hominis mors: cū aia sine deo ⁊ sine cōpoz penas luit: fa vo vbi aia sin̄ deo cū cōpore penas et̃nas luit. Quādo ergo dixit de⁹ prio illi hōi quē in paradiso constituerat: de cibo vetito: quacūqz die ederitis ex eo morte moriemini: non tm̃ prime mortis p̄tem priorez vbi anima priuatur deo: nec tantum posteriorem vbi corpus priuatur anima: nec solam ipsam totam primā vbi aia ⁊ a deo ⁊ corpoz separata punitur: sz q̃cquid mōtis ē vsz

ad nouissimam q̃ fa dicitur:qua ē nul la posterio cōminatio illa cōplexa ē.

Preuaricatio primorū hoinū quā primā senserit penam.c.xiij.

n Am posteaq̃ precepti facta trā sgressio ē:cōfestim gia deserēte diuina ò copoꝝ suoꝝ nuditate confu si sunt:vnde ēt folijs ficulneis que fo te a perturbatis pena cōperta sūt pu denda texerūt. Que prius eadē m̃bra erant sed pudenda ñ erāt: senserūt.n. nouum motū iobedientis carnis sue: tāq̃ reciprocā penā iobediētie sue. Jā q̃ppe aia libertate in peruersū ꝓpria delectata:ꝛ deo dedignata seruire:pri stino corporis seruitio destituebat. Et qꝛ supiorē dūm suo arbitrio defu erat:inferiorē famulū ad suū arbitriꝫ ñ tenebat:nec ōimō hēbat sb̃ditā car nem sicut semper hīe potuisset: si deo subdita ipsa mansisset. Tūc ergo caro cepit concupiscere aduersus sp̃z:ꝛ sp̃s aduersus carnē. Cū qua ꝓtrovsia nati sum⁹:trahētes originē mōtis i m̃bris nīis vitiatāq̃ naturā:cōtentionē ei⁹ si ue victōiā ò pria p̃uaricatōe gestātes.

Qual'hō sit fact⁹ a deo:ꝛ in quaꝫ sortē deciderit sue volūtatis arbitio.c. .xiiij.

d Eus enim creauit hoiēz rectū: naturarū auctor nō vtiq̃ vitio ꝫ sed spōte deprauat⁹ iusteq̃ dānat⁹ deprauato dānatoſq̃ generauit. Om nes.n.fuimus in illo vno:quādo om nes ille vnus corrupit qui per feminā lapsus est in peccatum:que de illo fac ta est ante peccatum. Nondum erat nobis sigillatim creata ꝛ distributa fō ma in qua singuli uiueremus:sed iaꝫ natura erat semialis ex qua purgare mur:q̃ scilicet propter peccatum viti ata ꝛ vinculo mōtis obstricta iusteq̃ dānata:non alterius ꝓditiōis homo ex hoie nascerctur:ac ꝑ hoc a liberi arbitriꝫ malo vsu fies calamitatis hu ius exorta est:que humanum gen⁹ ori gie deprauata velut radice corrupta: vsq̃ ad secunde mortis exitū que non hꝫ finez: solis eis exceptis qui per dei gīaꝫ liberāt⁹:miſiaꝫ ꝓnexiōe ꝑducit.

Quod adam peccās prius reliq̃rit deū q̃ ēlinquēt⁹ a deo: ꝛ primā fuisse aie mortē a deo recessisse.c.xv.

q Uamobrem etiaꝫ in eo quod dictū est morte moriemini:qm̃ non est dictum mortibus cam solam intelligamus que fit cum anima defi tur sua vita quod illi deus est:non.n. deserta est ut desereret:sed ut deserere tur deseruit. Ad malum quippe eius prior est voluntas eius:ad bonum ve ro eius prior est voluntas creatoris e ius:siue ut eaꝫ faceret que nulla erat: siue ut reficiat que lapsa perierat: etiā si hanc intelligamus deum denunciaſ se mortem in eo q̃ ait:qua die ederi tis ex illo morte moriemini:tanq̃ dice ret:qua die me deseruerītis per inobe dientiam deseram uos per iustitiam: profecto in ea morte etiam cetere de nunciate sūt:que proculdubio fuerāt secuture. Nam in eo q̃ inobediēs mo tus in carne ex motu anime inobedi entis exortus est:propter quem pudē da texerunt:sensa est mors vna in q̃ deseruit animam deus:ea significata est verbis eius:quando timore deam bulantis sese abscondenti homini di xit: Adam vbi es? Non vtiq̃ ignoran do querens:sed increpādo admonēs: vt attenderet vbi esset:inquo non essꝫ deus. Cum vero iam corpus ania ip sa deseruit etate corruptum ꝛ senectu te confectum:venit in experimentum mors altera de qua deus peccatū ad huc puniēs homini dixerat. Terra es

⁊ in terrã ibis: vt ex his duabus mõs illa pria que totius ẽ hominis cõple retur: quam secunda in vltimo sequit nisi bono per gratiam liberetur. Ne q̃ enim corpus quod de terra est redi ret in terram: nisi sua mõte que illi ac cidit cum deseritur sua vita id est ani ma. Unde constat iter christianos ve raciter catholicam tenentes fidem etiam ipsam nobis corporis mortem non lege nature qua nullam mortem homini deus fecit: sed merito iflictam esse peccati: qm̃ peccatum vindicans deus dixit homini in quo tũc ões era mus: terra es ⁊ in terram ibis.

De philosophis qui aie separatio nẽ a corpore ñ putant eẽ penalẽ: cum plato inducat sũmum deũ mioribꝰ p mittentem: q̃ nunq̃ sint corporibꝰ ex uendi. c. xvi.

Sed philosophi cõtra quoq̃ ca lũnias defendimus ciuitatẽ dei hoc eius ecclesiam: sapienter sibi vidẽ tur irridere: q̃ dicimus anime a corpo re separationem inter penas eius esse deputandam: quia videlicet eius per fectam beatitudinẽ tunc illi fieri exi stimant. cum omni prorsus corpore exuta ad deum simplex ⁊ sola quodã mõ nuda ĩdierit. Ubi si nihil quo ista refelleretur opinio in eorum litteris i uenirem: operosius nihil disputandũ esset: quo demonstrarem non corpus esse anime: sed corruptibile corpꝰ one rosum. Unde illud est quod de scrip turis nostris i superiore libro cõmẽo rauimus. Corpus eiꝫ corruptibile ag grauat animam. Addendo vtiq̃ cor ruptibile: non qualicunq̃ corpore sed quale factum est ex peccato consequẽ te vindicta animam perhibuit agrauа ri. Q̃ ẽt si non addidisset: nihil aliud intelligere deberemus. Sꝫ cum aptis sime plato deos a summo deo factos habere immortalia corpora predicet: eisq̃ ipsũ deũ a quo fcĩ sunt inducat p magno beneficio pollicentẽ: q̃ i eter num cum suis corporibus permane bunt: nec ab eis ulla morte soluẽtur: quid ẽ q̃ isti ad exagitãdã christianaꝫ fidem fingũt se nescire quod sciũt: aut etiam sibi repugnantes aduersuꝫ seip sos dicere malũt: dum nobis non desi nant cõtradicere? Nempe platõis hec verba sunt sicut ea cicero in latinum vertit: quibus inducit summum deuꝫ deos quos fecit alloquentem ac dicẽ tem. Uos qui deorum satu orti estis: attendite quorum operum ego parẽs effector que sum. Hec sunt indissolu bilia nutu meo: q̃q̃ omne colligatuꝫ solui potest: sed haudquaq̃ bonũ est: rõne iunctũ velle dissoluere. Sed qm̃ estis orti mõtales: vos quidẽ esse ⁊ in dissolubiles nõ potestis. Nec vnq̃ tm̃ dissoluemini neq̃ vos ulla mortis fa ta periment: nec erunt valentiora q̃ p silium meum: quod maius est vincu lum ad perpetuitatem vestraꝫ: q̃ illa quibus estis tunc cum gignebamini colligati. Ecce deos plato dicit ⁊ cor poris animeq̃ colligatione mortales: ⁊ tamen immortales dei a quo facti sunt voluntate atq̃ consilio. Si ergo anime pena est in qualicunq̃ corpore colligari: quid est q̃ eos alloquens de us tanq̃ sollicitos ne forte moriãtur: id est dissoluantur a corpore de sua fa cit immortalitate securos: non propt̃ eorum naturam que sit compacta nõ simplex sed propter suaꝫ inuictissimã voluntatem: qua potest facere vt nec orta occidant nec connexa soluantur: sꝫ incorruptibiliter perseuerẽt? Et hoc quidem vtrum plato verum de syderi bus dicat alia questio est. Neq̃ enim ei continuo concedendum est globos istos luminum siue orbiculos luce cõ porea sup terras seu die seu nocte ful gẽtes suis quibusdã proprijs animis

viuere eisq; intellectualib⁹ ⁊ beatis: qd ēt de ipso vniuerso mundo tanq; vno animali maximo quo cūcta cēta continentur animalia instanter affirmat. Sed hec vt dixi alia questio est: quā nūc discutiendā non suscepimus hoc tantum contra istos commemorandum putaui: qui se platonicos vocari vel esse gloriantur: cuius supbia nois cerubescunt esse christiani: ne cōmune illis cum vulgo vocabulum vilem faciat palliatorum tanto magis inflatā quanto magis exiguā paucitatē. Et querentes qd in doctrina christiana reprehendant exagitant eternitatem corporum: tanq; hec sint int se ꝓtraria: vt ⁊ beatitudinem queramus anime: ⁊ eam semper esse velimus in corpore velut erumnoso vinculo colligatam: cum eorum auctor ⁊ magister plato donum a summo deo dīs factis ab illo dicat esse ꝓcessū: ne aliqn moriantur id est a corporibus quib⁹ eos connexuit seperentur.

Cōtra eos q̄ asserūt trēa corpora ī corruptibilia fieri etna n̄ posse. c. xvij.

c Ontendunt etiam isti trestria corpora sēpiterna ēē nō posse: cū ipsā vniuersā terrā dei sui: non qdē summi sed tamen magni. i. totius huius mundi membrum in medio positum ⁊ sempiternum esse non dubitēt. Cum ergo deus ille sūmus fecerit eis alterum quem putant deuz: id est istū mundum ceteris dīs qui intra eum sunt preferendum: eum deniq; existiment esse animantem anima scilicet sicut asserunt rationali vel intellectuali in tam magna mole corporis eius inclusa: ipsiusq; corporis tanq; membra locis suis posita atq; digesta quatuor constituerit elementa: quorum iunctura ⁊ ne vnq; deus eorum tā magn⁹ moriatur in solubilem ac sempiternā velint: quid cause est vt in cōpore maioris animantis tanq; medium membrum eterna sit terra: ⁊ aliorum aiantium terrestrium corpora si deus sic illud velit eterna ēē n̄ possint? Sed terre inquiunt terra reddenda est: vnde animalium terrestria sumpta sunt cōpora ex quo fit inquiūt vt ea sit necesse dissolui ⁊ emori: ⁊ eo modo tre stabili ac sempiterne vnde fuerant sumpta restitui. Siquis hoc etiam de igne similiter affirmet: ⁊ dicat reddenda esse vniuerso igni corpora que inde sūpta sunt: ut celestia fierent animalia: n̄ ne immortalitas quam talibus dīs uelut deo summo loquente promisit plato: tanq; violentia disputatiōis huius intercidit: An ibi propterea non fit quia deus non vult: cuius voluntatem vt ait plato: nlla vis vicit? Quid ergo prohibet vt hoc ēt de terrestrib⁹ corporibus deus possit efficere: quando quidē vt nec ea que orta sunt occidant: nec ea que sunt iuncta soluant: nec ea que sunt ex elementis sumpta reddantur: atq; ut anime in corporib⁹ constitute nec vnq; ea deserant: ⁊ cum eis immortalitate ac sempiterna beatitudine perfruantur: posse deum facere confitetur plato? Cur ergo non possit: vt nec terrestria moriantur? An deus non est potens quousq; christiani credunt: sed quousq; platonici volūt? Nimirum quippe consilium dei ⁊ potestatez potuerunt philosophi nec potuerunt nosse prophete: cum potius e contrario dei prophetas ad enunciandum eius quantum dignatus est: volūtatē spiritus eius docuerit: philosophos autem in ea cognoscenda cōiectura humana deceperit? Verum non vsq; adeo decipi debuerunt non solū ignorantia verum etiam peruicacia: vt ⁊ sibi apertissime refragentur magnis disputationum viribus asserentes: anime vt beata possit non ter

renum tantuz ſed omne ad corpus eſ
ſe fugienduz ⁊ terreſtres deos rurſus
dicentes habeī beatiſſimas aias:⁊ tñ
terrenis cōporibus alligatas: celeſtes
vero deos ignea compage ligatos: Jo
uis autem ipſius animam quem mū
dum iſtum uolunt omnibus omnino
corporeis elementis quibus hec tāta
moles a terra in celum ſurgit ī cluſā.
Hanc enim animam plato ab intimo
terre medio quod geometre centrum
vocāt:per omnes partes eius vſqz ad
celi ſumma ⁊ extrema diffundi ⁊ extē
di per numeros muſicos opinatur:vt
ſit iſte mundus animal maximum:be
atiſſimum:ſempiternuz cuius anima
⁊ perfectam ſapientie felicitatem tene
ret ⁊ corpus proprium non relinque
ret:cuiuſqz corpus ⁊ in eternum ex il
la viueret:⁊ eam q̄uis non ſimplex ſz
tot corporibus tantiſqz compactum
hebetare atqz tardare non poſſet.Cuz
igitur ſuſpitionibus ſuis iſta permit
tant:cur nolunt credere diuina volun
tate atqz potentia immortalia corpo
ra fieri poſſe terrena:in quibus anime
nulla ab eis morte ſeparate: nullis eo
rum oneribus aggrauate ſempiterne
ac feliciter viuāt:quod deos ſuos poſ
ſe aſſerunt in temporibus igneis. Jo
uēqz ipſū eorū regem in omnibus cō
poreis elementis: Naz ſi anime vt be
ata ſit corp̄ ē ōe fugienduz:fugiāt dij
eorz de globis ſyderum:fugiat iuppit
de celo ⁊ terra:aut ſi non poſſunt mi
ſeri iudicentur. Sed neutrum iſti vo
lunt:qui neqz a corporibus ſeparatio
nem audēt dare dijs ſuis:ne illos mō
tales colere videantur: nec beatitudi
nis priuationem:ne infelices eos eſſe
fateantur. Non ergo ad beatitudinez
conſequendam omnia fugienda ſunt
corpora ſed corruptibilia:grauia mo
ribunda:non qualia fecit primis ho
minibus bonitas dei:ſed qualia eſſe
compulit peccati pena.

De terrenis corporibus:que philo
ſophi affirmāt in celeſtibus eſſe non
poſſe:quia quod terrenum eſt natura
li pondere vocetur ad terram.c.xviij.

ſ Ed neceſſe eſt inquiunt: vt ter
rena corpora naturale pondus
vel i terra teneat: vel cogat ad terraz:
⁊ ideo in celo eſſe non poſſunt. Primi
quidem illi homines in terra erāt nemo
roſa atqz fructuoſa:q̄ paradiſi nomē
obtinuit:Sed quia ⁊ ad hoc reſpon
dendū ē:vel propter chriſti corp̄ cuz
quo aſcendit in celum:vel propter ſāc
torum qualia in reſurrectione futura
ſunt intueantur paulo attentius ei
pondera ipſa terrena. Si enim ars hu
mana efficit:vt ex metallis que ī aq̄s
poſita continuo ſubmerguntur:q̄buſ
dā mōis uaſa fabricata etiā natare poſ
ſint: quāto credibilius ⁊ efficatius oc
cultus aliquis mōus opatiōis dei cu
i ōipotentiſſima volūtate plato dicit
nec orta iterire nec colligata poſſe diſ
ſolui:cū multo mirabilius icorporea
corporeis quā q̄cūqz corpora cōpori
bus q̄buſcūqz copulentur:pōt molib̄
preſtare terrenis:vt nullo in ima pon
dere deprimantur:ipſiſqz animis pfec
tiſſime beatis vt q̄uis terrena tamen
icorruptibilia iā corpora vbi volūt:
ponant ⁊ quo volunt agāt ſitu motu
qz facillimo? An vero ſi hoc angeli fa
ciunt:⁊ quelibet aialia terreſtria rapi
ant vnde libet conſtituantqz ubi libz:
aut eos ſine labore non poſſe aut one
ra ſentire credendum eſt? Cur ego ſāc
torum perfectos ⁊ beatos diuio mūe
re ſpiritus:ſine vlla difficultate poſſe
ferre quo uoluerint:⁊ ſiſtere ubi vo
luerint ſua corpora non credamus?
Nam cum terrenorum corporum ſic
onera ingeſtando ſentire conſueuim̄:
quanto maior eſt quantitas tanto ma
ior fit ⁊ grauitas:ita vt pſa pōdo q̄

pauriora plus premant:tamen mem bra sue carnis leuiora portat aia cuz in sanitate robusta sunt:q̃ in languoī macra sunt. Et cū alīs gestantibus o nerosior sit saluus ⁊ ualidus q̃ exilis ⁊ morbidus: ipse tamen ad suum cor pus mouendum atqz portandum agi lior est:cuz in bona valitudie plus hz molis:q̃ cum in peste vel in fame mi nimum roboris:Tantum valet i hñ dis etiam terrenis corporibus: q̃uis adhuc corruptibilibus atqz mōtalib' nō quātitatis pond' sed temperatōis modus. Et quis verbis explicat quā tum distat inter se presentem quā di cimus sanitatem ⁊ immortalitatē fu turam. Non itaqz nostram fidem re darguāt philosophi de corporz pōde ribus. Nolo.n.querē cur non credant terrenum posse esse corpus in celo cū terra vniuersa liberetur in nihilo. For tassis enim de ipso medio mundi lo co: eo q̃ in eum coeant queqz grauio ra:etiam argumentatio verisimilior habeatur. Illud dico: si dū miores q̃ bus inter animalia terrestria cetera ēt hominem faciendum commisit plato potuerunt sicut dicit ab igne remouēr vrendi qualitatem:lucendi relinquere que per oculos emicaret: ita ne deo summo concedere dubitabim'. cuius ille voluntati potestatiqz ne moriant: concessit que orta sint:⁊ iam diuersa tam dissimilia: id est corporea ⁊ incō porea sibimet connexa nulla possint dissolutione seiungi:vt de carne hōi nis cui donat immortalitatem:cōrup tionem auferat:naturam relinquat:ꝓ gruentiam figure membrorunqz deti neat:detrahat ponderis tarditatem? Sed de fide resurrectionis mortuorz ⁊ de corporibus eorum immortalib' diligentius si deus uoluerit in fine hu ius operis differendum est.

Contra eorum dogmata: qui pri mos hoies si non peccassent immōta les futuros fuisse ñ credūt. c. xix.

n Unc de cōporibus primorz ho minum quod instituim' explice mus:qm̄ nec mors ista que bona per hibet' bonis:nec tantum paucis itelli gentibus siue credentibus: sz ōnibus nota ē:qua fit a corpore anie separio qua certe corpus aiantis quod euidēt emoritur:eis potuisset accidē nisi pec cati meritum sequeretur. Licet enim iustorum ac piorum aie defunctorum q̃ in requie viuant dubitare fas ñ sit: vsqz adeo tamen eis melius esset cum suis cōporibus bene valētibus viuēr: vt etiam illi qui omnimodo esse sine corpore beatissimum existiant hanc opinionem suam sententia repugnan te ꝓuincāt. Neqz eiz quisq̃ audebit il lorz sapientes hoies siue morituros si ue iam mortuos.i. aut carētes corpo ribus aut corpora relicturos dūs im mortalib' añponē:qu.b' sumus deus apud platonem:munus ingens:indis solubilem scilz vitam.i. eternum cum suis corporibus consortium pollicet'. Optime autem cum hominibus agi arbitratur idem plato:si tamen hanc vitā pie iusteqz peregerint:vt a suis cō poribus separati in ipsorz deorz q̃ sua corpora nūq̃ defunt recipiant' sinū: scilicet imemores supera ut ꝓnexa iui sāt rursus:⁊ icipiāt i corpora velle re uerti. Quod uirgilius ex platōico do gmate dixisse laudatur. Ita q̃ppe ani mas mortalium nec in suis cōporib' semp esse posse existiat:sed mortis ne cessitate dissolui:nec sine corporibus durare perpetuo:sed alternantib' viti b' indesinent' uiuos ex mortuis: ⁊ ex viuis mortuos fieri putat:vt a ceris hoibus videantur differre sapientes: q̃ post mortem suam feruntur ad sy dera:vt aliquando diutius i astro sibi

congruo quiſq; requieſcat: at inde rurſus miſerie priſtie oblit⁹ ⁊ cupiditate hñdi corporis victus: redeat ad labores erũnaſq; mortaliũ. Illi vero q̃ ſtultã duxerũt vitã ad corpora ſuis meritis debita ſiue hominum ſiue beſtiarum de proximo ꝛuoluãt. In hac itaq; duriſſima ꝓditione conſtituit ẽt bõas atq; ſapiẽtes aias: q̃b⁹ ñ talia corpora diſtributa ſunt cũ q̃b⁹ ſemp atq; imõtaliter uiuerent: vt neq; in corporib⁹ permanere: neq; ſine his poſſint in et̃na puritate durare. De quo platõico dogmate iam in libris ſuperioribus diximus chriſtiano tp̃e erubuiſſe porphyrium ⁊ non ſolum ab humanis animis remouiſſe corpora beſtiarum: verũ ẽt ſapiẽtium aias ita voluiſſe de corporeis nexibus liberari: vt corpus õe fugientes beate apud p̃iem ſine fine teneantur. Itaq; ne a chriſto vici videretur vitã ſanctis pollicẽte perpetuã: ẽt ipſe purgatas animas ſine vllo ad miſerias priſtinas reditu in eterna felicitate conſtituit. Et vt chriſto aduerſaretur reſurrectionem incorruptibilium corpor negãs: non ſolum ſine terrenis: ſed ſine ullis omnino corporib⁹ eas aſſeruit i ſempit̃nũ eſſe victuras. Nec iſte qualicunq; opiniõe precepit ſaltem ne dñs corporatis religiõis obſequio ſubderentur. Quid ita: niſi qr eas quãuis nulli corpori ſociatas: ñ credidit illis eſſe meliores? Quapropter ſi non audebunt iſti: ſicut eos auſuros eſſe non arbitror: dñs beatiſſimis ⁊ tamen in eternis corporibus conſtitutis humanas anias anteponẽ. Cur eis videtur abſurdũ quod fides chriſtiana predicat ⁊ primos homines ita fuiſſe conditos: vt ſi non peccaſſent nlla morte a ſuis corporibus ſoluerẽt̃: ſed pro meritis obedientie cuſtodite imortalitati donati cum eis viuerent in et̃num: ⁊ talia ſanctos in reſurrectione habituros ea ipſa in quibus hic laborauerunt corpora: vt nec eorũm carni alq̃d corruptionis l̃ difficultatis: nec eorũ beatitudini aliquid doloris ⁊ infelicitatis poſſit accidere.

Quod caro ſanctor que nũc requieſcit in ſpe: in meliorẽ recuperanda ſit qualitatẽ q̃ fuit primorũ hõium ante peccatum. c. xx.

p Roinde ſãctorum aie defũctor ideo non habent grauem mortem qua ſeparate ſunt a corporibus ſuis: qr caro eor requieſcit i ſpe quaſlibet ſine vllo iam ſenſu contumelias accepiſſe videantur. Non enim ſicut platoni viſum eſt: corpora obliuionẽ deſiderãt: ſz qr potius meminerũt: q̃d ſibi ab eo promiſſum qui neminez fallit: qui eis ẽt de capillorum ſuorũ integritate ſecuritatem dedit: reſurrectionem corporum in quibus multa dura perpeſſi ſunt: nihil in eis tale vlterius ſenſuri deſiderabiliter ⁊ patienter expectant. Si .n. carnem ſuã nõ oderãt: qñ eam ſue menti infirmitate reſiſtentem ſpirituali iure coercebant. q̃to magis eã diligũt etiam ipſam ſpiritualem futuram? Sicut enim ſpiritus carni ſeruiens non incongrue carnal̃: ita caro ſpiritui ſeruiens recte appellatur ſp̃ualis: non q̃ in ſpiritum conuertet̃: ſicut nonulli putant: ex eo q̃ ſcriptum eſt: ſeminatur corpus aiale: reſurget corpus ſpirituale: ſed quia ſpiritui i ſumma ⁊ mirabili obtemperandi facilitate ſubdetur vſq; ad implendam immortalitatis indiſſolubilis ſecuriſſimã volũtatẽ: õi moleſtie ſenſu: omni corruptibilitate ⁊ tarditate detracta. Non ſolum enim non erit tale quale nũc ẽ in quauis optia valitudine: ſed nec tale quidem quale fuit in primis hominibus ante peccatum. Qui licet morituri non eſſent: niſi peccaſſent: alimẽtis tamẽ vt homines vtebãt: ñdũ

ſpualia ſed adhuc animalia cõpora ẗ zena geſtantes. Que licet ſenio non ve teraſcerẽt: vt neceſſitate perducẽtur ad mortẽ: qui ſtat' ei de ligno vite q̃ eſt in medio paradiſi cum arbore veti ta ſimul erat mirabili dei gratia p̃ſta batur: tamen ⁊ alios ſumebant cibos preter vnam arborem que fuerat int̃ dicta non quia ipſa erat malum: ſz ꝓp ter cõmẽdandum pure ⁊ ſimplicis o bedientie bonum: que magna virtus ẽ rationalis creature ſub creatore do mino cõſtitute. Nam vbi nullum ma lũ tangebatur: profecto ſi ꝓhibitũ tã geretur ſola inobedientia peccabatũ. Allebantur ergo alij̃s que ſumebant: ne animalia corpora moleſtie aliq̃d e ſuriẽdo aut ſitiendo ſentirẽt. De ligno autem vite propterea guſtabatur: ne mors eis vñcunq̃ ſubriperet: vl̃ ſenec tute confecta decurſis tempoꝝ ſpaci is interirent: tãq̃ cetera eſſẽt alim̃to: illud ſacramento: vt ſic fuiſſe accipiat̃ lignum vite i paradiſo corporali: ſicut in ſpuali hoc eſt intelligibili paradiſo ſapientia dei: de qua ſcriptum eſt. Li gnum vite eſt amplectẽtibus eam.

De paradiſo in quo primi homies fuerant: q̃ recte poſſit ſignificatione e ius ſpirituale aliquid intelligi: ſalua veritate narrationis hiſtorice de cor porali loco. c. xxi.

v Nde nonnulli totum illum pa radiſum vbi primi hoies parẽ tes generis humani ſcẗe ſcripture veri tate fuiſſe narrantur: ad intelligibilia referũt: arboreſq̃ illas ⁊ ligna fructi fera i vtutes vite moreſq̃ cõuertunt: tanq̃ viſibilia ⁊ corporalia illa nõ fu rit: ſz intelligibliiũ ſignificandorũ cã eo modo dicta vel ſcripta ſint. Quaſi propterea nõ potuerit eſſe paradiſus corporalis: quia poteſt etiam ſpiritu alis intelligi: tanq̃ ideo non fuerint due mlieres agar ⁊ ſarra: ⁊ ex ill' duo filij̃ abrahe: vn' de ancilla alius de li bera: quia duo teſtamenta in eis figu rata dicit apoſtolus: aut ideo de nlla petra moyſe ꝑcutiẽte aqua defluxerit: q: põt illic figurata ſignificatione ẗ chriſtus intelligi: eodez apoſtolo dicẽ te petra aũt erat chriſt'. Nemo itaq̃ prohibet itelligi paradiſum vita bea torum: quatuor enim flumina quatu or virtutes: prudentiam temperãtiã: fortitudinem atq̃ iuſtitiam: ⁊ ligna e ius: omnes vtiles diſciplinas: ⁊ ligno rum fructus: mores pioruz: ⁊ lignuz vite: ipſam bonorum omnium matrẽ ſapientiã: ⁊ lignum ſcientie boni ⁊ ma li: tranſgreſſi mandati experimentuz. Penam enim peccatoribus bene vti q̃ q̃m iuſte conſtituit deus: ſed nõ bo no ſuo experitur homo. Poſſunt hec etiam itelligi: vt ea melius accipiam' tanq̃ prophetica iudicia precedentia futurorum. Paradiſum ſcilicet ipſaz eccleſiam: ſicut de ipſa legitur in canti co canticorum. Quatuor autem flu mina paradiſi quatuor euangelia li gna fructifera ſanctos: fructus autez eorum: opera eorum: lignum vite: ſan ctum ſanctorum vtiq̃ chriſtum: lignũ ſcientie boni ⁊ mali: proprium volun tatis arbitrium. Nec ſe ipſo quippe homo diuina voluntate cõtenta. niſi pernicioſe vti poteſt: atq̃ ita diſcit q̃d interſit: vtrum inhereat communi õi bus bono an proprio delectetur. Se quippe amans donatur ſibi: vt inde ti moribus meroribuſq̃ completus cã tet in pſalmo ſi tamen mala ſua ſẽtit: ad meipſum turbata eſt anima mea correctus iam dicat fortitudinem me am ad te cuſtodiam. Hec ⁊ ſiqua alia cõmodius dici poſſunt de intelligẽdo ſpiritualiter paradiſo nemine prohi bente dicantur: dum tamen ⁊ hiſtorie veritas fideliſſima rerum geſtarũ nar ratione commendata credatur.

De corporibus ſãctoꝝ p' reſurrectionem: que ſic ſpiritalia erunt vt nõ in ſpiritum caro vertatur. c. xxij.

c Orpora ergo iuſtorum que in reſurrectione futura ſũt: neq; vllo ligno indigebũt q̃ fiat: vt nullo mõbo vel ſenecture inueterata moriãt: neque vllis alijs corporalibus alimentis: quibus eſuriẽdi ac ſitiendi qualcũq; moleſtia deuitetur: qm̃ certo ⁊ ōni modo inuiolabili munẽ immortalitatis iducẽt: vt non niſi velint poſſibilitate non neceſſitate veſcant. Quod ãgeli q̃ uiſibiliter ⁊ tractabiliter apparẽtes: non q̃ indigebant: ſed quia volebant ⁊ poterant: vt hominibus cõgruerent ſui miniſterij quadam humanitate fecerunt. Neq; eiꝫ i phantaſmate angelos ediſſe credendum eſt: quãdo homines eos hoſpitio ſuſceperunt: q̃uis vtrum angeli eſſent ignorantibus conſili nobis idigentia ueſci viderẽt. Unde eſt quod ait angelus in libro tobie. Uidebatis me manducare: ſed viſu veſtro videbatis id eſt neceſſitate corporis reficiendi ſicut vos facitis: me cibum ſumere putabatis. Sed ſi forte de angelis aliud credibilius diſputari poteſt: certe fides chriſtiana ō ipſo ſaluatoꝝ ñ dubitat: q̃ ẽt poſt reſurrectionem iam quidẽ in ſpuali carne ſed tamen vera cibum ac potum cum diſcipulis ſumpſit. Nõ. n. poteſtas ſꝫ egeſtas edendi aut bibendi talibus cõporib' auferet. Unde ⁊ ſpualia erũt: non quia corpora eſſe deſiſtent: ſed q̃ ſpiritu viuificante ſubſiſtent.

Quid intelligendũ ſit de corpore aiali ⁊ de corpore ſpuali: vt q̃ moriẽt i adã: q̃ vo viuificãt i chriſto. c. xxiij.

n Am ſicut corpora iſta q̃ hñt animam viuẽtẽ ñdum ſpuꝫ viuificantem animalia dicuntur corpora nec tamen anime ſunt ſed corpora: ita illa ſpiritualia vocant corpora: Abſit, tñ vt ſpiritus ea credamus futura ſed corpora carnis habitura ſubſiſtãtiã: ſed nullam tarditatem corruptionẽq; carnalẽ ſpu viuificante paſſura. Tũc iam non terrenus ſed celeſtis homo erit: ñ q̃ corpus ſed qõ de terra factuꝫ eſt ñ ipſum erit ſed quia dono celeſtiam tale erit: vt etiam celo incolendo non amiſſa natura ſed mutata qualitate pueiat. Prim' aũt homo de terra terren' in aiam viuentem factus eſt: ñ in ſpiritum viuificantem: quod ei per obedientie merituꝫ ſeruabatur. Ideo cõpus eius quod cibo ac potu egebat ne fame afficeretur ac ſiti: ⁊ non imortalitate illa abſoluta atq; idiſſolubili: ſed ligno vite a mortis neceſſitate p hibebatur: atq; i iuuentutis flore iti nebat: non ſpuale ſed aniale fuiſſe nõ dubium eſt: nequaq̃ tamen moriturũ niſi in dei precedentis minantiſq; ſententiam delinquendo corruiſſe. Et alimentis quidem etiam extra paradiſũ non negatis: a ligno tamen vite prohibitus tradit' eſſet tempori vetuſtati q; finiendus: i ea duntaxat vita: quã in corpore licet animali donec ſpiritu ali obedientie merito fieret: poſſet in paradiſo niſi peccaſſet habere perpetuam. Quapropter etiam ſi mortem iſtam manifeſtam qua fit anime a corpore ſeparatio: intelligamus ſimul ſignatam in eo q̃ deus dixerat: qua die ederitis: ex illo morte moriemini: nõ ideo dꝫ abſurdũ videri: quia nõ eo pr ſus die a corpoꝝ ſunt ſoluti: quo cibũ interdictum mortiferunq; ſumpſerũt eo quippe die mutata in deterius viti ataq; natura atq; a ligno vite ſeparatione iuſtiſſima: mortis in eis etiam corporalis neceſſitas facta eſt. cũqua nos neceſſitate nati ſumus: propter quod apoſtolus non ait corpus

quidem moriturum est propter pecca
tum: sed ait: corpus quidem mortuū
est propter peccatum: spūs autez vita
est propter iustitiam. Deiñ subiugit.
Si autem spiritus eius qui suscitauit
christum a mōtuis habitat i nobis: q̄
suscitauit christum a mortuis viuifi
cabit ⁊ mortalia corpora uestra p ibi
tantē spūm eius i nobis. Tunc ergo e
rit corp⁹ i spūz viuificantez: quod nūc
est in animam viuentem. Et tamē mō
tuum dicit apostolus. quia iam mori
endi necessitate constrictum est. Tunc
autem ista erat in animam viuentem:
q̄uis non in spūm viuificantem: vt tñ
mortuum dici recte non posset: quia
nisi perpetratione peccati necessitatez
moriendi habere non posset. Cum ve
ro deus ⁊ dicendo adam vbi es mor
tem significauerit animę: que facta est
illo deserente: ⁊ dicendo terra es: ⁊ in
terram ibis: mortem significauerit cō
poris: que illi fit anima discedēte. pp
terea de morte fa nihil dixisse creden
dū est: q: occultā eē voluit propt dispē
sationem testamenti noui: vbi secūda
mors apertissime declaratur: vt pri⁹
ista mors prima que communis est ō
nibus proderetur ex illo venisse pecca
to: quod in vno cōe factum est omni
bus: mors vero secunda non vtiq̄z cō
munis est omnibus propter eos qui
secundum propositum vocati sunt sā
cti: quos ante presciuit ⁊ predestiauit:
sicut ait apostol⁹ conformes fieri ima
gini filij sui: vt sit ipse primogenitus
in multis fratribus: quos a secunda
morte per mediatorem dei gratia libe
rauit. In corpore ergo animali primū
hominem factum: sicut apostolus lo
quitur. Volens enim ab spirituali qd̄
in resurrectione futuruz est hoc: quod
nunc est animale discernere: seminatū
inquit incorruptione: surget incorrup
tibile. Seminatur in ꝓtumelia: surget
in gloria. Seminatur in infirmitate:
surget in virtute. Seminatur corpus
animale: surgat corpus spirituale. De
iñ vt hoc probaret: si est inquit corp⁹
aiale: ē ⁊ spūale. Et ut quid esset cōp⁹
aiale oñderet: sic inquit scriptum est:
factus est primus homo in aniam vi
uentem. Isto igī modo voluit ostendē
quid sit corpus animale: q̄uis scriptu
ra non dixerit de homine primo qui
est appellatus adam: quando illi ani
ma flatu dei creata est: ⁊ factus est ho
mo in corpore animali: sed factus est
homo in animam viuentem. In eo er
go quod scriptum est: fact⁹ est prim⁹
homo in animaz viuentē: voluit apo
stolus intelligi corpus hois animale:
spirituale autem quenadmoduz intel
ligendum esset ostendit addendo: no
uissimus autem adam in spiritum vi
uificantem: proculdubio christum si
gnificans qui iam ex mortuis ita resū
rexit: vt mori omnino deinceps non
possit. Deinde sequitur ⁊ dicit. Sed ñ
primum quod spirituale est: sed quod
animale deinde spirituale. Ubi multo
apertius declarauit: se animale corp⁹
insinuasse: in eo q̄ scriptum est fēum
esse primū homiuem in aiam viuētē:
spiritualē aūt in eo q̄ ait nouissimus
adam in spiritū viuificantem. Prius
est enim animale corpus quale habu
it primus adam: q̄uis non moriturū
nisi peccasset: quale nunc habemus ⁊
nos hacten⁹ ei⁹ mutata vitiataq̄z na
tura quaten⁹ in illo postea q̄ peccauit
effectū ē: vñ hīet iaz moriendi necessi
tatē: quale p nobis ēt christus hīe di
gnat⁹ ē primit⁹ non q̄dem necessitate
sed pīate: postea vero spūale quale iā
precessit in christo tanq̄ i capite nīo:
secuturum est autem in membris ei⁹
vltima resurrectione mortuorum. Ad
iungit deiñ apostolus duoꝝ istoꝝ ho
minum euidentissimam dīiaz dicens.
Primus homo de terra terrenus: se
cundus homo de celo celestis. Qual'

terren' tales ⁊ terreni qual' celestis tales ⁊ celestes. Et quomodo induimus imaginē terreni: induamus ⁊ imaginē eius qui ō celo est. Hoc apostolus ita posuit: vt nunc quidem in nobis ſm sacramentum regenerationis fiat sic̄ alibi dicit: quotquot i christo baptizati estis christum induistis: re autem ipsa tunc perficietur: cum ⁊ in nobis qō est aiale nascendo: spirituale fuerit factuz resurgendo. Ut.n.ei' itidem verbis vtar: spe salui facti sumus. Induimus autem imaginem terreni hominis propagatione preuaricationis et mōtis quam nobis intulit generatio: ſz induimus imaginem celestis hois gratia indulgentie viteqz perpetue: qō nobis prestat regeneratio non nisi p mediatorem dei ⁊ hominum hoiem iesum christum: quem celestem hoiem vult intelligi: qz de celo uenit ut terrene mortalitatis corpore uestiretur qō celesti immortalitate vestiret. Celestes vero ideo appellat ⁊ alios quia fiunt per gratiam membra eius: vt cū ill' sit vnus christus uelut caput ⁊ corpus. Hoc in eadem epistola euidentius ita ponit: per hominem mors ⁊ per hōinem resurrectio mortuorum. Sicut enim in adam omnes moriuntur: sic ⁊ i christo ōes uiuificabuntur. Jam vtiqz in corpore spirituali quod erit in spiritum viuificantem: non quia ōnes qui in adam moriuntur erunt mēbra christi: ex illis.n. multo plures secūda i eternū mōte plectent'. Sed ideo dictū ē omnes atqz omnes: quia sicut nemo corpore spirituali nisi i adam moritur: ita nemo corpore spirituali nisi in christo viuificatur. Proinde nequaq̄ putadū ē nos in resurrectiōe tale cōpus hituros: quale habuit homo primus ante peccatū neqz illud quod dictum ē qualis terrenus tales ⁊ terreni: secundum illud intelligenduz ē quod factū ē admissione peccati. Non.n existimandū ē eū priusq̄ peccasset spirituale corpus habuisse: ⁊ peccati merito in aiale mutatū. Ut.n. hoc putetur paz attēdūt' tanti verba doctoris qui ait. Si est corpus aiale ē ⁊ spuale: sic̄ scriptum ē. Primus homo adam fact' ē in aiam viuentem: secūdus homo inspiritum uiuificantē. Nunquid hoc post peccatum factum est cum sit ista hominis prima conditio de qua beatissimus paulus ad corpus aiale mōstranduz hoc testioniū legis assūpsit.

Qualiter accipienda sit vel illa insufflatio i qua prim' homo fact' ē in aiam viuentem: vel illa quā dn̄s fecit dicēs accipite sp̄m sāctū. c. xxiiij

u Nde ⁊ illud paz cōsiderate q̄ busdā visū ē: in eo quod legitur inspirauit deus in faciem eius sp̄um vite ⁊ factus ē homo in animam viuē tē: non tunc animam primo hōi datā sed eam que iam inerat spiritu sancto viuificatā. Mouet enim eos: q̄ dn̄s iesus posteaq̄ resurrexit a mortuis insufflauit dicens discipulis suis accipite spiritum sanctum. Unde tale aliq̄d existimant factū quale tunc factum ē: quasi ⁊ hic secutus euāgelista dixerit: ⁊ facti sunt in aiam viuentem. Qō q̄dem si dictum esset: hoc intelligerem' q̄ animarum quedam vita sit spirit' dei: sine quo anime rōnales mortue deputande sunt: q̄uis earum presētia viuere corpora videantur. Sed nō ita factum quando ē conditus homo: satis ipsa libri verba testantur. que ita se habent. Et formauit deus hominē pulūerem de terra. Quod q̄dē plani' interpretādū putātes dixerūt. Et finxit deus hominem de limo terre: qm̄ superius dictū fuerat: fons aūt ascendebat de terra ⁊ irrigabat omnem faciem terre: vt ex hoc limus intelligendus uideretur humore scilicet terraq̄

concretus. Ubi.n. hoc dictū est conti
nuo sequitur ⁊ formauit hominē de
puluerē de terra: sic greci codices hñt
vnde in latina lingua scriptura ipsa ꝓ
uersa est. Siue autē formauit siue fin
xit quis dicere uoluerit: quod grece dī
eplasen ad rem nihil interest. Magis
tamen proprie dicitur finxit: sed ambi
guitas visa est deuitanda eis qui for
mauit dicere maluerunt: eo q̄ in latia
lingua illud magis obtinuit consuetu
do: vt hi dicantur fingē q̄ aliq̄d mēda
cio simulante componunt. Hunc igit̄
formatum hominem de terre pulueze
siue limo. Erat enim puluis humect̄:
hunc inq̄ vt expressius dicam sicut
scriptura locuta est: puluerē de terra:
aiale corpus factū cē docet apostolus
cum animaz accepit. Et factus est iste
homo in animam viuentem id est for
matus iste puluis factus est in animā
viuentem. Iam inquiunt habebat ani
mā: alioquin nō appellaretur homo:
quoniam homo non est corpus soluz
vel aia sola: sed qui ex anima constat
⁊ corpore. Hoc q̄dē verē ē: q̄ ñ tot̄ hō
s̄ ps meliō hōis aia ē: sed cuz est vtrū
q̄ coniunctum simul habet hominis
nomen: quod tamen ⁊ singula ñ amit
tunt etiam cum de singulis loquimū.
Quis enim dicere prohibetur quoti
diani quadam lege sermonis homo il
le defunctus est: ⁊ nunc in requie est ꝯ
in penis: cum de aia sola possit hoc di
ci: ⁊ illo aut illo loco homo ille sepul
tus est: cum hoc nisi de solo corpoī ñ
possit intelligi? An dicturi sunt sic loq̄
scripturam non solere diuinaz? Im
mo vero illa ita nobis in hoc attestat̄
vt etiam cum duo ista coniuncta sunt
⁊ uiuit homo: tamen ēt singula homi
nis vocabulo appellet: aiam. s. interio
rem hominem: corpus vero exterio
rem vocans: tanq̄ duo sint homines
cum sit̄ vtrunq̄ sit homo unus. Sed
intelligendum est secūdum quid dicat̄
homo ad imaginem dei: ⁊ terra hō at
q̄ iturus interram. Illud enim secun
dum animam rationalem dī: qualem
deus in sufflando vel si commodi⁹ dī
inspirando indidit homini id est hōis
corpori: hoc autem secundum corpus
qualē hominem deus finxit ex puluē:
cui data est anima: vt fieret cōpus ani
male id est homo in animaz viuentē.
Quapropter in eo quod dñs fecit qñ
insufflauit dicens accipite spiritum sāc
tum nimirum hoc intelligi voluit: q̄
spiritus sanctus non tantum sit patis
verum etiam vnigeniti ipsius spirit⁹.
Idem ipse quippe spiritus est patris
⁊ filij: cum quo est trinitas pater ⁊ fili
us ⁊ spiritus sanctus: non creatura sz
creator. Neq̄ enim flatus ille corpore
us de carnis ore procedens substātia
erat ſps sācti atq̄ natura: sed pot⁹ si
gnificatio qua intelligeremus vt dixi
spiritum sanctuz patri esse filioq̄ cō
munem: quia non sunt eis singulis
singuli: sed vnus amborum est. Sem
per autem iste spiritus in scripturis
sāctis greco vocabulo pneuma dicit̄:
sicut eum ⁊ alio loco dominus appel
lauit: quando cum corporalis sui oris
flatus significās discipulis suis dedit
⁊ locis omnibus diuinorum eloquio
rum non mihi aliter vnq̄ nuncupat̄
occurrit. Hic vero vbi legitur ⁊ finxit
deus hominem puluerem de terra: ⁊
insufflauit siue inspirauit in faciem ei⁹
spiritum vite: non ait grecus neupma
quod solet dici spiritus sanctus: sed
pnoen: quod nomen in creatura q̄ in
creatore frequentius legitur. Unde ñ
nulli etiam latini propter differentiaz
hoc vocabulum non spiritum sed fla
tum appellare maluerunt. Hoc enim
⁊ in greco etiam illo loco apud esaiā
vbi deus dicit: omnem flatum ego fe
ci: omnem animam sine dubitatione
significans. Quod itaq̄ grece pnoe di
citur: nostri aliquando flatum: aliqñ

ſpiritum aliquando inſpirationem vl' aſpirationem:aliqñ etiaz animũ intez ptati ſũt. Pneuma vero nunq̃ niſi ſpi ritũ ſiue hõis de quo ait apoſtolus: q̃s.n.ſcit hõinum que ſunt hõis niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt: ſiue pecoris ſicut in ſalomõis libro ſcrip tum eſt:quis ſcit ſi ſp̃s hominis aſcen dat in celum ſurſũ:z ſp̃us pecoris deſ cendat deorſum in terram ſiue iſtũ cõ poreum qui etiam vent' oz:nam eius hoc nomen eſt:vbi in pſalmo canitur ignis grando nix glacies ſpiritus tem peſtatis:ſiue iam non creatum ſed cre atorem:ſicut eſt de quo dicit domin' in euangelio:accipite ſp̃um ſanctum: euz corporeo ſui oris flatu ſignificãs. Et vbi ait. Ite baptizate omnes gen tes in nomine patris z filij z ſpiritus ſancti:vbi ipſa trinitas excellẽtiſſime z euidentiſſime cõmẽdata eſt. Et vbi legit' deus ſp̃us eſt. Et alijs plimis ſa crarum lẽarum locis. In his quippe omnibus teſtimõijs ſcripturaruz quã tum ad grecos attinet non pnoen viõ mus ſcriptum eſſe ſed pneuma:quãtũ autem ad latinos non flatum ſz ſp̃z. Quapropter in eo quod ſcriptuz eſt inſpirauit:vel ſi magis proprie dicen dũ eſt iſufflauit in faciem eius ſp̃um vite:ſi grecus non pnoen ſicut ibi legi tur:ſed pneuma poſuiſſet:nec ſic eſſet conſequens vt creatorem ſpiritum q̃ proprie dicitur i trinitate ſpirit' ſanc tus intelligere cogeremur:quãdo qui dem pneuma vt dictum eſt non ſoluz de creatore ſed etiam de creatura dici ſolere manifeſtum eſt. Sed cum dixiſ ſet inquiunt ſpiritum:non adderet ui te niſi illum ſpiritum ſanctum vellet intelligi. Et cum dixiſſet fact' ẽ hõ in animam non adderet viuentem niſi a nima vitam ſignificaret q̃ illi diuini tus impertit' dono ſp̃us dei. Cũ.n.ui uat anima inquiunt proprio ſue vite modo:quid opus erat addere viuẽtez niſi ut ea vita intelligeretur que illi p ſp̃m ſãctũ dat'. Hoc quid eſt aliud niſi diligenter pro humana ſuſpicione cõ tẽdere:z ſcripturas ſãctas non intelli genter attendere. Quid.n.magnum e rat non ire longius:ſed in eodez libro ipſo paulo ſuperius legere:producat terra animam viuentem:qñ aialia tre ſtria cũcta creata ſunt. Deiñ aliquãtis iterpoſitis in eodem tamẽ ipſo libro: quid magnum erat aduertere quod ſcriptum eſt:z omnia que habent ſpi ritum vite:z õis qui erat ſuper aridaz mortuus eſt cum inſinuaret omnia q̃ viuebant in terra periſſe diluuio. Si ergo z animam viuentem z ſpiritum vite etiam in pecoribus inuenim': ſic loqui ſcriptura diuina cõſueuit:z cuz hoc quoqz loco ubi legitur õnia que hñt ſpiritum vite:non grec' pneuma ſed pnoen dixerit:cur non dicim' q̃d opus erat ut adderet viuentem: cum anima niſi uiuat eſſe non poſſet. Aut quid opus erat vt adderet vite cuz di xiſſet ſpiritum. Sed intelligimus aiaz uiuentem z ſpiritum uite ſcripturam ſuo more dixiſſe:cum aialia.i.cõpora aiata uellet intelligi:quibus ineſſet p animam perſpicuus iſte etiam corpo ris ſenſus. In hominis autem cõditi õe obliuiſcitur quẽadmodũ loq̃ ſcrip tura conſueuerit:cũ ſuo prorſus mo re locuta ſit:quo inſinuaret hominez etiam rationali anima accepta quam non ſicut aliarum carnium aquis z terra producentibus:ſed deo flãte cre atam voluit intelligi:ſic tamen factuz vt in corpore aiali qõ fit aia in eo ui uente ſicut illa aialia viueret de quib' dixit: producat terra aiam viuentez: z que itidem dixit habuiſſe in ſe ſp̃m vite:vbi etiam in greco non dixit pne uma ſed pnoen:non vtiqz ſp̃um ſanc tum eorum animam tali exprimens noie. Si enim dei flatus inquiunt dei ore exiſſe intelligitur:quem ſi animaz

crediderimus consequens erit vt eiusdem fateamur substantie:partēq; illi⁹ sapientie que dixit ego ex ore altissimi ꝓdij. Nō quidē dixit sapientia ore dei efflatā se fuisse:sed ex eius ore prodisse. Sicut aūt nos possumus nō ō nīa natura q̄ hoies sumus:sed de isto aēr circunfuso quē aspirando ac respirando ducimus ac reducim⁹ flatum facē cum sufflamus ita omnipotens deus non de sua natura neq; de subiacenti creatura:sed etiaz de nihilo potuit facē flatum:quem corpori hois inserendo inspirasse vel insufflasse cōuenientissime dictus est:icōpore⁹ incōporeū: sed immutabilis mutabilem : quia nō creatus creatum . Uerumtamen ut sciant isti qui de scripturis loqui uolunt ⁊ scripturarum locutiones non aduertunt : non hoc solum dici exire ex ore dei quod est equalis eiusdenq; nature:audiant vel legant qō deo dicente scriptuz est:qm̄ tepid⁹ es ⁊ neq; calidus ⁊ neq; frigidus:incipiaz te eūcere ex ore meo. Nulla itaq; causa est cur apertissime loquenti ī sistam⁹ apostolo:vbi ab spirituali corpore corpus animale discernens: id ē ab illo in quo facti sumus hoc in quo nunc sumus ait : seminatur corpus animale surget corpus spirituale: si est cōpus aiale est ⁊ spuale:sicut scriptum est factus est primus homo adaz in animam viuentez: nouissimus adā in spiritum viuificantem. Sed non ꝑmum quod spirituale:sed quod aniale:postea spirituale. Prim⁹ hō de tra terrenus:secundus homo de celo celestis. Qual terren⁹ tales ⁊ trēi:⁊ qual celestis tales ⁊ celestes. Et quomō induimus imaginem terreni induamus ⁊ imaginem qui de celo est. De quib⁹ omnibus apostolicis verbis superius locuti sumus. Corpus igitur animale in quo primum hoiem adam factum dicit apostol⁹:sic erat factū nō ut mori oio non posz:sed vt non morere nisi homo peccasset. Nā illud qō spu viuificante spirituale erit ⁊ imortale mori oio non poterit:sicut anima creata ē imortalis:que licet peccato mortua perhibeatur carēs quadā uita sua hoc est dei spiritu:quo etiaz sapient ⁊ beate uiuere poterat: tamen ꝓpria quadā lz misera vita sua non desinit uiuere:qz iam imortal ē creata. Sicut enim desertores angeli lz secundū quē dam modū mortui sūt peccando: qz fōtē uite deseruerūt q̄ deus est:qui ñ peccando sapienter ⁊ beate poterant viuere:tamen non sic mori: potuerūt ut omnino desisterent uiuere atq; sentire:quoniam immortales creati sūt atq; ita in secūdam mortem post ultimum precipitabuntur iudiciū.ut nec illic uita careant:quandoquidem etiā sēsu cum in doloribus futuri sunt ñ carebunt. Sed homines ad dei gratiam pertinentes ciues sanctorum āgelorz in beata vita manentiū: ita spuabilibus cōporibus induent:ut neq; peccēt āplius neq; moriantur:ea tñ imōtalitate uestiti:que sicut angelorū nec peccato potest auferri:natura quidez manente carnis:sz nulla omnino carnali corruptibilitate vel tarditate rēanente. Sequitur autem q̄stio necessario pertractanda:⁊ dōino deo veritatis adiuuante soluenda. Si libido mēbrorum inobedientium ex peccato in obedientie in illis primis hominibus cū illos diuia gīa deseruisset exōta ē: vnde in suā nuditatē oculos apuerūt .i.eā curiosius adverterūt:⁊ qz ipudēs motus arbitrio resistebat pudenda texerunt:quomodo essent filios propagaturi:si vt creati fuerant sine preuaricatione māsissent. Sed quia ⁊ liber iste claudendus est:nec tanta ista questio in sermonis angustias coartanda in eum qui sequitur commodiore disputatione differatur.

Aurelij augustini de ciui
tate dei liber.xiiij.

Per inobedientiam primi hōis in
fe mortis ppetuitatē ruituros hoies
fuisse ōes:nisi multos dei gratia libe
raret.c.primum.

IAM
iam i supiorib'
libris ad huma
nū gen' non so
d lū nature silitu
dine sociandum
verū ēt quadā
cognationis ne
cessitudine in vnitatē concordē pacis
vinculo colligādū:ex hoie vno deum
uoluisse hoies instituere:neq; hoc ge
nus fuisse in singulis quibusq; mori
turū:nisi duo primi quorū creat' est
vnus ex nullo alter ex illo:id inobedi
entia meruissēt:a quibus admissū est
tā grāde peccatū:vt in deterius eo na
tura mutaretur hūana:ēt i posteros
obligatiōe peccati ⁊ mōtis necessitate
trāsmissa.Mortis aūt regnū i hoies
vsq; adeo dñatū est:vt ōnes in fam
q; mortē cuius nullus est finia pena
debita precipites agēt:nisi iñ quosdaz
indebita dei gratia liberaret. Ac per
hoc factū ē:vt cū tot tanteq; gentes p
terrarū orbē diuersis ritib' moribus
q; viuentes:multiplici linguarum ar
mox: vestiū:sint varietate distincte:ñ
tñ āplius q̄ duo quedam genera hūa
ne societatis existerent:quas ciuitates
duas secundū scripturas nostras me
rito appellare possumus.Una q̄ppe ē
hominum secundum carnem: altera
fm spūm viuē in sui cuiusq; generis
pace volentium:⁊ cum id quod expe
tūt assequuntur in sui cuiusq; generis
pace viuentium.

De vita naturali q̄ ñ ex corporis
tm̄:sz ex aī intelligēda sit vitijs.c.ij.

PRius ergo videndū ē q̄d sit fm
carnē:q̄d fm spūm viuē. Quis
q̄s.n. hoc quod diximus pria frōte i
spicit:vel non recolens l'minus aduer
tēs quēadmodū scripture sācte loquā
tur: pōt putare philosophos quidem
epicureos secundum carnem viuere:
quia summum bonum hominis i cor
poris voluptate posuerūt:⁊ siqui alij
sunt quoquomodo corporis bonum
summum bonūz esse hominis opiati
sunt:⁊ omne eorum vulgus qui non
aliquo dogmate vel eo modo philoso
phantur:sed procliues ad libidinē: ni
si ex voluptatibus quas corporeis sē
sibus capiūt gaudere nesciūt. stoicos
autem qui summuz bonum hominis
in animo ponunt secundum spiritum
viuere:quia ⁊ hominis animus quid
est nisi spiritus? Sed sicut loquit' scrip
tura diuina:fm carnē uiuē vtriq; mō
strantur.Carnem quippe appellat nō
solum corpus terreni atq; mortalis a
nimantis:veluti cum dicit ñ ōnis ca
ro eadē caro:sed alia quidē hōis alia
autem caro pecoris:alia uolucrum:a
lia piscuum:sed alijs multis modis si
gnificatione huius nominis vtitur:it'
quos varios locutionis modos sepe
ēt ipsū hoiem.i. naturaz hominis car
nem nuncupat:mō locutiōis a pte to
tū:quale est ex operibus legis non iu
stificabitur ōis caro.Quid.n.hic uolu
it intelligi nisi omnes homies? Quod
apertius paulopost ait.In lege nemo
iustificatur.Et ad galathas. Sciētes
aūt q̄ nō iustificatur hō ex operibus
legis.Secundū hoc intell':⁊ verbū ca
ro factū est id ē homo. Quod nō rec
te accipientes q̄dam putauerunt chri
sto humanam animam defuisse.Sic
.n.a toto pars accipit':vbi marie mag
dalene verba in euangelio legūtur di
centis: tulerunt dñm meum ⁊ nescio

vbi posuerunt eum cuz de sola christi carne loqueretur: quā pfecto sepultaz de monumento putabat ablatā: ita et a parte totum carne noiata intelligit hō: sicut ea sunt que supra commēora uimus. Cum igit multis modis quos perscrutari ⁊ colligere longū: ē diuia scriptura nuncupet carnem: quid sit fm carnem viuere: quod profecto malum est cum ipsa carnis natura non sit malū ut idagare possimus: ispiciamus diligēter illuz locum epl̄e pauli apl̄i quā scripsit ad galathas vbi ait. Māifesta aūt st opera carnis q̄ sunt fornicationes: imundicie: luxurie: idolorū seruitus: veneficia: inimicicie: contētiōes: emulatiōes: aiositates: dissēsiones: hereses: iuidie: ebrietates: comessationes: ⁊ his similia: que predico vobis sicut predixi: quoniam qui talia agunt: regnū dei non possidebunt. Iste totus epistole apostolice locus quātū ad rem presentem esse videbitur consideratus: poterit hanc dissoluere q̄stionē: quid sit fm carnez viuere. In opibus nanq̄ carnis que manifesta esse dixit: eaq̄ commemorata damnauit: non illa tm̄ inuenimus que ad voluptatem pertinēt carnis: sicuti sūt fornicatōes: imundicie: luxurie: ebrietates: comessationes: verum ēt illa quibus animi vitia demonstrantur a voluptate carnis aliena. Quis.n. seruitutez que idolis exhibetur: veneficia inimicitias: contentiones: emulationes: aiositates dissēsiōes: hereses: iuidias: nō potius intelligat animi vita esse q̄ carnis q̄nquidē fieri potest vt ꝓpter idolatriam vel heresis alicuius errorem a voluptatibus carnis tēperet? Et tm̄ etiam tunc homo q̄uis carnis libidines continere atq̄ cohibere videat: fz carnē viuere hac apostolica auctoritate conuincitur: ⁊ in eo quod abstinet a voluptatibus carnis: damnabilia opa carnis agere demonstratur. Quis inimicitias non i aio hēat. Aut quis ita loquat vt inimico suo vel quē putat inimicum dicat: malā carnē ac nō potius malū animum hēs aduersum me? Postrēo sicut carnalitates: vt ita dicam: siquis audisset: non dubitaret carni tribuere: ita nemo dubitat aiositates ad animum pertinere. Cur ergo hec oia ⁊ his sil̄ia doctor gentium in fide ⁊ vitate opera carnis appellat: nisi q̄ eo locutōis modo quo totū significatur a parte: ipsum hoiez vult noie carnis itelligi? Quod si quisq̄ dic carnē cām esse in malis moribus quorū q̄ uitiorū: eo q̄ ania carne affecta sic viuit: profecto ñ vniuersā hōis naturā diligenter aduertit. Nam corpus quidem corruptibile aggrauat aiam. Unde etiam idem apostolus agens ō hoc cōruptibili corpore: de quo paulo ante dixerat ⁊ si exterior homo noster corrumpitur: scimus inquit quia si terrēa nostra domus huius habitatiōis dissoluatur: q̄ edificationem habemus a deo domum non manu factam eternā i celis. Eteiz i hoc igemiscimus: hi taculum nim qō de celo est superindui cupientes: si tamen induti non nudi inuēiamur. Eteiz q̄diu sum⁹ i hac hitatione igēiscimus grauati eo q̄ nolumus expoliari sed supuestiri: vt absorbeatur mortale a vita. Et aggrauamur igī corruptibili cōpore: ⁊ ipi⁹ aggrauationis causam non naturam ſb stantiāq̄ corporis: sed eius corruptionem scientes nolumus corpore expoliari: sed eius imortalitate superuestiri. Et tunc ergo erit corpus: sed quia cōruptibile non erit: non grauabit. Aggrauat ergo nunc animam corpus cōruptibile: ⁊ deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: verum tamen qui omnia anime mala ex corpore putant accidisse: in errore sunt.

Peccati cām ex aia non ex carne p desse: ⁊ corruptionē ex peccato cōtrac tā ñ peccatū cē ſz penam.c.iij.

q Uāuis.n. uirgilius platōicam videatur luculentis vſib' explicare ſñiam dicēs. Igne' est illis vigor ⁊ celestis origo seminibus: quātum ñ noxia corpora tardāt. Terrēiq; hebetāt artus moribūdaq; membra. Omnesq; illas notissimas quatuor aiptū bationes: cupiditatē: timorē: letitiā: tristitiā quasi origies ōiuz peccatorꝫ atz uitiorum volens intelli ex corpore accidē: sbiūgat ⁊ dicat. Hic metuūt: cupiūt gaudētq; dolētq;. Nec auras suspiciūt clause tenebris ⁊ carcē ceco. Tñ alit' se hz fides nīa: Nā corruptio corporis que aggrauat aiam non peccati primi ē cā sed pena: nec caro corrupti bil' aiam peccatricē: sed aia peccatrix fecit esse corruptibilē carnem. Ex qua corruptiōe carnis lz existant quedam incitamenta vitiorꝫ ⁊ ipsa desideria vitiosa non tamen oia uite inique vitia tribuenda sūt carni: ne ab his omnib' purgemus diabolū ḋ non hz carnez. Etsi.n. diabolus fornicator vel ebriosus: vel si quid huius mali ē qò ad carnis pertinet voluptates non potest dici: cum sit etiā talium peccatorꝫ suasō ⁊ instigator occultus: est tamen maxie superbus atq; inuidus. Que illum viciositas sic obtinuit: vt propter hāc eēt in carcerib' caliginosi huius aeris eterno supplicio destinatus. Hec autē vitia que tenent in diabolo pricipatuz carni tribuit apostolus quam certum ē diabolum nō habere. Dicit.n. inimicitias: contentiones: emulationes: animositates: inuidias esse opera carnis: quorꝫ omnium malorꝫ caput atq; origo superbia est: que sine carne regnat in diabolo. Quis autem illo est inimicior sanctis? Quis aduersus eos cōtētiosior: aiosior: ⁊ magis emul' atq; inuidus inuenitur? Et hec oia cuz habeat sine carne: quomō sunt ista opa carnis: nisi qz opera sunt hōis quem sicut dixi nomine carnis appellat. Nō .n. habendo carnem quam non habz diabolus: sed uiuendo secundum seipsum hoc ē fm hominem est factus similis diabolo: qz ⁊ ille secundū seipsū viuere voluit: quando in ueritate non stetit vt non de dei sed de suo mendacium loqueretur: qui non solū mendax verum etiam mendacij pater est. Primus est quippe mēritus: ⁊ a quo peccatum: ab illo cepit esse mendacium.

Quid sit secundum hoiem: quid ue secundum deum viuere.c.iiij.

c Um ergo uiuit hō fm hoiem non secundum deū: similis ē diabolo: qz nec angelo secunduz angelū sed secundum deum viuenduz fuit: vt staret in veritate: ⁊ veritatem illius ñ de suo mendacium loqueretur. Nā et de hoie alio loco idem aplus ait. Si autem veritas dei in meo mendacio abundauit. Meū dixit mendacium: vitatem dei. Cum itaq; viuit homo fm veritatem: non viuit secundum seipsū sed secundum deum. Deus est.n. qui dixit ego sum veritas. Cuz vero viuit secundum seipsum: hoc est secundum hominem non secunduz deum: profecto secundum mendacium uiuit: non quia homo ipse mendacium est cum sit eius auctor ⁊ creator deus: qui nō est vtiq; auctor creatorq; mendacij: sz quia homo ita factus est rectus: ut ñ secundum seipsum sed secundum euz a quo factus est viueret: id est illi' potius q̄ suam faceret voluntatē: nō aūt ita uiuere quenadmoduz est factus vt viueret: hoc est mendacium. Beat' ḋp pe vult eē: etiam si non sic viuendo vt possit esse. Quid est hac voluntate m̄ dacius? Unde non frustra dici pōt ōe

peccatum esse mendacium. Non enim fit peccatum: nisi ea uolũtate qua volumus vt bene sit nobis: vl nolumus vt male sit nobis. Ergo mendacium est quod cuꝫ fiat ut bene sit nobis: hic potius male est nobis: vel cum fiat vt melius sit nobis hinc potius peius ē nobis. Unde hoc nisi quia de deo bene potest esse homini quem delinquẽdo deserit: non de seipso secundũ quẽ viuendo delinquit. Quod itaq; dixiꝫ hinc extitisse ciuitates duas diuersas inter se atq; contrarias: q̃ alq̃ secũdũ carnem alq̃ secundum spiritũ viuẽt: potest etiam isto modo dici: q̃ alq̃ fm hominem: alq̃ secundum deuꝫ viuant. Apertissime quippe paulus ad corinthios dicit. Cum enim sint inter vos emulatio ⁊ contentio: nonne carnales estis: ⁊ secundum hominem ambulatis? Quod ergo est ambulare secundũ hominem: hoc est secundum hominẽ viuere: quod a carne id est a parte hõis minore intelligitur homo. Eosdẽ ipsos quippe dixit superius animales quos postea carnales ita loq̃ns. Quis enim scit inquit hominũ que sunt hõis nisi spiritus hõis qui est in ipso? Sic ⁊ que dei sunt nemo scit: nisi spiritus dei. Nos aũt inq̃t non spũm huius mundi accepimus: sꝫ spũm qui ex deo ē: vt sciamus que a deo donata sunt nobis: que ⁊ loq̃mur nõ i sapiẽtie humane doctis verbis: sꝫ in doctrina spiritus spũalibus spũalia cõparantes. Anialis autem hõ nõ percipit que sũt spũs dei. stultitia est enim illi. Talib̃ igitur. i. aialibus paulopost dicit. Et ego fres non potui loqui vobis quasi spiritualibus sꝫ quasi carnalibus. Et illud ⁊ hoc eodem loquendi mõ itellr. i. a parte totuꝫ. Et ab aia náq; ⁊ carne que sunt partes hominis: põt totũ significari quod est homo: atq; ita nõ ē aliud animalis hõ aliud carnal: sed idem ipsũ ē utrũq;. i. secundum hõiem uiuens homo. Sicut ⁊ nõ aliud q̃ homines significãtur: siue vbi legitur ex operibus legis non iustificatur õis caro: siue quod scriptum ē septuagitaq̃n q; aie descenderũt i egyptũ cũ iacob. Et ibi. n. per õem carnem õis homo: ⁊ ibi per. lxxv. aias. lxxv. hoies intelliguntur. Et qõ dictum ē non in sapientie humane doctis verbis: potuit dici non sapientie carnalis: sicut qõ dictuꝫ est secundum hominem ambulatis: potuit dici secudum carneꝫ. Magis aũt hoc apparuit i his que subiunxit. Cũ .n. q̃s dicat ego sũ pauli: alius autem ego apollo: nonne homines estis? Qõ dicebat aiales estis ⁊ carnales estis: expressius dixit homines estis: qõ est secundum hoiem viuitis nõ fm deũ: fm quẽ si viueritis dũ essetis.

Quod de corporis anieq; natura tolerabilior quidẽ platõicorũ q̃ manicheorum sit opinio: sed ⁊ ipsi reprobãt: qm̃ vitiorum cãs nature carnis ascribunt. c. v.

n On igitur opus ē i peccis vitũ q; nãis ad creatoris iniuriã carnis accusare naturam: que i genere atq; ordine suo bona ē: sꝫ defto creatoẽ bono viuẽ secundum creatum bonũ non ē bonum: siue quisq; secundum carnem: siue fm aiam: siue secundum hominem totum qui constat ex aia et carne: vnde ⁊ nomie solius aie ⁊ noie solius carnis significari potest: eligat uiuere. Nam qui velat summum bonum laudat anime naturam: ⁊ tanq̃ malum naturam carnis accusat profecto ⁊ animam carnaliter appetit: et carnem carnaliter fugit: quoniam id vanitate sentit humana: non veritate diuina. Non quidẽ platonici sicut manichei desipiunt: ut tanq̃ mali naturã terrena corpora detestentur: cum oia elementa quibus iste mundus uisibil

contrectabilisq; compactus ē: qualitatesq; eorum deo artifici tribuant. Ueruntamen ex terrēis artibus moribūdisq; mēbris sic affici animas opinantur: vt hinc eis sint morbi cupiditatū ⁊ timorū ⁊ letitie siue tristitie quibus quatuor vel perturbationibus vt cicero appellat: uel passionibus vt plerisq; verbum de verbo greco exprimūt: ōis humanor mor vitiositas continetur Quod si ita est q̄d est q̄ eneas apud uirgilium cum audisset a patre apud inferos animas rursus ad corpora redituras hanc opinionē miratur exclamās. O pater an ne aliquas ad celuz hinc ire putandum est sublimes aias iterūq; ad tarda reuerti cōpora? Que lucis miseris tā dira cupido? Nunq̄d nam hec tam dira cupido ex terrēis artubus moribundisq; m̄bris adhuc inest animaruz illic predicatissime puritati Nonne ab huiusmōi corporeis vt dicit pestibus ōibus eas asserit esse purgatas: cum rursus incipiunt i corpora velle reuerti? Unde colligitur ēt si ita se haberet quod est omnino vāissimum: vicissim alternans incessabilr cuntiū atq; ideuntiū aiar mundatio ⁊ inquinatio non potuisse veracitez dici ōes culpabiles atq; vitiosos mor aiarū eis ex terrenis corporibus inolescere. Si quidē secundum ipsos illa poeta prefatus eloquitur lucis tam dira cupido: vsqadeo non est ex corpor vt ab omni corporea peste purgataz: ⁊ extra ōe corpus aiam constitutam: ipsam compellat eē in corpore. Unde etiam illis fatentibus non ex carne tātum afficitur aia: vt cupiat: metuat: letetur ⁊ tristetur: verum etiam ex seipsa his potest motibus agitari.

De qualitate voluntatis humane: sub cuius iudicio affectōes animi aut praue habentur aut recte. c. vi.

Interest aūt qualis sit volūtas hōis qz si puersa ē puersos hēbit hos mor: si aūt recta ē: non soluz inculpabiles: vez ēt laudabiles erūt. Uoluntas ē quippe in omnibus: imo ōes nihil aliud q̄ voluntates sūt. Nā q̄d est cupiditas ⁊ letitia: nisi volūtas in eorū consensionem que volumus? Et si q̄d ē met atq; tristitia: nisi volūtas indissensionē ab his que nolum? Sed cum consentimus appetendo ea que volumus cupiditas: cū autem cōsentimus fruendo his que volumus letitia vocatur. Itēq; cū dissentimus ab eo qd̄ accidere nolumus: talis volūtas metus est: cum aūt dissentim ab eo qd̄ nolētib accidit: talis voluntas tristitia est. Et oio pro varietate rerū que appetūtur atq; fugiuntur: sic allicitur vel offenditur volūtas hōis ita in hos vel illos affectus mutat ⁊ vtitur. Quapropter hō qui fm deum non fm hominē viuit: oz vt sit amatō bōi: vnde fit p̄ns vt maluz oderit. Et quoniam nemo natura: sed quisquis malus est vitio malus est perfectum odium debet malis qui secundum deū viuit: vt nec propter vitium oderit hominem nec amet vitium ppt hominem sed oderit vitiuz: amet hoiez. Sanato .n. vitio: totū qd̄ amare nihil autem quod debeat odisse remanebit.

Amorē ⁊ delectationē indifferent ⁊ in bono ⁊ in malo apud sacras lias inueniri. c. vij.

Am cui propositū ē amare deum ⁊ non fm hominez sed secūdūz amare proximuz sicut ēt seipsū: proculdubio propter hunc amorem di ictur voluntatis bone: que usitatius in scripturis sanctis caritas appellat: sed amor quoq; secunduz easdem sacras litteras dicitur. Nā ⁊ amatorez boni dicit apostolus eē debere: quem

regēdo populo precipit eligendus. Et ipse dñs petrū apostolum interrogās: cum dixisset diligis me plus his: ille respōdit dñe tu scis qr amo te. Et iterꝝ dñs quesiuit ñ vtrus amaret: sed vtrū diligeret eus petrus. At ille respondit ei iterum domīe tu scis quia amo te. Tertia vero introgatione ⁊ ipse iesus non ait diligis me sed amas me: vbi secutus ait euangelista. Contristat' ē petrus qr dixit ei tertio amas me: cus dominus non tertio sed semel dixerit amas me: bis autē dixerit diligis me. Unde intelligimus qr cus dicebat dominus diligis me: nihil aliud dicebat q̄ amas me. Petrus autem nō mutauit huius vnius rei verbū: sed etiam tertio domine iquit tu oia scis: tu scis qr amo te. Hoc propterea cōmemorā dū putaui: qr ñnulli arbitrāt' aliud eē dilectionē siue caritatē: aliud amorē. Dicūt enim dilectionē accipiēdam eē in bono: amorē in malo. Sic aūt nec ipsos auctores secularium lī̄aꝝ locutos eē certissimū ē. Sed viderint philosophi vtrū vl' qua rōne ista discernant. Amorē tñ eos in bonis rebus ⁊ erga ipsum deū magnipēdē libri eoꝝ satis loquuntur. Sed scripturas religionis nīe quaꝝ auctoritatē ceteris ōib' lī̄is anteponimus: non aliud dicere amorē aliud dilectionem vl' caritatē insinuādū fuit. Nā ⁊ amorē in bono dici iā oñdimus. Sed ne quis existimet amorē quidē ⁊ in bono ⁊ in malo: dilectionem aūt non nisi in bono esse dicēdā: illud attendat quod in psalmo scriptum est. Qui autem diligit iniquitatē: odit animam suam. Et illud apostoli ioannis siquis dilexerit mundum: ñ est dilectio patris in illo. Ecce vno loco dilectio ⁊ in bono ⁊ in malo. Amorem autem in malo: quia in bono iam oñdimus: ne quisq̄ flagitet legat qō scriptū ē. Erunt enim homines seipsos amātes: amatores vtiq̄ pecunie. Recta itaq̄ voluntas ē bonus amor: ⁊ voluntas peruersa malus amor. Amor ergo inhians hīe quod amat cupiditas est: id aūt habens eoq̄ fruens letitia. Fugiens quod ei aduersatur: tior est: idq̄ si acciderit sentiens tristitia ē. Proinde mala sunt ista si malus est amor: bona si bonus. Quod dicim': de scripturis probemus. Concupiscit apostolus dissolui ⁊ esse cū christo: ⁊ ⁊ concupiuit aīa mea desiderare iudicia tua in oī tempore' Uel si accōmodatius dicitur: desiderauit ania mea concupiscere iudicia tua. Et concupiscentia sapientie perducit ad regnum. Hoc tñ loquendi obtinuit cōsuetudo vt si cupiditas vel concupiscentia dicatur: nec addat': cuius rei sit: ñ nisi in malo possit intelligi. Letitia apō psalmistā in bono ē: letamini i dño ⁊ exultate iusti: ⁊ dedisti letitiā in corde meo ⁊ adiplebis me letitia cum vultu tuo. Timor in bono est apud apl'ꝝ vbi ait. Cum tiore ⁊ tremore vīam ipsoꝝ salutē operamini. Et noli altum sapere sꝝ tie. Et tico autem ne sicut serpens. euam seduxit astutia sua: sic vīe mentes corrumpantur a castitate que est i christo. De tristitia vero q̄ cicero magis egritudinem appellat: dolorem vir gilius vbi ait: gaudētq̄: dolentq̄: sed ideo malui tristitiam dicere quia egritudo vel dolor vsitatius in corporib' dī: scrupulosio: questio ē utrum inuenīri possit in bono.

De tribus perturbationibus qūas in animo sapientis stoici eē uoluerūt exclusis dolore siue tristitia: quā vir t' ai sentire non debeat. c vij.

q Uas. n. greci appellāt eupathias: latīe aūt cicero constantias

noiauit:stoici tres eē voluerūt ꝑ trib⁹ perturbationibus ī animo sapientis. Pro cupiditate voluntatē:pro letitia gaudium:pro metu cautionē pro egri tudine vero vel dolore quam nos vi tande ambiguitatis gīa tristitiam ma luimus dicere:negauerūt aliq̄d posse esse in animo sapientis. Uolūtas q̄p pe iq̄ūt appetit bonū qō facit sapiēs. Gaudium ō bono adepto ē:qō vtiq̄ adipiscitur sapiens:cautio deuitat ma lū:quod dz sapiens ōuitare. Tristitia porro quia de malo ē quod iam acci dit:nullum aūt malū existimāt posse accidere sapiēti:nihil ī eius aio ꝑ illa eē posse dixerūt. Sic ergo illi loquun tur: vt velle: gaudē:cauere negēt nisi sapientem:stultū aūt non nisi cupere: letari:metuere:cōtristari. Et illas tres esse constantias.has aūt quatuor per turbationes secundum ciceronē: ꝗm plurimos autē passiones. Grece autē ille tres sicut dixi appellant cupathie iste aūt quatuō eupathie. Hec locutio vtū scripturis scis congruat:cū q̄rerē quantum potui diligenter:illud iueni quod ait propheta. Nō ē gaudere im pis dicit dominus. Tāq̄ impij letari possint potius q̄ gaudere de malis:qz gaudium proprie bonorū ⁊ piorū est. Itē illūd in euangelio. Quecunq̄ vul tis ut faciant vobis homines:hec ⁊ vos facite illis:ita dictum videtur:tanquā nēo possit aliq̄d male vel turpit velle seu cupē. Deniq̄ ꝓpt cōsuetudiem lo cutiōis ñnulli intp̄tes addiderūt bōa: ⁊ ita intp̄tati sūt. Quecūq̄ vultis vt faciant vobis homines bōa. Lauēdū.n. putāt ne quisq̄ inhonesta velit sibi fie ri ab hōibus:ut de turpioribus taceā certe luxuriosa conuiuia ī quib⁹ se ipe ⁊ si illis faciat silia:hoc preceptū exis timet ipleturū. Sed ī greco euangelio vnde in latinum translatum est non legitur bona:sed quecūq̄ vultis vt fa ciant uobis homines:hec ⁊ facite ill.

Credo propterea quia in eo q̄ dixit uultis:iam voluit intelligi bona. non .n.ait cupitis sed uultis:non tñ semp his proprietatibus locutio nīa frenā da est:sed interdum his utendum est. Et cum legimus eos quorū auctorita ti resultare fas ñ ē:ibi sunt intelligēdi vbi rectus sensus alium exitum non potest iuenire: sicut ista sūt que exem pli gratia partim ex propheta:partiz ex euangelio cōmemorauimus. Quis .n.nescit ipios exultare letitia? Et tñ ñ est gaudere ipīs dicit dominus. Unō nisi quia gaudere aliud est:qñ ꝓprie si gnateq̄ hoc verbū ponitur. Itē q̄s ne gauerit non recte precipi hōibus: ut q̄cunq̄ sibi ab alīs fieri cupiunt:hec eis ⁊ ipsi faciant:ne se inuicem turpi tudine illicite voluptatis oblectētur? Et tamen saluberrimū ueriſſimūq̄ p̄ ceptum ē:q̄cunq̄ vultis ut faciant uo bis homines:eadē ⁊ vos facite ill. Et hoc vnde:nisi quia hoc loco modo quodā proprio voluntas posita est:que ī ma lo accipi non potest? Locutione vero vsitatiori quā frequentat maxime cō suetudo sermōis:ñ utiq̄ dicēt noli uel le mentiri omne mendacium:nisi essz ⁊ voluntas mala:a cuius prauitate il la distinguitur:quā predicauerūt ageli dicentes pax in terra hōibus bone vo luntatis. Nam ex abundanti additur ē bone si eē non potest nisi bōa. Quid autem magnum in caritatis laudib⁹ dixisset apostolus:q̄ non gaudeat su p iniq̄tate:nisi quia ita malignitas gau det? Nam ⁊ apud auctores secularium liaꝝ talis istoꝝ verboꝝ indifferentia reperitur. Ait.n.cicero orator amplis simus Lupio patres conscripti uos eē clemtes. Quia hoc uerbum ī bono posuit:quis tam peruerse doctus exis tat:qui eum non cupio sed volo poti us dicere debuisse contendat? Porro apud terentium flagiosus adolescens insana flagrans cupidine: nihil uolo

aliud inquit nisi philomenā. Quā vo lūtatē fuisse libidinē: īsponsio que ibi serui eius seniōis inducit satis idicat. Ait nanq; dño suo. Quanto satius ē te id dare opam: quo istū amorē ex a nio amoueas tuo: q̄ id loqui quo magis libido frustra accēdatur tua. Gaudium vero eos ⁊ in malo posuisse ille ipse virgilian⁹ testis ē versus: vbi has quatuor perturbationes sūma breuitate complexus ē. Hinc metuunt cupiunt gaudētq; dolētq;. Dixit etiaz idez auctor mala mentis gaudia. Proinde uolunt caueut timent gaudent ⁊ boni ⁊ mali. Atq; ut eadē alīs uerbis enūciemus: cupiunt timent letantur boni ⁊ mali. Sz illi bene isti male: sicut hominibus seu recta seu peruersa uoluntas est. Ipsa quoq; tristitia: p qua stoici nihil in aio sapientis inueniri posse putauerunt: reperitur in bono ⁊ maxime apud nostros. Nam laudat aplus corinthios: q̄ contristati fuerunt secūdum deum. Sed fortasse quis dixerit illis apostolū fuisse congratulatū. q̄ ? tristati fuerunt penitendo: qualis tristitia nisi eorum qui peccauerūt esse ñ potest. Ita enim dicit. Uideo q̄ epistola illa ⁊ si ad horā contristauit uos: nūc gaudeo: ñ qz cōtristati estis sz qz ꝓtristati estis i pnīam. Cōtristati.n.estis secundum deū: ut in nullo detrimētū patiamini ex nobis: Que.n. fm deuz tristitia ē. penitentiam in salutez operatur: mundi aūt tristitia opatur mortē. Ecce enizz id ipsū fz deū cōtristari: q̄tā pfecit i nobis īdustriā. Ac p hoc possunt stoici pro suis partibus respondē: ad hoc uideri utilez eē tristiā: ut peccasse peniteat: in aio autem sapientis iō eē ñ posse: qz nec peccatuz in eū cadit cuius penitentia cōtristet: nec ullum aliud malum qō ppetiēdo ⁊ sētiendo sit tristis. Nam ⁊ alcibiadē ferūt si me de noie hōis memoria nō fallit: cū sibi beatus uideretur. Socrate disputāte ⁊ ei q̄ miser esset qm̄ stultus esset demonstrāte fleuisse. Huic ergo stultitie fuit cā etiam huius utilis optandeq; tristitie: qua homo eē se dolet qō esse nō oz. Stoici autē non stultū sed sapiētē aiunt tristē eē nō posse. Uerū his philosophis quod ad hanc q̄onem de animi perturbationibus attinet: iam rndimus in nono huius operis libro: oñdentes eos non tam de rebus q̄ de uerbis cupidiores eē cōtentionis q̄ veritatis.

De pertūbationibus animi: quax affectus rectos hz vita sanctox. c. ix.

a Pud nos aūt iuxta scripturas sacras sanāq; doctrinam: ciues sce ciuitatis dei i huius vite pegrinatione fm deū viuentes metuunt: cupiūt q; dolent gaudētq;. Et qz recte ē amō eoruz: istas omnes affectiones rectas hnt. Metuunt penam eternaz: cupiūt vitam eternam: dolent in re: qz ipsi in semetipsis adhuc ingemiscūt adoptionem expectātes redemptionem corporis sui: gaudent in spe: quia fiet sermo q̄ scriptus ē. Absorbta ē mors i victoria. Item metuunt peccare: cupiunt p seuerare: dolent in peccīs: gaudent i operibus bonis. Ut enizz metuāt peccaī audiant: qm̄ abundabit iniquitas: refrigescet caritas multox. Ut cupiāt p seuerare: audiant quod scriptum ē: q̄ perseuerauerit vsq; in finē hic saluus erit. Ut doleant in peccatis: audiant: si dixerimus quia peccatū nō habem⁹ nosipsos seducimus ⁊ veritas i nobis non est. Ut gaudeant in opibus bōis audiant: hilarem datorez diligit de⁹. Item sicut se infirmitas eorum firmitas q; habuerit: metuunt tentari: cupiūt tentari: dolent in tentationibus: gaudent i tentationibus. Ut enizz metuant tentari: audiunt si preoccupatus fuerit in aliquo delicto: uos

qui ſpales eſtis inſtruite huiuſmodi in ſpu manſuetudinis:intendens teip ſũ ne ⁊ tu tenteris.Ut autẽ cupiãt ten tari:audiãt quẽdaꝫ viꝫ fortem ciuita tis dei dicentem. Proba me domine ⁊ tenta me:vre renes meos ⁊ cor me um.Ut doleãt intentationibus: videt petrum flentẽ.Ut gaudeãt intentatiõi bus:audiũt iacobum dicẽtem. Omne gaudium exſtiate fres mei:cum inten tationes varias icideritis. Nõ ſolum aũt propt ſemetipſos his mouẽtur af fectibus: verũetiam ppt eos quos li berari cupiũt:⁊ ne pereant metuunt: ⁊ dolent ſi pereunt:⁊ gaudent ſi liberã tur. Illum quippe optimum ⁊ fortiſſi mũ virũ q̃ in ſuis infirmitatibus glia tur:vt euꝫ potẽtiſſimũ cõmemorem⁹: q̃ in ecclam chriſti ex gentibus vẽim⁹ doctorem gẽtiuꝫ in fide ⁊ veritate: q̃ ⁊ plus omnibus ſuis coapoſtolis la borauit:⁊ pluribus epiſtol' populos dei non eos tantum qui preſentes ab illo videbantur:verum etiam illos q̃ futuri preuidebantur inſtruxit. Illum inq̃ vuꝫ athletã chriſti:doctuꝫ ab illo vnctũ de illo:crucifixum cum illo: glio ſum i illo: in theatro huius mũdi cui ſpectaculum factus eſt ⁊ angelis ⁊ ho minibus: legitime magnum agonem certãtem ⁊ palmã ſuperne vocatiõis inanteriora ſectantem: oculis fidei li bentiſſime ſpectant gaudere cum gau dentibus:flere cum flentibus:foris ha bentẽ pugnas intus timores: cupiẽtẽ diſſolui ⁊ eẽ cuꝫ chriſto: deſiderãtem videre romanos :vt aliquem fructuꝫ hẽat in illis ſicut ⁊ in ceteris gentib⁹: emulantem corinthios:⁊ ipſa emula tione metuentem ne ſeducãtur eoruꝫ mentes a caſtitate que in chriſto ẽ:ma gnã triſtitiã ⁊ continuum dolorem cõ dis de iſraelitis hñtẽ:q̃ ignorãtes dei iuſtitiã ⁊ ſuã volentes cõſtituere iuſti tie dei non eſſẽt ſubiecti:nec ſoluꝫ do lorẽ verũ ẽt luctũ ſuũ denunciãtẽ qui buſdam:q̃ añ peccauerũt ⁊ ñ egerunt penitentiam ſuper imunditia ⁊ forni cationibus ſuis. Hi motus hi affect⁹ de amore hõi ⁊ de ſancta caritate uẽiẽ tes:ſi uitia vocãda ſũt:ſinam⁹ vt ea q̃ vere vitia ſunt virtutes vocentur. Sꝫ cum rectam rõnem ſequantur iſte af fectiones:qñ vbi oportet adhibentur quis has tunc morbidas ſeu vitioſas paſſiones audeat dicere? Quamobrẽ etiam ipſe dñs: in forma ſerui agere vitam dignatus humanam:ſed nullũ habens omnino peccatum: adhibuit eas vbi adhibendas eẽ iudicauit. Ne qꝫ.n.in quo verũ erat hõis corpus ⁊ ver⁹ hõis aim⁹:falſus erat humanus affectus. Cum ergo ei⁹ in euangelio iſ ta referuntur:q̃ ſuper duritia cordis iudeoꝝ cum ira cõtriſtatus ſit:q̃ di xerit gaudeo ppt vos ut credatis:q̃ la zarũ ſuſcitatur⁹ ẽt lachrymas fude rit:q̃ ꝓcupiuerit cũ diſcipul' ſuis mã ducaẽ paſcha: q̃ propinquãte paſſiõe triſtis fuerit aia eius vſq̃ ad mortem ñ falſo vtiqꝫ referũtur. Uerꝫ ille hos motus certe diſpenſationis gẽia ita cũ voluit ſuſcepit aĩo humano:vt cuꝫ vo luit factus eſt hõ. Proinde qd̃ faten dum ẽ:ẽt cũ rectas ⁊ fm deum habe mus has affectiones huius vite ſunt: non illius quã futurã ſperam⁹ ⁊ ſepe illis etiaꝫ inuiti cedimus. Itaqꝫ aliqñ quãuis nõ culpabili cupiditate ſꝫ lau dabili caritate moueamur etiam duꝫ nolumus flem⁹. Habem⁹ ergo eas ex humane conditionis infirmitate:non autẽ ita dñs ieſus.cuius ⁊ infirmitas fuit ex poteſtate. Sed duꝫ vite huius infirmitatem gerimus:ſi eas omnino nulla habeamus:tunc potius ñ recte viuimus. Uituperabat enim ⁊ deteſta batur apoſtolus quoſdam:quos etiã eſſe dicit ſine affectione. Illos etiã cul pauit ſacer pſalm⁹ de quibus ait. Suſ tinui qui ſimul contriſtaretur ⁊ non fuit. Nam omnino non dolere dum

ſumus in hoc loco miſerie:profecto ſi cut quidam ēt apud ſeculi huius lĩa tos ſēſit ⁊ dixit:nō ſine magna merce de ꝓtingit immanitatis i aio:ſtuporis i corpore. Quo circa illa que apathia grece dī:que ſi latine poſſet ipaſſibili tas diceret:ſi intelligenda ē:in aio dp pe non i corpore accipitur:vt ſine his affectionibus uiuatur:que contra rō nem accidunt mentēq; perturbant bo na plane ⁊ maxime optanda eſt:ſz nec ipſa huius ē uite. Non.n. qualiũcũq; hominũ vox eſt:ſed maxime pioꝝ mt̃ tũq; iuſtoꝝ atq; ſanctoꝝ:ſi dixerim' qm̃ peccatum non hēmus:nos ipſos ſeducimus:⁊ veritas in nobis nō eſt. Tunc itaq; apathia iſta erit: quando peccatum in homie nullum erit. Nũc vero ſatis bene uiuitur ſine crimine:ſi ne peccato aũt qui ſe viuere exiſtimat non id agit vt peccatũ non habeat:ſz vt veniam non accipiat. Porro ſi apa thia illa dicenda eſt:cũ aium contigẽ oio nō pōt vllus affect':q̃s hũc ſtupo rez ñ ōibus uitijs iudicet eſſe peiorẽ? Pōt ergo non abſurde dici: perfectaz beatitudinem ſine ſtimulo timoris et ſine vlla triſtitia futuram. Nō ibi aũt futurum amorem gaudiũq;: q̃s dixe rit niſi ōimodo a veritate ſecluſus? Si aũt apathia illa ē: vbi nec metus vll' exterret nec angit dolor:auerſanda ē i hac vita:ſi recte hoc ſecudum deuz vi uere uolumus. In illa vero beata que ſempiterna promittit: Timor plane ſuperandus eſt. Timor nanq; ille de quo dicit apoſtolus ioannes: timor ñ eſt in caritate:ſed perfecta caritas fo ras mittit timorem:qr timor penam habet:qui autem timet non eſt perfec tus in caritate:non eſt eius generis ti mor cuius ille quo timebat apoſtolus paulus:ne corithij ſerpentina ſeduce rentur aſtutia.hunc timorem habet caritas:imo non hēbit niſi caritas:ſz illius eſt generis timor q̃ non eſt in ca ritate:ō quo ⁊ ipſe apoſtolũs paulus ait. Non.n. accepiſtis ſpirituz ſeruitu tis iterũ in tiore. Timor vero iſte caſt' pmanens in ſeculum ſeculi:ſi erit ⁊ in futuro ſeculo.nam alio modo ñ pōt i telli pmanere in ſeculũ ſeculi:ñ erit ti mor exterrens a malo qō accidere po teſt:ſed tenens in bono quod amitti ñ poteſt. Ubi enim boni adepti amor i mutabilis eſt:profecto ſi dici poteſt: mali cauendi timor ſecutus eſt. Timo ris quippe caſti nomiue ea voluntas ſignificata ē: qua nos neceſſe erit nol le peccare ⁊ ñ ſolicitudie infirmitatis ne forte peccemus: ſed tranquillitate caritatis cauere peccatum. Aut ſi nul lius oio generis timor eſſe poterit:i il la certiſſima ſecuritate perpetuorum feliciũq; gaudioꝝ:ſic dictum eſt timō dñi caſtus permanēs in ſeculum ſecli: quēadmodum dictũ eſt patientia pau perum ñ peribit in eternum. Neq;.n. et̃na erit ip̃a patiētia:q̃ neceſſaria ñ ē niſi vbi toleranda ſunt mala:ſed eter num erit quo per patientiam puenit. Ita fortaſſe timor caſtus in ſeculum ſeculi dictus ē permanens:qr id pma nebit quo timō ipſe perducit. Quc cũ ita ſint:quoniam recta vita dicenda ē qua pueniēdũ ſit ad beataz:omnes af fectus iſtos vita recta rectos habet:p uerſa peruerſos:beata vero eadēq; et̃ na amorem habebit ⁊ gaudium: non ſolum rectum verum etiam certum ti morem autem ⁊ dolorem nulluz. Uñ iã apparet utcũq; quales eē debeāt in hac peregrinatiōe ciues ciuitatis dei: viuentes ſm ſpiritum non ſecundum carnem:hoc ē ſm deuz non ſecunduz hoiem:⁊ quales in illa quo tendunt i mortalitate futuri ſunt. Ciuitas pōro hoc eſt ſocietas impiorum:non ſecun dum deũ ſed ſm hoiem viuentium: ⁊ in ipſo cultu falſe contemptuq; vere diuinitatis doctrinas hominum de monumve ſectantium his affectibus

prauis tanq̃ morbis ⁊ pturbationib⁹ quatiť. Et si quos ciues hz q̃ modera ri tales mot⁹ ⁊ eos quasi tẽperare viõ antur: sic impietate superba elati sũt: vt hoc ipso sint in eis maiores tumo res quo minores dolores. Et si nõnul li tanto immaniore quanto rarioẽ vãi tate hoc in seipsis adornauerit: ut nul lo prorsus erigãtur ⁊ excitentur: nul lo inflectantur ⁊ iclinẽtur affectu: hũa nitatẽ totã poti⁹ amittũt q̃ verã asse quant̃ tranquillitatẽ. Non.n.qr durũ aliquid ideo rectuz: aut quia stupidũ est: ideo sanum.

An ꝑmos hoies i paradiso cõstitu tos nul̃ perturbationibus priusq̃ de liq̃rint affectos fuisse credẽdũ sit.c.x.

S Ed vtrũ prim⁹ hõ vl̃ primi ho mies: duoꝫ erat q̃ppe cõiugiũ: hẽbant istos affect⁹ in corpore aiali aũ peccatum: quales in corpore sp̃ua li non hẽbim⁹ õi purgato finitoq̃ pec cato: non imerito querit̃. Si enim hẽ bant: quomõ erant beati in illo mẽo rabili beatitudinis loco id est in para diso? Quis tandem absolute dici bea tus põt: q̃ timore afficitur vl̃ dolore? Quid aũt timẽ vel dolere poterãt illi hoies in tantoꝫ tanta affluẽtia bono ꝫ: vbi nec mors metuebat̃: nec vlla cõ poris mala valitudo: nec aberat q̃cq̃ qõ bona voluntas adipisceret̃: nec ine rat qõ carnem animumve hominis feliciter viuentis offendẽt? Amor erat impertubatus in deum: atq̃ inter se ꝑ iugium fida ⁊ sincera societate uinen tium. ⁊ ex hoc amore grande gaudiũ non desistente qõ amabatur ad fruen dum. Erat deuitatio tranquilla pecca ti: qua manente nullũ oio aliunde ma lum quod cõtristaret irruebat. An for te cupiebant ꝓhibitum lignũ ad vescẽ dum contigẽ: sed mori metuebant: ac ꝑ hoc ⁊ cupiditas ⁊ met⁹ iã tũc illos hoies ẽt in illo perturbabat loco? Ab sit vt hoc existimem⁹ fuisse: vbi nullũ erat oio peccatũ. Neq̃ enim nullum peccatũ ẽ ea que lex dei prohibet con cupiscẽ: atq̃ ab his q̃z abstinere timo re pene non amore iustitie. Absit inq̃ vt ante omne peccatuz iã ibi fuerit ta le peccatuz: vt hoc ꝺ ligno admitterẽt quod de muliere dñs ait qui viderit mulierem ad concupiscendam eã iam mechat⁹ est eam in corde suo. Quam igr̃ felices erãt ⁊ nullis agitabantur ꝑ turbationibus animorum nul̃ cõpo rũ ledebantur incõmodis: tã felix vni uersa societas eẽt humana si nec illi malum quod ẽt i posteros traꝗcerẽt: nec quisq̃ ex eorum stirpe iniquitatez cõmittẽt: q̃ dãnationẽ ẽcipẽt. Atq̃ ista permanente felicitate: donec per illam benedictionẽ qua dẽm ẽ crescite ⁊ mł tiplicamini: predestinatoꝫ sanctorum numer⁹ cõpleretur: alia maior dare t̃ que beatissimis angelis data est: vbi iaz eẽt certa securitas: peccatuꝫ nemi nẽ eẽ: neminẽq̃ moriturũ ⁊ talis esset vita sanctoruz ꝑ nullũ laboris ⁊ do loris mortis experimentuz: qual̃ erit post hec oia in incorruptione corpoꝫ reddita resurrectiõe mortuorum.

De lapsu ꝑmi hõis in quo bñ ꝓdi ta natura ẽ: nec põt nisi a suo auctore reparari.c.xi.

S Ed qr deus cuncta presciuit: et iõ hoiem q̃z peccaturum igno rare ñ potuit �means id quod presciuit at q̃z disposuit ciuitatẽ sanctam eã debe m⁹ asserere: non secundũ illõ qõ i nĩaz cognitionẽ puẽire ñ potuit: qr i dei dis positiõe ñ fuit. Nõ.n. hõ peccato suo diuinum potuit perturbare cõsiliuz: quasi deum quod statuerat mutaz cõ pulerit: cũ de⁹ presciendo utrũq̃z ꝑue nerit: id est ⁊ homo quez bonum crea

uit q̃ malus eēt futurus: ⁊ q̃d boni ēt
sic de illo eēt ipse facturus: Deus.n. ⁊
si dicitur statuta mutaī: vnde tropica
locutione in scripturis sanctis etiā pe
nituisse legitur deus: iuxta id dī q̃ hō
sperauerat: vel naturaliū causarum ō
do gestabat: non iuxta id quod se om
nipotens facturum eē p̃sciuerat. Fecit
itaq̃ deus sicut scriptum ē hoīem rec
tum: ac per hoc voluntatis bone. Nō
enim rectus eēt: bonam non hñs vo
luntatem. Bona igī voluntas opus
ē dei: cum ea quippe ab illo factus est
homo. Mala vero voluntas prima:
qm̃ oia mala opera precessit ī hoīe: ō
fectus potius fuit quidā ab opere dei
ad sua opera: q̃ opus vllum. Et ideo
mala opera quia fm se non secūdum
deum: vt eorum operum tanq̃ fructu
um malorū voluntas ipsa eēt velut ar
bor mala: aut ipse hō in quātum ma
le voluntatis. Porro mala voluntas
q̃uis ñ sit fm naturā sed p̄ naturaz:
q̃ vitiū ē: tm̃ eius nature est: cuius est
uitium: quod nisi in natura non pōt
esse: sed in ea quam creauit ex nihilo
non quam genuit creator de semetip
so: sicut genuit verbum per quod fēa
sunt oia. Quia ⁊ si de terre puluere ō
us finxit hoīem: eadem terra omnisq̃
terrena materies omnino de nihilo ēt
animāq̃ de nihilo factam dedit cōpo
ri cum factus est hō. Usq̃adeo autē
mala vicuntur a bonis: vt q̃uis sinātur
eē ad demonstrandum q̃ possit ⁊ ipis
bene vti iustitia prouidentissima crea
toris: bona tamen sine malo eē possint
sicut deus ipse verus ⁊ sūmus: sicut ō
nis super istum calliginosum aerem
celestis inuisibilis visibilisq̃ creatura:
mala vo sine hōis in bonis esse ñ pos
sunt: quia nature in quibus sunt in q̃
tū nature st vtiq̃ bone st. Detrahitur
porro malū nō alqua natura q̃ acces
serat vel ulla eius parte sōlata: sz ea q̃
uitiata ac deprauata fuerat sanata at
q̃ correcta. Arbitriū igī volūtatis tē
est ve libex. cū vitio peccatisq̃ non f
uit. Tale datū est a deo: quod amissū
proprio vitio: nisi a quo dari potuit
reddi nō potest. Unde veritas dicit: si
filius liberauerit: tē uere liberi eritis.
Id ipsum est autez ac si diceret: si vos
filio saluos fecerit: tē uere salui eritis.
Inde quippe liberator unde saluator.
Uiuebat itaq̃ hō fm deuz ī paradiso
⁊ corporali ⁊ spuali. Neq̃.n. erat pa
radisus corporalis propter corporis
hōa ⁊ ppter mētis non erat spualis.
Aut vero erat spiritualis quo p intio
res: ⁊ ñ erat corporalis quo per extio
res sensus hō frueret. Erat plāe vtrū
q̃ ppter utrūq̃. Postea uero q̃ supb
ille angelus ac per hoc iuidus: p eādē
superbiā a deo ad semetipsum p̄vsus
⁊ quodā quasi tyrānico fastu gaudēs
de subditis q̃ eē subdit eligēs: ō spua
li paradiso cecidit: de cuius lapsu soci
orūq̃ eius qui ex āgel dei āgeli et ef
fecti sunt: in libris undecimo ⁊ duode
cio huius operis satis quantū potui
disputaui: male suasa uersucia in hōi
nis sensum serpere affectās: cui utiq̃
stanti quoniam ipse ceciderat inuide
bat colubrū in paradiso cōporali vbi
cū duobus illis hōibus masculo ⁊ fe
mina aialia ēt terrestria cetera sōdita
⁊ innoxia uersabantur: aial scilicet lu
bricū ⁊ tortuosus anfractibus mobi
le: operi suo congruū p quē loqueret
elegit: eoq̃ p angelicā pñtiam prestāti
orēq̃ natura spuali nequitia sibi sōiec
to: ⁊ tāq̃ instio abutens fallacia fmo
cinatus est femine: a parte.s. inferior
illius humane copule incipiēs: ut gra
datim puēiret ad totū: non existimās
virū facile credulū: nec errando posse
decipi: sed dū alieno cedit errori. Sic
enim aaron erranti populo ad idolū
fabricandum ñ consensit inductus sz
cessit obstrictus: nec salomonem credi
dibile est terrore putasse idolis esse

seruiendum: sed blanditiis femineis ad illa sacrilegia fuisse compulsus: ita credendum est illum uiri sue femie: v ni vnū hoiem hōi: coniugem coniugi ad dei legem transgrediendum nō tā q̄ verū loq̄nti credidisse seductū ſz ſo ciali necessitudine paruisse. Nō.n. fru stra dixit apostolus adam non est se duct': mlier aūt seducta ē: nisi qz illa qō ei serpēs locutus ē tāq̄ uerum eēt accepit: ille aūt ab vnico noluit con sortio dirimi: nec in cōmunione pecca ti nec ideo minus reus: sed sciens pru dēſq̄ peccauit. Unde ⁊ apostolus nō ait nō peccauit: sed nō ē seductus. Nā vtiq̄ ipsū peccasse ostendit vbi dicit per vnum hominem intrauit peccatū in mundum: ⁊ paulop' apertius in si militudine inquit preuaricationis a de. Hos autem seductos intelli volu it: qui id quod faciūt ñ putāt esse pec catū: ille aūt sciuit. Alioqui quō uerz erit? Adā non est seduct'? Sed iexpt' diuine seuerzitatis in eo falli potuit ut veniale crederet cōmissū. Ac per hoc in eo quidem q̄ mulier seducta est ñ ē ille seductus: sed eum fefellit: quō fue rat iudicandum quod erat dicturus: mulier quam dedisti mihi sociam: ip sa mihi dedit ⁊ manducaui. Quid er go opus est pluribus? Etsi credendo non sunt ambo decepti: peccando tñ ambo sūt capti: ⁊ diaboli laqueis im plicati.

De qualitate primi hominis pecca ti admissi. c. xij.

ſ Iquē vero mouet cur alīs pec catis sic natura nō mutetur hu mana quēadmodū illa duorz priorū hōinū preuaricatiōe mutata est: vt tā te corruptioni quātā videmus atz sen timus ⁊ per hāc subiaceret morti: ac tot ⁊ tantis tāq̄ inter se cōtrarīs ptū baretur ⁊ fluctuaret affectibus: qual' i paradiso āte peccatum lz in cōpore es set aiali vtiq̄ non fuit: siquis hoc mo uetur vt dixi: non iō dz existimaī leue ac paruū illud fuisse cōmissuz qz in es ca factum est: non quidē mala nec no xia nisi quia phibita. Neqz.n. quicq̄ mali deus in illo tante felicitatis para diso crearet atq̄ plantaret. Sz obedi entia cōmendata est in precepto: q̄ vir tus in creatura rōnali mater quodā mō est ōium custosq̄ virtutū: qñq̄dē sic facta est vt ei subditā esse sit vtile: perniciosum autem suam non eius a quo creata est facere voluntatez. Hoc itaq̄ de vno cibi genere non edendo: vbi alioruz tanta copia sbiacebat: tā leue p̄ceptū ad' obſuādū taz breue ad mēoriā retinēdū: vbi preserti ñdū vo lūtati cupiditas īsistebat: quod de pe na transgressiōis postea subsecutū ē: tāto maiore iiustia violatū ē: q̄to faci liore posset obseruantia custodiri:

Quod in preuaricatiōe ad opus malū volūtas accessit mala. c. xij.

i N occulto autem mali eē cepe rūt: vt in apertā inobediētiā la berent'. Nō.n. ad malū opus pueīret': nisi precessisset mala voluntas. Pōro male volūtatis itiū q̄d potuit eē nisi superbia? Initium enim ōis peccati sz bia est. Quid est aūt superbia: nisi pv se celsitudinis appetitus? Peruersa eiz est celsitudo: deserto eo cui debet ani mus: inherere principium sibi quodā mō fieri atq̄ esse. Principiū hoc fit: cum sibi nimis placet. Sibi vo ita pla cet: cū ab illo bono imutabili deficit: qō ei magis placē debuit q̄ ipse sibi. Spontaneus autem est iste defectus: quoniam si voluntas in amore supio ris imutabilis bōi a q̄ illustrabat' vt videret: ⁊ ascendebatur vt amaret: stabilis permaneret: non inde ad si bi placendum auerteretur: ⁊ ex hoc

tenebrescerent ⁊ frigescēt: vt vl' illa vox crederet dixisse serpētē: vel ille dei mā dato vxoris proponeret volūtatē: putaretq; se venialiter transgressorem esse precepti: si vite sue sociam non desereret etiam in societate peccati. Nō ergo malum opus factū ē. i. illa trāsgressio: ut cibo prohibito uescererentur: nisi ab eis factum esset qui mali iam erāt. Neq; n. fieret ille fructus malus nisi ab arbore mala. Ut autez esset arbor mala contra naturam factum ē: q: nisi vitio voluntatis qd ꝑ' naturaz non vtiq; fieret: sed ⁊ vitio deprauari nisi ex nihilo facta natura non posset Ac per hoc ut natura sit ex eo habet q̄ a deo facta est: vt autem ab eo q̄ facta est deficiat: ex hoc q̄ de nihilo facta ē. Nec sic defecit homo ut oio nihil esset: sed vt inclinatus ad semetipsū min' eēt q̄ erat: cū ei qui summe ē inherebat. Relicto itaq; deo esse in semetipso hoc ē sibi placere nō iaz nihil esse ē sz nihilo propinquare. Unde superbi secūdū scripturas sanctas alio noie appellant sibi placētes. Bonum ē. n. sursū hīe cor: non tñ ad se ipsum quod est superbie: sed ad dominū qd est obedientie: que nisi humilium nō potest esse. Est igitur aliquid humilitatis miro modo: quod sursum faciat cor: ⁊ est aliquid elationis quod deorsū faciat cor. Hoc quidem quasi ꝓtrariū videtur: vt elatio sit deorsuz: ⁊ humilitas sursū. Sed pia humilitas fac subditum supiori: nihil est aūt superi' deo: et ideo exaltat humilitas q̄ facit subditū deo. Elatio aūt que in vitio ē eo ipo quo ispuit subiectiōez cadit ab illo quo non est quicq̄ superius: ⁊ ex hoc erit inferius: ⁊ fit quod scriptum est. Deiecisti eos cū extollerentur. Nō enim ait cum elati fuissent: vt prius extollerentur ⁊ postea deijcerentur: sz cum extollerentur tunc deiecti sūt. Ipsum quippe extolli: iaz deijci est. Quapropter q̄ nunc in ciuitate dei ⁊ i hoc seculo peregrinanti maxime cōmēdat' humilitas: ⁊ in eius rege qui est christus maxime predicatur. contrariūq; huic virtuti elationis vitium in eius aduersario qui ē diabolus maxie dñari sacris litteris edocetur. Profecto ista est magna differentia qua ciuitas vñ loquimur vtraq; discernitur: vna .s. societas pioꝝ hōinuz: altera ipioꝝ singule queq; cum angel' ad se ptinētibus: inq̄b' precessit hac amor dei hac amor sui. Manifesto ergo apertoq; peccō: vbi factū ē qd deus fieri ꝓhibuerat: diabolus hoiem non decepisset: nisi iam ille sibi ipsi placere cepisset. Hinc enim ⁊ delectauit quod dictum est eritis sicut dij: quod melius cē possent summo veroq; principio coherēdo p obediētiā: non suū sibi existēdo principium per superbiam. Dij enim creati non sua veritate sed dei veri ptcipatione sunt dij: plus autem hō appetēdo minus est: q̄ dum sibi sufficere diligit ab illo qui ei ve sufficit deficit. Illud itaq; malum quo cum sibi hō placet tanq̄ sit ⁊ ipse lumen auertitur ab eo lumie qd ei si placet ⁊ ipse fit lumen. Illud inq̄ malum precesserat in abdito vt sequēt' hoc malum qd ꝑpetratum est in aperto. Uerum est. n. quod scriptum ē. Ante ruinam exaltatur cor: ⁊ ante gloriaz humiliatur. Illa prorsus ruina q̄ fit i occulto: ꝑcedit ruinā q̄ fit in mānifesto: dū illa ruina cē ñ putat'. Quis. n. exaltatiōem ruinaz putat: cuz iā sit ibi defectus: quo ē relictus excelsus? Quis autem ruinā cē non videat: qñ fit mandati euidēs atq; indubitata trāsgressio? Propt' hoc deus illud prohibuit: quod cum esset admissū: nulla defēdi posset imaginatione iustitie. Et ideo audeo dicere: superbis eē vtile cadē in aliqd apertum manifestūq; peccatuz: vnde sibi displiceant q̄ iam sibi placendo ceciderant.

Salubrius enim petrus sibi displicu it quando fleuit: q̃ sibi placuit qñ pre sumpsit. Hoc dicit ⁊ sacer psalm°. Im ple facies eorum ignominia: ⁊ querẽt nomen tuum domine. i. vt tu eis pla ceas querentibus nomen tuum: q̃ sibi placuerant querendo suum.

De superbia transgressionis: q̃ ipa fuit transgressione deteterior: c. xiiij.

s Sed est peior dãnabilior q̃ super bia: q̃ ét in peccatis manifestis suffugium excusationis inq̃ritur: sic̃ illi primi homines: quor ⁊ illa dixit serpẽs seduxit me ⁊ manducaui: ⁊ ille dixit mlier quam dedisti mihi hec mi hi dedit de ligno ⁊ edi. Nusq̃ hic so nat petitio venie: nusq̃ implorario me dicine. Nam lz isti non sicut cain qd̃ commiserunt negent: adhuc tamen su perbia querit i alium referre quod p perã fecit: supbia mlieris i serpẽtẽ su pbia uiri in mulierem. Sed accusati o potius q̃ excusatio vera est: vbi mã dati diuini est aperta transgressio. Ne q̃ enim hoc propterea non fecerunt qr id mulier serpente suadẽte: uir muli ere impertiẽte cõmisit quasi quicquaz deo cui uel crederetur uel cederetur ante ponendum fuit.

De iustitia retributionis: quã p̃mi hoies p sua iobediẽtia ĩceperũt. c. xv.

q Uia ergo cõtẽptus est deus in bẽs q̃ hoiem creauerat: qui ad suam imaginẽ eũ fecerat: q̃ ceteris aia libus preposuerat: qui in paradiso cõ stituerat: qui rex õium copiaz salutis q̃ prestiterat: qui preceptis nec pluri bus nec grandibus nec difficilibus õe rauerat: sed vno breuissimo atq̃ leuis simo ad obedientie salubritatẽ admi niculatus fuerat: quo super eã creatu rã cui libera seruitus expediret se esse dñz cõmonebat: iusta dãnatio sb̃secu ta: talisque damnatio: ut homo qui custodiendo mandatum futurus fue rat etiam carne spiritualis: fieret etiã mente carnalis: ⁊ quia superbia sibi placuerat: dei iustitia damnaretur: ne sicut affectabat i sua esset omnimodo potestate: sed a seipso quoq̃ dissenti ens: sub illo cui peccando consensit p libertate quam concupiuit duram mi seranq̃ ageret seruitutem mortuus spiritu volens ⁊ corpore: moriturus i uitus: desertor eterne vite: etiam eter na nisi gratia liberaret morte damna tus. Quisq̃ huiusmodi damnationẽ vel nimiam vel iniustam putat: meti ri profecto nescit quanta fuerit in pec cando iniquitas: vbi tanta erat non peccandi facilitas. Sicut enim abrae non immerito magna obedientia pre dicatur: qr vt occideret filiuz res diffi cillima est iperata: ita ⁊ in paradiso tãto maior inobediẽtia fuit: quãto id qd̃ preceptuz ẽ nulli° difficultatis fu it. Et sicut obedientia secũdi hõis eo predicabilior quo factus est obediens vsq̃ ad mortẽ: ita inobedientia p̃mi hõis eo destabilior quo factus est ino bediens vsq̃ ad mõtẽ. Ubi. n. magna est inobedientie pena proposita: ⁊ res a creatore facilis iperata: q̃s nã satis explicet quantum malũ sit ñ obedire i re facili ⁊ tante pt̃atis iperio: ⁊ tãto terrenti supplicio? Deniq̃ vt breuiter dicatur: in illius peccati pena q̃d iobe diẽtie nisi inobedientia retributa est. Nã q̃ hõis est alia miseria: nisi aduer sus eũ ipsũ inobediẽtia eius ipsius: ut qm̃ noluit qd̃ potuit: qd̃ nõ potest ve lit? In paradiso enim etiam si non oia poterat ante peccatum: quicquid tam̃ non poterat uolebat: ⁊ ideo poterat omnia que volebat. Nunc vero sicut in eius stirpe cognoscimus: ⁊ diuina scriptura testatur: homo vanitati si milis factus est. Quis enim enumeret

q̃ multa que non pōt uelit duꝫ ſibi ip ſe.i. voluntati eius ipſe animus eius: eoq̃ inferior caro eius non obtempe rat: Ipſo nanq̃ inuito ⁊ animꝰ plerū q̃ turbatur: ⁊ caro dolet: ⁊ veterascit: ⁊ moritur: ⁊ quicquid aliud patimū: qd̄ non patēmur inuiti: ſi volūtati nr̄e nr̄a natura omnimodo atq̃ ex omni bus partibus obediret. At enim aliqd caro patitur: quo ſeruire non ſinitur. Quid intereſt vñ: dū tñ per iuſtitiam dominantis dei cui ſubditi ſeruire no luimus: caro noſtra que nobis ſubdi ta fuerat ñ ſuiendo moleſta ſit: q̃uis nos deo nō ſeruiendo moleſti nobis potuerimus eſſe non illi? Neq̃ enim ſic ille noſtro vt nos ſeruitio corporis indigemus: ⁊ iō noſtra eſt quod perci pimus: non illius pena quod fecimꝰ. Dolores porro q̃ dicuntur carnis aie ſunt in carne ⁊ ex carne. Quid.n. caro p ſe ipſam ſine anima vel dolet vel cō cupiſcit? Sed cum concupiſcere caro dr̄ vel dolere: aut ipſe hō ē ſicut diſſe ruimus: aut aliquid anime quod car nis afficit paſſio: vel aſpera vt faciat dolorē: vl' lenis ut voluptatē. Sed do lor carnis tm̄modo offenſio eſt anime ⁊ ex carne: ⁊ quedam ab eius paſſio ne diſſenſio: ſicut anime dolō que tri ſtitia nuncupatur: diſſēſio eſt ab his que nobis nolentibus acciderunt. Sꝫ triſtitiam plerūq̃ p̄cedit metus q̃ ⁊ ip ſe in aia eſt ñ in carne. Dolorem autē carnis nō precedit vllꝰ quaſi metus carnis: qui ante dolorem in carne ſēti atur: voluptatem vero precedit quidā appetitus qui ſentitur in carne: quaſi cupiditas eius: ſicut fames ⁊ ſitis: et ea que in genitalibus vſitatius libido noiatur: cū hoc ſit generale vocabulū ōis cupiditatis. Nam ⁊ ipſam iraꝫ ni hil aliud eſſe q̃ vlciſcēdi libidinē vete res diffinierūt: q̃uis nonnunq̃ homo vbi vindicte nullꝰ eſt ſenſus: ēt rebus inanimis iraſcatur: vt male ſcribentē ſtilum collidat: vel calamum frangat iratus. Verum ⁊ iſta licet irrationabi lior: tam̄ quedam ulciſcēdi libido eſt: ⁊ neſcio qua vt ita dixerim quaſi um bra retributionis: vt q̃ mala faciunt mala patiāt. Eſt igitū libido vlciſcēdi que ira dicitur: ē libido hñdi pecuniaꝫ que auaritia: eſt libido quōcunq̃ vin cendi que peruicacia: ē libido gloriādi que iactantia nuncupatur. Sūt mlte varieq̃ libidines: quaꝝ nonnulle hñt ēt vocabula propria: quedā vero non habent. Quis eniꝫ facile dixerit quid vocetur libido dñandi: quam tamen plurium valere in tyrānorum animis etiam bella ciuilia teſtantur.

De libidinis malo: cuius nomē cū multis vitijs congruat: p̄pe tñ motibꝰ obſcenis corporis aſcribitur. c. xvi.

c Um igr̄ ſint multarū libidines rerꝫ: tñ cū libido dr̄ neq̃ cuius rei libido ſit additur: non fere aſſolet aio occurrerē: niſi illa qua obſcene par tes corporis excitantur. Hec aūt ſibi ñ ſolū totū corpus nec ſolum extrin ſecus: verum etiam intriſecꝰ vēdicat: totūq̃ cōmouet hoiem: animi ſilis af fectu cū carnis appetitu p̄iūcto atq̃ p mixto: vt ea voluptas ſequatur qua maior ī voluptatibus corporis nulla ē: ita vt mom̄to ipſo tp̄is quo ad eius pvēitur extremū: pene ōis acies ⁊ qua ſi vigilia cogitatiōis obruatur. Quis aūt amicus ſapiētie ſcorūq̃ gaudiorꝫ cōiugalē agens vitam: ſed ſicut aplus monuit ſciens ſuum vas poſſidere in ſcificatione ⁊ honore: non in morbo deſiderij ſicut ⁊ gentes q̃ ignorant de um: non mallet ſi poſſet ſine hac libi dine filios procreare: vt ēt in hoc ſerē de prolis officio ſic eius menti ea que ad hoc opus creata ſunt: quemadmo dum cetera ſuis queq̃ opibus diſtri buta membra fuirent: nutu volūtatiſ

acta non estu libidinis incitata: Sed neq; ipsi amatores huius voluptatis: siue concubitus coniugales siue ad ī munditias flagitiorū cum voluerint commouentur: sed aliquando impor tun' est ille motus nullo poscente: ali quando autem destituit inbiātē: ⁊ cū in animo concupiscētia ferueat friget in corpore: atq; ita mirū immodū ñ so lū generandi voluntati: verū etiam las ciuiendi libidini libido non fuit: ⁊ cū tota plerūq; menti cohibenti aduerse tur nonnunq; aduersus seipsa diuidit: commotoq; animo in commouendo corpore seipsa non sequitur.

De nuditate prior hōinū: quā p' pecc̄z turpē pudēdāq; viderūt. c. xvij.

m Erito huius libidinis maxie pudet: merito ⁊ ipsa ñbra que suo quodaz vt ita dixeri iure: ñ ōmō ad arbitriū nīm mouentur aut ñ mo uēt' pudenda dicūt': qò ante peccatum hōis non fuerūt. Nam sicut scriptum ē nudi erāt ⁊ ñ cōfundebāt': non q̄ eis sua nuditas eēt incognita: sed turpis nuditas nondum erat: quia nondū li bido membra illa preter arbitriuz cō mouebat: nondū ad hōis inobedienti am redarguendam sua inobedientia caro quodāmō testioniū phibeat. Ne q̄z. n. ceci creati erant vt ipitū vulgus opinat': qñ quidē ⁊ ille vidit aīalia qui bus noia iposuit: ⁊ ò illa legitur uidit mulier quia bonum est lignuz in escā: ⁊ quia placet oculis ad uidenduz. Pa tebant ergo oculi eorum: sed ad hoc non erant aperti hoc est non attenti: vt cognoscerent quid eis indumento gratie prestaretur: quādo membra eo rum voluntati repugnare nesciebant. Qua gīa remota: vt pena reciproca ī obediētia plecteretur: extitit in motu corporis q̄dā ipudēs nouitas: vñ essz indecēs nuditas: ⁊ fecit attētos reddi ditq; cōfusos. Hinc ē q̄ postea q̄'mā datū dei aperta trāsgressiōe uiolarūt: scriptum ē de illis. Et aperti sūt oculi āboꝝ: ⁊ cognouerūt q: nudi erant: ⁊ consuerunt folia fici ⁊ fecerunt sibi cā pestria. Apti sunt inquit oculi āborū: non ad uidenduz nā ⁊ antea videbāt: sed ad discernenduz inter bonum qò amiserāt: ⁊ malum quo ceciderāt. Un de ⁊ ipsum lignum eo q̄ istā facēt dis nocentiā: si ad vescendum contra veti tū tangeret': ex ea re nomen accepit vt appellaretur lignū scie bōi ⁊ mali. Ex aperta. n. morbi molestia: euidētior fit etiam iocunditas sanitatis. Cognoue rūt ergo q: nudi erāt: nudati. s. ea gīa qua fiebat ut nuditas corporis nulla eos lege peccati menti coꝝ repugnāte cōfunderet. Hoc itaq; cognouerunt quod felicius ignorarēt: si deo creden tes ⁊ obedientes ñ cōmitterēt qò eos cogeret experiri: infidelitas ⁊ iobediē tia q̄d noceret. Proinde pfusi iobediē tia carnis sue: tanq̄ teste pena iobediē tie sue: cōsuerunt folia fici ⁊ fecerunt sibi cāpestria. i. succictoria genitaliuz. Nā q̄dā interpretes succictoria posue runt. Porro aūt cāpestria latinū q̄dē verbū ē: sed ex eo dictuz: q̄ iuuenes q̄ nudi exercebant' in cāpo pudēda opi ebant: vñ qui ita succincti sūt cāpestra tos uulgus appellat. Quod itaq; ad uersus dānatā culpā inobediētie volū tatē libido inobedienter mouebat: ve recundia pudenter tegebat. Ex hoc ō nes gentes qm̄ ab illa stirpe pre create sūt: usq; adeo tenent in usu pudenda velare: ut q̄dā barbari illas corporis ptes nec ī balneis nudas hēant: sz cuz earum tegumetis lauāt p opacas q̄z ī die solitudines cum quidaz nudi phi losophentur: vnde gymnosophiste no minantur: adhibent tamen genitalib' tegumenta: quibus per cetera mēbro rum carent.

De pudore concubit' ñ solũ vulgari sed ẽt coniugali.c.xviij.

o Pus vero ipsũ qõ libidine tali peragit:non solũ in quibusq; stupris vbi latebre ad subtẽfugiẽda humana iudicia requirũtur:verum ẽt in vsu scortorũ quã terrena ciuitas licitã turpitudinẽ fecit:q̃uis id agatur qõ eius ciuitatis nulla lex vindicat: denitat tamẽ publicum etiam permissa atq; ipunita libido conspectum: ⁊ vẽcũdia naturali habent prouisuẽ lupanaria ipsa secretum:faciliusq; potuit impudicitia nõ habere vincula prohibitionis:q̃ impudẽtia remouẽ latibula illius feditatis. Si hãc ẽt ipsi turpes t̃pitudinẽ vocant:cuius licet sint amatores ostentatores eẽ ñ audent. Quid concubitus cõiugalis:qui secũdũ mãimonialium prescripta tabularũ pro creandorum fit cã liberorũ. Nonne et ipse q̃q̃ sit licitus ⁊ honest': remotus ab arbitris cubile conquirit? Nonne omnes famulos atq; ipsos etiam paranymphos ⁊ quoscunq; igredi que libet necessitudo permiserat:ante mittit foras q̃ l'blandiri coniunx cõiugi incipiat? Et quoniam ait sicut quidam ẽt rõani maxim' auctor eloquij oia ĩcte fẽa in luce se collocari volũt.i.appetunt sciri:hoc recte factum sic appetit sciri:ut tñ erubescat uideri. Quis eiẽ nescit vt filij pcreentur q̃d it̃ se coniuges agant:quando quidem ut id agat̃ tanta celebritate ducuntur vxores:⁊ tñ cum agit̃ vnde filij nascant̃ nec ipsi filij si qui inde iã nati sũt testes fieri p mittunt̃? Sic enim hoc recte factum ad sui notitiam lucẽ appetit aiox:ut tamen refugiat oculorum. Uñ hoc nisi qr sic geritur qõ deceat ex natura: ut ẽt qõ pudeat cõmittetur ex pena.

Quoo ptes ire atq; libidinis tã vitiose mouent̃:ut eas necesse sit frenis sapientie cohiberi:que in illa añ pccẽ nature sanitate non fuerũt.c.xix.

h Inc est q̃ philosophi qui veritati propius accesserũt:irã atq; libidinem vitiosas aĩ ptes eẽ cõfessi st̃ eo q̃ turbide atq; inordinate mouerẽtur ad ea etiã q̃ sapiẽtia ppetrari uetat ac per hoc opus hẽc moderatrice ñte atq; rõne. Quã partẽ aĩ tertiam velut in arce quadã ad istas regendas phibent collocatã:vt illa imperãte istis ꝑuientibus possit ĩ hoie iustitia ex õi aĩ parte confuari? De igĩ partes quas ⁊ in hoie sapiente ac tẽperãte fatent̃ eẽ vitiosas:ut eas ab his rebus ad quas iiuste mouentur:mens cõpescendo ⁊ cohibendo refrenet ac reuocet:atẽ ad ea permittat que sapientie lege ꝓcessa sunt:sicut iram ad exercendam iustam coertionem:sicut libidinem ad ꝓpagã de prolis officium:he iquã partes in paradiso ante peccatum uitiose non erãt. Nõ.n.ꝓ̃ rectam volũtatẽ ad aliq̃d mouebant̃:vñ necesse eẽt eas rõnes tã q̃ frenis regentibus abstinere. Nam q̃ nunc ita mouent̃:⁊ ab eis qui tẽperãt̃ ⁊ iuste ⁊ pie uiuunt alias facilius als difficilius: tñ cohibendo refrenando modificantur:nõ ẽ vtiq; sanitas ex natura sed languor ex culpa. Quod aũt ire opera aliarũq; affectionum in quibusq; dictis aut factis non sic abscondit verecũdia ut opera libidinis que fiunt genitalibus mẽbris quid cause ẽ nisi quia in ceteris mẽbra corporis ñ ipse affectiones:sed cũ eis cõsenfit voluntas emouet:que i usu eorum omnino dominatur. Nam quisquis verbũ emittit iratus:vel ẽt quẽq̃ percutit:ñ posset hoc facere nisi lingua ⁊ manus iubente quodãmõ volũtate mouent̃: que membra etiam cum ira nulla est mouentur eadem voluntate. At vero genitales corporis partes ita libido suo iuri quodammõ mancipauit:ut

moueri ñ valeãt si ipsa defuerit: ⁊ nisi ipsa vl' iltro ul' excitata surrexerit. Hoc ē quod pudet: hoc est qò intuēti um oculos erubescendo deuitat. Magisq; fert homo spectantium multitudinem quando iniuste irascitur homini: quam uel vnius aspectum quando iuste miscetur uxori.

De vāissia ꝓpitudie cynicorꝫ. c. xx.

h Oc illi canini philosophi hoc ē cynici nō viderūt ꝓferentes ꝑ humanā verecūdiā q̄d aliud q̄ cāinā hoc ē imūdaꝫ ipudētēq; sententiaꝫ: vt scilicet quoniaꝫ iustuꝫ est quod fit cuꝫ uxore palam non pudeat id agere nec in uico nec platea qualibet coniugalē concubituꝫ deuitare. Vicit tamen pudor naturalis opinionem eius erroris. Nā ⁊ si perhibēt hoc aliqñ gloriabundum fecisse diogenem: ita putantē sectā suam nobiliorem futurā: si ī hōinuꝫ memoriā insigniō eius ipudentia figeretur: postea tñ a cynicis fieri cessatuꝫ est: plusq; valuit pudō ut erubescerēt hoies hōib': q̄ error ut hoies canib' eē silēs affectarent. Vñ ⁊ illū vel illos qui hoc fecisse referūtur potī' arbitrō cōcūbentiuꝫ mor' dedisse ocul' hōinū nesciētiū q̄d sub pallio gereret: q̄ hūano premēte cōspecta potuisse illaꝫ pagi voluptatē. Ibi.n. philosophi ñ erubescant videri se uelle cōcūbē. vbi libido ipsa erubesceret surgere. Et nūc videm' adhuc eē philosophos cynicos. Hi.n. st q̄ ñ solū amiciunt pallio: verē et clauaꝫ ferūt: nēo tñ eorū audet hoc facē: qò si aliqui ausi eēnt: vt non dicā ictib' lapidantium: certe cōspuentiuꝫ saliuis obrucrēt. Pudet igī hui' libidinis humanam sine vlla dubitatiōe naturā ⁊ merito pudet. In eius quippe inobedientia q̄ genitalia corporis membra sol' suis motibus subdidit: ⁊ potestate volūtatis eripuit: satis ostenditur quid sit hominis illi prime inobedientie retributū: qò i ea parte maxime oportuit apparere qua generat' ipsa natura: que illo primo ⁊ magno ī deterius est mutata peccato a cuius nexu nullus eruitur: nisi id quod cuꝫ omnes in vno essent in cōunem pernicie perpetratum ē: ⁊ dei iustitia vidicatum: dei gratia in singulis expietur.

De bñdictione mltiplicande fecunditatis hūane añ peccatuꝫ: quā ꝓuaricatio nō adimeret: ⁊ cui libidinis morbus accesserit c. xxi.

a Bsit itaq; vt credamus illos ꝓ iuges in paradiso ꝓstitutos per hanc libidinē de qua erubescēdo eadē membra texerūt: ipleturos fuisse qò ī sua benedictiōe dē' dixit crescite ⁊ mltiplicamini ⁊ iplete terrā. Post peccm q̄ppe orta ē hec libido: p' peccuꝫ eam natura ñ ipudēs amissa potestate cui corpus ex ōi parte seruiebat: sensit: attendit: erubuit: operuit. Illa vero benedictio nuptiarum: vt cōiugati crescēnt ⁊ multiplicarent ⁊ implerent terraꝫ: q̄uis ⁊ in delinquētibus manserit: tñ anteq̄ delinquerēt data est: ut cognoscētur ꝓcreationem filiorꝫ ad glriaꝫ cōnubū non ad penaꝫ pertinere peccati. Sed nunc hoies profecto illius que ī paradiso fuit felicitatis ignari: nisi p hoc quod experte sunt. i. per libidinē de qua videm' ipsā ēt honestateꝫ erubescere nuptiarꝫ: non potuisse gigni filios opinantur: alū scripturas diuias vbi legitū post peccatū puduisse nuditatis ⁊ pudenda eē contecta: prsus nō accipiētes: sꝫ infideliter irridentes: alū vero q̄uis eas accipiāt ⁊ honorēt: illud tñ qò dictum ē crescite ⁊ mltiplicamini non secundum carnalē fecūditatem volunt itelligi: qr ⁊ secundum aiam legitur tale aliquid dictuꝫ. Mltiplicabis in aia virtutē: vt id qò in ge

nesi sequitur ⁊ iplete terrā ⁊ dñamini eius: terram itelligant carnem quam pñtia sua iplet aia eius: q̄ maxīe dñat cum in virtute mltiplicatur: carnales aūt fet̄ sine libidine q̄ post peccatū exorta: inspecta: confusa: velata est: nec tūc nasci potuisse sic̄ neq̄ nūc possūt: nec in paradiso futuros fuisse: sz foris sicut ⁊ factū ē. Nā posteaq̄ inō dimissi sunt: ad gignēdos filios coierūt eosq̄ genuerunt.

De copula coniugali a deo prius instituta atq̄ benedicta. c. xiij.

b Os aūt nullo mō dubitamus fm benedictionem dei crescere ⁊ multiplicari ⁊ iplere terraz: donum esse nuptiarū: quas dē̄ añ peccatū hominis ab initio constituit creādo masculū ⁊ feminam: q̄ sex̄ euidēs vtiq̄ in carne est. Huic q̄ppe operi dei ⁊ bñdictio ipsa subiūcta est. Naz cum scriptura dixisset masculum ⁊ feminā fecit eos continuo subdidit ⁊ benedixit eos deus dicens: crescite ⁊ multiplicamini ⁊ implete terram: ⁊ dominamini eius ⁊ cetera. Que omnia quāq̄ ñ incōuēienter possint ēt ad intellectum spualē referri: masculus tñ ⁊ femina non sic̄ simile aliquid etiam in homine vno ĩtelligi pōt: qz videlz in eo aliud est qō regit aliud quod regitur: sed sicut euidentissime apparet in diuersi sexus cōporibus masculum ⁊ feminam ita creatos: vt plem generando crescerent ⁊ multiplicarentur ⁊ implerent terraz. cui sententie tam euidenti magne absurditatis est reluctari. Neq̄ enim de spu q̄ imparat ⁊ carne q̄ obtemperat: aut de aio rōnali qui regit: ⁊ irrōnali cupiditate que regitur: aut de virtute contemplatiua que excellit: et de actiua que subditur: aut de intellectu mētis ⁊ sensu corporis: sed aperte de vinculo coniugali quo inuicē sibi vterq̄ sexūs obstringitur: dominus interrogatus vtruz liceret quacūq̄ cā dimittere vxorem: quoniam propter duritiam cordis israelitarum moyses dare libellū repudij permisit: respondit atz ait. Non legistis qz qui fecit hoiem ab initio masculum ⁊ feminam fecit eos ⁊ dixit propter hoc dimittet hō patrem ⁊ matrem ⁊ adherebit vxori sue ⁊ erunt duo in carne vna? Itaq̄ iam non sunt duo sed vna caro. Quod ergo deus coniunxit homo nō seperet. Certum est igitur masculuz ⁊ feminā ita primitus institutos: vt nunc hoies duos diuersi sexus videm̄ ⁊ nouim̄ vnum autem dici vel propter coniunctionem vel propter origiem femine q̄ de masculi latere creata est. Nā ⁊ apostolus per hoc primū quod deo istituēte precessit exēplū: singl'os quosq̄ admonet ut viri vxores suas diligant.

An etiam in paradiso generanduz fuisset si nemo peccasset ul' vtrū p̄ actū libidinis pugnatura illic fuissz traditio castitatis. c. xiij.

q Uisquis aūt dicit nō fuisse coituros nec generaturos nisi peccassent: quid dicit nisi propter numerositatē sanctorū necessariū hōis fuisse peccatū. Si. n. non peccando soli remanerēt: qz sicut putant nisi peccassēt generare ñ possent: profecto vt ñ soli duo iusti homines possent eē sed multi: necessariū pecēz fuit. Quod si credere absurdum est: illud potius est credendum: q̄ sanctorū nūer̄ quāt̄ complēde illi sufficit beatissime ciuitati: tātus existeret ⁊ si nemo peccasset: quantus nunc per dei gīam de multitudie colligitur peccatorū: quousq̄ filij hui̇ seculi generant ⁊ generant̄. Et ideo ille nuptie digne felicitate paradisi si peccatum non fuisset: ⁊ diligedaz plez

gignerent: ⁊ pudendam libidinem nõ
haberent. Sed quomodo id fieri pos
set: nunc ñ ē quo demonstretur exem
plo: nec ideo tñ incredibile debꝫ uideri
ēt illud vnum sine ista libidie volunta
ti potuisse fuire: cui tot mēbra nunc ſ
uiunt. At vero manus ⁊ pedes moue
mus cũ volumus ad ea que his mem
bris agenda sunt sine ullo renisu tãta
facilitate quãta ⁊ in nobis ⁊ i alīs ví
dem' maxie i artificib' quoruīq; oprũ
corporaliũ: vbi ad exercendam ifirmi
orē tardiorēq; naturã agilio: accessit
industria: ⁊ non credim' ad opus ge
nerationis filiorꝫ: si libido non fuisset
que peccato inobediētie retributa est:
obedienter hõibus ad volũtatis nutũ
similiter vt cetera potuisse illa mēbra
seruire? Nonne cicero i libris de rep.
cum de ipiorꝫ differentia disputaret ⁊
huius rei siltudinem ex natura hõnis
assũeret: vt filīs dixit ipari corporis
mēbris ꝓpter obediēdi facilitatē: viti
osas vo ai ptes vt ſuos aspiore ipio
coerceri. Et vtiq; ordine naturali ani
mus añponit corpori: ⁊ tamē ipse ani
mus ipat cõpori facilius q̃ sibi. Uerũ
tamen hec libido de qua nunc disseri
m' eo magis erubescēda existit q̃ ani
mus i ea nec sibi efficaciter iperat vt
oio non libeat: nec oimõ cõpori: ut pu
denda membra volũtas potius q̃ libi
do cõmoueat. Quod si ita eēt: puden
da ñ eēnt. Nunc vero pudet animũ re
sisti sibi a cõpore: qõ ei natura infario
re sbiectum ē. In alīs q̃ppe affectioni
bus cũ sibi resistit: iõ minus pudet qr
cum a seipso vincit: ipse se vincit: ⁊ si
inordinate atq; vitiose. qr ex his par
tibus que rõni subīci debēt: tamē a p
tibus suis ac per hoc ut dictũ ē a seip
so vincit. Nam cum õdinate se anim'
vincit: ut irrõnales motus eius menti
rõniq; subdantur: si tamen ⁊ illa deo
subdita est laudis atq; virtutis ē. Mi
nus tamen pudet: cũ sibi anim' ex vi
tiosis suis partibus ñ obtēperat: q̃ cũ
ei cõp' qõ altexꝫ ab illo atq; infra illũ
est: ⁊ cuius sine illo vlla natura nõ ví
uit: volenti iubentiq; non cedit. Sed
cũ alia mēbra ītinent volũtatis ipio:
sine quibus illa que contra voluntatē
libidine concitantur id quod appetũt
implere non possunt: pudicitia custo
ditur: non amissa sed non pmissa de
lectatione peccati. Hunc renisum: hãc
repugnantiam: hãc volũtatis ⁊ libidi
nis rixam: vel certe ad voluntatis suf
ficientiam libidinis indulgētiã procul
dubio nisi culpabilis inobedientia pe
nali inobediētia plecteret: in paradiso
nuptie ñ haberēt: sed voluntati mbra
illa vt cetera cuncta seruirent. Ita gēi
tale aruum vas in hoc opus creatũ se
miaret vt nunc terzã manus ⁊ qõ mõ
de hac re nobis volentibus diligētius
disputare verecũdia resistit: ⁊ cõpellit
veniã honore pfato a pudicis aurib'
poscere: cur id fieret nulla causa esset:
sed in oia que de huiusmõi membris
sensum cogitantis attigerēt: sine ullo
timore obscenitatis liber ſmo ferret:
nec ipsa verba essent que vocarentur
obscena: sed quicq̃d iñ diceret tã hõe
stũ esset: q̃ de alīs cum loquimur cor
poris partibus. Quisq; ergo ad has
lias impudicus accedit: culpaꝫ refugi
at non naturã: fca denotet sue turpitu
dinis ñ vba nīe necessitatis. In q̃bus
mihi facillime pudicus ⁊ ēligiosus lec
tor vel auditor ignoscit: donec infide
litatem refellam: non de fide rerum in
expertarũ: sꝫ de sensu expertorꝫ argu
mentantem. Legit. n. hec sine offensio
ne qui non exhorret aplm horrenda
feminarum flagitia reprehēdētē: que
imutauerũt naturalē vsũ in eum vsuꝫ
q̃ ē p̄ naturam: precipue quia nos nõ
dãnabilē obscenitatē nunc sic ille com
memoramus atq; reprehendimus sꝫ
in explicandis quantum possum' hu
mane generationis effectibus uerba

tamen ſicut ille obſcena deuitamus.

Quod inſontes hoies ⁊ merito o bedientie in paradiſo pmanentes: ita genitalibus m̃bris fuiſſet uſuri ad generationem prol'. ſicut ceteris ad arbitrium voluntatis. c. xxiiij.

Emiaret igr prolē vir: ſuſcipet femina genitalibus mēbris: qn̄ id opus eēt ⁊ quantuz opus eēt volūtate motis non libidie cōcitatis. Neqz enim ea ſola mēbra mouemus ad nutum que cōpactis articulata ſt̄ oſſib⁹ ſicut pedes ⁊ manus ⁊ digitos: veruz ēt illa que mollibus rēiſſa ſunt neruis cuz volumus mouemus agitando et porrigendo pducim⁹: ⁊ torquēdo flectimus: conſtrigendo duram⁹: ſicut ea ſunt que in ore ac facie quantum pōt mouet voluntas. Pulmōes deniqz ipſi ōium medullarum molliſſimi ac uiſcerum: ⁊ ab hoc antro pectoris cōuiti ad ſp̄um ducendū ac remittēdū vocē qz emittendaz ſeu modificandā: ſicut folles fabroꝝ uel organoꝝ flantis: reſpirātis: loquētis: clamantis: cantātis ſeruiunt voluntati. Omitto q̄ aialib⁹ quibuſdā naturalr insitū eſt: vt tegmē quo corpus ōe ueſtitur: ſi quid in quo cunqz loco eius ſenſint abigendum: ibi tm̄ moueant vbi ſentiūt nec ſolum inſidentes muſcas: verum ēt herētes ariſtas cutis tremore diſcutiāt. Nūqd qr id non pōt hō: iō creator quib⁹ uoluit animantibus donare non potuit? Sic ergo ⁊ ipſe homo potuit obedientiam etiam inferiorum hīe mēbroꝝ: quā ſua iobediētia pdidit. Neqz. n. ōo difficile non fuit ſic illū ꝓdē: ut in eius carne ēt illō niſi eis volūtate mouēt: quod nunc niſi libidine nō mouetur. Nam ⁊ hōinum quorūdam naturas nouimus multum ceteris diſpares: et ipſa raritate mirabiles: nōnulla vt uolunt de cōpore ſuo faciētium que alq̄ nullo modo pñt: ⁊ audita vix credūt. Sunt. n. qui ⁊ aures moueant vel ſingulas vel ambas ſil'. Sunt qui totam ceſariem capite immoto quantum capilli occupant deponūt ad frōtē: reuocantqz cū volūt. Sunt qui eoꝝ q̄ voraueruūt incredibilr pluria ⁊ uaria paululum precordijs cotrectatis tanq̄ de ſacculo qō placuerit integerrimū pferūt. Quidā voces auiū pecorūqz ⁊ alioꝝ quorūlibet hōinū ſic imitant' atz exprimunt vt niſi videant' diſcerni oio non poſſint. Nonnulli ab imo ſine pudore vllo ita numeroſos pro arbitrio ſonitus edunt: ut ex illa etiaz parte cātare videantur. Ipſe ſum expertus ſudare hoiem ſolere cū vellet. Notum ē quoſdam flere cū volūt atqz vberti lachrymas fundere. Jam illud multo ē incredibilius: quod pleriqz fratres memoria recentiſſima experti ſunt. Preſbyter fuit quidam noie reſtitutus i parocia calamenſis eccl'ie: quando ei placebat: rogabat' aūt vt hoc faceret ab eis qui rem mirabilē corā ſcire cupiebāt: ad imittēdas quaſi lamētātis cuiuſlibet hōis uoces ita ſe auferebat a ſenſibus ⁊ iacebat ſimillimus mortuo: ut ñ ſolū uellicātes atqz pungentes minie ſentiret: ſed aliqn̄ etiam ſi igne ureretur admoto: ſine ullo doloris ſenſu niſi poſt modum exuulnere: non aūt obnittendo ſed non ſentiēdo non mouē corpus eo pbabatur q̄ tā q̄ in defuncto nullus inueniebatur anhelitus: hōinuz tam̄ uoces ſi clari loquerentur tāq̄ de lōginquo ſe audiſſe poſtea referebat. Cum itaqz corpus etiaz nūnc: quibuſdaz licet in carne cōruptibili hanc erūnoſam ducentibus vitaz ita in pleriſqz motiōibus ⁊ affectionibus extra vſitatū nature moduz mirabiliter ſeruiat: quid cē eſt ut non credamus ante inobedientie peccatuz ⁊ corrruptionis ſupplicium: ad propagandam prolem ſine ulla libidie fuiſ

uoluntati hũane humana mẽbra po tuisse? Dõatus est itaq; homo sibi q; deseruit deum placendo sibi ⁊ non obediens deo: non potuit obedire nec sibi. Hic euidentior miſia est qua hõ non viuit ut uult. Nã si ut vellet uiue ret beatum se putaret: sed nec sic tam eẽt si turpiter viueret.

De vera beatitudine quã temporal' vita non obtinet. c. xxv.

q Uanq; si dilgentius attendam⁹ nisi beatus non viuit ut vult: ⁊ null⁹ beat⁹ nisi iust⁹. Sz etiã ipse iust⁹ uiuit vt vult: nisi eo puenerit vbi mo ri: falli: offẽdi ñ possit: eiq; sit certũ ita semper futurum. Hoc enim natura ex petit: nec plene atq; perfecte beata erit nisi adepta quod expetit. Nunc vero quis hõinum põt vt vult uiuere: quã do ipsũ uiuere nõ ẽ i pr̃ate? Uiuere. n. uult: mori cogitur. Quomodo ergo uiuit vt uult: q̃ non viuit q̃diu uult? Quod si mori uoluerit: quõ potest ut vult viuere qui ñ uult viuẽ: ⁊ si iõ mo ri uelit non quo nolit uiuẽ: sz vt post mortẽ melius possit uiuere. Nondum ergo ut vult viuit: sz cũ ad id q̃ vult moriẽdo peruenerit. Uerum ẽt viuit ut vult qm̃ se extorsit sibi: qui impera uit sibi non velle quod non põt: atq; hoc velle q̃ põt: sicut ait terẽti⁹. Qm̃ non potest id fieri quod vis: id vel' q̃ possit. Non tamen ideo beatus est: q; patienter miser est. Beata quippe uita si non amatur: non habetur. Porro si amatur ⁊ habetur ceteris omnibus re bus excellentius necesse est amet': qm̃ propter hanc amandum est quicquid aliud amatur. Porro si tm̃ amatur q̃ tum amari digna est: non enim beat⁹ ẽ a quo ipsa beata uita nõ amatur ut digna est: fieri non potest: vt eaz q̃ sic amat non eternam velit. Tunc igitur beata erit quando erit eterna.

Quod felicitas in paradiso uiuẽti ũ sine erubescẽdo appetitu generandi officiũ credẽda sit iplẽ potuisse. c. xxvi.

u Juebat itaq; hõ in paradiso sic volebat: q̃diu hoc volebat q̃ deus iusserat. Uiuebat fruẽs deo ex quo bono erat bonus: viuebat sine vl la egestate ita sẽp uiuere hñs in pr̃ate. Cibus aderat ne esuriret: pot⁹ ne siti ret: lignũ vite ne illuz senecta dissoluẽt nihil corruptionis in cõpore vel ex cõ pore vllas molestias vll' eius sensibus igẽbat. Nullus intrinsec⁹ morb⁹ null⁹ ictus metuebatur extrinsecus. Sũma in carne sanitas: in aio tanta tranquil litas sicut in paradiso nullus est⁹ aut frigus: sic in eius habitatore nulla ex cupiditate vel timore accedebat bone volũtatis offensio. Nihil oio triste ni hil erat inaniter letum. Gaudiũ verũ ppetuebat' ex deo: i quẽ flagrabat cari tas ex corde puro ⁊ conscientia bona ⁊ fide ñ ficta: atq; inter se ꝓiugũ fida ex honesto amore societas ꝓcors men tis corporisq; uigilia: ⁊ mandati sine labore custodia. Non lassitudo fatiga bat ociosum: ñ sõnus p̃mebat iuitũ. In tanta facilitate rer̃ ⁊ felicitate hõi nũ: absit ut suspicemur nõ potuisse ꝓ lem seri sine libidinis morbo: sz eo vo luntatis nutu mouẽnt' illa mẽbra q̃ cetera: ⁊ sine ardõis illecebroso stimu lo: cũ tranquillitate ai ⁊ corporis: nul la corruptiõe integritatis ifundẽt' gre mio maritus vxoris. Neq; n. q; expiẽ tia probari non potest iõ credẽdũ nõ est: quando illas corporis partes non ageret turbidus calor: sed spõtãea po testas sicut opus esset adhiberet: ita tẽ potuisse vtero cõiugis salua itegritate feminei genitalis uirile semen imitti: sicut nunc potest eadem itegritate sal ua ex vtero uirginis fluxus menstrui cruoris emitti. Eadẽ q̃ppe uia posset illud inꝗci. qua hoc põt eꝗci. Ut enim

ad pariendū nō doloris gemitus sed maturitatis impulsus fēinea uiscera relaxaret: sic ad fetandū ⁊ concipiēdū non libidinis appetit⁹: sed uoluntari⁹ usus naturam vtrāq; ꝓiūgēt. De reb⁹ loquimur nūc pudēdis: ⁊ ideo q̄uis ā teq̄ earū puderet quales eē potuissēt coniūciam⁹ vt possum⁹: tamen necesse est ut nīa disputatio magis frenet: ea que nos ꝛuocat verecundia: q̄ eloquē tia q̄ nobis paꝛ suppetit adiuuet. Nā cum id quod dico nec ipsi experti fuerit q̄ experiri potuerūt: quōiā preoccupante peccato exilium de paradiso añ meruerūt: quā sibi in ope serende propaginis trāqllo arbitrio ꝓuēirent: quō nunc cū ista cōmemoꝛāt sensibus occurrit hūanis nisi expientia libidinis turbide: non ꝓiectura placide volūtatis? Hinc ē q̄ īpedit loquētē pudoꝛ ⁊si non deficiat ratio cogitātē. Ueruntā omnipotenti deo summo ac sūme bono: creatoꝛi omnium naturaꝝ: voluntatū aūt bonaꝝ adiutoꝛi ⁊ remūeꝛatoꝛi: malaꝝ aūt relictoꝛi ⁊ dānatōi: utꝛarūq; oꝛdinatoꝛi: non defuit vtiq; cōsilium: quo certū nūerū ciuiū in sua sapiētia predestiatū: etiam ex dānato genere hūano sue ciuitatis ipleret: non eos iā meritis quando quidē vniuersa massa tanq̄ vitiata radice dānata ē: sz gꝛa discernēs: ⁊ liberatis non solum ō seipsis: verum ēt de non liberatis q̄d eis largiatuꝛ ostendens. Non.n. debita sed gratuita bōitate tē se quisq; agnoscit erutū malis: cū ab eoꝝ hōinū consortio fit īmunis: cū q̄b⁹ illi iusta essz pena cōuis. Cur ergo non crearet de⁹ quos peccatores eē p̄sciuit: qñ quidē ī eis ⁊ ex eis ⁊ quid eoꝛum culpa meꝛeꝛetur: ⁊ quid sua gratia dōaꝛetur posset oñdere: nec sub illo creatoꝛe ac dispositoꝛe peruersa īordinatio delinquētiū rectū peruerteꝛet oꝛdinē reꝝ.

De peccatoꝛibus ⁊ angel⁹ ⁊ hōib⁹:

quoꝝ peruersitas nō peꝛtuꝛbat puidētiam dei. c. xxvij.

p Roinde peccatoꝛes ⁊ angeli et hoies nihil agūt quo īpediant magna opa dei exquisita ī omnes voluntates eius. Qm̄ qui prouident atz omnipotenter sua cuiq; distribuit: nō solum bōis verum ēt malis bene vti nouit. Ac per hoc propter meritum p̄me male volūtatis īta dānato atz obdurato angelo malo vt iā bonā volūtatē ulterius non habēt bene vtēs de⁹ cur non permittēt vt ab illo prim⁹ hō qui rectus hoc est bone voluntatis cꝛeatus fuerat tentaretur: quando quidē sic erat istitutus: ut si ō adiutorio dei fideret: bonus homo malum angelū vinceret: si aūt creatoꝛē atq; adiutoꝛē deum supbe sibi placēdo ōsereꝛet uinceretur: meritum bonum habens ī adiuta diuinit⁹ voluntate ꝛecta: malū vo īn deseꝛēte deū voluntate peruersa: qꝛ ⁊ ipsum fidere de adiutoꝛio dei non q̄dē posset sine adiutorio dei: nec tñ iō ab his diuine gꝛatie beneficiis sibi placendo recedere non habebat īn pt̄ate. Nam sicut in hac caꝛne viuere sine adiumentis alimentorum īn potestate ñ est: non autem in ea uiuere in potestate est: qō faciunt qui seipsos necāt: ita bene in ea viuere sine adiutorio dei ēt in paradiso non erat in potestate: erat aūt in pt̄ate male viuere: sed beatitudine non permansura ⁊ pena iustissima secutura. Cum igitur huius futuri casus hūani deus non eēt ignarus: cur eū ñ sineret iuidi angeli malignitate tentari: nullo mō q̄dē q̄ uinceretur incertus: sed nihilōinus prescius q̄ ab eius semine adiuto sua gratia idez īpe diabolus fuerat sanctoꝝ gloꝛia maioꝛe vincendus? Ita factum ē ut nec deū aliquid futuroꝛū lateꝛet: nec prescienꝛo quēq̄ peccare cōpelleꝛet: ⁊ quid esset inter propriam cuiusq; presumpti

onē ⁊ ſuam tuitionem angelice ⁊ humane rōnali creature conſequēti experientia demonſtraret. Quis.n.audeat credere aut dicere: vt neq; angel' neq; homo caderet in dei poteſtate nō fuiſſe: Sed hoc eorum poteſtate maluit non auferre: atq; ita ⁊ quantum mali eorꝝ ſuperbia: ⁊ quātū boni ſua gratia valeret oſtendere.

De qualitate duaꝝ ciuitatū terrene atq; celeſtis.c.xxviij.

f Fecerunt itaq; ciuitates duas amores duo: terrenam.ſ. amor ſui uſq; ad cōtemptū dei: celeſtē vero amor dei uſq; ad cōtemptū ſui. Dēiq; illa in ſeipſa: hec i dño gloriatur. Illa .n. querit ab hōibus gl'am: huic autez deus ꝓſcie teſtis maxia eſt gl'ia. Illa in gl'ia ſua exaltat caput ſuū: hec dic̄ ōo ſuo gl'ia mea ⁊ exaltans caput meū. Illi in pricipib' eis vl' i eis quas ſub iugat nationib' dñandi libido dñat': i hac ſeruiūt inuicē i caritate ⁊ prepoſiti cōſulēdo: ⁊ ſubditi obtēperando. Illa i ſuis potētibus diligit virtutē ſuā: hec dicit deo ſuo: diligam te dñe virt' mea. Iōq; i illa ſapientes ei' ſ; hōiez viuētes: aut corporis aut aī ſui bona aut vtriuſq; ſecuti ſunt: aut q̄ potuerunt cognoſcere deū non ut deū honorauerunt aut gr̄as egerūt: ſed euanuerūt in cogitationib' ſuis: ⁊ obſcuratū eſt inſipiēs cor eorꝝ. Dicētes eniz ſe eē ſapiētes. i. dñante ſibi ſuperbia in ſua ſapientia ſeſe extollētes ſtulti facti ſt': ⁊ imutauerūt gl'iam icorruptibilis dei in ſil'itudinem imaginis corrūptibilis hōis. ⁊ volucrū ⁊ quadrupedū ⁊ ſpētium. Ad huiuſcemodi eniz ſimul'cra adorando: vel duces popl'orꝝ l'ſectatores fuerunt: ⁊ coluerunt atz ſeruierūt creature potiꝰ q̄ creatori qui ē benedictus i ſecula. In hac aūtē nulla ē hōis ſapientia: niſi pietas qua recte colit' verus deꝰ: id expectans premiū i ſocietate ſcōrum: ñ ſolū hōinū verꝝ ēt ⁊ angelorum: vt ſit deꝰ oia i oibus amen.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber q̄ntuſdēcimꝰ.

De duobus ordinibus generatōis hūane i diuerſos fines ab initio ꝓcurrentis.c.primum.

EFELICITate paradiſi vel de ipo paradiſo ⁊ de vita ibi primorum hōinuz eorūq; peccato atz ſupplicio ml'ti ml'ta ſenſerūt: multa dixerūt: multa l'ēis mādauerūt Nos q̄z ſum ſcripturas ſacras: vl' qd̄ in eis legimus: vel qd̄ ex eis intelligēr potuimꝰ earū cōgruētes auct'i de his rebꝰ in ſuperiorib' libris diximꝰ. Enucleatius aūt ſi iſta querāt': multiplices atz multimodas pariūt diſputatiōes: que pl'ibꝰ inſerēde ſunt voluminibus q̄ hoc opus tpuſq; depoſcit. Quod non ita largū hēmꝰ: vt in oibs q̄ pnt ī quirere ocioſi ⁊ ſcrupuloſi parratiores ad interrogādū q̄ capaciores ad intelligēdū: nos oporteat imorari. Arbitrō aūt ſatis nos iā feciſſe magnis ⁊ difficillimis queſtionibꝰ: de initio vel mūdi vel anime: vel ipſius generis hūani quod in duo genera diſtribuimus vnum eorꝝ qui ſecundū hominē: alterū eorum qūi ſecundum deum viuunt: quas etiam myſtice appellamus ciuitates duas hoc eſt duas ſocietates hominum: quarum eſt vna que predeſtinata eſt in eternum regnare cum deo:

altera eternum ſupplicium ſubire cuꝫ diabolo. Sed iſte finis ē earum: de q̃ poſt loquendū eſt. Nunc autē quoniā de exortu earum: ſiue in angelis quorum numerus ignoratur a nobis: ſiue in duobus primis hōibus ſatis dictū ē: iam mihi videtur earū aggrediend⁹ excurſus: ex quo illi duo generare ceperūt donec hoies generare ceſſabūt. Hoc enim vniuerſum tempus ſiue ſeculum: in quo cedūt morientes ſuccedunt q̃ naſcentes: iſtarum duarum ciuitatum de quibus diſputamus excūſus eſt.

De filijs carnis ⁊ filijs promiſſionis. c. ij.

n Atus eſt igitur prior cain ex ill⁹ duob⁹ generis humani parenti b⁹: pertinēs ad hōinū ciuitatem: posterior abel ad ciuitatem dei. Sicut. n. in vno hoīe q̃ dixit apoſtol⁹ expimur: quia non primum quod ſpuale eſt ſꝫ quod aīale: poſtea ſpirituale: vnde vnuſquiſq̃ quoniam ex damnata propagine exoritur: primo fit neceſſe ē ex adam malus atq̃ carnalis: q̃ ſi i chriſtum renaſcendo profecerit: poſt bon⁹ ⁊ ſpualis: ſic in vniuerſo genere hūano cum primum due iſte ceperunt naſcendo atq̃ morienoo procurrere ciuitates: prior eſt natus ciuis huius ſeculi: poſterius autem iſto peregrinus in ſeculo: ⁊ pertinēs ad ciuitatem dei gīa predeſtinat⁹: gratia electus: gratia peregrinus deorſuꝫ: gīa ciuis ſurſum. Nam quantum ad ipſuꝫ attinet: ex eadem maſſa oritur que originalit ē tota dānata: ſed tanq̃ figulus deus. hāc enim ſimilitudinem non iprudēt ſed prudēter introducit apoſtol⁹: ex eadē maſſa fecit aliud vas i honorē: aliud i contumeliā. Prius autem factum eſt vas in cōtumeliam: p⁹ vero alterꝫ i honorem. q̃ ⁊ in ipſo vno ſicut iam dixi hoīe prius ē reprobū: vñ neceſſe eſt incipiamus ⁊ vbi non eſt neceſſe vt rēaneam⁹: poſterius vero probū quo pficientes ueniamus: ⁊ quo perueniētes maneamus. Proiñ nō quidē ōnis hō malus erit bonus: nemo tamē erit bonus qui ñ erat mal⁹. Sꝫ q̃to quiſq̃ citius mutatur in melius hoc i ſe facit noiari quod apprehēdit ſcelerius: et poſteriore cooperit vocabulū prius. Scriptum eſt itaq̃ ō cain q̃ cōdidit ciuitatem. Abel autem tāq̃ peregrinus non condidit: ſuperna enim ſanctorū ciuitas q̃uis hic pariat ciues: i q̃bus peregriat⁹ donec regni eius tēp⁹ aduēiat: cuꝫ congregatura eſt ōes in ſuis cōporibus reſurgentes: q̃ñ eis promiſſū dabitur regnum: vbi cum ſuo principe rege ſeculorum ſine vllo tp̄is ſine ī gnabunt. Umbra ſane quedam ciuitatis huius ⁊ imago prophetica: ei ſignificande potius q̃ preſentande ſeruiuit in terris: quo eaꝫ tempore demōſtrari oportebat ⁊ dicta eſt etiam ipſa ciuitas ſancta merito ſignificātis imaginis: nō exp̄ſſe ſicut futura ē vitatis. De hac imagine ſeruiēte: ⁊ de illa quā ſiginificat libera ciuitate: ſic apoſtol⁹ ad galathas loquitur. Dicite mihi inquit ſub lege volentes eſſe legem ñ audiſtis? Scriptū ē. n. q̃ abraā duos filios hūit: vnū de ancilla: ⁊ vnuꝫ de libera. Sed ille quidē q̃ de ancilla ſecūdū carnem natus eſt: qui autē de libera p repromiſſionem: que ſunt p allegoriā dicta. Hec. n. ſunt duo teſtamenta. Unum quidē a monte ſina i ſeruitutem generans q̃ eſt agar. Sina enim mōs ē i arabia: q̃ cōiunctus ē huic q̃ nunc ē hierusalem. ſeruit. n. cum filijs ſuis. Que aūt ſurſum ē hierusalem libera eſt: que eſt mater ōniū nostrū. Scriptū eſt. n. Letare ſterilis que non paris erumpe ⁊ exclama q̃ non parturis: q̃ multi filij deſerte magis q̃ eius que hꝫ

uirum. Nos aũt fratres ſm iſaac pro
miſſionis filij ſumus. Sz ſicut tunc q̃
ſm carnem natus fuerat: perſequebat
eum qui ſm ſpiritum: ita ⁊ nunc. Sz
quid dicit ſcriptura? Eijce ancillam et
filiuz eius. Non.n. heres erit filius an
cille: cum filio libere. Nos autem ſies
ñ ſumus ancille filij: ſed libere: qua li
bertate chriſtus nos liberauit. Hec fõ
ma intelligendi de apoſtolica auctori
tate deſcendens locuz nobis apit quẽ
admoduz ſcripturas diuiozꝫ teſtamẽ
tozꝫ veteris ⁊ noui accipere debeam⁹.
Pars.n. q̃dã terrene ciuitatis: imago
celeſtis ciuitatis effecta eſt: nõ ſe ſigni
ficando ſed alteram: ⁊ iõ fuiẽs. Neqꝫ
.n. propter ſeipſã: ſed propter aliaz ſi
gnificandam ẽ iſtituta ⁊ precedẽte ali
a ſignificatiõe ⁊ ipſam prefigurans p̃
figurata eſt. Nanqꝫ agar ancilla ſare:
ciuſqꝫ filius: imago quedam hui⁹ ima
ginis fuit. Et qm̃ tranſiture erant um
bre luce ueniente: ideo dicit libera. Sa
ra ſignificabat liberã ciuitatẽ: cui rur
ſus alio mõ ſignificande etiã illa vm
bra ſeruiebat. Eijce ãcillã ⁊ filiuz ei⁹.
Non.n. heres erit filius ancille cuz fi
lio meo iſaac: quod ait apoſtolus cũ
filio libere. Inuenimus ergo in terrẽa
ciuitate duas formas: vnam ſuam p̃
ſentiã demonſtrantem: alteram celeſti
ciuitati ſignificande ſua preſentia ſer
uientem. Parit autem ciues terrene ci
uitatis peccato vitiata natura: celeſtis
vo ciuitatis ciues parit a peccato na
turã liberãs gratia: vnde illa vocant̃ ua
ſa ire: iſta uaſa miſericordie: ſignifica
tum eſt hoc etiam in duobus filijs a
brae: q̃ vnus de ancilla que dicebat̃
agar ſm carnem natus eſt iſmael: alt̃
autem eſt de ſara libera ſecundum re
promiſſionem natus iſaac. Uterqꝫ q̃
dem de ſemine abrae: ſed illum gẽuit
demõſtrãs cõſuetudo naturam: iſtum
vero dedit promiſſio ſignificans gratiaz
ibi human⁹ uſus oñditur: hic diuinuz
beneficium commendatur.

De ſterilitate ſare quã dei gratia fecũ
dauit. c. iij.

S Ara quippe ſterilis erat: ⁊ deſ
patione plis ſaltẽ de ãcilla ſua
concupiſcẽs hie: qõ de ipſa ñ ſe poſſe
cernebat: dedit eam fetandã viro: ô q̃
parere voluerat nec potuerat. Exegit
itaqꝫ etiam ſic debituz de marito vtẽs
iure ſuo i vtero alieno. Natus ẽ ergo
iſmael ſicut naſcũt̃ homes: permixtiõe
ſexus vtriuſqꝫ vſitata lege nature. Iõ
dictum ẽ ſecundum carnem non q̃ iſ
ta beneficia dei non ſint: aut non illa
optur deus cuius opifex ſapientia at
tigit ſic̃ ſcriptũ eſt a fine vſqꝫ ad finem
fortiter ⁊ diſponit oia ſuauiter: ſz vbi
ſignificandum fuerat dei donum qõ
indebitum hominibus gratis gratia
largiretur: ſic oportuit dari filiuz quẽ
admõm nature ñ debebat̃ excurſib⁹.
Negat.n. natura iã filios tali cõmixti
oni maris ⁊ femine: qualis eẽ poterat
abrae ⁊ ſare in illa iam etate: ẽt mulie
ris accedente ſterilitate que nec tũc pa
tere potuit: quando non etas fecũdi
tati: ſz etati fecũditas defuit. Quod er
go nature ſic affecte fruct⁹ poſterita
tis nõ debebatur: ſignificat q̃ natura
generis humani peccato vitiata: ac p̃
hoc iure dãnata nihil vere felicitatis
impoſterꝫ mẽbatur. Recte igitur ſigni
ficat iſaac per repromiſſionẽ nat⁹: fili
os gratie ciues ciuitatis libere: ſocios
pacis eterne: vbi ſit non amor prope
ac priuate quodãmodo volũtatis: ſed
cõmuni eodemqꝫ immutabili bono
gaudens atqꝫ ex multis unum cor fa
ciens: id eſt perfecte facta concoz obe
dientia caritatis.

De terrene ciuitatis concertatiõe l'

pace.c.iiij.

t Errena porro ciuitas que sēpit̃ na ñ erit:neq; enim cū i extremo supplicio dānata fuerit iā ciuitas erit: hic hꝫ bonū suuꝫ cuius societate letatur:qual̃ esse de talibus rebus leticia pōt. Et quoniam non est tale bonum vt nullas angustias faciat amatorib̄ suis: ideo ciuitas ista aduersus seipsā plerūq; diuidit̃:litigando: bellādo:atq; pugnando:⁊ aut mōtiferas aut certe mortales victorias requirēdo. Naꝫ ex quacūq; sui pte adv̄sus alterā sui partē bellando surrexit:querit esse victrix gentium:cum sit captiua vitiorū. Et si quidem cum vicerit superbi̇ extollitur:etiā sic mortifera. Si v̄o ꝓditionem cogitās casusq; cōes: magis q̄ accidere possūt aduersus angit̃:q̄ eis q̄ prouenerūt ꝓis reb̄ iflat̃:tm̄mō mōtalis est ista victoria. Neq; enim semp dominari poterit pmanēdo:eis quos potuerit subiugare uincendo. Non autem recte dicuntur ea bona non eē que concupiscit hec ciuitas:quando ē ⁊ ipsa in suo genere humano melior. Concupiscit enim terrenam quandaꝫ pro rebus infimis pacem:ad eam nāq; desiderat peruenire bellando. Qm̄ si uicerit ⁊ qui resistat non fuerit:pax erit quam non habebant partes inuicem aduersantes:⁊ pro his reb̄ quas simul habere non poterant infelici egestate certantes. Hanc pacem requirunt laboriosa bella:hanc adipiscitur que putatur gloriosa victoria. Quando autem vincunt qui cā iustiore pugnabant quis dubitet gratulandam esse victoriam:⁊ proueīsse optabilem pacem? Hec bona sunt: ⁊ sine dubio dei dona sunt. Sed si neglectis meliorib̄ que ad supernam pertinent ciuitatem: vbi erit victoria in eterna ⁊ sūma pace secura:bona ista sic concupiscantur:vt vel sola esse credantur:l̃ his que meliora creduntur amplius diligantur:necesse est miseria consequat̃: ⁊ que inerat augeatur.

De primo terrene ciuitatis auctor fratricida cuius impietati romane vrbis cōditor germani cede rñderit.c.v.

p Rimus itaq; fuit trene ciuitatis cōditor fratricida:nā suū fratrē ciuem ciuitatis etne i hac tra peregrinantem inuidentia vict̄ occidit. Unde mirandum non ē:q̄ tanto postea i ea ciuitate condenda que fuerat huius trene ciuitatis de qua loquimur caput futura:⁊ tā multis gentibus regnat̃a huic prio exēplo ⁊ vt greci appellant archeotypo:quedam sui generis imago respondit. Nam ⁊ illic sicut ipsum facinus quidam poeta cōmemorauit illoꝝ: Fraterni p̄mi maduerūt saguine muri. Sic enim condita est roma: qñ occisum remum a fratre romulo rōana testatur historia nisi q̄ isti terrene ciuitatis ambo ciues erant. ⁊ ambo gloriam de romane reipub. institutione querebant: sed ambo eam tantaꝫ quantā si vnus esset hīe non poterāt. Qui enim volebat dominando glorari:minus vtiq; dñaret̃:si eius p̄tas viuo cōsorte minueretur. Ut ergo totam domiationē haberet vnus:ablat̄ est socius:⁊ scelere creuit in peius:qō innocentia minus esset in melius. Hi autem fratres cai ⁊ abel non hēbāt ābo inter se sil̃em rex terrenaꝝ cupiditatem:nec in hoc alter alteri inuidit: q̄ eius dominat̄ fieret angustior qui alterū occidit:si ambo dñarentur. Abel quippe non querebat dñationem in ea ciuitate que condebatur a fratre:sꝫ inuidētia illa diabolica qua inuident bōis mali nulla alia cā ē nisi q̄ illi boni sunt:illi mali. Nullo enim modo fit minor accedente seu pmanēte cōsorte possessio bōitatis:imo possessio bōita

tis tanto fit latior:quanto cōcordior e
az indiuidua sociorꝫ possidet caritas.
Nō hēbit deniqꝫ istā possessionē:q̄ eā
noluerit hīe cōmunem. Et tanto eam
īperiet ampliorē:q̄to amplius ibi po
tuerit amare cōsortem. Illud igī quod
inter remum ⁊ romulū exortū ē: quē
admodum aduersus seipsam terrena
ciuitas diuidatur ostendit:quod aūt i
ter cain ⁊ abel inter duas ipsas ciuita
tes dei ⁊ hōinum inimicitias demon
strauit. Pugnāt ergo it̄ se mali ⁊ ma
li. Itē pugnāt int̄ se boni ⁊ mali: boni
vero ⁊ boni:si perfecti sunt iter se pu
gnare non possunt. Proficiētes aūt ñ
dūꝫ pfecti ita possunt:vt bonus quis
qꝫ ex ea parte pugnet contra alterꝫ:q̄
ēt cōtra semetipsum. Et in vno q̄ppe
hoie caro concupiscit aduersus spūz:
⁊ spiritus aduersus carnem. Cōcupis
centia ergo spūalis cōtra alterius pōt
pugnare carnalem:uel concupiscentia
carnal'q̄ alterius spiritualem:sicut in
ter se pugnant boni ⁊ mali:vl' certe ip
se concupiscentie carnales inter se du
orꝫ bonorꝫ nōduz vtiqꝫ perfectorꝫ: sic
int̄ se pugnant mali ⁊ mali:dōec eorꝫ
q̄ curāt' ad vltiaz victoriā sanitas per
ducatur.

De lāguorib' quos ex pena pecci
ēt ciues ciuitatis dei i hui' vite pegri
tiōe patiūt':⁊ a quibus deo mediante
sanantur.c.vi.

l Anguor ē q̄ppe iste.i.illa iobe
diētia ō qua in libro decioquar
to disseruim':prie inobediētie supplī
cium:⁊ ideo ñ natura sed vitiū. Prop
ter qō dī proficientib' bōis:⁊ ex fide i
hac pegrinatiōe uiuentib' iuicē onera
uīa portate:⁊ sic adiplebitis legē chri
sti. Itē alibi dī. Corripite inquietos: ꝓ
solamū pūsillanies:suscipite ifirmos:
patientes estote ad ōes:videte ne q̄s
malū ꝓ malo alicui reddat. Item alio
loco si preoccupat' fuerit homo in ali
quo delicto: vos qui spūales estis in
struite huiusmōi in spū mansuetudi
nis: intēdēs teipūm ne ⁊ tu tenteris.
Et alibi. Sol non occidat sup iracūdi
am vīam. Et in euāgelio. Si peccaue
rit i te frat̄ tu' cōripe eū iter te ⁊ ipsū.
Item de peccatis in quibus multorū
cauetur offensio sic apostolus dicit.
Peccantes coram ōibus argue vt ⁊ ce
teri metum habeant. Propter hoc et
de venia inuicem dāda multa precipi
untur:⁊ magna cura propt̄ tenēdā pa
cē sine qua nemo poterit uidere deū:
vbi ille terror qñ iubetur seruus. x. mi
lium talentorum reddere debita que
illi fuerant relaxata:quoniam debitū
denariorū centum conseruo suo nō re
laxauit. Qua silitudie proposita dñs
iesus adiecit atqꝫ ait. Sic ⁊ vobis faci
et pī uester celestis:si nō dimiseritis v
nusquisqꝫ fratri suo ō cordibus vīis.
Hoc mō curantur ciues ciuitatis dei
in hac terra peregrinantes:⁊ paci sup
ne patrie suspirantes. Spūs autem sāc
tus operatur intrinsecus:ut valeat a
liquid medicina que adhibetur extrin
secus. Alioqui etiam si deus ipse vtēs
creatura sibi subdita:in aliqua specie
humana sensus alloquatur humāos:
siue istos cōporis:siue illos quos istis
sillimos habemus insōnis: nec iterior
gia mētē regat atz agat:nihil prodest
hōi omnis predicatio veritatis. Facit
autem hoc deus:a uasis misericordie
ire vasa discernens dispensatione qua
ipsa nouit multum occulta sed tñ iu
sta. Ipso q̄ppe adiuuante mirabilib'
⁊ latentibus modis:cū peccatū quod
habitat in membris nostris: quod sic
peccatū ē vt sit ēt pena peccati sic apo
stolus precipit non regnat in nīo mor
tali corpore peccatū ad obediēdū desi
derijs eius:nec ei mēbra nīa velut iniq̄
tatis arma exhibem': pvtitur ad ñtē
non sibi ad mala deo regēte cōsētientē

7 eam regens tranquillius nūc: hēbit postea sanitatem perfectā: atq; imortalitate percepta homo sīñ vllo peccato in eterna pace regnabit.

De cā 7 pertiacia sceleris cain: quē a facinore cōcepto nec dei ꝓmo ꝛuocauit. c. vij.

S Ed hoc ipm qd sic potuim' exposuim': cū deus locut' eēt ad cai eo mō quo ꝓmis hōib' p creaturā sbiectā velut eorū soci' forma cōgrua loq̄batur: quid ei ꝓfuit? Nonne ꝓceptū scelus i necando fre: ēt post verbuz diuīe admōitionis ipleuit? Nā cuz sacrificia discreuisset āborz: in illi' respiciēs: huius despiciēs: quod non dubitandum est potuisse cognosci signo aliquo attestante visibili: 7 hoc ideo fecisset deus: qr mala erāt opera eius: frīs eius vero bona: contristatus ē cain valde: 7 cōcidit facies eius. Sic eim scriptū ē. Et dixit dominus ad cain. Quare tristis factus es. 7 quare cōcidit facies tua? Nonne si recte aferas recte aūt diuidas: stati in forib' peccatū aderit. Peccasti: quiesce. ad te enim cōversio eius: 7 tu dominaberis illius. In hac admonitiōe quaz deus ꝓtulit ad cain: illud quod dictū est ñne si recte offeras recte aūt non diuidas peccasti: qr non elucet cur l' vnde sit dictuz: multos sēsus peperit eius obscuritas: cum diuinaz scripturaz quisq; tractator ꝓum fidei regulam id conat' exponere. Recte quippe offertur sacrificiū: cū offert' deo vero: cui vni tantūmō sacrificandum ē. Non aūt recte diuiditur: dum ñ discernūt' recte vel loca vel tempora: vel res ipse que offerunt': uel qui offert uel cui offertur: vl' hi quib' ad vescendū distribuitur qd oblatū ē: vt diuisionem intelligam' hic discretionē: siue cū offertur vbi nō oz: aut qd non ibi sed alibi oportet. Siue cum offertur quādo non opōtet: aut quod non tunc sed alias oportet. Siue cum id offertur quod nusq; 7 nunq; penit' debuit: siue cum electiora sibi eiusdez generis rez tz homo: q; sūt ea que offert deo: siue cum eius rei que oblata est fit particeps prophanus. aut quilibet quē fas non est fieri. In quo autez horum deo displicuerit cain facile nō potest inueniri. Sed quoniam ioānes apostolus cum de his frībus loquētū non sicut cain inquit: qui ex maligno erat 7 occidit fratrē suū: 7 cui' rei gīa occidit eum: qr opera illius maligna fuerunt: fratris autē illius iusta: datur intelligi propterea ñ respexisse deum i munus eius: qr hoc ipsum male diuidebat: dās deo aliqd suuz: sibi aūt se ipsū. Qd ōes faciunt qui non dei sed suā sectantes volūtatē. i. non recto sed perūso corde viuentes: offerunt deo tamen munus quo putant eum redimi vt eorū non opituletur sanandis prauis cupiditatibus sz explēdis. Et hoc ē propriū terrene ciuitatis: deū vel deos colere: q̄bus adiuuantibus regnet in victoriis 7 pace terrena: nō caritate consulēdi sed dñandi cupiditate. Bōi quippe ad hoc vtūt' mundo: ut fruantur deo: mali autem contra ut fruant' mundo: vti uolūt deo: qui tamen cū l' eē uel res humanas curare iā credūt. sunt eiz multo deteriores qui nec hoc quidem credunt. Cognito itaq; cain: q; super eius germani sacrificium nec super suum respexerat deus: utiq; fratrem bonum mutatus imitari: nō elatus debuit emulari. Sed quia contristatus est 7 concidit uultus eius: hoc peccatū maxime arguit deus tristitiaz de alteri' bonitate: 7 hoc frīs. Hoc q̄ppe arguēdo interrogauit dicēs. Quare contristatus es: 7 quare cōcidit facies tua? Quia enim frī īuidebat deus uiōbat 7 hoc arguebat. Naz hōibus quibus abscōditū ē cor alterius: eē posset

ambiguum ⁊ prorsus icertũ vtrũ illa tristitia malignitatẽ suaz in qua se ꝺo displicuisse didicerat:an fratris doluerit bonitatẽ que deo placuit:cum ĩ sacrificiũ eius aspexit.Sed rõnẽ reddẽs deus cur eius oblationẽ accipẽ noluerit:vt sibiipe potius merito ꝙ imerito frater displiceret:cum eẽt iniust' non recte diuidẽdo:hoc ẽ non recte uiuendo:⁊ idignus cuius approbaret' oblatio ꝙ esset iniustior ꝙ fiem iustuz gratis odisset oñdit. Non tam euz dimittens sine mãdato sãcto iusto ⁊ bono. Quiesce inquit. ad te eniz ꝓuersio ei' ⁊ tu dñaberis illi'. Nũqd fiis? Absit. Cuius igĩ nisi peccati? Dixit enim peccasti:tñ deinde addidit:quiesce. ad te .n. conuersio eius:⁊ tu dñaberis illi'. Põt quidem ita intelligi:ad ipsũ hõinem conuersionem eẽ debere peccati: vt nulli alij ꝙ sibi sciat tribuere debeĩ ꝙ peccat. Hec est enim salubris pẽitentie medicina:⁊ venie petitio non incõgrua. vt vbi ait ad te enim conuersio eius non subaudiatur erit:sz sit precipiẽtis videlz non predicẽtis mõ. Tũc enim dñabit' quisqz peccato: si id sibi non defendendo ꝓposuerit: sed pẽitẽdo subiecerit. Alioquin ⁊ illi fuiet dominãti:si patrocinium adhibuerit accidẽti. Sed vt peccatũ itelligat' ꝓcupiscentia ipsa carnalis ꝺ qua dicit apl's: caro concupiscit aduersus sp̃um:i cuius carnis fructibus ⁊ inuidiam commemorat:qua vtiqz cain stimulabat' ⁊ accendebatur in fratris exitum: bñ subauditur erit.i.ad te enim conuersio eius erit:⁊ tu dominaberis illi' põt quidez ita intelligi. Cuz enim cõmota fuerit ꝑs ipa carnal':quam peccm appellat apl's ubi dicit:ñ ego operõ illꝺ sed quod hirat ĩ me peccatũ:quã partez ai ẽt philosophi dicunt eẽ vitiosã: non q̃ mentem debeat trahere:sed cui mẽs debeat imperare:eãqz ab illicitis operibus rõne cohibere:cũ ergo commota fuerit ad aliquid ꝓperã cõmittẽdum:si acquiescatur ⁊ obtẽperetur dicẽti apl'o ne exhibueritis membra uĩa arma iniquitatis peccato. ad mentem domita ⁊ victa conuertit': ut sꝺdita rõ dñetur:hoc precepit deus huic qui facibus inuidie inflãmabat' in fratrẽ: ⁊ quem debuerat imitari cupiebat auferre. Quiesce inquit:manus ab scelẽ contine. Non regnet peccatum in tuo corpore mortali ad obediendum desiderijs eius:nec exhibeas mẽbra tua iniquitatis arma peccato. Ad te enim conuersio eius:dum non adiuuatur relaxãdo sed quiescẽdo frenatur. Et tu dominaberis illius:ut cuz forinsecus non permittitur operari:sub pt'ate mẽtis regentis ⁊ bene volentis assuescat etiam intrinsecus ñ moueri. Dictuz ẽ tale aliquid in eodem diuino libro et de muliere:qñ post peccatum deo interrogante atqz iudicante:dãnationis sẽtẽtias acceperunt in serpẽte diabolus: ⁊ in se ipsis illa ⁊ maritus. Cum enim dixisset eis multiplicans m'tiplicabo tristitias tuas ⁊ gemitum tuum:⁊ in tristitijs paries filios:deiñ addidit:⁊ ad uirũ tuũ conuersio tua:⁊ ipse dñabitur tui. Quod dictum ẽ ad cain de peccato vel de vitiosa carnis concupiscentia. hoc isto in loco de peccatrice femina:vbi intelligendum ẽ uirum ad ĩgendam vxorem:aio carnẽ regenti similem eẽ oportere. Propt' qꝺ dicit apostolus. Qui diligit uxorem suã: se ipsum diligit. Nemo enim vnq̃ carnẽ suam odio hũit. Sanãda sunt hec sic nostra:non sicut aliena damnanda. Sed illud dei preceptum cain sicut p̃uaricator accepit. Inualescente quippe inuidentie vitio fratrem insidiatus occidit. Talis erat terrene conditor ciuitatis. Quomodo autem significauerit etiam cain iudeos a quibus christ' occisus est: christum vero magnũ pastorem ouium peccorum custos p̃figu

rabat abel:qz in allegoria prophetica res est parco nunc dicere. Et quedam hinc aduersus faustum manicheum dixisse me recolo.

Que rō fuerit vt cain inter principia generis hūani ꝓdēt ciuitatē.c.viij.

n Unc aūt defendenda videt mihi historia:ne sit scriptura icredibil q̄ dicit edificata3 ab vno hoie ciuitatem:eo tēpore quo ñ plus q̄ viri quatuor vel potius tres postea q̄ frat fratrem occidit fuisse videntur i terra id est primus homo pater omnium: ⁊ ipse cain ⁊ eius filius enoch ex cui⁹ noie ipsa ciuitas nuncupata est. Sed hoc quos mouet: parū considerant ñ ōes hoies qui tunc ē potuerunt:scriptorem sacre huius historie necesse habuisse noiare:sed eos solos quos operis suscepti ratio postulabat. Propositū ꝗppe scriptoris illius fuit per quē sp̄us sanctus id agebat: p successiōes certarū generationum ex vno hoie ꝓpagatarum puenire ad abraam:ac ō iñ ex eius semine ad populū dei:i quo distinctio a ceteris gentib⁹ p̄figurarēt ⁊ prenunciarentur oia q̄ ō ciuitate cuius eternum erit regnū:⁊ de rege eius eodēq̄ conditore christo in sp̄u preuidebantur esse futura:ita vt nec ō alta societate hominum tacēt q̄ terrenā dicimus ciuitatē:quātū ei commemorā de satis esset:vt ciuitas dei etiā sue aduersarie comparatione clarescat. Cuz igit scriptura diuina vbi ⁊ numerum annorum quos illi hoies vixerunt cōmemorat ita includat:vt dicat de illo de quo loquebatur ⁊ genuit filios ⁊ filias:⁊ fuerūt ōes dies illius vel illius quos vixit anni tot ⁊ mortuus est:nūquid qz eosdē filios ⁊ filias non noiat ideo intelligē non debemus per tā multos annos quibus tunc in seculi hui⁹ prima etate viuebat:nasci potuisse plures homines:quorum cetib⁹ condi possent ēt plurie ciuitates? Sed pertinet ad deum quo ista inspirante cōscripta sunt:has duas societates suis diuersis generationibus primitus dirigere atq̄ distinguere:vt seorsum hominuz hoc est secundum hominem viuentiū seorsum autem filiorum dei id est hōinum secundum deum viuentiuz generationes contexent vsq̄ ad diluuiuz: vbi ambarum societatum discretio ꝓcretioq̄ narrāt:discretio q̄idē q̄ ābarū seperati generationes cōmemorāt vnius fratricide cain:alterius aūt qui vocabatur seth. Natus quippe fuerat et ipse de adaz:pro illo quē frat occidit. Concretio autem:quia bonis i deteius declinantibus tales vniuersi facti fuerant vt diluuio delerent:excepto vno iusto cui nomen erat noe:⁊ eius coniuge ⁊ trib⁹ filij̄s totidēq̄ nurib⁹. Qui hoies octo ex illa omnium uastatione mortalium per arcam euadere meruerunt. Quod igitur scriptum est ⁊ cognouit cain uxorem suā ⁊ concipiens peperit enoch:⁊ erat edificans ciuitatem in noie filij sui enoch:non est quidem consequens vt istū p̄mum filiuz genuisse credatur. Neq̄.n. hoc ex eo putandum ē:qz dictus est cognouisse vxorem suā:quasi tūc se illi primitus cōcumbēdo miscuisset. Nam ⁊ de ipo patre ōium adā:ñ tūc solum hoc dcm est quādo conceptus est cain quez primo genitum videt hūisse:verum etiā posterius eadem scriptura cognouit i quit adam vxorem suam:⁊ concepit ⁊ peperit filium:⁊ nominauit nomen illius sech. Unde intelligitur ita solere illam scripturam loqui quamuis non semper:cum in ea legitur factos hōinum fuisse conceptus:non tamē solū cum primuz sibi sexus vterq̄ miscēt. Nec illud necessario est argumento: vt primogenitum patri existimem⁹ enoch:q̄ ei⁹ noie illa ciuitas nūcupata

est. Non.n.ab re est:ut propter aliquã causam cum ⁊ alios haberet:diligeret eum pater ceteris amplius. Neq; eim ⁊ iudas primogẽitus fuit:a quo ⁊ iudea cognominata est ⁊ iudei. Sed etiam si ꝓditori ciuitatis illius iste filius primus est natus:non ideo putandũ est tunc a patre condite ciuitati nomẽ eius impositum quando natus est:q; nec constitui tunc ab vno poterat ciuitas:que nihil est aliud q̃ hominum multitudo aliquo societatis vinculo colligata:sed cum illius hõis familia tãta numerositate crescceret:vt habẽt iam populi quantitatem: tunc potuit vtiq; fieri vt ⁊ constitueret: ⁊ nomen primogeniti sui constitute imponẽt ciuitati. Taz longa quippe vita illoꝝ hõinũ fuit:ut illic mẽoratoꝝ quoꝝ ⁊ ãni taciti nõ sunt:qui minimũ vixit ã te diluuiuz:ad septingentos ꝗnquagĩtatres pueniret. Nam plẽs nongẽtos annos ẽt trãsierunt: quãuis nemo ad mille puenerit. Quis itaq; dubitauerit ꝑ vnius hominis etatem tm̃ multiplicari potuisse gen̊ humanũ: ut eẽt vñ constitueretur non vna sed plurẽ ciuitates. Quod ex hoc conijci facillime põt:q; ex vno abraam ñ multo ãplius quadringẽtis ãnis numerositas hebraice gentis tanta procreata ẽ:ut ĩ exitu eiusdem populi ex egypto:sexcẽta milia hõinũ fuisse referant̃ bellice iuuẽtutis:vt omittam̊ gentẽ idumeorum ñ pertinentẽ ad populum israel: quẽ genuit frater ei̊ esau nepos abrae:⁊ alĩs gentes natas ex semine ipsius abrae:ñ per sarã coniugem ꝓcreatas.

De longa vita hominum que fuit ante diluuium:⁊ de ampliore hũano rum corporuz forma.c.ix.

q Uãobrem nullus prudens rex existimator dubitauerit cain ñ solũ aliquã:verũ ẽt magnam potuisse condere ciuitatẽ:quando in tãlonguz tẽpus protendebatur vita mõtalium: nisi forte infidelium quispiã ex ipa numerositate annorum nobis ingerat questiõem:qua vixisse tũc hoies scriptum est in auctoritatibus nostris: et hoc neget eẽ credendum. Ita quippe non credunt etiam magnitudines corporum longe ampliores tũc fuisse q̃ nunc sunt. Unde ⁊ nobilissimus coꝝ virgilius de ingenti lapide quem in agrorum limite infixum vir fortis illorum temporum pugnans ⁊ rapuit:⁊ cucurrit ⁊ intorsit ⁊ immisit. Uix illũ inq̃t lecti bis sex ceruice sbirent. Qualia nunc hominum producit corpora tellus:significans maiora tunc corpora producere solere tellurem. Quanto magis igitur temporibus recentioribus mundi:ante illud nobile diffamatũq; diluuiũ? Sed de corporũ magnitudine plerũq; incredulos nudata ꝑ vetustatẽ siue per viz fluminũ varioscq; casus sepulcra conuicũt:vbi apparuerũt vel vnde ceciderũt incredibilis magnitudinis ossa mortuorũ. Uidi ipse ñ sol̊ sed aliqui mecum ĩ vticẽ si littore molarez hõis dentez tam ingentem:vt si ĩ nostrorum dentiũ modulos minutati concideretur:centum nobis videretur facere potuisse. Sed illum gigantis alicuius fuisse credidimus. Naz preter quod erant omnium mlto maiora q̃ nĩa tunc corpora gigantes ante longe ceteris anteibãt. Sicut alijs deiñ nĩisq; temporibus rari quidem:sz nunq̃ ferme defuerũt q̃ modũ aliorum plurimum excederẽt. Plinius ꝗs doctissimus homo q̃to magis magisq; preterit secli excursus minora cõpora naturã ferre testatur. Quod etiam homerum cõmemorat sepe carmine fuisse conquestum: non hec uelut poetica figmẽta deridẽs: sz ita historicam fidem tanq̃ miraculo

rũ naturaliũ scriptor assumẽs. Ueruz vt dixi antiquorũ magnitudines corporum: inuenta plerunqz ossa quoniam diuturna sunt etiã multo posteriorib⁹ seculis produnt: annorꝫ aũt numerositas cuiusqz hõinis qui tp̃ibus ill' fuit: null' nunc talibus docuñtis vẽire ĩ expimẽtũ põt. Nec tñ iõ fides sacre huic historie derogãda est cui⁹ tanto imputẽti⁹ narrata ñ credim⁹: quãto iplezi certius prenũciata conspicimus. Dicit tñ etiaz idez plini⁹ eẽ adhuc gentẽ vbi ducentos ãnos viuitur. Sic ergo hũanarũ vitarũ diuturnitates quas exp ti non sum⁹: hodie hẑc credũtur incognita nobis loca: cur nõ hũisse credãt⁹ ⁊ tp̃a: An vo est credibile alicubi esse quod hic non est: ⁊ icredibile aliqñ fuisse quod nunc non est?

De differentia q̃ int' hebreos ⁊ nostros codices vident' annorũ numeri dissonare. c. x.

q Uo circa ⁊si it' hebreos ⁊ nr̃os codices de ipso nũero annoruz nonnulla videt' eẽ distãtia: qõ ignoro qua rõne sit fẽum: non tamen tãta ẽ: ut illos hoies tã longeuos fuisse dissẽtiant. Nam ipse hõ prim⁹ adam añ q̃ gigneret filium q̃ ẽ appellatus seth ducentos triginta vixisse annos repit' in codicibus nr̃is: in hebreis aũt cẽtũ triginta perhibet'. Sz posteaq̃ eũ gẽuit septingentos vixisse legit' in nr̃is: octingentis vero in ill'. Atqz ita in vtrisqz vniuersitatis summa concordat: ac deinde per consequẽtes generatiõs ãteq̃ gignat' qui gigni cõmemoratur: minus vixisse apud hebreos pater ei⁹ inuenitur centum ãnos: sed posteaq̃ ẽ genitus: idẽ ipse centum min⁹ q̃ ĩ hebreis inueniuntur ĩ nr̃is. Atqz ita hic ⁊ inde numeri vtriusqz vniuersitas cõsonat. In sexta autez generatione nusq̃ vtriqz codices discrepant. In septima vero vbi ille qui natus est enoch: ñ moriu⁹ sed q̃ deo placuerit trãslat⁹ eẽ narratur: eadẽ dissonãtia ẽ que in superioribus quinqz de centum annis añq̃ gigneret eum qui ibi cõmemoratus est filium atqz ita in sũma similis consonantia. Uixit enim ãnos anteq̃ transferretur fz vtrosqz codices trecẽtos sexagintaquinqz. Octaua generatio habet quidem nõnullã diuersitatẽ sed miorem ac dissimilez ceteris. Matusalem quippe quẽ genuit enoch: añq̃ gigneret eum qui in ipso ordine q̃ rursus in nostris posteaq̃ eũ genuit ĩperiuntur additi: ⁊ in vtrisqz sibi summa vniuersi numeri occurrit. In sola nona generatione. i. in annis lamech filij matusalẽ patris aũt noe: summa vniuersitatis discrepat: sed non plurimum. Uiginti enim ⁊ quatuõ annos plus vixisse in hebreis q̃ in nostris codicibus inuenitur. Nã anteq̃ gigneret filium qui vocatus est noe: sex minus hz in hebreis q̃ in nr̃is: postea vero q̃ eum genuerit: triginta ãplius in eisdẽ q̃ in nr̃is. Unde sex illis detractis restant viginti quatuor vt dictum est.

De annis matusalem: cuius etas. x liij. annis uidet' diluuiũ excedẽ. c. xi.

p Per hanc aũt discrepãtiã hebreorũ codicũ atqz nr̃oꝫ exoritur illa fãosissima q̃o: vbi matusalez quatuordecim annos vixisse post diluuiũ computat': cũ scriptura ex õibus qui ĩ terra tunc fuerãt solos octo hoies in arca exitum commemoret euasisse diluuij: in quibus matusalem non fuit. Secundum codices enim nr̃os matusalem enim priusq̃ gigneret illum quẽ vocauit lamech: vixit annos cẽtũ sexagita septẽ: deiñ ipse lamech ãteq̃ ex illo natus esset noe vixit annos centuz octogitaocto: q̃ sil' fiunt tercẽtiquiquagiutaq̃nqz. His addũtur sexcenti noe

quoto eius anno diluuiũ factum ē: q̃ fiunt nongenti quinquagintaquinq̃: ex quo matusalem nat' est usq̃ ad annum diluuij. Omnes aũt ãni vite matusalem nongenti sexagintanouē computantur. Quia cũ vixisset annos centum sexagintaseptē ⁊ genuisset filium qui est appellatus lamech: post eum genitum uixit ãnos octigētos duos. Qui omnes vt dixim' nongenti sexagintanouē fiunt. Unde detractis nongentis quinquagitaq̃nq̃ ab ortu matusalem vsq̃ ad diluuiũ remanēt quatuordeci quib' vixisse credit' p' diluuium. Propter qõ ñnulli ⁊ si eũ in tra vbi õem carnem: quã uiuē i aquis natura non finit: cõstat fuisse deletaz cũ pie suo qui translatus fuerat aliquantum fuisse: atq̃ ibi donec diluuiũ ptez iret vixisse arbitrantur. Nolentes derogare fidem codicibus quos in auctoritatem celebriorem suscepit eccl'ia: ⁊ credentes iudeoꝝ potius q̃ istos ñ hie qõ verũ ē. Non.n. admittũt q̃ magis hic esse potuerit error interp̃tuz: quã in ea lingua esse falsuz vñ in nĩaz per grecam scriptura ipsa translata ē. Sed inquiunt nõ esse credibile septuaginta iterpretes qui vno sil' tempore vnoq̃ sensu int̃pretati sunt errare potuisse: aut ubi nihil eoꝝ iterat uoluisse mentiri: iudeos vero dum nobis inuident q̃ lex ⁊ prophete ad nos int̃p tando transierunt: mutasse quedã i codicibus suis vt in nĩis minuēretur auctoritas. Hanc opinionē vel suspicionem accipiat quisq̃ vt putauerit certum est tñ ñ vixisse matusalē post diluuium: sed eodem anno fuisse defũctuz si verum est qõ de numero annoꝝ in hebreis codicibus inuēitur. De ill' aũt .lxx. interpretibus quid mihi videat': suo loco diligentius inserendũ est: cuz ad ipsa tempora q̃tum necessitas huius operis postulat cõmemoranda adiuuante dño venerimus. Pñti enim sufficit questioni: secunduz vtrosq̃ codices tam longas hũisse vitas illius eui homines: vt posset etate vnius qui de duobus quos solos terra tunc parentibus primus est natus: ad cõstituendam etiam ciuitatem multiplicari genus humanum.

De opinione eoꝝ qui primoꝝ tp̃z hoies tã lõgeuos q̃ scribitur fuisse ñ credunt. c. xij.

n Eq̃z.n. ullo modo st' audiendi: q̃ putant alit' annos ill' tp̃ibus computatos. i. tante breuitatis vt unus ann' noster decez illos hũisse credatur. Quapropter inquiunt cũ audierit quisq̃ uel legerit nongētos ãnos quenq̃ vixisse: debet intelligere nonagita. Decē quippe illi anni unus ann' est nĩ ⁊ decē ãni nĩi centuz illi fuerũt. Ac per hoc ut putant vigintitrium annorum fuit adaz qñ genuit seth. Et ipse seth viginti habebat ⁊ sex mēses qñ ex illo natus est enos: quos appellat scriptura ducentos ⁊ quiq̃ ãnos. Quoniã sic isti suspicantur quoruz exponimus opinionem: vnũz annũ qualem nunc habemus in decem partes illi diuidebant: ⁊ easdem partes ãnos vocabant. Quarum partium hz vna quadratum senarium: eo q̃ deus sex diebus perfecerit opera sua ut in septimo requiesceret. De qua re i libro vndecimo sicut potui disputaui. Sexties aũt seni qui numer' quadratũ senariũ fac': triginta sex dies fiũt: qui multiplicati decies ad trecentos sexagita puēi unt. i. duodeciz mēses lunares. Propē quiq̃ dies. n. reliquos quibus solaris annus impleť: ⁊ diei quadrantem ꝓpē quem quater ductum eo anno quo bisextũ uocãt vnus dies adq̃citur: addebantur a veteribus postea dies vt occurreret numerus annorũ: quos dies rõani intercalares vocabant. Proide

etiã enos quẽ genuit seth:decẽ et nouẽ agebat annos quando ex illo natus ẽ filius eius cainã: quos ãnos dic̃ scriptura centum nonaginta. Et deinceps per omnes generationes in quib⁹ hominuz anni cõmemorantur ante diluuium:nullus fere in nostris codicib⁹ ĩuenitur:qui cm esset centum annoꝝ vel infra:vel etiam centuz viginti aut non multo amplius genuerit filium: sed qui minia etate genuerũt annorũ centum sexaginta ⁊ quod excrescit fuisse referuntur:quia nemo inquiunt ȯcem annorum homo potest gignere filios:qui numerus centuz appellabantur anni ab illis hominibus:sed in annis sexdecim est matura pubertas et poli iam idonea procreande:quos cẽtum ⁊ sexaginta annos illa tempora nuncupabant. Ut aũt aliter annum tunc fuisse cõputatũ ñ sit icredibile:a dñciũt q̃ apȯ plerosq̃ scriptões historie repit̃ egyptios habuisse annũ quatuor mẽsiũ:acarnanas sex mensiũ: laiunios tredeci mensiuz. Plinius ꝓcũ cõmemorasset relatũ fuisse in lĩas quendã vixisse centum q̃nquagita duos annos:alium decẽ amplius: alios ducentorum annoꝝ hũisse uitam:alios trecentorum:quosdam ad quingẽtos:alios ad sexcentos:nonnullos ad octingentos etiam peruenisse:hec oia propter initia temporuz accidisse arbitratus est. Alq̃ q̃ppe inquit estate det̃minabant annũ:⁊ alt̃i hieme:alq̃ quadriptitis tẽporibus sicut arcades ĩd̃t quorum anni trimẽses fuerunt. Adiecit etiam aliquando egyptios quorũ paruos annos quaternoꝝ mensiũ fuisse supra diximus:luneq̃ fine eorum limitasse annũ. Itaq̃ apȯ eos inquit ⁊ singula milia annoꝝ uixisse ꝓdunt̃. Hís uelut probabilibus argumentis quidam nõ destruentes fidẽ sacre huius historie:sed astruere nitẽtes ne sit incredibile q̃ tã multos ãnos uixisse referuntur antiqui:persuaserunt sibi nec se suadẽ iprudẽt̃ existimant:tã exiguũ spacium tp̃is tũc ãnũ vocatũ:⁊ illi decẽ sint vnus nĩ:⁊ decẽ nĩi centum illoꝝ. Hoc aũt falsissimũ eẽ docum̃to euidentissimo oñdit̃. Quod añq̃ faciam ñ mihi tacendũ videtur:que credibilioz possit esse suspicio. Poteramus certe hanc asseuerationem ex hebreis codicibus redarguere atq̃ cõuincere: vbi adam non ducentorum trigita: sed centũ triginta annorum fuisse reperitur qñ tertiũ genuit filium:qui anni si tredecim nostri sunt proculdubio primum genuit qñ duodecim vel nõ multo amplius annorum fuit. Quis potest hac etate generare usitata ista nobisq̃ notissima lege nature? Sed hũc omittamus:q̃ fortasse ẽt qñ creatus est potuit. Non.n.eum taz paruũ q̃ infantes nostri sunt factum fuisse credibile est. Seth filius eius non ducentoruz q̃nq̃ fuit qñ genuit enos:ac per hoc ꝓm istos nondũ hẽbat vndeci annos etatis. Quid dicam de cainan eius filio:qui cum apud nos centum septuaginta reperiatur annorum apȯ hebreos septuaginta legit̃ fuisse qñ genuit malalehel? Quis generat homo septennis:si tunc anni septuaginta nũcupabantur q̃ septem fuerunt.

An in dinumeratione ãnoꝝ hebreoꝝ magis q̃.lxx.interp̃tũ sit sequẽda auctoritas.c.xiij.

Sed cũ hoc dixero:cõtinuo referet̃ illud iudeorũ eẽ mendaciuz de quo supius satis factũ ẽ. Nam septuaginta it̃ptes laudabilit̃ celebratos vizos potuisse mẽtiri difficile ẽ. Ubi si queram quid sit credibilius: iudeorũ gentem taz longe lateq̃ diffusã:ĩ hoc conscribendum mendacium vno consilio conspirare potuisse:⁊ dum alij̃s inuideant auctoritatez: sibi abstulisse

veritatem:an.lxx.hoies q̃ ēt ipsi iudei erant in vno loco positos:quoniã rex egypti ptolomeus eos ad hoc op' asciuerat: ipsam veritatem gentibus alēigenis inuidisse:ꝛ cõmunicato istũd tẽ fecisse consilio:quis non uideat q̃d ꝓ cliuius faciliusq̃ credatur. Sz absit vt prudens quispiã vel iudeos cuiuslibet peruersitatis atq̃ malicie tantum potuisse ctedat:in codicibus tam multis ꝛ tã longe lateq̃ dispersis vel.lxx. illos memorabiles viros hoc de iuidẽda gentibus veritate vnum cõmunicasse consiliũ.Credibilius ergo quis dixerit:cum primum de bibliotheca ptolomei describi ista ceperũt: tunc aliq̃d tale fieri potuisse in codice vno.s. primit' iñ de scripto:vnde iam lati' emanaret:vbi potuit quidẽ accidere ēt scriptoris error:Sed hoc in illa q̃one de vita matusalem non absurduz suspicari est:ꝛ in illo alio vbi superãtib' uigintiquatuor annis summa non cõuenit.In his aũt ĩ quibus continuat' ipsius mendositatis similitudo:ita ut ante genitum filium qui ordini inseritur:alibi supsint centũ ãni alibi ꝺsint: post genitum autẽ vbi deerãt supsint: vbi supererant desint:vt summa conuẽiat:ꝛ hoc in prima:secunda: tertia: quarta:quinta:septimaq̃ generatiõe inuẽitur:videtur habere quandã si dici põt error ipse constantiam:nec casũ redolet sed industriam.Itaq̃ illa diuersitas numerorũ aliter se habentium ĩ codicibus grecis ꝛ latinis:aliter in hebreis vbi nõ est ista de centum ãnis ꝑ us additis ꝛ postea detractis per tot generationis cõtinuata parilitas: nec malicie iudeorũ:nec diligentie vel prudẽtie septuagita interp̃tũ:sz scriptoris tribuatur errori qui de bibliotheca supradicti regis codicem describendũ ꝑ mus accepit.Nam etiaz nunc:ubi numeri non faciũt intentum ad aliquid qõ facile possit intelligi uel qõ apparat utiliter disci:ꝛ negligenter describũtur ꝛ negligẽtius emẽdãtur.Quis.n. existimet sibi esse discendum quot milia hõinum tribus israel sigillatiz hẽ potuerũt:quoniam prodesse aliquid non putatur:ꝛ quotus quisq̃ hõinuz est cui profunditas utilitatis hui' appareat.Hic vero vbi per tot cõtextas generationis centũ ãni alibi adsunt alibi desunt:ꝛ post natũ q̃ cõmẽorand' fuerat filiũ:desũt vbi abfuerũt:absũt vbi defuerũt:vt summa ꝓcordet nimirũ cũ vellet persuadẽ qui hoc fecit iõ nũerosissimos annos vixisse ãtiquos q̃ eos breuissimos nũcupabãt:ꝛ hoc de maturitate pubertatis q̃ idonea filij gignrent' conaretur oñdẽ:atz iõ ĩ illis centum annis decez nĩos insinuanꝺos putaret increduł:ne homines tã diu vixisse recipere infidem nollẽt:addidit centum vbi gignendis filijs habilẽ ñ inuenit etatem:eosdẽq̃ post gẽitos filios vt congrueret summa detraxit:sic quippe voluit credibiles facere idonearũ generande proł cõueniẽtias etatũ: ut tamen numero:ñ fraudaret vniuersas etates uiuentiũ singłorum. Quoꝺ autẽ in sexta generatione id ñ fecit: hoc ipsum ẽ quoꝺ magis mouet illum deo fecisse cuz res quam dicim' postulauit:quia non fecit vbi non postulauit.Inuenit nanq̃ in eadez generatione:apud hebreos vixisse israel ãteq̃ genuisset enoch centum sexagita duos annos:qui secundum illã rõnez breuiũ annorũ fiunt ãni sexdecim:ꝛ aliquid minus q̃ menses duo:que iam etas apta est ad gignenduz:ꝛ iõ addẽ centũ annos breues vt nĩi vigitisex fierent necesse ñ fuit:nec p' natũ enoch eos detrahere quos non addiderat ãte natum.Sic factum est vt hinc nulla esset iter codices vtrosq̃ varietas. Sed rursus mouet cur in octaua generatione anteq̃ de matusale nascere tur lamech:cũm apud hebreos legan

tur centum octoginta duo anni: vigin
tiduo anni minus inueniuntur i codi
cibus nostris: vbi poti' addi centū so-
lent: ⁊ post genitum lamech complen
dā restituuntur ad sūmā que in codici
bus vtrisq; non discrepat. Si enim cē
tum septuaginta annos ppt puberta
tis maturitatem decē ⁊ septē volebat
intelligi: sicut nihil addere: ita nihil ō
trahere iam debebat: qz inuenerat eta
tem idoneam generationi filiorꝫ: ppt
quam in alijs centum annos vbi eam
non inueniebat addebat hoc aūt ō vi
ginti annis merito putaremus cā mē
dacitatis accidere potuisse: nisi eos sic
prius detraxerat restituere postea cu-
raret: vt summe cōueniret integritas.
An forte astutius factum extimandū
ē: ut illa qua centū ānī prius solēt adi
ici ⁊ postea detrahi occultaretur idus
tria: eum ⁊ illic vbi necesse non fuerat
non quidez de centum annis: verunta
men de quantocunq; numero prius ō
tracto post iddito tale quid fieret. Sz
quōlibet istud accipiatur: siue credat'
ita esse factum: siue non credatur siue
postremo ita: siue non ita sit: recte fie-
ri nullo modo dubitauerim: vt cuz di
uersum aliquid in vtrisq; codicib' iue
nitur: qñ quidem ad fidem rerum ges
tarū vtrūq; eē non potest: verum ei li
gue potius credatur: vñ ē in aliam p i
terpretes facta translatio. Nam in q-
busdā etiam codicibus grecis tribus
⁊ vno latino ⁊ vno ēt syro inter se cō-
sentiētib': inuent' ē matusalē sex ānis
ante diluuium fuisse defunctus.

De parilitate annorꝫ: qui hisdē q
bus nunc spacijs ⁊ in prioribus secul'
concurrerunt. c. xiiij.

n Unc iam videam' quonā mō e
uidenter possit ostendi: non taz
breues vt illi decē vnus eēt nī: sed tan
te prolixitatis annos quante nunc bē
mus quos vtiq; circuitus cōficit sol:
in illorꝫ hōinum vita prolixissima cō
putatos. Sexcentesimo nempe anno
noe scriptum est factum esse diluuiū.
Cur ergo ibi legitur: ⁊ aqua diluuij fa
cta super terram sexcentesimo āno vi-
te noe: secundi mensis septima ⁊ vice
sima die mensis: si annus ille minim'
quales decem faciunt vnum nostrum
trigintasex dies habebat? Tantill' q̄p
pe annus si antiquo more hoc nomen
accepit: aut non habet menses: aut m̄
sis eius est triduum vt habeat duode
cim menses. Quomodo igitur hic di
ctum est: sexcētesimo āno secūdi mēsis
septima ⁊ uicesima die mensis: nisi qz
tales quales nunc sunt etiam tunc e-
rant menses? Nam quo pacto aliter
vicesimo ⁊ septimo die secundi mēsis
diceretur ceptūm esse diluuium? Deiñ
postea in fine diluuij ita legitur. Et se
dit arca in mense septimo: septima ⁊
vicesima die mensis super mōtes ara
rach. Aqua autem minuebatur vsq;
ad vndecimum mensem. In vndecio
aūt mense prima die mensis apparue
runt capita montium. Si igz tales m̄
ses erant: tales profecto ⁊ anni erant
quales nunc hēmus. Menses quippe
illi triduani viginti ⁊ septem dies hze
ñ poterāt. Aut si pars tricesima tdui
tunc appellabantur dies vt omnium
proportiones minantur: ergo nec to-
to quatriduo nīo factum est illud taz
grande diluuium: qō memoratur fēm
quadraginta diebus ⁊ quadraginta
noctibus. Quis hāc absurditatem ⁊
uanitatez ferat? Proide remoueat' hic
error: qui coniectura falsa ita vult as-
truere scripturarū fidē: vt alibi destru
at. Prorsus tāt' ēt tunc dies fuit quā
t' ⁊ nunc ē: quē viginti ⁊ quatuor hoz
diurno curriculo nocturnoq; determi
nant: tāt' mensis quāt' ⁊ nunc ē: quez
luna cepta ⁊ finita cōclusit. Tant' an-
nus quāt' ⁊ nunc ē: quem duodecim

menses lunares additis propter cursũ solarẽ quinq; dieb' ⁊ quadrante ꝑ sũmant. Tãt' ãni sexcẽtesimi vite noe ꝓus erat mensis: eiusq; mensis uicesimus ⁊ septimus dies: qñ cepit esse diluuium: in quo dies quadragita ꝑtinuate igentes pluuie memorãtur: q̃ dies non binas ac paulo amplius horas habebãt: sz uicenas ⁊ quaternas die noctuq; transactas. Ac per hoc tam magnos annos vixerũt illi antiqui usq; amplius q̃ nõgẽtos: quantos post ea uixit abraã centũ septuagintaquinq;: ⁊ post eũ filius eius isaac centũ octoginta: ⁊ filius eius iacob prope centum quinquagita: ⁊ quãtos interposita aliquanta etate moyses centũ vigiti: ⁊ quantos ẽt nunc uiuũt hoies septuaginta vl' octoginta: uel non multo amplius de q̃b' ẽt dictũ est. Et ampli' eorum labor ⁊ dolor. Illa uero numerorũ varietas que iter codices hebreos iuenitur ⁊ nros: neq; de hac antiq̃ longeuitate dissentit: ⁊ si quid habet ita diuersum: vt uerum eẽ vtrunq; nõ possit: rerũ gestarũ fides ab ea ligua repetenda est: ex qua interpretatum ẽ quod habemus. Que facultas cuz volentibus vbiq; gentium presto sit: nõ tamen vacat q̃ septuaginta interp̃tes in plurimis que diuersa dicere vidẽt': ex hebreis codicibus emendare ausus est nemo. Non eniz est illa diuersitas putata mendositas: nec ego vllo mõ putandã existio. Sz vbi non est scriptoris error: aliquid eos diuio sp̃u vbi sensus esset consentaneus veritati ⁊ p̃ dicans veritatem: non interpretãtium more sed prophetantiũ libertate alit' dicere uoluisse credendum est. Unde merito non solum hebreis: verum ẽt ipsis cum adhibet testimonia de scripturis vti apostolica inuenitur auctoritas. Sed hinc me opportuniore locò si adiuuerit dñs promisi diligentius locuturuz: nunc quod instat expediã.

Non.n. ambigenduz ẽ ab hoie qui ex primo homine primus est natus qñ tandiu viuebant potuisse constitui ciuitatem sane terrenam: non illaz que d̃i ciuitas dei: de qua ut scriberem' laborem tanti huius operis in manus sumpsimus.

An credibile sit primi seculi viros vsq; ad eam etatez qua filios generasse ĩferunt' a concubitu ꝑtinuisse. c. xv.

d Icet ergo aliquis ita ne credendũ ẽ hoiem filios incessãt' generaturum: nec habentem propositum cõtinentie centũ ⁊ amplius vel ꝓm hebreos non multo minus. i. octoginta sexaginta annos a concumbendi opere uacauisse: aut si non uacaret nihil ꝓlis gignere potuisse? Hec questio duobus modis soluitur. Aut.n. tanto serior fuit proportione pubertas: quãto vite totius maiõ annositas: aut quod magis uideo esse credibile: ñ hic priogeniti filij cõmemorati sunt: sed quos successionis ordo poscebat vt peruẽiretur ad noe: a quo rursus ad abraaz videmus esse peruentum: ac deiñ usz ad certum articulum temporis: quantum oportebat signari etiam generationibus cõmemoratis cursum gloriosissime ciuitatis in hoc mundo peregrinantis ⁊ supernam p̃tiam req̃rentis. Q.ò.n. negari non potest: prior õium cain ex coniunctione maris ⁊ femine nat' ẽ. Neq;.n. illo nato dixisset adaz quod dixisse legitur acq̃siui hoiem ꝑ deum: nisi illis duobus ipse fuisset homo nascendo additus primus. Hunc secutus abel quem maior frater occidit: prefiguratione quadam peregrinantis ciuitatis dei q̃ esset ab impij ⁊ quodãmõ terrigenis id est terrenaz originem diligentibus: ⁊ terrene ciuitatis terrena felicitate gaudentibus: persecutiones iniquas passura p̃mus

ostendit. Sed quot annorũ erat adaz cũ eos genuit non apparet. Exiñ dige runtur generationes alie de cain: alie de illo quem genuit non adã i ei⁹ successione quem frater occidit: ⁊ appellauit nomẽ illius seth dicens ut scriptũ ẽ. Suscitauit.n. mihi deus semẽ aliud pro abel: quem occidit cain. Luz itaqꝫ iste due series generationũ una de seth altera de cain: has duas de q̃ b⁹ agim⁹ distinctis ordinib⁹ insinuẽt ciuitates unam celestem in terris peregrinantẽ: alterã terrenam terrenis tãꝫ sola sint gaudꝫ inhiantem uel inherentem: nullus de progenie cain cũ dinumerata sit cõnumerato adã vsqꝫ ad octauaz generationem quotãnoꝫ fuisset expressus ẽ: quando genuit eũ qui cõmemoratur post euz. Noluit.n. spiritus dei in termine ciuitatis generationibus tpa notare ante diluuium: sz in celestis maluit tanꝫ essẽt mẽoria digniores. Porro autem seth qñ natus est non quidẽ taciti sunt ãni pñis ei⁹: seth iam genuerat alios: ⁊ vtrũ solos cain ⁊ abel quis affirmaz audeat? Nõ .n. qz soli notati sunt propter ordines generationum quas commemorari oportebat: ideo consequens videri oz solos fuisse tunc generatos ex adam. Cum.n. silencio coopertis omium nomibus ceterorum: legatur eum genuisse filios ⁊ filias: quota fuerit ista ples eius quis presumat asserere: si culpam temeritatis euitat? Potuit q̃ppe adam diuinitus admonitus dicẽ post eaꝫ seth natus ẽ. Suscitauit enim mihi deus semen aliud pro abel: qñ tal erat futurus qui impleret illius sanctitatem: non ꝫ ipse prior post eũ temporis ordie nasceretur. Deiñ qõ scriptum est vixit autem seth quinqꝫ ⁊ ducentos annos: vel fm hebreos quinqꝫ ⁊ centum annos ⁊ genuit enos: quis possit nisi inconsideratus asseuerare hunc eius primogenitum fuisse: ut admirantes merito iq̃iramus: quomodo per tot annos imunis fuerit a connubio sine ullo proposito cõtinentie: l' non genuerit cõiugatus. Quando q̃dem ẽt de ipso legitur ⁊ genuit filios ⁊ filias: ⁊ fuerũt ões dies seth duodecim ⁊ ñgenti anni ⁊ mortuus est: atz ita deinceps quorum anni cõmemorant': nec filios filiasqꝫ genuisse reticentur. Ac per hoc non apparet omnio: utrũ qui nominatur genitus ipse fuerit primogenitus: immo vero quoniam credibile non est patres illos etate taz lõga aut impubes fuisse: aut coniugib⁹ caruisse vel fetibus: nec illos eorꝫ filios pmos eis natos fuisse credibile ẽ. Sed cum sacre scriptor historie ad ortum vitãqꝫ noe: cuius tempore diluuium factum est per successiones generationũ notatis temporibus itendẽt peruenire: eas vtiqꝫ cõmemorauit non q̃ prime suis parentibus fuerint sz que in propagationis ordine uenerit. Exẽpli gratia quo id fiat apertius aliquid interponam: vñ nullus ambigat fieri potuisse quod dico. Euangelista matheus generationem dñice carnis per seriem parentum volens cõmendare ordiens a patre abraaz atqꝫ ad dauid primitus vt peruenirẽt intendens. Abraam inquit genuit isaac. Cur nõ dixit ismael quem primit⁹ genuit? Isaac autẽ inquit genuit iacob. Cur non dixit esau qui eius primogenitus fuit? Quia scilicet per illos ad dauid puẽire non posset. Deinde sequitur. Jacob autem genuit iudam ⁊ fratres eius. Nunquid iudas primogenitus fuit? Judas inquit genuit phares ⁊ zaraz. Nec istorum geminorum aliquis fuit primogenitus iude: sed ante illos iam tres genuerat. Eos itaqꝫ tenuit in ordine generatiõum: per quos ad dauid atqꝫ inde quo intenderat peruenirẽt. Ex quo intelligi potest: veteres quoqꝫ homines ante diluuium nõ primogẽi

tos sed eos fuisse cōmemoratos: per quos ordo succedentium generationū ad noe pīiarcham duceretur: ne serie pubertatis illorum obscura nō necessaria questio nos fatiget.

De iure coniugiorū: q̄ dissimiliter a subsequētibus matronis hūerint p̄ma connubia. c. xvi.

c Um igī genus hūanū p̄ priam copulā viri facti ex puluere ⁊ p̄ iūgis eius ex viri latere: mariū femiarūq̄ coniūnctione opus haberet vt gignendo multiplicarēt: nec essent vlli hoies nisi qui ex illis duobus nati fuissent: uiri sorores suas coniuges acceperunt. Quod profecto quanto ē ātiquius cōpellente necessitate: tāto post ea factum est dānabilius religione p̄hibente: Habita est enim rō ītīssima caritatis: ut hoies quib̄ esset vtilis atq̄ honesta concordia: diuersarum necessitudinum uinculis necterētur: nec vnus in vna multas haberet: sed singule spargerentur ī singulos ac sic ad socialem vitam diligentī colligandaz plurime plurimos obtinerent. Pater quippe ⁊ socer duaruz sūt necessitudinum noia. Ut ergo alium quisq̄ hēat patrem aliū socerū: numerosius se caritas porrigit. Utrunq̄ autem vnus adam esse cogebatur: ⁊ filij ⁊ filiab̄ suis: quando fratres sororesq̄ connubio iūgebantur. Sic ⁊ eua vxor eius vtriq̄ sexui filiorū fuit ⁊ socrus ⁊ mater. Que si due femine fuissent: mī altera ⁊ socrus altera: copiosius se socialis dilectio colligaret. Ipsa deniq̄ iā soror q̄ etiam vxor fiebat duas tenebat vna necessitudines: quib̄ per singlas distributis vt altera esset soror: altera vxor: hōinum numero social p̄pinquitas augeretur. Sed hoc vnde fieret tūc ñ erat: qñ nisi fīes ⁊ sorores ex illis duob̄ primis nulli hoies erāt. Fieri ergo debuit quando potuit: ut existente copia inde ducerent vxores q̄ non erant iam sorores: ⁊ non solū illō ut fieret nulla necessitas esset: veruz ēt si fieret nefas esset. Nā si nepotes primorū hōiūm q̄ iam cōsobrinas potāt accipere cōiuges: sororibus mīimōio iungerentur: non iam due sed tres in hoie vno necessitudines fierēt: que p̄pter caritatem numerosiore p̄pinq̄tate nectendam dissemiari per singlos singule debuerunt. Esset enim vnus hō filij suis fratri scilicet sororiq̄ coniugibus: ⁊ pater ⁊ socer ⁊ auūculus: ita ⁊ soror eius eisdem communibus filijs ⁊ mater ⁊ amita ⁊ socrus. Idenq̄ int̄ se filij eorum non solum essent fīes atq̄ coniuges: verum etiam consobrini quia ⁊ fratum filij. Omnes autez iste necessitudies que vni homini tres homines connectebant: nouez connecterēt si essent in singulis singule: vt vn̄ homo haberet alterā sororem: alterā vxorem: alteram consobrinam: alterū patrem ⁊ alterum auunculum: alterū socerum: alteram matrem: alteram amitam: alteram socrum: atq̄ ita se ñ in paucitate coartatum sed latius atz numerosius propinquitatib̄ crebris uinculum sociale diffunderet. Quod humano genere crescēte ⁊ multiplicato: etiam inter impios deorum multorum falsorūq̄ cultores sic obseruari cernimus: vt etiam si peruersis legib̄ permittātur fraterna coniugia: meliō tamen consuetudo ipsam malit exhōrere licentiam. ⁊ cum sorores accipere in mīimoniū primis humani generis temporibus omnino licuerit: sic adūse tur quasi nunq̄ licere potuerit. Ad humanum enim sensum vel alliciendum vel offendenduz: mos valet plurimū. Qui cuz in hac causa immoderatiōez concupiscentie coerceat: eum designari atq̄ corrumpi merito esse nefariuz iudicatur. Si enim est iniquū auiditate

possidendi transgredi limites agros: quanto est iniquius libidine concubē di subuertēi limites mos? Experti autem sumus inconnubios consobrinas etiam nostris temporib': propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximū: quā raro per mores fiebat: q̄ fieri p leges licebat q̄ id nec diuina prohibuit: ⁊ nondum ꝓhibuerat lex hūana. Uerūtn factum etiam licitum propter vicinitatem horrebatur illicīti: ⁊ q̄d fiebat cuz consobrina pene cū sorore fieri videbatur: q̄ ⁊ ipsi inter se propter tam propinquam consanguinitatem fratres vocantur: ⁊ pene germani sunt. Fuit antem ātiquis p̄ibus religiose cure: ne ipsa propinquitas se paulatim propagium ordinib' diriḡns longius abiret: ⁊ propinquitas esse d̄ sisteret: eam nondum longe positam rursus mr̄imonij vinculo colligare: et quodammodo reuocare fugientem. Unde iam pleno hōibus orbe terrarū non quidem sorores ex patre vel mr̄e: uel ex ambobus suis parentibus natas: sed tn̄ amabant de suo genere ducere vxores. Ueruntamen quis dubitet honestius hoc tempore etiam consobrinarum ꝓhibita esse coniugia: n̄ solum secundum ea que disputauim' propter multiplicādas affinitates: ne habeat duas necessitudines vna psōa cum due possint eas hr̄e ⁊ numerus propinquitatis augeri: sed etiam q̄ nescio quomodo inest humane vēcundie quiddam naturale atz laudabile: vt cui oz causa propinquitatis uerecūdum honorem: ab ea contineat q̄uis generatricem tamen libidinem: d̄ qua erubescere videmus ⁊ ipsam pudicitiam coniugalem. Copulatio igī maris ⁊ femine quantū attiet ad genus mōtalium: quoddaz seminarium ē ciuitatis: sed terrena ciuitas generatiōe tm̄modo: celestis autem etiam regenerātiōe opus habet: ut noxam generationis euadat. Utruz autez aliq̄d fuerit: vel si fuit quale fuerit corporale atz visibile regenerationis signum añ diluuium: sicut abrae circunsio postea est imperata sacra historia tacet. Sacrificasse tamen deo etiam illos antiquissimos homes non tacet quoo ⁊ in duobus primis f̄ibus claruit ⁊ noe post diluuium cum d̄ arca fuisset egressus hostias deo legitur imolasse? De quare in precedentibus libris iaz dixim': n̄ ob aliud demones arrogantes sibi diuinitatem deosq̄ se credi cupiētes: sibi expetē sacrificiū ⁊ gaudē huiusce modi honoribus: nisi quia verum sacrificiuz deo vero deberi sciunt.

De duobus ex vno genitore ꝓcreatis patribus atz pr̄icipibus. c. xvij.

c Um ergo esset adaz ūtriusq̄ generis pat. i. ⁊ cuius series ad t̄renaz: ⁊ cuius series ad celestem ptiet ciuitatem: occiso abel atq̄ in eius int̄fectione commendato mirabili sacramento: facti sunt duo patres singlorū generum cain ⁊ seth: in quorum filijs quos cōmemorari oportebat: duaruz istarum ciuitatum in genere mortaliū euidentius indicia clarere ceperūt. Cain quippe genuit enoch: in cuius noie condidit ciuitatem. s. n̄ peregrinantez in hoc mūdo: sed in eius temporali parte ac felicitate quiescente. Cain aūt interpretatur possessio: vnde dictuz ē quando natus est siue a patre siue a matre eius acquisiui hominem per deum. Enoch vero dedicatio. hic eniz d̄ dicatur terrena ciuitas vbi conditur: quoniam hic habet eum quem intendit ⁊ appetit finem. Porro ille seth it̄pretatur resurrectio: ⁊ enos filius ei' interpretatur homo: non sicut adaz. Et ipsum enim nomen interpretatur homo: sed commune perhibetur esse in illa lingua id est hebrea masculo et

femine. Nã sic ò illo scriptum ẽ. Masculum ⁊ feminã fecit eos: ⁊ benedixit illos cognominauit eorũ nomẽ adã. Unde non ambigitur sic appellatam fuisse feminam euam proprio nomie: vt tamen adam quod iterpretatur homo nomen esset amborum. Enos autem sic interpretatur homo: ut hoc ñ posse feminam nuncupari periti ligue illius asseuerent: tanq̃ filius resurrectionis: vbi non nubẽt neq; vxores ducent. Non enim erit ibi generatio: cuꝫ illuc perduxerit regeneratio. Quare ⁊ hoc non in cassum notanduꝫ arbitrõ: q̃ in his generationibus que propagantur ex illo qui est appellatus seth: cum genuisse filios filiasq; dicatur: nl̃ la ibi genita nominatim femina exp̃ssa est: in his autem que propagant̃ ex cain: in ipso fine quousq; protendunt̃ nouissima femina genita nominatur. Sic enim legitur. Matusabel genuit lamech. Et sumpsit ibi lamech duas vxores. Nomen vni ada: ⁊ nomen Fe sella: ⁊ peperit ada iabel: hic erat pat̃ habitantium in tabernaculis pecorari orum: Et nomẽ fratris eius iubal: hic fuit qui ostendit psalteriuꝫ ⁊ citharã. Sella autem peperit ⁊ ipsa tubalcain ⁊ erat erarius ⁊ melleatõ eramnti ⁊ ferri. Soror autem tubalcain noema. Hucusq; põrecte sũt omnes generationes cain: que sunt omnes ab adam octo annumerato ipso adam: septeꝫ. s. usq; ad iamech: qui duarum maritus vxorum fuit: ⁊ octaua est generatio in filijs: in quibus ⁊ femina commemoratur. Ubi eleganter significatum est: terrenam ciuitatem vsq; in sui finem carnales habituram generationes: q̃ marium feminarũq; coniunctione p̃ueniunt. Unde ⁊ ipse quod preter eas nusq̃ reperitur ante diluuium: nominibus proprijs exprimuntur vxores illius hominis: qui nominatur hic nouissimus pater. Sicut autem cain q̃ interpretatur possessio terrene conditor ciuitatis: ⁊ filius eius i cuius nomine condita est enoch qui interpretatur ò dicatio: indicat istam ciuitatem ⁊ initium ⁊ finem habere terrenũ: vbi nihil speratur amplius q̃ quod in hoc seculo cerni non potest: ita seth qui interpretatur resurrectio: cum sit generationum seorsum commemoratarum pater quid de filio eius sacra historia dicat intuendum est.

Quid signatum sit i abel ⁊ seth ⁊ enos: quod apparet ad christum ⁊ cõpus eius. i. ecclesiam pertinere. c. xviij.

e T seth inquit natus est filius: ⁊ nominauit nomen eius enos. Hic spauit inuocare nom̃ dñi dei. Nẽpe clamat attestatio veritatis. In spe igitur viuit homo filius resurrectõis: in spe uiuit q̃diu peregriatur hic ciuitas dei: que gignitur ex fide resurrectiõis christi. Ex duobus nãq; illis hõibus abel qui inipretat̃ luct⁹: ⁊ ei⁹ fr̃e seth qui interpretatur ĩsurrectio mõs christi ⁊ vita eius ex mortuis figurat̃. Ex qua fide gignitur hic ciuitas dei. i. homo qui sperauit inuocare nomen domini dei. Spe enim salui facti sum⁹ ait apostolus. Spes autem que uidet̃ non est spes. Quod enim uidet quis: quid sperat? Si autem quod non viõmus speramus: per patientiam expectamus. Nam quis vacare hoc existimet ab altitudine sacramenti? Nũq̃d enim abel non sperauit inuocare nom̃ dñi dei: cuius sacrificiũ scriptura tam acceptuꝫ deo fuisse commemorat? Nũ quid ipse seth non sperauit nom̃ dñi dei de quo dictum est. Suscitauit eim mihi deus semen aliud pro abel? Cur ergo huic proprie tribuitur quod piorum omnium itelligitur esse cõmũe: nisi quia oportebat in eo qui de patre generationum in meliorem partẽ hoc

est superne ciuitatis separataruz:pm̃ commemoratus exortus prefigurari hoiem id est hominum societatem:q̃ non secundum uires terrene felicitatis:sed secundum deum viuit ĩ spe felicitatis eterne:Nec dictum ē hic sperauit in dñm deuz:aut hic inuocauit nomen dñi dei:sed hic sperauit inquit inuocare vbiqz prophetia est exorturuz populum qui secundum electionē gr̃e inuocauit nomen domini dei:hoc est quod per aliũ prophetã dĉm est:apl̃s de hoc populo intelligit ad dei gratiã pertinere. Et erit omnis quicunqz iuocauerit nomen dñi:saluus erit.hoc.n. ipsum quod dicitur ⁊ nominauit nomen eius. Enos quod interpretatur homo:ac deinde additur hic sperauit inuocare nomen dñi dei:satis ostenditur q̃ non in seipso spem ponere debeat homo. Maledictus enim omnis sicut alibi legitur qui spem suam ponit in homine. Ac per hoc ĩ se ut sit ciuis alterius ciuitatis que non solum secũdum filiuz cain dedicatur hoc tempore:hoc est mortalis huius seculi labẽte transcursu:sed in illa immortalitate beatitudinis sempiterne.

De significatione que ĩ enoch trãslatiõe monstratur.c.xix.

n Am ⁊ ista ꝓpago cuius ē pater seth in ea generatiõe hz dedicatiõis nomen:que septima est ex adam annumerato adam. Septim̃.n.ab illo natus est enoch:qui interp̃tat̃ dedicatio:sed ipse est ille translat̃ qui placuit deo:⁊ insigni numero ĩ ordine generationum quo sabbatum consecratum est septim̃.s.ab adaz:ab ipso aũt patre istarum generationum que discernuntur a generatõe cain:id est seth sextus est:quoto die factus est homo: ⁊ consumauit omnia opera sua. Sed huius enoch translatio nostre dedicatiõis prefigurata dilatio. Que quidez iam facta est in christo capite nostro: qui sic resurrexit vt non moriatur ulterius:sed etiam ipse translatus ē. Restat aũt alt̃a dedicatio vniuerse dom̃ cuius ipse christ̃ ē fundamentum: q̃ differtur ĩ finem:qñ erit omniũ resurrectio non moriturorum ãplius. Siue autem domus dei dedicatur:siue templum dei:siue ciuitas dei: id ipsuz est: nec abhorret a latini eloquij consuetudine. Nam ⁊ virgilius imperiosissimam ciuitatem domum appellat assarici:romanos volens intelligi qui de assaraco per troianos originẽ ducũt: ⁊ domum enee eosdem ipsos:quia eo duce troiani cum italiaz venissent:ab eis condita est roma. Imitatus nanqz est poeta ille litteras sacras: in quib̃ dicitur domus iacob iam ingens populus hebreorum.

De eo q̃ cain successio ĩ octaua ab adam generatione clauditur:⁊ in posteris ab eodem p̃ie adam noe decim̃ inuenitur.c.xx.

d Icet aliquis:si hoc intendebat scriptor hui̇ historie ĩ cõmẽorãdis generationibus ex adã per filium eius seth:vt p illas pueĩret ad noe sb̃ quo f̃cum ē diluuiũ:a quo rursus contexeretur ordo nascentium:quo perueniret ad abraam:a quo mattheus euangelista generatiões quib̃ ad christum peruenit eternum regem ciuitatis dei:quid intendebat in generatiõi b̃ ex cain:⁊ quo eas perducẽ uolebat? Respondetur vsqz ad diluuium quo totuz illud genus terrene ciuitatis absumptum est:sed reparatum est ex filiis noe. Neqz enim deesse poterit hec t̃rena ciuitas societasqz hoium secũdũ hominem viuentium:vsqz ad huius seculi finem de quo dñs ait: filij̃ hui̇ seculi generant ⁊ generant̃. Ciuitatez

vero dei peregrinantē in hoc seculo re
generatio perducit ad alterum secu-
lum:cuius filij nec generant nec gene
rantur. Hic ergo generari et generare
ciuitati vtriqꝫ commune est: q̃uis dei
ciuitas habeat ⁊ iam hic multa ciuiũ
milia:que ab opere generadi se abstie
ant. Sed hz etiam illa ciues nonnul-
los isti similes:ex imitatione quadaz
lz errantes. Ad eam nanqꝫ pertinent:
etiam qui deuiantes ab huius fide di
uersas heresēs condiderūt:secundum
hominem quippe viuunt:non fm de-
um. Et indorum gymnosophiste qui
nudi perhibentur philosophari in so-
litudinibus indie:ciues eius sunt et a
generando se cohibent. Non enim est
hoc bonum:nisi cum fit secundum fi-
dem summi boni qui deus est. Hoc tñ
nemo fecisse ante diluuium reperit:
quando quidem etiam ipse enoch sep
timus ab adam:qui translatus refert
esse non mortuus:gēuit filios ⁊ filias
anteq̃ transferretur:in quib' fuit ma
tusalem per quem generationum me-
morandarū ordo transcurrit. Cur er-
go tanta paucitas successionū cōmē o
ratur in generationibus ex cain:si eas
vsqꝫ ad diluuium perduci oportebat:
nec erat diuturna etas preuēiens pu-
bertatem:que centum vel amplius ā-
nos vacaret a fetibus. nā si non inten
debat auctor libri huius aliquem ad
quē necessario perducēt seriem gene-
rationum:sicut in ill' qui uēiunt de sēi
ne seth:intendebat puenire ad noe:q̃
rursus ordo necessarius sequētur: q̃d
opus erat pretermittere primosgeni-
tos filios vt peruenireturad lamech:
in cuius filijs finitur illa contexio oc
taua generatione scilicet ex adā:⁊ sep
tima ex cain:quasi esset inde aliquid
deinceps connectendum:vnde peruēi
retur l' ad israeliticuz populum:ī quo
celesti ciuitati etiam terrena hierusalē
figuram propheticam prebuit: vl' ad
christum secundum carnem qui est su
per omnia deus benedictus in secula:
superne hierusalem fabricator atz re
generator:cum tota progenies cai di-
luuiosit deleta? Unde videri pōt in eo
dem ordine generationum:primosge-
nitos fuisse commemōatos. Cur ergo
tam pauci sunt? Non enim vsqꝫ ad di
luuium tot esse potuerunt non vacan
tibus vsqꝫ ad centenariam pubertatē
pr̃ibus ab officio generandi:si nō erat
tunc proportione longeuitatis illius
etiam sera pubertas. Ut.n.pereque ṽ-
ginta ānorū fuerit cū filios generare
ceperunt octies tricenti:qm̃ octo sunt
generatiōes cum adam ⁊ cū eis quos
genuit lamech:ducenti ⁊ quadragita
sunt anni. Nam itaqꝫ toto deide tem
pore usqꝫ ad diluuium non generaue-
runt? Qua tādem causa qui hec scrip
sit generationes commemorare nolu-
it que sequuntur? Nam ex adam vsqꝫ
ad diluuium computantur anni secū-
dum codices nr̃os duo milia ducēti se
xagintaduo:fz hebreos aūt mille sex
cēti q̃nquagitasex. Ut ergo istū nūex
minorem credam' eē vior̃em:de mille
sexcentis q̃nquagitasex ānis ducenti
quadraginta detrahūt. Nunq̃d credi
bile ē p mille quadrigētos ⁊ quot ex
currit annos qui restant ad diluuium
progeniē cain a generationibus vaca
re potuisse? Sed qui ex hoc mouetur
mēinerit cū quererē quō credendum
sit:antiquos illos homines per tā ml'
tos annos a gignendis filijs cessare
potuisse duobus modis istam solutā
esse questionem:aut de sera puberta-
te proportione tam longe vite:aut de
filijs qui commemorantur in genera-
tionibus q̃ non fuerint primogeniti:
sed hi per quos ad eum quem inten-
debat auctor libri poterat peruenir̃ sic
ad noe in generationibus seth. Proi-
de in generationibus cain si non occū
rit qui deberet intendi:ad quem pert-

missis primogenitis p eos q̃ cõmẽora
ti sunt peruẽiri oportebat sera puber-
tas intelligenda restabat: vt aliquãto
post centum ãnos puberes habilesq̃
ad gignendum facti fuerit: vt ordo ge
nerationum per primogenitos curre
ret: ⁊ vsq̃ ad diluuium ad numerum
annorum tante quantitatis occurrẽt.
Quãuis fieri possit vt propter aliquã
secretiorem causam que me later vsq̃
ad lamech ⁊ eius filios generationuꝫ
perueniente cõtextu cõmẽdaret hec ci
uitasquã dicimus terrenã: ac deinde
cessaret scriptor libri comemorare ce-
teras: que vsq̃ ad diluuium eẽ potue
rũt. Põt ⁊ illa esse causa cur nõ ordo
generationum per primogenitos du-
ceretur: vt necesse ĩ illis hõib⁹ ñ sit tã
seram credere pubertatẽ: q̃ scilicet ca-
dem ciuitas quã cain in nomie enoch
filij sui: condidit: longe lateq̃ regnare
potuerit: ⁊ reges habere non simꝳ plu
res: sed suis etatibus singulos: quos
genuissent sibi successuros quicunq̃
regnassent. Horum regũ primus esse
potuit ipse cain: secundus eius filius
enoch in cuius nomine vbi regnaret
condita est ciuitas: tertius. Jrad quẽ
genuit enoch: quartus manibel quez
gẽuit irad: q̃nt⁹ matusael quẽ genuit
manibel. sextus lamech quem genuit
matusael: qui est septim⁹ ab adã p ca-
in. Non aũt erat per consequens vt p
mogeniti ĩ regnũ regnãtib⁹ succedẽnt
pãibus: sꝫ quos regnandi meritũ ppt
virtutem terrene vtilẽ ciuitati: vel sõs
aliqua reperiret: vel ille potissimũ suc
cederet patri hereditario quodam iu-
re regnandi: quem pre ceteris filijs di
lexisset. Potuit aũt viuente adhuc la
mech atq̃ regnante fieri diluuiũ: vt ip
sũ cũ alijs õibus hõibus exceptis qui
in arca fuerunt quez perderet iuẽiret.
Neq̃ enim mirandu ꝫ est: si varia quã
titate numerositatis annorum inter-
posita: per tam longam etatez ab adã
vsq̃ ad diluuium non equalis nume
ri generationes habuit vtraq̃ proge-
nies: sed per cain septem: per seth aũt
decem: septimus est enim vt iam dixi
ab adaꝫ vsq̃ ad lamech: decim⁹ noe.
Et ideo non vnus filius lamech sic in
ceteris superius: sed plures cõmemo-
rati sunt: quia incertũ fuerat quis ei
fuisset mortuo successurus: si regnãdi
tempus inter ipsum ⁊ diluuium remã
sisset. Sed quoquomodo se habeat si
ue per primogenitos siue per reges
ex cain generationum ordo decurrẽs:
illud mihi nullo pacto prercundũ silẽ
tio videtur: q̃ eum lamech septim⁹ ab
adam fuisset inuentus: tot eius annu-
merati sunt filij donec vndenarius nu
mer⁹ impleretur: quo significatur pec
catum. Adduntur enim tres filij ⁊ v-
na filia. Uxores autem aliud possunt
significare: non hoc quod nunc cõmẽ
dandum videtur. Nunc enim de ge-
nerationibus loquimur: ille vero vnõ
sunt genite tacitum est. Quoniam er-
go lex denario numero predicatur vñ
est memorabil' ille decalogus: profec-
to numerus undenarius numer⁹ qm̃
transgredit denarium: transgressionẽ
legis ac p hoc peccatũ significat. Hic
est q̃ in tabernaculo testimonij quod
in itinere populi dei velut templum ã-
bulatorium vndecim vela cilicina fie-
ri precepta sunt. Jn cilicio quippe re-
cordacio est peccatorum: propter he
dos ad sinistram futuros: quia confi
tentes in cilicio prosternimur tanq̃ di
centes quod in psalmo scriptuꝫ ẽ: pec
catum meuꝫ ante me est semper. Pro
genies ergo ex adam per cain scelera-
tum vndenario numero finitur: quo
peccatum significatur: ⁊ ipse numer⁹
a femina clauditur: a quo sexu initiuꝫ
factum ẽ peccati per quod omnes mo
rimur. Commissuꝫ est autem vt ⁊ vo
luptas carnis que spiritui resisteret se
queretur. Nam ⁊ ipsa filia lamech no

ema voluptas interpretatur. Per seth autem ab adam vsq ad noe denarius insinuatur legitimus nũerus. Cui noe tres adiũciuntur filij: vnde vno lapso duo benedicuntur a patre: vt remoto reprobo ⁊ probatis filijs ad numerũ additis: etiam duodenarius numer' intimetur: q̃ ⁊ in patriarcharum ⁊ in apostolorũ numero insignis est: ppt̃ septenarij partes alteram per alteraz mltiplicatas. Nam ter quaterni l' quater terni ipsum faciunt. His ita se hñtibus: video considerandum ⁊ cõmemorandum: ista vtraq; progenies q̃ distictis generatiõibus duas insinuat ciuitates: vnam terrigenarum: alterã regeneratorũ: quõ postea sic cõmixta fuerit atq; confusa: vniuersũ gen' humanũ exceptis octo hõib' pire merẽt' diluuio.

Qua rõne cõmemorato enoch: q̃ fuit filius cain: totius generatiõis ei' vsq; ad diluuium sit cõtinuata narratio: cõmemorato aũt enos q̃ fuit fili' seth ad conditiõis hũane ꝓncipiũ sit reditum. c. xxi.

p Primo autem intuendus ẽ: quẽ admodum cũ ex cain generationes enumerantur: cõmemorato añ ceteros posteros eius illo i cuius noie ꝓdita est ciuitas id est enoch: contexti sunt ceteri vsq; ad illum finem de quo locut' sum. donec illud gen' atz illa vniuersa propago diluuio delẽt': cum vero filius seth vnus cõmemoratus fuisset enos: nondum vsq; ad diluuium additis ceteris: articulus q̃dam interponitur ⁊ dicitur: hic liber natiuitatis hõinũ qua die fecit deus adam ad imaginem dei fecit illũm: masculũ ⁊ feminã fecit eos: ⁊ benedixit illos: ⁊ cognominauit nomen eorũ adã: qua die fecit illos. Quod mihi videtur ad hoc interpositum vt hinc rursus inciperet a ipso adam dinumeratio temporum: quam voluit facere qui hec scripsit in ciuitate terrena: tanq̃ eam deus sic cõmemorare vt non computaret. Sed quare hinc reditur ad istaz recapitulationem: posteaq̃ cõmemoratus est filius seth homo qui sperauit inuocare nomen domini dei nisi qr sic oportebat istas duas ꝓponẽ ciuitates: vnã p homicidã vsq ad hõicidã. nam ⁊ lamech duab' vxorib' suis sese perpetrasse homicidium confitet': alteram per eum qui sperauit inuocare nomen domini dei. Hoc est quippe i hoc mũdo peregrinãtis ciuitatis dei totum atq; ad summũ in hac mortalitate negociũ: qõ p vnũ hoiem quẽ sane occisi resurrectio genuit: cõmendãdum fuit. Homo quippe vnus totius superne ciuitatis est vnitas nondum quidem completa: sed premissa ista ꝓphetica prefiguratione complenda. Filius ergo cain hoc est filius possessionis: cuius: nisi terrene ciuitatis hẽat nomen: in ciuitate terrena que in eius nomine condita est: De his est enim ꝏ quibus cantatur in psalmo: inuocabũt nomina eorum in terris ipsorum ppt̃ quod sequitur eos quod in alio psalmo scriptũ est: domine in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilũ rediges. Filius aũt seth hoc est filius resurrectionis speret inuocare nomen dñi dei. Eam quippe societatem hõinum ꝓfigurat q̃ dicit: ego autem sic̃ oliua fructifera in domo dei speraui in misericõdia dei. Vanas autem glias famosi in terra nominis non requirat. Beatus enim vir cuius est nomen domini spes eius ⁊ non respexit in uanitates ⁊ insanias falsas. Propositis itaq; duabus ciuitatibus: vna in re hui' seculi: altera in spe dei: tanq̃ ex communi que aperta est in adam ianua mortalitatis egressis: vt percurrant ⁊ discurrãt ad discretos propos et debitos fines: ici

pit dinumeratio temporꝫ ī qua ⁊ alie generationes adꝯciuntur:facta recapitulatione ex adam:ex cuius origie dānata veluti massa vna merite dānationi tradita fecit deus alia incontumeliam vasa ire:alia in honorem vasa misericordie:illis reddens quod debet in pena:istis donans quod non debetur in gr̃a:vt ex ipsa etiam cōparatiōe vasorum ire:superna ciuitas discat que peregrinatur ī terris non fidē libertate arbitrꝗ sui:sed speret inuocare nomen dn̄i dei:quoniam voluntas in natura que facta est bona a bono deo:sz mutabilis ab imutabili:ex nihilo ab eo q̄ est:⁊ a bono pōt decliare vt faciat malūm:qō fit libero arbitrio: ⁊ a malo ut faciat bonum:quod non fit sine diuino adiutorio.

De lapsu filiorum dei alienigenarꝫ mulierum amore captorū vnde ōes exceptis octo hōibus diluuio perire meruerunt.c.xxꝗ

h Oc itaq; libero volūtatis arbitrio:generatiōe hūana ꝓgrediēte atq; crescente facta est ꝑmixtio:⁊ in iquitate participata q̄dā vtriusq; confusio ciuitatis:qō malū a sexu femineo cām rursus inuenit nō quidē illo mō quo ab initio. Non enim cuiusq̄ etiam tunc fallacia seducte ille femine persuaserunt peccatū viris:sed ab initio q̄ prauis moribus fuerant in ̊trena ciuitate.i.in terrigenarum societate amate sunt a filꝗs dei ciuibus scilicet pegrinantis in hoc seculo alterius ciuitatis propter pulchritudinem corporū qō bonum dei quidem donū est: sz propterea id largitur etiam malis: ne malum bonum videatur bonis. Deserto ita itaq; magno bono ⁊ bonorꝫ ꝓpo: lapsus est factus ad bonum minimum non bonis propriuz sz bonis malisq; cōmune:ac sic filꝗ dei filiarum hōinū amore sunt capti:atq; vt eis coniugibus fruerentur in amorem societatis terrigene defluxerunt:deserta pietare in sancta societate seruabant. Sic eim corporis pulchrituoo a deo quidē factum sed tēporale carnale infimum bonum male amatur post posito de eterno in eterno:sempiterno bono:quēad modū iustitia deserta ⁊ aurum amat ab auaris:nullo peccato auri sed hōinis. Ita se habet omnis creatura. Cū enim bona sit:⁊ bene potest amari ⁊ male:bene scilicet ōdine custodito:male aūt ordine perturbato. Quod ī laude quidam creatoris breuiter versib' dixit. Hec tua sunt:bona sunt:quia tu bon' ista creasti. Nil nostrū ē ī eis nisi qō peccam' amātes. Ordine neglecto ꝑ te qō cōdit' abs te. Creator aūt si vaciter amet':hoc est si ipse ñ aliud ꝑ illo qō non ē ipse amet':male amari nō pōt. Nam ⁊ amor ipse ordinate amand' ē:quo bene amatur quod amandū ē:vt bene sit in nobis virtus qua uiuitur bene. Unde mihi videtur q̄ diffinitio breuis ⁊ vera uirtutis ordo est amoris. Propter qō in sancto cantico canticorum cantat sponsa christi ciuitas dei. Ordinate in me caritatē. Huius igitur caritatis hoc est dilectiōis ⁊ amoris ordine pturbato deum filꝗ dei neglexerūt:⁊ filias hōinum dilexerūt:q̄b' duob' nōibus satis ciuitas vtraq; discernitur. Neq; eim ⁊ illi non erāt filꝗ hōinum per naturā:sz aliud nomen habere ceperant per gr̃am.

An credendū sit angelos substātie spiritalis amore speciosarum mlierū captos earūdem inisse coniugia ex q̄bus gigātes sūt creati.c.xxiꝗ.

n Am ⁊ ī eadē scriptura vbi dc̄i sūt dilexisse filias hōinum filꝗ dei.ꝗdem dicti sunt etiā angeli dei:vnde illos multi putant non homines

fuisse sed angelos. Quam q̃onẽ nos transeunter commemoratam: ĩ tertio hui⁹ opis libro ĩliquim⁹ ĩsolutã: vtrũ possint angeli cum sp̃s sint corporalit̃ coire cum feminis. Scriptum ẽ enĩ. Qui facit angelos suos sp̃s. i. eos qui natura spiritus sunt facit esse angelos suos: iiungendo eis officiũ nũciandi. Qui. n. grece dr̃ ãgelos: qd̃ nomẽ latina declinatione angelus perhibetur: latina lingua nuncius interpretatur. Sz vtrũ eorꝫ cõpora consequenter adiunxerit dicendo: ⁊ ministros suos ignem ardentem: ad q̃ caritate tãq̃ igne spirituali feruere debeant ministri ei⁹ ambiguum est. Apparuisse tamen hominibus ãgelos in talibus cõporib⁹: vt non solum uideri verum etiam tangi possent: eadem verissima scriptura testatur. Et quõiam creberrima fama est multiq̃ se expertos uel ab eis qui experti essent: de quorum fide dubitãdum non est audisse cõfirmant: siluanos ⁊ faunos quos vulgo icubos vocant: improbos sepe extitisse mulieribus: ⁊ earum appetisse ac peregisse cõcubitum: ⁊ quosdã demões quos dusios galli nuncupant: hanc assidue immũditiã ⁊ tẽtare ⁊ efficere pr̃es talesq̃ asseuerant: vt hoc negare impudentie videatur. Non hinc aliquid audeo temere diffinire: vtruz aliq̃s sp̃s elemento aereo corporati. nam hoc elementũ etiam cum agitatur flabello: sensu cõporis tactuq̃ sentitur: possint etiam hanc pati libidinez: vt quomodo possunt sentientibus feminis misceãtur. Dei tamen angelos sanctos nullo mõ illo tempore sic labi potuisse credideri m: nec de his dixisse apostolum petrum. Si enim deus angelis peccantibus nõ pepercit sed carceribus caligi nis inferi retrudens tradidit in iudicio puniendos refuari: sed potius de ilr̃ q̃ p̃mũ apostatãtes a deo cũ diabolo principe suo ceciderunt: qui primum hominez per inuidiã serpentina fraude decepit. Angelos autem fuisse etiã dei hoies nuncupatos: eadem scriptura sancta locupletissima testis est. Nã ⁊ de ioanne scriptum est. Ecce mitto ãgelum meum ante faciem tuam: qui preparabit viam tuam. Et malachias propheta propria quadam. i. proprie sibi ĩnpertita gratia dictus est ãgelus. Verum hoc mouet quosdaz q̃ ex illis qui dicti sunt angeli dei: ⁊ ex mlierib⁹ quas amauerunt: non quasi hoies generis nr̃i sed gigantes legim⁹ esse natos: quasi vero corpora hõinũ modum nr̃m longe excedentia: quod etiam supra commemorauí: non etiaz nostris temporibus nata sint. Nonne ãte paucos annos cum romane vrbis quod a gotthis fr̃z ẽ ꝓpinquaret excidium: rome fuit femina cũ suo patre ⁊ sua matre: que corpore quodammõ giganteo longe ceteris premineret ad quem visendam mirabilis fiebat vsq̃ quaq̃ concursus? Et hoc erat maxie admirationi: q̃ ambo parentes eius nec saltem tã longi hoies erant: quaz longissimos videri cõsueuimus. Putuerũt igr̃ gigantes nasci: ⁊ priusq̃ filij dei qui ⁊ angeli dei dicti sunt: filiabus hominum hoc est secundum hominẽ uiuentiũ miscerent: filij. s. seth filiabus cain. Nam ⁊ canonica scriptura sic loq̃t̃: in quo libro hec legim⁹: cuius vba ista sunt. Et factum est postq̃ ceperũt homines multi fieri super terram: ⁊ filie nate sunt illis: videntes angeli dei filias hominum quia boni sr̃: sumpserunt sibi vxores ex omnibus quas elegerant. Et dixit dõin⁹ deus. Non permanebit sp̃us meus in hõib⁹ his in eternum: ꝓpter qd̃ caro sũt. Erũt autem dies eorum centum viginti anni. Gigantes autem erant super terrã in diebus illis. Et p⁹ illud cũ intrarẽt filij dei ad filias hõinũ ⁊ gẽerarẽt sibi: illi erant gigãtes a seculo hõines

nominati. Hec libri verba diuia satis indicant iam illis diebus fuisse gigantes sup trā: qñ filij dei acceperūt vxores filias hominum: cum eas amarēt bonas. i. pulchras. Consuetudo quippe scripture huius ē etiā speciosos cōpore bonos uocare. Sed ⁊ postq̄ hoc factum est nati sunt gigantes. Sic. n. ait gigantes aūt erant super terraz in diebus illis. Et post illud: cum itrarēt filij dei ad filias hoium. Ergo ⁊ ante i illis diebus ⁊ post illud. Quod aūt ait ⁊ generabāt sibi: satis ostendit q̄ prius anteq̄ sic caderent filij dei: deo generabant non sibi: id est non dñante sibi libidine coeundi: sed fuiente officio propagādi ñ fāiliā fastus sui: sed cives ciuitatis dei: quibus annūciaūerāt tanq̄ āgeli dei: vt ponerēt in deo spē suā: siles illius qui nat⁹ ē de seth filius resurrectionis: ⁊ sperauit inuocare nomen dñi dei in qua spe essent cū suis posteris coheredes et nox bonozum: ⁊ sub deo pie fies filiox. Nō aūt illos ita fuisse angelos dei vt homies non essent: sicut putant quidam: sed hoies proculdubio fuisse scriptura ipsa sine vlla ambiguitate declarat. Cuz eim premissum esset q̄ videntes angeli dei filias hōinū quia bone sunt sūpserunt sibi vxores ex omnibus quas elegerant: mox adiunctum est ⁊ dixit dominus deus non permanebit spūs meus in hominibus his in eternum: propter qd̄ caro sunt. Spūs dei quippe fuerūt facti angeli dei ⁊ filij dei: sed declinando ad inferiora homines dicuntur noie nature non gratie: dicunt ⁊ caro desertores spiritus: ⁊ deserēdo deserti. Et septuaginta quidem interpretes: ⁊ angelos dei dixerūt istos ⁊ filios dei: quod quidem etiam nō habēt omnes codices. nam quidam nisi filios dei non habent. Aquila autē quez intepretem iudei ceteris anteponunt: non angelos dei nec filios dei: sed filios deorum interpretatus est. Utrūq̄ autem uerum est. Nam ⁊ filij dei erāt sub quo patre suorum patrū ēt fies erant filij deorum: quoniam a dijs gēiti erant: cum quibus etiā ipsi dij erāt: iuxta illud psalmi. Ego dixi dij estis ⁊ filij excelsi omnes. Merito enim creduntur septuaginta interpretes accepisse propheticum spm: vt si quid ex⁹ auctoritate mutarent: atq̄ aliter q̄ erat quod interpretabant dicerēt neq̄ hoc diuinitus esse dictum dubitaret. Quamuis hoc in hebreo eē perhibeatur ambiguum: vt filij dei ⁊ filij deox posset interpretari. Omittamus igī earuz scripturarum fabulas que apocryphe nuncupantur: eo q̄ earum occulta origo non claruit patribus: a q̄ b⁹ vsz ad nos auctas veracium scripturaruz certissima ⁊ notissima successione puenit. In his aūt apocryphis ⁊ si inūeit aliqua vitas: tñ propter multa falsa nlla ē canōica auctas. Scripsisse quidem nonnulla diuia enoch illum septimum ab adam negare non possumus: cum hoc in epistola canōica iudas aplus dicat. Sz ñ frustra nō sunt in eo canone scripturazum: q̄ fuabatur in templo hebrei populi succedentium diligentia sacerdotum. Cur autem hoc: nisi qz ob antiquitatē suspecte fidei iudicata sunt: nec vtrū hec essent que ille scripsisset poterat inuēiri: non talib⁹ proferentib⁹ qui ea per seriem successiōis reperientur rite seruasse: Unde illa que sub eius nomine proferunt: ēt continent istas de gigantibus fabulas: q̄ nō habuerūt hōies pies: recte a prudentib⁹ iudicant non ipsius esse credenda: sicut multa sub nomibus ⁊ aliozū prophetax: ⁊ recēziora sub nominibus apostolozuz ab hereticis proferūtur: que oia sb nōine apocryphorum ab auctoritate canonica diligenti examinatione remota sunt. Igī secūdū scripturas canōicas

hebreas atq; christianas m'tos gigā-
tes ante diluuiuz fuisse dubium ñ ē ⁊
hos fuisse ciues terrigene societatis
hōinū: dei autem filios qui secunduz
carnem de seth propagati sunt: i hāc
societatem deserta iustitia declinasse.
Nec miranduz ē q̄ ēt de ipsis gigātes
nasci potuerunt. Neq;.n. ōes gigātes
fuerūt: sed magis multi vtiq; tūc fue
rūt: q̄ post diluuij temporib' ceteris.
Quos ꝓptera creare placuit creatōi:
vt hinc ēt oñderetur: non solum pul-
chritudines verum etiā magnitudies
⁊ fortitudines corporū ñ magnipēdē-
das eē sapienti: qui sp̄ualibus atq; im
mortalibus longe melioribus atq; fir
mioribus ⁊ bonorū ꝓprijs ñ bonorū
malorū que cōibus beatificatur bo-
nis Quam rem alius propheta com
mendans ait. Ibi fuerunt gigantes il-
li nominati: qui ab initio fuerunt sta
turosi: scientes prelium. Non hos ele
git domin' nec viaz scientie dedit illis
sed interierunt quia non habuerunt
sciam: pierūt ꝓpt inconsiderantiam.

Quō intelligendū sit q̄ ō eis qui
diluuio perdendi erant dñs dixerit: e-
runt dies eorū cētū viginti āni. c. xxiiij.

q Uoo aūt dixit deus: erunt dies
illorum centū viginti anni: ñ sic
accipiendū ē: quasi prenūciatū sit post
hec hoies centū viginti ānos viuēdi nō
transgredi: cū ⁊ p' diluuiū ēt quingen
tos excessisse iuēiamus. Sz intelligen
dū ē hoc deum dixisse cum circa finez
quingentorum annorum esset noe. id
est quadringentos octoginta vite an-
nos ageret quos more suo scriptura
quingentos uocat: nomine totius ma
ximam partem plerunq; significans:
sexcentesimo quippe anno vite noe se
cundo mense factum est diluuiuz. Ac
sic centum viginti anni predicti sunt
futuri vite hominum perituroru: q̄b'
transactis diluuio delerētur. Nec fru
stra creditur sic factum esse diluuiuz:
iam non inuentus in terra qui non e-
rant digni tali morte defungi: qua i i-
pios uindicatum est: non q̄ hic quicq̄
bonis q̄ñq; morituris tale gen' mōtis
faciat aliquid quod eis possit obesse
post mortem. Ueruntamen nullus eo
rum a diluuio mortuus est: quos ō se
mine seth propagatos sancta scriptu-
ra cōmemorat. Sic autem diuinitus
diluuij causa narratur. Uidens iquit
dominus deus quia multiplcate sunt
malicie hominum super terram ⁊ q̄
vnusquisq; cogitat in corde suo diligē
ter maligna super omnes dies: cogita
uit q: fecit hoiem super terram: ⁊ re-
cogitauit ⁊ dixit deus. Delebo hoiem
quē feci a facie terre: ab hoie usq; ad
pecus: ⁊ a repetentib' vsz ad volatilia
celi: quia iratus sum quoniā feci eos.

De ira dei q̄ incōmutabilē traquil
litatē nll'a inflāmatiōe ptūbat. c. xxv.

i Ra dei non perturbatio ai ei'
ē: sz iudiciuz quo irrogat' pena
peccato. Cogitatio vero eius ⁊ recogi
tatio: mutādarum rerum ē immutabi
lis ratio. Neq;.n. sicut hoiem ita deū
cuiusq̄ facti sui penitet: cuius est ō ōi-
bus oio rebus tam fixa sentētia q̄ cer
ta prescientia. Sed si non vtatur scrip
tura talibus uerbis: non se quodāmō
familiarius insinuabit ōni genere hōi
num quibus vult esse consultum: ut ⁊
terreat superbientes ⁊ exerceat querē
tes: ⁊ excitet negligentes: ⁊ alat intelli
gentes Quod non faceret: si non se p̄-
us inclinaret ⁊ quodammodo descen-
deret ad iacentes. Quod autez etiam
interitum omnium animalium terēo-
rum volatiliunq; denuntiat magnitu
dinem future cladis effatur: non aian
tibus ratiōis expertibus tanq̄ ⁊ ipsa

peccauerint miatur exitium.

Quod arca quã noe iussus est facere in ōibus christum ecclesiãq; significet. xxvi.

i Am vero q̃ noe hōi iusto ⁊ sic ō illo scriptura veridica loq̃t in sua generatione profecto: ñ vtiq; sicut perficiendi sunt ciues ciuitatis dei in illa imortalitate q̃ equabuntur angel dei: sed sicut esse possunt i hac peregrinatione perfecti: imperat deus vt arcã faciat: in qua cũ suis. i. vxore filijs nuribus: ⁊ cum animalibus que ad illuz ex dei precepto in arcam ingressa sũt liberaretur a vastitate diluuij: pculdubio figura est peregrinantis in hoc seculo ciuitatis dei: hoc est ecclesie que fit salua per lignum in quo pependit mediator dei ⁊ hōinum homo christ' iesus. Nam ⁊ mensure ipse longitudinis ⁊ latitudinis ⁊ altitudinis eius significant corpus humanum in cuius veritate ad homines prenunciatus est venturus: ⁊ venit. Humani quippe cōporis lōgitudo a vtice vsq; ad vestigia sexies tm̃ hz q̃ latitudo q̃ ē ab vno latere vsq; ad alterum latus: ⁊ decies tantum q̃ altitudo: cuius altitudinis mensura est in latere a dorso usq; ad ventrem velut si iacentem hoiem metiaris supinum seu pronuz: sexties tm̃ longus ē a capite vsq; ad pedes: q̃ latus a dextera in sinistraz vel a sinistra in dexteram: ⁊ decies q̃ altus a terra. Unde facta est arca trecentorum in lōtudie cubitorz: ⁊ quinquaginta in latitudine: ⁊ triginta in altitudine. Et q̃ ostium in latere accepit: profecto illō est vulnus qñ latus cruxifici lancea pforatum ē. Hac quippe ad illũ vēiētes ingrediuntur: qz inde sacramenta manarũt quibus credentes inūtiantur. Et q̃ de lignis quadratis fieri iubet: vndiq; stabilem vitam sanctorũ significat. Quacunq; n. veteris quadratũ stabit. Et cetera que in eiusdē arce cōstructione dicuntur: ecclesiasticaz signa sunt rerum. Sed eaz nunc psequi longum ē: ⁊ hoc iam fecimus in opere qō aduersus faustum manicheũ scripsimus negantem in libris hebreorum aliq̃d de christo prophetatum. Et fieri quidem pōt: ut ⁊ nobis quispiã: ⁊ alius alio exponat hec aptius: dum tm̃ ea q̃ dicuntur ad hanc de qua loq̃mur dei ciuitatem in hoc seculo maligno tanq̃ in diluuio peregrinantē oina referantur: si ab eius sensu qui ista conscripsit: non uult longe aberrare q̃ expōit. Exempli gr̃ia: velut si quispiã qō hic scriptũ ē arce inferiora bicamerata ⁊ tricamerata facies ea: non qō ego in illo opere dixi velit intelligi: qz ex ōnibus gentibus ecclesia congregatur: bicameratam dictam propter duo genera hominum circunsionem scilicet ⁊ preputiuz: quos apostol' ⁊ alio mō dicit iudeos ⁊ grecos tricameratã vocō q̃ ōes gentes ō tribus filijs noe p' diluuium ꝛparate sunt: sz aliud dicat aliq̃d qō a fidei regula non sit alienũ. Nã qm̃ ñ solum in iferioribus māsiones hīe arcaz voluit: vez ēt in superioribus: ⁊ hec dixit bicamerata: ⁊ in supiorib' superiorũ: ⁊ hec appellauit tricamerata: vt ab imo surſũ versus ttia consurgeret hitatio: possunt hec intelligi ⁊ illa tria que cōmendat apostol' fides: spes: caritas: possunt ēt multo conuenientius tres ille vbertates euãgelice: tricena: sexagena: centena: vt in infimo hitet pudicitia coniugalis: supra vidualis: atq; hac superior virgialis: ⁊ siquid melius secundum fidem ciuitatis huius intelligi ⁊ dici potest. Hoc etiam de ceteris que hic exponēda sunt dixerim quia ⁊ si non vno disseruntur modo ad vnaz tamen catholice fidei concordiam reuocanda sũt.

mor fuit facta similitudinez cont
tionis q̃ hic ... q̃ fuit xp̃us bn
filius dei viuj:

De arca atq; diluuio nec illis esse consentiendum: qui solam historiam recipiunt sine allegorica significatiõe: nec illi q̃ solas figuras defendunt: ꝛpudiata historica veritate. c. xxvij.

n On tamen q̃sq̃ putare oz: aut frustra hec esse conscripta: aut tm̃mõ rerum gestarꝝ veritatẽ sine ullꝰ allegoricis significationibus hic eẽ q̃rendam: aut econtrario hec omnino gesta non esse: sed solas esse uerborũ figuras: aut quicquid illud est nequaq̃ ad prophetiã ecclie pertiere. Quis .n. nisi m̃te peruersus ianiter scriptos esse contendat libros per annorũ milia tanta religione ⁊ tam ordinate successionis obseruantia custoditos: aut solas res gestas illic intuẽdas: vbi certe ut alia omittam: si nũerositas aialium cogebat arce tãtã fieri magnitudinem: immunda bina ⁊ mũda septẽa ĩtromitti aialia: q̃d cogebat cũ equali numero possent vtraq; seruari? Aut vo deꝰ q̃ ꝓpter reparandũ genus fuãda precepit: eo mõ illa quo instituerat restituere non valebat? Qui vero non esse gesta: sed solas rerꝝ significandarꝝ figuras eẽ contendunt: primum opinãt tã magnũ fieri non potuisse diluuiũ: ut altissimos montes quindeci cubitis aqua crescendo transcẽderet: ꝓpter olympi verticẽ montis supra quã perhibentur nubes non posse conscendere: q̃ tam sublimis q̃ celum sit: ut ñ ibi sit aer iste crassior ubi venti nebule imbresq; gignuntur: nec attendunt omnium elementorum crassissimam terram ibi esse potuisse. An forte negant eẽ terram verticem mõtis. Cur igĩ vsq; ad illa celi spacia terris exaltari licuisse: ⁊ aquis exaltari nõ licuisse cõtendunt: cũ isti mensores ⁊ pẽsores elementorum aquas ĩris phibeant superiores atq; leuiores? Quid itaq; rõnis afferũt quare terra grauior et inferior locũ celi tranquilliorꝭ inuasit per volumina tot annorũ: ⁊ aqua leuior ac superior permissa non sit hoc facere saltẽ ad tempus exiguũ? Dicũt ẽt non potuisse capere arce illiꝰ quantitatẽ aialium genera tã multa ĩ vtroq; sexu: bia de imũdis: septẽa de mundis: q̃ mihi videt nõ cõputare nisi tre cẽta cubita lõgitudinis: ⁊ latitudinis q̃nquagĩta: trigĩta altitudinis: nec cogitare aliud tm̃ eẽ in superiorib̃: item q; aliud tm̃ in superiorib̃ superiorũ: ac per hoc ter ducta illa cubita fieri ñ genta per longum: cẽtum quinquagĩta per latũ: nonaginta per altũ. Si autem cogitemus q̃ ozigenes non inelegantẽr astruxit. moysem. s. hominem dei eruditum sicut scriptum ẽ õi sapiẽtia egyptiorum: qui geometricã dilexerunt: geometrica cubita significare potuisse: ubi unum quantum sex nĩa valere asseuerant: quis non videat quantum rerum capere potuit illa magnitudo? Nam illud quod disputant tante magnitudinis arcam non potuisse compingi: ineptissime calumniantur: cũ sciant immensas urbes fuisse constructas: nec attendunt centum annos quibus arca illa est fabricata. Nisi forte lapis lapidi adherẽ potest sola calce ꝓiunctus: vt murus ꝑ tot milia circumagatur: ⁊ lignum ligno per fuscudines epyros clauos gutẽ bituminis nõ potest adherere: vt fabricaretur arca non curuis sed rectis lineis lõge lateq; porrecta: quã nullus in mare mittit conatus hominum sed leuet vnda cum venerit naturali ordine pondeꝝ magisq; diuia ꝓuidẽtia q̃ hũana prudentia natantẽ gubernet ne incurrat vbicunq; naufragium. Quod autem scrupulosissime queri solet ô minutissimis bestiolis: non solum quales sũt mures ⁊ stelliones: verum etiã quales locuste: scarabei: musce dẽiq; ⁊ pulices

vtrum non amplioris nūmeri in arca illa fuerint q̃ qui ē diffinitus: cuz hoc imperaret deus: prius admonendi sū quos hec mouent: sic accipiendum eē quod dictuz ē que reptant sup terrā: vt necesse non fuerit conseruari i arca que possunt in aquis uiuere: non solū mersa sicut pisces: verum supnatātia sicut multe alites. Deinde cum dicituz masculus ⁊ femina erunt: profecto intelligitur ad reparandum genus dici. Ac per hoc nec illa necesse fuerat ibi eē: que possunt sine concubitu de quibusq̃ reb⁹ vl rez corruptionibus nasci: vl si fuerūt sicut in domibus eē cōsuuerūt: sine vllo numero diffinito esse potuisse. Aut si mysterium sacratissimum quod agebatur: ⁊ tante rei figura etiam in veritate facti aliter nō posset impleri: nisi ut omnia ibi certo illo numero essent que uiuere in aquis natura prohibente non possent: non fuit ista cura illius hominis vel illorum hominum: sed diuina. Non.n.ea noe capta intromittebat: sed venientia ⁊ ītrantia permittebat. Ad hoc.n. ualet quod dictum est: intrabunt ad te: non .s. hōis actu sed dei nutu: ita sane ut ñ illic fuisse credēda sint que sexu carēt. Prescriptū est enim atq̃ diffinitū: masculus ⁊ femina erunt. Alia sūt quippe que de quibusq̃ rebus sine concubitu ita nascuntur: vt postea concumbant ⁊ generent: sicut musce. Alia vō in quibus nihil sit maris ⁊ femine sic apes. Ea pōro que sic habent sexū: vt non hēant fetum sicut muli ⁊ mule: mirū si ibi fuerūt: ac non potius parētes eorum ibi fuisse suffecerit: equinū videlicet atq̃ asininum gen⁹: ⁊ si qua alia sunt que cōmixtiōe diūsi generis genus aliquod gignunt. Sed ⁊ si hoc ad mysterium pertinebat: ibi erant: hz enim ⁊ hoc genus masculum ⁊ feminam. Solet ēt mouere nonnullos: genera escarum que illic habere potant aialia que non nisi carne uesci putantur: vtrum preter numerum ibi fuerit sine transgressione mandati: que aliorum alendorum necessitas illic coegisset includi. An vero quod potius est credendum preter carnes aliqua alimēta eē potuerunt: que omnibus conueirēt? Nouim⁹.n: q̃ multa aialia q̃b⁹ caro cibus ē frugibus pomisq̃ vescā ⁊ maxie fico atq̃ castaneis. Quid ergo mirū si vir ille sapiens ⁊ iustus ēt diuinit⁹ admonit⁹ quid cuiq̃ congrueret: sine carnibus aptam cuiq̃ generi alimoniā preparauit ⁊ cōdidit? Quid est autem quo vesci non cogeret fāes? Aut quid non suaue aut salubre facere posset deus: qui etiam vt sine cibo viuerent diuina facilitate donaret: nisi vt pascerentur ēt hoc implende figure tanti mysterij cōueiret. Non autez ad presignandam ecclesiam pertinere taz multiplicata rerum signa gestaz: nisi fuerit contentiosus nemo permittitur opinari. Jam enim gentes ita ecclesiam repulerunt: mundiq̃ ⁊ immūdi donec certum perueniatur ad finē: ita eius vnitatis quadam compagine continentur: vt ex hoc vno manifestissimo: etiam de ceteris que obscurius aliquanto dicta sūt ⁊ difficilius agnosci queunt dubitari fas non sit. Que cum ita sint: sic nec inaniter ista esse ꝓscripta putare quisq̃ vel durus audebit: nec nihil significare cuz gesta sint: nec sola dicta esse significatiua non facta: nec aliena esse ab ecclesia significāda probabiliter dici potest: sed magis credendum est ⁊ sapienter esse memorie litterisq̃ mandata: ⁊ gesta esse et significare aliquid: ⁊ ipsum aliquid ad prefigurandam ecclesiam pertinere. Jam vsq̃ ad hunc articulum perductus liber iste claudendus est: vt ābarum ciuitatum cursus terrene scilicet ⁊ secundum hominem uiuentis: et celestis secundum deum p⁹ diluuiū et

deinceps in rebus consequentibus requiratur.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber ōcimussext⁹.

An post diluuiū a noe vsq ad abraam alique familie fm deū viuentium reperiantur.c.i.

OSTDJLU

uium ꝓcurātis sce uestigia ciuitatis vtrum cōtinuata sint:an itercurrentibus impietatis interrupta tpib⁹ ita

p

vt nullus hominū veri unius dei cultor existeret ad liquiduq scripturis loquētibus inuenire difficile est.propter ea quia in canonicis libris post noe q̄ cum ꝓiuge ac tribus filijs totidēq nuribus suis:meruit per arcam a vastatione diluuij liberari:non inuenimus vsq ad abraam cuiusq pietati euidēti diuino eloquio predicatam: nisi q noe duos filios suos sem ⁊ iaphet ꝓphetica benedictione cōmendat:ituēs ⁊ preuidens qō longe fuerat post futurum.Uñ fēum est etiam illud vt filium suum medium hoc est primogēito minorem vltimoq maiorem: qui peccauerat in patrem:non in ipso sed in filio eius suo nepote maledicēt his verbis.Maledictus chanaaq puer famulus erit fratribus suis .Chanaam porro natus fuerat ex cham:qui pīis dormientis nec texerat:sed potius ꝓdiderat nuditatem.Unde ⁊ consecut⁹ adiungit benedictionem duorum maximi ⁊ minimi filiorum:dicens.Benedictus dñs deus sem:⁊ erit chanaam puer illius:letificet deus iaphet ⁊ habitet in domibus sem:sicut ipsa eiusdem noe ⁊ vinee plantatio: ⁊ ex eius fructu inebriatio:⁊ dormientis nudatio:⁊ que ibi cetera facta atq cōscripta sunt:propheticis sunt grauidata sēsibus ⁊ velata tegminibus.

Quid in filijs noe prophetice fuerit prefiguratum.c.ij.

S Ed nunc rerūq effectu iā i posteris ꝓsecuto:que opera fuerāt satis aperta sūt.Quis.n.hoc diligēt ⁊ intelligēter aduertens ñ agnoscat i christo:Sem quippe de cuius semie nat⁹ est christ⁹:interpretat nōiatus.Quio autem nōiati christo:cuius nomē vbiq iam flagrat:ita vt in cantico canticorū ēt ipsa precinente prophetia vnguento cōparetur effuso.in cuius dōibus.i.ecclesijs habitat gentium latitudo:Nam iaphet latitudo iterpretat. Cham porro qui interpretat callid⁹: medius noe filius tanq̄ se abvtroq discernēs:⁊ inter utrūq remanēs:nec in ꝑmitijs israelitarum nec in plenitudine gentium:q̄d significat nisi hēticorum genus callidum ñ spu sapientie sz spu uersipellis astutie:quo solēt hereticorum feruere precordia ⁊ pacem conturbate sanctorum. Sz hec i vsuq cedūt ꝓficiētiū iuxta illud apli.Oportet hēses esse ut probati manifesti fiāt in vobis.Unde etiam scriptum est:filius eruditus sapiens erit: imprudēte aūt ministro vtetur.Multa q̄ppe ad fidem catholicam ꝑtinētia:dū hēticorū callida inquietudie exagitantur ut aduersus eos defendi possint ⁊ ꝓsiderantur diligētius:⁊ intelligūt clarius: ⁊ istantius predicantur: ⁊ ab aduersario mota questio discendi existit occasio.Quamuis non solum qui sunt aptissime separati:verum omnes qui in christiano vocabulo gloriantur:⁊ perdite uiuunt:ñ absurde possunt videri medio noe filio figurati.Passionē q̄p quippe christi que illius hominis

nuditate significata ē: ⁊ annunciāt ꝓfi
tendo: ⁊ male agēdo exhonorant. De
talibus ergo dictū ē. Ex fructibus eo-
rū cognoscetis eos. Ideo cham ī filio
suo maledictus est: tanq̄ in fructu suo
.i. in opere suo. Unde ꝓueniēter et ipe
filius eius chanaan interpretatur mo
tus eorum. Quod aliud quid est q̄ o
pus eorum: Sem vero ⁊ iaphet tanq̄
circūcisio ⁊ preputiū vel sicut alio mō
eos appellat aplus iūdei ⁊ greci: sz uo
cati ⁊ iustificati: cognita quoquō nu-
ditate pīis qua significabatur passio
saluatoris sumētes vestimentuz posu
erūt supra dorsa sua: ⁊ intrauerunt a-
vsi ⁊ operuerūt nuditatem patris sui
nec viderūt qd̄ iuerēdo texerūt. Quo
dam.n.mō in passione christi ⁊ qd̄ ꝓ
nobis factum est honoramus: ⁊ iude
orum facinus auersamur. Uestimētū
significat sacramentum: dorsum mēo-
riā preteritorum: quia passiōez christi
eo.s.iaz tempore quo habitat iaphet
in domibus sem ⁊ malus frater in me
dio eorum transactā celebrat ecclesiā:
non adhuc prospectat futuram. Sed
malus frater in filio suo id est in ope-
re suo: puer id est seruus est: fratrum
bonorū: cū ad exercitationem patien-
tie: vl̄ ad ꝓfectū sapientie scienter vtūt
malis boni. Sunt.n. teste aplo q̄ chri
stuz annunciant non caste: sed siue oc
casione inquit siue ueritate christus ā
nuncietur: in hoc gaudeo sed ⁊ gaude
bo. Ipse quippe plantauit vineam de
qua dicit propheta. Uinea domini sa
baoth domus israel est. Et bibit de vi
no eius: siue ille calix hic intelligatur
de quo dicit: potestis bibē calicē quez
ego bibitur? sū: ⁊ pater si fieri pōt trā
seat a me calix iste: quo suā sine dubio
significat passionem: siue quia vinum
fructus est vinee: hoc potius illo signi
ficatum est: q̄ ex ipsa vinea hoc est ex
genere israelitarum carnez pro nobis
⁊ sanguinem vt pati posset assūpsit: ⁊
inebriatus est id ē passus est: ⁊ nuda
tus est. Ibi nanq̄ nudata est id est ap-
paruit eius infirmitas de qua dicit a-
postolus. Et si crucifixus est ex ifirmi
tate. Unde item dicit. Infirmuz dei fō
tius est hominibus: ⁊ stultuz dei sapiē
tius est hominibus. Quod vero cum
dictū esset ⁊ nudatus est addidit scrip
tura in domo sua eleganter ostendit:
q̄ a sue carnis gente ⁊ domesticis san
guinis sui vtiq̄ iudeis fuerat crucem
mortēq̄ passurus. Hāc passionē chri
sti foris in sono tm̄ vocis reprobi an-
nunciant. non.n. q̄ ānūciāt itelligūt.
ꝓbi aūt in itiori hoie hnt tam grande
mysteriuz atq̄ honorant int? in cōde
infirmū ⁊ stultū dei: qz fortius est ⁊ sa
pientius hominibus. Huius rei figu-
ra est q̄ cham exiens hoc nunciauit
foris. Sem vero ⁊ iaphet vt hoc uela
rent hoc est honorarent ingressi sunt
hoc est interius id egerūt. Hec scriptu
re secreta diuine idagam? vt possum?
alius alio magis min? ve congruēt:
verūtamen fidel̄z certū tenentes ñ ea
sine. aliqua prefiguratione futurorū
gesta atz ꝓscripta: neq̄ nisi ad christū
⁊ eius ecclesiam que ciuitas dei ē eē re
ferenda: cuius ab initio generis hūani
non defuit predicatio quam per ōnia
videm? impleri: benedictis igitur du-
obus filīs noe atq̄ vno in medio eo-
ruz maledicto: deinceps vsq̄ ad abra
am de iustorum aliquoruz qui pie de-
uz colerent commemoratione silitum
ē p annos āplius q̄ mille. Nec eos de
fuisse crediderim: sz si ōes cōmemora
rēt nimis longuz fieret: ⁊ esset hec ma
gis historica diligentia q̄ prophetica
prouidentia. Illa itaq̄ exequitur litte
rarum sacrarum scriptor istarum vel
poti? ꝑ eū dei sp̄s: quibus non solum
narrētur preterita: verum ēt prenunci
ent̄ futura: que tamē pertinēt ad ciui
tatem dei quia ⁊ de hominibus qui ñ
sunt ciues eius quicquid hic dicitur

ad hoc dicitur vt illa ex comparatiõe contraria vel proficiat vel emicat. Nõ sane oia que gesta narrantur aliqd ẽt significare putanda sunt: sed ꝓpter illa que aliquid significant etiaz ea q̃ nihil signicant attexuntur. Solo.n.võere terra prosciditur: sed vt hoc fieri possit etiaz cetera aratri membra sũt necessaria. Et soli nerui in cithara atz huiusmodi vasis musicis aptãtur ad cantum: sz ut aptari possint insũt ⁊ cetera in compaginibus organorũ: que ñ percutiuntur a canentibus: sed ea q̃ percussa resonant his connectantur: Ita in prophetica historia dicuntur ⁊ aliqua que nihil significant sz q̃bus adhereant que significant: ⁊ quodam modo religentur.

De generationibus trium filiorum noe. c. iij.

Generationes ergo filiorũ noe ô inceps intuende: ⁊ qô de his dicẽdũ videt: attexẽdũ ẽ huic operi: quo ciuitatis vtriusqz terrene. s. ⁊ celestis per tempora ꝓcursus oñdit. Cepte st autem commemorari a minio filio q̃ vocat' est iaphet: cuius filij octo noiati sunt: nepotes autem septem de duobus filijs eius tres ex vno: quatuõ ex altero. Fiunt itaqz omnes quidecim. Filij aũt chã hoc est medij filij noe quatuor: ⁊ nepotes quinqz ex vno eius filio: pnepotes duo ex nepote vno: fit eorum summa vndecim. Quib' enumeratis redit tanq̃ ad caput: ⁊ oz. Chus autem genuit nemroth: hic cepit esse gigas super terrã. Hic erat gigas venator contra dñm deuz. Propter hoc dicunt sicut nemroth gigas venator cõtra dñm. Et factum est initium regni eius babylon: oreg archad ⁊ chalãne in terra sennaar. De terra illa exijt assur: ⁊ edificauit niniuez ⁊ ioboth ciuitatem: ⁊ caleth ⁊ dasem inter medium niniues ⁊ caleth hec ciuitas magna. Iste põro chus pz gigãtis nemroth: ꝑmus noiatus est in filijs cham: cuius quinqz filij iam fuerant computati et nepotes duo. Sed istum gigantez aut post nepotes suos natos genuit: aut quod est credibilius seorsuz de illo ꝓpter eius eminentiam scriptura locuta est: quando ⁊ q̃dẽ regnuz eius cõmẽoratum est: cuius initium erat illa nobilissima babylon ciuitas: ⁊ que iuxta commemorate sunt siue ciuitates siue regiones. Quod vero dictum est de tra illa id est de terra sennaar que pertinebat ad regnum nebroth: exisse assur ⁊ edificasse niniuem ⁊ alias quas contexuit ciuitates: longe postea factũ est: quod ex hac occasiõe perstrinxit: propter nobilitatem regni assyriorũ: quod mirabiliter dilatauit ninus beli filius cõditor niniues ciuitatis magne cuius ciuitatis nomen ex illius nomie deriuatum est: vt a nino niniue vocaretur. Assur aũt vnde assyrij non fuit in filijs cham medij filij noe: sed in filiis sem reperitur: qui fuit noe maxim' filius. Unde apparet de progenie sem exortos fuisse qui postea regnuz gigãtis illius obtinerent: ⁊ inde procederẽt atqz alias conderent ciuitates quaruz pria est a nino appellata niniue. Hinc reditur ad aliũ filium chaz q̃ vocabatur mesrem: ⁊ commemorantur quos genuit non tanq̃ singuli hõines: sz nationes septem. Et de sexta velut de sexto filio gens cõmemoratur exisse que appellatur philistijm: vnde fiũt octo. Inde iterum ad chanaan ĩditur ĩ quo medius noe filius maledict' ẽ cham: ⁊ quos gẽuit vndecim noiat. Deinde vsz ad quos fines puenerint cõmẽoratis quibusdam ciuitatib' oz. Ac ꝑ hoc filijs nepotibus computatis de progenie cham: trigintaunus geniti referuntur: restat cõmemorare filios sem maximi filij noe. Ad euz quippe gradati

generationum istarum peruēit a mini
mo exorta narratio. Sed vnde incipi
ūt cōmēorari filij sem: hz quiddā obs
curitatis:quod expositiōe illustrandū
est:quia ⁊ multū ad rem pertinet quaz
requirimus. Sic enim legitur. Et sem
natus est:ēt ipsi patri ōium filiorū he
ber fratri iaphet maiori. Ordo vbozz
est. Et sem nat' ē heber:qui sem pī est
ōium filiozz suozuz. Sem ergo patriar
chaz ītelligi voluit ōniuz qui ò stirpe
eius exorti sunt:quos cōmemoratur'
ē:siue sint filij siue sint nepotes ⁊ pro
nepotes:⁊ deinceps inde exorti. Non
sane istuz heber genuit sem: sed ab illo
quintus in progenitorum serie reperi
tur. Sem quippe inter alios filios gēu
it arfaxat. Arfaxat genuit caynā. Cay
nan genuit sala. Sala genuit heber.
Non itaqz frustra ipse primus ē noia
tus in progenie veniente de sem:⁊ pre
latus est etiam filijs cū sit quintus ne
pos:nisi quia verum est q̄ traditur
ex illo hebreos esse cognominatos tā
q̄ heberaeos:cum ⁊ alia possit esse o
pinio:vt ex abraam tanq̄ abraei dicti
esse videantur. Sed nimiruz hoc vm
est q̄ ex heber heberei appellati sunt:
ac deinde vna detracta littera hebrei:
quaz linguaz solus israel populus po
tuit obtinere:in quo dei ciuitas ⁊ ī sā
ctis peregrinata est: ⁊ in omnibus sa
cramento adumbrata. Igitur filij sem
prius sex nominantur:deinde ex vno
eorum nati sunt quatuor nepotes ei':
itenqz alter filioruz sem genuit eius ne
potem. Atqz ex illo itidem pronepos
natus est atqz inde abnepos qui ē he
ber. Genuit autem heber duos filios:
quorum vnuz appellauit phalech:qò
interpretatur diuidens. Deinde scrip
tura subiungens rationēqz huius no
minis reddens:quia in diebus inquit
eius diuisa est terra. Hoc autem quid
sit post apparebit. Alius vero qui na
tus est ex heber gēuit duodeci filios:
ac per hoc fiunt ōnes progeniti de sem
viginti⁊septem. In summa igitur om
nes progeniti de tribus filijs noe:id ē
quindecim de iaphet:⁊ trigintaunus
de cham:vigintiseptem de sem: fiunt
septuaginta ⁊ tres. Deinde sequitur
scriptura dicens. Hi filij sem in tribu
bus suis secundum linguas suas:ī re
giōib' suis ⁊ in gētib' suis. Itēqz ò ōi
b' he inq̄t trib' filiozz noe f̄m genera
tiones eorum. Ab his dispersę sunt in
sule gētiū sī terrā p' diluuiū. Unò col
ligitur septuagitatres vel potius qò
postea demonstrabitur septuagitadu
as gentes tūc fuisse:ñ hoies. nam ⁊ p̄
us cum fuissent commemorati filij ia
phet:ita conclusum est:ex his segrega
te sunt insule gentium in terra sua:v
nusquisqz secudum lingum suam in ṫ
bubus suis ⁊ in gentibus suis. Jaz ve
ro in filijs cham quodā loco apertius
gentes cōmemorate sunt:sicut supius
ostendi. Mesraem genuit eos qui di
cuntur ludin:⁊ eodez modo cetere vs
qz ad septem gentes. Et enumeratis ō
nibus postea concludens hi filij chaz
inquit in ṫbub' suis f̄z linguas suas:
in regionibus suis ⁊ in gētibus suis.
Propterea ergo multorū filij non sūt
cōmemorati:quia in gētibus alijs nas
cendo accesserūt:ipsi aūt gentes facere
nequiuerunt. Nam que alia causa ex
titit:vt cū filij iaphet octo enumerēt:
ex duobus eorum tm̄ filij nati cōmēo
rantur:⁊ cū filij cham quatuor nomi
nentur:ex tribus tantuz qui nati sunt
adijciuntur:cum filij sem nominēt sex:
duorum tm̄ posteritas attexitur? Nū
quid ceteri sine filijs remanserūt? Ab
sit hoc credere. Sed gentes propter
quas commemorari digni essent non
vtiqz fecerunt:quia sicut nascebantur
alijs gentibus addebantur.

De diuersitate linguarum pricipio
qz babylonis. c. iiij.

c Um ergo in suis linguis iste gẽ
tes fuisse referantur: redit tamẽ
ad illud tp̃us narratio qñ vna lingua
omnium fuit: ⁊ iñ iã exponit quid ac-
ciderit vt linguarꝫ diuersitas nascẽt:
Et erat inquit ois terra labium vnũ:
⁊ vox vna oibus. Et factũ est cũ mo-
uerent ipsi ab oriente: inuenerũt cãpũ
in terra sennaar: ⁊ hitauerunt ibi. Et
dixit hõ proximo suo: venite faciam⁹
lateres ⁊ coquam⁹ illos igni. Et facti
sunt illis lateres in lapidẽ ⁊ bitumen
erat illis lutum. Et dixerũt venite edi-
ficemus nobismetipsis ciuitatẽ ⁊ turri
cuius caput eat vsqꝫ ad celum: ⁊ facia
m⁹ nobis nomen añq̃ dispergamur i
faciem ois terre. Et descendit domin⁹
videre ciuitatem ⁊ turrim quã edifica
uerunt filij hõinum. Et dixit domin⁹
deus: ecce genus vnum ⁊ labium vnũ
omnium: ⁊ hoc inchoauerunt facẽ: ⁊
unc non deficiant ex illis omnia: que-
conati fuerint facere: venite ⁊ descẽdẽ
tes confundamus ibi liugũam eorum
vt non audiat vnusquisqꝫ vocẽ proxi-
mi sui. Et dispersit eos domin⁹ iñ sup
faciem omnis terre ⁊ cessauerũt edifi
cantes ciuitatẽ ⁊ turriz. Propter hoc
appellatum est nomẽ illius confusio:
qr ibi confudit dominus labium om
nis terre: ⁊ iñ dispersit eos domin⁹ de
us super faciem omnis terre. Ista ciui
tas que appellata est confusio: ipsa est
babylon: cuius mirabilem constructi-
onem gentium etiam commendat his
toria. Babylon quippe interpretatur
confusio. Unde colligitur gigantẽ illũ
nebroth fuisse illius conditorez quod
superius breuiter fuerat itimatũ: vbi
cum de illo scriptura loqueretur ait.
Initiuz regni eius fuit babylon: vt cũ
ciuitatum ceterarum gereret principa
tum: ibi esset tanq̃ in metropoli habi
taculum regni: q̃uis perfecta non fue
rit vsqꝫ in tantũ modum quantuz su-
perba cogitabat impietas. Nã nimia
dispõebatur altitudo que dicta est vs
qꝫ in celũ: siue vnius turris eius quaz
precipuam moliebant inter alias: siue
omnium turrium que per numerum
singularem ita significate sunt: vt dici
tur milies ⁊ intelliguntur milia miliũ
vt rana ⁊ locusta. Sic enim appellata
est multitudo ranarum ⁊ locustaruz:
in plagis quibus egyptũ percussi sũt
per moysem. Quid aũt factura fuerat
humana ⁊ vana presumptio? Que si
cuiuslibet ⁊ quantũlibet i celum adv
sus deũ altitudinem molis extolleret:
quando montes transcenderet vniuer
sos. Quando spaciũ nebulosi aeris
hui⁹ euaderet? Quid dẽiqꝫ nocẽt deo
quantacunqꝫ vel spiritualis vel cõpo-
ral elatio? Tutã ucrãqꝫ i celũ viã moli
ter humilitas: sursũ leuãs cor ad dñz
nostrum: non ꝓtra dñm: sicut dictus ẽ
gigas iste uenator contra dominum.
Quod non intelligentes nonnulli am
biguo greco decepti sunt vt non intp̃
rentur contra dominum: sed ante do
minum. Enantium quippe ⁊ contra ⁊
ante significat. Hoc enim verbum est
etiam in psalmo: ⁊ ploremus ante do
minum qui fecit nos. Et hoc verbum
est etiam in libro iob: vbi scriptũ ẽ in
furorem erupisti contra dominũ. Sic
ergo intelligendus est gigas iste vena-
tor contra dominum. Quid aũt hic si
gnificatur hoc nomine quod est vena
tor: nisi animalium terrigenarꝫ decep-
tor: oppressor: extinctor? Erigebat er
go cum suis popul turrez ꝑ dñz qua
ẽ impia significata superbia. Merito
autem malus punitur affectus: etiam
cui non succedit effectus. Genus vero
ipsum pene quale fuit? Quoniameim
dominatio imperantis i lingua est: ibi
damnata est superbia: vt non intelligẽ
tur iubens homini: qui noluit intelli-
gẽ vt obediret deo iubẽti. Sic illa cõ
spiratio dissoluta est: cũ quisqꝫ ab eo
quem non intelligebat abscederet: nec

se nisi ei cū quo loq̄ poterat aggregaret: ⁊ p linguas diuise sunt gentes dispersq̄ per terras: sicut deo placuit q̄ hoc modis occultis nobisq̄ icomprehensibilibus fecit.

De descensione domini ad confundendā linguā edificātiū turri. c. v.

q Uoo. n. scriptū ē: ⁊ ōscēdit dñs videre ciuitatem ⁊ turrim quā edificauerūt filij hōinum: hoc ē ñ filij dei: sed illa societas secundū hoiez viuens quam terrenam dicim' ciuitatē ñ loco mouetur deus qui semper ē vbiq̄ totus: sed descendere ōī cum aliquid facit in terra: quod preter vsitatum nature cursum mirabiliter factum presentiam quodammō eius oñdat. Nec uidendo discit ad tp̄us q̄ nū q̄ potest aliquid ignorare sed ad tēp' videre ⁊ cognoscere dicitur: quod uideri ⁊ cognosci facit. Non sic ergo uidebatur illa ciuitas quomō eam dñs videri fecit quando sibi quantum displiceret oñdit. Quamuis possit intelligi deus ad illam ciuitatem descēdisse: quia descenderunt angeli eius in q̄bus habitat: vt quod adiunctum est ⁊ dixit dominus deus ecce genus vnū ⁊ labiū vnū ōiū ⁊ cetera: ac deinde additum venite ⁊ descendentes confūdamus ibi linguam eorum recapitulatio sit demonstrans quemadmodum factum sit quod dictum fuerat: descēdit dominus. Si enim iam descenderat: quid sibi vult venite ⁊ descendentes confundamus ibi linguam eorum: qō intelligitur angelis dictum: nisi quia per angelos descendebat qui in angel descendentibus erat: Et bene non ait venite ⁊ descendentes confundite: sed confundamus ibi linguam eorum ostendens ita se operari per ministros suos: vt sint etiam ipsi cooperatores dei sicut apostolus dicit: dei enim sumus cooperarij.

Qualis itelligēda sit locutio qua deus angelis loquitur. c. vi.

p Oterat ⁊ illō quando factus ē homo: ō angelis intelligi quod dictum est: faciamus hominem: quia non dixit faciam. Sed quia sequitur ad imaginem nostram: nefas est creōre ad imaginem angelorum hominez factum: vt eandem esse imaginem angelorum ⁊ dei. Et ideo recte illic intelligitur pluralitas trinitatis quid trinitas: quid angeli trinitatis. Que tamē trinitas quia vnus est deus etiam cuz cum dixisset faciamus: ⁊ fecit iquit deus hominem ad imginem dei: non dixit fecerunt dij: aut ad imaginem deorum. Poterat ⁊ hic eadem intelligi trinitas tanq̄ pater dixerit ad filium et spiritum sanctum: venite ⁊ descendentes confundamus ibi linguam eorum: si aliquid esset quod angelos prohiberet intelligi: quibus potius conuenit venire ad deum motibus sanctis: hoc est cogitationibus pijs: quibus ab eis consulitur incommutabilis veritas tā q̄ lex eterna: in illa eorum curia superna. Neq̄ enim sibi ipsi sunt veritas: sz creatricis participes veritatis: ad illaz mouentur tanq̄ ad fontem vite: vt q̄ non habent ex seipsis capiant ex ipsa: ⁊ ideo eorum stabilis est iste mot' quo veniunt qui non recedunt. Nec sic loq̄tur angelis deus quomodo nos inuicem loquimur nobis: vel ideo vel āgelis: vel ipsi angeli nobis: siue per illos deus nobis: sed ineffabili suo modo: nobis autem hoc idicatur nostro modo. Dei quippe sublimior ante suum factum locutio: ipsius sui facti est immutabilis ratio: que non habet sonū strepentem atq̄ transeuntem: sed vim sempiterne manentem ⁊ temporaliter operantem. Aliter loquitur angelis

ſanctis:nobis autem aliter longe poſi
tis. Quãdo aũt ẽt nos aliquid tale lo
cutiõis interioribus auribꝰ capimus:
angelis propinquamꝰ. Nõ itaq; mihi
aſſidue reddenda ẽ rõ in hoc opere de
locutionibꝰ dei. Aut.n. veritas incom
mutabili per ſeipſã ineffabiliter loqt̃:
rõnalis creature mentibus:aut p mu
tabilem creaturam loquitur:ſiue ſpua
libus imaginibus noſtro ſpiritui:ſiue
corporalibus vocibus corporis ſẽſui.
Illud ſane quod dictum eſt ⁊ nunc ñ
deficient ex illis omnia que conati fue
rint facere:non dictum eſt confirman
do:ſed tanq̃ interrogando ſicut ſolet
a comminantibus dici: quemadmo
dum ait quidam. Nõ arma expediẽt
totaq; ex vrbe ſequẽt? Sic ergo accipi
endum eſt tanq̃ dixerit. Nonne oia de
ficient ex illis:que conati fuerint facẽ?
Sed ſi ita dicatur:non exp̃mit commi
nantem. Verum propter tardiuſcl'os
addidimus particulam id eſt ne: vt di
ceremus nonne quoniam vocem pro
nunciãtis ſcribere non poſſumꝰ p ne
non:⁊ p ni niſi ſcribere ſolemus. Ex il
lis igitur tribus hominibꝰ noe filij:
ſeptuagitatres vel potius vt rõ decla
ratura eſt ſeptuagitadue gentes:toti
dẽq; lingue per terras eſſe ceperunt:
que creſcẽdo ⁊ inſulas ipleuerũt. Auc
tus eſt aũt numerus gentium multo
amplius q̃ linguarum. Nam ⁊ in afri
ca barbaras gentes in vna lingua plu
rimas nouimus. Et homines quidez
multiplicato genere humano ad inſu
las inhabitãdas nauigio tranſire po
tuiſſe quis ambigat?

An õe beſtiarꝫ genꝰ ẽt remotiſſime
a terris iſule ex eo nũero acceperũt:q̃
ĩ arca diluuij ivndatiõe fuatꝰ ẽ.c.vij.

f Ed queſtio ò õi genere beſtiarꝫ
ẽ:que ſub cura hominum non
ſunt:ul' ſicuti rane non naſcant' ex ter
ra: ſed ſola commixtione maris ⁊ feie
propagant':ſicut lupi ⁊ huiuſmodi ce
tera:quomodo poſt diluuium quo ea
que in arca non erãt cuncta deleta ſt':
etiam in inſulis eſſe potuerint:ſi repa
rata non ſunt niſi ex his quorũz gene
ra in vtroq; ſexu arca ſeruauit. Poſ
ſunt quidem credi ad inſulas natãdo
tranſiſſe:ſed proximas. Sunt autem
quedã tã longe poſite a cõtinentibꝰ t̃
ris:vt ad eas nll'a videatur natare po
tuiſſe beſtiarũ. Quod ſi homies eas
captas ſecũ aduexerũt:⁊ eo mõ vbi hi
tabant earum genera inſtituerunt:ve
nandi ſtudio fieri potuiſſe incredibile
non eſt. Quamuis iuſſu dei ſiue pmiſ
ſu:etiam opere angelorum neganduz
non ſit potuiſſe tranſferri. Si vero ex
terra exorte ſunt:ſecundum originem
primam quando dixit deus producat
terra animam uiuam multo clarius
apparet:non tam reparandorum aia
lium cauſa:q̃ ſignificandarum varia
rum gentium propter eccleſie ſacram̃
tum in arca fuiſſe omnia genera:ſi ĩ in
ſulis quo tranſire non poſſent multa
aialia terra produxit.

An ex ppagine adã vel filiorꝫ noe
quedam genera hõinum monſtruoſa
prodierit.c.vij.

q Ueritur ẽt vtrũ ex filij noe:vl'
potius ex illo vno homine vnõ
ẽt ipſi extiterũt propagata eſſe creden
dum ſit quedã monſtruoſa hõinũ ge
nera que gentiuz narrat hiſtoria:ſicut
perhibentur quidam vnum habẽ ocu
lum in fronte media:quibuſdã plãtas
verſas eſſe poſt crura: quibuſdaz vtri
uſq; ſexus eſſe naturaz:⁊ dexterã mã
mam virilem ſiniſtram muliebrem vi
cibuſq; alternis coeundo ⁊ gignere et
parere:alij; ora nõ eſſe:eoſq; p nares
tantummodo ſuſcepto ⁊ emiſſo hali
tu uiuere. Alios ſtatura eſſe cubitales

quos pygmeos a cubitū greci vocāt: alibi quiquēnes concipere feminas: ⁊ octauum a natiuitate annum non excedē. Itē ferūt esse gētē vbi singla crura in pedibus hnt: nec poplitē flectūt: ⁊ sunt mirabilis celeritatis: quos scio podas vocant: q̄ per estū in ra iacentes resupini ūbra se pedū ptegāt: quosdam sine ceruice oculos hre in hūeris ⁊ cetera hominum vl quasi hominuz genera q̄ i maritia platea carthaginis musiuo picta sunt ex libris deprōpta velut curiosioris historie. Quid dicā ō cynocephalis: quorū canina capita atq̄ ipse latrat magis bestias q̄ hōines pfitet: Sed qm genera hōinum q̄ dicuntur esse: esse credē ñ ē necesse. Verum quisquis vspiam nascitur homo id ē animal rōnale ⁊ mortale: quālibz nostris inusitatam sensibus gerat corporis formam seu colorē: siue motuz: siue sōnū siue quālibet vim: qualibet parte: qualibet qualitate nature: ex illo protoplausto vno originem ducere nullus fidelium dubitauerit. Apparet tam quid in plib natura obtinuerit: ⁊ quid sit ipsa raritate mirabile. Qualis autem rō redditur ō monstruosis apud nos hominū partubus: tal de monstruosis quibusdā gētibus reddi potest. Deus.n. creatō ē omnium: qui vbi ⁊ quando creari quid oporteat ul oportuerit ipse nouit: sciens vniuersitatis pulchritudinem: quarum partiū vel similitudine vel diuersitate contexat. Sed qui totum inspicere nō pōt: tanq̄ deformitate partis offenditur: quoniam cui congruat ⁊ quo referat ignorat. Pluribus q̄ quinis digitis i manibus ⁊ pedibus nasci hōines nouimus: ⁊ hec leuior est q̄ illa distātia: sz tñ absit vt quis ita desipiat: vt existimet in numero hūanorum digitorum errasse creatorem: q̄uis nesciens cur hoc fecerit. Ita ⁊si maior diuersitas oriatur: scit ille quid egerit cuius opa iuste nemo ꝓprehendit. Apud hippo nem natus est homo quasi lunatas habens plantas: ⁊ in eis binos tantū modo digitos sles ⁊ man. Si aliq̄ gens talis esset: illi curiose atq̄ mirabili adderetur historie. Num igitur istum propter hec negabimus ex vno illo qui primus creatus ē esse ꝓpagatū: Androgyni quos ēt hermaphroditos nuncupant: q̄uis admodū rari sint: difficile est tñ vt tpibus desint: in quibus sic vterq̄ sexus apparet: vt ex quo potius debeant accipere nomen i certum sit. A meliore tñ hoc ē a masculino vt appellarentur loquendi consuetudo preualuit. Nam nemo vnq̄ androgynas ⁊ hermophroditas nuncupauit. Ante annos aliquot nra certe memoria in oriēte duplex nat ē superioribus membris: iferioribus simplex. Nā duo erāt capita: duo pectora qūatuor manus: venter autem vnus ⁊ pedes duo sicut vni homini: ⁊ tandiu uixit ut multos ad eum videndu fama contraheret. Quis aūt ōes commemorare possit hūanos fetus longe dissimiles his ex quibus eos natos esse certissimū ē: Sicut ergo hec ex illo vno negari non possunt originem ducere: ita quecūq̄ gentes in diuersitatibus corporū ab usitato nature cursu quem plres ⁊ prope ōes tenēt velut exorbitasse traduntur: si diffinitione illa includuntur vt rōnalia aialia sint atz mortalia: ab eodem ipso vno prio pre omnium stirpem trahere confitēdū ē: si tamen vera sunt que de illarum nationum varietate ⁊ tanta inter se atq̄ nobiscum diuersitate traduntur. Naz ⁊ simias ⁊ cercopeticos ⁊ sphigas: si nescirem ñ hoies esse sed bestias: possent illi historici ō sua curiositate glia tes: velut gētes hōinū aliquas nobis impunita vanitate mentiri. Sed si homines sunt de quibus illa mira conscripta sunt: quid si ꝓpter ea de voluit

etiam nonnullas gentes ita creare:ne in his monstris que apud nos patet ex hominibus nasci eius sapientiam qua natura fingit humanā velut artē cuiuspiā minus perfecti opificis putaremus errasse:non itaq; nobis videri oz absurdum:vt quēadmodum in singulis quibusq; gentibus quedam mōstra sint hominum:ita in vniuerso genere humano quedam monstra sint gentium. Quapropter vt istam questionem pedetentim cauteq; concludā aut illa aut alia que de quibusdam gētibus scripta sunt omnino nulla sūt: aut si sunt homines non sunt: aut ex adam sunt si homines sunt.

An iferiorē ptē tre q̄ nre hitatiōi ꝑ traria ē ātipodas hre credēda sit.c.ix.

q Uod vero ⁊ ātipodas eē fabulāt.i.hoies a cōtraria parte tre vbi sol oritur qm occidit nobis:aduersa pedib' nostris calcare vestigia:nulla ratione credendum ē. Neq; hoc vlla historica cognitiōe didicisse se affirmant:sz quasi rōcinanda coniectāt:eo q̄ intra conuexa celi terra suspēsa sit: eundēq; locum mundus hēat ⁊ ifimū ⁊ medium:⁊ ex hoc opinantur alterā terre partē que infra est habitatione hominum carere non posse. Nec attēdunt etiam si figura conglobata ⁊ rotunda mundus esse credatur:siue aliqua rōne monstretur:non tamen esse consequens vt etiam ex illa parte ab aquarum congerie nuda sit terra. Deinde etiam si nuda sit:neq; hoc statim necesse esse vt homies habeat qm̄ nullo modo scriptura ista mentitur q̄ narratis preteritis facit fidem:eo qd eius predicta complentur. Nimisq; absurdum est vt dicatur aliquos homines ex hac in illam partem oceani imensitate traiecta:nauigare ac peruenire potuisse vt etiam illic ex vno illo primo hoie gen' instituerēt humanuz. Quapropter inter illos tunc hōinū populos:qui perseptuagitaduas gētes ⁊ totidem linguas colligūt fuisse diuisi:q̄ ramus si possumus inuenire illam in terris peregrinantem ciuitatem dei q̄ usq; ad diluuium arcāq; perducta ē: atq; in filijs noe per eorum benedictiones perseuerasse monstratur: maxie in maximo qui est appellatus sem:qm̄ ḋdē iaphet ita benedictus est vt ī eiusdem frīs sui domibus habitaret.

De generatione sez in cuius ꝓgenie tendens ad abraam ciuitatis dei ōdo dirigitur.c.x.

t Enenda est igī series generationū ab ipso sez:vt ipsa oñdat p' diluuium ciuitatē dei:sicut eam series generationū ab illo qui ē appellatus seth oñdebat ante diluuium. Propter hoc ergo scriptura diuina cum trenā ciuitatem in babylone hoc ē ī ꝓfusiōe esse monstrasset:ad patriarcham sem recapitulando reuertitur:⁊ orditur iñ generationes vsq; ad abraam commerato etiam numero annorum: quāto quisq; ad hanc seriem pertinentem filium genuisset:quātoq; vixisset. Ubi certe agnoscendum est quod ante promiseram:ut appareat quare sit dictuz de filijs heber nomem illius phalech: quia in diebus eius diuisa est terra. Quid enim aliud intelligendum est terram esse diuisam:nisi diuersitatem linguarum? Omissis igitur ceteris filijs sem ad hanc rem non pertinentibus: illi connectuntur in ordine generationum:per quos possit ad abraam peruenirī:sicut illi connectebantur añ diluuium per quos peruenitur ad noe: generationibus que propagate sunt ex illo adaz filio qui appellat' ē seth. Sic ergo incipit generationum ista ꝑ textio. Et he generattones sem. Sem

filius noe centum annorum erat cum genuit arfaxat secūdo anno post diluuium. Et uixit sem postq genuit arfaxat quingentos annos: ⁊ genuit filios ⁊ filias: ⁊ mortuus est. Sic exequitur ceteros: dicens quoto quisq anno vite sue filium genuerit ad istum generationum ordinē ptinētē: qui pertendit ad abraam: ⁊ quot annos postmodū vixerit: intimans eū filios filiasq gēuisse: vt intelligamus vnde potuerit populi acrescere: ne in paucis qui cōmemorantur hominibus occupati pueriliter: hesitemus vnde tanta spacia terrarum atq regnorum repleri potuerit de genere sem: maxime propter assyriorum regnum: vnde ninus ille orientalium dominator vsqquaq populoꝝ ingenti prosperitate regnauit ⁊ latissimum ac fundatissimum regnum qd diuturno tempore duceretur suis posteris propagauit. Sed nos ne diutiꝰ quam opus ē immoreremur: nō quot annos quisq in ista generationum serie vixerit: sed quoto anno vite sue genuerit filium hoc ordine memorāduz tantummodo ponimus: ut et numeꝝ annorum a transacto diluuio vsq ad abraam colligamus: ⁊ preter illa in q̄bus cogit necessitas immorari: breuit alia cursinq tangamus. Secundo igī anno post diluuium sem cum esset cētū annoꝝ genuit arfaxat. Arfaxat autem cum esset centum trigintaquinq annorum genuit chaynā. Qui cū eēt centum trigīta ānoꝝ genuit sala. Porro ēt ipe sala totidem annoꝝ erat qñ gēuit heber. Centum vero ⁊ triginta ⁊ quatuor agebat annos heber cū genuit phalech: in cuius diebus diuisa ē terra. Ipse autem phalech uixit centū triginta ānos ⁊ genuit ragau: ⁊ ragau centū ⁊ trigintaduos: ⁊ genuit seruch ⁊ seruch centum ⁊ triginta: ⁊ genuit nachor: ⁊ nachor septuagintanouem ⁊ genuit tharam. Thara autez septuginta ⁊ genuit abram: quē postea nominauit deꝰ mutato vocabulo abraam. Fiunt itaq anni a diluuio vsz ad abraam mille septuaginta ⁊ duo secūdum vulgatam editionem: hoc est interpretum septuaginta duorum. Iu hebreis autem codicibus longe pauciores annos perhibent inueniri: de quibus rationem aut nullaz aut difficillimam reddunt cum ergo querimus in illis septuagintaduabus gentibus ciuitatem dei: non possumus affirmare illo tempore quo erat illis labium vnum: id est loquela vna: tunc iaz genꝰ humanum alienatuz fuisse a cultu vi dei: ita vt in solis istis generationibꝰ pietas vera remaneret: que descendūt de semine sem per arfaxat: ⁊ tendunt ad abraaz. Sed ab illa superbia edificande turris vsq ad celuz: qua impia significatur elatio: terrena apparuit ciuitas: hoc est societas impiorū. Utrū itaq ante noe fuerit an latuerit: an potius vtraq permanserit: pia. s. i duobus filijs noe qui benedicti sunt eorunq posteris: impia vero in eo qui maledictꝰ ē atq eius progenie: vbi etiam exortus est gigas venator cōtra dominum: non est diiudicatio facilis. Fortassis enim quod profecto est credibilius: ⁊ in filijs duorum illoꝝ iam tunc antequam babylonia cepisset institui: fuerunt contemptores dei: ⁊ i filijs cham cultores dei: vtrunq tamē hominum genus terris nunq defuisse credendum est. Si quidem ⁊ quando dictum est omnes declinauerūt simul inutiles facti sunt: nō est qui faciat bonum non est usq ad vnum: in vtroq psalmo vbi hec verba sunt: ⁊ hec legūtur: nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem: deuorant plebem meam sicut escam panis: erat ergo etiam tunc populus dei: vnde illud qd dictum est: non est qui faciat bonum non est vsq ad vnum: de filijs hōinuz

dictum est nõ de filijs dei. Nam pre-
missum est:deus de celo prospexit su
per filios hominum:vt videret si est i-
telligens aut requirens deum. Ac dei
de illa subiũcta:que omnes filios ho
minuz.i.ad ciuitatem pertinẽtes que
uiuit secundum hominez ⁊ non secun
dũ denz:reprobos eẽ demõstrant.

Qd ea primit' lingua ĩ usu hõinũ
fuerit:q̃ postea hebrea ab heber noie
nuncupata ẽ:⁊ ĩ cui' familia remãsit
cũ diuersitas eẽt facta linguaꝝ.c.xi.

q Uamobrem sic lingua vna cuz
eẽt õiũ:non iõ filij pestilẽtie de-
fuerunt.nam ante diluuiũ vna erat li-
gua:⁊ tamen omnes preter vnaz noe
iusti domũ deleri diluuio meruerũt:
ita quando merito elatioris ipietatis
gentes linguarum diuersitate punite
atqꝫ diuise sunt:⁊ ciuitas impiorum
confusionis nomen accepit: hoc ẽ ap-
pellata est babylon:non defuit dom'
heber vbi ea que antea fuit omnium
lingua remanẽt. Unde sicut supra me
moraui cũ cepisset enumerari filij sez:
qui singuli gẽtes singulas procreazũt
primus commemorat' heber:cum sit
abnepos ipsius hoc est ab illo quint'
inueniatur exortus. Quia ergo ĩ eius
familia remansit hec lingua:diuisis p
alias linguas ceteris gentibus:que li-
gua prius humano generi non imme
rito creditur fuisse communis:ideo ꝺ
inceps hebrea est nuncupata. Tunc e
nim opus erat eam distingui ab alijs
linguis nomine proprio: sicut alie ꝯz
vocate sũt nominibus proprijs. Quã
do autem erat vna:nihil aliud q̃ hũa
na ligũa vel humana locutio vocaba
tur:qua sola vniuersum genus homi
num loquebatur. Dixerit aliquis. Si
in diebus phalech filij heber diuisa ẽ
terra per linguas:id est homiues qui
tunc erant in terra:ex eius nomie po-
tius debuit appellari lingua illa que
fuit omnibus ante communis. Sed ĩ
telligendum est ipsum heber propter
ea tale nomen imposuisse filio suo:vt
uocaretur phalech quod interpretat'
diuisio:quia tunc ei natus est quando
per linguas terra diuisa est id est ipso
tempore:vt hoc sit quod dictum ẽ. In
diebus eius diuisa terra est. Nam nisi
adhuc heber viueret:quando lingua-
rum facta est multituoo :non ex eius
nomine nomen acciperet lingua que
apud illum potuit permanere. Et iõ
credẽda ẽ ipa fuisse pria cõmũis: quo
niam de pena venit illa multiplicatio
mutatioqꝫ linguarum:⁊ vtique preter
hanc penam esse debuit populus dei
Nec frustra linguam istam hoc ẽ quã
tenuit abraam. Nec in omnes filios
transmittere potuit:sed in eos tantuz
qui propagati per iacob ⁊ insignius
atz eminentius in dei populum coales
centes dei testamenta ⁊ stirpem chris-
ti habere potuerunt. Nec hebez ipse e-
andez lingũam in vniuersam progeni
em suam refudit:sed in eam tantum
cuius generationes perducuntur ad
abraam. Quapropter etiam si nõ eui
denter expressum est:fuisse aliquod pi
um genus hominum quando ab im-
pijs babylonia cõdebatur:nec ad hoc
valuit hec obscuritas:vt q̃rentis frau
daretur:sed potius vt exercẽtur inten
tio. Cum enim legitur vnam fuisse lin
guam primitus omnium:⁊ ante õnes
filios sem commendatur heber q̃uis
ab illo quintus oriatur:⁊ hebrea vo-
catur lingua:quaz patriarcharuz ⁊ p
phetarũ non solũ ĩ sermonibus suis:
verum etiam in litteris sacris custo
diuit auctoritas. Profectoitaqꝫ cum
queritur in diuisione linguarum vbi
lingua illa remanere potuerit que fu
it ante communis:que sine ulla dubi-
tatione ubi remansit non ibi fuit illa
pena que facta est mutatione liguaꝝ:

quid aliud occurrit nisi ꝙ in huiusmo di gente remansit a cuius noie nomẽ accepit ⁊ hoc iustitie gentis huius nõ paruum apparuisse vestigium: ꝙ cuz alie gentes plecterentur mutatione lin guarum:ad istam non peruenit tale supplicium:Sed si adhuc illud mouz quomodo potuerũt singulae gentes facẽ potuisse heber ⁊ filiꝰ eiꝰ phalech: si vna lingua permansit ãbobꝰ ⁊ certe vna est hebrea gens ex heber ꝓpaga ta vsz ad abram:⁊ per eum deinceps donec magnꝰ fieret ꝓpl's israel. Quo modo igitur omnes filij qui cõmemo rati sunt trium filiorum noe fecerunt singulas gẽtes: si heber ⁊ phalech sin gulas non fecerunt:Nimirũ illud est probabiliꝰ quod gigas ille nemroth fecerit etiam gentem suam:sed propẽ excellentiam dominationis ⁊ cõporis seorsum eminentius noiatꝰ est: vt ma neat numerus septuagintaduaruz gẽ tium atz linguarum. Phalech autem propterea cõmemoratꝰ ẽ:non ꝙ gẽtez fecerit.nã eadem ipsa est eius gens he brea eadẽqz lingua:sed propter tp̃us insigne ꝙ in diebus eius terra diuisa ẽ. Nec mouẽ nos oz:quomodo potu erit gigas nemroth ad illud tempus etatis occurrere :quo babylon condi ta ẽ:⁊ confusio facta linguarum: atqz ex hac diuisio gentium. Non enim qz heber sextꝰ est a noe:ille autez quartꝰ: ideo non potuerunt ad idem tempus conuenire viuendo. Hoc enim conti git cum plus viuerent vbi pautiores sũt generatiões:minꝰ vbi p'es:aut seni us nati essent vbi pauciores: maturiꝰ vbi p'es. Sane intelligendum ẽ:quan do terra diuisa est non soluz iã natos fuisse ceteros filios filiorum noe:q̃ cõ memorãt' pẽes gentiuz:sed etiam eius etatis fuisse:vt iã vniuersi fãilias ha berent suas:que digne fuissent noib̃ gentiuz vñ nequaq̃ putandũ ꝙ eo fue rint ordine geniti quo commemorati leguntur. Alioquin duodecim filij iec tan qui erat filius alius heber frater phalech quomodo potuerunt iã gen tes facere si post phalech fratrem suũ iectã natꝰ ẽ:sic̃ post eũ cõmemoratꝰ ẽ: qñ quidem tp̃e quo natꝰ ẽ phalech di uisa est terra:Proiñ intelligenduz est priorem quidem phalech noiatũ sed longe post fr̃em suum iectan fuisse na tum:cuius iectan duodecim filij tam grandes iam familias haberent:vt i linguas proprias diuidi possent. Sic enim potuit prior commemorari qui erat etate posterior:quẽadmodũ ꝓus commemorati sunt ex trib̃ filijs noe procreati filij iaphet qui erat minimꝰ eorum:deinde filij cham qui erat me dius:postremo filij cham q̃ erat medi us:postremo filij sem qui erat primꝰ ⁊ maximus. Illarum autem gentium vocabula partim mãserũt:ita vt ho die appareat vñ fuerit deriuata:sicut ex assur assyrij:⁊ ex heber hebrei:par tim tp̃is vetustate mutata sunt ita vt vix homines doctissimi ãtiquissimas historias perscrutantes:nec õium sed aliquantarũ ex istis origines gentium potuerint reperire. Nã ꝙ ex filio chaz qui vocabatur mesrem ꝓhibent' egyp tij exorti nulla hic resonat origo voca buli:sicut nec ethiopũ qui dicũt' ad eũ filium cham pertinere:q̃ chus appel latus ẽ. Et si oia consideret':plura mu tata q̃ manentia noia apparent.

De articlo tp̃is i abraã:a q̃ s̃ce suc cessionis nouꝰ ordo cõtexit'.c.xij.

n Unc iam videamꝰ ꝓcursum ci uitatis dei ẽt ab illo articlo tp̃is q̃ factꝰ ẽ in p̃e abraam:vñ incipit esse noticia eius euidentior:⁊ vbi clariora leguntur promissa diuina: que nunc i christo videmus impleri. Sicut ergo scriptura sancta indicante didicimus: in regione chaldeorꝫ natus ẽ abraam

que terra ad regnum pertinebat assy-
rioꝝ. Apud chaldeos aũt iam ẽt tunc
superstitiones ipie preualebant: quem
admodũ per ceteras gentes. Una igĩ
thare domus erat de qua natꝰ ẽ abra
am i qua vnius veri dei cultꝰ: ⁊ quan
tũ credibile ẽ in qua iã sola ẽt hebrea
lingua remanserat: q̃uis ⁊ ipse sic iaꝫ
manifestior dei populus in egypto: ita
i mesopotamia seruisse dñis alienis ie
su naue narrante refertur: ceteris ex p
genie illius heber in linguas paulatiꝫ
alias ⁊ in nationes alias posteris de-
fluentibus. Proinde sicut per aquaꝝ
diluuiuꝫ vna domꝰ noe remansit ad
reparandũ genus humanum: sic in di
luuio multaꝝ superstitionum p vniv-
sum mundum vna remanserat domꝰ
thare in qua custodita ẽ plantatio ciui
tatis dei. Dĩeq̃ sicut illic enumeratis
supra generationibꝰ ab adam usq̃ ad
noe simul cum annorum numeris:
⁊ exposita diluuij causa: priusq̃ deus
inciperet de arca fabricanda loqui ad
noe or: he aũt generationes noe: ita et
hic enumeratis generationibus ab il-
lo qui est appellatus sem filio noe vsꝫ
ad abraam: deinde insignis articulus
similiter ponitur vt dicatur: he sũt ge
nerationes thare thare genuit abram
⁊ nachor ⁊ aram: ⁊ aram genuit loth.
Et mortuus est aram coram thare pa
tre suo in terra in qua natus in regiõe
chaldeorum. Et sumpserunt abram ⁊
nachor sibi vxores: nomen mulieris a
abrã sarai: ⁊ nomen mulieris nachor
melcha filia aram. Iste arã pr̃ melche
fuit: ⁊ pater iesche: que iescha credit
ipsa esse etiam sara vxor abrae.

Que rõ fecisse videat vt in trãsmi-
gratione thare qua chaldeos deserẽs
i mesopotamiã transiuit nulla filij eiꝰ
nachor facta sit mentio. c. xiij.

d Deinde narratur quemadmodũ
thare cũ suis regionẽ reliquerit
chaldoꝝ: ⁊ venerit i mesopotamiã ⁊
hitauit in charrã. Tacetur autem de
vno filio eius qui vocabatur nachor:
tanq̃ eum non duxerit secum. Nã ita
Narratur. Et sumpsit thare abram fi
lium suuꝫ ⁊ loth filiũ arã filij sui: ⁊ sa-
rai nurum suam vxorem abram filij
sui: ⁊ duxit illos de regione chaldeo-
rum vt iret in terram chanaan: ⁊ vẽit
in charram ⁊ habitauit ibi. Nusq̃ hic
nominatus ẽ nachor: ⁊ vxor eius mel
cha. Sed inuenimus postea cum ser-
uum suum mitteret abraaꝫ ad accipi
endaꝫ vxorẽ filio suo isaac: ita scriptũ.
Et accepit puer decẽ camelos ⁊ came
lis domini sui: ⁊ ⁊ omnibus bonis do
mini sui secũ: ⁊ exurgẽs profectus est
in mesopotamiaꝫ ciuitatem nachor. Is
to ⁊ alijs sacre huius historie testimo-
nijs ostenditur etiaꝫ nachor frater a-
brae exisse de regione chaldeorum: se-
desq̃ constituisse in mesopotamia vbi
cũ patre suo habitauerat abraaꝫ. Cur
ergo eũ scriptura ñ cõmẽorauit quan
do ex gente chaldeorum cuꝫ suis pro-
fectus est thare: ⁊ habitauit in meso-
potamia: vbi non solũ abrã filius eiꝰ:
veruꝫ etiaꝫ sara nurus eius ⁊ loth ne-
pos eius cõmemorantur: q̃ eos duxe
rit secuꝫ? Cur putamus: nisi forte q̃ a
paterna ⁊ fraterna pietate desiuerat ⁊
superstitioni adheserat chaldeoruꝫ: et
postea inde siue penitẽdo siue persecu
tioneꝫ passus q̃ suspectꝰ haberetur: ⁊
ipse emigrauit? In libro enim qui iscri
bitur iudith cum quereret holopher-
nes hostis israelitaruꝫ: quenã illa gẽs
esset vtruꝫ aduersus eaꝫ bellanduꝫ fu
isset: sic ei respondit achior dux amõi-
taruꝫ. Audiat dominus noster verbũ
ex ore pueri sui: ⁊ referam tibi verita
tem de populo qui habitat iuxta mõ
tanã hãc: ⁊ non exibit mendacium de
ore serui tui. Hec enim progenies ppli

est chaldeorꝫ: ⁊ antea hitauerũt meso potamiã: quia noluerunt sequi deos patrũ suorꝫ qui fuerũt in terra chaldorũ gloriosi: sed declinauerũt de uia parẽtũ suorũ ⁊ adorauerunt deuꝫ celiquez cognouerunt ⁊ proiecerunt eos a facie deorum suorũ: ⁊ fugerunt ĩme sopotamiaꝫ ⁊ habitauerunt ibi dies multos. Dixitqꝫ illis deus eorum vt exirent de habitatione sua: ⁊ irent i ̃traꝫ chanaã: ⁊ illic habitauerunt: ⁊ cetera que narrat achior amonites. Unde manifestũ est domuꝫ thare persecutionez passã fuisse a chaldeis: pro vera pietate qua vnus ⁊ verus ab eis colebatur deus.

De ãnis thare qui i charra vite tẽpus impleuit. c. xiiij.

d Efũcto aũt thar i mesopotãia: vbi vixisse perhibet ducentos qnq̃ ãnos iã incipiunt indicari ad abraã facte promissiões dei: q̃ ita scriptũ ẽ. Et fuerũt dies thare i charra qnqꝫ ⁊ ducẽti ãni: ⁊ mortuus ẽ i charra. Nõ sic aũt accipiẽdũ ẽ quasi ões hos dies ibi egerit: sed qr ões hos dies vite sue q̃ fuerũt ãni ducẽti quiqꝫ ibi cõpleuerit. Alioqui nesciret quot annos vixit thare in charra: qm̃ non legitur quoto ãno vite sue in charrã venerit: ⁊ absurdũ ẽ existimare in ista ꝓie generationũ vbi diligent commemoratur quot annos quisqꝫ vixerit: hui⁹ soli⁹ numerũ ãnorꝫ vite nõ cõmẽdatũ esse memorie. Quod enim quorũdã quos eadẽ scriptura cõmemorat tacent ãni: nõ sũt i hoc ordine quorꝫ tp̃uꝫ dinũeratio de cessione gignentiũ ⁊ gẽitoruꝫ successiõe cõtexitur. Iste aũt ordo qui dirigitur ab adam vsꝫ ad noe ⁊ inde vsꝫ ad abraã sine numero ãnorꝫ vite sue neminem cõtinet.

De tp̃e ꝓmissionis abrae: qua fum preceptũ dei exiuit de charra. c. xv.

q Uod vo cõmẽorata morte thare pr̃is abraã: deiñ legitur ⁊ dixit dñs ad abram. Exi de terra tua et de cognatione tua ⁊ domo pr̃is tui: et cetera. non qr hoc sequitur in sermõe libri: hoc etiam in rerum gestarum tẽpore sequi existimãdũ ẽ. Erit quippe si ita est indissolubilis questio. Post hec enim verba dei que ad abram facta sunt: scriptura sic loquitur. Et exĩt abram quẽadmodum locutus ẽ illi deus: ⁊ abĩt cum illo loth. Abraã autẽ erat quinqꝫ ⁊ septuagita annorꝫ cũ exiret ex charra. Quõ potest hoc vm esse si p⁹ mortẽ pr̃is sui exĩt ̃ charra? Cum enim esset thare septuagita ãnorũ sicut supra intimatũ ẽ: genuit abrã Cui numero additis septuagintaquiqꝫ annis quos agebat abram quãdo egressus est de charra: fiunt anni centum ⁊ quadragintaquinqꝫ. Tot igit annorum erat thare quando exĩt abram de illa mesopotamie ciuitate. Agebat. n. ãnũ etatis sue septuagesimũ q̃ntũ: ac per hoc pater eius q̃ cum septuagesimo anno suo genuerat agebat vt dictũ ẽ centesimũ ⁊ quadragesimũ ⁊ quituꝫ annum. Non ergo inde post mortẽ pr̃is. i. p⁹ ducentos quinqꝫ annos quibus pater eius vixit egressus est: sed ann⁹ de illo loco ꝓgressiõis eius: quoniam ipsius septuagesimus quintus erat. proculdubio patris ei⁹ qui eum septuagesimo suo anno gẽuerat centesimus quadragesimusquint⁹ fuisse colligitur. Ac per hoc intelligendũ ẽ more suo scripturã redisse ad tẽpus quod iam narratio illa transierat: sicut superius cũ filios filiorꝫ noe commemorasset: dixit illos in linguis fuisse ⁊ in gentibus suis: ⁊ tam̃ postea quasi hoc etiam i ordie sequẽt tẽporũ ⁊ erat inquit omnis terra labiuꝫ vnũ ⁊ vox vna omnibus. Quomodo ergo

fm suas gentes ⁊ fm suas linguas e rant si erat vna omnibus: nisi quia ad illud quod iam transierat recapitulan do est vniuersa narratio. Sic ergo ⁊ hic cum eēt dēm ⁊ fuerunt dies thare in charra q̄nq̄ ⁊ ducenti anni ⁊ mortuus est thare in charra. Deinde scriptura redeundo ad id quod ideo p̄termiserat vt prius de thare id quod inchoatum fuerat compleretur. Et dixit inquit dñs ad abram exi de terra tua ⁊ cetera. Post que dei verbū sbiūgit. Et exij̄t abram quēadmodū locutus ē illi dñs: ⁊ abij̄t cum illo loth. Abraz erat quinq̄ ⁊ septuaginta annoꝝ cuz exij̄t ex charra. Tūc itaq̄ hoc factum est quando pater eius centesimū quadragesimum ⁊ quintum annū agebat etatis. tunc enim huius septuagesim⁹ ⁊ quintus annus. Soluta est aūt ista questio ⁊ aliter: vt septuaginta quiq̄ anni abrae qn̄ egressus est de charra: ex illo computarent ex quo de igne chaldeorum liberatus est: nō ex quo nat⁹ ē: tāq̄ tūc potius natus hn̄d⁹ sit sed beatus stephanus in actib⁹ ap̄lorum cū ista narraret deus inquit gl̄ie apparuit abrae patri nr̄o cū esset i mesopotamia priusq̄ habitaret in charra. Et ait ad illum. Exi de terra tua et cognatione tua: ⁊ domo p̄ris tui: ⁊ veni in terram quam tibi ōmonstrabo. Secundum hec verba stephani: non post mortem patris eius locutus ē deus abrae: qui vtiq̄ in charra mortu⁹ est: vbi cum illo ⁊ ipse filius habitauit sed priusq̄ habitaret in eadē: ciuitate iā tn̄ cum esset in mesopotamia. Jā ergo exierat a chaldeis. Quod itaq̄ adiungit stephanus: tunc abram egressus est de terra chaldeorum ⁊ hitauit in charra: non demonstrat q̄ sit fēum posteaq̄ locutus est illi deus. Neq̄.n. p⁹ illa dei verba egressus ē de tra chaldeorum: cū dicat ei locutuz deuz esse in mesopotamia. sed ad totum illud temp⁹ pertinet quod ait: tunc. i. ex q̄ egressus ē a chaldeis ⁊ habitauit in charra. Jtem quod sequitur ⁊ iñ post q̄ mortuus est pater eius collocauit illum in terra hac: in qua vos nunc hitatis ⁊ p̄ies uestri: non ait postq̄ mortuus est pater eius exij̄t de charra: sed inde postq̄ mortuus est pater eius hic eum collocauit. Intelligendum est ig̃ locutum deum fuisse cum abram cuz esset in mesopotamia priusq̄ habitaret in charra: sed cum in charram peruenisse cum patre retento apud se precepto dei: ⁊ iñ exisse septuagesimo ⁊ quinto suo: p̄ris sui centesimo quadragesimoquinto anno. collocationē vero eius in terra chanaan. non profectōez de charra postq̄ mortem patris eius factam esse dicit: qz iam mortuus erat pater eius qn̄ emit terram cuius ibi iam sue rei cepit esse possessor. Quod aūt iaz in mesopotamia cōstituto hoc ē iā egresso de terra chaldeorū dixit ō us exi de terra tua ⁊ ō cognatiōe tua ⁊ de domo p̄ris tui: non vt corpus iñ ej̄ceret quod iam fecerat: sed vt aium auelleret d̄i. Non eniz exierat inde animo sed spe redeundi ⁊ desiderio tenebat q̄ spes ⁊ desideriū deo iubente ac iuuante ⁊ illo obediēte fuerat āputādū. Nō sane incredibl̄z existiat: cum postea secutus esset nachor p̄rem suū tunc abrā preceptū dn̄i impleuisse ut cuz sara cōiuge sua ⁊ loth filio fratris sui exiret de charra.

De ordie ⁊ qualitate p̄missionū dei q̄ ad abraam facte sunt. c. xvi.

i Am p̄siderāde st̄ p̄missiōes dei facte ad abraā. Jn his enim aptiora dei nostri iesu christi hoc ē dei vi oracula apparere ceperūt de pp̄lo piorū quē p̄phetica prenūciauit auct̄as: harum prima ita legit. Et dixit dn̄us

ad abram:exi de terra tua ⁊ de cognatione tua ⁊ de domo pri tui:⁊ uade i terrā quā tibi demostrauero:⁊ faciaz te i gentem magnam ⁊ benedicam te ⁊ magnificabo nomen tuuz ⁊ eris benedict⁹. Et benedicā benedicētes te: et maledicam maledicētes te:⁊ bñdicentur in te omnes tribus terre. Aduertē dum ē igī duas res promissas abrae: vnam.s.q̃ terram chanaan possessuz fuerat semen eius: quod significatur vbi dictum est:vade in terram quam tibi demonstrauero ⁊ faciaz te in gentem magnam:aliam vo longe prestantiozem non de carnali sed o spirituali semine:p qo pī est non vnius gentis israelitice sed omnium gentium que fidei eius vestigia consequuntur. Qo p mitti cepit his verbis. Et benedicent in te omnes tribus terre. Hanc pimssionem factam arbitratur eusebius septuagesimoquinto etatis anno abrae tanq̃ mox vt facta ē de charra exierit abram:qm̃ scripture cōtradici ñ pōt vbi legitur. Abraam erat quiq̃ ⁊ septuagita ānoz cum exij̃t o charra. Sz si eo anno fēa ē ista promissio:iā vtiq̃ in charra cū pre suo omorabat abrā. Neq̃.n.exire iñ posset:nisi prius ibi hitasset. Nunquidnaz ergo contradī stephano dicenti:deus glorie apparuit abrae pri nostro cum eēt in mesopotamia priusq̃ habitaret i charra? Sz intelligendum est q̃ eodem anno fēa sunt omnia:⁊ dei promissio anteq̃ in charra habitaret abram: ⁊ in charra habitatio eius ⁊ inde profectio:nō solum quia eusebius i chronicis ab āno huius promissionis computat ⁊ ostēdit post quadringentos ⁊ triginta annos exitum esse de egypto:qñ lex data:verum etiaz quia id commemorat apostolus paulus.

De ĩb⁹ excellentiorib⁹ gētiū regnis quorum.i.assyriorum iam abraā sublimius eminebat.c.xvij.

p Er idem tps eminētia erāt regna gentiuz: i qb⁹ terrigenaruz ciuitas hoc est societas hōinum sum hoiem viuentiū:sub dñatu angeloruz desertorū insignius excellebat: regna uidelicet tria:sicyoniorū:egyptiorz:assyriorz:sed assyriorum mlto erat potenti⁹ atq̃ sblimius.nam rex ille nin⁹ beli filius excepta india vniuerse asie populos subiugauerat. Asiam vo dico non illam partez q̃ huius maiozis asie vna prouincia est:sed eam q̃ vniv sa asia nuncupatur:quam quidam in alteram duazum:pleriq̃ aūt in tertiā totius orbis partem posuerūt vt sint omnes:asia:europa:⁊ africa: qo non equali diuisione fecerūt. Nanq̃ ista q̃ asia nuncupatur:a meridie per oriētē vsq̃ ad septentrionem peruenit europa vero a septētrione vsq̃ ad occidentē:atq̃ iñ africa ab occidente vsq̃ ad meridiem. Unde videntur orbez dimidiū due tenē:europa ⁊ africa: alio vo dimidiūm sola asia. Sed ideo ille due partes facte sunt:qz inter vtrāq̃ ab oceano ingredit quicquid aquaz tras interluit:⁊ hoc mare magnū nobis facit. Quapropter si in duas partes orbem diuidas orientis ⁊ occidētis:asia erit in vna:i altera vero europa ⁊ africa. Quāobrē vnū trium regnorū q̃ tē precellebant regnum.s. sicyoniorū nō erat sub assyrij̃s:quia in europa erat: Egyptiorum aūtem quomodo eis nō subiacebat:a quibus tota asia tenebatur:solis indis vt perhibetur exceptis in assyria igitur preualuerat dñat⁹ impie ciuitatis. Huius caput erat illa babylon cuius terrigene ciuitatis nomē aptissimum est.i.confusio. Ibi autem ninus regnabat post mortem patris sui beli:q̃ pmus illic ignauerat sexagintaquinq̃ annos. Filius vero eius nin⁹ qui defuncto patri successit i regnū

quinquaginta duos regnauit annos. Et hēbat in regno quadragintatres ā nos qñ natus ē abraam: q̄ erat ann' circiter milesimus ducentesimus ante conditam romam: veluti alteram i occidente babyloniam.

De itato alloqo dei ad abraā q̄ ei ⁊ semini ei' chanaā tra pmittit.c.xvij.

e Egressus est ergo abraā de charra septuagesimoquito anno etatis sue: centesimo aūt quadragesimo ⁊ quito pris sui cū loth filio fris sui ⁊ sara coniuge: ⁊ prexit i terrā chanaan ⁊ peruenit vsq ad sychem: vbi rursus diuinum accepit oraculum: de q̄ ita scriptuz est. Et apparuit dñs abrae ⁊ dixit illi semini tuo dabo terrā hāc. Nihil hic de illo semine ei pmissuz ē. i quo pr factus est omnium gentium: sed de illo solo de quo pater est vnius israelitice gētis. Ab hoc enim semine terra illa possessa est.

De sare pūdicitia in egypto p dñz custodita: qz abraā nō vxorē suā esse dixerat: sed sororem.c.xix.

d Einde edificato ibi altari ⁊ innouato deo abraā pfect' ē iñ: ⁊ hitauit in heremo: atq iñ ire in egyptū famis necessitate compulsus ē: vbi vxorem suā dixit sororem suam nihil mentitus. Erat.n. ⁊ hoc qz propiqua erat sanguine: sicut etiam loth eadē p pinqtate cū fris eius eēt filius fr eius ē dictus. Itaq vxorem tacuit non negauit: coniugis tuendā pudicitiam cōmittēs deo: ⁊ humanas cauēs isidias vt homo. Quoniam si periculuz quātum cauere poterat non caueret: magis tentaret deum q̄ speraret in deo. De qua re p̄ calumniantē fanstū manicheum satis diximus. Deniq factū est quod de domino presumpsit abram. Non pharao rex egypti qui eam sibi vxorem acceperat: grauiter afflictus marito reddidit. Ubi absit vt credamus alieno pcubitu fuisse pollutā. Qz mlto credibili' hoc pharaonē facē afflictōib' magnis ñ fuisse pmissū.

De secessione loth ⁊ abrae: q̄ illis salua caritate cōplacuit.c.xx.

r Euerso igr abrā ex egypto i locū vñ venerat: tunc loth fris filius ab illo in terrā sodomorū salua caritate discessit: Diuites quippe facti erant pastoresq multos pecorū hīe ceperant: quib' inter se rixantib' eo mō familiarum suarum pugnantē discordiam uitauerunt. Poterat quippe hic vt sunt humana ⁊ iter ipsos aliqua rixa consurgere. Proinde hoc malū pcauentis abrae uerba ista sūt ad loth. Non sit rixa inter me ⁊ te: ⁊ inter pastores meos ⁊ tuos: qz omnes nos fratres sumus. Nam ecce tota terra ante te est: discede a me. Si tu i sinistrā ego i dextraz: vel si tu in dextram: ego in sinistraz. Hinc fortassis effecta est inter homines pacifica consuetudo: vt qñ terrenorū aliquid partiendū ē: maior diuidat: minor eligat.

De tetra pmissiōe dei qua trā chanaā abrae ⁊ semini ei' i ppetuū pollicetur.c.xxi.

c Um ergo disgressi eēnt separin q hitarēt abrā ⁊ loth: necessitate sustentande familie non feditate discordie: ⁊ abraā in terra chanaan: loth autem eēt in sodomis: oraculo tertio dixit dñs ad abrā. Respiciēs oculis tuis uide a loco i quo nc tu es adaquilonē ⁊ africū ⁊ orientē ⁊ mar: qz omēz terrā quā tu uides tibi dabo ⁊ semini tuo vsz i seculū ⁊ faciā sem tuū tāq arenā tre: si pōt aliq dinūerare arenam tre

⁊ ſemen tuũ dinumerabitur. Surgẽs perambula terram in longitudinẽ ei⁹: ⁊ in latitudinẽ eius: qꝫ tibi dabo eam: In hac promiſſione vtrũ ſit etiaꝫ illa qua pater factus ẽ oium gẽtiũ: nõ eni dẽter apparet: Poteſt.n. videri ad hoc pertinere: ⁊ faciam ſemen tuum tanq̃ arenam terre: quod ea locutione dẽm eſt quam greci dicunt hyperbolen: q̃ vtiq̃ tropica eſt non propria quo tñ modo vt ceteris tropis vti ſolẽ ſcrip⁹ turã nullus qui eam didicit ambigit. Iſte aũt tropus.i.mod⁹ locutiõis fit: qñ id quod dicitur longe eſt amplius q̃ quod eo dicto ſignificatur. Quis enim non videat: q̃ ſit icomparabiliter amplior arene numerus: q̃ poteſt eſſe oiũ hõinũ ab ipſo adam vſq̃ ad ĩmi num ſeculi? Quanto ergo magis q̃ ſemen abrae: non ſolum qõ pertinet ad iſraeliticam gentem: verũ etiam qõ futurũ eſt ſecundum imitationem fidei toto orbe terrarum in omnibus gentibus. Qõ ſemen.ſ.abrae i cõparatiõe multitudinis: ĩpior profecto i paucis ẽ: q̃uis ⁊ ipſi pauci faciant inũerabilẽ multitudinẽ ſuã: que ſignificata ẽ fm hyperbolen per arenam terre. Sane iſta mltitudo q̃ promittitur abrae: nõ deo ẽ innumerabilis ſed hõibus: deo autem nec arena terre. Proiñ qꝫ non tantum gens iſraelitica ſed vniuerſaꝫ ſemen abrae: vbi eſt expreſſa ꝓmiſſio non ſecundum carnem ſed ſecundum ſpiritum plurimorum filiorum: congruentius arene multitudini comparatur poteſt hic intelligi vt iteretur ꝓ us facta promiſſio. Sed ideo dixim⁹ q̃ non euidenter appareat: quia ⁊ illius gentis vnius multitudo que ſecundum carnem nata eſt ex abraam: per eius nepotem iacob in tantum creuit vt pene omnes partes orbis impleuerit. Et ideo potuit ⁊ ipſa ſecundũ hyp bolen arene multitudini comparari: quia ⁊ hec ſola inumera ẽ homini mlt̃ tituo: terram certe ſolam ſignificatã que appellata ẽ chanaan nemo ambibigit. Sed quod dictum eſt tibi dabo eam ⁊ ſemini tuo vſq̃ in ſeculum: poteſt mouẽ ñnullos: ſi vſq̃ in ſeculum ĩ telligant in eternũ. Si aũt in ſeculum hoc loco ſic accipiant quẽadmodum fideliter tenem⁹: initiũ futuri ſeculi a fine pñtis ordiri: nihil eos mouebit qꝫ ⁊ſi expulſi ſunt iſraelite de hieroſolymis: manent tamen in alijs ciuitatib⁹ tre chanaã: ⁊ vſq̃ ĩ finẽ mãebãt: ⁊ vni vſa terra illa cũ a chriſtiãis inhitatur ẽt ipſum ſemen ẽ abrae.

De ſuperatis ab abraã hoſtib⁹ ſodomorꝫ: qñ loth de captiuitate eripuit: ⁊ a melchiſedec ſacerdote benedict⁹ eſt. c. xxij.

b Hoc rñſo⁹ ꝓmiſſiõis accepto migrauit abraam ⁊ manſit i alio eiuſdẽ terre loco.i. iuxta quercũ mambre q̃ erat ebron. Deide ab hoſtibus q̃ ſodomis irruerãt: cũ quinq̃ reges aduerſus quatuor bellum gererent ⁊ victis ſodomitis etiam loth capt⁹ eẽt liberauit eum abraam adductis ſecum in prelium trecentis decẽ ⁊ octo verna cul̃ ſuis: ⁊ victoriam fecit de regib⁹ ſodomorꝫ: nihilq̃ ſpoliorũ auferre voluit: cũ rex cui uicerat obtuliſſet. Sed plane tunc benedict⁹ ẽ a melchiſedec qui erat ſacerdos dei excelſi: de quo i epiſtola que inſcribitur ad hebreos: quam plures pauli apoſtoli eſſe dñt: quidam vero negant: multa ⁊ magna conſcripta ſunt. Ibi quippe primũ apparuit ſacrificium: quod nũc a chriſtianis offert deo toto orbe terraꝫ: ĩplet q̃ illud qõ longe poſt hoc factum per prophetam dicitur ad chriſtum q̃ fuerat adhuc venturus in carnez: tu es ſacerdos in eternum fm ordinez melchiſedec: non ſcilicet ſecundum ordinem aaron qui ordo fuerat auferendus:

illuceſcẽtibus rebus que illis umbris prenotabantur.

De verbo dñi ad abraã: quo ei pro mittitur ſecundum multitudinem ſtel rũ multiplicanda poſteritas: quod cre dens iuſtificatus ẽ adhuc i ꝓputio cõ ſtitutus. c. xxiij.

e Et iam tẽ fcꝫ ẽ vbũ dñi ad abra am i viſu. Qui cũ ei protectiõeꝫ mercedẽq; ꝓmittẽt valde multã: ille ȯ poſteritate ſolicitus quendam eliezer vernaculum ſuum futurum ſibi dixit heredem. Cõtinuoq; illi ꝓmiſſus eſt heres: ñ ille vernaculus ſed qui de ipo abraam fuerat exitur⁹: rurſuſq; ſemẽ inũerabile ñ ſicut arena terre ſ; ſicut ſtelle celi: vbi mihi magis videt ꝓmiſ ſa poſteritas celeſti felicitate ſblimis. Nã quantũ ad multitudiez ꝓtinet: q̃d ſunt ſtelle celi ad arenam tre: niſi q̃s ⁊ iſtam cõparationẽ in tm̃ eẽ ſilez dicat: in quantũ ẽt ſtelle dinumerari non va lent: quia nec omnes eas videri poſſe credendũ ẽ. Nam quanto quiſq; acu tius intuetur: tanto plures videt. Uñ ⁊ accerrime cernẽtibus aliquas occul tas eẽ merito exiſtimat: exceptis eis ſi deriḃ⁹ q̃ in alia parte orbis a nobis re motiſſima oriri ⁊ occidere perhibent. Poſtremo quicunq; vniuerſũ ſtellarũ numerũ cõprehẽdiſſe ⁊ ꝓſcripſiſſe iac tantur: ſicut aratus ⁊ eudoxius: ⁊ ſi q̃ alij ſunt: eos libri huius cõtẽnit auc toritas. Hic ſane illa ſñia ponit cuius apl̃s meminit ꝓpter dei gr̃am cõmen dandã. Credidit. abraã deo ⁊ reputa tũ ẽ illi ad iuſtitiã: ne circunciſio gl̃ia ret genteſq; incircũciſas ad fidẽ chri ſti nollet admitti. Hoc. n. q̃ñ factũ eſt vt credenti abrae deputaret fides ad iuſtitiã: nondũ fuerat circunciſus.

De ſignificatione ſacrificij q̃ abra am offerre ꝓcept⁹ ẽ: cũ poſciſſet: vt de his q̃ credẽ docẽt. c. xxiiij.

i Et eodẽ viſu cũ loquẽtur ei de u⁹: ẽt hoc ait ad illũ. Ego deus qui te eduxi de regione caldeoꝝ: vt dẽ tibi terrã hanc vt heres ſis eius. Ubi cum interrogaſſet abram ſm quid ſci ret q̃ heres eius erit: dixit illi de⁹: Ac cipe mihi iuuencã trimã: ⁊ capram tri mam ⁊ arietem trimũm: ⁊ turturem ⁊ colũmbam. Accepit aũt ille hec om nia diuiſit illa media: ⁊ poſuit ea con tra faciem alterꝫ alteri. Aues aũt non diuiſit. Et deſcenderũt ſicut ſcriptum eſt aues: ⁊ ſederũt ſuper corpora q̃ di uiſa erant: ⁊ concedit illis abraã. Cir ca ſolis aũt occaſũ pauor irruit ſuper abraã ⁊ ecce timor tenebroſus magn⁹ incidit ei. Et dictũ eſt ad abraam. Sci endo ſcias quia peregrinum erit ſemẽ tuum in terra non propria: ⁊ i ſeruitu tem redigent eos ⁊ affligent eos qua dringentis annis: gentẽ aũt cui ſeruie rint iudicabo ego. Poſt hec vero exi bunt hinc cum ſupellectile multa. Tu autẽ ibis ad patres tuos cuz pace: nu tritus in ſenecta bona. Quarta vero generatiõe cõuertẽt ſe huc. Nondum .n. impleta ſunt peccata amorreoꝝ vſ q̃ adhuc. Cũ autem iã ſol erat ad oc caſũ: facta ẽ flamma: ⁊ ecce fornax fu mabunda ⁊ lãpades ignis: que ꝓtran ſierũt per media diuiſa illa. In die illa diſpoſuit dominus deus teſtamentuz ad abraam dicens: ſemini tuo dabo t̃ ram hãc a flumie egypti vſq; ad flum̃ magnuz euphratẽ: ceneos ⁊ cenezeos: ⁊ cethmoneos ⁊ cetheos: ⁊ perezeos ⁊ raphaim: ⁊ amorreos ⁊ cananeos: ⁊ euos ⁊ gergeſeos ⁊ iebuſeos. Hec õ nia in uiſu facta diuinitus atq; dicta ſunt: de quibus ſingulis enucleate diſ ſerere longum eſt: ⁊ intentionem ope ris huius excedit. Quod ergo ſatis eſt noſſe debemus: poſteaq̃ dictuz eſt credidiſſe abraam ⁊ deo deputatum

esse illi ad iustitiam:non eum in fide ꝺ
fecisse:vt dicēt dñator dñe ꝓm quid sci
am ꝙ heres eius ero. Terre quippe il
lius promissa erat hereditas. Non.n.
ait vnde sciam quasi adhuc non creꝺ
ret:sed ait secundum quid sciam:ut ei
rei quam crediderat aliqua similitu
do adhiberetur:qua eius modꝰ agno
scētur. Sicut nō est virginis marie dif
fidentia ꝙ ait:quomodo fiet istud qm̄
virum non cognosco. Quod enim fu
turum esse certa erat:modum quo fie
ret iquirebat. Et hoc cuz quesisset au
diuit spiritꝰ sanctus superueniet in te:
virtus altissimi obumbrabit tibi. Dēi
qz ⁊ hic similitudo data est de tribus
animalibus: iuuenca:capra ⁊ ariete:
⁊ duabus volucribus turture ⁊ colū
ba:vt secundum hec futuruz sciret qꝺ
futurꝫ esse iā non ambigeret. Siue er
go per iuuēcā significata sit plebs po
sita sꝺ iugo legis p caprā eadē plebs
ēt peccatrix futa per arietē eadē plebs
etiā regnatura:que animalia propter
trima dicuntur:quia cuz sint insignes
articuli temporū ab adā vsqz ad noe:
⁊ inde vsqz ad abraā:⁊ inde usz ad da
uid:qui reprobato saule primus in re
gno gentis israelitice est domini volū
tate fundatus in hoc ordine tertio q̄
tenditur ex abraam vsqz ad dauid:tā
q̄ tertiam etatem gerens illie populus
adoleuit:siue aliquid aliud conuenien
tius ista significent nullo modo tamē
dubitauerim spuales in ea typos pre
figuratos additamento turturis ⁊ co
lumbe. Et ideo dictum est aues autez
non diuisit quoniam carnales inter se
diuiduntur:spirituales autez nllo mō
siue a negociosis conuersationib⁹ ho
minum se ēmoueant sicut turtur:siue
inter illas degāt sicut colūba. Utraqz
tamen auis est simplex ⁊ inoxia:signi
ficans ⁊ in illo israelitico populo cui t
ra illa danda erat:futuros idiuiduos
filios promissionis ⁊ heredes regni in
eterna felicitate mansuros. Aues aūt
descendentes super corpora que diui
sa erāt:ñ boni aliquid sed sps indicāt
aeris huius pastū quendā suum ꝺ car
nalium diuisione querentes. Qꝺ aūt
illis cōcedit abraā:significat ēt inter il
las carnaliū diuisiones spuales eē nō
nullos veros vsqz in finem seculi pse
ueraturos fideles. Et circa solis occa
sum ꝙ pauor irruit ī abraam ⁊ timor
tenebrosus magnus significat circa
huius seculi finem magnā perturbati
onē ac tribulationē futurā fideliuz:ꝺ
q̄ dñs dixit in euangelio. Erit.n. tunc
tribulatio magna qual' ñ fuit ab initio.
Qꝺ vo dictum ē ad abraā:sciēdo sci
as qr peregrinū erit semen tuuz in ter
ra ñ ppria:⁊ in seruitutē redigēt eos et
affligent eos quadringentis ānis ꝺ po
pulo israel q̄ fuerat in egypto seruitur⁹
apertissime prophetatū ē. Nō ꝙ ī ea
dem seruitute sub egyptijs affligētib⁹
quadringentos annos ille populꝰ fue
rat peractur⁹:sz in ipsis quadrigētis ā
nis pnūciatū est hoc futuruz. Quēad
modū.n. scriptū ē de thare pre abrae
⁊ fuerunt dies thare in charra q̄nqz ⁊
ducēti āni:ñ qr ibi omnes acti sūt sed
qr ibi completi sunt:ita ⁊ hic propter
ipositū est ⁊ in seruitutem redigent e
os:⁊ affligent eos quadrigentis ānis:
qm̄ iste numerus in eadem afflictione
cōpletus ē:ñ qr ibi vniuersus perfect⁹
est. Quadringenti sane dicuntur āni
ppter numeri plenitudinem: q̄uis ali
quanto amplius sint:siue ex hoc tem
pore cōputent quo ista pmittebāt a
brae siue ex quo natus est isaac ppter
semen abrae de quo ista predicūt. Cō
putātur enim sicut superius iā dixim⁹
ab anno septuagesimo ⁊ q̄nto abrae:
quando ad eū facta est prima pmissio
vsqz ad exituz israel ex egypto quadri
gēti ⁊ triginta āni:quorū apostol⁹ ita
meminit. Hoc aūt inquit testamtuz ꝰ
firmatū a ꝺo:q̄ post quadringentos ⁊

triginta annos ē fēa lex:non ifirmata ad euacuandam ꝓmissionē. Iaz ergo isti quadrigēti ⁊ ṫginta āni:quadrigēti poterant nuncupari:qz non sunt mlto āplius. Quanto magis cū aliquot iā ex isto numero preterisset: qñ illa i visu demonstrata ⁊ dicta sunt abrae: vl quando isaac natus est centenario pri suo a pria ꝓmissiōe p vigitiquiqz annos:cum iaz ex istis quadringentis ⁊ ṫgita:quadrigēti ⁊ quiqz remanēnt: quos deus quadrigentos voluit noiare. ⁊ cetera que sequuntur in verbis p nunciantes dei:nullus dubitauerit ad israeliticum populum pertinere. Qd vero cum adiungitur cuz aūt sol erat ad occasum flamma facta ē:⁊ ecce fornax fumabunda ⁊ lampades ignis q̄ transierunt per media diuisa illa:significat iam in fine seculi per ignē iudicā dos eē carnales. Sicut eim afflictio ciuitatis dei qualis antea nunq̄ fuit q̄ sb antichristo futura speratur: significatur tenebroso timore abrae circa solis occasum id est propinquante iam fine seculi:sic ad solis occasuz.i. ad ipsū iam fine seculi significatur isto igne dies iudicij:dirimens carnales p ignē saluandos:⁊ in igne damnandos. Deinde testamentum factum ad abraam terrā chanaan proprie manifestat:et nominat in ea vndeciz gentes a flumine egypti vsqz ad flum̄ magnū euphraten. Non ergo a flumie magno egypti hoc est nilo:sed a paruo quod diuidit inter egyptum ⁊ palestinaz vbi est ciuitas tyrocūra.

De agar ancilla sare quam eadē sara abrae voluit eē concubinā.c.xxv.

i Am hic tpa cōsequūt filioz abrae:vnius de agar ancilla:alti us de sara libera:de qb in libro superiore iam diximus. Quod autē attiet ad rez gestaz:nullo modo est inferenduz de hac concubina crimen abrae. Usus est ea quippe ad generandaz prolem non ad explendam libidinem:nec insultans sed potius obediens ꝓiugi: que sue sterilitati credidit esse solatiuz si fecundū ancille vterum quoniā natura non poterat voluntate faceret suum:⁊ eo iure quo dicit apostolus similiter ⁊ vir non habet potestarez corporis sui sed mulier. vtens mulier ad pariendū ex altera quod non poterat ex seipso. Nulla est hic cupido lasciuie nlla neqtie turpitudo. Ab uxoī causa prolis ancilla marito traditur:a marito causa prolis accipitur:ab vtroqz ñ culpe luxus:sz nature fructus exqrit. Deniqz cum ancilla grauida dñe sterili superbiret:⁊ hoc sara suspitiōe mlibri viro potius iputaret:etiam ibi demonstrauit abraaz non se amatorem seruū:sed liberū fuisse se genitorez:⁊ i agar sare cōiugi pudicitiā custodisse: nec voluptatem suā sed voluntatē illius impleuisse:accepisse nec petisse:accessisse nec hesisse:sēinasse nec amasse. Ait enim ecce ancilla tua i manib tuis:vtere ea quō tibi placuerit. O virū viriliter vtentem feminis:ꝓiuge tēperāter:ancilla obtēperāt:nlla itēperāt.

De testificatione ad abraā: qua eidē seni de sterili sara filiū spopondit: partēqz euz gētiū statuit ⁊ promissi fides sacramento circuncisionis obsignatur.c.xxvi.

p Ost hec nat est ismael ex agar in quo putare posset ipletū qd ei promissū fuerat:cuz sibi vernaculū suū adoptare voluisset:dicente deo ñ erit heres tuus hic:sed qui exiet d te: ille erit heres tuus. Hoc ergo ꝓmissū ne in ancille filio putaret ipletuz:iā cū esset annorum nonaginta ⁊ nouem apparuit ei dominus ⁊ dixit illi. Ego sum deus:place in ꝓspectu meo ⁊ esto

ſine querela: ⁊ ponam teſtamentũ me
um inť me ⁊ inter te: ⁊ implebo te val
de. Et ꝓcidit abraam in faciẽ ſuã: ⁊ lo
cutus eſt illi deus dicens. Ecce ego et
ecce teſtamẽtũ meũ tecũ: ⁊ eris pater
multitudinis gentium: ⁊ non appella
bitur nom̃ tuũ adhuc abraã: ſed erit
nomen tuũ abraã: qui partẽ multarũ
gentiũ conſtitui te. Et augebo te val
de: ⁊ ponã te ĩ gentes: ⁊ reges ex te exi
bũt. Et ſtatuã teſtam̃tũ meũ inter me
⁊ te: ⁊ inter ſemen tuum p̃ te in gene
ratiões eorũ in teſtamentum eternũ:
vt ſiz ť de̊ ⁊ ſemini tuo poſt te. Et da
bo tibi ⁊ ſemini tuo poſt te terram in
qua incola es: õem terrã chanaan in
poſſeſſionẽ eťnã: ⁊ ero illi deus. Et di
xit deus ad abraam. Tu autez teſtam̃
tũ meũ ꝓſeruabis: tu ⁊ ſemen tuũ p̃
te in progenies ſuas: Et hoc eſt teſta
mentũ meũ qõ cõſeruabitis inter me
⁊ vos ⁊ inter ſemen tuuz poſt te in ge
nerationes ſuas. Circũcidet̃ õe veſtrũ
maſculinum: ⁊ circũncidetis carnem
preputij veſtri: ⁊ erit in ſignum teſta
menti inter me ⁊ uos. Et puer octo di
ex circuncidetur: ⁊ veſtrũ õne maſcu
linuz in progenies veſtras. Uernacul̃
⁊ emptitius ab omni filio alienigena
qui non eſt de ſemine tuo: circunſione
circuncidetur: ⁊ vernaculus dom̃ tue
⁊ emptitius. Et erit teſtamentuz meũ
in carne veſtra in teſtamentuz eternũ:
⁊ qui non fuerit circunciſus maſcul̃:
qui non circuncidet carnem preputij
ſui octauo die: interibit anima illa de
genere eius quia teſtamentum meum
diſſipauit. Et dixit deus ad abraam.
Sara vxor tua non appellabitur no
men eius ſarai: ſed ſara erit nomen e
ius. Benedicã autẽ illaz ⁊ dabo tibi ex
ea filium: ⁊ benedicã illuz ⁊ erit natio
nes: ⁊ reges gentium ex eo erũt: ⁊ pro
cidit abraaz ſuper faciez ſuam ⁊ riſit:
⁊ dixit in animo ſuo dicens. Si mihi
centum annos habenti naſcetur fili̊:
⁊ ſi ſara annorũ nonaginta pariet? Di
cit autem abraam ad deũ iſmael hic
viuat in conſpectu tuo. Deus autẽ di
xit ad abraam ita ecce ſara vxor tua
pariet tibi filium: ⁊ vocabis nomẽ eĩ̊
iſaac: ⁊ ſtatuam teſtamentum meũ ad
illũ in teſtamentũ eternũ: vt ſiz tibi de
us ⁊ ſemini eius poſt illum dem iſma
el autem ecce audiui te. Ecce benedixi
eum ⁊ ampliabo ⁊ multiplicabo illuz
ualde. Duodecim gentes generabit: ⁊
dabo illum in magnã gentez. Teſtam̃
tum autem meũ ſtatuã ad iſaac: quez
pariet tibi ſara in tempore hoc ad an
nuz ſequentẽ. Hic ꝓpertiora promiſſa
ſunt de vocatione gentiuz ĩ iſaac. i. in
filo promiſſiõis: quo ſignificatur gr̃a
non natura: quia de ſene ⁊ de anu ſte
rili promittitur filius. Quãuis enim
⁊ naturalem procreationis: excurſum
deus operetur: ubi tamen euidens o
pus dei eſt vitiata ⁊ ceſſante natura: i
bi euidentius intelligitur gr̃a. Et quia
hoc non per generationem ſed per re
generationem futurum erat: ideo nũc
imperata eſt circunciſio quando ō ſa
ra promiſſus eſt filius. Et q̃ omnes ñ
ſolum filios: verũ etiam ſeruos verna
culos ⁊ emptitios circuncidi iubet: ad
omnes iſtam gratiam pertinere teſta
tur. Quid enim aliud circũciſio ſigni
ficat: q̃ vetuſtate exuta naturaz reno
uatam. Et quid aliud q̃ chriſtũ octa
uus dies: qui in hebdomade cõpleta:
hoc ē p̃ ſabbatuz reſurrexit? Parẽtũ
mutantur ⁊ nomina: omnia reſonant
nouitatez: ⁊ in teſtamento veteri obũ
bratur nouum. Quid eſt enim quod
dicitur teſtamentum vetus: niſi noui
occultatio? Et quid eſt aliud quod di
citur nouuz niſi ueteris reuelatio? Ri
ſus abrae exultatio eſt gratulantis: ñ
irriſio diffidentis. Uerba quoqz eius
illa in animo ſuo: ſi mihi centum an
nos habenti naſcetur filius: ⁊ ſi ſara
annoruz nonaginta pariet: non ſunt

dubitantis sed admirãtis. Si quẽ vo mouet quod dictum est: ⁊ dabo tibi et semini tuo post te terram in qua tu incola es: omnem terram chanaan i possessionem eternam. quomodo accipiatur ipletũ siue adhuc expectetur iplendum: cuꝫ possessio quecunqꝫ terrena eterna cuilibet genti esse non possit: sciat eternuꝫ a nostris interpretari qd̃ greci appellant aeomon: quod a seculo deriuatũ est. Aeon quippe grece seculum nuncupatur. Sed non sunt ausi latini hoc dicere seculare: ne longe in aliud mitterent sensum. Secularia quippe dicuntur multa que in hoc seculo sic aguntur: vt breui etiam tp̃e transeant. Aemon autem quod dicit̃ aut non habet finem: aut vsqꝫ i huius seculi tenditur finem.

De masculo qui si octauo die non fuerit circuncisus perit aia eius: quia testamentum dei dissipauit. c. xxvij.

i Tem pōt mouẽ quō intelligi oporteat quod hic dictuꝫ est masculus qui non circuncidet carnem preputij sui octauo die interibit anima illa de genere suo: quia testamentũ meum dissipauit: cum hec nulla culpa sit paruuli cuius dixit animaꝫ perituraẽ nec ipse dissipauerit testamentum dei sed maiores qui euꝫ circuncidere non curauerunt: nisi quia etiaꝫ paruuli nō secundum sue vite proprietatem: sed secundum communeꝫ generis humãi originem omnes in illo vno testamentuꝫ dei dissipauerunt: in quo omnes peccauerunt. Multa quippe appellantur testamenta dei exceptis illis duobus magnis vetere ⁊ nouo: quod licꝫ cuiqꝫ legendo cognoscere. Testamentum autem primuꝫ quod factuꝫ est ad hominem primuꝫ profecto illud ē. Qua die ederitis morte moriẽini. Unde scriptum est in libro qui ecclesiasticus appellatur. Omnis caro sicut vestis veterascet. Testatũ est ergo a seculo morte mori eos qui transgrediuntur precepta dei. Cũ enim lex euidentior post ea data sit: ⁊ dicat apostolus vbi autē non est lex nec preuaricatio: quo pacto in psalmo quod legitur verum est: preuaricatores existimaui omnes peccatores terre: nisi quia omnes legis alicuius preuaricate sunt rei: qui aliquo peccato tenentur obstricti. Quāobreꝫ si etiaꝫ paruuli quod vera fides habet nascuntur non proprie sed originalit̃ peccatores: vnde illis gratiam remissionis peccatorꝫ necessariã confitemur: profecto eo modo quo sit̃ peccatores: ēt preuaricatores legis illius que i paradiso data est agnoscuntur vt veruꝫ sit vtrunqꝫ quod scriptum ē: ⁊ preuaricatores extimaui omnes peccatores terre: ⁊ vbi lex ñ est: nec preuaricatio. Ac per hoc quia ciruncisio signum regenerationis fuit non imerito paruulum propter originale peccatuꝫ quo primum dei dissipatum est testamentũ generatio disperdet: nisi regeneratio liberet. Sed intelligenda sunt hec uerba diuina tanq̃ dictuꝫ sit: qui non fuerit regeneratus interibit anima illa de genere eius: quia testamentũ dei dissipauit quando in adaꝫ cuꝫ omnibus etiaꝫ ipse peccauit. Si eniꝫ dixissꝫ quia hoc testamentuꝫ meũ dissipauit non nisi de ista circuncisione intelligi cogeret. Nunc vero quoniam non expressit cuiusmodi testamentuꝫ paruulus dissipauerit: liberum est intelligere de illo testamento dictũ cuius dissipatio pertinẽ possit ad paruulũ. Si autē quisq̃ hoc non nisi de ista circunsione dictuꝫ esse contendit: q̃ in ea testamẽtuꝫ dei qui non est circuncisus dissipauerit paruulus: qũa erat locutionis aliquez modũ quo non absurde possit intelligi: ideo dissipasse testamentuꝫ: qꝛ lꝫ ñ ab illo tamen i illo ē dissiparũ.

Uerum sic quoq; animaduertendum est nulla in se negligentia sua iuste interire incircuncisi animam paruuli: nisi originalis obligatione peccati.

De cōmutatiōe nōinū abrae ⁊ sare q̄ cū ob vnius sterilitatē ob vtusq; aūt senectutē generare nō possēt: mun' fecunditatis adepti sunt. c. xxviij.

f Acta igī promissione tā magna tāq; lucida ad abraā: cui eui dentissime dictū ē pīem multarū gentium posui te ⁊ augebo te valde ⁊ ponam in te gentes: ⁊ reges exibunt ex te: ⁊ dabo tibi ex sara filiuz: ⁊ bñdicā illū ⁊ erit in nationes: ⁊ reges gētium ex eo erunt: quā promissionē nunc in christo cernim' reddi: ex illo deiceps illi coniuges nō vocantur i scripturis sicut antea vocabantur abraam ⁊ sarai: sed sicut nos eos ab initio vocauimus qm̄ sic iā vocantur ab omnibus abraaz ⁊ sara. Cur aūt mutatū sit nomen abrae: reddita est rō: quia patrez inquit multarum gentium posui te. Hoc ergo significare intelligendum ē abraam. Abram vero quod ante vocabatur interpretatur pater excelsus. De nomine autē mutato sare non est reddita ratio. Sed sicut aiunt q̄ scripserunt interpretationes nominum hebreorum que his litteris sacris continentur. Sarai iterpretatur princeps in ea. Sara autem virt'. Unde scriptū ē in epl'a ad hebreos: fide ⁊ ipa sara virtutem accepit ad emissionez seminis. Ambo autem senes erant sicut scriptura testatur: sed illa etiam sterilis ⁊ liquore menstruo iam destituta: propt' quod iam parere non posset: ēt si sterilis non fuisset. Porro si femina ita sit prouectioris etatis vt ei solita mulierum adhuc fluant: de iuuene parere potest: de seniore non potest: q̄uis ad hoc possit ille senior sz ō adolescētula gignere: sicut abraam post mortem sare de cethura potuit: quia viuidaz ei' inuenit etatem. Hoc ergo est quod miruz commendat apostolus: ⁊ ad hoc dicit abrae iam fuisse corpus emortuum: quoniam non ex omni femina sed ex ea cui esset adhuc aliquod parendi tempus extremū: generare ipse i illa etate adhuc posset. Ad aliquid. n. emortuum corpus eius intelligere debemus: nō ad omnia. Nam senectus viui non iaz cadauer est mortui. Quāuis ēt sic solui debeat ista questio: qō de cethura postea genuit abraam: q̄a donum gignendi quod a domino accepit etiam pcst obitum mansit vxoris. Sed propterea mihi videtur illa quaz secuti sumus q̄onis huius solutio preferenda: quia centenarius quidam senex sed tpis nostri de nulla pōt femina gignere: non tunc quidem qñ adhuc tādiu uiuebant vt centū anni nondum facēnt hominem decrepite senectutis.

De trib' viris vel angelis: i q̄b' ad quercū mēbre apparuisse abrae dñus manifestatur. c. xxix.

i Tem deus apparuit abrae ad quercū mēbre i trib' viris quos dubitandum non est angelos fuisse: q̄uis quidam existiment vnuz in eis fuisse dominum christuz: asserentes eū etiam ante indumentum carnis fuisse visibilē: eē q̄dē diuine potestatis inuisibilis incorporalis icommutabilisq; nature sine vlla sui mutatione ēt mortalibus aspectibus apparere: non per id qō ē sz per aliquid qō sibi sb̄ditū ē. Quid aūt illi sb̄ditū ñ est. Ueruntñ si ꝓpterea confirmant horum trium aliquem fuisse christum: qui cum tres uidisset ad dominum singulariter est locutus. sic enim scriptuz est: ⁊ ecce tres viri stabant super eū: ⁊ videns pcurrit

obuiam illis ab hostio tabernaculi sui: ⁊ adorauit super ̊traz ⁊ dixit. Domine si inueni gr̃am añ te: ⁊ cet̃a: cur ñ ēt illud aduertunt: duos ex eis uenisse vt sodōite delēntur: cū adhuc abraam ad vnum loquētur dñz appellās: ⁊ intercedens ne sil̃ iustum cū ipio in sodomis perderet illos autez duos sic suscepit loth vt etiam ipse i colloquio suo cuz illis singulariter dominuz appellaret. Nam cuz eis pluraliter dixisset ecce domini declinate in domum pueri vestri: ⁊ cetera que ibi dicuntur: postea cum ita legitur. Et tenuerunt angeli manum eius ⁊ manum vxoris eius: ⁊ manus duaruz filiaruz eius eo ꝙ dominus parceret illi. Et factum ē mox vt eduxerut illū foras: dixerūt. Saluam fac animam tuam. Ne respexeris retro: nec steteris in tota regiōe. In monte saluum te fac: ne quādo cō prehendaris. Dixit aūt loth ad illos. Oro domine quia inuenit puer tuus misericōdiam ante te: ⁊ que sequunt̃. Deiude post hec verba singulariter illi respondit dominus: cum in duobus angelis ē dicens. Ecce misert̃ sum faciem tuaz ⁊ cetera. Unde mlto est credibilius ꝙ ⁊ abraam in trib̃ ⁊ loth i duobus viris dominum agnoscebant cui per singularem numerū loquebantur: etiaz cum eos homines esse arbitrarentur. Neqz enim aliam ob causā sic eos susceperunt: vt tanq̃ mōtalib̃ ⁊ humana refectione indigentibus ministrarent. Sed erat profecto aliquid quo ita excellebant licet tanq̃ homines vt in eis esse dominum sicut esse assolet in prophetis: hi qui hospitalitatē illis exhibebant dubitare non possent: atz iō ⁊ ipsos aliquādo pluralit̃ vt dominos: aliquando singulariter: vt in eis dñm appellabant. Angelos autē fuisse scriptura testatur: nec solū in hoc genesis libro vbi hec gesta narrantur: verum etiam in epistola ad hebreos vbi cum hospitalitas laudaret̃: hanc inquit etiaz quidā nesciētes hospitio receperunt angelos. Per illos igitur tres viros cuz rursus filius isaac de sara promitteret̃ abrae diuinit̃ datū ē ēt tale rñsū vt diceretur abraā: erit in magnam gentem ⁊ multam: et benedicentur in eo omnes gentes terre: Et hic duo illa breuissime plenissimeqz promissa sūt: gens israel secūdū carnem: ⁊ ōes gentes secundum fidē.

De loth a sodomis liberato: atz cis dē celesti igne ꝓsūptis: ⁊ de abimelech cuius concupiscentia castitati sare nocere non potuit. c. xxx.

POst hanc promissionem libera to ō sodōis loth: ⁊ vēiēte igneo imbre de celo: tota illa regio ipse ciuitatis in cinerem versa ē: vbi stupra in masculos in tantam consuetudinem ꝓualuerāt: quantā leges solent aliorū factorum prebere lñiam. Uerū ⁊ hoc eorum supplicii specimen futuri iudicij diuini fuit. Nam ad quid pertiet ꝙ prohibiti sunt qui liberabantur ab angelis retro respicere: nisi quia non est animo redeundum ad veterem vitam q: per gr̃am regenerati exuimur: si vltimum iudicium euadere cogitamus. Deiqz vxor loth vbi respexit remāsit: ⁊ in salē conuersa hōinibus fidelibus quoddam prestitit condimentū: quo sapiāt aliqd vñ illō caueatur exēplū. Inde rursus abraaz fecit in geraris apud regē ciuitatis illius abymelech: qō in egypto de coniuge fecerat eiqz i tacta sil̃ reddita est. Ubi sane abraaz obiurganti se regi cur tacuisset vxorez sororēqz dixisset: aperiēs quid tiuerit etiā hoc addidit. Et. n. vere sor mea est de patre sed non de matre: q: ō patre suo soror erat abrae: de quo propī qua eius erat: tante autem pulchritudinis fuit: vt etiam in illa etate posset

adamari.

De isaac fm promissionez nato: cuius nomen ex risu vtriusq; parētis est inditum. c. xxxi.

p Ost hec nat' ē abrae fm pmissionem dei de sara filius: eunq; nomiuauit isaac: qō iterpretat' risus. Riserat enim ⁊ pater quando ei promissus est admirans i gaudio: riserat ⁊ mater: quando per illos tres viros iterum promissus est dubitans i gaudio. Quānis exprobante angelo q̄ risus ille ēt si gaudij fuit: tamē plene fidei non fuit. Post ab eodez angelo ēt in fide confirmata ē. Ex hoc ergo puer nomen accepit. Nam q̄ risus ille ñ ad irridendum opprobrium: sz ad celebrandū gaudiū pertiebat nato isaac ⁊ eo nōine vocato. Sara monstrauit. Ait quippe: risū mihi fecit deus. Qui cunq; enim audierit congaudebit mihi. Sed post aliquantū tēpus ancilla de domo ejicitur cū filio suo: ⁊ duo illa fm aplm testamenta significātur vetus ⁊ nouum: vbi sara illius superne hierusalem hoc est ciuitatis dei figuram gerit.

De obedientia ⁊ fide abrae: quā p oblationem immolandi filij pbat' ē: ⁊ de morte sare. c. xxxij.

i Nter hec que oia cōmemorare nimis longum est: tētatur abraaz de imolando dilectissimo filio suo isaac: vt pia eius obedientia pbaretur secul' in notitiā proferenda non deo. Neq; enim ōis ē culpāda tentatio: qz ⁊ gratulanda ē qua fit pbatio. Et plerunq; aliter animus human' sibiipsi inotescere ñ pōt: nisi vires suas sibi ñ verbo sed experimēto tentatione quo dāmō interrogante rñdeat: vbi si dei munus agnouerit: tunc pius est: tunc solidatur firmitate gratie: non inflat' inanitate iactantie. Nunq̄ sane credēt abraam qz victimis deus delectaretur humanis: q̄uis diuino intonāte pcepto obediendum sit ñ disputādū: verū tñ abraam confestim filiū cum fuisset imolatus: resurrectux credidisse laudand' ē. Dixerat nanq; illi de': cū de ancilla ⁊ filio eius foras ejiciendis voluntatem cōiugis nollet implē: i isaac vocabitur tibi semen. Et certe ibi seqt' ac oī. Filium autem ancille huius in magnam gentem faciam: qz semen tuum ē. Quomodo ergo dictum est in isaac vocabitur tibi semen: cū ⁊ ismaelem deus semen eius vocauerit? Exponens aūt aplus quid sit in isaac vocabitur tibi semen. i. inquit non qui filij carnis hi filij dei: sed filij promissiōis deputantur in semine. Ac per hoc filij promissionis vt sint semen abrae i isaac vocantur hoc est in christum uocante gratia congregantur. Hanc ergo promissionem pater pius fideliter tenens: quia per hunc oportebat impleri: quem deus iubebat occidi: non hesitauit q̄ sibi reddi potat imolat': qui dari potuit non speratus. Sic intellectū est ⁊ i epla ad hebreos ⁊ sic expositum. Fide inquit precessit abraaz in isaac tentat'. ⁊ vnicum obtulit qui pmissiones suscepit: ad quem dictum est in isaac vocabitur tibi semen: cogitans: quia ⁊ ex mortuis excitare pōt deus. Proinde addidit. Pro hoc etiā eum ⁊ in similitudinem adduxit. Cuius similitudinem nisi illum de quo dicit idem aplus: qui proprio filio non pepercit: sed pro nobis ōnibus tradidit illum? Propterea ⁊ isaac sicut dominus crucem suā: ita sibi ligna ad uictime locum quibus fuerat iponendus ipse portauit. Postremo quia isaac occidi nō oportebat: posteaq̄ ē pater eū ferire prohibitus: quis erat ille aries quo immolato ipletuz ē significatiuo

sanguine sacrificium? Nempe qñ eum uidit abraam cornibus in frutice tene batur. Quis ergo illo figurabatur ni si iesus christus anteq̃ immolaretur spinis iudaicis coronatus? Sed diuia per angelum verba potius audiam⁹. Ait quippe scriptura. Et extẽdit abra am manũ suã sumere macheraz vt oc cideret filiũ suum. Et vocauit illuz an gelus dñi de celo: ⁊ dixit. Abraam. Il le aũt dixit: ecce ego. Et dixit: ne inij̃ cias manum tuam super puerũ: neq̃ facias illi quicq̃. Nunc sciui quia ties deum tuum: ⁊ nõ pepcisti filio tuo di lecto propter me. Nunc sciui dictũ est id est nunc sciri feci. Neq̃ enim hoc ñ dum sciebat deus. Deinde ariete illo i molato pro isaac filio suo: vocauit vt legitur abraam nomen loci illius do minus vidit: vt dicatur hodie in mon te dominus apparuit. Sicut dictũ est nũc sciui: pro eo quod est nunc sciri fe ci: ita hic dominus vidit pro eo qõ est dominus apparuit: hoc est videri se fe cit. Et vocauit angelus domini abraã secundo de celo dicẽs. Per memetip suz iurauí dicit dominus? propter qõ fecisti verbũ hoc: ⁊ non pepercisti filio tuo dilecto propter me: nisi benedicẽs benedicam tibi: ⁊ multiplicans multi plicabo semen tuum sicut stellas celi: ⁊ tanq̃ arenã que est iuxta labiuz ma ris. Et hereditate possidebit semen tu um ciuitates aduersariorum suorum: ⁊ benedicentur in semine tuo omnes gentes terre: qz obaudisti vocẽ meam. Hoc modo ẽ illa de vocatione gentiũ i semie abrae: post holocaustum quo significatus ẽ christus: etiam iuratiõe dei firmita promissio. Sepe enim pro miserat sed nũq̃ iurauerat. Quid au tẽ ẽ dei vi veracisqz iuratio: nisi ꝓmis si confirmatio ⁊ infidelium quedam i crepatio? Post hec sara mortua ẽ cen tesimo ⁊ vicesimo ⁊ septimo anno vi te sue: centesimo autẽ ⁊ tricesimo septi mo vitii sui. Decem quippe annis eam precedebat etate: sicut ipse quãdo sibi ex illa promissus est filius ait. Si mi hi annorum centum nascetur filius: ⁊ si sara annoꝝ nonaginta pariet? Tũc emit agruz abraã i quo sepeliuit vxo rẽ. Tũc ergo ꝑm narrationẽ stephani in terra illa ẽ collocatus: qm̃ cepit ibi eẽ possessor: post mortẽ. s. pãis sui: qui colligit añ bienniũ fuisse defũctus.

De rebeca nepte nachor: quã isaac accepit vxorem. c. xxxiij.

d Deinde rebecaz neptẽ nachor pa trui sui: cũ annorũ quadragita esset isaac duxit vxorẽ. s. centesimo et quadragesimo anno vite patris sui: t ennio post mortem mãis sue: ut autez eam ducẽt: qñ ab eius patre i mesopo tamiam seruus missus est: quid aliud demonstratum est cum eidez seruo di xit abraam: pone manum tuaz sub fe more meo ⁊ adiurabo te per dñm de um celi ⁊ dñm terre: vt non sũas uxo rem filio meo isaac de filiabus chana neorum nisi dominum celi ⁊ dominũ terre in carne que ex illo femore trahe batur fuisse venturum? Nunquid hec parua sunt prenunciata indicia ve ritatis: que compleri videmus in chri sto?

Quid itelligẽdũ sit in eo: q̃ abraã post mortẽ sare accepit vxorẽ cetburã .c. xxxiiij.

q Uid aũt sibi vult: q̃ abraam p⁹ mortẽ sare cetburã duxit vxo rem? Ubi absit vt incontinentiã suspi cemur: preserti in illa iam etate ⁊ in il la fidei sanctitate. An adhuc procreã di filij querebantur: cum iam deo pro mittente tanta multiplicatio filioꝝ ex isaac: per stellas celi ⁊ arenam terre fi de probatissima teneretur? Sz profec

to si agar ⁊ ismael doctore apostolo significauerũt carnales veteris testamẽti: cur non etiam cethura ⁊ filij eius significent carnales qui se ad testamẽtũ nouũ existimant pertinere? Ambe q̃ppe ⁊ vxores abrae ⁊ concubie st appellate: sara vero nunq̃ dicta est abrae cõcubina: sed vxor tm̃. Nam ⁊ quando data est agar abrae ita scriptuz est: ⁊ apprehendit sarai vxor abraam agar egyptiam ancillam suam. post decem annos q̃ habitauerat abram in terra chanaan: ⁊ dedit eam abram suo viro vxorem. De cethura autem quam p̃obitum sare accepit sic legitur. Addiciens autem abraam assumpsit vxorem cui nomen cethura. Ecce ambe dicuntur vxores: ambe porro concubine fuisse reperiuntur: postea dicente scriptura. Dedit autem abraam omnem sensum suum isaac filio suo: ⁊ filijs cõcubinarum suarum dedit abram dona: ⁊ diuisit eos ab isaac filio suo adhuc se viuo ad orientẽ in tra orientis. Dñt ergo nonnulla munera filij concubiarum in plaga orientis: sed non peruẽient ad regnum promissum: nec hẽtici nec iudei carnales: quia pret isaac nullus est heres: ⁊ non qui filij carnis hi filij dei: seo filij promissionis deputantur in semine: de quo dictum ẽ. In isaac vocabitur tibi semen. Neq; eniz video cur etiaz cethura post vxoris mortem ducta: nisi propter hoc mysteriuz dicta sit concubina. Sed quisq̃s hec ñ vult in istis sigificationibus accipere: non calũnietur abrae. Quid enim si ⁊ prouisum ẽ contra hereticos futuros secundarum aduersarios nuptiarum vt in ipso patre multarum gentiuz p̃obitum coniugis iterum coniugari: ꝯmonstraretur non esse peccatum. Et mortuus ẽ abraã cũ eẽt annoꝝ cẽtuz septuagintaq̃nq; Annoꝝ ergo septuagitaq̃nq; isaac dereliquit filium: quẽ centenarius genuit.

De geminis adhuc in vtero rebecce matris inclusis q̃d indicauerit diuina responsio. c. xxxv.

i Am ex hoc quẽadmodũ p̃ postos abrae ciuitatis dei pcurrãt tp̃a videam̃. A primo igẽ annoꝝ vite isaac vsq; ad sexagesimuz quo ei nati sunt filij: illud memorabile ẽ: q̃ cum illi deum roganti vt pareret vxor eiq̃ sterlis erat: concessisset dominus quod petebat atq; haberet illa cõceptũ gestiebant gemini adhuc in vtero eius inclusi. Qua molestia cũ ageret dominum interrogauit: accepitq; rñsum due gentes in vtero tuo sunt: ⁊ duo populi de ventre tuo separabunt ⁊ populus populum superabit: ⁊ maior seruiet minori. Quod paulus apostolus magnuz vult intelligi gratie documẽtũ quia ñdum illis natis nec aliquid agentibus boni seu mali sine ullis bonis meritis eligitur minor: maiore reprobato: qm̃ proculdubio quãtum attinet ad originale peccatum ãbo pares erant: quantum autem ad p̃priũ nullius eoꝝ vllũ erat. Sed nunc de hac re dicere aliquid latius institui opis rõ non sinit. vnde ⁊ in alijs iaz multa diximus. Quod autem dictuz ẽ maior seruiet minori: nemo fere nostrorum aliter intellexit: quam maiorẽ populum iudeorum minori populo christiano seruiturũ. Et reuera q̃uis in gente idumeorum q̃ nata est de maiore cui duo nomina erant: nam ⁊ esau vocabatur ⁊ edom: vnde ⁊ idumei: hoc uideri possit impletum: qz postea superanda fuerat a populo qui ortus est ex minore id est israelitico: eiq; fuerat futura subiecta: tñ in aliquid maꝝ intentam fuisse istam prophetiam q̃ dictum est populus populum superabit: ⁊ maior seruiet minori conueniẽtius creditur. Et quid est hoc: nisi q̃ in iudeis ⁊ christianis euidẽter ipletur.

De oraculo ⁊ benedictione quã isa ac non aliter q̃ pĩ ipsi⁹: merito eiusdẽ ac dilectione accepit. c. xxxvi.

a Accepit ẽt isaac oraculũ tle: quale aliquotiens pat eius accepat de quo oraculo sic scriptũ ẽ. Facta est aũt fames super terrã: preter famem que prius facta est in tempore abrae. Abijt aũt isaac ad abymelech regem philistinorũ in gerara. Apparuit autẽ illi dñs ⁊ dixit. Noli descendere i egyptum Habita autem in terra quaz tibi dixero: ⁊ incole in terra hac: ⁊ ego ero tecum ⁊ benedicam te. Tibi enim ⁊ semini tuo dabo omnem terram hanc. Et statuam iuramentum meuz quod iurauí abrae patri tuo: ⁊ mltiplicabo semen tuum sicut stellas celi. Et dabo semini tuo omnem terram hanc: ⁊ bñ dicentur in semine tuo omnes gentes terre: pro eo q̃ obaudiuit abraã pater tuus vocem meaz: ⁊ custodiuit precepta mea: ⁊ mandata mea ⁊ iustificationes meas: ⁊ legitima mea. Iste pr̃iarcha nec vxorẽ habuit aliaz nec aliquã concubinam: sed posteritate duorum geminorum ex vno concubitu procreatoruz contentus fuit. Timuit sane ẽt ipse periculum de pulchritudine coñiugis: cum habitaret inter alienos: fecitq̃ quod pater: vt eam sororẽ dicẽt tacẽtq̃ vxorem. Erat enim ei propinqua ⁊ paterno ⁊ materno sanguine. Sed etiã ipsa ab alienigenis cognita q̃ vxor esset mansit intacta. Nec ideo tamen istum patri eius preferre debemus: quia iste nullam feminam preter vnam coniugem nouerat. Erant enizz proculdubio paterne fidei ⁊ obediẽtie merita potiora. in tm̃ vt propter illuz dicat deus huic se facere bona que fecit. Benedicentur inquit in semine tuo ões gentes terre: pro eo q̃ obaudiuit abraam pater tuus vocem meaz: ⁊ custodiuit precepta mea ⁊ mãdata mea ⁊ iustificationes meas ⁊ legitima mea. Et alio rursus oraculo: ego sum inq̃t deus abraam patris tui. noli timere te cum enim sum ⁊ benedixi te: ⁊ multiplicabo semen tuum propter abraam patrem tuum. Ut intelligamus q̃ caste abraã fecerit: quod hõibus impudicis ⁊ nequitie sue de scripturis sãctis patrocinia requirentibus: videtur fecisse libidine. Deinde vt etiam hoc nouerimus non ex bonis singulis inter se hoies comparare: sed in vnoquoq̃ consideremus vniuersa. Fieri enizz potest vt habeat aliquid i vita ⁊ moriba⁹ quispiã quo superet alium: idq̃ sit lõge prestabilius q̃ est illud vnõ ab alio superatur. Ac per hoc solo dei veroq̃ iudicio: cum continentia coniugio preferatur: melior tñ ẽ homo fidelis coniugatus: q̃ continens infidelis. Sed ꝓtinens infidelis homo non solum minus laudandus est quia se contiet dũ non credat: verum etiaz multo magis vituperandus quia non credit cum se contineat. Cõstituamus ergo ambos bonos. Etiam sic profecto melior est coniugatus fidelissimus ⁊ obediendissim⁹ deo. q̃ ꝓtinẽs minoris fidei minorisq̃ obediẽtie: si vo paria sint cetera ꝓtinẽtẽ ꝓiugato preferre q̃s ãbigat.

De his que i esau ⁊ iacob mystice prefigurantur. c. xxxvij.

d Uo igr̃ isaac filij esau ⁊ iacob parit̃ crescũt. Primat⁹ maioris transfunditur in minorem: ex pacto et placito inter illos: eo q̃ lenticulã quẽ cibum minor parauerat maior immoderatius concupiuit: eoq̃ precio prio genita sua fratri iuratione interposita vendidit. Ubi discimus in vescẽdo nõ cibi genere sed auiditate immodestia quenq̃ culpandum. Senescit isaac: eiusq̃ oculis per senectam visus aufertur. Vult benedicere filium maiorem

⁊ pro illo nesciens benedicit minorez:
pro fratre maiore qui erat pilosus se
paternis manibus supponentez: hedi-
nis sibi pellicul' coaptatis velut hedia
peccata portantem. Iste dolus iacob
ne putaretur fraudulēt' dol': ⁊ in eo
magis mysteriū esse quereretur: supi
us predixit scriptura Et erat esau ho
mo sciens uenari agrestis. Iacob autē
homo simplex habitans domuz. Hoc
nostri quidam interpretati sunt: sine
dolo. Siue autem sine dolo siue sim-
plex: siue potius sine fictione dicatur:
quod est grece aplastos: quis est in is-
ta benedictione percipienda dolus ho
minis sine dolo? Quis est dolus sim-
plicis. Que fictio non mentientis: ni-
si profundum mysteriuz veritatis? Ip
sa autem benedictio qualis est? Ecce i
quit odor filij mei tanq̄ odor agri ple
ni: quem benedixit dominus. Et det ti
bi deus de rore celi ⁊ de pinguedine t-
re multitudinem frumenti ⁊ vini: ⁊ ſ
uiant tibi gentes ⁊ adorent te princi-
pes: ⁊ fias dominus fratris tui: ⁊ ado
rabunt te filij patris tui. Qui maledi
xerit te maledictus erit ⁊ qui benedi-
xerit te benedictionibus repleatur. Be
nedictio igitur iacob predicatio chris
ti est in omnibus gentibus. Hoc facto
igitur lex ⁊ prophetia est isaac. Et per
os iudeorum christus ab illa benedi-
citur velut a nesciente: quia i ea ab eis
ipse nescitur. Odore nominis christi
sicut ager mundus impletur. Eius est
benedictio de rore celi: hoc est de uer
borum plusia diuinorum: ⁊ de vber
tate terre hoc est de congregatione po
pulorum: eius est ⁊ multitudo fru-
menti ⁊ vini: hoc est multitudo quam
colligit frumentum ⁊ vinum in sacra-
mento corporis eius ⁊ sanguinis ei'.
Ei seruiant gentes ipsum adorant
principes. Ipse ē dñs fratris sui: quia
populus eius dñatur iudeis. Ipsum
adorant filij patris eius: hoc est filij a
brae secundum fidez: qz ⁊ ipse ē filius
abrae secundum carnem. Ipsum qui
maledixerit maledictus: ⁊ qui bñdixe
rit bñdictus ē. Christ' inq̄ noster etiā
ex ore iudeorum q̄uis errantium sed
tamen legem prophetasque cantanti
um benedicitur: id est veraciter dicit:
⁊ alius benedici putatur qui ab eis er
rantibus expectatur. Ecce benedictio
nem pmissam petente maiore expaue
scit isaac: ⁊ aliuz se pro alio bñdixisse
agnoscit. Miratur ⁊ quis nam ille sit
percunctatur: nec tamen se deceptum
esse conqueritur: immo confestiz reue
lato sibi int' in corde magno sacramē
to deuitat indignationē: ꝓfirmat bene
dictionem. Quis ergo inquit venat'
est mihi venationē ⁊ itulit mihi: ⁊ mā
ducaui de omnibus antequam tu vēi
res? Et benedixi euz ⁊ benedictus sit.
Quis non hic maledictionem poti'
expectaret irati: si hec non superna in
spiratione sed terreno more gereret?
O res gestas sed prophetice gestas: i
terra sed celitus: per homies sed divi
nitus. Si excutiantur singula tātis se
cunda mysterijs multa sūt iplenda vo
lumia: sz huic opi mod' moderate im
ponēd' nos in alia festinare cōpellit.

De missione iacob in mesopotami x
am ad accipiendā vxorē: ⁊ de visione
quā in itinere somniauit: ⁊ de quatuō
ipsius feminis cum vnā petisset vxorē
.c.xxxviij.

m Ittit' iacob a parētib' i mesopo
tamiā: vt ibi ducat vxorē: pa-
ts mittentis hec verba sunt. Non accipi-
es vxorē ex filiab' chananeox. Sur-
gens fuge in mesopotamiā in domuz
bathuel patris matris tue: ⁊ sūe tibi
iñ vxorē de filiabus laban fīis matris
tue Deus autem meus benedicat te et
augeat te ⁊ mltiplicet te. Et eris i cun
gregationes gentium: ⁊ det tibi bene

dictionem abraam patris tui: ⁊ tibi et
semini tuo post te: vt heres sias terre
incolatus tui quaz dedit deus abrae.
Hic iam intelligimus segregatuz sem̃
iacob ab alio semine isaac: qd factum
est per esau. Quando enim dictum ē ī
isaac vocabitur tibi semen: pertinens
vticq semen ad ciuitatem dei separatū
est inde aliud semen abrae quod erat
in ancille filio: quod futurum erat in
filijs cethure. Sz adhuc erat ambigu
um de duobus geminis filijs isaac an
ad vtrunqz an ad vnuz eorum illa bñ
dictio pertineret. Et si ad vnum quis
nam esset illorum. Quod nunc decla
ratum est: cum prophetice a pīe bñdi
cit iacob: ⁊ dī ei ⁊ eris in congregatio
ne gentium: ⁊ det tibi benedictionem
abrae patris tui. Pergens itaqz ī me-
sopotamiam iacob in somnis accepit
oraculum de quo sic scriptum est. Et
eriuit iacob a puteo iurationis: ⁊ pro
fectus est ī charram ⁊ iñ venit in locū
⁊ dōmiuit ibi. Occiderat eiz sol ⁊ sūp
sit ex lapidibus loci ⁊ posuit ad caput
suum ⁊ dormiuit in loco illo ⁊ sōnia-
uit. Et ecce scala stabilita super terraz
cuius caput pertingebat ad celum: ⁊
angeli dei ascendebant ⁊ descendebāt
per illam dominus incombebat super
illam: ⁊ dixit. Ego sum deus abraam
patris tui: ⁊ deus isaac: noli timere: t̄-
ram inqua dormis super eam tibi da
bo illam ⁊ semini tuo. Et erit semē tu
um sicut arena terre: ⁊ dilatabitur su
per mare: ⁊ in africum ⁊ in aquilonē
⁊ ad orientem: ⁊ benedicentur ī te ōes
tribus terre ⁊ in semie tuo: ⁊ ecce ego
sum tecum custodiens te in omni via
quacunqz ibis: ⁊ reducam te in terraz
hanc: quia ego non te derelinquā do-
nec faciam oia que tecū locut' sū. Et
surrexit iacob de sōno suo: ⁊ dixit: qz
dñs ē ī loco hoc ⁊ ego nesciebā. Et ti
muit ⁊ dixit: q̄ t̄ribil' locus hic: nō est
hic nisi domus dei: ⁊ hec porta ē celi.

Et surrexit iacob ⁊ sūpsit lapidē quē
supposuit capiti suo: ⁊ statuit illum in
titulum: ⁊ superfudit oleum in cacu-
mine eius: ⁊ vocauit iacob nomē loci
illius domus dei. Hoc ad prophetiaz
pertinet. Nec more idolatrie lapidē p-
fudit oleo iacob: velut faciens illuz de
um. neqz enim adorauit eundem lapi
dem vel ei sacrificauit: sz quoniā chris
ti nomen a chrismate est id est ab vnc
tione: profecto figuratum est hinc ali-
quid quod ad magnum pertineat sa-
cramentum. Scalam vero istam itelli
gitur ipse saluator nobis in memoriā
reuocare in euangelio. Ubi cum dixis
set de nathanaele ecce vere israelitam
quo dolus non ē: quia israel viderat
istam uisionem. Ipse est eniz iacob: co
dem loco ait. Amen amen dico vobis
videbitis celum apertū ⁊ angelos dei
ascendentes ⁊ descendentes sup filiuz
hominis. Perrexit ergo iacob ī meso
potamiam: vt iñ acciperet vxorez. Un
de autem illi acciderit quatuor habē
femias de q̄bus duodecim filios ⁊ v-
nam filiaz procreauit: cum eaz nullā
concupisceret illicite indicat scriptura
diuina. Ad vnam quippe accipiendā
venerat: sed cum illi altera pro altera
supposita fuisset: nec ipsam dimisit q̄
nesciens vsus fuerat in nocte: ne ludi-
brio eam videretur habuisse. Et ex eo
tempore quoniam multiplicande po-
steritatis cā plures vxores lex nulla p
hibebat: accepit etiaz illam cui vni iā
futuri coniugij fidem fecerat. Que cū
esset sterilis: ancillam suam de qua fi-
lios ipsa suscipēt marito dedit: quod
etiam maior soror eius quāuis pepis
set imitata: quoniam multiplicare plē
cupiebat effecit. Nullam igitur iacob
legitur petisse preter vnam: nec vsus
plurimis nisi gignende prolis officio
coniugali iure seruato: vt neqz hoc fa
ceret nisi vxores eius id fieri flagitas-
sent: quē corporis viri sui habebant

legitimam potestatem.

Que ratio fuerit vt etiam israel cognominaretur.c.xxxix.

g Enuit ergo duodecim filios et vnã filiã ex quatuor mlierib⁹: Deiñ ingressus ẽ in egyptũ p filiũ suũ ioseph:qui vendit⁹ ab inuidentibus fratribus:coqꝫ perductus fuit atꝫ ibidem sublimatus. Jacob autem etiam israel sicut pauloante dixi vocabatur: quod nomen magis populus ex illo procreatus obtinuit. Hoc aũt nomen illi ab angelo ipositum ẽ:qui cum illo fuerat in itinere de mesopotamia redeunte luctatus typũ christi euidentissime gerẽs. Nã q̃ ei preualuit iacob vtiq̃ volenti:ut mysteriũ figuraret:significat passionẽ christi:vbi visi sunt ei p̃ualere iudei. Et tñ benedictionem ab eodem angelo quem superauerat ipetrauit:ac sic huius nõinis ipositio bñdictio fuit. Interpretatur aũt israel videns deũ:quod erit in fine premium sanctorum omnium. Tetigit porro illi idem angelus veluti preualenti latitudinẽ femoris:eũq̃ isto modo claudum reddidit. Erat itaq̃ vnus atꝫ idẽ iacob:ꝛ benedictus ꝛ claudus: bñdictus in eis qui ĩ christum ex eodem populo crediderunt:atq̃ in infidelibus claudus. Nam femoris latitudo generis multitudo est. Plures quippe sũt q̃ ĩ ea stirpe de quibus prophetice predẽꝫ est:ꝛ claudicauerũt a semitis suis.

Quõ cũ septuagitaq̃nq̃ aniabus egyptũ narretur ingressus: cũ pleriq̃ ex eis qui cõmemorantur tp̃e posteriori sunt geniti.c.xl.

i Ngressi itaq̃ referuntur ĩ egyptũ simul cũ ipso iacob septuagitaquiq̃ hoies:annumerato ipso cum suis filij̃s. In quo numero due tantuꝫ femine cõmẽorãt vna filia:neptis. Sꝫ res diligenter considerata nõ indicat q̃ tantus numerus fuerit in progenie iacob:die vel anno quo ingressus est egyptum. Commemorati sunt quippe ĩ eis etiã pronepotes ioseph qui nullo modo iaꝫ tunc esse potuerunt quoniam tunc centum triginta annorum erat iacob:filius v̊o eius iacob trigĩta nouẽ. Quem cum accepisse tricesimo anno suo uel amplius constet vxorẽꝫ: quomodo potuit per nouem annos habere pronepotes de filij̃s quos ex eadem vxore suscepit? Cuꝫ igitur nec filios haberent ephrem ꝛ manasses filij̃ ioseph:sꝫ eos pueros infra q̃ nouẽnes iacob egyptũ igressus inuenerit: quo pacto eorꝫ non solum filij̃ sed ẽt nepotes in illis septuagitaquinq̃ nũerantur:qui tũc egyptũ ingressi sũt cuꝫ iacob? Nam commemoratur ibi machir filius manasse nepos ioseph:ꝛ eiusdem machir filius id est galaad nepos manasse pronepos ioseph. Jbi ẽ ꝛ quẽ genuit ephrem alter filij⁹ ioseph id est vtalaam nepos ioseph: ibi est et bareth filius ipsius vtalae id ẽ nepos ephrem pronepos ioseph: qui nullo modo esse potuerũt q̃ñ venit iacob in egyptũ ꝛ filios ioseph nepotes suos auos istorum minores q̃ nouẽꝫ annorum pueros inuenit. Sed nimirum ĩtroitus iacob in egyptum q̃ñ cum in septuagintaquinq̃ hominibus scriptura commemorat:non vnus dies vl̃ vnus annus:sed totum illud est tempus q̃diu vixit ioseph: per quẽꝫ factũ est vt intrarent. Nam de ipso ioseph eadem scriptura sic loquitur ꝛ habitauit ioseph in egypto:ipse et fratres eius ꝛ omnis cohabitatio patris eius: ꝛ vixit annos centum ꝛ decem ꝛ vidit ioseph manasses ꝛ ephrem filios vsq̃ in tertiam generationem. Jpse est ille pronepos eius:ab ephrem tertius:generationem quippe tertiaꝫ dicit:filiñ:

nepotem:⁊ pronepotem. Deinde seq̃tur. Et filij machir filij manasse: nati sunt supra femora ioseph. Et hic ille ipse est nepos manasse: pronepos ioseph. Sed pluraliter appellati sunt sicut scriptura consueuit: que vnam q̃z filiam iacob filias nuncupauit: sicut ī latine lingue consuetudine liberi dicũtur pluraliter filij: etiam si non sint vno amplius. Cur ergo ipsius ioseph predicetur felicitas: quia potuit videre pronepotes: qui nullo modo putandi sunt iam fuisse tricesimonono anno proaui sui iospeh: quando ad eum in egyptum iacob pater eius aduenit? Illud autẽ est quod fallit minus ista diligent intuentes: qm̃ scriptuz est: hec autem nomina filiorum israel q̃ intrauerũt in egyptuz sil' cũ iacob patre suo. Hoc enim dictuz est q: simul cuz illo computantur septuagintaquinq̃z: nõ quia simul iam erant omnes quando egyptum ingressus est ipse: sed vt dixi totum tempus habetur eius igressus quo vixit ioseph per quem eius videtur ingressus.

De benedictione quaz in iudam filium suum promisit. c. xli.

i Situr ppt̃ populũ christianũ i quo dei ciuitas peregrinatur in terris: si christi carnem in abrae semine requiramus: remotis concubinarũ filijs occurrit isaac: si in semine isaac: remoto esau qui ẽ ẽt edom occurrit iacob qui est ⁊ israel. Si in semine israel ipsius remotis ceteris occurrit iudas quia de tribũ iuda exortus ẽ christus Ac per hoc cum in egypto moritur israel filios suos benedicẽt: quẽadmodum iudam prophetice benedixerit audiamus. Juda inquit te laudabunt fzes tui. Manus tue super dorsuz inimicorum tuorum: te adorabũt filij patris tui. Catulus leonis iudas. Ex germinatione fili mi ascendisti: recumbẽs dormisti vt leo. ⁊ vt catulus leonis. Quis suscitabit eum? Nõ deficiet pnceps ex iuda: ⁊ dux de femoribus eius donec veniant que reposita sunt ei: et ipse erit expectatio gentiuz. Alligans ad vitem pullum suum ⁊ cilitio asine sue: lauabit in vino stolam suam: ⁊ in sanguine vue amictum suuz. Fului oculi eius a vino ⁊ dentes candidiores lacte. Exposui hec aduersus manichaeum faustum disputans: ⁊ satis esse arbitror quantum veritas pphetie huius elucet: vbi ⁊ mors christi predicta est verbo dormitionis: ⁊ nõ necessitas sed potestas in mortem nomine leõis: Quam potestatem in euangelio ipse predicat: dicens potestatem habeo ponendi animam meam: ⁊ potestatẽ habeo iteruz sumendi eaz. Nemo eaz tollit a me: sed ego eaz pono a me ipso et iteruz sumo eam. Sic leo fremuit sic quod dixit impleuit: ad eaz nanq̃z pertinet potestatez: quod de resuerectiõe eius adiunctum est. Quis suscitabit eũ? Hoc est quia nullus hominũ: nisi se ipse suscitauit: qui etiam de corpore suo dixit. Soluite templum hoc ⁊ in triduo resuscitabo illud. Ipsum autez genus mortis hoc est sublimitas crucis: i vno verbo intelligitur quod ait ascendisti. Qõ vero addidit recũbẽs dõmisti: euãgelista expõit vbi dicit: ⁊ inclinato capite tradidit spũm. Aut certe sepultura eius agnoscitur in qua recubuit dormiens: ⁊ vnde illuz nullus hominum sicut prophete aliquos: vel sicut ipse alios suscitauit. sz sic a sõno ipse surrexit. Stola porro eius quam lauat i vino: id est mundat a peccatis in sanguine suo cuius sanguinis sacramentum baptizati sciũt: vnde ⁊ adiungit ⁊ i sanguine vue amictũ suũ quid est nisi ecclesia? Et fului oculi eius a vino spirituales eius inebriati poculo eius: ỏ quo canit psalmus: ⁊ calix tu'

inebrians ꝗ preclarus est. Et dentes eius candidiores lacte: qõ potant apõ aplm paruuli: verba scilicet nutriẽtia: nondum idonei solido cibo. Ipse igit est in quo reposita erant promissa inde: que donec venirent nũq̃ principes hoc est reges israel ab illa stirpe defuerũt. Et ipse expectatio gentium: qõ clarius est videndo quam sit exponendo.

De filijs ioseph quos iacob ꝓphetica manuũ suaꝝ trãsmutatiõe benedixit. c. xlij.

f Icut aũt duo isaac filij esau ⁊ iacob: figurã prebuerunt duorũ populorum in iudeis ⁊ christianis: ꝗ uis quod ad carnis propaginem pti-net: nec iudei venerunt ex semine esau sed idumei: nec christiane gentes ỏ iacob: sed potius iudei. Ad hoc enim tãtum figura valuit quod dictũ est maior seruiet minori: ita factum est etiam in duobus filijs ioseph. Nam maior gessit typum iudeorum: christianorũ autem minor. Quos cũ benediceret iacob: manum dexteram ponens sup minorem quem habebat ad sinistrã: sinistrã vo sup maiorẽ quẽ hẽbat ad dexteram graue uisum est patri eorũ ⁊ admonuit patrem uelut corrigens eius errorem: ⁊ quis nam esset eorum maior ostendens. At ille mutare manus noluit: sed dixit. Scio fili mi scio. Et hic erit in populũ: ⁊ hic exaltabitur: sed frater eius minor maior illo erit: Et semen eius erit in multitudinem gentium. Etiam hic duo illa promissa demonstrant. nam ille in populum: iste in multitudinem gentium. Quid euidentius: ꝗ his duabus promissiõibus contineri populum israelitarũ: orbenq̃ terrarum in semine abrae: illum secundum carnem: istum secundum fidem.

De temporibus moysi ⁊ iesu naue ac iudicũ: atq̃ ex iñ regũ quoꝝ q̃dẽ saul primus est: sed dauid precipu⁹ ⁊ sacramento hẽtur ⁊ merito. c. xliij.

d Efũcto iacob: defũcto ẽt ioseph per reliquos cẽtũ quadraginta quatuor annos dõec exiret de terra egypti: in modũ incredibilẽ illa gẽs creuit: ẽt tantis attrita persecutionibus: vt quodã tpe nati masculi necarẽt: cũ mirantes egyptios nimia populi illi⁹ incrementa trerẽt. Tunc moyses subtract⁹ furto trucidatorib⁹ paruulorũ ad domũ regiã ingẽtia pericla p eum deo ꝓparãte puẽit: nutritusq̃ ⁊ adoptat⁹ a filia pharaonis: qõ nomẽ i egypto õium regum fuit: in tantum puẽit virum vt ipse illam gentem, mirabilit multiplicatam ex durissimo ⁊ grauissimo qõ ibi ferebat iugo seruitutis extraheret: immo per eũ deus qui hoc promiserat abrae. Prius quippe ex ide terrã madian fugisse refert: ꝗ cũ israelitam defenderet egyptiũ occiderat: ⁊ territus fugeret: postea diuinit⁹ missus in potestate spiritus dei superauit pharaonis resistẽtes magos. Tũc per eum egyptijs illate sunt decem memorabiles plage: cum dimittere popũlum dei nollent: aqua in sanguinem ṽsa: rane: senipes: cymonia: mors pecorum: vlcera: grando: locusta: tenebre: mors primogenitorum. Ad extremũ israelitas quos plagis tot tantisq̃ perfracti tãdẽ aliqñ dimiserant egyptij i mari rubro dum persequunt⁹ extincti sunt. Illis quippe abeũntibus diuisũ mare viam fecit. Hos aũt in sequẽtes in se rediens vnda summersit. Deinde per ãnos quadragita duce moyse dei populus per desertum actus ẽ: quãdo tabernaculum testimonij nuncupatũ ẽ: vbi de⁹ sacrificijs futura prenuntiãtibus colebatur: cum scilicet iam data lex fuisset in monte multum terribi-

liter atteſtabatur enim euidentiſſima mirabilib' ſignis vocibuſq; diuinitas: Quod factū ē mox vt exitū eſt ò egypto: ⁊ in deſerto populus eſſe cepit q̄nquageſimo die poſt celebratuʒ paſcha per ouis immolationem. Que vſqꝫ deo typus chriſti eſt: prenunciās eum per victimā paſſionis de hoc mundo tranſiturum ad patrem: paſcha quippe hebrea lingua tranſitus interpretatur. vt iā cū reuelaretur teſtamentum nouū: poſteaq̄ paſcha nr̄ʒ imolat' eſt Chriſtus quinquageſimo die veniret de celo ſpiritus ſanctus: qui dictus ē ī euangelio digitus dei: ut recordationem nr̄aʒ ī primi prefigurati facti memoriam reuocaret: qr ⁊ legis ille tabule digito dei ſcripte referuntur. Defūcto moyſe popolum rexit ieſus naue: ⁊ in terra promiſſionis introduxit eāq; populo diuiſit. Ab his duobus mirabilibus ducibus bella ēt proſprie ac mirabiliter geſta ſunt: deo conteſtāte non tam proprer merita hebrei ppli: q̄ propter peccata earum que debellabantur gentiuʒ illas eis prouēiſſe victorias. Poſt iſtos duces iudices fuerunt iam in terra promiſſionis ppło collocato: vt incipēt interi reddi abrae prima promiſſio de gente vna id ē hebrea: ⁊ in terra chanaan nondū de ōibus gentibus ⁊ toto orbe terrarum q̄ chriſti aduent' in carne: ⁊ non veteris legis obſeruatione: ſed euangelij fides fuerat impletura. Cuius rei prefigurātio facta eſt: q̄ nō moyſes q̄ legē ppło acceperat in monte ſina: ſed ieſus cui etiam nomen deo precipiente mutatū fuerat vocaret' ieſus: populum ī terrā promiſſionis introduxit. Temporib' autem iudicum ſicut ſe habebāt ⁊ peccata populi et miſericordia dei: alternauerunt proſpera ⁊ aduerſa bellorꝫ. Inde ventum eſt ad regum ꝛ̄pa. Quorum primus regnauit ſaul: quo reprobato ⁊ bellica clade proſtrato: eiuſq; ſtirpe reiecta ne inde reges orirentur. Dauid ſucceſſit in regnum cuius maxime chriſtus dictus eſt filius: In quo articulus quidam factus ē ⁊ exordiuʒ quodāmō iuuēutis populi fidei: cui' generis quedam velut adoleſcētia ducebatur ab ipſo abraam vſq; ad hunc dauid. Neq; enim fruſtra mattheus euangeliſta ſic generationes commemorauit: vt hoc primum interualium quatuordecim generationibus cōmēdaret: ab abraā. ſ. vſq; ad dauid. Ab adoleſcentia incipit quippe homo poſſe generare: propter generationum ſeries ab abraam ſumpſit exordiū: q̄ ēt pater gentiū conſtitut' ē: quando mutatum nomen accepit. Ante hūc ergo velut pueritia fuit huius generis ppli dei: a noe vſq; ad ipſum abraam: ⁊ iō prima lingua inuenta eſt id ē hebrea. A pueritia nanq; homo incipit loqui poſt infantiam: que hinc appellata eſt quod fari non poteſt. Quaʒ profecto etatem primam demergit obliuio ſic etas primi generis humani eſt deleta diluuio. Quot'. n. quiſq; ē qui ſuam recordetur infantiam. Quāobrē in iſto ꝓcurſu ciuitatis dei ſicut ſuperior vnā eandēq; primā: ita duas etates ſecundam ⁊ tertiam liber iſte cōtineat. In qua ēttia ꝓpter vaccā trimaʒ: caprā ēmaʒ: arietē trimū: ⁊ impoſitū ē legis iugum: ⁊ apparuit abundantia peccatorum: a regni terreni ſurrexit exordiuʒ vbi ñ defuerūt viri ſp̄uales quorꝫ ī turture ⁊ columba figuratū eſt ſacramentum.

Aurelij auguſtini de ciuitate dei liber. xix.

De temporibus ꝓphetarꝫ. c. p̄mū.

ROMISSI
ones dei que fa
cte sunt ad abra
am: cuius semi-
p ni ⁊ gētes israeli
ticā secūdū car-
nē: ⁊ ōnes gētes
deberi secūdum
fidem deo pollicente didicimus: quen
admodū compleantur per ordinem tē
porum procurrēs dei ciuitas idicauit.
Qm̄ ergo superioris libri vsq̄ ad re-
gnū dauid facī ē finis: nunc ab eodem
regno quantum suscepto operi sufficē
videt: cetera que sequunt attigamus.
Hoc itaq̄ tp̄us ex quo sanctus samu-
el prophetare cepit: ⁊ deinceps donec
populus israel captiuus in babylōiā
duceretur: atq̄ inde secundum sācti hie
remie prophetiā p̄ septuaginta ānos
reversis israelitis dei dom̄ instauraret:
totum tp̄s est prophetarū. Quāuis
enim ⁊ ipsum noe patriarcham in cu-
ius diebus vniuersa terra diluuio dele
ta ē: ⁊ alios supra ⁊ infra vsq̄ ad hoc
tempus quo reges in dei populo esse
ceperūt: propter quedam per eos futu-
ra siue quoquomō significata siue pre
dicta que pertinent ad ciuitatem dei re
gnumq̄ celorum non immerito possu
mus appellare prophetas presertim q̄
ñnullos eorū id expressius legim̄ nū-
cupatos: sicut abraam: sicut moysem:
tamen dies prophetarū precipue ma
xieq̄ hi dicti sunt ex quo cepit ꝓphe-
tare samuel: qui ⁊ saulem pri̇: ⁊ eo re
probato ipsum dauid deo precipiente
vnxit in regem: de cuius ceteri stirpe
succederent quousq̄ illos succedē sic
oporteret. Que igit a prophetis sint
predicta de christo: cōmoriēdo decedē
tib̄ ⁊ nascendo succedētibus suis mē
bris ciuitas dei per ista curreret tp̄a: si
oia velim cōmemorare in imensū per-
gitur. Primum quia ipsa scriptura q̄
per ordinem reges eorūq̄ facta ⁊ euē
ta digerens uidetur tanq̄ historica di
ligētia rebus gestis occupata esse nar
randis: si adiuuāte dei spu cōsiderata
tractetur: vel magis vel certe nō min̄
prenunciandis futuris q̄ preteritis e
nunciandis inuenitur intenta. Et hoc
perscrutando indagare ac differendo
monstrare q̄ sit operosū atq̄ prolixū
⁊ q̄ multis indigeat voluminibus ds
ignorat: qui hec vel mediocriter cogi-
tat. Deinō quia ea ipa que ad prophe
tiam non ambigitur pertinere ita sūt
multa de christo regnoq̄ celorū que ci
uitas dei est: vt ad hoc aperiendū ma
ior sit disputatio necessaria: q̄ huius
operis mod̄ flagitat. Proinde ita si
potuero stilo moderabor meo: ⁊ huic
opi in dei voluntate peragendo nec ea
q̄ sāsūt dicā: nec ea que satis sūt preter
mittam.

Quo tempore sit impleta promis-
sio dei de terra chrnaan: quam in pos
sessionem etiam israel carnalis acce
pit. c. ij.

i Il precedente libro dixim̄ ab
initio abraam promissionum
dei duas res fuisse promissas. Unam
scilicet q̄ terram chanaan possessurū
fōet semen eius quod significat vbi di
ctum est: vade in terram quam tibi de
monstrauero ⁊ faciam te in gentem
magnam: aliam vero longe prestanti-
orem non de carnali: sed de spirituali
semine: per quod pater est non vnius
gentis israelitice: sed omnium gentiū
que fidei eius vestigia consequuntur.
Quod promitti cepit his vbis. Et bn̄
dicentur in te omnes tribus terre. Et
deinceps alijs multis admodū testio-
nijs hec duo promissa monstrauim̄.
Erat igī iam in terra promissiōis sem̄
abrae id est populus israel secundum
carnem: atq̄ ibi non solum tenēdo ac

possidendo ciuitates aduersariorũ: vz
ẽt reges hñdo regnare iam ceperãt: ip-
pletis de ipso populo promissionib⁹
dei magna iam ex parte: non solum q̃
tribus illis patribus abraam isaac et
iacob: quibuscunqz dictis vel signis
aut figuris tp̃ibus eorũ facte sunt vm
etiam que per ipsum moysen per quẽ
populus idem de seruitute egyptiaca
liberatus: ⁊ per quem cuncta preteri
ta reuelata sunt: temporibus eius cuz
populum per heremum duceret facte
fuerant. Neqz autem per insignem du
cez iesum naue: per quem populus ille
in promissionis inductus est terram:
qui expugnatis gentibus eam duode-
cim tribubus quibus deus iusserat di
uisit ⁊ mortuus est: neqz post illum to
to tp̃e iudicuz ipleta fuerat promissio
dei de terra chanaan: ꝙ a flumie egyp
ti vsqz ad flumen magnum euphratẽ
populus ille dñaretur: nec tam̃ adhuc
prophetabatur futurum sed expecta
batur implendum. Impletum est aũt
per dauid ⁊ filium eius salomonem:
cuius regnum tanto quanto promis-
sum fuerat spacio dilatatum est. Uni
uersos quippe illos subdiderũt: tribu
tariosqz fecerũt. Sic igitur in terra p
missionis secundum carnem: hoc ẽ in
terra chanaan sub his regibus semen
abrae fuerat ꝓstitutũ: vt nihil ꝏiñ sup
esset quo terrena illa dei promissio cõ
pleretur: nisi vt in eadem terra quan-
tum ad prosperitatem attinet tempo-
ralem: per posteritatis successionẽ in
concusso statu vsqz ad mortalis hui⁹
seculi terminũ gens permanẽt hebrea
si dñi dei sui legibus obediret. Sz qm̃
deus nouerat hoc eam non esse factu
ram: vsus est ẽt tp̃alibus penis ad ex-
ercendos in ea paucos fideles suos: et
admonendos qui postea futuri erant
in omnibus gẽtibus quas per eos ad
moneri oportebat: in quibus alteram
promissionẽ reuelato nouo testamẽto
p i carnationẽ christi fuerat ipletur⁹.

De tripartitis significationibus ꝓ-
phetaꝝ: q̃ nũc ad terrenã nũc ad celes
tẽ hierusalẽ: nẽ aũt ad vtrãqz referun
tur. c. iij.

q Uocirca sic̃ oracl'a illa diuina
ad abram isaac ⁊ iacob: q̃cunqz
alia signa l'dẽa ꝓphetica in sacris lĩis
precedẽtib⁹ fẽa sũt: ita ẽt cete ab isto re
gũ tp̃e prophetie ptiz ptinẽt ad gentẽ
carnis abrae: partim vero ad illud se-
men illius in quo benedicũtur omnes
gentes coheredes christi per testamen
tum nouũ: ad possidendã vitã eternã
regnũqz celoꝝ. Partim ergo ad ãcillã
que in seruitutem generat ad terrenaz
hierusalem: que seruit cũ filijs suis: p
tim vero ad liberam ciuitatez dei id ẽ
verã hierusalez ⁊ eternã in celis: cuius
filij omnes secundũ deuz viuentes pe
regrinantur in terris: sed sunt in eis
quedam que ad vtranqz pertinere in-
telliguntur ad ancillaz proprie: ad li-
beraz figurate. Tripartita itaqz repe-
riuntur eloquia prophetarum: siq̃dez
aliqua sunt ad terrenã hierusalez spec
tantia aliqua ad celestez: nonnulla ad
vtranqz. Exemplis video probanduz
esse quod dico. Missus est nathã pro
pheta a deo: qui regem danid arguẽt
de peccato graui: ⁊ ea que consecuta
sunt mala futura prediceret. Hec atqz
huiusmodi siue publice id ẽ pro salu-
te vel vtilitate populi: siue priuatiz cũ
pro suis quisqz rebus diuina promẽt
eloquia: quibus pro vsu temporalis
vite futuri aliquid agnosceretur: ad ĩ-
renaz ciuitatez pertinuisse q̃s ãbigat?
Ubi autem legitur ecce dies veniunt
dicit domin⁹: ⁊ consumabo domui is-
rael ⁊ domui iuda testam̃tũ nouũ: nõ
secunduz testamentuz quod disposui
patribus eoruz: in die qua apprehẽdi
manuz eoruz vt educerez eos de terra

egypti:qm̃ ipsi non permanserunt i te
stamento meo::7 ego neglexi eos dic̃
dñs:quia hoc est testamentum meum
qd̃ constituam domui israel p̃ dies il
los dicit dominus:dabo leges meas
in mentē eorꝝ:7 super corda eorū scri
bam eas 7 videbo eos 7 ero illis i de
um:7 ipsi erunt mihi in plebem:hieru
salem sine dubio superna prophetat:
cuius deus ipse premium est:eūq̃ hīe
atq̃ ipsius esse:summum illi est atq̃
totū bonum. Ad vtrāq̃ vo pticet hoc
ipsum q̃ hierusalē dī dei ciuitas:7 in
ea prophetatur futura domus dei.ea
q̃ prophetia videtur impleri cum sa-
lomon rex edificat illud nobilissimus
templum. Hec enim 7 in terrēa hieru-
salem fm historiam contingerūt 7 ce-
lestis hierusalem figure fuerūt. Quod
genus prophetie ex vtroq̃ veluti com
pactum atq̃ cōmixtum in libris vete
ribus canonicis:quibus rerꝝ gestarus
narrationes continentur valet plīmū
mltūq̃ exercuit 7 exercet ingenia scru
tantium līas sacras:vt quod historice
predictum completunq̃ legitur in sēi
ne abrae secundum carnem:etiam i sēi
ne abrae secundum fidem quid implē
dum allegorice significet inquirat:i tā
tum vt quibusdam visum sit nihil eē
in eisdem libris vel prenunciatus 7 ef
fectum:vel non effectum q̃uis prenū
ciatum:quod non insinuet aliquid ad
supernam ciuitatem dei eiusq̃ filios in
hac vita peregrinos figurata significa
tione referendum. Sed si hoc ita est iā
bipartita non tripartita erunt eloqui-
a prophetarum:vel potius illarū scrip
turarum omnium que veteris instrumē
ti appellatione censentur:nihil iam erit
illic quod ad hierusalem terrenam tan
tum pertineat:sed quicquid ibi de illa
vel propter illam dicitur atq̃ comple
tur:significat aliquid quod etiam ad
hierusalem celestem allegorica prefigu-
ratione referatur:sed erunt sola duo
genera:vnū quod ad hierusalem libe-
ram:alterum quod ad vtranq̃ pertinet.
Mihi autem sicut multum videntur
errare:qui nullas res gestas in eo ge-
nere litterarum aliquid aliud preter id
quod eo modo geste sunt significare
arbitrantur:ita multū audere:qui pr
sus ibi omnia significationibus allego
ricis inuoluta esse contendunt. Ideo
tripartita non bipartita esse dixi. Hoc
enim existimo:non tamen culpās eos
qui potuerunt illic de quacunq̃ re ge
sta sensum intelligentie spiritualis ex-
culpere:seruata primitus dūtaxat his
torie veritate. Ceterum que ita dicunt
vt reb̃ humanitus seu diuinitus ges-
tis siue gerendis puenire non possint:
quis fidelis dubitet non esse inaniter
dicta? Quis ea non ad intelligentiam
spiritualem reuocet si possit:aut ab eo
qui potest reuocanda esse fateatur?

De p̃figurata cōmutatione israeli
tici regni 7 sacerdotij:7 de his que an
na mater samuelis personā gerens ec
clesie prophetauit.c.iiij.

p Rocursus igī ciuitatis dei: vbi
peruēit ad regum tp̃a:qm̃ dauid
saule reprobato ita regnum primus
obtinuit: vt eius deinde posteri i terre
na hierusalem diuturna successione
regnarent:dedit figuram rei geste:signi
ficans atq̃ prenuncians quod non est
pretereundum silentio:de rerꝝ mutati
one futurarū:quod attinet ad duo tes
tamēta:vetus 7 nouū: vbi sacerdotiū
regnunq̃ mutatum est per sacerdotem
eundēq̃ regē nouū ac sempiternum:
qui ē christ̃ iesus. Nam 7 heli sacer
dote reprobato substitutus in die mi-
nisterium samuel simul officio funct̃
sacerdotis 7 iudicis:7 saule abiecto
rex dauid fundatus in regno: hoc qd̃
dico fundauerunt. Mater quoq̃ ipsa
samuelis anna: que prius fuit steri-

lis et posteriore fecunditate letata est
pphetare aliud ñ videtur cũ cõgratu
lationem suã dño fundit exultans: qñ
quidez eundem puerum 'natũ ⁊ ablac
tatum deo reddidit eadez pietate qua
vouerat. Dicit enim pfirmatũ ẽ cor me
um in domino: ⁊ exaltatuz ẽ cor meũ
in deo meo. Dilatatum est super inimi
cos meos os meum: letata sum in sa-
lutari tuo: qm̃ non est sãctus sicut do
minus ⁊ non est iustus sicut deus nos
ter: nõ est sanctus preter te: nolite glo
riari ⁊ nolite loqui excelsa neqz proce
dat magniloquium de ore vestro: quo
niam deus scientiaruz dominus ⁊ de
us preparãs adinuentiones suas. Ar
cum potentiũ fecit infirmũ: ⁊ infirmi
precincti sunt virtute. Pleni panibus
minorati sunt: ⁊ esurientes trãsierunt
terrã: qr sterilis peperit septem ⁊ mlta
in filijs infirmata est. Dominus morti
ficat ⁊ viuificat: deducit ad inferos et
reducit. Dominus pauperez facit ⁊ di
tat: humiliat ⁊ exaltat. Suscitat a ter
ra pauperem: ⁊ ò stercore erigit inopẽ
ut collocet euz cũ principibus populi:
⁊ sedem glie hereditatẽ dãs eis: dans
votum vouenti: ⁊ benedicẽs ãnos ius
ti. Qm̃ non in virtute potens est vir:
dominus infirmũ facit aduersariũ su-
um: dominus sanctus: Non glietur pru
dẽs in prudẽtia sua: ⁊ ñ glietur potẽs
i potẽtia sua: ⁊ ñ glietur diues i diuitijs
suis. Sed in hoc glietur q̃ gliatur intelligẽ
⁊ scire dominum: ⁊ facere iudiciũ ⁊ iu
stitiã in medio terre. Dñs ascendit i ce
los tonuit: ipse iudicabit extrema tre
quia iustus est: ⁊ dat virtutẽ regibus
nostris: ⁊ exaltauit cornu christi sui.
Ita ne verba hec vnius putabunt esse
muliercule: de nato sibi filio gratulan
tis. Tantuz ne mẽs hõinũ a luce vita-
tis auersa est: vt non sentiat supgredi
moduz femie huius dicta q̃ fudit: Põ
ro q̃ rebus ipsis que iam ceperunt ẽt
⁊ in hac terrena peregrinatione cõple
ri conuenienter mouetur: nonne inten
dit ⁊ aspicit ⁊ agnoscit: per hanc mlie
rem cuius etiam nomen id ẽ anna gia
eius interpretatur: ipsã religionẽ chri
stianam: ipsã ciuitatẽ dei cuius rex est
⁊ conditor christus: ipsam postremo
dei gratiaz prophetico spiritu sic locu
taz: a qua supbi alienãt vt cadant: q̃
hũiles iplẽt vt surgãt qò maxie hym-
nus iste psonuit: Nisi q̃sq̃ forte dictu
rus ẽ nihil istam pphetasse mlierẽ: sz
deum tm̃mõ propter filium quẽ pca
ta ipetrauit exultanti pdicatione lau
dasse: Quid ergo sibi vult qò ait: ar
cũ potentiũ fecit infirmũ: ⁊ ifirmi pre
cicti sunt virtute: pleni páib' minorati
sunt: ⁊ esurientes trãsierũt terrã: ⁊ ste
rilis peperit septẽ: ⁊ multa in filijs infir
mata ẽ: Nunqd septẽ ipsa pepererat:
Quãuis sterilis fuerit vnicũ hẽbat qñ
ista dicebat. Sed nec postea septem pe
perit siue sex: q̃bus septim' eẽt ipse sa
muel: sed tres mares ⁊ duas femias.
Deinde in illo populo cum adhuc ne
mo regnaret qò in extremo posuit ad
virtutem regibus nostris: ⁊ exaltauit
cornu christi sui: vñ dicebat si non p-
phetabat: Dicat ergo eccla christi ci
uitas regis magni: gia plena: prole fe-
cunda: dicat qò tanto ante de se pphe
tatum per hos huius pie mlis agno-
scit. Cõfirmatum est cor meum i dño:
⁊ exaltatũ est cornu meum i deo meo.
Uere confirmatũ est cor ⁊ cornu vere
exaltatum: quia non in se sed in dño
deo suo. Dilatatũ ẽ sup inimicos me
os os meum: quia ⁊ in angustijs pres
surarũ sermo dei nõ est alligatus: nec
in pcõibus alligatis. Letata sum inqt
in salutari tuo. Christ' ẽ ipe iesus quẽ
symeon sicut in euangelio legit senex
amplectens paruuluz: agnoscens ma
gnum: nunc dimittis inquit seruuz tu
um in pace quoniam viderunt oculi
mei salutare tuum. Dicat itaqz eccle-
sia letata sum i salutari tuo. Quoniã

non eſt ſanctus ſicut dominus: ⁊ ñ eſt iuſtus ſicut de⁹ noſter: tanq̃ ſanct⁹ et ſanctificans: ⁊ iuſtus ⁊ iuſtificãs. Nõ eſt ſanctus preter te: quia nemo fit niſi abs te. Deniq; ſequitur. Nolite glia ri ſuperbe: ⁊ nolite loqui excelſa: neq; exeat magniloquium de ore veſtro: qm̃ deus ſcientiarum dominus ipſe ⁊ nemo ſcit quod ipe ſcit: qm̃ qui putat ſe aliquid eſſe cum nihil ſit: ſeipſum ſe ducit. Hec dicuntur aduerſarijs ciuitatis dei ad babyloniam pertinentibus: de ſua virtute preſumentibus: in ſe ñ in domino gloriantibus: ex quibus ſt̃ etiam carnales iſraelite terrene hierusalem ciues terrigene: q̃ vt dic̃ aplus ignorantes dei iuſtitiam. i. quã dat hõibus deus qui ſolus ẽ iuſt⁹ ⁊ iuſtificãs ⁊ ſuam volentes conſtituere. i. velut a ſe ſibi paratam non ab illo impertitã: iuſtitie dei non ſunt ſubiecti. Itaq; qr ſuperbi ſe de ſuo putantes non de dei poſſe placere deo: qui eſt deus ſcientiarum atq; ideo ⁊ arbitrer cõſcientiarũ vbi uidens cogitationes hominũ qm̃ vane ſunt ſi hominũ ſunt ⁊ ab illo nõ ſunt. Et preparans inquit adinuentiones ſuas. Quas adinuẽtiones putam⁹: niſi vt ſupbi cadãt ⁊ humiles ſurgãt? Has quippe adiuentiões exeq̃tur dicens. Arcus potentiũ infirmat⁹ ẽ: et infirmi precincti ſũt virtute. Infirmat⁹ eſt arcus. i. intentio eorum: q̃ tã potentes ſibi videntur: vt ſine dei dono atq; adiutorio humana ſufficiẽtia diuina poſſint implere mandata: Et p̃cingunt virtute: quoꝝ iterna vox ẽ. Miſerere mei domine qm̃ infirmus ſum. Pleni panibus inquit minorati ſunt: ⁊ eſurientes tranſierũt terrã. Qui ſt̃ intelligendi pleni panibus: niſi ijdem ipſi quaſi potẽtes. i. iſraelite: q̃b⁹ credita ſunt eloquia dei? Sed in eo pplo ã cille filij minorati ſũt. Quo verbo minus quidem latine bene tamen expreſſum: eſt q̃ ex maioribus minores fẽi ſt̃: quia ⁊ i ipſis panibus id ẽ diuinis eloquijs que iſraelite ſoli tũc ex omnib⁹ gentibus acceperunt. terrena ſapiũt. Gentes aũt quibus lex illa nõ erat data: poſteaq̃ per nouum teſtamentum ad eloquia illa venerũt: ⁊ multum eſuriẽdo trã trãſierũt: qr in eis non terrena ſed celeſtia ſapuerũt. Et hoc velut quereret cã cur factum ſit: qr ſterilis i quit peperit ſeptem: ⁊ multa in filijs i firmata eſt. Hic totum quod prophetabatur cluxit agnoſcentibus numerꝝ ſeptenarium: quo eſt vniuerſa eccleſie ſignificata perfectio. Propter quod ⁊ ioannes apoſtolus ad ſeptem ſcribit eccleſias: eo mõ ſe oñdens ad vni⁹ plenitudinem ſcribere. Et in prouerbijs ſalomonis hoc antea prefigurans ſapientia inquit edificauit ſibi domũ: et ſuffulſit colũnas ſeptem. Steril. n. erat in omnibus gentib⁹ dei ciuitas añq̃ iſte fetus per quem cã fẽa; fecundã cernimus oriretur. Cernim⁹ etiã que multa in filijs erat nunc infirmata hierusalẽ terrenam: qm̃ quicũq; filij libere in ea erant: virtus erãt eius. Nunc vo ibi qm̃ lẽa eſt ⁊ ſpiritus non ẽ: amiſſa virtute infirmata eſt. Dominus mortificat ⁊ viuificat: mortificauit illã que multa erat in filijs: ⁊ viuificauit hanc ſterilem que peperit ſeptẽ. Quãuis cõmodius poſſit intelligi eoſdem viuificare quos mortificauerit. Id enim velut repetiuit addendo deducit ad inferos ⁊ reducit. Quibus enim dicit apoſtolus ſi mortui eſtis cum chriſto: que ſurſum ſunt querite vbi chriſtus eſt i dextera dei ſedẽs: ſalubriter vtiq; mõtificant a dño quib⁹ adiungit: que ſurſum ſunt ſapite: nõ que ſup terram vt ipſi ſint illi qui eſurientes trãſierũt terrã. Mortui enim eſtis inq̃t. Ecce quõ ſalubriter mortificat deus. Deinde ſequit: ⁊ vita vra abſcõdita ẽ cũ chriſto in deo. Ecce quomodo eoſdẽ ipos viuificat deus. Sed nũq̃d eoſdẽ deduxit

ad inferos ⁊ reduxit? Hoc vtrunq; sin controuersia fidelium: i illo poti⁹ uiõ tur ipletũ capite. s. nostro: cum quo vi tam nostram in deo apostolus dixit absconditam. Nam qui proprio filio non pepercit: sed pro nobis õibus tra didit eũ: isto modo vtiq; mortificauit eũ. Et quia resuscitauit eũ a mortuis eundem rursus uiuificauit. Et qr in p phetia uox eius agnoscitur: nõ dereli ques aiam meam in inferno: eundem deduxit ad inferos ⁊ reduxit. Hac ei⁹ paupertate ditati sumus. Domin⁹. n: pauperes facit ⁊ ditat. Naz quid hoc sit vt sciamus qõ sequit audiam⁹. Hu miliat ⁊ exaltat vtiq; superbos humi liat: ⁊ humiles exaltat. Quod enim ali bi legit: deus superbis resistit humili bus autem dat gratiam: hoc totus hz sermo huius cuius nomen interpreta tur gratia eius. Jam vero qõ adiungi tur: suscitat a terra pauperẽ: de nullo melius q̃ de illo intello: q̃ ꝓpter nos factus est pauper cũ diues eẽt: vt eius paupertate sicut pauloañ dictũ est di taremur Ipsum. n. de terra suscitauit tam cito: vt caro eius non videret cor ruptionez. Nec illud ab illo alienabo qõ additũ ẽ: ⁊ de stercoꝰ erigit inopẽ. Inops quippe idem ẽ quod pauper. Stercus vero vnde erect⁹ ẽ rectissime itelligunt persecutores iudei. In quo rũ nũero cũ se dixisset aplus ecclam persecutum: que mihi inquit fuerunt lucra: hec ꝓpter christũ dãna: nec solũ detrimenta verum etiam stercora exi stiaui esse: vt christũ lucrifacẽz. De ter ra ergo suscitatus est supra omnes di uites ille pauper: ⁊ de illo stercore erec t⁹ ẽ supra omnes opulẽtos ille inops vt sedeat cum potentibus populi: q̃ b⁹ ait. Sedebitis super duodeci sedes Et sedem glie hereditatem dans eis. Dixerant. n. potentes illi. Ecce nos re liquimus õnia ⁊ secuti sumus te. Hoc votuz potentissimi vouerant. Sed vñ hoc eis: nisi ab illo de quo hic ꝓtinuo dictum est dans votum vouenti? Alio quin ex illis essent potentibus quorũ infirmat⁹ est arc⁹ dans inquit votum vouenti. Non. n dño quisq̃ quicq̃ ra tum voueret: nisi qui ab illo acciperet quod vouereret. Sequitur. Et benedi xit annos iusti: vt cum illo. s. sine fine viuat: cui dictũ ẽ. Et anni tui non defi cient. Ibi enim stant anni: hic aũt trã seunt: imo pereunt. Anteq̃ enim veni ant non sunt: cum autem venerint nõ erunt: quia cum suo fine veniunt. Ho rum aũt duum. i. dans votum vouen ti: ⁊ benedicens annos iusti: vnuz ẽ qõ facimus: alterum quod sumimus. Sz hoc alterum deo largitore non sumi tur: nisi cum ipso adiutore primum il lud efficitur. Quia non in virtute po tens est vir. Dominus infirmum faci et aduersarium eius: illum scilicet qui homini vouenti inuidet: ⁊ resistit ne valeat implere quod vouit. Potest ex ambiguo greco intelligi aduersarium suuz. Cum. n. dñs possidere nos cepe rit: profecto aduersarius qui noster fu erat ipsius fit: ⁊ vincetur a nobis: sed non viribus nostris: quia non in vir tute sua potens est uir. Dominus er go infirmum faciet aduersarium suũ: dominus sanctus vt uincatur a sanc tis: quos dñs sanctus sanctoꝝ effecit sanctos. Ac ꝑ hoc non gloriet⁹ prudẽs in prudentia sua: ⁊ non glorietur i di uitiis suis diues: ⁊ non glietur potẽs in potentia sua: sz in hoc glie⁹ qui glia tur: intelligere ⁊ scire dñm ⁊ facere iu dicium ⁊ iustitiam i medio terre. Nõ parua ex parte itelligit ⁊ scit dominũ qui intelligit ⁊ scit hoc a domino sibi dari: vt intelligat ⁊ sciat dõinũ. Quid enim habes ait apostolus quod non accepisti? Si autez ⁊ accepisti: q̃d glia ris quasi nõ acceperis: i. quasi a teipo tibi sit vnde gliaris? Facit autem iudi ciũ ⁊ iustitiã qui recte viuit. Recte aũt

uiuit qui obtemperat precipienti deo
Et finis precepti id est ad quod refert
preceptū caritas est de corde puro ⁊
conscientia bona ⁊ fide non ficta. Por
ro ista caritas sicut ioannes aposto
lus testatur ex deo ē. Facē igi iudiciū
⁊ iustitiā ex deo ē. Sz quid est ī medio
terre. Neqz.n.non debent facere iudi
cium ⁊ iustitiā: qui habitāt in extrēis
terre. Quis hoc dixerit? Cur ergo ad
ditū est in medio terre? Quod si non
adderetur ⁊ tātūmodo diceretur facē
iudiciuz ⁊ iustitiā: magis hoc precep
tū ad vtrosqz homines pertinēt: ⁊ me
diterraneos ⁊ maritimos. Sz ne quis
qz putaret post finez vite que in hoc a
gitur corpore superesse tempꝰ iudiciū
iustitiāqz faciendi que cum esset ī car
ne non fecit: ⁊ sic diuinuz euadi posse
iudiciuz: in medio terre mihi videtur
dictū: cum quisqz uiuit in corpore. In
hac quippe vita suā quisqz terrā circū
fert: quā moriēte homine recipit terra
communis: resurgenti vtiqz reditura.
Proinde in medio terre. i. cū ania nos
tra isto terreno clauditur corpore: faci
endū est iudicium ⁊ iustitiaz: quod no
bis prosit in posterum: quando recipi
et quisqz secundum ea que per corpus
gessit: siue bonum siue maluz. Per cō
pus quippe ibi dixit apostolus: per tē
pus quo vixit in corpore. Non enim
si quis maligna mente atz impia cogi
tatione blasphemet: neqz id ullis mē
bris corporis opet: iō non erit reꝰ qz
id non motu corporis gessit: cū hoc p
illud tempus gesserit quo gessit ⁊ cor
pus. Isto mō cōgruenter intellī pōt ēt
illud quod ī psalmo legitur. Deus au
tem rex noster ante secula operatus ē
salutem in medio terre: vt dominꝰ ie
sus accipiatur deus noster qui est an
te secula: qz per ipsum facta sunt scla:
operatus ē salutē nostram ī medio ter
re: cum verbū caro factum ē: ⁊ terrēo
habitauit in corpore. Deinde posteaqz
prophetatū est in his verbis āne quo
modo gloriari debeat qui gloriatur ñ
in se vtiqz sed in domino propter ret
butionem que in die iudicij futura ē:
dñs inquit ascendit in celos ⁊ tonuit:
ipse iudicabit extrema terre: quia ius
tus ē. Prorsus ordinem tenuit con
fessionis fidelium. Ascendit.n. in celū
dñs christꝰ: ⁊ inde venturus est ad vi
uos ⁊ mortuos iudicandos. Nā qs as
cendit sicut dicit aplus nisi qui ⁊ des
cendit in inferiores partes terre? Qui
descendit ipse est ⁊ q̄ ascendit sup ōes
celos: ut adimpleret ōnia. Per nubes
ergo suas tonuit: quas spiritu sancto
cum ascendisset impleuit: de quibus ā
cille hierusalē hoc ē ingrate vinee cō
minatus est apud esaiam prophetaz:
ne pluāt sup eā ibrē. Sic aūt dictū est
ipse iudicabit extrēa terre ac si diceret
ēt extrēa tre. Non.n. alias tre partes
ñ iudicabit: q̄ ōes hoies proculdubio
iudicabit. Sed melius intelligunt ex
trēa terre extrēa hōis. qm̄ non iudica
buntur que in melius vl deterius me
dio tpe cōmutantur: sed in quibus ex
tremis inuētus fuerit qui iudicabit.
Propter quod dictum ē: q̄ perseuera
uerit vsqz ī finem hic saluus erit. Qui
ergo perseueranter facit iudiciū ⁊ ius
titiā ⁊ ī medio tre: ñ dānabit cuz iudi
cabuntur extrema tre. Et dat inquit
virtutem regibus nostris: vt non eos
iudicando condemnet. Dat eis virtu
tē qua carnē sicut reges regāt: ⁊ ī illo
mundum q̄ propt eos fudit sanguinē
vincant. Et exaltabit cornu christi sui.
Quomodo christus exaltabit cornu
christi sui? ō q̄ .n. supradictū ē: dñs as
cendit in celos: ⁊ intellectus est dñus
christꝰ: ipse sicut hic dicitur exaltabit
cornu christi sui: qui est christus. Chri
stus ergo christi sui cornu exaltabit:
id est vniuscuiusqz fidelis sui: sicut is
ta ipa ī pncipio huius hymni ait exal
tatum est cornu meum in deo meo.

Oēs q̃ppe unctos ei⁹ chrismate recte christos possumus dicē: Qò tñ totū cū suo capite corpus un⁹ ē christus. Hec anna ꝓphetauit Samuelis sancti uiri mater multumq̃ laudati: In quo quidē tūc figurata ē mutatio ueteris sacerdotii: ⁊ nūc impleta qñ in firmata ē: que multa erat in filiis: ut nouum haberet i christo sacerdotiū sterilis que peperit septem.

De his q̃ ad heli sacerdotē hō dei ꝓphetice locutus ē significās sacerdotium quod secundū aaron institutū fuerat auferendū. c. v.

S Ed hoc euidētius ad ipsū Heli sacerdotē missus loq̃t hō dei: cuius quidē nomē tacet: sed itelligit officio ministerioq̃ suo sine dubitatione ꝓpheta. Sic scriptū est. Et uenit homo dei ad Heli ⁊ dixit. Hec dicit dominus: Reuelans reuelatus sum ad domum patris tui: cum essent in terra egypti fui i domo Pharaonis: ⁊ elegi domū pr̃is tui ex omnib⁹ sceptris israel mihi sacerdotio fūgi: ut ascenderent ad altare meū ⁊ incēderēt incēsum: ⁊ portarent ephud. Et dedi domui patris tui ōnia que sunt ignis filiorū in escam. Et tu quid respexisti incēsum meum ⁊ in sacrificium meū impudenti oculo: ⁊ glorificasti filios tuos super me: benedicere primitias omnis sacrificij in israel in conspectu meo: propter hoc hec dicit dominus israel. Dixi: domus tua ⁊ patris tui transibūt coram me usq̃ ineternum. Et nunc hec dicit dñs: Nequaq̃: sed glorificātes me glorificabo: ⁊ q̃ sperni me sperneē. Ecce dies ueniūt: ⁊ exterminabo semē tuū ⁊ semen domus patris tui: ⁊ nō erit tibi senior in domo mea omnib⁹ diebus: ⁊ uirū exterminabo tibi ab altari meo: ut deficiāt oculi eius ⁊ defluat anima ei⁹. Et ōis qui supererit domus tue: decidet in gladio uirorū. Et hoc tibi signum q̃ ueniret sup duos filios tuos Ophni ⁊ Phinees una die moriētur ābo. Et suscitabo mihi sacerdotē fidelē: q̃ oīa que in corde meo ⁊ in anima mea sūt faciet: ⁊ edificabo ei domū fidelem: ⁊ transibit coram christo meo omnib⁹ diebus. Et erit qui supererit i domo tua: ueniet adorare ei obolo argenti dicens: Iacta me in unā partem sacerdotij tui manducare panē. Non ē ut dicatur istam prophetiā ubi sacerdotij ueteris tāta manifestatione prenūtiata mutatio ē in Samuele fuisse cōpletā. Qanq̃ eim nō esset ò alia tribu Samuel. q̃ que cōstituta fuerat a domino ut seruiret altari: tamē nō erat de filijs Aaron: cuius ꝓgenies fuerat deputata: ut inde fierent sacerdotes. Ac ꝑ hoc in ea quoq̃ re gesta eadem mutatio que ꝑ christū iesū fuerat futura adumbrata ē: ⁊ ad uetus testam̃tū ꝓprie: figurate uero pertinebat ad nouū ꝓphetia tam facto etiā ipso q̃ uerbo. id scilicet facto significans: qò uerbo ad Heli sacerdotē dictū est ꝑ prophetam. Nam fuerunt postea sacerdotes ex genere Aaron: sicut Sadoch ⁊ Abiathar regnāte Dauid: ⁊ alij deinceps anteq̃ tēpus ueniret quo ista que de sacerdotio mutādo tanto añ predicta sūt effici ꝑ christū oportebat. Quis aūt nūc fideli oculo hec in tuēs nō uideat esse cōpleta: quādo q̃dem nullū tabernaculū: nullū tēplū: nullū altare: nullū sacrificiū: ⁊ iò nec ullus sacerdos remāsit iudeis: q̃bus ut de semine Aaron ordinaretur in dei fuerat lege mandatū. Quod ⁊ hic cōmemoratū est illo dicēte ꝓpheta: hec dicit dominus deus israel: dixi: domus tua ⁊ domus patris tui trāsibunt corā me usq̃ ineternū. Et nunc dicit dñs: Nequaq̃. sz glorificantes me glorificabo: ⁊ q̃ me spnit sperneē.

Quod eim nominat domũ patris eiꝰ
nõ eũ de ꝓximo patre dicere: sed de il
lo Aaron qui primus sacerdos ē isti
tutus: de cuius ꝓgenie ceteri sequerē
tur superiora demonstrāt: ubi ait Re
uelatus sum ad domũ patris tui: cũ
eēnt i terra Egypti fui i domo Pha
raonis: ⁊ elegi domũ pr̃is tui ex õni
bꝰ sceptris israel mihi sacerdotio fũ
gi. Quis paṫ fuit huius i illa egyptia
fuitute. vñ cũ liberati fuissent: electꝰ
ē ad sacerdotiũ nisi Aaron: De huiꝰ
ergo stirpe isto loco dixit futurũ fuis
se nõ ut eēnt ulteriꝰ sacerdotes. Qd
iam uidemus ꝛpletũ. Uigilet fides: p
sto sũt res: cernũtur: tenentur: ⁊ uide
re uolentiũ oculis ingerũtur. Ecce in
quit dies ueniũt: ⁊ exterminabo sem
tuum ⁊ semen domus patris tui: ⁊ ñ
erit tibi senior i domo mea omnibus
diebus: ⁊ uirũ exterminabo tibi ab
altari meo: ut deficiāt oculi eius ⁊ de
fluat aia eius. Ecce dies q̃ prenũciati
sunt iã uenerũt: nullꝰ sacerdos ē fm
ordinē Aaron. Et quicunq; ex eiꝰ ge
nē ē hõ: cũ uideret sacrificiũ christia
norũ toto orbe pollere: sibi autē ho
norē illũ magnũ eē subtractũ: defici
unt oculi eius ⁊ defluit aia eius tabe
meroris. Propre aũt ad huiꝰ domũ
Heli cui hec dicebãtur qd̃ seq̃tur pti
net: ⁊ õis qui supererit domꝰ tue de
cidet in gladio uiroꝝ. Et hoc tibi si
gnũ qd̃ ueniet sup duos filios tuos
Ophni ⁊ Phinees. Die uno moriēt
ambo. Hoc ergo signũ factũ ē mutã
di sacerdotij de domo huius: quo si
gno significatũ ē mutandũ sacerdoti
um domus Aaron. Mors q̃ppe fili
orũ huius significauit mortē nõ ho
minũ sed ipsius sacerdotij de filijs A
aron. Quod aũt sequit ad illum iã
pertinet sacerdotē: cuiꝰ figurã gessit
huic succedēdo Samuel. Proinde q̃
sequũtur: de christo iesu noui testam
ti uero sacerdote dicũt. Et suscitabo
mihi sacerdotē fidelē: qui õnia que i
corde meo ⁊ que i anima mea sũt fa
ciat: ⁊ edificabo ei domũ fidelem. Ip
sa ē eterna ⁊ superna hierusalem. Et
trãsibit inq̃t corã christo meo õnibus
diebus. Transibit dixit cõuersabit:
sicut superius dixerat de domo Aa
ron: dixi domus tua ⁊ domus patris
tui transibũt corã me in eternũ. Qd
aũt ait coram christo meo trãsibit: ō
ipsa utiq; domo intelligēdũ ē: non de
illo sacerdote qui ē christus ipse me
diator atq; saluator. Domus ergo e
ius corã illo trãsibit. Pōt ⁊ trãsibit
itelligi de morte ad uitã: omnibꝰ die
bus q̃bus peragit usq; in finē seculi
huius ista mortalis. Quod autez ait
deus: qui õia que i corde meo ⁊ que i
anima mea sũt faciat: nõ arbitremur
habere animã deũ cum sit conditor
anime: sed ita hoc de deo tropice nõ
proprie dicit: sicut manus ⁊ pedes ⁊
alia corporis mẽbra. Et ne secũdum
hoc credat homo i carnis huiꝰ effi
gie factus ad imaginē dei: addũtur ⁊
ale quas utiq; nõ habet homo: ⁊ di
citur deo: sub umbra alarũ tuarũ ꝓ
tege me: ut intelligãt homies de illa
ineffabili natura: nõ ꝓpriis sed tran
slatis rerũ uocabulis ista dici. Quod
uero adiũgitur: ⁊ erit q̃ supererit in
domo tua ueniet adorare ei: nõ ꝓpe
dicit de domo huius Heli: sed illius
Aarõ de qua usq; ad aduẽtũ christi
homines remanserũt: de quo genere
etiã nũc usq; nõ desũt. Nam de illa
domo huius Heli iam supradictum
erat. Et oīs qui supererit domus tue
decidet in gladio uirorũ. Quomõ er
go hic uere dici potuit: ⁊ erit q̃ super
erit i domo tua uẽiet adorare ei: si il
lud ē uerũ ꝙ ultore gladio nẽo inde
superit: nisi q: illos intelligi uoluit q̃
pertinẽt ad stirpẽ: sed illius totius sa
cerdotij secundũ ordinẽ Aaron. Er
go si ē de illis predestinatis reliquijs

de quibus alius ꝓpheta dixit: reliq̃e salue fiẽt: vnde ⁊ apostolus: sic ergo iquit ⁊ in hoc tẽpore reliquie ꝑ electionem gratie salue facte sũt: quia de talibus reliquũs bene intelligit̃ esse de quo dictũ ẽ: qui supererit in domo tua profecto credit in christũ: sicut tẽporibus apostolorum ex ipsa gente plurimi crediderũt: neqꝫ nũc desunt q̃ licet rarissime tamẽ credãt: ⁊ iplet̃ in eo quod hic iste homo dei ꝓtinuo secutus adiũxit: ueniet adorare ei obolo argenti: cui adorare nisi sũmo illi sacerdoti qui ⁊ deus ẽ: Neqꝫ eim in illo sacerdotio secundũ ordinem aaron ad hoc ueniebãt hoies ad tẽplũ uł altare dei: ut sacerdotẽ adorarent. Quid ẽ aũt ꝙ ait obolo argẽti: nisi breuitate v̄bi fidei: ȯ quo cõmemorat aplus dictũ uerbũ cõsumans ⁊ breuiãs faciet dominus sup terraꝫ: Argentũ aũt pro eloquio poni psalmista testis est ubi canit̃. Eloquia domini eloquia casta: argentũ igne examinatũ. Quid ergo dicit iste: qui uenit adorare sacerdoti dei ⁊ sacerdoti deo: Jacta me in partẽ sacerdotũ tui mãducare panẽ. Nolo in patrũ meorũ collocari honore q̃ nullus ẽ. Jacta me in partẽ sacerdotũ tui: elegi eiꝫ abiectus eẽ i domo dñi. qualecũqꝫ ⁊ q̃tuluncũqꝫ membrũ eẽ cupio sacerdotũ tui. Sacerdotũ q̃ppe hic ipsam plebẽ dicit: cuius plebis ille sacerdos ẽ mediator dei ⁊ hominũ hõ christ̃ iesus. Cui plebi dicit apostolus petrus: plebs sancta regale sacerdotiũ. Quãuis nõnulli sacrificũ tui sint interpretati nõ sacerdotũ tui. Quod nihilominus eundẽ significat populuꝫ christianũ: vnde dicit paulus aplus unus panis: unũ corp̃ multi sumus. Et itẽrũ exhibeatis corpora v̄ra hostiam uiuã. Quod ergo addidit manducare panẽ: etiã ipsũ sacrificũ genus elegãter expressit ȯ quo dic̃ sacerdos ipse. panis quẽ ego dedero: caro mea ẽ pro seculi uita. Jpsum est sacrificiũ nõ secundũ ordinẽ aaron: sed secũdũ ordinẽ melchisedec: q̃ legit intelligat. Breuis itaqꝫ ẽ ista cõfessio ⁊ salubrit̃ humilis: qua dicitur. Jacta me i partem sacerdotũ tui mãducare panem. Jpse est obulus argenti: quia ⁊ breue est ⁊ eloquiũ domini ẽ habitantis in corde credẽtis: Quia eim dixerat superius dedisse se domui aaron cibos de uictimis ueteris testamẽti: ubi ait dedi domui p̃ris tui oia q̃ sũt filiorum israel i escã: hec q̃ppe fuerãt sacrificia iudoꝝ: iõ hic dixit mãducaĩ panẽ: qȯ ẽ i nouo testam̃to sacficiũ christiãoꝝ.

De iudaico sacerdotio ⁊ regno: q̃ cũ in eternũ dicãtur: statuta nõ pmanent: ut alia intelligãtur que spondẽtur eterna cap. vi.

c Um igit̃ hec tãta tũc altitudine prenũciata sint: quãta nunc manifestatione clarescũt: non frustra tamen moueri quispiã põt ac dicere: quomodo cõfidimus cõuenire õia q̃ in libris illis uentura predicta sunt: si hoc ipsum quod ibi diuinit̃ dictũ est domus tua ⁊ domus p̃ris tui trãsibunt corã me ineternũ effectum habere nõ potuit: quoniam uidemus illud sacerdotiũ fuisse mutatum: ⁊ qȯ illi domui promissum est nec sperari aliquando complendum: quia illud quod ei reprobato mutatoqꝫ succedit: hoc potius predicatur eternum: hoc qui dicit: nõdum intelligit aut ñ recolit etiã ipsũ nec secũdũ ordinẽ aaron sacerdotiũ: tanq̃ umbrã futuri eterni sacerdotũ cõstitutũ: ac per hoc quãdo ei eternitas promissa est: non ipsi umbre ac figure: sed ei quod per ipsã adũbrabat̃ figurabat̃qꝫ ꝓmissuꝫ est. Sed ne putaret̃ ipsa umbra mãsura: iõ ẽt mutatio eĩ debuit ꝓphetari.

Regnũ quoq; isto modo etiã saulis ipsius qui certe reprobatus atq; re iectus ẽ:futuri regni erat umbra in e ternitate mãsuri. Oleum ḋppe illud quo unctus ẽ:⁊ ab eo chrismate chri stus ẽ dictus:mystice accipiendum ⁊ magnũ sacramentũ intelligendũ est. Quod in eo tantũ uenerat us est ipse dauid:ut percusso corde paultauerit quãdo ĩ tenebroso occultatus antro quo etiã saul urgẽte intrauerat neces sitate nature:exiguã particulã uestis eius retrorsũ latẽter abscidit:ut habe ret vnde monstraret qũo ei pepercerit cũ posset occidere:atq; ita suspicionẽ de animo eius qua sanctũ dauid pu tans inimicũ suum vehemẽter perse quebatur auferret. Ne itaq; reus eẽt tanti sacramẽti ĩ saule uiolati: ḋa uel indumentũ eius sic attrectauerit exti muit. Ita eim scriptũ ẽ: ⁊ pcussit cor dauid super eũ:quia abstulit pennu lam chlamydis eius. Viri aũt ḋ cum illo erãt:⁊ ut saulem in manus suas traditũ interimeret suadebãt: nõ mi hi iquit contingat a domino:si fecero hoc uerbũ domino meo christo do mini inferre manũ meam super eum: quia christus domini est. Huic ergo umbre futuri:nõ ꝓpter ipsam sz ꝓpt illud quod prefigurabat tanta uene ratio exhibebatur. Vnde ⁊ illud qõ ait sauli samuel:quoniam nõ seruasti mandatũ meũ quod mandauit tibi dominus:quẽadmodũ nunc parauerat dominus regnũ tuũ usq; ieternũ super israel:⁊ nunc regnũ tuũ nõ stabit tibi. Et queret dominus nũc sibi hominẽ secundũ cor suum: ⁊ mandabit ei dominus esse in principem sup populũ suum:quia nõ custodisti que mandauit tibi dominus:nõ sic accipiendum est ac si ipsum saulem deus ĩ eternum preparauerit regnaturum: ⁊ hoc postea noluerit seruare peccanti. Neq; eiz eũ peccatuꝫ eẽ nesciebat: sed preparauerat regnũ eius ĩ quo figura regni esset eterni. Ideo addidit: ⁊ nũc regnũ tuũ nõ stabit tibi. Stetit ergo ⁊ stabit quod ĩ illo significatuz ẽ. Sed nõ huic stabit:quia nõ ineternũ ipse fuerat regnaturus nec ꝓgenies eius:ut saltem ꝑ posteros altero alteri succedente uideret impleri qõ dõm ẽ ineternũ. Et queret iquit deus sibi hominẽ:siue dauid siue ipsum mediatorem significans testamẽti: noui ḋ figurabatur ĩ chrismate etiã quo unctus ẽ ipse dauid ⁊ ꝓgenies eius. Nõ aũt quasi nesciat ubi sit ita deus hominem sibi querit:sed per hominem more hominũ loquitur:quia ⁊ sic loquendo nos querit. Non solũ eiz deo patri uerũ etiã ipsi quoq; unigenito eius ḋ uenit querere quod perierat: usq;adeo iã eram' noti ut ĩ ipo esse m' electi añ cõstitutionẽ mũdi: Quaeret sibi ergo dixit ꝑ eo ac si diceret: quẽ suũ eẽ iã nouit:sibi eẽ familiarez alis oñdet. Vñ ĩ latia ligua hoc uerbũ scilicz querit accipit prepositiõez: ⁊ acq̃rit dicit:qõ satis apertũ ẽ quid significet. Quãq; ⁊ sine additamento ꝓpositionis querere intelligat acquirere:ex quo lucra uocãtur ⁊ questus.

De diruptione regni israelitici: q̃ prefigurat ꝓpetua diuisio israel spiritalis ab israele carnali cap. vij.

r Vrsus peccauit saul ꝑ iobediẽtiã:⁊ rursus samuel ait illi in v̀bo dñi:quia spreuisti uerbũ domini: spreuit te dñs: ut ñ sis rex super israel. Et rursus ꝑ eodem peccato cũ id cõfiteretur saul ⁊ ueniam precaretur rogaretq; samuelem ut reuerteret cũ illo ad placandũ deum:non reuertar inquit tecũ:quia spreuisti uerbũ dñi: ⁊ spreuit te dominus ut nõ sis rex super israel. Et conuertit samuel faciez suam ut abiret:⁊ tenuit saul pennulã

diploidis eius ⁊ dirupit eã: ⁊ dixit ad eum samuel. Dirupit dominus regnũ israel de manu tua hodie: ⁊ dabit ꝓximo tuo bono sup te. Et diuidetur israel in duo: ⁊ nõ cõuertet nec penitebit eũ: quoniã non ẽ sicut homo ut peniteat eũ. Ipse miatur ⁊ permanet. Iste cui dicitur spreuit te dominus ut nõ sis rex sup israel: ⁊ dirupit dñs regnũ ab israel de manu tua hodie quadraginta regnauit annos super israel: tãto scilicet spatio tp̃is q̃to et ipse dauid: ⁊ audiuit hoc primo tp̃e regni sui: ut intelligamus ideo dictũ: quia nullus de stirpe eius fuerat regnaturus: ⁊ respiciamus ad stirpẽ dauid: vñ exortus ẽ secundũ carnẽ mediator dei ⁊ hoium hõ christ' iesus. Non aũt habet scriptura qõ ĩ plerisq; latinis codicib' legitur: dirumpet dominus regnũ israel de manu tua: sed sicut a nobis positũ ẽ inuentũ in grecis: dirupit domin' regnũ ab israel de manu tua: ut intelligat' de manu tua qõ ẽ ab israel. Populi ergo israel personã figurate gerebat homo iste: qui populus regnũ fuerat amissurus christo iesu domino nostro per nouũ testamentũ nõ carnaliter sed spualit' regnaturo. De quo cũ dicitur ⁊ dabit illud ꝓximo tuo ad carnis cognationem id refert'. Ex israel eim christus secundũ carnẽ: vnde ⁊ saul. Quod uero additũ ẽ bono super te: potest quidem intelligi meliori te. Naz ⁊ quidã sic sunt interpretati: sed melius sic accipitur bono super te: ut quia ille bonus ẽ ideo sit super te: iuxta illud aliud propheticũ. Donec ponã omnes inimicos tuos sub pedibus tuis. In q̃bus ẽ ⁊ israel cui suo pſecutori regnũ abstulit christus. Quãuis fuerit illic ⁊ israel in quo dolus ñ erat: quoddã quasi frumentũ palearũ illarũ. Nam utiq; inde erant apostoli: ide tot martyres quorũ prior stephanus: ide tot ecclesie quas aplus paulus cõmemorat i cõuersione eius magnificantes deũ: de qua re nõ dubito intelligendũz esse quod sequitur: ⁊ diuidet' israel in duo: in israel scilicet inimicũ christi: ⁊ israel adherentem christo: in israel ad ancillã: ⁊ israel ad liberã pertinentez. Nam ista duo genera primum simul erant: uelut abraaz adhuc adhereret ancille: donec sterilis per dei gratiam fecũdata clamaret eĩce ancillã ⁊ filiũ eius: propter peccatum quidem salomonis: regnãte filio eius roboã scim' israel in duo fuisse diuisum: atq; ita perseuerasse habẽtibus singulis partibus reges suos: donec illa gẽs tota a chaldeis eẽt ingenti uastatione subuersa: atq; translata. Sed hoc q̃d ad saulẽ cũ si tale aliq̃d cõminandũ eẽt: ipsi dauid fuerit potius cõminanduz cuius erat filius salomon. Postremo nũc inter se gens hebrea diuisa nõ ẽ: sed indifferẽter in eisdẽ erroris societate dispersa ꝑ terras. Diuisio uero illa quã deus sub pſona saulis illius regni ⁊ populi figurã gerentis eidem regno populoq; minatus ẽ: eterna atq; imutabilis significata ẽ: ꝑ hoc qõ adiunctũ ẽ: ⁊ nõ cõuertetur neq; penitebit eũ: quoniã non ẽ sicut homo ut peniteat eũ. Ipse minatur ⁊ pmanet. Id est homo minat' ⁊ non permanet. nõ aũt deus quẽ nõ penitet sic̃ hoiez. Ubi eim legitur q̃ eũ peniteat mutatio rerũ significatur imutabili prescientia manẽte diuina. Ubi ergo nõ penitere dicitur: nõ mutare intelligitur. Prorsus insolubilẽ uidemus per hec uerba prolatã diuinitus fuisse sñiaz: de ista diuisione populi israel ⁊ omnino perpetuã. Quicũq; eim ad christũ transierũt uel transeũt: uel transibũt inde: erant inde secundum dei prescientiam: nõ secundum generis humani unam eandemq; naturam. Prorsus quicunq; ex israelitis adherentes

christo perseuerāt in illo: nūq̃ erunt cū eis israelitis q̃ eius inimici usq̃ in finem uite huius esse persistūt: sed in diuisione que hic prenūciata ē perpetuo permanebūt. Nihil eim ꝓdest testamentū uetus de monte sina in seruitutez generās: nisi quia testimoniū perhibet testamēto nouo. Alioquin q̃diu legit moyses: uelamē sup corda eorū positū ē. Cuz aūt ide quisq̃ trāsierit ad christū: auferet uelamē. Trāseuntiū quippe intētio ipsa mutatur de utere ad nouū: ut nō iam quisq̃ intendat accipere carnalē: sed spiritualē felicitatem. Propter quod ipe magn⁹ propheta samuel anteq̃ unxisset regem saul: quādo exclamauit ad dñm pro israel ⁊ exaudiuit eum: ⁊ cū offeret holocaustū accidētibus alienigenis ad pugnā contra populū dei tonuit dominus super eos ⁊ cōfusi sūt: ⁊ offenderūt coram israel atq̃ superati sunt: assumpsit lapidem unum ⁊ statuit illum inter masephat nouam ⁊ ueterem: ⁊ uocauit nomē eius abēnezer quod est latine lapis adiutorij. Et dixit usq̃ huc adiuuit nos dominus. Masephat interpretatur itētio. Lapis ille adiutorij medietas est saluatoris: per quem transeundum est a masephat uetere ad nouā: id ē ab intentione qua expectabat i carnali regno beatitudo falsa carnalis: ad intētionē qua per nouū testamentū expectatur i regno celoꝝ beatitudo uerissima spiritualis. Qua quoniā nihil ē melius: hucusq̃ adiuuat deus.

De ꝓmissiōib⁹ ad dauid in filio eius: q̃ nullatenus in salomone sed plenissime inueniūtur i christo. c. viij.

i Am nūc uideo eē monstrādū: qō ipsi dauid q̃ sauli successit i regnū: cuius mutatōe finalis illa mutatio figurata ē: ꝓpter quā diuinitus cūcta dicta cūcta cōscripta sūt: de ꝓ misserit quod ad rem de qua agimus ptinet. Cum regi dauid multa prospera ꝓuenissent: cogitauit facere deo domū: templū illud scilicet excellētissime diffamatū: qō a rege salomone filio eius postea fabricatū est. Hoc eo cogitāte factū ē uerbū domini ad nathan ꝓphetam: quod perferret ad regem. Ubi cū deus dixisset q̃ non ab ipso dauid sibi edificaretur domus: neq̃ ꝑ tātū tēpus se mādasse cuiquā in ppl'o suo: ut sibi fiēt dom⁹ cedrina: ⁊ nūc iquit hec dices seruo meo dauid. hec dicit dñus ōnipotēs. Accepi te de ouili ouiū ut esses i ducē super populū meū israel: ⁊ erā tecum i ōnibus quibus igrediebaris: ⁊ exterminaui ōes iimicos tuos a facie tua: ⁊ feci te nominatū secundū nomē magnorū q̃ sunt sup terram. Et ponam locū populo meo israel: ⁊ plātabo illum ⁊ inhabitabit seorsū: ⁊ nō sollicitus erit ultra: ⁊ nō apponet filij⁹ iniquitatis humiliare eū: sicut ab iitio a diebus q̃bus cōstitui iudices super ppl'm meū israel: ⁊ requiē tibi dabo ab ōibus inimicis tuis: ⁊ nūciauit tibi dominus quoniā domū edificabis ipsi. Et erit cū impleti fuerit dies tui ⁊ dormies cū patribus tuis: ⁊ suscitabo semē tuū post te q̃ erit de uētre tuo: ⁊ reparabo regnū eius. Hic edificabit mihi domū nomini meo: ⁊ dirigam thronū eius usq̃ ineternū. Ego ero illi i patrē: ⁊ ipse erit mihi i filiū. Et si uenerit iniquitas illius: redarguā illū in virga uiroꝝ ⁊ in tactibus filiorū hominū: misericordiam aūt meam nō amoueam ab eo: sicut amoui a quib⁹ amoui faciem meā: ⁊ fidelis erit domus eius: ⁊ regnū eius erit usq̃ ineternū coram me: ⁊ thronus eius erit erectus usq̃ ineternū. Hanc ergo tā grandē promissionē q̃ putat in salomone fuisse completam

multū errat. Attēdit eīm quod dictū ē hic edificauit mihi domū: quoniam salomon templū illud nobile struxit: ⁊ nō attēdit fidelis erit domus eius: ⁊ regnū eius usq; ineternū corā me. Attēdat ergo ⁊ aspiciat salomōis domū plenā mulierib⁹ alienigenis colētibus deos falsos: ⁊ ipsum ab eis regem aliquādo sapientē in candē idolatriā seductū atq; deiectū: ⁊ nō audeat existimare deū uel hoc promisisse mēdaciter: uel talem salomonē domūq; eius futurā nō potuisse prescire. Non hic aūt deberem⁹ ambigere: nec si nō christo domino nostro q̄ factus ē ex semine dauid secundum carnem iam uideremus ista compleri: ne uane atq; inaniter hic aliū aliquē requiramus: sicut carnales iudei. Nam ⁊ ipsi usq; adeo filium quem loco isto regi dauid ꝓmissum legūt intelligunt nō fuisse salomonē: ut eo qui ꝓmissus ē tanta iā manifestatione declarato: adhuc mirabili cecitate aliū sperare se dicāt. Facta ē quidē nōnulla imago rei future etiā i salomone: in eo q̄ tēplum edificauit ⁊ pacem habuit ꝓm nomē suum. Salomon quippe pacificus ē latie: ⁊ i exordio regni sui mirabiliter laudabilis fuit: sed eadē sua psona per umbrā futuri prenūciabat etiā ipse christe christū dominum nostrū: ñ exhibebat. Unde de illo quedā ita scripta sūt: quasi de ipsa ita p̄dcā sint: dum scriptura sancta etiā rebus gestis prophetans quodāmodo in eo figurā delineat futurorū. Nam p̄ter libros diuine historie ubi regnasse narratur. psalmus etiā septuagesim⁹ primus titulo nominis ei⁹ iscript⁹ ē: in quo tā multa dicūtur que ōino ei cōuenire nō possūt: domino aūt christo apertissima pspicuitate cōueniūt: ut euidēter appareat q̄ in illo figura qualicunq; adumbrata sit: in isto aūt ipsa ueritas presentata. Notum ē eūm quibus t̄minis regnū conclusum fuerat salomonis. Et tamē in eo psalmo legitur ut alia taceam: dominabitur a mari usq; ad mare: ⁊ a flumie usq; ad terminos orbis terre quod i christo uidemus ipleri. A flumine quippe dominādi sumpsit exordiū: ubi baptizatus a ioanne eo demonstāre cepit agnosci a discipulis: q̄ eū nō solū magistrū: uerū et dominū appellauerūt. Nec ob aliud uiuēte adhuc patre suo dauid regnare salomon cepit: quod nulli eorū regum cōtingit: nisi ut hinc quoq; satis eluceat nō eē ipsū quem ꝓphetia ista p̄signat: que ad ei⁹ patrē loquit̄ dicēs Et erit cū impleti fuerit dies tui ⁊ dormies cū patrib⁹ tuis: suscitabo semē tuū p⁹ te q̄ erit de uētre tuo: ⁊ p̄parabo regnum ei⁹. Quomō ergo ꝓpter id qd̄ sequit̄ hic edificabit mihi domū: iste salomon putabitur ꝓphetatus: ⁊ nō potius propt̄ id qd̄ precedit: cū impleti fuerint dies tui ⁊ dormies cū patrib⁹ tuis: suscitabo semē tuū post te: alius pacific⁹ intelligitur eē ꝓmissus: qui nō añ sicut iste sed post mortē dauid prenūciat⁹ ē suscitādus? Quālibet eiꝫ longo interposito tēpore iesus christus uenerit: ꝓculdubio post mortem regis dauid cui sicut ē ꝓmissus cum venire oportebat: qui edificaret domū domino ñ de lignis ⁊ lapidib⁹: sed ō hominib⁹: qualem illū edificare gaudem⁹. Huic enim domui dicit apostolus hoc ē fidelibus christi. Templū enim dei sāctum ē: quod estis uos.

Quā silis i psalmo. lxxxviij. sit ꝓphetia ō christo his: q̄ i regno ꝓ libris nathan ꝓphetāte ꝓmittūt̄ cap. ix.

p Propt̄ qd̄ ⁊ i psalmo. lxxxviij. cui⁹ ē titul⁹ intellect⁹ ipsi ethan israelite: cōmemorāt̄ ꝓmissiones dei facte regi dauid: ⁊ istis que in libro

regnorꝫ sũt posita quedam ibi similia dicũtur sicut ē iurauī dauid fuo meo usqꝫ ineternũ preparabo semē tuuꝫ. Et iterũ. Tũc locutus es ī aspectu filijs tuis ⁊ dixisti: posui adiutoriũ sup potētē: ⁊ exaltaui electũ ō plebe mea. Inueni dauid seruũ meũ: oleo sancto meo vnxi eũ. Manus eim mea auxiliabitur ei: ⁊ brachiũ meũ confortabit eũ. Non proficiet inimicus in eo: ⁊ filius iniqtatis nō apponet nocere ei: ⁊ concidam inimicos eius a facie ipsius: ⁊ eos qui oderunt eũ fugabo. Et ueritas mea ⁊ misericordia mea cũ ipso: ⁊ in nomine meo exaltabitur cornu eius. Et ponā in mari manum eius: ⁊ ī fluminib⁹ dextrā eius. Ipse inuocabit me pater meus es tu deus meus ⁊ susceptor salutis mee. Et ego primogenitũ ponā illũ excelsũ apud reges terre. In eternũ seruabo illi misericordiam meā: ⁊ testamentũ meuꝫ fidele ipsi. Et ponā in seculũ seculi semen eius: ⁊ thronũ eius sicut dies celi. Que omnia de domino iesu intelligũtur sub nomine dauid: ꝓpter formam serui quā de semine dauid idꝫ mediator dei assumpsit ex virgīe. Cōtinuo etiā dicit de peccatis filiorꝫ ei⁹: tale aliquid quale in regnorum libro positũ ē: ⁊ quasi de salomone procliuius accipit. Ibi nāqꝫ hoc ē ī regnorꝫ libro: ⁊ si uenerit inquit iniquitas: ei⁹ redarguā illum in virga uirorũ ⁊ in tactibus filiorum hominũ: misericordiam aūt meam nō amoueam ab eo. Tactibus significans plagas correctionis. vñ illud ē: ne tetigeritis christos meos. Quod q̄d ē aliud q̄ ne leseritis? In psalmo uero cũ ageret tāq̄ de dauid: ut quiddā eiusmodi etiā ibi diceret: si dereliquerint inquit filij ei⁹ legem meā: ⁊ in iudicijs meis nō ambulauerint: si iustitias meas ꝓphanauerint: ⁊ mandata mea non custodierint: uisitabo in uirga iniquitates eorum: ⁊ in flagellis delicta eorum: misericordiā autem meā nō dispergā ab eo. Non dixit ab eis cũ loqueret de filijs eius: nō de ipso: sꝫ dixit ab eo qō bene itellectũ tandē ualet. Nō eim christi ipsius qō ē caput ecclie posset inueniri ulla peccata que opus esset humanis correctionibus seruata misericordia diuinitus coerceri: sed ī ei⁹ corpore ac mēbris qō populus ei⁹ ē. Ideo in libro regnorꝫ iniquitas eius dicit: in psalmo aūt filiorꝫ eius: ut intelligamus de ipso dici quodāmō qō de eius corpore dicit. Propter quod etiā ipse de celo cũ corpus eius qō st fideles eius pscqueret saulus: saule inquit saule q̄d me persequeris? Deiō in cōsequentibus psalmi neqꝫ nocebo inquit ī ueritate mea: neqꝫ ꝓphanabo testamentũ meũ: ⁊ que ꝓcedũt de labijs meis nō reprobabo. Semel iurauī in sancto meo si dauid mentiar: id ē nequaq̄ dauid mētiar. Solet eim sic loq̄ scriptura. Quid aūt nō mentiatur: adiũgit ⁊ dicit: semē ei⁹ ieternũ manebit: ⁊ sedes eius sicut sol ī conspectu meo: ⁊ sicut luna perfecta ineternum: ⁊ testis in celo fidelis.

Quā diuersa acta sint ī regno terrene hierusalē ab his q̄ ꝓmiserat deus: ut intelligeret ꝓmissionis ueritas ad alteri⁹ ĩgis ⁊ regni glam ꝓtinere. c. x.

p Ost hec tāte ꝓmissionis ualidissima firmamēta: ne putarēt in salomone cōpleta: tāq̄ id sperarēt nec iueniret: tu uero inq̄t repulisti et ad nihilũ deduxisti dñe. Hoc q̄ppe factum ē de regno salomonis in posteris eius: usqꝫ ad euersionē ipsius terrene hierusalē: q̄ regni eiusdem sedes fuit: ⁊ maxime ipsi⁹ tēpli labē qō fuerat a salomone ꝓstructũ. Sed ne ob hoc putarēt de⁹ ꝓtra sua ꝓmissa fecisse: cōtinuo subiecit. Distulisti christũ

tuũ. Non ē ergo ille salomon: sed nec ipse dauid: sed dilatus ē christus dñi cum eim christi dicerētur ōnes reges mystico illo chrismate cōsecrati non solũ a rege dauid ⁊ deinceps: sed ab illo etiã saule q̃ populo eidē rex primus ē vnctus. Ipse q̃ppe dauid eum christũ domini appellat: erat tñ unus christus uer' cuius illi figurã ꝓphetica vnctione gestabãt: qui fm opinionem hominũ q̃ eũ putabãt in dauid uel in salomone intelligēdum differebatur in longũ: secundũ aũt dispositionem dei uēturus suo tēpore parabatur. Interea dũ ille differt: quid factum sit de regno terrene hierusalem ubi sperabat utiq̃ regnatur': secutus iste psalmus adiũxit atq̃ ait Euertisti testamentũ serui tui: prophanasti i terra sanctitatē eius: destruxisti ōnes macerias ei': posuisti munitiones ei' in formidinē. Diripuerũt eũ omnes transeũtes uiam: factus ē opprobriũ uicinis suis Exaltasti dexterã inimicorũ eius: iocũdasti ōes iimicos eos. Aduertisti adiutoriũ gladũ eius: ⁊ ñ es opitulat' ei i bello. Dissoluisti eũ ab emũdatione: sedē eius i terra collisisti. Minuisti dies sedis ei': pfudisti eum in cōfusione. Hec omnia uenerũt super ancillã hierusalē: in qua regnauerũt nōnulli etiã filij libere regnum illud tenētes i dispēsatione tēporali: regnũ aũt celestis hierusalē cui' erant filij in uera fide habentes: ⁊ in uero christo sperãtes. Quomodo aũt ista uenerint super illud regnum: iudex ē rerum gestarum si legatur historia.

De substãtia ppli ōi q̃ p successiōes carnis ichristo ē: q̃ sol' eruēdi animã suam ab inferis habuit potestatem cap. xi.

p Ost hec aũt ista ꝓphetata ad precandũ deũ ꝓpheta cōuertit: sed ⁊ ipsa precatio ꝓphetatio' ē. Usq̃ quo dñe auertis in finē subaudit' faciem tuã: sicut alibi dicit' usq̃quo auertis faciē tuã a me. Nam ideo q̃dã codices hic nō habēt auertis sz auerteris: q̃q̃ possit intelligi auertis misericordiam tuã quã ꝓmisisti dauid. Quod aũt dixit in finē: q̃d ē nisi usq̃ in finē? Qui finis itelligendus ē ultimũ tēpus: qñ in christũ iesum ēt gens illa ē creditura: ante quē finē illa fieri oportebat q̃ superius erũnosa defleuit: ꝓpter que ⁊ hic sequit': exardescet sicut ignis ira tua: memēto que ē mea substãtia. Nihil hic melius q̃ ipse iesus intelligit' substantia populi eius: ex quo natura ē carnis eius. Non eiz uane inq̃t cōstituisti omnes filios hominum: nisi eim esset unus filius hominis substãtia israel: per quē filium hominis liberarētur mlti filij hōiuz: uane utiq̃ cōstituti eēnt ōes filij hominũ. Nũc uero omnis quidē hũana natura per peccatũ primi hominis in uanitatē de ueritate collapsa ē. ꝓpter qd̃ dicit alius psalmus. Homo uanitati similis factus ē: dies eius uelut umbra pretereunt. Sed nō uane de' cōstituit ōes filios hominũ: qz ⁊ multos a uanitate liberat per mediatorē iesum. Et quos liberãdos nō esse prescíuit ad utilitatē liberandoruz: ⁊ cōparatiouē duarũ inter se a contrario ciuitatũ: nō utiq̃ uane i totius rationalis creature pulcherria atq̃ iustissima ordinatione cōstituit. Deide sequit'. Quis ē hō q̃ uiuet ⁊ nō uidebit mortē: eruet aiam suã de manu iferi? Quis ē iste nisi de substãtia illa israel ex semie dauid christus iesus: de quo dicit apostol': q̃ surgēs a mortuis iã nō morit': ⁊ mors ei ultra nō dñabit'? Sic eim uiuit ⁊ nō uidebit mortē: ut tamē mortuus fuerit: sed aiam suam eruerit de manu inferi: qz ꝓpter quorundã soluēda peccatorum uicula ad

iferna descēderat. Eruit aūt potestate illa de qua in euāgelio dicit: potestatem habeo ponēdi animā meam: ⁊ potestatē habeo iterū sumendi eam.

Ad quorū psonā ptinere intelligēda sit flagitatio pmissorū: de quib⁹ in psalmo dicit: ubi sūt mie tue antique domine cap. xij.

Sed cetera psalmi huius q̄ ita se habēt: ubi sūt miserationes tue antiq̄ dñe: quas iurasti dauid in vitate tua. Memor esto dñe opprobrij seruorū tuorū: qd cōtinui in sinu meo multarū gentiū: qd exprobauerūt inimici tui dñe: qd exprobauerūt cōmutationē christi tui: utrū ex psōa dca sint illorū israelitarū q̄ desiderabāt reddi sibi pmissionē q̄ facta ē ad dauid: an pot⁹ ad christianorū q̄ non fm carnē sed fm spūm sunt israelite: merito queri pōt. Dicta sūt q̄ppe ista ul scripta tēpore quo fuit ethan: de cuius noīe titulū iste psalm⁹ accepit: ⁊ idē tēpus regni dauid fuit: ac p hoc nō diceret ubi sunt miserationes tue antique dñe quas iurasti dauid in ueritate tua: nisi eorū psonā in se pphēta trāsfiguraret: q̄ longe postea futuri erāt: quib⁹ hoc tēpus eēt antiquū qñ regi dauid ista pmissa sūt. Potest aūt intelligi dictū hoc eē propter multas gētes: qñ christianos psequebātur pphetam exprobrasse illis passionem christi: quā scriptura cōmutationem uocat: qm̄ moriēdo imortalis fact⁹ ē. Pōt ⁊ cōmutatio christi fm hoc accipi exprobrata israelitis: qr cū eorū sperarēt futur⁹ factus ē gentiū: ⁊ hoc eis nūc exprobrabāt multe gētes: que crediderūt in eū p testamētū nouum illis in uetustate manētibus: ut iō dicatur memēto dñe opprobrij fuorū tuorū: quia nō eos obliuiscēte sed potius miserante domino ⁊ ipsi p⁹ hoc opprobriū credituri sūt. Sed ille quē prius posui cōueniētior sensus mihi uidet: inimicis eim christi quib⁹ exprobrat q̄ eos ad gētes transiēs reliquerit christus: incōgrue uox ista coaptatur memēto dñe opprobrij seruorū tuorū. Non eim serui dei nūcupandi sūt tales iudei. Sz eis vba ista cōpetūt q̄ cū graues hūilitates persecutionū p christi noīe paterēt: recordari potuerūt excelsum regnū semini dauid fuisse pmissū: ⁊ eius desiderio dicere nō desperādo sed petēdo: querendo: pulsando: ubi sūt misericordie tue antique dñe: quas iurasti dauid ī ueritate tua. Memēto dñe opprobrij seruorū tuorū: qd cōtinui ī sinu meo multarū gentiū: hoc ē ī interioribus meis patiēter ptuli: q̄ exprobrauerūt inimici tui domine: q̄ exprobrauerūt cōmutationē christi tui: nō eā putantes cōmutationez sed consumationē. Quid est autem memento domine: nisi ut miserearis: ⁊ pro tolerata patienter humilitate mea reddas celsitudinem quam iurasti dauid in ueritate tua? Si autem iudeis assignem⁹ hec uerba: illi serui dei talia potuerūt dicere: qui expugnata terrena hierusalem anteq̄ iesus christus hūanitus nasceret in captiuitatē ducti sūt intelligentes cōmutationē christi: quia. s. nō p eum terrena carnalisq̄ felicitas qualis paucis ānis regis salomonis apparuit: sz celestis eēt ac spūalis fideliter expectāda quā tunc ignorans infidelitas gentiū cū dei populū exultabat atq̄ insultabat eē captiuū: q̄d aliud q̄ christi cōmutationē sz sciētibus nesciens exprobrabat? Et iō qd se quit ubi psalm⁹ iste ꝛcludit: bñdictio dñi ineternum fiat fiat uniuerso populo dei ad celestem hierusalez ptinēti: siue ī illis q̄ latebāt in testamēto ueteri anteq̄ reuelaret nouū: siue in his q̄ iam testamēto nouo reuelato

mãifeste ptinere cernũtur ad christũ: satis cõgruit. Benedictio quippe dñi in semine dauid: nõ ad aliqõ tempus qual' dieb' salomonis apparuit: sed i' eternũ sperãda ẽ: i qua certissima spe dicit' fiat fiat. Illius eim spei ẽ cõfirmatio uerbi hui' iteratio. Hoc ergo itelligẽs dauid ait i ho regnoꝝ libro: vñ ad istũ psalmũ digressi sum' ⁊ locutus es ꝓ domo serui tui in longinquũ. Jõ aũt p' paululũ ait. Nunc incipe ⁊ benedic domũ serui tui usq; ieternũ ⁊ cetera: q: tũc genitur' erat filiũ ex quo ꝓgenies eius duceretur ad christũ p quẽ futura erat domus ei' eterna: eadẽq; dom' dei. Domus eim dauid propt genus dauid: dom' aũt dei eadẽ ⁊ ipsa propt tẽplũ dei: de hominibus factũ nõ de lapidib': ubi habitet ineternũ ppl'us cũ deo ⁊ in deo suo: ⁊ deus cũ ppl'o atq; in ppl'o suo: ita ut deus sit iplens ppl'um suum: ⁊ ppl'us plenus deo suo: cum deus erit oia in omnibus ipse in pace premiuꝫ qui uirtus i bello. Jdeo cũ in uerbis nathan dictum sit: ⁊ enunciauit tibi dñs quoniã domũ edificabis ipsi: postea dictũ ẽ in uerbis dauid: quoniaꝫ tu dñs omnipotẽs deus israel reuelasti aurẽ serui tui dicẽs: domũ edificabo tibi. Hanc eim domũ ⁊ nos edificamus bene uiuẽdo: ⁊ deus ut bñ uinam' opituládo. Quia nisi dñs edificauerit domũ: in uanũ laborauerũt edificãtes eã. Cuius dom' cũ uenerit ultia dedicatio: tũc fiet illud qõ hic ꝓ nathan locutus ẽ de' dicẽs. Et ponã locũ ppl'o meo israel: ⁊ plãtabo illũ ⁊ inhabitabit seorsũ: ⁊ ñ sollicit' erit ultra: ⁊ nõ apponet fili' inq̃tatis humiliare eũ: sicut ab itio a dieb' q̃bus constitui iudices super populum meum israel.

An promisse pacis veritas illis tẽporibus possit ascribi q̃ sub salomõe fluxerunt. c. xiij.

h Oc tã magnũ bonũ q̃squis in hoc seculo ⁊ i hac terra sperat: isipiẽter sapit. An q̃spiã putabit i pace regni salomonis id eẽ cõpletũ: Pacẽ q̃ppe illã scriptã i vmbra futuri excellẽti p̃dicatione cõmẽdat. Sꝫ huic suspitioni uigilãter occursũ ẽ: cũ postea q̃ dictũ ẽ nõ apponet filius inq̃tatis humiliare eũ: cõtinuo subiũctũ ẽ. Sicut ab initio a diebus quib' cõstitui iudices super ppl'm meũ israel. Judices nãq; priusq̃ ibi reges eẽ cepissent super illũ populũ fuerãt cõstituti: ex quo terrã promissionis accepit. Et utiq; humiliabat eũ filius iniquitatis: hoc ẽ hostis alienigena: per interualla tẽpoꝝ quib' legũtur paces alternasse cũ bellis: ⁊ inueniũtur illic pacis tẽpora ꝓlixiora q̃ salomon habuit: qui. xl. regnauit ãnos. Nam sub eo iudice qui ẽ appellat' aoth. lxxx. ãni pacis fuerit: absit ergo ut salomonis tẽpora in hac ꝓmissione p̃dicta eẽ credãtur. Multo minus itaq; cuiuslibet regis alteri'. Non eim q̃sq̃ eorũ in tãta quãta ille pace regnauit: nec unq̃ õnino gens illa ita regnũ tenuit: ut sollicita nõ fuerit ne hostibus subderet': quia i tãta mutabilitate rerũ humanarũ nulli aliquãdo populo cõcessa ẽ tãta securitas: ut huic uite hostiles nõ formidaret incursus. Locus ergo iste qui ꝓmittit' tã pacate ac secure habitatiõis: etern' ẽ eternisq; debet' in matre hierusalẽ libera: ubi erit ueraciter ppl's israel: hoc eim nomen niterpretat' uidens deũ. Cui' premij desiderio pia per fidem uita i hac erũnosa ꝓgrinatione ducẽda ẽ.

De studio dauid in dispositione psalmorum. c. xiiij.

p Rocurrẽte igit' p tp̃a ciuitate ói: ꝓmo i ũbra futuri i terrena

ſcilꝫ hieruſalez regnauit dauid. Erat aũt dauid uir in cãticis eruditus: qui harmoniã muſicã nõ uulgari uoluptate ſz fideli uolũtate dilexit: eaqꝫ deo ſuo q̃ uerus ẽ de⁹ myſtica rei magne figuratione ſeruierit diuerſoꝝ ſonoꝝ rationabilis moderatuſqꝫ concẽtus cõcordi uarietate cõpactã bene ordinate ciuitatis ſinuat unitatẽ. Deniqꝫ õis fere ꝓphetia eius in pſalmis eſt: quos centũ quiquagita liber cõtinet: quẽ pſalmoꝝ uocam⁹. In q̃bus nonnulli uolũt eos ſolos factos eẽ a dauid: q̃ ei⁹ noie inſcripti ſũt. Sũt itẽ q̃ putãt nõ ab eo factos: niſi q̃ prenotãt ipſius dauid: qui uero habẽt i titulis ipſi dauid: ab alijs factos ꝓſone ipſi⁹ fuiſſe coaptatos. Que opio uoce angelica ſaluatoris ipſi⁹ ĩfutat: ubi ait: q̃ ipſe dauid i ſpiritu chriſtũ dixerit eſſe ſuum dominũ: quoniã pſalmus cẽteſimuſnonus ſic incipit. Dixit dñs domino meo ſede a dextris meis: donec poną ĩimicos tuos ſcabellũ pedũ tuoꝝ. Et certe idẽ pſalmus nõ habet in titulo ipſius dauid: ſed ipſi dauid: ſicut plurimi. Mihi aũt credibilius uidẽtur eſtimare: qui ões illos cẽtũ ⁊ quinquagita pſalmos eius opi tribuunt: eũqꝫ aliquos ꝑnotaſſe etiam nominib⁹ aliorũ aliq̃d qõ ad rem ꝑtineat figurãtibus: ceteros aũt nulli⁹ hominis nomẽ in titulis habere uoluiſſe: ſicut ei uarietatis huius diſpoſitionẽ q̃uis latebroſam nõ tñ inanẽ dñs inſpirauit. Nec mouere debet ad hoc nõ credendũ: q̃ nõnulloꝝ noia ꝓphetarũ qui longe poſt dauid regis tẽpora fuerũt: quibuſdã pſalmis i eo libro legũt inſcripta: ⁊ q̃ ibi dicũtur uelut ab eis dici uidẽtur. Neqꝫ eiz nõ potuit ꝓpheticus ſp̃us ꝓphetãti regi dauid hec etiã futuroꝝ ꝓphetarum noia reuelare: ut rex aliq̃d qõ eorum ꝓſone cõuenire ꝓphetice cantaret: ſic rex ioſias exorturus ⁊ regnaturus poſt annos ampli⁹ q̃ trecẽtos: cuidaz prophete qui ẽt facta eius futura predixit cũ ſuo nomine reuelatus eſt.

An õnia q̃ in pſalmis de chriſto ⁊ eccl̃ia peophetãtur: ad contextum huius opis coaptãda ſint. c. xv.

n Unc iã expectari a me uiõo ut hoc loco libri hui⁹ aperiã q̃d i pſalmis dauid de dño ieſu chriſto uł eius eccl̃ia ꝓphetauerit: ego autez ut hoc nõ ita faciã ſicut uidet ipſa expectatio poſtulare: q̃uis iã in uno feceri copia q̃ inopia magis ipedior. Oia eim ponere uitãde ꝓlixitatis cauſa ꝓhibeor: uereor aũt ne cũ aliquã elegero: multis q̃ ea nouerũt uidear magiſ neceſſaria ꝑteriſſe. Deinde qz teſtimoniũ qõ ꝓfertur de contextione totius pſalmi dz habere ſuffragiũ: ut certe nihil ſit qõ ei refraget ſi ñ oia ſuffragãtur: ne more centonũ ad rẽ quã volumus tãq̃ uerſiculos decerpere uideamur: uelut de retrogrado carmie qõ nõ de re illa ſed de alia longeqꝫ diuerſa reperiat cẽ ꝓſcriptũ. Hoc aũt ut i quocũq̃ pſalmo poſſit oſtẽdi: exponẽdus ẽ tot⁹: qõ q̃ti opis ſit ⁊ aliorũ ⁊ nĩa uolumia i quib⁹ hoc fecim⁹ ſatis indicãt. Legat ergo illa q̃ uoluerit ⁊ potuerit: ⁊ inueniet quot ⁊ q̃ta rex dauid ideqꝫ ꝓpheta de chriſto et eius eccl̃ia prophetauerit: de rege ſcilicet ⁊ ciuitate quam condidit.

De his q̃ in. xliiij. pſalmo ad chriſtum ⁊ eccl̃iam ꝑtinẽtia: aut apte dicũtur aut tropice. c: xvi.

q Uamlibet eiz de quacũqꝫ re ꝓprie ſint atqꝫ manifeſte ꝓphetice locutiões: neceſſe ẽ ut eis ẽt tropice miſceant: q̃ maxie ꝓpter tardiores ingerũt doctorib⁹ laboriosum diſputandi exponẽdiqꝫ negociũ. Quedã tñ

christū ⁊ ecclīam ipsa p̄ma facie mox ut dicūt ostendūt: ⁊ si ex ocio restant exponēda que i eis minus intelligūt. Quale illud ē in eodē psalmo libro Eructauit cor meū uerbū bonū: dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribe uelocit scribētis. Speciosus forma p̄ filios hominū: diffusa ē gratia i labijs tuis: propterea benedixit te de⁹ in eternū. Accingere gladium tuū circa femur tuū potētissie. Specie tua ⁊ pulchritudine tua: intēde prospere: ꝓcede: ⁊ regna. Propter veritatē ⁊ mansuetudinē ⁊ iustitiā: et ōducet te mirabilit dextera tua. Sagitte tue acute potētissime: ppli sub te cadēt in corda ūimicorū regis. Sedes tua deus i seculorū secula: uirga directionis virga regni tui. Dilexisti iustitiam ⁊ odio habuisti iiquitatē: ꝓpt̄ea vnxit te de⁹ deus tu⁹ oleo exultatiōis p̄ participib⁹ tuis. Myrrha ⁊ gutta ⁊ cassia a vestimētis tuis: a dōibus eburneis: ex quib⁹ delectauerūt te filij regū i honore tuo. Quis ñ hic christū quē p̄dicamus ⁊ in quē credimus quālibet sit tard⁹ agnoscat: cū audeat deū cuius sedes ē i secula seculorū et vnctū a deo vtiq; sicut vngit de⁹: nō visibili sz spūali atq; itelligibili chrismate? Quis eim tā rudis ē i hac religione ul tā surdus aduersus ei⁹ famā longe lateq; diffusam: vt christum a chrismate hoc ē ab vnctione appellatū eē nō norit? Agnito aūt rege christo: iā cetera q̄ hic tropice dicta sunt: quomō sit speciosus forma pre filijs hominū: quadā tāto magis amanda atq; mirāda quāto minus corporea pulchritudie: q̄s gladi⁹ ei⁹ q̄ sagitte et cetera isto mō nō ꝓprie sz tropice posita: iā subditus ei q̄ regnat propter veritatē ⁊ mansuetudinē ⁊ iustitiā inquirat ex ocio. Deide aspiciat ei⁹ ecclesiā tāto viro suo spūali cōnubio ⁊ diuino amore coniūctā de qua dicit i his q̄ sequūt. Astitit regina a dextris tuis i vestitu deaurato: circūamicta veritate. Audi filia ⁊ vide ⁊ iclina aurē tuā: ⁊ obliuiscere populū tuū ⁊ domū patris tui. Quoniā cōcupiuit rex speciē tuā: q̄a ē dñs deus tuus: ⁊ adorabūt eū filij tyri i muneribⁿ. Vultū tuum deprecabūtur omnes diuites plebis: ōnis gloria eius filie regis intrinsecus i fimbrijs aureis circūamicta veritate. Afferentur regi virgines post eā: ꝓxime eius afferētur tibi i letitia ⁊ exultatione: adducētur i tēplū regis. Pro patrib⁹ tuis nati sunt tibi filij: cōstitues eos principes sup ōnē terram. Memores erūt nominis tui dñe: i omni generatione ⁊ progenie. Propterea populi cōfitebūtur tibi i eternū ⁊ in seculū seculi. Non opinor quēq; ita desipere: vt hic aliquā mulierculā p̄dicari credat atq; describi: coniugē videlicet illius cui dictum ē: Sedes tua de⁹ i secula seculorū: v̄ga directionis virga regni tui. Dilexisti iustitiā ⁊ odisti iiq̄tatē: ꝓpterea vnxit te deus de⁹ tu⁹ oleo exultationis pre pticipib⁹ tuis: christū utiq; p̄ christianis. Hi sūt eiz participes ei⁹: ex quorū in ōnibus gētib⁹ unitate atq; cōcordia fit ista regia: sicut ⁊ i alio psalmo de illa dicit: ciuitas regis magni. Ipa ē sion spūaliter: q̄ nomē latine interpretatū ē speculatio. Speculat enim futuri seculi magnū bonū: quoniam illuc dirigit eius intētio. Ipsa ē ⁊ hierusalem eodē mō spūaliter vñ multa iā diximus: eius inimica ē ciuitas diaboli babylon q̄ cōfusio interpretat. ex qua tamē babylone regina ista in ōniū gentiū generatione liberat: ⁊ a pessimo rege ad optimū regē id est a diabolo transit ad christū. Propt q̄ ei dicit: obliuiscere ppl'm tuū ⁊ domū p̄ris tui. Cuius ciuitatis ipie porcio st israelite sola carne nō fide: ūimici ēt ipsi magni huius regis eiusq; regine.

Ad ipsos eiz ueniēs ⁊ ab eis christus occisus:magis aliorū factus ē quos nō uidit in carne.Unde per cuiusdaz psalmi ꝓphetiā dicit ipe rex nī Erues me de cōtradictionibus populi:cōstitues me in caput gentiū.Popul' quē nō cognoui fuiuit mihi in auditu auris obediuit mihi.Populus ergo iste gentiū quē nō cognouit christus presentia corporali:in quē tamē christū sibi annūciatū credit:ut merito ȯ illo diceret i obauditu auris obediūt mihi:quia fides ex auditu ē:iste inq̄ pop' additis ueris ⁊ carne ⁊ fide israelitis:ciuitas ē dei:que ipsum quoqz secundū carnē peperit christū: qñ in solis illis israelitis fuit.Inde quippe erat virgo maria:i qua carnē christ' ut hō eēt assumpsit. De qua ciuitate psalmus ali' ait.Mat' sion dicet hō ⁊ hō factus ē i ea: ⁊ ipse fundauit eā altissim'.Quis ē altissimus nisi de'? Ac ꝑ hoc christus deus anteq̄ in illa ciuitate ꝑ mariā fieret:hō ipse in patriarchis ⁊ ꝓphetis fundauit eā.Luz igit' huic regine ciuitati dei tāto ante dictū sit ꝑ prophetiā qȯ iam uidem' impletū:pro pr̄ibus tuis nati sūt tibi filij:cōstitues eos principes sup omnē terrā:ex filijs q̄ppe eius super omnē terrā sūt prepositi principes: cū cōfiteant' ei populi concurrētes ad eā cōfessione laudis eterne in seculū seculi: ꝓculdubio q̄cquid hic tropicis locutionibus subobscure dictū est quoquomodo intelligat' debet his rebus manifestissimis conuenire.

De his q̄ ad sacerdotiū christi in psalmo .c.ix. ⁊ ȯ his q̄ i psalmo .xxi. ad passionē ipsi' spectāt cap.xvij.

ſ Jcut etiā i illo psalmo ubi sacerdos christ' quēadmodū hic rex aptissime p̄dicat':dixit dñus dño meo sede a dextris meis:donec ponā iimicos tuos scabellū pedū tuoꝝ: sedere christ' ad dextrā dei p̄ris credit': nō uidet'.Eius etiā iimicos poni sub pedib' eius nōdū apparet. Jd igitur apparebit i fine:nūc hoc uere credit': post uidebit'. Uerū hoc qȯ sequitur uirgā uirtutis tue emittet dñs ex sion dominare i medio inimicorū tuorū: ita clarū est ut nō solū ifidelit' ⁊ infeliciter:sed etiā impudēter neget'. Et ipsi q̄ppe fatētur inimici ex sion missam fuisse legē christi:qȯ euangelium nos uocamus:⁊ eā uirgā uirtutis ei' agnoscimus.Dominari uero eum in medio inimicorū suorum ijdem ipsi inter quos dominat' dētibus ⁊ tabescendo ⁊ nihil aduersus eum ualendo testatur.Deide q̄ paulopost dicit Jurauit dñs ⁊ nō penitebit eū: quibus uerbis imutabile futurum esse signat quod adiūgitur:tu es sacerdos inet'num secundū ordinē melchisedec: ex eo q̄ iam nusq̄ ē sacerdotiū ⁊ sacrificium fm ordinē aaron:⁊ ubiqz offert' sub sacerdote christo:qȯ ꝓtulit melchisedec quādo benedixit abraam q̄s ambigere permittit' de quo ⁊ ista dicant':Ad hec itaqz manifesta referūt' que paulo obscurius in eodē psalmo posita sūt:que quō recte intelligātur: i nostris iam popularib' sermonibus notū fecimus.Sic ⁊ in illo ubi passionis sue humilitatē per prophetiaz christus loquit' dicēs.Foderūt man' meas ⁊ pedes meos: dinumerauerūt omnia ossa mea.Jpsi uero cōsideraueruūt ⁊ inspexerūt me:quib' utiqz v'bis in cruce corpus significauit extētum manibus pedibusqz confixis: ⁊ clauoꝝ transuerberatione confossis: eoqz mō se spectaculū cōsiderantibus cōspiciētibus prebuisse.Addens etiā diuiserūt sibi uestimēta mea:⁊ super uestem meam miserūt sortem. Que prophetia quēadmodū ipleta sit euāgelica narrat histōia.Tūc ꝓfecto alia

recte ⁊ intelligũtur que ibi minus aperte dicta sũt: cum cõgruũt his que tãta manifestatione claruerũt: presertim cũ ⁊ illa que nõ trãsacta credimꝰ sed presentia cõtuemur: sicut i eodem psalmo legũtur tanto ante predicta ita nũc exhibita iam toto orbe terrarum cernũtur. Jbi eim paulopost dicitur. cõmemorabũtur ⁊ cõuertentur ad dominũ uniuersi fines terre: ⁊ adorabunt in conspectu eius omnes patrie gentium: quoniã dñi ē regnuz: ⁊ ipse gloriabitur gentium.

De psalmo tertio ⁊ de. xl. ⁊ de. xv. ⁊ de. lxvij. in quibus mors ⁊ resurrectio dñi prophetantur cap. xviij.

d E resurrectione quoqꝫ eiꝰ nequaq̃ psalmoꝝ oracula tacuerũt. Nã q̃d ē aliud qõ in psalmo ĉtio ex psona eius canitur: ego dormiui ⁊ somnũ cepi: ⁊ exurrexi qm̃ dñus suscepit: me? An forte quisq̃ ita desipit ut credat uelut aliquid magnũ nobis indagare uoluisse prophetaz: q̃ dormierit ⁊ exurrexerit: nisi somnus iste mors eēt: ⁊ cuigilatio ĩsurrectio: quã de christo sic oportuit ꝓphetari? Nã ⁊ i quadragesimo multo manifestius id ostẽditur: ubi ex psona eiusdẽ mediatoris more solito tanq̃ preterita narrãtur que futura ꝓphetabantur: quoniã que uentura erant iam i predestinatione ⁊ presciẽtia dei uelut facta erant: quia certa erãt. Jnimici inquit mei dixerũt mala mihi: quando morietur ⁊ peribit nomẽ eius. Et si ingrediebatur ut uideret: uana locutum ē cor eius: cõgregauit iniquitatẽ sibi. Egrediebatur foras ⁊ loquebat̃ simul in unũ: aduersũ me susurrabant ões inimici mei: aduersũ me cogitabãt mala mihi: uerbum iniquuz constituerũt aduersuz me. Nunquid qui dormit non adĩciet ut resurgat?

Hec certe ita posita sunt uerba: ut nihil aliud dixisse intelligatur q̃ si diceret: nũquid qui moritur non adĩciet ut reuiuiscat? Superiora quippe demonstrant mortẽ ipsius cogitasse et disposuisse inimicos eius: ⁊ hoc actũ esse ꝑ eum qui igrediebat̃ ut uideret. Cui aũt hic nõ occurrat ex discipulo eius factus traditor iudas? Quia ergo facturi erant quod moliebantur: id est occisuri erant eum: ostendẽs illos uana malitia frustra occisuros resurrecturũ: sic adiecit hũc uersum velut diceret. Quid agitis uani? Quod uestrum ē scelus: meus somnus erit. Nunquid qui dormit nõ adĩciet ut resurgat? Et tamẽ tam magnũ nefas nõ impune facturos cõsequentibus indicat uersibus dicẽs. Eteim homo pacis mee in quo speraui qui edebat panes meos: ampliauit super me calcaneum suũ: id ē conculcauit me. Tu aũt inquit domine miserere mei ⁊ resuscita me ⁊ reddã illis. Quis hoc iã neget: qui iudeos post passionẽ resurrectionemq̃ christi ꝗ sedib̃ suis bellica strage ⁊ excidio fundit̃ eradicatos uidet? Occisus eim ab eis resurrexit: ⁊ reddidit eis iterim tẽporaneã disciplinã: excepto q̃ nõ correctis seruat quãdo uiuos ⁊ mortuos iudicabit. Nam dominus ipse iesus istũ ipsum traditorẽ suum per panem porrectum ostendens apostolis hũc etiã uersum psalmi huius cõmemorauit ⁊ in se dixit impletũ. Qui edebat panes meos ampliauit super me calcaneum suũ. Quod aũt ait in quo speraui: nõ congruit capiti sed corpori. Neqz eim nesciebat eũ ipse saluator de quo ante iam dixerat unus ex uobis diabolus ē: sed solet i se mẽbroꝝ suorum transferre personã: ⁊ sibi tribuere quod ē illorum: quia caput et corpus unus ē christus. Unde illud ē in euangelio. Esuriui ⁊ dedistis mihi

manducare:qd exponēs ait. Quādo uni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Se itaq; dixit speraſſe:qd tunc ſperauerūt de iuda diſcipuli eius qñ ē cōnumeratus aplis. Judei aūt chriſtum quē ſperāt:moriturū eē nō ſperant. Jdeo quē lex ⁊ pphete annūciauerunt:nūum eē nō putāt: ſed neſcio quem ſuū:quem ſibi alienū a mortis paſſione confingūt. Jdeo mirabili uanitate atq; cecitate. uerba que poſuimus nō mortē ⁊ reſurrectionem: ſed ſomnum ⁊ euigilationem ſignificaſſe contendunt. Sed clamat eis etiā qui tuſdecimus pſalm⁹: propter hoc iocundatum ē cor meum: ⁊ exultauit lingua mea:inſuper ⁊ caro mea req̄eſcit in ſpe:quoniā nō derelinques animam meā i inferno:nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionē. Quiſ in ea ſpe diceret requieuiſſe carnem ſuam:ut nō derelicta anima ſua i inferno:ſed cito ad eam redeunte reuiuiſſeret:ne corrūperetur ſicut cadauera corrumpi ſolent:niſi qui die tertio reſurrexit:quod utiq; dicere non poſſūt de pphēta ⁊ rege dauid. Clamat ⁊ ſexageſimuſſeptimus pſalm⁹. Deus noſter deus ſaluos faciendi: ⁊ dñi dñi exitus mortis. Quid aperti⁹ diceretur? Deus eim ſaluos faciendi: dominus ē ieſus quod interpretatur ſaluator ſiue ſalutaris. Nā ratio nominis hui⁹ hec reddita ē:quādo pri⁹ q̄ ex uirgine naſcerēt dictū eſt:paries filiū ⁊ uocabis nomē eius ieſum. ipſe eim ſaluū faciet populū ſuum a peccatis corū. Jn quorum peccatorū remiſſionem quā ſanguis eius effuſus ē nō utiq; oportuit cū de hac uita exitus alios habere quā mortis. Jdeo cum dictū eſſet deus noſter deus ſaluos faciēdi:continuo ſubiūctum ē: ⁊ domini domini exit⁹ mortis:ut oſtēderetur moriēdo ſaluos eē facturus. Sed mirādo dictum ē ⁊ domini:tāq̄ diceretur. Talis ē iſta uita mortaliū: ut nec ipſe dominus aliter ab illa exiret niſi per mortem.

De pſalmo.lxviij.in quo iudeorū ptinax ifidelitas declarat cap.xix.

¶ Ed ut iudei tā manifeſtis huius pphetie teſtimonijs ēt reb⁹ ad effectū tā clarū certūq; predictis omnino nō credāt profecto in eis illud implet quod in eo pſalmo q̄ hūc ſequitur ſcriptū ē. Cum eim ⁊ illic ex pſona chriſti que ad eius paſſionem pertinent prophetice dicerentur: cōmemoratum ē quod in euāgelio patuit. Dederunt in eſcam meam fel: ⁊ i ſiti mea dederunt mihi potum acetū. Et uelut poſt tale comuiuiuꝫ epulaſq; ſibi huiuſcemodi exhibitas mox i tulit. Fiat menſa eorum coram ipſis in muſcipulam:⁊ in retributionem ⁊ in ſcandalum. Obſcurentur oculi eorum ne uideant:⁊ dorſum eorum ſuper incurua. Et cetera que nō optando ſunt dicta ſed optandi ſpecie prophetando predicta. Quid ergo mirū ſi hec manifeſta nō uidēt:quorum oculi ſūt obſcurati ne uideant? Quid mirū ſi celeſtia nō ſuſpiciūt:qui ut in terrena ſint proni dorſum corū ſemp incuruatū ē? His eim uerbis tranſlatis a corpore:uitia ſignificantur animorum. Jſta de pſalmis hoc ē de pphetia regis dauid ſatis dicta ſint ut aliquis modus ſit. Jgnoſcāt aūt qui hec legūt. ⁊ cūcta illa nouerūt ⁊ ō hiſ q̄ fortaſſe firmiora me ptermiſiſſe ul' intellligūt ul' exiſtimāt nō querant.

De regno ac merito dauid:⁊ de filio ipſius ſalomone eaq; pphetia q̄ ad chriſtū ptinēs inuenitur:uel in eis libris qui ſcriptis ipſius copulantur: uel in eis quos ipſius eſſe nō dubiuꝫ eſt cap.xx.

r Egnauit ergo dauid ĩ terrena hierusalẽ filius celestis hierusalem:diuino multũ testimonio ꝑdicatus:quia ⁊ delicta eĩ tãta pietate superata sunt per saluberrimã penitẽdi humilitatẽ:ut prorsus iter eos sit de quib ipse ait. Beati quorum remisse sunt iniquitates:⁊ quorum tecta sũt peccata. Post hunc regnauit eidem populo uniuerso salomon eius filius qui ut supra dictũ ẽ patre suo uiuente cepit regnare. Hic bonis initiis malos exitus habuit. Quippe secũde res que sapientium animos fatigant magis huic obfuerũt:q̃ profuit ipsa sapientia etiã nũc ⁊ deinceps memorabilis:⁊ tũc longe lateq; laudata. Prophetasse etiam ipse reperitur ĩ suis libris:qui tres recepti sũt in auctoritatem canonicã. Prouerbia: Ecclastes: Canticum canticorũ. Aliq; uero duo quorũ unus sapientia alter ecclesiasticus dicitur:propter eloquij nõnullã similitudinẽ ut salomonis dicantur obtinuit cõsuetudo:nõ autez eẽ ipsi nõ dubitãt doctiores eos tamen ĩ auctoritatem maxime occidẽtalis antiquitus recepit ecclesia. Quorum in uno qui appellatur sapientia salomonis:passio christi apertissime ꝓpheta tur. Impij quippe interfectores eius cõmemorãtur dicentes Circumuenia mus iustũ:quoniã insuauis ẽ nobis: ⁊ contrarius ẽ operibus nostris:⁊ improperat nobis peccata legis: ⁊ infamat in nos peccata discipline nostre. Promittit se scientiã dei habere: ⁊ filium dei se nominat:factus ẽ nobis ĩ traductionem cogitationũ nostrarũ. Grauis ẽ nobis etiã ad uidendũ:quoniam dissimilis est alijs uita illius: ⁊ immutate uie eius. Tanq̃ nugaces estimati sumus ab illo ⁊ abstinet se a uijs nostris quasi ab imũditijs. Profert nouissima iustorum: ⁊ gloriatur patrem se deum habere. Uideamus ergo si sermones illius ueri sunt: ⁊ tẽtemus que uentura sunt illi:⁊ sciem que erunt nouissima illius. Si enim iustus ẽ filius dei:suscipiet illum ⁊ liberabit eum de manu contrarioruz. Contumelia ⁊ tormẽto interrogem illum:ut sciamus reuerentiã illius ⁊ probemus patientiam ipsius: morte turpissima cõdennemus eum. Erit enim ei respectus in sermonibus illi. Hec cogitauerũt ⁊ errauerũt: exceca uit eim illos malitia eorũ. In ecclasti co aũt fides gentiũ futura predicitur isto modo. Miserere nostri dominator deus omnium:⁊ imitte timorẽ tuum super ões gentes. Extolle manuz tuã super gentes alienas:⁊ uideãt potentiam tuã:ut sicut coram illis sãctificatus es in nobis:ita coram nobis magnificeris in illis:⁊ agnoscãt te secundũ quod nos agnouimus te:quia nõ deus preter te domine. Hanc sub optandi ⁊ precãdi spem prophetiam per iesum christum uidem impletã: sed aduersus cõtradictores nõ tanta auctoritate proferũtur qne scripta ñ sunt ĩ canone iudeorũ. In trib uero illis quos salomonis esse cõstat ⁊ iudei canonicos habent:ut ostendatur ad christũ ⁊ ecclam pertinere quod in eis eiusmodi reperitur:operosa disputatio necessaria ẽ:que nos ultra q̃ oportet si nũc adhibeatur extẽdit: tñ q̃ in prouerbijs legitur uiros impios dicere:abscondamus in terra uirum iustũ iniuste:absorbeamus uero euz tanq̃ ifernus uiuentẽ:⁊ auferam eĩ memoriã de terra:possessionẽ eius ꝑciosam apprehendam nõ ita obscurũ ẽ:ut de christo ⁊ possessione eius ecclia sine laboriosa expositione non possit intelligi. Tale quippe aliquid etiã dominus ipse iesus per euangelicam parabolã ostendit dixisse malos colonos. Hic ẽ heres. Uenite occidamus eũ:⁊ nostra erit hereditas. Itẽq;

illud i eodē libro quod iā añ perstri
xímus cū ageremus de sterili que pe
perit septē:nō nisi de christo ⁊ eccl'ia
mox ut fuerit pronūciatum cōsueuit
intelligi:ab his qui christā sapientiā
dei eē nouerunt. Sapiētia edificauit
sibi domū ⁊ suffulsit columnas sep
tē : imolauit suas uictimas: miscuit
in cratere uinū suum:⁊ parauit men
sam suā. Misit seruos suos cōuocās
cum excellēti predicatione ad craterē
dicens. Quis est insipiēs diuertat ad
me. Et inopibus sensu dixit. Uenite
⁊ manducate de meis panibus: ⁊ bi
bite uinū quod miscui uobis. Hic cer
te agnoscimus dei sapientiam:hoc ē
uerbum patri coeternum i utero uir
ginali domum sibi edificasse corpus
humanū:⁊ huic tanq̄ capiti mēbra
ecclesiam subiūxisse:martyrum uicti
mas immolasse:mensam i uino ⁊ pa
nibus preparasse. Ubi apparet etiaz
ad sacerdotiū secundū ordinē Mel
chisedec insipiētes ⁊ inopes sensu uo
casse:quia sicut dicit apostolus: infir
ma huius mūdi elegit deus ut cōfun
deret fortia. Quibus etiam tamē in
firmis quod sequit' dicit. Derelinq̄te
insipientiā ut uiuatis: ⁊ querite pru
dentiā ut habeatis uitam. Participē
aūt fieri mense illius:ipsum ē icipere
habere uitā. Nam ⁊ in alio libro qui
uocatur ecclesiastes ubi ait:nō est bo
num homini nisi q̄ manducabit ⁊ bi
bet:q̄d credibilius dicere intelligit':q̄
quod ad participationē mense huius
pertinet:⁊ quā sacerdos ipse media
tor testamēti noui exhibet secundum
ordinē melchisedec: de corpore ⁊ sā
guine suo. Id eim sacrificiū successit
omnibus illis sacrificiis ueteris testa
menti:que immolabatur in umbra
futuri. Propter quod etiā uocē illaz
in psalmo tricesimo ⁊ nono eiusdez
mediatoris per prophetiā loquētis
agnoscimus. Sacrificiū ⁊ oblationē
noluisti:corpus aūt pfecisti mihi q̄a
pro illis omnibus sacrificiis ⁊ obla
tionibus corpus eius offertur ⁊ par
ticipātibus ministratur. Nam istum
ecclesiasten in hac sentētia manduca
di ⁊ bibendi quam sepe repetit pluri
mumq̄z commēdat:nō sapere carna
les epulas uoluptatis satis illud ostē
dit ubi ait. Melius ē ire in domum
luctus q̄ ad domū pot'. Et paulop':
cor iquit sapientiū in domo luctus:
⁊ cor insapientiū in domo epularū:
Sed illud magis commemorādū exi
stio de hoc libro:q̄d ptinet ad ciuita
tes duas:vnā diaboli ⁊ alt'az christi:
⁊ earū reges:diabolū ⁊ christuz: Ue
tibi terra iquit cuius rex adolescens:
⁊ principes tui mane comedunt. Be
ata tu terra cuius rex tuus filius ige
nuorū:⁊ principes tui i tempore co
medunt i fortitudiue ⁊ nō in cōfusio
ne. Adolescentem dixit diabolū: ppt
stultitiam ⁊ superbiam ⁊ temeritatē
⁊ petulantiā:ceteraq̄z uitia que huic
etati assolent abūdare. Christuz autē
filium ingenuorum sanctorum scili
cet patriarcharū pertinentiū ad libe
ram ciuitatē:ex quibus ē in carne p
genitus. Pricipes illius ciuitatis ma
ne manducātes id est ante horaz con
gruam:quia nō exspectant opportu
nam que uera ē in futuro seculo feli
citatē festināter beari huius seculi ce
lebritate cupiētes. Pricipes aūt ciui
tatis christi:tēpus nō fallacis beati
tudinis patiēter expectāt. Hoc ait in
fortitudine ⁊ nō i cōfusione:q̄z ñ eos
fallit spes ō qua dicit apostolus. spes
autē nō cōfundit. Dicit ⁊ psalmus:
Etenim qui te expectāt non confun
dentur. Jam uero canticum cantico
rum spiritualis quedam sanctorū est
uoluptas mentium in cōiugio illius
regis ⁊ regine ciuitatis: quod ē chri
stus ⁊ ecclia. Sz hec uoluptas allego
ricis tegminib' inuoluta ē:ut desidēt

ardētius uideatur que iocundius: ⁊ appareat sponsus cui dicitur i eodem cātico: equitas dilexit te: ⁊ spōsa que ibi audit: caritas in delitijs tuis. Tacite multa transimus cura huius operis terminandi.

De regibus post Salomonem: siue in Juda siue in israel cap. xxi.

c Eteri post Salomonez reges hebreorū uix inueniūtur: p ali qua enigmata doctorū suorū rex uegestarū: qò ad christū ⁊ ad ecclīam pertineat prophetasse: siue i iuda siue in israel: Sic eim appellate sūt illius populi partes: ex quo propter Salomonis offensā tēpore filij eius Roboam qui patri successit i regnū deo uindicante diuisus ē. Proinde tribus decē quas accepit Jeroboā seruus Salomonis rex eis i samaria ꝓstitut': ꝑpe uocabātur israel: q̄uis hoc uniuersi illius populi nomē esset. Duab' uero tribubus Jude scilicet ⁊ Beniamin: que ꝓpter Dauid ne penitus regnū stirpis eius fuisset eradicatū remāserant subiacentes ciuitati hierusalez: Jude nomē fuit: quia ipsa erat trib' unde Dauid: Beniamin uero tribus altera ad idez regnū sicut dixi ptinēs erat: unde fuit Saul rex ante Dauid. Sed simul iste due tribus ut dictū ē iuda uocabātur: ⁊ hoc nomine discernebantur ab israel: q̄ appellabantur proprie decem tribus habētes suum regem. Nam tribus Leui quoniā sacerdotalis fuit: dei nō regnū seruitio mācipata tertia decima numerabat. Joseph q̄ppe unus ex duodecim filijs israel: nō unā sicut ceteri singulas: sz duas trib' fecit: Ephrez ⁊ Menassē. Uerūtamē ēt trib' Leui ad regnū hierosolymitanū ptinebat magis: ubi erat dei tēplū cui seruiebat. Diuiso igit' populo ꝑmus regnauit i hierusalem Roboā rex iuda filius Salomonis. ⁊ i samaria Jeroboā rex israel seru' Salomonis. Et cū uoluisset Roboā tanq̄ tyrannidem diuisc ptis illi' bello pseq: ꝓhibit' ē ppl'us pugnare cū fratrib' suis dicēte deo per ꝓphetā se hoc fecisse. Unde apparuit nullū i ea re uel regis israel uel ppl'i fuisse peccatum: sed uoluntatē domini uindicātis impletā fuisse. Qua cognita pars utraq̄ iter se pacata cōqeuit: nō eiz religionis sz regni fuerat fēa diuisio.

De Jeroboam q̄ ipietate idolatrie subditū sibi ppl'm ꝓphanauit i quo ⁊ tñ ñ ōstitit de' ⁊ ꝓphetias ispiraī ⁊ ml'tos sb' idolate crie custodiē. c. xxq.

u Erū rex israel Jeroboā: mente puersa nō credēs dei quē uera cem ꝓmisso sibi regno datoq̄ ꝓbauerat: timuit ne ueniendo ad tēplū dei qò erat i hierusalē: quo secundū diuinā legē sacrificādi cā uniuerse illi gēti ueniēdū fuit: seduceret' ab eo ppl's ⁊ stirpi Dauid tanq̄ regio semini redderetur: istituit idolatriā i regno suo: ⁊ ppl'm dei secū simulacroꝝ cultu obstrictū nefanda ipietate decepit. Nec tamē ōino cessauit deus nō solū illū regē: uerū etiā successores ⁊ ipietatis imitatores ppl'mq̄ ipsū arguere p ꝓphetas. Nā ibi extiterūt ⁊ magni illi insignesq̄ ꝓphete: q̄ etiā mirabilia multa fecerūt: Helias ⁊ Helisse' discipulus eius. Jbi etiā dicēti Helie domine ꝓphetas tuos occiderūt: altaria tua suffoderunt: ⁊ ego relict' sum solus ⁊ querūt aiam meā. Responsum est illic eē: septemmilia uiroꝝ: q̄ non curuauerunt genua ante Baal.

De uario utriusq̄ regni hebreoꝝ statu: donec ambo ppl'i i captiuitatē diuerso tp̄e ducerēt' reuocato postea iuda i regnū suū: qò nouissime in romanorū trāsiit potestatē cap. xxiij.

i Temqꝫ in regno iuda pertinẽte ad hierusalem etiã succedentium regum tẽporibus nõ defuerunt prophete: sicut deo placebat eos mittere uel ad prenunciandũ quod opus erat: uel ad corripiẽda peccata precipiendamqꝫ iustitiã. Nam ⁊ illic ⁊ si longe minus q̃ in israel: tamẽ extiterunt reges q̃ suis impietatibus deũ grauiter offenderẽt: ⁊ moderatis flagellis cũ populo simili plecterentur. Pioꝝ sane regũ merita ibi nõ parua laudantur. In israel aũt reges alios magis: alios minus: õnes tamen reprobos legimus. Utraqꝫ igitur pars sicut iubebat diuina prouidẽtia uĺ sinebat: uariꝫ ⁊ erigebat̃ prosperitatibus: ⁊ aduersitatibus premebat̃: ⁊ sic affligebatur nõ solũ externis: uerum etiã inter se ciuilibus bellis: ut certis existẽtibus causis misericordia dei ĺ ira patesceret: donec eius ĩdignatiõe crescẽte uniuersa gens illa a chaldeis debellãtibus nõ solũ subuerterẽt̃ i sedibus suis: sed etiam ex maxima sui parte transferrẽt̃ i terras assyrioꝝ: pri⁹ illa pars que uocabatur israel in tribubus decẽ: postea uero ẽt Judas euersa hierusalem ⁊ templo illo nobilissimo in quibus terris per annos septuagínta captiuum egit ociñ. post quos inde dimissa templũ quod euersum fuerat instaurauit. Et q̃uis plurimi eius in alienigenarum degerent terris: nõ habuit tamen deinceps duas regni partes ⁊ duos diuersos in singulis partibus reges: sed in hierusalem princeps eorũ unus erat: atqꝫ ad dei templũ quod ibi erat õnes undiqꝫ ubicũqꝫ eẽnt ⁊ undecũqꝫ possẽt per certa tẽpora ueniebãt. Sꝫ nec tũc eis hostes ex alĩꝫ gentib⁹ expugnatores defuerũt. Nam etiã romanorũ iã tributarios eos christus inuenit.

De prophetis q̃ uel apud iudeos postremi fuerũt: uel quos circa tempus natiuitatis christi cuangelica ꝓdit historia cap. xxiiij.

t Oto autem illo tẽpore ex quo redierunt de babylonia post Malachiam: Aggeũ ⁊ Zachariam qui tunc prophetauerũt ⁊ Esdrã nõ habuerunt prophetas usqꝫ ad saluatoris aduentum: nisi alium Zachariam patrem Joannis: ⁊ Elisabet eius uxorem christi natiuitate iam proxima: ⁊ eo iam nato Simconẽ senẽ ⁊ Annam uiduam iamqꝫ grandeuam: ⁊ ipsũ Joannẽ nouissimũ. q̃ iuuenis iam iuuenẽ christũ nõ quidem futuꝝ predixit: sed tamen incognitũ ꝓpheticã cognitione monstrauit: ꝓpter qõ ipse dominus ait. lex ⁊ ꝓphete usqꝫ ad Joannẽ. Sed istorũ quinqꝫ ꝓphetatio ex euãgelio nobis nota ẽ: ubi ⁊ ipsa uirgo mat̃ dñi ante Joannẽ prophetasse inueniť. Sꝫ hãc istoꝝ ꝓphetiam iudei reprobi ñ accipiũt: accepe runt aũt q̃ ex eis inumerabiles euangelio crediderũt: Tũc eim uere israel diuisus ẽ i duo diuisione illa: q̃ ꝓ Samuelem ꝓphetã Sauli regi ẽ imutabilis ꝓnũciata. Malachiã uero Aggeum Zachariã ⁊ Esdram: etiã iudei reprobi i auctoritatẽ canonicã receptos nouissimos habent. Sunt enim ⁊ scripta eoꝝ sicut alioꝝ: q̃ i magna multitudine ꝓphetarũt perpauci: et scripserũt q̃ auctoritatẽ canonicis obtinerẽt. De quoꝝ ꝑdẽis q̃ ad christũ ecclesiãqꝫ ei⁹ ꝑtinẽt: nõnulla mihi in hoc ope uideo ponẽda eẽ. Qõ cõmodi⁹ fiet adiuuãte dño sequenti libro: ne hũc tã ꝓlixũ ulteri⁹ oneremus.

Aurelij Augustini de ciuitate dei liber decimus octauus.

De his que usqꝫ ad tẽpa saluatoris .x. ⁊ .vij. uolumib⁹ disputata st̃.c.i.

d

ELIJUJTA/ tũ duarũ quaꝝ dei una: seculi hui⁹ ē alta: in q̃ nũc ē quãtũ ad hoiuꝫ gen⁹ pti/ net ēt ista pere/ grina exortu ⁊ pcursu ⁊ debitis finib⁹ me scripturũ esse pmisi: cũ prius inimicos ciuitatis dei q̃ cõditori eius christo deos suos p̃ferũt: ⁊ liuore sibi pniciosissimo a/ trociter inuidẽt christianis: q̃tum me adiuuaret eius gĩa refellissem: quod uoluminib⁹ decem prioribus feci: De hac uero mea quã modo cõmemora/ ui tripartita pmissione: decimum se/ quẽtibus quatuor libris ambarũ ē digestus exortus. Deinde pcursus ab homine primo usq̃ ad diluuiũ libro uno: qui ē huius operis quintusdeci/ mus: atq̃ inde usq̃ ad abraã: rursus ambe sicut in tẽporibus ita ⁊ in nĩis lĩis cucurrerũt. Sed a patre abraam usq̃ ad regũ tempus israelitarũ: ubi sextũdecimũ uolumẽ absoluimus: ⁊ inde usq̃ ad ipsius ĩ carne saluatoris aduentũ: quousq̃ decimusseptimus liber tẽditur: sola uidet in medio sti/ lo cucurrisse dei ciuitas: cũ in hoc se/ culo nõ sola cucurrerit: sꝫ ambe utiq̃ ĩ genere humano sicut ab ĩitio simul suo procursu tẽpora variauerit. Uerꝫ hoc ideo feci: ut prius ex quo aptio/ res dei pmissiones esse ceperũt: usq̃ ad eius ex uirgine natiuitatẽ in quo fuerãt que pmittebãtur implẽda: sine ĩterpellatione a ꝓtrario alterius ciui/ tatis ista que dei ē procurrẽs distin/ ctius apparet: quãuis usq̃ ad reue/ lationem testamẽti noui: nõ ĩ lumine sed in umbra cucurrerit. Nunc ergo qõ intermiserã uideo esse faciendum: ut ex abrae tẽporibus quomodo etiã illa cucurrerit quantũ satis uidetur attingam: ut ambe inter se possint cõ/ sideratione legentium comparari.

De terrene ciuitatis regibus atq̃ tẽporib⁹: quib⁹ ex ortu abrae sãctoꝝ tp̃a supputata conueniũt. c. ij.

f Ocietas igit usquequaq̃ mor/ taliũ diffusa p terras: ⁊ ĩ loco/ rũ quãtislibet diuersitatib⁹ unius tñ eiusdẽq̃ nature: quadã cõmunioe di/ stinctas: utilitates ⁊ cupiditates suas quibusq̃ sectãtibus: dũ id qõ appetit aut nemini aut nõ omnib⁹ sufficit: qꝛ nõ ē in idipsum: aduersum seipsã ple/ runq̃ diuidit: ⁊ pars partẽ q̃ p̃ualet opprimit. Uictrici eiꝫ uicta succũbit: dominationi scilicet uĩ etiã libertati qualẽcunq̃ pacẽ preferẽs ac salutez: ita ut magne fuerint admirationi q̃ perire q̃ seruire maluerunt. Nam in omnib⁹ fere gẽtibus quodã mõ uoꝛ nature ista psonuit: ut subiugari ui/ ctoribus mallẽt quib⁹ cõtigit uici: q̃ bellica õnifaria uastatione deleri. Hic factum ē ut nõ sine dei prouidẽtia in cuius potestate ē ut quisq̃ bello sub/ iugetur aut subiuget: quidã essent re/ gnis prediti quidã regnãtib⁹ subditi: sꝫ iter plurima regna terrarũ ĩ q̃ ter/ rene utilitatis uel cupiditatis ē diuisa societas: quã ciuitatẽ mũdi hui⁹ uni/ uersali uocabulo nũcupam⁹: duo re/ gna cernimus longe ceteris pueniſse clariora. assyrioꝝ primũ: deinde. ro/ manorũ: ut tẽporib⁹ ita locis inter se ordiata atq̃ distincta. Nam quõ illõ prius: hoc posteri⁹ eo mõ: illud ĩ oriẽ/ te: hoc ĩ occidẽte surrexit. Deniq̃ ĩ il/ lius fine hui⁹ initiũ confesti fuit. Re/ gna cetera ceterosq̃ ĩges uelut appẽ/ dices istoꝝ dixerĩ. Ninus ergo iã fus rex erat assyrioꝝ: q̃ pũ suo belo suc/ cesserat regni illius primo regi: qñ in terra chaldeoꝝ natus ē abraaꝫ. Erat aũt tẽpore illo regnũ sicyoniorũ ad modũ paruum: a quo ille undecunq̃

doctissimus marcus uarro scribẽs ȯ gente ppli romani uelut antiquo tpe exorsus ẽ. Ab his eim sicyoniorũ regibus ad athenienses puenit. a quibus ad latinos: inde ad romanos: sed añ condita romã in cõparatiõe regni assyriorũ perexigua ista memorantur. Quãuis athenienses i grecia plurimũ claruisse fateat etiã salusti romanus historicus: plus tñ fama q̃ re ipsa. Nam loquẽs de illis athenienssiũ iqt res geste sicuti ego existimo satis ample magnificeq; fuerũt. Uerũ aliquãto fuerũt minores tñ q̃ fama ferũt. Sed q: puenere ibi scriptor magna igenia p terrar orbẽ: athenienssiũ facta p maximis celebrãtur. Ita eor q̃ fecere uirtus tãta habet: quãtũ ea uerbis potuere extollere pclara ingenia. Accedit huic ciuitati non pua ẽt lis ⁊ phis gloria: q̃ ibi potissimũ talia studia uiguerũt. Nam quãtũ attinet ad iperiũ: nullũ maius pmis tẽporib q̃ assyrior fuit: nec tã lõge lateq; diffusum. Quippe ubi nin rex beli filius uniuersã asiã que totius orbis ad numerũ partiũ ttia dicit: ad magnitudinẽ uero dimidia reperit: usq; ad libye fines subegisse tradit. Solis q̃ppe indis i partib oriẽtis nõ dñabat: quos tñ eo defuncto semiramis uxor eius ẽ aggressa belldo. Ita factũ est ut quicũq; in ill tris ppli siue reges erant assyrior regno ditioniq; parerẽt: ⁊ q̃cquid imperaret efficerẽt. Abraam ergo i eo regno apud chaldeos nini tẽporib natus ẽ. Sed quoniã res grece historie multe sũt nobis q̃ assyrie notiores: ⁊ p grecos ad latinos ac deide ad romanos q̃ etiã ipsi latini sũt tẽpor seriẽ deduxerũt q̃ gẽtẽ ppli romani i originis ei antiquitate rimati sũt: ob hoc debem ubi opus ẽ assyrios memorare reges: ut appareat quẽadmõ babylonia quasi pma roma cũ pegrina in hoc mũdo dei ciuitate pcurrat. Res aũt quas ppt cõparationẽ ciuitatis utriusq; trene scilicet ⁊ celestis huic opi oportet inserẽ: magis ex grecis ⁊ latinis ubi ipsa roma quasi fa babylonia est debemus assumẽ. Quãdo ergo natus ẽ abraã secũdi reges erãt apud assyrios ninus: apud sicyonios cecrops. Primi aũt illic belus hic aegiales fuerũt. Cũ uero egresso abraã de babylonia pmisit ei deus ex illo magnam futurã gentẽ: ⁊ i eius semie ȯniũ gentiũ bñdictionẽ: assyrq; quartũ regem habebãt: sicyonq; quintũ. Apud illos eim regnabat filius nini p matrem semiramidẽ: q̃ ab illo intfecta phibet ausa filiũ mi incestare cõcubitu. Hãc putãt nõnulli cõdidisse babylonem: quã quidẽ potuit istaurare. Quando aũt ul quõ cõdita fuerit in sextodecimo libro dixim. Filiũ porro nini et semiramidis q̃ mti successit in regnũ quidã ẽt ipsum niuũ: quidã uero deriuato a pre uocabulo niuũ uocant. Sicyonior aũt regnum tũc tenebat telexion. Quo regnãte usqadeo ibi initia ⁊ leta tẽpora fuerũt: ut eũ defunctũ uelut deũ colerẽt sacrificãdo ⁊ ludos celebrãdo quos ei primitus istitutos ferunt.

Quib regnãtib apud assyrios atq; sicyonios abrae centenario isaac de pmissiõe sit nat: l ipi isaac sexagenario esau ⁊ iacob gemini de rebecca sint editi. c. iij.

b Uius tẽporib ẽt isaac ex promissione dei natus ẽ cẽtenario pri filius abrae de sara piuge: q̃ sterilis ⁊ anus tã spem prolis amiserat. Tunc ⁊ assyrus quintus erat rex arabus: ipsi uero isaac sexagenario nati sunt filj gemini esau ⁊ iacob: quos ei rebecca uxor peperit auo eorũ abraam adhuc uiuẽte: ⁊ centũ sexagita

etatis annos agēte:q̄ expletis centum
septuaginta quinqꝫ ānis defūctus ē:
regnātibus apud assyrios xerxe illo
antiq̄ore:q̄ etiā baleus uocabatur: ⁊
apud sicyonios thyriaco:quē quidaꝫ
thyrimachū scribūt septimis regib⁹.
Regnū aūt argiuoꝝ simul cū abrae
nepotib⁹ ortū ē:ubi primus regnauit
inachus. Sane quod pretereundum
nō fuit:etiā apud sepulcrū septimi sui
regis thyriaci sacrificaī sicyonios so-
lere uarro refert. Regnātibus porro
octauis regib⁹ armamitre assyriorū:
sicyonioꝝ leucippo:⁊ p̄mo argiuorū
Inacho deus locutus ē ad isaac: atqꝫ
ipsi quoqꝫ eadē q̄ patri eius duo illa
p̄misit:semini scilicet eius terrā cha-
naam:⁊ i eius semine benedictionem
cunctarū gentiū. Hec ipsa promissa
sūt etiā filio eius nepoti abrae q̄ ē ap-
pellatus p̄mo iacob:post israel:cū iaꝫ
bellonus rex nonus assyrijs ⁊ phoro-
neus inachi filius secūdus regnaret
argiuis:leucippo apud sicyonios ad-
huc p̄manēte. His tēporib⁹ grecia sb
phoroneo argolico ēge legū ⁊ iudici-
orum quibusdā clarior ē facta insti-
tutis. Phegous tñ frat huius pho-
ronei iunior cū eēt mortuus ad eius
sepulcrū templū ē constitutū in quo
coleret ut deus:⁊ ei boues imolarēt.
Credo honore tāto ideo dignū puta-
rūt:quia i regni sui parte: pater q̄ppe
loca ambob⁹ distribuerat in quib⁹ eo
uiuēte regnarēt:iste sacella constitue-
rat ad colēdos deos:⁊ docuerat obs-
uari tēpora p menses atqꝫ annos:q̄d
eoꝝ quatenus metirētur atqꝫ nume-
rarēt. Hec in eo noua mirātur rudes
adhuc hoies morte obita deū eē fēm
siue opinati sūt siue uoluerūt. Naꝫ ⁊
io filia inachi fuisse p̄hibet q̄ postea
isis appellata ut magna dea culta est
in egypto:quāuis alij scribāt eam ex
ethiopia i egyptū uenisse reginā: ⁊ q̄
late iusteqꝫ imperauerit: eisqꝫ multa
cōmoda ⁊ lēgas instituerit:hūc hono-
rem ei habitū esse diuinum posteaq̄
ibi mortua ē:⁊ tantū honorē ut ca-
pitali crīe reus existeret:si quis eā fu-
isse hominem diceret.

De tēporibus iacob ⁊ filij eius io-
seph.c.iiij.

r Egnātibus assyrioꝝ decimo
rege baleo:⁊ sicyoniorū nono
mesappo q̄ etiā cephisos a quibusdā
tradit:si tñ duum nominū hō un⁹ fu-
it:ac nō potius alterū p̄ altero puta-
uerūt fuisse hominē:q̄ in suis posue-
runt scriptis alterū nomen:cū rex ar-
giuoꝝ tertius apis esset:mortuus est
isaac annoꝝ centū.lxxx. et reliq̄t ge-
minos suos annoꝝ centū ⁊ uiginti.
Quoꝝ minor iacob pertinens ad ci-
uitatē dei de qua scribim⁹ maiore u-
tiqꝫ reprobato habebat duodeciꝫ fi-
lios:quoꝝ illū qui uocabat ioseph:
mercatorib⁹ in egyptū transeūtibus
frēs adhuc isaac auo eorū uiuēte uē-
diderant. Stetit aūt ante pharaoneꝫ
ioseph quādo ex hūilitate quā ptulit
sublimatus ē cū triginta annorū eēt:
quoniā somnia regis diuine iterp̄ta-
tus:prenūciauit septē ubertatis ānos
futuros:quorū abūdantiā p̄pollentē
cōsequētes alij septē steriles fuerant
cōsumpturi:⁊ ob hoc eū rex p̄fecerat
egypto de carcere liberatū:quo eum
cōiecerat integritas castitatis: quam
fortiter seruans male amanti dñe ⁊
male credulo dño mētiture:ueste etiā
derelicta de manib⁹ attrahētis aufu-
giens nō cōsensit ad stuprū. Secūdo
aūt anno septē annorū sterilīū iacob
in egyptū cū ōnibus suis uenit ad fi-
liū:agēs ānos centū ⁊ trigīta sic iter-
rogāti regi ipse respōdit:cū ioseph a-
geret trigīta ⁊ nouē ad triginta scilꝫ
quos agebat quando a rege hono-
ratus est additis septem ubertatis et

duobus famis.

De api rege argiuoꝝ: quē egyptij serapin noiatū diuino honore coluerunt capitulum quintum.

b Is tēporib⁹ rex argiuoꝝ apis nauib⁹ trāsuect⁹ ī egyptū:cū ibi mortuus fuisset fact⁹ ē serapis ōium maximus egyptioꝝ deus. Noīe autē huius cur nō apis ēt post mortē sed serapis appellatus sit facillimā rōnez uarro reddidit:qr eim arca ī qua mōtuus ponit qd ōes iā sarcophagum uocāt soros dicit grece:ꝛ ibi eū sepultū uenerari ceperūt ꝑ⁹ q̄ tēplū eius eēt exstructū:uelut sorosapis ul' serapis ꝑmo:deide una līa ut fieri assolet cōmutata serapis dictus ē. Constitutū ē ctiā de illo ut q̄squis eū fuisse hominē dixisset:capitalē pēderet penā. Et qm̄ fere ī ōibus tēplis ubi colebāt isis ꝛ serapis:erat ēt simulacrū qd digito labūs ipresso admonere uideret ut silentiū fieret:hoc significare idem uarro existiat ut boies eos fuisse taceret. Ille aūt quē mirabili uanitate decepta egyptus ī ei⁹ honorē delitijs affluētibus alebat:qm̄ eū sine sarcophago uiuū uenerabātur:apis nō serapis uocabat. Quo boue mortuo qm̄ querebat ꝛ reperiebat uitul⁹ coloris eiusdē hoc ē albis q̄busdā maculis siliter isignatus:mirū q̄ddam ꝛ diuinitus sibi ꝓcuratū eē credebant. Nō eim magnū erat demonib⁹ ad eos decipiēdos phantasiā talis tauri quā solā cerneret ostētare uacce cōcipienti atq̄ pregnāti: vnd libido mātis attraheret qd ī eius fetu iā corporalit appareret:sicut iacob de uirgis uariatis ut oues ꝛ capre uarie nascerētur effecit. Quod eim boies coloribus ꝛ corporib⁹ ueris:hoc demones figuris fictis facillime possūt animalibus cōcipientibus exhibere.

Quo regnāte apud argiuos quoue apud assyrios iacob ī egypto mortuus sit.c.vi.

a Pis ergo rex nō egyptiorū sed argiuorū mortuus ē ī egypto. Huic filius argus successit in regnū. Ex cuius noīe argi et ex hoc argiui appellati sūt. Superiorib⁹ aūt regib⁹ nōdū ul' locus uel gens habebat hoc nomē. Hoc regnāte apud argiuos: et apud sicyonios eratho:apud assyrios uero adhuc manēte baleo:mortuus ē iacob in egypto annorū centū quadragintaseptē cū morituus filios suos ꝛ nepotes ex ioseph benedixisset christūq̄ aptissime ꝓphetasset dicēs ī benedictione iude nō deficiet pricepſ ex iuda ꝛ dux de femoribus eius:donec ueniāt q̄ reposita sūt ei:ꝛ ipse erit expectatio gentiū. Regnāte argo cepit uti frugib⁹ grecia ꝛ habēt segetes ī agricultura delatis aliūde seminib⁹. Argus quoq̄ post obitū deus haberi cepit tēplo ꝛ sacrificijs honoratus. Qui honor eo regnāte ꝛ aū illū delatus ē homini priuato ꝛ fulminato cuidam omogiro:eo q̄ ꝑmus ad aratrum boues iūxerit.

Quorū regū tp̄e ioseph in egypto defunctus ē.c.vij.

r Egnātib⁹ assyriorū duodecio hermasco ꝛ undecio sicyonioꝝ plemineo:ꝛ argis adhuc manēte argo:mortuus ē ioseph ī egypto ānoꝝ centū ꝛ decē:post cuius mortē ꝓplus dei mirabilit crescēs mansit ī egypto centū quadraginta quiq̄ annos: trāquille ꝑus donec morerētur quib⁹ ioseph notus fuerat. Deinde qr inuidebatur incremētis eius eratq̄ suspectus:quousq̄ inde liberaret ꝓsecutionibus affligebat innumeris:iter quas tū diuinitus fecūdata multiplicatiōe

crescebat: ⁊ laboribus premebatur i-
tolerabilis seruitutis. In assyria uero
⁊ grecia per idem tēpus regna eadem
permanebant.

Quoꝝ regū etate moyses nat⁹ sit:
⁊ quorum demū ꝗsdem tēporib⁹ sit
orta religio. c. viij.

c Ez ergo ignaret assyrꝗs quar-
tusdecimus safrus: ⁊ sicyonꝗs
duodecim⁹ orthopol⁹: ⁊ criasus qui-
tus argiuis: natus ē i egypto moyses:
p quē pplus dei de seruitute egyptia
liberatus ē. In qua eū ad desiderādū
sui creatoris auxiliū sic exerceri opor-
tebat. Regnātibus memoratis regi-
bus: fuisse a quibusdā credit prome-
theus: quē ppterea ferūt de luto for-
masse homies: qr optim⁹ sapiētie do-
ctor fuisse phibet: nec tñ ostendit qui
eius tēporib⁹ fuerit sapiētes. Frat⁹ ei⁹
atlas magnus fuisse astrologus dicit.
Unde occasionē fabula iuenit: ut euz
celū portare cōfigret: q̄uis mons ei⁹
nomine nūcupet: cuius altitudinem
potius celi portatio i opinionē uulgi
uenisse uideat. Multa quoqꝫ alia
ex illis grecia tēporib⁹ cōfingi fabu-
losa ceperūt. sed usqꝫ ad cecropē regē
athenicnsiū: quo regnāte eadē ciuitas
etiā tale nomē accepit: ⁊ quo regnāte
deus per moysen perduxit ex egypto
populū suum: relati sūt in deorū nu-
merū aliqui mortui ceca ⁊ uana con-
suetudine ac supstitione grecorū. In
q̄bus girasi regis cōiūx melācomice
⁊ phorbas filius eoꝝ q̄ post patrem
rex argiuoꝝ sext⁹ fuit: ⁊ septii regis ē-
ope fili⁹ ias⁹: ⁊ rex non⁹ sthēelas siue
sthenele⁹: uarie q̄ppe i diuisis auctori-
bus inuenit. His tēporibus etiā mer-
curius fuisse phibet nepos atlātis ex
maia filia eius: qō uulgatiores ēt lie
personāt. multarū autē artiū peritus
claruit: quas ⁊ hominibus tradidit
quo merito eū post mortē deum esse
uoluerūt siue etiā crediderūt. Poste-
rior fuisse hercules dicit: ad ea tamē
tēpora ptinēs argiuorū: q̄uis nōnul-
li eū mercurio preferāt tpe: quos fal-
li existimo. sed quolibet tpe nati sint:
cōstat iter historicos graues qui hec
antiqua litteris mādauerūt: ambos
hoies fuisse: ⁊ q̄ mortalib⁹ ad istam
uitā cōmodius ducēdā beneficia mul-
ta cōtulerit honores ab eis meruis-
se diuinos. Minerua uero longe his
antiquior. Nā temporibus ogygꝗ ad
locū qui tritonis dicit uirginali fert
apparuisse etate: vnde ⁊ tritonia nū-
cupata ē multorū sane operū inuen-
trix: ⁊ tāto pcliuius dea credita: q̄to
minus origo eius inotuit. Quod eim
de capite iouis nata canit: poetis et
fabulis nō historie rebusqꝫ gestis est
applicandū. Quanq̄ ogygius ipe qñ
fuerit: cuius tēporib⁹ ēt diluuiū ma-
gnum factū ē: nō illud maximū i quo
nulli hoies euaserūt nisi q̄ in arca esse
potuerūt: q̄ gētium nec greca nec la-
tina nouit historia. sed tamē mai⁹ q̄
postea tēpore deucalionis fuit inter
scriptores historie nō cōuenit. Nam
uarro inde exorsus ē librū cuius mē-
tionē superius feci: ⁊ nihil sibi ex quo
pueniat ad res romanas pponit an-
tiquius q̄ ogygꝗ diluuiū: hoc ē ogy-
gꝗ factū tēporib⁹. Nostri aūt q̄ chro-
nica scripserūt pus eusebius p⁹ hiero-
nymus: qui utiqꝫ pcedentes aliquos
historicos in hac opinione secuti sūt:
post annos amplius q̄ trecētos iam
secūdo argiuoꝝ phoroneo rege ignā-
te ogygꝗ diluuiuz fuisse cōmemorāt:
sed quolibet tēpore fuerit iā tamē mi-
nerua tanq̄ dea colebat: regnante a-
thenienſibus cecrope: sub quo rege ēt
ipsam uel instauratā ferunt uel cōdi-
tam ciuitatem.

Quando athenienſium ciuitas sit

condita: ⁊ quam causam nominis ei⁹ uarro perhibeat .c.ix.

n Am ut athene uocarentur qꝺ certe nomẽ a minerua ẽ q̃ grece athena ꝺr: hãc cãm uarro: idicat. Cũ apparuisset illic repẽte olive arbor et alio loco aqua erupisset: regẽ ꝓdigia ista moverũt. Et misit ad apollinem delphicũ sciscitatũ: quid intelligẽdũ esset quidue faciendũ. Ille respõdit ꝙ olea mineruã signaret. unda neptunũ ⁊ ꝙ eẽt in ciuiũ potestate ex cuius nomine potiꝰ duoꝝ deoꝝ quoruꝫ signa illa eẽnt ciuitas uocaret. Isto cecrops oraculo accepto ciues ões utriusqꝫ sexus: mos cũm eis tũc in eisdẽ locis erat ut etiã femie publicis cõsultationibus interessent: ad ferẽdũ suffragiuꝫ cõuocauit. Consulta igit multitudie mares ꝑ neptuno: femine ꝑ minerua tulere sñias. Et q: una plus inuẽta ẽ feminarũ. minerua uicit. Tũc neptunus iratus marinis fluctibꝰ exestuãtibus terras atheniẽsiũ populatus ẽ: qm̃ spargere latius quaslibet aquas difficile demonibꝰ ñ ẽ. Cuius ut iracũdia placaret: triplici supplicio dicit idẽ auctor ab atheniẽsibus affectas esse mulieres: ut nulla ulterius ferrẽt suffragia: ut nullus nascentiũ maternũ nomẽ acciperet: ut ne q̃s eas athenias uocaret. Ita illa ciuitas mater ac nutrix liberaliũ doctrinarũ: ⁊ tot tãtorũ qꝫ phõrum qua nihil habuit grecia clarius atqꝫ nobilius: ludificãtibꝰ demonibus de lite deoꝝ suorũ maris ⁊ femie: ⁊ de uictoria ꝑ feminas: femie athenas nomẽ accepit. Et a uicto lesa ipsam uictricis uictoriã punire cõpulsa ẽ plus aquas neptuni q̃ minerue arma formidãs. Nã in mulieribꝰ q̃ sic punite sũt ⁊ minerua q̃ uicerat uicta ẽ. Nec affuit suffragatricibꝰ suis: ut suffragioꝝ deinceps ꝑdita potestate ⁊ aliẽatis filij̃s a noibꝰ matrum athenias saltẽ uocari liceret: ⁊ eiꝰ dee mereri uocabulũ quã uiri dei uictricem fecerãt ferẽdo suffragiũ de quo satis apparet q̃ ⁊ quãta hic dici possent: nisi sermo ad alia properaret.

Quid uarro tradat de nũcupatiõe ariopagi: ⁊ de diluuio deucaliõis. c. x.

e T tamẽ marcus uarro ñ uult fabulosis aduersus deos fidem adhibere figmẽtis: ne de maiestatis eoruꝫ dignitate indignũ aliq̃d sentiat: Et ideo nec ariopagon ubi cũ athenienſibus paulus apl'us disputauit: ex quo loco ariopagite appellati sũt curiales urbis eiusdẽ uult inde accepisse nomẽ. ꝙ mars q̃ grece ares dicitur: cũ homicidij̃ crimine reus fieret: iudicãtibꝰ duodecim dij̃s in eo pago ex sentẽtij̃s absolutus ẽ: ⁊ q: ubi paris numeri sñie fuissent: prepõi absolutio dãnatiõi solebat. Sed ꝓtra istã q̃ multo ẽ amplius celebrata opinionem aliã quandã de obscurarũ notitia litterarũ cãm nois huius conatur astruere: ne ariopagon athenienses ꝺ noie martis ⁊ pagi quasi martis pagum nominasse credãtur: iniuriã uidelicet numinuꝫ a quibus litigia uel iudicia existimat aliena: nõ minꝰ hoc qꝺ de marte dicit falsũ esse asseuerãs: q̃ illud qꝺ ꝺ tribꝰ deabꝰ iunoẽ scilicet ⁊ minerua ⁊ uenere: q̃ pro malo aureo adipiscẽdo apud iudicẽ paridem ꝺ pulchritudinis excellẽtia certasse narrant: ⁊ ad placãdos ludis deos q̃ delectãtur seu ueris seu falsis istis criminibus suis: iter theatricos plausus cantãtur atqꝫ saltãtur. Hec uarro nõ credidit: ne deoꝝ nature seu moribus credat incõgrua ⁊ tamẽ nõ fabulosaꝫ sed historicã rationẽ de athenaꝝ uocabulo reddẽs tantã neptũi ⁊ minerue litem suis litteris inserit: de cuius nomine potius illa ciuitas uocaretur

ut cū ꝓdigiorū ostentatione contēderent iter eos iudicare nec apollo cōsultus auderet: sed deorū iurgiū finiendum sicut memoratarū triū dearū ad paridē iuppiter: ita ⁊ iste ad boies mitteret ubi uinceret minerua suffragijs: ⁊ in pena suarū suffragatricū viceret: q̄ i aduersarijs suis uiris obtiē athēas potuit et amicas suas femias athēas hīe nō pouit. His tēporib⁹ ut vro scripsit regnāte atheniēsib⁹ cranao successore cecropis: ut aūt nostri eusebius ⁊ hieronymus adhuc eodē cecrope ꝓmanēte: diluuiū fuit quod appellatum est deucalionis eo ꝙ ipse regnabat in earum terrarum partib⁹ ubi maxime factum est.

Quo tēpore moyses ꝓplm dei de egypto eduxerit: ⁊ iesu naue q̄ eidem successit quoꝝ regū etate sit mortuus capitulū vndecimum.

b Oc aūt diluuiū nequaq̄ ad egyptum neq̄ ad eius uicinia ꝑuenit. Eduxit ergo moyses ex egypto ꝓplm dei nouissimo tēpore cecropis atheniensiū regis: cum apud assyrios regnaret astatades: apud sicyonios maratus: apud argiuos triopas. Educto aūt ꝓplo i monte sina diuitus acceptā tradidit legē: qd̄ uetus dicit testamentū: qz ꝓmissiones terrenas habet: ⁊ ꝑ iesum christū futurū erat testamentū nouū quo regnū celorum ꝓmitteret. Hūc eim ordinē seruari oportebat: sicut in unoquoq̄ hoīe q̄ in deū ꝓficit id agit quod aplus ait: ut nō sit prius quod spirituale ē: sed qd̄ aiale: postea spirituale. quoniaz sicut dicit ⁊ uerū ē: ꝑmus homo de terra terrenus: secūdus homo de celo celestis. Rexit aūt ꝓplm moyses ꝑ ānos quadraginta in deserto: ⁊ mortuus ē annorum centū ⁊ uiginti cū christū etiā ipse ꝓphetasset ꝑ figuras obseruationum carnaliū i tabernaculo: ⁊ sacerdotio ⁊ sacrificijs: alijsq̄ mysticis plurimisq̄ mādatis moysi successit iesus naue: ⁊ i terra ꝓmissionis introductum ꝓplm collocauit ex auctoritate diuina: debellatis gētibus a q̄b⁹ eadē loca tenebātur: qui cū populum rexisset post mortē moysi uiginti et septē annos: etiā ipse defūctus est regnante apud assyrios octauodecimo amynta: apud sicyonios sextodecimo corace: apud argiuos decimo danao: apud atheniēses quarto erichthōio.

De sacris falsoꝝ deoꝝ: que reges grecie illis tēporibus istituerūt: q̄ ab exitu israel de egypto usq̄ ad obituz iesu naue dinumerātur. c. xij.

p Ost hec tēpora id ē ab exitu ex egypto usq̄ ad mortē iesu naue: ꝑ quem ꝓplus idem terrā repromissiōis accepit: sacra sūt istituta dijs falsis a regib⁹ grecie: q̄ memoriā diluuij ⁊ ab eo liberatiōis hoīm uiteq̄ tūc erūnose: modo ad alta: modo ad plana migrantiū: solenni celebritate reuocarūt. Nam ⁊ lupercoꝝ ꝑ sacraz uiā ascensum atq̄ descensum sic interpretātur: ut ab eis significari dicant hoies qui ꝓpter aque iundationem summa montiū petiuerūt: ⁊ rursus eadem residēte ad ima ēdierūt. His tēporibus dionysiū qui etiā liber pater dictus ē: ⁊ post mortē deus habitus: uitem ostēdisse ferūt i attica terra hospiti suo. Tunc apollini delphico instituti sūt ludi musici: ut placaret ira eius qua putabāt afflictas esse sterilitate grecie regiones: qz nō defenderūt tēplū eius quod rex danaus cum easdem terras bello inuasisset incendit. Hos aūt ludos ut instituerūt oraculo sūt eius admōiti. In attica uō rex erichthonius ei ludos ꝑmus istituit: nec ei tantum sed etiam minerue: ubi

p̃miũ uictorib⁹ oleũ ponebat q̃ eius fructus inuẽtricẽ mineruã sicut uini liberũ tradũt. Per eos annos a rege xantho cretẽsium: cuius apud alios aliud nomẽ inuenim⁹: rapta phibet europa: ⁊ inde geniti rhadamãthus: serpedon ⁊ minos: quos magis ex eadem muliere filios iouis esse uulgatum ẽ. Sed taliũ deoꝝ cultores illud qd̃ de rege cretẽsium diximus historice ueritati: hoc aũt qd̃ de ioue poete cantãt theatra cõcrepãt: populi celebrant: uanitati deputãt fabularũ: ut esset vnde ludi fierẽt placãdis numinibus etiã falsis eoꝝ criminib⁹. His tẽporibus hercules in syria habebat clarus. Sed nimirũ alius non ille de quo supra locuti sumus. Secretiore q̃ppe historia plures fuisse dicũtur: et liberi patres ⁊ hercules. Hunc sane herculẽ cuius ingẽtia duodeciẑ facta numerãt: iter que anteafri necem nõ cõmemorãt q̃ ea res ad alterũ herculẽ ptinet: in eta monte a seipso incẽsum produt suis lãis: cum ea uirtute qua monstra subegerat: morbũ tamẽ quo lãguebat sustinere nõ posset: illo tẽpore uł rex uł potius tyrãnus busiris suis dijs suos hospites imolabat: quẽ filiũ phibent fuisse neptũi ex mẽe libya filia epaphi. Uerũ nõ credatur hoc stuprũ ppetrasse neptunus: ne dij accusent: sed poetis ⁊ theatris tribuãtur ista: ut sit vnde placẽt. Erichthonij regis atheniẽsium: cui⁹ nouissimis annis iesus naue mortuus repit. uulcanus ⁊ minerua parẽtes fuisse dicũtur. Sed qm̃ mineruã uirginẽ uolũt i amboꝝ contẽtione uulcanũ cõmotuẑ effudisse aiunt semẽ in terrã: atq̃ ide homini nato ob eam cãm tale inditũ nomẽ. Greca eim lingua contẽtio ⁊ ẽra ẽ: ex q̃bus duob⁹ compositũ uocabulum ẽ erichthonius. Uex qo fatendum ẽ refellũt ⁊ a suis dijs repellunt ista doctiores q̃ hanc opinionẽ fabulosam hinc exortã ferũt: quia i tẽplo uulcani ⁊ minerue q̃ ambo unũ habebant athenis: expositus inuẽtus ẽ puer dracone iuolutus: q̃ euẑ significauit magnũ fururũ: ⁊ propt̃ hoc cõmune templũ cũ eẽnt parẽtes eius ignoti uulcani ⁊ minerue dictũ esse filium: nois tñ eius originez fabula illa potius q̃ ista designat historia. Sed q̃d ad nos hoc cũ isti in ueracibus libris hoies instruãt religiosos: illud i fallacib⁹ ludis demões delectet ipuros. Quos tñ illi religiosi tanq̃ deos colũt: ⁊ cũ de illis hec negãt ab omni eos crimie purgare nõ possũt: qm̃ ludos eis poscẽtibus exhibẽt ubi turpiter agũt: q̃ uelut sapiẽter negant: et his falsis ac turpib⁹ dij placãtur: ubi etiã si fabula cãtat tam hominũ crimen q̃ numinũ falsum: delectari tñ falso crimine crimen est uerum.

Qualiũ fabulaꝝ figmẽta exorta sint eo tẽpore quo hebreis iudices p̃esse ceperunt. c. xiij.

P Ost mortẽ iesu naue ppl's dei iudices habuit: q̃bus tẽporib⁹ alternauerũt apud eos ⁊ humilitates laboꝝ p̃ eoꝝ peccatis: ⁊ prosperitates cõsolationũ ppter miserationẽ ꝏi. His tẽporib⁹ fabule facte sũt de triptolẽo q̃ iubẽte cerere ãguibus portat⁹ alitib⁹ indigẽtibus terris frumenta uolãdo ꝓtulerit. De minotauro q̃ bestia fuerit inclusa labyrintho: quo cũ intrasset hoies iextricabili errore iõ exire nõ poterãt. De cẽtauris q̃ equorũ hoimq̃ natura fuerit cõiũcti. De cerbero q̃ sit triceps iferorũ cãis. De phrixo ⁊ helle eius sorore q̃ uecti ariete uolauerũt. De gorgone q̃ fuerit crinita serpẽtibus: ⁊ aspiciẽtes cõuertebat in lapides. De bellerophonte q̃ equo pẽnis uolãte sit uectus: q̃ equus pesagus dict⁹ ẽ. De ãphiõe q̃ cithare

ſuauitate lapides mulſerit ⁊ attraxe-
rit. De fabro dedalo ⁊ eius filio icaro
q̃ ſibi coaptatis pēnis uolauerint. de
edipo: qui monſtrum quoddam q̃ d̃
ſphinga dicebant humana facie qua-
drupedem ſoluta que ab illa proponi
ſolebat uelut inſolubili queſtione ſuo
precipitio perire compulerit. De an-
teo quem necauit hercules q̃ fili⁹ ter-
re fuerit: propter quod cadens in ter-
ram fortior ſoleret aſſurgē. Et ſi qua
forte alia p̄termiſi. De fabule ad bel-
lum uſq̃ troianum ubi ſecundum li-
brum marcus uarro d̃ populi roma-
ni gente finit ex occaſione hiſtoriarum
que res ueracitez geſtas continent. ita
ſunt ingenij hominum ficte: ut non
ſint opprobrijs numinum affixe. Dō-
ro autem quicūq̃ finxerint a ioue ad
ſtuprum raptum pulcherrimum pu-
erum ganymedem q̃ d̃ nefas rex tan-
talus fecit: ⁊ ioui fabula tribuit: uel
danaes per imbrem aureum appetiſ-
ſe concubitum: ubi intelligitur pudi-
citia mulieris auro fuiſſe corrupta: q̃
illis temporibus uel facta uel ficta ſt̃:
aut facta ab alij ⁊ ficta de ioue dici
nō poteſt q̃tum mali de hominū pre-
ſumpſerint cordibus: q̃ poſſent iſta
patiēter ferre mendatia: que tamen ēt
libenter amplexi ſunt. Qui utiq̃ q̃to
deuotius iouem coluerunt: tanto eos qui
hec de illo dicere auſi ſunt ſeuerius
punire debuerunt. Nunc uero nō ſo-
lum eis qui iſta finxerūt irati nō ſūt:
ſed niſi talia figmenta etiam in thea-
tris agerētur: ipſos deos potius ira-
tos habere timuerunt. His tempo-
ribus latona apollinem peperit: non
illum cuius oracula ſolere conſuli ſu-
perius loquebamur: ſed illum quem
cum hercule ferunt ameneti regis ar
menta pauiſſe. Qui tamen ſic ē deus
creditus ut plurimi ac pene omnes
unum eundemq̃ apollinem fuiſſe o-
pinentur. Tunc ⁊ liber pater bellauit
in india: qui multas habuit in exerci-
tu feminas que bacche appellate ſūt:
nō tam uirtute nobiles q̃ furore. Alli
qui ſane ⁊ uictum ſcribunt iſtum li-
berum ⁊ uinctū nōnulli ⁊ occiſum in
pugna a perſeo: nec ubi fuerit ſepul-
tus tacent. Et tamē eius uelut dei no-
mine per immundos demones bac-
chanalia ſacra: uel potius ſacrilegia
ſunt instituta. De quorum rabioſa tur-
pitudine poſt tam multos annos ſic
ſenatus erubuit: ut in urbe romana
eſſe prohiberet. Per ea tempora per-
ſeus ⁊ uxor eius andromeda poſtea
q̃ ſunt mortui: ſic eos in celum eſſe
receptos crediderunt: ut imagines eo-
rū ſtellis deſignare: eorūq̃ appellare
noibus non erubeſcerent nec timerēt.

De theologis poetis. c. xiiij.

Per idem temporis interuallum
extiterunt poete qui etiam the-
ologi dicerētur q̃m de dijs carmia fa-
ciebāt: ſz talib⁹ dijs d̃ lz magni hoies
tñ hoies fuerūt: aut mūdi hui⁹ quem
uer⁹ deus fecit elemēta. Sūt aūt i p̄n-
cipatib⁹ ⁊ poteſtatib⁹ p uolūtate cre-
atoris ⁊ nō ſuis meritis ordinati: ⁊ ſi
q̃d de uno uero deo iter multa uana
⁊ falſa cecinerūt: colēdo cū illo alios
d̃ dij ñ ſt̃: eiſq̃ exhibēdo famulatū q̃
uni tātū debet deo: non ei utiq̃ rite
ſeruierūt: nec a fabuloſo deoꝝ ſuorū
d̃decore ēt ipſi ſe abſtinere potuerūt:
ex quoꝝ nūero fuiſſe phibēt orphe⁹:
muſeus linus. Ueꝝ iſti theologi deoſ
coluerūt: nō p dijs culti ſūt: q̃uis or-
pheū neſcio quō ifernis ſacris ul̃ po-
tius ſacrilegijs pficere ſoleat ciuitas
impioꝝ. Uxor aūt regis adamātis q̃
uocabat io ⁊ eius fili⁹ melicertes p̄ci-
pitio ſpontaneo i mari perierūt: ⁊ o-
pinione hominū i deos relati ſūt: ſic
⁊ alij hoies coꝝ tēpoꝝ it̃ quos fuerūt
caſtor ⁊ pollux. Illam ſane melicertis

matrē leucotheā greci:matutā latini uocauerūt:utriq; tñ putāres deam.

De occasu regni argiuoꝝ:quo tp̄e apud laurētes picus saturni filius regnum patris ꝑmus accepit.c.xv.

p Er ea tp̄a regnū finitū ē argiuoꝝ:translatū ad mycenas:vñ fuit agāmenon:ꝛ exortū ē regnū laurentiū:ubi saturni filiꝰ picus regnuz ꝑmus accepit:iudicāte apud hebreos femia delbora:sed ꝑ illā dei spiritꝰ id agebat:nā ēt ꝓphetissa erat. Cuius ꝓphetia minꝰ apta ē:quā ut possimꝰ eā sine diuturna expositione de christo demonstrare ꝓlatā. Jam ergo regnabant laurētes utiq; i italia. Ex quibꝰ euidētior ducit origo romana pꝰ grecos:ꝛ tñ adhuc regnū assyrioꝝ ꝑmanebat:ubi erat rex uicesimꝰ ꝛ tertius lampares:cū ꝑmus laurētū picus eē cepisset. De huius pici patre saturno uiderint q̄d sentiāt taliū deoꝝ cultores:q̄ eū negāt hoiem fuisse: de quo ꝛ alij scripserūt q̄ añ picū filiū suū i italia ipse regnauerit:ꝛ uirgilꝰ notioribus lītis dicit Je genus idocile ꝛ dispsum mōtibꝰ altis cōposuit legesq; dedit:latiūq; uocare maluit. Dis qm̄ latuisset tutus i oris: Aurea perhibent illo sub rege fuere secula. Sed hec poetica opinētur eē figmēta. ꝛ pici p̄em stercen potiꝰ fuisse asseuerēt:a quo peritissimo agricola iuentū ferunt ut fimo aialiū agri fecūdarētur:qō ab eꝰ nomine stercus dictū ē:vnde ꝛ hūc q̄dam stercutiū uocatū ferunt. Qualibet aūt ex causa eū saturnū appellare uoluerint:certū tñ ē hūc fuisse stercen siue stercutiū quē merito agriculture fecerūt deū. Picū quoq; siliter eius filiū i taliū deoꝝ numerum receperūt: quē preclarū augurē ꝛ belligeratorez fuisse asserūt. Picus faunum genuit: laurentum regem secundū. etiam iste deus illis siluestris fuit.

De diomede post troie excidiū i deos relato:cuius socij traditi in ſt uolucres eē conuersi.c.xvi.

h Os añ troianū bellū diuinos honores mortuis hoibꝰ detulerunt. Troia vo euersa ꝛ excidio illo usquequaq; cātato puerisq; notissio: qō ꝛ magnitudie sui ꝛ scriptoꝝ excellētibus liguis isignit diffamatū atq; uulgatū ē:gestūq; regnāte iam latino fauni filio:ex quo latinoꝝ regnū dici cepit laurētūq; dici cessauit. Greci uictores deletā troiā dereliquētes ꝛ ad ꝓpria remeātes:diuersis ꝛ horrēdis cladibꝰ dilacerati atq; cōtriti sūt:ꝛ tñ ēt ex eis deoꝝ suoꝝ numeꝝ auxerūt. Nā ꝛ diomedē fecerūt deū:quē pena diuinitꝰ irrogata phibēt ad suos non reuertisse:eiusq; socios i uolucres fuisse cōuersos nō fabuloso poeticoq; mēdatio. sz historica attestatiōe cōfirmat:q̄bus nec deus ut putāt factus hūanā reuocare naturā l' ipse potuit ul' certe a ioue suo rege tanq̄ celicola nouitꝰ ipetrauit. Quin ēt tēplū eius eē aiūt i isula deōedea nō lōge a mōte gargaō q̄ ē i apulia:ꝛ hoc tēplū circūuolare atq; icolere has alites tā mirabili obseq̄o:ut rostrū aqua ipleāt ꝛ aspgāt:ꝛ co si greci uenerit ul' grecoꝝ stripe ꝓgeniti:nō solū q̄etas eē:ueꝝ ꝛ supaduolare: si aūt alienigenas uiderint subuolare:ꝛ capita coꝝ tāq̄ grauibus ictibꝰ ut ēt pimant uulnerare. Naz duris ꝛ grādibꝰ rostris satis ad hec prelia perhibētur armate.

De incredibilibꝰ hoium cōmutationibꝰ quid uarro crediderit.c.xvij.

h Oc uarro ut astruat cōmemorat alia nō minꝰ icredibilia: de maga illa famosissima circe q̄ socios

quoq; ulyxis in bestias mutauit: ⁊ de archadib⁹ q̃ sorte ducti trãsnatabant quoddã stagnũ: atq; ibi cõuertebãt ĩ lupos: ⁊ cũ silibus feris p illius regionis deserta uiuebãt. Si uero carne nõ uescerẽt hũana: rursus p⁹ nouem ãnos eodẽ renatato stagno reformabãtur ĩ hoies. Deniq; ẽt noiati exp̃sit quẽdã democritũ cũ gustasset de sacrificio qõ arcades imolato puero ꝺo suo lyceo facẽ solẽt: ĩ lupũ fuisse mutatũ: ⁊ ãno decio ĩ figurã ꝓpriã restitutũ: pugilatu sese exercuisse ⁊ olympiaco uicisse certamie. Nec idẽ ꝓpter aliud arbitrat historic⁹ ĩ arcadia tale nomẽ affictũ pani lyceo ⁊ ioui lyceo: nisi ꝓpter hãc ĩ lupos hoim mutationem ꝙ ea nisi ui diuina fieri nõ putarent. Lupus eim grece lycos dicit vñ lycei nomẽ apparet iflexũ. Romãos ẽt lupcos ex illoruꝫ mysterioꝫ ueluti semie dicit exortos. Sed de ista tanta ludificatiõe demonũ nos q̃d dicam⁹: q̃ hec legẽt fõtassis ⁊ expectẽt q̃d christiani agẽ debeãt: qñ iter idola gentiũ miracula fieri asserũt? Et q̃d dicem⁹ nisi de medio babylonis eẽ fugiendũ: Quod p̃ceptũ ꝓpheticũ ita sp̃ualiter itelligit: ut de huius seculi ciuitate q̃ ꝓfecto ⁊ angeloꝫ ⁊ hominũ societas impioꝫ ẽ: fidei passib⁹ que p dilectionẽ operat ĩ deũ uiuũ ꝓficiẽdo fugiamus. Quãto q̃ppe in hec ima potestatẽ demonũ maiorẽ uidem⁹: tãto tenacius mediatori ẽ inherendũ: p quẽ de ĩmis ad summa cõscẽdim⁹. Si.n. dixerim⁹ ea nõ eẽ credẽda: nõ desũt ẽt nũc q̃ eiusmõi quedã l̃ certissima audisse ul̃ ẽt exptos se eẽ asseuerẽt. Naꝫ ⁊ nos cũ essem⁹ ĩ italia: audiebamus talia de quadã regiõe illarũ ptiũ ubi stabularias mulieres ibutas his malis artib⁹: ĩ caseo dare solere dicebãt: quib⁹ uellẽt seu possẽt uiatorib⁹: vnõ ĩ iumẽta ilico uerterent: ⁊ necessaria queq; portarẽt: post q̃ pfuncta opera iterũ ad se redirẽt: nec tñ in eis mente fieri bestialẽ: sꝫ rationalẽ hũanãq; ꝓuari: sic apuleius in libris quos asini aurei titulo inscripsit sibi ipsi accidisse: ut accepto ueneno humano animo pmanẽte asinus fieret: aut indicauit aut finxit.

Quid credẽdũ sit ꝺ trãsformatõib⁹ q̃ arte dẽonũ hoib⁹ uidẽt accidẽ. c. xvij.

b Ec aũt ſ̃a sũt aut tã inusitata: ut merito nõ credãt. Firmissie tñ credendũ ẽ omnipotentẽ deũ õnia posse facẽ q̃ uoluerit: siue iudicando siue prestãdo: nec demões aliq̃d opari ꝓm nature sue potẽtiã q: ⁊ ipsa angelica creatura ẽ lꝫ ꝓprio sit uitio maligna: nisi qõ ille pmiserit cui⁹ iudicia occulta sũt multa: iniusta nulla. Nec sane demones naturas creãt: si aliq̃d tale faciũt de qualib⁹ factis ista uertit q̃o sꝫ sp̃e tenus q̃ a ꝺo deo sunt creata cõmutãt: ut uideãt eẽ qõ nõ sũt: Nõ itaq; solũ animũ: sed nec corp⁹ q̃dem ulla ratione crediderim demonũ arte ul̃ potestate in mẽbra bestiarũ l̃ liniamenta bestialia ueracit posse cõuerti: sed phantasticũ hois quod etiã cogitando siue somniãdo p rerũ inumerabiliũ genera uariat: ⁊ cũ corp⁹ nõ sit: corpoꝫ tñ sil̃es mira celeritate fõmas capit sopitis aut oppressis corporeis hois sensib⁹ ad alioꝫ sensuum nescio quo ieffabili mõ figura corporea posse pduci: ita ut corporea ipsa hoium alicubi iaceãt uiuẽtia quidẽ: sꝫ multo graui⁹ atq; vehemẽtius q̃ ꝙ sono suis sẽsibus obseratis. Phantasticũ autem illud ueluti corporatũ ĩ alicuius aiał effigie apparet sensib⁹ alienis: talisq; etiã sibi hõ eẽ uidet: sicut talis sibi uideri posset ĩ sõnis ⁊ portare onera q̃ onera si uera sunt corpora portãt a demonib⁹ ut illudat hoibus: ptim uera oneru corpora: partiꝫ iumẽtorũ

falsa cernētib⁹. Nā q̄dā noie p̄stanti⁹ patri suo cōtigisse idicabat: ut uenenū illud p caseū i domo sua sumēt: ⁊ iaceret i lecto suo quasi dormiens: q̄ tñ nullo mō poterat excitari. Post aliquot aūt dies eū uelut euigilasse dicebat: ⁊ quasi sōnia narrasse q̄ passus ē: caballū se scilz factū: annonā inter alia iumēta baiulasse milītib⁹ q̄ dicit zetica: qm̄ ad retias deportabat. Qd̄ ita ut narrauit factū fuisse cōpertū ē: que tñ ei sua somnia uidebātur. Indicauit ⁊ aliud se domui sue p noctez anteq̄ req̄esceret uidisse uenientē ad se quēdā philosophū sibi notissimū sibiq̄ exposuisse quedaz platonica q̄ antea rogatus exponē noluisset. Et cū ab eodē phō quesitū fuisset cur in domo eius fecerit qd̄ i domo sua petenti negauerat: nō feci inq̄t: sed me fecisse somniaui. Ac p hoc alteri p imaginē phantasticā exhibitū ē uigilanti: qd̄ alter uidit i somnis. Hec ad nos nō quibuscūq̄ qualib⁹ credē putaremus idignū: sz eis referētibus puenerunt quos nobis nō existiarem⁹ fuisse mētitos. Proide q̄ hoies dicuntur mādatūq̄ ē liis dñs l' poti⁹ demōib⁹ arcades i lupos solē cōuerti: ⁊ q̄ carminib⁹ circe socios mutauit ulyxis: ſm istū modū mihi uidet fieri potuisse qd̄ dixi: si tñ factū ē. Diomedeas aūt uolucres quādoquidē gen⁹ earuz p successionē ꝓpaginis durare phibet nō mutatis hoibus factas: sz subtractis credo fuisse suppositas: sicut ceruā p ephigenia regis agāmenōis filia. Neqz eim demonib⁹ iudicio dei p̄missis huiusmōi p̄stigia difficilia esse p̄nt: sz qz illa uirgo postea uiua repta ē: suppositā p illa ceruā eē facile cognitū ē. Socij uero diomedis qz nusq̄ subito cōparuerūt: ⁊ postea nllo loco aperuerūt: pdentib⁹ eos ultorib⁹ angelis malis: ⁊ p eis aues occulte ex aliis locis ubi ē hoc gen⁹ auiū ad ea loca pducte sūt: ac repēte suppositē ido credūtur eē cōuersi. Qd̄ aūt diomedis i tēplū aquā rostris afferūt ⁊ aspgunt: ⁊ q̄ blandiūt grecigeis atq̄ alienigenas p̄sequūt: mirādū nō ē fieri demonū instictu: quoz iterē id est ad quos p̄suadere p̄tinet deū factū esse diomedē: ad decipiēdos hoies ut falsos deos cū ueri dei iiuria multos colant: ⁊ hoib⁹ mortuis q̄ nec cū uiuerent ve uixerūt: tēplis: altarib⁹: sacrificijs: sacerdotib⁹: q̄ oia cū recta st ñ nisi uni deo uiuo ⁊ uero debēt infuiāt.

Qd̄ eo tp̄e eneas i italiā uenerit: quo lapidon iudex p̄sidebat hebreis cap. xix.

e Q tp̄e p⁹ captā troiā atq̄ deletā eneas cū uigiti nauib⁹ q̄bus portabāt zeliq̄e troianoz i italiā uēit: regnāte ibi latio: ⁊ apud athenienses menestheo: apud sicyonios polyphiō apud assyrios antane. Apud hebreos aūt iudex labdon fuit. Mortuo autē latio regnauit eneas trib⁹ ānis eisdez i supradictis locis manētib⁹ regibus: nisi q̄ sicyonioz iā pelasg⁹ erat: ⁊ hebreoz iudex sāpson. Qui cū mirabiliter fortis eēt putat⁹ ē hercules. Sed ⁊ eneā qm̄ qñ mortu⁹ ē ñ cōpuit: deū sibi fecerūt latini. Sabini etiā regem suū p̄mū xanthū siue ut aliq̄ appellāt xanthiū retulerūt i deos. Per idē tp̄s codrus rex athenīēsiū peloponēsibus eiusdē hostib⁹ ciuitatis se itericiendū ignotus obiecit: ⁊ factū ē: hoc mō eū p̄dicāt patriā liberasse. Responsū eiz acceperāt peloponēses tūc demū se suspiraturos: si eoz regē ñ occidissēt. Fefellit ergo eos habitu pauperis apparēdo: ⁊ i suā necē p iurgia ꝓuocando. Unde ait uirgil⁹. Et iurgia codri. Hūc athenienses tanq̄ deū sacrificiorum honore coluerūt. Quarto latiorū rege siluio enee filio nō de creusa

de qua fuit ascanius qui tertius ibi regnauit:sed de lauina latini filia quē posthumum eneas dicitur habuisse: assyriorum autem uicesimo ⁊ nono eneo ⁊ melātho atheniensium sexto decimo. Judice autem hebreorū hely sacerdote:regnum sicyoniorum consumptum ē:qō p ānos nōgētos quinquagita ⁊ nouē tradit fuisse porrectū

De successione ordis regni apud israelitas post iudices.c.xx.

m Ox eisdē p longa tpa mēorata regnātib⁹:israelitarū regnū finito tpe iudicū a saule rege sumpsit exordiū:quo tpe fuit ppheta samuel. Ab illo igit tpe hi reges latinorū esse ceperūt quos cognominabāt siluios: ab eo q̄ fili⁹ enee prius dict⁹ ē siluius: ceteris subsecutis ⁊ ppria noia ponebātur ⁊ hoc nō defuit cognomētū: sicut lōge postea cesares cognomiati sūt q̄ successerūt cesari iulio. Reprobato aūt saule ne quisq̄ ex eis stirpe regnaret:eoq̄ defūcto dauid successit i regnū p⁹ annos a saulis iperio quadraginta. Tūc atheniēses hīe deinde reges p⁹ codri interitū destiterunt: et magistrat⁹ hīe ceperūt administrāde reipublice. Post dauid q̄ ēt ipe.lx.regnauit ānos fili⁹ eius salomon rex israelitarū fuit:q̄ illud nobilissimū dei hierosolymitanū tēplū cōdidit. Cui⁹ tpe apud latinos ꝓdita ē alba:ex qua deiceps ñ latinoꝝ sz albanoꝝ reges appellari i eodē tñ latio ceperūt. Salomoni aūt successit fili⁹ ei⁹ roboā:sb quo i duo regna ppls ille diuisus ē:⁊ sigule ptes suos sigulos īges hīe cepeīt.

De regib⁹ latū:quoꝝ pmus eneas ⁊ duodecim⁹ auētin⁹ dū facti st.c.xxi.

l Atiū post eneā quē deū fecerāt undecim reges habuit quoruz nullus fact⁹ ē deus. Auētin⁹ aūt qui duodecimo loco eneā sequit: cū esset prostratus i bello sepultus ⁊ i eo mōte q̄ etiā nūc eius noie nūcupat deoꝝ taliū qualesibi faciebāt numero est additus. Alū sane uolucrūt eū i plio scribere occisū:sed nō cōparuisse dixerūt:nec ex eius uocabulo appellatū montē:sed ab aduētu auiū dictū auētinū. Post hūc nō ē deus factus i latio nisi romulus cōditor rome. Inter istū autē ⁊ illū reperiūtur reges duo: quoꝝ pmus ē ut uirgilaō cum uersu eloquar proximus ille procas troiane gloria gētis: Cuius tpe qz iā quodāmodo roma pturiebat:illud ōium regnorū maximū assyrioꝝ finē tante diuturnitatis accepit. Ad medos q̄ppe trāslatū ē:p⁹ ānos ferme mille trecētos q̄nq̄z:ut ēt beli q̄ ninū genuit ⁊ illic paruo cōtent⁹ iperio pm⁹ rex fuit tpa cōputētur. Procas aūt regnauit ante amuliū. Porro amulius fīis sui numitoris filiā reā noie:que etiā ilia uocabat romuli matrē uestalē uirginem fecerat:quā uolūt de marte geminos cōcepisse:isto mō stuprū eius honorātes ul excusātes:⁊ adhibētes argumentū q̄ ifantes expositos lupa nutrierit. Hoc eiz gen⁹ bestie ad martē existimāt ptiere:ut uidelz iōo lupa credat admouisse ubera puulis:qz filios dñi sui martis agnouit. Quāuis nō desint q̄ dicāt:cū expoiti uagiētes iacerēt a nescio qua meretrice pmū fuisse collectos:⁊ pmas ei⁹ suxisse māmillas. Meretrices aūt lupas uocabāt:vñ ēt nūc turpia loca eaꝝ lupanaria nūcupāt. Et eos postea ad faustulū puēisse pastorē:atq̄ ab ei⁹ acca uxōe nutritos:q̄q̄ si ad arguēdū hoiez regē q̄ eos i aquā pūci crudelit iussēat eis ifātib⁹ p quos tāta ciuitas ꝓdēda fuerat ō aqua diuit⁹ libēatis:p lactātē ferā deus uoluit subuēire qō mirū ē: Amulio successit i regnū latiale fī ei⁹.

Numitor auus romuli: cuius numitoris ꝑmo anno cōdita ē roma: ac ꝑ hoc cū suo deinceps id ē romulo nepote regnauit.

Quod eo tp̄e roma sit cōdita quo regnū assyriorū itercidit quo ezechias regnauit in iudea.c.xxij.

n Am altissima tūc cōdita ē ciuitas roma: uelut altera babylon ⁊ uelut prioris filia babylonis: ꝑ quā deo placuit orbē debellare tra: ⁊ i unā societatē reipublice legūq; ꝑductū longe lateq; pacare. Erāt.n. iā ppli ualidi ⁊ fortes ⁊ armis gētes exercitate q̄ nō facile cederēt: ⁊ quas opus ē ⁊ i gentib⁹ picul' ⁊ uastatiōe utriq; nō parua atq; horrēdo labore supare. Nā qñ regnū assyriorū totam pene asiā subiugauit: lz bellādo sit factum: nō tñ multū aspis ⁊ difficilibus bellis fieri potuit: qz rudes adhuc ad resistendū gētes erāt: nec tā multe uel magne. Si quidē ꝑ illud maximū atq; uniuersale diluuiū: cū in arca noe octo soli hoies euaserūt: āni nō multo ampli⁹ q̄ꝑ mille trāsierāt: qñ ninus asiā totam excepta india subiugauit: Roma uero tot gentes oriētis ⁊ occidentis quas iperio romano subditas cernim⁹ nō ea celeritate ac felicitate ꝑ domuit: qm̄ paulatim in crescēdo robustas eas ⁊ bellicosas quaquauersū dilatabat' iuenit. Tempore igit' quo roma cōdita ē ppl'us israel habebat i terra ꝓmissionis ānos septigentos ōcem ⁊ octo. Ex quib⁹ uigīti septē pti nent ad iesū naue: deide ad tēpus iudicū trecēti uiginti nouē. Ex quo aūt reges ibi eē ceperāt anni erāt trecenti sexagintaduo: ⁊ rex tūc erat i iuda cuius nomē erat achā: uel sicut alq̄ putant q̄ ei successit ezechias: quē cōstat optimū ⁊ pīssimū regē romuli regnasse tēporib⁹. In ea uero his tēporibus hebraici ppl'i parte q̄ appellabat israel regnare ceperat osee.

De sibylla erythrea: q̄ iter alias sibyllas cognoscit' de christo euidentia multa cecinisse.c.xxiij.

e Odē tp̄e nōnulli sibyllam erythreā uaticinatā ferūt. Sibyllas aūt uarro ꝓdit plures fuisse non unā. Hec sane erythrea sibylla quedā de christo manifesta cōscripsit: q̄ etiā nos ꝓus i latina lingua uersib⁹ male latinis ⁊ nō stātibus legim⁹ ꝑ nescio cui⁹ iterpretis iperitiā: sicut ꝑ cognouimus. Nā uir clarissim⁹ flactian⁹ q̄ ēt ꝓconsul fuit: hō facillie facūdie mlteq; doctrine: cū de christo loq̄remur grecū nobis codicē ꝓtulit: carmia esse dicēs sibylle erythree: ubi oñdit quo dā loco i capitib⁹ ꝓsuū ordiē lāz ita se habentē: ut hec i eo uerba legerētur iesus: christos: theu: yos: soter: Qd ē latine iesus christus dei filius saluator. Hi aūt uersus quorum prime lē istū sensum quem diximus reddūt sic eos quidā latinus extātibus uersib⁹ ē iterpretatus hec cōtinēt. Judicij signū tell⁹ sudore madesset. E celo rex adueniet ꝑ secla futur⁹. Scilicet i carnē presēs ut iudicet orbē. Unde deuz cernēt incredul⁹ atq; fidelis. Celsū cū sanctis: eui iā termio i ipo. Sic aic cū carne aderūt: quas iudicet ipse. Cum iacet icultus dēsis in uiperib⁹ orbis. Reīciēt simulacra uiri: cūctā quoq; gazā. Exuret tras ignis pontūq; polūq;. Inquirēs tetri portas effriget auerni sāctoz sz eiz cūcte lux libēa carni. Tradēt. sontes etna flāma cremabit. Occultos aci⁹ retegēs: tūc quisq; loquet' secreta: atq; de⁹ reserabit pectora luci. Tūc erit ⁊ luct⁹: stridebūt dētib⁹ ōes. Eripit' sol' iubar: ⁊ chor⁹ itit astris. Uoluet' celū: lūaris splēdoz obibit. Deīciet colles: uallesq; extollet

ab initio. Nō erit i rebus hoim sublime uł altū. Jam equantur campis mōtes: ⁊ cerula ponti. Oia cessabūt: tellus cōfracta peribit. Sic parit̄ fontes torrētur: flumiaq; igni. Et tuba tūc sonitū tristē dimittet ab alto. Orbe gemēs facinus miserū uariosq; labores: tartareūq; chaos mōstrabit ēra debiscēs. Et corā hic dño reges sistent̄ ad unū. Procidet e celo ignisq; ⁊ sulfuris amnis. Jn his latis uersib⁹ de greco utcūq; trāslatis ibi non potuit ille sēsus occurrē q̄ sit cū lie q̄ st̄ i eoꝝ capitib⁹ cōnectūt̄: ubi. y līa i greco posita ē: qz nō potuerūt latia v̄ba īuenirī q̄ ab eadē līa icipere ⁊ sñie ꝓuenirēt. Hi aūt sūt uersus tres. Quitus ⁊ octauusdecim⁹: ⁊ nonusdecim⁹ deide līas q̄ sūt i capitib⁹ omniū uersuū cōnectētes: hoꝝ triū q̄ scripte sūt nō legam⁹ sed ꝑ eis. y. līam tāq̄ i eisdē locis ipsa sit posita recordemur et exprimit̄ in quiq; uerbis iesus chist⁹ dei filius saluator. Sed cū grece hoc dicit̄ nō latine. Et sūt uersus uinginti ⁊ septē qui numerus quadratū ternarium solidū reddit. Tria eim ter ducta fiūt nouē: ⁊ ipsa nouē si ter ducāt̄ ut ex lato in altū figura cōsurgat ad uiginti ⁊ septē pueniūt. Hoꝝ aūt grecorū quiq; uerboꝝ q̄ sunt iesus: christos: theu: yos: soter: qd̄ est latīe iesus christus dei fili⁹ saluator: si p̄mas lītas iūgas: erit ichtis id est piscis. Jn quo noie mystice intelligit̄ christus: eo q̄ i huius mortalitatis abysso uelut in aquarū ꝓfūditate uiu⁹ hoc ē sine peccato eē potuerit. Hec aūt sibylla siue erythrea siue ut quidā magis credūt cumana: ita nihil habet i toto carmie suo cuius exigua ista p̄ticula ē: qd̄ ad deoꝝ falsoꝝ siue factoꝝ cultū p̄tieat q̄nimo ita ēt ꝓtra eos ⁊ cōtra cultōes eoꝝ loq̄t̄: ut i eoꝝ numero deputāda uideat̄: q̄ p̄tinēt ad ciuitatē dei. Jnserit ēt lactātius opi suo q̄dā de christo uaticinia sibylle: q̄ uis nō exp̄mat cuius. Sed q̄ singulatim ipe posuit: ego arbitratus sū cōiūcti eē ponēda: tāq̄ unū sit ꝓlixū q̄ ille plura cōmemorauit ⁊ breuia. Jn man⁹ inq̄t ifidelium postea uēiet ⁊ dabūt deo alapas manibus icestis ⁊ ipurato ore expuēt ueneātos sputos. Dabit uō ad uerbera simplicit̄ sāctū dorsū: ⁊ colaphos accipiēs tacebit: ne q̄s agnoscat qd̄ uerbū uł vñ uenit ut iferis loquat̄: ⁊ corona spinea coronet̄. Ad cibū aūt fel ⁊ ad sitiz acetū dederūt. Jn hospitalitate hāc mōstrabūt mēsā: ipsa eiz isipiens gēs tuū deū nō itellexisti: ludētē mortaliū mētib⁹: sz spinis coronasti: ⁊ horridū fel miscuisti. Templi v̄o uelū scindet̄: ⁊ medio die nox erit tenebrosa nimis i trib⁹ horis: ⁊ morte moriet̄ trib⁹ diebus somno suscepto. Et tūc ab iferis regressus ad lucē letā ueniet: p̄mus īsurrectiōis pricipio reuocatus ostēso. Jsta lactāti⁹ carpti p intualla disputatiōis sue: sic ea poscere uidebātur q̄ ꝓbare intēderat adhibuit testimonia sibyllina. Que nos nihil iterponētes sz in unā seriē connexa ponētes: solis capitibus si tamē deinceps ea scriptores seruare nō negligāt distinguēda curauimus. Nonnulli sane erythreā sibyllā: nō romuli sz belli troiāi tp̄e fuisse scripserūt.

Qd̄ regnāte romulo septē sapiētes claruerint: quo tp̄e decē trib⁹ q̄ israel dicebātur i captiuitatē a chaldeis ducte sūt: idēq; romul⁹ mortu⁹ diuino honore donatus ē. c. xxiiij.

e Odem romulo regnāte thales milesius fuisse phibet̄ unus de septē sapiētibus: q̄ post theologos poetas i quibus orpheus maxime c̄niū nobilitatus ē: sophos appellatus est: qd̄ ē latine sapiens: p idē tēpus decez trib⁹ q̄ i diuisione ppli uocate st̄ israel

debellate a chaldeis: ⁊ in eas terras captiue ducte sũt: remanẽtib⁹ i iudea terra duab⁹ illis tribub⁹ q̃ noie iude uocabãtur: sedẽq̃ regni habebãt hierusalẽ. Mortuũ romulũ cũ ⁊ ipse nõ cõparuisset: i deos quod ⁊ uulgo notissimũ ẽ retulere romani. Qõ usq̃ adeo iã fieri desierat: nec postea nisi adulãdo nõ errãdo factũ ẽ tẽporibus cesarũ: ut cicero magnis romuli laudibus tribuat: q̃ nõ rudib⁹ ⁊ idoctis tẽporib⁹: qñ facile hoies fallebãt: sed iã expolitis ⁊ cruditis meruit hos honores: q̃uis nõdũ efferbuerat ac pullulauerat phõrũ subtilis ⁊ acuta loquacitas. Sed ẽt si posteriora tp̃a deos hoies mortuos nõ istituerũt: tñ ab antiq̃s istitutos colẽ ut deos ⁊ habere nõ destiterũt. Quin ẽt simulacris q̃ ueteres nõ habebãt auxerũt uane atq̃ ipie supstitionis illecebrã: id efficiẽtibus imũdis in eorũ corde demonib⁹ p fallacia quoq̃ oracula decipiẽtib⁹: fabulosa etiã cria deorũ q̃ iã urbaniore seculo nõ fingebãtur p ludos tñ in eorũdẽ falsorũ numiũ obsequiũ turpiter agerẽt. Regnauit deinde numa p⁹ romulũ: Qui cũ illã ciuitatẽ putauerit deorũ ꝓfecto falsorũ numerositate muniendã: in eãdẽ turbã referri mortuus ip̃e nõ meruit tãq̃ ita putatus sit celũ multitudine numiũ cõstipasse: ut locũ ibi repire ñ posset. Hoc regnãte rome ⁊ apud hebreos i initio regni manasse a quo ipio rege ꝓpheta esaias phibet occisus: samiã fuisse sibyllam referunt.

Qui phi enituerint regnãte apud romanos tarq̃nio prisco: apõ hebreos zedechia: cũ hierusalẽ capta ẽ templumq̃ subuersum. c. xxv.

r Egnãte uero apud hebreos zedechia: ⁊ apud romanos tarq̃nio prisco q̃ successerat ãchomartio: ductus ẽ captiuus ꝗ babyloniã ppl̃us iudeorũ euersa hierusalẽ ⁊ tẽplo illo a salomone cõstructo. Increpãtes eim eos ꝓphete de iniq̃tatib⁹ ⁊ ipietatib⁹ suis: hec eis uẽtura predixerãt: maxie hieremias qui ẽt numerũ definiuit ãnorũ eo tp̃e pittac⁹ mitylene⁹ alius e septẽ sapiẽtib⁹ fuisse phibet. Et quiq̃ ceteros q̃ ut septẽ numerent: thaleti quẽ supra cõmemorauimus ⁊ huic pittaco addũtur eo tp̃e fuisse scribit eusebius quo captiu⁹ dei ppl̃s in babylonia tenebat. Hi sũt aũt solo athenienses: chilon lacedemoni⁹: periãdr⁹ corithi⁹ eleobolus lindi⁹ bias prieneus. Oẽa hi septẽ appellati sapiẽtes: p⁹ poetas theologos clarauerũt: q̃ genera uite quedã laudabilia p̃stabãt hominib⁹ ceteris: ⁊ morũ nõnulla p̃cepta sñiarũ breuitate cõpleti sũt. Nihil aũt monimentorũ qõ ad l̃ias attinet posteris relinquerũt: nisi q̃ solõ quasdã leges atheniẽsibus õdisse phibet. Thales uero physicus fuit: ⁊ suorũ dogmatũ libros reliquit. Eo captiuitatis iudaice tp̃e: ⁊ anaximãder ⁊ anaximenes: ⁊ xenophães physici claruerũt. Tũc ⁊ pythagoras ex quo ceperunt appellari philosophi.

Qõ eo tp̃e quo ipletis .lxx. annis iudeorũ ẽ resoluta captiuitas: romãi quoq̃ a dñatu st̃ igio liberati. c. xxvi.

p Er idẽ tẽpus cyrus rex psarũ q̃ etiã chaldeis ⁊ assyriis ipabat relexata aliquãta captiuitate iudeorũ quinquagita milia hominũ ex eis ad istaurãdũ tẽplũ regredi fecit: a quib⁹ tm̃ p̃ma cepta fũdamia: ⁊ altare cõstructũ ẽ. Incursãtib⁹ aũt hostib⁹ nequaq̃ ꝓgredi edificãdo ualuerũt. Dilatũq̃ opus ẽ usq̃ ad dariũ. Per idẽ tẽpus etiã illa gesta sũt q̃ conscripta sũt i libro iudith: quẽ sane in canone scripturarũ iudei ñ recepisse dicũt. sb

Dario ergo rege persarū ipletis septuaginta ānis quos hieremias pphe-
ta pdixerat:reddita est iudeis soluta captiuitate libertas:regnāte romāorū
septio rege tarquinio:quo expulso ēt ipi a regū suorū dnatione liberi eē cepe-
rūt.Usq ad hoc tps pphetas habuit ppls israel:q cū multi fuerit:paucorū
7 apud iudeos 7 apud nos canonica scripta retinēt.De qb' me aliqua po-
siturū pmisi i hoc libro cū clauderez superiorē:qd iā uideo esse faciendū.

De tēporib' pphetarū quorū ora-
cula habēt i libris:qq tūc d vocatiōe
gētiū mlta cecinerūt: qn romāorū re-
gnū cepit:assyriorūq defecit.c.xxvij.

t Empora igit eorū ut possum'
aduertē:i ātēriora paululū re-
curram'.In capite libri osee pphete
q pmus i duoci ponit:ita scriptum ē
Uerbū dni qd factū ē ad osee i dieb'
ozie ioathan 7 echaz 7 ezechie regum
iuda.Amos quoq dieb' ozie regis
pphetasse se scribit.Addit etiā icro-
boam regē israel q p eosdē dies fuit.
Necnō esaias filius amos siue supra-
dicti pphete siue qd magis phibetur
alteri':q nō pphetā eodē noie uoca-
batur:eosdē reges quatuor quos po-
suit osee in capite libri sui ponit:quo-
rū dieb' se pphetasse ploquit. Mi-
cheas etiā eadē sue pphetie cōmemo-
rat tēpora:post dies osee:nā tres qui
sequūtur reges noiat:quos 7 osee no-
minauit.ioathan 7 achaz 7 ezechiā.
Hi sūt quos eodē tēpore simul pphe-
tasse ex eorū liis inuenit. His adiūgit
ionas eodē ozia rege regnāte:7 iosel:
cū iā regnaret ioathan q successit ozi-
e.Sed istorū pphetarū duorū tēpora
i chronicis nō in eorū libris iuenīr po-
tuimus:quoniā de suis diebus tacēt.
Tendūt aūt hi dies a rege latinorum
proca siue supiore auētio usq ad re-
gem romulū iā romanū: ul etiā usq
ad regni primordia successoris eius
nume pompilij.Ezechias quippe rex
iuda ad eius tpa usq regnauit ac per
hoc p ea tpa isti uelut fontes pphetie
parit eruperūt:qn regnū defecit assy-
riorū cepitq romanorū: ut scilz quē-
admodū regni assyriorū pmo tēpore
extitit abraam:cui pmissiōes aptissi-
me fierēt i eius semie benedictiōis oī-
um gentiū:ita in occidētalis babylōis
exordio qua fuerat christus iperante
uēturus i quo iplerentur illa pmissa
ora pphetarū nō solū loquētiū: uerū
etiā scribentiū i tāte rei future testio-
niū soluerētur.Cū cim pphete nūq
fere defuissent ppl'o israel: ex quo ibi
reges eē ceperūt in usū tantūmō eorū
fuere nō gentiū: qn autem scriptura
manifestius pphetica cōdebat q gē-
tibus quādoq pdesset:tūc oportebat
incipere qn cōdebat hec ciuitas que
gentibus imperaret.

De his que ad euāgeliū christi p-
tinent quid osee 7 amos propheta-
uerint.c.xxviij.

o See igit pphetā qto pfūdius
quidē loquit:tāto operosi' pe-
netratur.Sed aliqd inde sumendū ē:
7 hic ex nīa pmissione ponendus. Et
erit iquit in loco quo dictū ē eis non
ppl'us meus uos:uocabūtur 7 ipsi fi-
lij dei uiui.Hoc testimoniū pphetic
de uocatione ppl'i gentiū qui pus nō
ptinebat ad deū:etiā apostoli itellexe-
rūt.Et quia ipse quoq ppl'us gentiū
spiritualiter ē in filijs abrae:ac p hoc
recte dicit israel: propterea sequitur
7 dicit.Et cōgregabūtur filij iuda 7
7 filij israel in id ipsum:7 ponent sibi
principatū unum 7 ascendent a tra.
Hoc si adhuc uelimus exponere:elo-
quij prophetici obtundetur sapor.
Recolat tamen lapis ille angularis:7

duo illi parietes:unus ex iudeis alter ex gētib⁹:ille noie filioꝝ iuda iste nomine filioꝝ israel:eidem uni pricipatui suo i idipsū innitētes:ꝛ ascendētes agnoscātur i terra. Istos aūt carnalit israelitas q̄ nūc nolūt credere i christū:postea credituros id ē filios eorū: nā utiqꝫ isti in suū locū moriēdo trāsibunt:idē ꝓpheta testat dicēs. Quoniā dicb⁹ multis sedebūt filij israel sine rege:sine pricipe:sine sacrificio: sine altari:sine sacerdotio:sine manifestationibus. Quis nō uideat nūc sine istis eē iudeos? Sed q̄d adiūgat audiamus. Et postea iquit iuertētur filij israel:ꝛ inquirēt dnm deū suum:ꝛ dauid regē suū:ꝛ stupescēt i dno ꝛ in bonis ei⁹ i nouissimis dieb⁹ nihil est ista ꝓphetia manifestius: qua dauid regis noie signatus itelligit christus: q̄ factus ē sicut dicit aplus ex semine dauid secundū carnē. Prenunciauit iste ꝓpheta etiā trio die christi resurrectionē futurā:sicut eā ꝓphetica altitudie prenūciari oportebat ubi ait. Sanabit nos post biduū:i die tertia resurgemus. Secundū hoc eim dicit nobis aplus:si cōsurrexistis cū christo q̄ sursum sūt querite. Amos quoqꝫ de rebus talib⁹ sic prophetat. Prepara iquit te ut iuoces deū tuū israel: qꝛ ecce ego firmās tonitruū ꝛ creans spum:ꝛ annūciās i hoib⁹ christū suū. Et alio loco. In illa die iquit resuscitabo tabernaculū dauid qd cecidit: ꝛ ēdificabo q̄ ceciderūt ei⁹: ꝛ destructa ei⁹ resuscitabo:ꝛ reedificabo ea sicut dies seculi:ita ut exquirāt me residui hoim ꝛ ōes gētes i q̄b⁹ iuocatū ē nomē meū sup eos:dic dns faciens hec.

Que ab esaia de christo ꝛ ecclesia sint predicta.c.xxix.

e Saias ꝓpheta nō ē i libro duodecim ꝓphetaꝝ:q̄ ꝓpterea dicūtur miores qꝛ ꝓmones eoꝝ sē breues:i eoꝝ cōpatione q̄ iō maiores dicūtur qꝛ ꝓlixa uolumia cōdiderūt:ex quib⁹ hic ē esaias:quē ꝓpē eadē ꝓphetie tpa subiūgo supradictis duobus. Esaias ergo iter illa iiqua q̄ arguit ꝛ iiusta p̄cepta ꝛ peccatori ppl̄o futura mala p̄dixit:etiā de christo ꝛ ecclesia hoc ē de rege ꝛ ea quā cōdidit ciuitate:multo plura:q̄ ceteri ꝓphetauit: ita ut a q̄busdā cuāgelista q̄ ꝓpheta poti⁹ diceret. Sed ꝓpē rōnē opis terminādi unū ō multis hoc loco ponā. Ex psona q̄ppe dei p̄is loquēs ecce iquit itelliget puer meus: ꝛ exaltabit ꝛ glorificabit ualde. Quēadmodum sup te stupescēt multi:ita gloria p̄uabitur ab hoibus spes tua: ꝛ gl̄a tua ab hoib⁹:ita mirabūtur gētes multe sup eū:ꝛ cōtinebūt reges os suū: qm̄ quib⁹ nō ē annūciatū de illo uidebūt ꝛ q̄ nō audierūt itelligēt. Dne q̄s credidit auditui nr̄o: ꝛ brachiū dni cui reuelatū ē? Annūciauim⁹ coraꝫ illo: ut ifirmus ut radix i terra sitiēti. Nō ē spes illi neqꝫ gloria. Et uidimus eū ꝛ nō habebat spem neqꝫ decorē: sed spes ei⁹ sine honore deficiēs p̄ ōibus hoibus. Homo i plaga positus ꝛ sciens ferre infirmitatē: quoniā auersa ē facies eius. Inhonoratus ē:nec magni existiat⁹ ē. Hic peccata nr̄a portat ꝛ p̄ nobis dolet. Et nos existimauim⁹ illū esse i dolore:ꝛ i plaga:ꝛ i afflictione. Ipse aūt uulneratus ē ꝓpter iniquitates nr̄as:ꝛ ifirmatus ē ꝓpē peccata nr̄a. Eruditio pacis nr̄e in eo: liuore eius sanati sum⁹. Oēs ut oues errauimus. Homo i uia sua errauit: ꝛ dns tradidit illū p̄ peccatis nr̄is: et ipse ꝓpter qd afflictus ē non aperuit os. Ut ouis ad imolandū ductus ē: ꝛ ut agnus añ eū qui se tonderet sine uoce:sic nō aperuit os suum. In humilitate iudiciū eius sublatum est:generationem ei⁹ q̄s narrabit? Quoniā

tollet de terra uita ei. Ab iniqtatib
ppli mei ductus est ad mortē: ⁊ dabo
malignos p sepultura eius: ⁊ diuites
p morte eius: quoniā iniquitatē nō fe-
cit nec dolus inuētus ē in ore eius: ⁊
dñs uult purgare eū de plaga. Si de-
deritis p peccato animā uīam: uide-
bitis semē longeuū. Et dñs uult au-
ferre a dolore aiam eius: ostēdere illi
lucē ⁊ formare intellectū: iustificare
iustū bñ plurib seruientē: ⁊ eorū pec-
cata ipse portauit. Propterea ipe he-
reditabit plures: ⁊ fortiū diuidet spo-
lia. Propter qd tradita ē ad mortem
aia eius. ⁊ iter iniquos estimat ē. ⁊ ip-
se multorū peccata portabit. ⁊ propt
peccata eorū tradit ē. De christo hec.
Jam uero de eccl̄ia qd sequit audia-
mus. Letare inquit sterilis q nō paris:
erumpe ⁊ clama q nō pturis quoniā
multi filij deserte magis q̄ eius que
hz uirū. Dilata locū tabernaculi tui:
⁊ palos caularū tuarū fige. Noli par-
cere: prolonga funiculos tuos: ⁊ pa-
los tuos cōforta. Adhuc i dextram ⁊
sinistrā ptē extēde: ⁊ semē tuū heredi-
tabit gentes: ⁊ ciuitates desertas in-
habitabis. Ne timeas qm̄ cōfusa es: ne
qz iuerearis qz exprobrata es: qm̄ p-
fusionē etnā obliuisceris: ⁊ opprobrij
uiduitatis tue ñ eris memor qm̄ dñs
faciēs te dñs sabaoth nomē eius: ⁊ q̄
te eruit ipse deus israel uniuerse terre
uocat ⁊ cetera. Uerū ista satis: ⁊ i eis
sunt exponēda nōnulla: sz sufficēt ar-
bitror: quia ita sunt aperta ut etiam
intelligere cogātur inimici inuiti.

Que micheas ⁊ ionas ⁊ iohel nouo
testam̄to ꝓgruētia ꝓphetauerit. c. xxx.

m Jcheas ꝓpheta christū i figura
ponēs cuiusdā magni montis
hec loquit. Erit i dieb nouissi-
mis manifestus mons dom dñi: pre-
parat sup vtices montiū: ⁊ exaltabit
sup colles ⁊ festinabūt ad eū plebes: ⁊
gentes mlte ibūt ⁊ dicēt. Uenite ascē-
damus i montē dñi: ⁊ i domū dei ia-
cob: ⁊ ostēdet nobis uiā suā: ⁊ ibimus
i semitis eius: qz ex sion pcedet lex: ⁊
uerbū dñi de hierusalē. Et iudicabit
inter plebes multas: ⁊ redarguet gen-
tes potētes usqz i longinquū. Predi-
cens iste ꝓpheta ⁊ locū i quo christ ē
nat ⁊ tu inqt bethlehē dom ephra-
ta nequaq̄ mima es ut sis in milibus
iude. Ex te mihi pdiet dux ut sit i pri-
cipē israel: ⁊ egressus ei ab initio ⁊ ex
dieb etnitatis: ꝓpterea dabit eos us-
q̄ ad tp̄us: quo parturiēs parturiet: ⁊
residui fratres ei cōuertētur ad filios
israel. Et stabit ⁊ uidebit ⁊ pascet gre-
gē suū in uirtute dñi: ⁊ i honore nois
dñi dei sui erūt: quoniā nūc magnifi-
cabitur usqz ad sūmū tre. Jonas aūt
ꝓpheta nō tā sm̄one q̄ sua quadam
passione ꝓphetauit christū: profecto
aperti q̄ si eius mortē ⁊ resurrectio-
nē uoce clamaret. Ut qd eiz excepti ē
uētre belūio: ⁊ die ttio redditus: nisi
ut significaret christū de pfūdo iferni
die ttio iditurū. Jobel oia q prophe-
tat multis uerbis cōpellit exponi: ut
q ad christū ⁊ eccl̄am ptinēt dilucesc-
cāt. Unū tamē qd etiā apli cōmemo-
rauerūt qñ in cōgregatos credentes
sp̄us sanctus sic a christo promissus
fuerat desup uenit: nō ptermittā. Et
erit iqt post hec: ⁊ effūdā de sp̄u meo
sup ōem carnē ⁊ ꝓphetabūt filij uri ⁊
filie uīe ⁊ seniores uri sōniabūt sōnia:
⁊ iuuenes uri uisa uidebūt. Et quidē
i seruos meos ⁊ ancillas meas i die-
bus illis effundā de spiritu meo.

Que i abdia i naū ⁊ abacuc de sa-
lute mundi in christo prenunciata re-
periantur. c. xxxi.

t Res ꝓphete de minorib: abdi-
as naum abacuc: nec sua tēpōa

dicũt ipsi:nec i chronicis eusebij ⁊ hie ronymi qñ ꝓphetauerint iuenit. Abdias quidẽ posit' ẽ ab eis cũ michea: sz nõ eo loco ubi notãtur tpa: quãdo micheã prophetasse ex eius liis constat. qõ errore negligẽter describentiũ labores alienos existimo contigisse. Duos alienos uero cõmemoratos in codicib' chronicoꝝ quos habuimus nõ potuimus iuenire: tñ quia i canõe cõtinẽtur: nec ipsi oportet ꝑtereãtur a nobis. Abdias q̃ ꝑtũ ad ei' scripturã attinet omniũ breuissim' ꝓphetaruz aduersus idumeã gentẽ loqt'. s. esau unius ex duob' gemis filijs isaac nepotib' abrae maioris illius reprobati. Porro si idumeã mõ locutiõis quo intelligit' a pte totũ. accipiamus positam eẽ ꝑ gẽtibus: possum' de christo agnoscere qõ dicit iter cetera. In mõte aũt sion erit salus: ⁊ erit sanctũ. Et paulopost i fine ipsius ꝓphetie ⁊ ascendẽt iquit saluati ex monte sion ut defendãt montem esau: ⁊ erit dño regnum. Apparet quippe id eẽ cõpletũ cum saluati ex monte sion id ẽ ex iudea credẽtes in christũ: qui precipue agnoscũtur apostoli ascenderũt ut ꝏfenderent montẽ esau. Quomodo defenderunt: nisi per euangelij ꝑdicationem saluos eos faciẽdo qui crediderunt ut eruerentur de potestate tenebrarum: ⁊ transferrẽtur in regnũ dei? Quos cõsequẽter expressit addendo ⁊ erit dño regnũ: mõs eim sion iudeã significat. ubi futura ꝑdicta ẽ salus: ⁊ ⁊ sanctũ quod ẽ christ' iesus. Mons uero esau idumea ẽ: ꝑ quã significata ẽ ecclia gentiũ: quã defenderũt sicut exposui saluati de monte sion: ut eẽt dño regnũ. Hoc obscurũ erat anteq̃ fieret: sed factũ quis nõ fidelis agnoscat. Naum uero ꝓpheta imo ꝑ illum deus exterminabo iquit sculptilia et cõflatilia ponã sculpturã tuã: ḋa ecce ueloces sup mõtes pedõs euãgelizãtis annũciãtis pacem. Celebra iuda dies tuos festos. redde uota tua: qꝛ iã non adijciẽt ultra ut transeãt i uetustatez. Cõsumatũ ẽ cõsumptũ ẽ: ablatũ est. Ascendit ḋ insufflat in faciẽ tuã: eripiẽs te ex tribulatione. Quis ascenderit ab iferis ⁊ insufflauerit i faciem iude: hoc ẽ iudeoꝝ discipuloꝝ. Spiritũ recolit sanctũ ḋ memit euãgeliuz. Ad nouũ eiz testamẽtũ ptinẽt: quorũ dies festi ita spualiter inouãtur: ut in uetustatẽ trãsire nõ possiut. Porro ꝑ euãgeliũ extermiata sculptilia ⁊ ꝓflatilia id ẽ idola deoꝝ falsoꝝ: ⁊ obliuione tãq̃ sepulture tradita iã uidem': ⁊ hãc ẽt in hac re ꝓphetiã cõpletã eẽ cognoscim'. Abacuc de quo alio q̃ ꝏ christi aduẽtu ḋ futurus fuerat itelligitur dicẽ: ⁊ respondit dñs ad me et dixit: scribe uisuz apte in buxo: ut assequat' qui legit ea: qꝛ adhuc uisio ad tẽpus: ⁊ oriet' in fine ⁊ nõ inuacuum ibit: si tardauerit sustine eũ: quia ueniens ueniet ⁊ nõ morabitur.

De ꝓphetia q̃ in oratione abacuc ⁊ cantico cõtinetur. c. xxxij.

i In oratione aũt sua cũ cantico cui nisi dño christo dicit: dñe audiui auditionẽ tuã ⁊ timui: dñe cõsideraui opa tua ⁊ expaui. Quid eiz hoc ẽ nisi ꝑcognite noue ac repẽtine salutis hominũ ineffabilis ãmiratio. In medio duoꝝ aialiũ cognosceris: q̃d ẽ nisi aut i medio duoꝝ testamẽtorũ aut i medio duoꝝ latronũ: aut i medio moysi ⁊ helie cũ eo i monte sermocinãtiũ? Dũ appropinquãt ãni cognosceris i aduẽtu tpis ostẽderis: hoc qꝛ ꝑ se patet nõ ẽ exponendum. Quod uero sequit' exponẽdũ: i eo dũ cõturbata fuerit aia mea: i ira misericordie memor eris: q̃d ẽ nisi q̃ iudeos i se trãsfigurauerit de quoꝝ gẽte fuit: q̃ cũ magna ira turbati crucifigerent

christū:ille misericordie memor dixit
pat ignosce illis qz nesciūt qd faciūt:
Deus de theman ueniet: ⁊ sāctus de
monte ūbroso ⁊ cōdenso. Quod hic
dictū ē de theman ueniet:alij iterpta
ti sūt ab austro ul ab africo: p quod
significat meridies id ē feruor carita
tis ⁊ splēdor ueritatis. Montē uero
umbrosū atqz cōdensum:q̄uis mltis
mōis possit itelligi:libētius acceperiz
scripturaꝝ altitudinē diuinaꝝ: q̄bus
christus ꝓphetatus ē. Multa quippe
ibi umbrosa atqz condēsa sūt:q̄ mētē
querētis exerceāt. Inde aūt uenit:cuz
ibi eū q̄ itelligit iuenit. Operuit celos
uirtus eī:⁊ laudis eius plena ē terra:
quid ē nisi q̄ i psalmo ēt dicit:exaltaz
sup celos deus: ⁊ sup omnez terram
gloria tua. Splendor eius ut lumen
erit:q̄d ē nisi fama eius credētes illu
minabit? Cornua i manib' eius sunt.
q̄d ē nisi tropheū crucis? Et posuit ca
ritatē firmā fortitudis sue:nec expo
nendū ē. Ante faciē eī ibit uerbū: et
ꝓdiet i cāpū añ pedes eī:q̄d ē nisi qd
⁊ anteaq̄ huc uēiret p̄nūciat' ē:⁊ po
steaq̄ hic reuersus ē ānūciat' ē. Ste
tit ⁊ terra cōmota ē:q̄d nisi q̄ ad sub
ueniendū stetit:⁊ t̄ra cōmota ē ad cre
dendū? Respexit ⁊ tabuerūt gētes hoc
ē mis̄tus ē ⁊ fecit ppl'us penitētes. Cō
triti sūt montes uiolētia hoc est uim
faciētib' miraculis elatorū cōtraria
ē superbia. Defluxerūt colles eterna
les:hoc ē humiliati sūt ad tēpus ut e
rigerētur in eternū. Ingressus ct̄nos
eius ꝓ laborib' uidi:hoc est non sine
mercede eternitatis laborē caritatis
aspexi. Tabernacula ethiopum expa
uescēt:tabarnacula terre madian:hoc
ē gentes repēte ꝓterrite nūcio mirabi
liū tuoꝝ:etiā q̄ nō sūt in iure romano
erūt in ppl'ō christiano. Nunquid in
fluminib' iratus es dñe:aut i flumi
nibus furor tuus: aut i mari impet'
tuus? Hoc ideo dictū ē:quia nō uenit
nūc ut iudicet mundū: sz ut saluetur
mūdus ꝓ ipsum. Qui ascēdes sup e
quos tuos:⁊ eq̄tatio tua salus: hoc ē
euāgelīste tui portabūt te qz regūtur
a te ⁊ euāgeliū tuū salus ē eis q̄ credūt
in te. Intendēs intēdes arcū tuū sup
sceptra dicit dñs:hoc ē commiaberis
iudiciū tuū etiā regib' terre. Flumib'
scindet terra:hoc ē influētib' sermōi
bus predicātiū re apient ad cōfitēdū
hoim corda:quib' dictū ē scidite cor
da uīa ⁊ nō uestimēta uīa. Quid ē vi
debūt te ⁊ dolebūt ppl'i:nisi ut luēdo
sint beati? Quid ē dispgēs aquas in
cessu nisi ambulādo i eis q̄ te usque
quaqz ānunciāt:hac atqz hac dispgis
fluēta doctrine? Quid ē abyssus dedit
uocē suā? An ꝓfunditas cordis hūa
ni:quid ei uideret expressit. Altitudo
fantasie:tanq̄ uersus supioris ē expo
sitio. Altitudo eim ē abyssus. Quod
aūt ait fantasie sue subaudiēdū ē uo
cē dedit:hoc ē qd̄ diximꝰ qd̄ ei uideret
expressit. Phantasia quippe uisio est
quā nō tenuit:nō operuit: sed cōfitē
do eructauit. Elcuat' ē sol:⁊ luna ste
tit i ordine suo. Hoc ē ascēdit christus
in celū:⁊ ordinata est ecclia sub rege
suo. In luce iacula tua ibūt hoc ē nō
in occultū sz in manifestū tua uerba
mittētur. In splēdore coruscatiōis ar
morū tuoꝝ subaudiēdū ē iacula tua
ibūt. Dixerat eim suis: q̄ dico uobis i
tenebris dicite i lumie. In cōminatiōe
terrā miorabis id ē cōminādo hūilia
bis hoies:⁊ i furore deiicies gētes: qz
eos q̄ se exaltāt uindicando collides.
Existi in salutē ppl'i tui:ut saluos fa
ceres christos tuos:misisti in capita i
imicorū mortē:nihil hoꝝ exponēdū
ē. Excitasti uincula usqz ad collū. Et
bona hic p̄nt itelligi uincula sapiētie:
ut uinciātur pedes i cōpedes eī:⁊ col
lū i torquē eius. Precidisti i stupore
mētis subaudiāus uicula. Excitauit
eim bona:p̄cidit mala:de quib' dicit

ei dirupisti uincula mea. Et hoc i stupore mētis id ē mirabilit. Capita potētiū mouebūt i ea. s. i ea admiratiōe. Adaperiēt morsus suos: sicut edens paup absconse. Potētes eim q̄dā iudeorū cōueniebāt ad dñm: uerba eius ⁊ facta mirati: ⁊ esuriētes panē doctne manducabāt absconse ꝓpter metū iudeorꝫ: sicut eos ꝓdidit euāgeliū. Et imisisti in mare equos tuos: turbātes aquas multas: q̄ nihil aliud sunt q̄ multi ppli. Non eim alij timore conuerterētur: alij furore ꝓsequerētur: nisi oēs turbarētur. Obseruaui ⁊ expauit uēter me⁹: a uoce oratiōis labiorꝫ meorꝫ. Et itroiuit tremor i ossa mea: ⁊ subt⁹ me turbata ē habitudo mea. Intēdit in ea q̄ dicebat: ⁊ ipse sua est oratiōe pterritus: quā ꝓphetice effūdebat: ⁊ in qua futura cernebat. Turbatis eim ppls multis uidit iminētes ecclie tribulationes cōtinuoq̄ se eius membrū agnouit atq̄ ait. Requiescā in die tribulationis tāq̄ ad eos pertinens q̄ sūt spe gaudētes: in tribulatione patiētes. Ut ascendā inq̄t ad ppl'm peregrinationis mee. Recedens utiq̄ a ppl'o maligno carnalis cognationis sue: nō peregrināte in hac terra: neq̄ supernā patriā requirēte. Quoniam ficus iquit nō afferet fruct⁹: ⁊ nō erūt natiuitates i uineis. Mentiet opus oliue ⁊ cāpi nō faciēt escā. Defecerūt ab esca oues: ⁊ nō supersūt i presepibus boues. Uidit eā gentē q̄ christuꝫ fuerat occisura ubertatē copiarū spiritualiū ꝓditurā: quas ꝑ terrenā fecūditatem more ꝓphetico figurauit. Et qꝛ irā dei talem ꝓpterea passa est illa gens: qꝛ dei ignorās iusticiā suā uoluit cōstituere: iste continuo: ego aūt inquit in dño exultabo: gaudebo i deo salutari meo. Domine de⁹ uirt⁹ mea statuit pedes meos in cōsūmationeꝫ. sup excelsa imponet me: ut uincaꝫ in cantico eius illo scilicet cātico de quo similia quedā dicūtur i psalmo. Statuit supra petrā pedes meos: ⁊ direxit gressus meos: ⁊ imisit in os meuꝫ canticū nouū: hymnū deo nr̄o. Ipse ergo uincit i cantico dñi q̄ placet i ei⁹ laude nō sua: ut qui gloriat i dño glorietur. Melius aūt mihi uident q̄dā codices habere gaudebo in deo iesu meo: q̄ hi q̄ uolētes id latie ponē: nomen ipsū nō posuerūt: quod est nobis amicitius ⁊ dulcius nominare.

De christo ⁊ uocatiōe gētiū: q̄ hieremias ⁊ sophonias ꝓphetico spiritu sunt prefati. c. xxxiij.

b Jeremias ꝓpheta de maiorib⁹ ē sicut esaias: nō de minoribus sic ⁊ ceteri: de quorꝫ scriptis nōnulla iā posui. Prophetauit aūt regnante iosia i hierusalē: ⁊ apud romanos anno marcio: iā appropinquāte captiuitate iudeorꝫ. Tetēdit aūt ꝓphetiā suā usq̄ ad quitū mēsem taptiuitatis: sic in ei⁹ lr̄is iuenit. Sophoias aūt unus de minorib⁹ adiūgit ei. Nam ⁊ ipse i dieb⁹ iosie ꝓphetasse se dicit: sed quousq̄ nō dicit. Prophetauit ergo hieremias nō solū anci martij: uerū etiā tarḋnij prisci tēporib⁹: quem romani habuerūt quitū regē. Ipse eim qn̄ est illa captiuitas facta regnare iā cepezat. Prophetās ergo de christo hieremias: sp̄us inq̄t oris nr̄i dñs christus captus ē i peccatis nr̄is: sic breuit ostē dēs ⁊ dñm nr̄m christū ⁊ passū eē ꝓ nobis. Itē alio loco hic de⁹ me⁹ iq̄t ⁊ nō extimabit alter ad eū q̄ iuenit ōnē uiā prudētie ⁊ dedit eā iacob puero suo: ⁊ israel dilecto suo. Post hec in terris uisus ē: ⁊ cū hoibus cōuersat⁹ est. Hoc testimoniū quidā non hieremie sꝫ scribe eius attribuūt: q̄ uocabatur baruch: sꝫ hieremie celebrati⁹ habet. Rursus idem ꝓpheta de ipso. Ecce inq̄t dies ueniūt dicit dominus:

7 ſuſcitabo dauid germen iuſtũ:7 regnabit rex 7 ſapiẽs erit:7 faciet iudiciũ 7 iuſtitiã in tra. In dieb' illis ſaluabitur iuda:7 iſrael habitabit cõfidenť:7 hoc ẽ nomẽ q̃ uocabũt eum dñs iuſtus nr̃. De uocatione aũt gentiũ q̃ futura fuerat:7 eã nũc impletaz cernim':ſic locutus ẽ. Domie de' meus 7 refugiũ meũ i die malozꝫ: ad te gentes ueniẽt ab extremo terre 7 dicent. Uere mẽdacia coluerũt pr̃es nr̃i ſimulacra:7 nõ ẽ i eis utilitas. Quia uero nõ erãt eũ agnituri iudei:a q̃buſ eũ 7 occidi oportebat:ſic idẽ ꝓpheta ſignificat. Graue cor p oia:7 homo ẽ 7 q̃s cognoſcet eũ? Huius ẽ etiã illud q̃ i libro. xvij. poſui de teſtamento nouo:cuius ẽ mediator chriſtus. Jp̃e q̃ppe hieremias ait. Ecce dies ueniũt dicit dñs:7 cõſũmabo ſup domũ iacob teſtamentũ nouũ: 7 cetera q̃ ibi legũtur. Sophonie aũt ꝓphete q̃ cuz hieremia ꝓphetizabat:hec p̃dicta interim de chriſto iterponam. Expecta me dicit dñs i die reſurrectiõis mee 7 i futurũ:quia iudiciũ meũ ut cõgregem gentes:7 colligã regna. Et itez. Horribilis iquit dñs ſup eos: 7 exterminabit õnes deos terre:7 adorabit eũ uir de loco ſuo:ões iſule gentium. Et paulopoſt. Tũc inq̃t tranſuertam in ppl'os linguã 7 ꝓgenies ei' ut ões inuocẽt nomen dñi:7 ſeruiant ei ſub uno iugo. A finib' fluminũ ethiopie afferẽt mihi hoſtias. i illo die nõ ꝓfũderis ex õibus adiuentionibus tuis: quas ipie egiſti i me:quia tũc auferã abs te prauitates iiurie tue 7 iã non adĩcies ut magnificeris ſup monte; ſanctũ meũ. Et ſubrelinquã i te ppl'm manſuetũ 7 humilẽ:7 uerebũtur i nomine dñi q̃ reliqui fuerit iſrael. He ſũt reliq̃e:de quib' alibi ꝓphetať: q̃ ap'lus etiã cõmemorat. Si fuerit numerus filiozꝫ iſrael ſic arena maris: reliquie ſalue fient. He q̃ppe i chriſtũ illius gentis reliquie crediderunt.

De ꝓphetia danielis 7 ezechielis: q̃ i chriſtũ eccl'azq̃ ꝓcordat. c. xxxiij.

i Ni ipſa porro captiuitate babylonie daniel 7 ezechiel ꝓphetauerũt ꝑ us. alij. ſ. duo ex prophetis maiorib'. Quozꝫ daniel etiã tempus quo uẽturus chriſtus fuerat atq̃ paſſurus. numero diffiniuit annozꝫ: q̃ longũ eſt cõputando mõſtrare: 7 ab alijs factitatũ eſt añ nos. De p̃ate v̄o eius 7 eccl'ia 7 gloria ſic locut' ẽ. Uidebam iquit in uiſione noctis. 7 ecce cum nubibus celi filius hois ueniẽs erat:7 uſq̃ ad uetuſtũ dierũ ꝑuenit. In conſpectu eius prelatus ẽ: 7 ipſi datus ẽ pr̃cipatus 7 uirtus 7 honor 7 regnũ 7 õnes ppl'i: tribus 7 lingue ipſi ſeruient. Poteſtas eius poteſtas ꝓpetua:que nõ trãſibit:7 regnũ eius quod nõ corrũpetur. Ezechiel quoq̃ more ꝓphetico per dauid chriſtum ſignificans q: carnem de dauid ſemie aſſumpſit:propter quam formã fui qua factus ẽ homo etiam ſeruus dei dicitur idem dei filius:ſic eum ꝓphetando prenũciat ex perſona dei p̃ris. Et ſuſcitabo inq̃t ſuper pecora mea paſtorem unum:qui paſcat ea ſeruũ meum dauid:7 ipſe paſcet ea: 7 ipſe erit his in paſtorem. Ego autem dominus ero eis in deum:7 ſeruus me' dauid princeps in medio eorum:ego dominus locutus ſum. Et alio loco: 7 rex inquit unus erit omnibus imperans 7 nõ erunt ultra due gentes nec diuidenť amplius in duo regna: neq̃ polluenť ultra in idolis ſuis:ab ominationibus ſuis: 7 in cunctis iniquitatibus ſuis. Et ſaluos eos faciã de uniuerſis ſedibus ſuis: in quibus peccauerũt 7 mundabo eos: 7 erunt mihi populus:7 ego ero eis deus: 7 ſeruus meus rex dauid ſuper eos: 7

paſtor unus erit omnium eorum.

De triũ ꝓphetarũ uaticinio id eſt aggei zacharie ⁊ malachie.c.xxxv.

r Eſtãt tres minores ꝓphete: q̃ ꝓphetauerũt i fine captiuitatis aggeus:zacharias:malachias. Quorũ aggeus chriſtũ ⁊ eccl'am hac aptĩ breuitate ꝓphetat. Hec dicit dñs exercituũ. Adhuc unum modicũ ē: ⁊ ego cõmouebo celũ ⁊ terram ⁊ mare ⁊ aridam:⁊ ões gentes mouebo:⁊ ueniet deſideratus cũctis gẽtibus. Hec ꝓphetia partim iam cõpleta cernit:partim ſperat in fine complẽda. Mouit eim celũ angelorꝫ ⁊ ſyderum teſtimonio:quãdo chriſtĩ incarnatus ē. Mouit terrã ingenti miraculo de ipſo uirginis partu. Mouit mare ⁊ aridam cũ ⁊ i inſulis ⁊ in orbe toto chriſtus annũciatur. Ita mouerĩ ones gentes uidemus ad fidẽ. Jam uero qd̃ ſequitur:⁊ ueniet deſideratus cũctis gentibus:de nouiſſimo eius expectat aduentu. Ut eim deſideratus eẽt ⁊ expectãtibĩ cũctis gẽtibus:prĩ oportuit eũ dilectũ eſſe credẽtibus. Zacharias de chriſto ⁊ eccl'a:exulta iquit valde filia ſion:iubila filia hieruſalẽ:ecce rex tuus ueniet tibi iuſtus ⁊ ſaluator. Ipſe pauper ⁊ aſcẽdens ſup aſinum ⁊ ſuper pullũ filiũ aſine. Et poteſtas eius a mari uſqꝫ ad mare: ⁊ a fluminibus uſqꝫ ad fines tre. hoc qñ factũ ſit:ut dominus chriſtus in itinere iumento huius generis uteretur:i euãgelio legit ubi ⁊ hec prophetia cõmemoratur.ex parte quantum illi loco ſufficere uiſum ē. Alio loco ad iſtum chriſtum in ſpiritu prophetie loquẽs de remiſſione peccatorum per eius ſanguinem.tu quoqꝫ inquit in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti uinctos tuos:de lacu in quo nõ ē aqua. Quid ꝑ hunc lacum uelit intelligi poſſunt diuerſa ſentiri:etiam ſecundum rectam fidem. Mihi tamẽ uidetur nõ eo ſignificari melius:niſi humane miſerie ſiccam profunditatem quodammõ ⁊ ſterilem:ubi nõ ſunt fluenta iuſtitie: ſed iniquitatis lutum. De hoc quippe lacu in pſalmo etiã dicitur: ⁊ eduxit me de lacu miſie ⁊ de luto fecis. Malachias ꝓphetans eccl'am quã ꝑ chriſtũ iam cernimus propagatã iudeis dicit apertiſſime ex pſona dei. Non ē mihi uolũtas in uobis:⁊ munus nõ ſuſcipiam de manu ueſtra. Ab ortu eim ſolis uſqꝫ ad occaſum magnũ ē nomen meum in gentibus:⁊ in omni loco ſacrificabitur ⁊ offeretur nomini meo oblatio mũda:quia magnuꝫ nomen meum in gẽtibus dicit dominus. Hoc ſacrificium per ſacerdotiũ chriſti ſecundum ordinem melchiſedec: cũ in omni loco a ſolis ortu uſqꝫ ad occaſum deo iã uideamĩ offerri. Sacrificiũ autẽ iudeorꝫ quibus dictum eſt: nõ ē mihi uolũtas i uobis:nec accipiam de manibus uris munus: ceſſaſſe negare nõ pñt: qui adhuc expectant alium chriſtum:cum hoc qd̃ prophetatum legunt ⁊ impletũ uidẽt: ipleri nõ poterit niſi per ipſum. Dicit enim paulopoſt ex perſona dei de ipſo. Teſtamentum meum erit cum eo uite ⁊ pacis:⁊ dedi ei timorẽ ut me timeret: ⁊ a facie nois mei reuereret. Lex ueritatis erit i ore eius:i pace dirigẽs ambulabit mecũ:⁊ multos ab iniquitate cõuertet:quoniã labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiã:⁊ legẽ inq̃rent d̃ ore eius quoniã angelus dñi õipotẽtis ē. Nec mirandũ ē:quia õipotentis dñi angelus dictus ē chriſtus ieſus. Sic enim ſeruus propter formam ſerui i qua uenit ad hoies:ſic angelus ꝓpter euangeliũ quod nũciauit hominib̃. Nam ſi grece iſta ita iterpretemur: et euangeliũ bona nũciatio ē ⁊ angelus nũcius. De ipſo quippe iterum dicit.

Ecce angelũ meũ mittã: ⁊ prospiciet uiam ante faciẽ meã: ⁊ subito ueniet ĩ templũ suũ dñs quẽ uos queritis: et angelus testamẽti quẽ uos uultis: ecce ueniet dicit dominus deus ōipotẽs ⁊ quis sustinebit diez introitus eius? aut quis sistet ĩ aspectu eius? Hoc loco ⁊ ꝑmũ ⁊ secundũ christi ꝑnũciauit aduẽtum. Primũ scilicet de quo ait. Et subito in templũ suũ ueniet dñs id ẽ in carnẽ suã: de qua dicit in euangelio: soluite templũ hoc ⁊ in triduo resuscitabo illud. Secundũ uero ubi ait. Ecce uenit dominus ōnipotẽs: et quis sustinebit diẽ introitus eius: aut quis persistet in aspectu eius? Quod aũt dixit dominus quẽ uos queritis: et angelus testamẽti quẽ uos uultis: significauit utiq; etiã iudeos secundũ scripturas quas legunt christũ querere et uelle. Sed multi eoꝝ quẽ quesierunt ⁊ uoluerũt: uenisse non agnouerunt: excecati ĩ cordib' suis precedẽtibus meritis suis. Quod sane hic nominat testamẽtũ: uł supra ubi ait testamentũ meũ erit cum eo: uł hic ubi dixit eũ angelũ testamẽti: nouũ ꝑculdubio debemus accipere testamẽtum ubi sẽpiterna: nõ uetus ubi tẽpalia sũt ꝑmissa: que ꝑ magno hic habentes plurimi ifirmi: ⁊ deo uero taliũ rerũ mercede seruiẽtes: qñ uident eis ĩpios abũdare turbãtur. Propter eq; idẽ ꝓpheta: ut noui testamẽti etnaz beatitudinẽ que nõ nisi bonis dabit: distingueret a ueteris terrena felicitate que plerũq; datur ⁊ malis Ingrauastis iquit sup me uerba uã dic dñs et dixistis. In quo detraximus de te? Dixistis uanus ẽ ōnis qui seruit deo. Et quid plus nobis quia custodiuimus obseruatiões eius: et qr ãbulauimus supplicãtes ante faciẽ dñi ōnipotẽtis. Et nũc uos beatificatis alienos et reedificãt' ões q̃ faciũt iniqua: aduersati sũt deo et salui facti sunt. Hec oblocuti sũt qui timebant dñm: unusquisq; ad proximũ suum. Et animaduertit dominus: ⁊ audiuit: et scripsit librum memorie ĩ conspectu suo: eis qui timent dominũ ⁊ reuerẽt' nomẽ eius: per istum librum significatum ẽ testamẽtũ nouũ. Deniq; qõ sequit' audiamus. Et erũt mihi dicit dominus ōipotens in die quam ego facio in acquisitonẽ: ⁊ eligam eos sic homo eligit filium suum seruientem sibi. Et cõuertemini ⁊ uidebitis inter iustum ⁊ iniustum: ⁊ inter seruientez deo ⁊ nõ seruientẽ. Quoniam ecce dies ueniet ardẽs sicut clibanus: ⁊ concremabit eos: ⁊ erũt ões alienigene ⁊ omnes faciẽtes iniquitatẽ sic stipula. ⁊ incẽdet illos dies qui adueniet dicit dominus omnipotens: ⁊ nõ derelinquetur eorum radix neq; fermentum ⁊ orietur uobis timentibus nomen meũ sol iustitie. ⁊ sanitas ĩ pennis eius. ⁊ exibitis ⁊ exultabitis sicut uituli ex uinculis resoluti. Et cõculcabitis iniquos ⁊ erũt cinis sub pedib' uẽis ĩ die in quo ego facio. dicit dominus omnipotens. Hic est qui dicitur dies iudicij: de quo suo loco si deus uoluerit loquemur uberius.

De esdra ⁊ machabeorum libris .c.xxxvi.

p Ost hos tres ꝓphetas aggeũ: zachariã: malachiã ꝑ idẽ tẽpus liberationis populi ex babylonica seruitute scripsit etiã esdras: q̃ magis rerũ gestaꝝ scriptor ẽ habit' q̃ ꝓpheta sicuti ẽ liber q̃ appellat' hester. Cuius res gesta in laudẽ dei nõ longe ab his tẽporibus inuenitur. Nisi forte esdras in eo christũ prophetasse intelligẽdus ẽ: q̃ iter iuuẽes quosdam orta questione quid amplius ualeret in rebus: cum reges unus dixisset: alter uinuz: tertius mulieres: que plerũq; regibus

imperarēt:idem tñ tertiꝰ ueritatē sup oia demonstrauit eē uictricē. Consulto aūt euāgelio christū cognoscimus eē ueritatē. Ab hoc tēpore apud iudeos restituto tēplo:nō reges sed principes fuerūt usqꝫ ad aristobolū. Quoruꝫ supputatio temporū nō in scripturis sanctis que canonice appellant sed in alīs inuenit:in quibus sunt et machabeorū libri:quos nō iudei sed ecclia pro canonicis habet: ppt quorūdam martyrum passiones uehemētes atqꝫ mirabiles qui anteqꝫ christus uenisset in carnē:usqꝫ ad mortem pro dei lege certauerūt: ⁊ mala grauissima atqꝫ horribilia pertulerunt.

Qd ꝓphetica auctoritas ōi origie gētilis phie iueniat antiqor.c.xxxvij.

t Empore igit nīorū ꝓphetarū quoꝝ iam scripta ad notitiam fere omniū gētiū peruenerūt: philosophi gentiū nondum erāt: qui hoc ēt nomie uocarētur:qd cepit a samio pythagora:qui eo tēpore quo iudeoruꝫ soluta ē captiuitas:cepit excellere atqꝫ cognosci. Multo ergo magis ceteri philosophi post ꝓphetas reperiūt fuisse. Nam ipse socrates atheniēsis magister omniū qui tūc maxime claruerunt tenens in ea parte q̄ moralis uel actiua dicit principatū: post esdrā i chronicis inuenitur. Nō multo post etiā plato ē natus:qui longe ceteros socratis discipulos anteiret. Quibus si addamus etiā superiores q̄ nondū philosophi uocabātur:septem scilicet sapiētes:ac deide physicos qui thaleti successerūt:in perscrutanda natura rerū studiū eius imitati. Anaximādꝝ scilicet ⁊ anaximenē ⁊ anaxagoram aliosqꝫ nonnullos ātecqꝫ pythagoras p̄mus philosophiam ꝓfiteretur:nec illi ꝓphetas nostros uel uniuersos temporum antiquitate precedūt: quādo quidē thales post quē ceteri fuerunt regnāte romulo eminuisse fertur: qñ de fontibus israel i eis litteris q̄ toto orbe manarēt ꝓphetie flumē erupit. Soli igitur illi theologi poete: orpheus:linus:museꝰ :⁊ si quis alius apud grecos fuit his prophetis hebreis quoꝝ scripta in auctoritate habemus:annis reperiūtur priores. Sed nec ipsi uerū theologū nostrū moysē: qui unū deū uerum ueraciter predicauit:cuius nūc scripta i auctoritatis canone prima sūt:tēpore preuenerūt. Ac per hoc quantū ad grecos attinet i qua lingua līe huius seculi maxime floruerūt:nihil habēt vnde sapientiā suā iactent:quo religione nostra ubi uera ē sapiētia:si nō superior saltēꝫ uideat antiquior. Uerū quod fatendum ē nō quidē i grecia sꝫ i barbaris gētibus sicut iā in egypto añ moysen nōnulla doctrina fuerat que illorum sapiētia diceret. Alioquin nō eēt scriptum i sanctis libris moysen eruditiꝫ omni sapiētia:egyptioꝝ:tūc utiqꝫ qñ ibi natus ē:⁊ a filia pharaonis adoptatus atqꝫ nutritus etiā liberalit educatus est. Sed nec sapiētia egyptiorū sapientiā ꝓphetarū nīorum tempore antecedere potuit quādo quidēꝫ ⁊ abraaꝫ ꝓpheta fuit. Quid aūt sapiētie esse potuit in egypto:antequā eis isis quam mortuā tanqꝫ magnam deam colēdā putarūt litteras traderet. isis porro inachi filia fuisse prodit: q̄ primus regnare cepit argiuis: quando iā abrae nepotes reperiūtur exorti.

Quod quedā sāctoꝝ scripta ecclesiasticus canon ꝓpter nimiā ñ recepit uetustatē:ne ꝑ occasionē coꝝ falsa ueris inserentur.c.xxxviij.

i Am uero si longe antiquiora repetā:⁊ ante illud grande diluuiū noster erit utiqꝫ noe patriarcha

quē prophetā quoq; nō immerito dixerim. Si quidē ipsa arca quā fecit: ⁊ in qua cū suis euasit: prophetia nīor temporū fuit. Quid enoch septimus ab adam: Nōne etiā in canonica epla apli iude prophetasse pdicatur: quorum scripta ut apud iudeos ⁊ apud nos i auctoritate nō essent: nimia fecit antiquitas: propter quod uidebāt suspecta esse habēda: ne pferētur falsa p ueris. Nam ⁊ pferūtur quedā que ipsor esse dicātur: ab eis qui pro suo sensu passim quod uolūt credunt sed ea castitas canonis nō recepit: non q̄ eor hominū qui deo placuerūt reprobetur auctoritas: sed q̄ ista esse ñ credantur ipsor. Nec mirū debet uideri q̄ suspecta habētur: que sub tāte antiquitatis nomie proferūtur: quando quidē in ipsa historia regū iude ⁊ regum israel: q̄ res gestas cōtinet: de q̄bus eidē scripture canonice credim⁹: cōmemorātur plurima que ibi nō explicantur: ⁊ dicūtur i libris alīs inueniri quos pphete scripserūt: ⁊ alicubi eorum quoq; pphetarū noia nō tacentur: nec tñ iueniūtur i canone quē pplus dei recepit. Cuius rei: fateor: causa me latet nisi q̄ existimo ēt ipsos quibus ea que i auctoritate religiōis esse deberēt: sanctus utiq; spus reuelabat: alia sicut hoies historica diligētia: alia sicut pphetas inspiratiōe diuina scribere potuisse: atq; hec ita fuisse distincta: ut illa tanq̄ ipsis: ista vo tanquā deo p ipsos loquēti iudicarēt esse tribuēda: ac si illa ptinerēt ad ubertatē cognitionis: hec ad religiōis auctoritatē i qua auctoritate custodit canon: preter que si qua iam etiā sub nomine ucrorū prophetar scripta pferūtur: nec ad ipsam copiā sciētie ualent. Quoniam utrū eor sint quorū esse dicūtur incertū ē: ⁊ ab hoc eis nō adhibetur fides: maxime his i quib⁹ etiā cōtra fidē librorū canonicorum quedā legūtur: propter quod ea prorsus illor nō esse apparet.

De hebraicis liis q̄ nūquā i sue ligue pprietate nō fuerunt. c. xxxix.

n On itaq; recedendū ē: quod ñ nulli arbitrātur hebreā tm̄ linguam p illū qui uocabat heber: vnde hebreor uocabulū ē fuisse seruatam atq; inde ad abraam peruenisse: hebreas aūt lias a lege cepisse que data ē p moysen: sed potius p illā successionem patrum memoratam linguam cū suis liis custoditā. Deniq; in pplo dei moyses cōstituit q̄ docendis liis preessent: prius q̄ diuine legis ullas nossent lias. Nos appellat scriptura grammatoisagogos q̄ latine dici pñt liarum inductores ul̄ introductores eo q̄ eas inducāt id ē introducāt quo dammodo in corda discentiū: ul̄ i eas potius ipsos quos docēt. Nulla igit̄ gens de antiquitate sapiētie sue super patriarchas ⁊ pphetas nīos quibus inerat diuina sapiētia ulla se iniq̄tate iactauerit: quādo nec egyptus iuenit̄ que solet falso ⁊ inaniter de suarum doctrinarū antiquitate gloriari: qualicūq; sua sapiētia patriarchar nīor tēpore sapientiā peruenisse. Neq; eim quisquam dicere audebit mirabilium disciplinarum eos peritissimos fuisse antequā litteras nossent: id ē antequā isis eo uēisset: easq; ibi docuisset. Ipsa porro eorum memorabilis doctrina q̄ appellata ē sapientia: q̄d erat nisi maxime astronomia: ⁊ si q̄d aliō taliam disciplinarū magis ad exercēda ingenia: q̄ ad illuminādas mētes sapiētia uera ualere solet. Nam quod ad philosophiā attinet: q̄ se docere aliquid pfitetur vnde fiant hoies beati: circa tempora mercurij quē trismegistum uocauerunt: in illis terris eiusmodi studia claruerūt. Longe quidez

ante ſapiẽtes q̃ philoſophos habuit
grecia. Sed tamẽ poſt abraã ⁊ iſaac:
⁊ iacob ⁊ ioſeph. Nimirum etiã poſt
ipſum moyſen. Eo quippe tempore
quo moyſes natus ẽ fuiſſe reperitur
atlas ille magnus aſtrologus frater
prometheí: maternus auus mercurij
maioris: cuius nepos fuit triſmegiſt'
iſte mercurius.

De egyptiorꝫ mẽdaciſſima vanita-
te: q̃ antiquitate ſciẽtie ſue centummi-
lia aſcribit annorum. c. xl.

f Ruſtra itaq̃ uaniſſima p̃ſump
tione garriũt quidã dicẽtes: ex
quo egyptus rationẽ ſyderũ cõprehẽ-
dit: amplius q̃ centũ annorum milia
numerari. In q̃bus eim libris iſtum
collegerũt numerũ: qui nõ multũ añ
annorũ duo milia litteras magiſtra
iſide didicerunt. Non eim parvus eſt
auctor i hiſtoria uarro q̃ hoc ꝓdidit:
quod a litterarũ etiã diuinarũ ueri-
tate nõ diſſonat. Cum eiz ab ipſo p̃-
mo homine q̃ appellatus ẽ adam nõ-
dum ſex annorꝫ milia cõpleãtur: quo
modo non iſti ridẽdi potius q̃ refel-
lendi ſunt: qui de ſpatio tẽporꝫ taz di-
uerſa ⁊ huic explorate ueritati tã cõ-
traria ꝓſuadere conãtur. Cui eiz nar-
ranti melius preterita credim': q̃ qui
etiã futura p̃dixerit q̃ p̃ſentia iam ui-
demus. Nam ⁊ ipſa hiſtoricorꝫ inter
ſe diſſonãtia copiã nobis p̃bet ut eis
potius credere debeamus: qui diuine
quam tenemus nõ repugnãt hiſtorie.
Porro aũt ciues ipie ciuitatis diffuſi
uſquequaq̃ ꝑ ceteras: cũ legũt hoies
doctiſſimos quorꝫ nulliuſ cõtẽnẽda
uideatur auctoritas: iter ſe de rebus
geſtis ab etatis nõe memoria remo-
tiſſimis diſcrepãtes: cui credẽ potius
debeãt nõ inueniũt. Nos uero in nõe
religiõis hiſtoria fulti auctoritate di-
uina: q̃cquid ei reſiſtit nõ dnbitam' eẽ
falſiſſimũ: quomodolibet ſeſe habeãt
cetera i ſecularib' liis: q̃ ſiue uera ſi-
ue falſa ſint nihil momenti afferunt
quo recte beateq̃ uiuamus.

De philoſophicarũ opinionũ diſ-
ſentionibus: ⁊ canonicaꝫ apud eccliã
cõcordia ſcripturarum. c. xli.

u Tauteẽ cognitionẽ omittamuſ
hiſtorie: ipſi philoſophi a q̃buſ
ad iſta ꝓgreſſi ſumus: qui nõ uident
laboraſſe i ſtudijs ſuis: niſi ut inueni-
rent quõ uiuendũ eſſet accõmodate
ad beatitudinẽ capeſſendã: cur diſſen-
ſerunt ⁊ a magiſtris diſcipuli ⁊ iter ſe
cõdiſcipuli: niſi quia ut hoies hũanis
ſenſibus ⁊ hũanis rationationib' iſta
queſierũt. Ubi q̃uis eẽ potuerit ⁊ ſtu
dium gloriandi: quo q̃ſque alio ſapi-
entior ⁊ acutior uideri cupit: nec ſñie
quodãmodo addictus aliene: ſed ſui
dogmatis ⁊ opinionis inuẽtor tñ ut
nõnullos uł etiã eorꝫ plurimos fuiſſe
cõcedaz: quos a ſuis doctorib' ł diſcẽ
di ſocijs amor ueritatis abrupeit: ut
ꝑ ea certarẽt quã ueritatẽ putarẽt ſiue
illa eẽt ſiue nõ eẽt: cũ aiũt quo vł qua
ad beatitudinẽ pueniatur: humana ſe
porrigit ifelicitas: ſi diuina nõ ducit
auctoritas. Deniq̃ auctores nõi i qui-
bus nõ fruſtra ſacrarum litterarum
figitur ⁊ terminatur canon: abſit ut
iter ſe aliqua ratione diſſentiãt. Unõ
nõ immerito cuz illa ſcriberẽt eis deũ
uł ꝑ eos locutũ nõ pauci i ſcholis at-
q̃ gymnaſijs litigioſis diſputatiõib'
garruli ſed i agris atq̃ i urbibus cuz
doctis atq̃ indoctis tot antique ppłi
crediderũt. Ipſi ſane pauci eſſe debu-
erunt ne multitudine uileſceret: quod
carum religione eẽ oporteret: nec tñ
ita pauci ut eorum nõ ſit mizanda cõ-
ſenſio. Neq̃ eim i multitudine phõrũ
qui labore etiam litterario monimen
ta ſuorꝫ dogmatum reliquerũt facile

quis inuenerit iter quos cũcta q̃ sen-
sere cõueniãt:quod ostẽdere hoc ope
longũ ẽ. Quis aũt secte cuiuslibet au
ctor sic ẽ in hac lacedemonicola ciui-
tate approbatus:ut ceteri iprobarent
q̃ diuersa ⁊ aduersa senserũt. Nonne
apud athenas ⁊ epicurei clarebãt as-
serentes res humanas ad deoꝝ curã
nõ ptinere:⁊ stoici q̃ cõtraria sentien-
tes:eas regi atq; muniri dijs adiuto-
ribus atq; tutoribus disputabãt. Uñ
miror cur anaxagoras reus facꝰ sit
quia solem dixit eẽ lapidem ardentẽ:
negans utiq; deũ cum in eadẽ ciuita-
te gloria floruerit epicurus: uixeritq;
securus:nõ solum solẽ uel ullũ sydeꝛ
deum esse nõ credens: sed nec iouem
nec ullum deorum omnino in mũdo
habitare contendẽs:sed ad quẽ p̃ces
hominũ supplicationesq; perueniãt.
Nõne ibi aristippus in uoluptate cor
poris summũ bonũ ponens: ibi anti-
sthenes uirtute animi potius hoiem
beatum fieri asseuerans:duo philoso
phi nobiles ⁊ ambo socratici in tam
diuersis atque iter se cõtrarijs finib̃
uite summã locantes:quoꝝũ etiaꝫ ille
fugieudã:iste administrandã sapienti
dicebat eẽ rempublicã:⁊ ad suã q̃sq;
sectam sectandã discipulos cõgrega-
bat:Nempe palam i conspicua ⁊ no-
tissima porticũ:in gymnasijs:ac p̃ua-
tis cateruatim:⁊ i hortuł: ⁊ in locis
publicis:p̃ sua q̃sque opinione certa-
bant. Alij asserẽtes unũ: alij inume-
rabiles mũdos:ipsum aũt unum alij
ortũ eẽ:alij uero initiũ nõ habere:alij
iteriturũ:alij semp futurũ: alij mente
diuina:alij fortuitu ⁊ casib̃ agi. Alij
mortales eẽ animas: alij imortales.
Et q̃ immortales alij reuolui i besti-
as:alij nequaq̃. Qui uero mortales
alij mox iterire post corpus: alij uiuẽ
ẽt postea uł paululũ uł diutius:nõ tñ
semper. Alij costituentes i corpore fi-
nem boni:alij in animo:alij i utroq;.
Alij extrinsecus posita etiã bona ad
animã ⁊ corpus addẽtes. Alij sensib̃
corporis semp:alij nõ semp. Alij pu-
tantes nũq̃ esse credendũ. Has ⁊ ali-
as pene inumerabiles dissentiões phi
losophorum:quis unquam ppłs: q̃s
senatus:que potestas uel dignitas pu
blica impie ciuitatis:diiudicãdas ⁊ a-
lias p̃bandas ac recipiẽdas:alias im-
probandas repudiãdasq; curauit: ac
nõ passim sine ullo iudicio confuseq;
habuit in gremio suo tot cõtrouersi-
as hoim dissedẽtiũ:nõ de agris ⁊ do-
mib̃ uł quacũq; pecuniaria rõne:sed
de his reb̃ quib̃ aut misere uiuitur
aut beate:⁊ ubi si uera aliqua dicebã-
tur:eadẽ ⁊ falsa prorsus licẽtia dice-
bant:ut nõ frustra talis ciuitas my-
sticũ uocabulũ babylonis acceperit.
Babylon q̃ppe iterpretat cõfusio qõ
nos iã dixisse meminimꝰ. Nec interẽ
diabolo regi eiꝰ q̃ cõtrarijs iter se ri-
xent errorib̃:quos merito multe ua-
rieq; ipietatis piter possidet. At uero
ppłus:gẽs illa:illa ciuitas: illa respu-
blica:illi israelite quib̃ credita sũt e-
loquia dei:nullo mõ pseudo p̃phetas
cũ ueris p̃phetis pari licẽtia cõfude-
rũt:sz cõcordes inter se atq; in nullo
dissentiẽtes sacrarũ lĩarũ ueraces ab
eis agnoscebãt ⁊ tenebãtur auctores.
Ipsi erãt eis philosophi: hoc ẽ ama-
tores sapiẽtie:ipsi sapiẽtes: ipsi theo-
logi:ipsi p̃phete:ipsi doctores p̃bita-
tis atq; pietatis. Quicũq; secundum
illos sapuit ⁊ uixit: nõ fm hoies sed
secundũ deum qui per illos locutꝰ est
sapuit et uixit. Ibi si p̃hibitum est sa-
crilegium:deus p̃hibuit. Si dictum ẽ
honora patrẽ tuum ⁊ matrem tuaz:
iussit deus:si dictum ẽ ñ mechaberis:
nõ homicidium facies:nõ furaberis:
⁊ cetera huiusmõi nõ hec ora hũana
sed diuina oracula fuderũt. Quicq̃d
philosophi quidam inter falsa q̃ opi-
nati sunt uerum uidere potuerunt et

laboriosis disputationibus psuadere moliti sūt: q̃ mundum istum de⁹ fecerit: eumq̃ ipse prouidentissimus administret: de honestate uirtutuz: de amore patrie: de fide amicitie: de bonis opibus atque omnib⁹ ad mores probos ptinētibus rebus: quāuis nesciētes ad quem finem ⁊ quonā mō eēnt ista omnia referenda: ꝓphetices hoc ē diuinis uocib⁹: quāuis per hoies in illa ciuitate ppl'o cōmēdata sūt: nō argumentationum concertationib⁹ inculcata ut nō hominis ingeniū sz dei eloquium contēnere formidaret: qui illa cognosceret.

Qua dispensatione prouidētie dei scripture sacre ueteris testamenti ex hebreo in grecum eloquium translate sint: ut uniuersis gentibus innotescerent. c. xlij.

h Is sacras litteras etiā un⁹ ptolemeoꝝ reguz egypti nosse studuit ⁊ habere. Nā post alexādri macedonis qui etiā magnus cognoiatus ē mirificentissimā minimeq̃ diuturnam potentiā qua uniuersam asiam immo pene totū orbem partim ui et armis: partim terrore subegerat. qñ inter cetera oriētis regna etiā iudeam ingressus obtinuit. Eo mortuo comites eius cū regnū illud amplissimum nō pacifice iter se possessuri diuisisset sed potius dissipasset bellis ōia vastaturi. Ptolemeos reges habere cepit egyptus: quoꝝ ꝑmus lagi filius multos ex iudea captiuos in egyptū transtulit. Huic aūt succedēs ptolemeⁿ alius qui appellatus est philādelphus ōes quos ille adduxerat subiugatos liberos redire pmisit: insuper ⁊ dona regia i templū dñi misit: petiuitq̃ ab elazaro tūc pontifice dari sibi scripturas quas ꝓfecto fama audierat ꝑdicante diuinas: ⁊ ideo cōcupiuerat habere i bibliotheca quā nobilissimā fecerat. Has ei cū misisset idē pontifex hebreas: post etiā ille iterptes postulauit: ⁊ dati sūt ei. lxxij. de singulis tribubus duodecim seni hoies lingue utriusq̃ doctissimi: hebree scilicet atq̃ grece. Quorum iterpretatio ut. lxx. uocetur iaz obtinuit cōsuetudo. Traditur sane tam mirabilē ac stupenduz planeq̃ diuinū i eorum uerbis fuisse cōsensum: ut cū ad hoc opus separatim singuli sederint: ita eim eoꝝ fidez ptolemeo placuit explorare: in nullo uerbo quod idem significaret ⁊ tantundem ualeret: ⁊ in uerboꝝ ordine alter ab altero discreparet: sz tāq̃ unⁿ eēt iterpres: ita qd̄ ōnes iterpretati st̄ unum erat: quoniam re uera spiritus erat unus i ōibus. Et ideo tam mirabile dei munus acceperāt: ut illarum scripturarum nō tanq̃ humanarum: sed sicut erāt tāquam diuinarum etiā isto modo cōmendaret auctoritas: credituris quādoq̃ gētibus ꝓfutura quod iam uidemus effectum.

De auctoritate. lxx. interpretum: que saluo honore hebraice lingue ōibus sit iterpretibus preferēda. c. xliij.

n Am cū fuerint ⁊ alij iterpretes q̄ ex hebrea in grecā linguā sacra illa eloquia trāstulerūt: sic aquila: symmachus. theodotion: sicut ēt illa ē iterpretatio cuius auctor nō apparet: et ob hoc sine nomie interpretis quinta editio nuncupat: hanc tñ que septuaginta ē tanq̃ sola eēt sic recipit eccl'a: eaque utūt greci ppli christiani: quoꝝ plerique utrū alia sit aliqua ignorant. Ex hac septuaginta iterpretatione etiam in latinam linguam interpretatum ē quod latine ecclesie tenent: quamuis non defuerit i nostris temporibus presbyter hieronymus: homo doctissimus ⁊ omnium trium

linguarū peritus: q̃ nō ex greco sed ex hebreo in latinum eloquiū easdē cō-uertit scripturas: sed eius tantum litterarum laborem q̃uis iudei fateant̃ esse ueracē. lxx. uero iterpretes ī multis errasse cōtendāt: tamē eccl'e christi tot hominum auctoritati ab elazaro tunc pontifice: ad hoc tantum opus electorum neminem iudicāt preferendum: quia ⁊ si nō in eis unus apparuisset sp̃s sine dubitatione diuinus: sed inter se uerba interpretationis sue .lxx. docti more hominū contulissent ut quod placuisset omnib̃ hoc maneret: nullus eis unus iterpres debuit anteponi. Cum uero tantū ī eis signū diuinitatis apparuit: pfecto quisquis alius illarum scripturaruz ex hebrea in quālibet aliā linguā iterpres ē uerax: aut cōgruit illis. lxx. iterpretibus aut si congruē nō uideť: altitudo ibi prophetica esse credēda ē. Spirit̃ eiz qui ī prophetis erat quādo illa dixerunt: idem ipse erat ī septuagita uiris quādo illa sunt iterpretati. Qui profecto auctoritate diuina ⁊ aliud dicē potuit: tanquā ꝓpheta ille utrunque dixisset: quia utrunqz idem sp̃us diceret: ⁊ hoc ipsum aliter: ut si nō eadem uerba: idem tamen sensus bene intelligentibus dilucesceret: ⁊ aliquid pretermittere: ⁊ aliquid addere: etiam ut hinc ostenderet̃ nō humanam fuisse ī illo opere seruitutē quam uerbis debebat iterpres: sed diuinam poti̇̃ potestatem que mentem replebat ⁊ agebat iterpretis. Nonnulli autē codices grecos interpretationis. lxx. ⁊ ex hebreis codicibus emendādos putarūt̃ nec tamē ausi sūt detrahere quod hebreī nō habebant ⁊. lxx. posuerūt: sed tantūmodo addiderunt que in hebreis inuenta apud. lxx. nō erant: eaque signis quibusdam in stellarum modū factis: ad capita eorundem uersuum notauerūt: q̃ signa asteriscos uocant.

Illa uero que nō habēt hebrei: habēt aūt. lxx. similiter ad capita uersuum iacētibus uirgulis sicut scribūtur uncie signauerunt. Et multi codices greci has notas habētes usquequaqz diffusi sūt: ⁊ latini. Que aūt nō ꝑterm-sa uł addita: sz aliter dicta sūt: siue lium sensum faciant ēt ipsum nō abhorrentem: siue alio modo eundē sē-sum explicare monstrētur. nisi utrisque codicibus inspectis nequeūt reperiri. Si igit̃ ut oportet nihil aliud intueamur ī scripturis illis nisi q̃d per hoies dixerit dei sp̃us: q̃cquid ē ī hebreis codicib̃ ⁊ nō ē apud intꝑpretes .lxx. noluit hoc ꝑ istos sz ꝑ illos prophetas dei sp̃us dicere: q̃cquid uero ē apud. lxx. in hebreis aūt codicib̃ nō est: per istos maluit q̃ ꝑ illos idem sp̃us dicere: sic ostēdens utroszq fuisse ꝓphetas: Isto eim modo alia ꝑ esaiā: alia per hieremiā: alia per alium atqz alium prophetam: uel aliter eadem ꝑ hunc ac per illū dixit vt uoluit. Quicquid porro apud utroszq inuenitur: per utrosque dicere uoluit unus atqz idem spiritus: sed ita ut illi precederēt prophetādo: isti sequerētur prophetice illos iterpretando. Quia sicut ī illī uera ⁊ cōcordātia dicētibus spiritus pacis unus fuit: sic ⁊ ī istis nō secum conferentibus ⁊ tamen tanq̃ ore uno cuncta interpretātibus: idem spiritus unus apparuit.

Quid intelligendum sit de niniuitarum excidio cuius denuntiatio in hebreo quadraginta dierū spatio tenditur: in septuaginta autē tridui breuitate concluditur. c. xliiij.

S Ed ait aliquis. Quomō sciam q̃d ionas ꝓpheta dixerit niniuitis utrum triduū ⁊ niniue euertet̃: an. xl. dies? Quis enim nō uideat nō potuisse utrūqz tunc dici a propheta

qui missus fuerat terrere cōminatiōe imminētis exitij ciuitatē: cui si tertio die fuerat futurus iterit: nō utiq; die quadragesimo si aūt quadragesimo nō utiq; ttio: Si ergo a me q̄rit quid ionas hoc dixerit: hoc puto poti⁹ qd legit i hebreo: quadragita dies ⁊ niniue subuertet. Septuagita ḋppe longe posteri⁹ iterpretati aliud dicere potuerūt: qd tm̄ ad rē ptineret: ⁊ in unū eundēq; sensū q̄uis sub altera significatione cōcurreret: ammoneretq; lectorem utraq; auctoritate nō spreta ab historia sese attollē: ad ea ꝛeq̄rēda ꝓpter q̄ significāda historia ipsa conscripta ē. Sesta sūt ḋppe illa in niniue ciuitate: sz aliḋd etiā significauerunt qd modū illi⁹ ciuitatis excedat: sicut gestū ē q̄ ipse ꝓpheta in uētre ceti triduo fuit: ⁊ tm̄ aliū significauit i profūdo inferni triduo futurū qui domin⁹ ē omniū prophetarū. Quapropter si per illā ciuitatē recte accipit ecclia gētium: prophetice figuratur euersa scilicet per penitentiam: ut qualis fuerat iam nō eēt. Hoc quoniā per christuz factum ē in ecclia gentium: cuius illa niniue figuram gerebat: siue per. xl. dies siue per triduum idem ipse significatus ē christus. Per quadraginta scilicet qr tot dies peregit cū discipul suis post resurrectionē suā ⁊ ascēdit i celū: p triduū uero quia die tertio resurrexit: tanq̄ lectorē nihil aliud q̄ historie rerū gestarū inherere cupiētē de somno excitauerit. lxx. interpretes ij dēq; ꝓphete: ad pscrutandū altitudinē ꝓphetie: ⁊ quodāmō dixerint: in. xl. dieb⁹ ipsum querē in quo ⁊ triduū poteris iuenire: illud i ascēsione hoc i eius resurrectione repies. Propter qd utroq; numero significari cōueniētissime potuit: quoꝛ unum p ionam ꝓphetam: alterū p. lxx. iterpretū ꝓphetiam: tamē unus atque idem spus dixit. Longitudinē fugio: ut nō hec per multa demonstrarem in quib⁹ ab hebraica ueritate putātur. lxx. iterptes discrepare: ⁊ bene itellecti iueniūt esse cōcordes. Unde etiā ego ꝓ meo modulo uestigia sequēs apl'orū: quia et ipsi ex utriusq; id ē ex hebreis ⁊ ex. lxx. testimonia prophetica posuerūt: utraque auctoritate utendū putaui: quoniam utraque una atque diuia ē. Sz iā q̄ restāt ut possumus exequamur.

Quod p⁹ istaurationē tēpli ꝓphetas iudei habere destiterūt: ⁊ exinde usq; ad natiuitatē christi ꝓtinuis aduersitatib⁹ sint afflicti ut ꝓbaret alti⁹ tēpli edificationē propheticis uocib⁹ fuisse promissam. c. xlv.

p Osteaq̄ gēs iuda ea cepit ñ hīe ꝓphetas: proculdubio deterior facta ē: eo scilicet tēpore quo se sperabat istaurato tēplo post captiuitatē q̄ fuit i babylonia futuram eē meliorē. Sic quippe itelligebat ꝓpl'us ille carnalis quod prenūtiatū ē per aggeum prophetam dicētem. Magna erit gloria domus istius nouissime plusq̄ prime: quod de nouo testamēto dēm eē paulo post superius demonstrauit: ubi ait aperte christum promittēs: et mouebo ōnes gētes: ⁊ ueniet desideratus cūctis gētibus. Quo loco septuagita intpretes aliū sensum magis corpori q̄ capiti: hoc ē magis eccle q̄ christo cōuenientē ꝓphetica auctoritate dixerūt. Ueniēt q̄ electa sūt dñi ꝯ cūctis gētibus: id ē hoīes ꝯ quib⁹ ipe iesus in euāgelio: multi iquit uocati: pauci uero electi. Talib⁹ enim electis gentium: domus dei edificatur p testamentum nouum lapidib⁹ uiuis: lōge glorisior q̄ templum illud fuit qd a rege salomone constructum ē ⁊ p⁹ captiuitatem instauratum. Propter hoc ergo nec prophetas ex illo tempore habuit illa gēs: sz multis cladib⁹

afflicta ē ab alienigenis regib⁹:ipsisq; romanis:ne hāc aggei ꝓphetiā ī illa instauratiōe tēpli opinaret impletaz. Non multo cim post adueniēte alexandro subiugata ē:qñ ⁊ si nulla facta ē uastatio:quoniam non sunt ausi ei resistere:⁊ ideo placatū facillime subditi receperūt:nō erat tamē gloria tāta domus illius:quāta fuit ī suoꝝ regū libera potestate. Hostias sane alexander imolauit ī dei templo: nō ad eius cultū uera pietate cōuersus ſz impia uanitate cū dīis eū falsis colendū putās. Deinde ptolemeus lagi filius: quod supra cōmemorauī post alexādri mortē captuos inde in egyptum trāstulit:quos eius successor ptolemeus philadelphus beniuolētissime idē dimisit:per quē factum ē quod paulo ante narraui:ut.lxx.interpretū scripturas haberemus. Deinde cōtriti sūt bellis que ī machabeoꝝ libris explicātur. Post hec capti a rege alexādrie ptolemeo q̄ ē appellatus epiphanes: idē ab antiocho rege syrie multis et grauissimis malis ad idola colēda cōpulsi templūq; ipsum repletū sacrilegis superstitionib⁹ gentiū: qō tñ dux eoꝝ strenuissimus iudas qui ēt machabeus dictus est antiochi ducibus pulsis ab illa omni idolatrie cōtaminatione mūdauit. Non aūt multo p⁹ alcimus quidā per ambitionē cum a genere sacerdotali esset alienus:quod nefas erat pontifex factus ē. Hic etiā post annos fere quinquagita:ī quib⁹ eis tamē pax nō fuit:q̄uis aliqua et prospere gesserint:ꝑmus apud eos aristobolus assumpto diademate ⁊ rex ⁊ pontifex factus ē. Antea quippe ex quo de babylonie captiuitate reuersi sūt:templūq; instauratū est:nō reges sed duces uł pricipes habuerūt:q̄uis ⁊ qui rex ē possit dici princeps a pricipatu imperādi:⁊ dux eo q̄ sit ductō exercitus. Sed nō cōtinuo quicunq; principes uł duces sūt: etiā reges dic possūt:quod iste aristobol⁹ fuit. Cui successit alexander etiā ipse rex ⁊ pōtifex:qui crudeliter in suos regnasse traditur. Post hūc uxor eius alexandra regina iudeorū fuit: ex cuius deinceps tēpore mala sunt eos secuta grauiora. Filij quippe hui⁹ alexādre aristobol⁹ ⁊ hyrcan⁹ iter se deiceps ō iperio dimicātes:uires aduersus israhelitica gentē ꝓuocauere romanas. Hyrcanus nāq; ab eis cōtra fratrem poposcit auxiliū. Tūc iā roma subiugauerat africā ⁊ greciā:lateq; ēt alīs orbis partibus imperās:tāq̄ scipsaz ferre nō ualens. se suaq; quodammō magnitudine fregerat. Peruernerat q̄ppe ad seditiōes domesticas graues atq; inde ad bella socialia: moxq; ciuilia:tātūq; se cōminuerat atq; cōtriuerat:ut ei mutādus reipublice stat⁹ quo regeret regib⁹ imineret. Pōpeius ergo romani ppli p̄clarissim⁹ p̄nceps iudeā cū exercitu igressus ciuitatē capit:tēplū reserat:nō deuotione supplicis ſz iure uictoris:⁊ ad sācta sāctoꝝ quo nisi summū sacerdotē nō licebat itrare:nō ut uenerator ſz ut ꝓphanator accedit. Cōfirmatoq; hyrcani pōtificatu:⁊ subiugate gēti iposito custode ātipatro:quos tūc ꝓcuratores vocabāt:vinctū secū aristobolū ducit. Et ex illo die iudei etiā tributarij romanorū esse ceperūt. Postea cassius etiā templū expoliauit. Deinde post paucos annos etiā herodem alienigenaz regē habere meruerūt: quo regnante natus est christus. Jam cim uenerat plenitudo tēporis significata ꝓphetico spiritu ꝑ os patriarche iacob:ubi ait. Nō deficiet princeps ō iuda neq; dux ex femorib⁹ eius: donec ueniat cui repositū est:⁊ ipse erit expectatio gentium. Non ergo defuit iudeorum princeps ex iudeis usq; ad istum herodē:quē ꝑmū acceperūt alienigenaz

regē. Tēpus ergo erat ut ueniret ille cui repositū erat: qō nouo ꝓmissū est testamēto: ut ipe eēt expectatio gētiū. Fieri aūt ñ posset ut expectarēt gētes eū uēturū: sic eū cernim⁹ expectari ut vēiat ad faciēdū iudiciū i claritate potētie: nisi ꝓus crederēt i eū cū uēit ad patiendū iudiciū i hūilitate patiētie.

De ortu saluatoris nīi secundū q̄ uerbū caro factū ē: ⁊ de dispersiōe iudeorum per omnes gentes sicut fuerat prophetatum. c. xlvi.

r Egnante ergo herode in iudea apud romanos aūt iā mutato reipub. statu iperāte cesare augusto: ⁊ ꝑ eū orbe terre pacato natus ē christ⁹ secundū precedentē ꝓphetiā in bethlehem iude: homo manifest⁹ ex hoie uirgīe: deus occultus ex deo pīe. Sic eim ꝓpheta ꝑdixerat. Ecce uirgo i utero cōcipiet ⁊ pariet filiū: ⁊ uocabit nom̄ ei⁹ emanuel: qō ē iterpretatū nobiscū deus. Qui ut se cōmēdaret deū multa miracula fecit: ex quib⁹ quedā quantū ad eū predicandū satis uisuz ē esse: scriptura euangelica continet. Quorū primū est q̄ tam mirabiliter natus ē: ultimum aūt q̄ cum suo resuscitato corpore a mortuis ascendit ad celum. Judei aūt qui eum occiderunt ⁊ in eū credere noluerūt: quia oportebat eū mori ⁊ resurgere: uastati infelicius a romanis funditusq̄ a suo regno ubi iam eis alienigine dominabātur eradicati sūt: dispsiq̄ ꝑ terras. Quādoquidē ubiq̄ nō desūt ꝑ scripturas suas testimonio nobis sūt per ꝓphetias nos nō finxisse de christo quas plurimi eoꝝ considerātes: ⁊ añ passionē ⁊ maxime ꝑ⁹ eius resurrectionē crediderūt in eū: de quib⁹ ꝑdictū ē. Si fuerit numerus filioꝝ israel sic arena maris: reliq̄e salue fiēt. Ceteri uero excecati sūt: de quib⁹ predictū ē. Fiat mensa eoꝝ corā ipsis in laqueuz ⁊ in tribulationē ⁊ in scandalū obscurentur oculi eoꝝ ne uideāt: ⁊ dorsuz eoruz semper incurua. Proinde cum scripturis nīis ñ credūt: cōplēt in eis sue quas ceci legūt: nisi q̄s forte dixerit illas ꝓphetias christianos finxisse de christo: que sibylle noīe ul' alioruz proferūtur: si que sunt que nō ꝑtinēt ad populum iudeorum. Nobis quidē ille sufficiūt que de nīorum inimicoꝝ codicibus proferūtur quos agnoscimus ꝓpter hoc testimoniū qō nobis inuiti perhibent: eosdem codices habendo atq̄ seruādo per ōnes gentes: etiā ipsos eē dispsos quaquauersum christi ecclia dilatat'. Nā ꝓphetia in psalmis quos etiā legūt de hac re ꝑmissa ē ubi scriptū ē. Deus me⁹ misericordia eius ꝑueniet me. Deus meus demonstrauit mihi de iimicis meis. Ne occiōris eos ne quādo obliuiscāt' legē tuā. Disperge eos ⁊ i uirtute tua. Demōstrauit ergo deus ecclie i eius iimicis iudeis gratiam misericordie sue: quoniā sicut dicit ap'lus delictum eoꝝ salus ē in gētibus. Et ideo nō occidit: id ē nō ē in eis perdidit q̄ sūt iudei: q̄uis deuicti ⁊ oppressi fuerint a romanis: ne obliti legem dei ab hoc de quo agimus testimoniū nihil ualeret. Jdeo parū fuit ut diceret ne occideris eos ne qñ obliuiscāt' legē tuā: nisi etiā adderet dispge eos qm̄ si cuz isto testimonio scripturarū i sua tantūmodo terra nō ubiq̄ essent: ꝓfecto ecclia q̄ ubiq̄ ē eos ꝓphetiarū q̄ de christo premisse sūt testes in omnib⁹ gentibus habere nō posset.

An ante tp̄a christi aliq̄ fuerint extra israeliticū genus: q̄ ad celestis ciuitatis consortiū ꝑuenerint. c. xlvq̄.

q Uapropt' quisq̄s alienigena id ē non ex israel ꝓgenitus: nec ab

illo ppl'o i canone sacrarũ litterarum receptus: legit' aliq̃d ꝓphetasse ō christo: si in nr̃am notitiã uenit aut uenerit: ad cumulũ a nobis cõmemorari pōt nõ ꝙ necessarius sit ẽt si desit: sed q̃ nõ credit' fuisse incõgrue ⁊ in alijs gẽtibus hoies quibus hoc mysteriũ reuelatũ ẽ: ⁊ qui hec etiã p̃dicere impulsi sunt: siue participes eiusdẽ gratie fuerint siue expertes: siue p̃ malos angelos docti sint: quos etiã p̃sentem christũ quẽ iudei ñ agnoscebãt scim̃ fuisse cõfessos. Nec ipsos iudeos existimo audere contẽdere: neminẽ pertinuisse ad deũ p̃ter israelitas: ex quo ꝓ pagatio israel eẽ cepit reprobato eius fratre maiore. Populus eim re uera qui dei ppl'us ꝓprie diceret' null' ali' fuit. Homines aũt quosdã nõ terrena sed societate celesti ad ueros israelitas superne ciues patrie ꝑtinẽtes: etiã in alijs gẽtibus fuisse negare non pñt. Quia si negãt facillime cõuincuntur de sãcto ⁊ mirabili uiro iob: q̃ nec idigena nec ꝓselytus id ẽ aduena populi israel fuit: sed ex gẽte idumea genus ducẽs: ibi ortus ibidẽ mortuus. Qui diuino sic laudatur eloquio: ut q̃ ad iustitiã pietatemq̃ attinet etiã nullus ei homo suorum temporũ coequet'. Que tẽpora eius quãuis nõ inueniamus in chronicis: colligimus tamẽ ex libro eius quẽ pro sui merito israelite in auctoritatẽ canonicã receperũt: tertia generatione posteriorẽ fuisse q̃ israel. Diuinitus aũt fuisse ꝓuisuz nõ dubito: ut ex hoc uno sciremus etiaz ꝑ alias gentes eẽ potuisse q̃ secunduz deũ uixerũt eiq̃ placuerũt ꝑtinentes ad spiritualẽ hierosolymã. Quod nemini cõcessum fuisse credendũ ẽ: nisi cui diuinitus reuelatus ẽ un' mediator dei ⁊ hominũ homo christus iesus qui uẽturus in carne sic antiquis sanctis prenũciabat': quẽadmodum nobis uenisse nũciat' ẽ ut una eadẽq̃ fides ꝑ ipsum ōnes in dei ciuitatem: dei domum: dei templũ p̃destinatos perducat ad deũ. Sed quecũq̃ alioꝝ ꝓphetie de dei per iesum christũ gr̃a ꝓferũtur: possunt putari a christianis esse conficte. Ideo nihil ẽ firmius ad cõuincendos quoslibet alienos: si de hac re contenderint nostrosq̃ fulciẽdos si recte sapuerint: q̃ ut diuina p̃dicta de christo ea proferãtur: que in iudeoꝝ codicibus sũt scripta. Quib' auulsis de ꝓprijs sedibus: ⁊ ꝓp̃t hoc testimoniũ toto orbe dispersis: christi usquequaq̃ creuit ecclesia.

Prophetiã aggei qua dixit maiorem futuram gloriã domus dei q̃ p̃mũ fuisset: nõ in reedificatione tẽpli: sed i eccl'ia christi. c. xlviij.

h Ec domus dei maioris ẽ glorie: q̃ fuerit illa p̃ma: lignis et lapidib' ceterisq̃ p̃ciosis reb' metallisq̃ cõstructa. Nõ itaq̃ aggei ꝓphetia i tẽpli illius istauratiõe cõpleta ẽ. Ex quo eim instauratũ ẽ: nunq̃ ostẽditur tantam gloriam habuisse q̃taz habuit tẽpore salomonis: imo potius ostenditur primũ cessatione ꝓphetie fuisse domus illius gloriam diminutam: deinde ipsius gẽtis cladib' tãtis usq̃ ad ultimum excidium q̃ factuz ẽ a romanis: sicut ea que supra sunt cõmemorata testantur. Hec autẽ domus ad nouũ pertinens testamentũ: tanto utiq̃ maioris est glorie quãto meliores sunt lapides uiui: quib' credentibus renouatisq̃ cõstruitur. Sz ideo ꝑ instaurationem templi illius significata ẽ: quia ipsa renouatio illi' edificij significat eloquio prophetico alterum testamentum quod appellat' nouum. Quod ergo dixit deus ꝑ memoratũ prophetã: ⁊ dabo pacẽ i loco isto: per significantẽ locũ ille qui eo significatur ẽ intelligẽdus. Ut quia illo

loco istaurato signata ē eccl'a q̄ fuerat edificāda per christū: nihil accipiatur quod dictū ē dabo pacem ī loco isto: nisi dabo pacē in loco quē significat locus iste. Quia quodāmodo oia significātia uidētur earum rerum quas significāt sustinere psonas: sicut dōm ē ab apl'o petra erat christus quoniā petra illa de qua hoc ē dictū significabat utiq̄ christum. Maior ē itaq̄ gloria domus huius noui testamēti: q̄ domus p̄oris ueteris testamenti: et tūc apparebit maior cū dedicabitur. Tūc eim ueniet desiderat' cūctis gētibus sicut legit' i hebreo. Nam p̄mus aduētus ei' nōdum erat desideratus ōibus gentibus. Nō eim quem debebant desiderare sciebāt: ī quē nō crediderāt. Tunc etiā fm. lxx. iterpretes: qr ꝛ ipse ē propheticus sensus: uenient q̄ electa sūt dñi de cūctis gētibus. Tūc eim uere nō ueniēt nisi electa de quibus dicit apl'us: sicut elegit nos in ipso ante mūdi constitutionem. Ipse quippe architectus qui dixit mlti uocati: pauci uero electi: nō de his dixit qui uocati sic uenerūt ut de conuiuio p̄ijcerētur: sed de electis demonstraturus ē edificatam domū q̄ nullaz ō inceps formidabit ruinam. Nūc autē ꝛ hi quādo replent eccl'ias: quos tāq̄ in area uentilatio separabit: nō apparet tanta gloria domus huius: quāta tunc apparebit quando quisquis ibi erit sēper erit.

De īcerta mlt'iplicatiōe eccl'e qua ī hoc seculo multi reprobi miscentur electis. c. xlix.

ī N hoc ergo maligno seculo ī his dieb' malis: ubi p hūilitatē presentē futurā cōparat eccl'a celsitudinē: ꝛ timorū stimulis: dolorū tormētis: laboꝛ molestijs: tentationum periculis erudit': sola spe gaudens qñ sane gaudet: multi reprobi miscētur bonis: ꝛ utriq̄ tanq̄ in sagenā euangelicā colligūtur: ꝛ in hoc mūdo tāq̄ in mari utriq̄ inclusi retib' indiscrete natant: donec pueniatur ad littus ubi mali segregētur a bonis: ꝛ in bonis tanq̄ in tēplo suo sit deus ōia in ōibus. Proinde uocē nūc agnoscim' eius īpleri qui loquebat' in psalmo atq̄ dicebat. Annūciaui ꝛ locutus sum multiplicati sunt super numerū. Hoc fit nūc ex quo primū p os pcursoris sui ioannis deinde p os propriū annūciauit: ꝛ locutus ē dicēs. Agite penitentiā: appropinquauit eiz regnum celoꝝ. Elegit discipulos quos ꝛ apostolos nomiauit: hūiliter natos: ihonoratos: illitteratos: ut q̄cquid magnum eēnt ꝛ facerēt: ipse ī eis esset ꝛ faceret. Habuit iter illos unū: quo malo utens bñ: ꝛ sue passionis dispositū īpleret: ꝛ ecclie sue tolerandoꝝ malorum preberet exemplum. Seminato q̄tum per eius oportebat p̄sentiā corporalem sancto euāgelio: passus est: mortuus ē: resurrexit: passione ostendens quid sustinere p ueritate: resurrectione quid sperare ī eternitate debeamus: excepta ꝛ.ltitudie sacramēti qua sāguis ei' ī remissionē peccatorū fusus ē. Cōuersatus ē ī terra. lx. dies cū discipulis suis: atq̄ ipsis uidētib' ascēdit in celū: ꝛ post dies. x. p̄missuz spiritū sāctum misit patris sui: cuius adueniētis in eos q̄ crediderant tunc erat signū maximū: ꝛ maxime necessarium: ut unusquisq̄ eorum linguis ōnium gentiū loqueret': ita significās unitatē catholice eccl'ie p ōnes gentes futurā: ac sic linguis ōibus locuturā.

De p̄dicatiōe euāgelij: q̄ p passiōes p̄dicantiū clarior ꝛ potētior fēa ē. c. l.

d Einde fm illā p̄phetiā: ex sion lex p̄dict ꝛ uerbum domini de

hierusalē: ⁊ secundū dñi ipsius christi predicta: ubi post resurrectionē stupē-tibus eū discipulis suis āperuit sensū ut intelligerēt scripturas: ⁊ dixit eis quoniam sic scriptum ē: ⁊ sic oportebat christum pati ⁊ resurgere a mortuis die tertia: ⁊ predicari in eius nomine patientiam ⁊ remissionē peccatorū p ōes gentes: icipiētibus ab hierusalē. Et ubi rursus eis de aduentu eius nouissimo requirētib⁹ respondit atqꝫ ait. Nō ē uestrū nosse tēpora uel momēta q̄ pat̄ posuit i sua potestate: sed accipietis virtutē spiritus sancti supueniētis i uos: ⁊ eritis testes mihi i hierusalē: ⁊ i tota iudea ⁊ samaria: ⁊ usqꝫ i fines terre. Primū se ab hierusalē diffudit ecclia ⁊ cū in iudea atqꝫ samaria plurimi credidissent: ⁊ in alias gētes seminatū ē eis annūciantibus euangeliū quos ipse sicut lūinaria coaptauerat uerbo: ⁊ accenderat spū sancto. Dixerat eim eis nolite timere eos q̄ corpus occidūt: aiam aūt nō possūt occidē: q̄ ut frigidi timore nō eēnt: igne caritatis ardebāt. Deniqꝫ p ipsos nō solū qui eū ante passionē ⁊ post resurrectionē suā uiderant ⁊ audierāt: uerꝫ ēt post obitū eorum p posteros eorū inter horrēdas persecutiones ⁊ uarios cruciatus: ac funera martyrū p̄dicatū ē toto orbe euāgeliū: cōtestāte dño signis ⁊ ostētis ⁊ uarijs uirtutib⁹: ⁊ spiritus sancti muneribus: ut ppli gentiū credētes in eū qui p eorꝫ redēptioue crucifixus est: christiano amore uenerarēt̄ sanguiez martyrū: quē diabolico furore fuderūt: ipsiqꝫ reges quorꝫ legib⁹ uastabatur ecclia: eius nomini salubrit̄ subderentur: quod de terra crudelit̄ auferri conati sunt: ⁊ falsos deos inciperent persequi: quorum causa cultores dei ueri fuerant antea persecuti.

Quod etiā p hereticorꝫ dissēsiōes fides catholica roboret̄. c. li.

u Idēs autē diabol⁹ tēpla demonū deseri ⁊ ad nomē liberantis mediatoris currere gen⁹ humanuz: hereticos mouit q̄ sub uocabulo christiano doctne resisterent christiane: quasi possēt idifferēt̄ sine ulla correptione hīe i ciuitate dei: sic ciuitas p̄fusionis idifferēter habuit phōs iter se diuersa ⁊ aduersa sentiētes. Qui ergo in dei ecclia morbidū aliq̄d prauūqꝫ sapiūt: si correpti ut sanū rectūq̄ sapiant resistūt cōtumacit̄: suaqꝫ pestifera ⁊ mortifera dogmata emēdare nolūt: sz defēsare p̄sistūt: heretici fiūt: et foras exeūtes habēt̄ in exercētib⁹ inimicis: ēt sic q̄ppiā ueris ill̄ catholicis mēbris christi malo suo p̄sunt. Duz eiz de⁹ utit̄ ⁊ malis bñ ⁊ diligētib⁹ eū oia cooperātur i bonū: iimici ōes ecclesie quolibet errore cecētur ul̄ malitia deprauētur: si accipiūt potestatem corporalit̄ affligēdi: exercēt eius patientiā si tātūmodo male sentiēdo aduersant̄: exercēt eius sapiētiā. Ut aūt etiā iimici diligātur: exercēt eius beniuolentiā: aut etiā beneficētiā: siue sensibili doctrina cū eis agat̄: siue terribili disciplina. Ac per hoc diabolus priceps ipie ciuitatis aduersus peregrinantē i hoc mūdo ciuitatē dei uasa ppria cōmouēdo: nihil ei nocere p̄mittit̄: cui p̄culdubio ⁊ reb⁹ p̄rospeziſ cōsolatio ut nō frāgat̄ aduersis: exercitatio ut nō corrūpat̄ prospis: p diuinā p̄uidentiā procurat̄: atqꝫ ita tēperatur utrūqꝫ ab alterutro: ut i psalmo illā uocē nō aliūde cognoscamus exortā: fm multitudinē: doloꝫ meoꝫ i corde meo: cōsolationes tue iocūdauerūt aiam meā. Hinc ē ⁊ illud apl̄i spe gaudētes: i tribulatiōe patientes. Nam ⁊ id quod ait idē doctor q̄cūqꝫ uolūt pie uiuere i christo p̄secutionez patiūtur: nullis putandum est deesse

posse tēporibus: quia ⁊ cū ab eis qui foris sūt nō seuientib⁹ videt̄ eē tranquillitas: ⁊ reuera ē: plurimūq; cōsolatiōis aufert ifirmis maxime: nō tm̄ desūt imo multi sūt intus: qui corda pie uiuentiū suis pditis moribⁿ cruciant: qm̄ p eos blasphematur christianuz ⁊ catholicū nomen. Qd̄ q̄to ē carius eis q̄ uolūt pie viuere i christo: tāto magis dolēt q̄ p malos intⁿ positos fit: ut minus q̄ pioꝝ mentes desiderāt diligat̄. Ipsi quoq; heretici cū christianū cogitātur habē nomen ⁊ sacramēta christiana: ⁊ scripturas ⁊ pfessionem: magnū dolorē faciūt i cordib⁹ pioꝝ: q̄a ⁊ multi uolētes esse christiani ꝓpter eoꝝ dissensiōes hesitare cogūt̄: ⁊ multi maledici ēt i his iueniūt materiā blasphemādi christianū nomen: q̄a ⁊ ipsi quoquomodo christiani appellāt̄. His atq; huiusmōi prauis moribⁿ ⁊ erroribⁿ hoim pſecutionē patiūtur q̄ uolūt i christo pie viuere: etiā nullo ifestāte neq; vexante corpⁿ illoꝝ. Patiūt̄ q̄ppe hanc pſecutionē nō i corporibus sed i cordibus. Unde illa uox ē: secundū multitudinem doloꝝ meorū i corde meo. Non cim ait i corpe meo. Sed rursus quoniā cogitātur immutabilia diuia ꝓmissa ⁊ quod ait apl'us nouit dñs q̄ sunt eius: quos cim presciuit ⁊ predestinauit cōformes fieri imaginis filij sui: ex eis nullus perire pōt: ideo seq̄tur i illo psalmo: cōsolationes tue iocundauerunt animā meā. Dolor autē qui fit in cordibus pioꝝ: quos persequūtur mores christianoꝝ malorū: siue falsoꝝ: prodest dolētib⁹: quoniaz de caritate descēdit qua eos pire nolunt: nec ipedire salutē alioꝝ. Deniq; magne cōsolationes fiūt etiā de correctionibus eoꝝ: q̄ pioꝝ aias tāta iocūditate pfundūt: quātis de sua pditione doloribⁿ cruciauerāt. Sic i hoc seculo i his dieb⁹ malis: nō solū a tēpore corporalis p̄sentie christi ⁊ apostolorū eius: sed ab ipso abel quē primū iustū ipius fraṫ occidit: ⁊ deiceps usq; ad huius seculi finē inter pſecutiones mūdi ⁊ cōsolationes dei peregrinando procurrit ecclesia.

An credēdū sit qd̄ q̄dā putāt: ipletis decē pſecutionib⁹ q̄ fuerūt: nullaz superesse preter undecimā q̄ in ipso antichristi tēpore sit futura. c. lij.

p Roinde nec illud q̄dē temē puto eē dicēdū: siue credēdū qd̄ ñ nullis uisū ē l'uidet̄: nō āplius eccl'az suā passurā pſecutiōes usq; ad tēpus antichristi: q̄ q̄ iā passa ē: id ē decē: ⁊ undecima eademq; sit ab antichristo nouissima. Primā q̄ppe cōputant a nerone: Secundā a domitiano: Tertiam a traiano: Quartaz ab antoio: Quintā a seuero: Sextaz a maximino: Septimam a decio: Octauam a ualeriano: Nonam ab aureliano: Decimā a diocletiano ⁊ maximiano. Plagas eiz egyptioꝝ qm̄ decē fuerūt añq̄ ide exire iciperet ppl's dei. putāt ad hūc intellectū eē referēdas: ut nouissima antichristi pſecutio sil'is uideatur vndecie plage: qua egyptij dum hostilit̄ pſequerētur hebreos: i mari rubro ppl'o dei per siccum transeūte perierūt. Sed ego illa re gesta i egypto istas pſecutiones ꝓphetice significatas eē nō arbitror: q̄uis ab eis qui hoc putāt exq̄site ⁊ igeniose illa singula his singulis cōpata uideāt̄: nō prophetico sp̄u sed cōiectura mētis hūane qua aliqñ ad uerꝝ puenitur: aliqñ fallit̄. Quid cim q̄ hoc sentiūt dicturi sūt de pſecutione qua ipse dñs crucifixus ē? In quo cam sunt numero posituri? Si autē hac excepta existimant cōputandū: tanq̄ ille numerande sint que ad corpus pinēt: nō qua ipsū caput ē appetitū ⁊ occisū: q̄d agēt ō illa

q̃ posteaq̃ christus ascēdit ī celū hie-
rosolymis facta ē:ubi btūs stephānus
lapidat' ē:ubi iacob' frat' ioānis gla-
dio trucidat' ē:ubi apl'us petr' ut oc-
cideret' iclusus ē:7 p angelū liberat':
ubi fugati atq; dispsi de hierosolymis
fies:ubi saulus q̃ postea paulus apl's
factus ē uastabat ecclam ubi ipe quo
q; iā fidē quā psequebat' euāgelizās:
qualia faciebat ē passus:siue p iudeā
siue p alias gētes:quacūq; christum
feruētissime p̃dicabat? Cur ergo eis a
nerone uidet' ordiendū:cū ad nerōis
tpa iter atrocissimas psecutiōes de q̃-
bus nimis ē longū cūcta dicere:ecclia
crescēdo puenerit? Quod si a regib'
factas psecutiōes ī nūero existimāt eē
debere:rex fuit herodes q̃ ēt p' ascen-
sum dñi grauissimā fecit. Deinde q̃d
respōdent ēt de iuliano:quē nō nume-
rant ī decē? An ipse nō ē ecclaz psecu-
tus:qui christianos liberales litteras
docere ac discere uetuit:sub quo ua-
lentinianus maior qui p' eū ētius im-
pator fuit:fidei christiane cōfessor ex-
titit militiaq; ꝓuatus ē? Ut omittā q̃
apud antiochiā facē ceperat:nisi uni'
fidelissimi 7 cōstātissimi iuuenis:q̃ cū
multis apprehēsis ut torquerēt' p to-
tū diē ꝓmus ē tort' ī uirgul' iter un-
gulas cruciatusq; psallētis:libertatez
atq; hilaritatē mirat' exhorruisset: 7
ī ceteris deformi' erubescē timuisset.
Postremo nīa memoria ualēs supra-
dicti ualētiniani frat' arrianus nōne
magna psecutione p oriētes ptes ca-
tholicā uastauit ecclam? Quale ē aūt
nō cōsiderare ecclam p totū mundū
fructificantē atq; crescentē:posse ī ali-
quibus gētibus psecutionē pati a re-
gibus:7 qñ ī alqs nō patit? Nisi forte
nō ē psecutio cōputanda: qñ rex got-
thorum ī ipsa gotthia psecutus ē chri-
stianos crudelitate mirabili:cū ibi nō
eēnt nisi catholici:quorū plurimi ma-
tyrio coronati sunt:sicut a quibusdā
fratrib' qui tūc illic pueri fuerāt: 7 se
ista uidisse incūctāter recordabantur
audiuimus? Quid mō ī perfide? Nō-
ne ita ī christianos ferbuit psecutio
si tñ iam quieuit:ut fugiētes ide non-
nulli usq; ad romana oppida puene-
rint. Hec atq; huiusmōi mihi cogitā-
ti nō uidet' eē diffiniēdus numerus p-
secutionū:q̃bus exerceri oportet eccle
siam. Sed rursus affirmare aliquas
futuras a regib' p̃ter illā nouissimaz
de qua nullus ambigit christianus:ñ
minoris ē temeritatis. Itaq; hoc in
medio reliquamus:neutrā prē q̃onis
huius astruētes siue destruētes: sz tā-
tūmodo ab affirmādi quodlibet ho-
rū audacē p̃sumptionē reuocātes. Il-
lam sane nouissimā psecutionē q̃ ab
antichristo futura ē:presētia sua exti-
guet ipse iesus. Sic eim scriptum ē q̃
eū iterficiet sp̃u oris sui: 7 euacuabit
illumiatiōe presētie sue. Hic queri so-
let qñ istud erit. importune ōnino. Si
eiz hoc nobis nosse pdesset:a quo me
lius q̃ ab ipso deo magistro iterrogā
tibus discipulis diceret? Nō eim silu-
erūt ide apud eū:sz a p̃sente quesierūt
dicētes. Domine si hoc ī tēpore repre-
sentabis regnū israel? At ille nō ē in-
quit uestrū nosse tēpora. q̃ pater ī sua
posuit potestate. Nō utiq; illi de ho-
ra:ul' die:ul' anno:sed de tempore in-
terrogauerūt:quando illud accepere
responsum. Frustra igit' annos q̃ huic
seculo remanēt cōputare ac diffinire
conamur:cū hoc scire nō esse nīum
ex ore ueritatis audiamus. Quos tñ
alq; quadringētos:alq; quingētos:alq;
etiā mille:ab ascensione dñi usq; ad
eius ultimū aduentū compleri posse
dixerūt. Quēadmodū aūt quisq; eorū
astruat opinionē suā:longū ē demon-
strare:7 nō necessariū.

De tempore nouissime psecutiōis
occulto. c. lij.

c Oniecturis ꝓppe utitur hōa-
nis: nō ab eis aliq̃d certū de au
ctoritate scripture canonice ꝓferur.
Omniū vo de hac re calculātiū digi-
tos resoluit: ⁊ quiescē iubet ille q̃ dic.
Nō ē uīm scire tp̄a q̃ pater in sua po-
suit potestate. Sed hec q̃ euangelica
sn̄ia ē: mirū est nō ea repressos fuisse
deoꝝ multoꝝ falsoꝝq̃ cultores: quo
min' fingerēt demonū respōsis quos
tāq̃ deos colūt: definitū esse q̃to tp̄e
māsura esset religio christiana. Cum
eim uiderēt nec tot tātisq̃ psecutioni-
bus eā potuisse cōsumi: sz his potius
incremēta mira sumpsisse: excogita-
uerūt nescio quos uersus grecos: tā-
q̃ consulēti cuidā diuino oraculo ef-
fusos. Ubi christū q̃dē ab hui' tanq̃
sacrilegij crimie faciūt inocentē. Pe-
trū aūt maleficia fecisse subiūgūt ut
coleret christi nomē p trecētos sexa-
ginta quiq̃ ānos. Deide cōpleto me-
morato numero ānoꝝ: sine mora su-
meret finē. O hoim corda doctoꝝ: o
ingenia līata: digna credē ista de chri-
sto: q̃ credē nō uultis i christū: q̃ eius
discipul' petrus ab eo magicas artes
nō didicerit: sz ab ipso inocente tn̄ ei'
discipulus malefic' fuerit: nomēq̃ il-
lius q̃ suū coli maluerit magicis suis
artib' magnis laborib' ⁊ pīcul' suis:
postremo ēt effusione sanguinis sui?
Si petrus malefic' fecit ut christū sic
diligeret mūdus: q̃d fecit inocēs chri-
stus ut eū sic diligeret petr'? Respōde-
ant igit' sibiipsi ⁊ si pn̄t intelligāt: illa
supna gratia factū eē: ut ꝓpter eternam
uitā christū diligeret mūdus: qua gīa
factū est ut ꝓpter eternam uitam ab
illo accipiendam: ⁊ usq̃ ad tempora-
riam mortem pro illo patiendā chri-
stum diligeret petrus. Deinde isti dn̄
qui sūt: qui pn̄t ista predicere: nec pn̄t
auertere ita succūbentes uni malefico
⁊ uni sceleri magico quo puer ut dn̄t
anniculus occisus: ⁊ dilaniat' ⁊ ritu
nefario sepultus est: ut sectaz sibi ad-
uersariam tam prolixo tempore cō-
ualescere tot tantarūq̃ psecutionum
horrēdas crudelitates nō resistendo
sed patiēdo supare: ⁊ ad suoruz simu-
lacroꝝ: temploꝝ: sacroꝝ: oraculorū:
euersionē pucnire pmitterent? Quis
postremo ē deus: nō nostri utiq̃ sed
ipsoꝝ: qui ul' illectus tāto scelere uel
ipulsus ē ista prestare? Non eiz alicui
demoni hoc ascribit': sed deo dicunt
illi uersus: hec petrū arte magica dif-
finisse. Talem deum habent: qui chri-
stum non habent.

De stultissimo mendacio paganorū: quo christianā religionē nō ultra trecentos sexagintaquinq̃ annorum mensurā esse finxerūt. c. liiij.

h Ec atq̃ huiusmōi multa colli-
gerē: si nōdū ānus iste trāsisset
quē diuinatio ficta pmisit: ⁊ decepta
uanitas credidit. Cū vo ex quo nois
christi cultus p eius i carne presētiā:
⁊ p ap'los institutus ē añ aliquot an-
nos anni trecēti sexagintaquiq̃ cōple
ti sint q̃d aliud q̃rimus vnde ista fal-
sitas refellat? Ut eim i christi natiui-
tate huius rei nō ponamus initiū q̃a
ifans ⁊ puer discipulos nō habebat.
tn̄ qn̄ habere cepit: pculdubio tūc in-
notuit p eius presentiaz corporalem
doctrina ⁊ religio christiana: id ē po-
steaq̃ i fluuio iordane misterio ioānis
ē baptizatus. Propt' hoc eim de quo
ꝓphetia illa p̄cesserat: dominabit' a
mari usq̃ ad mare: ⁊ a flumie usq̃ ad
ēmios orbis terre. Sz qn̄ priusq̃ eēt
passus ⁊ ī surrexisset a mōtuis: nōdū
fides ōibus fuerat definita: i resurrec-
tione quippe christi definita est. Naz
sic apostolus paulus atheniēsib' lo-
quitur dicens. Jam nūc annūciat ho-
minib' ōes ubiq̃ agē pn̄iam: eo q̃ sta
tuit diē iudicare orbē i eq̃tate in uiro

quo diffiniuit fidē ōibus: resuscitans illū a mortuis: melꝰ i hac q̄one soluē-
da inde initiū sumimus: p̄sertim quia tūc etiā datus sp̄us ē sanctus: sicut eū
dari post resurrectionē christi oporte-
bat i ea ciuitate ex qua debuit incipē
lex secūda: hoc ē testamentū nouum.
Prima eiz data fuit lex i monte syna
p moysen: qò testamentū uocat uetꝰ.
De hac aūt q̄ p christū danda erat p̄-
dictum ē. Ex sion lex ꝓdiet: ⁊ uerbuz
dñi ex hierusalē. Unde ⁊ ipse p ōnes
gentes dixit p̄dicari oportere in noie
suo penitentiā: sed tñ incipiētibus ab
hierusalē. Ibi ergo exortus huius no-
minis cultus: ut in iesum christū qui
crucifixus fuerat ⁊ resurrexerat cre-
deretur. Ubi hec fides tā insignib' in-
itūs incanduit: ut aliquot hominum
milia i christi noie mirabili alacritate
cōuersa uēditis suis rebus ut egenis
distribuerētur: ꝓposito sancto ⁊ ardē-
tissima caritate ad paupertatē uolū-
tariā puenirēt atq̄ iter fremētes ⁊ sā-
guinem sitiētes iudeos usq̄ ad mortē
p ueritate certare nō armata potētia:
sz potētiore potētia p̄pararēt. Hoc si
nullis magicis artib' factū ē cur cre-
dere dubitāt eadē uirtute diuina p to
tum mundū idē fieri potuisse qua hic
factū ē: Si aūt in hierosolymis sic ad
cultū huius nois christi accēderet tā-
ta hominū multitudo: que illū i cruce
ul' fixerat cōprehēsū: ul' riserat fixum
iam maleficiū illud fecerat petrus: ex
ipso anno querēdū ē: q̄ñ trecēti sexa-
ginta quiq̄ cōpleti sūt. Mortuus est
ergo christus duob' gemis cōsulibus
.viij.kalēdas aprilis. Resurrexit ꝛtio
die: sicut apl'i sui etiā sensib' ꝓbaue-
runt. Deide p'.xl.dies ascēdit in celū:
post decē dies id ē quiquagesimo die
post suā resurrectiouē: misit sp̄um sā-
ctū. Tūc tria milia hominū apl'is eu3
predicātibus crediderūt. Tunc itaq̄
nois illius cultus exortus ē: sicut nos
credim' ⁊ ueritas habet: efficacia sp̄s
sancti. Sicut aūt finxit uanitas ipia l'
putauit magicis artib' petri. Paulo-
post etiā signo mirabili facto: quādo
ad uerbū ipsius petri quidā mēdicus
ab utero mātis ita claudus ut ab alīs
portaret: ⁊ ad portā tēpli ubi stipem
peteret poneret: in nomīe iesu christi
saluus exilūt: quinq̄ milia hominuz
crediderūt. Ac deinde alīs atq̄ alīs
accessibus credentiū creuit ecclia. Ac
p hoc colligit' etiā dies ex quo annus
ipse sumpsit initiū: scilicet q̄ñ missus
ē sp̄us sanctus id est per idus maias.
Numeratis deide cōsulibus .ccclxv.
anni repiūt' ꝓpleti p easdē id' maias:
cōsulatu honorī ⁊ euticiani. Porro
sequēti anno cum sociū accepisset ho-
norius cōsulē malliū theodoz: q̄ñ iā
secundū illud oraculū demonum aut
figmentū hominū nulla debuit esse
religio christiana: q̄d p alias terrarū
ptes forsitan factū sit: nō fuit necesse
pquirere. Interim qò scimus i ciuita-
te notissima ⁊ eminētissima cartha-
gine africe. Gaudētius ⁊ ioui' comi-
tes iperatoris honorī quartodecimo
kalēdas aprilis falsoz deoz templa
euerterūt: ⁊ simulacra fregerunt. Ex
quo usq̄ ad hoc tēpus p.xxx.fere an-
nos q̄s uō uideat q̄tū creuerit cultus
nois christi: p̄serti posteaq̄ multi eoz
christiani sūt facti: q̄ tanq̄ illa uera di
uinatione reuocabātur a fide: eāque
cōpleto eodē annoz numero inanem
irridendāq̄ uiderūt: Nos igit' q̄ sum'
uocamurq̄ christiani. nō i petrū cre-
dimus sz i quē credidit petr': petri de
christo edificati sermonib': nō carmi-
nibus ueneficis: nec decepti maleficīs
sz beneficīs eius adiuti. Ille petri ma
gister christ' in doctrina q̄ ad uitam
ducit eternā ipse ē magī noster. Sed
aliq̄ñ iā claudam' hūc librū: hucusq̄
differētes ⁊ q̄tum satis uisū ē demō-
strātes: q̄s nā sit duaz ciuitatū celestis

atq; terrene ab initio usq; ad finē p-
mixtaq; mortal' excursus: quaq; illa q̄
terrena ē fecit sibi quos uoluit: ul' vn-
decūq; ul' etiā ex hominib' deos fal-
sos quib' sacrificādo fuiret. Illa autē
celestis que peregrinat' ī terra: falsos
deos nō facit: sz a uero deo ipsa fit cu
ius uerū sacrificiū ipsa sit. Ambe tñ
tēporalib' ul' bonis utūtur parit': uel
magis parit' affligūtur: diuersa fide:
diuersa spe: diuerso amore: donec ul-
timo iudicio separēt': ⁊ pcipiat unaq-
q; suū finē cui' null' ē finis. De ḋbus
ambaq; finib' deinceps disserēdū est.

Aurelij augustini de ciui
tate dei liber. xix.

Qd ī q̄one quā de finib' bonoq; ⁊
maloq; philosophica disputatio uēti-
lauit ducētas octoginta ⁊ octo sectas
eē marcus uarro pspexerit. c. primū.

q UONIAM de ciuitatis utri usq; terrene sci-
licet ⁊ celestis ō bitis finib' dei-
ceps mihi ui-
deo disputādū:
pri' exponēda
sūt quāta opis huius terminādi ra-
tio patit' argumēta mortaliū quibus
sibiipsi beatitudinē facē in huius uite
ifelicitate moliti sunt: ut ab eorum ua-
nis rebus spes nra quid differat quā
deus nobis dedit ⁊ res ipsa hoc ē ue-
ra beatitudo quā dabit: nō tantū au-
ctoritate diuina sz idubitata ēt rōne:
qualē ppter ifideles possum' adhibē
clarescat. De finib' enim malorū et
bonorū multa ⁊ multipliciter iter se
philosophi disputarūt. Quam que-
stionem maxima intētione uersantes
conati sunt iuenire q̄d efficiat hoiem
beatum. Illud enim est finis boni nūi
ppter quod appetēda sunt cetera: ip-
sum autem propter seipsum. Et illud
finis mali propter quod uitāda sunt
cetera: ipsum autez propter seipsum.
Finem ergo boni nunc dicimus: non
quo consumatur ut nō sit: sed quo p-
ficitur ut plenum sit: ⁊ finem mali
nō quo esse desinat: sed quousq; no-
cendo perducat. Fines itaq; isti sunt
summum bonum: ⁊ summum malū:
de quibus inueniendis atq; ita ī hac
uita summo bono adipiscendo: uitā-
do autem summo malo: multum sic
dixi laborauerunt qui studium sapiē-
tie in huius seculi uanitate professi
sunt: nec tamē eos quāuis diuersis er
rantes modis: nature limes in tantuz
ab itinere ueritatis deuiare permisit:
ut nō alij in animo: alij in corpore: a-
lij in utroq; fines bonorum ponerēt
⁊ malorum. Ex qua tripartita uelut
generalium distributione sectarum
marcus uarro ī libro de philosophia
tam multam dogmatum ueritatem
diligenter ⁊ subtiliter scrutatus ad-
uertit: ut ad ducentas octoginta ⁊ oc
to sectas nō que iam essent: sed que
esse possent: adhibens quasdam diffe
rentias facillime perueniret. Quod vt
breuiter ostendam inde oportet inci-
piam quod ipse aduertit ⁊ posuit in
libro memorato: quatuor esse quedā
que homines sine magistro: sine ullo
doctrine adminiculo: sine industria
ul' arte uiuendi: que uirtus dicitur ⁊
proculdubio dicitur: uelut naturalit'
appetunt aut uoluptatem qua delec-
tabiliter mouetur corporis sensus:
aut quietem qua fit ut nullam mole-
stiam corporis quis patiatur: aut
utranq; quā tamen uno nomine uo-
luptatis epicurus appellat: aut uni-
uersaliter prima nature in quibus et
hec sunt ⁊ alia: ul' in corpore ut mē-
brorum ītegritas: ⁊ salus atq; īcolūi-
tas eius: uel in aio vt sunt ea que vel

parua uĺ magna i hominũ ꝛperiũtur ingenijs. Hec igitur quatuor id ē uoluptas:quies:utrunq;:prima nature ita fũt i nobis vt vel virtus quã postea doctrina iserit propter hec appetenda sit:aut ista propter virtutẽ: aut vtraq; propter seipsam. Ac per hoc fiũt hinc duodecim ·secte. Per hanc eim rationẽ triplicãtur singule: quod cum i vna demonstrauero: difficile ñ erit in ceteris id iuenire. Luz ergo voluptas corporis animi virtuti aut ꝓditur:aut preferť:aut iungiť:tripartita variať diuersitate sectarũ. Subdiť aũt virtuti quãdo in usum virtutis assumitur. pertinet q̃ppe ad virtutis officium: ⁊ viuere patrie: ⁊ propter patriam filios ꝓcreare:quorũ ncutrum fieri potest sine corporis uoluptate. Nam sine illa nec cibus nec potus sumitur vt viuať:nec concũbiť ut generatio propageť. Cũ vero preferť virtuti ipsa appetiť propť seipsam: virť aũt assumẽda creditur ꝓpter illa: id ē vt nihil virtus agat nisi ad consequẽdã uĺ cõseruandã corporis voluptatem:que vita deformis ē. Quippe ubi virtus seruit domine uoluptati: q̃uis nullo modo hec dicẽda sit virtus. Sed tamẽ ẽt ista horribilis turpitudo habuit quosdã philosophos patronos ⁊ defensores suos. Uirtuti porro voluptas iũgitur:quãdo eoꝝ neutra propter alterã: sed ꝓpter seipsas ambe appetũtur. Quapropter sicut uoluptas uel subdita uel prelata uel iũcta virtuti:tres sectas facit:ita q̃es: ita utraq;:ita prima nature:alias ternas iueniũtur efficere. Pro uarietate quippe humanarũ opinionũ virtuti aliquãdo subdũtur: aliquãdo preferũtur:aliquãdo iũgunť ac sic ad duodenarium sectarũ numerũ peruenit. Sed iste quoq; numerus duplicatur: adhibita vna differẽtia solĩ videlicet vite:quoniã q̃squis sectať aliquã istarum duodecim sectarũ:profecto aut propter se tantũ id agit: aut etiã ꝓpť sociuz cui dz hoc velle q̃ ꝺ sibi. Quo circa. xij. fũt eorũ q̃ propter se tantũmodo vnanquãq; tenẽdam putãt: ⁊ alie duodecim eorũ q̃ nõ solũ propter se si q̃d velint philosophandũ esse decernũt:sed etiã propter alios quoruz bonũ appetũt sicut suũ. He aũt secte viginti quatuor iterũ geminanť: addita differẽtia ex academicis nouis: ⁊ fiũt quadragintaocto. Illarũ quippe vigintiquatuor vnanquãq; sectarum potest q̃sq; sic tenere ac defendere ut certã:quẽadmodũ stoici defenderũt: q̃ hominis bonũ quo beatus esset in animi tantũmodo virtute cõsisteret. Potest alĩ vt incertam: quemadmodum defenderũt academici noui: q̃ ꝺ eis ⁊ si nõ certũ tamẽ verisimile videbatur. Uigintiquatuor ergo fiũt per eos q̃ velut eas certas propter veritatem: ⁊ alie vigintiquatuor per eos q̃ easdem velut incertas propter uerisimilitudinẽ sequẽdas putãt. Rursus q̃a vnanquãq; istarũ quadragintaocto sectarũ potest q̃sq; sequi: habitu ceterorũ philosophoꝝ: Itemq; alĩ potest habitu cynicorũ: ex hac ẽt differentia duplicanť ⁊ nonagintasex fiũt. Deinde q̃a earũ singulas quasq; intuẽi homines possũt atq; sectari: vt aut ociosam diligant vitam: sicut hi q̃ tantũmodo studijs doctrine uacare uoluerũt atque ualuerũt: aut negociosam sicut hi q̃ cũ philosophãrẽtur: tamen amministratione reipublice regendisque rebĩ hũanis occupatissimi fuerũt: aut ex vtroq; genere temperatam: sic hi q̃ partim erudito ocio: partim necessario negocio: alternãtia vite sue tempora tribuerũt. Propter has differẽtias potest etiã triplicari numerus iste sectarũ: ⁊ ad ducentas octogintaocto perduci. Hec de varronis libro quantũ potui breuiť ac dilucide

posui sñias eius meis uerbis explicās. Quomodo aūt refutatis ceteris unā eligat:quā uult esse academicorū ueterum:quos a platone institutos usq; ad polemonem qui ab illo quart' eī' scholam tenuit que academia ē dicta habuisse certa dogmata uult uideri: ⁊ ob hoc distinguit ab academicis nouis q̄bus incerta sunt oia: qō philosophie genus ab arcesilao cepit successore polemonis:eamq; sectam id est ueterū academicoꝝ sicut dubitatiōe: ita omni errore carere arbitretur. Lōgum ē per oia demonstrare:nec tamē ex ōni parte res omittenda ē. Remouet igitur prius ōes illas differentias que numerū multiplicauere sectarū: quas ideo remouēdas putat:quia nō in eis ē finis boni. Neq; eim existimat ullam philosophie sectam esse dicēdā que nō in eo distet a ceteris ꝙ diuersos habeat fines bonorum ⁊ malorꝝ: quādoquidem nulla ē homini causa philosophandi:nisi ut beat' sit. Qō autem beatum facit:ipse ē boni finis. Nulla ē igitur causa philosophandi nisi finis boni. Quamobrē que nullū boni finem sectat': nulla philosophie secta dicēda ē. Cum ergo queritur de sociali uita utrū tenenda sit sapiēti ut summū bonum quo fit homo beatus ita uelit ⁊ curet amici sui quēadmōuz suum an sue tantūmodo beatitudinis causa faciat q̄cquid facit:non de ipso summo bono questio ē:sz de assumēdo uł nō assumendo socio ad huius participationē boni:nō propter seipsum sed propter eundē socium ut eī' bono ita gaudeat sicut suo gaudet. Item cū querit' de academicis nouis quib' incerta sunt oia:utꝝ ita sint res habende in q̄bus philosophandū ē: an sicut alīs philosophis placuit certas eas habere debeamus: nō q̄ritur quid in fine boni sectandū sit: sed de ipsius ueritate quod uidet' sectanduz utrū sit nec ne dubitandū:hoc ē ut id planius cloquar:utrū ita sectādū sit: ut qui sectatur dicat esse ueruz:an ita ut qui sectat' dicat uerū sibi uideri ēt si forte sit:falsum tamē uterq; sectet' unum atq; idem bonū. In illa enim differētia que adhibetur ex habitu et cōsuetudine cynicorum: nō queritur quis nam sit boni finis:sed utrū i illo habitu ⁊ consuetudine sit uiuendum ei qui uerum sectatur bonum: quodlibet ei uerum esse uideatur atq; sectandum. Deniq; sunt q̄ cum bona finalia sequerentur: alī uirtutem: alī uoluptatē:eundem tamen habitum ⁊ cōsuetudinē tenebant: ex quo cynici appellabātur. Ita illud quicq̄d est vñ philosophi cynici discernūtur a ceēis ad eligendū ac tenendum bonū quo beati fierent:utiq; nil ualebat. Nam si ad hoc aliquid interesset: profecto idem habitus eundem finē sequi cogeret:⁊ diuersus habitus eundē sequi finem nō sineret.

Quomō remotis ōibus differētijs q̄ nō secte sz q̄ones sūt: ad tripartitam summi boni diffinitionē uarro pueniat:quarū tamē una sit eligēda.c.ij.

i N trib' quoque illis uite generibus:uno scilicet nō segniter sz in cōtemplatione uł inq̄sitione ueritatis ocioso:altero i gerēdis reb' humanis negocioso:tertio ex utroq; genere temperato:cum queritur q̄d sit horū potius eligendū: nō finis boni habet cōtrouersiam:sed quid horum trium difficultatem uł facilitatē afferat ad cōsequendum uel retinendum finem boni:id in ista q̄one uersat'. Finis eim boni cum ad euz quisq; puenerit:protinus facit beatum. In ocio aūt litterato uł in negocio publico uł quādo utrūque uicibus agitur: non continuo quisque beatus est. Multi

quippe ĩ quolibet horũ trium uiuere possũt: ⁊ in appetẽdo boni finem quo fit homo beatus errare. Alia ẽ igitur questio de finibus malorꝫ ⁊ bonorũ: que unanquãqꝫ philosophorꝫ sectam facit: ⁊ alie sunt questiones de sociali uita: de cunctatione academicorũ: et de uictu ⁊ uestitu cynicorũ de tribus uite generibus: ocioso: actuoso: ex utroque modificato. Quorꝫ nulla ẽ in qua de bonorꝫ ⁊ malorꝫ finibus disputatur. Proinde quoniã marc⁹ uarro has quatuor adhibẽs differẽtias: id ẽ ex uita sociali: ex academicis nouis: ex cynicis: ex isto uite genere tripartito: ad sectas ducẽtas octoginta octo peruenit: ⁊ si que alie possunt similiter adũci: remotis eis õnibus qm̃ de sectãdo summo bono nullã iferũt questionẽ: ⁊ ideo secte nõ sunt nec uocande sũt: ad illas duodecim in quib⁹ queritur quid sit bonum hominis: quo assecuto fit beatus: ut ex eis unã ueram ceteras falsas ostendat esse reuertitur. Nam remoto illo tripartito genere uite: due partes huius numeri detrahũtur: ⁊ secte nonagintasex remanent. Remota uero differentia ex cynicis addita: ad dimidiũ redigũtur ⁊ quadragintaocto fiũt. Auferam⁹ etiam quod ex academicis nouis adhibitũ ẽ: rursus dimidia pars remanet: id ẽ uigintiquatuor. De sociali quoqꝫ uita quod accesserat similiter auferat ⁊ duodecim sũt relique quas ista differẽtia ut uigintiquatuor fierẽt dupli cauerat. De his ergo duodecim nihil dici potest cur secte nõ sunt habende. Nihil q̃ppe aliud in eis queritur: q̃ finis bonorum ⁊ malorũ. Inuentis autem bonorũ finibus: profecto econtrario sunt malorũ. Hec aũt ut ita fiãt duodecim secte: illa quatuor triplicãtur: uoluptas: quies: utrũqꝫ: ⁊ prima nature: que p̃migenia uarro uocat. Hec q̃ppe quatuor duꝫ singulatim uirtuti aliquãdo subdũtur: ut nõ propt̃ seipsa sed propter uirtutis officiũ appetẽda uideãtur: aliquãdo preferũtur: ut nõ propter seipsa: sed propter hec adipiscenda uel conseruãda necessaria uirtus putetur: aliquando iungũtur: ut propter seipsa ⁊ uirtus ⁊ ipsa appetẽda credãtur: quaternariũ numerum triplũ reddũt: ⁊ ad duodecim sectas peruenĩũt. Ex illis autem quatuor rebus tres uarro tollit: uoluptatẽ scilꝫ ⁊ quietem ⁊ utrũqꝫ nõ q̃ eas improbet sed q̃ primigenia illa nature ⁊ uoluptatem ĩ se habeãt ⁊ quietẽ. Quid ergo opus ẽ ex his duabus quedam tria facere duo scilicet dũ sigillati appetũtur uoluptas aut quies: ⁊ tertiũ cũ ambe simul: quãdoquidem prima nature: ⁊ ipsas ⁊ p̃ter ipsas alia m̃lta contineant? De tribus ergo sectis ei placet diligẽter esse tractandũ: que nã sit potius eligẽda. Non eim uerã plus quã unam uera ratio esse permittit: siue in his tribus sit siue alicubi alibi quod post uidebimus. Interim ō his tribus quomodo unam uarro eligat: quantũ breuiter aperteqꝫ possumus disseramus. Iste nãqꝫ tres secte ita fiunt: cum u̅l̃ prima nature ꝓpter uirtutem: uel uirtus ꝓpter prima nature uel utraqꝫ id ẽ uirtus ⁊ prima nature ꝓpter seipsa sunt expetẽda.

De trib⁹ sectis sũmũ hoĩs bonum querẽtib⁹ quã eligẽdam uarro diffiniat: sequẽs ueteris academie antiocho auctore sentẽtiam. c. iij.

q Uid ergo istorũ trium sit uerũ atqꝫ sectandũ isto modo psuadere conatur. Primũ quia summum bonum in phia nõ arboris: nõ pecoris: nõ dei: sed hominis queritur: q̃d sit ipse homo querendum putat. Sẽtit q̃ppe in eius natura duo eẽ quedã corpus ⁊ animam. Et horum quidez

duum melius esse animã: longeq; pstabilius omnino nõ dubitat. Sz utr; anima sola sit homo: ut ita sit ei corpus tanq; equus equiti querendũ putat. Eques enim nõ homo ⁊ equus: sed solus homo ẽ: ideo tamen eques dicitur: q; aliquo modo se habeat ad equũ. An corpus solũ sit homo aliquo modo se habens ad animã: sicut poculum ad potionem. Non eim calix ⁊ potio quam cõtinet calix simul dicitur poculũ: sed calix solus: ideo tñ q; potioni cõtinende sit accõmodat'. An uero nec anima sola nec solum corpus: sed simul utrunq; sit homo: cuius sit pars una siue anima siue cõpus: ille autẽ totus ex utroq; cõstet vt homo sit: sicut iũctos duos equos bigas uocamus: quor; siue dexter siue sinister pars sit bigarũ: unũ uero eor; quoquomodo se habeat ad alterũ bigas non dicimus: sed ambos simul. Horũ autẽ triũ hoc eligit tertium: hominẽq; nec animã solã nec corpus solum sed animam simul ⁊ corpus esse arbitratur. Proinde summũ bonum hominis quo fit beatus: ex utriusq; rei bonis constare dicit: ⁊ anime scilz ⁊ corporis. Ac p hoc prima illa nature ꝓpter seipsa existimat eẽ appetẽda ipsazq; uirtutẽ quã doctrina iserit: uelut artem viuẽdi que in anime bonis ẽ: excellẽtissimũ bonũ. Quapropt' eadem uirtus id est ars agẽde uite: cũ acceperit prima nature: que sine illa erãt sed tñ erant: etiam qñ eis adhuc doctrina deerat: omnia propter seipsam appetit simulq; etiã seipsã: õibus q; simul ⁊ seipsa utitur: eo fine ut õibus delectetur atque perfruat' magis minusq;: ut queq; inter se maiora atq; minora sũt: tamẽ õibus gaudẽs ⁊ quedã minora si necessitas postulat ꝓpter maiora uel adipiscẽda ul' tenẽda contẽnens. Omnium aũt bonorũ uel animi uel corporis nihil sibi uirtus omnino preponat: hec eim bene utitur ⁊ seipsa: ⁊ ceteris que hominẽ facit beatum bonis. Ubi uero ipsa ñ est: quãlibet bona sint multa: ñ bona eius sunt cuius sunt. Ac per hoc nec eius iam bona dicenda sunt: cũ male utenti utilia esse nõ possunt. Hec ergo uita hominis que uirtute ⁊ alijs animi ⁊ corporis bonis sine quibus eẽ nõ potest fruitur: beata esse dicit'. Si uero ⁊ alijs sine quibus esse uirtus potest uel ullis ul' pluribus beatior. Si autẽ prorsus omnibus ut nullum omnino bonum desit ul' animi l' corporis: beatissima. Non enim hoc est vita quod uirtus: quoniam nõ õnis uita sed sapiẽs uita uirtus ẽ. Et tamẽ qualiscũq; uita sine ulla virtute põt esse: uirtus vero sine ulla uita esse nõ potest. Hoc ⁊ de memoria dixeri atq; ratione: ⁊ siquid aliud tale ẽ in hoie. Sunt eim hec ⁊ ante doctrinam sine his aũt nõ potest ulla eẽ doctrina: ac p hoc nec virtus: que vtique dicitur. Bene aũt currere: pulchrum esse corpore: uiribus preualere in gentibus ⁊ cetera huiusmodi talia sunt ut ⁊ virt' sine his esse possit: ⁊ ipsa sine uirtute. Bona sũt tamẽ: ⁊ secundũ istos etiaz ipsa ꝓpter seipsam diligitur uirt' vtit' que illis ⁊ fruitur sicut virtutẽ decet. Hanc uitam beatã etiam eẽ phibent socialem: que amicor; bona ꝓpter seipsa diligat sicut sua: eisque propt' seipsos hoc uelit quod sibi: siue i domo sint sicut coniũx ⁊ liberi: ⁊ quicunque domestici: siue i loco ubi domus eius est sicut urbs ẽ ut sũt hi qui ciues uocantur: siue in orbe toto ut sũt gẽtes quas eis societas humana coniũgit: siue i ipso mũdo qui censetur nomine celi ⁊ terre: sicut dicũt esse deos quos volũt amicos esse homũ sapiẽti: quos nos familiarius angelos dicim'. De bonor; autem ⁊ econtrario malorum finib' negãt ullo modo eẽ dubitãdũ:

⁊ hanc iter se ⁊ nouos academicos af
firmant esse distantiã. Nec eorũ iterẽ
quicquam siue cynico siue alũ quoli-
bet habitu ⁊ victu: in his finib⁹ quos
ueros putãt qualiter quisq; philoso-
phetur. Ex tribus porro illis uite ge-
neribus: ocioso: actuoso: ⁊ quod ex v-
troq; est compositum: hoc tertium si-
bi placere asseuerant. Hoc sensisse at-
que docuisse academicos ueteres
uarro asserit. Antiocho auctore ma-
gistro ciceronis ⁊ suo: quem sane ci-
cero in pluribus fuisse stoicum: q̃ a-
cademicum mirabilem uult uideri.
Sed quid ad nos qui potius de reb⁹
ip̃is iudicare debemus: q̃ pro magno
de hominibus quid quisque senserit
scire?

De summo bono ⁊ summo malo
quid christiani sentiant contra philo-
sophos: qui summum bonum in se
sibi esse dixerũt. c. iiij.

S Igitur queratur a nobis quid
ciuitas dei de his singulis iter-
rogata respondeat: ac primũ de fini-
bus bonorũ malorũq; q̃d sentiat: res-
pondebit: eternã uitam esse summu3
bonũ: eternã uero mortẽ summũ ma
lum. Propter illam proinde adipiscẽ
dam istamq; uitandã: recte nobis eẽ
uiuendũ ꝓpter quod scriptũ ẽ iustus
ex fide uiuit. Quoniã neque bonum
nostrũ iam uidemus: vnde oportet vt
credẽdo queramus. Neq; ipsu3 recte
viuere nobis ex nobis ẽ: nisi credẽtes
adiuuet ⁊ orãtes qui ⁊ ipsam fidem
dedit: qua nos ab illo adiuuãdos esse
credamus. Illi aũt qui in ista uita fi-
nes bono⁹ ⁊ malo⁹ esse putauerũt:
siue i corpore siue in aĩa: siue i utroq;
ponẽtes summũ bonũ: atque ut id ef-
ficacius eloquar: siue i uoluptate: siue
in virtute: siue i utroque: siue i uolup-
tate simul ⁊ quiete: siue i virtute: siue
in utrisque: siue in p̃mis nature: siue i
uirtute: siue i utrisque. Hic beati esse:
⁊ a seipsis beati fieri mira uanitate
uoluerũt. Irrisit hos ueritas p ꝓphe-
tam dicentẽ. Nouit dñs cogitationes
hominũ quoniam uane sunt. Aut sic
hoc testimoniũ posuit apostolus pau-
lus. Dominus nouit cogitationes sa-
pientium quoniã vane sũt. Quis eiz
sufficit quantouis eloquentie flumie
uite huius miserias explicare: quam
lamẽtatus est cicero i cõsolatione de
morte filie sicut potuit? Sed quãtum
ẽ quod potuit? Ea q̃ppe que dicũtur
prima nature: quãdo: ubi: quomodo
tam bene se in hac uita habere pñt ut
nõ sub incertis casibus fluctuẽt? Quis
eim dolor contrarius uoluptati: que
inquietudo cõtraria quieti: in corpus
sapiẽtis cadere nõ potest? Mẽbroruz
certe amputatio uĩ mẽbro⁹ debilitas
hominis expugnat incolumitatẽ: de-
formitas pulchritudinẽ: imbecillitas
sanitatem: uires lassitudo: mobilitatẽ
torpor ac tarditas. Et quid horum ẽ
quod nequeat in carnẽ sapientis irru-
ere? Status quoq; corporis atq; mo-
tus: cũ decẽtes atque congruẽtes sũt
iter nature prima numerãtur. Sz q̃d
si aliqua mala ualitudo membra tre-
more cõcutiat? Quid si usque ad po-
nendas manus in terram dorsi spina
curuetur ⁊ hominẽ quodãmodo qua
drupedem faciat? Nonne omnẽ statu-
endi corporis ⁊ mouẽdi speciẽ decus-
que peruertet? Quid ipsius animi pri-
migẽia que appellãtur bona: ubi duo
prima ponũt propter comprehensio-
nem perceptionẽque veritatis sensuz
⁊ intellectũ? Sed qualis quãtuscũq;
sensus remanet: si ut alia taceam fiat
homo cecus ⁊ surdus? Ratio uera et
intelligẽtia quo recedet ubi sopit: si a-
liquo morbo efficiat insanus? Phre-
netici multa absurda cũ dicũt uĩ faci-
unt: plurimũq; a bono suo ꝓposito ⁊

moribus aliena:ímo ſuo bono ꝓpo-
ſito moribuſq; cõtraria:ſiue illa cogi
temus ſiue illa uideamus:ſi digne cõ-
ſideremus lachrymas tenere uix poſ-
ſumus:aut forte nec poſſum⁹. Quid
dicã de his q̃ demonũ patiũtur icur-
ſus? Ubi habẽt abſconditã ⁊ obrutã
intelligentiã ſuam:quando ſecundu3
ſuam uolũtatem ⁊ anima eorũ ⁊ cor-
pore:malignus utitur ſpiritus? Et q̃s
confidit hoc malũ in hac uita ſapiẽti
euenire nõ poſſe? Deinde perceptio ve
ritatis in hac carne qualis ⁊ q̃ta eſt:
quando ſicut legimus in ueraci libro
ſapientie corpus corruptibile aggra-
uat animã ⁊ deprimit terrena inha-
bitatio ſenſum multa cogitantẽ? Im-
petus porro uel actionis appetitus:ſi
hoc modo recte latini appellãt eã quã
greci uocant ormen:quia ipſã primis
bonis nature deputãt nõne ipe ẽ quo
gerũtur etiam inſanorũ illi mot⁹ mi-
ſerabiles. ⁊ facta que horrem⁹:quãdo
peruertitur ſenſus : ratioq; ſopitur.
Porro ipſa uirtus que nõ ẽ iter pri-
ma nature:quoniã eius doctrina po-
ſtea introducẽte ſuperuenit: cum ſibi
bonorũ culmen uindicet humanorũ
quid hic agit niſi perpetua bella cum
vicijs nec exterioribus ſed interioribꝰ
nec alienis ſed plane noſtris ⁊ propis
maxie illa q̃ grece ſophroſ ſiue latie tẽ
perãtia noiat: qua carnales frenãtur
libidines:ne in queq; flagitia mentes
conſentientem trahant. Neq; enim
nullum eſt uitium cum ſicut dicit a-
poſtolus caro concupiſcit aduerſus
ſpiritum:cui uitio contraria virtus ẽ:
ſicut dicit idem: ſpiritus concupiſcit
aduerſus carnem. Hec enim inquit ſi-
bi inuicem aduerſantur ut nõ ea que
uultis faciatis. Quid autem facere vo
lumus cum perfici uolumus finẽ ſũ-
mi boni:niſi ut caro aduerſus ſpiritũ
nõ concupiſcat:nec ſit in bonis hoc
uitium contra quod ſpiritus concu-
piſcat? Quod in hac uita quamuis
uelimus quoniã facere nõ ualeam⁹:
id ſaltem in dei adiutorio faciamus:
ne carni cõcupiſcenti aduerſus ſpiri-
tum ſuccũbente ſpiritu cedamus: et
ad perpetrandũ peccatum noſtra cõ-
ſenſione pertrahamur. Abſit autem
ut quandiu in hoc bello inteſtino ſu-
mus:iam nos beatitudinem ad quas
uincẽdo uolumus peruenire adeptos
eſſe credamus. Et quis eſt uſqadeo
ſapiens:ut contra libidines nullũ ha-
beat omnino cõflictũ? Quid illa vtus
que prudẽtia dicitur? Nonne tota ui-
gilantia ſua bona diſcernit a malis:
ut in illis appetẽdis iſtiſq; uitãdis er-
ror nullus obrepat? Ac per hoc ⁊ ipa
nos in malis:uel i nobis eẽ mala te-
ſtatur. Ipſa eim docet nos malũ eſſe
ad peccandũ cõſentire:bonũq; eẽ ad
peccandũ nõ cõſentire libidini. Illud
tamẽ malũ cui nos nõ cõſentire pru-
dentia docet facit tẽperãtia. Nec pru-
dentia nec tẽperantia omnino l' ipru
dentiam ul' intẽperãtiã tollit huic ui-
te. Quid iuſtitia:cuius munus ẽ ſua
cuiq; tribuere:vnde fit in ipſo homie
quidã iuſtus ordo nature:ut aia ſub-
datur deo ⁊ anime caro:ac p hoc deo
⁊ anima ⁊ caro? Nonne demonſtrat i
eo ſe adhuc opere laborare potus q̃
in huius operis iam fine requieſcere?
Tanto q̃ppe minus anima ſubditur
deo: q̃to minus deũ in ipſis ſuis co-
gitationibus cõcipit: ⁊ tãto minus a-
nime ſubditur caro:quãto magis ad-
uerſus ſpiritũ cõcupiſcit. Quãdiu ei-
go nobis ineſt infirmitas: hec peſtis:
hic languor:quomodo nos iam ſal-
uos: ⁊ ſi nõdum ſaluos:quomõ iam
beatos illa finali beatitudine dicẽ au-
debimus? Jam uero illa virtus cuius
nomẽ ẽ fortitudo in quãtacũq; ſapi-
entia cuidẽtiſſima teſtis ẽ malorũ hu-
manorum:que cõpellitur patiẽtia to-
lerare. Que mala ſtoici philoſophi

miror qua fronte mala nõ eẽ contẽ-
dant:quibus fatẽtur si tanta fuerint:
ut ea sapiens ul' nõ possit ul' nõ debe
at sustinere:eum cogi mortẽ sibimet
inferre:atq; ex hac uita migrare. Tã-
tus aũt superbie stupor ẽ in his ho-
minibus:hic se habere finem boni et
a seipsis fieri beatos putãtibus:ut sa-
piens eorum hoc ẽ qualem mirabili
uanitate describunt: etiam si cecetur:
absurdescat:obmutescat: mẽbris de-
bilitetur:doloribus crucietur:⁊ si q̃d
aliud talium malorum dici aut cogi-
tari potest incidat in eum: quo sibi
mortem cogatur inferre: hanc in his
malis uitam cõstitutam eos non pu-
deat uocare beatam. O uita beata: q̃
ut finiatur mortis querit auxilium.
Si beata ẽ maneatur in ea. Si uero
propter ista mala fugitur ab ea:quo-
modo ẽ beata? Aut quomodo ista nõ
sunt mala:que uincũt fortitudinis bo
num:eandemq; fortitudinem nõ so-
lum sibi cedere:uerum etiam deliraze
cõpellunt:ut ⁊ eandem uitam dicant
beatam:⁊ persuadeãt esse fugiendaz?
Quis usqueadeo cecus ẽ ut nõ uide-
at:ut si beata esset fugiẽda non esset?
Sed si propter infirmitatis pondus
qua premitur hanc fugiendam faten-
tur. Quid igitur cause ẽ? cur nõ etiaz
miserã fracta superbie ceruice fateãt?
Utrũ obsecro cato ille patiẽtia:an po
tius ipatientia se peremit? Non enim
hoc fecisset nisi uictoriã cesaris ipati-
enter tulisset. Ubi ẽ fortitudo? Nem-
pe cessit:nempe succubuit: nempe us-
queadeo supata ẽ:ut uitã beatã dere-
linqueret:desereret:ac fugeret. An nõ
erat iam beata? Misera ergo erat.
Quomodo ergo mala nõ erant: que
uitam miseram fugiendãq; faciebãt?
Quapropter etiã ipsi qui mala ista eẽ
cõfessi sunt:sicut pipatetici sicut uete-
res academici:quoꝝ sectam uarro de
fendit: tolerabilius quidẽ loquũtur:
sed eorũ quoq; mirus ẽ error:q̃ i his
malis ⁊si tam grauia sunt ut morte
fugienda sint:ab ipso sibimet illata q̃
hec patitur:uitam beatã tamẽ esse cõ-
tendunt. Mala sunt inquit tormenta
atq; cruciatus corporis ⁊ tanto sunt
peiora quãto potuerũt esse maiora:
quibus ut careas ex hac uita fugien-
dum ẽ. Qua uita obsecro? Hec iquit:
que tantis aggreuatur malis. Certe
ergo beata est in eisdem ipsis malis:
propter que dicis esse fugiendã an iõ
beatam dicis quia licet tibi ab his ma
lis morte recedere? Quid si ergo i eis
aliquo diuino tenereris iudicio:nec p
mittereris mori:nec unq̃ sine illis eẽ
sinereris? Nempe tũc saltem miseram
diceres talem uitam. Non igit̃ ppta
misera nõ est: quia cito relinquitur:
quandoquidem si sempiterna sit etiã
abs teipso misera iudicabitur:nõ ita-
que propterea quia breuis ẽ nulla mi
seria uideri debet:aut quod ẽ absur-
dius:quia breuis miseria ẽ ideo etiaz
beatitudo appellari. Magna uis ẽ in
eis malis:que cogunt hominẽ secun-
dum ipsos etiam sapientẽ:sibimet au
ferre q̃ homo ẽ:cum dicãt ⁊ uerũ di-
cant hanc esse nature primã quodam
modo ⁊ maximã uirtutem ut homo
cõcilietur deo:⁊ ppterea mortẽ natu-
raliter fugiat:ita sibi amicus ut esse
animal:⁊ in hac cõiunctione corporis
atque anime uelit uiuere uehemẽter-
que appetat. Magna uis ẽ in eis ma-
lis quibus iste nature uincit̃ sensus:
quo mors omnis modo omnibus ui-
ribus conatibusq; uitatur:⁊ ita uinci
tur ut que uitabatur optetur:appeta-
tur:⁊ si nõ potuerit aliunde cõtingẽ:
ab ipso homine sibimet inferat̃. Ma
gna uis ẽ in eis malis:que fortitudie
faciũt homicidam:si tamen adhuc di
cenda ẽ fortitudo:que ita his malis
uincitur:ut hominẽ quẽ sicut uirtus
regendũ tuendũque suscepit: nõ mõ

nō possit per patientiam custodire ſz ipsa insuper cogatur occidere. Debet quidē etiam mortem ferre sapiens patienter: sed que accidit aliūde. Secundum istos aūt si eam sibiipsi inferre compellitur: profecto fatendū ē eis: nō solum mala: sed intolerabilia etiā mala esse: que hoc eū ppetrare compellunt. Uita igitur que istoꝝ tā magnorum tam grauiūqꝫ maloꝝ aut pmitur oneribus aut subiacet casibus: nullo modo beata diceretur: si hoīes qui hoc dicunt sicut uicti malis ingrauescētibus cum sibi mortē ingerunt: cedūt infelicitati: ita uicti certis rationibus cum querūt beatā uitā dignarentur cedere ueritati: ⁊ nō sibi in ista mortalitate putarēt fine summi boni esse gaudendū: ubi ipse uirtutes q̄bus hic nihil certe melius atqꝫ utilius in homine reperitur: quāto maiora sūt adiutoria contra uim squallorū: laborum dolorū: tanto fidelioza testimōia miseriarū. Si enim uere uirtutes sūt: que nisi in eis quibus uera inē pietas esse nō possūt: nō se profitentur hoc posse: ut nullas miserias homines patiantur in quibus sunt. Neque enim mendaces sunt uere uirtutes: ut hoc profiteātur: sed ut uita humana que tot ⁊ tantis huius seculi maculis cogitur misera: spe futuri seculi sit beata sicut ⁊ salua. Quomodo eīm beata ē: que nōdum salua est? Unde ⁊ aplus paulus nō de hominibus imprudētibus: impatiētibus: intemperātibus: ⁊ iniquis: sed ō his qui secundum ueram pietatem uiuerent: ⁊ ideo uirtutes quas habent ueras haberent ait. Spe eīm salui facti sumus. Spes aūt que uidetur nō est spes. Quod enim q̄s uidet: quid sperat? Si aūt quod ñ uidemus speramus: per patientiam expectamus. Sicut ergo spe salui: ita spe beati facti sumus: ⁊ sicut salutez: ita beatitudinem non iam tenemus presentem sed expectamus futuram: ⁊ hoc per patientiam: quia in malis sumus que patienter tolerare debemus: donec ad illa ueniamus bona: ubi omnia erūt quibus ineffabiliter delectemur: nihil erit autem quod iā tolerare debeamus. Talis salus que in futuro seculo erit: ipsa erit etiā finalis beatitudo. Quam beatitudinē ipi philosophi quoniam nō uidentes nolunt credere: hic sibi conantur falsissimam fabricare quāto superbiore tāto mendaciore uirtute.

De sociali uita: que cū maxime expetenda sit multis offensionibus sepe subuertitur. c. v.

q Uod autem socialem uitam eē uolūt sapientes: nos multo amplius approbamus. Nam vnde ista dei ciuitas de qua huius operis ecce iam vnde nonumdecimum librū uersamus in manibus: uel inchoaretur exortu: uel progrederetur excursu: uel debitos apprehēderet fines: si nō eēt socialis uita sanctorū? Sed i hui⁹ mortalitatis erumna: quot ⁊ quātis abundet malis humana societas q̄s enumerare ualeat? Quis existimare sufficiat? Audiāt apud amicos suos: hominē cum sensu atqꝫ cōsensu omnium hominū dicere: duxi uxorē: quā ibi miseriam uidi: nati filij alia cura. Quid itidem illa que in amore uitia cōmemorat idē terētius: iiurie: suspitiones iimicitie: bellum: pax rursum. Nōne res hūanas ubiqꝫ ipleueīt? Nōne hec ⁊ in amicorū honestis amoribus plerunque contingunt? Nonne his usquequaque plene sunt res humane: ubi iniurias: suspitiones inimicitias: bellum certa mala sentimus: pacem uero incertum bonuz: quoniā corda eorum cum quibus eam tenere uolum⁹ ignoram⁹: ⁊ si hodie nosse

possemus:qualia cras futura essent utiq; nesciremus? Qui porro inter se amicitiores solent esse uel debent: q̃ qui una domo continentur? Et tamẽ quis inde securus est:cum tanta sepe mala ex eorum occultis insidijs extiterint:tanto amariora quãto dulcior pax fuit:que uera putata est cum astutissime fingeretur? Propter quod omnium pectora sic attingit:ut cogat in gemitum: quod ait tullius. Nulle sunt occultiores insidie: q̃ he que latent in simulatione officij: aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam cũ qui palam est aduersarius facile cauendo uitare possis: hoc uero occultum:intestinum ac domesticũ malũ: nõ solum existit:uerum etiam opprimit antequam prospicere atq; explorare potueris. Propter qõ diuia uox illa:⁊ inimici hominis domestici eius cum magno dolore cordis auditur: quia ⁊ si quisque tam fortis sit ut equo animo perferat: uel tam uigilãs ut prouido cõsilio caueat:que aduersus eum molitur amicitia simulata: eorum tamen hominum perfidorum mala cum eos esse pessimos experit: si ipse bonus ẽ grauiter excruciet necesse ẽ:siue semp mali fuerint ⁊ se bonos finxerint:siue ĩ istã malitiã ex bonitate mutati sint. Si ergo dom' cõmune perfugiũ in his malis humani generis tuta nõ ẽ.quid ciuitas: q̃ q̃to maior ẽ tanto forũ eius litibus ciuilibus ⁊ criminalib' plenius etiam si quiescant nõ solum turbulẽte:uerum etiam sepius ⁊ cruente seditiones et bella ciuilia:a quorum euentibus sũt aliqñ libere ciuitates : a piculis nũq̃:

De errore humanorũ iudiciorũ cũ ueritas latet.c.vi.

q Uid ipsa iudicia hominum de hoĩbus:que ciuitatibus etiam in q̃talibet pace manẽtibus deesse nõ possunt:qualia putam' eẽ q̃misera: q̃dolẽda quãdo quidẽ hi iudicãt:qui cõscientias eorũ de quibus iudicant cernere nequeũt? Unde sepe cogũtur tormẽtis innocẽtiũ testiũ ad alienam causam pertinentẽ querere ueritatẽ. Quid cum in sua causa quisq; torquetur ⁊ cũ queritur utrũ sit nocens: cruciat' ⁊ inocens:luit ꝑ incerto scelẽ certissimas penas:nõ quia illud commisisse detegitur:sed quia nõ cõmisisse nescitur? Ac per hoc ignorãtia iudicis plerũq; ẽ calamitas innocentis. Sed quod intolerabilius ẽ magisque plangendũ:rigandũq; si fieri posset fontibus lachrymarũ:cuꝫ propterea iudex torqueat accusatum:ne occidat nesciens innocentẽ:fit per ignorantie miseriã ut ⁊ tortum ⁊ innocẽtem occidat:quem ne innocentem occideret torserat. Si enim secundum istorum sapientiã delegerit ex hac uita fugẽ: q̃ diutius illa sustinere tormenta: qõ nõ cõmisit cõmisisse se dicit. Quo dã nato ⁊ occiso:utrum nocentem an innocentem iudex occiderit adhuc nescit:quem ne innocentem nesciẽs occideret torsit:ac per hoc inocentẽ ⁊ ut sciret torsit ⁊ dum nesciret occidit. In his tenebris uite socialis sedebit iudex ille sapiẽs:an nõ audebit? Sedebit ille plane. Constringit eim eũ ⁊ ad hoc officiũ pertrahit humana societas:quã deserere nefas ducit. Hoc eiꝫ nefas eẽ nõ ducit: q̃ testes inocẽtes in causis torquẽtur alienis: q̃ hi qui arguuntur ui doloris plerũq; superati ⁊ de se falsa cõfessi etiam puniũtur innocentes: cum iam torti fuerint innocentes. Quod ⁊si non morte puniantur: i ipsis ul' ex ipsis tormẽtis plerũq; moriũtur. Quod aliqñ ⁊ ipsi q̃ arguũt humane societati fortasse ne crimina impunita sint ꝑdesse cupientes: ⁊ mentiẽtibus testibus reoq; ipso

contra tormēta durante immanit nec fatente: probare quod obūciūt nō valentes quamuis uera obiecerint: a iudice nesciēte dānātur. Hec tot ⁊ tanta mala deputat esse peccata. Nō eim hec fecit sapiens iudex uoluntate nocendi: sed necessitate nesciendi: ⁊ tamē quia cogit humana societas iudicādi etiam necessitate. Hec ē ergo quā dicimus miseria certe hominis: ⁊ si nō malitia sapientis. An uero necessitate nesciēdi atque iudicandi torquet isontes? punit isontes: ⁊ parū ē illi ꝙ nō ē reus: si nō sit insuper ⁊ beatus? Quāto consideratius ⁊ homie dignius ⁊ hominem agnoscit in ista necessitate eamque miseriam in se odit: ⁊ si pie sapit clamat ad deum: de necessitatib⁹ meis erue me.

De diuersitate linguarū qua societas hominū dirimit: ⁊ de miseria bellorum etiā que iusta dicūtur. c. vij.

Post ciuitatē uel urbem sequit orbis terre: in quo tertium gradum ponūt societatis humane: incipientes a domo atque inde ad urbē: deinde ad orbem terre progrediendo ueniētes. Qui utiq; sicut aquarū cōgeries quāto maior ē tanto periculis plenior. In quo primū linguarū diuersitas hominem alienat ab homie. Nam si duo sibimet iuicem fiāt obuiam: neq; preterire sed simul eē aliqua necessitate cogātur: quoꝝ neuter nouit linguā alteri⁹: facili⁹ sibi animalia muta ēt diuersi generis: ꝙ cū illi sint hoies ambo sociant. Quādo eim que sentiūt iter se cōmunicare nō possunt ꝓpter solam linguarum diuersitatē: nihil ꝓdest ad sociādos homines tāta similitudo nature: ita ut libētius hō sit cum cane suo: ꝙ cū homine aliēo. At eim opera data ē ut imperiosa ciuitas: nō solum iugum uerum etiam linguam suam domitis gentibus per pacem societatis imponeret: per quā nō deesset imo ⁊ abūdaret etiam interpretum copia. Uerum ē. Sed hoc ꝙ multis ⁊ ꝙ grandibus bellis: quanta strage hominum: quāta effusiōe humani sanguinis comparatū ē? Quibus transactis: nō ē tamē eorundem malorū finita miseria. Quāuis eim nō defuerint neque hostes desint extere nationes: cōtra quas semp bella gesta sunt ⁊ gerūtur: tñ etiaꝫ ipsa imperij latitudo peperit peioris generis bella: socialia scilicet atque ciuilia: q̄bus miserabilius quatitur genus humanū: siue cum belligeratur ut aliqñ conquiescāt: siue cum timet ne rursus exurgant. Quorum malorū multas ⁊ multiplices clades: duras ⁊ diras necessitates: si ut dignū ē eloqui uelit: quanq̄ nequaquā sicut res postulat possim: quis erit prolixe disputatiōis modus? Sed sapiens inquiunt iusta bella gesturus ē. Quasi nō se hominē meminit: multo magis dolebit iustorum necessitates sibi extitisse bellorū: quia nisi iusta essent: ei gerēda ñ eēnt. Ac per hoc sapiēti nulla bella essent. Iniquitas eim partis aduerse iusta bella ingerit gerēda sapiēti: q̄ iniqtas homini utiq; ē dolēda quia hominū ē: ⁊ si nulla ex ea belladi necessitas nasceretur. Hec itaq; mala tam magna: tam horrēda: tam seua: quisquis cuꝫ dolore cōsiderat: miseriā necesse ē fateatur. Quisquis autē l' patit ea sine animi dolore uel cogitat: multo utique miserius ideo se putat beatū q̄a ⁊ humanū perdidit sensum.

De amicitia bonorum secura esse nō possit: dū a periculis q̄ in hac vita sunt trepidare necesse ē cap. viij.

Si aūt nō cōtingat quedā ignorantia similis demētie: q̄ tamen

in huius vite misera cōditione sepe p-
tingit:ut credat' ul' amicus eē q̄ ĩimi-
cus ē:ul' ĩimicus q̄ amicus ē: q̄d nos
cōsolat' ĩ hac humana societate erro-
ribus erūniscꝫ plenissima:nisi fides ñ
ficta:ꝛ mutua dilectio verozꝫ bonorū
cꝫ amicorū quos q̄to plures ꝛ ĩ plu-
ribus locis habemus: tāto longi⁹ la-
tiuscꝫ metuimus:ne quid eis cōtigat
mali de tātis malozꝫ aggerib⁹ huius
seculi? Non eim tantummodo soliciti
sumus ne fame:ne bellis: ne morbis:
ne captiuitatib⁹ affligātur:ne in eadē
seruitute talia patiātur:qualia nec co
gitare sufficimus:uerū etiā ubi timor
multo amarior ē:ne in pfidiā malitī-
am:nequitiāq̄ mutentur. Et qñ ista
cōtingūt:tanto utique plura q̄to illi
sunt plures:ꝛ ĩ pluribus locis:ꝛ ĩ no-
stram notitiā proferūtur quibus cor
nostrū flagris uratur:quis potest nisi
qui talia sentit aduertere? Mortuos
q̄ppe mallemus audire:quāuis ꝛ hoc
sine dolore audire nō possem⁹. Quo-
rum eim nos uita ꝓpter amicitie so-
cialis solacia delectabat vnō fieri pōt
ut eorum mors nobis nullā ingerat
mestitudinē? Quā qui prohibet:phi
beat si potest amica colloquia: inter-
dicat amicabilem societatē uel inter-
cidat affectū omnium humanarū ne-
cessitudinum:uinculam mētis ĩmitis
immiti stupore dirūpat:aut sic eis u-
tendnz censeat:ut nulla ex eis animū
dulcedo perfūdat. Quod si fieri nul-
lo modo pōt:etiā hoc quo pacto fu-
turuz ē ut eius nobis amara mors ñ
sit:cuius dulcis ē uita. Hinc ē eim et
luctus quidā in humano corde qua-
si uulnus aut ulcus:cui sanādo adhi-
bentur officiose cōsolationes. Nō eiz
ꝓpterea nō ē quod sanet:qm̄ quanto
ē animus melior: tāto in eo facilius
citiuscꝫ sanatur. Cum igitur etiā de
carissimozꝫ mortibus:maxime quozꝫ
sunt humane societati officia necessa-
ria nūc mitius nūc asperius affligat
uita mortaliū:tñ eos mortuos quos
diligimus:q̄ uel a fide uel a bonis
morib⁹ lapsos:hoc ē in ipsa anima
mortuos audire seu uidere mallem⁹.
Qua ingēti materia malozꝫ plena est
terra:propter quod scriptū ē Nunq̄d
nō tentatio ē uita humana super ter-
tam? Et propter quod ipse dominus
ait:ue mūdo a scandalis. Et iterum.
Quoniam abūdauit inquit iniq̄tas
refrigescet caritas multozꝫ. Ex quo
fit ut bonis amicis mortuis gratule-
mur:ꝛ tamē mors eozꝫ nō cōtristet:
ipsa nos certius cōsoletur: quoniam
malis caruerūt quib⁹ ĩ hac vita etiaz
boni hoies ul' cōteruntur:uel depra-
uantur:ul' in vtrocꝫ periclitātur.

De amicitia angelozꝫ q̄ homini in
hoc mūdo nō pōt eē manifesta ꝓpter
fallaciā demonū:ĩ quos iciderūt qui
m'tos sibi ꝺos colēdos putauerūt.c.ix.

i N societate uero sanctozꝫ āge-
lorum:quā philosophi illi qui
nobis deos eē amicos uoluerūt quar
to cōstituerūt loco:velut ad munduz
veniētes ab orbe terrarū: ut sic quo-
dammodo cōplecterētur ꝛ celū nullo
modo quidē metuimus:ne tales ami-
ci ul' morte nos sua ul' deprauatione
contristēt. Sed quia nobis nō ea qua
homines familiaritate miscentur: qō
etiā ipsum ad erumnas ptinet huius
vite:ꝛ aliquādo sathanas sicut legi-
mus transfigurat se in angelum lucis
ad tentandos eos quos ita uel erudi-
ri opus ē:ul' decipi iustum est:magna
dei misericordia necessaria ē: ne quis-
quam cum bonos angelos amicos se
habere putat:habeat malos demōes
amicos fictos:eoscꝫ tāto nocētiores:
quāto astutiores ac fallaciores patiat'
ĩimicos. Et cui magna dei misericor-
dia ista ē necessaria nisi magne hūane

miſerie:que ignorãtia tãta premtur: ut facile iſtorꝫ ſimulatione fallat. Et illos quidẽ philoſophos ĩ impia ciuitate qui deos ſibi amicos eẽ dixerunt ĩ demones malignos incidiſſe certiſſimũ ẽ:quib⁹ tota ipſa ciuitas ſubdit eternũ cum eis habitura ſupplicium. Ex eorꝫ ꝗppe ſacris uĩ potius ſacrilegijs:quib⁹ eos colendos:⁊ ex ludis immũdiſſimis ubi eorꝫ crimina celebrãtur:quibus eos placãdos putauerunt:eiſdem ipſis auctorib⁹ ⁊ exactoribus taliũ tantorũq; dedecorꝫ: ſatis ab eis ꝗ colãtur apertum eſt.

Qui fructus ſãctis de ſupata hui⁹ uite tentatiõe pariatur.c.x.

ſ Ed neque ſancti ⁊ fideles uni⁹ ueri dei ſummiq; cultores ab eorum fallacijs ⁊ multiformi tẽtatiõe ſecuri ſũt. In hoc eim loco infirmitatis ⁊ diebus malignis etiã iſta ſolicitudo nõ ẽ inutilis:ut illa ſecuritas ubi pax pleniſſima atque certiſſima eſt deſiderio feruẽtiore querat. Ibi erũt eim nature munera:hoc ẽ que nature noſtre ab omniũ naturaruꝫ creatore donãtur:nõ ſolũ bona uerũ etiã ſempiterna:nõ ſolũ in animo qui ſanabit per ſapientiã:uerum etiam ĩ corpore quod reſurrectione renouabitur. Ibi uirtutes nõ contra ulla uitia uel mala quecunque certãtes: ſed habentes uictorie premiũ eternam pacem: quã nullus aduerſarius inquietet. Ipſa ẽ eim beatitudo finalis:ipſa perfectioiſ finis:qui conſumentem finem nõ habet. Hic autem dicimur beati: quãdo pacem habemus:quantulacunq; hic haberi poteſt in vita bona. Sed hec beatitudo illi quam finalem dicimus beatitudini comparata: prorſus miſeria reperitur.

De beatitudie pacis etne ĩ qua ſãctis finis ẽ id ẽ uera pfectio.c.xi.

h Anc ergo pacẽ qualis hic põt eẽ:mortales hoies ĩ reb⁹ mortalibus qñ habemus: ſi viuim⁹ recte bonis eius recte utit virtus: qñ uero eam nõ habemus.etiã malis que hõ patitur bene utitur uirtus. Sed tũc ẽ uera uirtus:quãdo ⁊ omnia bona ꝗbus utitur bene:⁊ quicq̃d ĩ bono uſu bonorꝫ ⁊ maloruꝫ facit: ⁊ ſeipſam ad eum finem refert:ubi nobis talis ⁊ tãta pax erit:qua melior ⁊ maior eẽ nõ poſſit. Quapropter poſſumus dicere fines bonorũ noſtrorum eſſe pacem: ſicut eternam diximus uitam:preſertim quia ipſi ciuitati dei de qua nobis eſt iſta operoſiſſima diſputatio: ĩ ſancto dicitur pſalmo. Lauda hieruſalem dñm:lauda deum tuum ſion. Quoniam confortauit ſeras portarꝫ tuarũ:benedixit filios tuos ĩ te. Qui poſuit fines tuos pacem. Quoniam confirmate fuerũt ſere portarum ei⁹: iam in illam nullus intrabit: nec ab illa ullus exibit. Ac per hoc fines eiuſ eam debemus hic intelligere pacem: quã uolumus demonſtrare finalem. Nam ⁊ ipſius ciuitatis myſticuꝫ nomen id ẽ hieruſalem:quod ut ante iã dixim⁹ uiſio pacis interpretat. Sed qm̃ pacis nomen etiam in his rebus mortalibus frequẽtatur:ubi utiq; nõ ẽ uita eterna:propterea finẽ ciuitatis huius ubi erit eius ſummũ bonum eternam uitam maluimus cõmẽorare ꝗ pacẽ. De quo fine apls ait. Nũc uero a peccato liberati:ſui aũt facti: deo habetis fructum veſtrum in ſanctificationem:finem uero vitam eternam. Sed rurſus quia vita eterna ab eis qui familiaritatem nõ habent cũ ſcripturis ſanctis:poteſt etiam accipi malorum uita: uel etiam ſecundum quoſdam philoſophos propter anime immortalitatem:uel etiã ſecundũ

fidem nostrā ꝓpter penas interminabiles impiorꝫ: qui utiq; ineternū cruciari nō poterūt: nisi etiam uixerint ineternū: profecto finis ciuitatis huiꝰ in quo summū bonum habebit: uel pax in uita eterna: uel uita eterna in pace dicēdus ē: ut ab omnibus faciliꝰ possit itelligi. Tantum ē enim pacis bonū: ut etiam in rebus terrenis atq; mortalibꝰ nihil gratiꝰ soleat audiri: nihil desiderabilius concupisci: nihil postremo possit melius inueniri. De quo si aliquāto diutius loqui uoluerimus: nō erimus qunatum arbitror onerosi legētibus: ⁊ propter finē ciuitatis huius de qua nobis sermo ē: et ꝓpter ipsam dulcedinē pacis que omnibus est cara.

Quod ēt bellantiū seuitia ōnesq; hoīum inquietudines ad pacis finem cupiāt peruenire sine cuius appetitu nulla natura sit. c. xij.

q Uod eim quisq; mecū res humanas naturāq; cōmunē utcū que intuet: agnoscit. Sicut eim nemo ē qui gaudere nolit: ita nemo ē q̄ pacem habere nolit. Quandoquidem ⁊ ipsi qui bella uolunt nihil aliud q̄ uincere uolūt: ad gloriosaz ergo pacē bellando cupiūt peruenire. Nam q̄d aliud ē uictoria: nisi subiectio repugnantium? Quod cum fuerit pax erit. Pacis ergo intētione geruntur bella ab his etiam qui uirtutem bellicam student exercere imperādo atq; pugnando. Unde pacem constat belli esse optabilem finem. Omnis eniz homo etiam belligerando pacem requirit: nemo autem bellum pacificādo. Naz ⁊ illi qui pacem in qua sunt perturbari uolūt: nō pacem oderūt: sed eā pro arbitrio suo cupiunt cōmutari. Non ergo ut sit pax nolūt: sed ut ea sit quā uolunt. Deniq; ⁊si per seditionem se ab alīs separauerint: cū eis ipsis cōspiratis uł coniuratis suis nisi qualēcūq; pacis speciē teneāt: nō efficiūt q̄ intendunt. Proinde latrones ipsi ut uehemētius ⁊ tutius infesti sint paci ceterorū: pacem uolunt habere sociorum. Sed ⁊si unus sit tam prepollēi uiribus ⁊ conscios ita cauens ut nulli socio se cōmittat: soluſq; insidians ⁊ preualens quibus potuerit oppressis ⁊ extinctis predas agat cum eis certe quos occidere nō potest: ⁊ quos uult latere quod facit: qualencunque umbram pacis tenet. In domo autē sua cū uxore cum filīs ⁊ si quos alios illic habet studet profecto eē pacatus: eis quippe ad nutū obtemperātibus sine dubio delectatur. Nam ⁊si non fiat idignat: corripit: uidicat: ⁊ domꝰ sue pacē si ita necesse sit etiam seuiendo cōponit: quam sentit eē nō posse: nisi cuidam principio quod ipse i domo sua est: cetera in eadem domestica societate subiecta sint: ideoq; si offerretur ei seruitus pluriū: uel ciuitatis uel gentis: ita ut sic ei seruirēt quēadmodum sibi domi sue seruire uolebat: nō se iam latronem latebris cōderet: sed regem conspicuū sublunaret: cum eadem in illo cupiditas ⁊ malitia permaneret. Pacē itaque cū suis omnes habere cupiūt: quos ad suum arbitrium uolūt viuere. Nam ⁊ cum quibus bellum gerunt: suos facere si possunt uolūt: eisque subiectis leges sue pacis imponere. Sed faciamus aliquem qualem canit poetica ⁊ fabulosa narratio. Quem fortasse ꝓpter ipsam insociabilē feritatem semihominem q̄ hominez dicere maluerūt. Quāuis ergo huius regnuz dire spelunce fuerit solitudo: tāq; malitia fuerit singularis: vt ex hac ei nomen sit inuentū: nam malus grece cacos dicitur: quod ille uocabatur ut nulla cōiunx ei blāde ferret referretq; ſmonē

nullis filijs uł alluderet paruulis:uel grādiusculis imperaret: nullo amici colloquio frueret:nec uulcani patris: quo uł huic tantū nō parum felicior fuit:quia tale monstrū ipse nō genuit:nihil cuiq; daret: sed a quo posset quicquid uellet ⁊ quantum ⁊ quādo posset:⁊ quantum uellet auferret. Tamen in ipsa sua spelunca solitaria:cuius ut describitur semper recēti cede tepebat humus:nihil aliud q̄ pacem uolebat in qua nemo illi molestus eēt nec eius quietē uis ullius terrorque turbaret. Cum corpore suo denique pacem habere cupiebat:⁊ quantū habebat:tantū illi bene erat. Quādoq; dem mēbris obtemperātibus ipcrabat:⁊ ut suā mortalitatē aduersuz se ex indigētia rebellātem: ac seditionez famis ad dissoluendā atq; excludēdā de corpore animā concitantē:quanta posset festinatione pacaret: rapiebat: necabat:uorabat:⁊ quāuis immanis ac ferus paci tamē sue uite ac salutis imaniter ac ferociter cōsulebat. Ac p hoc si pacem quā in sua spelūca atq; in seipso habere satagebat:cum alijs etiam habere uellet:nec malꝰ:nec mōstrum:nec semihomo uocaret. Aut si eius corporis forma ⁊ atrorū igniuz uomitus ab eo deterrebat hominum societatē:forte nō nocēdi cupiditate sz uiuēdi necessitate seuiebat. Uerum iste nō fuerit:uł quod magis credēdū ē talis nō fuerit:qualis uanitate poetica describit. Nisi eim nimis accusaret cacus:parū hercules laudaretur. Talis ergo hō siue semihomo melꝰ ut diri credit nō fuisse:sic mala figmēta poetarū. Ipse eiz fere seuissime vñ ille partē habuit feritatis: nā ⁊ semiferus dictus ē:genus ꝓpriū quadam pace custodiūt coeundo:gignēdo: pariendo:fetus fouēdo atq; nutriendo: cum sint plereq; insociabiles ⁊ soliuage. Non scilicet ut oues:cerui: colūbe sturni:apes:sed ut leones:uulpes:aq; le:noctue. Que eim tigris nō filijs suis mitis immurmurat:⁊ pacata feritate blanditur? Quis miluus quantumlibet solitarius rapinis circumuolet:nō coniugiū copulat:nidū congerit:oua confouet:pullos alit:⁊ quasi cū sua matrefamilias societatez domesticam quanta potest pace cōfuat? Quanto magis homo fertur quodā modo nature sue legibus ad ineundā societatem pacemq; cum hominibus quantum in ipso est omnibus obtinendam:cum etiam mali pro pace suorum belligerent: omnesque si possēt suos facere uelint:ut uni cuncti ⁊ cūcta deseruiant:quo pacto nisi ut in eis pacem uel amando uel timendo consentiant? Sic enim superbia peruerse deum imitatur. Deum nanq; odit:cū suis socijs nō equalitatem sub illo: sz imponere uult socijs dominationem suā pro illo. Odit ergo iustam pacez dei:⁊ amat iniquā pacez suā. Non amare tamē qualencūq; pacem nullomodo potest. Nullū ꝓpe uitium ita contra naturā ē:q̄ ut nature deleat etiā extrema uestigia. Itaq; pacē iniquorum in pacis cōparatione iustorum:ille uidet nec pacem esse dicendā qui nouit p̄ponere recta prauis ⁊ ordinata peruersis. Quod aūt etiam est peruersū:hoc necesse ē ut in aliqua et ex aliqua ⁊ cum aliqua rerum parte pacatum sit:in quibꝰ ē uel ex quibus cōstat. Alioquin nihil esset omnino. Uelut si quispiā capite deorsum pendeat:peruersus ē utique situs corpōis ⁊ ordo mēbrorum:quia id qō desup esse natura postulat:subtus est: ⁊ qō illa subter uult esse desuper factum ē. Conturbabit carnis pacem ista peruersitas:⁊ ideo est molesta. Uerumtamen anima corpori suo pacata est: et pro eius salute satagit:⁊ ideo ē q̄ doleat. Que si molestijs eius exclusa

dissesserit: q̃ diu manet cõpago membrorum nõ ẽ sine quadã partiũ pace quod remanet. Et ideo adhuc est qui pẽdeat: ⁊ q̃ terrenum corpus ĩ terraꝫ nititur: ⁊ uinculo quo suspensum est renititur: in sue pacis ordinẽ tendit: ⁊ locum que requiescat quodãmodo ponderis uoce poscit: iamque examine sine ullo sensu: a pace tamen naturali sue ordinis nõ recedit: ul cũ tenet eam: uel cum fertur ad eã. Si eim adhibeantur medicamẽta atq̃ curatio: que formã cadaueris dissolui dilabiq̃ nõ sinat: adhuc pax quedã partes partibus iũgit: totamq̃ moleꝫ applicat terreno ⁊ conuenienti: ac per hoc loco pacato. Si autem nulla adhibetur cura condiẽdi: sꝫ natuarali cursu relinquat: tandiu quasi tumulatur dissidẽtibus exhalationibus: ⁊ nostro incõuenientibus sensu: id eim ẽ qõ in putore sentit: donec mũdi conueniat elemẽtis: ⁊ in eorum pacem particulatim paulatiꝫq̃ discedat. Nullo mõ tamẽ inde aliquid legib⁹ summi illi⁹ creatoris ordinatorisq̃ subtrahitur: a quo pax uniuersitatis administratur. Quia ⁊ si de cadauere maioris animantis aialia minuta nascãtur: eadẽ lege creatoris queq̃ corpuscula ĩ salutis pace suis animalib⁹ seruiũt. Et si mortuoꝝ carnes ab alijs aialib⁹ deuorentur: easdẽ leges p cũcta diffusas ad salutẽ generis cuiusq̃ mortalium cõgrua cõgruis pacificãtes: quaquauersum trahãtur: ⁊ rebus quibuscũque iũgãtur: ⁊ in res quaslibet cõuertantur ⁊ cõmutẽtur inueniũt.

De pace uniuersali: q̃ iter quaslibꝫ pturbatiões p̃uari ñ põt lege natẽ: dũ sb̃ iusto iudice ad id q̃sq̃ puẽit ordinatione: qõ meruit uolũtate. c. xiij.

p Ax itaq̃ corporis ẽ ordinata tẽperatura partiũ. Pax aie irrationalis ordinata req̃es appetitionũ. Pax aie rationalis ordinata cognitionis actiõisq̃ cõsensio. Pax corporis ⁊ aie: ordinata uita ⁊ salus animantis. Pax hois mortalis ẽ dei immortalis ordinata ĩ fide sub eterna lege obediẽtia. Pax hominũ ordinata cõcordia. Pax domus ordinata imperãdi atq̃ obediẽdi cõcordia cohabitantiũ. Pax ciuitatis ordinata ĩperandi obediẽdiq̃ ꝓcordia ciuiũ. Pax celestis ciuitatis ordinatissima ⁊ concordissia societas fruẽdi deo ⁊ iuiceꝫ uidẽdi deũ. Pax õium rerũ trãquillitas ordinis. Ordo ẽ pariũ dispariuꝫ que rerũ sua cuiq̃ loca distribuens dispositio. Proinde miseri in quantũ miseri utiq̃ ĩ pace nõ sũt. Trãquillitate quidẽ ordinis carẽt: ubi pturbatio nulla ẽ. Uerũtamẽ quia merito iusteque miseri sũt: in ea quoque ipsa sua miseria preter ordinẽ esse nõ possunt nõ quidem coniũcti beatis: sed ab eis tamen ordinis lege seiuncti. Qui cuꝫ sine perturbatione nõ sint: rebus quibus sunt quãtacũq̃ congruentia coaptant. Ac per hoc ẽ in eis ordinis ñ nulla trãquillitas: inẽ ergo nonnulla pax. Uerũ ideo miseri sũt: quia ⁊ si in aliqua securitate nõ dolent: nõ tamen ibi sunt ubi securi esse ac dolere ñ debeant. Miseriores autem si pax eis cũ ipsa lege nõ est: qua naturalis ordo administratur. Cum aũt dolẽt ex qua parte dolent pacis pturbatio fẽa ẽ: nulla uero adhuc pax ẽ in qua nec dolor urit: nec cõpago ipsa dissoluit. Sicut ergo ẽ quedam uita sine dolore: dolor autẽ sine aliqua uita esse nõ potest: sic ẽ quedam pax sine ullo bello: bellum uero sine aliqua pace esse non potest: non secunduꝫ id quod bellum est: sed secundum id quod ab eis uel in eis geritur: que alique nature sunt: quod nullo modo essent si non qualicũq̃ pace subsisterẽt. Quapropt

natura ē i qua nullū malū ē:uel etiaz in qua nullū malū esse pōt. Esse autē natura in qua nullū bonū sit nō pōt. Proinde nec ipsius diaboli natura i quantū natura ē malum ē:sed peruersitas eam malam facit. Itaqz in ueritate nō stetit:sed ueritatis iudiciuz nō euasit. Quia in ordinis tranquillitate nō mansit:nec ideo tamē a potestate ordinatoris effugit. Bonum dei qd illi est in natura non eum subtrahit iusticie dei:qua ordinatur i pena: nec ibi deus insequitur bonū quod creauit:sed malum quod ille commisit. Neqz enim totū aufert quod nature dedit:sed aliquid adimit: aliquid relinquit:ut sit q̄ doleat q̄ adimit:ꝛ ipe dolor testimoniū ē boni adempti: et boni relecti. Nisi enim bonū relictum esset:bonum amissum dolere nō posset. Nam qui peccat peior ē si letatur in damno equitatis. Qui uero cruciatur:si inde nihil boni acquirat:dolet damnū salutis. Et quoniam equitas ac salus utrunqz bonum ē:bonique amissione dolendum ē potius q̄ letandum:si tamē nō sit cōpensatio melioris. Melior ē autem animi equitas q̄ corporis sanitas. Profecto cōueniētius iniustus dolet in supplicio q̄ letatus est in delicto. Sic ergo letitia deserti boni in peccato testis ē uoluntatis male:ita dolor amissi boni in supplicio:testis ē bone nature. Qui enim dolet amissam nature sue pacez: ex aliquibus reliquijs pacis id dolet: quibus fit ut natura sibi amica sit. Hoc autem in extremo supplicio recte fit ut iiqui ꝛ impij naturaliū bonorum damna i cruciatib⁹ defluāt sētientes eorū ablatorē iustissimū deū: quem cōtēpserūt benignissimū largitorem. Deus ergo naturarū omniuz sapientissimus cōditor ꝛ iustissimus ordinator: qui terrenoꝝ ornamētoꝝ maximū instituit mortale genus humanum:dedit hominibus quedā bona huic uite cōgrua:id ē pacē tēporalem pro modulo mortalis uite: i ipsa salute ꝛ icolumitate ac societate sui generis:ꝛ queque huic paci uł tuēde uł recuperāde sunt necessaria sicut ea q̄ apte ac cōueniēter adiacent sensibus: lux ista uisibilis:aure spirabiles:aque potabiles:ꝛ quicquid ad alendum uł tegendum: curandum:ordinandumque corpus congruit:eo pacto equissimo:ut quicunqz mortalis bonis talibus paci mortalium accommodatis recte usus fuerit:accipiat ampliora atqz meliora:ipsam scilicet immortalitatis pacem:eiqz conuenientē gloriam ꝛ honorē in uitā eternā: ad fruendum deo ꝛ proximo in deo. Qui autem perperam id ē iniuste: nec illa accipiat ꝛ hec amittat.

De ordine ac lege siue terrena siue celesti:p quā societati humane etiam dñando cōsulitur ꝛ consulendo seruitur.c.xiiij.

o Omnis igitur usus rerū tēporalium refertur ad fructū terrene pacis i ciuitate terrena:i celesti aūt ciuitate refertur ad fructū pacis eterne. Quapropter si irrationabilia essemus animātia:nihil appeteremꝰ pter ordinatam temperaturā partiū corporis:ꝛ requiem appetitionis. Nihil igitur preter quietē carnis ꝛ copiam uoluptatū:ut pars corporis pdesset paci anime. Si eim desit pax corpōis: impeditur etiā rationalis pax anime quia requiem appetitionū cōsequi ñ potest. Utrūque autem simul eiꝰ paci prodest:quam inter se habent anima ꝛ corpus:id est ordinate uite ac salutis. Sicut enim pacem corporis amare se ostendunt animantia cuz fugiūt dolorem:ꝛ pacem anime cū propter explendas indigentias appetitionem

uoluptatū cōsequūtur:ita mortē fugiendo satis indicāt quātū diligāt pacem:qua sibi cōciliātur aia ⁊ corpus. Sed q̄a homini rationalis aia inest: totū hoc q̄ habet cōmune cū bestijs: subdit paci anime rationalis ut mēte aliquid contēpletur:⁊ secundum hoc aliquid agat ut sit ei ordinata cognitionis actionisq̄ cōsensio:quā pacem rationalis anime dixeramus. Ad hoc enim uelle debet nec dolere molestari: nec desiderio perturbari: nec morte dissolui:ut aliquid utile cognoscat: ⁊ secūdū eam cognitionē uitā moresq̄ cōponat. Sed ne ipso cognitionis studio propter humane mentis ifirmitatem in pestē alicuius erroris incurrat:op' habet magisterio diuino cui certius obtemperet:⁊ adiutorio ut liber obtēperet. Et quoniam q̄diu ē in corpore mortali isto: peregrinatur a dño:per fidem ambulat nō per speciem:ac per hoc omnē pacem uel corporis uel animi: uel simul corporis ⁊ anime refert ad illam pacem: que homini mortali ē cū deo immortali: ut ei sit ordinata ī fide sub eterna lege obediētia. Jaz uero q̄ duo p̄cipua precepta hoc ē dilectionē dei ⁊ dilectionem p̄rimi docet magister deus:in quibus homo tria iuenit que diligat deū:seipsum:⁊ proximū:atq̄ ille ī se diligēdo nō ērat qui deū diligit: cōsequens ē ut etiam proximo ad diligēdum deum cōsulat:quem iubet' sicut seipsum diligere. Sic uxori: sic filijs: sic domesticis:sic ceteris hominibus quibus potuerit:⁊ hoc sibi a proximo si forte indiget consuli uelit. Ac p hoc pacatus erit quantū in ipso ē oī homini:pace hominū id est ordinata concordia:cuius ordo hic ē. Primuz ut nulli noceat. Deinde etiā ut prosit cui poterit. Primitus ergo inest ei suorum cura:ad eos quippe habet opportuniorē faciliorēq̄ aditū cōsulēdi uel ordine nature:uel ipsius societatis humane. Unde aplus ait. Quisquis aūt suis ⁊ maxie domesticis nō p̄uidet:fidem denegat:⁊ ē ifideli deterior. Hinc itaq̄ etiā pax domestica oritur: id ē ordinata imperandi obediendiq̄ concordia cohabitantiū. Imperāt eiz qui consulunt:sicut uir uxori: parentes filijs:⁊ dñi seruis: Obediunt autē quibus consulitur sicut mulieres maritis:filij parentibus: serui dominis: sed ī domo iusti uiuentis ex fide:⁊ ad huc ab illa celesti ciuitate peregrinantis:etiam qui imperant seruiūt eis q̄bus imperare uidētur. Neq̄ eim dominandi cupiditate imperāt:sed officio cōsulendi:neq̄ pricipādi supbia: sed prouidēdi misericordia.

De libertate naturali: ⁊ ō seruitute cui' pria cā peccatū ē:q̄ hō male uoluntatis ēt si nō ē mācipiū alteri' hominis:seruus ē p̄prie libidis.c.xv.

h Hoc naturalis ordo p̄scribit. Jta deus hoiem cōdidit. Nam dominet' inq̄t pisciū maris: ⁊ uolatiliū celi:⁊ omniū repentiū que repunt super terrā. Rationalē factū ad imaginem suā noluit nisi irrationalibus dominari:nō hoiem homini: sed hominem pecori. Inde primi iusti pastores pecorū magis q̄ reges hoium cōstituti sūt:ut deus etiā sic insinuaret quid postulet ordo creaturarū: ⁊ q̄d exigat meritū peccatorū. Conditio q̄ppe seruitutis iure ītelligitur imposita peccatori. Proinde nusq̄ scripturarū legimus seruū:anteq̄ hoc uocabulo noe iustus peccatum filij uindicaret. Nomē itaq̄ istud culpa meruit: non natura. Origo aūt uocabuli seruorū ī latina lingua inde credit' ducta:q̄ hi q̄ iure belli possent occidi a uictorib' cum seruabātur serui fiebant a seruādo appellati:quod ipsum etiam sine

peccati merito nõ ē. Nam ⁊ cũ iustuʒ geritur bellum: ꝑ peccato econtrario dimicat: ⁊ omnis uictoria cum malis etiaʒ prouenit: diuino iudicio uictos humiliat uł emendãs peccata uł puniens. Testis ē homo dei daniel cũ in captiuitate positus peccata sua ⁊ peccata ppłi sui cõfitebatur deo: ⁊ hanc esse cãm illius captiuitatis pio dolẽ testat. Prima ergo seruitutis causa peccatũ ē: ut hõ homini cõditiõis uiculo subderet: qõ nõ fit nisi deo iudicante: apud quẽ nõ ē iniquitas: ⁊ nouit diuersas penas meritis distribuẽ delinquentiũ. Sicut autem dñs supnus dicit. Omnis qui facit peccatum seruus est peccati: ac per hoc multi quidem religiosi dominis iniquis nõ tamen liberis seruiũt: a quo enim ꝗs deuictus ē: huic ⁊ seruus additus est. Et utiqʒ felicius seruitur homini q̃ libidini: cum seuissimo dominatu uastet corda mortaliũ: ut alias omittaʒ libido ipsa dominandi. Hominibus autem illo pacis ordine: quo alũ ſ alũ subiecti sunt: sicut prodest humilitas seruiẽtibus: ita nocet superbia dominantibus. Nullus aũt natura in qua deus prius hominem condidit: seruus ē hominis aut peccati. Uerum ⁊ penalis seruitus ea lege ordinatur: qua naturalem ordinem conseruari iubet: perturbari uetat. Quia si contra eam legem factum nõ esset: nihil esset penali seruitute coercendum. Iõ qʒ apłus monet seruos subditos esse dñis suis: ⁊ ex aio eis cũ bona uolũtate fuire: ut scilicet si nõ pñt a dñis liberi fieri: suam seruitutẽ ipsi quodãmodo liberã faciant non timore sub dolo sed seruiẽdo dilectiõe fideli: donec trãseat iniquitas ⁊ euacuetõnis principatus ⁊ potestas humana: ⁊ sit deus omnia in omnibus.

De equo iure dominandi. c. xvi.

q Uocirca etiã si habuerũt seruos iusti pies nostri: sic quidem administrabãt domesticã pacẽ: ut fm hec tẽporalia bona filiorum sortem a seruorꝫ cõditione distinguerẽt: ad deum autem colendum in quo eterna bona sperãda sunt: õibus domus sue mẽbris pari dilectione cõsulerẽt. Qõ naturalis ordo ita ꝑscribit: ut nomẽ patrunfamilias hinc exortum sit: ⁊ tam late uulgatuʒ ut inique etiã dominãtes hoc gaudeãt appellari. Qui aũt ueri patresfamilias sũt: õibus in familia sua tanq̃ filij ad colendum ⁊ promerendũ deum consulunt: desiderantes atqʒ optantes uenire ad celestem domũ: ubi necessariũ nõ sit imperandi officium mortalibus: quia ñ necessarium erit officium consulendi iam ī illa īmortalitate felicibus. Quo donec ueniatur: magis debent patres q̃ dominantur q̃ serui tolerare q̃ seruiunt. Si quis autem in domo per ī obedientiam domestice aduersatur paci: corripiatur uerbo seu uerbere: seu quolibet alio genere pene iusto atqʒ licito: quantum societas humana concedit: pro eius qui corripit utilitate: ut paci unde dissilierat coaptet. Sicut eim nõ ē beneficentie adiuuãdo efficere ut bonum quod maius ē amittatur: ita nõ ē innocẽtie parcẽdo sinere ut in malum grauius incidat. Pertinet ergo ad inocentis officium nõ solum nemini malum inferre: uerꝫ etiam cohibere a peccato uel punire peccatum: ut aut ipse qui plectit cõrigatur experimento: aut alij terreãtur exemplo: Quia igitur omnis domus initium siue particula debet esse ciuitatis: omne aũt initium ad aliquem sui generis finem: ⁊ omnis pars ad uniuersi cuius pars ē integritatem refertur: satis apparet esse consequens: ut ad pacem ciuicam pax domestica referatur: id est ordinata imperandi

obediendiq; cōcordia cohabitantiuz: referatur ad ordinatam imperandi o bediendiq; concordiam ciuium. Ita fit:ut ex lege ciuitatis precepta sumē patrēfamilias oporteat:quibus suaz domum sic regat:ut sit paci accommodata ciuitatis.

Unde celestis societas cū trena ciuitate pacē hēat ⁊ vñ discōdiā.c.xvij.

Sed domus hominū qui nō uiuunt ex fide:pacem terrenā ex huius tēporalis uite rebus cōmodisque sectatur. Domus ergo hominuz ex fide uiuentiū expectat ea que i futurum eterna promissa sūt:terrenisq; rebus ac tēporalibus tanq; peregrina utitur:nō quibus capiatur ⁊ auertat quo tendit in deū:sed quibus sustentetur ad facilius tolerāda minimeq; agenda onera corporis corruptibilis quod aggrauat animā. Iccirco reruz uite huic mortali necessariarū: utrisque hominibus fidelibus ⁊ infidelibus ⁊ utriq; domui cōmunis ē usus: sed finis utēdi cuiq; suus ꝓpri⁹: multūq; diuersus. Ita etiā terrena ciuitas q̄ nō uiuit ex fide:terrenā pacē appetit:in eoq; defigit imperādi obediēdique cōcordiā ciuiū:ut eis sit de rebus ad mortalē uitā ptinētib⁹:humanarū quedā cōpositio uolūtatum. Ciuitas autem celestis uł potius pars eius: q̄ in hac peregrinatur mortalitate ⁊ uiuit ex fide:etiam ista pace necesse est utat:donec ipsa cui talis pax necessaria mortalitas trāseat. Ac ꝑ hoc dum apud terrenā ciuitatē ueluti captiuā uitā sue pegrinationis agit:iā promissione redēptionis ⁊ spirituali dono tanquā pignore accepto:legibus terrene ciuitatis quibus hec amministrantur q̄ sustētāde mortali uite accōmodata sūt obtemperare nō dubitat. Ut quoniam cōmunis est ipsa mortalitas:seruetur in rebus ad eā pertinentibus it ciuitatē utrāq; concordia. Uerū quia terrena ciuitas habuit quosdam suos sapientes:quos diuina īprobat disciplina:qui uel suspicati uel decepti a d̄monib⁹:crederēt multos deos concilandos esse rebus humanis:atq; eorū diuersa quodāmō officia diuersa subdita ptinere ad alium corpus:ad aliū animū Inque ipso corpore ad aliū caput ad alium ceruicē:⁊ cetera singula ad singulos. Similiter i animo ad alium īgenium:ad alium doctrinā:ad alium iram:ad alium concupiscētiā: inque ipsis ĩbus uite adiacētibus: ad alium pecus:ad alium triticum:ad alium uinū.ad alium oleum:ad alium siluas:ad alium nummos:ad aliū nauigationē:ad alium bella atq; uictorias:ad alium coniugia:ad alium ptuz ac fecunditatez:⁊ ad alios alia cetera. Celestis autem ciuitas unum deuz solū colendum nosset: eiq; tantūmodo seruiendum seruitute illa que grece latria dicitur:⁊ non nisi deo debetur: fideli pietate censeret:factum est ut religionis leges cum eterna ciuitate non posset habere communes: proq; his ab ea dissentire haberet necesse atque oneri esse diuersa sentiētibus: eorūq; iras ⁊ odia ⁊ persecutionum impetus sustinere:nisi cum animos aduersantium aliquando terrore sue multitudinis:et semper diuino adiutorio ꝓpulsaret. Hec ergo celestis ciuitas cū pegrinatur in terra:ex omnibus gētib⁹ ciues euocat:atq; in omnibus linguis peregrinā colligit societatem: non curans quicquid in moribus legibus: istitutisq; diuersum est:quibus pax terrena uel conquiritur uel tenetur nihil eorum rescindens nec destruens: imo etiam seruans ac sequens: quod lz diuersum sit in diuersis nationibus:ad unum tamen eundemq; finem terrene pacis intenditur:si religionem qua

unus ſummus ⁊ uerus deus colēdus docetur ñ ipedit. Utitur ergo etiā celeſtis ciuitas in hac ſua peregrinatiōe pace terrena: ⁊ de rebus ad mortalez hominis naturam pertinētibus hūanarum uolūtatum cōpoſitionē ꝓtū ſalua pietate ac religione cōceditur: tuetur atq; appetit: eamque terrenaz pacem refert ad celeſtem pacem: que uere ita pax ē: ut rationalis duntaxat creature ſola pax habenda atque dicenda ſit ordinatiſſima ſcilicet atque cōcordiſſima ſocietas fruēdi deo: ⁊ in uicem in deo: quo cū uentū fuerit nō erit uita mortalis: ſed plane certeque uitalis nec corpus aiale quod dū corrūpitur aggrauat animā: ſz ſpuale ſine ulla indigētia ex ōni parte ſubditū uolūtati. Hanc pacē dum peregrinat i fide habet atque ex hac fide iuſte uiuit: cū ad illā pacem adipiſcendā ferfert q̄cquid bonarū actionū gerit erga deum ⁊ proximū: quoniā uita ciuitatis utique ſocialis ē.

Quā diuerſa ſit acadēie noua ābiguitas a ꝓſtātia fidei chriſtiāe. c. xvij.

q Uod aūt attinet ad illam dīaz quam de academicis nouiſ uarro adhibuit: quib⁹ ſunt incerta ōnia ōnino ciuitas dei talē dubitationem tanq̄ dementiā deteſtatur habens de rebus quas mente ac ratione cōprehendit: etiā ſi paruam ꝓpter corpus corruptibile quod aggrauat animaz: quoniā ſicut dicit apl'us ex parte ſcimus: tamē certiſſimā ſciētiā: creditq; ſenſibus in rei cuiuſque euidētia quibus p corpus anim⁹ utitur: quoniam miſerabilius fallit' qui nūq̄ eis putat eſſe credendū: credit etiā ſanctis ſcripturis ⁊ ueteribus ⁊ nouis quas canonicas appellamus: vnde fides ipſa cōcepta ē: ex qua iuſtus viuit: p quā ſine dubitatione ambulam⁹ quādiu peregrinamur a dño: qua ſalua atq; certa de quibuſdā rebus quas neque ſenſu neque ratione pcipimus: neque nobiſ p ſcripturā canonicā claruerūt: nec p teſtes quibus nō credere abſurdum ē in nīam notitiā peruenerūt: ſine iuſta reprehenſione dubitamus.

De habitu ⁊ moribus ppli chriſtiani. c. xix.

n Nihil ſane ad iſtam ptinet ciuitatem: quo habitu uel more uiuendi ſi nō ē cōtra diuina p̄cepta: iſtā fidem qua puenit' ad deū quiſq; ſectetur vnde ipſos quoque philoſophos quādo fiūt chriſtiani: nō habitum ul' cōſuetudinē uictus que nihil impedit religionē: ſed falſa dogmata pmutare compellit. Unde illam quā varro adhibuit ex cynicis differētiam: ſi nihil turpiter atque intēperāter agat: ōino nō curat. Ex tribus uero uite illi⁹ generibus: ocioſo: actuoſo: ⁊ ex utroq; compoſito: quāuis ſalua fide q̄ſque poſſit i quolibet vitam eoz ducere: ⁊ ad ſempiterna premia puenire: interē tamē q̄d amore teneat ueritatis: quid officio caritatis impēdat. Nec ſic q̄ſque debet eē ocioſus: ut in codē ocio utilitatē nō cogitet proximi: nec ſic actuoſus: ut contēplationē nō requirat dei. In ocio nō iners uacatio delectaī debet: ſed aut inq̄ſitio aut inuētio ueritatis: vt i ea q̄ſque pficiat ⁊ quod inuenerit teneat ⁊ alteri nō inuideat. In actione vero nō amādus ⁊ honor in hac vita: ſiue potētia: quoniā omnia vana ſub ſole: ſed opus ipſum quod per eundem honorē ul' potentiā fit: ſi recte atque vtilit' fit: id ē ut ad eaz ſalutem ualeat ſubditorū que ſecundū deum ē: vnde iam ſuperius diſputauimus. Propt' quod ait apl'us. Epiſcopatum qui deſiderat bonum opus deſiderat. Exponere uoluit quid ſit

episcopatus:quia nomē ē operis non honoris. Grecū est eim atq; inde ductū uocabulum:qō ille qui preficitur superintēdit curā scilicet eorū gerens. Epi q̄ppe super:scopos vero itētio ē. Ergo episcopin grece latine superintēdere possumus dicere:ut itelligat nō se episcopū:q̄ preesse dilexerit nō prodesse. Itaq; a studio cognoscēde veritatis nemo prohibet:qō ad laudabile ptinet ociū. Locus vero superior sine quo ppl'us regi non potest:⁊ si ita teneatur atque administret ut decet: tamē indecēter appetitur. Quāobrez ociū sanctū querit caritas ueritatis: negociū iustū suscipit necessitas caritatis. Quam sarcinā si nullus ipōit: percipiēde atque intuēde uacandū est ueritati. Si aūt iponit: suscipienda ē ppter caritatis necessitatē. Sz nec sic omni mō veritatis delectatio deserēda ē:ne subtrahat illa suauitas ⁊ opprimat ista necessitas.

Quod ciues sanctorū i huius vite tpe spe beati sint.c.xx.

q Uamobrem summū bonū ciuitatis dei cum pax sit eterna atque pfecta nō p quā mortales transeant nascēdo atque moriēdo: sed in qua immortales maneāt nihil aduersi ōimodo patiēdo q̄s ē qui illam uitā uel beatissimā neget:uel i eius cōparatione istam que hic agit quātislibet animi ⁊ corporis externarūq; rerum bonis plena sit:nō miserimā iudicet? Quā tñ quicūque sic habet: ut eius usum referat ad illius finē quem diligit ardētissime ac fidelissime sperat: nō absurde dici etiā nunc beatus pōt: spe illa potius q̄ re ista. Res uero ista sine spe illa:beatitudo falsa ⁊ magna miseria ē. Non eim ueris animi bonis utitur:quoniā nō ē sapiētia uera:que intentionē suā in his que prudenter discernit:gerit fortiter: cohibet tēperanter:iusteq; distribuit:nō in illū finē dirigit ubi deus erit ōia in ōibus eternitate certa atq; pace perfecta.

An fm diffinitiōes scipionis q̄ in dialogo ciceronis sāt:unq̄ fuerit romana resp.c.xxi.

q Uapropter nūc ē loc' ut q̄potero breuiter ac dilucide expediam:qō i secūdo libro huius operis me demonstraturū eē pmisi: secūduz diffinitiones quib' apud ciceronē utitur scipio in libris de republica: nūq̄ rempublicā fuisse romanā. Breuiter eim rempublicā diffinit eē rem ppl'i. Que diffinitio si uera ē:nunq̄ fuit romana respub.quia nūquā fuit res populi quā diffinitionē uoluit eē reipu. Populū eim eē diffinit cetū multitudinis iuris cōsensu ⁊ utilitatis cōmunione sociatū. Quid aūt dicat iuris cōsensum:disputādo explicat:per hoc ostendēs geri sine iustitia rempublicā nō posse. Ubi ergo iustitia uera nō ē: nec ius pōt esse. Quod eim iure fit pfecto iuste fit. Quod aūt fit iuste: nec iure fieri pōt. Non eim iura dicenda sunt u' putāda iniqua hominū cōstituta:cū illud etiā ipsi ius esse dicant: quod de iustitie fonte manauerit: falsumq; eē quod a quibusdam nō recte sentiētibus dici solet:id eē ius quod ei qui plus pōt utile ē. Quocirca ubi ñ ē uera iustitia:iuris cōsensu sociatus cetus hominū nō pōt esse: ⁊ ideo nec ppl'us iuxta illā scipionis diffinitionē u' ciceronis. Et si nō ppl's nec res populi:sed qualiscūq; multitudinis que ppl'i nomine digna nō ē:ac per hoc si respublica res ē ppl'i:⁊ ppl'us nō ē q̄ cōsensu nō sociatus ē iuris:nō ē autē ius ubi nulla ē iustitia:pculdubio colligitur:ubi iustitia nō ē nō eē rēpublicam. Justitia porro ea uirtus ē: q̄ suā

cuiq; distribuit. Que igitur iustitia ē hominis? q ipsū hominē de uero tollit: ⁊ imūdis demonibus subdit? Hoc nō ē cuiq; sua distribuere. An q̄ fundum aufert eius a quo ēptus ē: ⁊ tradit ei qui nihil habet ī eo iuris: iniust⁹ est: ⁊ qui seipsū aufert dominātī deo a quo factus ē: ⁊ malignis seruit spiritibus iustus ē? Disputat certe acerrime ac fortissime ī eisdem ipsis de re publica libris aduersus iniustitiā p iustitia. Et quoniā cum prius ageret pro iiustitie partibus cōtra iustitiā ⁊ diceret nisi p iniustitiā rempublicam stare augeriq; nō posse: hoc uelut ualidissimū positū erat: iniustum esse ut homines hoibus dominātibus seruiant: quam tamē iniustitiā nisi sequat imperiosa ciuitas cuius ē magna respublica: nō eam posse puincūs imperare. Responsum ē a parte iustitie iō iustū esse q̄ talib⁹ hoib⁹ sit util fuit⁹: ⁊ pro utilitate eoꝝ fieri cū aliquid recte fit: id ē cū improbis aufert iniuriarum licētia: ⁊ domiti se melius habebunt q̄ indomiti se habuerūt. Subditumq; ē ut ista ratio firmaret: uelut a natura sumptū nobile exemplū atque dictū ē. Cur igitur deus homini: animus corpori imperat: ratio libidī ceterisq; uitiosis animi partib⁹? Plane hoc exemplo satis edoctū ē: q̄busdam esse utilem seruitutē: ⁊ deo q̄dez ut seruiatur utile esse hoibus. Seruiens aūt deo animus recte corpori imperat: inq; ipso animo ratio domino deo subdita recte imperat libidini ceterisq; uitijs. Quapropter ubi homo deo nō seruit: quid in eo putādum est esse iustitie: quādo quidē deo nō seruiens nullo modo pōt iuste animus corpori: aut humana ratio uitijs imperare? Et si ī homine tali nō est ulla iustitia: proculdubio nec in hominuz cetu: qui ex talibus cōstat hominib⁹. Non ē ergo hic iuris ille consensus: qui hominū multitudinē populū facit: cuius res dicit esse respublica. Nā de utilitate quid dicam: cuius cōmunionem etiam sociatus hominū cet⁹: sicut sese habet ista diffinitio populus nūcuparur? Quāuis eim si diligenter attēdas: nec utilitas sit ulla uiuentiū qui impie uiuūt: sicut uiuit oīs q̄ deo nō seruit seruitq; demonibus: tanto magis impijs q̄to magis sibi cū sint imūdissimi spiritus tāq̄ dijs sacrificari uolūt. Tamē qō de iuris consensu dixim⁹ satis ēē arbitror: vñ appareat per hāc diffinitionē nō eē ppl'm cuius respub. eē dicat ī quo iustitia nō ē. Si eim dicūt nō imūdis spiritib⁹: ſz dijs bonis atq; sanctis ī sua repu. seruisse romanos nūquid eadē totiēs repetēda sūt: q̄ iā satis imo ultra q̄ satis est diximus? Quis eiz ad hūc locū p superiores huius opis libros puēit: qui dubitare possit malis ⁊ ipuris demonibus seruisse romanos: nisi l' nimiū stolidus ul' ipudētissime cōtētiosus? Sed ut taceā quales sūt quos sacrificijs colebāt: ī lege dei ueri scriptū est. Sacrificās dijs eradicabitur nisi dño tantū. Nec bonis igitur nec malis dijs sacrificari uoluit: qui hec cū tāta cōminatione precepit.

An uer⁹ sit de⁹ cui christiāi fuiūt: cui soli debeat sacrificari. c. xxij.

S Ed respōderi pōt: Quis iste deus ē: aut vnde dignus pbat cui deberēt obtēpare romāi: ut nullū deorū colerēt sacrificijs p̄t ipsū? Magne cecitatis ē adhuc quererē: q̄s iste deus sit. Ipse ē deus cui⁹ pphete p̄dixerūt ista q̄ cernim⁹. Ipse ē de⁹: a quo respōsum accepit abraā: ī semie tuo ōes bn̄dicent gētes. Quod ī christo fieri qui secundū carnē de illo semie exort⁹ ē: id ē ipi qui remāserūt huius nois inimici uelit nolitue cognoscāt. Ipse est

deus cuius diuinus spiritus p eos locutus ē: quorū predicta atq; cōpleta p ecclīaz quā uidemus toto orbe diffusā i libris supiorib⁹ posui. Ipse ē deus quē uarro doctissim⁹ romanoruz iouē putat: q̄uis nesciēs q̄d loquatur Quod tñ iō cōmemorādum putaui: qm̄ uir tāte sciētie nec illū istū deū potuit existiare nec uilē. Hūc eiz eū credidit: quē sūmū putauit deū. Postremo ipse ē deus quē doctissimus phōrum q̄uis christianorū acerrimus inimic⁹ etiā p eorū oracula quos deos putat: deū magnū porphyrius confitetur.

Que porphyrius dicat oracul' deorū responsa in christo. Cap. xxiij.

n Am in libris quos theologiō philosophias appellat: i q̄bus exeq̄t' atq; cōscribit' rerū ad phiaz pti nētiū uelut diuia rñsa: ut ipsa uerba eius quēadmodū ex greca ligua i latīnā iterpretata sunt ponā. Interrogāti iq̄t quē deū placādo reuocare posset uxorē suā a christianismo: hec ait uersibus apollo. Deide uerba uelut apollinis ista sunt. Forte magis poteris i aqua ipressis lītis scribere: aut inflans pēnas leues p aera ut auis uolare: q̄ semel pollute reuoces ipie uxoris sensū: pgat quomodo uult inanibus fallacīs pseuerās: ⁊ lamentatiōibus fallacissimis mortuū deū cantas: quē iudicib⁹ recta sentiētibus pditū pessima in speciosis ferro uincta mors interfecit. Deinde post hos uersus apollinis q̄ nō stāte metro latine iterpretati sūt subiunxit atq; ait. In his quidē tergiuersationē irremediabilis sentētie eorū manifestauit dicēs. Quoniaz iudei suscipiūt deū magis q̄ isti. Ecce uti ō colorās christū iudeos ppōsuit christianis: cōfitēs q̄ iudei suscipiant deū. Sic enim exposuit uersus apollinis: ubi a iudicibus recta sētiētib⁹ christū dicit occisū: tanq̄ illis iuste iudicātibus: merito sit ille punit⁹. Uiderit q̄d de christo uates mēdax appollis dixerit: atq; iste crediderit aut fortasse uatē qō nō dixit dixisse iste ipse cōfinxerit: quā sibi cōstet ul' ipsa oracula int' se faciat cōuenire: postea uidebimus. Hic tñ iudeos tāq̄ dei susceptores recte iudicasse dicit ō christo: q̄ eū morte pessima excruciādū eē censuerint. Deus itaq; iudeoz cui phibet testioniū: audiēd⁹ fuit sic dicēs. Sacrificās dūs eradicabit' nisi dño tm̄. Sed ad manifestiora ueniam⁹: ⁊ audiam⁹ q̄ magnū deū dicat eē iudeoz. Item ad ea q̄ iterrogauit apollinē q̄d melius: uerbū: siue ratio: an lex: Respōdit inq̄t uersib⁹ hec dicēs. Ac subiecit apollinis uersus: i quib⁹ ⁊ isti sūt: ut q̄tū satis ē ide decerpā. In deū uerū iquit generatorē: ⁊ i regē añ oia: quē tremz celū ⁊ terra atq; mare: ⁊ ifernoz abdita: ⁊ ipsa numina phorrescūt. Quorū lex ē pat: quē ualde sācti honorāt hebrei. Tali oraculo dei sui apollinis porphyrius tā magnū deū eē hebreorū dixit: ut eū ⁊ ipsa numina phorrescāt. Cū ergo de⁹ iste dixerit: sacrificās dūs eradicabitur: miror q̄d ipse porphyri⁹ nō perhorruerit ⁊ sacrificans dūs eradicari nō formidauerit. Dicit etiā bona de christo phūs iste: quasi oblitus illi⁹ de qua pauloante locuti sum⁹ cōtumelie sue: aut quasi i sōnis dū ei⁹ maledixerit christo: ⁊ euigilantes eū bonū eē cognouerit. digneque laudauerint. Deniq; tāquā aliq̄d mirabile atq; icredibile platur⁹: ptez opinionē inq̄t pfecto q̄busdā uideat' esse q̄d dicturi sum⁹. Christū eiz dū pūssimū pnūciauerūt: ⁊ imortalē factū: et cū bona pdicatiōe ei⁹ memiērūt. Christianos aūt pollutos inq̄t ⁊ cōtamiatos ⁊ errore iplicatos eē dicūt: ⁊ mltis talib⁹ aduersus eos blasphemīs utūtur. Deinde subīcit uelut deorum

oracula blasphemātium christianos.
Et post hec de christo aūt iqt itrogā-
tibus si ē deus: ait hecate. Quoniaz
q̃dē imortalis aia post corp' ut icedit
nosti:a sapiētia aūt abscisa erat semp
uiri pietate prestātissimi ē illa aia:hāc
colūt alieni a ueritate. Deinde p' v̄ba
eius quasi oraculi sui ipse cōtexēs. Pi
issimū igit' uirū inqt eū dixit: ⁊ eius
aiam sic ⁊ alioz pioz post obitū im-
mortalitati donatā:⁊ hāc christianos
colere errātes. Interrogātib' aūt in-
quit. Cur ergo dānatus ē:oraculo res
pondit dea corp' q̃dē debilitātib' tor
mentis semp oppositū ē:aia aūt pio-
rū celesti sedi isidet. Illa uero aia alīs
animab' fatalit' dedit:quib' fata non
annuerūt deoz obtinē dona:neqz ha-
bere iouis imortalis agnitionē erroze
iplicari. Propterea ergo dīs exosi:
qz quib' fato ñ fuit nosse deū:nec do-
na a dīs accipē:his fatalit' dedit iste
iplicari errorē. Ipse uero pi' ⁊ in celū
sicut pī icessit. Itaqz hūc quidē ñ blas
phemabis. miraberis aūt dementiam
hoim:ex eo i eis facile p̄cepsqz piculū.
Quis ita stultus ē ut nō itelligat aut
ab hoie callido eoqz christianis imi-
cissimo hec oracula fuisse cōficta:aut
cōsilio sili ab ipuris demonib' ita fu-
isse responsa:ut.s.qm laudāt christū:
ꝓpterea credātur ueracit' uituperare
christianos atqz ita si possint iterclu-
dant uiā salutis eterne i qua quisque
fit christian':Sue q̃ppe nocēdi astu-
tie milleformi sentiūt nō eē cōtrariuz:
si credat' eis laudātib' christū: dū tm̃
credat' ēt uituperātib' christianos:ut
eū q̃ utrūqz crediderit talē christi fa-
ciāt laudatorē:ne christian' eē uelit.
Ac sic q̃uis ab illo laudatus ab istoz
tm̃ demonū domiatu cū ñ liberet chri
stus:preserti qz ita laudāt christū: ut
quisq̃s i eū talē crediderit qualis ab
ipsis p̄dicat':christian' uer' nō sit. Sz
fotinianus heretic' q̃ tātūmō hoiem
nō etiā deū nouerit christū:⁊ iō p eū
saluus eē nō possit:nec istoz mēdaci-
loquoz demonū laqueos uitare uel
soluere. Nos aūt neqz apollinē uitu-
perantē christū:neqz hecatē possum'
approbare laudantē. Ille aūt tanq̃ in
iquū christū uult credi:qm̃ a iudicib'
recta sentiētib' dicit esse occisum: ista
hoiem p̄ssimū:sed hoiem tm̃. Una ē
tm̃ ⁊ illi' ⁊ hui' intētio:ut nolit hoies
eē christianos qz nisi christiani erūt:
ab eoz erui potestate ñ poterūt. Iste
uero phūs u' poti' q̃ talib' aduersus
christianos quasi oraculis credūt: p'
faciāt si p̄nt:ut iter se de ipso christo
hecate atqz apollo cōcordēt:eūqz ābo
uituperēt aut ambo collaudēt. Q̃ō si
facē potuissent:nihilomin' nos ⁊ ui-
tuperatores ⁊ laudatores christi fal-
laces demones uitarem'. Cū uero eo
rū deus ⁊ dea iter se de christo ille ui-
tuperādo:ista laudādo dissentiāt: p'
fecto eis blasphemātib' christianos
nō credūt hoies:si recte ipsi sentiant:
sane christū laudās u' porphiri' uel
hecate:cū dicāt eū ip̄m fatalit' dedisse
christianis ut iplicarētur errore: cās
tm̃ eiusdē sicut putat pandit erroris:
quas anteq̃ ex v̄bis ei' exponā:prius
quero si fatalit' dedit christ' christia-
nis erroris iplicationē. Utrū uolens
aut nolēs dederit. Si uolens quomō
iustus:Si nolēs quō beat':Sed iam
ipsius erroris cās audiam'. Sūt inqt
spus terreni minimi loco terreno quo
dam:maloz demonū potestati subie-
cti:ab his sapiētes hebreoz quorum
un' ēt iste iesus fuit:sic audistis diuia
apollinis oracula q̃ supius dicta sūt:
ab his ergo hebrei demonibus pessi-
mis ⁊ mioribus spiritib' uetabāt re-
ligiosos:⁊ ipsis uacare ꝓhibebāt: ue-
nerari aūt magis celestes deos: āpli'
autē uenerati deū patrē. Hec autē in-
quit ⁊ dī p̄cipiūt:⁊ i superiorib' ostē
dimus quēadmodū aiaduertere ad

deũ monẽt ⁊ illũ impãt colẽ ubique. Uerũ idocti ⁊ ipie nature: q̃bus uere fatũ nõ ꝓcessit a dñs dona obtiere: ne q̃ꝫ habere iouis imortalis notiones: nõ audiẽtes ⁊ deos ⁊ diuinos uiros: deos quidẽ ões recusauerũt: phibitos aũt demones nõ solũ nullis odñs ise qui: sz ẽt reuereri delegerũt. Deũ autẽ simulãtes se colẽ ea sola p q̃ deus adoratur nõ agũt. Nã de⁹ quidẽ utpote omniũ pat̃ nulli⁹ idiget: sed nobis est bñ cũ eũ p iustitiã ⁊ castitatẽ aliasque adoram⁹ v̊tutes: ipam uitã p̃cẽ ad ipsum faciẽtes p imitationẽ ⁊ inq̃sitionem de ipso. Inq̃sitio eim purgat inq̃t: imitatio deificat affectionẽ ad ipsum operãdo. Bene quidẽ predicauit deũ p̃iem ⁊ quib⁹ morib⁹ sit colẽdus dixit. Quibus p̃ceptis pphetici libri pleni sũt hebreoꝝ: qñ sanctoꝝ uita siue laudat̃ siue uituperat̃. Sed i christianis tm̃ erat: aut tantũ calũniatur quãtũ uolũt demones quos deos opinat̃: quasi cuiq̃ difficile sit recolere que turpia: que dedecora erga deorũ obsequiũ i theatris agebãtur ⁊ tẽplis ⁊ attẽdẽ q̃ legãtur: dicãt̃: audiãt̃ i ecclesiꝫ: uel deo v̊o q̃d offerat̃: ⁊ hinc itelligẽ ubi edificiũ ⁊ ubi ruina sit morũ. Quis aũt dixit huic ůl̃ ispirauit: nisi diabolicus sp̃us tã uanũ aptũq̃ mẽdaciũ: q̃ demones ab hebreis coli phibitos reuereãt̃ potius q̃ oderint christiani? Sed deus ille quẽ coluerũt sapiẽtes hebreoꝝ ẽt celestib⁹ sanctis angelis ⁊ uirtutib⁹ dei quos beatissimos tanq̃ ciues i hac nr̃a peregrinatione mortali ueneramur ⁊ amam⁹: sacrificari uetat itonãs i lege sua quã dedit pplo suo hebreo: ⁊ ualde miaciter itulit dicẽs Sacrificãs dñs eradicabitur. Et ne quisq̃ putaret demonibus pessimis terrenisq̃ spiritibus: quos iste dicit mimos ůl̃ minores: ne sacrificet̃ eẽ preceptũ: qr ⁊ i scripturis sanctis ipsi dicti sũt dñ: nõ hebreorũ sed gentiũ: quod euidẽter in psalmo septuaginta iterpretes posuerũt dicẽtes. Quoniã ões dñ̃ gentiũ demonia: ne q̃s ergo putaret istis quidẽ demonibus phibitũ eẽ: celestib⁹ aũt ůl̃ õnibus ůl̃ aliq̃bus sacrificari eẽ pmissũ: mox addidit: nisi dño soli: id ẽ nisi domino tantum: ne forte q̃ ait dño soli: deũ solez credat eẽ quispiã cui sacrificandũ putat. Quod nõ ita eẽ itelligẽdum i scripturis grecis facillie repit̃. Deus igit̃ hebreoꝝ cui tã magnũ tãtus etiã iste phũs phibet testimoniũ: legẽ dedit suo opl̃o hebreo: hebreo sermone cõscriptã: nõ obscurã ⁊ icognitam: sed õibus iam gẽtibus diffamatam in qua lege scriptũ ẽ. Sacrificãs dñs eradicabit̃: nisi dño tantũ. Quid opus ẽ i hac eius lege eiusq̃ pphetis de hac re multa pquirere: imo nõ pquirere? Non eim obstrusa uel rara sũt: sed apta ⁊ crebra colligẽ: ⁊ in hac disputatione mea ponere quibus luce clarius apparet: nulli õnino nisi tãtũ sibi deũ ueꝝ ⁊ summũ sacrificari uoluisse. Ecce hoc unũ breuiter imo grãditer: minaciter: sed ueracitez dictũ ab illo deo quẽ tã excellẽtes eoꝝ doctissimi predicãt: audiat̃: timeat̃: impleat̃: ne inobediẽtes eradicatio cõsequat̃. Sacrificãs dñs eradicabit̃ inq̃t: nisi dño tantũ. Non quo rei egeat alicuius: sed qr nobis expedit ut res eius simus. Huic eim canit̃ in sacris litteris hebreoꝝ. Dixi dño deus meus es tu: quoniã bonoꝝ meoꝝ nõ egeſ. Huius aũt preclarissimũ atq̃ optimũ sacrificiũ nosipsi sumus. Hec ẽ ciuitas eius: cuius rei mysteriũ celebram⁹ oblationibus nr̃is: q̃ fidelib⁹ note sunt: sicut i libris precedẽtib⁹ disputauim⁹. Cessaturas eim uictimas quas i umbra futuri offerebãt iudei: ⁊ unũ sacrificiũ gentes a solis ortu usq̃ ad occasum sicut iã fieri cernim⁹ oblaturas p pphetas hebreos oracula icepuerũt

diuina. Ex quib⁹ quãtũ ſatis uiſum ẽ nõnulla ꝓtulim⁹: ⁊ iã huic opi aſpſimus. Qu apropter ubi nõ ẽ iſta iuſtitia: ut ſm ſuã gẽam ciuitati obediẽti deus iparet unus ⁊ ſumm⁹: ne cuiq̃ ſacrificet niſi ſibi tãtũ: ⁊ p hoc i oĩbuſ hoibus ad eandẽ ꝓtinẽtibus ciuitatez atq; deo obediẽtib⁹: animus ẽt corpi: atq; uitijs ratio ordie legitimo iperet fideliter: ut quẽadmodũ iuſtus unus: ita cetus ppl'uſq; iuſtoꝝ uiuat ex fide q̃ operat p dilectionẽ: qua homo diligit deũ ſicut diligẽdus ẽ de⁹: ⁊ proximũ ſicut ſeipſum. Ubi ergo nõ ẽ iſta iuſtitia: ꝓfecto nõ ẽ cet⁹ hominũ iuriſ cõſenſu ⁊ utilitatis cõmunione ſociatus. Quod ſi nõ ẽ utiq; ppl'us nõ ẽ: ſi uera ẽ hec ppl'i diffinitio: ergo nec reſ pu. ẽ: qz res ppl'i nõ ẽ: ubi ipſe populus nõ eſt.

Qua diffinitione cõſtet ppl'i ⁊ reipublice nũcupationẽ recte ſibi ñ ſolũ romanos ſed etiã regna alia uẽdicare cap. xxiiij.

ſ Ꝯ autem ppl'us nõ iſto ſed alio diffiniat' mõ:: uelut ſi dicat' populus ẽ cetus multitudinis rational': rerũ quas diligit cõcordi cõmunione ſociatus ꝓfecto ut uideat' qualis q̃ſque ppl'us ſit iſta ſunt intuẽda q̃ diligit. Quecũq; tñ diligat ſi cetuſ ẽ multitudinis nõ pecorũ ſed rationalũ cẽaturarũ: ⁊ eoꝝ que diligit cõmuniõe cõcordi ſociat⁹ ẽ: ñ abſurde ppl's nũcupat': tãto utiq; melior quãto i melioribus tãtoq; deterior quãto ẽ in deterioribus cõcors. Secundũ iſtã diffinitionẽ nã am romanuſ ppl'us ppl's ẽ: ⁊ res eius ſine dubitatiõe reſpublica. Quid aũt primis tẽporib⁹ ſuis q̃due ſequẽtib⁹ ppl'us ille dilexerit ⁊ quib⁹ moribꝰ ad cruẽtiſſimas ſeditiones: atque ide ad ſocialia atq; ciuilia bella ꝓueniens ipſam cõcordiã que ſalus eſt quodãmodo ppl'i ruperit: atq; corruperit teſtat' hiſtoria de qua i precedẽtibus libris multa poſuim⁹: Nec ibo tñ ul' ipſum nõ eſſe ppl'm: ul' eius rez dixerim nõ eſſe rẽpu. quãdiu manet qualiſcũq; multitudinis rational' cet⁹ rerũ quas diligit cõcordi cõmunione ſociat⁹. Quod aũt de iſto ppl'o ⁊ de iſta repu. dixi: hoc de athenienſiũ uel quorũcunq; grecoꝝ ul' egyptioꝝ hoc de illa priore babylone aſſyriorũ: qñ in reb⁹ ſuis publicis iperia ul' parua ul' magna tenuerũt: ⁊ de alia quacũq; aliaꝝ gentiũ itelligar dixiſſe atque ſenſiſſe. Generaliter q̃ppe ciuitas ipiorum cui nõ iperat deus obediẽti ſibi: ut ſacrificiũ non offerat niſi tantũmõ ſibi: ⁊ per hoc i illa ⁊ animus corpori ratioq; uitijs recte ac fideliť imperet: caret iuſtitie ueritate.

Qõ nõ poſſint ibi uere eẽ uirtutes: ibi nõ ẽ uera religio. c. xxv.

q Uamlibet eim uideat' animus corpori: ⁊ ratio uitijs laudabiliter iperare ſi deo anim⁹ ⁊ rõ ipſa nõ ſeruit ſicut ſibi ſeruiẽdũ eẽ ipſe deus ꝓcepit nullo mõ corpori uitijſq; recte iperat. Nam qual' corporis atq; uitiorum põt eẽ mens domia: dei ueri ne ſcia: nec eius iperio ſubiugata: ſed uitioſiſſimis demonib⁹ corrũpentibus proſtituta? Proide uirtutes quas ſibi hie uidet' p quas iperat corpori ⁊ uitijs: ad quodlibet adipiſcẽdũ ul' tenendũ retulerit niſi ad deũ: etiã ipſa uitia ſũt potius q̃ uirtutes: nã lz a quibuſdã tũc uere ⁊ honeſte putẽt' eẽ uirtutes cũ ad ſeipſas referũt': nec ꝓpt' aliõ expetũtur: tũc ẽt iſlate atq; ſupbe ſt': ⁊ ideo nõ uirtutes ſed uitia iudicãda ſũt. Sicut eim nõ ẽ a carne ſed ſuper carnem quod carnẽ facit uiuere: ſic ñ eſt ab homine ſed ſuper hominez q̃ hominem facit beate uiuere: nec ſolũ

hominē ſed etiam quālibet poteſtatez uirtutemque celeſtem.

De pace ppli alieni a deo qua utit̃ ad pietatē ppl̃us dei dū ī hoc peregri nus ē mūdo.c.xxvi.

q Uocirca ut uita carnis aia eſt: ita beata uita hois de ē: ꝗ quo dicūt ſacre lie hebreoꝝ. Beatus ppl̃s cuius ē dominus deus ipſius. Miſer igitur ppl̃us ab iſto alienatus ē deo. Diligit tamē etiam ipſe quandam pacem ſuā nō improbandā: quā quidez nō habebit in fine: qui nō ea bñ vtitur ante finem. Hanc autem ut interiz habeat in hac uita noſtra etiam intereſt: quoniā quandiu permixte ſūt ambe ciuitates: utimur ⁊ nos pace babylonis: ex qua ita per fidem dei populus liberatur: ut apud hāc interim peregrinetur. Propter quod ⁊ apl̃us ammonuit eccl̃am ut oraret pro regibuſ eius atqꝫ ſublimib̃: addens ⁊ dicens ut quietā ⁊ tranquillā uitā agam̃ cū omni pietate ⁊ caritate. Et propheta hieremias cum ppl̃o ueteri dei uenturam prenūciaret captiuitatē: ⁊ diuinitus imperaret ut obediēter ī babyloniam irent: deo ſuo etiam iſta patiētia ſeruiētes: monuit ⁊ ipſe ut oraret̃ pro illa dicēs: quia ī pace eius eſt pax uīa. Utiqꝫ interim tēporalis pax que bonis maliſque cōmunis ē.

De pace ſeruiētiū deo: cui̇ pfecta trāquillitas ī hac tēporali uita ñ pōt apprehendi.c.xxvij.

p Ax aūt nīa ppria ⁊ hic ē cum deo per fidem: ⁊ ī eternū erit cū illo per ſpeciem. Sed hic ſiue illa cōmunis: ſiue nīa propria taliſ ē pax: vt ſolatium miſerie ſit potius q̃ beatitudinis gaudium. Ipſa quoqꝫ nīa iuſtitia quāuis uera ſit: propter ueri boni finem ad quem refertur: tamē tāta ē in hac uita: ut potius peccatoꝝ remiſſione cōſtet q̃ perfectione uirtutum. Teſtis ē oratio totius ciuitatis dei q̃ peregrinatur in terris. Per ōia q̃ppe mēbra ſua clamat ad deū. Dimitte nobis debita noſtra: ſicut ⁊ nos dimittimus debitorib̃ noſtris. Nec pro eiſ ē efficax hec oratio: quorum fides ſine operibus mortua ē: ſed pro eis quoꝝ fides p dilectionē operatur. Quia eiz deo quidē ſubdita: in hac tamē cōditione mortali ⁊ corpore corruptibili quod aggrauat animā: nō pfecte uitij̃s ratio imperat: ideo neceſſaria eſt iuſtis talis oratio. Nam pfecto quan q̃ iperet̃: nequaq̃ ſine conflictu uitij̃s imperat̃. Et utiqꝫ aliquid ſubrepit in hoc loco ifirmitatis ēt bene cōfligēti: ſiue hoſtibus talib̃ uictis ſubditiſqꝫ dominātī: vnde ſi nō facili opatione certe labili locutiōe aut uolatili cogitatione peccet̃. Et ideo quādiu uitij̃s imperat̃ plena pax nō ē: quia ⁊ illa q̃ reſiſtūt periculoſo debellātur prelio: ⁊ illa que uicta ſūt nōdum ſecuro triumphantur ocio: ſed adhuc ſolicito premūtur iperio. In his ergo tentationibus de quib̃ omnibus ī diuinis eloquij̃s breuiter ē dictū: nunquid nō tentatio ē uita humana ſuper terraz? quis ita uiuere ſe preſumat ut dicere deo dimitte nobis debita nīa nō neceſſe habeat: niſi homo elatus: nec vō magnus ſed inflatus ac tumidus: cui per iuſtitiā reſiſtit qui gratiā largitur hominibus: propter quod ſcriptū eſt deus ſuperbis reſiſtit humilib̃ autez dat gratiā? Hic itaqꝫ in unoquoqꝫ fideli iuſtitia ē: ut obediēti deus homi: animus corpori: ratio aūt uitij̃s etiaz repugnātibus imperet: uł ſubigendo ł reſiſtēdo: atqꝫ ut ab ipſo deo petatur ⁊ meritorū gratia ⁊ uenia delictorū: ac de acceptis bonis gratiarū actio pſoluat̃. In illa uero pace finali quo

referēda ⁊ cuius adipiſcēde cauſa ha
benda ē iſta iuſtitia quoniā ſanata im
mortalitate atque incorruptione na-
tura uitia nō habebit:nec unicuique
noſtrū uł ab alio uł a ſeipſo quicquā
repugnabit:nō opus erit ut ratio ui-
tijs que nulla erūt iperet:ſed iperabit
deus homini:animus corpori:tātaq;
obediēdi ibi erit ſuauitas ⁊ facilitas:
quāta uiuēdi regnādique felicitas:⁊
hoc illic in omnib⁹ hominib⁹ atq; in
ſingulis eternū erit:eternūq; eſſe cer-
tum erit:⁊ ideo pax huius beatitudi-
nis:uel beatitudo pacis huius ſum-
mum bonum erit.

In quem finē uēturus ſit exit⁹ im-
piorum.c.xxviij.

e Orum aūt qui nō pertinēt ad
iſtam ciuitatē dei:erit ⁊ ecōtra-
rio miſeria ſempiterna:que etiam ſe-
cunda mors dicitur: quia nec anima
ibi uiuere dicēda ē:que a uita dei alie-
nata erit:nec corpus quod eternis do
loribus ſubiacebit. Ac per hoc ideo
durior iſta ſecūda mors erit:quia fi-
niri morte nō poterit. Sed quoniam
ſicut miſeria beatitudini ⁊ mōs uite:
ita bellū paci uidetur eſſe contrariū:
merito queritur ſicut pax in bonorū
finibus predicata ē atq; laudata: qō
uel quale bellum in finibus maloruz
econtrario poſſit intelligi. Uerum q̄
hoc querit:attendat quid in bello no-
xium perniciosumq; ſit ⁊ uidebit ni-
hil aliud q̄ eſſe inter ſe rerum aduer-
ſitatem atq; conflictū. Quod igitur
bellum grauius ⁊ amarius cogitari
poteſt:q̄ ubi uolūtas ſic aduerſa eſt
paſſioni:⁊ paſſio uolūtati:ut nullius
earum victoria tales inimicitie finian
tur ⁊ ubi ſic confligit cum ipſa natura
corporis uis doloris:ut neutrū alteri
cedat? Hic enim quando cōtingit iſte
conflictus:aut dolor uincit ⁊ ſenſum
mors adimit:aut natura uincit ⁊ do-
lorem ſanitas tollit. Ibi autem ⁊ do-
lor permanet ut affligat:⁊ natura p-
durat ut ſentiat. Quia utrunq; ideo
non deficit:ne pena deficiat. Ad hos
autem fines bonorum maloruz:illos
expetēdos iſtos cauendos: quoniam
per iudicium tranſibunt ad illos bo-
ni:ad iſtos mali:de hoc iudicio quā-
tum deus donauerit in conſequēti vo
lumine diſputabo

Aurelij augustini de ciui
tate dei liber.xx.

Quod q̄uis omni tempore deus
iudicet:in hoc tamen libro de nouiſſi-
mo eius iudicio ſit proprie diſputan-
dum.c.i.

d E DIE UL-
timi iudicij dei
quod ipſe dona
uerit locuturi:
eumq; aſſertu-
ri aduerſus im-
pios ⁊ incredu-
los:tanq̄ in edi
ficij fundamēto prius ponere teſtimo
nia diuina debemus. Quibus qui no
lunt credere humanis ratiūculis fal-
ſis atq; fallacibus cōtrauenire conāt
ad hoc ut aut aliud ſignificare cōten-
dant:quod adhibetur teſtimoniuz de
litteris ſacris:aut omnino diuinitus
eſſe dictum negent. Nam nullū exiſti-
mo eē mortaliū qui cum ea ſicut dēa
ſunt intellexerit: ⁊ a ſummo ac uero
deo per animas ſanctas dicta eſſe cre
diderit:nō eis cedat atq; conſentiat:
ſiue id ore etiam fateatur:ſiue aliquo
uitio fateri erubeſcat aut metuat: uel
etiā puicacia ſimillima inſanie id qō
falſum eē nouit aut credit:etiā cōten-
tioſiſſime defendere moliatur. Quod
ergo in cōfeſſione ac pfeſſione tenet

omnis ecclia dei ueri: christū de celo esse uenturū ad uiuos ac mortuos iudicandos: hūc diuini iudicij ultimuz diem dicim⁹: id est nouissimū tēpus. Nam per quod dies hoc iudiciū tendatur incertū ē: sed more sanctarum scripturarū diem poni solere pro tēpore: nemo qui illas lias quālibet negligenter legerit nescit. Ideo aūt cum diem iudicij dei dicimus: addimus ultimum uł nouissimū: quia ⁊ nunc iudicat: ⁊ ab hnmani generis initio iudicauit: dimittēs de paradiso ⁊ a ligno uite separans primos hoies magni peccati perpetratores. Immo etiā qñ angelis peccātibus nō pepcit: quorū princeps hoies a seipso subuersos inuidēdo subuertit: ꝓculdubio iudicauit: nec sine illius alto iustoq; iudicio ⁊ i hoc aerco celo ⁊ in terris ⁊ demonum ⁊ hoim miserrima uita ē: erroribus erumnisq; plenissima. Uerū ⁊ si nemo peccasset: nō sine bono rectoq; deus iudicio uniuersam creaturam rationalem pseuerantissime sibi domino suo coherentem in eterna beatitudine retineret. Iudicat etiā nō solum uniuersaliter de genere demonū atq; hoim: ut miseri sint ꝓpter ꝑmorum meritū peccatoꝝ: sed etiā de singulorū operib⁹ proprijs que gerunt arbitrio uolūtatis. Nam ⁊ demones ne torqueātur precātur: nec iuste utiq; uel parcitur eis: uel pro sua quiq; iprobitate torquētur. Et hoies plerū que aperte: plerūq; occulte luūt ꝑ suis factis diuinit⁹ pēas: siue i hac uita siue p⁹ mortē: q̄uis nullus hoiz agat recte nisi diuio adiuuet⁹ auxilio: null⁹ demonū aut hoim agat inique nisi diuino eodēq; iustissimo dei iudicio permittatur. Sicut eim ait apl⁹us: nō est iniquitas apud deū. Et sicut ipse dic alibi iscrutabilia sūt iudicia dei. ⁊ inuestigabiles uie eius. Non igit⁹ i hoc libro de illis primis: nec de istis medijs dei iudicijs: sed de ipso nouissimo iudicio quātū ipse tribuerit disputabo: quādo christus de celo uēturus ē uiuos iudicaturus ⁊ mortuos. Iste q̄ppe dies iudicij proprie uocatur: eo q̄ nullus ibi imperite erit querele loc⁹: cur iiustus ille sit felix: ⁊ cur iust⁹ ille ifelix. Omniū nāque tunc nō nisi bonorū plena ⁊ uera felicitas: ⁊ omniuz nō nisi malorum digna ⁊ summa infelicitas apparebit.

De uarietate rerū humanarū cui nō pōt dici deesse iudiciū dei q̄uis nequeant inuestigari. c. ij.

n Unc aūt ⁊ mala equo animo ferre discimus: que patiūtur et boni: ⁊ mala nō magnipēdere q̄ adipiscūtur ⁊ mali. Ac per hoc etiā i his rebus i quibus nō apparet diuina iustitia: salutaris ē diuina doctrina. Ne scimus eiz quo iudicio dei bonus ille sit paup: mal⁹ ille sit diues. Iste gaudeat quē ꝑ suis pditis morib⁹ crucia ri debuisse merorib⁹ arbitramur: cōtristetur quē uita laudabilis gaudere debuisse psuadet: exeat de iudicio nō solū iultus uerū etiā dānatus inocēs: aut iniq̄tate iudicis pressus: aut falsis obrutus testimonijs. Ecōtrario scelestus aduersarius eius nō solū ipunit⁹ uerū ēt uidicatus isultet. Impius optime ualeat: pius languore tabescat. Latrocinētur sanissimi iuuenes: ⁊ qui nec vbo ledē quēq̄ potuerūt diuersa morboꝝ atrocitate affligātur: ifantes utiles reb⁹ humanis imatura morte rapiātur: ⁊ q̄ uidētur nec nasci debuisse diutissime insuper uiuāt: plenus criminib⁹ sublimet⁹ honoribus: ⁊ hoiez sine querela tenebre ignobilitatis abscondant: ⁊ cetera huiusmōi. Que q̄s colligit? Quis enumerat? Que si haberent uelut in ipsa absurditate cōstātiam: ut in hac uita in qua sicut sacer

psalmus eloquit' hō uanitati similis factus ē: ⁊ dies ei' sicut ūbra ptereūt nō nisi mali adipiscerētur trāsitoria bona ista atq; trena: nec nisi boni talia paterēt mala: posset hoc referri ad iudiciū dei iustū: siue etiā benignū ut qui nō erāt assecuturi bona eterna q̄ beatos faciūt: his tēporalib' l' decipe rentur p malitia sua: ul' p dei misericordia cōsolarētur bonis ⁊ qui nō erant passuri eterna tormēta: tēporalibus uel pro suis quibuscūq; ul' quātuliscūq; peccatis affligerētur: ul' ppt' implēdas uirtutes exercerētur malis. Nūc uero quādo nō solū i malo sunt boni ⁊ i bono mali: quod uidetur iiustum: uerū ēt plerūq; ⁊ malis mala eueniūt: ⁊ bonis bona p̄ueniūt magis iscrutabilia fiūt iudicia dei: ⁊ iuestigabiles uie eius. Quāuis ergo nesciam' quo iudicio deus ista ul' faciat l' fieri sinat: apud quē summa uirtus ē ⁊ sūma sapiētia: summaq; iustitia: nulla infirmitas: nulla temeritas: nulla iiquitas: salubriter tñ discimus nō magnipendere seu bona seu mala q̄ uidem' bonis malisq; cōmunia: ⁊ illa bona q̄ rere que bonor̄: atq; illa mala maxie fugē que ppria sunt malor̄. Cū uero ad illud iudiciū dei uenerimus: cuius tēpus iam pprie dicit' dies iudicij: et aliquādo dies domini nūcupat': non solum quecūq; tūc iudicabūtur uerū etiam quecūque ab initio iudicata: et quecūque usq; ad illud tēpus adhuc iudicāda sūt: appebūt eē iustissima: ubi hoc quoq; māifestabit' q̄ iusto dei iudicio fiat: ut nūc tā multa ac pene oia iusta dei iudicia lateāt sēsus mortalesq; mētes: cū tñ i hac re pior̄ fidē nō lateat esse iustū quod latet.

Quid i libro ecclesiasten salomon de his que in hac uita bonis ⁊ malis sūt cōmunia disputauit. c. iij.

n Empe salomon sapiētissimus rex israel q̄ regnauit i hierusalem: librū q̄ uocat' ecclesiastes ⁊ a iudeis quoq; habet' in sacrarū canonē liarū sic exorsus ē. Uanitas uanitatū dixit ecclesiastes: uanitas uanitatū et oia uanitas. Que homini abūdantia ex oi labore suo q̄ laborat sub sole? Et cū ex hac sñia cōnecteret cetera: cō memorās crūnas errorēsque huius uite: ⁊ euanescētes iterea tēporū lapsus: ubi nihil solidū nihil stabile retinetur i ea rerū uanitate sub sole: illud etiā deplorat quodāmō: q̄ cum sit abundātia sapiētie super isipientiā sic ē lucis abūdantia sup tenebras sapiētisque oculi sint i capite ipsi': ⁊ stultus i tenebris ambulet: unus tñ omnibus incurrat utique i hac uita que agit' sb̄ sole significās uidelicet ea mala que bonis ⁊ malis uidemus eē cōmunia. Dicit etiā illud q̄ ⁊ boni patiātur mala tanq̄ sint mali: ⁊ mali tanq̄ boni sint adipiscātur bona: ita loquēs. Est iquit uanitas que facta ē super terrā: quia sūt isti sup quos uenit sicut fēm ipior̄: ⁊ sūt impij sup quos uenit sic iustorū factum. Dixi quoniā hoc quoque ē uanitas: i hac uanitate cui q̄tū satis uisum ē intimandum istū librū totum uir sapiētissimus deputauit: nō utique ob aliud nisi ut eā uitā desideremus que uanitatē nō habet sub sole sed ueritatem sub illo q̄ fecit hūc solem: i hac ergo uanitate: nūquid nisi iusto rectoque dei iudicio similis ei dem uanitati fact' uanesceret homo? In diebus tamen uanitatis sue interē plurimū: utrū resistat an obtemperet uanitati: ⁊ utrū sit expers uere pietatis an particeps. Non ppter uite huius ul' bona acquirēda: ul' mala uitāda uanescendo trāseuntia: sed ppter futurū iudiciū: per quod erūt bonis bona ⁊ malis mala sine fine māsura. Deniq; iste sapiēs hūc librū sic pclusit

ut diceret. Deum time ⁊ mãdata eius custodi: hoc ẽ õnis homo: quia õne hoc opus deus adducet i iudiciũ i õi despecto: siue bonũ siue malũ. Quid breuius: uerius: salubri⁹ dici potuit? Deũ inq̃t time: ⁊ eius mãdata custodi: quia hoc ẽ õis homo. Quicũq̃ eiz ẽ: est custos utiq̃ mandatoꝝ dei: qm̃ qui hoc nõ ẽ nihil ẽ. Non eim ad ueritatis imaginẽ reformat̃ remanens in similitudine uanitatis. Quia omne hoc opus id ẽ qõ ab homine fit i hac uita siue bonũ siue malũ: deus adducet in iudiciũ in omni despecto: id ẽ in omni ẽt qui cõtemptibilis hic uidet̃: ⁊ ideo nec uidet̃ quia deus ⁊ ipsum uidet nec eum despicit: nec eum cum iudicat preterit.

Qõ ad differẽdũ de nouissimo iudicio dei noui ꝑmũ testamẽti: ac deinde ueteris testimonia ꝓlat⁹ sit. c. iiij.

b Uius itaq̃ ultimi iudicij dei testimonia de sãctis scripturis: q̃ ponere istitui ꝑus eligẽda sũt de libris testamẽti noui: postea de ueteri. Quãuis eim uetera ꝑora sint tp̃a: noua tñ anteponẽda sũt dignitate: quoniam illa uet̃a ꝑconia sũt nouoꝝ. Noua igit̃ ponẽda sunt prius: q̃ ut firmius ꝓbemus assumẽtur ⁊ uetera. In ueterib⁹ habẽtur lex ⁊ ꝓphete: in nouis euangeliũ ⁊ apostolice lĩe. Ait autem apostolus. Per legem eim cognitio peccati. Nũc autẽ sine lege iustitia dei manifesta ẽ: testificata ꝑ legẽ ⁊ ꝓphetas. Iustitia aũt dei ꝑ fidem iesu christi in ões qui credũt. Hec iustitia dei ad nouum ꝑtinet testamẽtum: ⁊ testimonium a ueteribus libris habet: hoc ẽ a lege ⁊ ꝓphetis. Prius igitur ipsa causa ponenda ẽ: ⁊ postea testes introducẽdi. Hũc ⁊ ipse iesus christus ordinem seruandum eẽ demonstrans: scriba inq̃t eruditus in regno dei: similis ẽ patrifamilias proferẽti de suo thesauro noua ⁊ uetera. Non dixit uetera ⁊ noua: quod utiq̃ dixisset nisi maluisset meritorũ ordinem seruare q̃ꝑ temporum.

Quibus sententijs domini saluatoris diuinum iudicium futuꝝ i fine seculi declaretur. c. v.

c Ego ipse saluator cũ obiurgaret ciuitates i quib⁹ magnas uiz tutes fecerat neq̃ crediderãt: ⁊ eis alienigenas anteponẽt. uerũtñ iquit dico uobis: tyro ⁊ sydoni remissius erit i die iudicij q̃ꝑ uobis. Et paulopost alteri ciuitati. Amẽ inq̃t dico uobis qz terre sodomoruz remissius erit in die iudicij q̃ꝑ tibi. Hic euidẽtissime ꝑdicat diẽ iudicij eẽ uenturum. Et alio loco. Uiri inquit niniuite surgẽt in iudicio cũ ista generatiõe: ⁊ cõdemnabũt eã: quia penitentiã egerunt in predicatione ione. Et ecce plus q̃ꝑ iona hic regia austri surget in iudicio cũ generatiõe ista: ⁊ condemnabit eam: quia uenit a finibus terre audire sapientiam salomonis: ⁊ ecce plus q̃ꝑ salomon hic. Duas hoc loco res discimus: ⁊ esse iudicium: ⁊ cum mortuorum resurrectione uenturum. De niniuitis eim ⁊ regina austri quãdo hec dicebat: de mortuis sine dubio loquebat̃: quos tñ in die iudicij resurrecturos eẽ predixit. Nec ideo dixit cõdemnabũt: q̃a ipsi iudicabũt: sed quia ex ipsoruz cõparatione isti merito dãnabũt̃. Rursus alio loco cum de maloꝝ hoium ⁊ bonoꝝ nunc ꝑmixtione postea separatiõe: q̃ utiq̃ die iudicij futura est loquerẽt̃: adhibuit similitudinẽ õ tritico seminato ⁊ sup̃ seminatis zizanijs eãq̃ suis exponẽs discipulis. Qui seminat inq̃t bonũ semẽ ẽ filius hois: ager autẽ ẽ hic mundus: bonũ semen autẽ hi sunt filij regni: zizania autem

filij sunt nequã. Inimicus autẽ q̃ se-
minauit ea: ẽ diabolus. Messis uero
cõsumatio seculi ẽ: messores aũt ange
li sũt. Sicut ergo colligũtur zizania
⁊ igni cõburuntur: sic erit ĩ cõsuma-
tione seculi. Mittet filius hois ange-
los suos: ⁊ colliget de regno eĩ õnia
scandala: ⁊ eos q̃ faciũt iiquitatem: et
mittẽt eos ĩ caminũ ignis. Ibi erit fle-
tus ⁊ stridor dentiũ. Tũc iusti fulge-
bunt sicut sol ĩ regno pr̃is eorũ. Qui
habet aures audiẽdi audiat. Hic q̃dẽ
iudiciũ ul' diẽ iudicij nõ nomiauit: ſ3
multo eũ clarius ipsis rebꝰ expressit:
⁊ ĩ fine seculi futurũ eẽ predixit. Item
discipulis suis Amẽ iquit dico uobis
q̃ uos qui secuti estis me: ĩ regenera-
tione cũ sederit filius hois in sede ma
iestatis sue sedebitis ⁊ uos sup sedes
duodecim iudicãtes duodecim tribus
israel. Hinc discimus cũ suis discipul'
iesum iudicaturũ. Unde ⁊ alibi iudeis
dixit. Si ego in beelzebub eĩcio de-
monia: filij uestri ĩ quo eĩciunt? Ideo
ipsi iudices uestri erũt. Hec quoniam
super duodecim sedes sessuros eẽ ait
duodecim solos hoies cũ illo iudica-
turos debemus putare. Duodenario
q̃ppe numero uniuersa q̃dã significa-
ta ẽ multitudo iudicãtiũ ꝓpter duas
ptes numeri septenarij: quo plerũq̃
significat' uniuersitas: q̃ due ptes id ẽ
tria ⁊ quatuor altera p alterã multi-
plicate duodecim sũt ul' faciũt. Nam
quatuor ter ⁊ tria quater duodecim
sũt: ⁊ si qua alia hui' duodenarij nũe
ri q̃ ad hoc ualeat ratio reperit'. Alio
quin quoniã in loco traditoris iude
ap'lum matthiam legimus ordinatũ.
Apostolus paulus qui plus illis õib'
laborauit: ubi ad iudicandũ sedeat ñ
habebit qui ꝓfecto cũ alijs sanctis ad
numerũ iudicũ se pertinẽ demõstrat
cũ dixit. Nescitis quia angelos iudi-
cabimus? De ipsis quoq̃ iudicãdis ĩ
hoc numero duodenario similis cã ẽ.

Non eim quia dictum ẽ iudicãtes du
odecim tribus israel: tribus leui que
tertiadecima ab eis ẽ iudicãda ñ erit.
Aut solum illum populum nõ etiam
gentes ceteras iudicabũt. Quod aũt
ait in regeneratione: ꝓculdubio mor-
tuorũ resurrectionẽ nomine regeneratio-
nis uoluit itelligi. Sic eim caro nr̃a
regenerabit' p incorruptionẽ: quẽad-
modum anima nr̃a regenerata ẽ p fi-
dem. Multa ꝓtereo q̃ de ultimo iudi
cio ita dici uidẽtur: ut diligẽter cõside
rata reperiãtur ambigua: ĩ magis ad
aliud pertinẽtia: siue scilicet ad eũ sal
uatoris aduẽtũ: quo p totũ hoc tẽpꝰ
ĩ eccl'a sua uenit: hoc ẽ ĩ mẽbris suis
particularit' aut paulati: qm̃ tota cor
pus eius ẽ: siue ad excidiũ terrene hie
rusalem: quia ⁊ de illo cũ loquit' ple-
rũq̃ sic loquitur tanq̃ de fine seculi
atq̃ de illo die iudicij nouissimo et
magno loquat': ita ut dignosci nõ pos
sit õino: nisi ea que apud tres euãge-
listas: mattheũ: marcũ ⁊ lucã: de hac
re similit' dicta sunt: int' se õia cõferãt'.
Quedam quippe alter obscurius: alt'
explicat planius: ut ea que ad unã rẽ
pertinẽtia dicũtur appareat vnde di-
cantur. Quod facere utcũq̃ curaui ĩ
quadam epistola quam rescripsi ad
beate memorie uirũ esychiũ salonitane
urbis episcopum: cuius epl'e ti-
tulus ẽ de fine seculi. Proinde iã illõ
hic dicam quod in euãgelio secundũ
mattheũ de separatione bonorũ ⁊ ma
lorũ legitur: per iudiciũ presentissimũ
atq̃ nouissimũ christi. Cum autẽ ue-
nerit iquit filius hominis ĩ maiestate
sua: ⁊ ões angeli cũ eo. tunc sedebit su
per sedẽ maiestatis sue. Et cõgrega-
bũt' aũ eũ gentes: ⁊ sepabit eos ab in
uicem: sic pastor segregat oues ab he-
dis. Et statuet quidẽ oues a dextris
suis: hedos aũt a sinistris. Tũc dicet
rex his q̃ a dextris eius erũt. Uenite
benedicti patris mei: possidete patũ

uobis regnũ a cõstitutiõe mũdi. Esuriui eiz ⁊ dedistis mihi mãducaĩ: sitiui ⁊ dedistis mihi bibere. Hospes erã et collegistis me. Nudus: ⁊ coopuistis me. Infirm⁹. ⁊ uisitastis me. In carcẽ erã: ⁊ uenistis ad me. Tũc respondebũt ei iusti dicẽtes. Domine qñ uidimus te esurientẽ ⁊ pauim⁹? Sitientez ⁊ dedim⁹ tibi potũ? Qñ aũt te vidim⁹ hospitẽ: ⁊ collegim⁹ te? Aut nuduz: ⁊ coopuim⁹ te? Quãdo aũt te ĩfirmum uidim⁹ aut ĩ carcere ⁊ uenim⁹ ad te? Et respondẽs rex dicet illis. Amẽ dico uobis: q̃ diu fecistis uni de his fratribus meis minimis: mihi fecistis. Tũc dicet ⁊ his q̃ a sinistris eius erũt. Discedite a me maledẽti ĩ ignẽ eternũ: q̃ paratus ẽ diabolo ⁊ angelis ei⁹. Deinde siliter ẽt his enumerat: q̃ illa nõ fecerint q̃ dexteros fecisse memorauit. Similiterq̃ iterrogãtib⁹ qñ eũ uiderint ĩ eox idigẽtia cõstitutũ: qõ minimis suis nõ ẽ factũ: sibi factũ nõ fuisse respondet. Sermonẽq̃ cõcludẽs: ⁊ hi inquit ibũt ĩ supplicũ eternũ: iusti autẽ in uitã eternã. Joãnes uero euãgelista aptissime narrat eũ ĩ resurrectione mortuoꝝ futurũ p̃dixisse iudiciũ. Cũ eim dixisset neq̃ eim pat̃ iudicat quẽq̃: sed õe iudicũ dedit filio: ut ões honorificẽt filiũ sicut honorificãt patrẽ: q̃ nõ honorificat filiũ: nõ honorificat patrẽ qui misit illũ: ꝓtinus addidit. Amẽ amẽ dico uobis: qz q̃ uerbum meũ audit ⁊ credit ei q̃ misit me: habz uitã eternã: ⁊ in iudiciũ nõ ueniet: sed a morte transit in uitam. Ecce hic dixit suos etiam fideles in iudicum nõ uenire. Quomodo ergo per iudicium separabuntur a malis: ⁊ ad eius dexteram stabunt: nisi quia hoc loco iudicium pro damnatione posuit? In tale enim iudicium non uenient qui audiunt uerbum eius: ⁊ credunt ei q̃ illum misit.

Que sit prima resurrectio: que secunda. c. vi.

d Deinde adiungit ⁊ dicit. Amen amen dico uobis: quia uenit hora ⁊ nunc est: quando mortui audiẽt uocem filij dei: ⁊ qui audierint uiuẽt: Sicut enim pater habet uitam in semetipso: sic dedit ⁊ filio habere uitaz in semetipso. Nondum de resurrectione secũda id ẽ corporum loquitur: q̃ in fine futura est: sed de prima q̃ nunc est. Hanc quippe ut distingueret ait. Uenit hora ⁊ nunc ẽ. Non autez ista corporum sed animarum est. Habẽt enim ⁊ anime mortem suam in impietate atque peccatis: secundum quaz mortem sunt mortui: de quibus idez dominus ait. Sine mortuos sepelire mortuos suos: ut scilicet in aĩa mortui ĩ corpore mortuos sepelirẽt. Propter istos ergo impietate ⁊ iniquitate ĩ anima mortuos: uenit inquit hora ⁊ nũc est: quando mortui audient uocẽ filij dei: ⁊ qui audierint uiuent. Qui audierint dixit: qui obedierint qui credidérint: ⁊ usq̃ in finez pseuerauerit. Nec fecit hic ullam differentiã bonorum ⁊ maloꝝ. Omnibus eim bonũ ẽ audire uocẽ istius ⁊ uiuere ad uitam pietatis ex ipietatis morte transeũdo. De qua morte ait apostolus paulus. Ergo ões mortui sunt: ⁊ pro omnib⁹ mortuus ẽ unus: ut qui uiuũt ñ iam sibi uiuant: sed ei qui pro ipsis mortuus ẽ ⁊ resurrexit. Omnes itaq̃ mõtui sũt ĩ peccatis nemine prorsus excepto siue originalibus siue etiam uoluntate additis: uĩ ignorando uĩ sciẽdo nec faciendo quod iustum ⁊ pro omnibus uiuis mortuis uiuus mortuus est unus: id est nullum habens omnino peccatum: ut qui per remissionẽ peccatoꝝ uiuũt: iaz nõ sibi uiuãt sed ei qui pro omnib⁹ mortuus ẽ ꝓpter peccata nostra: ⁊ resurrexit ꝓpter

iustificationē nostrām:ut credētes in eum qui iustificat impiuz: ex ipietate iustificati tanq̄ ex morte viuificati:ad primā resurrectionē que nūc ē pertinere possumus. Ad hanc eim primaz nō pertinēt nisi qui beati erunt i eternum·ad secundā uero de qua mox locuturus ē:z beatos docebit ptinere z miseros. Ista ē misericordie:illa iudicij:ppter quod in psalmo scriptuz ē. Misericordiā z iudiciū cantabo tibi domine:De quo iudicio cōsequenter adiūxit atqz ait. Et potestatē dedit ei iudiciū facere quia filius hominis ē. Hic ostēdit q̄ in ea carne ueniet iudicaturus:i qua uenerat iudicādus. Ad hoc eim ait quoniā filius hominis ē. Ac deinde subiūgens vñ agimus. Nolite iquit mirari hoc quod dixi: quia ueniet hora i qua oes q̄ i monumētis sūt audiēt uocē filij dei:z procedēt q̄ bona fecerūt i resurrectionē uite:qui uero mala egerūt i resurrectionē iudicij. Hoc ē illud iudiciū quod pauloañ sicut nūc pro damnatiōe posuerat dicens Qui uerbū meum audit z credit ei qui misit me:habet uitā eternā: z in iudiciū nō ueniet:sed transibit a morte in uitam:id ē pertinēdo ad primā resurrectionē qua nūc trāsitur a morte animaz ad uitā uirtutū:in dānationē nō uēiet quā significauit appellatione iudicij. Sicut etiā i hoc loco ubi ait. Qui uero mala egerūt i resurrectionē iudicij id ē dānatiōis. Resurgat ergo in ṗma q̄ nō uult i secūda resurrectione dānari. Uenit ergo hora z nūc ē:qñ mortui audiēt uocē filij dei:z q̄ audierint uiuēt id ē i dānationem nō ueniēt:que secūda mors dicitur:in quā secundā mortē post ſam que corporū futura ē resurrectionem precipitabūtur:qui i ṗma que animarum ē nō resurgūt. Ueniet eiz hora: ubi nō ait z nūc ē:quia i fine seculi erit:hoc ē in ultimo z maximo dei iudicio:quādo omnes q̄ in monumētis sunt audiēt uocem eius z procedent. Non dixit quēadmodū in ṗma:z qui audierint uiuēt. Non eim omnes uiuent:ea uita que scilicet quoniā beata ē sola uita dicēda ē. Nā utiqz nō sine qualicunqz uita possent audire: z de monumētis resurgēte carne procedē. Quare aūt nō oēs uiuēt:in eo quod sequitur docet. Qui bona iquit fecerunt:in resuerectionē uite: q̄ vo mala egerūt i resurrectionē iudicij. Hi sunt q̄ nō uiuēt:quia secūda morte moriētur. Mala q̄ppe egerūt:quoniā male uixerūt:male aūt uixerūt: q̄a i prima que nūc ē aiaz resurrectione nō reuixerūt:aut i eo q̄ reuixerāt: nō usqz in finē manserūt. Sicut ergo due sūt regenerationes de quib⁹ iam supra locut⁹ sum:una que secundū fidē ē que nūc fit p baptismū:altera secūdū carnem q̄ fiet i eius icorruptiōe atqz immortalite p iudiciū magnū atqz nouissimū:ita sūt z resurrectiones due: una ṗma q̄ nūc ē:z ē animarū:q̄ uenire i mortē secundā nō permittit: alia secūda que nūc nō ē:sed in fine seculi futura ē:nec animarū sed corporū ē: que per ultimū iudiciū alios mittit i secūdam mortē:alios i eam uitaz que nō habet mortem.

De duab⁹ resurrectionib⁹ z ō mille annis q̄d i apocalypsi ioānis scriptū sit:z q̄d de eis rōnabilit sētiat.c.vij.

d E his duab⁹ resurrectionibus idē ioānes euāgelista i eo libro q̄ dicit apocalypsis eo modo locutus ē:ut ṗma eaz a quibusdā nostris nō intellecta:etiā in quasdā ridiculas fabulas uerteret. Ait quippe i libro memorato ioannes apostolus. Et uidi angelū descendētē de celo: habentem clauē abyssi:z catenā i manu sua:z tenuit draconē illum serpentē antiquū

qui cognominat' ē diabolus ⁊ sathanas: ⁊ alligauit illū mille annis: ⁊ misit illū in abyssū: ⁊ clausit ⁊ signauit super eū: ut iam nō seduceret gentes donec finiātur mille anni. Post hec oportet eū solui breui tēpore. Et uidi sedes: ⁊ sedētes super eas: ⁊ iudicium datū ē illis: ⁊ aias occisoꝝ ꝓpter testimonium iesu: ⁊ ꝓpter uerbū dei. Et si qui nō adorauerūt bestiā nec imaginem eius: neq; acceperūt inscriptionē ī fronte aut in manu sua: ⁊ regnauerūt cū iesu mille annis. Reliqui eorū nō uixerūt: donec mille anni finiant'. Hec resurrectio prima ē. Beatus ⁊ sāctus ē qui habet ī hac prima resurrectione partē. In istis secūda mors nō habet potestatē: sed erunt sacerdotes dei ⁊ christi: ⁊ regnabūt cū eis annis mille. Qui propter hec uerba huius libri primā resurrectionē futurā suspicati sunt corporalē: iter cetera maxime numero annoꝝ mille permoti sūt: tanq; oporteret ī sanctis eo modo uelut tāti tēporis fieri sabbatismum uacationē scilicet sanctā post labores annoꝝ sex miliū ex quo creatus ē hō: ⁊ magni illius peccati merito ē huius mortalitatis crūnas de paradisi felicitate dimissus ē: ut quoniā scriptum ē unus dies apud dñm sicut āni mille: ⁊ mille āni sicut dies unus: sex annorum milib' tāq; dieb' sex ipletis sequatur uelut sabbati septim' ī annis mille postremis ad hoc scilicet sabbatum celebrandū resurgētib' sanctis. Que opinio eēt utcūq; tolerabilis si delitie alique spirituales ī illo sabbato affuture sanctis per dñī' presentiaz crederētur. Nā nos hoc etiā fuimus opinati aliquādo. Sed cū eos q̄ tunc resurrexerint dicāt īmoderatissimis carnalibus epulis uacaturos: ī q̄bus cibus sit tātus ac potus: ut nō solum nullā modestiā teneāt: sed modū quoq; ipsius īcredulitatis excedāt: nullo mō pñt nisi a carnalib' ista credi. Hi aūt q̄ spuales sūt istos ista credentes chiliastas uocāt greco uocabulo. Quō uerbū e uerbo exprimētes: nos possumus miliarios nūcupare. Eos autez longū ē refellere ad singula: sed potiꝰ quēadmodū hec scriptura accipienda sit iam debemus ostendere. Ait ipse dñs noster iesus christus. Nemo pōt ītroire in domū fortis ⁊ uasa eiꝰ erīpere: nisi prius alligauerit fortē: diabolum uolēs intelligi fortē: q̄a ipse genus humanū potuit tenere captiuuz: uasa uero eius q̄ fuerat erepturus: fideles suos futuros quos ille ī diuersis peccatis atq; īpietatib' possidebat. Ut ergo alligaret' hic fortis: ꝓpterea uidit iste aplus ī apocalypsi angelū ō celo descendētē habentē clauē abyssi: ⁊ catenā ī manu sua. Et tenuit inquit draconē illū serpentē antiquū q̄ cognominat' diabolus ⁊ sathanas: ⁊ alligauit illū mille ānis: hoc ē potestatez eius ab eis seducēdis ac possidēdis q̄ fuerāt liberādi cohibuit atq; frenauit. Mille aūt annis duob' mōis pñt quantū mihi occurrit ītelligi. Aut q̄a ī ultimis mille annis res ista agitur id ē sexto annorum miliario: tanq; sexto die cuius nūc spacia posteriora uoluuntur: secuturo deide sabbato quod nō habet uesperā: requiē scilicet sanctorum que nō habet finē: ut huius miliariī tanq; dici nouissimā partē: que remanebit usq; ad terminū seculi: mille annos appellauerit: eo loquēdi mō quo pars significat' a toto. Aut certe mille annos pro annis omnib' huius seculi posuit: ut perfecto numero notaretur ipa temporis plenitudo. Millenari' q̄ppe numerus denariī nūeri quadratū solidum reddit. Decem q̄ppe decies ducta: fiunt centum: que iaz figura quadrata sed plana est. Ut autem in altitudine surgat ⁊ solida fiat: rursus centum decies multiplicātur: ⁊

mille ſunt. Porro ſi centũ ipſa aliquo modo ꝑ uniuerſitate ponãtur: quale illud ē qd dñs oia ſua dimittẽti ⁊ euꝫ ſequẽti promiſit dicẽs: accipiet i ſeculo centuplũ: quod exponẽs quodammodo apoſtolus ait: quaſi nihil habentes ⁊ omnia poſſidẽtes: quia ⁊ añ iam dictũ ē: fidelis hominis tot' mũdus diuitiarum ē: quanto magiſ mille pro uniuerſitate ponũtur: ubi ē ſoliditas ipſius denarij quadrature? Unde nec illud melius intelligit': qd i pſalmo legitur. Memor fuit i ſeculũ teſtamenti ſui: uerbi quod mandauit in mille generatiões: id ē i omnes. Et illũ inquit i abyſſum miſit: utiq; diabolum i abyſſum miſit: quo nomine ſignificata ē multitudo inumerabilis impiorũ: quorũ in malignitate aduerſus eccl'am dei multa ꝑfunda ſũt corda. Non quia diabolus ibi ante non erat: ſed ideo dicit' miſſus illuc: qa excluſus a credẽtibus pluſ cepit impioſ poſſidere. Plus nãq; a diabolo poſſidetur: q nõ ſolũ alienatus a deo: uerũ etiã gratis odit ſeruiẽtes deo.

De alligatione ⁊ ſolutione diaboli. c. viij.

e T clauſit inquit ⁊ ſignauit ſup eũ: ut iam nõ ſeduceret gentes donec finiãtur mille ãni. Clauſit ſup eum dictũ ē: iterdixit ei ne poſſit exiũ: id ē uetitũ trãſgredi. Signauit aũt qd addidit ſignificaſſe mihi uidet' qa occultũ eē uoluit q pertineãt ad partem diaboli: ⁊ q nõ pertineãt. Hoc qppe i ſeculo iſto prorſus latet: qi ⁊ q uidet' ſtare: utrũ ſit caſurus: ⁊ q uidet' iacere: utrũ ſit ſurrecturus ignotũ eſt. Ab eis aũt gẽtibus ſeducẽdis: huius iterdicti uinculo ⁊ clauſtro diabolus ꝑhibetur atq; cohibet': quas ptinentes ad chriſtũ ſeducebat antea l' tenebat. Has eim de' elegit añ cõſtitutionem mũdi eruere de poteſtate tenebrarũ: ⁊ trãſferre i regnũ filij claritatis ſuc: ſicut dicit apl'us. Nã ſeducẽ illũ gẽtes etiã nũc ⁊ ſecũ trahere i eternã penã: ſz nõ ꝑdeſtinatas i eternã uitã qs fidelis ignorat. Nec mouear: q ſepe diabolus illos ẽt ſeducit: q iã regenerati i chriſto uias ingrediũtur dei. Nouit eim dñs q ſũt eius: ex his in dãnationem eternã neminem ille ſeducit. Sic eim nouit dñs eos ut deus: quẽ nihil latet etiã futuroꝝ: nõ ut hõ q hoiem ad preſens uidet: ſi tñ uidet cuius cor nõ uidet: qualis aũt poſtea ſit futur': nec ſeipſum uidet. Ad hoc ergo ligatus ē diabolus ⁊ icluſus i abyſſo: ut iã nõ ſeducat gẽtes ex quib' conſtat eccl'ia: quas ãtea ſeductaſ tenebat antequam eẽt eccl'ia. Neq; eim cum dictum ē ut nõ ſeduceret aliquẽ: ſed ut nõ ſeduceret inquit iam gentes: in qbus eccleſiam proculdubio itelligi uoluit: donec inquit finiãtur mille anni: id ē aut quod remanet de ſexto die qui cõſtat ex mille annis: aut ãni omnes quibuſ deiceps hoc ſeculũ pagendũ ē. Nec ſic accipiendũ ē quod ait ut nõ ſeduceret gentes donec finiãtur mille ãni: quaſi poſtea ſit ſeducturus eas dũtaxat gẽtes ex quibus prediſtinata cõſtat eccleſia: a quibuſ ſeducẽdiſ illo ē uiculo clauſtroq; ꝑhibitus. Sed aut illa locutione dictũ ē que in ſcripturis aliquotiens inuenit' qualis ē i pſalmo. Sicut oculi noſtri ad dominũ deũ nr̃um donec miſeriat' noſtri. Neq; eim cum miſertus fuerit nõ erũt oculi ſuorum eius ad dñm deũ ſuũ: aut certe iſte ē ordo uerboꝝ. Et clauſit ⁊ ſignauit ſuper eũ donec finiãtur mille anni. Qd uero iterpoſuit ut nõ ſeduceret iã gẽtes ita ſe habet: ut ab huius ordinis connexiõe ſit liberũ ⁊ ſeorſum intelligendũ uelut ſi poſt adderet': ut ſic ſe ſe haberet tota ſentẽtia. Et clauſit et ſignauit ſuper eum donec finiant' ãni

mille: ⁊ iam nō ſeducet gētes: id ē ibo
clauſit donec finiantur anni mille ut
iam nō ſeduceret gētes. Poſt hoc in-
quit oportet eū ſolui breui tēpore. Si
hoc ē diabolo ligari ⁊ includi eccl'iam
nō poſſe ſeducere: hec ergo erit ſolu-
tio eius ut poſſit? Abſit. Nunq̄ enim
ab illo eccl'ia ſeducet' predeſtinata ⁊ e-
lecta ante mūdi cōſtitutionē: de qua
dictū ē nouit dñs qui ſunt eius. Et tñ
hic erit eccl'ia illo tempore etiam quo
ſoluēdus ē diabolus: ſicut ex quo eſt
inſtituta hic fuit ⁊ erat omni tēpore: ī
ſuis utiq̄ q̄ ſuccedūt naſcēdo morie-
tibus. Nam paulopoſt dicit: q̄ ſolut'
diabolus ſeducet has gentes toto or-
be terrarū: ac trahet in bellū aduerſuſ
eam: quorū hoſtium erit numerus ut
harena maris. Et aſcenderunt inquit
ſuper terre latitudinē: ⁊ cinxerūt ca-
ſtra ſanctorū ⁊ dilectā ciuitatē. Et de-
ſcendit ignis de celo a deo ⁊ cōmedit
eos: ⁊ diabolus q̄ ſeducebat eos miſ-
ſus ē in ſtagnū ignis ⁊ ſulfuris: ubi ē
⁊ beſtia ⁊ pſeudo ꝓphete: ⁊ cruciabūt'
die ac nocte in ſecula ſeculorū amen.
Sed hoc iam ad nouiſſimū iudiciū
ꝓtinet: quod nūc ꝓpterea cōmemorā-
dum putaui: ne quis exiſtimet eo ipſo
tēpore paruo quo ſoluetur diabolus
in hac terra eccl'iam nō futuram: illo
hic eam ul' nō inueniēte cum fuerit ſo
lutus: ul' abſumēte cum fuerit modis
omnibus perſecutus. Non itaq̄ per
totū hoc tēpus quod liber iſte cōple-
ctitur a primo ſcilicet aduētu chriſti
uſque in finē ſeculi: quo erit eius ſecū
dus aduētus: ita diabolus alligat' ut
hec eius ipſa ſit alligatio: ꝑ hoc inter-
uallum quod mille annorū numero
appellat nō ſeducere eccl'iam: quādo
quidē illā nec ſolut' utiq̄ ſeducturus
ē. Nā ꝓfecto ſi eius alligatio ē nō poſ
ſe ſeducere ſiue nō ꝑmitti: q̄d erit ſol-
ui niſi poſſe ſeducere ſiue ꝑmitti? Qd
abſit ut fiat. Sed alligatio diaboli eſt
nō permitti exercere totā tētationem
quā poteſt: ul' ui ul' dolo ad ſeducen-
dos hoies in partē ſuam cogēdo uio-
lenter fraudulēter ue fallēdo. Quod
ſi ꝑmitteretur: in tam longo tēpore ⁊
tanta ifirmitate multorū: plurimos ta
les quales deus id perpeti nō uult: ut
fideles deijceret ⁊ ne crederēt ipediēt.
Quod ne faceret alligatus ē. Tūc aūt
ſoluetur qñ ⁊ breue tēpus erit. Nam
tribus annis ⁊ ſex menſibus legitur
totis ſuis ſuorūq̄ uiribus ſeuiturus
⁊ tales erūt cū quibus ei belligerādū
ē: ut uinci tāto eius ipetu iſidijq̄ nō
poſſint. Si aūt nunq̄ ſolueretur mi-
nus appareret maligna eius poten-
tia: minus ſācte ciuitatis fideliſſima
patiētia probaret': minus deniq̄ perſ
piceretur q̄ magno eius malo tanꝫ bñ
uſus fuerit oīpotēs deus: q̄ eū nec oī-
no abſtulit a tētatione ſanctorū: q̄ uis
ab eorū interiorib' hoibus ubi ī deū
credit' foras miſſum: ut foriſec' eius
oppugnatione proficerēt: ⁊ in eis qui
ſunt ex parte ipſius alligauit: ne q̄tā
poſſet effūdendo et exercēdo malitiā
inumerabiles ifirmos ex quibus mul
tiplicari eccl'iam ⁊ ipleri oportebat.
alios credituros alios iam credētes
a fide pietatis hos deterreret: hoſ frā
geret: ⁊ ſolueret' in fine: ut q̄ fortē ad-
uerſariū dei ciuitas ſuperauerit: cū in
genti gloria ſui redēptoris: adiutoriſ:
liberatoris: aſpiciat. In eorū ſane qui
tūc futuri ſūt atq̄ fideliū cōparatiōe
q̄d ſumus nos: quādo quidē ad illos
probādos tātus ſoluet' inimicus: cuꝫ
quo nos ligato tātis piculis dimica-
mus? Quāuis ⁊ hoc tēporis iterual-
lo quoſdā chriſti milites tā prudētes
⁊ fortes fuiſſe atq̄ eſſe nō dubiū ē: ut
etiā ſi tūc ī iſta mortalitate uiuerent
quādo ille ſoluet': omnes eius inſidi-
as atq̄ ipetus ⁊ cauerēt prudētiſſime
⁊ patiētiſſime ſuſtinerēt. Hec aūt alli-
gatio diaboli nō ſolū facta eſt ex quo

cepit ecclesia preter iudeam terram ī nationes alias aliasq; dilatari: ſz nūc etiā fit ⁊ fiet usq; ad ťminū seculi quo ē soluēdus: quia ⁊ hoies nūc ab infidelitate ī qua ipse eos possidebat cōuertūtur ad fidē ⁊ usq; in illū finem conuertētur sine dubio. Et utiq; unicuiq; fidelium iste fortis tūc alligať: quādo ab illo tanq̄ uas eius eripitur: ⁊ abyssus ubi iclusus ē nō ī eis cōsūpta ē qñ sūt mortui: qui tūc erant quādo cepit esse iclusus: sed successerunt eis alij nascēdo atque succedūt donec finiať hoc seculū qui oderint christianos: in quorū quotidie uelut ī abysso cecis ⁊ profūdis cordibus includať. Utrum autem etiam illis ultimis tribus annis ⁊ sex mensibus: qñ solutus totis uiribus seuiturus est: aliquis in qua nō fuerat sit accessurus ad fidez nōnulla questio ē. Quomodo enim stabit quod dictum ē: quis intrat in domū fortis ut uasa eius eripiat: nisi prius alligauerit fortē: si etiā soluto eripiūtur? Ac p hoc cogere uideť ista sentētia: ut credamus illo lz exiguo tēpore neminē accessurum esse populo christiano: sed cum eis qui iam christiani reperti fuerint diabolū pugnaturū: ex quibus etiā si uicti aliq̄ secuti eū fuerint: nō eos ad predestinatum: filiorum dei numerum pertinere. Neq; eim frustra idem ioannes aplus q̄ ⁊ hāc apocalypsim scripsit: ī epla sua de quibusdā dixit. Ex nobis exierunt sed nō erāt ex nobis. Nam si fuissent ex nobis: māsissent utiq; nobiscū. Sz q̄d fiet de paruulis? Nimiū q̄ppe incredibile ē nullos iam natos ⁊ nōdū baptizatos preoccupari christianorū filios illo tēpore infātes: nullos etiaz ipsis nasci iam diebus: aut si erūt nō eos a parētibus suis usq; ad generationis lauacrū quocūque mō pduci. Quod si fiet: quo pacto soluto iā diabolo uasa ista eripiētur: in cui⁹ domū nemo intrat ut eius uasa eripiat: nisi ꝑius alligauerit eū? Immo uero id potius esse credendū nec q̄ cadāt ō eccla nec q̄ accedāt ad eccla ī illo tempore defuturos: sed pfecto tam fortes erūt ⁊ parētes p baptizādis suis paruulis: ⁊ hi q̄ tūc primitus credituri sunt: ut illū fortem uincāt etiā nō ligatū: id ē ōibus qualibet antea nūq̄ ul artibus insidiantē: ul urgentē uiribus: ⁊ uigilanter intelligāt ⁊ tolerāter ferāt: ac si etiam illi nō ligato eripiūtur. Nec iō falsa erit euāgelica illa sñia. Quis intrat in domū fortis ut uasa ei⁹ eripiat nisi prius alligauerit fortē. Secundum eim eius sentētie ueritatē ordo iste fuatus ē ut prius alligaret fortis: ereptisq; uasis ei⁹ longe lateq; ex firmis ⁊ ifirmis ōibus gētibus ita multiplicaretur eccla: ut ex ipsa rex diuinitus predictax ⁊ ipletarū robustissima fide etiā soluto uasa posset auferre. Sicut eim fatendū ē multox refrigescere caritatē cum abūdat iniqtas etiā inusitatis maximisq; pſecutiōib⁹ atq; fallacijs diaboli iam soluti: eos q̄ in libro uite scripti nō sūt esse multos cessuros: hinc cogitandū ē: nō solum quos bonos fideles illud tēpus iueniet: sed nōnullos etiā qui forsis adhuc erūt adiuuāte dei gratia p scripturax cōsideratione: in quibus ⁊ alia ⁊ finis ipse prenūtiať quē uenire iā sentiunt: ad credendū quod nō credebāt futuros eē firmiores: ⁊ ad uincendū etiaz nō ligatū diabolū fortiores. Quod si ita erūt: propterea precessisse credēda ē eius alligatio: ut ⁊ ligati ⁊ soluti expoliatio sequeretur: quoniā de hac re est dictū. Quis intrabit in domum fortis ut uasa eius eripiat: nisi prius alligauerit fortem.

Quid sit regnū sanctorū cūm christo p mille annos: ⁊ in quo discernatur a regno eterno. c. xi.

i Ntera dū mille annis ligatus ē diabolus: ſācti dei cū chriſto regnāt: etiā ipſius mille ānis eiſdē ſine dubio ⁊ eodē mō itelligendis: id ē iā iſto tēpore prioris eius aduētus. Excepto quippe illo regno de quo i fine dicturus eſt: uēite bn̄dicti patris mei poſſidere paratū uobis regnum: Niſi eni alio aliquo mō longe quidē ipari iā nunc regnarent cū illo ſancti eius quibus ait: ecce ego uobiſcū ſum uſq; ſum in cōſumationē ſeculi: pfecto nō etiā nunc diceretur eccleſia regnū eī' regnumue celorū. Nā utiq; iſto tēpore in regno dei eruditur ſcriba ille q̄ profert de theſauro ſuo noua ⁊ uetera de quo ſupra locuti ſumus. Et de eccleſia collecturi ſunt zizania meſſores illi que pmiſit cū tritico ſimul creſcere uſq; ad meſſē. Quod exponens ait meſſis eſt finis ſeculi: meſſores autē ſunt angeli. Sicut ergo colliguntur zizania ⁊ igni cōburuntur: ſic erit i cōſumatione ſeculi. Mittet filius hois angelos ſuos: ⁊ colligent de regno eī' oia ſcādala. Nunq̄d de regno illo ubi nulla ſūt ſcādala? De iſto ergo regno eius quod eſt eccleſia hic colligentur. Jtē dicit. Qui ſoluerit unū de mādatis iſtis minimis ⁊ docuerit ſic hoies minus uocabitur in regno celorum. Qui aūt fecerit ⁊ ſic docuerit magn' uocabitur in regno celorū. Utrūq; dicit in regno celorū: ⁊ q̄ non facit mandata que docet: hoc eſt eni ſoluē: non ſeruare: nō facere: ⁊ illū qui facit ⁊ ſic docet: ſed iſtū minimū: illum magnū: ⁊ cōtinuo ſecutus adiungit: Dico eni uobis: quia niſi abundauerit iuſtitia ueſtra ſuper ſcribarū ⁊ phariſeorū: id eſt ſup iuſtitiā eorū qui ſoluunt quod docēt. De ſcribis eni ⁊ phariſeis alio loco dicit: quoniā dicunt ⁊ nō faciūt. Niſi ergo ſup eos abundauerit iuſtitia ueſtra: id eſt ut uos nō ſoluatis: ſed poti' quod docebitis faciatis: nō intrabitis inq̄t in regnū celorū. Alio mō igitur intelligendū eſt regnū celorū ubi ābo ſunt: ⁊ ille ſcilicet q̄ ſoluit quod docet ⁊ ille qui facit: ſed ille minimus: ille magnus. Alio mō aūt regnū celorū dicitur: quo nō intrat niſi ille qui facit. Ac p hoc ubi utrūq; genus eſt. eccleſia eſt qualis nunc ē. Ubi autē illud ſolū erit: eccleſia eſt qualis tunc erit: quando malus in ea nō erit Ergo eccleſia ⁊ nunc eſt regnū chriſti reguūq; celorū. Regnant cū illo etiā nunc ſancti eius: aliter quidē q̄ tūc regnabunt: nec tn̄ cū illo regnāt zizania q̄uis in eccleſia cū tritico creſcāt. Regnant eni cum illo qui faciunt quod ait apoſtolus. Si ꝓſurrexiſtis cū chriſto que ſurſum ſunt ſapite ubi chriſt' eſt in dextera dei ſedens: que ſurſum ſūt querite nō que ſup terrā. De qualibus itē dicit q̄ eorū cōuerſatio ſit in celis. Poſtremo cū illo regnant q̄ eo mō ſunt i regno eius: ut ipſi etiā ſint regnū eius. Quomō autē ſunt regnū chriſti: qui ut alia taceā: q̄uis ibi ſint donec colligantur in fine ſeculi de regno eius oia ſcādala: tamē illic ſua q̄runt nō que ieſu chriſti. De hoc ergo regno militie in quo adhuc cū hoſte cōfligitur: ⁊ aliquando repugnātibuſ uitiis aliquando cedentibus iperatur donec ueniatur ad illud pacatiſſimū regnū ubi ſine hoſte regnabitur: Et ō hac reſurrectōe prima que nunc eſt: liber iſte ſic loq̄tur. Cū eni diſſet alligari diabolū mille ānis ⁊ poſtea breui tēpore ſolui: mox recapitulādo q̄d in illis mille ānis agat eccleſia uī' agatur in ea: ⁊ uidi iquit ſedes ⁊ ſedentes ſup eas: ⁊ iudiciū datū eſt. Nō eſt hoc putandū de ultio iudicio dici: ſedes p̄ poſitorū ⁊ ipſi prepoſiti intelligēdi ſt̄ p quos nunc eccleſia gubernatur. Judiciū autē dictū nullū accipiendū melius uidetur: q̄ id quod dictū eſt: que ligaueris in terra ligata erūt ⁊ i celo:

⁊ que soluerítis in terra soluta erunt ⁊ in celo. Unde apostolus: quid eim mihi est inquit de his q̃ foris sunt iudicare? Nõne de his q̃ sunt intus uos iudicatis? Et anie inquit occisorũ ꝓpter testimoniũ iesu ⁊ ꝓpter uerbũ dei subaudit quod postea dicturus est: ⁊ regnauerunt cũ iesu mille ãnis: aie scilicet martyrũ nondũ sibi corporibus suis redditis. Neqꝫ enĩ piorũ aie mortuorum separantur ab ecclesia: que nũc est etiã regnum christi. Alioquin nec ad altare dei eorũ memoria fieret in cõmunione corporis christi: nec aliq̃d ꝓdessent ad eius baptismũ in ꝑiculis currere: ne sine illo finiatur hec uita: nec ad recõciliationẽ si forte ꝑ penitẽtiã malãue cõscientiã q̃sqꝫ ab eodem corpore separatus est. Cur enĩ fiunt ista nisi q̃a fideles etiã defuncti membra eius sunt? Quanuis ergo cũ suis corporibus nondũ: iã tamen eorũ aie regnant cũ illo: dũ isti mille anni decurrunt. Unde in hoc eodẽ libro ⁊ alibi legitur. Beati mortui q̃ i domino moriuntur. Amodo etiã iã dicit spiritus ut requiescant a laboribus suis: nam opera eorũ sequuntur illos. Regnat itaqꝫ cũ christo nunc primũ ecclesia i uiuis ⁊ mortuis. Propterea enim sic dicit apostolus mortuus est christus ut uiuorum ⁊ mortuorum dominet. Sed ideo tantummõ martyrum aias cõmemorauit: q̃a ipsi mortui ꝑcipue regnant: qui usqꝫ ad mortẽ pro ueritate certauerunt. Sed a ꝑte totũ etiã mortuos ceteros intelligimus ꝑtinẽtes ad ecclesiã quod est ĩgnũ christi. Quod uero seq̃tur: ⁊ si qui non adorauerint bestiã nec imaginẽ eius: nec acceperint inscriptionẽ in frõte aut i manu sua: similiter ⁊ de uiuis ⁊ mortuis debem̃ accipere. Que porro sit ista bestia q̃uis sit diligentius requirendũ: non tamen abhorret a fide recta: ut ipsa ipia ciuitas intelligatur: ⁊ populus infidelium cõtrarius fideli populo ⁊ ciuitati dei. Imago uero eius simulatio eius mihi uidetur: in eis scilicet hõibus qui uelut fidẽ ꝓfitentur ⁊ infideliter uiuunt. Fingunt enim se esse quod non sunt: uocanturqꝫ non ueraci effigie sed fallaci imagine christiani. Ad eandẽ nanqꝫ bestiam pertinent non solum aperti inimici nomis christi ⁊ eius gloriosissime ciuitatis: sed etiam zizania que de regno ei̇ q̃ ꝓ est ecclesia in fine seculi colligenda st̃. Et qui sunt q̃ bestiam non adorant nec imaginẽ eius: nisi qui faciunt q̃ ait apostolus: ne sitis iugũ ducentes cũ infidelibus? Non adorant enim id est non consentiũt: non subiciuntur: neqꝫ accipiunt inscriptionẽ: notã scilicet crimis in fronte: propt̃ professionẽ: in manu propter opatões. Ab his ergo mal̃ alieni siue adhuc in ista mõtalitate uiuentes: siue defũcti regnat cũ christo: iã nunc quodãmodo huic tẽpori congruo per totũ hoc interuallũ quod numero mille significatur ãnorum. Reliqui eorum inquit nõ uixerunt. Hora enĩ nunc est: cũ mortui audiunt uocẽ filij dei: ⁊ qui audierit uiuent. Reliqui eorũ nõ uiuent. Q̃ uero subdidit donec finiantur mille ãni: itelligendũ est q̃ eo tẽpore nõ uixerũt quo uiuere debuerunt: ad uitam scilicet de morte transeundo. Et ideo cũ dies uenerit quo fiet ⁊ corporũ resurrectio: nõ ad uitã de monumentis procedẽt: sed ad iudiciũ: ad dãnatões scilicet que secunda mors dicit̃. Donec enĩ finiantur mille ãni: quicunqꝫ nõ uixerit id est isto toto tẽpore quo agitur prima resurrectio: nõ audierit uocẽ filij dei: ⁊ ad uitã de morte trãsierit, ꝓfecto i secunda resurrectõe que carnis est: i mortẽ secundã cũ ipa carne trãsibit. Seq̃t̃ enĩ ⁊ dic̃. Hec resurrectio prima est. Beatus ⁊ sanctus q̃ hẽt in hac prima resurrectõe ꝑtẽ: id ẽ

pticeps eiʼ est. Ipse ē autē pticeps eiʼ q̃ nō solū a morte q̃ in peccatis est re uiuiscit: uerū etiam in eo qd̃ reuixerit pmanet. In his inq̃t secunda mors nō hēt potestatē. Hēt ergo in reliqs d̃ q̃bus supius ait: reliq̃ eorū ñ uixerūt donec finiantur mille ānī: qm̄ isto to to tēporis iteruallo qd̃ mille annos uocat: quantūcūq̃ in eo q̃sq̃ eoꝝ uixit in corpore. non reuixit a morte in qua eū tenebat ipietas: ut sic reuiuiscēdo prie resurrectōis pticeps fierꝫ: atq̃ i eo potestatē secūda mōs ñ hēret.

Quid respōdēdū sit eis q̃ putant resurrectōes ad sola corpora: nō etiā ad aias ptinere. .L.xij.

S Unt q̃ putāt resurrectionē dici nō posse nisi corporū: iō istam quoq̃ in corporibʼ primā futurā esse cōtendūt. Quorū eni est cadē inq̃unt eorū est resurgē. Cadunt autē corpora morienda: nā a cadendo cadauera nūcupant. Nō ergo animarū inq̃unt resurrectio pōt esse: sed corporū. Sꝫ q̃d cōtra apostolū dicunt q̃ eā resurrectionē appellat. Nā secundū interiorē nō secundū exteriorē hoiem utiq̃ resurrexerāt: q̃bus ait. Si surrexistis cū christo q̃ sursū sunt sapite. Quem sensū aliis uerbis alibi posuit dicens: ut quēadmodū christus a mortuis resurrexit p gloriā pīis: sic ⁊ nos i nouitate uite ābulemus. Hinc est ⁊ illud. Surge q̃ dormis: ⁊ exurge a mortuis ⁊ illuminabit te christus. Qd̃ autē dicunt nō possunt resurgē nisi q̃ cadūt: et ideo putant resurrectionē ad cōpora nō ad aias ptinere: q̃a corporū est cadere: cur nō audiunt non recedatis ab illo ne cadatis: ⁊ suo dño stat aut cadit: et q̃ putat se stare uideat ne cadat. Puto eni q̃ in aia nō in corpore casus iste cauendus est. Si igit̃ cadentiū est resurrectio: cadunt et aie: profecto et aias resurgere cōfitendū ē. Qd̃ autē cū dixisset in istis secūda mors nō hēt potestatē. adiunxit atq̃ ait: sꝫ erūt sacerdotes dei et christi: ⁊ regnabunt cū eo mille ānis. Nō utiq̃ d̃ solis episcopis et presbyteris dictum ē: q̃ pprie iā uocant̃ in ecclesia sacerdotes: sed sicut oēs christianos dicimus ppter mysticū chrisma: sic oēs sacerdotes quoniā mēbra sunt unius illiʼ sacerdotis. De q̃bus apostolus petrʼ Plebs inq̃t sancta regale sacerdotiū: Sane licet breuiter atq̃ transeunter insinuauit deū esse christum: dicēdo sacerdotes dei ⁊ christi: hoc est patris ⁊ filij: q̃uis ppter formā serui sicut filii hois: ita etiā sacerdos christi effectus sit in eternū secundū ordinē melchisedec. De qua re in hoc ope non semel diximus.

De gog et magog quos ad persequendā ecclesiā dei solutus ppe finē seculi diabolus icitabit. .L.xiij.

e Cum finiti fuerint inq̃t mille ānī: soluet̃ sathanas de custodia sua: et exibit ad seducendas nationes que sunt in quatuor āgul̃ terre. Gog et magog ⁊ trahet eas in bellū: quorū numerus est ut harena maris. Ad hoc ergo tunc seducet: ut in hoc bellū trahat. Nā et antea modis quibʼ poterat p multa mala et uaria seducebat. Exibit autē dictū est in apertā psecutionē de latebris erūpet odiorū. Hec eni erit nouissima persecutio nouissimo imminente iudicio quam sancta ecclesia toto terrarum orbe patiet̃: uniuersa scilicet ciuitas christi ab uniuersa diaboli ciuitate: quātacūq̃ erit utriaq̃ sup terrā. Gentes d̃ppe quas appellat gog et magog: nō sic sunt accipiende tanq̃ sint aliq̃ mali i aliqua pte terraꝝ barbari cōstituti: siue quod quidam suspicant̃ getas ⁊

massagetas pp hoꝝ noiuꝫ lias prias: siue alios aliquos alienigenas ⁊ a romano iure seiuictos. Toto nãq; orbe terrarũ significati sunt isti esse: cũ est dictũ natões que sunt in quatuor angulis terre: easq; esse subiecit gog et magog. Quorũ interpretationẽ nominũ esse cõperimꝰ gog tectum: magog detectũ: tanq̃ domus et ipse qui ꝓcedit de domo. Gentes ergo sunt in q̃bus diabolũ uelut in abysso supꝰ itelligebamus inclusũ: ⁊ ipse de illis quodãmõ sese offerẽs ⁊ procedẽs ut ille sint tectum: ille detectũ. Si autem utrunq; referamus ad gẽtes nõ unũ horũ ad illas: alterũ ad diabolũ: ⁊ tectũ ipse sunt gentes: q̃a in eis nunc ĩcludit ⁊ quodãmõ tegitur inimicus antiquus: ⁊ de tecto ipse erunt quando in apertũ odium de opto eruptu re sunt. Quod uero ait ⁊ descenderũt super terre latitudinem: ⁊ cinxerunt castra sanctorum et dilectam ciuitatem: non utiq; ad unum locum uenisse uel uenturi esse significati sunt: quasi aliquo uno loco futura sint castra sãctorum et dilecta ciuitas cum hec nõ sit nisi christi ecclesia toto õbe t̃rarũ diffusa: ac ꝑ hoc ubicũq; tunc erit que in oibꝰ gentibus erit: qõ significatũ noie latitudis terre: ibi erunt castra sanctorũ: ibi dilecta deo ciuitas eius: ibi ab oĩbus inimicis suis q̃a ⁊ ipsi cũ illa in oĩbus gentibus erunt: psecutõis illius imanitate cigẽtur: hoc est in angustia tribulatõis artabitur: urgebit: cõcludet: nec militiã suã deseret: q̃ uocabulo est appellata castrorum.

An ad ultimũ suppliciũ ꝑtineat impiorũ: q̃ descẽdisse ignis de celo ⁊ cosdẽ comedisse memorat. .L.xiiij.

q Uod uero ait et descẽdet ignis de celo et comedet eos nõ extremũ putandũ est id esse suppliciũ: qõ erit cũ dicet discedite a me maledicti ĩ ignẽ eternũ. Tunc q̃ppe in ignẽ mittẽtur ipsi: nõ ignis de celo ueniet super ipsos. Hic autẽ bene intelligitur de celo: de ipsa firmitate sanctorũ qua nõ cessuri sunt seuiẽtibus ut eorũ faciãt uoluntatẽ. Firmamentũ eni est celum cuius firmitate illi cruciabunt arden tissimo zelo: quõiã nõ potuerũt attrahere ĩ ꝑtes antichristi sãctos christi: ⁊ ipse erit ignis q̃ cõedet eos. Et hoc a deo: q̃a dei munere fiũt sancti insupabiles unde excruciãt iimici. Sicut eni zelus in bono positũ ẽ ubi legitur zelus domus tue comedit me: ita ecõtrario ĩ malo ubi dicit zelus occupauit plebẽ ieruditã. Et nũc ignis cõtrarius comedet: et nũc utiq; excepto sci licet ultimi illius igne iudicij. Aut si ipsam plagã qua ꝑcutiendi sunt ecclesie psecutores uẽiente iã christo: quos uiuentes iueniet sup terrã quãdo interficiet ãtichristũ spiritu oris sui: ignez appellauit descendentẽ de celo cosq; comendentẽ. Neq; hoc ultimũ suppliciũ erit ipiorum: sed illud qõ facta cõpoꝫ resurrectõe passuri sunt.

An ãte tẽpus psecutõis antichristi mille ãni ãnumerãdi sint .L.xv.

h Ec psecutio nouissima que futura est ab ãtichristo: sicut iam diximus: q̃a ⁊ in hoc libro superius ⁊ apud danielẽ prophetã positũ est: tribus ãnis ⁊ sex mensibus erit. Quod tẽpus quãuis exiguũ utrũ ad annos mille ꝑtineat: q̃bus ⁊ diabolũ ligatũ dicit ⁊ sanctos cũ christo regnare: an eisdẽ ãnis hoc puũ spaciũ subaddat: atq; sit extra merito ãbigit. Quia si dixerimus ad cosdẽ ãnos hoc pertinere: nõ tãto tẽpore: sed prolixiore cum christo regnum sãctorum reperietur extendi: q̃ diabolus alligari: profecto

eni ſancti cū ſuo rege etiā in ipſa pre
cipue pſecutōe regnabunt:mala tāta
uincentes:qñ iā nō erit diabolus alli
gatus:ut eos pſeq̄ oibus uiribus poſ
ſit. Quō ergo iſta ſcriptura eiſdē mil
le ānis utrūq̄ terminat diaboli ſcilicz
alligationē regnūq̄ ſanctorū:cū triū
annoꝝ et ſex menſiū iteruallo: prius
deſinat alligatio diaboli q̄ regnū ſan
ctorū in his mille ānis cū chriſto:Si
autē dixerimus puū pſecutōis huiuſ
hoc ſpaciū non cōputandū in mille ā
nis:ſed eis ipletis potius adiiciendū:
ut ꝓprie poſſit itelligi:q̄ cū dixiſſet ſa
cerdotes dei et chriſti regnabūt cū eo
mille ānis adiecerit et cū finiti fuerit
mille anni ſoluet ſathanas de cuſto-
dia ſua:iſto cni mō et ſanctorū regnū
et uinculū diaboli ſimul ceſſatura eē
ſignificat:ut demū illius pſecutōis tē
pus nec ad ſanctorū regnū nec ad cu
ſtodiā ſathane quoꝝ utrunq̄ i mille
ānis eſt ptiere:ſed ſupadditū et extra
cōputandū eſſe credatur:cogemur fa
teri ſanctos in illa pſecutōe regnatu-
ros nō eſſe cū chriſto. Sed q̄s audeat
dicere cū illo tunc non regnatura ſua
mēbra:quādo ei maxie atq̄ fortiſſie
coherebūt:et quo tēpore quanto erit
acrior ipetus belli:tāto maior gloria
nō cedenti:tāto denſior corona mar-
tyrij. Aut ſi ꝓpter tribulatiōes quas
paſſuri ſunt nō dicēdi ſūt regnaturi:
cōſequens erit ut etiā ſupioribus die
bus in eiſdē mille ānis quicūq̄ tribu
labunt ſanctorū:eo ipſo tēpore tribu
latiōis ſue cū chriſto nō regnaſſe di
cantur. Ac per hoc et illi quorū aiaſ
auctor huius libri uidiſſe ſe ſcribit oc
ciſorum propter teſtimoniū ieſu et ꝓ
pter uerbum dei:non regnabunt cuz
chriſto:quādo patiebāt pſecutionem
et ipſi regnū chriſti nō erāt quoſ chri
ſtus excellentius poſſidebat. Abſur-
diſſimū id q̄dē et oi mō auerſandum
Sed certe aie uictrices glorioſiſſimo
rum martyrū oibus doloribus ac la
boribus ſupatis atque finitis poſtea
q̄ mortalia poſuerūt:cū chriſto utiq̄
regnauerunt et regnant donec finian
tur mille āni:ut poſtea etiā corporib⁹
receptis iā imortalibus regnet. Proi-
de illis tribus annis atq̄ dimidio aie
occiſorū ꝓ eius martyrio et que tunc
antea de corporibus exierunt:et que
ipſa nouiſſima pſecutōe ſunt exiture
reguabunt cū eo donec finiat mōtale
ſeculū:et ad illud ſeculū ubi morſ nō
erit tranſeat. Quocirca cū chriſto re
gnantiū ſanctorū plures āni erunt q̄
uinculi diaboli atq̄ cuſtodie. Quia
illi cū rege ſuo filio dei:iā diabolo nō
ligato etiā ꝓ tres illos ānos ac ſemiſ-
ſem regnabunt. Remanet igitur cum
audimus ſacerdotes dei et chriſti re-
gnabunt cū eo mille annis: et cū fini
ti fuerint mille anni ſoluet ſathanas
de cuſtodia ſua:aut non regni huius
ſanctoꝝ itelligamus ānos mille finiti
ſed uinculi diaboli atq̄ cuſtodie: aut
ānos mille id eſt oēs ānos ſuis quoſ
q̄ horis diuerſis ac propriis ꝓlixita
tibus finiendos āpliores ſanctorum
regno:breuiores diaboli uinculo:aut
certe quorū trium ānorum et ſex mē
ſium breuiſſimū ſpacium eſt cōputa-
ri uoluiſſe credat:ſiue q̄ minus ſatha
ne uinculū:ſiue q̄ āplius uidetur hīc
regnū ſanctorū ſicut de quadringētis
annis in ſexto decimo huius opiſ uo
lumine diſputaui: quoniā aliqui pluſ
erant:et tamen quadringenti ſūt nū
cupati:et talia ſepe reperiuntur in ſa
cris litteris ſi quis aduertat.

De dānatione diaboli cū ſuis:7 ꝓ
recapitulationē de reſur rectione cor
porum oium mortuorū:et de ultima
retributione. .L.xvi.

P Oſt hāc autē pſecutōis nouiſ
ſime cōmemorationē breuiter
cōplectit totum:qō ultio iam iudicio

diabolus et cũ suo iã pricipe ciuitas inimica passura est. Dicit enim. Et diabolus q̃ seducebat eos missus ē i stagnũ ignis et sulfuris: quo et bestia et pseudo ꝓpheta excruciabũtur die ac nocte in secula seculorũ. Bestiã bene intelligi ipsã ipiã ciuitatẽ supra diximus. Pseudo uero ꝓpheta eius: aut antichrist' est: aut imago illa id ē figmentũ illud de quo ibi locuti sumus. Post hoc ipsum nouissimũ iudicium qd̃ erit in secunda resurrectõe mortuorũ: que corporꝫ est recapitulãdo narrat quõ ibi fuerit reuellatũ. Et uidi inquit thronũ magnuꝫ et cãdidum ⁊ sedentẽ sup eum: et ab eius facie fugit celũ et terra: et locus eorũ nõ ē inuentus. Nõ ait uidi thronũ magnum et cãdidum et sedentẽ sup eũ: et ab eius facie fugit celum et terra: quoniã nõ tũc factum ē id est añq̃ esset de uiuis et mortuis iudicatuꝫ: sed cum se uidisse dixit in throno sedentẽ: a cuius facie fugit celꝫ et terra: sed postea. Per acto q̃ppe iudicio tũc desinet esse hoc celum et hec terra: quãdo incipiet celum nouum esse et terra noua. Mutatõe itaq̃ rerum nõ omno in interitũ trãsibit hic mundus. Unde et apostolus dicit. Preterit enim figura hui' mũdi: uolo uos sine solicitudine esse. Figura ergo preterit: non natura. Cum ergo iohãnes se uidisse dixisset sedentẽ sup thronum: a cuius facie qd̃ postea futurꝫ est fugit celũ et terra: et uidi inq̃t mortuos magnos et pusillos. Et apti sunt libri: ⁊ alius liber aptus ē q̃ ē uite uniuscuiusq̃ ⁊ iudicati sũt mortui ex ipsis scripturis librorꝫ: secundum sua facta. Libros dixit esse aptos: ⁊ librum de quo cuiusmõi sit nõ tacuit qui est inquit uite uniuscuiusq̃. Ergo illi libri quos loco priore posuit: intelligendi sunt sancti ⁊ uetere et noui: ut in illis ostenderet' que deus mãdata sua fieri iussisset. In illo autẽ qui est uite uniuscuiusq̃ q̃d horum quisq̃ nõ fecisset siue fecisset. Qui liber si carnaliter cogitetur: quis eius magnitudinẽ aut longitudinem ualeat estimare: Aut quanto tẽpore legi poterit liber: in quo scripte sunt uniuerse uite uniuersorũ: An tantus angelorũ numerus aderit: quãtus hominũ aderit: ut et uitã suã q̃sq̃ ab ãgelo sibi adhibito audiat ĩcitari. Nõ ergo unus liber erit omnium: sed singli singulorꝫ. Scriptura uero ista unum uolẽs intelligi: et alius inq̃t liber aptus est. Quedã igit' uis est intellgẽdia diuina: qua fiet ut cuiq̃ opa sua uel mala cuncta in memoriã reuocentur ⁊ mentis intuitu mira celeritate cẽnãtur: ut accuset uel excuset scia cõsciam atq̃ ita insimul oẽs et singuli iudicẽtur. Que nimirũ uis diuina libri nomen accepit. In ea q̃ppe quodammõ legit' q̃cquid a faciente recolit'. Ut autẽ ostendat q̃ mortui sint iudicãdi: id est pusilli et magni: recapitulãdo dic̃: tanq̃ ad id rediens qd̃ preterierat: ul' potius distulerat. Et exhibuit mortuos mare q̃ in eo erant: et mors et infernus reddiderunt mortuos quos ĩ se hẽbant. Hoc ꝓculdubio prius factũ ē q̃ mortui essent iudicati: et tamẽ illd̃ prius dictũ est. Hoc est ergo qd̃ dixi: recapitulando eũ ad id rediisse qd̃ iter miserat. Hunc autẽ ordinẽ tenuit: at q̃ ut explicaret' ipse ordo cõmodius etiã de mortuis iudicatis qd̃ iã dixerat suo repetiuit loco. Cũ enim dixisset et exhibuit mortuos mare q̃ i eo erãt et mors et infernus reddiderũt mortuos quos in se hẽbant: mox addidit qd̃ pauloãte posuerat: et iudicati sũt singuli secundum facta sua.

Qui sint mortui quos ad iudiciuꝫ exhibuit mare: uel quos mors et inferi reddiderunt. .C.xvij.

b Hoc est enim quod supra dixerat: et iudicati sunt mortui secundum facta sua. Sed quid sunt mortui quos mare exhibuit quid in eo erant. Neque enim quid in mari moriunt non sunt in iferno: aut corpora eorum seruant in mari: aut quod est absurdius mare habebat bonos mortuos: et ifernus malos. Quis hoc putauerit? Sed profecto conuenienter quidam hoc loco mare pro isto seculo positum accipiunt. Cum ergo et quos hic inueniet christus in corpore constitutos: simul significaret cum his quid resurrecturi sunt iudicandos etiam ipsos mortuos appellauit: et bonos quibus dicit mortui enim estis et uita uestra abscondita est in deo cum christo: et malos de quibus dicit sine mortuos sepelire mortuos suos. Possunt mortui etiam pper hoc dici quod mortalia gerunt corpora. Unde apostolus: corpus quidem ait mortuum est ppter peccatum: spiritus autem uita est ppter iustitiam: utrumque in homine uiuente atque in hoc corpe constituto ce demonstrans: et corpus mortuum: et spiritum uitam. Nec tm dixit corpus mortale sed mortuum: quis eadem paulo post etiam mortalia corpora sic usitatius uocat appellet. Hos ergo mortuos exhibuit mare qui in eo erant: id est exhibuit homines hoc seculum quicumque in eo erant: qui nondum obierant. Et mors et ifernus inquit reddiderunt mortuos quos in se habebant. Mare exhibuit: qua si quid inuenti sunt affuerunt. Mors uero et ifernus reddiderunt: quoniam uite de qua iam exierant reuocarunt. Nec frustra fortasse non satis fuit ut diceret mors aut ifernus: sed utrumque dictum est. Mors pper bonos quia tantumodo mortem ppeti potuerunt: non et infernum: infernus autem pper malos: quia etiam apud iferos penas pendunt. Si enim non absurde credi uidet aliquos etiam sanctos quia uenturi christi tenuerunt fide locis quidem a tormentis impiorum remotissimis: sed apud iferos fuisse: donec in eos sanguis christi et ad ea loca descensus erueret: profecto dein ceps boni fideles effuso illo precio iam redempti prius inferos nesciunt: donec etiam receptis corpibus bona recipiant quae meruerunt. Cum autem dixisset et iudicati sunt singuli secundum facta sua: breuiter subiecit quemadmodum iudicati fuerint. Et mors et infernus inquit missi sunt in stagnum ignis. His omnibus significans diabolum quoniam mortis est auctor et penarum infernarum uniuersaque simul demonum societate. Hoc est enim quod supra cum dentius poccupando iam dixerat: et diabolus qui seducebat eos missus est in stagnum ignis et sulfuris. Quod ibi uero obscurius adiunxerat dicens quoniam et bestia et pseudo pphcta hic aptius et qui non sunt inuenti in libro uite scripti missi sunt in stagnum ignis: nondum liber iste commemorat ne obliuione fallatur: sed predestinationem significat eorum quibus etna dabitur uita. Neque enim nescit eos deus: et in hoc libro legit ut sciat: sed potius ipsa eius prnitia de illis qui falli non potest liber est uite: in quo sunt scripti id est pcogniti. Fito autem iudicio quo pnuncia tur iudicandos malos: istat ut de bonis etiam dicat. Jam enim explicauit quibreuiter a dno dictum est: sic ibunt isti in supplicium etnum: sequitur ut explicet quod ibi etiam conetur: iusti autem in uitam eternam.

De celo nouo et tra noua. C. xviij.

e Et uidi inquit celum nouum et terram nouam. Nam primum celum et tra prima recesserunt et mare iam non est. Isto fit et ordine quod supius poccupando iam dixit: uidisse se sup thronum sedentem a cuius facie fugit celum et terra. Judicatis quippe his qui scripti non sunt in libro uite et in eternum ignem missis: quia ignis cuiusmodi et i qua mundi uel rerum pte futurus sit: hominem scire arbitror nemine nisi forte cui diuinus spiritus ondit. Tunc figura huius mundi munda nouum regnum

cóflagratóe preteribit:ſicut factuꝫ eſt
mũdanarũ aquarũ undatóe diluuꝫ.
Illa itaqꝫ ut dixi cóflagratóe munda
na elemtorũ corruptibiliũ qualitateſ
q̃ corpib⁹ nẕis corruptibilibus cógru
ebãt ardẽdo penitus iteribũt:atqꝫ ipa
ſba eas qualitates hẽbit q̃ corpibus
imortalibus mirabili mutatóe cóue
niũt ut mũdus ſcilicet in melius ino
uat⁹ apte accómodet hóibus etiã car
ne in melius inouatis. Qó autẽ ait ⁊
mare nõ erit:utrũ maxio illo ardore
ſiccet:an et ipſũ uertat in melius nõ
facile dixeri. Celũ ꝓppe nouũ et terrã
nouã futurã legim⁹: de mari autẽ no
uo aliq̃d me uſpiã legiſſe nõ recolo:
niſi qó in hoc eodẽ libro repit tanq̃
mare uitreũ criſtallo ſimile. Sꝫ tunc
nõ de iſto fine ſeculi loquebat: nec p⁄
prie dixiſſe uidet mare: ſed tanq̃ ma
re. Quãuis et nũc ſicut clamat ꝓphe
tica locutio ꝓpriis uerbis trãſlata mi
ſcere:ac ſi quodãmõ uelate qó oĩ po
tuit de illo mare dicere:et mare iã nõ
eſt:de quo ſupra dixerat: et exhibuit
mare mortuos q̃ erãt i eo. Jã enĩ tũc
nõ erit hoc ſeculũ uita mortaliũ tur
bulentum et procelloſum quod ma⁄
ris nomine figurauit.

De eccleſie glorificatione ſine fine
poſt mortem.. .L.xix:

e T ciuitatẽ inquit magnã hieru
ſalẽ nouã uidi deſcendentẽ ó ce
lo a deo aptatã:quaſi nouã nuptã or
natã marito ſuo. Et audiui uocẽ ma
gnã de throno dicentẽ. Ecce taberna
culũ dei cũ hóibus:et hitabit cũ eis:
ipſi erunt populus eius:et ipſe deus
erit cũ eis:et abſterget oẽꝫ lachrymã
ab oculis eoꝝ:et mors iã nõ erit ne
qꝫ luctus neqꝫ clamor:ſeo nec ull⁹ do
lor:q̃a priora abierũt. Et dixit ſedẽs
in throno:ecce noua facio oia. De ce
lo deſcẽdẽ oĩ ciuitas iſta:quoniã cele
ſtis eſt gratia qua deus fecit eã. Pro
pter qó dicit ei p eſaiã. Ego ſum dñs
faciens te. Et de celo quidẽ ab initio
ſui deſcendit:cꝝ quo per huius ſeculi
tẽpus gratia dei deſup ueniẽte:per la
uacrũ regeneratóis miſſo ſpiritu ſan
cto de celo:ſubinde ciues eius accreſ
cunt. Sed p iudiciũ dei qó erit nouiſ
ſimũ p eius filiũ ieſum chriſtũ:tanta
eius et tã noua de dei mũere claritas
appebit:ut nulla ĩmanẽãt ueſtigia ue
tuſtatis:qñ q̃dẽ corpora ad incorrup
tóeꝫ atqꝫ imortalitatẽ nouã ex uetere
corruptóe ac mortalitate trãſibunt.
Nã hoc de iſto tẽpore accipe quo re⁄
gnat cũ regno ſuo mille ãnis:ipuden
tie nimie mihi uidet:cũ aptiſſime di
cat. Abſterget deus oẽm lachrymam
ab oculis eorũ:et mors iã nõ erit ne
qꝫ luctus neqꝫ clamor:ſed nec dolor
erit ullus. Quis enĩ tã ſit abſurduſ ⁊
obſtinatiſſima cõtẽtóe ueſanus:q̃ au
deat affirmare in huius mortalitatiſ
erũnis:nõ dico populũ ſanctũ ſꝫ unũ
quẽqꝫ ſanctorũ:q̃ hanc uel ducat uel
ducturus ſit uel duxerit uitã: nullas
habentẽ lachrymas et dolores:cũ po
tius quãto q̃ſqꝫ eſt ſanctior et ſancti
deſiderꝫ plenior:tãto ſit eius in oran
do fletus uberior. An nõ eſt uox ciui
tatis ſupne hieruſalẽ:q̃ dicit facte ſũt
mihi lachryme mee panes die ac no
cte. Et lauabo p ſigulas noctes lectũ
meũ:lachrymis meis ſtratũ meũ riga
bo:et gemitus meus nõ eſt abſcõdit⁹
a te:et dolor meus renouatus ẽ. Aut
uero nõ eius ſunt filq:q̃ ingemiſcunt
grauati:in quo nolũt expoliari ſꝫ ſu
peruestiri: ut abſorbeat mortale hoc
a uita. Nõne ipſi ſunt q̃ primitiaſ ſpi
ritus hñtes in ſemet ipſis igemiſcũt:
adoptóem expectãtes redẽtóem cor
poris ſui. An ipſe apoſtolus paulus
nõ erat ſupnus hieroſolymitan⁹:uel
nõ multo magis hoc erat:qñ p iſrae
liticis carnalib⁹ fratrib⁹ ſuis triſtitia

illi magna erat:et dolor cōtinu⁹ cor di eius. Quando autē mors nō erit i isto tēpore:nisi qñ dicet:ubi est mors cōtentio tua:ubi est mors aculeus tu us? Aculeus autē mortis peccatū est. Qd tunc utiqꝫ nō erit qñ dicet ubi ē? Nunc uero nō q̄libet illius ciuitatis infimus:sed idē ipse iohānes i epistola sua clamat. Si dixerimus q̄ nō hē mus peccatū nosipsos seducimus et ueritas in nobis nō est. Et in hoc q̄dē libro cuius nomē est apocalypsis:ob scure multa dicunt ut mentē legētis exerceāt. Et pauca in eo sunt ex quo rū manifestatōe indagent cetera cum labore:maxie q̄a sic eadē multis mo dis repetit:ut alia atqꝫ alia dicē uide at:cū aliter atqꝫ aliter hec ipsa dicere inuestiget. Utrū in his uerbis ubi ait absterget deus oēm lachrymā ab ocu lis eoꝝ:et mors iā nō erit:neqꝫ luct⁹ neqꝫ clamor:sed nec dolor ullus:tan ta lace sunt dicta de futuro seculo et de imortalitate atqꝫ eternitate sāctorū. Tunc enī solū atqꝫ ibi solum ista non erunt:ut nulla debeamus i sacris litteris querere uel legere manifesta si hec putauerimus obscura.

Quid aplus petr⁹ ō nouissio dei iu dicio p̄dicare docuerit mōtuoꝝ.c.xx.

n Unc iā uideamus q̄d etiā apo stol⁹ petrus de hoc iudicio ferī psēit. Uenient inq̄t in nouissimo dieꝝ illusione illudētes secūdū ꝓprias con cupiscentias suas eūtes et dicentes. Ubi est ꝓmissū p̄ūtie ei⁹? Ex quo enīꝫ patres dormierūt:sic oia pseuerāt ab initio creature. Latet enī illos hoc uo lentes:q̄a celi erāt oli et terra ō aqua et per aquā cōstituta dei uerbo:p quē q̄ tunc erat mundus aqua mundat⁹ deput. Qui autē nūc sunt celi et terra eodē uerbo sunt repositi igni reseruā di i diē iudicij et pditōis ipiorꝫ hoiuꝫ

Hoc unū uero ñ lateat uos carissimi q̄a unus dies apud dominū sicut mil le ānī:et mille anni sicut un⁹ dies. Nō tardat dñs ꝓmissū suū:sicut q̄dā tar dantē existimāt:sed patient fert ꝓ ter nos nolens aliquē perire:sed oes ī pe nitentiā cōuerti. Ueniet autē dies do mini sicut fur:in quo celi magno ī pe tu transeuerent:elemēta autē ardētia resoluent:et terra et que in ipsa sunt opa exurentur. His ergo oibus peun tibus:quales nos esse oportet in san ctis cōuersationib⁹ expectantes:et ꝓ perātes ad p̄ūtiā diei dñi:per quā celi ardentes soluent:et elemēta ignis ar dore decoquētur. Nouos uero celos et nouā terrā secundū ꝓmissa ipsius expectamus:in q̄bus iustitia inhitat. Nihil hic dixit de resurrectōe mortu orū:sed sane satis de huius mūdi pdi tōe. Ubi etiā cōmemorans factū ātē diluuiū:uidet āmonuisse quodāmō quatenus in fine seculi istū mundum perituru esse credamus. Nā et illo tē pore peruisse dixit q̄ tunc erat mūdum nec solū orbē terre uerū etiam celos: quos ut qꝫ istos aereos itelligimus: quorū locū ac spaciū tunc aqua cre scēdo superauerat. Ergo totus ac pe ne totus iste aer uētosus qō celū uel port⁹ celos uocat:sed utiqꝫ imos istos non illos supremos ubi sol et luna ⁊ sydera cōstituta sunt: conuersus fue rat i humidā qualitatē:atqꝫ hoc mō cū terra perierat:cuius utiqꝫ tēre por facies fuerat deleta diluuio. Qui aūt nūc sunt celi et terra:eodē uerbo ēpo siti sunt igni reseruandi in diē iudicij et pditionis hominum impiorū. Pro inde qui celi et que terra id est q̄ mun dus pro eo qui diluuio periit ex eadē aqua repositus est:ipse igni nouissio reseruat in diē iudicij et perditionis hoium ipiorū. Nā hoium propt ma gnā quandam cōmutationē nō dubi tat dicere perditionē futurā:cū tamē

corũ:q̃uis in eternis penis sit mãsu-
ra natura. Quẽat forsitan aliqs si p̃
factũ iudiciũ mundus iste ardebit añ
q̃ pro illo celũ nouũ et terra noua re
ponat:eo ipso tẽpore cõflagratõis et
ubi erũt sancti:cũ eos corpora hñtes
i aliquo corporali loco necesse sit esse
Possumus eos respõdere esse futos
in supioribus ptibus quo ita nõ ascẽ
det flãma illius icendii: quẽadmodũ
nec unda diluuii: Talia q̃ppe illis ine
rũt corpa:ut illic sint ubi eẽ uoluerit.
Sed nec ignẽ cõflagratõis illius pti-
mescunt imortales atq; incorruptibi
les facti:si trium uirorũ corruptibilia
corpora atq; mortalia i camino ardẽ
ti illesa uiuere potuerunt:

Quid aplus paulus thesolonicẽ
sibus scripserit: et de manifestatione
ãtichristi cuius tempus dies dõmini
subsequetur.cap.xxi.

m Ultas tñ euangelicas apostoli
casq; sñas de diuio isto iudicio
uideo esse mihi ptereũdas:ne hoc uo
lumẽ in nimiã lõgitudinẽ puoluatur
Sz nullo mõ est ptereundus aplus
paulus:q̃ scribens ad thesalonicẽses
Rogamus inq̃t uos fratres p aduen
tũ dñi nostri iesu christi et nostre con
gregatõis in ipsũ:ut non cito moueã
mini mẽte neq; terreamini:neq; p spi
ritũ:neq; per uerbũ:neq; per epistolã
tanq̃ p nos missã:quasi instet dies do
mini. Ne quis seducat ullos ullo mõ:
Quoniã nisi uenerit refuga primũ ⁊
reuelatus fuerit hõ peccati filius ite
ritus:q̃ aduersat et extollit sup oẽ qõ
dicitur deus aut quod colitur ita ut
in tẽplo dei sedeat ostẽdens se tãq̃ sit
deꝰ. Nõ retinetis in mẽoria q̃ adhuc
cũ essẽ apud uos hec dicebã uobis.
Et nũc q̃d detineat scitis:ut i suo tem
pore reuelet. Jã eni iniq̃tatis mysteri
uz opat:tãtũ q̃ mõ tenet teneat: dõec
õ medio fiat. Et tũc reuelabit iniquꝰ
ille:quẽ dominus iesus iterficiet spiri
tu oris sui:et euacuabit illumiatione
sue presentie:cuius est presentia secũ
dum operationem sathane in omi ui
rtute et signis et prodigiis mẽdacibu
s:et in omi seductionẽ iniquitatis :h
is qui pereunt pro eo q̃ dilectionem:
ueritatis nou receperunt ut salui fie-
rẽt:et ideo mittet illis deus opration
em erorris:ut credant mendacio et iu
dicentur omnes qui non crediderunt
ueritati:sed cõsenserunt iniq̃tati nulli
dubium est eum de ãtichristo ista di-
xisse:dieque iudicii hunc enim appel
lat diem dñi nõ esse uenturum:nisi:
prior ille ueniret quem refugam uo
cat utiq; adomino deo quod si de oi
bus impiis merito dici potest:quãto
magis de isto Sed in quo dei templo
deus sit sessurus incertũ est. Ucrũ in
ruina tẽpli qõ a salomõe rege cõstru
ctũ est:an uero in ecclesia. Non enim
templũ alicuius idoli aut demõis tẽ
plũ dei apostolus diceret. Uñ nõnulli
nõ ipsũ principẽ:sed uniuẽsũ quodã
mõ corpus eius id est ad deũ prinen
tẽ hoium multitudinẽ simul cũ ipso
suo pricipe:hoc loco itelligi antichri
stũ uolũt:rectiusq; putãt etiã latie di
ci sicut in greco est:nõ in tẽplo dei: sz
in tẽplũ dei sedeat:tanq̃ ipse sit tẽplũ
dei qõ est ecclesia. Sicut dicimꝰ sedet
in amicũ id est uelut amicus:ul aliq̃d
aliud isto locutõis genere dici solet.
Qõ autẽ ait et nũc q̃d detineat scitis
id est q̃d sit in mora:que cã sit dilatõ
nis eius ut reuelet in suo tẽpore scitis
Qõ illos scire dixit apte hoc dicẽ uo
luit. Et iõ nos q̃ nescimus qõ illi scie
bant:puenire cũ labore ad id qõ sen
sit aplus cupimus nec ualemus: pser
ti q̃a ⁊ illa que addidit:et hunc sensũ
obscuriorẽ faciũt. Nã q̃d ẽ iã eni my
steriũ iniq̃tatis opat:tãtũ q̃ mõ tenet
teneat donec de medio fiat. Et tũc re

uelabit ille iniquus. Ego prorsus qd dixerit fateor me ignorare: suspitiões tamen horum quas uel audire uel legere de hac re potui nõ tacebo. Quidã putant hoc de iperio dictũ fuisse romano: et ꝓpterea paulũ aplm nõ id apte scribere uoluisse: ne calũniam uidelicet incurreret ꝙ romano iperio male optauerit cũ sperarẽt eternum: ut hoc qõ dixit iã eni mysteriũ opat iniqtatis neronẽ uoluerit itelligi: cui iã facta uelut antichristi uidebantur Unde nõnulli ipsum resurrecturũ et futurũ antichristũ suspicãt. Alii uero nec eũ occisũ putant: sed subtractum potius ut putarẽt occisus: et uiuum occultari in uigores ipsius etatis iqua fuit cum crederetur extinctus: donec suo tẽpoꝛ reuelet: et restituat i regnũ. Sed multũ mihi mira est hec opinãtiũ tanta ꝓsũptio. Illud tñ qõ ait apostolus: tantũ q̃ mõ tenet teneat dõec de medio fiat: nõ absurde de ipso ꝛõano iperio credit dictũ: tanquã dictum sit: tantũ q̃ mõ iperat iperet: donec õ medio fiat id est de medio tollat. Et tunc reuelabit iniquus quẽ significari antichristũ nullus ãbigit: Alꝫ uero et qõ ait q̃d detineat scitis: et mysteriuꝫ opat iniqtatis: nõ putant dictũ nisi de malis et fictis q̃ sunt in ecclesia: donec pueniat ad tantũ numerũ qui antichristo magnũ populũ faciat: et hoc esse mysteriũ iniqtatis q̃a uidet occultũ. Hortari autẽ apostolũ fideles ut in fide quã tenẽt tenaciter pseuerent. dicẽdo q̃ mõ tenet teneat dõec de medio fiat: id est donec exeat õ medio ecclesie mysteriũ iniqtatis qõ nũc occultũ est. Ad ipsũ eni mysteriũ ptiere arbitrant quod ait in sua epistola iohãnes euãgelista. Pueri nouissima hora est: et sicut audistis ꝙ ãtichrist sit uenturus nũc autẽ antichristi multi facti st. Unde cognoscim ꝙ nouissima sit hora. Ex nobis exierũt: sꝫ nõ erant ex nobis. Quod si fuissent ex nobis: permansissent utiq; nobiscum. Sicut ergo ante finem in hac hora inquiũt quam iohannes nouissimam dicit: exierũt multi heretici de medio ecclesie quos multos dicit antichristos: ita õnes tunc inde exibunt: qui nõ ad christum sed ad illum nouissimum antichristũ pertinebunt: et tũc reuelabit. Alius ergo sic: alius autẽ sic apostoli obscura uerba coniectat: quod tamẽ eum dixisse non dubium est: non uenient ad uiuos et mortuos iudicãdos christus: nisi prius uenerit ad seducẽdos in anima mortuos aduersarius eius antichristus quãuis ad occultũ iam iudicium dei pertineat ꝙ ab illo seducerentur. Presentia quippe eius erit sicut dictum est secundum operationem sathane in omni uirtute et signis et prodigijs mendacij: et i omni seductione iniquitatis his qui pereunt. Tunc enim soluetur sathanas: ⁊ per illum antichristum in omni sua uirtute mirabiliter quidem sed mẽdaciter operabitur. Quod solet ambigi utrum propterea dicta sint signa ⁊ ꝓdigia mendacij: quoniã mortales sensus per phantasmata decepturus est: ut quod nõ facit facere uideatur. An quia illa ipsa etiam si erũt uera prodigia ad mendacium pertrahent credituros: nõ ea potuisse nisi diuitus fieri: uirtute diaboli crescente maxie qñ tantã quantã nunq̃ hũit accepit potestatẽ. Nõ eni quãdo de celo igis cecidit: et tantã familiã cũ tantis gregibus porcoꝛ sãcti iob uno impetu absumpsit: et turbo irruens et domũ deiiciens filios eꝰ occidit phãtasmata q̃ tñ fuerũt opa sathane cui deus dederat hãc potestatẽ. Propt q̃d ergo horũ sunt dicta ꝓdigia et signa mendacij tũc potius appebit. Sed ꝓpter qõlibet horũ dictũ sit: seducent eis signis atq; prodigijs qui seduci merebuntur

pro eo q̃ ueritatis dilectionē inq̃t nō receperūt ut salui fierent. Ne dubitauit aplus addē ac dicē: ⁊ iō mittet ill' deus opatōem erroris: ut credāt mē dacio. Deus enī mittet: q̃a de' diabolū ista facē pmittet iusto ipso iudicio: quāuis ipse faciat iniquo malignoq̃ cōsilio. Ut iudicēt' inq̃t oēs q̃ non credīderūt ueritati: sed cōsenserūt iniq̃tati. Proiñ iudicati seducent': et seducti iudicabunt'. Sed iudicati seducūtur illis iudicijs dei occulte iustis: iuste occultis: q̃bus ab initio peccati ratōalis creature nūq̃ iudicare cessauit: seducti autē iudicabunt' nouissimo manifestoq̃ iudicio: p iesū christū manifestissime iudicaturū: iuustissime iudicatū.

Quid idē aplus in prima ad eosdē epistola de resurrectione mortuorum docuerit. cap. xxij.

S Ed hic apostolus tacuit de ĩsurrectōe mortuorū. Ad eosdē aūt i epla pma scribēs: nolumus iq̃t uos fratres ignorare de dormientibus: ut nō cōtristemi sicut ⁊ ceteri q̃ spem nō habēt. Nā si credim' q̃ iesus mortuus ē ⁊ resurrexit: ita ⁊ d'o eos qui dormierūt per iesū adducet cum eo. Hoc enī uobis dicimus i uerbo dñi: q̃a nos uiuētes q̃ reliqui sumus i aduētu dñi nō preueniemus eos qui āte dormierūt: quoniā ipe dominus i iussu ⁊ i uoce archāgeli ⁊ in tuba dei descendet de celo: ⁊ mortui qui in christo sūt resurgēt primi. Deinde nos uiuētes qui reliqui sumus: simul cū illis rapiemur i nubibus obuiā christo i aera: ⁊ ita sēper cū domino erimus. Hec uerba apostolica resurrectionē futurā mortuorū quando ueniet d'o minus christus utiq̃ ad uiuos ⁊ mortuos iudicādos pclarissime ostēdūt. Sed queri solet utrū illi quos hic uiuētes iuētur' ē christus quorū psonā in se atq̃ illos qui tūc secū uiuebant trāsfigurabat apls nūq̃ oio sint mori turi: an ipso tēporis pūcto quo cuq̃ resurgentibus rapient' in nubibus obuiā christo in aera ad imortalitatē p mortē mira celeritate trāsibūt. Neq̃ enī dicendū est fieri nō posse: ut dum p aera in sublime portant' in illo spacio et moriant' et reuiuiscant. Quod enī ait et ita semp cū domino erimus nō sic accipiendū est tanq̃ in aere nos dixerit semp cū domino esse māsuros q̃a nec ipse utiq̃ ibi manebit: q̃a ueniens trāsiturus est. Ueniēti q̃ppe ibit' obuiā: nō manēti: sed ita cū domino erimus: id est sic erimus hñtes semp corpa sēpiterna: ubicūq̃ cū illo fuerimus. Ad hūc autē sensū quo etiā existimam' illos quos hic uiuos iuētu rus ē dñs: i ipso puo spacio et passuros mortē et accepturos imortalitatē ipse aplus nos uidet' urgere ubi dicit in christo oēs uiuificabunt': cū aliquo loco de ipsa loquens corpor̃ resurrectōe dicat: tu qd̃ seminas nō uiuificabit' nisi pri' moriat'. Quō ergo quos uiuētes hic christus inueniet p imortalitatē in illo uiuificabunt': et si non moriant' cū uideamus ꝓpter hoc esse dictū: tu qd̃ seminas nō uiuificabitur nisi prius moriat'. Aut si recte nō dicimus seminari nisi ea corpora hoiuq̃ que moriendo quoquomō cōuertūt' in terrā: sicut sese hēt etiā in illa transgressorē patrē generis humani diuinitus ꝓlata sentētia: terra es et in terrā ibis: fatendū est istos quos nōdū de corpibus egressos cū christus ueniet inueniet: et istis uerbis apli ⁊ ill' de genesi nō teneri: quoniā sursū i nubib' rapti nō utiq̃ sciant': q̃a nec erūt i terrā nec redeūt: siue nullā ꝓrsus expiāt' mortē: siue paululū in aere moriant'. Sed aliud rursus occurit quod idem dicit apostolus: cū de resurrectōe corporum ad corinthios loqueret': omēs

resurgem⁹:uel sicut alij codices hnt: oēs dormiem⁹. Cū ergo nec resurrectio fieri possit nisi mors pcesserit:nec dormitōnē illo loco itelligere possim⁹ nisi mortē:quō oēs nel dormiēt uł resurgent:si tā multi quos in corpe iuēturus est christus nec dormiēt nec resurgēt:Si ergo sanctos q̄ repiēt̄ christo ueniente uiuentes: eiqꝫ in obuiaꝫ rapient̄:crediderimus in eodē raptu de mortalib⁹ corpibus exituros ⁊ ad eadē mox imortalia redituros nullas in uerbis apłi patiemur angustias:si ue ubi dicit tu qō seminas nō uiuificatur nisi prius moriat̄:siue ubi dic oēs resurgemus aut oēs dormiemus: q̄a nec illi p imortalitatē uiuificabunt̄: q̄libet paululū tñ ante moriant̄: ac p hoc et a resurrectōe nō erūt alieni q̄ dormitio pcedet q̄uis breuissima:nō tamē nulla. Cur autē nobis icredibile uideat̄ illā multitudinē corpoꝝ in aere quodāmō seiari:atqꝫ ibi ptinus imortalit̄ atqꝫ incorruptibilit̄ reuiuiscere:cū credam⁹ q̄ idē ipse apostolus alibi aptissime dicit:in ictu oculi futurā resurrectōem:⁊ in mēbra sine fine uictura tanta felicitate tātaqꝫ inextibili uelocitate redituꝝ antiqssimorū cadauerū puluerē:nec ab illa sētētia qua hōi dictū est:terra es et in terrā ibis futuros illos eē sanctos arbitremur imunes:si eoꝝ morientiū in terrā corpora nō recident:sꝫ sicut i ipso raptu morient̄ ita et resurgent dū ferunt̄ in aera. In terrā q̄ppe ibis id est in hoc ibis amissa uita qō eras añq̄ sumeres uita:id ē hoc eris exanimis: qō eras anteq̄ aiatus esses. Terre q̄ppe isufflauit deus i faciē flatū uite:cū factus esset hō in aiam uiuā. Tāquā diceret̄: Terra aiata es qō nō eras: terra eris exanimis sicut eras. Qō sunt ⁊ añq̄ putrescant oia corpa mortuorū:qō erūt et illa si morient̄ ubicūqꝫ moriāt̄ cū uita carebūt: quā cōtinuo sunt receptura. Sic ergo ibūt in terrā qñ ex uiuis hōibus terra erunt: quēadmodū it in cinerē qō fit cinis: it in uetustatē qō fit uetus:it in testā qō ex luto fit testa:et alia arescētia sic loquimur. Quō autē sit futurū: qō nūc p nostre ratiuncule uiribus utcūqꝫ cōiicim⁹:tūc potius erit ut nosse possim⁹ Resurrectōeꝫ q̄ppe mortuorū futurā esse in carne:quādo christus uēturus est uiuos iudicaturus ⁊ mortuos:oportet si christiani esse uolum⁹ ut credam⁹:sꝫ nō iō de hac re inanis ē fides nīa:si quēadmodū futa sit pfecte cōp hēdē nō ualem⁹. Uerū iam sicut pmisim⁹ de hoc iudicio dei nouissimo etiaꝫ pphetici uetēs libri qō pnuuciauerit q̄tū satis esse uidebit̄ debem⁹ ostēdē. Que sicut arbitror nō tāta mora necesse erit tractari ⁊ expōi: si istis q̄ pmisim⁹ lector curauerit adiuuari.

Quid esaias ppheta de mortuoꝝ resurrectione:de retributione iudicij sit locutus. .C.xxiij.

p Ropheta esaias resurgēt inq̄t mortui:et resurgēt q̄ i sepulcris erāt:et letabunt̄ oēs q̄ sunt i tra. Ros eni q̄ abs te est:sanitas illis ē:tera uero ipiorū cadet. Totū istud superiꝰ pertinet ad resurrectionem beatorum. Qō autē ait terra uero ipioꝝ cadet: bñ itelligit̄ dictū:corpa uero ipioruꝫ ruina dānatōis excipiet. Jā uero si ō bonoꝝ resurrectōe qō dictū est diligētius et distictius itueri uelimus:ad p mā referendū est qō dictū ē resurgent mortui:ad secundā uero qō seqt̄:⁊ resurgent q̄ in sepulcris erant. Jā et si illos sanctos iq̄ramus quos hic uiuos inuētur⁹ est dominus:eis congrue deputabit̄ quod adiunxit et letabuntur oēs qui sunt in terra. Ros eni q̄ abs te est:sanitas illis est. Sanitatem loco isto imortalitatē rectissic accipius.

Ea nãqz ẽ plenissia sanitas: que non reficit alimẽtis tanq̃ quotidianis medicamẽtis. Jtẽ de die iudicij spẽ dans pri bonis: deiñ terrẽs malos idẽ propheta sic loqtur. Hec dicit dñs. Ecce ego declinabo in eos ut flumẽ pacis: et ut torrens inundãs gloriã gẽtiuz. Filij eorũ sup humeros portabũtur: et sup genua cõsolabunt. Quẽadmodũ si quẽ mater cõsolet: ita ego uos cõsolabor: et in hierusalẽ ꝓsolabini. Et uidebitis ⁊ gaudebit cor uũuz: ⁊ ossa uestra ut herba exorient: et cognoscent man dñi colentib eũ: et cõmiabit cõtumacib. Ecce enim ut ignis dñs ueniet: et ut tẽpestas curr ei: ĩddere in ĩdignatõe uindictã: et uastatõez in flãma ignis. Jn igne enim dñi iudicabitur ois terra: et in gladio ei ois caro mltiqz uulnerati erũt a dño. Jn bonorũ ꝓmissiõe se declinare dicit ut flumẽ pacis: q ꝓfecto abũdãtiã pacis illius debem accipẽ qua maior eẽ nõ possit. Hac utiqz i fine rigabimur: ỏ qua in precedẽti libro abundanter locuti sumus. Hoc flumẽ se in eos declinare dicit: qb tantã bitudinẽ pollicet: ut intelligam in illius felicitatis regiõe q̃ in celis est: hoc flnie oia saciari. Sz q̃a eternis corpib pax icorruptionis atqz imortalitatis ui influet: iõ declinare se dicit hoc flumẽ: ut desupius quodãmõ etiã inferiora pfundat: et hoies equales ãgelis reddat. Hierusalẽ quoque nõ illã q̃ seruit cũ filijs suis: sz liberã matrẽ nostrã secundũ apostolũ eternã intelligam in cel: ubi post labores erũnarũ curarũqz mortaliuz cõsolabimur tanq̃ puuli ei humeris genib qz portati. Rudes enim nos ⁊ nouos: blãdissis adiutorijs isolita nobis beatitudo illa suscipiet: ubi uidebim et gaudebit cor nostrũ. Nec expressit q̃d uidebim. Sz q̃d nisi ỏum: ut i nobis ipleat ꝓmissũ euãgelicũ: beati mũdo corde quoniam ipsi deũ uidebunt: et oia illa que nũc nõ uidemus: credentes autẽ ea ꝓ modulo capacitatis humane lõge min q̃ sunt atqz icorpaliter cogitam. Et uidebitis inq̃t ⁊ gaudebit cor uestruz. Hic creditis: ibi uidebitis. Sz qm̃ dixit et gaudebit cor uestrũ: ne putare m illa bona hierusalẽ ad nostrũ spiritũ tãtũmõ ptinẽ: et ossa inq̃t uestra ut herba exorient: ubi resurrectionẽ corporũ strixit: uelut qõ non dixerat reddẽs. Neqz enim cũ uiderim fient: sz cũ fuerint facta uidebim. Nã et de celo nouo ac terra noua iã supra dixerat: dũ ea q̃ sanctis ꝓmittunt i fine: sepe ac multiformiter dicent. Erit inq̃t celũ nouũ et terra noua: et ñ erũt memores priorũ: nec ascendẽt i cor ipso ũ: sed letitiã et exultationẽ iueniẽt in ea. Ecce ego faciã hierusalẽ exultationẽ et populũ meũ letitiã: et exultabo in hierusalẽ et letabor i populo meo et ultra nõ audiet i illa uox fletus: et cetera q̃ q̃dẽ ad illos carnales mille ãnos referre conant. Locutões autez tropice ꝓprijs ꝓphetico more miscẽt ut ad spiritualẽ itellectũ itẽtio sobria cũ quodã utili ac salubri labore puẽiat. Pigritia uero carnalis uel ĩcrudite uel iexercitate tarditas mentis contẽta lie supficie nihil putat interiusꝰ rerendũ. Hec de ꝓphetices uerbis que añ istũ locũ scripta sunt satis dixeri. Jn hoc autẽ loco uñ ad illa digressi sum: cũ dixisset et ossa uestra ut herba exorient: ut resurrectõez q̃dẽ carnis sed tantũ bonoꝝ se nũc cõmemorare mõstraret adiunxit: et cognoscet manus dñi colẽtib eũ. Quid ẽ hoc nisi manus dñi distinguẽtis cultores suos a cõtẽptorib suis: de q̃b sequẽtia cõtexẽs: et cominabitur iq̃t contumacib: Siue ut ait alius iterpres ĩcĩdul. Nec tũc cõminabit sz q̃ nũc dñr minaciter: tũc efficaciter iplebũt. Ecce enim inquit domin ut ignis uẽiet:

et ut tempestas currus eius: reddere i
idignatōe uindictā et uastatōes in flā
ma ignis. In igne enī dñi iudicabitur
ois terra: et in gladio eius ois caro:
multiq uulnerati erūt a domio: siue
igne: siue tēpestate: siue gladio: penas
iudicij significat: qñ q̄dē ipsū dominū
dicit esse uenturū: profecto eis q̄bus
penalis erit eius aduentus. Cur' ue
ro eius q̄ pluraliter dicti sunt: angeli
ca ministeria nō incōueniēter accipi-
mus. Q̄ō autē ait oēm terrā et oēm
carnē in ei' igne et in gladio iudicari
nō etiā hic spirituales itelligam' ⁊ sā
ctos: sed terrenos atq carnales de q̄
bus dictū est: q̄ terrena sapiunt: et sa
pe scōm terrā moris est: et quales oio
caro appellant' a dño ubi dicit: non p
manebit spiritus meus in hōib' istis
quoniā caro sunt. Q̄ō uero hic posi-
tū est multi uulnerati erūt a dño: isto
uulnere fiet moris secunda. Pōt q̄des
et ignis et gladius et uulnus in bono
accipi. Nā et ignem dñs uelle se dixit
mittere in mundū: et uise sunt illius li
gue diuerse uelut ignis quādo uenit
spūs sanctus: et nō ueni inq̄t dñs idē
pacē mittē in terrā sed gladiū ⁊ fmo
nē dei dicit scriptura gladiū bis acutū
ꝓpter aciē geminā testamētorꝫ duum
et in cantico canticorꝫ caritate se dicit
sancta ecclesia uulnerata: uelut amo
ris ipetu sagittata. Sed hic cū legius
uel audimus ultorē dominū esse uen
turꝫ quēadmodū hec intelligenda sit
clarū ē. Deinde breuiter eis cōmemora
tis q̄ p hoc iudiciū cōsumunt': sub fi-
gura ciborū in lege ueteri uetitorū a
quibus se nō abstinuerūt: peccatores
ipiosq significans recapitulat gratiā
ab initio noui testamēti ex prio salua
toris aduētu usq ad ultimū iudiciū:
de quo nunc agimus pducēs finiēsq
sermonē. Narrat nāq dicere domius
se uiuere: ut cōgreget oēs gētes: easq
uenturas et uisuras ei' gloriā. Oēs
eni sicut dicit apostolus peccauerūt:
et egent gloria dei. Et relicturū se dic
sup eos signa: que utiq mirantes cre
dāt in eū: et emissurū ex illis saluatos
in gētes diuersas: et i lōginquas insu
las q̄ nō audierūt nomē eius: neq uid
derūt ei' gloriā: et ānūciaturos glia
eius in gētibus: et adducturos fratres
istorū q̄bus loq̄bat': id est in fide sub
deo pie fratres israelitarū electorꝫ: ad
ductos autē ex oibus gētibus mun'
deo in iumentis et uehiculis. Que iu
mēta et uehicula bene intelligunt' ad
iutoria diuina: p cuiusq generis mi-
steria uel angelica uel humana: in sā
ctā ciuitatē hierusalē q̄ nunc in sāctis
fidelib' est diffusa p terras. Ubi enim
diuitus adiuuant': ibi credunt: ⁊ ubi
credunt ibi ueniūt. Lōpauit aūt illos
dñs tanq̄ p similitudinē filius israel:
offerentibus ei suas hostias cuz psal
mis in domo ei': q̄ō ubiq ia facit ec
clesia: et promisit ab eis se accepturū
sibi sacerdotes ⁊ leuitas: q̄ō nihilomi
nus fieri nūc uidemus. Nō eni ex gne
carnis et sanguis sicut erat primū se
cundū ordinē aaron: sed sicut oporte
bat i testamēto nouo ubi secundū or
dinē melchisedec sūmus sacerdos est
christus: p cuiusq merito q̄ō i eo gia
diuina cōtulerit sacerdotes et leuitas
elegi: sicut nunc uidemus: q̄ non isto
noie quod sepe assequunt' idigni: sed
ea que non est bonis malisq commu
nis sanctitate pensandi sunt. Hec cuz
de ista que nunc impartitur ecclesie p
spicua nobisq notissima dei misera-
tione dixisset: pmisit et fines ad quos
per ultimum dei iudiciuz facta bono
rum malorūq discretione uenient': di
cēs p prophetā uel de dño dicēs ipse
ꝓpheta. Quō eni celū nouuz et terra
noua corā me manebit dicit dñus: sic
stabit nomen uestrū et semen uestrū:
et erit mensis ex mense et sabbatū ex
sabbato: ⁊ uēiet ois caro i ꝓspēu meo

adorat̃ me ĩ hierusalẽ dic̃ dñs. Et egr̃
dient̃ ⁊ uidebunt mẽbra hoiuꝫ q̃ pre
uaricaturi sunt in me. Uermis eoruꝫ
nõ moriet̃: et ignis eorũ nõ extiguet̃
et erunt uisui oi carni. Ad hoc iste ꝓ
pheta terminauit librum ad qõ ĩmi
nabit̃ seculũ. Quidã sane nõ iterp̃ta
ti sunt mẽbra hoiuꝫ: sed cadauera ui-
rorũ: ꝓ cadauera significãtes seuientẽ
corporũ penã: q̃uis cadauer nisi ca-
ro exanimis soleat nuncupari: illa ue
ro aiata erunt corpora. Alioq̃n nulla
poterunt sẽtire tormẽta: nisi forte q̃a
mortuorũ corpora erunt: id ẽ eorũ q̃
in secundã mortẽ cadẽt: iõ etiã nõ ab
surde cadauera dici possunt. Unde ẽ
⁊ illud qõ ab eodẽ ꝓpheta iã dictum
supra posui terra uero ipiorũ cader.
Quis autẽ nõ uideat a cadẽdo esse
appellata cadauera. Uirorũ aũt pro
eo posuisse illos iterpretes qõ hoiuꝫ
est manifestũ est. Neq̃ enĩ q̃squã dic
turus ẽ p̃uaricatrices feias ĩ illo sup
plicio nõ futuras: sed ex potiore pre-
serti de quo feia facta est uterq̃ sex̃
accipit̃. Uerũ qõ ad rẽ maxie pinet:
cũ et ĩ bonis oĩ ueniet ois caro: q̃a ex
oi genere hoiuꝫ populus ille ꝓstabit.
Nõ enĩ oẽs hoies eruut ibi quãdo in
penis plures erunt: sed ut dicere cepe
rã cũ et in bonis caro et in mal̃ mem
bra uel cadauera noiant̃ ꝓfecto post
resurrectionẽ carnis cuius fides his
rerũ uocabulis oio finiatur illud qõ
boni et mali suis finibus dirimunt̃:
futurum esse iudicium declaratur.

Qual̃ fut̃a sit egressio sãctoꝫ ad
uidẽdas penas maloꝫ. .L.xxiiij.

Sed quomõ egredient̃ boni ad
uidendas penas malorũ: Nũ
corpis motu btãs illas relict̃i sedes:
⁊ ad loca pẽalia precturi: ut tormẽta
maloꝫ cõspiciãt pñtia corpali: absit:
Sed egredient̃ p scientiã: hoc enĩ uer
bo significatũ est eos q̃ cruciabuntur
extra futuros. Propter quod ⁊ dñus
ea loca tenebras exteriores uocat: q̃-
bus cõtrarius est ille ingressus õ quo
dĩ seruo bono: intra in gaudiũ domi
ni tui. Nec mali illic putant̃ igredi ut
sciant̃: sed ad illos potius uelut egre-
di p sciam qua illos cognituri sũt bo
ni: q̃a id qõ extra est cognituri sunt.
Qui enĩ erunt in penis q̃d agat̃ itus
in gaudio dñi nescient: q̃ uero erũt in
illo gaudio q̃d agat̃ foris in illis tene
bris exterioribus scient. Iõ dictũ est
egredientur: q̃a eos etiã q̃ foris ab eis
erunt nõ utiq̃ latebunt. Si enĩ hec ꝓ
phete nondũ facta nosce potuerũt: p
hoc q̃ erat deus quãtulũcunq̃ in eo
rũ mortaliũ mẽtibus: quõ ĩmortales
sancti iã tunc facta nesciẽt cũ de⁹ erit
oia in oibus. Stabit ergo in illa bea
titudie sanctoꝫ semen et nomen. Se
men scilicet de quo Johãnes ait. Et
semẽ eius in ipso manet. Nomẽ uero
de quo nũc p hunc esaiã dictũ ẽ. No
mẽ eternũ dabit eis: et erit eis mẽsis
ex mẽse: et sabbatũ ex sabbato: tanq̃
luna ex luna: et req̃es ex req̃e: quorũ
utrunq̃ ipsi erunt: cũ ex his ũbris ue
teribus et tẽporalibus in illa luia no
ua sẽpiterna trãsibunt. In penis autẽ
malorũ et icextinguibil̃ ignis et uiua-
cissimus uermis ab alĩs atq̃ alĩs a-
liter atq̃ aliter est expositus. Alĩ q̃p
pe utrũq̃ ad corp⁹: alĩ utrũq̃ ad ani
mã retulerũt: alĩ ꝓprie ad corp⁹ ignẽ:
uermẽ uero tropice ad aiam: qõ credi
bilius esse uidet̃. Sed nũc de hac dif-
ferentia nõ est huius tẽporis disputa
re. De iudicio nãq̃ ultio quo fiet diũp
tio bonorũ et maloꝫ: hoc uolumẽ i-
plere suscepim⁹: de ipsis uero premij
et penis alias diligentius differẽdũ ẽ.

Quid ꝓphetauerit daniel de ꝑse-
cutõne antichristi: et de iudicio dei re
gnoq̃ sanctorum. .L.xxv.

d Aniel de hoc ultio iudicio sic
pphetat: ut ātichristū pri' quo
q̃ uētuzū esse p̄nunciet: atq̃ ad etnū
regnū sanctorū suā narrationē perdu
cat. Cū enī uisione pphetica quatuor
bestias significātes quatuor regna ui
disset: ipsūq̃ quartū a quodā rege su
peratū q̄ ātichristus agnoscit: ⁊ post
hec eternū regnū filq̃ hois q̄ itelligit
christus: horruit inquit spiritus me'
ego daniel in hebitudie mea ⁊ uis' ca
pitis mei cōturbabant me. Et accessi
inq̃t ad unū de astātibus: ⁊ ueritatez
querebā ab eo de his oibus: et dixit
mihi ueritatē. Deinde q̄d ab illo audi
erit atq̃ de oibus his que quesiuit:
tanq̃ eo sibi exponente sic loquit. De
bestie quatuor magna quatuor sunt
regna q̄ surgent in terra: que auferēt
et accipiēt regnū sācti altissimi: et ob
tinebūt illud usq̃ i seculū ⁊ usq̃ in se
culū seculorū. Et q̄rebā inq̃t diligent
de bestia quarta q̄ differens erat p̄ oi
bestia: terribil' āplius: dētes ei' ferrei
et ūgues eius erei: māducās ⁊ cōmiu
ens: et reliqua pedib' suis cōculcans:
et de cornibus ei' decē q̄ erāt in capi
te eius: et de altero qō ascēdit et excus
sit de prioribus tria cornua: in quo
erāt oculi: et os loquēs magna: et ui'
sus ei' maior ceteris. Uidebā: et cōnu
illud faciebat bellū cū sanctis: et p̄ua
lebat ad ipsos donec uetust' diez̄ ue
nit: ⁊ regnū dedit sanctis altissimi. Et
tēpus puenit: ⁊ regnū obtinuerūt san
cti. Hoc dāiel q̄sisse se dixit: deīn q̄d
audierit cōtinuo subiungens: ⁊ dixit
iq̃t id ē ille a quo quesierat: respōdit
et dixit. Bestia quarta quartū regnū
erit i terra: qō p̄ualebit oibus regnis
⁊ māducabit oēm terrā ⁊ cōculcabit
eā et cōcidet. Et decē cornua eius de
cē reges surgēt. Et post eos surget ali
us: q̄ supabit suis malis oēs q̄ ante eū
fuerūt: ⁊ tres reges humiliabit: ⁊ uer
ba uersus altissimū loquet': ⁊ sāctos
altissimi cōteret: ⁊ suspicabit' mutare
tēpora ⁊ legē: et dabit' in manu eius
usq̃ ad tēpus ⁊ tēpora ⁊ dimidiū tē
poris et iudicū sedebit et pricipatuz
remouebit ad exterminandū ⁊ pden
dū usq̃ in finē: et regnū et potestas ⁊
magnitudo regū q̄ sub oi celo sūt est
data sanctis altissimi. Et regnum ei'
regnū sēpiternum: ⁊ oēs principatus
ipsi seruient et obedient. Hucusq̃ iq̃t
finis sermonis. Ego daniel multū co
gitatōes mee p̄turbabāt me et forma
mea imutata est super me: et uerbum
in corde meo cōseruaui: Quatuor il'
la regna exposuerunt quidā assyrioz̄
persarum: macedonum: ⁊ romanoz̄.
Quā uero cōuenienter id fecerit: qui
nosse desiderant presbyteri legāt hie'
ronymi librum in daniele satis crudi
te diligenterq̃ cōscriptū. Antichristi
tamē aduersus ecclesiā seuissimū re
gnum: sed exiguo tēporis spacio susti
nendum: donec ultimo dei iudicio re'
gnū accipiāt sancti sempiternum q̄ ul'
dormitans hec legit dubitare nō suni
tur. Tēpus q̄ppe et tēpora et dimidi
um tēporis: unum ānum esse et duos
et dimidium: ac p̄ hoc tres annos et
semissē: etiā numero dierū posterius
posito diluccescit: aliquādo i scipturis
ac mensium numero declarat'. Uidēt'
enī tēpora idiffiuite hic dicta lingua
latina: sed per dualē numerum dicta
sunt quē latini nō hnt. Sicut autem
greci ita hunc dicunt hēre et hebrei.
Sic ergo dicta sunt tēpora tanq̃ dice
rent' duo tēpora. Uereri me sane fate
or ne in decē regibus quos tanq̃ de'
cē hoies uidetur inuenturus ātichri
stus forte fallamur: atq̃ ita ille inopi
natus aduenīat: non existentibus tot
regibus in orbe romano. Quio cim
si numero isto denario uniuersitas re
gū significata est: post quos ille uētu
r' est: sicut millenario cēternario: septe
nario: significat' plerūq̃ uniuersitas: ⁊

alijs atq; alijs numeris quos nūc cō memorare nō ē necesse. Alio loco idē daniel. Et erit inq̄t tēpus tribulatōis qual' nō fuit ex quo gens nata ē sup terrā usq; ad tēpus illud. Et in tēpoē illo saluabit' populus tu': oīs q̄ inuēt' fuerit script' i libro uite. Et multi dormientiū in terre agere exurgent: hi in uitā eternā: ⁊ hi in opprobriū ⁊ in cōfusionē eternā. Et intelligentes fulgebant sicut claritas firmamēti: et m'lti ex iustis sicut stelle i secula. Et adhuc illi sententie euangelice est locus ille si millimus de resurrectōe dūtaxat corporū mortuorū. Nā qui illic dicti sūt esse in monumētis: ipsi hic dormiētes in terre agere: uel sicut alii interpretati sunt in puluere terre. Et sicut ibi p cedent dictū est: ita hic exurgent. Sic ibi q̄ bona fecerunt in resurrectōez uite: q̄ autē mala egerunt in resurrectionē iudicii: ita ⁊ isto loco hi in uitā eternā. ⁊ hi in opprobriū ⁊ in cōfusione eternā. Nō autē aduersū putet: q̄ cuz ibi positū sit oēs q̄ sunt in monumentis: hic nō ait propheta oēs: sed m'lti dormientiū in terre agere. Pōit eim aliquādo scriptura pro oībus m'ltos Propterea ⁊ abrae dictū est patrem multarū gentiū posui te: cui tamen ⁊ alio loco: in semine tuo inquit benedicentur oēs gentes. De tali autē resurrectōne huic quoq; danieli prophete paulo post dicit': ⁊ tu ueni ⁊ requiesce Adhuc eni dies i cōpletionē cōsumationis. Et req̄esces ⁊ resurges in sorte tua in fine dierum.

In psalmis dauiticis que de fine seculi huius: ⁊ que de nouissimo dei iudicio ꝓphetant'. .L.xxvi.

m Ulta de nouissimo iudicio dicūtur i psalmis: sz eoꝝ plura trāseunter ⁊ stricti. Hoc tamē est qō ō fine huius seculi ē aptissime dictū ubi est nequaq̄ silentio preteribo. In pricipio terrā tu fundasti oñe: ⁊ opa manuū tuaꝝ sunt celi. Ipsi pibunt: tu autē pmanebis: ⁊ oēs sicut uestimentuz ueterascēt: ⁊ sicut opertoriū mutabis eos ⁊ mutabunt': tu autē idē ipse es: ⁊ anni tui nō deficient. Quid est hoc q̄ porphyrius cū pietatē hebreorū laudaret q̄ magnus et uerus ⁊ ipsis numinibus terribil' ab eis colitur deus: christianos ob hoc arguit maxie stultitie: etiā ex oracul' deoꝝ suoꝝ: q̄ istū mūdū dicunt eē pituꝝ. Ecce i litteris pietatis hebreoꝝ dī deo quē cōfitēte tāto philosopho etiā ipsa numia perhorrescunt: opa manuū tuaꝝ sunt celi: ipsi pibūt. Nūq̄d qñ celi pibūt: mūdus cui' iidē celi supior ps est ⁊ tutior nō pibit. Si hec sñia ioui displicet cuius ut philosoph' hic scribit uelut grauioris auctoritatis oraculo i christianoꝝ credulitate culpat': cur non similit' sapientiā tanq̄ stultitiā culpat hebreoꝝ: in quorū libris piissimis inuenit'? Porro si in illa sapiētia iudeorū q̄ porphyrio tā multū placet: ut eā deoꝝ quoq; suorū uocibus predicet: legit' celos esse pituros: cur usq;adeo uana est ista fallacia: ut in christianorū fide uel iter ceteta uel pre ceteris ō testent' hoc q̄ i ea mūdus credit' peritturus: quo utiq; nisi peunte celi pire nō possunt. Et i lī q̄dē sacris q̄ proprie nostre sunt non hebreis nobisq; cōes id est in euāgelicis ⁊ apostolicis libris legit': pterit figura hui' mūdi: legit' mūdus trāsit: legit' celū ⁊ terra trāsibunt. Sed puto q̄ pterit transit trāsibunt: aliquāto miti' dicta sūt q̄ pibūt. In epistola quoq; petri apostoli ubi aqua mundat' q̄ tunc erat pisse dictus ē mūdus: satis claꝝ ē: ⁊ q̄ mūdi ps p toto significata est: ⁊ quaten' perisse sit dicta: ⁊ q̄ celi repositi igni reseruandi in diē iudicij ⁊ pditōis hominū ipioꝝ. Et i eo quod paulo post

ait ueniet dies dñi ut fur:in quo celi magno ipetu transcurrent: elementa autē ardētia resoluēt:⁊ tra ⁊ q̄ ī ipsa sunt opa exurēt. Ac deide subiecit his oibus peuntibus quales uos esse oportet. Possūt illi celi itelligi pituri quos dixit repositos igni reseruādos : ⁊ ea arsura accipi elemēta:que in hac una pte mundi subsistunt ꝓcellosa et turbulenta:in qua eosdē celos dixit esse repositos:saluis illis supioribus et in sua itegritate manentibus: in quorū firmamēto sunt sydera cōstituta. Nā ⁊ illud qd̄ scriptū est stellas de celo eē casuras:ꝓpter qd̄ potest multo ꝓbabilius ⁊ aliter intelligi:magis ostēdit illos celos esse mansuros:si tamē stelle inde sunt casure : uel cū tropica sit locutio qd̄ est credibilius : uel in isto uno celo futurū sit utiq̄ mirabilius q̄ nunc fit. Unde ⁊ illa uirgiliana stella facē ducēs multa cū luce cucurrit : ⁊ in idea se cōdidit silua. Hoc aūt qd̄ de psalmo cōmemoraui nullū celoꝝ uidet relinquē:qd̄ periturū esse nō dixerit. Ubi enī dī opera manuū tuaꝝ sunt celi:ipsi peribunt : q̄ nullū eorū ab opē dei:tā nullū eoꝝ a perditōe secernit. Non enī dignabuntur de apostoli petri locutōe quē uehemēter oderunt:hebreorū defendē pietatē deorum suorum oraculis approbatā: ut saltē ne totus mundus periturus esse credat:sic a toto pars accipiat in eo qd̄ dictum est ipsi peribunt cū soli celi infimi perituri sunt:quēadmodū in apostolica epistola illa a toto pars accipitur q̄ diluuio perisse dictus ē mūdus:quāuis sola eius cū suis cel̄ pe una pierit. Sed q̄a hoc qd̄ dixi nō dignabunt ne uel apostoli petri approbēt sensum:uel tātum cōcedāt cōflagratōi nouissime quātū dicimus ualuisse diluuiū q̄ nullis aq̄s nullis flāmis totum genus humanū pire contēdunt. Restat ut dicāt q̄ ꝓpterea dñ eoꝝ hebreā sapientiā laudauerūt. q̄a iustū psalmū nō legerāt. In psalmo etiā quadragesimonono de iudicio d̄i nouissimo intelligit dictum. Deꝰ manifeste ueniet:deus noster ⁊ non silebit:ignis in cōspectu eius ardebit: ī circuitu eius tēpestas ualida. Aduocabit celū desursum:⁊ terrā discernē popolū suum. Cōgregate illi sāctos eius:q̄ disponunt testamentum eius sup sacrificia: Hoc nos d̄ dño nostro iesu christo itelligius:quē de celo speramus esse uēturum ad uiuos ⁊ mōtuos iudicādos. Manifestꝰ enī ueniet inter iustos ⁊ iniustos iudicaturus iuste:q̄ prius uenit occultus ab iniustis iudicādus iniuste. ipse inq̄ māifestus ueniet ⁊ nō silebit:id est ī uoce iudicis euidens apparebit qui prius cum uenisset occultus ante iudicē siluit quando sicut ouis ad immolandum ductus est:⁊ sicut agnus coram tōdente se fuit sine uoce. Quēadmodum de illo per esaiā legimus ꝓphetatum:⁊ ī euāgelio uidemus ipletum. De igne uero ⁊ tēpestate cū in esaia ꝓpheta tale aliq̄d tractaremus quomō essent hec intelligenda iā diximus. Quod uero dictum est aduocabit celum sursum: quōiam iusti ⁊ sācti recte celum appellant:nimirū hoc est quod ait apostolus:simul cum illī rapiemur ī nubibus obuiam christo in aera. Nam secundum littere superficiem quomodo sursū aduocat̄ celū quasi possit esse nisi sursū? Quod autē adiunctū est:⁊ terrā discernē populū suū:si tantūmō subaudiat̄ aduocabit id ē aduocabit terrā nec subaudiatur sursū:hunc uidet̄ hīc sensū sāctū rectū fidelē:ut celū itelligat̄ in eis q̄ cū illo sunt iudicaturi:terrā: in eis q̄ iudicādi sūt:ut aduocabit celū sursū nō hic itelligamus rapiet ī aera:sed ī iudiciarias sedes erigz. Pōt ⁊ illō itl̄ligi aduocabit celū sursū:aduocabit

angelos in supnis ⁊ excelsis locis cũ q̃bus descendat ad iudiciũ faciendũ aduocabit ⁊ terrã: id est hoies i terra utiq; iudicandos: Si autẽ utrũq; sb audiendũ est cũ dicitur ⁊ terrã: id est aduocabit ⁊ sursum ut iste sit sensus. Aduocabit celum sursũ ⁊ terrã aduocabit sursũ:nihil melius existimo itelligi q̃ hoies qui rapiẽtur obuiã christo in aera:sed celũ dictũ ꝓpter aias: terrã ꝓpter corpora. Discernere porro populo suũ qd̃ est nisi per iudiciũ separare bonos a malis tanq̃ oues ab hedis. Deinde cõuersio sermonis ad angelos facta ẽ: ꝯgregate illi iustos eius. Profecto enim p angelicũ ministerium tanta res pagenda est. Si autẽ querimus quos iustos ei cõgregaturi sũt angeli: qui disponũt iquit eius testamentũ sup sacrificia hec est omnis uita iustorum:disponere dei testamẽtũ sup sacrificia. Aut enim opa misericordie sunt super sacrificia:id est sacrificis preponenda iuxta sententiã dei dicẽtis:misericordiã uolo plus q̃ sacrificium:aut si sup sacrificia in sacrificis intelligitur dictum:quomõ sup terrã fieri dicit qd̃ utiq; fit in terra. Profecto ipsa opa misericordie sunt sacrificia q̃bus deo placet:sicut in libro decimo huius opis me disseruisse iã reminiscor:in q̃bus operibus disponũt iusti testamentũ dei. Quia promissiones que nouo eius testamento cõtinẽtur hec faciunt. Unde cõgregatis sibi iustis suis:⁊ ad suã dexterã cõstitutis nouissimo utiq; iudicio dicturus ẽ christus. Uenite bñdicti patris mei:possidete patum uobis regnũ a cõstitutõe mũdi. Esuriui enim ⁊ dedistis mihi mãducare:⁊ cetera que ibi ꝓferuntur de bonorum operibus bonis: ⁊ eorum premiis sẽpiternis per sententiam ultimam iudicantis.

De prophetia malachie qua dei iudicium ultimum declarat:⁊ quorum oĩ per purificatorias penas facienda mundatio. .L. .xvij.

p Prophetia malachiel siue malachias q̃ ⁊ angelus dictus est: q̃ etiã esdras sacerdos cuius alia in canone sunt scripta recepta ab aliq̃bus credit: Nã de illo hanc hebreorũ opinionẽ eẽ dicit hieronymus: iudiciũ nouissimum ꝓphetauit dicens. Ecce uenit dicit dñus oipotens:⁊ q̃s sustinebit diẽ itroitus eius? Aut q̃s ferre poterit ut aspiciat eum? Quia ipse igredit quasi ignis cõflatorii: ⁊ quasi herba lauantium. Et sedebit cõflans ⁊ emundans sicut aurum:⁊ sicut argentum:⁊ emundabit filios leui:⁊ fũdet eos sicut aurum ⁊ argẽtum: ⁊ erunt domino hostias offerentes in iustitia Et placebit deo sacrificium iuda ⁊ hierusalẽ sicut diebus pristinis:⁊ sicut ãnis prioribus. Et accedã ad uos i iudicio:⁊ ero testis uelox sup maleficos ⁊ sup adulteros:⁊ sup eos q̃ iurant i noie meo mẽdaciter. qui fraudãt mercedẽ mercenario:⁊ opprimunt per potenciã uiduas:⁊ percutiunt pupillos: ⁊ puertunt aduene iudicium: ⁊ q̃ me non timent dicit dominus oipotens. Quoniã ego dominus sum deus uester:⁊ nõ mutor. Ex his que dicta sũt uidetur euidentius appere in illo iudicio quasdã quorundã purgatorias penas futuras. Ubi enim dr: quis sustinebit diẽ introitus eius: aut quis ferre poterit ut aspiciat eum:quia ipse igredietur quasi ignis cõflatorii:⁊ quasi herba lauantium:⁊ sedebit cõflans ⁊ emundans sicut aurum ⁊ sicut argentum:⁊ emundabit filios leui: ⁊ fũdet eos sicut aurum ⁊ argẽtũ:quid aliud itelligẽdũ est? Dicit tale aliquid ⁊ esaias. Lauabit dñus sordes filiorũ ⁊ filiarum sion:⁊ sanguinẽ emundabit õ medio eorũ spiritu iudicii ⁊ spiritu

cōbustionis. Nisi forte sic eis dicēdū est emundari a sordibus: ⁊ eliquari quodāmō cū ab eis mali p penale iudicium separātur: ut illoꝝ segregatio atq; damnatio purgatio sit istorum: qz sine taliū de cetero cōmixtiōe uicti sūt. Sed cū dicit et emūdabit filios leui: ⁊ fundet eos sicut auꝝ ⁊ argētū: ⁊ erunt dño offerētes hostias in iustitia: ⁊ placebit dño sacrificiū iuda et hierusalē: utiq; ostendit eos ipsos q̄ emundabuntur deinde in sacrificiꝭ iustitie esse dño placituros: ac p hoc ipsi a sua iustitia mūdabuntur i qua dño hostie displicebāt: porro i plena pfectaq; iustitia cū mūdati fuerit ipsi erunt. Quid.n. acceptius deo tales offerunt q̄ seipsos. Uerꝝ ista questio de purgatoriis penis ut diligentius p tractetur in tēpus aliud differenda ē. Filios aūt leui: ⁊ iuda ⁊ hierusalem ipsā dei ecclesiā debemus accipere: et nō ex hebreis tm̄: sed ex aliis ēt gentibus cōgregatā: nec talē qualis nūc ē: ubi si dixerimus quia peccatū nō habemus: nosipsos seducimus ⁊ ueritas in nobis non est: sed qualis tunc erit uelut area p uentilationē: ita p iudicium purgata nouissimum: eis quoq; igne mundatis: q̄bus talis mūdatio necessaria ē: ita ut nullus omnino sit q̄ sacrificium offerat p peccatis suis. Oēs.n. q̄ sic offerūt pfecto i peccatis sūt: p quibus dimittēdis offerūt: ut cū obtulerit acceptūq; deo fuerit: tūc dimittantur.

De sacrificiis q̄ sācti offerent deo sic placitura: quomō i diebus pstinis ⁊ ānis prioribus placuerūt. La. xxvij.

u Olens aūt deus ostēdere ciuitatē suā tūc i ista cōsuetudie nō futurā: dixit filios leui oblaturos hostias i iustitia. Nō ergo in peccato: ac per hoc nō p peccato. Unde intelligi pōt in eo quod secutus adiāxit atq; ait. Et placebit dño sacrificiū iuda et hierusalem: sicut diebus pstinis et sicut ānis prioribus: frustra iudeos sibi secūdū legē ueteris testamēti: sacrificioꝝ suorum pterita tpa polluceri. Nō.n.tūc iustitia sed i peccatis hostias offerebāt: qn̄ p peccatis precipue ac primitus offerebāt: usqadeo ut sacerdos ipse quē debemus utiq; credē ceteris fuisse iustiorē: secundū dei mādatū solet p suis offerre peccatis primū: deide p populi. Quapropter exponere nos oportet quomodo sit accipiendū qd̄ dictū ē: sicut diebus pstinis ⁊ sicut ānis prioribus. Fortassis .n.tps illud cōmemorat: quo primi homines i paradiso fuerūt. Tunc.n. puri atq; integri ab oi sorde ac labe peccati: seipos deo mūdissimas hostias offerebāt. Letexꝝ ex quo cōmisse p uaricatiōis cā ide dimissi sūt: atq; in eis hūana natura dānata ē: excepto uno mediatore ⁊ post lauacrū regeneratiōis q̄busq; adhuc paruulis nēo mūdus a sorde sicut scriptū ē: nec infās cuius ē uita unius diei sup terrā. Quod si respondetur eos ēt merito dici posse offerre hostias in iustitia q̄ offerūt i fide: iustus.n. ex fide uiuit: q̄uis seipsū seducat si dixerit se non hīe peccatū: ⁊ iō nō dicat quia ex fide uiuit: nūquid dicturus ē q̄spiam huius fidei tps illi fini eē coequādū: quādo igne iudicij nouissimi mundabuntur qui offerunt hostias i iustitia. Ac per hoc: quoniam post talem mūdationē nullū peccatū iustos habituros eē credendum est: pfecto illud tempus q̄tū attinet ad non hīe peccatum: nulli tēpori cōparandū est: nisi qn̄ primi homines in paradiso ātē puaricationē i inocētissima felicitate uixerūt. Recte itaq; itelligitur hoc signatū eē: cū dictā ē sicut diebus pristinis: et sicut ānis prioribus. Nam ⁊ p esaiam posteaq̄

quippe ante aduentū iudicis ſaluatoris non imerito ſperat eē uenturus: qui ēt nunc uiuere non immerito credit. Curru nanq; igneo raptus ē ò rebus humanis: qò euidentiſſime ſacta ſcriptura teſtat. Cum ergo uenerit exponendo legē ſpiritualiter quā nunc iudei carnaliter ſapiūt: conuertet cor patris ad filiū: id ē cor patꝝ ad filioſ. Singularē q̄ppe ꝓ nūero plurali intpretes. lxx. poſuerūt. Et ē ſenſus: ut filij ēt ſic intelligāt legē id ē iudei: quē admodū eā pīes intellexerūt id ē prophete: ī q̄bus erat ⁊ ipſe moyſes. Sic .n. cor patrū conuertet ad filios: cum itelligentia patrū ꝓducet ad intelligētiā filiorꝝ: ⁊ cor filiorū ad patres eorꝝ dum in id qò ſenſerūt illi conſentiāt ⁊ iſti. Ubi ⁊. lxx. dixerūt: et cor hois ad ꝓximū ſuum. Sunt. n. inter ſe ualde ꝓximi patres ⁊ filij. Quāq̄ in uerbis. lxx. iterpretū qui ꝓphetice ſūt intpretati: poteſt alius ſēſus idemq; lectioni cōgruēs iueniri: ut itelligat helias cor dei patris cōuerſurus ad filiū edocendo q̄ pater diligat filium: ut ⁊ iudei quē prius oderant eūdem diligant: q̄ noſter ē chriſtus: iudeis enim nunc auerſum cor hz deus a chriſto noſtro: qr non putant eum deum eſſe neq; dei filium. Eis ergo tunc cor eī conuertetur ad filium: cū ipſi conuerſo corde didicerit dilectionē patris in filiuz. Qò uero ſequit ⁊ cor hois ad ꝓximum ſuum: id ē conuertet helias cor hois ad ꝓximum ſuum: q̄d melī intelligitur q̄ cor hois ad hominem chriſtum? Cum .n. ſit in forma dei deus noſter: formam ſerui accipiens: eē ēt dignatus eſt noſter ꝓximus. Hec ergo faciet helias: ne forte inquit ueniā ⁊ percutiam terram penitus. Terra ſūt. n. qui terrena ſapiunt: ſicut iudei carnales uſq; nunc: ex quo uitio contra deū murmura illa ucnerunt: quia mali ei placent: ⁊ uanus ē q̄ deo fuit.

Qò in libris ueteris teſtamenti cū de' legitur iudicaturus: nō euidenter chriſti perſona mōſtret: ſz ex q̄buſdā teſtimonijs: ubi dñs deus loquitur: appareat nō dubie q̄ ipſe ſit chriſtus cap. xxij.

m Ulta alia ſunt ſcripturaꝝ diuinarū teſtimonia de nouiſſimo iudicio dei: q̄ ſi oia colligā nimis longū erit: ſatis ergo ſit q̄ ⁊ nouis ⁊ ueteribus līis ſacris hoc prenuntiatum eē ꝓbauimus: ꝓ chriſtū futurū eē iudiciuz: id ē iudicē chriſtū de celo eē uēturū: non tam ueterib' q̄ nouis euidēter expreſſum: ꝓpterea quia cum ibi dicitur dñs deus eſſe uenturus: ī dñz deū dicit eē uenturū: nō cōſequenter itelligitur chriſtus: dñs. n. de': ⁊ pī ē ⁊ filī' ⁊ ſp̄s ſanctus. Neq; hoc tamē ī teſtatū nos relinquere oz. Primo itaq; demōſtrandū ē quēadmodū ieſus chriſtus tāq̄ dominus deus loquatur in propheticis libris et tamen ieſus chriſtus euidenter appareat: ut ⁊ qñ non ſic apparet: ⁊ tamen ad illud ultimum iudicium dominus deus dicit eſſe uenturus: poſſit ieſus chriſtus intelligi. Eſt locus apud eſaiam ꝓphetā: qui hoc quod dico euidenter oſtēdit. Deus enim per ꝓphetā: audi me inquit iacob ⁊ iſrael quem ego uoco. Ego ſum primus ⁊ ego in ſempiternum: manus mea fundauit terram: ⁊ dextera mea celum firmauit. Uocabo eos ⁊ ſtabūt ſimul: ⁊ congregabūtur omnes et audient. Quis eis nuntiauit hec? Diligens te feci uoluntatem tuam ſuper babylonem: ut auferem ſemen chaldeorum. Et locutus ſum ⁊ ego uocaui: adduxi eū ⁊ ꝓſperā feci uitam eius. Accedite ad me ⁊ audite hec. Non a principio in abſcondito locutus ſū: qñ fiebāt ibi erā. Et nunc dominus deus miſit me: ⁊ ſp̄us eius. Nempe ipſe eſt qui loquebatur ſicut

dominus deus : nec tamen intelligēt
iesus christus: nisi addidisset ⁊ nunc
dñs de⁹ misit me ñ sp̄s eius. Hoc .n.
dixit secundum formā serui de re fu
tura p̄teriti tp̄is utens uerbo : quem
admodū apud eūdem ꝓphetaz legit:
sicut ouis ad imolandum ductus est.
Non enim ait ducetur: sed pro eo qd̄
futurum erat preteriti tp̄is uerbū po
suit: ⁊ assidue ꝓphetia sic loquitur.
Est ⁊ alius locus apud zachariā qui
hoc euident ostendit:q̄ oīpotētē misit
oīpotens. Quis: quē nisi deus pater
deū filiū? Nā ⁊ ita scriptū ē. Hec dicit
oīpotens. Post gloriā misit me super
gētes q̄ spoliauerūt uos qz q̄ tetigerit
uos:quasi q̄ tāgit pupillā oculi eius.
Ecce ego iferā manū meā sup eos et
erūt spolia his q̄ fuierāt eis:⁊ cognos
cetis:qz dñs oīpotens misit me. Ecce
dicit dñs de⁹ oīpotēs a dño oīpotēte
se missū. Quis hic audeat intelligere
nisi christū loquētē scilicet ouib⁹que
perierunt domus israel. Ait nanq̄ in
euāgelio nō sū missus nisi ad oues q̄
perierāt domus israel: quas hic com
parauit pupille oculi dei: ꝓpter excel
lentissimum dilectiōis affectū:ex quo
genere ouiū ēt ipsi apostoli fuerūt:sz
post gloriā utiq̄ resurrectionis sue:q̄
ātēq̄ fieri ait euangelista ioannes: nō
dū erat spiritus datus:quia iesus nō
dum fuerat glorificatus : et iā sup gē
tes missus est in apostolis suis:ac sic
īpletū ē qd̄ i psalmo legit. Erues me
de contradictionibus populi : cōstitu
es me i caput gētiū. Ut q̄ spoliauerāt
israelitas: q̄busq̄ israelite seruierant
qñ sunt gentibus subditi:nō uicissim
eodē mō spoliarent:sed ipsi spolia fie
rēt israelitaꝭ. Hoc.n. aplis ꝓmiserat
dicēs:faciā uos piscatores hominuz.
Et uni eoꝭ . Jā ex hoc inquit hoies
eris capiēs. Spolia ergo fierēt sed in
bonū:tanq̄ erepta uasa illi forti : sed
forti⁹ alligato. Jtē p eūdē ꝓphetā dñs
loquēs: ⁊ erit inq̄t i die illa querā au
ferre oēs gētes q̄ ueniūt cōtra hieru
salē:⁊ effundā sup domū dauid ⁊ sup
habitatores hierusalē sp̄m gratie et
misericordie: ⁊ aspiciēt ad me ꝓ eo q̄
īsultauerūt: ⁊ plangēt sup eo planctū
quasi sup carissimū:⁊ dolebūt dolōe
quasi sup unigenitū. Nunq̄d nisi dei
est auferre oēs gētes īimicas sancte ci
uitatis hierusalē:que ueniūt cōtra eā
id est contrarie sunt ei . Uel sicut alq̄
sunt interpretati ueniunt sup eā.i. ut
eā sibi subīciant:aut sup domum da
uid effundē ⁊ sup habitatores eiusdē
ciuitatis sp̄m gr̄e ⁊ misericordie. Hoc
utiq̄ dei est:⁊ ex ps̄oa dei dicitur per
ꝓphetam : ⁊ tñ hūc deū tā magna et
tā diuina facientē seipsū christus ad
iūgendo ostendit atq̄ dicendo. Et as
picient ad me pro eo q̄ insultauerunt
⁊ plangent sup eo plāctū quasi super
carissimū siue dilectū:⁊ dolebūt dolo
re quasi sup unigenitū. Penitebit q̄p
pe iudeos i die illa ēt eos q̄ accepturi
sunt sp̄m gr̄e ⁊ misericordie : q̄ i eius
passione īsultauerūt christo:cū ad eū
aspexerit i sua maiestate ueniētē:eūq̄
cē cognouerit quē prius humilem in
suis parētibus illuserunt:q̄uis ⁊ ipsi
parētes eorū tāte illi⁹ impietatis auc
tores resurgētes uidebunt eū:sz puni
endi iaz non adhuc corrigendi. Non
itaq̄ hoc loco ipsi itelligendi sūt: ubi
dictū ē ⁊ effundā sup domū dauid ⁊
sup habitatores hierusalē spiritū gr̄e
⁊ misericordie: ⁊ aspiciēt ad me ꝓ eo
q̄ insultauerūt.sed tm̄ de illoꝝ stirpe
uenientes : qui per heliam illo tēpore
credituri sunt. Sed sicut dicim⁹ iude
is uos occidistis christum:q̄uis parē
tes eorum hoc fecerūt:sic et isti se do
lebunt fecisse quēadmodū qd̄ fecerūt
illi ex quorū stirpe descendunt. Quā
uis ergo accepto sp̄u gr̄e ⁊ misericor
die iā fideles nō dānabunt cū impijs
parentibus suis:dolebūt tñ tanq̄ ipsi

fecerit qd illi fecerunt. Non igitur do
lebunt reatu criminis: sed pietatis af-
fectu. Sane ubi dixerunt. lxx. interpre
tes ⁊ aspicient ad me pro eo q̃ isulta
uerunt sic iterpretatum est ex hebreo
⁊ aspicient ad me quem confixerunt:
Quo quidē uerbo euidentius christ⁹
crucifixus appꝛ. Sꝛ illa isultatio quā
lxx. ponē maluerūt: eius uniuerse nō
defuit passiōi. Nā ⁊ detēto ⁊ alligato
⁊ adiudicato: ⁊ opprobrio ignomini-
ose uestis induto: ⁊ spinis coronato: ⁊
calamo in capite pcusso: ⁊ irridēt fix
is gēibus adorato: ⁊ crucē suā portā
ti ⁊ i ligno iā pēdēti utiq̃ isultauerūt
Proide iterp̄tationē nō sequētes unā
sed utrāq̃ iungentes: cum et isultaue
rūt et cōfixerūt legim⁹: plenius ueri-
tatē dn̄ice passiōis agnoscius. Cū er
go i ꝓpheticis lēis ad nouissimū iudi
ciū faciēdū de⁹ legit cē ueniturus: ⁊ si
eius alia distictio non ponat tātūmo
do ꝓpter ipsū iudiciū christus debꝛ i-
telligi: qꝛ et si ipse pater iudicabit: per
aduentum tamē filij hominis iudica
bit. Nā et ipse per sue presentie mani
festatiōēꝫ nō iudicabit quēq̃ sꝛ ōe iu
diciū dedit filio: qꝛ manifestabitur hō
iudicaturus sicut homo est iudicat⁹.
Quis ē eim ali⁹ de quo itē deus loq̃-
tur per esaiam sub nomine iacob et
israel: de cuius semie corpus accepit?
Quod ita scriptū est. Jacob puer me
us: suscipiā illū: israel electus me⁹ as-
sumpsit illū anima mea: dedi spiritu3
meum in illum: iudicium gentib⁹ pro
feret. Non clamabit neq̃ cessabit: ne
que audietur foris uox ei⁹. Calamū
quassatum non contegeret: et linum
fumigans non extinguet: sed in ueri-
tate proferet iudicium. Refulgebit et
non confringetur: donec ponet in ter
ra iudiciū: et in nomine eius gentes
sperabūt. In hebreo nō legit iacob et
israel: sed quod ibi legit seruus me⁹:
nimirum. lxx. interpretes admonere
uolētes quatenus accipiēdū sit: qꝛ. s
propter formā serui est dictum i qua
se altissimus humillimū prebuit: ipsi
us hominis nomen ad eum significā
dum posuerunt de cuius genere eadē
serui forma suscepta est. Datus est in
eum spiritus sanctus: quod columbe
specie euangelio teste monstratū ē. Ju
dicium gentibus protulit: quia p̄nun
ciauit futurum quod gētibus erat oc
cultum. Mansuetudine non clama-
mauit: nec tamē in predicāda ueritate
cessauit: sꝛ nō est audita foris uox ei⁹
nec audietur: quādoquidē ab eis qui
foris ab eius corpore sunt precisi: nō
illi obeditur: ipōsq̃ suos psecutores
iudeos q̃ calamo quassato pdita ite-
gritate: et lino fumāti amisso lumine
comparati sunt. Nō cōtriuit: nō extix
it: qꝛ pepcit eis qui nondū uenerat e-
os iudicare sed ab eis iudicari. Jn ue
ritate sane iudiciū protulit: predicens
eis quando puniendi essent: si in sua
malignitate persisterent. Refulsit in
monte facies eius id est in orbe fama
ei⁹: nec confractus siue contritus est:
qꝛ nec in se nec i ecclesia sua ut cē desis
teret persecutoribus cessit. Et iō non
ē factū nec fiet quod inimici eius dixe
runt uel dicunt: quando morietur et
pibit nomen eius: donec ponat in ter
ra iudiciū. Ecce manifestatū est quod
absconditū querebamus. Hoc est no
uissimū iudiciū quod ponet in terra
cū ipse uenerit de celo: de quo iam ui-
demus impletum quod hic ultimum
positum est: et in nomine eius gentes
sperabunt. Per hoc certe quod nega-
ri non potest: etiā illud credatur qd i-
pudenter negatur. Quis enim spera
ret q̃ etiam hi qui nolunt adhuc cre
dere in christū: iam nobiscū uident: et
cū negare non possunt dentibus suis
frendent et tabescunt? Quis inquam
sperarret gentes i christi nomie spatu
rus esse: quando tenebatur: ligabatus

cedebatur:illudebat:7 crucifigebatur
qñ et ipsi discipuli spē pdiderunt quā
in illo hōe iam ceperāt? Quod tūc uix
unus latro sperauit in cruce:nūc spe
rant gētes lōge lateq; diffuse: 7 ne in
eternū moriāt:ipsa in qua ille mortu
us est cruce signantur. Nullus igitur
ul negat uel dubitat:p iesum christū
tale quale istis sacris litteris prenūci
atur nouissimū futurū este iudiciū:ni
si q eisdem litteris nescio qua icredu-
la animositate seu cecitate non credit
que iā ueritatē suam orbi demonstra
uere terrarū. In illo itaq; iudicio uel
circa illud iudiciū:has res futuras eē
didicimus. Heliā tesbiten fidēq; iudeo
rū antichristū psecuturū:christū iudi
caturū:mortuorum resurrectionē:bo
norū malorūq; direptionē:mūdi con
flagrationē eiusdēq; renouationem.
Que oia quidē uentura eē credendū
est:sed q̄bus modis 7 quo ordie ueni
ant:magis tunc docebit rex expiētia:
q̄ nūc ad pfectū hominum itelligētia
ualet cōsequi. Existio tamē eo quo a
me cōmemorata sūt ordie eē uētura.
Duo nobis ad hoc opus ptinētes re
liq̄ sunt libri ut adiuuāte dño pmissa
cōpleamus:quorū prim' erit de ma
lorū supplicijs:alius de felicitate iust-
torū. In q̄bus sicut deus dictauerit
argumēta refellent humana:q̄ cōtra
predicta ac pmissa diuina sapienter
sibi miseri reddere uident: et salubris
fidei nutrimēta uelut falsa 7 ridenda
cōtēnūt. Qui uero secundū deū sapi
unt:oia que icredibilia uidēt homini
b':et tamē scripturis sanctis quaruq;
iā ueritas multis modis asserta ē cō
tinēt maximū argumētū tenēt ueracē
dei oipotētiā:quē certū nullo mō ha
bent i eis potuisse mentiri:et posse fa
cere q̄ ipossibile est infideli.

Aurelij augustini de
ciuitate dei liber.xxi.

De ordine disputationis qua pus
disserēdum est de perpetuo supplicio
dānatorū cū diabolo q̄ de etna felici
tate sanctorum.cap.primum.

c UM PER
iesum christum
dñm nostruq; iu
dicem uiuoruq;
ac mortuorum
ad debitoe fiēs
ābe puenerit ci
uitates:quarū ē
una dei altera diaboli: cuiusmodi sit
futurū suppliciū diaboli et omnium
ad eū ptinētium in hoc libro a nobis
quātū ope diuina ualebimus diligēti
us disputādū est. Ideo autē hunc te
nere ordinē malui:ut postea disseraq;
de felicitate sanctorū quoniā utrique
cū corporibus erūt et icredibilius ui
det eē i eternis cruciatib' durare cor
pora:q̄ sine ullo dolore in eterna bea
titudine permanere. Ac per hoc cum
illam penam non debere esse incredi
bilem demonstrauero:adiuuabit me
plurimum:ut multo facilius omni ca
rens molestia immortalitas corporis
in sanctis futura credat. Nec a diuis
ordo iste abhorret eloq̄is:ubi aliquā
do q̄dem bonorū beatitudo prius po
nit:ut est illud q̄ bona fecerunt i resu
rectionē uite:qui autē mala egerūt in
resurrectionem iudicij. Sed aliquan
do et posterius:ut est mittet filius ho
minis angelos suos:et colligent de re
gno eius omnia scandala:et mittēt in
caminum ignis ardentis: illic erit fle
tus et stridor dentium. Tunc iusti ful
gebunt sicut sol in regno patris sui.
Et illud:sic ibunt impij in eternū sup
plicium:iusti autem in uitam eternā.
Et in prophetis quod commemora
re longum est:nūc ille nunc iste ordo
siquis inspiciat inuenitur. Sed ego is
tum qua causa elegerim dixi.

An possint corpora in ustione igis esse perpetua.cap.ij.

q Uid igitur ostendã unde ꝓuincãtur increduli:posse humana corpora aiata atq; uiuentia nõ soluz nunquaz morte dissolui: sz in eterno ruz quoq; ignium durare tormentis. Nolunt enĩ hoc ad oipotentis nos referre potentiã:sz aliquo exẽplo psuaderi sibi flagitãt. Quib' si respõdebimus esse aialia ꝓfecto corruptibilia ꝗa mortalia:q̃ tñ in medijs ignib' uiuãt:nõnullũ etiã gen' uermiũ in calidarũ aquarũ scaturigine repiri:quaꝫ feruorẽ nemo ipune cõtrectat:illos autẽ nõ solũ sine ulla sui lesione ibi esse: sed extra esse nõ posse:aut nolũt credere si ostendere nõ ualem': aut si ualuerimus suis oculis demõstrare res ipsas:siue per testes idoneos edocere: nõ satis hoc esse ad exẽplũ rei de qua questio est:eadẽ infidelitate cõtẽdent: ꝗa hec aialia nec semp uiuunt:ꝛ in ill' feruoribus sine dolorib' uiuunt: sue ꝗppe nature cõueniẽtib' uegetãtur: illis nõ cruciant' elemẽtis:quasi nõ in credibilius sit uegetari q̃ cruciari talibus rebus.Mirabile est enĩ in ignibus dolere et tamen uiuere: sed mirabilius in ignibus uiuere nec dolẽ.Si autẽ hoc creditur:cur nõ et illud?

An cõsequẽs sit ut corporeũ dolorẽ sequat' carnis iterit'.cap.iij.

s Ed nullũ est corpus iquiũt qõ dolere possit nec mori possit: Et uñ hoc scim'? Nã de corpibus ꝗs certus est demonũ utrũ in eis doleãt qñ se affligi magnis cruciatib' cõfitẽtur? Qõ si cõfitentur terrenũ corpus solidũ scilicet atq; cõspicuũ nullũ esse atq; ut uno potius id noĩe explicẽ nulla esse carnẽ que dolere possit:moriq; nõ posse ꝗd dicit' aliud:nisi qõ sensu corporis hoies et expiẽtia collegerũt. Nullã nanq; carnẽ nisi mortalẽ sciũt. Et hec est tota eorũ ratio : ut qõ expti nõ sunt nequaq̃ esse posse arbitrentur. Nã cuius ratõis est dolorẽ facere mortis argumentũ:cũ uite potius sit iudiciũ? Etsi enĩ querimus utrũ semp uiuere possit:certũ tamẽ est uiuere oẽ qõ dolet:dolorẽq; oẽm nisi in re uiuẽte esse non posse. Necesse ẽ ergo ut uiuat dolens:nõ ẽ necesse ut occidat dolor:ꝗa nec corpa ista mortalia ꝛ utiq; moritura oĩs dolor occidit. Ut autez dolor aliqs possit occidere: illa cã ẽ: quoniã sic est aia cõnexa huic corpi : ut sũmis doloribus cedat atq; discedat. Quoniam et ipsa cõpago mẽbrorũ atq; uitaliũ sic infirma est: ut cã uidelicet que magnũ uel summũ dolorẽ facit nõ ualeat sustinere. Tũc autẽ tali corpori aia et eo modo cõnectetur ut illud uinculũ sicut nulla longitudine soluitur:ita nullo dolore rũpatur. Proinde etiã si caro nunc tal' nulla ẽ que sensum doloris ꝓpeti possit:mortẽq; nõ possit:erit tamẽ nũc talis caro qualis nunc non est. Non enim nulla sed sempiterna mors erit: quãdo nec anima uiuere poterit deũ non habendo:nec dolorib' corporis carere moriendo. Prima mors animã nolentez de corpore pellit:secunda mors aiam nolentem tenet in corpore. Ab utraq; morte cõmuniter id habet' : ut quod non uult anima de suo corpore patiatur. Attendunt autẽ isti cõtradictores nullam nunc esse carnẽ que dolorem pati possit:mortẽq; non possit:ꝛ non attẽdunt tamẽ aliquid tale esse quod corpore maius sit. Ipse quippe aius cuius presentia corpus uiuit et regit: et dolorẽ pati potest:et mori non põt Ecce inuenta res est que cum sensum doloris habeat immortalis est. Hoc igitur erit tunc etiam in corporibus damnatorum quod nunc esse scimus

in animis omnium. Si autē diligenti us consideremus: dolor qui dicit corporis magis ad animā pertinet. Hic enī est dolere non corporis: etiā quando ei dolendi causa existit a corpore: cum ieo loco dolet ubi leditur corp⁹. Sicut enim dicimus corpora sentientia et corpora uiuentia: cū ab anima sit corporis sēsue et uita: ita et corpora dicimus et dolētia cū dolor corporis nisi ab anima esse non possit. Dolet itaq; anima cum corpore in eo ei⁹ loco ubi aliquid cōtigit ut doleat. Dolet et sola quanuis in corpore sit: cuz aliqua causa etiam inuisibiliter tristis est ipsa in corpore incolumi. Dolet eiz non in corpore constituta. Nā utiq; dolebat diues ille apud inferos quando dicebat: crucior in hac flāma. Corpus autez nec exanime dolet: nec animatuz sine anima dolet. Si ergo a dolore argumentum recte sumeretur ad mortem: ut ideo mors possit accidere quia potuit occidere et dolor: magis ad animam mori ptineret ad quam magis pertinet et dolere. Cum illa uero que magis dolere potest nō possit mori: quid momēti aufert cur illa cōpora quoniam in doloribus sunt futura: ideo moritura etiā esse credam⁹? Dixerunt quidam platonici ex terrēis corporibus moribundisq; membris esse anime et metuere et cupere: et dolē atq; gaudere. Unde uirgilius. Hic inquit. i. ex moribundis terrenis corporis membris: metuunt: cupiunt: dolentque gaudentque. Sed conuicim⁹ eos in. xq. huius operis libro habere animas secundū ipsos ab oi etiā corporis labe purgatas dirā cupiditatez qua rursus incipiunt in corpora uelle reuerti. Ubi autē potest esse cupiditas profecto etiam dolor potest. Frustra quippe cupiditas siue non peruenien do quo tendebat: siue amittendo quo peruenerat: uertitur i dolorem. Quapropter si anima que uel sola uel dolet maxime: habet tamen quandam pro suo modo immortalitatē suam: non ideo mori poterūt illa corpora quia dolebunt. Postremo si corpora faciunt ut anime doleāt: cur eis dolorem possunt mortem uero inferre nō possunt: nisi quia non est consequens ut mortem faciat quod dolorem facit. Cum ergo incredibile est ita ignez illis corporibus dolorem posse inferre nō mortem sicut ipsa corpora dolere animas faciunt: quas tamen non ideo mori cogunt. Non est igitur necessariū fuse mōtis argumētū dolor.

De naturalibus exēplis quorum cōsideratio doceat posse inter cruciā⁹ uiuētia corpora permanere. ca. iiij.

q Uapropter sicut scripserūt qui naturas animalium curiosius indagarunt: salamandra in ignibus uiuit: et quidam notissimi sicilie mōtes qui tanta temporis diuturnitate atq; uetustate usq; nunc et deinceps flammis estuant: atq; integri perseuerant satis idonei testes sunt non omne quod ardet absumi: et anima iudicat non omne quod dolere potest posse etiam mori. Quid adhuc a nobis rerum poscuntur exempla: quib⁹ doceamus nō esse incredibile ut hominū corpora sempiterno supplicio punitorū: et in igne animam non amittant: et sine detrimento ardeant: et sine interitu doleant. Habebit enī tunc ista carnis substantia qualitatē suaz ab illo inditam: qui tam miras et uarias tot rebus indidit quas uidem⁹: ut eas quia multe sunt non miremur. Quis enim nisi deus creator omniū dedit carni pauonis mortui ne putresceret? Quod cum auditu incredibile uideretur: cuenit ut apud carthaginē nobis cocta apponeretur hec auis: de

cuius pectore pulparū quantū uisuz
est decerptum iussimus seruari: qò
post dierū tantum spacium quanto
alia caro cocta quecunqz putresceret
prolatū atqz oblatum nihil nostrum
offendit olfactum. Itēqz repositum ē
post dies amplius q̄ triginta idez qò
erat inuentum est. Idēqz post annum
post annū nisi q̄ aliquantū corpulen
tie sictioris et cōtractioris fuit. Quis
palee dedit uel tam frigidam uim: ut
obrutas niues fezuet: uel tam feruidā
ut poma immatura maturet. De ipso
igne mira quis explicet? Quo queqz
adusta nigrescunt: cū ipse sit lucidus:
et pene oia que ābit 7 lābit coloz pul
cherrimus decolorat: atqz ex pruna
fulgida carbonē teterrimum reddit.
Neqz id quasi regulariter diffinitum
est. Nā ex contrario lapides igne can
dente percocti: et ipsi fiunt candidi: et
quāuis ille magis rubeat: illi albido
colore nitescant: congruit tamen illi
luci qò albū est sicut nigruz tenebris.
Cum itaqz ignis ī lignis ardeat ut la
pides coquat: cōtrarios habet nō in
contrarijs rebus effectus. Etsi enī la
pides et ligna diuersa sunt: contraria
tamen non sunt: sicut album et nigrū
quorū in lapidibus unum facit: alte
rū in lignis clarus illos clarificās: hec
obsuscans: cū in illis deficeret nisi in
istis uiueret. Quid in carbonib̄. Nō
ne mirāda est et tāta ifirmitas ut ictu
leuissimo frangant̄: pressu facillimo
conterantur: et tanta firmatas ut nul
lo humore corrūpatur: nulla etate ui
catur: usqueadeo ut eos substernē so
leant qui limites figunt ad conuincen
dū litigatorē: quisquis post quantali
bet tempora extiterit fixumqz limitē
nō esse cōtenderit. Quis eos in terza
humida infossos ubi ligna putresce
rent? tādiu durare incorruptibiliter
posse nisi rerū ille corruptor ignis ef
ficiat. Intrucantur etiam miraculū cal

cis. Excepto eo de quo iam satis dixi
mus q̄ igne cādescat: quo alia terra re
ddūtur: occultissime etiā ab igne ignē
cōcipit. Cunqz iam gleba tāgētib̄ fri
gida sit: ignē tā latenter seruat: ut nul
li nostro sēsui prsus appareat: sed cō
ptus experimēto etiam dum nō appa
ret sciatur iesse sopit̄. Propter quod
eam uiuam calcem loq̄mur: uelut ipse
ignis latens anima sit inuisibilis corp
oris. Jam uero quammirum est q̄ cu
m extinguitur tunc accenditur. Ut.n.
occulto igne careat aqua ei ifūditur:
aqua ue perfunditur. Et cū ante sit fr
igida: inde feruescit: unde feruētia cūc
cta frigescūt. Ergo uelut expirante ill
a gleba discedēs ignis qui latebat app
aret: ac deide tanquā mortua sic frigi
da est ut adiecta unda non sit arsura:
7 quā calcem uocabamus uiuā: uoce
mus extictā. Quid est q̄ huic miracu
lo addi posse uideatur? Et tamen ad
ditur: Nā si non adhibeas aquā sed
oleū: q̄ magis fomes est ignis: nulla ei
us percussione uel infusione feruescit.
Hoc miraculum si de indico lapidē le
geremus siue audiremus: 7 in nostrū
experimētū uenire nō posset: profecto
aut mendaciū putarem̄ aut certe grā
diter miraremur. Quarū uero reruz
ante oculos nostros quotidiana do
cumenta uersant̄ non genere minus
mirabili sed ipsa assiduitate ualescūt
ita ut ex ipsa india que remota est pe
orbis a nobis desierimus nōnulla mi
rari que ad nos potuerūt miranda p
duci. Adamantē multi apud nos ha
bent: et maxime aurifices isignitores
que gēmarum: qui lapis nec ferro nec
igni nec alia ui ulla perhibet̄ preter
hircinum sanguinem uinci. Sed qui
cum habent atqz nouerunt: nūquid
ita mirantur ut hi q̄bus primū potē
tia eius ostendit̄. Quibus autē ñ ostē
dit̄ fortasse nō credūt: aut si credūt in
expta mirantur. Et si cōtigerit expiri

adhuc quidē mirant insolita: sed assi
duitas expiendi paulati subtrahit ad
mirationis incitamentū. Magnetem
lapidē nouimus mirabilē ferri esse ra
ptorē: quod cū primū uidi uehemen
ter inhorrui. Quippe cernebā a lapi
de ferreum anulū raptum atq; suspē
sum. Deinde tanq; ferro qō rapuerat
ui dedisset suā: cōemq; fecisset: idēq;
anulus admotus est alteri: cūq; suspē
dit: atq; ut ille prior lapidi: sic alter a
nulus priori anulo coherebat. Acces
sit illi codē mō tertiꝰ: accessit et quar
tus. Jāq; sibi p mutua cōnexis circul'
nō implicatorū intrinsecus sed extrī
secus adherentiū quasi cathena pepē
derat anulorū. Quis istā uiz lapidis
non stuperet que illi non solū inerat:
uerū etiā per tot suspensa trāsibat: et
inuisibilibus ea uinculis subligabat.
Sz multo est mirabilius qō a fratre
et coepiscopo meo seuero milleuitāo
de isto lapide cōperi. Seipsū nāq; ui-
disse narrauit quēadmodū bathanꝰ
comes quondā africe cū apud eū cō
uiuaretur episcopus: eūdē protulerit
lapidē et tenuerit sub argēto: ferrūq;
sup argentū posuerit. Deinde sicut sb
ter mouebat manū qua tenebat lapi
dē: ita ferrū desup mouebatur: atque
argento medio nihilq; patienti conci
tatissimo cursu ac recursu infra lapis
ab homine: supra ferrū rapiebatur a
lapide. Dixi quod ipse conspexi: dixi
qō ab illo audiui: cui tanq; ipse uide-
ri credidi. quid etiā de isto magnete le
geri dicā. Quādo iuxta eū ponit' ada
mas non rapit ferrū: et si iā rapuerat
ut ei appropiquarit mox remittit. In
dia mittit hos lapides. Sz si eos nos
cognitos iā desistius admirari quāto
magis illi a q̄bus ueniunt si eos facil
lios habent: ut calcē nos q̄ miro mō
aqua ferucscentē qua solet ignis exti
gui: et oleo non ferucscentez quo solz
ignis accendi: quia in prōptu nobis ē
nō miramur.

Quanta sint que non recte agno
sci queant: et tamen cadē esse non sit
ābiguū: cap. v.

u Erūtamen hoies infideles: qui
bus cū dina uel preterita ul' fu
tura miracula p̄dicamus: que ill' expi
enda nō ualēus ostendē: rationē a no
bis eax rerū flagitant: quā quoniā ñ
possumus reddere: excedūt enī uires
mētis hūane: existiant falsa esse q̄ dici
mꝰ: ipsi de tot mirabilibus rebꝰ quas
uel uidere possumus uel uidēus: debe
rēt reddere ratōez. Quod si fieri ab
hoie non posse uiderint: fatendū ē eis
nō iō aliquid nō fuisse uel futurū nō
esse: q̄a ratio reddi ñ potest. qñq̄dem
sūt ista de q̄bꝰ sil'r nō potest. Nō itaq;
pergo per pluria que mandata sunt
litteris nō gesta atq; transacta: sed in
locis q̄busq; manentia: quo si ire q̄s-
q̄ uoluerit et potuerit: utrū uera sint
explorabit. Sed pauca cōmemoro.
Agrigentinū sicilie salē perhibent cū
fuerit admotus igni uelut ī aqua flue
scere: cū uero ipsi aque adiūgit' uelut
in igne crepitare. Apud garamantas
quendā fontē tā frigidū diebus ut nō
bibatur: tā feruidū noctibus ut nō tā
gatur. In epiro aliū fontē ī quo facel
ut in ceteris extiguūtur accēse: sed nō
ut in ceteris accēdunt' extincte. Asbe
ston arcadie lapidē propterea sic uo
cari: q̄ accensus semel iam nō possit
extingni. Lignū cuiusdā ficus egyptie
non ut ligna cetera in aquis natare:
sed mergi: et qō est mirabilius cū in
ima aliquandiu fuerit ñ ad aque su
pficiē rursus emergere: quādo made
factū debuit hūoris pōdere p̄grauā-
ri: Poma in terra sodomorū gigni
quidez: et ad maturitatis faciez per
uenire: sed ore morsuue temptata in
fumum ac faulam corio fatiscente
uanescere. Pyritem lapidē persicuz

tenentis manū si uehementius ꝑmat adurere:propter quod ab igne nomē accepit. In eadē pside gigni etiā lapi dē selenetē:cuius interiorē cādorē cū luna crescere atq; deficere. In capado cia etiā uēto equas concipe eosdēq; fe tus nō āplius triēnio uiuere. Shilon indie insulā eo ꝑferri ceteris terris q̃ oīs arbor que in ea gignit nāq̃ nuda tur tegmine foliorū. De his atq; alīs inumerabilibus mirabilibus :que hi storia nō factorū et transactorū ſz ma nentiū locorū tenet:mihi autē aliud agēti ea ꝓseq̃ nimis longū est:reddāt rationē si possunt ifideles isti q̃ nolūt diuis lēis credē:q̃d aliud q̃ nō putan tes eas cē dinas:eo q̃ res hēant incre dibiles sicut hoc ē uñ nūc agim⁹. Nō eni admittit inq̃unt ulla ratio ut caro ardeat neq; absumat:doleat neq; mo riat rōcinātes scilz magni:q̃ de oībus rebus quas esse mirabiles constat pos sint reddere rationē. Reddāt ergo rō nē de his que pauca posuim⁹:que ꝓ culdubio si esse nescirent et ea futura esse diceremus:multo minus crede rēt q̃ qō nunc dicētibus nobis nolūt credere aliquādo esse uenturū. Quis eni eorū nobis credēt:si quēadmodu5 dicimus hominū corpora uiua futu ra que semp arsura atq; dolitura nec tñ aliqñ sint moritura:ita diceremus i futō seculo futurū salē quē facēt igis uelut in aqua fluescere:eundēq; facēt aqua uelut in igne crepitare:aut futu rū fontē cuius aqua in refrigerio no ctis sic ardeat ut nō possit tangi:i esti bus uero diei sic algeat ut bibi nō pos sit:aut futurū lapidē uel eum qui suo calore manū cōstrigētis adureret:uel eū q̃ undecūq; accēsus extigui oio nō posset:⁊ cetera que ꝑtermissis alīs in numeris cōmemoranda interi duxi. Hoc ergo in illo seculo qō futurū ē si diceremus futura:nobisq; icreduli re spōderent:si uultis ut ea credamus ō singul reddite rōem. Nos nō posse cō fiteremur:eo q̃ istis et silibus dei mi ris opibus infirma mortaliū rōcina tio uincit. Fixā tamē rōem apud nos esse nō sine rōe oīpotentē facere unde animus humanus infirmus rōez nō potest reddere ⁊ in multis quidē reb⁹ incertum nobis esse quid uelit:illō ta men esse certissimū nihil eorū illi esse ipossibile quecūq; uoluerit: eiq; nos credere predicenti:quem neq; impotē tem neq; mentientem possumus cre dere. Hi tamen fidei reprehēsores ex actoresq; rationis:quid ad ista respō dent:de q̃bus ratio reddi ab homie nō pōt et tamen sunt:⁊ ipsi ratōi nature uident esse cōtraria. Que si futura eē diceremus similiter a nobis sicut eorū que futura esse dicimus:ab infidelib⁹ ratio posceret. Ac per hoc cū i talib⁹ opibus dei deficiat ratio cordis ⁊ ser monis humani:sicut ista nō ideo nō sunt:sic nō ideo etiā illa nō erūt:quo niā ratio de utrisq; ab homine nō po test reddi.

Qō nō oīa miracula naturalia sit: sed pleraq; humano igenio modifica ta:aut demonū arte cōposita. c. vi.

b Ic forte respōdeant. Prorsus itaq; nec ista sunt:nec ista credi mus:falsa de his dicta:falsa ꝓscripta sunt. Et adiiciant ratiocinātes atq; di cētes. Si talia credēda sunt:credite et uos q̃ in eisdē litteris est relatū:fuisse uel esse quoddam ueneris phanū atq; ibi candelabrū:et in eo lucernā sub di uo sic ardentē:ut eā nulla tēpestas nū lus imbe: extinguiret. Unde sicut ille lapis:ita ista lychnos asbestos id est lucerna inextinguibilis nominata est. Quod propterea poterunt dicē ut re spondendi nobis angustias ingerant q̃a si dixerimus nō esse credendū scri pta illa miraculorū ifirmabim⁹:si aūt esse credendū cōsenserim⁹:firmabim⁹

numina paganorꝫ. Sed nos sicut iaꝫ in libro duodeuicesimo huius opis dixi: nō habem⁹ necesse omnia credē que historia cōtinet gentiū: cū et ipsi inter se historici sicut ait uarro: quasi data opa: ⁊ quasi ex industria p mlta dissentiant: sꝫ ea si uolumus credimus: que nō aduersant libris quibus non dubitamus optere nos credē. De his autē miraculorū locis nobis ad ea que futura persuadere incredulis uolumus satis illa sufficiāt: que nos possum⁹ quoqꝫ expiri: ⁊ eorꝫ testes idoneos nō difficile est inuenire. De isto autē phaō ueneris ⁊ lucerna iextiguibili nō solū in nullas coartamur angustias: uerū etiā latitudis nobis cāpus apitur. Addimus eni ad istam lucernā inextinguibilē et humanarū et magicarū id est p hoies demoniacarꝫ artiū et ipsorū p seipsos demonū mlta miracula: que si negare uoluerim⁹ eidē ipsi cui credimus sacrarū litterarū aduersabimur ueritati. Aut ergo in lucerua illa mechanicū aliq̄d de lapide asbesto ars humana molita est: aut arte magica factū est q̄ hoies illo mirarent in tēplo: aut demō q̄spiā sb nomine ueneris tanta se efficacia presentauit: ut hoc ibi prodigiū ⁊ apperet hominibus: ⁊ diutius pmaneret. Illiciunt autem demones ad inhabitandū per creaturas: quas nō ipsi sed deus cōdidit: delectabilib⁹ pro sua diuersitate diuersis: non ut aialia cibis sed ut spiritus signis: que cuiusqꝫ delectationi cōgruunt per uaria genera lapidū: herbarū lignorū: animalium carminū: rituū. Ut autē illiciant ab hominibus prius eos ipi astutissima calliditate seducunt: uel inspirādo eorū cordibus uirus occultū: uel etiam fallacibus amicicijs apparēdo: eorꝫqꝫ paucos discipulos suos faciūt: plurimorūqꝫ doctores: Neqꝫ eni potuit nisi primū illis docentib⁹ disci q̄d q̄sqꝫ appetat q̄d exhorreat: quo iuitet numine uel cogatur: uñ magice artes earūqꝫ artifices extiterūt. Maxie autem possidēt corda mortaliū: qua potissimū possessione gloriant cū se transfigurant in angelos lucis. Sunt ergo facta eorꝫ plima: q̄ q̄to magis mirabilia cōfitemur: tāto cautius uitare debemus. Sꝫ hec uñ nūc agim⁹ nobis ēt ipsa pficiūt. Si eni hec imūdi demones possunt: quāto potētiores angeli sancti? Quāto potētior his oib⁹ deus q̄ tantorū miraculorū effectores etiā ipsos angelos fecit. Quāobrē si tot ⁊ tanta tāqꝫ mirifica que mechanemata appellant dei creatura utētibus humanis artibus fiunt: ut ea qui nesciūt opinent esse diuina: uñ factū est ut in quodā tēplo lapidibus magnetibus i solo et i camera pportōe magnitudis positis simulacrū ferreū aeris illius medio iter utrūqꝫ lapidē ignorantibus q̄d sursum esset ac deorsū: quasi numis potestate pēderet. Quale aliquid etiā in illa lucerna ueneris de lapide asbesto ab artifice fieri iā dixim⁹ potuisse: si magorū opa quos nostra scriptura ueneficos et incantantores uocat in tantū demones extollere potuerūt: ut cōgruere hominū sensibus sibi nobilis poeta uideret de qua daꝫ feia que tali arte polleret dicēs. Hec se carminibus pmittit soluere mētes Quas uelit: aſt alijs duras imittere curas: Siſtere aquā fluuijs et uertere sydera retro: Nocturnosqꝫ ciet manes mugire uidebis Sub pedibus terrā: et descendere mōtibus ornos. Quāto magis deus potēs est facē que infidelibus sunt incredibilia: sed illius facilia potestati: qñ q̄dē ipse lapidū aliarūqꝫ ui rerū et hoiuꝫ ingenia: qui ea miris utūtur modis angelicasqꝫ naturas oibus terrenis potētiores aiantib⁹ pdidit uniūsa mirabilia mirabili uicēte ūtute: et opandi iubēdi sinēdiqꝫ

ſapientia:utens omnibus tam mirabiliter q̃ creauit:

Quod in rebus miris ſũma credẽdi rõ ſit oipotẽtia creatoris. cap.vij.

Ut itaq; facere no poſſit deus ut reſurgãt corpora mõtuorũ: ⁊ i igne etno cruciẽt corpora dãnatorũ:q̃ fecit mũdũ:i celo:in terra:i aere in aquis innumerabilibus miraculis plenũ:cũ ſit omnibus quibus plenus eſt proculdubio maius et excellẽtius etiam mundus ipſe miraculum:Sed iſti cũ quibus uel contra quos agim' qui ⁊ deum eſſe credunt a quo factus eſt mundus:⁊ deos ab illo factos per quos ab illo admiſtrat hic mũdus et miraculoꝝ effectrices ſiue ſpõtaneoꝝ ſiue ritu ⁊ cultu quolibet ipetratorũ: ſiue ẽt magicorum mũdanas l' nõ negãt ul' iſup ⁊ p̃dicãt poteſtates: quando eis rerũ uim mirabilẽ ꝓponimus aliarũ:q̃ nec aialia ſũt rõnalia: nec ulla rõne p̃diti ſp̃us:ſicut ſũt ea quorũ pauca cõmemorauimus:reſpõdere aſ ſolẽt.Uis eſt iſta nature:natura eorũ ſic ſe hz:propriarũ iſte ſunt efficacie naturarũ.Tota itaq; rõ eſt cur agrigentinũ ſalem flamma fluere faciat:a qua crepitare:qz hec eſt natura eius. At hoc eẽ potius cõtra naturã uidet' q̃ nõ igni ſz aque dedit ſalem ſoluere: torrere autẽ igni non aque.Sed iſta i q̃unt ſalis huius naturalis eſt uis: ut his cõtraria patiatur.Hec igit' rõ reddit'ur et de illo fonte garamãtico:ubi una uena friget diebus:noctibus feruet:ui utraq; moleſta tãgẽtibus. Hec et de illo alio q̃ cũ ſit contrectãtib' frigidus:⁊ facem ſicut alij fontes extinguat accẽſam: diſſimiliter tamẽ atq; mirabiliter idẽ ipſe accẽdit extinctaz. Hec et de lapide aſbeſto:qui cũ ignez nullũ hẽat ꝓpriũ:accepto tamẽ ſic ardet alieno:ut non poſſit extigui. Hec de ceteris que piget retexere:q̃b' licet uiz inſolita cõtra naturã ineſſe uidea tur:alia tamẽ de illis nõ reddit' ratio: niſi ut dicatur hanc eorũ eſſe naturã. Breuis ſane iſta eſt ratio fateor ſufficienſq; reſponſio.Sed cum deus auctor ſit naturã omniũ:cur uolũt fortiorẽ nos reddere rationẽ:quãdo aliq̃d uelut ipoſſibile nolũt credere.eiſq; ẽd ditionẽ rationis poſcẽtibus reſponde mus hãc eẽ uoluntatẽ oipotẽtis dei: q̃ certe nõ ob aliud uocat' oipotẽs: niſi qm̃ quicquid uult poteſt. Qui potuit creare tam multa:que ſi non oſtẽderẽt' aut a credentibus hodieq; teſtibus dicerent':pfecto ipoſſibilia putarẽt':non ſoluz que ignotiſſima apud nos:uerum etiã que notiſſima poſui. Illa eiz que apud nos pret' eos quoꝝ de his libros legimus nõ hẽnt teſtez: ⁊ ab eis cõſcripta ſũt q̃ nõ ſũt diuinitus docti:atq; humanitus falli forte potuerũt:lz cuiq; ſine recta reprehẽſione nõ credere. Nam nec ego uolo te mere credi cũcta que poſui : qz nec a meipſo ita credũt':tanq̃ nulla de illis ſit i mea cogitatõe dubitatio:exceptis his que uel ipſe ſum exptus ⁊ cuiuis facile eſt expiri:ſicut de calce q̃ feruet in aqua et in oleo frigida eſt. De magnete lapide q̃ neſcio qua ſorbitione i ſenſibili ſtipulã non moueat et ferruz rapiat:de carne nõ putreſcẽte pauõis cũ putruerit et caro platõis: de palea ſic frigẽte ut flueſcere niuẽ non ſinat: ſic calente ut matureſcere poma compellat.De igne fulgido qõ ſecundum ſuũ fulgorẽ lapides coquẽdo candificet:Et cõtra eundẽ ſuum fulgorem urendo plurima obfuſcet. Tale eſt qõ et nigre macule offunduntur ex oleo ſplendido:ſimiliter nigre lince de candido imprimũtur argento. De carbonibus ẽt q̃ accedente igne ſic uertãt' i cõtrariũ:ut de lignis pulcherris tet': fragileſque de duris: imputribiles de

putribilibus fiant. Hec ipa q̃dã cum mitis:q̃dã cũ oib⁹ noui:⁊ alia pluria q̃ huic libro iserere lõgũ fuit. De his autẽ q̃ posui non expta:sed lecta:pret de fõte illo ubi facies extiguũt arden tes:et accẽduntur extincte: et de pois terre sodomoꝝ forinsecus quasi ma turis:itrinsecus fumeis:nec testes ali quos idoneos a q̃b⁹ utꝝ uera essent audire potui ꝛ repire. Et illũ q̃dẽ fon tẽ nõ iueni q̃ i epiro uidisse se dicerꝫ: sꝫ q̃ in gallia silꝫ noscẽt nõ lõge a gra tianopoli ciuitate. De fructibus autẽ arboꝝ sodomitarũ nõ tantũ littere fi de digne indicant: uerũ etiã tã multi se loquũtur exptos. ut hinc dubitare non possim. Letera uero sic habeo:ut neqꝫ neganda neqꝫ affirmanda decre uerim:Sꝫ iõ etiã ipsa posui: quoniã apud eorũ contra quos agimus his toricos legi:ut ostenderẽ qualia mul ta multiqꝫ illoꝝ nulla reddita rõne:i suoꝝ litteratorũ scripta lĩis credant: q̃ nobis credẽ quãdo id quod eoꝝ ex pientiã sensumqꝫ trãsgredit oipotẽtẽ deũ dicimus esse facturum nec i hac reddita ratione dignantur. Nã que melior et ualidior ratio de rebus tali bus redditur:q̃ cũ oipotens ea posse facere phibetur et facturus dicitur: q̃ prenũciasse ibi legit:ubi alia multa p̃ uũciauit que fecisse monstratur: Ipse quippe faciet:quia se facturũ eẽ predi xit que impossibilia esse putãtur: qui promisit et fecit ut ab incredulis gen tibus incredibilia crederentur.

Nõ eẽ cõtra naturã cũ i aliqua re cui⁹ nata inotuit:aliq̃d ab eo q̃ erat notũ:icipit eẽ diuersum.cap.viij.

S I autem propterea respõdent se non credere que de humanis semper arsuris nec unquam moritu ris corporibus dicimus: quia huma norum corporum naturã nouimus longe aliter institutã:unde nec illa ra tio hinc reddi potest que de illis natu ris mirabilibus reddebatur: ut dici possit uis ista naturalis est:rei huius ista natura est: qm̃ scimus humane carnis istã nõ eẽ naturã. Habemus q̃ dẽ q̃ respondeam⁹ de litteris sacris: hanc ipsam scilicet humanam carnẽ aliter institutam fuisse ãte peccatũ: id est ut posset nunq̃ perpeti mortẽ:alit autem post peccatum:qualis i crũna huius mortalitatis innotuit:ut ppe tẽ uitã tenere non possit. Sic ergo ali ter q̃ nobis nota ẽ istituet i resurrecti one mõtuorũ. Sꝫ qm̃ istis nõ credũt lĩis ubi legit qualis in paradiso uixe rit homo:q̃tũcũqꝫ fuerit a necessita te mortis alienus. quibus utiqꝫ si cre derent:non cum illis de pena damna torũ:q̃ futa ẽ oposius ageremus: de lĩis eorũ q̃ doctissimi apud illos fue rũt aliq̃d proferẽdũ ẽ:quo apparcat posse fieri ut aliter se habeant queqꝫ res:q̃ prius in rebus innotuerãt sue determinatione nature. Est in marci uarronis libris:quorũ inscriptio est de gẽte populi romãi:quod eisdẽ uer bis quibus ibi legit: ⁊ hic ponã. In celo inquit mirabile extitit portentũ. Nã stellã ueneris nobilissimam plau tus uesperginẽ homerus hesperon appellat pulcherrimã dicens: Lastor scribit tãtum portẽtũ extitisse ut mu taret colorẽ:magnitudinẽ:figurã:cur sum:quod factum ita neqꝫ antea nec postea sit. Sic hoc factum ogygio re ge dicebant adrastus cyzecenos ⁊ dio neapolites mathẽatici nobiles. Hoc certe uarro tantus auctor portẽtum nõ appellaret:nisi esse contra naturã uideretur. Omnia q̃ppe portẽta ꝓtra naturam dicimus esse sed non sunt. Quomodo ẽ eim cõtra naturã quod dei fit uolũtate:cũ uolũtas tanti uti qꝫ conditoris cõdite rei cuiusqꝫ nata sit: Portẽtũ ergo fit ñ ꝓtra naturã: sꝫ

cōtra quā ē nota natura. Quis autē portentoꝝ nūerat multitudinē: q̄ hi storia gētium cōtinēt? Sed nūc i hoc uno attēdamus: qd ad rē de qua agi mur ptiet. Quid ita dispositū ē ab auctore nature celi ⁊ tre: quēadmodum cursus ordiatissimus sydeꝝ. Quid tā ratis legib⁹ fixisq̄ firmatū. Et tñ qñ ille uoluit q̄ sūmo regit iperio ac potestate qd cōdidit: stella p̄ceteris magnitudine ac splēdore notissima: colorem magnitudinē figurā: ⁊ qd ē mirabilius sui cursus ordinem legemq̄ mutauit. Turbauit pfecto tunc: si ulli tam fuerint canones astrologorum quos uelut inerrabili cōputatione de p̄teritis ac futuris astroꝝ motib⁹ conscriptos habent: quos canones sequēdo ausi sunt dicere: hoc qd de lucifero cōtigit nec antea nec postea cōtigisse. Nos aūt in diuinis libris legimus: ēt solē ipsum stetisse cū hoc a dño deo petiuisset uir sanct⁹ iesus naue: donec ceptū preliū uictoria terminaret: ⁊ retrorsum redisse ut regi ezechie. xv. āni ad uinculū additi hoc ēt pdigio promissioni dei signarētur adiūcto. Sed ista quoq̄ miracula: q̄ meritis scim⁹ concessa sāctoꝝ: qñ credunt isti facta magicis artibus tribuunt: unde illud ē qd supius cōmemorauī dixisse uirgilium: sistere aquā fluuiꝰ: et uertere sydera retro. Nā ⁊ fluuiū stetisse supius iferiusq̄ fluxisse: cū populus dei ductore supra mēorato iesu naue uiā caperet: ⁊ helia ꝓpheta transeūte: ac postea discipulo eius heliseo id esse factū i sacris litteris legimus: ⁊ retro uersū fuisse maximū sydus regnante ezechia mō cōmēorauimus: Qd uō de lucifero uarro scripsit: nō ē illic dictū alicui petenti homini id fuisse cōcessū. Nō ergo de notitia naturaꝝ caliginē sibi faciāt ifideles: quasi nō possit i aliqua re diuinit⁹ fieri aliud q̄ in ei⁹ natura p hūanā suā experiētiā cognouerūt. Quāuis ⁊ ipsa q̄ i reꝝ natura oib⁹ nota sūt: nō minus mira sint essentq̄ stupēda cōsiderātib⁹ cunctis: si solerent homines mirari nisi rara. Quis. n. cōsulta ratione nō uideat i hominū inūerabili nūerositate ⁊ tāta nature similitudie: ualde ⁊ mirabilit sic habere singulos singulas facies: ut nisi inter se similes essent nō discernerent species eorū ab aialib⁹ ceteris: ⁊ rursus nisi it se dissimiles ēnt ñ discernerent singuli ab hoib⁹ ceteris. Quos ergo similes cōfitemur: eosdē dissimiles iuenimus. Sed mirabilior est cōsideratio dissimilitudis: quoniā similitudinē iustius uidetur exposcere natura cois. Et tamen quoniā q̄ sūt rara ipsa sunt mira multo ampli⁹ admiramur qñ duos ita similes repimus: ut in eis discernēdis aut semp aut frequenter errem⁹. Sed qd dixi scriptū a uarrone: licet eorum sit historicus idēq̄ doctissimus: fortasse uere factū esse non credūt: aut q̄ nō diu māsit alius eiusdē syderis cursus: sed reditū ē ad solitū: minus isto mouētur exemplo. Habeant ergo aliud qd ēt nunc possit ostendi: eisq̄ puto debere sufficere quo cōmoueāt cū aliud aduerterint i aliqua istitutiōe nature: eāq̄ sibi notissimaꝝ fecerit: nō se ide deo debere prescribere: quasi eā nō possit in longe aliud q̄ eis cognita ē uertē atq̄ mutare. Terra sodomoꝝ non fuit ita utiq̄ ut nunc est: sed iacebat simili ceteris facie: eadēq̄ ul ēt uberiore fecunditate pollebat. Nā dei paradiso i diuinis eloquiis cōparata est. Hec posteaq̄ tacta de celo est: sicut illoruꝝ quoq̄ attestat historia: et nunc ab eis q̄ ueniunt ad loca illa cōspicit: prodigiosa fuligine horrori est: et poma ei⁹ iteriorē fauillā mēdacis supficie maturitatis includunt. Ecce non erat talis ⁊ talis est. ecce a conditore naturaruꝝ natura eius in hanc fedissimam

diuersitatē mirabili mutatōe cōuersa ē. Et qō post tā longū accidit tempus tā longo tempore perseuerat. Sicut ergo non fuit ipossibile deo quas uoluit istituere: sic ei non ē ipossibile: in ḋcquid uoluerit quas instituit mutare naturas. Unde illorū quoqꝫ miraculorū mltitudo siluescit: q̄ monstra ostenta portenta ꝓdigia nuncupatur. Que recolē ⁊ cōmēorare si uelim huius opis ḋs erit finis? Monstra sane dicta ꝓhibēt a mōstrādo: qō aliquid significando demōstrēt. Et ostēta ab oñdēdo: ⁊ portēta a portēdēdo. i. futa p̄ostēdēdo: ⁊ ꝓdigia q̄ porro dicāt. i. futura predicāt. Sed uiderint eorꝫ cōiectores quomodo ex eis siue fallant siue instinctu spirituū ḋb̄ cura est tali pēa dignos aīos hoīum noxie curiositatis retibus iplicare: ēt uera p̄dicāt siue mlta dicēdo aliqñ i aliḋd ueritatis icurrant. Nobis tñ ista q̄ uelut cōtra naturā fiūt ⁊ contra naturā fieri dicūt: quo more hominū locutus est apls dicēdo cōtra naturā i olea isitū oleastrū facū eē pticipē piguedis olee ⁊ mōstra ostēta portenta ꝓdigia nuncupant: hoc mōstrare ōi hoc ostendē ul p̄ostēdē: hoc p̄dicē qō facturus sit de: q̄ de corporib̄ hoiuꝫ se prenuntiauit eē facturuꝫ nulla ipediente difficultate: nulla prescribente lege nature. Quomodo autem prenuntiauerit satis in libro superiore docuisse me existimo: decerpēdo de script̄is sāctis ⁊ nouis ⁊ ueterib̄ nō ḋdē oia ad hoc pertinentia: sed q̄ sufficere huic operi iudicaui.

De gehenna eternarūqꝫ qualitate penaruꝫ. cap. ix.

q Uod igitur ō sempitno supplicio dānatorꝫ p suū ꝓpheta dē dixit: fiet ōino fiet uermis eorꝫ nō morieť: ⁊ ignis eorum nō extinguet. Ad hoc. n. uehementius cōmendādū etiā dñs iesus cū mēbra q̄ hoiez scandalizant pro his hoibus poneret: quos ut sua mēbra dextera quis diligit: ea qꝫ preciperet āputari. Bonū ē tibi in ḋt debilē introire i uitā: q̄ duas man̄ hñtes ire i gehennā in ignes extinguibilē: ubi uermis eorū nō moriť: et ignis eorū non extinguiť. Similiter de pede bonū ē tibi inquit claudū introire in uitā eternā: q̄ duos pedes habētes mitti in gehennā ignis inextinguibilis: ubi uermis eorū nō moritur: et ignis non extinguitur. Non aliter ait ⁊ de oculo. Bonū ē tibi luscū itroire i regnū dei q̄ duos oculos habentem mitti in gehennā ignis ubi uermis eorū non mōitur ⁊ ignis nō extinguiť. Non enim piguit uno loco eadem uerba ter dicere. Quē non terreat ista repetitio: et illius pene cōminatio tam uehemens ore diuino. Utrum autem eorum ignes scilicet ac uermē qui uolunt ad anime penas non ad corporis pertinere: dicunt etiam uri dolore cum sero atqꝫ infructuose penitentes eos qui fuerint a regno dei seperati: ⁊ ideo ignem pro isto dolore urente non congrue poni potuisse contēdūt. Unde illud apostoli est. Quis scandalizatur ⁊ ego non uror. Eundem etiam dolorē: uermem putāt intelligendum esse. Nam scriptum est inquiunt. Sicut tinea uestimentum: ⁊ uermis lignum sic meror excrutiat cor uiri. Qui uō penas ⁊ anime ⁊ corporis in illo supplicio futuras eē nō dubitāt: igne uri corpus: animam autem rodi quodam modo uerme meroris affirmāt. Qō ⁊ si credibilius dicitur: quia utiqꝫ absurdū ē ibi dolorē aut corporis aut anime defutuꝫ. Ego tñ facili̇ existio ut ad corpus dicā utrūqꝫ ꝓtinere q̄ neutrū: ⁊ iō tm̄ in illis diuine script̄e uerbis animi dolorem: quomō consequēs eē itelligiť: etiam si non dicatur

ut corpore sic dolente animus quoqz sterili pnia cruciet. Legit dppe ⁊ i ueterib' scriptis: uidicta carnis ipij ignis ⁊ uermis. Potuit breuius dici uidicta ipij. Cur ergo dictū ē carnis ipij: nisi qz utrūqz. i. ignis ⁊ uermis pēa erit carnis? Aut si uidictā carnis ppter dicē uoluit: qz hoc i hoie uidicabit qd fm carnē uixerit: ppter hoc. n. ueniet i mōtē secundā: quā significauit apls dicens: si. n. fm carnē uixeritis morie mini. Eligat dsqz qd placet: aut ignez tribuere corpori aīo uermē: hoc ppe illud tropice: aut utrūqz ppe corpori. Jā. n. satis supi' disputaui posse aīali a ēt i ignibus uiuē in ustione sine consūptione in dolore sine morte p miraculū oipotentissimi creatoris cui hoc possibile eē d negat: a quo fit dcdd in naturis oibus mirat ignorat. Jpse. n. ē deus d oia in hoc mundo magna et parua miracula: que cōmemorauim' ēt icōparabiliter plura que non commēorauimus: fecit: eadēqz ipso mundo atqz oiū maxio miraculo inclusit. Eligat ergo unū e duobus quisqz qd placet: utrū ⁊ uermē ⁊ ignē ad corp' ppe: an ad animū trāslato a corporalibus ad incorporalia uocabulo existimet ptinere. Quid aūt istorū uerum sit: res ipsa expeditius indicabit: qn erit sciētia tāta sāctorū: ut eis cognoscendarū illarū penarū necessaria non sit experientia: sed ea q tunc erit plēa atqz pfecta: ad hoc enī sciendū sapientia sola sufficiat. Nūc. n. ex pte scimus donec ueniat qd pfectū ē: dū tn nullo mō illa corpora talia futa credamus ut nullis ab igne afficiant dolorib'.

An ignis gehennalis si corpalis est possit malignos sps. i. demones icorporeos tactu suo adurere. ca. x.

b Jc occurrit querere si non erit ignis incorporalis sicut est animi dolor: sz corporalis tactu noxius ut eo possint corpora cruciari: quo modo in eo erit etiā pena spirituum malignorum? Idez quippe ignis erit supplicio scilicet hominū attributus ⁊ demonum dicente christo. Discedite a me maledicti in ignē eternū q pre paratus est diabolo ⁊ angelis eius: nisi qz sunt quedā sua ēt demonibus corpora sicut doctis hoibus uisū ē: ex isto aere crasso atqz hūido: cuius ipulsus uento flāte sentit. Quod genus clementi si nihil igne perpeti posset nō ureret feruefact' i balneis. Ut. n. urat prior urit: facitqz qd patitur. Si aūt dsq nulla hīe demōes corpora asseuerat: non ē de hac re aut laborādū oposa idsitōe: aut cōtentiosa disputatiōe certādū. Cur. n. nō dicam' q uis miris tn ueris modis ēt sps icorporeos eē ⁊ pēa corpal ignis affligi si sps hoiuz ēt ipsi pfecto icorporei et nūc potuerit icludi corporalibus mēbris: ⁊ tūc poterunt corporz suorz uiculis isolubiliter alligari? Adherebūt ergo si eis nulla sunt corpora: sps demonū imo spus demones licet incorporei corporibus ignibus cruciandi: non ut ignes ipsi quibus adherebunt eorz iunctura ispirent: ⁊ aīalia fiant q cōstent spiritu et corpore: sed ut dixi miris ⁊ ineffabilibus modis adherēdo accipientes ex ignibus pēnā non dātes ignibus uitā: quia ⁊ iste alius modus quo corporib' adherēt spus ⁊ aīalia fiunt: omnino mirus est nec cōprehendi ab hoie potest: ⁊ hoc ipe homo est. Dicerem dē sic arsuros sine ullo cōpore sps: sicut ardebat apd inferos ille diues quando dicebat crucior in hac flamma: nisi conuenienter responderi cernerē talē fuisse illā flā quales oculi quos leuauit ⁊ lazarus uidit: qualis lingua cui hūorē exiguū desiderauit infūdi: qualis digitus lazari de quo id sibi fieri postulauit:

ubi tñ erant sine corporibus anime. Sic ergo incorporalis et illa flāma qua exarsit:et illa guttula quā popos cit:qualia sunt ēt uisa dormientiū: si ue in extasi cernentiū res incorpora les hñtes tñ sīlitudinē corpoꝝ. Nam ⁊ ipse homo cū spiritu nō corpore sit in ta libus uisis : ita se tñ tūc similem suo corpori uidet : ut discernere ōino nō possit. Aut uero gehenna illa qò ēt stagnū ignis ⁊ sulfuris: dictū ē cor poreus ignis erit et cruciabit corpo ra dānatorū: aut ⁊ hoium ⁊ demonū solida hominū:area demonū. Aut tā tū hominū corpora cū spiritibus: de mones aūt sp̄s sine corporibus herē tes sumendo penā non imparciendo uitā corporalibus ignibus. Unus q̄p pe utrisq̄ ignis erit sicut ueritas dixit

An hoc ratio iustitie hēat: ut nō sint extensiora penarū tp̄a q̄ fuerunt pec catorum.cap.xi.

b Ic aūt quidā eorū contra quos defendim⁹ ciuitatē dei iniustum putāt.ut ꝓ peccatis quālibet magnis paruo scilicet tp̄e perpetratis : pena q̄sq̄ damnet eterna: quasi illi⁹ id un q̄ iustitia legis attēdat:ut tāta mora tp̄is q̄sq̄ puniat : q̄ta mora tēporis unde puniret admisit. Octo genera penarū in legib⁹ cē scribit tullius dam nū uicula uerbera talionē ignominiā exiliū mortē seruitutē. Quid horū ē qò i breue tp̄s ꝓ cuiusq̄ peccati cele ritate coartet:ut tāta uidicet morula q̄ta deprehendit ppetratū: nisi forte talio? Id eni ait ut hoc patiat quisq̄ qò fecit. Unde illò est legis. Oculū ꝓ oculo:dētē ꝓ dēte. Fieri.n.pōt:ut tam breui tp̄e q̄sq̄ amittat oculū seuerita te uiudicte:q̄ tulit ipse alteri iprobita te peccati. Porro aūt si aliene femine osculū infixū:ratiōis sit uerbere uidi care:nonne q̄ illud pūcto tp̄is fecerit: icōperabili horarū spatio uerberat: ⁊ suauitas uoluptatis exigue diuturno dolore punit? Quid i uiculis? Nūq̄d ibi tādiu q̄sq̄ iudicādus ē cē debē:q̄ diu fecit ūde meruit alligari:cū iustis sime ānosas penas seruus i cōpedib⁹ pēdat: q̄ uerbo aut ictu celerrie trāse unte uel lacessiuit dñz l plagauit? Iā uero dānū:ignominia:exiliū : ⁊ serui tus:cū plerūq̄ sic infligunt : ut nulla uenia relaxent:nōne ꝓ huius uite mō similia penis uident eternis. Ideo q̄p pe eterna eē nō pñt: q: nec ipsa uita q̄ his plectit porrigit i eternū. Et tñ pec cata q̄ uidicāt lōgissimi tēporis pēis: breuissimo tp̄e ppetrāt : nec q̄sq̄ exti tit:q̄ cēseret tā cito nocētiū finiēda cē tormēta:q̄ cito factū ē uel homicidiū uel adulteriū:ul sacrilegiū : uel quod libet aliud scelus:nō tp̄is lōgitudine: sed iniqtatis ⁊ impietatis magnitudi ne metiendū. Qui uero ꝓ aliquo grā di crimine mōte mulctat:nūquid mo ra qua occidit q̄ pbreuis ē ei⁹ suppli cium leges estimāt: et nō q̄ eū i sēpit nū auferūt de societate uiuentiū? Qò est aūt de ista ciuitate mortali hoies supplicio prime mortis: hoc est ò illa ciuitate imortali homines supplicio secunde mortis auferre. Sicut.n.non efficiūt leges huius ciuitatis ut in eā q̄sq̄ reuocet occisus:sic nec illi⁹ leges ciuitatis admittūt: ut ad eius q̄s ult beatitudinē reuocet etnā secūda mor te dānat⁹. Quō ergo uerū est inquint qò ait christ⁹ uester : in qua mensura mensi fueritis:i ea remetiet uobis : si temporale peccatū supplicio punitur eterno? Nec attendūt non ꝓpt equale tp̄is spatiū: sed ꝓpter uicissitudinem mali : id est ut qui mala fecerit mala patiatur candē dictam mēsurā fuisse. Quāuis hoc in ea re ꝓprie possit ac cipi de qua dñs cum hoc diceret loq̄ batur:id est de iudicijs ⁊ cōdēnationi bus. Proinde q̄ iudicat ⁊ cōdemnat

iiuste : si iudicatur ⁊ cōdēnatur iuste: in eadem mensura recipit: q̄uis non hoc quod dedit. Judicio.n.fecit: iudicio patitur. Quāuis dānationē fecerit qō iniquū ē : patiť dānationē qō iustū ē.

De magnitudine p̄uaricationis p̄me: ob quā eterna pena oibus debeať q̄ extra gr̄iam fuerit saluatoris. Ca.xij.

S Ed pena eterna ideo dura ⁊ iniusta sensibus uideť humanis: qr i hac ifirmitate moribūdorꝫ sēsuū deest illi sensus altissime purissimeqꝫ sapiētie: quo sētiri possit q̄tū nefas in illa prima p̄uaricatione cōmissum ē. Quāto .n. magis homo fruebať deo tāto maiore ipietate dēliqt deū ⁊ factus ē malo dignus eterno : q̄ hoc in se peremit bonū qō eē possit i eternū. Hic ē uniuersa generis hūani massa dānata: qm̄ q̄ hoc primitus admisit: cū ea q̄ in illo fuerat radicata sua stirpe punitus ē: ut nullus ab hoc iusto debitoqꝫ supplicio : nisi misericordia ⁊ indebita gr̄ia libereť: atqꝫ ita dispertiatur genus hūanū: ut in q̄busdā demōstreť quid ualeat misericors gr̄ia: i ceteris q̄d iusta uindicta. Neqꝫ enim utrūqꝫ demonstrareť in oibus : q̄a si ōes remanerēt i penis iuste dānatiōis in nullo appareret misericors gr̄ia redimentis: rursū si ōes a tenebris trāsferēť in lucē in nullo appareret seueritas ultionis . In qua ꝓpterea multo plures q̄ in illa sūt ut sic ostendať q̄d oibus deberet. Quod si oibus redderet iustitia uidicātis : iuste nēo reprehenderet: qr uero iā multi exide liberanť: ē unde agāť maxie gr̄ie gratuito numeri laborātis.

Cōtra opionem eorꝫ q̄ putāt criosis supplicia post mortē cā purgationis adhiberi. Ca.xiij.

P Latonici q̄dē q̄uis ipunita nulla uelint esse peccata: tm̄ ōes penas emēdatiōi adhiberi putāt uel humanis iflictas legibus uł diuinis: siue in hac uita siue p̄ mortē: si aut parcať hic cuiqꝫ: aut ira plectať: ut hic ñ cōrigať. Hinc ē Marcōis illa sēnia : ubi cū dixisset de terrenis corporib̄ moribundisqꝫ mēbris: qō aic hic metuunt cupiūt gaudētqꝫ dolentqꝫ : nec auras suscipiūt clause tenebris ⁊ carcē ceco: secuť adiūxit atqꝫ ait. Quin ⁊ supreō cū luie uita relinq̄t: id ē cū die nouissimo relinq̄t eas ista uita: nō tm̄ inq̄t ōe malū miseris: nec fūditus ōes corpore excedūt pestes penitusqꝫ necesse ē multa diu concreta modis inolescere miris. Ergo exercent penis: uetereꝫ qꝫ maloꝫ supplicia expendūt: alie pādūtur iances suspēse ad uētos : alīe sub gurgite uasto ifectū eluiť scelus : aut exuriť igni. Qui hoc opinanť nullas penas nisi purgatorias uolūt eē post mortē: ut qm̄ terris supiora sūt elemēta: aqua: aer: ignis: ex aliqua istorum mūdeť p expiatorias penas: qō terrena cōtagiōe cōtractū ē. Aer q̄ppe accipiť i eo q̄ ait suspēse ad uētos: aqua i eo q̄ ait sub gurgite uasto: ignis aūt sub noīe expressus ē cū dixit: aut exuriť igni. Nos uō ēt i hac q̄dē uita mōtali eē quasdā pēas purgatorias cōfitemur: nō q̄b̄ affligūť: quoꝫ uita uel inde fit melior uel potiꝰ ide fit peior: sed illis sunt purgatorie: q̄ eis coercīti colligūť. Cetere ōes pene siue tēporarie siue sēpiterne: sicut unusq̄sqꝫ diuina p̄uidētia tractādus ē iferūť : ť p peccatis siue preteritis siue in q̄b̄ ad huc uiuit ille q̄ plectiť uł p exercēdis declarādisqꝫ uirtutibus p homines ⁊ angelos seu bonos seu malos. Nā et si q̄sqꝫ mali aliq̄d alterius īprobitate uł errore patiať: peccat q̄dē hō qui uł ignorātia uł iiustitia cuiq̄ mali aliq̄d facit : sed non peccat deus : qui iusto

quãuis occulto iudicio fieri finit. Sz tẽporarias penas alq̃ in hac uita tantũ:alq̃ post mortẽ:alq̃ et nũc et tunc: uerũtamẽ ante iudiciũ illud seuerissimũ nouissimũqz patiunt. Nõ aũt uenit oẽs in sẽpiternas penas:q̃ post illud iudiciũ bis sunt future qui post mortẽ sustinẽt tẽporales. Nã ꝗbusdã quod in isto nõ remittit remitti in futuro seculo:id est ne futuri seculi eterno supplicio puniant ia supra dixius. Rarissimi sunt autẽ qui nullas i hac uita sed tantũ post eã penas luũt. Fuisse tamẽ aliquos qui usqz ad decrepitã senectutẽ ne leuissimã quidez febriculam senserint quietãqz duxerint uitã:et ipsi nouimus et audiuimus.

De penis tẽporal hui uite:ꝗb sub iecta est humana cõditio.cap.xiiij.

q Uanq̃ ipsa uita mortaliũ tota pena sit:ꝗa tota tẽtatio est: sic sacre littere psonãt:ubi scriptũ ẽ. Nũquid nõ tẽtatio est uita humana sup terrã? Nõ enim parua pena est ipsa insipientia uel iperitia: que usqzadeo fugienda merito iudicat:ut p penas doloribus plenas pueri cogantur queqz artificia uel liãs discere:ipsũqz discere ad qd penis adigunt ia penale est eis ut nõnunq̃ ipsas penas p quas cõpellũt discere:malit ferre q̃ discẽ. Quis autẽ nõ exhorreat et mori eligat:si ei pponat aut mors ppetienda:aut rursus ifantia q̃ ꝗdẽ nõ a risu sed a fletu ordit hanc lucẽ:quo quid malorum ingressa sit nesciẽs pphetat quodam mõ. Solũ quãdo natus est ferunt risisse zoroastren:nec ei boni aliꝗd mõstruosus risus ille portẽdit. Nã magicarũ artiũ phibetur fuisse inuentor. Que ꝗdẽ illi nec ad psẽtis uite uanã felicitatẽ cõtra suos inimicos pdesse potuerũt. A nino ꝗppe rege assyriorũ cũ esset ipse bactrianorũ rex bello supatus est. Prorsus qd scriptũ ẽ: grauе iugũ sup filios adã:a die exitus de uentre matris eorũ usqz in diẽ sepulture in matrẽ oiuz:usqzadeo ipleri necesse ẽ:ut ipsi puuli per lauacruz regeneratõis ab origial peccati quo solo tenebant uinculo iã soluti mala mlta patientes:nõnulli et incursus spiritum malignorũ aliquãdo patiantur. Que ꝗdẽ passio absit ut eis obsit: si hãc uitã in illa etate etiã ipsa passiõe ingrauescente et animam de corpore excludente finierunt.

Quod oẽ opus gratie dei eruẽtis nos de pfõditate ueteris mali ad futi seculi pertineat nouitatẽ.cap.xv.

u erũtamẽ in graui iugo qd positũ est sup filios adã a die exitus de uẽtre mãis eorũ:usqz in diẽ sepultre in matrẽ oiuz etiã hoc mediũ mirabile repit:ut sobrq̃ simus atqz intelligamus hãc uitã d peccato illo nimis nefario qd in paradiso ppetratũ est: factã nobis esse penalẽ totũqz qd nobis cũ agitur p testamentũ nouũ:nõ pertinere nisi ad noui seculi hereditatem nouã:ut hic pignore accepto illd cui hoc pign est suo tẽpore cõsequamur nũc autẽ ãbulemus in spe:et pficiẽtes de die in diẽ spiritu facta carnis mortificemus. Nouit enim dñs q̃ sunt eius Et quotquot spiritu dei agunt hi filq̃ sunt dei:sz gẽa nõ natura. Unicus enim natura dei filius:ppter nos miserecordia factus ẽ hois filius:ut nos natura filq̃ hois filq̃ dei p illũ gẽa fieremus. Manens ꝗppe ille imutabilis: naturã nostrã in qua nos suscipet suscepit a nobis:z tẽax dinitatis sue nẽe ifirmitatis pticeps factus ẽ:ut nos in melius cõmutati:q̃ peccatores mortalesqz sumus:ei immortalitatis et iustitie pticipatõe amittamus: et quod in natura nẽa bonum fecit impletum

ſũmo bono eius nature bõitate ſerue
m⁹.Sicut enĩ p unũ hoiez peccantẽ ĩ
hoc tã graue malũ deuenim⁹: ita per
unũ hoiem eundẽq; deũ iuſtificãtem
ad illud bonũ tã ſublie ueniem⁹. Nec
quiſq; ſe dz ab iſto ad illũ trãſiſſe cõfi
dẽ:niſi cũ ibi fuerit ubi tẽtatio nulla
erit:niſi pacẽ tenuerit:quã belli huiuſ
in quo caro cõcupiſcit aduerſus ſpiri
tũ et ſpiritus aduerſus carnẽ multis
et uarijs certamibus querit. Hoc au
tẽ bellũ nunq; ullũ eẽt:ſi natura hũa-
na p libez arbitriũ ĩ rectitudie ĩ qua
facta eſt pſtitiſſet. Nũc uero que pacẽ
felix cũ deo habẽ noluit:ſecũ pugnat
ĩfelix:et hoc quoq; cũ ſit malũ miſe-
rabile:melius eſt tñ q̃ priora uite hu
ius. Melius cõfligit q̃ppe cũ uitijs :
q̃ cũ ſine ulla cõflictione dominãtur.
melius eſt inquã bellũ cũ ſpe pacis et
ne:q̃ ſine ulla liberatõis cogitatõe ca
ptiuitas. Cupim⁹ q̃dez etiã hoc bello
carere:et ad capeſſendã ordinatiſſiaz
pacẽ:ubi firmiſſima ſtabilitate potio
ribus ĩferiora ſubdant:igne dĩni amo
ris accẽdimur. Sed ſi qõ abſit alibi
tanti boni ſpes nulla eſſet:male õbui
mus in huius cõflictatõis moleſtia re
manere:q̃ uitijs in nos dominationẽ
non eis reſiſtendo permittere.

Sub q̃bus gĩe legib⁹ oẽs regenera
toz hẽantur etates.cap.xvi.

u Erũ tanta eſt dei miſericordia
ĩ uaſa miſericordie q̃ p̃pauit in
gloriã:ut etiã prima hois etas id eſt
ĩfantia q̃ ſine ullo reniſu ſubiacet car
ni:et ſecũda q̃ pueritia nuncupat:ubi
nondũ ratio ſuſcepit hãc pugnã:et fe
re ſub oibus uitioſis delectatiõib⁹ ia
cet:q̃a licet fieri iã ualeat: et iõ infan
tiã tranſiſſe uideat:nondũ in ea ẽ pre
cepti capax infirmitas mẽtis: ſi ſacra
mẽta mediatoris accepit:etiã ſi hanc
in eis ãnis uitã finiat tranſlata ſcilz a
poteſtate tenebraz in regnũ chriſti:ñ
ſolũ penis nõ p̃pareat eternis: ſed ne
ulla q̃dẽ poſt mortẽ purgatoria tor-
mẽta patiat. Sufficit enĩ ſola ſpiritu
alis regeneratio:ne poſt mortẽ obſit
quod carnalis generatio cũ morte cõ
traxit. Cũ autẽ uentũ fuerit ad etatez
que preceptũ iã capit:et ſubdi poteſt
legis ĩperio:ſuſcipiendũ eſt bellũ con
tra uitia et gerendũ acriter: ne ad dã
nabilia peccata pducat. Et ſi quidem
nondũ uictoriaz cõſuetudine robora
ta ſunt:facilius uincunt et cedũt : ſin
autẽ uincere atq; ĩperare cõſueuerũt:
laborioſa difficultate ſuperant. Neq;
enĩ id fit ueraciter atq; ſinceriter: niſi
uera delectatõe iuſtitie. Hoc eſt autez
fide chriſti. Nã ſi lex iubẽs adſit ⁊ ſpi
ritus iuuans deſit p ipſã ꝓhibitiõem
deſiderio creſcente atq; uincẽte pecca
ti etiã reatus p̃uaricatõis accedit: ut
nõnunquã ſint aptiſſima uitia que a-
lijs uitijs uincũt occultis:queque pu-
tant eſſe uirtutes:in q̃bus regnat ſup
bia:⁊ quedã ſibi placẽdi altitudo rui
noſa. Tũc itaq; uicta uitia deputãda
ſunt:cũ dei amore uincunt:que niſi õ
us ipſe nõ donat:nec aliter niſi p me-
diatorẽ dei et hoiuz hoiez chriſtũ ie-
ſũ q̃ factus eſt pticeps mõtalitatiſ no
ſtre:ut nos pticipes faceret diuitatis
ſue. Pauciſſimi autẽ ſunt tãte felicita
tis ut ab ipſa ineũte adoleſcẽtia nulla
dãnabilia peccata cõmittãt:uel in fla
gitijs uel in facinorib⁹: uel in nefarie
cuiuſquã ĩpietatis errore: ſz magna
ſpiritus largitate opprimãt:q̃cquid ĩ
eis poſſet carnali delectatione dñari.
Plimi uero p̃cepto legis accepto cuz
prius uicti fuerint p̃ualentibus uitijs
et p̃uaricatores effecti tũc ad gratiaz
cõfugiũt adiuuantẽ:qua fiãt et amari
us penitẽdo et uehemẽtius pugnãdo
pri⁹ deo ſubdita atq; ita carni p̃poſi-
ta mẽte uictores. Quiſquis ergo pe
nas cupit euadẽ ſẽpitnas non ſolum

baptizet nerũ etiã iustificet i christo: ac sic ve trãseat a diabolo ad christũ. Purgatorias autẽ pẽas nullas futas opinet nisi añ illõ ultimũ tremẽdũq; iudiciũ. Nequaq; tñ negandũ est: etiã ipsũ etnũ ignẽ p diuersitate meritorꝫ q̃uis malorũ alijs leuiorẽ alijs futuꝫ esse grauiorẽ: siue ipsius uis atq; ardor p pena digna cuiusq; uariet: siue ipse equalr ardeat: sꝫ nõ equali molestia sẽtiat.

De his q̃ putãt nullorꝫ hoiũꝫ pẽas i etnũ eẽ mansuras. cap. xvij.

n Unc iã cũ misericordib⁹ nostris agendũ esse uideo: ⁊ pacifice disputandũ q̃ uel oibus illis hominib⁹ quos iustissimus iudex dignos gehẽne supplicio iudicabit: uel q̃busdã eorũ nollunt credere penã sẽpiternã futurã: sed post certi tẽporis metas: pro cuiusq; peccati quantitate longioris siue breuioris eos inde existimant liberãdos. Qua in re misericordior p fecto fuit origenes qui ⁊ ipsũ diabolũ et angelos eius post grauiora p meritis et diuturniora supplicia ex ill⁹ cruciatib⁹ eruendos atq; sociãdos sãctis angelis credidit. Sed illũ et ppt hoc et ppter alia nõnulla: et maxime ppt alternãtes sine cessatõe beatitudinie ⁊ miserias et statutis seculorũ iterualis ab istis ad illas atq; ab illis ad istas itus ac reditus interminabiles nõ imerito reprobauit ecclesia. Quia ⁊ hoc q̃ misericors uidebat amisit. faciendo sanctis ueras miserias q̃b⁹ penas luerẽt ⁊ falsas beatitudines in quibus uerum ac securum hoc est sine timore certũ sempitni boni gaudiũ nõ hẽrent. Lõge autẽ alit istorũ misericordia humano erat affectu: q̃ hominũ illo iudicio dãnatorũ miseriias tẽporales: omniũ uero q̃ uel citius uel tardius liberant: eternã felicita tẽ putant. Que sentẽtia si propterea uera et bona quia misericors est: tanto erit melior et uerior quanto misericõdior. Extendatur ergo ac profundat fõs huius misericordie usq; ad dãnatos angelos saltẽ post multa atq; plixa quantũlibet secula liberãdos. Cui usq; ad uniuersam naturã manat humanam: ⁊ cũ ad angelicam uentum fuerit mox arescit. Non audẽt tamen se ulterius miserando porrigere: ⁊ ad liberatõem ipsius quoq; diaboli puenire. Uerꝫ si aliq̃s audeat uincit nẽpe istos: ⁊ tamen tanto inuenit errare õformius: ⁊ contra recta dei uerba peruersius quanto sibi uĩ sentire clemẽtiꝫ

De his q̃ nouissio iudicio propter intercessionem sanctorum neminẽ putant damnandũ esse. cap. xviij.

s Unt etiã quales in collucutõibus nostris ipse sum exptus: q̃ cũ uenerari uideantur scripturas sanctas: moribus iprobandi sunt: ⁊ agẽdo causam suam: multo maiorem q̃ isti misericordiam deo tribuunt erga humanũ genus. Dicunt enĩ de malis ⁊ infidelibus hominib⁹ diuinit⁹ qui dẽ uerum p̃dictum esse q̃ digni sunt: sed cum ad iudiciuꝫ uentũ fuerit: misericordiã esse supaturam. Donabit enĩ eos inquiunt misericors deus precibus ⁊ intercessionibus sanctorum suorũ. Si enim orabant p ill⁹ qñ eos patiebant inimicos: quãto magis qñ uidebunt humiles supplicesq; pstratos? Neq; enĩ credendũ est aiunt tunc amissuros sanctos uiscera misericordie cum fuerint plenissime ac pfectissime sanctitatis: ut q̃ tũc orabãt p inimicis suis qñ ⁊ ipsi sine peccato non erãt: tũc ñ orẽt p supplicibus suis qñ nullã ceperunt hẽe peccatũ. Aut uero deus tunc eos nõ exaudiet tot ⁊ tãtos filios suos: qñ in tãta corꝫ sanctitate nullã iueniet orõis impedimentum.

Testimōiū uero psalmi et illi q̄ pmit tūt ifideles atq; ipios hoies saltē lō go tēpore cruciari: ⁊ postea de mal' oī bus erui: sz magis isti p se dicunt esse ubi legit'. Nunqd obliuiscet' misereri deus: aut ꝓtinebit in ira sua suas mi- seratōes. Ira ei' ē inq̄unt: ut oēs indi gni beatitudie sēpiterna ipso iudicāte puniant' supplicio sēpitno. Sz si ut lō gū ul' uilū esse pmiserit: pfecto ut pos sit hoc fieri cōtiebit in ira sua misera tōes suas: qō eū psalmus dicit nō esse facturū. Nō eni ait affirmādo cōtine bit: sz negatōez sub iterrogatōe ponēs cū an cōtinebit itrogat: nimirū oñdit q̄a nō diu miseratōes suas ī ira conti neat. Sic ergo isti uolūt iudicū dei cō minatōem nō esse mēdacē: q̄uis sit ne minē dānaturus: quēadmodū eius cō minatōez qua dixit euersuꝝ se esse ni niuē ciuitatē: mēdacē nō possumus di cē: ⁊ tñ nō est factū inquiūt qō sine ul la cōditōe pdixit. Non eni ait niniue euertet' si nō egerint penitētiā seqz cō rexerint: sz hoc nō addito pnuntiauit euersionem futuram illius ciuitatis. Quā cōminatōem ꝓpterea ueracem putāt: q̄a hoc pdixit de' q̄ uere digni erāt pati: q̄uis hoc nō eēt ipse factu rus. Nā et si penitētib' pepcit inq̄unt utiqz illos penitentiā non ignorabat acturos: ⁊ tñ absolute ac diffite eoꝝ euersionē futurā eē pdixit. Hoc ergo erat inq̄ūt ī ueritate seueritatis: qua digni: sz ī rōe miseratōis nō erat: quā nō continuit in ira sua ut ab ea pena supplicib' pcēt quā fuerat cōtūacib' cōminatus. Si autē tūc pepcit aiunt: qñ sanctū suū ꝓphetā fuerat pcendo cōtristatur': q̄to magis tūc mirabili' supplicātib' pcet: qñ ut pcat oēs sācti ei' orabūt. Sz hoc qō ipsi suis cordi- b' suspicāt': iō putāt scriptas tacuisse dīnas: ut multi se corrigāt uel plixaꝝ uel etnaꝝ tiore penaꝝ: et sint q̄ pos- sint orare p eis q̄ non se correxerint.

Hec tñ opināt' oīmō id eloq̄a dīna ta cuisse. Nā quo ptinet inq̄unt qō scrip tū est: q̄ multa multitudo dulcedinis tue dñe quā abscōdisti timētib' te: ni si ut itelligam' ꝓpter timorē fuisse ab scōditā misericordie dīne tā multā se cretāqz dulcedinē. Addūt etiā ꝓptēa dixisse apostolū: cōclusit eni deus oēs in ifidelitate ut oibus misereat': quo significaret q̄ ab illo nemo dānabit'. Nec isti tñ q̄ hoc sentiunt: hāc opinio nē suā usqz ad liberatōem uel nullaz dānatōem diaboli atqz angeloꝝ eius extendūt. Humana q̄ppe circa solos hoies mouent' misericordia: ⁊ causaz maxime agunt suā: p generalē in gēs humanū quasi dei miseratōem ipuni tatē falsā suis pditis moribus pollicē tes. Ac p hoc supabunt eos in predi- cāda dei misericordia: q̄ hanc ipunita tē etiā pricipi demonū et eius satellitī b' pollicēt'.

De his q̄ ipunitatē oīum peccatoꝝ promittunt etiā hereticis propter pti cipationē corporis christi. cap. xix.

ī Tē sūt alij ab eterno supplicio liberationē nec ipsis saltē oib' hōibus ꝓmittentes: sed tātūmō chri sti baptismate ablutis q̄ pricipes fūt corporis eius: quōlibet uixerit: ī qua cūqz heresi uel ipietate fuerit ꝓpter il lud quod ait iesus. Hic est panis qui de celo descēdit: ut si quis ex ipso mā ducauerit nō moriatur. Ego sum pa nis uiuus qui de celo descendi. Si q̄s manducauerit ex hoc pane uiuet in eternum. Ab eterna ergo morte iqui unt necesse est istos erui: et ad uitam eternā quandoqz perduci.

De his qui nō oibus sz eis tantū q̄ apud catholicos sūt regenerati: etiā si postea in multa crima erroresqz prū- perit indulgentiā pollicent'. cap. xx.

i Tē sunt qui hoc nec oibus hñti bus baptismatis christi et eius corporis sacramētū: ſz ſol catholicis q̄uis male uiuentibus pollicent: quia nō solū sacramēto ſz re ipsa māducaueruṇt corp̄ christi in ipso corpe eius cōstituti. De quo dicit aplus: un̄ panis unū corp̄ multi sumus: ut etiā si postea in aliquā heresi uel etiā i gētiliū idolatriā lapsi fuerit: tantū quia i corpe christi id est in catholica ecclesia sūpserūt baptismū christi ⁊ mādducauerunt corpus christi nō moriant in eternū: ſz uitā q̄q̄ consequant ētnā: atq̄ illa ois ipietas quāto maior fuerit: non eis ualeat ad eternitatē: ſz ad diuturnitatē magnitudinēq̄ penarum.

De his q̄ eos q̄ pmanēt i catholica fide: ēt si pessime uixerit: ⁊ ob hoc uri meruerit: tñ ppt fidei fundamētū saluandos esse diffiniūt. cap. xxi.

ſ Unt aūt q̄ ppter id qō scriptū est qui pseuerauerit usq̄ in finē hic saluus erit: nō nisi i ecclesia catholica pseuerātibus q̄uis in ea male uiuentibus hoc pmittūt: p ignē uidelz saluandis: merito fundamenti ō quo ait aplus. Fūdamētū eni aliud nemo pōt ponē pret id qō positū est: quod ē christus iesus. Si q̄s aūt edificauerit supra fundamentū hoc aurū: argētū: lapides preciosos: ligna: fenū: stipulā. uniuscuiusq̄ opus manifestabit. Dies eni dñi declarabit: quia in igne ñue labit: ⁊ uniuscuiusq̄ opus quale sit ignis pbabit. Si cuius opus pmanserit qō supedificauit: mercedē accipiet. Si cuius opus autē arserit: detrimentū patiet: ipse autē saluus erit: sic tñ quasi p ignē. Dicūt ergo cuiuslibz uite catholicū christianū christū hīe in fundamēto: qō fundamentū nulla heresis hēt a corpis eius unitate precisa: ⁊ iō ppter hoc fundametū etiā si male uite fuerit catholicus christianus: uelut qui superedificauerit ligna fenū: stipulā: putant eū saluū fieri per ignē: id ē post penas ignis illi liberari: quo igne i ultio iudicio punientur mali.

De his qui putant ea crimina que inter elemosynarū crimina cōmittūt ad dānatōis iudiciū ñ uocari. c. xxij.

c Omperi autē etiā quosdā putare eos tantūmō arsuros illius ētnitate supplicij: q̄ p peccatis suis facē dignas elemosynas negligūt. Juxta illud apostoli iacobi. Judiciū autē sine misericordia fiet illi q̄ nō fecit misericordiā. Qui ergo fecerit inquiunt q̄uis mores in melius nō mutauerit sed iter ipsas suas elemosynas nefarie ac neqter uixit: cū misericordia illi iudiciū futurū est: ut aut nulla dānatiōe plectat: aut post aliquod tēp̄ siue puū siue plixū ab illa dānatōe liberetur. Jō iudicē ipsū uiuoꝝ atq̄ mortuorū noluisse existimāt aliud cōmemorare se esse dicturū: siue dextris quib̄ daturus est uitā eternā: siue sinistris quos eterno supplicio dānatur̄: nisi elemosynas siue factas siue nō factas. Ad hoc ptinere aiūt: ⁊ in oratōe dñica quotidianā postulatōem. Dimitte nobis debita nostra sicut ⁊ nos dimittim̄ debitorib̄ nr̄is. Quisq̄s eni illi q̄ in eū peccauit dimittit ignoscendo peccatū: pculdubio elemosynā facit. Quā rē dñs ipse sic cōmēdauit ut dicēt. Si eni dimiseritis peccata hōib̄: dimittet uobis et pat̄ uester peccata uestra. Si autē nō dimiseritis hōibus neq̄ pr̄ uester q̄ in cel̄ est dimittet uobis. Ergo ⁊ ad hoc gen̄ elemosynarū ptinet quod ait apostolus iacob̄: iudiciū futurū sine misericordia ei q̄ nō fecit misericordiā. Nec dixit dominus inq̄unt magna uel pua: ſz dimittet uobis pater uester peccata uīa: si

⁊ uos dimiseritis hoibus. Ac p hoc putant etiã eis qui pdite uixerint donec claudãt diẽ uite huius extremã. p hãc orõez qualiacũq; et quãtacũq; fuerit oia quotidie peccata dimitti: sicut ipsa quotidie frequẽtat oratio: si hoc tantũmõ custodire meminerint. ut qñ ab eis uenia petũt q̃ eos peccato qualicũq; leserũt: ex corde dimittãt. Cũ ad hec oia deo donãte respõdero: liber iste claudendus est.

Cõtra opinionẽ eorũ q̃ dicunt nec diaboli nec hominũ maloꝝ ppetua futura supplicia. cap. xxiij.

a Cprimũ queri optz atq; agnosci cur ecclesia ferre nequiuerit hoiuz disputatõez diabolo etiã post maxias et diuturnissias penas purgatõez uel indulgentiã pollicẽtẽ. Neque enim tot sãcti ⁊ sacris uetibus ac nouis litis eruditi mũdatõez ⁊ regni celoruz beatitudinẽ post qualiacũq; ⁊ quãtacũq; supplicia qualibetcũq; ⁊ quãtiscũq; ãgelis iuiderũt: sz potiꝰ uiderũt diuinã uacuari uꝫ infirmari nõ posse sentẽtiã: quã se pnũciauit dñus in iudicio ꝓlaturũ atq; dicturũ. Discedite a me maledicti in ignẽ eternũ: q̃ patꝰ est diabolo ⁊ ãgelis eius: sic q̃ppe oñdit etno igne diabolũ ⁊ ãgelos eiꝰ arsuros. Et q̃ scriptũ ẽ i apocalypsi diabolus q̃ seducebat eos missus ẽ in stagnuz ignis ⁊ sulfuris: quo ⁊ bestia et pseudo ꝓpheta cruciabunt die ac nocte in secula seculorũ. Qõ ibi dictũ ẽ eternũ: hic dictũ est i secula seculoꝝ. Quibus uerbis nihil scriptꝯa dũna significare cõsueuit: nisi q̃ finẽ nõ hz tẽporis. Quãobrẽ ꝓrsus nec alia causa nec iustior atq; manifestior iueniri potest: cur uerissima potestate teneatur fixũ ⁊ imobile: nullũ regressũ ad iustitiã uitãq; sanctorũ diabolũ ⁊ ãgelos eiꝰ hituros: nisi a scriptura que neminẽ fallit dicit eis deũ nõ pepcisse: ⁊ sic ab illo se esse it̃ ipios p̃dãnatos ut carcerib⁹ caligis iferni retrusi traderẽt̃ seruandi atq; ultio iudicio puniendi: qñ eos eternꝰ ignis accipiet: ubi cruciabũt̃ in secula seculoꝝ. Qõ si ita est: quõ ab huius et̃nitate pene uꝫ uniuersi uel quidã hoies post quãtũlibet tẽporis subtrahent̃: ac nõ stati enerua bit̃ fides qua credit̃ sempiternũ õmonũ futurũ eẽ suppliciũ. Si enim q̃bꝰ dicetur discedite a me maledicti in ignez et̃nũ q̃ patus ẽ diabolo ⁊ ãgel̃ eius ꝫ uniuersi uel aliq̃ eorũ nõ semper ibi erũt: quid cãc ẽ cur diabolus ⁊ ãgeli eiꝰ sẽper ibi futuri eẽ credãt. An forte dei sñia que in malos ãgelos ⁊ hoies ꝓferet̃: i ãgelos uera erit: in hoies falsa. Ita plane hoc erit si nõ qõ deus dixit: sz qõ suspicãt̃ hoies plꝰ ualebit. Qõ fieri q̃a nõ põt: nõ argumentari aduersus deũ: sz dino potiꝰ dũ tẽpus est debẽt pere p̃cepto: q̃ sẽpit̃no cupiũt carẽ supplicio. Deinde quale est et̃nũ suppliciũ ꝓ igne diut̃ni tẽporis existiare: ⁊ uitã et̃nã cedere sine fine: cũ christꝰ eodẽ ipso loco in una eadẽq; sentẽtia dixerit utrũq; cõplexus: sic ibũt isti in suppliciũ eternũ: iusti autẽ in uitã eternã. Si utrũq; eternũ profecto aut utrũq; cũ sie diut̃nũ: aut utrũq; sine fine ppetuũ dz itelligi: par pari enim relata sunt: hinc suppliciũ et̃nũ inde uita et̃na. Dicẽt autẽ in hoc uno eodẽq; sensu: uita eterna sine fine erit suppliciũ eternũ finẽ hẽbit: multũ absurdũ est. Unde q̃a uita eterna sãctorũ sine fine erit: suppliciũ quoq; eternũ quibus erit: proculdubio finẽ nõ hẽbit.

Cõtra coꝝ sensũ q̃ in iudicio dei oibus reis ꝓpt̃ sanctorũ p̃ces putãt esse parcendum. cap. xxiiij.

b Oc autẽ ⁊ aduersus eos ualz: q̃ suas agẽtes cãs ꝓt̃ dei uẽtre

ꝑba uelut miſericordia maiore conāt
ut ío uidelicet uera ſint: q̃a ea que di
xit hoies eſſe paſſuros pati digni ſūt
nō q̃a paſſuri ſunt. Donabit eni eos i
quiūt ꝓcibus ſāctoꝝ ſuoꝝ: et tūc tan
to magis orātiū ꝑ inimicis ſuis q̃to
ſunt utiq; ſāctiores: eorūq; eſt effica
cior oīo et exauditōe dei dignior: ia;
nullā hñtiū oio peccatū. Cur ergo ea
dē pfectiſſima ſāctitate: ⁊ cūcta impe
trare ualētibus mūdiſſis ⁊ miſericor
diſſis ꝓcibus etiā ꝑ āgel' nō orabūt q̃
bus paratus eſt ignis eternus: ut de'
ſententiā ſuā mitiget ⁊ reflectat i me
lius: eoſq; ab illo igne faciat alienos.
An erit forſitā q̃ſq̃ q̃ ⁊ hoc futuru;
eſſe ꝓſumat: affirmās etiā ſanctos an
gelos ſimul cū ſāctis hōibus q̃ tunc
equales erūt āgel' dei: ꝑ dānādis ⁊ ā
gel' ⁊ hōibus oraturos ut miſericor
dia nō patiant' qd̄ ueritate merentur
pati: qd̄ nemo ſane fidei dixit: nemo
dicturus eſt. Alioq̃n nulla cā eſt cur
nō etiā ꝑ diabolo nunc ⁊ angel' eius
oret eccleſia: quā magiſter de' pro ini
micis ſuis iuſſit orare. Hec igitur cā
qua fit ut ñc eccleſia nō oret ꝑ malis
angelis: quos ſuos nouit eē inimicoſ
cadē ipſa cā eſt qua fiet ut in illo tunc
iudicio etiā pro hominib' eterno igni
cruciādis: q̃uis pfecta ſit ſāctitate nō
oꝝ. Nūc eni ꝓpterea ꝑ eis orat quoſ
in genere humano hꝝ inimicos: quia
tēpus eſt penitētie fructuoſe. Nam ut
q̃d maxie ꝑ eis orat: niſi ut det ill' de'
ſicut dicit apoſtolus penitentiā ⁊ reſi
piſcant de diaboli laqueis a quo cap
tiui tenēt' ſecundū ipſius uoluntatē:
deniq; ſi de aliq̃bus ita certa eſſet: ut
q̃ ſt' illi ēt noſſet: q̃ lꝝ adhuc in hac ui
ta ſint cōſtituti: tñ ꝑdeſtinati ſūt in et'
nū igne ire cū diabolo: tā ꝑ eis ñ ora
ret q̃ nec ꝑ ipſo. Sed q̃a de nullo cer
ta eſt: orat ꝑ oībus duntaxat hōibus
inimicis ſuis in hoc corpe cōſtitutis:
nec tñ pro oibus exaudit'. Pro biſ.n.
ſol' exaudit': qui etſi aduerſant' eccle
ſie: ita ſūt tñ ꝑdeſtinati ut ꝑ eis exau
diat' eccleſia: ⁊ filij efficiāt' eccleſie. Si
q̃ autē uſq; ad mortē hēbūt cor ipeni
tens: nec ex inimicis cōuert'et' in filios
nūq̃d iā ꝑ eis id eſt pro taliū defūcto
rū ſpiritib' orat eccleſia? Cur ita niſi
q̃a in pte iā diaboli cōputāt': q̃ dum
eſſent in corpe nō ſūt trāſlati ad chri
ſtū. Eadē itaq; cā eſt cur nō oret' tunc
pro hōibus et'no igne puniēdis: q̃ cā
eſt ut neq; nūc neq; tūc oret' pro āge
lis mal': que itidē cā eſt: ut q̃uis ꝑ ho
minibus nunc uiuis oret' etiā malis:
tñ iā nec nūc oret' ꝑ ifidelib' ipij; ſq; ō
functis. Nā pro defūctis q̃buſdā uel
ipſius eccleſie uel quorūdā piorū ex
audit' oratio: ſꝝ pro his quoꝝ i chri
ſto regeneratorū nec uſq; adeo uita i
corpore male geſta eſt ut tali miſeri
cordia iudicentur digni non eſſe: nec
uſq; adeo bene ut talē miſericordiam
repiant' neceſſariā nō hēre: ſicut etiaꝝ
facta reſurrectōe mortuorū: ñ deerūt
q̃bus poſt penas quas patiunt' ſpiri
tus mortuorū ipertiat miſericordia:
ut in ignē nō mittant' eternum. Neq;
eni de q̃buſdā ueracitē diceret' q̃ nō
eis remittat' neq; in hoc ſeculo neq; i
futuro niſi eſſent quibus etſi nō i iſto
tñ remitteret' in futuro. Sꝝ cū dictu;
fuerit a iudice uiuorū atq; mortuoꝝ
uenite bñdicti ꝓtis mei: poſſidete pa
tū uobis regnū a cōſtitutōe mūdi: et
alij; ecōtrario: diſcedite a me maledi
cti in ignē et'nū q̃ patus eſt diabolo ⁊
angel' ei': ⁊ ibūt iſti in ſupplicū eter
nū: iuſti autē in uitā eternā: nimie ꝑ
ſūptōis eſt dicere cuiq̃ eorū eternum
ſupplicū nō futurū: quos deus it'os
in ſupplicū dixit eternū: ⁊ ꝑ huiuſ ꝑ
ſūptōnis ꝓſuaſionē facere: ut de ipſa
quoq; uita uel deſpet' uel dubitet' et'
na. Nemo itaq; ſic itelligat pſalmum
canentē. Nunq̃d obliuiſcet' miſereri
deus: aut cōtinebit i ira ſua miſatōes

ſuas:ut opinet de hōibus bonis uerā de malis falſā:aut de bonis hōibus ⁊ mal angelis uerā.de malis aūt homi bus falſā dei eē ſententiā. Hoc eni qò ait pſalmus ad uaſa miſericordie pti net:⁊ ad ipſos filios pmiſſionis:quo rū erat unus etiam ipſe ppheta. Qui cū dixiſſet nunqd obliuiſcet miſereri deus:aut cōtinebit in ira ſua miſerati ones ſuas: cōtinuo ſubiecit. Et dixi nūc cepi. Hec ē imutatio dextere excel ſi. Expo ſuit pfecto qd dixerit. Nūqd cōtinebit i ira ſua miſratōes ſuas. Ita eni dei ē ēt iſta uita mortalis: ubi hō uanitati ſimilis factus ē: ⁊ dies eius uelut ūbra ptercūt:i qua tñ ira ñ obli uiſcit miſereri deus:faciēdo ſolē ſuuz oriri ſup bonos ⁊ malos:⁊ pluendo ſup iuſtos et iniuſtos: ac ſic nō ptinz i ira ſua miſeratōes ſuas. Maxieqz i eo qò expreſſit hic pſalmus dicēdo nūc cepi. Hec ē imutatio dextē excelſi qm i hac ipſa eoz uāiſſima uita que ira dei ē uaſa miſicordie mutat i me lius:q̄uis adhuc i huius corruptōis miſeria maneat ira ei:qa nec in ipſa ira ſua cōtinet miſeratōes ſuas. Cum ergo in iſto mō cōpleat dini illius cā tici ueritas:nō eſt eā neceſſe etiā illic i telligi:ubi nō ptinentes ad ciuitatem dei ſēpiterno ſupplicio punient. Sz q̄ bus placet iſtā ſententiā uſqz ad illa i piorū tormēta ptendē ſaltē ſic itelli gāt ut manente in eis ira dei que eter no eſt pnūciata ſupplicio:nō contine at deus in hac ira ſua miſeratōes ſu as:⁊ faciat eos nō tanta quāta digni ſunt penaz atrocitate cruciari:ut eaſ penas uel nunq̄ ſubeāt uel aliqñ fini āt:ſz ut eas mitiores q̄ merita ſūt eo rū leuioreſqz patiant. Sic eni ⁊ ira ōi manebit:⁊ in ipſa ira ſua miſeratōes ſuas nō cōtinebit:qò qdē nō iō cōfir mo:qa nō reſiſto. Ceterū eos q̄ putāt minaciter potius q̄ ueraciter dictum diſcedite a me maledicti in ignē ētnū: ⁊ ibunt iſti in ſupplicīū eternuz ⁊ cru ciabunt in ſecula ſeculorū: ⁊ uermis eoz nō moriet:⁊ ignis nō extinguetur ⁊ cetera huiuſmodi:nō tā ego q̄ ipſa ſcriptura dīna planiſſime atqz pleniſ ſime ĩdarguit ac refellit. Niniuite qp pe in hac uita egerūt penitētiā: ⁊ iōo fructuoſā uelut in hoc agro ſeiantes in quo uoluit deus cū lachrymis ſeia ri qò poſtea cū letitia meteret. Et tñ quis negabit q̄ dñs pdixit in eis fuiſ ſe cōpletū niſi parū aduertat quēad modū peccatores deus nō ſolū irat̄: uerū etiā miſeratus euertat. Euertūt eni peccatores duobus modis:aut ſi cut ſodomite ut pro peccatis ſuis ipi hoies puniantur:aut ſicut niniuite ut ipſa hoium peccata penitendo deſtru ant. Factū ē ergo qò pdixit de̅. Euer ſa eni eſt niniue que mala erat:⁊ bōa edificata eſt que nō erat. Stantib̅.n. menibus atqz domibus :euerſa eſt ci uitas in pditis moribus. Ac ſic q̄uis ppheta fuerit cōtriſtatus:qa non eſt factū qò illi hoies timuerūt illo pphe tāte uenturū:factū ē tñ qò fuerat ōo pſcientie pdictū:quoniā nouerat q̄ p dixit quomō in melius eſſet iplendū. Ut autē nouerint iſti in puerſū miſeri cordes quo ptineat qò ſcriptum eſt. Quāmulta multitudo dulcedis tue dñe quā abſcōdiſti timentibus te:legāt ⁊ qò ſequtur:pfeciſti aūt ſpātibus : ni ſi qa ill q̄ timore penarū ſuarū ſuam uolunt iuſtitiā cōſtituere:que in lege ē nō eſt iuſtitia dei dulcis:qa neſciunt eā. Nō eni guſtauerunt eā: in ſe nāqz ſperant nō in ipſo:⁊ iō abſcōdit eis multitudo dulcedis dei:quoniā timet qdē deū:ſed illo timore ſeruili q̄ nō ē in caritate:qa perfecta caritas foras mittit timorē. Jō ſperātibus in eū pfi cit dulcedinē ſuā:in ſperādo eis cari tatē ſuā:ut timore caſto non quē cari tas foras mittit:ſed permanente in ſe culū ſeculi:cū gloriant i dño gloriet.

Iustitia dei quippe christus est:qui fa
ctus est nobis sicut dicit apostolus sa
pientia a deo:⁊ iustitia:⁊ sanctificatō
⁊ redēptio:ut quēadmodū scriptū est
qui gloriatur in dño glorietur. Hanc
dei iustitiam quam donat gratia sine
meritis:nesciunt illi qui suam iustitiā
uolunt cōstituere ⁊ ideo iustitie dei q̄
est christus non sunt subiecti. In qua
iustitia ē m'lta m'litudo dulcedis dei
propter quā dicit in psalmo. Gusta
te ⁊ uidete q̄ dulcis est dominus. Et
hanc quidem in hac peregrinatōe ge
stantes non ad satietatem sumentes:
esurimus eam potius ac sitimus: ut
ea postea saturemur cum uidebimus
eum sicuti est: ⁊ implebitur qd̄ scrip
tum est. Satiabor cum manifestabit'
gloria tua. Ita perficit christus mul
tam multitudinē dulcedis sue speran
tibus in eum. Porro autē si eā quaz
illi putant dulcedinē suā deus absco
dit timentibus eū:qua non est ipios
dānaturus:ut hoc nesciētes ⁊ dānari
timētes recte uiuāt:ac si possint esse
q̄ orent pro nō recte uiuētibus: quo'
modo eā perficit sperantibus in eum
quandoquidē sicut somniāt per hāc
dulcedinē nō dānaturus est eos q̄ nō
sperant i eū. Illa igitur eius dulcedo
queratur:quā perficit sperantibus in
eū:nō quā perficere putatur contem'
nentibus ⁊ blasphemantibus eum.
Frustra itaq̄ hō positus i hoc corpo
re occultorū dei iudiciorum sibi noti
tiā arrogare presumit. Illud quoque
apostolicū:conclusit eni deus omnes
in infidelitate ut omnibus misereat'.
non ideo dictum est q̄ sit neminē dā'
naturus:sed superius apparet unde
sit dictum. Nā cum de iudeis postea
cīdituris apostolis loqueretur ad gē
tes:ad quas utiq̄ iam credentes scri
bebat epistolas. Sicut enim uos inq̄t
aliquando non credidistis deo: nunc
autem misericordiam consecuti estis
illorum incredulitate:sic ⁊ hi non cre
dideruntin uestra misericordia: ut et
ipsi misericordiam consequantur. De
inde subiecit unde isti sibi errādo blā
diuntur atq̄ ait. Conclusit enim deus
omnes in infidelitate ut omnib' mise
reatur. Quos omnes nisi de quibus
loquebatur tanquam dicens ⁊ uos ⁊
illos. Deus ergo ⁊ iudeos ⁊ gentiles
quos presciuit ⁊ predestinauit confor
mes fieri imaginis filij sui: omnes in
infidelitate cōclusit ut de amaritudie
infidelitatis sue penitendo confusi:et
ad dulcedinē misericordie dei creden
do conuersi:clamarēt illud ī psalmo.
Quāmulta multitudo dulcedinis tue
domine:quam abscondisti timētibus
te:perfecisti autē sperantibus non in
se sed in te. Omnium itaq̄ miseretur
uasorum misericordie quidem omni
um:⁊ eorum scilicet quos ex gentib'
⁊ eorum quos ex iudeis predestiauit:
uocauit:iustificauit:glorificauit: non
omnium hominum:sed istorum om-
nium neminem dānaturus.

An hi qui inter hereticos baptiza
ti sunt:⁊ deteriores postea male uiuē
do sunt facti:uel hi qui apud catholi
cos renati ad hēses aut scismata trā'
sierunt:uel hi qui a catholicis apud
quos renati sunt non recedentes cri'
minose uiuere perstiterunt: possint p̄
uilegio sacramentorum remissionez
eterni sperare supplicij.cap.xxv.

S Ed iam respondeamus etiam
illis qui non solum diabolo et
angelis eius sicut nec isti: sed ne ipsis
quidem omnibus hominibus libera
tionem ab eterno igne promittunt:
uerum eis tantum qui christi baptis
mate abluti:⁊ corporis eius ⁊ sāgui
nis participes facti sunt: quomodoli
bet uixerint:ī quacūque heresi uel im
pietate fuerint. Sed contradicit eis

apostolus dicens. Manifesta autem sunt opera carnis. Que sunt fornicatio: immunditia: luxuria: idolorum seruitus: ueneficia: inimicicie: contentiones emulationes: animositates: dissensiones: heresis: inuidie: ebrietates: comessationes: ⁊ his similia: que predico uobis sicut predixi: quoniam qui talia agunt regnum dei non possidebunt. Hec profecto apostolica sententia falsa est: si tales post quantalibet tempora liberati regnum dei possidebunt. Sed quoniam falsa non est: profecto regnum dei non possidebunt. Et si in regni dei possessione nunquam erunt eterno supplicio tenebuntur: quoniam non est medius locus ubi non sit in supplicio: qui illo non fuerit constitutus in regno. Quamobrem quod ait dominus iesus hic est panis qui de celo descendit: si quis ex ipso manducauerit non morietur: ego sum panis uiuus qui de celo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane uiuet in eternum: quomodo sit accipiendum merito queritur. Et ab istis quidem quibus nunc respondemus: hunc intellectum auferunt illi: quibus deinde respondendum est. Hi sunt autem qui hanc liberationem nec omnibus hominibus sacramentum baptismatis ⁊ corporis christi: sed solis catholicis quamuis male uiuentibus pollicetur. Quia non solum inquiunt sacramento sed re ipsa manducauerunt corpus christi: in ipso scilicet eius corpore constituti de quo ait apostolus. Unus panis unum corpus multi sumus. Qui ergo est in eius corporis unitate id est in christianorum compage membrorum: cuius corporis sacramentum fideles communicantes de altari sumere consueuerunt: ipse uero dicendus est manducare corpus christi: et bibere sanguinem christi. Ac per hoc heretici ⁊ scismatici ab huius unitate corporis separati possunt idem percipere sacramentum: sed non sibi utile: imo uero etiam noxium: quo iudicetur grauius q̃ uel tardius liberetur. Non sunt quippe in eo uinculo pacis quod in illo exprimitur sacramento. Sed rursus etiam isti qui recte intelligunt non dicendum eum manducare corpus christi qui in corpore non est christi: non recte promittunt eis q̃ uel in heresim: uel etiam in gentilium superstionem ex illius corporis unitate labuntur: liberationem quandoq; ab eterni igne supplicij. Primo quia debent attendere q̃ sit intolerabile atq; a sana doctrina nimis deuium ut milti ac pene omnes qui heresis impias condiderint exeuntes de catholica ecclesia: ⁊ facti sunt heresiarche: meliores habeant causas q̃ hi qui nunquam fuerunt catholici: cum in eorum laqueos icidissent: si illos heresiarchas hoc facit liberari a supplicio sempiterno. q̃ in catholica ecclesia baptizati sunt ⁊ sacramentum corporis christi i uero christi corpore primitus acceperunt: cum peior sit utiq; desertor fidei: ⁊ ex desertore oppugnator eius effectus. q̃ ille qui non deseruit quam nunquam tenuit. Deinde quia et his occurrit apostolus eademq; uerba proferens: ⁊ enumeratis illis carnis operibus eadem ueritate predicens: quoniam qui talia agunt regnum dei non possidebunt. Unde nec illi in perditis et damnabilibus moribus debent esse securi: q̃ usq; in finem quidem uelut in communione ecclesie catholice perseuerant i tuentes quod est dictum. Qui perseuerauerit usq; in finem hic saluus erit: ⁊ per uite iniquitatem ipsam uiam iustitie quod eis christus est deserunt: siue fornicando: siue alias immunditias flagitiorum quas nec apostolus exprimere uoluit i suo corpore ppetrando: siue turpitudine luxurie defluendo

ſiue aliq̃d aliud eorũ agẽdo:de q̃bus
ait:quoniã qui talia agunt regnũ dei
non poſſidebunt. Ac per hoc q̃cunq̃
agunt talia:niſi in ſupplicio ſempiter
no nõ erunt:q̃a in regno dei eſſe non
potuerunt. In his enim perſeuerãdo
uſq̃ in huius uite finẽ:non utiq̃ dicẽ
di ſunt in chriſto pſeuerasſe uſq̃ in fi
nẽ:q̃a in chriſto perſeuerare eſt i eius
fide pſeuerare:que fides ut eã diffinit
apoſtolus p dilectionẽ operatur. Dile
ctio autẽ ſicut ipſe alibi dicit malũ nõ
operat. Nec iſti duo ergo dicendi ſũt
manducare corpus chriſti: quoniam
nec in membris cõputandi ſunt chri
ſti. Ut enĩ alia taceam:non poſſunt ſi
mul eſſe ⁊ membra chriſti ⁊ mẽbra
meretricis. Deniq̃ ipſe dicens q̃ man
ducat carnẽ meã ⁊ bibit ſanguinem
meũ:in me manet:⁊ ego in eo:oſtẽdit
quid ſit non ſacramento tenus:ſed re
uera corpus chriſti manducare: ⁊ eiꝰ
ſanguinẽ bibere. Hoc eſt enĩ in chriſto
manere:ut in illo maneat ⁊ chriſtus.
Sic enĩ hoc dixit tãquã diceret. Qui
nõ in me manet ⁊ in quo ego nõ ma
neo:non ſe dicat aut exiſtimet mãdu
care corpus meũ:aut bibere ſanguiẽ
meũ. Nõ itaq̃ manet in chriſto:q̃ nõ
ſunt mẽbra eiuſ. Nõ ſunt autẽ mẽbra
chriſti: q̃ ſe faciunt mẽbra meretricis
niſi malũ illud penitendo eſſe deſtite
rint:⁊ ad hoc bonum reconciliatione
redierint.

Quid ſit in fundamento habere
chriſtum:⁊ quibus ſpondeatur ſalus
quaſi p ignis uſturã.cap.xxvi.

ſ Ed habent iquiunt chriſtiani
catholici in fundamẽto chriſtũ
a cuius ueritate nõ receſſerunt:tñ ⁊ſi
huic fundamẽto ſupedificauerũt q̃li
bet peſſimã uitã: uelut ligna:fenũ: ſti
pulã. Recta itaq̃ fides per quã chri
ſtus eſt fundamentũ:quãuis cũ dãno
quoniã illa que ſupedificata ſunt exu
rent:tamẽ poterit eos quãdoq̃ ab il
lius ppetuitate ſaluare. Reſpondeat
eis breuiter iacobus apoſtol⁹. Si q̃s
dicat ſe fidẽ habere:opera autẽ nõ ha
beat:nunq̃d poterit fides ſaluare eũ?
Et quis eſt inq̃ũt de quo dicit apſto
lus paulus. Ipſe autẽ ſaluus erit: ſic
tamen quaſi p ignẽ. Simul quis iſte
ſit inquiramus. Hunc tñ non eſſe cer
tiſſimũ eſt:ne duorũ apoſtolorũ ſen
tentias mittamus in rixã. Si unuſ di
cit etiã ſi mala opera quis habuerit
ſaluabit eũ fides per ignẽ:alius autẽ
ſi opa nõ habeat nunq̃d poterit fides
ſaluare eũ. Inuẽiemus ergo q̃ poſſit
p ignẽ ſaluari: ſi prius inuenerimus
q̃d ſit in fundamẽto habere chriſtuz.
Quod ut de ipſa ſimilitudine quãto
cius aduertamus:nihil in edificio pre
ponitur fundamẽto. Quiſquis itaq̃
ſic hẽt in corde chriſtũ: ut ei terrena
⁊ tẽporalia nec ea que licita ſunt atq̃
cõceſſa preponat fundamentũ habz
chriſtũ. Si autẽ preponit: etſi uideat
habere fidẽ chriſti:nõ eſt tamen in eo
fundamentũ chriſtus:cui talia prepo
nuntur. Quãto magis ſi ſalutaria p
cepta contemnens committat illicita
etiam non prepoſuiſſe chriſtum: ſed
poſtpoſuiſſe conuincitur: quem poſt
habuit imperantem ſiue concedentẽ:
dum contra eius imperata ſiue con
ceſſa ſuam per flagitia delegit expleze
libidinẽ. Si quis itaq̃ chriſtianuſ di
ligit meretricẽ:eiq̃ adherens unum
corpus efficitur:iã fundamentũ non
habet chriſtum. Si quis autẽ diligit
uxorem ſuã ſi ſecundum chriſtũ: q̃s
ei dubitet in fundamẽto eſſe chriſtũ.
Si uero ſecundũ hoc ſeculum ſi car
naliter:ſi morbo concupiſcentiarum
ſicut ⁊ gentes que ignorant deum:et
hoc ſecundum ueniam concedit apo
ſtolus:imo per apoſtolum chriſtus.
Poteſt ergo et iſte i fũdamẽto habere

christum. Si enim nihil ei talis affectiōis uoluptatisq; preponat: quāuis superedificet ligna: fenū: stipulā: christus est fundamētum: propt̄ hoc saluus erit per iguem. Delicias quippe huiusmodi amoresq; terrenos: ꝓpter cōiugalem quidem copulam nō damnabiles tribulatiōis ignis exuret: ad quē pertient ignem: ⁊ orbitates ⁊ quecūq; calamitates que auferūt hec. Ac per hoc ei qui edificauit erit edificatō ista damnosa: quia nō habebit quod superedificauit: ⁊ eorum amissiōe cruciabitur. quibus fruēdo utiq; letabatur: sed per hunc ignem saluus erit merito fundamēti: quia etsi utrum id an christum habere malet a persecutore preponeretur: se malet christum habere q̄ ista liberrime profiteretur. Uide in apostoli uerbis hominez edificantem super fundamētū hoc: aurꝫ: argentum: lapides preciosos. Qui sine uxore est inquit: cogitat que sunt dei quomodo placeat deo. Uide aliū edificantē ligna: fenum: stipulā. Qui autem matrimonio iunctus est iquit: cogitat que sunt mūdi quomodo placeat uxori. Uniuscuiusq; opus quale sit manifestabit̄. Dies enim domini ō clarabit: dies utique ire dies tribulationis: quoniā in igne iquit reuelabit̄. Eandemq; tribulationem ignem uocat: sicut alibi legitur. Uasa figuli probat fornax et homines iustos tentatio tribulatōnis. Et uniuscuiusq; op' quale sit ignis ꝓbabit. Si cuius opus permanserit: permanet enim quod q̄sq; cogitat que sunt dei quomodo placeat deo quod superedificauit: mercedem accipiet: id est ūde cogitauit hoc sumet. Si cuius autem opus arserit: damnum patietur: quoniam quod dilexerat non habebit. Ipse autem saluus erit quia nulla eus tribulatio ab illius fundamēti stabilitate semouit. Sic tamen quasi per ignē. Quod enim sine illiciente amore non habuit: sine urente dolore non perdit. Ecce quantū mihi uidetur inuentus est ignis: q̄ nullā eorū damnet: sed unū ditet: alterum damnificet: ābos probet. Si aūt ignem illum loco isto uoluerimus accipere: de quo dominus dicit sinistris Discedite a me maledicti in ignē eternū: ut in eis etiam isti esse credantur qui edificant super fundamētū ligna: fenū: stipulam: eosq; ex illo igne post tempus pro malis meritis impertitū liberet boni meritū fundamenti: quid arbitramur dexteros quibus dicetur uenite benedicti patris mei possidete paratum uobis regnum: nisi eos qui superedificauerunt super fundamētū: aurū: argentū: lapides preciosos. Sz in illū ignem de quo dictum est: sic tamen quasi per ignē: si hoc modo ē intelligendus: utriq; mittēdi sunt: ⁊ dexteri scilicet ⁊ sinistri. Illo quippe igne utriq; probandi sunt de quo dictum est: dies eni domini declarabit: quia i igne reuelabitur: ⁊ uniuscuiusq; opus quale sit igis ꝓbabit. Si ergo utrūq; probabit ignis ut sit si cuius opus ꝑ manserit id est non fuerit igne cōsumptum quod superedificauit: mercedez accipiet: si cuius autem opus arserit: damnum patietur: profecto non ē ille ipse eternus ignis. In illum enim soli sinistri nouissima ⁊ perpetua damnatione mittentur: iste autem dextros probat. Sed alios eoꝫ sic probat ut edificiū super christum fundamentū ab eis inuenerit esse cōstructum: non exurat atq; cōsumat: alios autē aliter id est ut quod superedificauerūt ardeat damnāq; inde patiantur: salui fiāt autē quoniam christum in fundamētum stabiliter positum precellenti caritate tenuerunt. Si autem salui fient: profecto ⁊ ad dexteram stabunt ⁊ cū ceteris audient: uenite benedicti pātis mei: possidete paratū uobis regnum

nō ad ſiniſtrā ubi illi erunt qui ſalui nō erūt: ⁊ ideo audient diſcedite a me maledicti in ignem eternū. Nemo q̄p pe ab illo igne ſaluabitur: quia in ſup pliciū eternum ibunt illi oēs: ubi uer mis eorū non morietur ⁊ ignis non extinguetur: quo cruciabuntur die ac nocte in ſecula ſeculorum. Poſt iſti' ſane corporis mortem: donec ad illū ueniatur qui poſt reſurrectōnē corpo rū futurus eſt damnatōis et remune ratōis ultimus dies: ſi hoc tēporis interuallo ſpiritus defunctorum eiuſ modi ignē dicuntur perpeti: quē non ſentiant illi qui nō habuerunt tales mores et amores in huius corporis uita ut eorū ligna ⁊ fenum ⁊ ſtipula cōſumatur: alq̄ uero ſentiāt q̄ eiuſmo di ſecū edificia portauerūt: ſiue ibi tā tū: ſiue hic et ibi: ſiue iō hic ut nō ibi: ſecularia q̄uis a dānatōe uenalia cō cremantē ignē trāſitorie tribulatōis ī ueniāt: nō redarguo: q̄a forſitan uerū eſt. Poteſt quippe ad iſtā tribulatōēz ptinere etiā mors ipſa carnis que de peccati primi ppetratōe cōcepta eſt: ⁊ ſecundū cuiuſq̄ edificiū tempore ſuo ab uno quoq̄ ſuſcepta: poſſunt ⁊ per ſecutōes eccleſie quibus martyres co ronati ſunt: ⁊ quas patiunt q̄cunque Chriſtiani probant utraq̄ edificia ue lut ignis: ⁊ alia cōſumunt cū ipſis edi ficatoribus: ſi chriſtū in eis nō iueni unt fundamentū: alia ſine ipſis ſi iue niunt: q̄a licet cū dāno ſalui erūt: ipſi non cōſument propter chriſti uidelicz meritū in fundamento reperti q̄ ma net in eternū. Erit enim tribulatio in fine ſeculi tempore antichriſti qualis nunquam antea fuit: quia multa erūt tunc edificia ſiue aurea ſiue fenea ſup optimum fundamentum quod ē chri ſtus ieſus: ut ignis ille probet utraq̄ ⁊ de alīs gaudium de alīs inferat dā num. Neutros tamen perdat: in qui bus hec inueniet propter ſtabile fun damentum. Quicunq̄ autē non dico uxorē cuius etiā cōmixtiōe carnis ad carnalem utitur uoluptatē: ſed ipſa que ab huiuſmodi delectatōibus alie na ſunt nomia pietatis: humano mo re carnaliter diligēdo: chriſto antepo nit: nō eū habet in fundamēto. Et iō nō per ignem ſaluus erit: ſed ſaluus non erit: quia eſſe cū ſaluatore nō po terit: q̄ de hac re aptiſſime loquēs ait. Qui amat patrē aut matrem pluſ q̄ me nō eſt me dignus: ⁊ qui amat filiū aut filiā ſuper me: nō eſt me dignus. Uez qui has neceſſitudines ſic amat carnaliter: ut tam eas chriſto domio non preponat: malitq̄ ipſis carere q̄ chriſto: ſi ad hunc fuerit articulū ten tationis adductus: p ignē erit ſaluus quia et earum amiſſione tantum ne ceſſe eſt urat dolor: quantum beſerat amor. Porro qui patrem: matrem: fi lios: filias ſecūdum chriſtū dilexerit. ut ad eius regnū obtinendum eiq̄ co herendum eis cōſulat: uel hoc ī eis di ligat q̄ mēbra ſūt chriſti: abſit ut iſta dilectio reperiat in lignis: feno: et ſti pula cōſumēda: ſz p̄ſus edifio aureo argenteo gēmeoq̄ deputabit. Quo mō autē pōt eos plus amare q̄ chri ſtū: quos amat utiq̄ ppter chriſtū.

Cōtra eorū pſuaſionē q̄ putāt ſibi nō obfutura peccata in quib' cū ele moſynas facerēt pſtiterūt. cap. xxvij.

r Eſtat eis reſpōdere: qui dicunt eterno igne illos tantūmō arſu ros q̄ pro peccatis ſuis dignas facere elemoſymas negligūt ppter illud q̄ ait apoſtolus iacob': iudiciū autē ſine miſericordia illi q̄ nō fecit miſericor diā. Qui ergo fecit inq̄unt quāuis ñ correxerit pditos mores: ſed nefarie ac neq̄ter inter ipſas ſuas elemoſynaſ uixerit: cū miſericordia illi futurū eſt iudiciū: ut aut nō damnetur omino.

aut post aliquod tēpus a damnatiōe nouissima liberetur. Nec ob aliud existimant christū de solo delictu atque neglectu elemosynarū discretionē inter dextros ⁊ sinistros esse facturū quoꝫ alios in regnum alios in supplicium mittet eternum. Ut autē quotidiana sibi opinetur que facere omnino non cessant: qualiacūq; ⁊ quantacunque sint: per elemosynas dimitti posse peccata: orationem quam docuit ipse dominus: ⁊ suffragatricem sibi adhibere conantur et testem. Sicut enī nullus est inquiūt dies quo a christianis hec oratio non dicatur: ita nullus est quotidianum qualecunque peccatum: quod per illam non dimittatur cū dicimus dimitte nobis debita nostra: si quod sequitur facere curemus: sicut ⁊ nos dimittimus debitoribꝰ nostris. Non enī ait dominus inquiunt: si dimiseritis peccata hominibus: dimittet uobis pater quotidiana parua peccata: sed dimittet inquit uobis peccata uestra. Qualiacūq; ergo uel quātacūq; sint etiā si quotidie ꝓpetrentur: nec eis uita discedat in melius cōmutata per elemosynā uenia nō negata remitti sibi posse presumunt. Sed bene qō isti dignas pro peccatis elemosynas cōmonēt esse faciēdas. Quoniā si dicerent qualescūq; elemosynas ꝑ peccatis quotidianis ⁊ magnis: ⁊ quātacunq; scelerꝫ cōsuetudie misericordiā posse ipetrare diuinā: ut ea quotidiana remissio sequeret: uiderēt se rē dicere absurdā atq; ridiculā. Sic enim cogerentur fateri fieri posse ut opulentissimus hō decem denarijs diurnis in elemosynas ipensis homicidia ⁊ adulteria ⁊ nefaria queq; facta redimerē. Qō si absurdissimū ⁊ insanissimū ē dicere profecto si queratur que digne sint elemosyne pro peccatis de q̄bus etiā ꝑ christi ꝑcursor ille dicebat facite ergo fructus dignos penitētie: procul dubio nō inuenientur eas facere qui uitā suam usq; ad mortē quotidianorum criminū perpetratione cōfodiūt. Primum quia in auferēdis rebus alienis longe plura diripiūt: ex quibus perexigua paupibus largiēdo christū se ad hoc pascere existimāt: ut licētiā malefactorū se ab illo emisse uel quotidie potius emere credentes securi dānabilia tāta cōmittant. Qui si ꝑ uno scelere omnia sua distribuerēt indigētibus membris christi: nisi desisterent a talibus factis hñdo caritatē que non agit perperā: aliq̄d eis prodesse non posset. Qui ergo dignas pro suis peccatis elemosynas facit: prius eas incipit facere a seipso. Indignū est enī ut in se non faciat qui facit in proximū: cuꝫ audiat dicentē deum diliges proximū tuum tanquam teipsum. Item audiat. Miserere anime tue placens deo. Hāc elemosynā id est ut deo placeat non faciēs anime sue: quomodo dignas pro peccatis suis faceī elemosynas est dicendus. Ad hoc enī ⁊ illō scriptum est. Qui sibi malignus est cui bonus erit? Orātōes quippe adiuuant elemosyne. Et utiq; intuendum est quod legimus. Fili peccasti: nō adiicias iterū: ⁊ de preteritis tuis deprecare ut tibi dimittantur. Propt̄ hoc ergo elemosyne faciende sunt: ut cū ō ꝑteritis peccatis deprecamur exaudiamur: nō ut in eis ꝑseuerantes licētiā malefaciendi nos ꝑ elemosynas cōparare credamꝰ. Jō aūt dñs ⁊ dextris elemosynas ab eis factas: ⁊ sinistris nō factas se iputaturum esse predixit: ut hinc ostenderet quātum ualeant elemosyne ad priora delenda: non ad ꝑpetua impune cōmittenda peccata. Tales autē elemosynas non dicendi sunt facere: qui uitam nolunt a cōsuetudine scelerum in melius commutare. Quia ⁊ in hoc quod ait: quando uni ex minimis meis nō fecistis mihi

non fecestis:ostendit eos nō facere ēt
quādo se facere existimāt. Si enī chri
stiano esurienti panē tānq̄ christo da
rent:profecto sibi panē iustitie quod
ipse christus est nō negarent. Quoni
am deus non cui detur sed quo anio
detur attendit. Qui ergo christū dili-
git in christiano hoc anio ei porrigit
elemosynaz quo accedit ad christum
nō quo uult recedere īpunitus a chri
sto. Tanto enim magis quisq̄ ōserit
christum:quanto magis diligit quod
improbat christus. Nam quid cuiq̄
prodest q̄ baptizatur si nō iustificat.
Nonne qui dixit nisi quis renatus fu
erit ex aqua et spiritu sancto nō intra
bit in regnum dei:ipse etiam dixit nisi
abundauerit iustitia uestra sup scri-
barum et phariseorū:non intrabitis ī
regnū celorū. Cur illud timendo mlti
curant baptizari:⁊ hoc non timendo
non multi curant iustificari? Sicut er
go ñ dicit fratri suo fatue: qui cū hoc
dicit non ipsi fraternitati sed peccato
eius infensus est:alioquin zeus erit ge
hēne ignis:ita ecōtrario qui porrigit
elemosynam christiano: non christia
no porrigit qui non in eo diligit chri
stū:non autē diligit christū qui iustifi
cari ⁊ usat a christo. Et quēadmodū
si quis preoccupatus fuerit in aliquo
dilecto ut fratri dicat suo fatue: id est
non eius peccatū uolens auferre con
uincitur iniustitia:parū est illi ad hoc
redimendum elemosynas facere nisi
etiam quod ibi sequitur remediuz re
conciliationis adiungat. Ibi enim seq̄
tur. Si ergo offers munus tuū ad al
tare:⁊ ibi recordatus fueris quia fra
ter tuus habz aliquid aduersū te:reli
que ibi munus tuum ad altare ⁊ ua
de prius reconciliari fratri tuo: ⁊ tūc
ueniens offeres munus tuum: ita pa
rū est elemosynas quātaslibet facere
pro quocunq̄ scelere:⁊ in cōsuetudie
scelerū pmanere. Oratio uero quoti
diana quā docuit ipse dominus: ūde
dominica nominatur: delet quidem
quotidiana peccata cū quotidie dici-
tur dimitte nobis debita nostra: quā
do id quod sequit nō solū dicit sz eti
am fit:sicut et nos dimittimus debi
toribus nostris. Sed q̄a fiunt pecca-
ta ideo dicitur:nō ut iō fiāt q̄a dicit.
Per hanc enī uoluit saluator oñdere
quantūlibet iuste in huius uite caligi
ne atq̄ infirmitate uiuam⁹:nō nobis
decē peccata pro quibus dimittendis
debeamus orare:⁊ eis qui in nos pec
cant ut ⁊ nobis ignoscatur ignoscere
Nā itaq̄ propterea dominus ait. Si
dimiseritis hominib⁹ peccata dimit
tet uobis pater uester peccata uestra
ut de hac orōe cōfisi securi quotidia
na scelera faceremus:uel potētia qua
nō timeremus hominū leges:uł astu
tia qua ipsos hoīes falleremus: sz ut
p illā disceremus nō putare nos esse
sine peccatis:etiam si criminibus esse
mus imunes:sicut etiā legis uetis sa-
cerdotes hoc ipsū de sacrificijs admo
nuit:q̄ iussit eos primū pro suis deiñ
pro populi offerre peccatis. Naz etiā
ipsa uerba tāti magistri ⁊ domini no
stri uigilanter intuenda sunt. Nō enī
ait si dimiseritis peccata hominibus
⁊ pater uester dimittet uobis qualia
cunq̄ peccata:sed ait peccata uestra.
Quotidianā orationē docebat: ⁊ iu-
stificatis utiq̄ discipulis loquebatur
Quid est ergo peccata uestra nisi pec
cata sine q̄bus nec uos estis qui iusti
ficati ⁊ sanctificati estis. Ubi ergo il
li q̄ p hanc orationē occasionē perpe
trādorū scelerū quotidie querūt:signi
gnificasse dicūt dñuz etiā magna pec
ta quōiā nō dixit dimittet uobis pec
cata parua:sz peccata uestra: ibi nos
cōsiderantes qualibus loquebatur et
audiētes dictum peccata uestra:nihil
aliud debem⁹ existimare q̄ pua: quo
niam talium iam non erant magna.

Ueruntamen nec ipsa magna a quib⁹ omno mutatis in melius moribus recedendū est dimittuntur orantibus: nisi fiat quod ibi dicit sicut et nos dimittimus debitorib⁹ nostris. Si enim minima peccata sine quibus non etiam est uita iustorum aliter nō remittuntur: quanto magis multis et magnis criminibus inuoluti etiam si ea perpetrare iam desinant: nullam indulgentiā consequuntur si ad remittendum aliqs quod in eos quisqs peccauerit inexorabiles fuerint: cū dicat dominus: si autē nō dimiseritis peccata hominibus nec pater uester dimittet uobis. Ad hoc enim ualet qd etiam iacobus apostolus ait. Iudicium futurum sine misericordia illi q̄ non fecit misericordiā. Uenire quippe debet in mentem etiam seruus ille cui debitori dominus suus relaxauit decem milia talentorum: que postea iussit ut redderet quia ipse non misertus est conserui sui qui ei centū debebat denarios. In his qui filij sunt p̄ missionis et uasa misericordie: ualet quod ait idē apostolus consequenter adiungens superexaltat autē misericordia iudicium. Quoniā et illi iusti qui tanta sanctitate uixerūt ut alios quoqs recipiant in tabernacula eterna quibus amici facti sunt de mammōa iniquitatis: ut tales essent: misericordia liberati sunt ab eo qui iustificat impium iputans mercedē secundū gratiam non secundū debitū. In eorum q̄ppe numero est apostolus qui dicit. Misericordiā cōsecutus sum ut fidelis essem. Illi autē qui recipiunt a talibus tabernacula eterna: fatendum ē q̄ nō sint his moribus prediti: ut eis liberandis sine suffragio sanctorū sua possit uita sufficere: ac per hoc multo āplius in eis superexaltet misericordia iudiciū. Nec tñ iō putandus est q̄sq̄ sceleratissimus nequaq̄ uita ul bona uel tolerabilior mutatus: recipi i tabernacula eterna: quoniā obsecutus ē sanctis de māmona iniquitatis: id est de pecunia uel diuitijs que male fuerant acquisite: aut etiā si bene non tñ ueris: sed quas iniquitas putat esse diuitias: quoniā nescit que sint uere diuitie: quibus illi abūdant qui ⁊ alios recipiunt in tabernacula eternu. Est itaqs quidā modus uite: nec tam male ut his qui eam uiuūt nihil prosit ad capessendum regnum celorum largitas elemosynarum quibus etiam iustorum sustentatur inopia: ⁊ fiunt amici qui in tabernacula eterna suscipiant: nec tam bone ut ad tantaz beatitudinē adipiscendā eis ipsa sufficiat: nisi eorū meritis quos amicos fecerint misericordiā cōsequant. Mirari autem solco etiā apud uirgiliuz istam domini reperiri sententiā: ubi ait facite uobis amicos de mammōa iniquitatis: ut et ipsi recipiant uos i tabernacula eterna: cuius ē illa similima. Qui recipit prophetam in nomine prophete mercedem prophete accipiet: et qui recipit iustum in noie iusti mercedem iusti accipiet. Naz cū elysios cāpos poeta ille describeret: ubi putant habitare animas beatorū: non solum ibi posuit eos qui propriis meritis ad illas sedes peruenīre potuerunt: sed adiecit atque ait. Quiqs sui memores alios fecere merendo: id est qui promeruerunt alios eosqs sui memores promerendo fecerunt. Prorsus tāquam eis diceret quod frequentatur ore christiano cū se cuiqs sāctorū hūil q̄sqs cōmēdat: ⁊ dic̄ memor esto mei: atqs ut id eē possit promerēdo efficit. Sz q̄s iste sit mod⁹ ⁊ q̄ sint ipsa peccata que ita īpediunt pue tōez ad īgnū dei: ut tñ sāctorū amicorū meritis īpetrent indulgentiā: difficillimum est iuenire: periculosissimū diffinire. Ego certe usqs ad hoc tēp⁹

cum inde satagerem ad eorū idaginē peruenire non potui. Et fortassis propterea latent: ne studiū proficiendi ad oia peccata cauenda pigrescat. Quoniam si scirentur que uel qualia sint delicta pro quibus etiā pmanētibus nec prouectu uite melioris assūptis: intercessio sit inquirēda et sperāda sanctoꝝ: eis secura se obuolueret hūuna segnicies: nec euolui talibus īplicamētis ullius uirtutis expeditōe curaret: ſz tantūmō quereret aliorū meritis liberari: quos amicos sibi de māmona iniquitatis elemosynarū largitione fecisset. Nunc uero dū uenialis iniqtas etiā si perseueret ignorat: modus pfecto et studiū in meliora pficiendi orādo ⁊ instando uigilantius adhibetur ⁊ faciendi de māmona iniquitatis sāctos amicos cura nō spernit. Uerum ista liberatio que fit siue suis q̄busqꝫ orationibus: siue intercedētibus sanctis: id agit ut in ignē quisqꝫ non mittat eternū: nō ut cū fuerit missus post quantūcunqꝫ inde tēpus eruat. Nam et illi qui putant sic intelligendū esse quod scriptū est afferre terram bonā uberē fructū: aliā tricenū: aliam sexagenū: aliam centenū: ut sancti p suoꝝ diuersitate meritorū: alij tricenos homines liberent: alij sexagenos: alij centenos hoc in die iudicij futurū solent suspicari non post iudiciū. Qua opinione quidam cum uideret homines īpunitatē sibi peruersissime pollicētes eo q̄ omnes isto modo ad liberatōēz pertinere posse uideant: elegātissime respondisse perhibetur: bene potius esse uiuendum: ut inter eos quisqꝫ reperiatur qui pro alijs intercessuri sūt liberandis: ne tā pauci sint ut cito ad numerū suum uel tricenum: uel sexagenū: uel centenū: uno quoqꝫ eorum perueniente: multi remaneant q̄ erui iā de penis illorā intercessione ñ possint: ⁊ in eis inueniatur quisquis sibi spem fructus alieni temeritate uanissima pollicetur. Hec me illis respondisse sufficerit: q̄ sacrarū litteraꝝ quas cōes habemus auctoritatē non spernunt: sed eas male intelligendo: ñ qō ille loquuntur: sed hoc potius putāt futurum esse quod ipsi uolunt. Hac itaqꝫ respōsione reddita librum sicut promisimus terminamus.

Aurelij Augustini de ciuitate dei liber. xxij.

De conditione āgelorum ⁊ hominum. cap. primum.

IGIT in proximo libro superiore promisim̄: iste huius tot̄ opis ultim̄ disputationem de ciuitate dei eternaqꝫ beatitudie cōtinebit. Que non ppter etatis pmlt̄ta secula longitudinē tamen quātancunqꝫ finiendā eternitatis nomen accepit: sed quēadmodū scriptum est in euangelio regni eius non erit finis. Nec ita ut alijs moriendo decedētib̄ alijs succedentibus oriendo: species ī ea ppetuitatis appareat: sicut in arbore que perenni fronde uestitur: eadem uidetur uiriditas permanere dum labentibus et cadentibus folijs subidealia que nascuntur faciem conseruāt opacitatis: sed omnes in ea ciues immortales erunt adipiscentibus et hominibus quod nunq̄ sancti angeli p diderunt. Facit hoc deus oipotētissimus et̄ ꝓditor. Promisit enī nec mētiri pōt: et quibus fidē hic quoqꝫ faceret q̄ multa sua et non pmissa et promissa iā fecit. Ipse est enī qui in principio cōdidit mundū plenum omibus bonis uisibilibus atqꝫ itelligibilibus

rebus in quo nihil melius instituit q̃ spiritus quibus intelligentiã dedit:et sue contemplationis habiles capaces q̃ sui p̃stitit:atq̃ ut una societate de uinxit:quã sanctã et supnã dicimus ciuitatẽ. In qua resideãt:i qua sustentẽt: btiq̃ sint. Deus aũt ipse illis est tanq̃ uita uict usq̃ cõis:q̃ liberuz arbitriũ eidẽ intellectuali nature tribuit tale:ut si uellet deserere deũ beatitudinẽ scilicet suã:cõtinua miseria esset secutura. Qui cũ p̃sciret angelos quosdã p elatõem qua ipsi sibi ad beata uitã sufficẽ uellẽt tãti boni desertores futuros:nõ eis ademit hãc potestatẽ:potẽtius et meliuz esse iudicãs etiã de malis bene facẽ:q̃ mala esse ñ sinere. Que oio nulla essent:nisi natura mutabilis quãuis bona et a sũmo deo atq̃ incõmutabili bono q̃ bona oia cõdidit instituta peccando mala ea sibi ipsa fecisset: quo etiã peccato suo teste cõuincit bonã cõditaz se esse naturaz. Nisi enim magnũ ⁊ ipsa licet nõ equale cõditori bonũ esset profecto desertio dei tanquaz lumis sui malũ eius esse nõ posset. Nã sicut cecitas oculi uitiũ est:et idẽ ipsũ indicat ad uidendũ lumen esse occultũ creatũ:ac per hoc ẽt ipso uitio suo excellẽtius ostẽditur ceteris mẽbris mẽbruz capax lumis. Nõ enim alia causa esset uitiũ eius carere luce:ita natura que fruebat deo:optimam se institutã docet etiaz ipso uitio:quo iõ misera est: q̃a non fruitur deo:qui casũ angelorũ uoluntariũ iustissima pena sẽpiterne infelicitatis obstruxit: atq̃ in eo summo bono pmanẽtibus ceteris: ut de sua sine fine pmansione certi essẽt: tãquam ipsius premiũ pmansionis dedit. Qui fecit hoiem etiaz ipsũ rectũ cũ codẽ libero arbitrio:terrenũ q̃dez aial::sed celo dignũ si suo cohereret auctori:miseria similit si eũ desereret secutura:qualis nature huiusmõi cõueiret. Quẽ similit cũ p̃uaricatiõe legis dei:per dei desertõem peccaturũ esse p̃sciret:nec illi ademit arbitriũ liberi potestatẽ:simul preuidens quid boni de malo eius ipse esset facturus qui de mortali pgenie merito iusteq̃ dãnata:tantũ populũ ppter gratiam suam colligit ut inde suppleat et istauret ptẽ q̃ lapsa est angelorũ:ac sic illa dilecta et superna ciuitas nã fraudet suorũ numero ciuium:quin etiam fõtassis et uberiore lactetur.

De eterna dei et icommutabili eius uoluntate.cap.ij.

m Ulta enim fiũt q̃dẽ a malis ꝓtra uolũtatẽ dei sz tãte ẽ ille sapiẽtie tãteq̃ uirtutis ut i eos exitus siue fines quos bonos et iustos ipse p̃sciuit tẽdãt oia que uolũtati eius uidentur aduersa. Ac p hoc cũ deus mutare dicitur uolũtatem :ut q̃b' lenis erat uerbi gtia reddat iratus:illi potiꝰ q̃ ipse mutãt:⁊ cũ quodãmõ mutatũ in his que patiunt inueniũt:sicut mutat sol oculũ sauciatis:⁊ asp quodammõ ex mitti:et ex delectabili molestꝰ efficit:cũ ipse apõ seipsũ maneat idẽ q̃ fuit. Dicit etiã uolũtas dei quã facit in cordibus obedientiũ mandatis eius:de qua dicit aplus. Deus est enim q̃ opat in nobis ⁊ uelle. Sicut enim iustitia dei nõ solũ qua ipse iustus ẽ dr: sed illa etiã quã in hoie q̃ ab illo iustificat facit:sic et lex eius uocat:que potius est hominũ:sed ab illo data. Nã utiq̃ homines erant quibus ait iesus:in lege uestra sciptũ est cũ alio loco legamus:lex dei eius i corde eiꝰ. Secundũ hanc uoluntatẽ quam deꝰ operatur in hominibus : etiam uelle dicere quod non ipse uult : sed suos id uolentes facit: sicut dicitur cognouisse: quod ut cognosceretur facit a quibus ignorabat. Neq̃ enim dicente

apostolo nūc aūt cognoscētes deum
imo cogniti a deo:fas ē ut credam⁹ q̄
eos tūc cognouerit deus : p̄cognitos
añ cōstitutionē mūdi:sz tunc cogno-
uisse dictus est:qō tūc ut cognosceret
effecit. De his locutionū modis iaz ⁊
i supiorib⁹ libris memini disputatuz.
Secūdū hanc ergo uoluntatē q̄a deū
uelle dicimus qō alios efficit uelle: a
q̄bus futura nesciunt:multa uult nec
facit. Mlta enī uolūt fieri sancti eius
ab illo inspirata sancta uolūtate: nec
fiunt:sicut orāt p q̄busdā pie sāctesq̄:
et qō orāt nō facit:cū ipse in eis hanc
orādi uolūtatē sancto spiritu suo fece
rit. Ac p hoc qñ secundū deū uolunt
et orāt sancti ut q̄sq̄ sit saluus: possu
mus illo mō locutōis dicē uult deus
et nō facit:ut ipsū dicam⁹ uelle : q̄ ut
uelint isti facit. Secundū uero illā uo
luntatē suā que cū eis p̄scientia sēpit
na est:pfecto in celo et in terra oia q̄-
cūq̄ uoluit:nō solū p̄terita uel pñtia
sed etiā futura iā fecit. Uerū añquam
ueniat tēpus quo uoluit ut fieret qō
añ tēpora uniuersa p̄sciuit atq̄ dispo
suit:dicim⁹ qñ deus uoluerit fiet. Si
autē nō solū tēpus quo futurū est: ue
rū etiā utrū futurū sit ignoramus:di
cimus fiet si de⁹ uoluerit:ñ q̄a de⁹ no
uā uolūtatē quā nō hūit tūc hēbit:sz
q̄a id qō ex etnitate in ei⁹ imutabili p̄
paratū est uoluntate tunc erit.

De pmissiōe etne beatitudis sāctorū:
⁊ ppetuis supplicijs ipiorū.ca.iij.

q Uapropter ut cetera tā multa p̄
tereā:sicut in christo nunc uide
m⁹ ipleri qō pmisit abrae dicēs i sēie
tuo bñdicent oēs gentes ita qō eidez
semini eius pmisit iplebit:ubi ait per
pphetā resurgent qui erāt in monu-
mētis. Et qō ait erit celū nouū et tra
noua:et nō erūt memores priorū:nec
ascendēt in cor ipsoz: sed letitiam et
exultationē inueniēt in ea. Et ecce ego
faciā hierusalē exultationē et populū
meū in letitiā. Et exultabo in hierusa
lē ⁊ letabor in populo meo:et ultra ñ
audiet in ea uox flet⁹. Et p aliū pphe
tā qō p̄nunciauit dicēs eidē pphete.
In tēpore illo saluabit popolus tu⁹
oīs q̄ inuentus fuerit scriptus i libro
⁊ multi dormiētiū in terre puluē:siue
ut alij intpretati sunt aggere exurgēt
hi in uitā eternā:et hi in opprobriuz
et in cōfusionē eternā. Et alio loco p
eūdē pphetā. Et accipiēt regnū sācti
altissimi:⁊ obtinebūt illud usq̄ in se-
culū:et usq̄ in secula seculoz. Et pau
lo post. Regnū iquit ei⁹ regnū sēpiter
nū. Et alia q̄ ad hoc ptinētia i libro
uicesimo posui:siue que ñ posui: ⁊ tñ
in eisdē litteris scripta sūt uenient: et
hec sicut et ista uenerūt que icreduli
ñ putabāt eē uēta. J dē q̄ppe de⁹ utra
q̄ pmisit:utraq̄ uenta eē p̄dixit:quē
phorrescūt nuia paganoz:teste ēt pō
phyrio nobilissimo phō ipsorum.

Cōtra sapientes mūdi q̄ putāt ter-
rena hominū corpora ad celeste hita
culū nō posse transferri.cap.iiij.

s Ed uidelicet hoies docti atque
sapientes cōtra ui tante aucto
ritatis que oia genera hominū sicut
tanto ante predixit:in hoc credēdum
sperandūq̄ cōuertit:acute sibi argu
mētari uident aduersus corpoz resu:
rectionē et dicere quod in tertio de re
publica libro a ciceronc cōmemoratū
est. Nam cum herculem et romulum
ex hominibus deos esse factos asse-
uerarent:quoz nō corpora inquit sūt
in celū elata. Neq̄ enī natura patere
tur:ut id quod esset e terra nisi in ter
ra maneret. Hec est magna rō sapien
tiā:quoz dominus nouit cogitatōes
qm̄ uane st. Si enī anime tantummō
essemus:id est sine ullo corpe spiritus

ꝛ in celo hitantes terrena aialia nesci
remus:nobisq; futurũ esse diceret:ut
terrenis corporib' aiandis quodã ul
culo mirabili necteremur:nõne multo
fortius argumẽtaremur id credere re
cusantes:et diceremus naturã nõ pa
ti ut res incorporea ligamẽto corpo
reo uinciretur. Et tamen plena ẽ ter
ra uegetãtibus animis:quibus hec
mẽbra terrena miro mõ sunt cõnexa
et iplicata. Cur ergo eodẽ uolẽte deo
qui fecit hoc aial nõ poterit terrenuz
corpus in celeste corpus attolli:si ani
mus oia hec terrena trãscẽdẽs ꝑ hoc
etiã celesti corpore prestabilior terre
no corpori potuit alligari. An terre
na particula tã exigua potuit aliquid
celesti corpore melius apud se tenẽ:
ut sensum haberet et uitã:et eã sentiẽ
tẽ atq; uiuentẽ dedignabit' celũ susci
pere:aut susceptã non poterit sustinẽ
cũ de re sentiat et uiuat ista meliore:
q̃ est corpus oẽ celeste. Sed iõ nunc ñ
fit:quia nõdum est tempus quo id fie
ri uoluit. Quid hoc quod prouidẽtia
dei multo mirabilius q̃ illud quod
ab istis non creditur fecit. Cur enim nõ
uehementius admiramur incorpore
os aios celesti corpore potiores terre
nis alligari corpibus:q̃ corpora licet
terrena sedibus q̃uis celestibus tam
corporeis sublimari:nisi quia hoc ui
dere cõsueuimus:et hoc sumus illud
uero nondũ sumus:nec aliquãdo ad
huc uidimus? Nã profecto sobria ra
tione cõsulta mirabiliorie esse diuini
operis reperitur: incorpalibus corpa
lia quodãmodo attexere:q̃ licet diuer
sa quia illa celestia ista terrestria:tam
corpora et corpora copulare.

De resurrectione carnis: quã q̃dam
mũdo credẽtes ñ credãt. cap. v.

Ed hoc icredibile fuerit aliqñ.
Ecce iã credidit mundus sublã
terrenũ ch:isti corpus in celũ resur
rectionẽ carnis et ascẽsionẽ in supnas
sedes paucissimis remanẽtibus atq;
stupentibus:uel doctis uel indoctis:
iã crediderũt docti et indocti. Si rem
credibilẽ crediderũt:uideant q̃ sit sto
lidi qui non credũt. Si autẽ res incre
dibilis credita est:etiã hoc utiq; incre
dibile est sic creditũ esse quod incredi
bile est. Hec igitur duo icredibilia re-
surrectionẽ.s. nostri corporis in eter
nũ:et rẽ tã incredibilẽ mundũ esse cre
diturũ idẽ deus anteq̃ uel unũ eoruz
fieret ãbo futura esse predixit. Unum
duorũ incredibiliũ iã factum esse ui-
demus ut quod erat incredibile cre-
deret mundus. Cur id quod reliquuz
est despatur:ut etiã hoc ueniat qõ in
credibile credidit mũdus:sicut iã uẽit
qõ silr incredibile fuit:ut rẽ tã incẽdi
bilẽ crederet mũdus:qñq̃dẽ hoc utrũ
q; incredibile quorũ uidemus unum
alterũ credimus:in eisdẽ litteris pre-
dictũ sit:per quas credidit mundus.
Et ipse modus quo credidit mundus
si consideret incredibilior inuenitur.
Jneruditos liberalibus disciplis ꝛ oi
no quantũ ad istorũ attinz doctrinas
ipolitos nõ peritos grãmatica: nõ ar
matos dialetica:nõ rhetorica iflatos
piscatores christus cum retibus fidei
ad mare huius seculi paucissimos mi
sit:atq; ita ut ex oi genere tã multos
pisces et tãto mirabiliores quãto ra-
riores etiã ipsos philosophos cepit.
Duobus illis incredibilibus si placet
imo q̃a placere debet:addamus hoc
tertiũ. Jã ergo tria sunt incredibilia:
que tamẽ facta sũt. Jncredibile ẽ chri
stũ resurrexisse in carne:et in celũ asce
disse cũ carne. Jncredibile ẽ mundũ rẽ
tã incredibilẽ credidisse. Jncredibile ẽ
hoies ignobiles:infirmos:paucissios
ipitos rẽ tã incredibilẽ tam efficaciter
mũdo:et in illo etiã doctis psuadere
potuisse. Horũ triũ incredibiliũ pmũ

nolūt isti cū quib⁹ agim⁹ credē: fm co
gūt ⁊ cernere: qd nō iueniūt vñ sit fac
tū: si non credūt ēt iū. Resurrectio chri
sti ⁊ in celū cuꝫ carne i qua resurrexit
ascēsio: toto iā predicat ⁊ credit: si cre
dibilis nō ē: vñ toto terraꝝ orbe iam
credita ē? Sꝫ mlti nobiles: sublimes:
docti ēt vidisse dixerūt: ⁊ qd viderūt
diffamare curarūt: eis mūdū credidis
se ñ miꝫ ē: sed istos adhuc credē nolle
pduꝫ ē. Si aūt vt veruꝫ ē: paucis: ob
scuris minimis: idoctis: eaꝫ se vidisse
dicētib⁹ ⁊ scribētib⁹ credidit mūd⁹: cū
pauci obstiatissimi q̄ ēmāserūt ipi mū
do iā credēti adhuc vsqꝫ ñ credūt: qui
ꝓpterea nūero exiguo ignobiliū: infir-
moꝫ ipitoꝫ: hōinuꝫ credidit: qr i tam
ꝓtēptibilib⁹ testib⁹ multo mirabilius
diuinitas seipsa psuasit. Eloq̄a nanq̄ꝫ
psuadētiū q̄ dicebāt: mira fuerūt fēa
non verba. Qui.n. christuꝫ in carne
resurrexisse: ⁊ cū illa in celū ascēdisse
nō viderāt: hec se vidisse narrētib⁹ nō
loquētib⁹ tm̄: sed ēt mirifica faciētib⁹
signa credebant: hoies q̄ppe quos v-
ni⁹ vl vt mltū duaꝝ liguaꝝ fuisse no
uerāt: repēte linguis ōiuꝫ gētiū loquē
tes mirabilit audiebāt. Claudū ab v-
berib⁹ mātis: ad eoꝝ vbuꝫ in christi no
mīe p⁹. xl. ānos icolumē cōstitisse. Su
daria ō cōporib⁹ eoꝝ ablata: sanādis
ꝓfuisse lāguētib⁹: i via qua fuerāt trā-
situri positos in ordie inūerabiles mō
bis varīs laborātes: vt ābulātiū sup
eos vmbra trāsiret ꝓtiuo salutē solere
recipē: ⁊ alia multa stupēda in christi
noīe p eos facta: postrēo ēt mortuos
resurrxisse cernebāt. Que si vt legūt
gesta eē ꝓcedunt: ecce tot icredibilia t-
b⁹ illis icredibilib⁹ addim⁹ ⁊ vt creda
t vnū icredibile: qd ō carnis resurrecti
one atꝫ in celuꝫ ascēsiōe ōi: mltorum i
credibiliū testionia tāta cōgerim⁹: ⁊ ñ
dū ad credendum abhorrēda duritia
incredulos inflectim⁹. Si vō p aplos
christi vt eis credēt resurrectiōeꝫ atq̄ꝫ
ascēsionē p̄dicātib⁹ christi: ēt ista mira
cla facta esse non credūt: hoc nobis v
num grande miraclm sufficit: q̄ ea ter
rarū orbis sine vll miracul credidit.

Qd rōa cōditorē suū romulū dili-
gēdo deū fecerit ecclia aūt christū dñꝫ
credendo dilexit. c. vi.

r Ecolam⁹ ēt hoc loco illd qd de
romuli credita diuinitate tulli⁹
admirat. Uerba eius vt scripta sūt ise
rā. Magis ē inquit i rōulo admirādū
q̄ ceti q̄ dū ex hōib⁹ facti eē dicūt: mi-
nus eruditis hōinuꝫ secul fuerunt: vt
fingendi ꝓcliuior eēt rō: cū ipiti facile
ad credēdū ipellerēt. Romuli aūt eta
tē min⁹ sexcētis ānis iā i veteratis liis
atꝫ doctrinis: ōiūq̄ illo antiquo ex in
culta hominū vita errore sublato fuis
se cernim⁹. Et paulop⁹ de eodē romu
lo ita loqt: qd ad hunc pertiet sēsum.
Ex quo intelli pōt iqt: pmltis annis
añ homeꝫ fuisse q̄ romulū: vt iā doc-
tis hōib⁹ ac tp̄ibus ipsis eruditis ad
fingēdū vix q̄cq̄ eēt loci. Antiqtas.n.
recepit fabl'as fictas ēt nōnunq̄ icōdi
te. Hec etas aūt iā exculta p̄fti eludēs
ōe qd fieri nō pōt: respuit. Un⁹ e nūero
doctissimoꝫ hōinuꝫ idēq̄ eloquētissi
m⁹ ōiū Marcus tullius cicero ꝓptea
dicit diuinitatē romuli mirabilē credi
tā: q̄ erudita tp̄a iaꝫ fuerunt q̄ falsita
tē ñ reciperēt fabulaꝝ. Quis autē ro-
mulū deū nisi roma credidit: atꝫ id p-
ua ⁊ icipiēs? Tuꝫ deinde posteris fua
re fuerat necesse qd acceperāt a maio
rib⁹: vt cum ista sistitiōe i lacte quodā
mō mātis ebibita crescerēt ciuitas: atq̄ꝫ
ad tā magnū puēiret ipiuꝫ: vt ex eius
fastigio velut ex altiore quodā loco a-
lias q̄ꝫ gentes q̄b⁹ dñarēt hac sua opi
nione pfundit: vt nō q̄dē credēnt. sꝫ tm̄
dicerent deuꝫ romuluꝫ: ne ciuitatē cui
fuiebant de ꝓditore eius offēdēnt: alit
euꝫ noiando q̄ꝫ roma q̄ id non amore

quidem huius erroris: ſz cuz amoris
erroze crediderat. Chriſt' aũt q̃q̃ ſit
celeſtis ⁊ ſempiẽne cõditoz ciuitatis: ñ
tñ eum qm̃ ab illo cõdita eſt deũ cre-
didit: ſz iõ potius eſt condenda q: cre
didit roma ꝓditorẽ ſuuz iã ꝓſtructa ⁊
dedicata tanq̃ deũ coluit ĩ tẽplo: hec
aũt hieruſalẽ deũ chriſtũ cõditorẽ ſu-
um vt ꝓſtrui poſſz ⁊ dedicari: poſuit ĩ
fidei fundam̃tuz. Illa illũ amãdo eſſe
deũ credidit: iſta iſtuz deũ eẽ credẽdo
amauit. Sic ergo p̃ceſſit vnd amaret
illa: ⁊ de amato iam libent̃ etiam fal
ſũ bonuz credẽt: ita p̃ceſſit vñ iſta cre
deret: vt recta fide ñ temẽ qd falſum:
ſz qd verũ erat amaret. Exceptis eniz
tot ⁊ tãtis miracul' que perſuaſerunt
deuz eẽ chriſtũ: ꝓphetie q̃z diuine fide
digniſſime preceſſerunt: q̃ in illo ñ ſic
a p̃ribus adhuc credunt ĩplẽde: ſed iaz
a toto demonſtrãt' ĩplete. De romulo
aũt q: cõdidit romã in eaq̃z regnauit
auditur: legitur: nõ q: factuz eſt qd añ
fuiſſet ꝓphetatum: ſz q̃ ſit recept' ĩ de
os creditum tenent l̃ie: nõ fẽm vocẽt.
Null' quippe rez mutabiliũ ſignis id
ei vere ꝓuẽiſſe monſtrat'. Lupa q̃ppe
illa f̃iuz duoz nutrix: qd videt' quaſi
magnuz extitiſſe portentuz. quale aut
q̃tũ ẽ ad demõſtrãduz deuz? Certe. n.
⁊ ſi ñ mẽtrix fuit lupa illa ſz beſtia: cũ
f̃ribus põtẽtũ cõe fuerit ambob': f̃ tñ
ei' non habet' de'. Quis autẽ ꝓhibit'
ẽ aut romulũ aut herculẽ aut alios ta
les hoies deos dicẽ? ⁊ mori maluit q̃
non dicẽ. Aut vere aliqua gẽtiũ colẽt
inter deos ſuos romulum: niſi romãi
nõis met' cogẽt? Quis porro enumẽt
q̃ multi q̃talibet ſeuitia crudelitatis
occidi: q̃ chriſtum deũ negare malue-
runt? Proinde metus quãlibet leuis ĩ
dignationis: q̃ ab animis romanoruz
ſi non fieret poſſe putabat' exiſtere: cõ
pellebat aliquas ciuitates poſitas ſb̃
iure romano tanq̃ deuz colẽ romulũ.
A chriſto autez deo non ſoluz colẽdo
verum ẽt confitendo: tantã p orbez t̃re
martyz multitudinẽ met' ullus aut
terror reuocare non potuit: blanditie
nulle: ꝓmiſſio nulla demouit: ſz nec
facultatũ violẽtia ſubtractio: nec acer-
bitas vniuerſaruz variarũq̃z penaz:
⁊ ipſius mortis que pl' cetis formida
tur. Neq̃z tũc ciuitas chriſti q̃uis ad
huc pegrinaret' in terris: ⁊ h̃et tã ma
gnorum agmina ppl'oz aduerſus im
pios perſecutores ſuos pro tp̃ali ſalu
te pugnauit: ſed poti' vt obtineret eter
nam non repugnauit. Ligabantur: in
cludebantur: cedebant': vrebantur: tor
quebantur: laniabantur: cruciabant':
⁊ multiplicabant'. Non erat eis ꝓ ſa
lute pugnare: niſi ſalutez pro ſaluato-
re contẽnere. Scio in libro ciceronis t̃
tio niſi fallor de republica diſputari:
nullũ bellũ ſuſcipi a ciuitate optia: ni
ſi aut pro fide aut pro ſalute. Quid
aũt dicat ꝓ ſalute vel intelligi quam
ſalutez velit alio loco demonſtrãs ſed
his penis inq̃t quas ẽt ſtultiſſimi ſen
tiũt: egeſtate: exilio. viculis: verberib': e
labuntur ſepe priuati: oblata mortis
celeritate. Ciuitatibus aũt mors ipſa
pena ẽ: q̃ videtur a pena ſingulos vin-
dicare. Debz. n. cõſtituta ſic eẽ ciuitas
vt eterna ſit. Itaq̃z nullus int̃it' ẽ rei
publice naturalis: vt hominis in quo
mors ñ mõ neceſſaria ẽ vez ẽt optan
da ꝓſepe. Ciuitas autẽ cũ tollit': delet':
extinguitur: ſil'e ẽ quodãmõ vt magnis
parua conferamus: ac ſi omis hic mũ
dus it'eat ⁊ concidat. Hoc iõ dicit cice
ro: quia mundum nõ inititez cuz pla
tonicis ſentit. Cõſtat ergo eũ ꝓ ea ſalu
te voluiſſe bellũ ſuſcipi a ciuitate: qua
ſit ut maneat hic ciuitas ſicut dicẽ eter
na: q̃uis morientib' ⁊ naſcẽtibus ſin-
gulis: ſicut pennis eſt opacitas olee l'
lauri: atq̃z huiuſmodi ceteraz arboz
ſingulorz lapſu ortuq̃z foliorz Mõs
quippe vt dicit non hominum ſingu-
lorum: ſz vniuerſe pena eſt ciuitatis:

que a pena plerũq; singulos vindicat. Unde merito q̃rit: vtrũ recte fecerit sa guntini: qñ vniuſa ciuitatez ſuã intire maluerũt q̃ fidem frãgẽ q̃ cuz ipa rõa na republica tenebantur. In quo ſuo fco laudant ab oibus trene reipublice ciuibus. Sed hi quõ huic diſputatiõi poſſent obedire nõ video: vbi dñ nullũ ſuſcipiendũ eẽ bellũ: niſi aut p fiõ aut pro ſalute. Nec oz ſi in vnũ ſil' periculum ita duo iſta cõcurrerit: vt teneri alterũ ſine alteri' amiſſione ñ poſſit: q̃d ſit potius eligendũ. Profecto eim ſagũtini ſi ſalutẽ eligẽt: fides eis fuerat deferẽda. Si fides tenẽda: amittẽda vtiq; ſalus ſic ⁊ factũ ẽ. Sal' autẽ ciuitatis dei tal' ẽ: vt cũ fide ac per fidẽ teneri vl' potius acq̃ri poſſit fide autẽ pdita ad eã q̃ſq; uenire ñ poſſit. Que cogitatio firmiſſimi ac patiẽtiſſimi cõdis tot ac tantos martyres fecit: qualẽ ne vnũ q̃dẽ hũit vel hze potuit: qñ ẽ deus creditus romulus.

Qõ vt mund' i chriſtũ credẽt: virtutis fuerit diuine ñ pſuaſiõis humane. c. vij.

ſ Ed valde ridiculũ ẽ de rõuli falſa diuinitate cũ de chriſto loq̃mur facẽ mentionẽ. Uerũtñ cũ ſexcentis ferme ãnis añ ciceronẽ rõulus fuerit atz illa etas iã fuiſſe doctriis dicat' exculta: vt qõ fieri nõ põt õe reſpuẽt: q̃to magis p' ſexcẽtos ãnos ipſi' tpe cicerõis: maxieq; poſtea ſb augusto atz tiberio eruditiozib' vtiq; tpib': reſurrectionẽ carnis chriſti atz in celos aſcenſionẽ: tãq̃ id qõ fieri non põt mẽs humana ferre ñ poſſet: eludẽſq; ab aurib' cordibuſq; reſpuẽt: niſi eã fieri potuiſſe: atq; facta eẽ diuinitas ipi' vitatis vel diuinitatis vitas: ⁊ pſtãtia miraculoz ſigna monſtrarent: vt trẽtib' ⁊ ptradicẽtib' tã ml'tis tãq; magnis pſecutiõib' pcedẽs i chriſto: deiñ i cetis ad nouũ ſecl'm ſecutura reſurrectio atq; imortalitas carnis ⁊ fideliſſime credẽt ⁊ predicaret' itrepide: ⁊ p orbẽ terre pullulatura ſecũdius cũ in martyr ſanguie fere'. Legebant'. n. preconia p cedntium pphetarũ: pcurrebãt oſtẽta virtutũ ⁊ pſuadebat' vitas noua pſuetudine ñ cõtraria rõi: dõec orbis terre qui perſequebat' furore pſequẽt' fide:

De miracul' q̃ vt mund' i chriſtum credẽt facta ſunt: ⁊ fieri mundo credẽte non deſinunt. c. viij.

c Ur inquiũt nũc illa miracl'a q̃ p dicatis facta eẽ non fiũt? Poſſẽ q̃dẽ dicẽ neceſſaria fuiſſe puſq̃ credẽt mund': ad hoc ut crederet mundus. Quiſquis adhuc prodigia vt credat i q̃rit: magnum ẽ ipſe pdigiũ: qui mundo credẽte ñ credit. Uerz hoc iõ dicũt: vt nec tũc illa miracl'a fca fuiſſe credã t. Uñ ergo chriſt' tãta fide vſq̃quaq; cantat' in celum cum carne ſublatus? Uñ tpib' eruditis ⁊ õe quod fieri nõ põt reſpuẽtibus: ſine vllis miracul' nimiuz mirabiliter incredibilia credidit mundus? An forte credibilia fuiſſe et ideo credita eſſe dicturi ſũt? Cur ergo ipſi non credunt? Breuis ẽ igitur nza cõplexio. Aut incredibli rei que nõ uidebat' alia incredibilia q̃ tam fiebant ⁊ videbant' fecerũt fidem: aut certe ita credibil' vt null' quib' pſuadẽt' miraculis indigẽt: iſtoz nimiam redarguit infidelitatẽ. Hoc ad refellendos vaniſſimos dixeriz. Nã fca eſſe multa miracl'a q̃ atteſtarẽt illi vni grandi ſalubriq; miracl'o: quo chriſtus in celum cuz carne in qua reſurrexit aſcendit: negar' non poſſumus. In eiſdem quippe veraciſſimis libris cuncta ſcripta ſunt: ⁊ que facta ſunt ⁊ propter quod credendum facta ſunt: hec vt fidem facerent innotuerunt: hec per fidẽ quam fecerunt multo clarius innoteſcunt:

leguntur quippe in populis vt credan
tur:nec in populis tamen nisi credita
legerentur. Nam etiam nunc fiunt mi
racula in eius nomine: siue per sacra-
menta eius:siue per orationes l' meori
as sanctorum ei⁹:sz ñ eadē claritate il
lustrant:vt tāta q̃ta illa glia diffamēt
Canon quippe sacraz liaz:quē diffa
matū esse oportebat:illa facit vbiqz re
citari:memorie cunctoz inherere po
pulorum:hec autem vbicunqz fiūt ibi
sciuntur vix a tota ipsa ciuitate: l' quo
cunqz commanentium loco. Nam ple
runqz etiā ipsi paucissimi sciunt igno-
rantibus ceteris:maxime si magna sit
ciuitas:⁊ quando alibi alūsqz narran
tur:non tanta ea commendat auctori
tas vt sine difficultate vel dubitatiōe
credantur:q̃uis christianis fidelibus
a fidelibus indicentur.

m Iraculū qd mediolani factum
ē cum illic eēm⁹ qñ illuminatus
ē cecus:ad multoruz notitiā potuit p-
uenire:quia ⁊ grādis est ciuitas ⁊ ibi
erat tunc imperator:⁊ immenso popu
lo teste res gesta est concurrente ad cō
pora martyz pthasij ⁊ gerūasij. Que
cum laterent ⁊ penitus nescirentur e-
piscopo ambrosio per somnium reue
lata reperta sunt:vbi cecus ille depul-
sis veterib⁹ tenebris diē vidit. Apd
carthaginez aūt quis! noui t pt admo
dū paucissimos:salutez q̃ facta ē inno
centio ex aduocato vicarie prefecture:
vbi nos interfuimus ⁊ oculis aspexi
mus nostris:Uenientes enim d transf
marinis me ⁊ fratrem meum allipiuz
nondum quidem clericos:sed iaz deo
seruientes:vt erat cuz tota domo sua
religiosissimus ipse susceperat ⁊ apd
euz tunc habitabam⁹:curabatur a me
dicis propter fistulas quas inumero-
sas atqz perplexas hūit in posteriore
atz ima corporis parte. Jā secuerant
eū ⁊ artis sue cetera medicamīnis age-
bant. Passus aūt fuerat in sectiōe illa
diuturnos ⁊ acerbos dolores. Sed
vn⁹ iter multos sin⁹ fefellerat medicos
atqz ita latuerat ut cum non tangerēt
quem ferro aperire deberēt. Deniqz sa
natis omnibus que aperta curabant:
iste remāsat solus:cui frustra ipēdeba
tur labor. Quas moras suspectas ille
hns multūqz formidās ne iteruz seca-
retur qd ei predixerat ali⁹ domestic⁹
eius quem non admiserat illi vt saltē
videret cum primuz sectus est:quō id
facerent:iratusqz illum domo abiece-
rat vixqz receperat:erupit atz ait. Ite-
rum me secturi estis? Ad illius quē vo
luistis esse presentem verba venturus
sum. Irridere illi medicum iperitum
ceperūt metūqz hominis bōis verbis
promissiōibusqz leniī:pterierūt ⁊ alū
dies plurimi:nihilqz proficiebat ōne
quod fiebat:medici tamen in sua pol-
licitatione persistebant:non se illum si
num ferro sed medicamīnis esse clausu
ros. Adhibuerunt ⁊ alium grandeuū
iam medicum:satisqz in illa arte lau-
datum. Adhuc enim viuebat. Ammo
nium dico. Qui loco inspecto idē qd
illi eorum diligentia peritiaqz pmisit.
Cuius ille factus auctoritate securus
domestico suo medico qui futuram p
dixerat aliam sectionem:faceta hilari
tate velut iaz saluus illusit. Quid plu
ra? Postea tot dies inaniter psumpti
transierunt:vt fessi atz confusi fatēt
eū nisi ferro nllo mō posse sanari. Ex
pauit:expalluit:nimio timoī turbat⁹.
Atz vbi se collegit fariqz potuit:abire
illos iussit ⁊ ad se amplius nō accedē:
nec aliud occurrit fatigato lachrymis
⁊ illa iam necessitate constricto:nisi vt
adhiberet alexandrinuz quendā q̃ tūc
chirurgus mirabilis habebatur: vt
ipse faceret quod ab illis fieri nolebat
iratus:sed posteaq̃ venit ille laborēqz
illorum in cicatricibus sicut artifex vi
dit:boni viri functus officio persuasit

hominí:vt illi potius qui in eo tantuz laborauerunt quantum ipse inspiciẽs mirabatur:sue curationis fine fruẽnt: adijciens ꝙ reuera nisi sectus esset sal uus esse non posset. Sed való abhõrẽ a suis moribus:vt hominibus quoꝫ artificiosissimam operam: iduſtriam: diligentiam admirans in cicatricibus eius videret:propter exiguum quod remansit palmam tanti laboris auferret. Redditi sunt aio eius:⁊ placuit vt eodez alexandrino assistente: ipsi sinũ illum ferro qui iam consensu omniuz aliter insanabilis putabatur apirent. Que res dilata ẽ inconsequentẽ diez. Sed cuz abissent illi:ex merore nimio domini tantus est in domo illa exort' dolor:vt tanq̃ funeris planctus vix comprimeretur a nobis. Uisitabant eum quotidie viri sancti:episcopus tẽ vralensis beate memorie saturninus ⁊ presbyter gelosus:ac diacõi carthaginensis ecclesie. in quibus erat ⁊ ex quibus solus est nunc in rebus humanis iam episcopus cũ honore a nobis debito nominandus aurelius:cũ quo recordãtes mirabilia opera dei ó hac re sepe collocuti sumus:eũq̃ való meminisse quod commemoramus inuenimus. Qui cum eum vespere sic̃ solebant visitarent:rogauit eos miserabilibus lachrymis vt mane dignarent' esse presentes suo funeri potiusq̃ dolori. Tantus enim eum metus ex prioribus inuaserat penis:vt se inter medicorum manus non dubitaret eẽ moriturum. Consolati sunt eum illi:⁊ hõtati vt in deo fideret eiusq̃ voluntatẽ viriliter ferret. Inde ad orationem ingressi sumus. Ubi nobis ex moꝫ gẽua figentibus atq̃ incumbentibus terre: ille se ita proiecit tanq̃ fuisset aliquo grauiter impellente prostratus: ⁊ cepit orare. Quib' modis quo effectu: quo motu animi:q̃ fluuio lachrymarum:quibus gemitibus atz singultib' succucientibus omnia membra eius ⁊ pene intercludentibus spirituz:quis vllis explicet verbis? Utrum orarent alij nec in hec eorum auerteretur intẽtio nesciebam. Ego tamen prõsus orare nil poteram:hoc tantummodo breuiter in cõde meo dixi. Domine quas tuorum preces exaudis: si has nõ exaudis? Nihil enim mihi videbatur addi iam posse:nisi vt expiraret orando. Surreximus ⁊ accepta ab episcopo benedictione discessimus rogante illo vt mane adessent illis vt equo animo esset hortantibus. Illuxit dies qui metuebatur. Aderant serui dei sicut se affuturos esse promiserant. Ingressi sũt medici: parantur omnia que hora illa poscebat. Tremenda ferramenta proferuntur attonitis suspẽsisq̃ õnibus eis autem quorum erat maior auctoritas defectum animi eius consolãdo erigentibus. Ad manus secturi membra in lectulo componuntur. Soluũtur nodi ligamentoruz:nudatur loc': inspicit medicus:⁊ secandum illum sinum armatus atz intentus inquirit. Scrutatur oculis:digitisq̃ cõtrectat. Tẽtat deniq̃ modis omnibus: inuẽit firmissimam cicatricem. Iam illa letitie laus atz gratiarum actio misericordi ⁊ omnipotenti deo:que fusa est omnium lachrymantibus gaudijs:non ẽ committenda meis verbis. Cogitetur potius q̃ dicatur. In eadẽ carthagine innocentia religiosissima femina ó primarijs ipsius ciuitatis in mammilla cancrum habebat rem sicut medici dicunt nullis medicamentis sanabilẽ. Aut ergo precidi solet membrum vbi nascitur ⁊ a corpore separari:aut vt aliquanto diutius homo viuat fomentis ẽ pestis mitiganda frequẽtib'. Nã vt inde mortem quantũlibet tardius affuturã cõfidam':secundũ hippocratis vt fertur sñiam:omnis ẽ omittenda curatio. Hoc illa a pezito medico ⁊

domui familiarissimo acceperat: ⁊ ad solũ deũ se orãdo conuerterat. Admonet in sõnis propinquãte pascha: ut in pte feminaꝝ obseruãti ad baptisterii uiꝫ q̃cũq̃ illi baptizata primit occurrisset: signaret ei locũ signo crucis christi: fecit ⁊ ꝓfesti sãitas secuta ẽ. Medic sane qui ei dixerat vt nihil curatõis adhibẽt: si paulo diutius viuẽ vellet: cũ inspexisset eã postea ⁊ sanissimam cõperisset quã prius hẽ illud malum tali ispectiõe cognouerat: q̃siuit ab ea vehemẽt q̃d adhibuisset curatiõis: cupiẽs q̃tũ intellꝛi dat nosse medicamtũ quo hippocratis diffinitio uiceret. Cũq̃ ab ea q̃d facũ esset audisset: voce velut contẽnẽtis ⁊ vultu ⁊ ita vt illa metueret ne aliq̃d cõtumeliosũ verbum ꝓferret i christum: religiosa vrbãitate rndisse fertur. Putabã inq̃t magnum aliq̃d te mihi fuisse dicturã. Atq̃ illa iã exhorrescente mox addidit. Quid grande fecit christus sanare cãcrũ: q̃ quatriduanũ mortuũ suscitauit? Hoc ergo cũ audissẽ: ⁊ vehemẽt stomacharer in illa ciuitate atꝫ in illa ꝑsõa ñ vtiq̃ obscura fẽm taꝫ ingẽs miracũlũ sic latẽ: hic eã ⁊ admonendã ⁊ pene obiũgandam putaui. Que cũ mihi rndissꝫ non se iñ tacuisse: quesiui ab eis quas forte tunc mõnas amicissimas secuꝫ hẽbat: vtrũ hoc antea scissent. Rndẽrũt se oio nescisse. Ecce inquã: quõ ñ taces: vt nec iste audiãt q̃ tibi tanta familiaritate iungũt? Et qꝛ breuiter ab ea quesiuerã: feci vt illis audiẽtib mt tũq̃ mirantib ⁊ glorificãtib deum totum ex ordine quemadmodum gestum fuerit indicaret.

m Endicũ quendã podagricũ i eadem vrbe: qui cũ dedisset nom ad baptismũ ⁊ ꝑdie q̃ baptizaret in sõnis a pueris nigris curatis quos itelligebat demones: baptizari eodem ãno ꝓhibit fuisset: eisq̃ nõ obtẽpans etiã conculcãtib pedes eius in dolorẽ acerrimũ qualẽ nunq̃ expt ẽ estuassꝫ: magisq̃ eos vincens lauacro regenerationis vt vouerat ablui non distulisset: i baptismate ipso ñ solũ dolore q̃ ultra solitũ cruciabat: vex ẽt podagra caruisse: nec ãplius q̃ diu postea vixisset pedes doluisse quis nouit? Nos tñ nouimus ⁊ paucissimi fꝛes: ad quos id potuit peruenire e vicio. Quidaꝫ curbitanus ñ solũ a paralysi: veruꝫ ẽt ab iformi pondẽ gẽitaliũ: cũ baptizaret salu effect ẽ: ⁊ liberatus vtraq̃ molestia tanq̃ mali nihil hũisset i corpore de fonte regeneratiõis ascendit. Quis hoc ꝑt curubini nouit: ⁊ ꝑt rarissimos aliquos qui hoc vbicũq̃ audire potuerũt? Nos autẽ cum hoc cõpissem: iubente sancto ep̃o aurelio ẽt vt veniret carthaginem fecim: q̃uis a talib prius audierimus: de quoꝝ fide dubitare non possemus.

v Ir tribunitius hespius q̃ apud nos ẽ: hꝫ intritorio fussalẽsi fundũ zubedi appellatũ: vbi cũ afflictiõe aialiũ ⁊ seruoꝝ suoꝝ domuꝫ suã spum malignorũ vim noxiã ꝓpeti cõpissꝫ: rogauit nostros me abñte ꝑsbros: vt aliq̃s eoꝝ illo ꝓgeret cuius orationibus cederent: prexit vn: obtulit ibi sacrificium corporis christi: orãs quãtum potuit vt cessaret illa vexatio deoq̃ ꝓtinus mirante cessauit. Accepat autẽ ab amico suo terrã sãctã ò hierosolymis alatã: vbi sepultus christ die tertio resurrexit: eãq̃ suspenderat i cubiculo suo: ne quid mali ẽt ipse patẽt. At vbi domus eius ab illa ifestatione purgata ẽ: q̃d ò illa tra fiẽt cogitabat quã diutius in cubiculo suo reuerẽtie cã hẽ nolebat: Forte accidit: vt ego et collega tunc meus episcopus synistensis ecclesie maximin i primo cẽmus: veniremus rogauit: ⁊ venimus. Cũq̃ omnia nobis retulisset: ẽt hoc periuit:

vt infodēt alicubi: atq; ibi oronuz loc' fieret: vbi etiaz christiani possēt ad celebrāda que dei sunt congregari. Nō restitimus factum est. Erat ibi paralyticus iuuenis rusticanus: qui hoc audito petiuit a parentibus suis: vt illuz ad eū locuz sanctuz ñ cūtant' afferrēt. Quo cuz fuisset allat' orauit: atz inō continuo pedibus suis san' abscessit.

u Ictoriana villa or q̄ ab hippōe regio minus. xxx. milib' abest. Memoria martyrū mediolanensium ibi ē pthasū ⁊ geruasū. Portat' ē illo q̄dā adolescēs: q̄ cū die medio tpe estatis equuz abluēt' in fluminis gurgite dēonē icurrit. Ibi cuz iacēt l' proxim' morti: vl' illim' mortuo: ad vespertinos illuc hymnos ⁊ orationes: cū ācillis suis ⁊ q̄busdā scimōialib' ex more dñia possessiōis intrauit: atz hymnos cantare ceperunt. Qua uoce ille quasi percussus excussus ē: ⁊ cuz terribili fremitu altare cōprehensum mouere ñ audiēs siue nō valēs: tanq̄ eo fuerit alligat' aut affixus tenebat: ⁊ cū grandi eiulatu parci sibi rogās cōfitebat' vbi adolescentē ⁊ qñ ⁊ quō inuasit: postrēo se exiturum eē denuntiās: m̄bra eius singula noiabat: que se āputaturū eriens miabatur. Atq; int' hec vba discessit ab hoie. Sed oculus eius in maxillam fusus tēui nenula ab intior quasi radice pendebat: totūq; eius medium qō nigellū fuerat albi cauerat. Quo viso q̄ aderant: ꝓcurrerāt aūt ēt alū vocib' eius acciti: ⁊ se ōes p illo i oronē strauerant: q̄uis eū sana mente stare gauderēt: rursus tñ ꝓpter eius oculum cōtristati: medicū q̄rendū eē dicebant. Ibi marit' sorores eius q̄ euz illo detulerat: potēs ē inq̄t deus scoꝝ oronib' q̄ fugauit demonē lum̄ ei reddē. Tūc sic potuit oculū lapsū atz pēdētē loco suo reuocatū ligauit oronē faciēs: nec nisi p'. vij. dies putauit esse soluendū. Qō cū fecisset sāissimum inuēit. Sanati sunt illic ⁊ alij de q̄b' dicē longuz ē. Hipponensē quādā virginem scio: cū se oleo punxisset: q̄ pro illa orans pstr istillauerat lachrymas suas: mox a demonio fuisse sanatam.

Scio ēt ep̄um semel pro adolescēte quez a demonio correptū vidit orasse illūq; illico demone caruisse.

e Rat quidā senex florētius hipponensis nī hō: ⁊ religiosus ⁊ paup q̄ sartoris se arte pascebat. Casulā pdiderat: ⁊ vñ sibi emeret: ñ hēbat. Ad. xx. martyres quoꝝ memoria apō nos ē celeberrima: clara voce vt vestiret' orauit. Audierunt euz adolescētes q̄ forte aderant irrisores: eūq; discedētem exagitantes ꝓsequebāt': quasi q̄ a martyrib' quinquagēos folles vñ vestimentū emēt petiuisset. At ille tacit' ambulans eiectuz grandez piscē palpitantē vidit i littore: eūq; illis fauētib' atq; adiuuantib' apprehēdit ⁊ cuidā coco captus noie christiano ad coq̄nā conditoriam indicans quid gestum sit trecentis follib' vendidit: lanā cōparare inō disponēs: vt vxor eius quō posset ei quo indueret' efficeret. Sz cocus concidens piscem anulū aureū in ventriculo eius inuenit: moxq; mirātiōe flexus ⁊ religione perterritus: hōi eū reddidit dicēs Ecce quō te. xx. martyres vestierūt. Ad aquas tibilitanas episcopo afferente Proiecto reliquias gloriosissimi stephani martyris: ad eius memoriam veniebant magne multitudinis cōcursus ⁊ occursus. Ibi ceca mulier vt ad ep̄um portantē pignora sacra duceret' orauit: florez quos ferebat dedit recepit: oculis admouit: ꝓtinus vidit. Stupentibus cunctis qui aderant preibat exultans: viam carpens: ⁊ vie ducez vlterius ñ requirēs.

Memorati mēoriā martyris q̄ posita ē in castello sinicēsi: qō hipponēsi

colonie vicinum ē:eiusdem loci lucill' ep̄us ppl'o precedente atq; sequente ī manu portabat.fistula cuius molestia iandiu laborauerat: ⁊ familiarissimi sui medici q̄ eā secaret vellent:operiebat' man':illius pie sarcine vectatiōe.Ubi vo sēas attigit reliqas repente sanata ē.Nam deinceps eaz in suo corpore non inuenit.

e Ucharius pb̄r ex hyspania calame bitans:vete morbo calcl'i laborabat. Per memoriā supradicti sancti martyris quam possidius illo aduexit ep̄us:saluus fact' ē.Idem ipse postea morbo alio preualescēte mō tuus sic iacebat:vt ei iaz pollices ligarent'.Opitulatione mēorati martyris cuz de memoria ei' reportata fuisset: ⁊ super iacentis corpus missa ipsius pb̄ri tunica:suscitatus est. Fuit ibi vir in ordine suo primari' noie marti alis euo iam grauis:⁊ multū abhorrens a religione christiana.Hēbat sāe fidelē filiam:⁊ generū eodē āno baptizatū.Qui cū eū egrotātē m'tris ⁊ magnis precibus ⁊ lachrymis rogarēt vt fieret christian':prsus abnuit:eosq; a se turbida indignatione sb̄mouit.Visum ē genero eius vt ire ad memoriaz sēi stephāi: ⁊ illic quātū possz p eo oraret:vt de' illi daret bonā mntē qua credē non differret in christū:fec̄ hoc ī genti gemitu ⁊ fletu:⁊ synceriter ardēte pietatis affectu.Deinde abscedēs aliq̄d de altari florū qd occurrit tulit eiq; cū iam nox cēt ad caput posuit.Tē dormitū ē.Et ecce an̄ diluculū clamat vt ad ep̄um curreret q̄ forte mecū tūc erat apd hipponē.Cum ergo eū audisset abntem venire pb̄ros postulauit: venerunt:⁊ statim credē se dixit:admirantib' atq; gaudentib' ōib' baptizat' est.Hoc q̄ diu vixit ī ore hēbat christe accipe sp̄m meū:cum hec vba beatissimi stephani qn̄ lapidatus est a iudeis vltima fuisse nesciret:que huic q̄z vltima fuerunt.Nā non m'trop' ēt ipse defunct' ē.Sanati sunt illic p eūdez martyrem ēt tres podagrici: duo ciues: peregrinus vnus:sz ciues ōni mō: peregrinus autē per ūuelationem q̄d adhiberet qn̄ dolē audiuit:⁊ cum hoc fecisset dolor continuo ꝓquieuit.

a Ndur' nomē e fundi:vbi ecclia est ⁊ in ea memoria stephāi puerum quendam paruulum cū in area luderet:exorbitantes boues qui vehiculum trahebant rota obtriuerunt:⁊ confestim palpitauit expirans. Hunc mater arreptum ad eandem memoriam posuit:⁊ non solum reuixit:verum ēt illesus apparuit. Sanctimonial' quedam in vicina possessione que caspaliana dicitur:cum egritudine laboraret:ac desparetur:ad eandez memoriam tunica eius allata est.Que ante q̄ reuocaretur illa defuncta est.Hac tn̄ tunica operuerunt cadauer eius parētes:⁊ recepto spiritu salua facta est. Apud hipponem bassus quidam syr' ad memoriam eiusdem martyris orabat pro egrotante ⁊ periclitāte filia:eoq; secum vestem eius detulerat:cum ecce pueri de domo cucurrerunt qui ei mortuam nunciarent.Sed cum orante illo ab amicis eius exciperentur:prohibuerunt eos illi dicere ne per publicum plangeretur.Qui cum domum rediisset iam suorum eiulatibus personantem:⁊ vestem filie quam ferebat sz eā proiecisset:reddita vite ē. Rūsus ibidē apud nos hyrenei cuiusdā collectarij fili' egritudine extict' ē.Cūq; iaceret cōp' exaie:atq; alijs gemētibus ⁊ lamentantib' exq̄e pararent': amicorum eius q̄dā inter aliorum consolātium verba suggessit:vt eiusdem martyris oleo corpus perungeretur:factū est:⁊ reuixit. Itēq; apud nos vir tribunitius eleusinus super memoriam

martyrū q̄ in ſuburbāo eius ē egritudine exaiatū poſuit ifantulū filiū: ⁊ p̄ oronem quā multis cū lachrymis ibi fudit uiuentem leuauit.

q Uid faciā? Urget huius opis ī plēda promiſſio: vt non hic oia poſſim cōmemorare q̄ ſcio: ⁊ ꝓculdubio plerique nōr cum hec legent dolebunt me ꝑtermiſiſſe tā mlta que vtiq̄ mecum ſciūt. Quos iā nunc vt ignoſcant rogo: ⁊ cogitēt q̄ ꝓlixi laboris ſit facere: qd̄ me hic nō facē ſuſcepti opis neceſſitas cogit. Si.n. miracla ſanitatis vt alia taceas ea tm̄mō veli ſcribē: que per hunc martyrē.i. gliioſiſſimus ſtephanum facta ſunt in colōia calamſi: ⁊ in noſtra: plurimi conficiendi ſūt libri: nec tamen ōnia colligi potuerūt: ſed tm̄ de quibus libelli dati ſunt qui recitarentur in populis. Id nanq̄ fieri voluimus: cuī videremus antiquis ſilia diuinarum ſigna virtutū ēt nīis temporibus frequentari: ⁊ ea non debere multorum notitie depire. Non dū ē aūt biennium ex quo apd̄ hipponem regiū cepit eſſe iſta mēoria: ⁊ mltis qd̄ nobis certiſſimum ē ñ datis libellis de his que mirabiliter facta ſt: illi ipſi qui dati ſunt ad. lxx. ferme numerū puenerant: qñ iſta ꝓſcripſi: calame vo vbi ⁊ ipſa memoria prius eē cepit ⁊ crebrius dantur: incōparabili multitudie ſupant. Urali ēt que colonia vtice vicina ē: multa preclara p eundem martyrē fca cognouimus: cuius ibi memoria longe priuſq̄ apud nos ab ep̄o euodio conſtituta ē. Sed libellorū dandorū ibi conſuetudo non ē: lt̄ potius ñ fuit: nā fortaſſe nūc eē iā cepit. Cum.n. nup illic eēmus petroni iā clariſſimā feminā q̄ ibi mirabiliter ex magno atq̄ diuturno in quo medicorū adiutoria cuncta ōfecerāt lāguore ſanata ē: hortati ſumus volente ſupradicti loci ep̄o vt libellū daret qui recitaretur in populo: ⁊ obediētiſſime paruit. In quo poſuit ēt qd̄ hic reticē non poſſum: q̄uis ad ea que hoc op̄ vrgent feſtinare compellar. A quodā iudeo dixit ſibi fuiſſe pſuaſū: vt anulū capillatio viculo iſereret: quo ſub ōni veſte ad nuda corporis cingēt: q̄ anul̄ hīet ſub gemma lapidem ī renib̄ iuētum bouis. Hoc alligata quaſi remedio: ad ſācti martyris liīna veniebat. Sed profecta a carthagine cum in cōfinio fluminis bagrade ī ſua poſſeſſione māſiſſet: ſurgēs vt iter peragēt: añ pedes ſuos illum iacentem anulus vidit: ⁊ capillatiam zonā qua fuerat alligat̄ mirata tētauit. Quas cū oio ſuis nodis firmiſſimis ſicut erat cōpiſſs aſtrictā: crepuiſſe atq̄ exilūſſe anulus ſuſpicata ē. Qui ēt ipſe cū integerrim̄ fuiſſet inuēt̄: future ſalutis quodāmō pign̄ de tanto miraculo ſe accepiſſe p ſūpſit atq̄ illud vinculū ſoluens: ſimlt̄ cū eodē anulo ꝓiecit in flumen. Non credunt hoc qui ēt dñm ieſus p integra virginalia mīis enixum: ⁊ ad diſcipulos ſuos oſtīs clauſis ingreſſum fuiſſe ñ credūt. Sed hoc certe q̄rant: ⁊ ſi vs inuenerint: illa credant. Clariſſima fēina eſt nobiliter nata: nobiliter nupta: carthagine hitabat: ampla ciuitas ampla pſona rem querentes latere nō ſinunt. Martyr certe ipſe quo ipetrāte illa ſanata eſt: ī filium pmanētis virginis credidit: ī eū q̄ oſtīs clauſis ad diſcipulos ingreſſus ē credidit. Poſtrēo propt̄ qd̄ oia iſta dicuntur a nobis in eū qui aſcendit in celū cum carne in q̄ reſurrexerat credidit: ⁊ iō p eum tāta fiunt: qr̄ p iſta fide aiam poſuit.

f Iunt ergo ēt nunc multa miracula eodē deo faciente p quos vult: ⁊ quēadmōs vult: qui ⁊ illa que legimus fecit: ſed iſta nec ſimilit̄ innotteſcunt: neq̄ vt non excidant animo quaſi clara memorie crebra lectione

tunduntur. Nam ⁊ vbi diligentia ē q̃ nunc apud nos esse cepit: vt libelli eorum qui beneficia percipiunt recitent̃ in populo: semel hoc audiunt qui aff̃t plureſque non affunt: vt nec illi qui affuerunt poſt aliquot dies quod audierunt mente retineant ⁊ vix quiſq̃ reperiatur illorum: qui ei quem non affuiſſe cognouerit indicet quod audiuit. Unum eſt apud nos factum non maius q̃ illa que dixi: ſed tam clarus atq; illuſtre miraculum: vt nullum arbitrer eſſe hipponenſium qui hoc vel non viderit: vel didicerit nullum qui obliuiſci ulla ratione potuerit. Decem quidem fratres quorum ſeptem ſunt mares: tres femine: ꝺ ceſarea cappadocie ſuorum ciuium nō ignobiles maledicto matris recenti patris eorus obitu deſtitute: que iniuriam ſibi ab eis factam acerbiſſime tulit: tali pena ſūt diuinitus coerciti: vt horribiliter quãterentur omnes tremore membrorũ. In qua fediſſima ſpecie: oculos ſuorũ ciuium non ferentes: quaquauerſum cuiq; ire viſum eſt: toto pene vagabãt̃ orbe romano. Ex his enim ad nos venerũt duo frater ⁊ ſoror: paulus ⁊ palladia: multis alijs locis miſeria diffamante iam cogniti. Uenerunt autē añ paſca ferme dies. xv. ⁊ eccleſias quotidie ingredientes: in ea memoriã glorioſiſſimi ſtephani martyris frequẽtabant orantes vt ſibi iam placaret̃ de⁹: ⁊ ſalutem priſtinam redderet. Et illic ⁊ quocunq; ibant: conuertebant in ſe ciuitatis aſpectum. Nonnulli qui eos alibi viderant cauſãq; tremoris eorus nouerant: alijs ⁊ cuicunq; poterant indicabãt. Uenit ⁊ paſca: atq; ipſo die dominico mane cum iam populus frequens preſens eſſet: ⁊ loci ſãcti cancelos vbi martyrium erat idem iuuenis orans teneret: ⁊ repente proſtratus ē ⁊ dormienti ſimillimus iacuit: non tñ tremens ſicut etiam per ſomnum ſolebat: ſtupentibus qui aderant: atq; aliis pauentibus alijs dolentibus cũ eũ quidam vellent erigere: nonnulli prohibuerunt: ſed potius exitum expectandum eſſe dixerunt. Et ecce ſurrexit ⁊ non tremebat quoniam ſanatus erat ⁊ ſtabat incolumis intuens intuentes. Quis ergo intuentium ſe tenuit a laudibus dei? Clamantius gratulantiũq; vocibus eccleſia vſquequaq; cõpleta eſt. Inde ad me curritur vbi ſedebam iam proceſſurus. Irruit alter quiſq; p⁹ alterum: omnis poſterior quaſi nouũ quod alijs prius dixerat nunciãtes. Mecq; gaudente ⁊ apud me deo gratias agente: ingreditur etiam ipſe cum pluribus. Inclinatur ad genua mea: erigitur ad oſculum meus. Procedim⁹ ad populum: plena erat eccleſia: pſõabat vocibus gaudiorũ: deo gr̃as: deo laudes nemine tacente: hinc atq; inde clamantium. Salutaui populũ ⁊ rurſus eadem feruentior voce clamabãt. Facto tandem ſilentio ſcripturarum diuinarum ſunt lecta ſollennia. Ubi aũt ventum eſt ad mei ſermonis locũ dixi pauca pro tempore ⁊ pro illi⁹ iocunditate letitie. Magis. n. eos i ope diuino quandam dei eloquentiã non audire: ſed ꝓſideraī permiſi. Nobiſcũ hõ prandit: ⁊ diligenter nobis omnes ſue fine ac materne calamitatis indicauit hiſtorias. Sequenti itaq; die p⁹ ſermonem redditum: narrationis ei⁹ libellum in craſtinum populo recitandus promiſi. Quod cum ex dñico paſce die tertio fieret: in gradibus exedre in qua de ſuperiore loquebar loco: feci ſtare ambos fr̃es: cum eorum legẽt̃ libellus. Intuebatur populus vniuerſus ſexus vtriuſq; vnum ſtantem ſine difformi motu: alteram membris õnibus contrementem. Et qui ipſum nõ viderant q̃d in eo diuie miſicordie factum cẽt in ei⁹ ſoroze cernebant. Uidebant. n. quid in illo gratulandũ: q̃d p

illa eēt orandū. Inter hec recitato eo rum libello: de ꝓspectu ppli eos abire precepi: ⁊ de tota ipsa cā aliquanto di ligentius ceperā disputare: cū ecce me disputāte voces alie de memoria mar tyris noue gratulationis audiunt. Cō uersi sunt eo qui me audiebant: cepūt q̃ ꝓcurrē. Illa. n. ubi de gradibus des cendit in quibus steterat: ad sanctum martyrem oraī perexerat. Que mox vt cancellos attigit collapsa similiter velut frater eius post sōnuz sana fuere rit. Dum ergo requirerem' q̃d factuz fuerit vnde ille strepitus let' extiterit ingressi sunt cum illa in basilicam vbi eram': adducentes eaz sanā de marty ris loco. Dum vo tantus ab vtroq̃ se xu admirationis clamor exortus est: vt vox continuata cū lachrymis. non videretur posse finiri. Perducta ē ad eum locū vbi pauloañ steterat tremēs exultabant eā silem fēi factā cui dolue rant remansisse dissimilē: ⁊ ñdū fusas preces suas pro ea: iam tñ preuiā vo luntatem tam cito exauditam eē cerne bant. Exultabant in dei laudem voce sine verbis tanto sonitu quantum nīe aures vix ferre possent. Quid erat in corde exultantium nisi fides christi ꝑ qua stephani sanguis fusus est?

Quod vniuersa miracula que per martyres in christi nomine fiunt ei fi dei testimonium ferant: qua ī christuz martyres crediderunt. c. ix.

c Ui nisi huic fidei attestatur ista miracula? ī qua christ' predica tur resurrexisse in carne: ⁊ in celū ascē disse cū carne? Nā ⁊ ipsi martyres hu ius fidei martyres. i. huius fidei testes fuerunt: huic fidei testimōiū phibētes mundū inimicissimū ⁊ crudelissimū ꝓtulerunt: eūq̃ non repugnādo sz mo riendo vicerūt. Pro ista fide mōtui sī qui hec a dño ipetrare pñt: propter cu ius nomen occisi sunt. Pro hac fiō p̄ cessit eorum mira patientia: vt in his miraculis tanta ista potētia sequētur. Nam si carnis in eternum resurrectio ī ñ preuēit in christo: vī ñ neutra ē sic prenunciat' a christo: ī sicut prenunci ata ē ꝓphetis a q̃bus p̄nūciat' ē chri stus quare martyres tanta pñt. q̃ ꝑ ea fide qua hec resurrectio predicat' occi si sūt? Siue enim deus ipse per se ip̄m miro modo quo res tp̄ales operatur eternus: siue ꝑ suos ministros ista faci at ⁊ eadem ipsa que per ministros fa cit: siue quedam faciat etiam per mar tyrū sp̄us: sicut per homines adhuc ī corpore constitutos: siue omnia ista per angelos quibus inuisibiliter imu tabiliter ⁊ incorporabiliter imperat o peretur: vt que ꝑ martyres fieri dicun tur: eis orantibus tm̄ ⁊ ipetrantibus non etiam operantibus fiant siue alia istis: siue alia illis modis: qui nllo mō comprehendi a mortalibus possūt: ei profecto attestantur hec fidei: in qua carnis in eternum resurrectio predi catur.

Quanto dignius martyres hono rantur: qui ideo multa mira obtinēt: vt deus verus colatur: q̃ demones q̃ ob hoc quedam faciunt vt ipsi dū esse crederentur. c. x.

h Ic forte dictūri sunt etiaz deos suos aliqua mira fecisse. Bene: si iam incipiunt deos suos mortuis hominibus comparare: adūciunt eti am se habere deos ex hominib' mor tuis sicut herculem: sicut romulum: sicut alios multos quos in deorum numerum receptos opinantur. Sed nobis martyres non sunt dū: quia v num eundenque deum et nostrum scimus et martyrum: nec tamen mi raculis que per memoriam marty rum nostrorum fiunt: ullo modo sūt

comparāda miracula que facta per tē pla perhibentur illoꝝ. Ueruꝫ ſi qua ſi milia vident. ſicut a moyſe magi pha raonis: ſic eoꝝ dñ victi ſunt a martyribus noſtris: Fecerunt autem illa demones eo faſtu iperāte ſuperbie quo eorum dñ eſſe voluerunt. Faciunt aūt iſta martyres vel potius deus vl orātibus aut cooperantibus eis: vt fides illa proficiat qua eos non deos nīos eſſe: ſed vnum deum nobiſcuꝫ hīe credamus. Deniq; illis talibus dñs ſuis ⁊ templa edificauerunt: ⁊ ſtatuerunt aras: ⁊ ſacerdotes inſtituerunt ⁊ ſacrificia fecerunt: nos autem martyribus noſtris non templa ſicut dñs: ſed memorias ſicut hominibus mōtuis quorum apud deuꝫ viuunt ſpiritus fabricamus. Nec ibi erigimus altaria in q̄bus ſacrificemus martyribus: ſed vni deo ⁊ martyrum ⁊ noſtro ſacrificium immolamus: ad quod ſacrificium ſic homines dei qui mundum in eius cōfeſſione vicerunt: ſuo loco ⁊ ordine nominatur: non tamen a ſacerdote qui ſacrificat inuocatur. Deo quippe non ipſis ſacrificat: q̄uis in memoria ſacrificet eorum: quia dei ſacerdos eſt non illorum. Ipſum vero ſacrificium cōp̄ eſt chriſti: quod non offertur ipſis: q̄a hec ſunt ⁊ ipſi. Quibus igitur potius credendum eſt miracula facientibus? Eis ne qui ſeipſos volūt haberi deos ab his quibus ea faciunt: an eis q̄ vt in deum credatur quod ⁊ chriſtus ē: faciunt quicquid mirabile faciūt? Eis ne qui ſacra ſua ēt crimina ſua eē voluerūt: an eis qui nec laudes ſuas volunt eē ſacra ſua: ſed totū q̄ veraciter laudantur ad eius glīaꝫ pficere i quo laudantur? In dño quippe laudantur anime eorūm. Credamus ergo eis et mira dicentibus ⁊ vera facientibus. Dicendo.n. vera paſſi ſunt vt poſſent facē mira. In eis vīs ē p̄cipuū q̄ chriſt̄ reſurrexit a mortuis: ⁊ imortalitatē reſurrectiōis in ſua carne primus oñdit: qua nobis affutura vl i principio noui ſeculi: l in huius fine pmiſit.

Contra platōicos: q̄ ō naturalib̄ elementorum ponderibus argumētātur terrenum corpus in celo eſſe non poſſe. c. xi.

c Ontra qō magnū dei donū rōcinatores iſti quorum cogitationes dñs nouit qm̄ vane ſunt: ō ponderib̄ elementorum argumētat̄: qm̄. ſ. magiſtro platone didicerunt mundi duo corpora maxima atq; poſtrema duobus medūs aere. ſ. ⁊ aqua eſſe copulata atq; coniuncta. Ac per hoc inq̄unt: qm̄ terra ab hinc ſurſumuerſus ē prima: ſecunda aqua ſuper terrā: tert̄ aer ſuper aquā: quartū ſi aera celum: ñ pōt eē trenū corp̄ in celo. Mom̄tis .n. pprūs vt ordinē ſuū teneāt: ſingl̄a elementa librant̄. Ecce qualibet argumtis ōipotētie dei hūana ꝓtradicit infirmitas quā poſſidet vanitas. Quid ergo faciūt i aere trēa tot corpora: cū a tra ſit aer tertius? Niſi forte q̄ p plūaꝫ ⁊ pēnaꝫ leuitateꝫ dōauit aūiū trenis corporib̄ vt portēt̄ in aere: imōtalib̄ ſcis corporib̄ hōium ñ poterit dōare virtutē: qua ēt i ſūmo celo valeant bitare? Aialia q̄ꝫ trena q̄ volare ñ pñt: i quib̄ ⁊ hoies ſūt: ſicut ſb̄ aqua piſces q̄ ſunt aquaꝫ aialia: ita ſb̄ tra viuere debuerunt. Cur ergo non ſaltem de fo .i. de aquis: ſed de elemento tertio terrenum aial carpit hanc vitam? Quare cum pertineat ad trā: in fo qō ſi trā ē elemēto viuē ſi cogat̄ ꝓtinūo ſuffocat̄: ⁊ vt viuat viuit in trio? An erat hic ordo elem̄toꝝ l poti ñ i natura reꝝ: ſꝫ i iſtoꝝ argum̄tatiōib̄ ōficit? Omitto dicere qō iā in trīodecimo libro dixi: q̄ multa grauia terrena ſint cōpora ſicut plūbū: ⁊ formā tñ ab artifice accipiant: qua natare valeant ſuper aquā

ꝛ vt accipiat qualitatē corpus hūanū
qua ferri in celum ꝛ esse possit in celo
ōipotenti artifici contradī. Jam vo ꝑ
illud quod iam dixi superius: ēt istum
considerantes atq; tractantes elemen
torum ordinem: quo ꝑfidūt ñ inuēiūt
ōi mō quid dicant. Sic est enim hinc
sursū versus terra prima: aqua secūdā
aer: quartū celū: vt sī oia sit aie natu-
ra. Nam ꝛ aristoteles quitū corp' eā
dixit: ꝛ plato nullū. Si quintum essz:
certe superius esset ceteris. Cum vero
nullum est: multo magis superat ōia
In terrēo ergo quid facit corpor? In
hac mole quid agit subtilior omnib'?
In hoc pondere quid agit leuiō ōib'?
In hac tarditate quid agit celerior ōi
bus? Ita ne per huius tam excellentis
nature meritum non poterit effici: vt
corpus eius leuetur in celuz: ꝛ cuz va
leat nunc natura corporum terrenoꝝ
deprimere animas deorsū: aliquo mō
ꝛ aie leuare sursum terrena corpora
non valebunt? Jam si ad eorum mira
cula veniamus: que facta a dis suis
opponunt martyribus nostris: nōne
ēt ipsa pro nobis facere: ꝛ nobis repi-
entur oio proficere Nam inter magna
miracula deorum suorū profecto ma
gnum illud ē qd varro commemorat:
Uestalem virginem cuz pcilitarēt fal
sa suspicione de stupro: cribrū ipleſſe
aqua de tyberi: ꝛ ad suos iudices nul
la eius pte stillāte portasse. Quis aq
pond' s' cribrum tenuit. Quis tot ca
uernis patentib' nihil iñ in terrā cadē
permisit. Rñsuri sunt: aliqs de' vl' ali
quis demon. Si deus: nunquid maiō
est deo qui fecit hunc mundum? Si ō
mon: nunquid potentior ē angelo qui
deo seruit a quo factus est mund'? Si
ergo deus minor vel angelus l' demō
potuit pondus humidi elemēti sic sus
pendere: vt aquaruz videatur mutata
fuisse natura: ita ne deus omnipotēs
qui ipsa creauit elemto terrēo cōpori
graue pondus auferre non potit: vt i
eodem elemento habitet viuificatum
corpus in quo voluerit viuificās spūs?
Deinde cum aerem medium ponant i
ter ignem desuper ꝛ aquam subter
quid ē q̄ eum inter aquam ꝛ terrā se-
pe inuenim'. Quid. n. volūt esse nubes
aquosas inter quas ꝛ maria aer medi
us inuenit. Quonam queso elemtoꝝ
pondere atq; ordine efficitur: vt torrē
tes violentissimi atq; vndosissimi añ-
q̄ sb aere in tris curant: sī aera i nubi
b' pēdeant. Cur denicq; aer est medi' i
ter summa celi ꝛ ima terrarum. qua-
quavsū orbis extēdit: si loc' eius it ce
celū ꝛ aquas: sicut aquarum inter ipz
ꝛ terras ē cōstitutus? Postremo si ita
est elementorum ordo dispositus: vt ꝑz
platonem duobus medqs. i. aere ꝛ aq̄
duo extrema id est ignis ꝛ terra iungā
tur: celiq; obtineat ille summuz locū:
hec autem imi velut fundaminis mū-
di: ꝛ ideo in celo esse non potest terra:
cur est ipse ignis in terra? Secundum
hanc quippe rōnem: ita ista duo elem̄
ta in locis proprijs imo ac summo tē-
ra ꝛ ignis esse debuerūt: vt quēadmo
dum nolūt in summo esse posse quod
imi est ita nec in imo posset esse quod
summi est. Sicut ergo nullam putant
esse vel futuram esse particulam tre in
celo: ita nullam particulam videre de-
buimus ignis in terra. Nunc vo ñ so-
lum in terris verum etiam sub terris
ita ē: vt eū eructēt vtices montiū: pter
qd in vsibus hōium ꝛ esse ignez i tra:
ꝛ eum nasci videmus ex terra qñ qui-
dem ꝛ de lignis ꝛ de lapidibus nascit:
q̄ sunt corpora sine dubitatione terre-
na. Sed ille inquiunt ignis est tranqll-
lus: purus: innoxius: sempiternus: iste
autem turbidus: fumeus: corruptibil'
atq; corruptor. Nec tamen corrumpit
montes in quibus iugiter estuat cav-
nasq; terrarū. Uerū esto: sit illi iste dis
silis: vt terrenis habitatiōib' ꝑgruat.

Cur ergo nolunt vt credam⁹ naturaꝫ corporum terrenorꝫ aliqñ incorrupti-bilē factā celo conuēientē futurā: sicut nunc ignis corruptibilis his ꝓuēit terris. Nihil igī afferūt ex pōderib⁹ atq; ordine elemētorū: vñ ōipotenti deo q̄ minus faciat corpora nīa talia vt etiā in celo possint habitare ꝑscribāt.

Contra calūnias ifideliū: qb⁹ christianos de credita resurrectione carnis irrident. c. xcij.

S Ed scrupulosissime q̄rē ⁊ fidem qua credim⁹ resurrecturā carnē ita querendo assolēt irridē: vtrū fetus abōtiui resurgant. Et qm̄ dñs ait: aīm dico vobis capill⁹ capitis vni ñ pibit: vtrum statura ⁊ robur equalia futura sint ōibus: an diuerse corporum quantitates. Si. n. equalitas erit corporuꝫ vñ hēbunt qd̄ hic non hūerunt ī mole corporis ibi abortiui: si resurgent et ipsi: aut si non resurgent: qr nec nati sūt sed effusi? Eandem q̄estionem de paruulis versant: vñ illis mensura corporis quam nunc defuisse videmus accedat: cum in hac etate moriūtur. Neq; enim dicturi sumus eos non resurrecturos: qui ñ solum generationis capaces sunt: verum ēt regenerationis. De iñ interrogāt quē modum ipsa equalitas hitura sit. Si. n. tam magni ⁊ tā longi erunt ōes q̄ fuerunt quicunq; hic fuerunt maximi atq; longissimi nō solū de paruulis sz ⁊ de plurimis magnis querunt: vñ illis accessurū sit qd̄ hic defuit: si hoc quisq; recipiet qd̄ hic hūit. Si autem quod ait aplus occursuros nos ōes in mensuram etatis plenitudinis christi: ⁊ illud alteruꝫ quos predestinauit conformes fieri imagīis filij sui: sic intelligendum ē: vt statura ⁊ modus corporis christi ōium qui ī regno eius erunt humanorꝫ corporū sit futūrus: multis erit inq̄unt de magnitudine ⁊ longitudīe corporis derahendū. Et vbi iā erit: capillus capitis vni non pibit: si de ipsa corporis quantitate taꝫ multum pibit? Quāuis ⁊ de ipsis capillis possit inquiri: vtrū redeat quicquid tondentibus decidit. Qd̄ si redituruꝫ ē: qs non exhorreat illam deformitatē. Nā hoc ⁊ de unguib⁹ uidetur necessario secuturū: vt redeat tā multum qd̄ corporis curatura desecuit. Et vbi erit decus: quod certe mai⁹ q̄ in ista eē corruptione potuit: in illa iam immortalitate eē debebit? Si aūt non redibit: ergo peribit: quō igī inq̄unt: capillus capitis non peribit. De macie q̄ vel pinguedine similiter disputant. Nam si equales ōes erunt nō vtiq; alij macri: alij pingues erūt. Accedet ergo alīs aliquid: alīs minuet. Ac p hoc ñ qd̄ erat recipiendum: sz alicubi addendum est qd̄ nō fuit: ⁊ alicubi perdendum qd̄ fuit. De ipsis etiam corruptionibus ⁊ dilapsiōibus cōporum mortuorꝫ: cum aliud vertat ī pluerem: in auras aliud exhaletur: siue quos bestie siue quos ignis absūat: naufragio vel quibuscunq; aquis ita quidē peant: vt eorꝫ carnes ī humorē putredo dissoluat: non mediocrit̄ permouentur: atq; oia ista recolligi ī carnē ⁊ reditegrari posse ñ credūt. Cōsectantur etiam quasdam feditates ⁊ vitia siue accidant siue nascantur: vbi et monstruosos part⁹ cū horrore atq; irrisione commemorant: ⁊ req̄runt quenā cuiusq; deformitatis īsurrectio sit futūra. Si enim nihil tale redire ī corpus hōis dixerimus: rñsionem nīam de locis vulnerū cū quibus dñm christum resurrexisse predicamus: se cōfutaturos esse presumunt. Sed int̄ hec oia questio illa difficillima proponit̄: in cuius carnem reditura sit caro qua corpus alterius vescentis humana viscera fame cōpellente nutrit̄. In carnē

quippe ꝑuersa ē eius qui talib⁹ vixit a limentis: ⁊ ea q̄ macies oñderat det menta supplenit. Utrū hoc illi redeat hōi cuius caro prius fuit: an illi poti⁹ cuius postea facta est: ad hoc pcunctā tur vt fidē resurrectiōis illudāt ac sic anime humane aut alternantes sicut ait plato veras ifelicitates falsasq; p̄ mittant beatitudines: aut p⁹ multas itidem p diuersa corpora reuolutōes: aliqñ tñ eā sicut porphyrius finit mi ſias: ⁊ ad eas nunq̄ redire fateant nō tñ corpus hñdo immortale sed corp⁹ omne fugiendo.

An abortiui ñ ptieāt ad ĩsurrectio nē si ptinent ad nūer mōtuor. c. xiij.

a D hec ergo q̄ ab eorū pte cōtra ria me digerente mihi videntur opposita: misericordia dei nisibus meis opem ferēte rñdeam. Abōtiuos fetus qui cum iam vixissent in vto ibi sunt mortui: resurrecturos vt affirmare ita negare non audeo. Quāuis nō videā quomodo ad eos non pertineat resur rectio mortuor: si non eximunt ò nu mero mortuorum. Aut enim nō ōnes mortui resurgent: ⁊ erunt alique hūa ne anime sine corporibus in eternū: q̄ corpora humana quamuis inter uisce ra materna gestarunt: aut si ōnes hu mane anime recipient resurgentia cor pora sua que habuerūt vbicunq; uiuē tia: ac morientia reliquerunt: nō iuēio quēadmodum dicam ad resurrectiōez non pertinē mortuor quoscunq; mō tuos ēt in vteris matrum. Sed vtrū libet de his quisq; sentiat: qò de iam natis infantibus dixerimus: hoc ēt ò illis intelligendum est si resurgent.

An infātes i ea sint resurrecturi hi tudine corporis: quā hituri erant eta tis accessu. c. xiiij.

q Uid ergo de infantibus dicturi sum⁹: nisi qr non in ea resurrec turi sūt corporis exiguitate qua mor tui: sz qò eis tardius accessurz erat tpe hoc sunt illo dei opere miro atq; celer rimo recepturi. In sētētia quippe dñi vbi ait Capillus capitis vri ñ pibit: di ctum est non defuturum esse quod fu it: ñ aūt negatū ē affuturū esse qò de fuit. Defuit aūt infanti mortuo pfecta quantitas sui corporis: pfecto quippe infanti deest vtiq; perfectio magnitu dinis corporalis: que cūm accesserit: iam statura longior esse ñ possit. Hūc perfectionis modum sic hñt ōnes: vt cū illo concipiant atq; nascant: sz hñt ĩ rōne ñ mole: sicut ipsa membra ōia iam sunt latenter in semine: cum etiaz natis nonnulla adhuc desint: sicut dē tes ac si quid eiusmodi. In qua ratiōe vniuscuiusq; materia indita corporali iam quodammodo vt ita dicam: inna tum esse videtur quod nondū est: imo quod latet: sed accessu temporis erit l̄ potius apparebit. In hoc ergo infans iam breuis aut longus est: qui breuis longusve futurus est. Secundum hāc rationem pfecto ĩ resurrectione cōpo ris detrimēta corporis ñ timem⁹: qr ⁊ si equalitas futura esset ōiū: ita ot ōes vsq; ad giganteas magnitudines pue nirent: ne illi qui maximi fuerūt min⁹ hrent aliquid in statura qò eis ꝑ sen tentiam christi periret: q̄ dixit nec ca pillū capitis esse perituram: creatori vtiq; qui creauit cūcta de nihilo: quō deesse posset vñ adderet: qò addendū esse mirus artifex nosset.

An ad corporis dñici mōum ōiuz mōtuor resurrecta sint corpora. c. xv.

f I vtiq; christ⁹ in ea mēsura cor poris in qua mortu⁹ est resurre xit nefas ē dicē: cuz resurrectionis ōiū tempus venerit accessuram corpori

eius eam magnitudinem quã ñ hũit: quando in ea discipulis ĩ qua illis notus erat apparuit: vt longissimis fieri possit equalis. Si autem dixerim' ad dñici corporis modum etiam quorunq; corpora maiora redigenda: peribit de mltorũ corporibus plurimum: cuĩ ipse nec capillũ piturũ esse promisit. Restat ergo vt suã recipiat ḋsq; mẽsurã: quam vel habuit in iuuentute etiã si senex ẽ mortuus: l' fuerat hiturus si añ ẽ defunctus. Atq; illud quod cõmemorauit apostolus de mensura etatis plenitudinis christi: aut propter aliud intelligamus dictũ esse. i. vt illi capiti in populis christianis accedente õium perfectione membrorũ: etatis eius mẽsura compleatur: aut si hoc de resurrectione corporum dictũ ẽ: sic accipiamus dictum: ut nec ultra nec infra iuuenilẽ formã resurgant corpora mortuorũ: sq; ĩ ea etate ⁊ robore usq; ad quã hic christuĩ peruenisse cognouimus. Circa triginta quippe annos definierunt esse etiaĩ seculi huius doctissimi homines iuuentutem: que cum fuerit proprio spatio terminata: inde iaĩ hominẽ in detrimenta vergere grauioris ac senilis etatis: ⁊ ideo non esse dictũ in mensuram corporis vel in mensurã stature: sed in mensuram etatis plenitudinis christi.

Qualis intelligentia sit scorũ cõformatio ad imaginem filij dei. c. xvi.

i Illud ẽt qõ ait predestinatos fieri conformes imaginis filij dei: potest ⁊ secundum interiorem hoiem itell'i: vñ nobis alio loco dixit. Nolite conformari huic seculo: sq; reformamini in nouitate mẽtis vestre. Ubi ergo reformamur ne conformemur huic seculo: ibi cõformamur dei filio. Potest ⁊ sic accipi: ut quemadmodum ille nobis mõtalitate: ita nos illi efficiamur immortalitate conformes: qõ quidem ⁊ ad ipsam resurrectionem corporum ptiet. Si aũt ẽt ĩ his vbis qua forma resurrectura sint corpora sumus admoniti: sicut illa mensura ita ⁊ ista ꝯformatio non quantitatis itelligenda est sq; etatis. Resurgent itaq; ões tam magni corpore: q̃ vel erãt vel futuri erant iuuenili etate: q̃uis nihil oberit ẽt si erit infantulis vel senil' corporis forma: vbi nec mentis nec ipsius corporis vlla remanebit ifirmitas. Uñ ẽt si quis in eo corporis modo ĩ quo defunctus ẽ resurrecturũ vnunquenq; contendit: non est cũ illo laboriosa cõtradictione pugnandũ.

An in suo sexu resuscitãda atq; mãsura sint corpora feminarum mortuarum. c. xvij.

n On nll'i ppt' hoc q̃ dictũ ẽ: donec occurram' ões ĩ viũ pfectũ in mẽsurã etatis plenitudinis christi: ⁊ conformes imaginis filij dei: nec in sexu femineo resurrecturas fẽinas credunt: sq; in virili ões aiunt: qm̃ de' solum virum fecit ex limo: feminam ex viro. Sq; mihi melius sapẽ vident' qui vtrũq; sexũ resurrecturũ ẽ nõ dubitant. Nõ. n. libido ibi erit q̃ confusiõis est cã. Nam priusq̃ peccassent nudi erant: ⁊ non confundebantur vir ⁊ fẽina. Corporib' ergo illis vitia õtrahẽt' natura seruabitur. Non ẽ aũt vitiũ sexus femineus: sq; natura: que tunc ḋdẽ ⁊ a ꝯcubitu ⁊ a partu imuis erit: erũt tamen membra feminea: non accommodata vsui veteri sq; decori nouo: q̃ non alliciatur aspicientis ꝯcupisẽtia que nulla erit: sed dei laudet' sapientia atq; clementia: qui ⁊ quod non erat fecit: ⁊ liberauit a corruptione quod fecit. Ut enim exordio generis humani de latere viri dormientis costa detracta femina fieret: christum ⁊ eccl'aĩ tali

facto iam tunc prophetari opõtebat. Sopor quippe ille viri mors erat christi cuius exanimis in cruce pendentis latus lancea perforatum ē: atq; inde sãguis ⁊ aqua profluxit: que sacramenta esse nouimus quibus edificatur ecclesia. Nam hoc etiam verbo scriptura vsa est. vbi non legit formauit aut finxit: sed edificauit eam in mulierem. Unde ⁊ apostolus edificationem dicit corporis christi: quod est ecclesia. Creatura est ergo dei femina sicut vir: sed vt de viro fieret vnitas cõmẽdata est: vt autem illo modo fieret christus vt dictum est: ⁊ ecclesia figurata est. Qui ergo vtrunq; sexum instituit: vtrunq; restituet. Deniq; ipse iesus interrogat a saduceis qui negabant resurrectõem: cuius septem fratrum erit vxor quam singuli habuerunt: dum quisq; eorum vellet defuncti semen sicut lex precepe rat excitare: erratis inquit nescientes scripturas neq; virtutem dei. Et cum aptus locus esset vt diceret de qua. n. me interrogatis vir erit ipsa non mulier: non hoc dixit: sed dixit: in resurrectione enim neq; nubent: neq; vxores ducent: sed sunt sicut angeli dei i celo. Equales vtiq; angelis immortalitate ac felicitate: non carne sicut nec resurrectione qua non indiguerunt angeli: quia nec mori potuerunt. Nuptias ergo dñs futuras negauit esse in resurrectione ñ feminas: ⁊ ibi negauit: vbi talis q̃o vertebat: vt eam negato sexu mliebri celeriõe facilitate dissoluẽt si eũ ibi prenoscẽt nõ futurũ: imo ẽt futurũ esse firmauit dicendo: nõ nubẽt qd̃ ad femias pertiet: nec uxores ducent qd̃ ad viros. Erunt ergo que l nubere hic solent ul ducẽ vxores. sz ibi hoc ñ facient.

De viro p̃fecto. i. christo: ⁊ corpor̃ .i. ecclia q̃ ē ip̃ius plẽitudo c. xviij.

p Roiñ qd̃ ait apl'us occursuros nos ões in virũ perfectum: toti usque ipsius circunstantiam lectionis cõsiderare debemus: que ita se habz. Qui descendit inquit ipse est ⁊ q̃ ascẽdit super omnes celos: vt adimpleret oia. Et ipse dedit quosdam q̃dem apostolos: quosdam aũt prophetas: quosdam vero euangelistas: quosdam aũt pastores ⁊ doctores: ad cõsumationem sc̃orũ in opus ministerij: i edificationẽ corporis christi: donec occurramꝰ ões in vnitatem fidei ⁊ agnitionẽ filij dei: in virum perfectum in mensuram etatis plenitudinis christi: vt ultra nõ simus paruuli lactati ⁊ circũlacti õi uẽto doctrine in illusione hõium: i astutiam ad machinationem erroris. Ueritatẽ aũt facientes i caritate augeamur i illo p oia qui est caput christus. ex q̃ totũ corpus connexũ ⁊ compactũ: p õnem tactum subministrationis fum operationem in mensuram uniuscuiusque partis incrementum corporis fac̃ in edificationem sui in caritate. Ecce q̃ est vir perfectus: caput ⁊ corpus qd̃ ꝓstat omnibus membris que suo tempore complebuntur. Quotidie tñ eidem corpori accedunt duz edificatur ecclesia: cui dicitur vos autem estis cõpus christi ⁊ membra. Et alibi pro cõpore inquit eius quod ē eccl'ia. Item alibi: vnus panis vnum corpꝰ mlti sumus. De cuius corporis edificatione ⁊ hic dictũ ē. Ad ꝓsũmationem sc̃orũ in opus ministerij i edificationẽ cõporis christi. Ac deinde subiectum ē: vnde nunc agimus: donec occurramus ões in vnitatem fidei ⁊ agnitionẽ filij dei: in virum perfectum in mensuram etatis plenitudinis christi ⁊ cetera: donec eadem mensura in quo corpore intelligenda esset ostenderet dicens. Augeamur in illo per omnia qui est caput christus: ex quo totum corpus cõnexum ⁊ compactum per õnem tactum

ſubminiſtratiōis ſecundum operatio-
nem in mēſurā vniuſcuiuſq; ptis. Sic
ergo eſt mēſura vniuſcuiuſq; ptis: ita
totius corporis quod ōib' ſuis ptib'
conſtat: vtiq; menſura plenitudinis
de qua dictū ē: i mſurā etatis plenitu-
dinis chriſti. Quā plenitudinē ēt illo
cōmēorauit loco vbi ait de chriſto. Et
ipſū dedit caput ſup ōes eccl'am q̄ eſt
corpus ei': plēitudo ei' q̄ oia in ōibus
adiplet verum ſi hoc ad reſurrectiōis
formam in qua erit vnuſquiſq; referē
dum eſſet: q̄d nos ipediret nominato vi
ro intelligē ⁊ femina: vt viq; p homie
poſitum accipem': ſicut i eo q̄ dictus
ē. Beatus vir qui timet dm̄: vtiq; ibi
ſunt ⁊ femine que timent dm̄.

Q: oia corporis vitia q̄ in hac vita
humano contraria ſunt decori in re-
ſurrectione non ſunt futura: vbi manē
te naturali ſubſtantia in vnā pulchri-
tudinem ⁊ qualitas cōcurret ⁊ q̄titas
.c.xix.

q Uid iā rn̄deam de capillis atq;
vnguib'? Semel quippe itellec
to ita nihil pituq; eſſe de corpore: vt ō
forme nihil ſit in corpore: ſil' intll'z ea
que forme factura fuerūt enormitatē
maſſe ipſi acceſſura eſſe non locis in q̄
bus membrorum forma turpet'. Ue-
lut ſi de limo vas fieret: quod rurſus
in eundem limum redactum totum ō
toto iterum fieret: n̄ eēt neceſſe vt illa
pars limi que in anſa fuerat ad anſaz
rediret: aut que funduz fecerat ipſa rū
ſus faceret funduz: dum tn̄ totum re-
teretur in totum: id eſt totus ille lim'
in totum vas nulla ſui perdita pte re-
mearet. Quapropter ſi capilli totiēs
tonſi unguesve deſecti: ad ſua loca ō
formiter redeunt: non redibūt nec tn̄
cuiq; reſurgēti pibunt: q̄ in eādē car-
nem vt quecūq; ibi locuz corporis te-
neant ſeruata ptiū ꝓgruentia materie
mutabilitate vertēt'. Quāuis q̄ō ait
dn̄s capillus capitis vri non peribit: n̄
de longitudine ſed de numero capillo
rum dictum multo aptius poſſit intel
ligi. Unde ⁊ alibi dicit. Capilli capitis
veſtri numerati ſunt. Neq; hoc ideo
dixerim: q̄ aliquid exiſtiment corpori
cuiq; periturum q̄ō naturaliter ierat:
ſed quod deforme natum fuerat: non
vtiq; ob aliud: niſi vt hinc quoq; on-
deretur q̄ ſit penalis cōditio iſta mor
taliuz: ſic eſſe rediturum: vt ſeruata in
tegritate ſubſtantie ſola ſubſtantie de
formitas pereat. Si.n. ſtatuam pōt ar
tifex homo quam propter aliquā cāz
deformez fecerat: conflare ⁊ pulcherri
mam reddere: ita vt nihil inde ſubſtā
tie ſed ſola deformitas pereat: ac ſi q̄d
in illa figura priore indecēter extabat:
nec parilitati partium congruebat:
de toto vnde fecerat amputare atq; ſe
parare: ſed ita conſpargere vniuerſo:
atq; miſcere: vt nec feditatē faciat nec
minuat quantitatem: quid de omni-
potente artifice ſentiendum eſt? Ergo
ne non poterit quaſq; deformitates
humanorum corporum non modo v-
ſitatas: verum etiam raras atq; mon
ſtruoſas que huic miſere vite congru
unt: abhorrent aūt ab illa futura felici
tate ſanctorum: ſic auferre aut pdē: vt
quecunq; earuz faciunt ⁊ ſi naturalia
tamen indecora excrementa ſb̄ſtantie
corporalis: nulla eius diminutiōe tol-
lantur? Ac per hoc nō ē macris pigui
buſve metuendū: ne ibi ēt tales ſint
quales ſi poſſēt nec hic eſſe voluiſſēt.
Omnis enim corporis pulchritudo ē
partium congruentia cum quadā co-
loris ſuauitate. Ubi autem non ē par
tium congruentia: aut ideo q̄d offēdit
q: puū ē: aut iō q: paq: aut iō q: nimi
um. Proiñ nulla erit deformitas quā
facit incōgruētia ptiuz: vbi ⁊ q̄ parua
ſt' corrigentur: ⁊ quod minus eſt q̄ de
cet: vnde nouit in die ſupplebitur: ⁊

quod plus est q̃ decet: matie seruata
itegritate detrahet: Coloris pōro sua
uitas quanta erit: vbi iusti fulgebunt
sicut sol in regno patris sui? Que cla
ritas i christi corpore: cum resurrexit
ab oculi discipulorū potius abscōdita
fuisse q̃ defuisse credenda est. Nō cim
eam ferret human⁹ atq; ifirm⁹ aspec
tus qñ ille a suis ita debēt attendi: vt
posset agnosci. Quo ptinuit ēt vt icō
trectantibus oñderet suoꝝ uulneruꝫ
cicatrices: vt ēt cibū potūq; sumēt nō
alimentorum indigentia: sꝫ ea qua et
hoc poterat potestate. Cum aūt aliq̃d
non videtur: q̃uis assit: a quibus alia
que pariter assunt uidentur: sicut illam
claritatem dicim⁹ affuisse non visam
a quibus alia non videbant aorasia
grece oī: quod nostri interpretes latie
dicere non valentes in libro geneseos
cecitatem interpretati sunt: Hanc enīꝫ
passi sunt sodomite quando querebāt
ostium iusti viri. nec poterant inuēire.
Que si cecitas fuisset qua fit ut nihil
possit videri: nō ostiū quo ingredēt:
⁊ duces itineris a quibus inde abdu-
cerentur inquirerent.

Q̃ in resurrectione mortuoꝝ nata
corporū quibuslibet modis dissipato
rū i itegrū vñcūq; īuocāda erit. c. xx.

n Escio quo aūt mō sic afficimur
amore martyꝝ beatoꝝ: vt veli-
m⁹ in illo regno in eoꝝ corporib⁹ vidē
vulnerum cicatrices: que ꝓ christi no-
mine pertulerunt. Et fortasse videbi-
mus. Non. n. deformitas in eis sed di
gnitas erit: ⁊ quedā q̃uis in corpore
ñ corpori sed virtutis pulchritudo ful
gebit. Nec ideo tamen si aliqua mar-
tyribus amputata ⁊ ablata sunt mē-
bra: sine ipsis membris erūt in resur-
rectionem mortuorum quibus dēum
ē: capill⁹ capitis vestri nō peribit. Sꝫ
si hoc decebit i illo nouo seculo: vt in
dicia gloriosoꝝ vulnerum in illa im-
mortali carne cernātur: vbi membra
ut precíderentur percussa vel secta sī:
ibi cicatrices sed tamē eisdem mēbris
redditis ñ perditis apparebunt. Quā
uis itaq; omnia que acciderūt corpo-
ri vitia tunc non erunt: ñ sunt tamen
deputanda vel appellanda vitia sꝫ vir
tutis indicia. Absit autem ut ad resus
citanda corpora viteq; reddenda: non
possit ōipotentia creatoris oia reuo-
care: que vl bestia vel ignis absumpsit
vel quicquid in puluerem cineremve
collapsum: uel in humorem solutuꝫ:
vel in auras est exhalatum. Absit vt
sinus vllus secretūq; nature ita recipi
at aliquid subtractum sensibus nīis
vt omnium creatoris aut lateat cogni
tionem: aut effugiat potestatem. Deuꝫ
certe volens sicut poterat diffinire ci-
cero tantus auctor ipsorum mens q̃-
dam est inquit soluta ⁊ libera: secreta
ab omni concretione mortali: oia sen-
tiens ⁊ mouens ipāq; p̄dicta motu sē
piterno. Hoc aūt reperit in doctrinis
magnorum philosophoꝝ. Ut igī ꝓm
ipsos loquar: quomodo aliquid vl la
tet omnia sentientem: vel irreuocabili
ter fugit omnia mouentem? Unde iaꝫ
etiam questio illa soluenda est que dif
ficilior uidetur ceteris: vbi queritur:
cum caro mortui hominis etiam alte-
rius fit viuētis caro: cui poti⁹ eoꝝ i re
surrectione reddatur. Si enim quispi
am confectus fame atq; compulsus
vescatur cadaueribus hominum qd̄
malum aliquotiens accidisse ⁊ vetus
testatur historia ⁊ nīorum tp̄um infe-
licia experimenta docuerunt. Nō d̄sq̃
veridica ratione contendet. totum di
gestum fuisse per imos meatus: nihil
q̃ inde in eius carne mutatum atq; ꝓ
uersum: cum ipsa macies que fuit ⁊ ñ
non est: satis indicet que illis escis
detrimenta suppleta sint. Jam itaq; a
liqua pauloante premisi que ad istuꝫ

quoq; nondum soluendus valē debe
bunt. Quicqd.n.carnius exhausit fa-
mes vtiq; ī auras ē exhalatus. Uñ di
ximus ōipotentem deum posse reuo-
care qō fugit. Reddetur ergo caro illa
hōi: in quo esse caro hūmana primit'
cepit: ab illo quippe altero tanq; mu-
tuo sumpta deputāda est: que sicut es
alienum redhibenda ē vñ sumpta est.
Sua vero illi quē fames exinanierat:
ab eo qui potest etiam exhalata reuoca
re reddetur. Quamuis ⁊si omnibus
perisset modis: nec ulla eius materies
in vllis nature latebris remāsisset vñ
vellet eam repararet omnipotens. Sz
propter sententiam veritatis qua dic-
tum est: capillus capitis vestri non pi
bit: absurdum est vt putemus: cum ca
pillus hominis perire non possit: tan
tas carnes fame depastas atq; cōsūp
tas perire potuisse. Quibus omnib'
pro nīo modulo cōsideratis atq; trac
tatis hec sūma ꝓficit: ut ī resurrectiōe
carnis in eternum eas mensuras hēat
corporum magnitudo: quas habebat
perficiende siue perfecte cuiusq; indita
corpori ratio iuuentutis in membro-
rum quoq; omnium modulis ꝓgruo
decore seruato. Quod decus vt serue
tur: si aliquid demptum fuerit indecē
ti aliquid granditati in parte aliqua ꝓ
stitute: quod per totum spergatur vt
neq; id pereat ⁊ congruentia partium
vbiq; teneatur non est absurdus ut ali
quid inde etiam stature corporis addi
posse credam' cum omnibus ptibus
vt decorem custodiant id distribuitur
quod si enormiter in vna essz: vtiq; ñ
deceret. Aut si contenditur in ea quen
q; statura corporis resurrecturum eē
in qua defunctus est: non pugnaciter
resistendum est tantum absit omnis ō
formitas: ōis infirmitas: ōis tarditas:
omnisq; cōruptio: ⁊ si quid aliud illō
ñ decet regnū in q̄ resurrectiōis ⁊ pro
missionis filij equales erunt angelis
dei: si nōn corpore: non etate: certe feli
citate.

De nouitate corporis spiritalis in
quam sanctorū caro mutabitur. c. xxi.

r Estituetur ergo ⁊ q̄cquid ō cor
poribus viuis: vel p' mortē de
cadaueribus perijt: ⁊ sil' cum eo qō in
sepulcris remansit: in spiritualis cōpo
ris nouitatem ex animalis corporis ue
tustate mutatum resurget incorrupti-
one atq; immortalitate vestitum. Sz
⁊si vel casu aliquo graui: vl' inimico-
rū imanitate totus penit' conterat' in
puluerem: atq; in auras vl' in aquas
dispersū: quantus fieri potest nusq; eē
sinatur: omnio nullo modo subtrahi
poterit omnipotentie creatoris: sed ca
pillus in eo capitis non peribit: erit er
go spui subdita caro spualis: sed tam
caro non spiritus: sicut carni subdit'
fuit sp̄s ipse carnalis: sed tamen sp̄us
non caro. Cuius rei experimentum ha
bemus in nostre pene deformitate. Nō
enim secundum carnem: sed vtiq; secū-
dum spiritum erant carnales quibus
apostolus ait. Nō potui vobis loqui
quasi spiritualib': sz quasi carnalib'.
Et homo spualis sic in hac vita dī: vt
tamen corpore adhuc carnali sit: ⁊ vi-
deat aliam legem in membris suis re-
pugnantem legi mentis sue. Erit autē
etiam corpus spuale: cum eadem caro
sic resurrexit: vt fiat quod scriptum ē.
Seminatur corpus animale: resurget
spirituale: que sit autem ⁊ q̄ magna cō
poris spualis gratia que nondum vēit
ī experimentum: vereor ne temerariū
sit omne quod de illa proferr' eloquū.
Ueruntamen qr spei nostre gaudium
propter dei laudem non est tacendum:
⁊ de intimi ardentis sancti amoris me
dullis dictum ē: domine dilexi decorē
domus tue. de donis eius que in hac
uita erūnosissima bōis malisq; largit'

ipso adiuuante cõiiciamus: ut possumus: quãtũ sit illud qõ nondũ experti utiq; digne eloq̃ ñ ualemus. Omitto enim quando fecit hominem rectũ: omitto uitã illã duorũ coniugũ in paradisi fecunditate felicẽ: quando tam breuis fuit ut ad nascentiũ sensũ nec ipsa peruenerit in hac quã nouimus ĩ qua adhuc sumus: cuius tentationes imo quã totã tentationẽ q̃diu in ea sumus: quãtũlibet proficiamus ppetĩ ñ desinim⁹: q̃ sit idicia circa gñs hũanũ bõitatis dei q̃s poterit explicare?

De miseriis ac mal' q̃bus humanũ genus merito prime preuaricationis obnoxiũ est: ⁊ a q̃bus nemo nisi per christi gratiam liberatur. cap. xxij.

n Am quod ad primam originẽ pertinet omniuꝫ mortaliũ pgeniem fuisse damnatã: hec ipsa uita si uita dicenda est: tot ⁊ tantis mal' plena testatur. Quid enim aliud ĩdicat horrenda quedã profunditas ignorãtie ex qua omnis error existit: qui oẽs filios adam tenebroso quodã sinu suscipit: ut homo ab illo liberari sine labore: dolore: timore nõ possit. Quid amor ipse tot rerũ uanarũ atq; noxiarũ: ⁊ ex hoc mordaces cure: pturbatões: merores: formidines: ĩsana gaudia: discordie: lites: bella insidie: iracũdie: inimicitie: fallacia: adulatio: fraus furtũ: rapia: perfidia: superbia: ãbitio inuidentia: homicidia: patricidia: crudelitas: seuitie: nequitia: luxuria: petulãtia: ĩpudentia: ĩpudicitia: fornicationes: adulteria: incesta: ⁊ cõtra naturã utriusq; sexus tot stupra atq; imũditie: quas turpe ẽ etiã dicere: sacrilegia heresis: blasphemie: periuria: oppressiones innocentiũ: calũnie: circũuẽtiones: preuaricatões: falsa testimonia: iniqua iudicia: uiolẽtia: latrocinia: et quicq̃d taliũ malorũ in mentẽ nõ uenit: ⁊ tamen de uita ista hominum ñ recedit. Uerũ hec hominũ sunt malorũ: ab illa tñ erroris ⁊ puersi amoris radice ueniẽtia: cũ qua oĩs filius adã nascitur. Nã quis ignorat cũ quanta ignorantia ueritatis: que iã in infantibus manifesta est: ⁊ cũ quanta abundantia uane cupiditatis que ĩ pueris incipit apparere: homo ueniat ĩ hanc uitã: ita ut si dimittat' uiuere ut uelit ⁊ facere quicq̃d uelit in hec facinora ⁊ flagitia que cõmemoraui ⁊ que cõmemorare non potui uel cuncta uel multa peruenìatur. Sꝫ diuina gubernatione non oino deserente dãnatos: ⁊ deo non continente in ira sua miserationes suas: in ipsis sensibus generis humani prohibitio ⁊ eruditio cõtra istas cũ q̃bus nascimur tenebras uigilant: ⁊ cõtra hos ĩpetus opponũtur: plene tamen etiã laborꝫ ⁊ dolorꝫ. Quid enim sibi uolunt multimode formidines: que cohibendis puuloꝫ uanitatibus adhibẽt'. Quid pedagogi: quid magistri: quid ferule:: q̃d lora: q̃d uirge: quid disciplina illa qua scriptura sancta dicit dilecti filij latera esse tundẽda: ne crescat ĩdomitus: domariq; iã durus aut uix possit: aut fortasse nec possit? Quid igit' agitur his penis oĩbus: nisi ut debellet' ĩperitia: ⁊ praua cupiditas refrenetur: cuꝫ quibus malis ĩ hoc seculo uiuimus. Quid est enĩ quod cum labore meminimus: sine labore obliuiscimur: cum labore discimus: sine labore nescim⁹: cum labore strenui: sine labore iertes sumus. Nõne hinc appet ĩ quo uelut pondere suo procliuis ⁊ prona sit uitiosa natura: ⁊ quãta ope ut hinc liberet' indigeat: desidia segnitia: pigritia: negligentia. Uitia sunt utiq; quibus labor fugitur: cũ labor etiã ipse q̃ est utilis pena sit Sꝫ preter pueriles penas sine quibus disci non põt quod maiores uolunt: q̃ uix aliquid utilitez

uolunt:quot ⁊ quantis penis genus agitetur humanũ:que non ad malici aꝫ nequitiãq; iniquorũ: sed ad conditionẽ pertinent miseriãq; cõmunem: quis ullo sermone digerit: quis ulla cogitatione cõprehendit:quantus est metus:quãta calamitas ab orbitatibus atq; luctu:a dãnis ⁊ dãnatõibus a deceptionibus ⁊ mendacijs hoium a suspicionibus falsis:ab omnibus uiolentis facinoribus ⁊ sceleribus alienis:quãdo quidẽ ab eis ⁊ depredatio ⁊ captiuitas:⁊ uincula ⁊ carceres: et exilia ⁊ eruciatus:⁊ ãputatio mẽbrorũ ⁊ priuatio sensuũ:⁊ oppressio corporis ad obscenã libidinem opprimẽtis explendã:⁊ alia multa horrenda sepe contigunt. Qui ab inumeris casibus qui forisecus corpori formidãtur:estibus ⁊ frigoribus: tẽpestatib⁹: ĩbribus:alluuionibus: coruscatione: tonitru:grãdine:fulmine:motib⁹ hiatibusq; terraꝝ:oppressionibus ruinarũ:ab offensionibus ⁊ pauore uĩ etiã malitia inuentorũ: a tot uenenis fruticũ:aquarũ:auraꝝũ: bestiarũ ac ferarũ:uel tantũmõ molestis:uel etiã mõtiferis morsibus:a rabie que contigit ex rabido cane:ut etiã blanda ⁊ amica suo domino bestia: nõnunq̃ uehemẽtius ⁊ amarius q̃ leones dracõesq; metuat:faciatq; hominẽ quẽ forte cõtaminauerit cõtagione pestifera ita rabiosum:ut a parẽtibus:coniuge: filijs:peius omni bestia formidet. Que mala patiuntur nauigantes? Que terrena itinera gradientes? Quis ambulat ubicunq; non inopinatis subiacẽs casibus? De foro quidã rediẽs domũ sanis pedibus suis cecidit:pedẽ fregit ⁊ ex illo uulnere finiuit hanc uitam. Quid uidetur sedẽte securius? De sella i qua sedebat cecidit heli sacerdos ⁊ mortuus est. Agricole imo uero oẽs hoies: quot et quantos a celo ⁊ terra uel a pnitiosis animalibus casus metuunt agrorũ fructibus. Solent tñ ꝺ frumentis tandẽ collectis: ⁊ reconditis esse securi. Sed quibusdã qꝺ nouimus: prouentum optimũ frumẽtoꝝ fluuius improuisus fugientibus hõib⁹ de horreis eiecit atq; abstulit. Cõtra milleformes demonũ incursus q̃s innocentia sua fidit:quandoquidẽ nequis fideret etiã puulos baptizatos quibus certe nihil est inocentius aliquando sic uexãt ut eis maxime deo ista sinente mõstretur huius uite flenda calamitas:⁊ alterius desideranda felicitas. Jã uero de ipso corpore tot existũt morborum mala:ut nec libris medicorum cũcta comprehẽsa sint:in quorũ pluribus ac pene omnibus etiam ipsa adiumẽta ⁊ medicamẽta tormẽta sunt:ut hoies a penaruꝫ exitio penali eruãtur auxilio. Nõne ad hoc perduxit sitiẽtes homines ardor immanis:ut urinam quoq; humanam uel etiã suam biberẽt? Nõne ad hoc fames ut a carnibus hominum abstinere se nõ possent:nec inuẽtos homines mortuos. sed propter hoc a se occisos:nec quoslibet alienos:uerũ etiaꝫ filios mães icredibili crudelitate quã rabida esuries faciebat assumerent. Ipse postremo somnus qui proprie quietis nomẽ accepit: quis uerbis explicet sepe somniorum uisis q̃ sit inq̃etus ⁊ q̃ magnus licet falsarum rerũ terroribus:quas ita exhibet ⁊ quodã modo exprimit:ut a ueris eas discernere nequeamus:animam miserã sensusq; perturbet. Qua falsitate uisoꝝ etiã uigilantes in quibusdã morbis ⁊ uenenis miserabilius agitantur: q̃ uis multimoda uarietate fallacie homines etiam sanos maligni demones nonnũq̃ decipiãt talibus uisis:etiã si eos p hec ad sua traducere nõ potuerũt sensus eorũ: tamẽ solo apperitu qualicũq; psuadẽte falsitatis illudãt? Ab huius tã misere quasi quibusdã

iferis uite:nõ liberat nisi gratia salua
toris christi dei ac dñi nostri:hoc enim
nomen est ipse iesus: iterpretatur ꝗp
pe saluator:maxie ne post hãc miseri
or ac sẽpiterna suscipiat: nõ uita sed
mors. Nã in ista quãuis sint perfecta
⁊ per sãctos curationũ magna solatia
tñ ió nõ semp etiã ipsa beneficia tribu
unt petentib⁹:ne ꝓpter hoc religio q̃
ratur que ꝓpter aliã magis ubi mala
nõ erunt oio ulla querenda est. Et ad
hoc meliores quosq; in his malis ad
iuuat gratia:ut quãto fideliore tãto
fortiore corde tolerent:ad quã rẽ etiã
philosophiã ꝓdesse dicunt docti hui⁹
seculi:quã dq; quibusdã paucis ut ait
tullius uerã dederunt. Nec hõibus in
quit ab his ante datum est maius do
nũ:aut potuit ullũ dari: usq; adeo et
ipsi cõtra quos agimus quoquomõ
cõpulsi sunt:in habenda nõ quacũq;
sed uera philosophia diuinã gratiam
cõfiteri. Porro si paucis diuinitus da
tũ est uere philosophie cõtra miseri
as huius uite unicã auxiliũ: satis et
hinc apparet humanũ genus ad luen
das miseriarũ penas esse damnatuz.
Sicut autẽ hoc ut fatent nullũ dinũ
maius esse donũ:sic a nullo deo dari
credendũ est: nisi ab illo quo ⁊ ipsi q̃
multos deos colunt nullũ dicũt esse
maiorẽ.

De his que pret illa mala que hõis
malisq; cõia sunt ad iustorũ laborez
specialiter pertinẽt.cap.xxiij.

p Reter hec autẽ mala huius ui
te bonis malisq; cõia.habent i
ea iusti etiã proprios quosdã labores
suos:quibus aduersus uitia militant
⁊ in talium preliorũ tentationib⁹ peri
culisq; uersant. Aliquando enim con
citatius:aliquando remissius:non tñ
desinit caro cõcupiscere aduersus spi
ritũ:⁊ spiritus aduersus carnẽ: ut nõ
ea que uolumus faciamus:omnẽ ma
lã cõcupiscentiã cõsumendo: sed eam
nobis quantũ diuinitus adiuti possu
mus nõ ei consentiendo subdam⁹: ui
gilq; cõtinuis excubantes ne opinio
uerisimilis fallat:ne decipiat ꝓmo uer
sutus :ne se tenebre alicuius erroris
effundant:ne quod bonũ est malum:
aut qõ malum bonũ esse credat. Ne
ab his que agenda sunt metus reuo
cet:ne in ea que agenda nõ sunt cupi
do precipitet:ne sup iracundiã sol oc
cidat:ne inimicicie prouocẽt ad retri
butionẽ mali pro malo:ne absorbeat
inhonesta uel imoderata tristitia:ne i
pertiendorũ beneficiorũ ingerat mẽs
ingrata torporẽ:ne maledicis rumori
bus bona cõscientia fatiget: ne teme
raria suspicio nostra decipiat:ne alie
na de nobis falsa nos frangat: ne re
gnet peccatũ in nostro mortali corpo
re ad obediẽdũ desiderijs eius:ne mẽ
bra nostra exhibeant iniqtatis arma
peccato:ne oculus sequat concupiscẽ
tiã:ne uindicãdi cupiditas uincat: ne
i eo qõ male delectat uel uisio uel co
gitatio demoret:ne improbũ aut ide
cens uerbũ libenter audiatur: ne fiat
quod nõ licet etiã si libet:ne i hoc bel
lo laborũ periculorũq; pleniſſimo:ul
de uiribus nostris speret facienda ui
ctoria:ul uiribus nostris nostra facta
tribuantur:sed eius gratie de quo ait
apostolus. Gratias autẽ deo q̃ dat no
bis uictoriã p iesũ christũ dominũ no
strũ. Qui ⁊ alio loco. In his iquit oi
bus superuincimus p eum qui dilexit
nos. Sciam⁹ quantalibet uirtute pre
liandi uitijs repugnemus:uel etiam ui
tia superemus uel subiugemus:quan
diu sumus in hoc corpore nobis de
esse nõ posse:ũde dicamus deo dimit
te nobis debita nostra. In illo autem
regno ubi semp cũ corporibus imor
talibus erimus:nec prelia nobis erũt
ulla:⁊ debita que nusquã ⁊ nunquam
erẽt si natura nostra sicut recta creata

ē permaneret. Ac per hoc etiā iste tūc conflictus in quo pclitamur: ⁊ ō quo nos uictoria nouissima cupimus liberari: ad uite huius mala ptinet quaꝫ tot tantorūq; testimonio malorum ꝓbauimus esse damnatam.

De bonis quibus etiā hanc uitam damnationi obnoxiam creator implevit. cap. xxiiij.

Nunc iā cōsiderandū est hāc ipsam miseriā generis humani i qua laudat iustitia punientis quālibꝫ ⁊ q̄ multis ipleuerit bonis eiusdē bonitas cūcta que creauit administrātis primū benedictionē illā quā protulerat ante peccatū dicens. Crescite ⁊ multiplicamini ⁊ replete trā: nec post peccatū uoluit inhibere: mansitq; i stirpe dānata donata fecunditas: nec illā uim mirabilē seminum: imo etiam mirabiliorē q̄ efficiuntur: ⁊ semina indita cōporibus humanis ⁊ quodāmodo intexta: uitiū peccati potuit auferī: quo nobis ipacta est etiā necessitas mōtis sed utrūq; simul currit isto quasi fluuio atq; torrente generis humāi malū quod a parente trahit: ⁊ bonuꝫ qd̄ a creante tribuit. In originali malo duo sunt: peccatū atq; supplicium. In originali bono alia duo propagatio ⁊ cōfirmatio. Sed quantū ad presentē pertinet intētionē nostrā: de malo quorū unū de nostra uenit audacia id est peccatū: alterū de iudicio dei id ē supplicium: iā satis diximus. Nunc de bonis dei que ipsi quoq; uitiate damnateq; nature cōtulit: siue usq; nūc confert dicere institui. Neq; enī dānando aut totum abstulit quod dederat: alioquin nec esset omnino: aut remouit a sua potestate etiā cū diabolo penalit subdidit: cū nec ipsum diabolū a suo alienauerit ipetio: quandoquidem ut ipius quoq; diaboli natura subsistat: ille facit qui sūme est: ⁊ facit esse q̄cq̄d aliquo modo est. Duū igitur illorū q̄ diximus bona: etiā in natura peccato uitiata supplicioq; damnata: de bonitatis eius quodā ueluti fonte manare propagationē: in primis mundi operibus benedictōe largitus est: a q̄bus operibus die septio requieuit. Cōfirmatio uero in illo eius opere est: quo usq; nunc operat. Efficacē quippe potentiā suā si rebus subtrahat: nec progredi poterunt ⁊ suis dimensis motibus peragere tēpora: nec prorsus i eo q̄ create sunt aliquatēus pmanebūt. Sic ergo creauit hominē deus: ut illi adderet fertilitatē quandā qua alios hoies propagaret: cōgenerans eis etiam ipsā propagādi possibilitatē non necessitatē. Quibus tamē uoluit hoibus abstulit eā deus: ⁊ steriles fuerūt. Nō tamē generi humano abstulit semel datā prius duobus coniugibus benedictionē generādi. Hec ergo propagatio quāuis peccato ablata nō fuerit: nō tamen etiā ipsa talis est: qual fuisset si nemo peccasset. Ex quo enīꝫ homo in honore positus posteaq̄ deliquit cōparatus est pecoribus: similiter generat. Non in eo tamen penitus extincta est quedā uelut scintilla rationis in qua factus est ad imaginem dei. Huic autē propagatōi si cōformatio non adhiberet: nec ipsa in sui generis formas modosq; procederet. Si enīꝫ non cōcubuissēt hoies: ⁊ nihilominꝰ deus uellet iplere terras hominibus: quomō creauit unū sine cōmixtione maris ⁊ femine: sic posset omnes: concumbentes uero nisi illo creante generantes esse nō possūt. Sicut ergo ait apostolus de institutōe spiritali qua homo ad pietatē iustitiāq; formatur: neq; qui plantat est aliquid neq; qui rigat: sed qui incrementū dat deꝰ. Ita etiā hic dici pōt: nec q̄ concūbit: nec q̄ seiat aliq̄d: sꝫ q̄ format deus. Nec mī

que cõceptum portat ⁊ partũ nutrit
est aliquid:sed q̃ incrementũ dat de⁹.
Ipse nãq; operatõe qua nũc usq; opa
tur:facit ut numeros suos explicent
semina:⁊ a quibusdã latẽtibus atq; ĩ
uisibilibus ĩuolucris ĩ formas uisibi
les huius qd aspicimus decoris euol
uãt. Ipse incorporeã corporeãq; na-
turã:illã prepositã:istam subiectã:mi
xis modis copulans ⁊ cõnectẽs aĩan
tẽ facit. Quod opus eius tã magnuz
⁊ mirabile est:ut nõ solũ in hoie qd ẽ
aĩal rationale:⁊ ex hoc cũctis terrenis
aĩantibus excellentius atq; prestãtius
sed in qualibet minutissima muscula
bene consideranti stuporẽ mentis ige
rat:laudẽq; pariat creatoris. Ipse ita
q; aĩe humane mentẽ dedit:ubi ratio
⁊ intelligentia in infante sopita ẽ quo
dãmõ quasi nulla sit excitanda scilicz
atq; exercenda etatis accessu: qua fit
scientie capax atq; doctrine: ⁊ habil'
perceptioni ueritatis ⁊ amoris boni.
Qua capacitate hauriat sapiẽtiã:uir
tutibusq; sit predita:quibus prudent'
fortiter:tẽperanter: ⁊ iuste aduersu⁹ er
rores ⁊ cetera ĩgenerata uitia dimicet
eaq; nullius rei desiderio nisi boni illi
us sũmi atq; incommutabilis uincat.
Qd etsi nõ faciat ipsa taliũ bonorum
capacitas in natura rationali diuini
tus instituta:quantũ sit boni q̃ mira
bile opus oipotentis quis cõpetenter
effatur aut cogitat? Preter eni artes
bene uiuendi:⁊ ad imortalẽ peruenie
di felicitatẽ que uirtutes uocantur: ⁊
sola dei gratia que in christo est filio
promissionis regnique donant': nonne
humano ingenio tot tanteq; artes s'
inuente ⁊ exercitate:parti necessarie:p
tim uoluntarie? Et tã excellẽs uis mẽ
tis atq; ratõis:in his etiã rebus quas
supfluas imo ⁊ periculosas pernicio
sasq; apperit:quantũ bonũ hẽat ĩ na
tura unde ista potuit uel inuenire uel
discere:uel exercere testatur. Uestimẽ
torũ ⁊ edificiorũ ad q̃ mirabilia q̃ stu
penda industria humana peruenerit:
quo in agricultura:quo in nauigatõe
pfecerit: que in fabricatõe quorunq;
uasorũ uel etiã statuarũ ⁊ picturaruz
uarietate excogitauerit ⁊ ipleuerit:q̃ ĩ
theatris mirabilia spectãtibus:audiẽ
tibus incredibilia facienda ⁊ exhiben
da molita sit:in capiendis occidendis
domandis irratõabilibus aĩantibus:
que ⁊ quanta reperit:aduersus ipsos
hoies tot genera uenenorũ:tot armo
rũ:tot machinamẽtorũ: ⁊ pro salute
mortali tuenda atq; reparanda quot
medicamenta atq; adiumẽta ꝓprehẽ
derit:pro uoluptate fauciuz quot cõ
dimenta ⁊ gule incitamẽta reperit:ad
indicãdas ⁊ suadẽdas cogitatõnes q̃
multitudinẽ uarietatẽq; signorũ:ubi
precipuũ locũ uerba ⁊ littere tenent:
delectandos aĩos quos elocutõis or-
natus:q̃ diuersorũ carminũ copiam:
ad mulcẽdas aures quot organa mu
sica:quos cantilene modos excogita-
uerit:quantã peritiã dimensionũ atq;
numerorũ:meatusq; ⁊ ordines syde-
rũ quanta sagacitate cõprehenderit:
q̃ multa rerũ mundanarũ cogitata co
gnitione se ipleuerit quis possit eloq̃:
maxie si uelimus nõ aceruati cuncta
cõgerere:sed in singulis imorari? In
ipsis postremo erroribus ⁊ falsitatib⁹
defendẽdis q̃ magna claruerit ĩgenia
philosophorũ atq; hereticorũ q̃s exi
stimare sufficiat? Loquimur eni nunc
de natura mẽtis humane:qua ista ui
ta mortalis ornat':nõ de fide atq; iti
nere ueritatis qua illa imortalis acq̃:ĩ
tur. Huius tante naturẽ cõditor cum
sit utriq; deus uerus ⁊ sũmus: ipo cũ
cta que fecit admistrãte:⁊ summã po
testatẽ sũmãq; habentẽ iustitiã :nũq̃
profecto in has miserias decidisset:at
que ex his preter eos solos qui libera
bunt' in eternas esset itura:nisi nimis
grãde peccatũ ĩ hoie prio de quo ceti

exorti sunt precessisset. Jã uero i ipso corpore quãuis nobis sit cum beluis mortalitate cõe: multisq; earuz repe riat infirmius: quanta dei bonitas: quãta puidẽtia tãti creatoris appet. Nõne ita sunt in eo loca sensuũ ⁊ ce tera mẽbra disposita: spẽsq; ipsa ac fi gura ⁊ statura totius corpis ita mo dificata: ut ad ministeriũ aie rationa lis se indicet factũ. Non eni ut aialia rationis expertia prona esse uidem' i terrã: ita creatus ẽ homo: sed erecta in celũ corporis forma admonet euz que sursũ sunt sape. Porro mira mo bilitas que ligue ac manibus attribu ta est ad loquẽdũ ⁊ scribendum apta atq; cõueniens: ⁊ ad opera artiũ plu rimarũ officiorũq; cõplenda: nõne sa tis ostẽdit quali anime ut seruiret ta le sit corpus adiunctũ. Quanq; ⁊ de tractis necessitatibus operãdi: ita oi um partiũ cõgruentia numerosa sit: ⁊ pulchra sibi pilitate respõdeat: ut nescias utrũ in ea cõdenda maior sit utilitatis hita ratio q̃ decoris. Certe eni nihil creatũ uidemus in corpore utilitatis cã qõ nõ habeat etiã deco ris locũ: plus autẽ id nobis apparz: si numerros mensurarũ q̃bus inter se cuncta cõnexa sunt ⁊ coaptata nosse mus: quos forsitan data opa in his que foris eminẽt humana posset iue stigare solertia. Que uero tecta sunt atq; a nostris remota cõspectibus: si cut est tanta pplexitas uenarũ atque neruorũ ⁊ uiscerũ secreta uitaliũ iue nire nullus potest. Quia etsi medico rũ diligentia nõnulla crudelis: quos anatomicos uocãt laniauit corpora mortuorũ: siue etiã iter manus secan tis ⁊ perscrutantis morientiũ: atque in carnibus humanis satis ĩhumane abdita cuncta rimata est: ut q̃d ⁊ quo mõ ⁊ q̃bus locis curãdũ eẽt addisce ret: numeros tñ de q̃bus loquor: q̃b' coaptatio que harmonia grece dicit: tanq̃ cuiusdã organi extrisecus atq; intrinsecus totius corporis constat. Quid dicam? nemo ualuit inuenire quos nemo ausus ẽ querere: q̃ si no ti esse potuissent: interioribus quoq; uisceribus que nullũ ostentat dec' ita delectaret pulchritudo rõis ut oi for me appenti que ocul' placet: ipsi' mẽ tis que ocul' utitur perferretur arbi trio. Sunt uero quedaz ita posita in corpore: ut tãtũmõ decorẽ habeant nõ etiã usum sicut hẽt pectus uirile mãmillas: sicut facies barbã: quã nõ esse munimento sed uirili ornamẽto indicãt pure facies femiarũ: quas uti q̃ infirmiores muniri tutius cõueni ret. Si ergo nullũ mẽbrũ est in his q̃ dẽ conspicuis: unde ambigit nemo q̃ ita sit alicui operi accomodatũ: ut nõ etiã sit decorũ: sunt aũt nõnulla quo rũ solũ decus ⁊ nullus est usus: puto facile in cõditione corporis dignitatẽ necessitati fuisse prelatã. Transitura est quippe necessitas: tẽpusq; uẽturuz quando sola inuicẽ pulchritudine si ne ulla libidine pfruamur: quod ma xie ad laudẽ referendũ est cõditoris: cui dicit in psalmo. Confessionẽ et de corẽ induisti. Jã cetera pulchritudo ⁊ utilitas creature: que homini licet in istos labores miseriasq; piecto atq; dãnato: spectãda atq; sumẽda diuina lazgitate cõcessa est. Quo sermõe ter minari põt in celi ⁊ terre ⁊ maris mĩ timoda ⁊ uaria pulchritudie: etiã ipi us lucis tanta copia: tamq; mirabili specie in sole ac luna ⁊ syderibus: in opacitatibus nemorũ: in coloribus ⁊ odoribus florũ: in diuersitate ac mul titudie uolucrũ garzularũ atq; picta rũ: in multiformi specie tot tantazuq; animantiũ: quorum illa plus habẽt admirationis que m olis minimum: plus eni formicularũ ⁊ apicularum opera stupemus: q̃ immensa corpora balenarũ: in ipsius quoq; maris tam

grandi ſpectaculo:cũ ſeſe diuerſis co loribus uelut ueſtibus induit:⁊ aliqñ uiride:atq; hoc multis modis: aliqñ purpureũ:aliquãdo ceruleũ ẽ. Quaꝫ porro delectabiliter ſpectat̃ etiã quã docũq; turbat̃:⁊ fit inde maior ſuaui tas q̃a ſic demulcet intuentẽ:ut nõ iactet ⁊ quatiat nauigantẽ. Quid cibo rũ uſquequaq; copia cõtra famẽ : q̃d ſaporũ diuerſitas cõtra faſtidiũ natu re diffuſa diuitus ñ cocorũ arte ac la bore queſita? Quanta in multis reb⁹ tuende ac recuperãde ſalutis auxilia: q̃ grata uiciſſitudo diei alternãtis et noctis:aurarũ q̃ blanda tẽperies : in fruticibus ⁊ pecoribus indumentoꝝ cõficiendorũ quãta materies : omnia cõmemorare quis poſſit? Hec autem ſola que a me uelut in quendã aggerẽ ſunt coartata:ſi uellẽ uelut colligata inuolucra ſoluẽ atq; diſcutere:quãta mihi mora eſſet in ſingul̃ quibus plu rima cõtinent̃. Et hec omnia miſero rũ ſunt dãnatorũq; ſolatia : nõ p̃mia beatoꝝ. Que igit̃ illa ſunt ſi tot ac ta lia ⁊ tanta ſunt iſta ? Quid dabit eis quos predeſtinauit ad uitã: q̃ hec de dit eis quos predeſtinauit ad mortẽ? Que bona i illa beata uita faciet eos ſumere:pro q̃bus in hac miſeria uni genitũ filiũ ſuum uoluit uſq; ad mor tẽ mala tanta p̃ferre? Unde apoſtolus de ipſis in illud regnũ predeſtinatis loquens. Qui ꝓprio inquit filio non pepercit:ſed pro nobis oibus eũ tra didit:quomõ nõ etiã cũ illo oia nobiſ donauit? Cũ hec promiſſio cõplebit̃: quid erimus:quales erimus: que bo na in illo regno accepturi ſumus:qñ quidẽ chriſto moriente pro nobis ta le iã pignus accipimus? Qualis erit ſpiritus hominis nullũ omnino hñs uitiũ:nec ſb̃ quo iaceat:nec cui cedat: nec cõtra quod ſaltẽ laudabilit̃ dimi cet:pacatiſſima uirtute pfectus? Rex ibi otium quãta q̃ ſpecioſa q̃ certa ſci entia:ſine aliquo errore uel labore ⁊ ubi dei ſapientia de ipſo ſuo fonte po tabit̃ cum ſumma felicitate: ſine ulla difficultate? Quale erit corpus quod omnimodo ſpiritui ſubditũ : ⁊ eo ſuf ficienter uiuificatum:nullis alimoni is indigebit:non eni animale ſed ſpiri tale erit:habens quidẽ carnis ſz ſine ulla carnali corruptione ſubſtantiã.

De peruicacia quorundã qui reſur rectionẽ carnis quã ſicut predictũ eſt totus mũdus credit ipugnãt.ca.xxv.

u Erum de animi bonis quibus poſt hanc uitã beatiſſimus ꝓ fruetur:nõ a nobis diſſentiunt philo ſophi nobiles:qui de carnis reſurrec tione cõtendunt. Hanc quãtũ poſſũt negant:ſed credentes multi negantes pauciſſimos reliquerũt: ⁊ ad chriſtũ qui hoc quod iſtis uidetur abſurduꝫ in ſua reſurrectione monſtrauit:fideli corde cõuerſi ſunt docti ⁊ indocti : ſa pientes mundi ⁊ inſipientes. Hoc eni credidit mundus: quod predixit de⁹ qui etiã hoc predixit: q̃ hanc rẽ mũ dus fuerat crediturus. Neq; eni petri maleficus eã cum laude credentiũ tã to ante prenunciare cõpulſus eſt. Ille eſt eni deus quẽ ſicut iã dixi aliquori ens nec cõmemorare me piget: cõfitẽ te porphyrio atq; id oraculis deorꝫ ſuorũ probare cupiente: ipſa numia perhorreſcunt. Quez ſic laudauit: ut eum ⁊ deũ patrem ⁊ regem uocaret : abſit enim ut ſic intelligenda ſint que predixit:quomodo uolũt hi qui hoc cum mundo non crediderunt:q̃ mũ dum crediturũ eſſe predixit. Cur eni non potius ita ſicut crediturus tãto ante predictus eſt mundus:non ſicut pauciſſimi garriunt:qui cũ hoc mun do q̃ crediturus predictus eſt credere noluerunt. Si enim propterea dicũt alio modo eſſe credenda:ne ſi dixerit

uana esse cōscripta:iniuriā faciant illi deo cui tam magnum perhibent testimoniū:tantam prorsus ei uel etiā graviorem faciunt iniuriam: si aliter dicunt esse intelligenda:non sicut mundus ea credidit quē crediturum ipse laudauit:ipse promisit:ipse cōpleuit. Cur enī non potest facere ut resurgat caro ⁊ uiuat in eternū? An propterea credendum nō est id eū esse facturum quia malum est atq; idignū deo. Sz de oipotentia eius que tot ⁊ tanta facit icredibilia:iā multa diximus si uolunt inuenire quod oipotens nō pōt habent prorsus ego dicā mētiri non potest. Credamus ergo quod potest: nō credēdo quod nō potest. Nō itaq; credentes q̄ mētiri possit credant esse facturū quod facturuz esse promisit. Et sic credant sicut id credidit mūd⁹: quē crediturū esse predixit:quem crediturū esse laudauit:quem crediturū esse promisit:quē credidisse iam ostēdit:hoc autē malum esse unde demōstrauit. Non erit illic ulla corruptio quod est corporis malū. De ordie elementorū iā disputauimus:de alīs hominū cōiecturis satis diximus. Quāta sit futura in corpore icorruptibili facilitas motus:de presentis ualitudinis bone tēperamēto:que utiq; nullo mō illi cōparanda est imortalitati:in libro.xiij.satis ut opinor ostendim⁹: legant superiora operis huius:qui uel non legerunt:uel nolunt recolere q̄d legerunt.

Quomodo porphyrij diffinitio qua beatis animis putatur corp⁹ esse fugiendū ipsius platonis sentētia destruatur qui dicit summū deum dīs promisisse ut nunquam corporibus exuerentur.cap.xxvi.

¶ Ed porphyrius ait inquiūt ut beata sit anima corpus omne esse fugiendum:nihil ergo prodest q̄a incorruptibile diximus futurū corp⁹ si anima beata nō erit:nisi corpus oē effugerit. Sed iā ⁊ hinc ī libro memorato quantū oportuit disputaui:ucz hic unū inde tantū cōmemorabo. Ēmendet libros suos istorū oium magister plato:⁊ dicat eorū deos ut beati sint sua corpora fugituros:id ē esse morituros:quos in celestibus corporibus dixit inclusos. Quibus tamen deus a quo facti sunt:quo possent eē securi imortalitatem id est in eisdē cōporibus eternā permansionē:nō eorū natura id habente:sed suo cōsilio preualente promisit. Ubi etiā illud euertit quod dicunt:quoniā est ipossibile: ideo resurrectionez carnis nō esse credendā. Apertissime quippe iuxta eūdē philosophū:ubi dīs a se factis p̄misit deus nō factus imortalitatem: quod ipossibile ē se dixit esse factuz. Sic enī eum locutum narrat plato. Quoniā estis orti inquit: imortales esse ⁊ dissolubiles nō potestis. Nō tn̄ dissoluemini:neq; uos ulla mortis fata periment:nec erunt ualētiora q̄ cōsilium meū:quod maius est uinculuz ad ppetuitatem uestrā:q̄ illa quibus estis colligati. Si nō solū absurdi sed surdi non sunt qui hec audiunt: non utiq; dubitant dīs factis ab illo deo qui eos fecit:secundū platonē quod ē ipossibile fuisse promissū. Qui enim dicit uos quidē imortales esse nō potestis:sed mea uoluntate immortales eritis:quid aliud dicit q̄ id quod fieri nō potest me faciente tamen eritis. Ille igitur carnem incorruptibilē imortālē:spiritualē resuscitabit: qui iuxta platonem id quod ipossibile est se esse facturum promisit. Quid adhuc q̄d promisit deus quod deo promittenti credidit mūdus:qui etiā ipse promissus est crediturus:esse ipossibile clamāt:quandoquidē nos deum qui etiam secundū platonē facit ipossibilia.

id facturũ esse clamamus. Non ergo ut beate sint anime corpus est omne fugiendum: sed corpus icorruptibile recipiendũ. Et in quo cõuenientius ĩ corruptibili corpore letabuntur: q̃ in quo corruptibili gemuerũt. Sic enim non in eis erit illa dira cupiditas quã posuit ex platone. Virgilius ubi ait. Rursus et incipient in corpora uelle reuerti. Sic inquã cupiditatẽ reuertẽdi ad corpora nõ habebũt: cum corpora in que reuerti cupiũt secũ hẽbunt: ⁊ sic hẽbunt ut nunq̃ nõ hẽant: nũq̃ ea prorsus uel ad exiguum quãlibet tempus ulla morte deponant.

De contrarũs diffinitionibus platonis ⁊ porphyrii: in quibus si uterq̃ alteri cederet: a ueritate neuter deuiaret. cap. xxvij.

S Ingula quedam dixerunt plato atq̃ porphyrius: que si iter se cõmunicare potuissent: facti essent fõtasse christiani. Plato dixit sine corporibus animas in eternum esse non posse. Ideo enim dixit etiam sapientium animas post quãlibet longum tẽpus tamen ad corpora reditas. Porphyrius autẽ dixit animam purgatissimã cum redierit ad patrem: ad hec mala mundi nunq̃ esse rediturã. Ac per hoc qõ uerum uidit plato si dedisset porphyrio etiã iustorũ atq̃ sapiẽtium purgatissimas animas ad hũana corpora redituras: rursus qõ uerum uidit porphyrius si dedissẽ platoni: nunq̃ redituras ad miserias corruptibilis corporis animas sanctas: ut nõ singuli hec sigula: sed ambo ut singuli utrunq̃ dicerent: puto q̃ uiderent esse iã consequens: ut ⁊ redirent anime ad corpora: ⁊ talia reciperent corpora: in quibus beate atq̃ immortaliter uiuerent: quoniã secundũ platonem etiam anime sancte ad humana corpora redibunt: secundum porphyriũ ad mala mundi huius sãcte anime nõ redibunt. Dicat itaq̃ cum platone porphyrius redibunt ad corpora: dicat plato cũ porphyrio nõ redibunt ad mala: ⁊ ad ea corpora redire consentient: in quibus nulla patiãtur mala. Hec itaq̃ non erũt nisi illa que promisit deus beatas animas in eternum cum sua eterna carne facturus. Hoc enim quantũ existimo iã facile nobis cõcederent ãbo: ut qui fatentur ad imortalia corpora reditas animas esse sanctorum: ad sua illas redire permitterent: in quibus mala huius seculi pertulerunt: ĩ quibus deum ut his malis carerent: pie fideliterq̃ coluerunt.

Quid ad uerã resurrectionis fidẽ uel plato uel labeo uel etiam uarro pferre potuerint: si opiniones corũ in unã sẽtẽtiã cõuenissent. cap. xxviij.

N Onnulli nostrũ ppter quoddã pclarissimũ loquẽdi genus: et ppter nõnulla que ueraciter sẽsit amãtes platonẽ dicunt eũ aliquid simile nobis etiã de mortuorũ resurrectiõe sensisse. Quod quidẽ sic tãgit ĩ libris de repub. tullius: ut cũ lusisse potius q̃ q̃ id uerũ esset affirmet dicere uoluisse. Inducit enim hoĩẽ reuixisse: ⁊ narrasse quedã que platonicis disputationibus cõgruebãt. Labeo etiã duos dicit uno die fuisse defũctos: ⁊ occurrisse inuicẽ in quodã cõpito. Deinde ad corpora sua iussos fuisse remeare: ⁊ cõstituisse inter se amicos se esse uicturos: atq̃ ita esse factũ donec postea morerẽtur. Sẽ isti auctores talẽ resurrectõẽ corporis factã fuisse narrarũt: quales fuerũt corũ quos resurrexisse nouimus: ⁊ huic q̃dẽ redditos uite: sẽ nõ eo mõ ut nõ morerentur ulterius. Mirabilius aũt quoddã marcus

uarro ponit in libris quos ꝓscripsit de gēte populi romani: cuius putaui uerba ipsa ponēda. Genethiliaci ꝗdā scripserunt inq̃t esse in renascēdis hominibus quā appellant palingenesiam greci: hāc scripserūt cōfici in ānis numero quadringentis quadraginta ut idē corpus et eadē aia que fuerant cōiuncta in hoīe aliqñ eadē rursus redeant in cōiunctionē. Iste uarro quidē siue genethiliaci illi nescio qui: ñ enim noīa eorū prodidit: quorū cōmemorauit sententiā: aliq̃d dixerūt qd̄ licet falsum sit: cū enim semel ad eadē corpora que gesserunt aīe redierunt nūquā ea postea sunt relicture: tamen multa illius īpossibilitas que cōtra nos isti garriunt argumēta cōuellit ⁊ destruit. Qui enim hec sentiunt siue senserūt: nō eis uisū est fieri ñ posse: ut dilapsa cadauera in auras: in puluerē: in cinerē: in humores: in corpora uescētium bestiarū: uel ipsorū quoq̃ hominū: ad id rursus redeāt quod fuerūt. Qua propter plato ⁊ porphyrius: uel potius quicunq̃ illos diligūt ⁊ adhuc uiuunt: si nobis cōsentiunt: etiā sanctas aīias ad corpora redituras sicut ait plato: nec tamen ad mala ulla redituras sicut ait porphyrius: ut ex his fiat cōsequens qd̄ fides predicat christiana: talia corpora recepturas ī quibus sine ullo malo in eternū feliciter uiuāt. Assumāt etiā hoc de uarrone: ut ad eadē corpa redeāt ī q̃b' ātea fuerunt: ⁊ apud eos tota q̃stio de carnis in eternū resurrectione soluetur.

De qualitate uisiōis qua ī futō seculo sancti deum uidebunt. ca. xxix.

Nunc iā quid acturi sint ī corporibus imortalibus atq̃ spūalibus sācti nō adhuc eorū carne carnaliter sed spiritualit̄ iā uiuēte quantuz dñus dignat̄ adiuuare uideamus: et illa quidē actio uel potius quies atq̃ otiū quale futurū sit si uerū uelī dicē nescio. Nō enim hoc unq̃ per sēsus corporis uidi. Si autē mente id ē intelligentia uidisse me dicā: quantū est: aut quid est nīa itelligentia ad illā itelligētiā? Ibi est enim pax dei que sicut dicit apostolus superat oēm sensum uel intellectū: quē nisi nostrū: aut fortasse etiā sanctorū angelorū: non enim etiaz dei. Si ergo sancti in dei pace uicturi sunt: profecto in ea pace uicturi sunt que superat oēm intellectū. Quoniā q̃ nostrū quidem superat nō est dubium: si autē superat et angelorū: ut nec ipsos excepisse uideatur qui ait omnē intellectū: secundum hoc dictū esse debemus accipere quia pacē dei qua ipse deus pacatus est sicut deus nouit nō eā nos sic possumus nosse: nec ulli ā̄geli. Superat itaq̃ oēm intellectū nō dubium q̃ preter suum. Sed quia et nos pro mō nostro pacis eius participes facti: summā in nobis atq̃ inter nos ⁊ cū ipso pacē: quantū nostrum summum ē obtinebimus. Isto modo pro suo modo sciunt eaz sancti angeli: hoīes autē nūc longe infra quantū libet prouectu mentis excellant. Considerandū est enim quantus uir dicebat. Ex parte scimus: ⁊ ex parte prophetamus: donec ueniat quod perfectum est. Et uidemus nunc per speculū in enigmate: tunc autē facie ad faciem. Sic iā uidēt sancti angeli: qui etiā nostri angeli dicti sunt: quia eruti de potestate tenebrarū: et accepto spiritū pignore translati ad regnū christi: ad eos angelos iā cepimus pertinere: cū quibus nobis erit sancta atq̃ dulcissima de qua iam tot libros scripsimus dei ciuitas ipsa cōis. Sic sunt ergo ā̄geli nostri qui sunt angeli dei: quēadmodū christus dei christus ē noster. Dei sunt quia deū non reliquerunt: nostri sunt: quia suos ciues nos hēre

ceperunt. Dixit autē dominus iesus: uidete ne contēnatis unū de pusillis istis: dico enī uobis quia angeli corū in celis semp uident faciē patris mei: qui in celis est. Sicut ergo illi uident: ita et nos uisuri sumus: sed nōdū ita uidemus: propter quod ait apostolus quod pauloante dixi. Uidemus nunc per speculū in enigmate: tunc autē facie ad faciē. Premiū itaq; fidei nobis uisio ista seruat. De qua ⁊ ioannes apostolus loquens: cū appuerit inquit similes ei erimus: quoniā uidebimus eū sicuti est. Facies autē dei manifestatio eius intelligenda est: nō aliqō tale mēbrorū quale nos habemus in corpore: atq; isto nomine nūcupamus. Quapropter cū a me queritur: quid acturi sunt sancti in illo corpore spirituali nō dico quod iā uideo: sed dico quod credo: secūdū illud quod i psalmo lego. Credidi propter qō locutus sum. Dico itaq; uisuri sunt deū i ipso corpore: sed utrū per ipsum sicut per corpus nunc uidemus solē: lunā: stellas: mare: ac terrā: ⁊ que sunt in ea ñ parua questio est. Durū est enī dicere q̄ sancti talia corpora tunc habebūt: ut ñ possint oculos claudere atq; apire cū uelint. Durius autē q̄ ibi deum quisquis oculos clauserit nō uidebit. Si enī propheta heliseus puerū suū giezi absens corpore uidit accipientē munera que dedit ei naaman syrus: quē propheta memoratus a lepre ō formitate mundauerat: quod seruus nequā domino suo non uidente latēt se fecisse puauerat: quāto magis in illo corpore spirituali uidebunt sancti oia nō solū si oculos claudant: ueruz etiā unde sunt corpore absētes. Tunc enī erit perfectū illud de quo loquens apostolus: ex parte inquit scimꝰ: et ex pte prophetamus: cū autem uenerit quod perfectū est: euacuabitur quod ex parte est. Deinde ut quomō posset aliqua similitudine ostenderet: quātū ab illa que futura est distet hec uita: nō qualiūcunq; hominū: uerū etiam qui precipua hic sanctitate sunt p̄diti cum essem inquit paruulus: quasi puulus sapiebā: quasi paruulus loquebar: quasi paruulus cogitabam. Cuz autē factus sum uir: euacuaui ea que paruuli erant. Uidemus nunc p speculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc scio ex parte: tūc autē cognoscam sicut ⁊ ego cognitus sū. Si ergo in hac uita ubi hominū mirabiliū prophetia ita cōparanda est illi uite quasi puuli ad iuuenē: uidit tamen heliseus seruū suū accipientez munera ubi ipse nō erat: ita ne cum uenerit quod perfectum est: nec iam corpus corruptibile aggrauabit animā: sed incorruptibile nihil ipedict: illi sancti ad ea que uidēda sunt oculi corporeis quibus heliseus absēs ad puū suū uidēdum non indiguit indigebunt. Nā secundū interpretes. lxx. ista sūt ad giezi uerba prophete. Nōne cor meum erat tecū: quando cōuersus est uir de curru in obuiam tibi: ⁊ accepisti pecuniā ⁊ cetera⁊. Sicut aūt ex hebreo interpretatus est presbyter hieronymus: nonne cor meū inquit i p̄senti erat: quādo reuersus est homo de curru suo in occursum tui? Corde ergo suo se dixit hoc uidisse propheta: adiuto quidē mirabiliter nullo dubitante diuinitus. Sed quāto āplius tunc oēs munere isto abundabūt: cū deus erit oia in oibus: hēbunt tamē etiā illi oculi corporei officiū suum. ⁊ in loco suo erunt: uteturq; ille spiritꝰ per spirituale corpus. Neq; enī et ille propheta quia nō eis indiguit ut uideret absentē: nō eis usus est ad uidēda presentia: que tamē spiritu uidere posset etiā si illos claudēt: sicut uidit absentia: ubi cum eis ipse non erat: Asit ergo ut dicamus illos sāctos in

illa uita deũ clausis oculis nõ uisuros: quẽ spiritu semp uidebũt: sed utrũ uidebũt ⁊ ꝑ oculos corporis cũ eos aptos hẽbunt inde questio est. Si enim tantũ potuerũt in corpore spirituali eo mõ utiq; etiã ipsi oculi spirituales quantuz possunt isti quales nunc hẽmus: ꝓculdubio ꝑ eos deus uideri ñ poterit. Longe itaq; alterius erũt potentie: si per eos uidebit incorporea illa natura: que ñ cõtinet loco: sz ubiq; tota est. Non enim quia dicimus deum ⁊ in celo esse ⁊ in terra: ipse ꝯpe ait per prophetã: celum ⁊ terram ego ipleo: aliã partẽ dicturi sumus cum i celo habere: et aliã in terra: sed totus in celo est: totus in terra: nõ alternis tẽporibus: sed utrũq; simul quod nulla corporalis natura põt. Uis itaq; ꝑ pollentior oculorũ erit illorũ: non ut acutius uideant q̃ quidã ꝓhibent uidere serpentes uel aq̃le: quãtalibet. n. acrimonia cernẽdi eadẽ quoq; aialia nihil aliud possunt uidẽ q̃ corpa: sed ut uideãt ⁊ incorporalia. Et fortasse ista uirtus magna cernẽdi data fuerit ad horã etiã i isto mortali corpe oculi sancti uiri iob: quando ait ad deũ. In obauditu auris obaudiebã te prius: nũc autẽ oculus meus uidet te: propterea despexi memetipsũ ⁊ distabui: ⁊ existimaui me terrã et cinerẽ. Quanuis nihil hic prohibebat oculũ cordis intelligi: de quibus oculi ait apostolus. Illuminatos oculos cõdis uestri. Ipsis autẽ uideri deũ cũ uidebit christianus ãbigit nemo: qui fideliter accipit quod ait ille magister deus. Beati mundo corde quoniã ipsi deum uidebunt. Sed utrum etiã corporalibus ibi oculis uideatur: hoc in ista questione uersamus. Illud enim quod scriptũ est ⁊ uidebit omnis caro salutare dei: sine ullius nodo difficultatis sic intelligi potest ac si dictũ fuerit. Et uidebit omnis homo christũ dei: qui utiq; i corpore uisus est ⁊ in corpore uidebitur: quãdo uiuos ⁊ mortuos iudicabit. Quod autez ipse sit salutare dei: multa sunt ⁊ alia testimonia scripturarũ: sed euidẽtius uenerãdi illius senis simeonis uerba declarãt. Qui cũ infantẽ christũ accepisset in manus suas: nunc inq̃t dimittis domine seruũ tuũ secundũ uerbũ tuum in pace: quoniã uiderunt oculi mei salutare tuuz. Illud etiã quod ait supramemorat iob: sicut in exemplaribus que ex hebreo sunt inuenitur: ⁊ in carne mea uidebo deũ: resurrectionem quidez carnis sine dubio ꝓphetauit. Non tamẽ dixit ꝑ carnẽ meã. Quod quidẽ si dixisset: posset deus christus intelligi q̃ per carnẽ in carne uidebit. Nũc uero põt ⁊ sic accipi. In carne mea uidebo deũ saluatorẽ meũ: ac si dixisset. i carne mea ero cum uidebo deũ. Et illud quod ait apostolus: facie ad faciẽ: nõ cogit ut deum per hanc faciẽ corporalem ubi sunt oculi corporales: nos uisuros esse credamus: quẽ spiritu sine intermissione uidebimus. Nisi enim esset etiã interioris hominis facies ñ diceret idẽ apostolus. Nos autẽ reuelata facie gloriã domini speculantes i eandem imaginem trãsformamur: de gloria in gloriam tãq̃ ad domini spiritũ. Nec aliter intelligimus quod in psalmo canitur. Accedite ad eum ⁊ illuminamini: ⁊ facies uestre non erubescent. Fide quippe accedimus ad deuz: quam cordis esse constat nõ corpis. Sed quia spiritale corpus nescimus quantos habebit accessus: de re quippe inexperta loquimur: ubi aliqua que aliter intelligi nequeat diuinarũ scripturarum non occurrit: sed succurrit auctoritas: necesse est ut cõtingat i nobis quod legitur in libro sapiẽtie. Cogitationes mortalium timide et incerte prouidentie nostre. Ratiocinatio q̃pe illa philosophoruz qua disputãt

ita mentis aspectu intelligibilia uide
ri: ⁊ sensu corporis sensibilia id ē cor
poralia ut nec itelligibilia p corpus:
nec corporalia per seipsā mens uale
at intueri: si posset nobis esse certissi
ma pfecto certū esset p oculos corpo
ris etiā spirituales nullo mō posse ui
deri deū. Sz istā rōcinatōez ⁊ uera rō
⁊ pphetica inuidet auctoritas. Quis
enī ita sit auersus a uero: ut dicere au
deat deū corporalia ista nescire? Nū
quid ergo corpus hēt: p cuius oculos
ea possit addiscere? Deinde qd de pro
pheta heliseo pauloante diximus: nō
ne satis indicat etiā spiritu nō p cor
pus posse cerni corporalia? Quando
enī sezuus ille munera accepit: utiqz
corporalitet gestū est: quod tamē pro
pheta nō per corpus sed p spiritū ui-
dit. Sicut ergo cōstat uideri corpora
spiritu: quid si tanta erit potentia spi
ritualis corporis: ut corpe uideatur ⁊
spiritus? spiritus enī est deus. Deinde
uitā quidē suā qua nunc uiuit in cor
pore: ⁊ hec terrena mēbra uegetat fa
citqz uiuētia iteriore sensu quisqz nō
per corporeos oculos nouit: alioruz
uero uitas cū sint inuisibiles p corpus
uidet. Nā unde uiuentia discernimus
a nō uiuētibus corpora: nisi corpora
simul uitasqz uideamus: quas nisi p
corpus uidere nō possumus. Uitas
autē sine corporibus corporeis oculi
nō uidemus. Quāobrē fieri pōt: ual
deqz credibile est: sic nos esse uisuros
mūdana tūc corpa celi noui ⁊ tre no
ue: ut deū ubiqz pśentē ⁊ uniuersa ēt
corpalia gubernatē p corpora que ge
stabimus ⁊ que cōspicim' quaquauez
sū oculos duxerimus clarissima pspi
cuitate uideamus: nō sicut nūc inuisi
bilia dei p ea que facta sūt itellecta cō
spiciuntur: p speculū in enigmate ⁊ ex
pte ubi plus ī nobis ualet fides qua
credimus q̄ rerū corpaliū spēs quā
p oculos cernimus corporales: sed si
cut boies ite: quos uiuētes motusqz
uitales exerentes uiuimus: mox ut as
picimus nō credimus uiuē sz uidem'
cū corū uitā sine corporibus uidē ne
queamus: quam tamen in eis per cor
pora remota oī ambiguitate cōspici-
mus. Ita quacunqz spiritualia illa lu
mina corporū nostrorū circunferem'
incorporeū deum oīa regentē etiā per
corpora contuebimur. Aut ergo sic p
illos oculos uidebit deus ut aliquid
hēant in tāta excellentia mēti simile:
quo ⁊ incorporea natura cernat: qd
ullis exēplis siue scripturarū testimo
niis diuinarū uel difficile uel ipossibi
le est ostendere. Aut qd est intelligen
dū facilius ita deus nobis erit notus
atqz cōspicuus: ut uideat spiritu a sin
gulis nobis in singul' nobis: uideatur
ab altero in altero: uideat ī seipso: ui
deatur in celo nouo ⁊ in terra noua:
atqz in oī que tunc fuerit creatura: ui
deat ⁊ per corpora in oī corpore quo
cunqz fuerint spiritual' corporis oculi
acie perueniente directi: patebūt etiaz
cogitatōes inuicē nobis. Tunc enim
iplebit quod apostolus cū dixisset no
lite ante tēpus quicq̄ iudicare: mox
addidit donec ueniat dominus ⁊ illu
minet abscōdita tenebrarū: ⁊ manife
stet cogitatōes cordis: ⁊ tūc laus erit
unicuiqz a deo.

De eterna felicitate ciuitatis dei sab
batoqz perpetuo. cap. xxx.

q Uanta erit illa felicitas: ubi nul
lū erit malū: nullū latebit bonū
uacabit dei laudibus: q̄ erit oīa in oī
bus? Nā quid aliud agat: ubi neqz ul
la desidia cessabit: neqz ulla indigen
tia laborabit nescio. Admoneor etiā
sancto cāticō ubi lego uel audio. Bea
ti qui hitant in domo tua domine: in
secula seculorum laudabunt te. Om
nia membra et uiscera incorruptibil'

corporis que nūc uidemus ꝑ usus ne
cessitatis uarios ⁊ motus distributa:
quoniā tūc nō erit ipsa necessitas:sed
plena:certa:secura:sēpiterna felicitas:
ꝓficiēt laudibus dei. Oēs q̄ppe illi ō
quibus iā sum locutus : qui nunc la
tēt harmonie corporalis numeri non
latebunt:intrinsecus ⁊ extrīsecus per
cūcta corporis dispositi: ⁊ cū ceteris
rebus que ibi magne atq̄ mirabiles
uidebunt:rōales mētes in tāti artifi-
cis laude rōabilis pulchritudis delec
tatōe,succedēt. Qui motus illic taliū
corporū sint futuri:temere diffinire ñ
audeo:quod excogitare nō ualeo : tñ
⁊ motus ⁊ status sicut ipsa species de
cens erit:quicunq̄ erit ubi quod non
decebit nō erit. Certe ubi uolet spiri-
tus ibi erit protinus corpus:nec uolꝫ
aliq̄d spiritus qō nec spiritū possit de
cere nec corpus. Uera ibi gloria erit :
ubi laudantis nec error quisquā nec
adulatōe laudabit uerus honor :qui
nulli negabit digno: nulli deferet īdi
gno. Sed nec ad deū ābiet ullus indi
gnus:ubi nullus permittet esse nisi di
gnus. Uera pax ibi est: ubi nihil ad-
uersi nec a se ipso nec ab alio quisq̄
patiet:premiū uirtutis erit ipse q̄ uir
tutē dedit:eiq̄ seipsum quo melius ⁊
maius nihil possit esse ꝓmisit. Quid
est enī aliud quod ꝑ prophetā dixit:
Ero illorū deꝰ:⁊ ipsi mihi erūt plebs
nisi ego ero unde satient:ego ero que
cūq̄ ab oibus honeste desiderāt:⁊ ui
ta ⁊ salus ⁊ uictus ⁊ copia ⁊ gloria
⁊ honor ⁊ pax ⁊ oia bona. Sic enī et
illud recte intelligit qō ait apostolus
ut sit deus oia ī oibus. Ipse finis erit
desideriorū nostrorū: qui sine fine ui
debit:sine fastidio amabit:sine fatiga
tōe laudabit:hoc munus:hic affectꝰ:
hic actus ꝓfecto erit oibus: sicut ipa
uita eterna cōis. Ceterū q̄ futuri sint
ꝑ meritis ꝓmiorū etiā gradus bono
rū atq̄ gloriarū q̄s ē idoneꝰ cogitare:
quanto magis dicere:q̄ tamen futuri
sint nō est ambigendū. Atq̄ id etiam
beata illa ciuitas magnū in se bonuꝫ
uidebit:quod nulli supiori ullus infe
rior inuidebit:sicut nunc nō inuident
archāgelis angeli ceteri: tā nolet esse
unusquisq̄ quod nō accepit: q̄uis sit
pacatissimo cōcordie uinculo ei q̄ ac-
cepit obstrictus:q̄ nec in corpore ult
oculus esse q̄ est digitus :cū mēbrum
utrūq̄ cōtineat totius carnis pacata
cūpago. Sic itaq̄ hēbit donū alius
alio minus:ut hoc quoq̄ donū hēat
nec uelit amplius. Nec iō liberū arbi
triū nō hēbunt:q̄a peccata eos delec
tare nō poterūt. Magis quippe erit
liberū a delectatōe peccādi usque ad
delectationē nō peccandi indeclina-
bilē libertatē. Nā primū liberū arbi
triū qō hōi datū est qñ primuꝫ crea
tus est rectus:potuit nō peccare : sed
potuit ⁊ peccare:hoc autē nouissimū
eo potentius erit:quo peccare nō po
terit. Uerū hoc quoq̄ dei munere: ñ
sue possibilitate nature. Aliud ē enīꝫ
esse deū:aliud pricipē dei : deus natu
ra peccare nō pōt:priceps uero ōi ab
illa accipit ut peccare nō possit. Ser
uādi aūt gradus erant diuini mune-
ris:ut primū daret liberū arbitrium
quo nō peccare hō posset: nouissimū
quo peccare ñ posset:atq̄ illud ad cō
parādū meritū:hoc ad recipiēdū ꝓmi
uꝫ ptinēt. Sꝫ q̄a peccauit ista natura
cū peccare potuit:largiore grā libera
tur:ut ad eā pducat libertatē in qua
peccare nō possit. Sicut enī pria imō
talitas fuit quā peccādo adā pdidit
posse nō mori:nouissima erit ñ posse
mori:ita primū liberū arbitriū posse
nō peccare:nouissimū nō posse pecca
re. Sic enī erit iamissibil uolūtas pie
tatis ⁊ eq̄tatis:quō ⁊ felicitatis. Naꝫ
utiq̄ peccādo nec pietatē nec felicitatē
tenuimus:uolūtatem uero felicitatis
nec pdita felicitate pdidimus . Certe

deus ipse nunquid quia peccare non
potest ideo liberū arbitriuz habere ne
gandus est? Erit ergo illius ciuitatis
⁊ una in oibus ⁊ isepabil' in singulis
uoluntas libera: ab oi malo liberata
⁊ ipleta oi bono: fruens indeficiente
eternorū iocunditate gaudiorū: oblí-
ta culpazū: oblita penarū: nec tñ ideo
sue liberatōis oblita: ut libēatori suo
sit ingrata. Quantū ergo attinet ad
scientiā rationalē: memor preteritoz
etiā malorū suorū: quantū autem ad
expientis sensum prorsus immemor.
Nā ⁊ pitissimus medicus sicut arte
sciūtur oēs fere morbos corporis no
uit: sicut autē corpore sentiunt' plurí-
mos nescit: quos ipse nō est passus.
Ut ergo sciētie malorū due sunt: una
qua potentiā mentis nō latent: altera
qua experientis sensibus inherēt: alit'
quippe sciuntur oia uitia per sapiētie
doctrinā: aliter per isipientis pessimā
uitā: ita ⁊ obliuiones malorū due sūt
aliter ea nāq; obliuiscitur eruditus ⁊
doctus: aliter expertus ⁊ passus. Ille
si peritiā negligat: iste si miseria care-
at. Secundū hanc obliuionē quā po
steriore loco posui: nō erūt memores
sancti preteritorū malorū. Carebunt
enī oibus malis: ita ut penitus deleā-
tur de sensibus eorū: ea tñ potētia sci
ētie que magna in eis erit: nō solum
sua preterita: sed etiā damnatorū eos
sempiterna miseria ñ latebit. Alioqn
si se miseros fuisse nescituri sunt: quo
mō sicut ait psalmus misericordias
domini in eternū cantabunt? Quo cā
tico in gloriā gratie christi cuius san-
guine liberati sumus: nihil erit profe
cto illi iocundius ciuitati. Ibi perficie
tur: uacate ⁊ uidete quoniā ego sum
deus. Quod erit uere maximū sabba
tū nō habens uesperā: qō cōmēdauit
dominus in primis operibus mundi
ubi legit'. Et requieuit deus in die se-
pima ab oibus operibus suis q̄ fecit
⁊ benedixit deus diē septimū ⁊ sancti
ficauit eum quia in eo requieuit ab oi
bus operibus suis que inchoauit de'
facere: Dies enim septimus etiā nos
ipsi erimus: quādo eius fuerimus' bñ
dictione ⁊ sanctificatōe pleni atq; refe
cti. Ibi uacantes uidebimus quoniaz
ipse est deus qō nobis ipsi esse uoluí-
mus: qñ ab illo cecidimus audientes
a seductore eritis sicut dq: ⁊ recedētes
a uero deo quo faciente dq essemus
eius participatiōe nō desertōe. Quid
enī sine illo fecimus: nisi q̄ in ira eius
defecimus: a q̄ refecti ⁊ gīa maiore
perfecti uacabimus in eternū uidētes
q̄a ipse est deus quo pleni erimus qñ
ipse erit oia in oibus. Nā ⁊ ipsa opa
bona nostra: quādo ipsius poti' itelli
gunt' q̄ nostra: tūc nobis ad hoc sab
batū adipiscēdū iputant'. Quia si no
bis ea tribuerimus seruilia erūt: cū ō
sabbato dicatur. Oē opus seruile in
eo nō facietis. Propt' qō ⁊ p ezechielē
ppheta dicit'. Et sabbata mea dedi eis
in signū inter me ⁊ inter eos: ut scirēt
q̄a ego dñus qui sanctifico eos. Hoc
pfecte tunc sciemus qñ pfecte uacabi
mus: ⁊ pfecte uidebimus q̄a ipse ē de
us. Ipse etiā numerus etatū ueluti di
erū: si secundū eos articulos tēporis
cōputent' q̄ in scriptis uident' expssi:
iste sabbatismus euidentius appebit
quoniā septius iuenit'. Ut prima etas
tanq̄ prim' dies sit ab adā usq; ad di
luuiū. Secunda inde usq; ad abraaz:
nō equalitate tēporū: sed numero ge-
nerationū denas quippe habere repi
unt'. Hic iam sicut mattheus euange
lista determinat: tres etates usque ad
christi subsequuntur aduentum: que
singule denis et quaternis generatio
nibus explicantur ab abraam usque
ad dauid una. Altera inde usque ad
transmigrationem in babyloniam.
Tertia inde usque ad christi carnalē
natiuitatē. Fiunt itaque omnes quiq;

Sexta nunc agitur nullo generationū numero metiēda:propter id quod dictū est. Non est uestrū scire tēpora que pat̃ posuit in sua potestate. Post hanc tanq̃ in die septimo requiescet deus:cū eundē diē septimū qd̃ nos erimus i seipso deus faciet requiescere. De istis porro etatibus singulis nunc diligenter longū est disputare. Dec tñ septima erit sabbatū cuius finis non erit uespera:sz dominicus dies uelut octauus eternus q̃ christi resurrectōe sacratus ē eternā nō solū spiritus uerum etiam corporis requiem prefigurans. Ibi uacabimus ⁊ uidebim̃: uidebimus ⁊ amabimus:amabimus et laudabimus. Ecce quod erit in fine sine fine. Nā quis alius est noster finis nisi peruenire ad regnū cuius nullus est finis?

u Ideor mihi debitū ingentis huius operis adiuuante domino reddidisse. Quibus parū uel quibus nimium est mihi ignoscant. Quibus autem satis est:non mihi sed deo mecum gratias ꝓgratulantes agāt. Gloria ⁊ honor patri ⁊ filio ⁊ spiritui sāncto omnipotenti deo in excelsis in secula seculorum. Amen.

Aurelij Augustini opus de ciuitate dei feliciter explicit:confectuz uenetijs ab egregio ⁊ diligēti magistro Nicolao ienson: Petro mozenicho principe: Anno a natiuitate domini milesimo quadringētesimo septuagesimo quinto:sexto nonas octobres.

r